Κιλικίᾳ ἀπέκτησαν τὰ Ἀνάζαρβα καὶ μέχρις αὐτῶν δὲ τῶν συνόρων τοῦ θέματος Λυκανδοῦ εἰς τὴν πόλιν Μαλατίαν τολμηρῶς προεχώρουν, καὶ εἰς αὐτὸ δὲ τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος τῶν παραμεθορίων ἀκριτικῶν θεμάτων προήλαυνον.

Ἀλλὰ τοιαύτας προόδους τῶν Σαρακηνῶν, αἵτινες, προβαίνουσαι ἔτι περαιτέρω, ἤθελον ματαιώσει ἅπαντα τὰ πρότερον ἐπιτευχθέντα παρὰ τοῦ Νικηφόρου, ἀνέστειλαν δύο γεγονότα παραλύσαντα τὴν δύναμιν τῶν Ἀράβων, καρδιακὴ πάθησις μετ' ἀρθρίτιδος δεινῶς προσβαλοῦσα τὸν Σεὶφ καὶ ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀποστασία τοῦ Ναζᾶ. Πρὸς τὴν νέαν δὲ ταύτην ἐξ οἰκείων κακῶν διακλόνησιν τῶν Ἀράβων συνέπεσεν ἡ νέα ὁρμητικὴ εἰς τὴν Κιλικίαν ἐπιδρομὴ τοῦ Τζιμισκῆ. Τὸ δὲ κυριώτατον τῶν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ τοῦ θέρους τοῦ 963 ὑπερμεσοῦντος κατορθωμάτων τοῦ γενναίου ἀνεψιοῦ τοῦ βασιλέως ὑπῆρξεν ἡ δήωσις καὶ ὁ ἐμπρησμὸς τῶν περὶ τὰ Ἄδανα καὶ τὴν Ταρσὸν φρουρίων καὶ ἡ περὶ τὴν Μοψουεστίαν, κειμένην παρὰ τὸν ποταμὸν Πύραμον, ἐπιφανὴς μάχη, καθ' ἣν ἐξωλόθρευσε στρατιὰν ὅλην δεκαπεντακισχιλίων Σαρακηνῶν, ἐρχομένων ὑπὸ τὸν ἀμηρᾶν τῆς Ταρσοῦ πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων ἐν Μοψουεστίᾳ ὁμοφύλων. Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ὁρμὴ τοῦ Τζιμισκῆ, ὥςτε οὐδὲ εἷς τῶν Ταρσέων ἐκείνων Ἀράβων ἐσώθη, ἀπὸ δὲ τοῦ ῥεύματος τῶν αἱμάτων τῶν εἴς τινα λόφον καταφυγόντων τελευταίων πεντακισχιλίων, σφαγέντων οὐχ ἧττον τῶν ἄλλων μέχρις ἑνός, ὁ μοιραῖος ἐκεῖνος λόφος ὠνομάσθη *βουνὸς αἵματος*.

Αἱ τοιαῦται ἀνδραγαθίαι τοῦ Τζιμισκῆ κατέστησαν αὐτὸν φοβερὸν παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς, καὶ τὸ ὄνομ' αὐτοῦ ἀπέβη μορμολύκειον ἐπισειόμενον παρὰ τῶν μητέρων εἰς τὰ τέκνα τῶν Ἀράβων ὡς ποτε τὸ τοῦ Ἀννίβου παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις. Ἀλλὰ νόσοι λυμαινόμεναι τὴν στρατιὰν τοῦ ἄλλως εὐτυχοῦς δορυεστικοῦ ἠνάγκασαν αὐτὸν μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ἐγκαθιστῶν φρουρὰς ἐν Κιλικίᾳ. Εἰσορμήσας δ' εἰς αὐτὴν καὶ πάλιν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καὶ, ἐπωφελούμενος τοὺς ἐμφυλίους ἀγῶνας τῶν περὶ τὴν Ταρσὸν καὶ τῶν περὶ τὰ Ἄδανα Σαρακηνῶν, οὐ μικρὰς ἠρύσθη ὠφελείας, καὶ ἐδήωσε καὶ πάλιν τὰ Ἄδανα, τὸ τρίτον ἤδη ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑφιστάμενα τὰς ἀπὸ τῶν ἀπαύστων πολέμων τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βυζαντίνων συμφοράς.

Οὕτως ἐν τῷ συνόλῳ ἐξεταζόμενα τἀποτελέσματα τῶν δύο στρατειῶν τοῦ Τζιμισκῆ δὲν δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὰ λαμπρὰ

ἔργα τοῦ Νικηφόρου. Ἀλλ' ἐξηγεῖται τὸ κατ' ἀναλογίαν ἀκαρπότερον τῆς στρατηγίας αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τοῦ φανατισμοῦ τῶν Ἀράβων καὶ τῆς ὁπωσδήποτε μεγάλης ἀκόμη δυνάμεως τῶν Χαβδανιδῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Σεῖφ, καίπερ ὢν ἀσθενής, ἠδυνήθη οὐ μόνον νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ναζᾶ διασάλευσιν τῆς ἰδίας ἀρχῆς καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἀκίνδυνον, ἀλλὰ καὶ νὰ περιστείλῃ εἰς ἐλάχιστον τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Τζιμισκῆ. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ Σεῖφ Νασσὰρ ὁ ἐν Μοσσοὺλ δυναστεύων κατώρθωσε περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον νὰ διασώσῃ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ καὶ ἀποκρούσῃ τό γε νῦν ἔχον τοὺς μεγάλους κινδύνους, οἱ' ὧν ἠπείλει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ὁμόφυλος πολέμιος, ὁ ἐν Βαγδατίῳ ὀσημέραι μᾶλλον ἐνισχυόμενος Βουσίδης Μουιζ-ἐδ-δαούλας.

Καθ' ὅλου δὲ δὲν πρέπει νὰ παρεξηγήσωμεν τὸν χαρακτῆρα τῶν μεταξὺ Βυζαντίνων καὶ Σαρακηνῶν ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῖς βορείοις τῆς Συρίας διεξαγομένων πολέμων. Ἐφ' ὅσον δὲν ἐξετελεῖτο τέλειον τὸ μέγα σχέδιον τοῦ Νικηφόρου, ὅπερ εἴδομεν διακοπὲν ὑπὸ τῶν γεγονότων τῶν προηγηθέντων τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ, ἡ τελεία καθυπόταξις τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας, οἱ πόλεμοι τῶν δύο προαιωνίων πολεμίων ἐξηκολούθουν ἔχοντες τὸν ἀρχαῖον χαρακτῆρα. Ἐν τῇ ἀμπώτιδι δὲ καὶ παλιρροίᾳ τῶν ἑκατέρωθεν κούρσων οὐδὲν ἐπετυγχάνετο τὸ μόνιμον, καὶ αἱ αὐταὶ πόλεις, ταὐτὰ κάστρα περιήρχοντο ἐντὸς χρόνου βραχέος εἰς ἄλλας χεῖρας. Ἐντεῦθεν ἡ τριπλῆ ἐντὸς ἑνὸς ἔτους δῄωσις τῶν Ἀδάνων, ἐντεῦθεν ἡ ἐπανάληψις στρατειῶν ἐναντίον τῶν αὐτῶν ἐκείνων πόλεων, περὶ ἃς μικρὸν χρόνον πρότερον εἶχον ἀντιπαραταχθῇ ἀντιμέτωποι κατ' ἀλλήλων αἱ στρατιαὶ τῶν Χριστιανῶν καὶ τὰ στίφη τῶν χριστομάχων. Ἐντεῦθεν τέλος ἡ ἕνεκα τῆς ἐκ περιτροπῆς μνείας τῶν αὐτῶν ὀνομάτων, τῆς περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους ἐπαναλήψεως ἀγώνων ὁμοιομόρφων πολλάκις συνταύτισις γεγονότων χωριστῶν, ἡ εἰς ἴδια συμβάντα ἀπόσχισις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔργου καὶ ἡ ἐν πολλοῖς ἀδιέξοδος χρονολογικὴ σύγχυσις, ἥτις πολλάκις καθιστάνει ἐπισφαλῆ τὴν ἀκριβῆ διάκρισιν τῆς ἀληθείας.

Ὅτι δὲ ὁπωσδήποτε ὁ Νικηφόρος τὰς στρατείας τοῦ Τζιμισκῆ ἐθεώρει ὡς μεσοχρόνιόν τινα μόνον ἀπασχόλησιν τῶν βαρβάρων μέχρι τῆς καὶ πάλιν παρ' αὐτοῦ ἐκείνου ἀναλήψεως τοῦ ἀρχαίου προγράμματος, ἀποδεικνύει ἡ ἅμα τῇ ἀποκαταστάσει τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πραγμάτων νέα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς Σαρακηνοὺς ἐκστρατεία.

ια΄

Ὁ Νικηφόρος ἐν Ἀσίᾳ.

Καὶ πάλιν ὁ Τζιμισκὴς μετὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ στρατείαν, ἀφεὶς φρουρὰς ἐν Κιλικίᾳ, ἐπέστρεψε πρὸς διαχείμασιν εἰς τὴν Καππαδοκίαν. Ἐκεῖ δ' ἐν Καισαρείᾳ πιθανῶς συνηντήθη τὸ θέρος τοῦ ἑπομένου ἔτους 964 μετὰ τοῦ βασιλέως, ὅστις εἶχεν ἐκκινήσει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, συγκροτήσας νέαν στρατιὰν καὶ συμπαραλαβὼν τὴν βασίλισσαν καὶ τοὺς νεαροὺς συμβασιλεῖς Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον. Ἀφεὶς δὲ τὴν Θεοφανὼ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῆς ἐν τῷ ὀχυρῷ Δριζιβίῳ ἐπὶ τοῦ Ταύρου κατὰ τὰ σύνορα τῆς Καππαδοκίας καὶ Κιλικίας, εἰσῆλασεν εἰς τὴν Κιλικίαν, ὡς καὶ ἄλλοτε, διὰ τῶν Κιλικίων πυλῶν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς μεγάλης στρατιᾶς, εἰς ἣν πρὸς τοῖς ἐκ τῶν θεμάτων στρατιώταις ἐτάσσοντο καὶ Ἀρμένιοι καὶ Καυκάσιοι, Βενετοὶ καὶ Ἀμαλφιτανοὶ ἐπίκουροι. Προβαίνων δ' ἀπὸ νίκης εἰς νίκην, κατέλαβε τὰ Ἄδανα, τὰ Ἀνάζαρβα καὶ ἄλλα κάστρα, ἤτοι ὀχυρὰς πόλεις πλείονα τῶν εἴκοσιν, ἐν αἷς ἡ Ἰσσὸς καὶ Ῥωσὸς πέραν τοῦ Ἀμανοῦ. Ἕνεκα δὲ τῆς προκεχωρημένης ὥρας τοῦ ἔτους, ἀναβαλὼν τὴν ἅλωσιν τῆς Μοψουεστίας καὶ τῆς Ταρσοῦ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ὅπως διαχειμάσῃ.

Καὶ ἴσως μέν, ἂν πιστεύσωμεν τὰς ἀραβικὰς πηγάς, καὶ νέαν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος ἐπεχείρησεν ἐκδρομὴν ὁ Νικηφόρος, μέρος δὲ τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς προεχώρησεν εἰς τὴν Συρίαν μέχρι τῆς Ἐδέσσης, ὁπόθεν ἀπεκόμισε πλούσια λάφυρα, καὶ μέχρι τῶν περιχώρων τοῦ Χαλεπίου, ἔνθα πεντακισχίλιοι Βυζαντῖνοι ὑπέστησαν πανωλεθρίαν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Ἀλλὰ, καὶ ἂν πράγματι ἐπεχειρήθη ἡ νέα αὕτη χειμερινὴ στρατεία, περὶ ἧς οὐδένα ποιοῦνται λόγον οἱ χρονογράφοι τοῦ Βυζαντίου, ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν ἁπλῆν δοκιμήν, ἅτε τοῦ Νικηφόρου πεισθέντος, ὅτι παρίστατο ἀνάγκη νέων δυνάμεων καὶ μεγάλων παρασκευῶν χάριν καταλήψεως τῆς Μοψουεστίας καὶ τῆς Ταρσοῦ καὶ ὁριστικῆς καθυποτάξεως τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας, ἧς ἄνευ δὲν ἠδύνατο νὰ λήξῃ ὁ πρὸς τοὺς Ἄραβας πόλεμος.

Ἦτο δὲ προφανές, ὅτι παρίστατο ἀνάγκη μεγάλων δυνάμεων πρὸς ἅλωσιν τῶν δύο ὀχυρῶν ἐκείνων καὶ πολυανθρώπων πόλεων τῆς Κιλικίας καὶ ὅτι ἔδει τέλος νὰ ἐπέλθῃ αὕτη πρὸς τελείαν καθυπόταξιν

τῆς ὅλης χώρας, ἧς ἄνευ δὲν ἠδύνατο νὰ κατακτηθῇ ἡ Συρία. Ἀλλ' ἐπ' ἴσης εἶνε προφανὲς, ὅτι ἡ προκειμένη περίστασις ἦτο ἡ πασῶν καταλληλοτάτη πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ πόθου τῶν Βυζαντίνων. Καὶ ταῦτα διότι ὁ μὲν Σεὶφ βαρέως νοσῶν καὶ ἐπὶ φορείου φερόμενος ἐδείκνυε μὲν θαυμασίαν ἀληθῶς ἀντοχὴν καὶ ἀκαταβλήτους δυνάμεις, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ δι' ἐπικουριῶν τὰς τελευταίας ἔτι παρὰ τῶν Σαρακηνῶν κατεχομένας πόλεις τῆς Κιλικίας, τὴν δὲ Κιλικίαν ἐλυμαίνετο δεινὸς λιμὸς καὶ λοιμὸς, ἐξαντλῶν πάσας τὰς δυνάμεις τῶν καὶ ἄλλως ἤδη καταπεπονημένων καὶ ἀπομεμονωμένων οἰκητόρων τῆς Ταρσοῦ καὶ τῆς Μοψουεστίας.

Διὰ τούτους τοὺς λόγους μέγισται ὑπῆρξαν αἱ δυνάμεις, ὧν ἡγούμενος εἰσῆλασεν εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ πάλιν ὁ Νικηφόρος περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 965.

Εἰς τετρακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν ἀναβιβάζουσιν ἐν ὁμοφωνίᾳ, ἀλλ' ἴσως μεθ' ὑπερβολῆς, τὴν στρατιὰν τοῦ βασιλέως οἵ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Ἄραβες χρονογράφοι. Ἠκολουθεῖτο δ' ὁ Νικηφόρος ὑπό τε τοῦ ἀδελφοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Τζιρισκῆ. Κατὰ ταῦτα οἱ τρεῖς τῶν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις δεκαμωτάτων στρατηγῶν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐξεκίνουν ἐναντίον τῶν Ἀράβων μετὰ τῆς πολυαριθμοτάτης τῶν στρατιῶν, οἵα ἀπὸ μακροῦ χρόνου δὲν μνημονεύεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου. Ἡ σύρραξις τῶν δύο κόσμων, τοῦ ἀραβικοῦ καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ, εἶχε φθάσει ἀληθῶς εἰς τὸ κατακόρυφον, καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἑκατέρωθεν ἐμπαθείας καὶ τοῦ φανατισμοῦ μεθ' οὗ διεξήγετο ὁ πόλεμος δεικνύεται ἐκ τῶν περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀντιδιαπεμπομένων ὑβριστικῶν ποιημάτων, δι' ὧν ἠπειλεῖτο ἀμφοτέρωθεν ἐρήμωσις καὶ καταστροφὴ τῶν χωρῶν τῶν πολεμίων καὶ πόλεμος μέχρις ἐξολοθρεύσεως.

Πρῶτον δ' ἔργον τοῦ βασιλέως, μετὰ τὴν εἰς τὴν Κιλικίαν εἰσέλασιν τραπέντος ἐπὶ τὴν Μοψουεστίαν, ὑπῆρξεν ἡ ἀπόσπασις στρατιᾶς ὑπὸ τὸν ἀδελφὸν Λέοντα σταλείσης ἐναντίον τῆς Ταρσοῦ, ἧς ἡ ἀποστολὴ μόνον σκοπὸν εἶχεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν ἀντιπερισπασμὸν τῶν δυνάμεων τῶν πολεμίων, ὅπως μὴ ὁ ἀμηρᾶς τῆς Ταρσοῦ, ὑποτελὴς ὢν τοῦ Σεὶφ, ἀπαλλασσόμενος οἱασδήποτε καταδρομῆς, σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης Μοψουεστίας.

Ἔντρομοι πρὸ τῶν καταπληκτικῶν δυνάμεων τοῦ Νικηφόρου ἔσπευσαν οἱ κάτοικοι τῆς Μοψουεστίας νὰ στείλωσιν εἰς αὐτὸν πρεσβείας,

πρόθυμοι νὰ παραδοθῶσιν εἰς αὐτὸν ὑπὸ ὅρους· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἀπέκρουσε τοὺς πρέσβεις, αἰσθανόμενος, ὅτι εἶχε τὰς δυνάμεις νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄνευ ὅρων καθυπόταξιν τῆς πόλεως. Μείναντες δ' οἱ πολιορκούμενοι ἄνευ πάσης βοηθείας παρὰ τοῦ Σεὶφ καὶ παρὰ τῶν ὁμοφύλων τῆς συγχρόνως ὑπὸ τοῦ Λέοντος πολιορκουμένης Ταρσοῦ, ἀντέστησαν οὐχ ἧττον γενναίως, ὑπεραμυνόμενοι τῆς ὀχυρᾶς πόλεως καὶ ὑφιστάμενοι τἀφόρητα δεινὰ τοῦ λιμοῦ καὶ τοῦ λοιμοῦ. Ἀλλ' ἡ ἄμυνα, καίπερ δεκαπενθήμερον περίπου παραταθεῖσα, οὐδὲν ὠφέλησε τοὺς Ἄραβας τῆς Μοψουεστίας. Ἀνακαλυφθέντος δ' ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου μέρους τῶν τειχῶν παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν Πύραμον ἀσθενοῦς καὶ κακῶς φυλασσομένου, ἀνεῴχθη δι' ὑπονομευτικῶν ἐργασιῶν καὶ δι' ἐμπρησμοῦ τῶν τειχῶν τὴν νύκτα τῆς 14 πρὸς τὴν 15 Ἰουλίου ῥῆγμα, δι' οὗ εἰσῆλασαν τὴν ὑστεραίαν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ οἱ πολιορκηταὶ εἰς τὴν πόλιν, ἥτις καὶ παρεδόθη τὴν ἐπομένην ἡμέραν παρὰ τῶν λιμωττόντων καὶ ἀπεγνωσμένων κατοίκων. Καὶ πλεῖστοι μὲν ὅσοι ὑπῆρξαν οἱ σφαγέντες, εἰς διακοσίας δὲ χιλιάδας ἀναβιβάζουσι μεθ' ὑπερβολῆς αἱ ἀραβικαὶ πηγαί τοὺς αἰχμαλωτισθέντας, οἵτινες καὶ μετῳκίσθησαν εἰς ἀγνώστους χώρας τοῦ βυζαντιακοῦ βασιλείου, πάντως ἐκ τῶν παραμεθορίων, ἐγκατασταθέντες μεταξὺ Χριστιανῶν.

Μετὰ δὲ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἀνδραγαθίαν, ἧς τὰς ὠμότητας δικαιολογοῦσιν οἱ χρόνοι καὶ ὁ φανατισμὸς τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου, ἐπελήφθη ὁ Νικηφόρος τῆς πολιορκίας τῆς Ταρσοῦ. Ἦτο δὲ ἡ πόλις ὀχυρωτάτη, περιβαλλομένη ὑπὸ διπλοῦ περιβόλου λίθου λευκάζοντος ἐν μέσῳ τῶν περιστοιχιζόντων τὴν ἀνθοῦσαν καὶ πλουσίαν πόλιν κήπων. Τοιαύτην δ' οἰκοῦντες ὀχυρὰν πόλιν οἱ Ταρσεῖς Ἄραβες, ἧς τὴν ἅλωσιν καθίστανεν ἔτι δυσχερεστέραν ἡ περιβάλλουσα τὰ τείχη βαθεῖα τάφρος, ἥτις εὐκόλως ἐπληρώθη ὑδάτων ἐκ τοῦ διαρρέοντος τὴν πόλιν πολυσχιδοῦς Κύδνου, ὄντος πλωτοῦ ἀπὸ τῶν παρακειμένων ἐκβολῶν μέχρι τῶν τειχῶν, οὐδ' ἐσκέφθησαν κἂν περὶ παραδόσεως. Ἀνέλαβε δὲ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀμύνης αὐτὸς ὁ γενναῖος τῆς πόλεως ἀμηρᾶς Ῥαζὶκ-ἐν-Ναζίμη, ὑποτελὴς καὶ οὗτος πιθανώτατα τοῦ Σεὶφ, καθ' ἃ καὶ ὁ τῆς Μοψουεστίας, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο εὐτυχέστερος ἐκεῖνος, ὅτι εἶχε μὲν λάβει βοηθείας παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ τοῦ Χαλεπίου, ἀνέμενε δ' ἐπικουρίας καὶ ἐξ Αἰγύπτου.

Ἐν τούτοις δὲ, καθ' ὃν χρόνον ὁ Νικηφόρος ἐπολιόρκει τὴν Μοψουεστίαν, ὁ Λέων εἶχεν ἀποκλείσει τὴν Ταρσὸν, ἀλλὰ, μὴ ἔχων ἱκανὰς

δυνάμεις πρὸς ἐκπολιόρκησιν αὐτῆς, ἀνέμενε τὸν ἀδελφὸν, περιοριζόμενος εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν ἐκεῖνον. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι, ἐπωφελούμενοι τοὺς καιροὺς, ἐπεχείρουν γενναίας ἐξόδους, ὧν μία ἤγαγεν εἰς τὴν σφαγὴν ἀποσπάσματος τῆς βυζαντιακῆς στρατιᾶς, ὅπερ εἶχε στείλει ὁ Λέων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μοναστηριώτου χάριν χορτολογίας καὶ συγκομιδῆς ἐπιτηδείων, ἀναγκαίας τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἕνεκα τῶν φοβερῶν δηώσεων τῶν περιχώρων τῆς Ταρσοῦ, εἰς ἃς εἶχε προβῆ ἐν

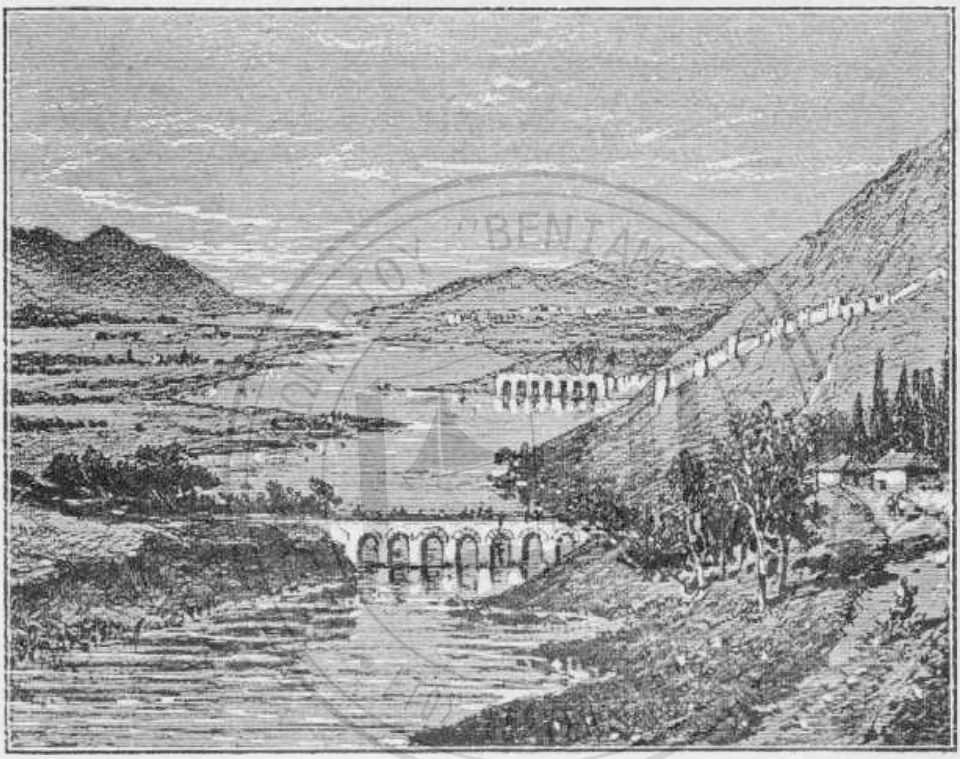

Ο ΠΥΡΑΜΟΣ

τούτῳ τῷ μεταξὺ ἡ βυζαντιακὴ στρατιὰ, πᾶς καρπὸς τῆς γῆς εἶχεν ἐκλίπει.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα περὶ τὴν Ταρσὸν, ὅτε ὁ Νικηφόρος ἔσπευσεν αὐτόσε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Μοψουεστίας. Καίτοι δὲ τὸ ἄγγελμα τῆς ἁλώσεως αὐτῆς εἰκὸς ἦτο νὰ ταράξῃ τοὺς ἐν Ταρσῷ πολιορκουμένους καὶ ἔτι μᾶλλον νὰ κλονήσῃ αὐτοὺς ἡ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς κινδυνευούσης αὐτῶν πόλεως ἄφιξις τῆς μεγάλης καὶ νικηφόρου στρατιᾶς, ἧς ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, οὗ τὸ ὄνομα ἔτρεμον οἱ Ἄραβες, ἀλλ' οὐχ ἧττον βλέπομεν αὐτοὺς παρατασσομένους ἀτρομήτως εἰς μάχην.

Ἀντιπαρέταξε δ' ὁ Νικηφόρος τὴν σύμπασαν στρατιὰν τριχῇ, αὐτὸς μὲν ἀναλαβὼν τὴν στρατηγίαν τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, περιλαμβανούσης μέγα πλῆθος ἱππέων, τὴν δ' ἀριστερὰν παραδοὺς εἰς τὸν γενναῖον Τζιμισκῆν, τὸν δ' ἀδελφὸν Λέοντα στήσας πιθανῶς ἐν τῷ κέντρῳ μετὰ καταφράκτων ἱππέων, τοξοτῶν καὶ σφενδονητῶν. Καὶ ἀπεκρούσθησαν μὲν ἐν ἀταξίᾳ οἱ Ταρσεῖς, ἀλλ' ἡ μάχη ἐπολεμήθη ἑκατέρωθεν μεθ' ὁρμῆς τοιαύτης, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Τζιμισκῆς, πεσὼν πρὸς ὥραν χαμαί, μικροῦ δεῖν ᾐχμαλωτίζετο ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Ἀλλ' αἱ τοιαῦται προσπάθειαι διασώσεως τῶν Ταρσέων ἦσαν ἔργα ἀπεγνωσμένων. Οὔτε πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὴν τόλμην τῆς στρατιᾶς τῶν πολιορκητῶν ἠδύναντο ναντιπαλαίσωσιν, οὔτε πρὸς τὸν λιμὸν τὸν λυμαινόμενον τὴν πόλιν νὰντιστῶσιν. Ὅτε δὲ τέλος, τῶν πραγμάτων φθασάντων εἰς τὸ ἀπροχώρητον, ἀπεφάσισαν νὰ παραδοθῶσιν ἐντὸς τοῦ Αὐγούστου, βαρεῖς ὑπῆρξαν οἱ ὅροι τοῦ νικητοῦ. Εἰς τοὺς Ταρσεῖς ἐπεβλήθη καθολικὸς ἐξοικισμός. Καὶ εἰς μὲν τοὺς κενώσαντας τὴν πόλιν Ἄραβας ἐπετράπη νὰπέλθωσιν εἰς τὴν Συρίαν, φέροντες τὰπαραίτητα τῶν ἐνδυμάτων καὶ συγκομίζοντες τὰς πρὸς ὕπαρξιν ἀπολύτως ἀναγκαίας τροφὰς καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ Βυζαντίνων πατρικίων. Αὐτὸς ὁ Ῥαζὶκ-ἐν-Ναζίμη, ὁ ἡττημένος τῆς Ταρσοῦ ἀμηρᾶς, συνωδεύθη διὰ Μοψουεστίας καὶ Ἰσσοῦ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἡ δ' ἐρημωθεῖσα Ἀράβων Ταρσὸς ἀνῳκίσθη διὰ Χριστιανῶν τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ Νικηφόρος, συνδυάζων παραδόξως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τῆς μεγίστης ὁρμῆς τὸ μεγάθυμον καὶ πολιτικῶς συνετὸν πρὸς τὴν ὠμότητα καὶ τὸ ἀπαράκλητον, δὲν κατέστρεψε τὴν πόλιν· μόνον δ' ὁ περίβολος τοῦ μεγάλου τῆς Ταρσοῦ ἀραβικοῦ τζαμίου μετεβλήθη εἰς ἱπποστάσιον διὰ τὰ κτήνη τοῦ στρατοῦ τῶν νικητῶν.

Ἄπειρα ὑπῆρξαν τὰ λάφυρα ἐν τῇ τότε τὸ πρῶτον ἀνακτωμένῃ πλουσίᾳ πόλει, ἥτις εἶχεν ἐκφύγει τὰς προτέρας εἰς τὴν Κιλικίαν εἰσβολὰς τῶν Βυζαντίνων. Τρεῖς δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν παράδοσιν στόλος κομίζων ἐπιτήδεια, ἄτινα, ἐγκαιρότερον φθάνοντα, ἤθελον, εἰ μὴ σώσει τὴν Ταρσὸν, ἀλλὰ πάντως παρατείνει τὴν πολιορκίαν, κατέπλευσεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κύδνου· ἀλλ' εὐκόλως μὲν τὸ ἐκεῖ φρουροῦν μέρος τῆς βυζαντιακῆς στρατιᾶς ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποβίβασιν, ἀποπλεύσαντα δὲ τὸν στόλον κατέλαβε τρικυμία, καταστρέψασ' αὐτόν.

Ἐγκαταστήσας δ' ὁ Νικηφόρος στρατηγὸν ἐν Ταρσῷ πρὸς διοίκησιν τῆς ἀνακτηθείσης χώρας καὶ πατρικίους ἐν Ἀδάνοις καὶ Μοψουεστίᾳ,

ἐπέστρεψεν εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος. Ἠδύνατο πλέον νὰναπαυθῇ, τοὐλάχιστον πρὸς ὥραν, ἐπὶ τῶν δαφνῶν αὐτοῦ. Δικαίως δὲ, διότι ἡ Κιλικία ἀνακτηθεῖσα ἦτο ἐπαύξησις τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν ἀξία λόγου,

ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΣ ΕΣΜΑΓΔΩΜΕΝΟΣ ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ ΕΝ ΜΟΝΗι ΤΗΣ ΙΒΗΡΙΑΣ

σπουδαιότατον δὲ προπύργιον κατὰ τῶν Ἀράβων, ὧν ἐμελετᾶτο ἡ ὁριστικὴ ἐξολόθρευσις. Διὰ τοῦτο καὶ προεωρινὴν αὐτοῦ πρωτεύουσαν ἐν τῇ ἐσχάτῃ Ἀνατολῇ ἐσκέφθη νὰναδείξῃ αὐτὴν ὁ βασιλεύς· ἀλλ' ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον ἐγκατέλιπε μὲν καὶ τοῦτο τὸ σχέδιον, περι-

ωρίσθη δὲ ἀνακτίζων τὰ τείχη αὐτῆς, τῶν Ἀδάνων καὶ τῆς Μοψουεστίας ὡς κυριωτάτων ἐναντίον τῶν Ἀράβων ὁρμητηρίων.

Πάντα δὲ ταῦτα ἐνδεικνύουσιν, ὅτι πρόσκαιρον μόνον ἐθεώρει τὴν παῦσιν τοῦ πολέμου, ὅτε μετ' ἀπουσίαν ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως τοῦτο μὲν φροντίσῃ περὶ τῶν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἀμεληθέντων ἐσωτερικῶν πραγμάτων, τοῦτο δὲ καταγάγῃ δικαίως θρίαμβον ἐπὶ ταῖς ἐν Κιλικίᾳ νίκαις καὶ τῇ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος ἀνακτήσει τῆς Κύπρου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Χαλκούτζη.

Πανηγυρικὸς δ' ὑπῆρξε τὸ φθινόπωρον τοῦ 965 ὁ θρίαμβος ἐκεῖνος τοῦ βασιλέως, οὗ συμμετέσχε καὶ ὁ Τζιμισκῆς. Καὶ ἐνετρύφησαν μὲν τὰ πλήθη εἰς τὴν παρέλασιν τῶν πλουσίων λαφύρων καὶ τῶν πομπευομένων καλλιτεχνικῶν ἀραβουργημάτων, ὧν ἐξεῖχον αἱ χαλκαῖ διάκοσμοι πύλαι τῆς Ταρσοῦ καὶ τῆς Μοψουεστίας, αἵτινες χρυσωθεῖσαι ἐκόσμησαν κατόπιν δίκην τροπαίου τὸ ἀνάκτορον τοῦ Βουκολέοντος καὶ τὴν Χρυσῆν Πύλην. Ἀλλ' εἴπερ τι καὶ ἄλλο συνεκίνησε τοὺς φιλοθρήσκους Βυζαντίνους ἡ θέα τῶν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπιστρεφομένων χρυσῶν καὶ διαλίθων σταυρῶν τῶν περιεχόντων τίμιον ξύλον, οὓς πρὸ ἐνενήκοντα περίπου ἐτῶν, τῷ 877, ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος οἱ Ἄραβες τῆς Ταρσοῦ εἶχον ἀποκομίσει ὡς λάφυρα τῆς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐκείνης πανωλεθρίας τοῦ ἀσυνέτου στρατηγοῦ Στυπειώτου. Βεβαίως αἱ συγκινήσεις τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπὶ τῇ ἀπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν διασώσει καὶ εἰς τὴν Πόλιν καθόδῳ τῶν ἁγίων ἐκείνων λειψάνων ὑπῆρξαν ἀνάλογοι πρὸς τὰ αἰσθήματα τὰ κατέχοντα τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν τῶν Ἱεροσολύμων, ὅτε ὁ Ἡράκλειος μετὰ τὴν πρὸς Σιρόην, τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Χοσρόου, εἰρήνην ἀπέδωκεν εἰς τὸν πατριάρχην Ζαχαρίαν τὸν τίμιον σταυρόν, τὸ ὑπὸ τῶν ἡττημένων Περσῶν ἀποδοθὲν παλλάδιον ἐκείνου τοῦ χριστιανισμοῦ.

ιϛ'

Τὰ ἐν Σικελίᾳ.

Ὁ ἱερὸς πόλεμος ἐναντίον τῶν ἀπίστων, ἐν ᾧ βλέπομεν πρωτοστατοῦντα τὸν Νικηφόρον καὶ πρὸ τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ, δὲν περιωρίζετο

ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀλλ' ὁ Φωκᾶς, βασιλεὺς γενόμενος, ἐμελέτησε τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν Ἀράβων ἐν ἁπάσαις ταῖς χώραις, ἔνθα τὸ πρὶν ἐπεξετείνετο ἡ βυζαντιακὴ ἀρχή, ὑποκύψασα ἐν πονηραῖς ἡμέραις εἰς τοὺς διώκτας τοῦ Χριστοῦ. Ἦρχον δὲ Σαρακηνοὶ πλὴν τῆς Κρήτης, ἐξ ἧς εἴδομεν αὐτοὺς λαμπρῶς ἐκβληθέντας, ἐν δυσὶν ἄλλαις μεγάλαις νήσοις, αἵτινες ἦσαν ἄλλοτέ ποτε κειμήλια τοῦ βυζαντιακοῦ διαδήματος, ἀλλ' ὧν οἱ κάτοικοι ἐστέναζον νῦν δοῦλοι τῶν Ἀγαρηνῶν. Αἱ νῆσοι δ' αὗται ἦσαν ἡ Σικελία καὶ ἡ Κύπρος.

Εἴδομεν ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ ἀρξαμένην τὴν ἐπέκτασιν τῶν Σαρακηνῶν ἐν Σικελίᾳ, ἥτις καὶ συνετελέσθη ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος διὰ τῆς ἁλώσεως τῶν Συρακουσῶν. Τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη, ἀπὸ τοῦ 830 μέχρι τοῦ 878, μετά τινων ἐν τῷ μέσῳ διακοπῶν ἤρκεσαν ὅπως τὸ πλεῖστον τῆς ὡραίας καὶ μεγάλης νήσου μεταβληθῇ ἀπὸ κτήσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς κτῆσιν τῶν Σαρακηνῶν. Ἀλλ' οἱ ἀμηράδες τῆς Σικελίας δὲν κατώρθωσαν ὡς οἱ τῆς Κρήτης νὰποπνίξωσι τέλεον τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐν τῇ νήσῳ, οὐδ' οἱ Βυζαντῖνοι δὲ, παρερχομένων τῶν ἐτῶν, ἐλησμόνησαν τὸ ἐπιβαλλόμενον εἰς αὐτοὺς καθῆκον νὰ στηρίξωσι στρατευόμενοι τοὺς εἰς τὸν ἑλληνισμὸν ἐμμένοντας τῶν κατοίκων τῆς νήσου. Ἀλλ' οὐδὲν ἄξιον λόγου κατωρθώθη, καὶ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ οἱ Βυζαντῖνοι ἐξηγόρασαν τὴν εἰρήνην ἐν Σικελίᾳ διὰ συνθήκης, δι' ἧς ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρόνωσι κατ' ἔτος εἰς τὸν Φατιμίδην χαλίφην τῆς Ἀφρικῆς, τὸν ἐπικυρίαρχον τοῦ Σαρακηνοῦ ἀμηρᾶ τῆς Σικελίας, εἴκοσι δύο χιλιάδας χρυσῶν νομισμάτων. Καὶ ἠλαττώθη μὲν ἔπειτα ὁ φόρος εἰς τὸ ἥμισυ, ἀλλ' οἱ Βυζαντῖνοι μόνον τὸ βάρος αὐτοῦ ὑφίσταντο, ὄχι δὲ καὶ τὰ εὐεργετήματα τῶν ματαίως πρὸς τοὺς Ἄραβας ὁμολογουμένων συνθηκῶν, αἵτινες πολλάκις παρεβαίνοντο παρ' αὐτῶν παρασπόνδως.

Οὐχ ἧττον ἀπὸ τοῦ 958, ὅτε, κατ' ἀκολουθίαν δεινῆς τρικυμίας, ἐξ ἧς κατεστράφη παρὰ τὰς σικελικὰς ἀκτὰς ὑπὸ τρικυμίας μέρος τοῦ στόλου τῶν Ἀράβων, ὡμολογήθη νέα μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Βυζαντίνων συνθήκη, εἰρήνη ἐκράτει ἐν Σικελίᾳ καὶ τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σαρακηνῶν. Ἀλλ' οἱ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ ἄθλοι τοῦ Νικηφόρου ἐξήγειραν νέας θυέλλας. Οἱ μὲν δυναστευόμενοι Ἕλληνες τῆς Σικελίας ἐνεφορήθησαν νέων ἐλπίδων καὶ νέου φρονήματος, οἱ δὲ Ἄραβες ἐξ ἑτέρου ἀνέλαβον τὸν ἐναντίον τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀγῶνα ἐν τῇ

νήσῳ μετὰ νέας ὁρμῆς. Πρώτη δὲ αὐτῶν μεγάλη νίκη ὑπῆρξεν ἡ μετὰ πολιορκίαν ἑπτὰ μηνῶν καὶ ὑπερέκεινα τὴν παραμονὴν τοῦ Χριστουγέννων τοῦ 962 ἅλωσις τοῦ Ταυρομενίου, ὅπερ, κυριευθὲν ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῷ 902, εἶχον ἔκτοτε ἀνακτήσει οἱ Βυζαντῖνοι.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ταυρομενίου δὲν ἐξουδενώθη τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐν Σικελίᾳ. Οἱ ἄρχοντες αὐτοῦ, οἱ πρόκριτοι τοῦ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν φυγαδευομένου καὶ διωκομένου ἑλληνισμοῦ τῆς νήσου κατέφυγον ὡς εἰς ἔσχατον προπύργιον εἰς τὴν δυσπόρθητον Ῥαμέτταν, κειμένην ἐν ἀποστάσει τεσσάρων περίπου ὡρῶν ἀπὸ τῆς Μεσσήνης, ἀλλὰ χωριζομένην ἀπ' αὐτῆς δι' ὀρέων τραχέων καὶ δυσβάτου κλεισωρείας. Εἶχε δ' ἡ Ῥαμέττα καὶ τῷ 843, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἅλωσιν τῆς Μεσσήνης καὶ ἔπειτα δὲ χρησιμεύσει ὡς ἡ ἀκρόπολις τῶν φιλελευθέρων, ὡς τὸ τελευταῖον ἄσυλον τοῦ ὑπὲρ ζωῆς ἢ θανάτου ἀγωνιζομένου ἑλληνισμοῦ ἐν Σικελίᾳ. Τοὺς ὀχυροὺς δ' ἐκείνους πύργους ἐξέλεξαν καὶ τώρα οἱ φυγάδες, ὅπως στήσωσιν ἐπ' αὐτοῦ τὸ σταυρικὸν σύμβολον καὶ ἀποθάνωσιν ἐλεύθεροι μάρτυρες ἐπὶ τῆς δυσπροσίτου ἐκείνης ἀκρωρείας.

Βαρὺς ἔστησε πρὸ τοῦ φωλεοῦ ἐκείνου τῶν ἀετῶν τὰ μηχανήματα αὐτοῦ ὁ Χασσὰν-Ἰὸν-Ἀμμὰρ, ὁ στρατηγὸς τοῦ Φατιμίδου χαλίφου Μουίζ ἐκείνου, ὅστις ἐπέπρωτο δέκα ἔτη μετὰ τὰς ἐν Σικελίᾳ νίκας τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ νὰ εἰσέλθῃ τροπαιοῦχος τῷ 973 εἰς τὴν νεόκτιστον ἀραβικὴν πρωτεύουσαν τῆς ὑποταχθείσης Αἰγύπτου, τὸ Κάϊρον. Ἀλλὰ τὸ ἄγγελμα τῆς ἀναταράξεως τῶν πραγμάτων ἐν Σικελίᾳ καὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Ταυρομενίου συνεκίνησε τὸ Βυζάντιον, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος ἀραβομάχος ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ μὲν τοὺς εἰς τὴν Ῥαμέτταν καταφυγόντας, ναὶ ποτινάξῃ δὲ διὰ δραστηρίας πολεμικῆς ἐνεργείας τὸν ἐπονείδιστον φόρον, ἀνάρμοστον πλέον ἐν χρόνοις καθ' οὓς τὰ βυζαντιακὰ ὅπλα ἀνεδεικνύοντο ἀπανταχοῦ νικηφόρα ἐναντίον τῶν Ἀράβων.

Μεγάλαι ὑπῆρξαν αἱ παρασκευαί. Τεσσαρακοντακισχίλιοι ἄνδρες καὶ πλέον ἐπέβαινον τῶν πολυαρίθμων δρομώνων, παρακολουθουμένων ὑπὸ φοβερῶν πυρφόρων σκαφῶν, ἑνὸς τῶν λαμπροτάτων στόλων τῶν ἐξελθόντων ποτὲ τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἀλλὰ τῆς στρατιᾶς δὲν ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ βασιλεύς, ἔχων τὸν νοῦν ἐστραμμένον πρὸς τὴν Ἀσίαν, πρὸς ἣν καὶ εἴδομεν αὐτὸν ἐκστρατεύοντα τὸ θέρος τοῦ 964. Βραχὺν δὲ χρόνον μετὰ τὸν ἔκπλουν αὐτοῦ ὥρμα πρὸς τὴν Σικελίαν ὁ παρασκευα-

σθεὶς στόλος. Ἀλλ' ὁ στόλος ἐκεῖνος τῶν ἐλευθερωτῶν, λαμπρὸς τἆλλα, εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ παραδοθῇ εἰς χεῖρας ἀνικάνους. Καὶ ὀρυγγάριος μὲν τοῦ πλωίμου ἀνεδείχθη ὁ εὐνοῦχος Νικήτας, παρακοιμώμενος τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνὴρ φίλος τῶν γραμμάτων καὶ εὐσεβής, ἀλλ' ἥκιστα κατάλληλος πρὸς τὸ ἔργον ναυάρχου. Ἡ δὲ στρατηγία ἀνετέθη εἰς τὸν ἐξάδελφον τοῦ βασιλέως Μανουὴλ, νόθον υἱὸν Λέοντος Φωκᾶ, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς τοῦ Νικηφόρου, τοῦ Βάρδα. Καὶ μαρτυρεῖται μὲν οὗτος ἔχων θάρρος καὶ ἰσχυρογνωμοσύνην, προσόντα ἰδιάζοντα εἰς τὸν στρατιωτικὸν οἶκον τῶν Φωκάδων, ἀλλὰ τὸ θάρρος αὐτοῦ ἦτο μᾶλλον γενναιότης στρατιώτου καὶ ἐστερεῖτο συνέσεως καὶ τῶν λοιπῶν στρατηγικῶν ἀρετῶν. Καὶ ὅμως ὁ Νικηφόρος, εἰς τοιούτους ἄνδρας παραδίδων τὴν ἄλλως ἀξιόμαχον ἐκείνην στρατιάν, ἀπεξεδέχετο ἐξ αὐτῆς τἄριστα, καθ' ἃ ἀποδεικνύει ἡ μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Σικελίαν ἀποστολὴ ἀνδρὸς περιλαλήτου ἐπὶ τῇ εὐσεβείᾳ καὶ γνώστου μὲν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, πεπειραμένου δὲ καὶ τὰ πολιτικά, τοῦ Νικηφόρου. Ἔργον δ' αὐτοῦ ἔμελλε νὰ εἶνε τοῦτο μὲν ἡ θρησκευτικὴ ἀνόρθωσις τῆς ἀπὸ τῶν ὀνύχων τῶν Σαρακηνῶν ἀποσπασθησομένης Σικελίας, τοῦτο δ' ἔπειτα ἡ πολιτικὴ διοίκησις τῆς νοτίου Ἰταλίας.

Ἀλλ' ὁπόσον ἀτυχὴς ὑπῆρξεν ἡ ἐκλογὴ τῶν δύο ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἀνέθηκεν ὁ βασιλεὺς τὸν μέγαν ἐν Σικελίᾳ στρατιωτικὸν ἀγῶνα, ἀποδεικνύει ἡ ἔκβασις τῆς ἐκστρατείας. Ἐν ᾧ ἡ ὁρὰξ τῶν ἀμυντόρων τῆς Ῥαμέττης ἀντεῖχεν ἐν ἤδη ὅλον ἔτος καὶ ὑπερέκεινα εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Σαρακηνῶν, ὁ μέγας βασιλικὸς στόλος ὁ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 964 καταπλεύσας εἰς τὴν Σικελίαν οὐ μόνον τῶν γενναίων ἐκείνων δὲν ἠδυνήθη νὰ λύσῃ τὴν ἐπώδυνον πολιορκίαν καὶ νὰ θριαμβεύσῃ ἔπειτα κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, ἀποδίδων τὴν νῆσον εἰς τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ κατεστρέφετο, ὑφιστάμενος πανωλεθρίαν οἰκτράν, τρεῖς μόλις ἡμέρας μετὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν ἐπιβαινόντων αὐτοῦ εἰς Σικελίαν.

Ἀληθῶς αἱ δύο πρῶται ἡμέραι, ἡ 22 καὶ ἡ 23 Ὀκτωβρίου, παρῆλθον ἐν μέσῳ ἀλλεπαλλήλων θριάμβων. Ὁρμητικὸς ὁ Μανουὴλ κατέλαβε τὴν Μεσσήνην ἄνευ οὐδεμιᾶς πιθανῶς ἀντιστάσεως, ἔγεινε κύριος τῶν περιχώρων, ἀνέκτησε τὸ Ταυρομένιον, ἐκυρίευσε τοὺς Λεοντίνους. Ἀλλ' αἱ ταχεῖαι καὶ πρόχειροι αὗται ἐπιτυχίαι, ἀποτέλεσμα ὁρμῆς τοῦ στρατηγοῦ καὶ καταπλήξεως τῶν πολεμίων, δὲν ἐστηρίχθησαν ὑπὸ τῆς ἀπαραιτήτου ἐκείνης συνέσεως, ἥτις καὶ μόνη ἠδύνατο νὰγάγῃ εἰς τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ῥαμέττης καὶ περιστήσῃ τοὺς Σαρα-

κηνοὺς εἰς ἀμηχανίαν. Ἄλλως οἱ Ἄραβες εἶχον ἅμα τῷ ἀγγέλματι τῶν ἐν Βυζαντίῳ παρασκευῶν ἐνισχυθῆ διὰ νέων ἐξ Ἀφρικῆς δυνάμεων, ἃς ἤγαγεν εἰς τὴν Σικελίαν αὐτὸς ὁ πατὴρ τοῦ ἀμηρᾶ Ἀχμὲτ, ὁ χάριν τοῦ υἱοῦ παρητημένος τὴν ἀρχὴν Χασσὰν, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου.

Ἐν ταῖς ὀρειναῖς παρόδοις ταῖς ἀγούσαις ἀπὸ τῆς Μεσσήνης εἰς τὴν Ῥαμέτταν συνεκροτήθη τὴν 25 Ὀκτωβρίου ἡ μάχη, εἰς ἣν ἐσπευσμένως ἤγαγε δι' ἀκαταλλήλου ἐκλογῆς τοῦ τόπου καὶ ἐν ἐλλείψει πάσης στρατηγικῆς προνοίας ὁ Μανουὴλ, σπεύδων πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ῥαμέττης. Ἀλλ' ἡ ὁρμὴ αὐτοῦ προσέκρουσε πρὸς τὴν μετὰ προφυλάξεως ἐν γνώσει τοῦ κινδύνου καὶ τῶν τόπων συγκέντρωσιν μεγάλων ἀραβικῶν δυνάμεων. Ἡ σύρραξις ὑπῆρξε φοβερά. Ἡ βυζαντιακὴ στρατιὰ ἐξέπλυνε τὸ σφάλμα τοῦ στρατηγοῦ διὰ γενναιότητος ἀσυνήθους, ἥτις τὸ κατ' ἀρχὰς ἀνέδειξεν αὐτὴν ὑπερτεροῦσαν. Ἀλλ' ἐν τῷ ἀπελπισμῷ αὐτῶν κατέβαλον οἱ Ἄραβες προσπαθείας ὑπεράνθρώπους, καὶ, ἐπιρρωννυόμενοι ὑπὸ ὑπερόχου θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ἐπετέθησαν αἴφνης ἐναντίον τῶν πολεμίων μεθ' ὁρμῆς ἀκαθέκτου, ἧς ἐπακόλουθον ὑπῆρξεν ἄτακτος φυγὴ τῶν Βυζαντίνων. Ὁ Μανουὴλ, ἀτυχήσας ὡς στρατηγός, ἠνδραγάθησεν ὡς στρατιώτης, ἀγωνισθεὶς ὡς λέων ἐναντίον τῶν κατ' αὐτοῦ ἐπιπεσόντων Σαρακηνῶν ἐν μέσῳ τῶν περὶ αὐτὸν, μάτην πειραθέντων νὰ σώσωσι τὸν γενναῖον. Ἀποπεσὼν δὲ τοῦ ἵππου, οὗ ἐκόπησαν τὰ σκέλη ὑπό τινος τῶν πολεμίων, ἐπλήγη ὑπὸ μυρίων ἐν ταὐτῷ δοράτων, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀποτμηθεῖσα ἤχθη δίκην τροπαίου πρὸς τὸν στρατηγοῦντα τῶν νικηφόρων Ἀράβων. Καὶ φεύγοντες δ' ἐξηκολούθησαν ἀγωνιζόμενοι ἀπέλπιδες μέχρι τῆς νυκτὸς οἱ ἡττημένοι ἐν μέσῳ τῶν βράχων, πηδῶντες κρημνοὺς, σφάζοντες καὶ σφαζόμενοι ἐπὶ σωρῶν πτωμάτων ἐν τῷ πεδίῳ ἐκείνῳ τοῦ μαρτυρίου. Ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ σωθέντες τῶν Βυζαντίνων, δεκακισχίλιοι καὶ ὑπερέκεινα ἔπεσον γενναίως, καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν αἰχμαλώτων ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Καὶ ἡ Ῥαμέττα ; Τίς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἡ νέα αὕτη Νουμαντία ἀντέσχεν ἀκόμη μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῆς βυζαντιακῆς στρατιᾶς ἐπὶ δύο ὅλους μῆνας καὶ πλέον ; Οἱ γενναῖοι αὐτῆς ὑπερασπισταὶ ἀπεδίωξαν τὸ πρῶτον, ὑπὸ τῆς πείνης ἀναγκαζόμενοι, τοὺς μὴ δυναμένους νὰ συναγωνισθῶσιν, ὅπως μὴ ἐξαντλῶσι ματαίως τὰς σπανιζούσας ἐσχάτως τροφὰς, καὶ ἐξηκολούθησαν ἀνθιστάμενοι καὶ παλαίοντες

ἐν ταυτῷ κατὰ τῆς πείνης καὶ τῶν πολιορκητῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 965. Ἀλλὰ τότε τέλος οἱ Ἄραβες, ἐπιβάντες διὰ κλιμάκων τῶν τειχῶν, διεπέρασαν ἐν στόματι μαχαίρας τοὺς τελευταίους λιποσάρκους ἀμύντορας τοῦ τελευταίου ἐκείνου προπυργίου τοῦ ἐν Σικελίᾳ ἑλληνισμοῦ ὅσους δὲν εἶχεν ἤδη σαρώσει ὁ πόλεμος καὶ ὁ λιμός, καὶ ἐξηνδραπόδισαν τὰς ὑπολειπομένας τῶν γυναικῶν καὶ τοὺς ὀλίγους παῖδας ὅσοι εἶχον μείνει ἐντὸς τῶν τειχῶν.

Οὐδ' ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος τοῦ γενναίου, ἀλλ' ἀσυνέτου Μανουὴλ ὁ δρουγγάριος τοῦ στόλου. Ὁ Νικήτας μετὰ τὴν ἧτταν τῆς στρατιᾶς ἐξηκολούθησεν ὁρμῶν ἐν Ῥηγίῳ καὶ περισυλλέγων τοὺς εἰς τὸν στόλον σωζομένους τῶν φυγάδων, τὰς φρουρὰς τῶν ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ καταληφθεισῶν σικελικῶν πόλεων, ἃς ἐν τάχει μετὰ τὴν μεγάλην νίκην ἀνέκτησαν οἱ Ἄραβες, καὶ ἐκείνους τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς νήσου ὅσοι προετίμων νὰ ἐκπατρισθῶσιν, ὅπως μὴ κύψωσι τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν κύριον τῆς νήσου Ἀγαρηνόν. Ἀλλ' ὁ Ἀχμὲτ, ἐπιπεσὼν μετὰ τοῦ ἀραβικοῦ στόλου ἐκ τῆς Μεσσήνης, ἐπήνεγκε μεταξὺ τῆς Χαρύβδεως καὶ τῆς Σκύλλης νέαν εἰς τοὺς Βυζαντίνους συμφοράν, καταστρέψας τελείως τὸν στόλον, οὗ τὰ πλοῖα ἐβυθίσθησαν, συνελήφθησαν ἢ ἐπυρπολήθησαν, καὶ ἡ μάχη ἐκείνη τοῦ Στενοῦ, καθ' ἃ ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν ὑμνησάντων αὐτὴν Ἀράβων ποιητῶν, συνεπλήρωσε τὴν οἰκτρὰν πανωλεθρίαν στόλου λαμπροῦ, εἰς ὃν ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία εἶχεν ἀνακρεμάσει τὰς χρηστοτάτας τῶν ἐλπίδων. Σιδηροδέσμιον ἐδέχετο μετ' οὐ πολὺ ὁ ἐπικυρίαρχος τῶν νικηφόρων τῆς Σικελίας Ἀράβων χαλίφης Μουίζ τὸν ἡττημένον δρουγγάριον τοῦ κατεστραμμένου στόλου, καὶ αἰχμάλωτος ὑπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον τῆς Ἀφρικῆς ἐπανῆλθεν ὁ Νικήτας εἰς τὰς προτέρας ἀσχολίας τοῦ λογίου, ἀντιγράφων χειρόγραφα. Καὶ ὅμως οἷα ἡ ματαιοφροσύνη τοῦ εὐνούχου βιβλιογράφου τοῦ νῦν στενάζοντος *ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τῆς Ἀφρικῆς*, ὅστις ἀντιγράφων τὰς Ὁμιλίας τοῦ Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, δὲν ὤκνει νὰ προσθέτῃ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὰς λέξεις ***πρωτοσπαθαρίου καὶ γεγονότος δρουγγαρίου τοῦ π.λοίμου***. Ἀλλὰ τίς οἶδεν ἂν δὲν ἔβρεξαν ἴσως τὴν σελίδα ἐκείνην τῆς περγαμηνῆς δάκρυα πικρὰ ἀναμνήσεων θλιβερῶν, ἕως τέλος ὁ δεσμώτης μετὰ δύο ἔτη ἀπολυτρούμενος ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἔγεινε δὲ ἡ εἰς τὸν Νικηφόρον ἀπόδοσις τοῦ Νικήτα, πιθανῶς δὲ καὶ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων, ὑπὸ τοῦ Μουίζ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν ἔτει 967

μεταξὺ τῶν δύο δυναστῶν διὰ τοῦ Βυζαντίνου πρεσβευτοῦ Νικολάου διαπραχθείσης εἰρήνης, εἰς ἣν πάντως ἠνάγκασαν τοὺς Βυζαντίνους καὶ

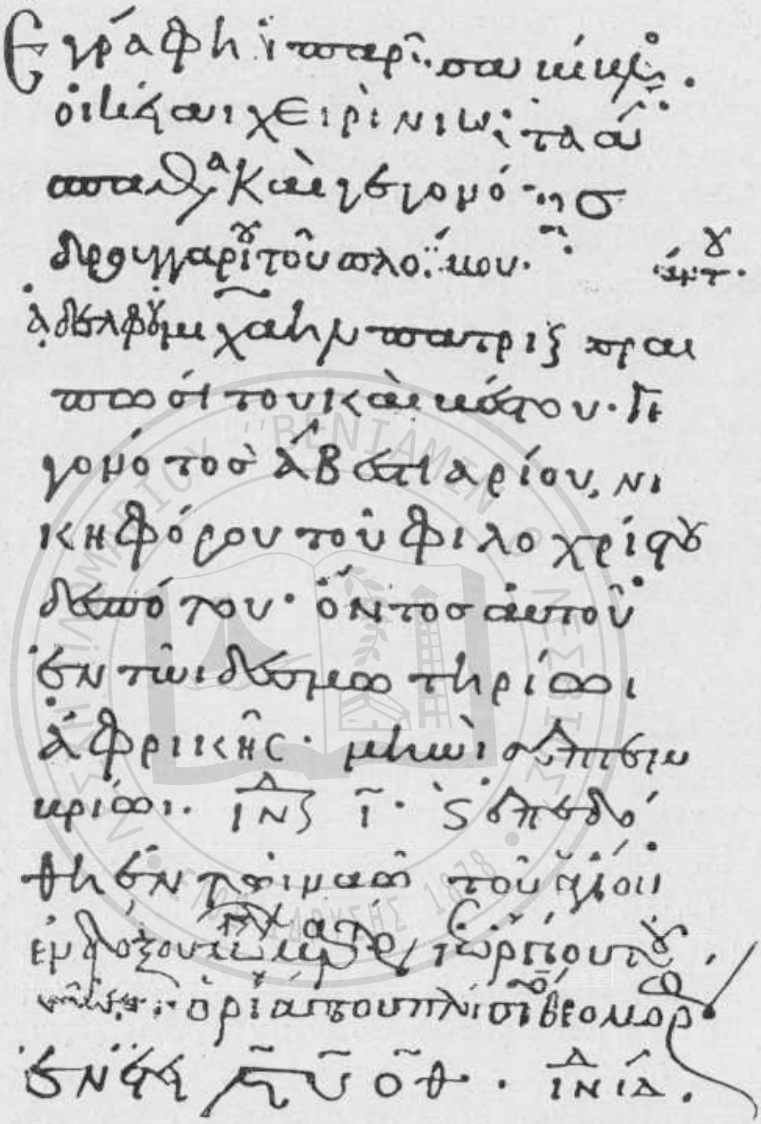

ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΝ ΝΙΚΗΤΑ
ΕΝ ΚΩΔΙΚΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

τοὺς Ἄραβας οἱ ἀπὸ τῶν Ἰκσιδῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Γερμανοῦ Ὄθωνος τοῦ Α' κοινοὶ κίνδυνοι.

Οὕτως ἡ ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρία τοῦ Μανουὴλ καὶ τοῦ Νικήτα ἐν ἔτει 965 ἐνθυμίζει ἐν πολλοῖς τὴν ἐν ἔτει 949 συμφορὰν τοῦ Γογ-

γύλη ἐν Κρήτῃ. Ἀλλ' ἡ μὲν Κρήτη ἔμελλε δώδεκα ἔτη μετὰ τὴν ἀτυχίαν ἐκείνην ναπελευθερωθῇ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Σαρακηνῶν, ἡ δὲ Σικελία ἐγκατελείπετο μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ ἐξαδέλφου τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς ὡς αὐτοκράτορος καὶ τοῦ εὐνουμένου αὐτοῦ ἔρμαιον τῶν τυχῶν αὐτῆς καὶ ἀπεσπᾶτο σὺν τῷ χρόνῳ τελείως ἀπὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ.

ιγ'

Ἡ ἀνάκτησις τῆς Κύπρου.

Ἀλλ' ἂν οὕτως ἀπετύγχανεν ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐν Σικελίᾳ κατὰ τὰς ἄλλως ἐνδόξους ἡμέρας τοῦ ἀραβομάχου ἐκείνου βασιλέως, τὰ βυζαντιακὰ ὅπλα ἀνεδεικνύοντο νικηφόρα ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μεσογείῳ, καὶ ἀπεδίδετο μετὰ τὴν Κρήτην εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, εἰς ὃν ἔκπαλαι ἀνῆκεν, ἄλλη αὐτοῦ θαλασσία νύμφη, ἡ Κύπρος.

Ἡ μεγάλη νῆσος εἶχεν ὑπάρξει τῶν πρώτων, εἰς ἃς εἶχον στρέψει τὴν προσοχὴν οἱ Ἄραβες ἀφ' οὗ χρόνου εἶχον ἀρχίσει ναυτιλλόμενοι ἐπὶ τοῦ χαλίφου Ὀσμὰν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀτρομήτου ἀμηρᾶ τῆς Συρίας Μωάβιγια, τοῦ Μαυία τῶν Βυζαντίνων. Ἤδη δὲ τῷ 649, ἐκπολιορκήσαντες τὴν Κωνσταντίαν καὶ δηώσαντες τὰ λοιπὰ τῆς νήσου, παρεσκευάζοντο νὰ ἐγκαταστῶσιν ὁριστικῶς ἐν αὐτῇ, ὅτε ὁ Μωάβιγιας ἀπέστη ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦ σχεδίου ἐκείνου, μαθὼν τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κώνσταντος παρασκευαζομένην ἀποστολὴν μεγάλης στρατιᾶς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κακόρριζον. Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἐν ἔτει 651 μετὰ τοῦ Κώνσταντος συνομολογηθείσας συνθήκας οἱ Ἄραβες, ἐπελθόντες καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τοῦ Μωάβιγια Ἀβουλαβᾶς, κατέλαβον τὴν Κύπρον τῷ 653.

Ἔκτοτε ἐξηκολούθησαν πλὴν μικρῶν διαλειμμάτων μένοντες κύριοι τῆς νήσου, ἐλάχιστα δὲ μανθάνομεν περὶ τῶν τυχῶν αὐτῆς. Ἀλλὰ δὲν δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἡ Κύπρος τέλεον ἐγκατελείφθη. Οὐ μόνον τρὶς ἀνεκτήθη ἐπὶ βραχύ, ἐπὶ Ἰουστινιακοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου, ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν καὶ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ὅτε καὶ προσέφυγον εἰς αὐτὴν Χριστιανοὶ τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης τῷ 813, ἀλλὰ καὶ ἐν ἔτει 787 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου βλέπομεν παρὰ τὴν Κεράμειαν τῆς νήσου ναυτικὴν νίκην

τῶν Κιβυρραιωτῶν κατὰ τοῦ ἀραβικοῦ στόλου ἐρχομένου ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἧς τὰ ἐπακόλουθα ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπέδρασαν ἐπὶ τοὺς Χριστιανοὺς οἰκήτορας τῆς νήσου. Καὶ ἄλλο δὲ δεῖγμα τῶν πρὸς τοὺς Κιβυρραιώτας ἀγῶνας τῶν Ἀράβων τῆς Κύπρου εἶνε ἡ ὑπ' αὐτῶν ὀλίγα ἔτη πρότερον τῷ 790 σύλληψις Θεοφίλου τοῦ στρατηγοῦ τοῦ θέματος ἐκείνου. Ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ τούτων περὶ τῆς Κύπρου μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου ἐν διαστήματι τριῶν σχεδὸν αἰώνων μόνων γνωστῶν γεγονότων γίνεται φανερὰ ἡ μέχρι τινὸς χρόνου ἐναλλὰξ ἐνίσχυσις καὶ ἐξασθένησις τῶν ἐπὶ τῆς νήσου Σαρακηνῶν, οὓς μάλιστα φαίνονται καταπολεμοῦντες οἱ τοῦ γειτονος βυζαντιακοῦ θέματος τῶν Κιβυρραιωτῶν, διαπρέποντες ἐπὶ τῷ ἀξίῳ λόγου στόλῳ. Ἀλλὰ σὺν τῇ ἐγκαταστάσει τῶν Ἀράβων ἐν Κιλικίᾳ ἀπὸ τοῦ ἑνάτου αἰῶνος εὔλογον εἶνε νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐξέλιπε καὶ ἐν τῇ γείτονι Κύπρῳ πᾶσ' ἀντίστασις, καὶ ἡ νῆσος ὑπέκυψε μοιραίως εἰς τὸ δοῦλειον ἦμαρ ἄνευ ἀνακουφίσεως, ἄνευ τινὸς ἐλπίδος ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Σαρακηνῶν.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀνάκτησις τῆς Κιλικίας καὶ ὁ κλονισμὸς τῶν Ἀράβων τῆς Συρίας ἐθεωρήθησαν δικαίως ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου, ὅτι ὤφειλον νὰ συμβαδίσωσι μετὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κύπρου. Ὁ δὲ στρατηγὸς εἰς ὃν ἀνέθηκε τὸ ἔργον ὑπῆρξεν ἀνήρ, οὗ τὸ παρελθὸν ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην περὶ τοῦ μίσους, ὅπερ ἔτρεφεν ἐν τῇ ψυχῇ ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Ἦτο Νικήτας ὁ Χαλκούτζης, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν εἴδομεν μετὰ τὸ ναυάγιον τῶν διεξαγομένων ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Σείφ-ἐδ-δαούλα διαπραγματεύσεων περὶ εἰρήνης ὑποστάντα μὲν τὴν σκληρὰν τύχην νὰ συνακολουθήσῃ τὸν ἀμηρᾶν εἰς τὸν κατὰ τῶν ὁμοφύλων πόλεμον, ἀλλὰ συντελέσαντα εἰς τὴν νίκην τοῦ Λέοντος Φωκᾶ καὶ κατορθώσαντα νὰποδράσῃ ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ στρατοπέδου. Δὲν διεπνέετο δ' ὁ ἐκλεχθεὶς στρατηγὸς μόνον ὑπὸ μίσους πρὸς τοὺς Ἄραβας, ἀλλὰ καὶ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ τῶν προσόντων στρατηγοῦ δυναμένου νὰγάγῃ εἰς τὴν νίκην τὴν εἰς αὐτὸν ἐπιτραπεῖσαν στρατιάν. Ἀληθῶς δὲ βλέπομεν τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην τοῦ 965 στεφομένην ὑπὸ ἐπιτυχίας καὶ τὸν Χαλκούτζην ἀπελευθεροῦντα τὴν Κύπρον ἀπὸ τῶν Ἀράβων, εἰ καὶ στερούμεθα δυστυχῶς πάσης εἰδήσεως περὶ τῶν καθ' ἕκαστον τῆς νικηφόρου στρατείας. Μόνον δὲ μανθάνομεν, ὅτι μικρὸς στόλος, πεμφθεὶς παρὰ τῶν Ἰκσιδῶν τῆς Αἰγύπτου πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων Σαρακηνῶν τῆς Κύπρου, κατεστράφη ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων. Οὕτω δὲ τὸ μέγ' ἀληθῶς γεγονὸς τῆς

ἀνακτήσεως τῆς ἐπικαιρότατα κειμένης μεγάλης νήσου γινώσκομεν ἐκ βραχέων μόνον σημειωμάτων ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Βυζαντίου, ἐν ᾧ εἶνε τῶν ἀρίστων κατορθωμάτων τῶν χρόνων τοῦ Νικηφόρου καὶ ἐφάμιλλον ἀληθῶς πρὸς τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης, τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κιλικίας καὶ τὰς ἐν Συρίᾳ ἐπιτυχίας τοῦ βασιλέως.

Ἔκτοτε δὲ δὲν ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος τῆς Κύπρου οἱ Σαρακηνοί, ἀλλὰ τῆς μετὰ μικρῶν διαλειμμάτων τριακοσιετοῦς αὐτῶν κυριαρχίας ἐν τῇ νήσῳ λείψανα μένουσι πλὴν τῆς μελαψῆς ἀποχρώσεως τῶν ἰθαγενῶν τῆς νήσου, τῆς ὑπομιμνησκούσης τὴν ἐπελθοῦσαν φυλετικὴν μῖξιν, ὀλίγαι μόνον τοπωνυμίαι.

Προσαρτηθεῖσα ἡ Κύπρος καὶ πάλιν εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἀρχόντων καλουμένων *κατεπάνω* καὶ φρουρουμένη ἐνδελεχῶς ὑπὸ ἀποσπάσματος τοῦ στόλου τῶν Κιβυρραιωτῶν, οὓς εἴδομεν καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς δουλείας εἴπερ τινὰς καὶ ἄλλους ἀγωνισθέντας ὑπὲρ αὐτῆς, ἔμελλε νὰ ἴδῃ μετὰ δύο περίπου αἰῶνας ἱδρυόμενον ἐπ' αὐτῆς τὸν θρόνον ἑνὸς τῶν Κομνηνῶν, προάγγελον τῆς διὰ τοῦ Ἄγγλου Ῥιχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου μεταπτώσεως τῆς νήσου εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Γάλλων Λουσινιανῶν.

ιδ'

Ἐκστρατεία τοῦ Νικηφόρου εἰς Συρίαν.

Καθ' ὃν χρόνον εἴδομεν τὸν Νικηφόρον προβαίνοντα ἐν Κιλικίᾳ εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Ταρσοῦ καὶ τῆς Μοψουεστίας καὶ ἀνακαθιδρύοντα ἐν ἁπάσῃ τῇ χώρᾳ τὴν βυζαντιακὴν ἀρχήν, ὁ Σεὶφ-ἐδ-δαούλα βαρέως ἀσθενῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ σπεύσῃ εἰς ἄμυναν τῶν δύο ἐκείνων πόλεων. Καὶ μεταξὺ μὲν αὐτοῦ καὶ τῶν Βυζαντίνων ἐπῆλθε ποιά τις ἀνακωχὴ μετὰ τὰς νίκας τοῦ Νικηφόρου. Ἀλλὰ πολὺ δεινότερον ἔπλησσον τὸν ἀμηρᾶν οἰκεῖα κακά, ἡ ἀποστασία τοῦ ἀχαρίστου στρατηγοῦ Ναζᾶ, ὅστις, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Μοσσοὺλ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ κηδεστοῦ, εἶχεν ἐπ' ἐσχάτων μεγάλως ἐνισχυθῇ καὶ ἐπεκταθῇ, καὶ αὐτὴν τὴν Μαρτυρόπολιν καταλαβών. Διὸ παρὰ τὴν κατέχουσαν αὐτὸν νόσον ἠναγκάσθη ὁ Σεὶφ νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῆς Μαρτυροπόλεως, ὅπως προβῇ εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως ταύτης, γείνῃ δὲ κύριος

τῶν ὑπὸ τοῦ ἀποστάτου κατεχομένων ἐν αἰχμαλωσίᾳ Βυζαντίνων πατρικίων, ὧν ἡ ἀνταλλαγὴ ἔμελλε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς πρὸς τὸν Νικηφόρον ἀγαθὰς σχέσεις. Κατώρθωσε δ' ὁ Σεὶφ πράγματι νὰ καταστείλῃ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Ναζᾶ, προσχωρήσαντος εἰς τὸν πρῶην κύριον, νὰπαλλαγῇ δὲ αὐτοῦ καὶ ὁριστικῶς μετ' οὐ πολὺ, φονευθέντος ὑπό τινος τῶν περὶ τὸν Σεὶφ. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Σεὶφ, ἀπαλλαγεὶς παντὸς ἐπακολούθου τῆς ἀποστασίας τοῦ Ναζᾶ καὶ παραλαβὼν τοὺς ἐν Μαρτυροπόλει αἰχμαλώτους, προέβη ἐν Σαμοσάτοις παρὰ τὸν Εὐφράτην εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Νικηφόρου, ἀπολῃξάσας τὸν Ἰούνιον τοῦ 966 εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν αὐτῶν τε καὶ

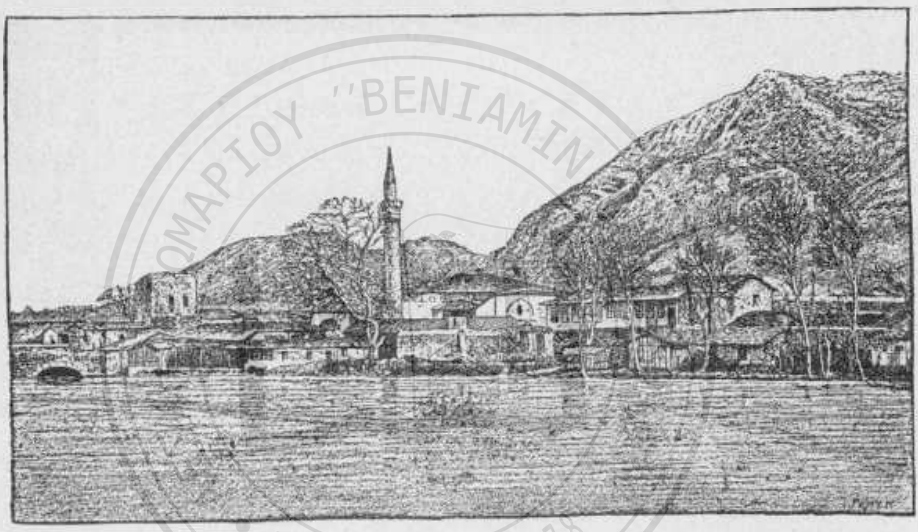

Ο ΟΡΟΝΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ

ἄλλων παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς κρατουμένων ἀντὶ πολλῶν Ἀράβων, ἐν οἷς καὶ ἐπιφανεῖς, εὑρισκομένων ἐν αἰχμαλωσίᾳ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις.

Ἀλλ' ἡ μακρὰ αὐτοῦ ἐκ Συρίας ἀπουσία ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν πρώην ἀμηρᾶν τῆς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ἁλούσης Ταρσοῦ Ῥαζὶκ-ἐν-ναζίμην νὰ προβῇ, πιθανῶς ἐκ συνεννοήσεως πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, εἰς τὴν κατάληψιν τῆς παρὰ τὸν Ὀρόντην Ἀντιοχείας, ἣν ἔμελλε νὰ κρατήσῃ ὡς ὑπόφορος τοῦ Βυζαντίου. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Σεὶφ, τὸ Χαλέπιον, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν 29 Ὀκτωβρίου 965 ὁ Ῥαζὶκ μετὰ γενναίαν ἄμυναν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ ἀπόντος ἀμηρᾶ. Ἀλλὰ βραχὺς ὑπῆρξεν ὁ θρίαμβος τοῦ νικητοῦ, ὅστις τῇ 8 Φεβρουαρίου τοῦ 966 ἔπεσεν ἐν μάχῃ κρατερᾷ, ἐν αὐταῖς ταῖς ἀγυιαῖς τοῦ Χαλεπίου πολεμηθείσῃ, καθ' ἣν ὅ τε

Ῥαζὶκ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν ἔτι τὴν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως καθ' ὅλον τὸν μεταξὺ χρόνον κατεχόντων πιστῶν τοῦ Σεὶφ. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπεσπάσθη τὸ Χαλέπιον ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σεὶφ, κυριευθὲν ἐπὶ βραχὺ ὑπὸ τοῦ Τούρκου Δισβὲρ, νικήσαντος τὸν ἀνακτήσαντα τὴν πόλιν τοποτηρητὴν τοῦ Σαρακηνοῦ ἀμηρᾶ.

Ἀλλ' ἡ ἀπώλεια τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Χαλεπίου βραχὺν μόνον διήρκεσε χρόνον. Ὁ Σεὶφ μετὰ τὴν τελείαν κατάπαυσιν τῆς ἀποστασίας τοῦ Ναζᾶ καὶ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων μετὰ τῶν Βυζαντίνων προεχώρησε ταχὺς καὶ ἐνίκησε, καίπερ ἤδη ὢν παράλυτος, τοὺς ἐχθροὺς, ἀνακτήσας τήν τε πρωτεύουσαν καὶ τὴν Ἀντιόχειαν.

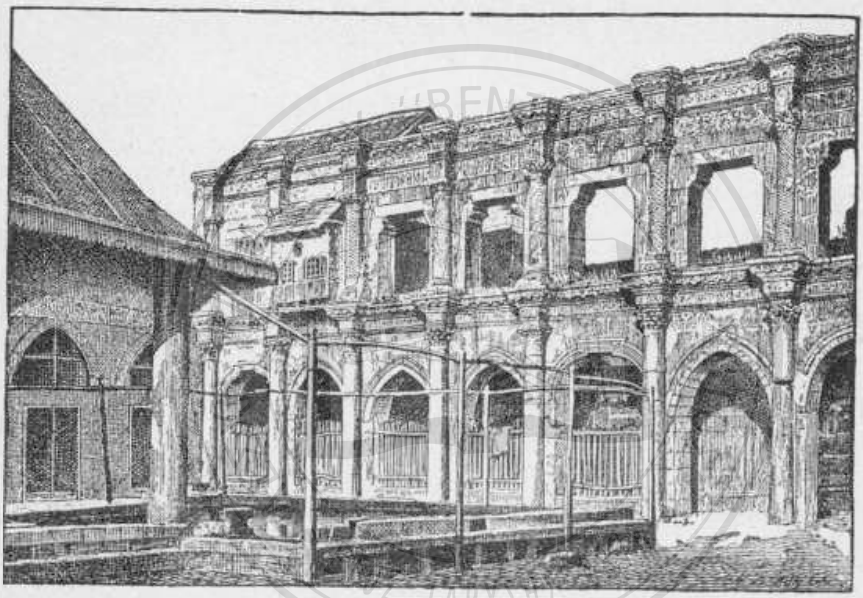

ΕΡΕΙΠΙΑ ΑΡΑΒΙΚΟΥ ΤΖΑΜΙΟΥ ΕΝ ΑΜΙΔΗι

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ δι' ἄγνωστον λόγον βλέπομεν ταρασσομένην καὶ πάλιν καὶ διαλυομένην τὴν μεταξὺ τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βυζαντίνων εἰρήνην καὶ τὸν Νικηφόρον ἐπιχειροῦντα τῷ 966 νέαν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Καίτοι δὲ τὰ τῆς στρατείας ταύτης ἀσαφῶς καὶ ἀνεπαρκῶς ἔχουσι μεταδοθῆ εἰς ἡμᾶς, εἶνε δὲ φανερὸν, ὅτι δὲν ὑπῆρξαν μεγάλαι αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ἐσπευσμένῃ ταύτῃ παρορμῇ, οὐχ ἧττον τοῦτο ἔχει ὁ νέος οὗτος πόλεμος τὸ ἐξαιρετικὸν, ὅτι ἐπεχειρήθη προφανέστατα μετὰ μεγίστης ὁρμῆς καὶ τόλμης. Χῶραι ἀπὸ μακροῦ χρόνου κείμεναι ἐντελῶς μακρὰν τῆς σφαίρας τῆς ἐνεργείας τῶν Βυζαντίνων, πόλεις, περὶ ὧν ἀπὸ μακροῦ χρόνου οὐδεμία γίνεται μνεία ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου, ἡ Ἄμιδα, τὸ Δάρας, ἡ

Νίσιβις, αἱ Κάρραι, ἐμφανίζονται καὶ πάλιν ὡς ἀρχαῖοι γνώριμοι ἐνώπιον ἡμῶν. Καὶ δὲν καταλαμβάνονται μὲν αἱ πόλεις αὗται ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἡ πρὸ τῶν δυσπορθήτων αὐτῶν τειχῶν διέλευσις τῶν μαχητῶν τοῦ Βυζαντίου ἐμφαίνει μὲν τὴν νέαν δύναμιν, εἰς ἣν ἀνῆλθεν ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία μετὰ τὰς ἐναντίον τῶν Ἀράβων νίκας, ἐνέπλησε δὲ πάντως ἐθνικοῦ φρονήματος τοὺς στρατιώτας ἐκείνους, ὧν προεπορεύετο τὸ σταυρικὸν σύμβολον, εἰςβάλλοντας εἰς τὴν Συρίαν, δηοῦντάς τινας τῶν πόλεων αὐτῆς, παρουσιαζομένους πρὸ αὐτῆς τῆς Ἀντιοχείας, στέλλοντας ἀπόσπασμα κατασκόπων μέχρις αὐτῶν τῶν τειχῶν τοῦ Χαλεπίου καὶ ἀπάγοντας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πλούσια λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους.

Ἐν ᾧ δ' ἐμεσουράνει οὕτω καὶ πάλιν ὁ ἀστὴρ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τοῖς ἐνδοτέροις τῆς Ἀσίας, ὡς ἐν χρόνοις ἀρχαίοις, ὁ βαρὺς ἐπὶ ἔτη μακρὰ ἀντίπαλος τῶν Βυζαντίνων ἐν Κιλικίᾳ καὶ Συρίᾳ Σεὶφ-ἐδ-δαούλα ἔθνησκε τέλος ἐν Χαλεπίῳ τὴν 25 Ἰανουαρίου τοῦ 967, ἀκμαῖος μὲν ἔτι, ἅτε μόνον τὸ πεντηκοστὸν δεύτερον τῆς ἡλικίας ἔτος ἔχων συμπεπληρωμένον, ἀλλὰ καμπτόμενος ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ὀδύνης ἐπανειλημμένων ἡττῶν καὶ μειώσεως τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ καὶ συντριβόμενος ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων τοῦ καταπεπονημένου ὑπὸ τῆς μακρᾶς νόσου καὶ παραλελυμένου σώματος.

ιε'

Διοίκησις τοῦ Νικηφόρου.

Ὁ παρακολουθήσας μέχρι τοῦδε τὴν δρᾶσιν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἤθελε νομίσει, ὅτι ἐξηκολούθει νὰ εἶνε καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὁ στρατηλάτης ὁ μόνην τὴν καταπολέμησιν τῶν Ἀράβων ἔχων κατὰ νοῦν. Καὶ θὰ ἴδωμεν μὲν τὸν ἐξόχως στρατιωτικὸν τοῦτον ἄνδρα στρέφοντα τὴν προσοχὴν ἐπ' ἴσης καὶ πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ κηδόμενον οὕτω καθ' ὅλου τῆς διὰ τοῦ ξίφους ἀμύνης τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἀλλ' ἤθελε μεγάλως ἀπατηθῇ ὁ νομίζων, ὅτι ὁ ἀληθῶς τὸ πλεῖστον τοῦ βίου διανύσας ἐν τοῖς στρατοπέδοις ὑπῆρξε μόνον μαχητής. Πράγματι δὲ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Νικηφόρου ὡς βασιλέως εἶνε ἡ ἑτέρα μόνον ὄψις τῆς

βασιλείας αὐτοῦ, πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς εἰκόνος ἀπαιτεῖται καὶ ἡ γνῶσις τῶν διοικητικῶν αὐτοῦ διατάξεων.

Ὡς δὲ τοὺς πολέμους δὲν διεξάγει ὡς τὸ πλεῖστον μόνος, ἀλλ' ἔχει ἀρωγοὺς τὸν ἀδελφὸν Λέοντα καὶ τὸν ἀνεψιὸν Τζιμισκῆν, οὕτω καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ διοικήσει εἰσηγητὴν καὶ συνεργάτην ἔχει τὸν παρακοιμώμενον Ἰωσὴφ τὸν Βρίγγαν. Συνήδρευον δὲ μετ' αὐτοῦ ὁ ῥαίκτωρ καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου Μιχαὴλ ὁ μάγιστρος καὶ ὁ πατρίκιος καὶ πρωτασκρῆτις Συμεών, ὅστις μεγίστην ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν νομοθετικὴν ἐνέργειαν τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου. Τοῦ Συμεὼν τὸν πολιτικὸν νοῦν καὶ τὴν νομοθετικὴν δεινότητα δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῆς μελέτης τῶν νεαρῶν τῶν ἐκδεδομένων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου, ὧν τινας γινώσκομεν ῥητῶς ὡς ἔργον αὐτοῦ. Πλὴν δὲ τοῦ Συμεὼν ῥητὴ μνεία γίνεται τοῦ νομομαθοῦς πατρικίου Εὐσταθίου Ῥωμανοῦ ὡς συμπροαγαγόντος τὴν νομοθετικὴν τοῦ Νικηφόρου ὁρᾶσιν.

Δυστυχῶς δ' ἐξ μόνον σώζονται νεαραὶ τοῦ Νικηφόρου, ἀλλὰ διαγινώσκεται ἐν αὐταῖς ἐνιαία βούλησις. Ἐν τῇ ὑψίστῃ αὐτοῦ περὶ τῶν τῆς πολιτείας μερίμνῃ εἰς δύο τινὰς σκοποὺς ἀποβλέπει μάλιστα τὸ νομοθετικὸν ἔργον τοῦ Νικηφόρου. Εἶνε δὲ τὰ κυριώτατα ταῦτα μελήματα τοῦ βασιλέως ἡ προστασία τῶν στρατευομένων καὶ ἐξασφάλισις τῶν κτημάτων αὐτῶν καὶ τῶν μικρῶν γαιοκτημόνων καὶ ἡ κατάλυσις τῶν καταχρήσεων τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὅστις ἐξηκολούθει λυμαινόμενος τὸ Βυζάντιον ἐν χρόνοις καθ' οὓς οἱ βασιλεῖς αὐτοῦ ἠναγκάζοντο νὰ προμαχῶσι τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἔθνους ἐν τοῖς ἀπωτάτοις τῶν συνόρων. Διαπνέει κατὰ ταῦτα τὴν διοίκησιν καὶ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Νικηφόρου πνεῦμα προσόδου πολὺ ἀνάλογον πρὸς τὰ νομοθετήματα τῶν εἰκονομάχων βασιλέων. Ἐπιδιώκει τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν πολιτείαν, τὴν συντήρησιν τῶν μικρῶν κτημάτων, ἥτις εἶνε ἡ βάσις κοινωνίας εὖ εὐχούσης, τὴν ἀμοιβὴν τῶν στρατευομένων. Ἰδεῶδες αὐτοῦ εἶνε ὄχι ὁ ἀργὸς μοναχός, ἀλλ' ὁ διὰ τοῦ ἱδρῶτος τῆς ἐργασίας περιρραινόμενος γεωπόνος, ὁ ὑπὲρ τῆς βασιλείας καὶ τῆς πατρίδος μαχόμενος στρατιώτης.

Ἡ νεαρὰ τοῦ Νικηφόρου περὶ τῶν μοναστηρίων καὶ γηροκομείων, ἔργον τοῦ πρωτασηκρῆτις Συμεὼν ἐκδοθὲν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γραφείου ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ βασιλέως τὸν χειμῶνα τοῦ 963 ἀπαγορεύει οὐ μόνον τὴν ἀνέγερσιν νέων μονῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπαύξησιν ἢ τὸν διὰ δωρεῶν μεγάλων κτημάτων πλουτισμὸν τῶν ἤδη

ὑφισταμένων. Εἶνε δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον περίεργος ἡ ἀντίθεσις τῶν διατάξεων τούτων πρὸς τὰ περισσόθρησκα αἰσθήματα τοῦ ἀνδρὸς, ὃν εἴδομεν πρὸ τῆς ἀναρρήσεως μελετῶντα κατὰ τὰς μοναχικὰς παραδόσεις αὐτόχρημα τὴν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον ἀποχώρησιν. Ἀλλ' ἡ ἀντιλογία ἐξηγεῖται ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς βλάβης ἣν ἐπέφερον εἰς τὴν πολιτείαν οἱ ἀπὸ τοῦ ἐνεργοῦ βίου ἀποχωροῦντες πολυάριθμοι καλόγηροι καὶ τὸ πλῆθος τῶν κτημάτων τῶν ἀφιερουμένων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις ἐγίνετο κατὰ μικρὸν ὁ μέγιστος τῶν γαιοκτημόνων τῆς πολιτείας ἄνευ τῶν ὑποχρεώσεων ἐκείνων, αἵτινες συνέδεον ἄλλως τὰ κτήματα πρὸς τὴν πολιτείαν. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ νεαρὰ αὐτοῦ δὲν ἀπέβη μόνον δρακόντειος, ἀλλὰ καὶ αὐτόχρημα κατηγορητήριον κατὰ τῶν καλογήρων. «Ἄρτι δὲ βλέπων, ἔλεγεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τῇ »νεαρᾷ, τὴν περὶ τὰ μοναστήρια καὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα σεμνεῖα περιφανῆ »νόσον, νόσον γὰρ ἐγὼ τὴν ἀπληστίαν ταύτην καλῶ, οὐκ οἶδα τίνα δὴ »τοῦ κακοῦ θεραπείαν ἐπινοήσω, ἢ πῶς κολάσω τὴν ἀμετρίαν. Τίνι »γὰρ πειθόμενοι τῶν πατέρων ἢ πόθεν λαβόντες τὰς ἀφορμὰς, πρὸς »τοσαύτην περιττότητα καὶ μανίας ψευδεῖς, κατὰ τὸν θεῖον φάναι »Δαβὶδ, ἐξήχθησαν; γῆς πλέθρα μυρία, φιλοτίμους οἰκοδομὰς, ἵππων »ἀγέλας, βοῶν, καμήλων, ἄλλων κτηνῶν ἀριθμοῦ κρειττόνων ὅσαι »ὧραι κτᾶσθαι σπουδάζοντες καὶ τὴν ὅλην μέριμναν τῆς ψυχῆς περὶ »αὐτὰ κατατείνοντες, ὥστε κατ' οὐδὲν τοῦ κοσμικοῦ βίου καὶ πολλαῖς »φλεγμαίνοντος ταῖς φροντίσι τὰ μοναχικὰ ταυτὶ διαφέρειν· καίτοι γε »τῶν θείων λογίων ἀπ' ἐναντίας τούτοις ἡμῖν φθεγγομένων καὶ φρον»τίδων τοιούτων ἀπηλλάχθαι τὸ σύνολον διακελευομένων — μὴ μερι»μνήσητε γάρ φησι, τί φάγητε ἢ τί πίητε — καὶ τὸ τῶν πετεινῶν »ἄπραγμον εἰς ὄνειδος ἡμῖν προτιθέντων.»

Τοιαύτη κατὰ τῶν μοναχῶν γλῶσσα συνεβιβάζετο ἄριστα πρὸς τὸ πρόγραμμα τῶν εἰκονομάχων, ἀλλὰ τοιαῦται διατάξεις δὲν συνῆδον πρὸς τοὺς χρόνους καὶ τὴν πολιτείαν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Εἶνε δὲ ἄπορον πῶς κἂν διετηρήθη ἡ νεαρὰ τοῦ Νικηφόρου αὕτη ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη μέχρι τοῦ 1003, ὅτε Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος κατήργησεν αὐτὴν καὶ κατὰ τύπους, πάντως καὶ πρότερον ἤδη πεσοῦσαν εἰς ἀχρηστίαν, εἰ μὴ αὐτόχρημα παραβαθεῖσαν.

Ἐν δὲ τῇ μερίμνῃ αὐτοῦ περὶ τῶν στρατιωτικῶν κτημάτων καὶ τῆς προστασίας τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας, μάλιστα τῆς ἀνηκούσης εἰς τοὺς στρατευομένους, ὁ Νικηφόρος οὔτε μέχρι τῆς συγκαλύψεως τοῦ κα-

κουργοῦντος στρατιώτου προβαίνει, οὔτε τάσεις παραδόσεως τῶν πάντων εἰς τὸν χύδην ὄχλον ἐπιδεικνύει. Ἡ μὲν *περὶ τῶν ἀρμενιακῶν κτημάτων* νεαρὰ ἀποστερεῖ τοῦ στρατιωτικοῦ κτήματος τὸν στρατιώτην τὸν καταφωρώμενον ὡς δολοφόνον τοῦ συστρατευομένου. Ἡ δὲ μέριμνα περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν κτημάτων παρὰ τοῖς μικροῖς ἰδιοκτήταις δὲν στρέφεται καθ' ὅλου κατὰ τῶν συγκτησιῶν, ἀλλὰ περιορίζει ὑπὲρ τῶν πλουσίων τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξαγοράζειν κτήματ' ἄλλων πλουσίων. Ἀλλ' ἡ νομοθεσία τοῦ Νικηφόρου, συντηρητικὴ τῶν δικαιωμάτων τῶν πλουσίων ὡς πρὸς τοῦτο φαινομένη, παρουσιάζεται συντηρητικὴ καὶ τοῦ μικροῦ στρατιωτικοῦ κτήματος τοῦ ἀφαιρουμένου ἀπὸ τοῦ μιαιφόνου στρατιώτου ἢ ἀπὸ τοῦ μὴ ἐκπληροῦντος τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ ὑποχρεώσεις. Τὸ κτῆμα τοῦτο δὲν δίδεται εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ φονευθέντος, παραμυθουμένους διὰ μόνων τῶν ὑπαρχόντων κινητῶν τοῦ φονέως, ἀλλὰ θεωρεῖται στρατιωτικὴ καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸ δημόσιον πρὸς σύστασιν τῆς στρατείας. Κατὰ ταῦτα ἡ πᾶσα φροντὶς τῆς βασιλείας στρέφεται εἰς τὴν μεταξὺ τῆς πολιτείας καὶ τῶν στρατευομένων ἀλληλεγγύην, εἰς τὸν συνδυασμὸν τῶν ὠφελημάτων τοῦ ἀγρότου καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ στρατιώτου. Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις διατάξεσι δέον νὰ διαγνώσωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ μεσαιωνικοῦ τιμαριωτισμοῦ, τοῦ συστήματος ἐκείνου τῶν στρατιωτικῶν *προνοιῶν*, ὅπερ εὑρίσκομεν πολὺ μᾶλλον ἀναπτυσσόμενον ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ καὶ συναντῶμεν ὡς χαρακτηριστικὸν τῶν μέσων αἰώνων ἔν τε τῷ Βυζαντίῳ καὶ τῇ Δύσει.

ιϛ'

Οἰκονομικὴ πολιτεία τοῦ Νικηφόρου.

Οἱ μακροί, διαρκεῖς πόλεμοι τοῦ Νικηφόρου ἐδόξαζον μὲν τὸν βασιλέα καὶ ἐπηύξησαν τὸ κράτος, ἀνακτῆσαν τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον, τὴν Κιλικίαν, ἀλλ' ἐπέφερον συγχρόνως δύο κακά, ὧν ἡ ἐπίδρασις δὲν ἤργησε νὰ γείνῃ αἰσθητή. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπεβάρυνον τὴν πολιτείαν διὰ μεγίστων δαπανῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθίστανον ἀναγκαίαν τὴν διὰ παντὸς τρόπου προαγωγὴν καὶ ἀμοιβὴν τοῦ στρατιωτικοῦ στοιχείου. Καὶ ἦτο μὲν αὐστηρὰ ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου, καθ' ἃ ἀπο-

δεικνύουσιν ἀνέκδοτα μεταδοθέντα εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων χρονογράφων, ἀλλὰ τὴν πειθαρχίαν ταύτην, προβαίνουσαν μέχρις ὠμῆς αὐστηρότητος ἐνίοτε, κατώρθωνε νὰ συνδυάζῃ πρὸς ἰδιάζουσαν προστασίαν τῶν στρατευομένων καὶ περιποίησιν ἀπολήξασαν εἰς ἐνίσχυσιν τῆς στρατιωτικῆς τάξεως, ἥκιστ' ἀπέχουσαν στρατοκρατίας. Αἱ δὲ μεγάλαι ὑπὲρ τῶν πολέμων καὶ τῶν στρατευομένων δαπάναι, ὑπερβαίνουσαι τοὺς συνήθεις πόρους τῆς πολιτείας, ἐπήνεγκον τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην οἰκονομικῶν διατάξεων καὶ συνδυασμῶν, οἵτινες ἐκίνησαν ἐπὶ τέλους τὴν δυσφορίαν τοῦ τε πλήθους καὶ τῶν εὐπατριδῶν.

Τινὲς τῶν ἀναγκαίων νέων πόρων εὑρέθησαν δι' οἰκονομιῶν. Τὰ μὲν κατ' ἐκτάκτους περιστάσεις παρεχόμενα εἰς τὰ πλήθη ἀπεκόπησαν, αἱ δὲ χορηγούμεναι εἰς τοὺς τῆς συγκλήτου δωρεαὶ ἔπαυσαν. Ἀλλὰ τὰ ἐκ τῶν οἰκονομιῶν τούτων εἰσπραττόμενα ἦσαν ὀλίγα, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ ἐπιτευχθέντα διὰ φορολογικῶν διατάξεων καὶ οἰκονομικῶν συνδυασμῶν. Τὸ *καπνικὸν*, ὁ ἀπὸ τῶν *καπνῶν* ἤτοι τῶν ἑστιῶν εἰσπραττόμενος φόρος, ὅστις ἐπεξετείνετο εἴς τε τὰς οἰκίας καὶ τοὺς ἀγρούς, προορισθεὶς πρὸς συντήρησιν τοῦ μὲν στόλου ἐν τοῖς παραθαλασσίοις θέμασι, τοῦ δὲ στρατοῦ ἐν τοῖς μεσογείοις, ἀπέβη βαρύτατος. Καὶ ἄλλοι δ' ἐπεβλήθησαν, καθ' ἃ φαίνεται, φόροι βαρεῖς, περὶ ὧν δὲν γινώσκομεν λεπτομερείας. Ἀλλὰ πολὺ καταστρεπτικώτερα ἀπέβη ἡ μεταβολὴ τοῦ νομίσματος. Ἀντὶ τοῦ κρατοῦντος χρυσοῦ ὑπερπύρου τῶν προγενεστέρων χρόνων ἔκοψεν ὁ Νικηφόρος χρυσοῦν ἐλαφρότερον, τὸ καλούμενον *τεταρτηρόν*. Διὰ δὲ τοῦ ἥττονα σταθμὸν ἔχοντος τούτου νέου νομίσματος ἐπλήρωνε τὸ δημόσιον τοὺς δικαιούχους, ἐν ᾧ παρὰ τῶν πολιτῶν ἀπῃτεῖτο ἡ διὰ τῶν βαρυτέρων νομισμάτων ἀπότισις τῶν φόρων καὶ τῶν λοιπῶν πρὸς τὴν πολιτείαν ὑποχρεώσεων. Εἰσήχθη λοιπὸν ποιά τις ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, οὐ μικρὸν βαρύνουσα τοὺς πολίτας. Προσετίθεντο δὲ τὰ ἐκ τοῦ μονοπωλίου τοῦ σίτου βάρη, γενόμενα αἰσθητῶς ἐπαχθέστερα ἐν ἡμέραις σιτοδείας, καὶ τὰ κέρδη τοῦ δημοσίου ἐκ τοῦ μονοπωλίου ἄλλων εἰδῶν καταναλώσεως ἀναγκαίας, οἷα ὁ οἶνος καὶ τὸ ἔλαιον, πιθανῶς δὲ καὶ εἰδῶν πολυτελείας, οἷα ἡ μέταξα. Καὶ δὲν εἰσήχθησαν μὲν τὰ βάρη ταῦτα τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ ἡ πολιτεία εἶχετο ἐπιβλητικώτερον τῶν τοιούτων ὠφελημάτων, οὐδένα ἐπιτρέπουσα κουφισμόν, ὡς ἐγίνετο ἔν τε προτέροις χρόνοις καὶ ἐπὶ μεταγενεστέρων αὐτοκρατόρων.

Ἀλλὰ τὰ δεινότατα τῶν παραπόνων τοῦ πλήθους ἀνεφέροντο εἰς τὰς παντοίας λεηλασίας καὶ τὴν ἀργυρολογίαν τῶν στρατευομένων καὶ εἰς τὰς πιέσεις τῶν εἰσπρακτόρων. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου κατεβόων, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι αὐτὸς ὁ κουροπαλάτης Λέων, ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπλουτίζοντο ἐκ τῶν μονοπωλίων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πᾶν διάβημα τοῦ Νικηφόρου ὑπελάμβανον ἀποσκοποῦν εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ πλουτισμόν. Τοιαύτη ἐθεωρήθη ἡ νεαρὰ αὐτοῦ ἡ ἀπαγορεύουσα νέας δωρεὰς πρὸς εὐαγεῖς οἴκους, μονὰς καὶ ἐκκλησίας, τοιαύτη ἡ διάταξις αὐτοῦ, καθ' ἣν οἱ χηρεύοντες θρόνοι ἐπισκόπων δὲν ἠδύναντο νὰ συμπληρωθῶσιν ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης ἢ προτροπῆς, καὶ τοῦτο δῆθεν πρὸς τὸν σκοπὸν ἀθεμίτων κερδῶν, καὶ ἄλλη διάταξις, καθ' ἣν θνήσκοντες ἐπισκόπου, βασιλικὸς ἐπίτροπος στελλόμενος παρεῖχεν ἐσταθμημένας τὰς πρὸς διοίκησιν τῆς ἐπισκοπῆς ἀναγκαίας δαπάνας, εἰςέπραττε δὲ τὸ περίσσευμα χάριν τοῦ βασιλικοῦ ταμείου.

ιζ'

Ἀντιπολίτευσις καὶ στάσεις.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ πραγματικὰ ἢ τὰ φερόμενα αἴτια ὑποκώφου ἢ καὶ φανερᾶς δυσαρεσκείας ἐναντίον τοῦ Νικηφόρου, ὅστις παρὰ τὰς νίκας, δι' ὧν εἶχε λαμπρύνει τὸν θρόνον, ἔδρεπεν ἀκάνθας ἀντὶ δαφνῶν. Προήρχετο δ' ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσις ἐκ τριῶν τάξεων, τῶν εὐπατριδῶν, τοῦ πλήθους, τοῦ κλήρου.

Καὶ οἱ μὲν εὐπατρίδαι οἱ εἰς τὴν σύγκλητον συγκατειλεγμένοι ἦσαν δυσηρεστημένοι ἕνεκα τῆς ἀποκοπῆς τῶν εἰς αὐτοὺς ἄλλοτε παρεχομένων δωρεῶν καὶ τῆς ἀδυναμίας εἰς ἣν εἶχον περιστῆ διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς στρατιωτικῆς τάξεως. Τὰ δὲ πλήθη ἐδυσφόρουν διὰ τὴν χάριν τῶν δυσβαστάκτων πολεμικῶν δαπανῶν βαρεῖαν φορολογίαν καὶ τὴν ἕνεκα τῆς νομισματικῆς μεταβολῆς μείωσιν τῆς οὐσίας, διὰ τὰς δηώσεις καὶ ἁρπαγὰς τῶν στρατιωτῶν, διὰ τὴν πλεονεξίαν τῶν εἰσπρακτόρων, διὰ τὴν νομιζομένην κερδοσκοπίαν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Τέλος δὲ ὁ κλῆρος καὶ οἱ μοναχοὶ ἠγανάκτουν διὰ τὴν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν δυσπιστίαν τοῦ αὐτοκράτορος, διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς κτίσεως νέων μοναστηρίων καὶ τῆς δωρεᾶς κτημάτων εἰς τὰς ὑφιστα-

μένας μονὰς, διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου ἀφαίρεσιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἀμέσου ἐκλογῆς τῶν ἐπισκόπων. Καὶ ταῦτα ἐν χρόνοις καθ' οὓς τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ τὴν ἀπὸ αἰώνων ἤδη ἀπὸ τῆς βυζαντιακῆς πολιτείας ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν ἀπόσπασιν τῶν τριῶν λοιπῶν πατριαρχείων τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, τοῦ τῆς Ἀντιοχείας, τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας, εἶχε καθυποτεταγμένας εἰς ἑαυτὸ ἁπάσας τὰς μητροπόλεις ὅσαι ἐξηκολούθουν ὑφιστάμεναι εἰς τὸν βυζαντιακὸν θρόνον καὶ ἠδύνατο νὰξιώσῃ αὔξησιν ἀντὶ ἐλαττώσεως δικαιωμάτων. Ἐν τῷ συνόλῳ δὲ παρετηρεῖτο ἀντίθεσίς τις μεταξὺ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας. Ἔν τε τῇ ἀντιλήψει τοῦ Νικηφόρου καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν νομοθετικῶν αὐτοῦ διατάξεων ὁ μὲν ἐπίσκοπος παρουσιάζετο ὡς δεόμενος τοῦ ἐλέγχου τῆς βασιλείας, ὁ δὲ μοναχὸς ὡς αὐτόχρημα καταχραστὴς, κατ' ἀντίθεσιν δὲ ὁ στρατιώτης ὡς ἥρως καὶ μάρτυς. Τοιαύτη δ' ὑπῆρξε καὶ ῥητῶς ἡ ἀπαίτησις τοῦ βασιλέως, ἀξιώσαντος, ὅπως διὰ νόμου οἱ ἐν πολέμοις θνήσκοντες στρατιῶται λαγχάνωσι τιμῶν μαρτυρικῶν. Ἀλλ' ἡ ἐκκλησία, πρωτοστατοῦντος τοῦ πατριάρχου Πολυεύκτου, ἀντέστη καὶ ἐματαίωσε τὴν πρόθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἀντιτάξασα τὸν κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καθ' ὃν ἔδει νὰ μὴ μεταλαμβάνωσιν ἐπὶ τριετίαν τῆς ἁγίας κοινωνίας οἱ φονεύσαντες πολέμιον ἔν τινι πολέμῳ.

Κατὰ ταῦτα ὑπέβοσκεν ἐν τῷ κράτει κρατὰ καὶ πολύμικτος ἀντιπολίτευσις, ἥτις ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐκραγῇ θᾶττον ἢ βράδιον εἰς φανερὰς στάσεις.

Τοιοῦτον δὲ χαρακτῆρα στάσεων ἐν σπέρματι, ἐκ τῆς γενικῆς ἀνωμαλίας προελθουσῶν, φέρουσιν αἱ ἀταξίαι αἱ συμβᾶσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ ἔαρ τοῦ 967. Καὶ δὴ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, 21 Μαρτίου, συνέβη συμπλοκὴ μεταξὺ *πλοίμων*, ἤτοι ἀνδρῶν τοῦ στόλου, καὶ στρατιωτῶν τῆς φρουρᾶς ἐκ τοῦ ἀρμενιακοῦ θέματος, ἄγνωστον ἔχουσα τὴν αἰτίαν, ἀλλὰ πάντως ἔχουσα τὴν ῥίζαν εἰς τὴν μανικὴν δυςφορίαν τῶν πολιτῶν. Πολλοὶ δὲ ὑπῆρξαν οἱ κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην φονευθέντες· μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῇ καὶ ὁ μάγιστρος Σισίνιος, ὅτις εἶχε προχρηματίσει ἔπαρχος Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπικειμένων δ' ἔπειτα ἀγώνων ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, διεδόθη φήμη, ὅτι ὁ Νικηφόρος, χαλεπαίνων ἐπὶ τοῖς γενομένοις, ἔμελλε νὰ προβῇ εἰς διώξεις καὶ φόνους τῶν τοῦ δήμου κατὰ τοὺς ἀγῶνας. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ σύμπτωσιν ὁ Νικηφόρος, ἐλθούσης τῆς ἡμέ-

ρας τῶν ἀγώνων, προσέταξε καὶ ἐπίδειξιν πλαστῆς μάχης, οἱ θεαταὶ ἰδόντες γυμνὰ τὰ ξίφη τῶν πλαστῶς μαχομένων καὶ φοβηθέντες, ὅτι τὰ διαδοθέντα ἦσαν ἀληθῆ, ἔσπευσαν ὁρμαῖοι ἐπὶ τὰς ἐξόδους. Καὶ ἱκανοὶ μὲν ὑπῆρξαν οἱ συμπατηθέντες καὶ φονευθέντες. Ἦθελε δὲ ὑπάρξει ἀληθῶς μεγάλη ἐκ τοῦ ἐσπευσμένου πανικοῦ ἡ φθορά, ἂν ἡ ἀταραξία τοῦ ἐν τῷ βασιλικῷ καθίσματι καθημένου βασιλέως καὶ ἡ ἔλλειψις πάσης ἀπειλῆς παρὰ τῶν στρατιωτῶν δὲν ἀνέστελλε τοὺς φόβους καὶ τὴν φυγήν.

Ἀλλὰ ταῦτα πάντ' ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο πνιγηρὰ ἐν Βυζαντίῳ καὶ ὅτι τὰ πράγματα δὲν εὑρίσκοντο ἐν τάξει. Ὁ βασιλεὺς ἐκακολογεῖτο, ὁ βασιλεὺς ἐνέπνεε φόβους· ἄρα ὁ βασιλεὺς ἐμισεῖτο καὶ ὑπενομεύετο. Τρανὴ δὲ τούτου ἀπόδειξις εἶνε τὰ συμβάντα μετὰ βραχύ, τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως, καθ' ἣν, ἐπιστρέφοντα ἐκ δημοσίας πομπῆς, οἱ συγγενεῖς τῶν ἀπολωλότων ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ὑπεδέχθησαν αὐτὸν διὰ δεινοτάτων ὕβρεων, ἀποκαλοῦντες σὺν τοῖς ἄλλοις μεμιασμένον ὑπὸ τοῦ αἵματος ὁμοφύλων. Οὐδὲ περιωρίσθησαν οἱ στασιασταὶ εἰς ὕβρεις μόνον, ἀλλὰ καὶ κατεδίωξαν τὸν ἔφιππον βασιλέα διὰ κονιορτοῦ καὶ λίθων μέχρι τῆς ἀγορᾶς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Γύναιον δέ τι μετὰ τοῦ θυγατρίου καὶ λίθους ἔβαλον κατὰ τοῦ Νικηφόρου ἀπὸ τῆς στέγης οἰκίας τινός.

Καὶ ἀντέδρασαν μὲν οἱ συνετώτεροι τῶν πολιτῶν, περιφρουρήσαντες τὸν ἄλλως ἀκατάπληκτον βασιλέα καὶ προπέμψαντες ἀσφαλῶς μέχρι τῶν ἀνακτόρων. Ἀλλὰ τὰ γενόμενα ἤρκουν, ὅπως πείσωσι τὸν Νικηφόρον, ὅτι τὸ ἔδαφος ἐσαλεύετό πως ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Οὐχ ἧττον θαυμαστὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐπιείκεια καὶ μεγαλοφροσύνη ἣν ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου ἐπέδειξεν ὁ Νικηφόρος συνῳδὰ πρὸς τὴν μαρτυρίαν ἀξιοπίστων αὐτοπτῶν. Μόνον αἱ λιθοβολήσασαι τὸν αὐτοκράτορα ἐτιμωρήθησαν καεῖσαι ἔν τινι τῶν προαστείων τοῦ Βυζαντίου, ἄλλως δ' οὐδεὶς κατεδιώχθη καὶ ἡ στάσις συνεχωρήθη ὡς ἔργον παροινούντων. Ἀλλ' ὁπωσδήποτ' ἐθεώρησεν ὁ Νικηφόρος ἀναγκαῖον νὰ προλάβῃ πάντα κίνδυνον ἐν τῷ μέλλοντι. Πρὸς τοῦτο δ' ἐπελήφθη τῆς ὀχυρώσεως τοῦ περὶ τὰνάκτορα εὐρυτάτου χώρου διὰ τείχους μεγάλου, περιλαμβάνοντος τὸν ἱππόδρομον, τὸ Αὐγουσταῖον καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ διήκοντος ἀπὸ τοῦ Χρυσοῦ κέρατος μέχρι τῆς Προποντίδος. Ἐν τῇ νέᾳ δὲ ταύτῃ ἀκροπόλει τῆς βασιλείας, ἧς χάριν πολλὰ ἀρχαιότερα οἰκοδομήματα κατεσκάφησαν, ἐνῳκοδομήθη μὲν ὀχυρὸν καὶ

περίλαμπρον παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Προποντίδος τὸ παλάτιον τὸ λεγόμενον τοῦ Βουκολέοντος, ἐνεκτίσθησαν δὲ σιτοβολῶνες καὶ κλίβανοι καὶ ἀποθῆκαι.

Οὕτως ὁ ἐμπνέων τρόμον εἰς τοὺς βαρβάρους ἐφρόντιζε περὶ ἀσφαλείας ἑαυτοῦ ἐν μέσῳ τῶν δυσηρεστημένων ὑπηκόων, καὶ, ἀντεπεξερχόμενος ἀπτόητος πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος, ἤρχιζε τρέμων πρὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πολιτῶν καὶ προσεῖχε δειλὸς τὸν νοῦν εἰς τοὺς χρησμοὺς τῶν τριόδων καὶ ἐφοβεῖτο τὴν αὔριον. Ἀλλ' ἡ ὥρα τῆς ἐκρήξεως τῆς λαϊκῆς ὀργῆς καὶ τοῦ ἀπροοράτου ἐξ αὐτῶν τῶν μὴ ὑποπτευομένων οἰκείων δόλου δὲν εἶχεν ἐπιστῇ ἀκόμη, καὶ ὁ Νικηφόρος ηὐτύχησε νὰ ὀρέψῃ νέας δάφνας πρὶν ἢ ἐπέλθῃ οἰκτρῶς τὸ μοιραῖον τέλος.

ιη'

Βυζαντῖνοι καὶ Βούλγαροι.

Αἱ λαμπραὶ ἐπὶ τοῦ τσάρου Συμεὼν ἡμέραι τῶν Βουλγάρων εἶχον ἤδη παρέλθει ἀπὸ μακροῦ. Ἡ ἔλλειψις στόλου καὶ ἡ ἔχθρα αὐτῶν πρὸς τοὺς Οὔγγρους, Σέρβους καὶ Πατζινάκας καθίστανον εἰς αὐτοὺς ἀνωφέλευτα τὰ ἐπιτευχθέντα, διὸ εἴδομεν αὐτοὺς συνομολογοῦντας πρὸς τὸ Βυζάντιον τὴν εἰρήνην τὴν ἐπακολουθήσασαν εἰς τὸν ἐν ἔτει 927 θάνατον τοῦ Συμεών.

Τὴν εἰρήνην ἐκείνην ἔσπευσε νὰ ὁμολογήσῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Συμεὼν ἀνάξιος αὐτοῦ υἱὸς Πέτρος, ὅστις ἔτι μᾶλλον συνεδέθη πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, λαβὼν εἰς γάμον τὴν ἐγγόνην Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ Μαρίαν, θυγατέρα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Χριστοφόρου. Ἡ ἀνάγκη τῆς στηρίξεως τοῦ κινδυνεύοντος θρόνου τοῦ Πέτρου ἐναντίον τῶν στάσεων τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀδελφῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐπικινδύνων γειτόνων, ἰδίως τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Πατζινάκων καὶ αἱ περιπέτειαι τῆς ἐν τοῖς σπλάγχνοις τῆς Βουλγαρίας γεννηθείσης αἱρέσεως τῶν Βογομίλων ἀπέτρεπον πᾶσαν σκέψιν συγχύσεως τῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον συνθηκῶν.

Ἄλλως δ' αἱ συνθῆκαι αὗται ἦσαν ἱκανῶς τιμητικαὶ διὰ τοὺς Βουλγάρους. Ἡ ἀξίωσις ἐκείνη τοῦ *στέμματος* ἡ ἀπορριφθεῖσα κατὰ τὴν ἐν ἔτει 913 μέχρις αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προχώρησιν τοῦ Συμεὼν εἶχεν ἤδη ἐπιτευχθῆ, καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλ-

γάρων Πέτρος οὐ μόνον ἦτο κηδεστὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ἀλλὰ καὶ προσεπωνυμεῖτο *βασιλεὺς* μόνος αὐτὸς πλὴν τοῦ τοῦ Βυζαντίου, οἱονεὶ ἀναγνωριζόμενος ἴσως πρὸς ἴσον. Ἠδύνατο δὲ καὶ νὰ καυχᾶται, ὅτι οἱ Βυζαντῖνοι ἦσαν ὑπόφοροι τῶν Βυζαντίνων. Οὕτω διετύπουν οἱ Βούλγαροι τὸν ἐτήσιον μισθὸν ὃν παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία, ὅπως πρός τε τὸ ἴδιον ἑαυτῶν συμφέρον καὶ τὸ τοῦ Βυζαντίου ἀναχαιτίζωσι τὴν ὁρμὴν τῶν πέραν τοῦ Ἴστρου Οὔγγρων, οἵτινες ἠδύναντο διὰ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν, διελαύνοντες διὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ καταβαίνοντες πρὸς νότον, νὰποβῶσι λίαν ἐπικίνδυνοι εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου ἑλληνικὰς χώρας. Ἀλλ' ὁ ἐπονομαζόμενος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, τοῦ πολεμικοῦ Συμεὼν ὁ ἀπόλεμος καὶ ἀνίκανος υἱὸς Πέτρος, καθήμενος ἐν τῇ παριστρίῳ πρωτευούσῃ αὐτοῦ, τῇ Πρεσθλαύᾳ, κειμένῃ παρὰ τὸ σημερινὸν Τύρναβον τῆς Βουλγαρίας, ἠπράκτει, μετ' ἀδρανείας ἀνεχόμενος, εἰ μὴ συγκατασκευάζων τὴν ἔκπτωσιν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Οὐ μόνον τὰ ἐπὶ τοῦ Συμεὼν ὄνειρα τῶν Βουλγάρων εἶχον διαλυθῇ, ἀλλὰ καὶ ἡ βουλγαρικὴ πολιτεία εἶχε περιστῇ εἰς παντελῆ ἀδυναμίαν, καὶ αὐτὰς τὰς ἀναληφθείσας πρὸς τὸ Βυζάντιον ὑποχρεώσεις μὴ δυναμένη νὰ τηρῇ. Διὸ βλέπομεν τοὺς Οὔγγρους ἀποινεῖ τῷ 959 καὶ τῷ 962 εἰσελαύνοντας μέχρι τῆς Θράκης.

ΤΣΑΡΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ
ΕΙΚΩΝ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ

Οὐχ ἧττον ὁ Πέτρος, οὗ ἀγαθώταται καὶ σχεδὸν φίλιαι εἶχον ὑπάρξει αἱ μετὰ τοῦ Βυζαντίου σχέσεις ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὅλην, δὲν εἶχε παύσει ἀπολαμβάνων παρὰ τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς τὸν μισθὸν τῆς ἀργίας. Ἀλλ' ὅτε τῷ 967 νέα μὲν ἐπῆλθεν ἐπιδρομὴ τῶν Οὔγγρων, ὁ δὲ Πέτρος δὲν ἠδέσθη καὶ πάλιν νὰξιώσῃ παρὰ τοῦ Βυζαντίου τὸν λεγόμενον φόρον, ὁ Νικηφόρος ἀφῆκε νὰ ἐκχυθῇ ὅλη ἡ

κατέχουσ' αὐτὸν κατὰ τοῦ ἀπίστου ἔθνους ὀργή. Ἀντὶ τῆς συνήθους φιλόφρονος δεξιώσεως οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων καθυβρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου, ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐρραπίσθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως. «Ἀπέλθετε, εἶπεν ἐκδιώκων αὐτοὺς ὁ Νικηφόρος, καὶ ἀπαγγείλατε εἰς τὸν σκυτοτρώκτην καὶ διφθερίαν ὑμῶν ἄρχοντα, ὅτι ὁ τῶν Ῥωμαίων κράτιστος καὶ μέγιστος βασιλεὺς ὅσον οὔπω θέλει εἰσέλθει εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ἵν' ἀποδώσῃ ἐντελεῖς τοὺς φόρους, ὅπως μάθῃ, τρίδουλος ὢν ἐκ προγόνων, νὰ νακηρύττῃ δεσπότας τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ μὴ ἀπαιτῇ παρ' αὐτῶν φόρους ὡς παρ' ἀνδραπόδων».

Ἀμελλητὶ δ' ἔθηκεν εἰς ἔργον τὴν ἀπειλήν, ἐξορμήσας τὸν Αὔγουστον τοῦ 967, καὶ προεχώρησε μέχρι τῆς λεγομένης Μεγάλης σούδας, ἤτοι τῆς τάφρου ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς σύνορον τῆς ὑπὸ τὸν Συμεὼν αὐξηθείσης Βουλγαρίας καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Ὅτε δὲ ἡ ὑπὸ τὸν τύπον τελεσιγράφου ἐκπεμφθεῖσα εἰς τὸν Πέτρον ἀπαίτησις τοῦ Νικηφόρου νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων τότε οἱ Οὔγγροι, διάβασιν τοῦ Ἴστρου ἔτυχε παντοίων ὑπεκφυγῶν παρὰ τοῦ ἄρχοντος τῶν Βουλγάρων, ὁ Νικηφόρος εἰσῆλασεν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Πέτρου κατεχομένας θρᾳκικὰς χώρας. Καὶ ἐκυρίευσε μὲν ἐξ ἐπιδρομῆς τὰ ὅμορα φρούρια, ἀρκεσθεὶς δ' εἰς τὰς ἐπιτυχίας τῆς προχείρου ταύτης στρατείας, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἦτο δὲ ὁ λόγος τῆς ταχείας ἐπιστροφῆς διπλοῦς· τοῦτο μὲν ὁ Νικηφόρος ἠπείγετο νὰ περατώσῃ τὰς ἐν Ἀσίᾳ κατὰ τῶν Ἀράβων στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, τοῦτο δὲ δὲν ἤθελε νὰ διακινδυνεύσῃ ἀναλαμβάνων πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἀραβικοῦ πολέμου νέους ἀδιεξόδους ἴσως ἀγῶνας ἐν ταῖς λοχμώδεσι καὶ δυσβάτοις παρὰ τὸν Αἷμον καὶ τὴν Ῥοδόπην χώραις καθ' ὃν μάλιστα χρόνον νέαι περιπλοκαὶ ἀνεφύοντο ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς θέμασι τῆς Ἰταλίας.

Ἄλλως δὲ ἤδη ἡ ἐσπευσμένη ἐκείνη ἐπιδρομὴ εἶχεν ἀπαλλάξει τὸ Βυζάντιον τῆς πρὸς τοὺς Βουλγάρους παρεχομένης μισθοφορᾶς καὶ εἶχεν ἐνδείξει τὴν μεταβολὴν τῆς πρὸς τὸν ἐθνικὸν ἐχθρὸν τῶν Βυζαντίνων πολιτείας. Αἱ μακραὶ σπονδαὶ ἐλύθησαν καὶ ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη, πόλεμος μακρός, ὅστις ἔμελλε νὰ ταπεινώσῃ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Νικηφόρου τοὺς Βουλγάρους καὶ δοξάσῃ τὸ Βυζάντιον. Ἀναχαιτίζων δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ὁ βασιλεύς, δὲν ἀνέστελλε τὸ πολεμικὸν πρόγραμμα, ἀλλὰ μόνον μετέθεσε τὴν διεξαγωγὴν τοῦ

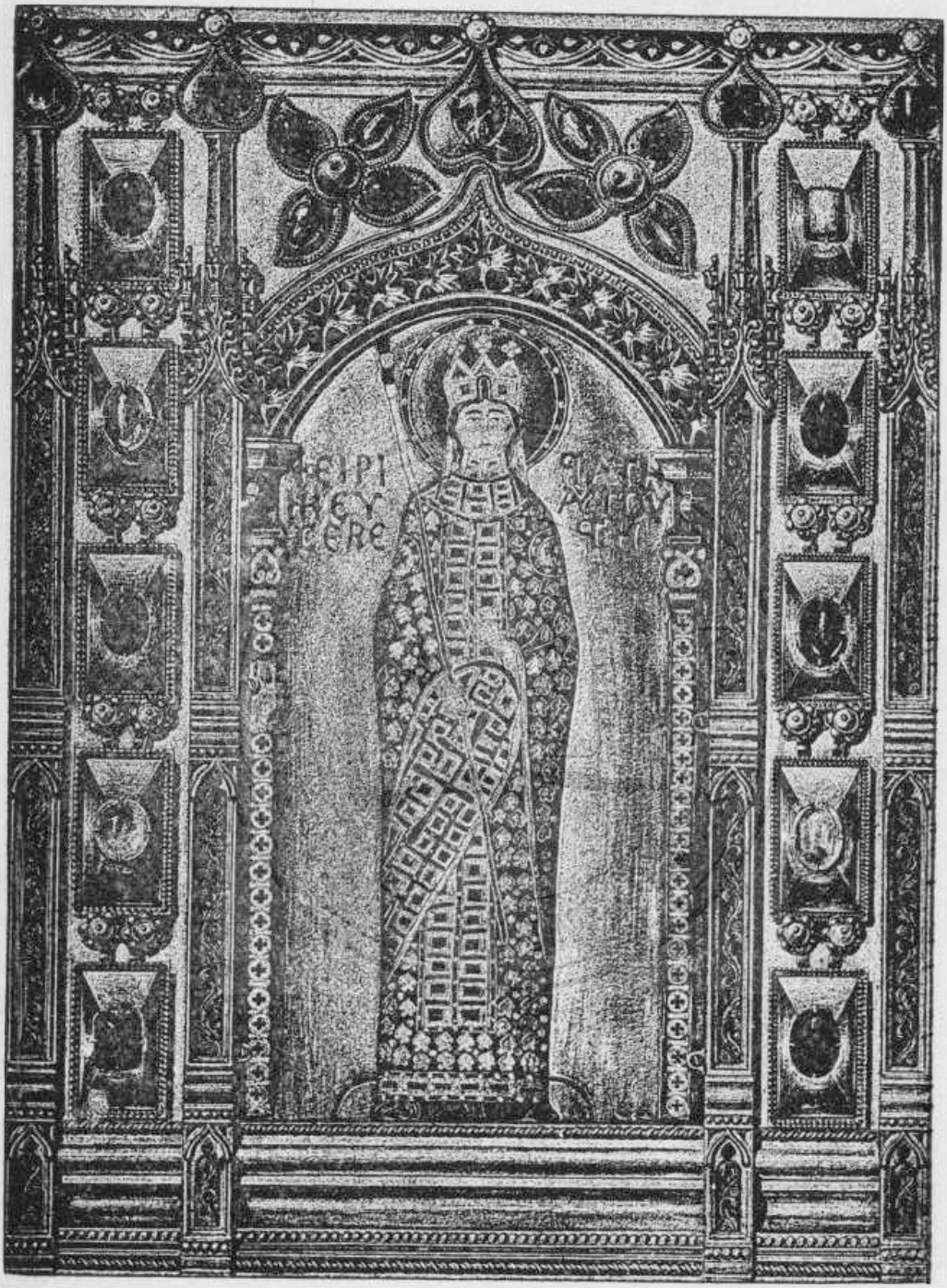

ΕΙΡΗΝΗ Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΥΖΥΓΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ

ΕΠΙ ΕΛΑΣΜΑΤΟΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΥ ΝΥΝ ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΝ ΤΩι ΑΓΙΩι ΜΑΡΚΩι ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

κατὰ τῶν Βουλγάρων πολέμου τό γε νῦν ἔχον εἰς ἄλλας χεῖρας. Καθ' ὃν τρόπον οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς τῆς μακεδονικῆς βασιλείας εἶχον ἐπιζητήσει τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν Οὔγγρων διὰ τῶν Βουλγάρων, οὕτω τώρα ὁ Νικηφόρος ἐσκέφθη νἀπαλλαγῇ τῶν Βουλγάρων διά τινος τῶν κατὰ τὰ νῶτα αὐτῶν ἐθνῶν. Ὡς τοιοῦτον δ' ἔθνος ἐξελέχθησαν οἱ Ῥῶσοι.

Δέκα μόνον ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς ἐν Κωνσταντινουπόλει δεξιώσεως καὶ βαπτίσεως τῆς χήρας τοῦ Ἰγὸρ, τῆς ἐν Κιέβῳ

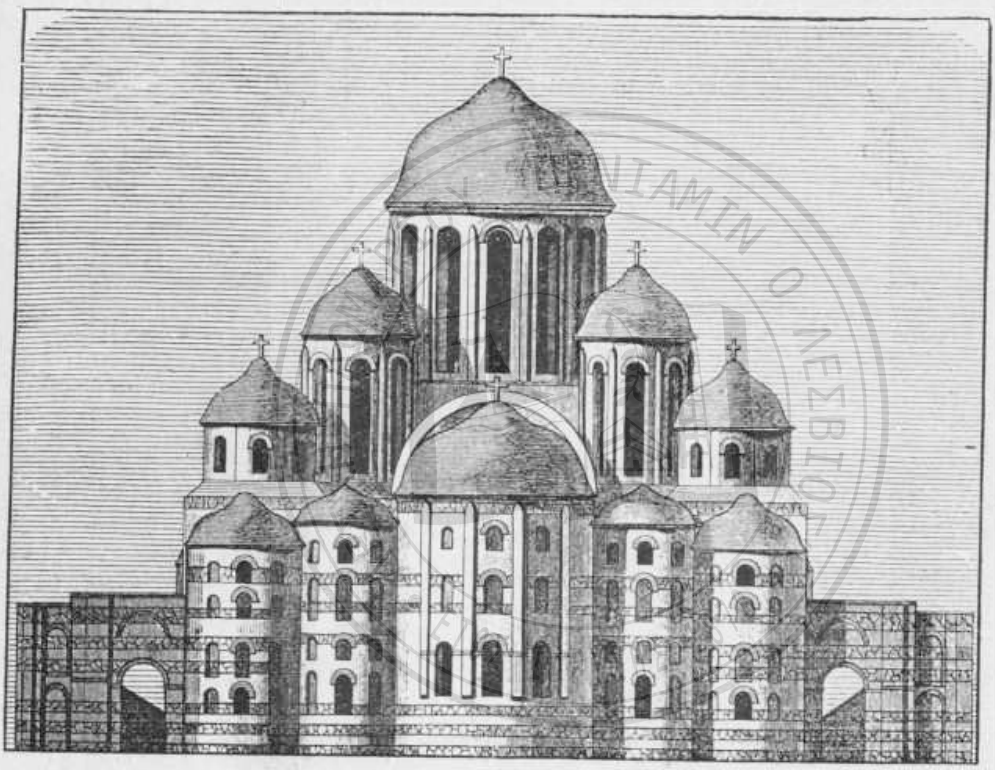

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ

δυναστευούσης ἀρχοντίσσης τῆς Ῥωσίας Ὄλγας. Ἔκτοτε δ' εἶχεν ἀνδρωθῇ τῆς Ὄλγας ὁ γενναῖος καὶ ὁρμητικὸς υἱὸς Σβιατοσλάβος, ὃν Σφενδοσθλάβον καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι. Ὡς πάνθηρ ἡγούμενος τῆς πολυπληθοῦς αὐτοῦ στρατιᾶς, συνῳδὰ πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ ῥωσικοῦ χρονικοῦ τοῦ ψευδεπιγράφως φερομένου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Νέστορος, φιλοπόλεμος καὶ ἀκαταπόνητος, εἶχεν ἐν μακροῖς πολέμοις, καθ' οὓς ἐπέδειξεν ἀνδρείαν ἀπαράμιλλον, ἀναδειχθῇ νικητὴς καὶ ὑποτάξει κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη τοὺς Χαζάρους καὶ τοὺς Ἰάσους,

τοὺς Κασσόγους καὶ τοὺς Βιατίτσους, λαοὺς τῆς νοτίου Ῥωσίας, τρέμοντας ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ πληρόνοντας εἰς αὐτὸν φόρους. Τὸν ἰσχυρὸν τοῦτον τῆς Ῥωσίας ἡγεμόνα ἀπεφάσισε νὰ καλέσῃ σύμμαχον ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ὁ Νικηφόρος, τὴν δὲ δυςχερῆ εἰς τὴν ἀπωτάτην χώραν πρεσβείαν ἀνέθηκεν εἰς ἄνδρα γινώσκοντα τήν τε γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη τῶν Ῥώσων, τὸν πατρίκιον Καλοκύρην, υἱὸν τοῦ *πρωτεύοντος* ἐν τῇ κατὰ τὴν Σκυθίαν βυζαντιακῇ κτήσει Χερσῶνι.

Μεταβὰς δὲ ὁ Καλοκύρης εἰς τὸ Κίεβον μετὰ τοῦ ἀπαραιτήτου διὰ τοὺς φιλοκερδεῖς Ῥώσους χρυσοῦ ἔπεισε τὸν Σβιατοσλάβον νἀναλάβῃ ἐπὶ μεγάλαις ἐλπίσι λείας καὶ πλουσίας παρὰ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ἀμοιβῆς τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα. Διαπεραιώσας δὲ διὰ τοῦ Βορυσθένους ἐπὶ μονοξύλων στρατιὰν, ὥρμησε τὸν Αὔγουστον τοῦ 968* ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου εἰς τὰς τοῦ Ἴστρου καὶ ἀπέβη εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Καὶ ἀπεπειράθησαν μὲν οἱ Βούλγαροι νἀναχαιτίσωσι τὴν ἐπιδρομὴν τῆς χώρας αὐτῶν, ἀλλὰ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ὁρμὴ τῶν περὶ τὸν Σβιατοσλάβον, ὥςτε καταληφθέντες ὑπὸ τρόμου οἱ ὑπήκοοι τοῦ Πέτρου διεσπάρησαν φυγόντες ἄνευ μάχης. Οἱ Ῥῶσοι κατέλαβον πλείστας ὅσας πόλεις τῆς Βουλγαρίας, ὀγδοήκοντα κατὰ τὸν ὑπερβολικὸν ἀριθμὸν τοῦ Ψευδονέστορος, ἐν οἷς τὸ Δωρόστολον, ἤτοι ἡ σημερινὴ Σιλιστρία, τὸ Βιδδίνιον, τὸ Βελιγράδιον. Αὐτὴ δὲ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Πέτρου, ἡ Πρεσθλαύα, ἧς τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ Ἐσκὶ Σταμπούλ, κατελήφθη ὑπὸ τῶν νικητῶν, ἐν ᾧ ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ἀπέθνησκεν ἐξ ἀποπληξίας.

Ἡ Βουλγαρία εἶχε φθάσει εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κρημνοῦ. Αἱ πόλεις αὐτῆς κατείχοντο ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων, μεθ' ὧν πιθανῶς εἶχε συμπράξει καὶ ἐπιχωρία κατὰ τοῦ ἀδρανοῦς καὶ ἀναξίου Πέτρου ἀντιπολίτευσις, οἱ ἀγροὶ ἐδῃοῦντο, τὰ κτήνη κατελαμβάνοντο, ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν Βουλγάρων ἦσαν ἔρμαιον τῶν νικητῶν. Οὕτως εἶχον

* Ὑπολαμβάνω ἀξιοπιστοτέραν τὴν χρονολογίαν τοῦ Κεδρηνοῦ (ἔκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 372, 13) *κατὰ τὸν Αὔγουστον μῆνα τῆς ια' ἰνδικτιῶνος*, ἤτοι ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 6476, ἀντιστοιχοῦντι πρὸς τὸ 968. Τὸ ἔτος 6475 (=967), εἰς ὃ ἀναφέρει τὴν στρατείαν ὁ Ψευδονέστωρ, εἶνε πρόωρον, οὐδὲ χωροῦσιν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἡ ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους στρατεία τοῦ Νικηφόρου, ἥτις ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ (ἔνθ' ἀν. σ. 372, 3) ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰούνιον τῆς ε' ἰνδικτιῶνος, ἤτοι τὸ ἔτος 967, ἡ εἰς Κίεβον πρεσβεία τοῦ Καλοκύρη καὶ ἡ ἀπὸ τῆς Ῥωσίας ἐπὶ τὴν Βουλγαρίαν ἐξόρμησις τῆς ὑπὸ τὸν Σβιατοσλάβον στρατιᾶς.

τὰ τῆς Βουλγαρίας, ὅτ' ἐπιδρομὴ τῶν Πατζινάκων, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Κιέβου προβάντων, ἠνάγκασε τὸν Σβιατοσλάβον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ῥωσίαν. Ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλιπε τὰ περὶ τῆς Βουλγαρίας σχέδια, μετὰ δὲ τὴν διάταξιν τῶν πατρίων πραγμάτων καὶ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς Ὄλγας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ πάλιν τῷ 969. Οὐδ' ἐπανήρχετο μόνον ὡς κατακτητὴς τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ὡς ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς καθ' ὃν χρόνον ἤδη ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ἐκάθητο ὁ διάδοχος τοῦ Νικηφόρου.

ιθ'

Νικηφόρος καὶ Ὄθων Α'.

Αὐτοκράτωρ οἷος ὁ Νικηφόρος ἀποδοὺς μὲν εἰς τὸ βασίλειον τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Κιλικίαν, πειραθεὶς δὲ τὴν ἔξωσιν τῶν Σαρακηνῶν ἐκ Σικελίας καὶ προπαρασκευάσας ἤδη τὰ πράγματα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Συρίας, ἀναλαβὼν δὲ ἤδη τὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμον, εἶχε καταδείξει δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ μόνον προσαυξήσεις ἠδύνατο ναναμένῃ τὸ Βυζάντιον, ὄχι δὲ καὶ μείωσιν τῶν κεκτημένων. Καὶ ὅμως τοιαύτην τινὰ ἐμελέτα πρὸς ζημίαν τοῦ Βυζαντίου ἀνὴρ, ὅστις ὑπῆρξε διὰ τὸν Βορρᾶν καὶ τὴν Δύσιν ὅ τι ὁ Νικηφόρος διὰ τὴν Ἀνατολήν. Ἀληθῶς δὲ, ὡς τοῦ Φωκᾶ ἡ αἴγλη πληροῖ τὰς ἑλληνικὰς χώρας μεσοῦντος καὶ ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος, οὕτω κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους μεσουρανεῖ ἐν τῇ Δύσει λαμπρὸς ὁ ἀστὴρ Ὄθωνος Α' τοῦ μεγάλου.

Ὄθων ὁ Α' ὁ υἱὸς Ἐρρίκου Α' ἀνακηρυχθεὶς ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν ἐν Ἀκυισγράνῳ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας τῷ 936, εἶχεν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀνέλθει εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς δυνάμεως. Ταχέως κατισχύσας τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου καὶ ἀντιπάλων καὶ διαρρυθμίσας τὰ ἐν αὐτῇ πράγματα, εἶχε καταγάγει ἀξίας λόγου νίκας ἐν Δανίᾳ, Βοημίᾳ καὶ τέλος τῷ 955 ἐν Λεχφέλδῃ κατὰ τῶν Οὔγγρων, ὧν ἡ ἧττα καὶ εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑπῆρξεν ὠφέλιμος, ἀπαλλαγέντας δεινῶν ἐπιδρομέων, οὐ μικρὸν ἐνοχλούντων τὰς βυζαντιακὰς χώρας. Τὸ δὲ συμπλήρωμα τῶν μεγάλων τοῦ Ὄθωνος σχεδίων ὑπῆρξεν ἡ ἀνάμιξις εἰς τὰ τῆς Ἰταλίας καὶ ἡ συνένωσις

τοῦ βασιλικοῦ αὐτῆς διαδήματος πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν τῆς Γερμανίας στέμμα. Πρόσχημα δὲ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ ἐνεργείας ὑπῆρξεν ἡ προστασία τῶν δικαιωμάτων Ἀδελαΐδος τῆς χήρας τοῦ υἱοῦ τοῦ Οὔγωνος Λοθαρίου, θανόντος τῷ 950, ἣν καὶ ἐνυμφεύθη. Ἀναγκάσας δὲ τὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λοθαρίου διεκδικοῦντα τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Λαγγοβαρδίας δικαιώματα Βερεγγάριον Β' καὶ τοὺς λοιποὺς Λαγγοβάρδους ἡγεμόνας νἀναγνωρίσωσι τὴν ἰδίαν ἐπικυριαρχίαν, ἦγε καὶ ἔφερεν ἀπὸ τοῦ 952 τὰ τῆς Ἰταλίας ὡς δεσπότης. Ἐν δὲ τῷ ἀρχομένῳ ἤδη μεταξὺ τοῦ παπισμοῦ καὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἀγῶνι κατώρθωσε νἀναδειχθῇ νικητής, τυγχάνων μὲν ἑκάστοτε ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως, ἀλλ' ὑπερισχύων, καταλύων καὶ ἀναδεικνύων ποντίφικας, στρατεύων ἐπανειλημμένως ἐπὶ τὴν Ῥώμην καὶ ἐκπολιορκῶν αὐτὴν καὶ μακρότατα ἐνίοτε ἐν Ἰταλίᾳ διατρίβων καὶ περιστέλλων εἰς ἐσχάτην ἀδυναμίαν καὶ ταπείνωσιν τοὺς ἐναντίον αὐτοῦ ἀποστατοῦντας, ἐν οἷς ἐξεῖχον αὐτὸς ὁ Βερεγγάριος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀδαλβέρτος. Ἡ δὲ ἀκατάβλητος ἐπιμονὴ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῆς Ἰταλίας ἤγαγε τέλος καὶ εἰς τὴν εἰς αὐτὸν προσχώρησιν τῶν τελευταίων Λαγγοβάρδων ἡγεμόνων τῶν ὁπωσδήποτε ἐξαρτωμένων ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου, τῶν τῆς Καπύης, τοῦ Σαλερινοῦ καὶ τοῦ Βενεουέντου.

ΑΝΔΡΙΑΣ ΟΘΩΝΟΣ Α'
ΕΝ ΤΗι ΚΑΘΕΔΡΙΚΗι ΕΚΚΛΗΣΙΑι
ΤΟΥ ΜΑΓΔΕΒΟΥΡΓΟΥ

Διὰ τῶν δραστηρίων τούτων ἐνεργειῶν καὶ μεγάλων ἐπιτυχιῶν ὁ Ὄθων εἶχεν ἀποβῆ κύριος τῶν ἐννέα δεκάτων τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου. Πρὸς δὲ

συμπλήρωσιν τῆς κυριαρχίας ὑπελείπετο μόνη ἡ κατάληψις τῶν δύο ἔτι εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑποκειμένων θεμάτων τῆς νοτίου Ἰταλίας, τοῦ τῆς Λαγγοβαρδίας καὶ τοῦ τῆς Καλαβρίας. Μόνον δὲ διὰ τοιαύτης συγκεντρώσεως τῆς ὅλης χερσονήσου ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν θὰ ἦτο ἔπειτα δυνατὴ ἡ καταπολέμησις τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας.

Οὕτως ὁ αὐτοκράτωρ τῆς ἀπωτάτης Γερμανίας κοινὴν μὲν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους εἶχε τὴν ἔχθραν πρὸς τοὺς Οὔγγρους καὶ πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, διὰ δὲ τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν καταβάσεως καὶ τῶν σχεδίων περὶ συμπληρώσεως τῆς ἐν αὐτῇ ἀρχῆς ἤρχετο εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀμφότερα τὰ κράτη εἶχον κτήσεις καὶ συμφέροντα ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀμφότεροι οἱ βασιλεῖς εἶχον γείτονα ἐχθρὸν ἐν Σικελίᾳ, τὸν Ἀγαρηνόν.

Ἐντεῦθεν ἡ ἕνεκα κοινῶν ἅμα ἀλλὰ καὶ ἀντιδιαφερομένων συμφερόντων προσπέλασις τῶν δύο αὐλῶν, ἥτις ἄγει ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην ἐν ἔτει 951 εἰς τὴν Ἰταλίαν κατάβασιν τοῦ Ὄθωνος εἰς ἀμοιβαίαν ἀπὸ χρόνου εἰς χρόνον ἀποστολὴν πρέσβεων, ἥτις ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ σθεναροῦ Νικηφόρου ἀποβαίνει μᾶλλον ἀμοιβαία ἐπιτήρησις τῶν δύο προβλεπόντων μέλλουσαν ῥῆξιν ἀντιπάλων.

Ἀληθῶς ὁ μὲν Ὄθων ἠξίου τὴν προσάρτησιν τῶν δύο ἑλληνικῶν θεμάτων τῆς νοτίου Ἰταλίας, ὁ δὲ Νικηφόρος ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἀκεραιότητος τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους οὐδὲ κατὰ διάνοιαν ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ἀκραίων ἐκείνων ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντίου, αἵτινες ἦσαν προπύργιον μὲν ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας, ἐχέγγυον δὲ τῆς κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίας τοῦ Βυζαντίου καθ' ἅπασαν τὴν Μεσόγειον. Τὸ Βυζάντιον, παραδίδον εἰς τοὺς Φράγκους, ὡς ὠνόμαζον οἱ Βυζαντῖνοι συλλήβδην τά τε νεολατινικὰ φῦλα καὶ τὰ γερμανικά, τὴν ἐν τῇ Δύσει ἀρχήν, ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ νέον κίνδυνον, τὴν αὔξησιν τῆς γεννωμένης ἤδη θαλασσοκρατίας τῶν Βενετῶν καὶ νὰ μειώσῃ αἰσθητῶς τὸ ἴδιον ἀξίωμα ἐν χρόνοις καθ' οὓς οἱ Βυζαντῖνοι ἠξίουν ἀκόμη κατὰ τύπους τὴν καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν ἀρχήν, μνήμονες τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐξαρχάτου.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μία καὶ μόνη λύσις ἐφαίνετο δυνατή, ἡ εἰρηνικὴ ὑπὸ τύπον γαμηλίου δώρου εἰς τὴν γερμανικὴν δυναστείαν παραχώρησις τῆς Λαγγοβαρδίας καὶ Καλαβρίας. Καὶ δὴ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ ὁ Νικηφόρος ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Βουλ-

γάρους, τὰ Χριστούγεννα τοῦ 967, ἐστέφετο πανηγυρικῶς ἐν τῷ Βατικανῷ τῆς Ῥώμης ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου ΙΓ', δημιουργήματος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, διὰ τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος ὁ υἱὸς τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς Ἀδελαΐδος, ὁ ὁμώνυμος τῷ πατρὶ Ὄθων, ἔχων ἡλικίαν δεκατεσσάρων περίπου ἐτῶν. Τοῦ μειρακίου δὲ τούτου τὴν σύζευξιν μετὰ τῆς πρεσβυτέρας τῶν δύο θυγατέρων τῆς συζύγου τοῦ Νικηφόρου, τῆς ὁμωνύμου τῇ μητρὶ Θεοφανοῦς, ἐφαντάσθη Ὄθων ὁ Α' ὡς λύσιν τοῦ γορδίου δεσμοῦ. Ἡ ἐνδεκαέτις περίπου Θεοφανὼ, ἡ θυγάτηρ Ῥωμανοῦ τοῦ Β', γινομένη σύζυγος τοῦ διαδόχου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῆς Ἰταλίας, θὰ ἔφερεν εἰς Ὄθωνα τὸν Β' ὡς προῖκα τὰ δύο ἑλληνικὰ θέματα τῆς νοτίου Ἰταλίας.

Ἀλλ' ἐπιδιδόμενος ὁ Ὄθων εἰς τὸ σχέδιον τῆς διὰ τοιούτου πολιτικοῦ γάμου συμπληρώσεως τῶν ἰταλικῶν κατακτήσεων, δὲν παρήτει ὅλως καὶ τὴν σκέψιν τῆς διὰ τῶν ὅπλων λύσεως, ἀφ' οὗ μάλιστα ἤκουε καὶ αὐτὸν τὸν Νικηφόρον παρασκευαζόμενον νὰ στρατεύσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Διὸ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης περὶ τοῦ γάμου διαπρεσβεύσεως, ἥτις ἀνετέθη εἰς τὸν Βενετὸν Δομίνικον, κατορθώσαντα μόνον νἀποστρέψῃ τὸν Νικηφόρον ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατείας, βλέπομεν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας βραχὺν χρόνον μετὰ τὰς ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τῷ στέψει τοῦ υἱοῦ ἑορτὰς ἐπιχειροῦντα πόλεμον ἀκήρυκτον ἐναντίον τῶν βυζαντιακῶν θεμάτων τῆς Ἰταλίας. Ἡ ὀχυρωτάτη τῶν ἐν αὐταῖς ἑλληνικῶν πόλεων, ἡ Βάρις, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη, καθ' ἧς ἐπετέθησαν βαρεῖαι τοῦ Ὄθωνος αἱ δυνάμεις. Ἀλλ' ὑπῆρξε καὶ ἡ μόνη. Καίτοι ὁ Νικηφόρος περιεσπᾶτο ὑπὸ τῶν πρὸς τὸν Σβιατοσλάβον διαπραγματεύσεων καὶ τῶν σχεδίων τῆς νέας εἰς τὴν Συρίαν ἐκστρατείας καὶ πρὶν ἢ κἂν λάβῃ γνῶσιν τοῦ τολμηροῦ ἐν Ἰταλίᾳ διαβήματος τοῦ Ὄθωνος, τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ γενναιότης μεθ' ἧς ὁ ἄρχων τῆς Βάρεως Βυζαντῖνος στρατηγὸς μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκων τῆς ὀχυρᾶς πόλεως ἀντέστησαν ἐπὶ μῆνα ὅλον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος πολιορκίαν, ὥστε ὁ Ὄθων, βλέπων τὰς δυσχερείας τοῦ ἀγῶνος ὃν ἀνέλαβεν, ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ ἐπιστρέψῃ πρὸς βορρᾶν.

Σὺν δὲ τῇ ματαιώσει τοῦ τολμήματος τῆς δι' ὑφαρπαγῆς ἁλώσεως τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας ἐπανῆλθεν ὁ Ὄθων εἰς τὸ σχέδιον τῆς ἀποστολῆς πρεσβείας εἰς τὸν Νικηφόρον. Εἰσηγητὴς δὲ καὶ

ἐκτελεστὴς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Λουιτπράνδος ἐκεῖνος, ὃν γινώσκομεν ἤδη ἐκ τῆς ἐν ἔτει 949 προτέρας αὐτοῦ πρεσβείας. Ἀλλὰ τότε μὲν ἐπρέσβευεν ὡς ἁπλοῦς διάκονος χάριν Βερεγγαρίου τοῦ Β', ἔκτοτε δὲ χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Κρεμῶνος καὶ μέγα ἰσχύων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ὄθωνος, ἐστέλλετο ὑπ' αὐτοῦ ὡς πρέσβυς εἰρήνης καὶ κηδεστίας μεταξὺ τῶν δύο ἰσχυρῶν αὐτοκρατοριῶν.

κ'

Ὁ Λουιτπράνδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὴν 4 Ἰουνίου 968 ἔφθασεν ὁ Λουιτπράνδος πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος ἀνατεθείσης ἐντολῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἄπρακτος μετὰ διαμονὴν τεσσάρων μηνῶν. Οὐδ' ἀπῆλθε μόνον χωρὶς μηδὲν νὰ κατορθώσῃ, ἀλλ' ἀφ' οὗ πρότερον ὑπέστη ἐξευτελισμοὺς καὶ περιπέτειας, ὧν ἡ ἀναγραφὴ πληροῖ τὴν περὶ τῆς πρεσβείας αὐτοῦ περισωθεῖσαν ἔκθεσιν. Εἶνε δὲ αὕτη διδακτικωτάτη μὲν καὶ μεστὴ περιγραφῶν τῆς ἠθιμοτυπίας τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς, ἀλλὰ καὶ πρέπει νὰ ἀναγινώσκηται μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως, διότι ὁ Λατῖνος ἐπίσκοπος καὶ ἀτυχὴς πρέσβυς ἐξέχυσεν ἐν αὐτῇ ὅλον αὐτοῦ τὸ μῖσος καὶ τὴν χολὴν ἐναντίον τοῦ Νικηφόρου καὶ τῶν Βυζαντίνων, ὧν ὑπῆρξε τὸ παίγνιον, ἰδὼν πρὸ τῆς διπλωματικῆς αὐτῶν τέχνης καὶ τῆς ἀγερωχίας ναυαγήσασαν τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ καὶ ματαιωθείσας τὰς δολοπλοκίας καὶ τὴν πονηρὰν σοφιστείαν.

Τὸ κύριον ζήτημα, τὸ τοῦ γάμου τῆς νεαρᾶς Θεοφανοῦς καὶ Ὄθωνος τοῦ Β' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς προικοδοτήσεως τῆς νύμφης διὰ τῆς Ἀπουλίας καὶ τῆς Καλαβρίας, οὐδαμῶς ἐτύγχανε τῆς εὐαρεσκείας τοῦ Νικηφόρου. Ἡ διάστασις τῶν δύο αὐλῶν ὡς πρὸς τοῦτο ἦτο ῥιζικὴ, διότι ὁ μὲν Ὄθων ἐζήτει νὰ λάβῃ, ὁ δὲ Νικηφόρος ἀντὶ νὰ φανῇ πρόθυμος εἰς παραχωρήσεις ἤγειρεν ἀξιώσεις. Ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου διημφισβήτει τὰ ἐπὶ τῆς Ἰταλίας δικαιώματα τοῦ Ὄθωνος, καὶ ἀντιπαρέβαλλε πρὸς τὴν ἄδικον αὐτοῦ τυραννίδα τὴν νομιμότητα τῶν δικαιωμάτων τοῦ Βερεγγαρίου καὶ τοῦ Ἀδαλβέρτου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Βυζαντίου, τὰς ἐπὶ τοῦ Βενευέντου καὶ τῆς Καπύης ἀξιώσεις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν προσωνυμίαν βασιλέως

ἀντὶ τῆς τοῦ ῥηγὸς διημφισβήτει εἰς τὸν Ὄθωνα ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Λέων.

Ἡ βυζαντιακὴ αὐλὴ ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν πρεσβείαν τοῦ Λουιτπράνδου, ὅπως τύχῃ ἀντισηκωμάτων παρὰ τοῦ Ὄθωνος ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως συνέπεσε νὰ εὑρίσκηται ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς πρέσβυς Ἀδαλβέρτου τοῦ υἱοῦ τοῦ Βερεγγαρίου ὁ Γριμίζων, καὶ ἄλλως δ' ὁ Νικηφόρος ἐμερίμνα περὶ διατηρήσεως τῶν ἰταλικῶν θεμάτων διὰ συνεννοήσεων μετὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐχθρῶν τοῦ Ὄθωνος, ἡ πρεσβεία τοῦ Λουιτπράνδου, ἔχοντος ἐντολὰς ῥητὰς καὶ κατ' οὐδὲν ὑποχωροῦντος, ἦτο ἥκιστ' ἀρεστὴ εἰς τοὺς Βυζαντίνους. Ἄλλως δὲ ζωηρὰ ἦτο ἀκόμη ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Νικηφόρου ἡ συναίσθησις τῆς ὀργῆς ἐπὶ τῇ προσφάτῳ κατὰ τῆς νοτίου Ἰταλίας ἐπιθέσει τοῦ Ὄθωνος καὶ ἡ ἀγερωχία ἐπὶ τῇ πρὸ τῆς Βάρεως ἀποτυχίᾳ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος. Τέλος δ' ἡ σύμπραξις τοῦ πάπα καὶ τοῦ Ὄθωνος ἀνερρίπιζε τὸ ἐναντίον τῆς Δύσεως ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν μῖσος τοῦ Βυζαντίου καὶ προσέδιδεν εἰς αὐτὸ νέαν ὁρμήν. Εἰς ταῦτα δὲ πάντα προσετίθετο ἡ ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου ἐπίρρωσις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους διὰ μεγάλων νικῶν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀδυναμίαν.

Τοιαῦτα εἶνε τὰ αἴτια τὰ ἐξηγοῦντα τὴν οἰκτρὰν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου δεξίωσιν τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κρεμῶνος, ἥτις ὑπῆρξεν ὅλως ἀντίθετος τῆς φιλοφροσύνης καὶ τῶν τιμῶν ὧν εἶχεν ἀξιωθῇ ὡς ἁπλοῦς διάκονος πρὸ ἐτῶν δεκαεννέα.

Ὁ Λουιτπράνδος ἀρχηγεῖται ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ διὰ καλάμου ἐμβαπτιζομένου εἰς χολὴν ἀντὶ μέλανος τὰ δεινὰ τῶν ἑκατὸν εἴκοσι πικρῶν ἡμερῶν ἃς διήνυσε μετὰ τῶν συνοδῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δίκην δεσμώτου μᾶλλον ἢ ἀπεσταλμένου τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῆς Ἰταλίας. Ὁ οἶκος, ἐν ᾧ ἐγκατῳκίσθη, ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἐγκαθείρχθη δίκην κατασκόπου μᾶλλον ἢ πρέσβεως, ἦτο ἀναπεπταμένος εἰς πάντας τοὺς ἀνέμους, τὸν ἥλιον καὶ τὴν βροχήν, ἡ πρὸς αὐτὸν πρόσοδος ἐπετηρεῖτο ἢ ἀπηγορεύετο αὐτόχρημα, μυρίας ἀπήντα δυσχερείας πρὸς εὕρεσιν τροφίμων, ἅτινα παρείχοντο εἰς αὐτὸν ἀντὶ ἀδρᾶς δαπάνης, εἰ δέ τι προσεκομίζετο πρὸς αὐτὸν παρά τινος φίλου ὡς δῶρον δὲν περιήρχετο εἰς αὐτόν. Ἡ δ' ἔλλειψις αὕτη πάσης περὶ τὸν βίον εὐμαρείας καὶ ἀπὸ τῆς τραπέζης στερήσεως ἦσαν ἤδη ἀρκεταί, ὅπως ἐμβάλωσιν εἰς στενοχωρίαν τὸν ἀβροδίαιτον ἐπίσκοπον

καὶ κινήσωσι τὸν χόλον αὐτοῦ. Ὁ λίχνος ἱεράρχης ἐκφράζεται ἐπανειλημμένως μετὰ περισσῆς ἀγανακτήσεως περὶ τοῦ ῥητίνην ἀπόζοντος οἴνου τῶν βυζαντιακῶν τραπεζῶν, οὐδ' αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξαιρουμένης, περὶ τοῦ ὑδαροῦς ποτοῦ *βαλτίου*, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ εὐαρεστήσῃ τὸν εἰς ἀδρότερα πόματα εἰθισμένον αὐτοῦ οὐρανίσκον, περὶ τῶν ἐν τοῖς βασιλικοῖς συμποσίοις παρατιθεμένων ἀρνείων κρεῶν, ἅτινα ἦσαν περισσῶς ὠνθυλευμένα διὰ σκορόδων, κρομμύων καὶ πράσων καὶ τῶν ἀηδῶν ἐκείνων ἐδεσμάτων, ἅτινα ἔπλεον ἐντὸς καρυκευμάτων ἐλαίου καὶ γάρου.

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΝΑΚΤΟΡΟΙΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΣΛΑΒΟΝΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΕΝ ΤΗι ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗι ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ

Ἀλλ' αἱ περὶ τὴν δίαιταν στερήσεις ἦσαν οὐδὲν παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς ταπεινώσεις καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς οὓς ὑφίστατο ὁ Λουιτπράνδος. Εὐθὺς μὲν ἅμα τῇ πρὸ τῆς Χρυσῆς πύλης ἀφίξει ἠναγκάσθη μετὰ τῆς συνοδίας νὰφιππεύσῃ καὶ πορευθῇ πεζὸς μέχρι τοῦ προωρισμένου εἰς αὐτὸν οἰκήματος. Μόλις δὲ τὴν τρίτην ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἡμέραν ἠδυνήθη νὰ παραστῇ πρὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος καὶ τὴν ὑστεραίαν ἐκλήθη τὸ πρῶτον ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὃν ἐπανειλημμένως ἔκτοτε

εἶδεν. Ἀλλ' αἱ προσκλήσεις ἐγίνοντο ἄνευ οὐδεμιᾶς προθυμίας μεταξὺ μακρῶν διαλειμμάτων, ἐνίοτε διαρκούντων ἑβδομάδας ὅλας, αἱ δὲ συνεντεύξεις ἐτελοῦντο τὸ πλεῖστον δημοσίᾳ καὶ ἦσαν μᾶλλον προσκλήσεις εἰς ἐπισήμους ἑορτὰς εἰς τὰ προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ εἰς τὰ κυνηγέσια τοῦ βασιλέως ἢ παρὰ τὴν βασιλικὴν τράπεζαν, ἐν ᾗ οὐδὲ κἂν τῆς προσηκούσης θέσεως τιμῆς ἐτύγχανεν ὁ Λουιτπράνδος. Τοιαύτη μάλιστα ὑπῆρξεν ἡ ὀργὴ τοῦ ἐπισκόπου κατὰ τὸ βασιλικὸν γεῦμα τῆς 29 Ἰουνίου, τὴν ἡμέραν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅτε καὶ αὐτοὶ οἱ πρέσβεις τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων ἠξιώθησαν ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ θέσεως πολὺ τιμητικωτέρας τῆς τοῦ Λουιτπράνδου, ὥστε ἠγέρθη ἐκ τῆς τραπέζης, καὶ, μὴ πειθόμενος εἰς τὰς γινομένας δικαιολογίας, παρεπέμφθη νὰ συναριστήσῃ ἐν τῷ καπηλείῳ, καθ' ἃ λέγει, μετὰ τῶν ἀνδραπόδων τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐν μέσῳ τοιούτων ἀναβολῶν καὶ ὑπεκφυγῶν οὐδεμία ἠδύνατο νὰ γείνῃ σοβαρὰ συνεννόησις περὶ τῶν αἰτημάτων τοῦ Ὄθωνος. Οὐδεμιᾶς δ' ἑκατέρωθεν γινομένης ὑποχωρήσεως, ἀντὶ συσκέψεων καὶ διαπραγματεύσεων καταναλίσκετο ὁ χρόνος εἰς θρησκευτικὰς ἀντεγκλήσεις, εἰς ἐθνολογικὰς ἀντιπαραβολάς, εἰς ἱστορικὰς ἀναμετρήσεις καὶ ἐτοξεύοντο ἀμφοτέρωθεν ὕβρεις ἥκιστα προσδεποιοῦσαι, ὡς εἰκός, τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα. Ὁ μὲν Νικηφόρος ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐτοῦ ἀγερωχίᾳ, ἐν τῇ στρατιωτικῇ αὐτοῦ ἀκαμψίᾳ δὲν ἔβλεπεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Λουιτπράνδου τὸν πρέσβυν καὶ τὸν διαλλακτήν, ἀλλὰ τὸν Λατῖνον καὶ τὸν κατάσκοπον καὶ ἐθάρρει νὰ λέγῃ τοῦτο εἰς αὐτὸν κατὰ πρόσωπον καὶ ἐπέβαλλεν, ὁσάκις οὕτως ἐδόκει αὐτῷ, σιγὴν, αἴρων τὴν χεῖρα. Ὁ δ' ἐπίσκοπος τῆς Κρεμῶνος ἐν τῇ πρεσβευτικῇ αὐτοῦ ἀλαζονείᾳ, ἐν τῇ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀποστείλαντος ἡγεμόνος μεγαλαυχίᾳ ἀπηυθαδίζετο εἰρωνευόμενος καὶ ὑβρίζων, περὶ πάντων παραπονούμενος, τῶν πάντων καταγελῶν. Καὶ δὲν δυνάμεθα μὲν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀποτυχία τῆς πρεσβείας εἶνε ἔργον αὐτοῦ μᾶλλον ἢ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' εἶνε ἀναντίρρητον, ὅτι, ὡς εἶχον τὰ πράγματα, ὁ Λουιτπράνδος, παροξυνθεὶς ἄλλως ὑπὸ τῆς ἐπιδειχθείσης πρὸς αὐτὸν περιφρονήσεως καὶ δυσπιστίας, συνετέλεσε διὰ τῆς ἀκαθέκτου καὶ ἥκιστα εἰς ἱεράρχην καὶ πρέσβυν προσηκούσης ἀμετροεπείας καὶ διὰ τῆς ἐλλείψεως διπλωματικῆς ὑπεικτικότητος καὶ περινοίας εἰς ἐπιδείνωσιν τῶν καθ' ἑαυτὸν καὶ εἰς τὸ τέλειον ναυάγιον τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἐντολῆς.

Καὶ ὅμως ἡ βυζαντιακὴ αὐλὴ διεβουκόλει διὰ τῶν παντοίων ἐκείνων ἀναβολῶν ἐπὶ μακρὸν τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Ὄθωνος, καὶ ὁ Λουιτπράνδος ἠνείχετο τὰς ταπεινώσεις ἐκείνας, μὴ τολμῶν ἢ μὴ ἀναλαμβάνων τὴν εὐθύνην νὰ διαρρήξῃ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα. Πρὸ αὐτῶν δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀπέπλευσε τὴν 19 Ἰουλίου ἐκ τῆς βασιλευούσης μετὰ τοῦ Γριμίζωνος στολίσκος πεμπόμενος ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀδαλβέρτου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κόνωνος ἢ Κορράδου. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας αὐτὸς ὁ Νικηφόρος ἐξώρμα ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπιχειρῶν τὴν τελευταίαν αὐτοῦ εἰς τὴν Συρίαν στρατείαν. Ἤδη τὴν προτεραίαν ἐν τῇ προτελευταίᾳ δεξιώσει τοῦ Λουιτπράνδου εἶχε τέλος δοθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ὑστάτη ἀπάντησις τοῦ αὐτοκράτορος, ἐμμένοντος εἰς τὰς περὶ τῆς Ἰταλίας ἀξιώσεις, καὶ εἶχε δοθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἄδεια τῆς ἀναχωρήσεως. Ἐπιτακτικώτερον δ' ἀπήτησεν ὁ βασιλεὺς τὴν παῦσιν τῆς ὑποστηρίξεως τῶν δουκῶν τῆς Καπύης καὶ τοῦ Βενεουέντου παρὰ τοῦ Ὄθωνος, ὅτε ὁ Λουιτπράνδος ἐκλήθη τὴν 25 Ἰουλίου τὸ ὕστατον πρὸ τοῦ Νικηφόρου ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ σταθμῷ κατὰ τὴν πρὸς τὴν Συρίαν ἐκστρατείαν, ἐν τοῖς παλατίοις τοῖς λεγομένοις τοῦ Βρυάντος, κειμένοις ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἀκτῇ τοῦ Βοσπόρου. Ἡ αὐστηρὰ γλῶσσα τοῦ βασιλέως ἐτόξευσεν ἀπειλάς, καὶ ἡ ἐν τοῖς παραδείσοις αὐτοῦ θήρα τοῦ ἐπισκόπου, μεταβληθέντος ἀκουσίως εἰς κυνηγόν, ἦτο ἡ τελευταία ψευδὴς φιλοφροσύνη τοῦ Νικηφόρου πρὸς τὸν Λουιτπράνδον, λαβόντα καὶ πάλιν ἐπισήμως τὴν ἄδειαν τῆς ἀναχωρήσεως εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς 27 Ἰουλίου, καθ' ἣν ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Βυζάντιον ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Νικηφόρου ὁ Λουιτπράνδος, παρῆλθον δύο μῆνες καὶ ὑπερέκεινα, ἕως ὁ ἀκούσιος δεσμώτης δυνηθῇ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ εὐνοῦχος πατρίκιος Χριστόφορος, εἰς ὃν ἀνετέθησαν τὰ τῆς πολιτείας ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες τοῦ Βυζαντίου παρενέβαλλον μυρίας δυσχερείας ἐπὶ προφάσεσι παντοίαις. Παρωξύνθησαν δὲ τὰ πράγματα, ὅτε τὴν 15 Αὐγούστου ἀφίχθησαν εἰς τὴν βασιλεύουσαν δύο ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα, φέροντες πρὸς τὸν ἀπόντ' αὐτοκράτορα ἐπιστολὴν αὐτοῦ, δι' ἧς ὁ ποντίφιξ τῆς Ῥώμης συνίστα τὸν ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος ἐπιδιωκόμενον γάμον. Ἀλλ' ἐν τῇ σταλείσῃ παπικῇ ἐπιστολῇ ὁ μὲν Ὄθων προσεπωνυμεῖτο αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ὁ δὲ Νικηφόρος αὐτοκράτωρ Γραικῶν. Ἐθεωρήθη δὲ τοῦτο ὑφαρπαγὴ μὲν δικαιωμάτων παρὰ τοῦ Ὄθωνος

διὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ πάπα Ἰωάννου ΙΓ', μείωσις δὲ τοῦ ἀξιώματος τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας, καὶ ὑπελήφθη ἀληθῶς ἡ κατὰ προσποίησιν συνυπαίτιος τῆς αὐθαδείας ὁ Λουιτπράνδος. Καὶ οἱ μὲν ληγᾶτοι τοῦ πάπα καθείρχθησαν, ἡ δὲ παπικὴ ἐπιστολὴ ἐστάλη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἄφιξιν ταχυδρόμου τοῦ Νικηφόρου ἐπετράπη τέλος εἰς τὸν Λουιτπράνδον νάναχωρήσῃ μετὰ νέας ταπεινώσεις καὶ αὐστηρὰν τελωνιακὴν ἐξέτασιν, καθ' ἣν ἀφῃρέθησαν ἀπ' αὐτοῦ ὡς *κωλυόμενα* πολύτιμα ὑφάσματα, ἅτινα εἶχεν ἀγοράσει ἢ λάβει δῶρα, ὡς ἀπαγορευομένης τῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐξαγωγῆς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μονοπωλίου.

Τέλος δὲ τὴν 2 Ὀκτωβρίου 968 ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, δοθέντος εἰς αὐτὸν *διασώστου*, ἤτοι ἀγωγιάτου, ὅστις δι' ἵππων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λουιτπράνδου ἀδρᾶτατα πληρωθέντων διεβίβασεν αὐτὸν εἰς Ναύπακτον. Ἐκεῖθεν δὲ μετὰ μυρίας ἄλλας περιπετείας ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κρεμῶνος διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ Πατρῶν, Λευκάδος καὶ Κερκύρας.

κα'

Τελευταῖα κατορθώματα ἐν Συρίᾳ.

Σαὰδ-ἐδ-δαούλα, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σεὶφ, παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν τῷ 967, ἐδέησε τὸ πρῶτον νὰ στηρίξῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἰδίων ὁμοφύλων καὶ συγγενῶν. Εἶχε δὲ μόλις σώσει τὸ Χαλέπιον, περιελθὸν εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, καὶ ἀνακτήσει τὴν Συρίαν, ὅτε ἀπὸ τῶν παρόδων τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Ἀμανοῦ ἐξεχύθησαν εἰς τὴν Συρίαν τὰ στίφη τοῦ Νικηφόρου.

Κύριος σκοπὸς τοῦ Νικηφόρου, ἐπιχειροῦντος τὸν νέον τοῦτον πόλεμον καὶ ἐκστρατεύσαντος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 22 Ἰουλίου 968, ὑπῆρξεν ἡ μετὰ τὴν ἤδη ἐν ταῖς προτέραις στρατείαις ἐπιτευχθεῖσαν κατάκτησιν τῆς Κιλικίας καθυπόταξις τῆς Συρίας, μάλιστα δὲ ἡ ἅλωσις τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Χαλεπίου.

Ἡ δὲ προχώρησις τῆς παμπληθοῦς ἐκείνης στρατιᾶς, ἣν ὁ Λουιτπράνδος λέγει ἀνερχομένην εἰς ὀγδοηκοντακισχιλίους ἄνδρας, ἀλλ' ἤτις πάντως ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πρέσβεως τοῦ Ὄθωνος ἐκ τοῦ παλατίου τοῦ Βρύαντος ηὐξήθη καθ' ὁδὸν διὰ τῆς συρροῆς ἀνδρῶν ἐκ

τῶν θεμάτων τῆς Ἀσίας καὶ ἐκ τῶν φρουρῶν τῆς Κιλικίας, ἐνέπνευσε τρόμον εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς Ἄραβας. Τῶν δ' ἀντεκδικήσεων, εἰς ἃς προέβησαν ἐν σπουδῇ, τρανὸν δεῖγμα εἶνε ἡ πυρπόλησις τῆς ἐκκλησίας τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἡ ἐν αὐτῇ καῦσις τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἰωάννου. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ταχεῖαν πρὸς ἀντίδρασιν ἐξέγερσιν τῶν Ἀράβων καὶ τὰς δραστηρίας παρασκευὰς τοῦ ἰσχυροῦ Χαβδανίδου καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ θέσιν πρωθυπουργοῦ ἐπέχοντος ἀεικινή-

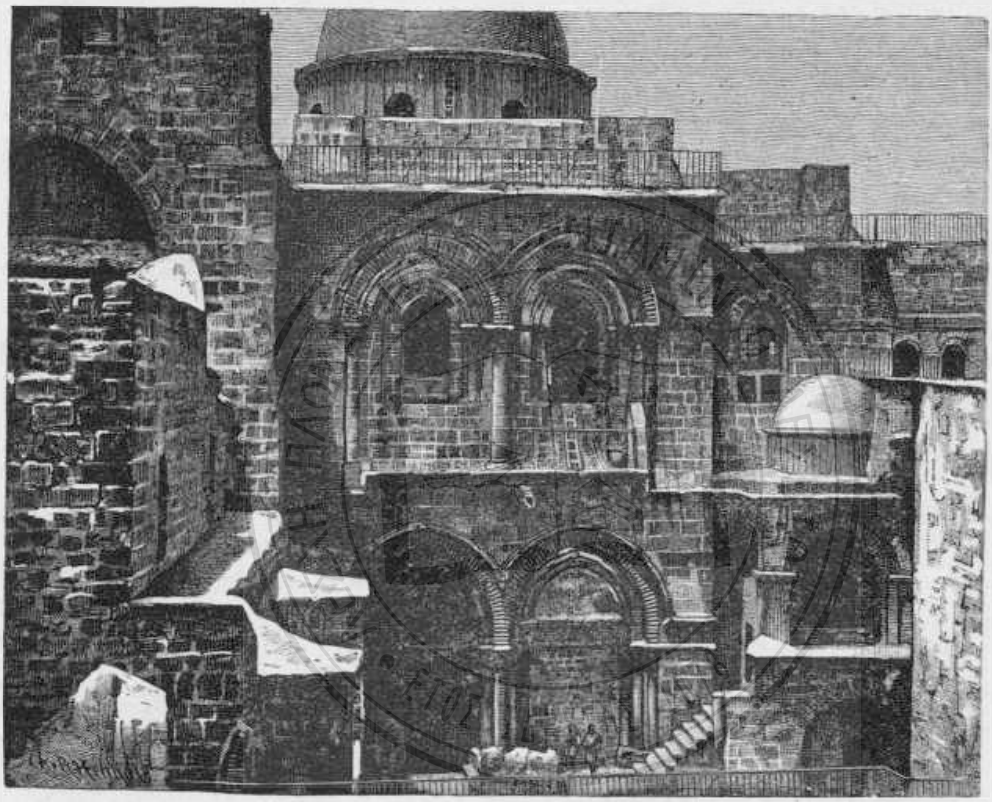

ΠΡΟΣΟΨΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ

του Καργουγιᾶ ἄνευ ἀντιστάσεως προεχώρησεν ἡ βυζαντιακὴ στρατιὰ μέχρις αὐτῶν τῶν περιχώρων τοῦ Χαλεπίου. Μετὰ δέ τινα πρώτην νικηφόρον ἀψιμαχίαν παρὰ τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ τοῦ Σαὰδ πᾶς τις ἀνέμενε νὰ ἴδῃ τὸν Νικηφόρον ἐπιχειροῦντα τὴν ἅλωσιν ταύτης τῆς πόλεως, ὅτε διὰ λόγους ἀγνώστους ὁ βασιλεὺς προετίμησε νὰναζεύξῃ τρεπόμενος πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς νότον. Δηώσας δὲ τὴν χώραν καὶ κυριεύσας τὰς πόλεις μέχρι τῆς Ἐμέσης, ἔγεινε κύριος τῶν βορείων τῆς Συρίας, ἀφίνων ὄπισθεν αὐτοῦ κατεχομένας ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν τὴν

Ἀντιόχειαν καὶ τὴν Βέροιαν, ἤτοι τὸ Χαλέπιον. Διαβὰς δὲ τότε τὸν Λίβανον, ὥρμησεν εἰς τὴν Φοινίκην, καὶ κατέλαβε διὰ συνθήκης ἢ διὰ τῆς βίας πολλὰς τῶν πόλεων αὐτῆς, ἐν οἷς τὰ Γάβαλα, ἡ Καισάρεια παρὰ τὸν Λίβανον, ἡ Λαοδίκεια. Μετὰ δὲ τὴν ἐπὶ δύο μῆνας διαρκέσασαν ἅλωσιν τῶν πόλεων τούτων καὶ δῄωσιν τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ Λιβάνου χωρῶν, ἀφεὶς ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς φρουρίοις φρουρὰς, παρέστη τέλος πρὸ τῆς Ἀντιοχείας. Δεκαοκτὼ πόλεις καὶ ἄπειρα πολίσματα καὶ φρούρια, ἅτινα εἰς ἑκατὸν ἀναβιβάζουσιν ἐν ὅλῳ οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι, εἶχον ἤδη κυριευθῆ ὑπ' αὐτοῦ, ἑκατοντακισχίλιοι δ' αἰχμάλωτοι νεαροὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀναρίθμητα λάφυρα καὶ ἀξιολογώτατα ἅγια λείψανα ἦσαν ἤδη ὁ καρπὸς τῆς νικηφόρου ἐκστρατείας. Τὰ δ' ἀποτελέσματ' αὐτῆς ἦσαν πολὺ σημαντικώτερα, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὴν ἀναθάρρησιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Συρίας καὶ τὸν τρόμον τῶν Σαρακηνῶν. Ἐφαίνετο ἀληθῶς ἐλθοῦσα ἡ ἡμέρα τῆς ἐκδικήσεως καθ' ἣν βασιλεὺς Χριστιανὸς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁρμώμενος ἔμελλε νἀναστήσῃ τὸ σταυρικὸν σύμβολον ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἀποδώσῃ μετὰ μακροὺς αἰῶνας τὴν Παλαιστίνην εἰς τὸ Βυζάντιον, τοῦθ' ὅπερ ἦτο τὸ πρόγραμμα Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ τελεσθῇ τὸ ποθητὸν ἐκεῖνο ὄνειρον, πρὶν ἢ πραγματωθῇ ἡ μεγάλη ἰδέα ἐκείνη τῶν Βυζαντίνων, ἔδει νὰ κυριευθῇ ἡ Ἀντιόχεια, νὰ πέσῃ ἡ ἕδρα τῶν Χαβδανιδῶν, τὸ Χαλέπιον. Καὶ πράγματι βλέπομεν τὴν 18 Νοεμβρίου τὸν Νικηφόρον στρατοπεδεύοντα πρὸ τῆς Ἀντιοχείας. Ἀλλ' ὡς πρὸ τῆς εἰς τὴν Φοινίκην ἐκστρατείας εἶχεν ἀναβάλει τὴν πολιορκίαν τοῦ Χαλεπίου, οὕτω καὶ τώρα βλέπομεν αὐτὸν μετὰ διαμονὴν, τεσσάρων μόνον ἢ πέντε ἡμερῶν ἀποχωροῦντα ἐκ τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἐγκαταλείποντα τέλεον τὴν Συρίαν. Οὐδὲ πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι μόνοι λόγοι τῆς ἀναζεύξεως ὑπῆρξαν τὸ ὀχυρὸν τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἡ εἰς αὐτὴν συσσώρευσις μεγάλου πλήθους ὑπερασπιστῶν ἐκ τῶν λοιπῶν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου κυριευθεισῶν πόλεων τῆς Συρίας, ἡ κόπωσις τοῦ στρατεύματος καὶ τοῦ χειμῶνος τὰ παντοῖα δεινά. Ἀλλὰ τὰ αἴτια τῆς αἰφνιδίας ἀναχωρήσεως πρέπει νἀναζητήσωμεν ἐν τῇ καθ' ὅλου ἀνωμαλίᾳ τῶν πραγμάτων, τῇ ἐπιδεινώσει τῶν πρὸς τὸν Ὄθωνα σχέσεων, τοῖς ἐκ τοῦ Σβιατοσλάβου προφαινομένοις κινδύνοις καὶ τῇ αὐξούσῃ κατ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἐν Κωνσταντινουπόλει δυσαρεσκείᾳ.

Ἀλλ' ἀναζευγνύων ἐμελέτα νὰ ἐπανέλθῃ τὸ ἐπόμενον ἔαρ, ὅπως

συμπληρώσῃ τὸ ἡμιτέλεστον ἔργον. Διὸ ἔκτισε μετὰ μεγίστης γοργότητος ἐπὶ τοῦ ὄρους Μαύρου παρὰ τὰς ἀρχαίας Πάγρας ἐν ἀποστάσει ὀλίγων ὡρῶν ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἐν θέσει δεσποζούσῃ τῆς κυριωτάτης παρόδου τοῦ Ἀμανοῦ ὄρους φρούριον ὀχυρόν, σκοπὸν ἔχον τὴν παρεμπόδισιν τοῦ διὰ θαλάσσης ἐπισιτισμοῦ τῆς Ἀντιοχείας ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς συριακῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς σημερινῆς Ἀλεξανδρέττας. Τὴν δὲ φρούρησιν τοῦ νέου καὶ ἐπικαιροτάτου τούτου κάστρου ἀνέθηκεν εἰς τὸν πατρίκιον Μιχαὴλ Βούρτζην, παραδοὺς εἰς αὐτὸν φρουρὰν χιλίων πεζῶν καὶ χιλίων πεντακοσίων ἱππέων. Καὶ ἄλλα δὲ διατάξας πρὸς παρασκευὴν τῆς πτώσεως τῆς Ἀντιοχείας σὺν τῷ χρόνῳ, προέστησε τῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Κιλικίᾳ ἐγκαταλειφθεισῶν δυνάμεων τὸν ἴδιον ἀνεψιὸν καὶ νόθον υἱὸν Λέοντος τοῦ Φωκᾶ Πέτρον ὡς στρατοπεδάρχην. Ἔδωκε δ' εἴς τε τὸν Πέτρον Φωκᾶν καὶ τὸν Βούρτζην ῥητὴν διαταγὴν νὰ μὴ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Ἀντιοχείας πρὸ τῆς μελετωμένης αὐτοῦ ἐπανόδου εἰς τὴν Συρίαν τὸ προσεχὲς ἔαρ.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ, ἐπανελθόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 969, τὰ τῆς Συρίας περιέστησαν εἰς μεγάλην ἀνωμαλίαν. Ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ Σαὰδ Καργουγιᾶς, προδοτικῶς ἀπατήσας τὸν δεσπότην, ἔγεινεν ἤδη πρὸ τῆς εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπιστροφῆς τοῦ βασιλέως κύριος τοῦ Χαλεπίου μετά τινος τῶν στρατηγῶν καλουμένου Βακγοὺρ, ἐν ᾧ ὁ Σαὰδ περιεφέρετο δίκην φυγάδος ἀπὸ τῆς Βαρβαλισσοῦ εἰς τὴν Μαρτυρόπολιν, ὑποπτευόμενος μέχρι τινὸς καὶ παρ' αὐτῆς τῆς μητρός. Ἀλλὰ τέλος ἐνισχυθεὶς καὶ πάλιν ὁ Σαὰδ ὥρμησε κατὰ τῶν ἀποστατῶν πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ Χαλεπίου περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου 969. Ἐν ᾧ δὲ ὁ στρατοπεδάρχης Πέτρος ὁ Φωκᾶς, θερμῶς παρ' αὐτοῦ παρακληθείς, ἔσπευδεν, ὅπως συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ, πρὸς τὸ Χαλέπιον, ἠναγκάσθη αἴφνης νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν, μετακληθεὶς ἐσπευσμένως ὑπὸ τοῦ Βούρτζη, εὑρισκομένου ἐν ἐσχάτῳ κινδύνῳ.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Καργουγιᾶς εἶχεν ἀποσπάσει ἀπὸ τοῦ Σαὰδ τὸ Χαλέπιον, ἡ ἀρχὴ τῶν Χαβδανιδῶν εἶχε καταλυθῇ καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ. Οἱ Σαρακηνοὶ τῆς πόλεως, ἀποστατήσαντες ἀπὸ τοῦ Σαὰδ, εἶχον καταστήσει δημοκρατίαν καὶ παραδώσει τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Κοῦρδον Ἀλοὺχ, φονευθέντα μετ' οὐ πολὺ ὑπ' ἄλλου τυχοδιώκτου, τοῦ Ἐλζαγίλη. Τὴν τοιαύτην δ' ἐν τῇ πόλει ἀναρχίαν, τὴν ἐν αὐτῇ σιτοδείαν, τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν Σαρακηνῶν αὐτῆς ἀμυντόρων καὶ τὴν εἰς

αὐτὴν συρροὴν τῶν Χριστιανῶν τῆς μικρᾶς πόλεως Λούκας, οὓς εἶχεν ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς Ἀντιοχείας ἐγκατοικίσει ἐν αὐτῇ πρὸ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀναχωρήσεως ὁ Νικηφόρος, ἔγνω νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ Βούρτζης. Καὶ δὴ μετὰ τὰς προσηκούσας πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει κατασκόπους καὶ προδότας συνεννοήσεις ὁρμήσας τελευτῶντος τοῦ Ὀκτωβρίου ἐκ τῶν Παγρῶν μετὰ τριακοσίων μόνον ἀνδρῶν ἔβη νύκτωρ ταχὺς ἐναντίον τῆς Ἀντιοχείας. Νιφόμενος δ' ἔφθασε μέχρι τῶν τειχῶν κατὰ τὸ ἐνδειχθὲν μέρος ἔνθα ταῦτα ἔμενον ὅλως ἀφύλακτα, καὶ, στήσας τὰς προπαρασκευασθείσας κλίμακας, πρῶτος ἐπέβη τῶν τειχῶν μετὰ δύο τῶν περὶ αὐτόν. Ἐν τάχει ἐκυριεύθησαν δύο πύργοι, καταληφθέντων τῶν φρουρῶν ὑπνούντων καὶ σφαγέντων τῶν πλείστων. Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν δύο ἐκείνων πύργων οἱ Σαρακηνοί, ἀντιληφθέντες τὴν εἰσόρμησιν τῶν περὶ τὸν Βούρτζην, ἤδη διασπειρομένων ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐπετέθησαν λυσσαλέοι κατ' αὐτῶν. Τότε δὲ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ὅλως. Οἱ πολιορκηταὶ ἀπέβησαν πολιορκούμενοι, καὶ, ἐγκλεισθέντες ἐντὸς τῶν δύο πύργων, ἀπεφάσισαν νὰντιστῶσι γενναίως μέχρι θανάτου. Περιστὰς δ' οὕτως ὁ Βούρτζης εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, κατώρθωσε νὰ στείλῃ ἄγγελον εἰς τὸν Πέτρον Φωκᾶν, εἰς ὃν ὁ Βούρτζης δὲν εἶχε γνωρίσει πρότερον τὸ ἐπιχειρηθὲν τόλμημα, θέλων νὰξιωθῇ μόνος τῆς δόξης τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀντιοχείας.

Τότε δὲ ὁ στρατοπεδάρχης, ἀναστείλας τὴν περαιτέραν πρὸς τὸ Χαλέπιον ὑπὲρ τοῦ Καργουγιᾶ πορείαν, ἔσπευσε πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τεσσαρακοντακισχιλίων περίπου ἀνδρῶν. Οἱ ἀτυχεῖς συστρατιῶται τοῦ Βούρτζη, οἵτινες εἶχον παλαίσει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας δίκην λεόντων πρὸς τὰ πλήθη τῶν Σαρακηνῶν, ἐσώθησαν, καὶ ἡ ἧττα τῶν Βυζαντίνων μετεβλήθη μετ' οὐ πολὺ εἰς νίκην. Ἡ Ἀντιόχεια ἑάλω τὴν 29 Ὀκτωβρίου 969. Καὶ ἡ μὲν νικηφόρος στρατιὰ ἐδήωσεν, ἠχμαλώτισεν, ἔσφαξεν, οἱ δὲ ἡττημένοι Σαρακηνοὶ ἐλαχίστην ἠδυνήθησαν ἀμυνόμενοι νὰ ἐπαγάγωσι φθορὰν εἰς τοὺς νικητάς, καὶ μόνον ἐν τῇ λύσσῃ αὐτῶν ἐφόνευσαν τὸν πατριάρχην Ἀντιόχειας Χριστόφορον, ὃν ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἔταξεν εἰς τοὺς μάρτυρας. Καὶ δεκακισχίλιοι μὲν λοιπάδες Σαρακηνοὶ αἰχμάλωτοι ἤχθησαν πέραν τοῦ Ταύρου, ὅπως πωληθῶσιν ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῶν ἀνδραπόδων, οἱ δὲ λοιποὶ Μωαμεθανοὶ κάτοικοι τῆς Ἀντιοχείας ἐσώθησαν ὑπὸ τοῦ Πέτρου Φωκᾶ, ἀλλ' ἐξωρίσθησαν ἐκ τῆς πόλεως, ἥτις ἀπεδίδετο καὶ

πάλιν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν χριστιανισμόν, οὗ εἶχεν ὑπάρξει μία τῶν κυριωτάτων ἐν ταῖς ἀρχαῖς αὐτοῦ ἑστιῶν, μετὰ δουλείαν δύο καὶ ἡμίσεος αἰώνων.

Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀντιοχείας ὁ στρατοπεδάρχης Πέτρος ἐστράφη ἐναντίον τοῦ Χαλεπίου, οὗ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν παρὰ τοῦ Σαάδ. Καὶ ὁ μὲν Σαὰδ ἐτράπη καὶ πάλιν τὴν ὁδὸν τῆς πλάνης, ἀφ' ἧς μόνον μετὰ ἔτη ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Χαλέπιον· ἡ δὲ βυζαντιακὴ στρατιὰ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ ἐστράφη κατ' αὐτῶν τῶν καλεσάντων αὐτὴν ἐναντίον τοῦ ἀμηρᾶ. Μετὰ δὲ πολιορκίαν εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἡμερῶν τὸ Χαλέπιον ἑάλω ἐξ ἐφόδου, ὁ δὲ Καργουγιᾶς καὶ ὁ Βακγοὺρ ὑπέγραψαν μετὰ τοῦ Πέτρου Φωκᾶ τελευτῶντος τοῦ 969 ἢ ἀρχομένου τοῦ 970 ἐπονειδιστον συνθήκην, δι' ἧς ἡ τέως πρωτεύουσα τῶν Χαβδανιδῶν καὶ ἡ ὑπ' αὐτὴν χώρα ἐκηρύσσοντο ὑποτελεῖς τοῦ Βυζαντίου.

Οὕτως ἡ παράβασις τῶν διαταγῶν τοῦ βασιλέως ἤγαγεν εἰς ἐπιφανῆ συντέλεσιν τοῦ μακρὸν ὑπ' αὐτοῦ παρασκευασθέντος καὶ ἐπιδιωχθέντος ἔργου. Τὰς ῥίζας τῶν δαφνῶν, αἵτινες ἔδει νὰ κοσμήσωσι τὴν κεφαλὴν τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη καὶ τοῦ Πέτρου Φωκᾶ, εἶχε φυτεύσει αὐτὸς ὁ Νικηφόρος. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς παρὰ τὴν ἀντίθετον μαρτυρίαν Λέοντος τοῦ διακόνου δὲν εἶδε χαίρων τὴν δόξαν τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀντιοχείας περιβάλλουσαν τὸν Βούρτζην, ὅτε οὗτος μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου ἔσπευσε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὁ Νικηφόρος δὲν εἶδε πρὸ αὐτοῦ τὸν τολμηρὸν καὶ εὐτυχῆ στρατηγὸν, ἀλλὰ τὸν παραβάτην τῆς βασιλικῆς ἐντολῆς. Ὁ Βούρτζης ἐνεκλείσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὸν ἴδιον οἶκον δίκην δεσμώτου. Τὴν αὐτὴν δὲ δυσαρέσκειαν ἐπέδειξεν ὁ Νικηφόρος καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ, καὶ ὁ Πέτρος Φωκᾶς ἤθελεν ἴσως πάθει ταὐτὰ καὶ ὁ Βούρτζης, ἂν εἶχεν ἐπιστρέψει ὁμοίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ ἂν ὁ Νικηφόρος ἔζη, ὅτε οἱ Σαρακηνοὶ ὑπέγραφον κατησχυμμένοι τὴν περὶ τοῦ Χαλεπίου συνθήκην. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος δὲν ἔζη πλέον.

κϐ'

Ἡ συνωμοσία.

Ταχύχειρ, ὡς λέγει ὁ Λουιτπράνδος ἐπονομαζόμενον ὑπὸ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ τὸν καλλίνικον βασιλέα, εἶχεν ὁ Νικηφόρος διὰ χειρὸς

ταχείας ἅμα καὶ στιβαρᾶς εὐρύνει μὲν τὰ ὅρια τοῦ κράτους, κρατήσει δὲ τὰ ἡνία τῆς διοικήσεως. Ἤδη δύο τῶν κυριωτάτων τοῦ Βυζαντίου πολεμίων, οἱ Σαρακηνοὶ καὶ οἱ Βούλγαροι, εἶχον αἰσθανθῆ βαρέα τῆς χειρὸς αὐτοῦ τὰ πλήγματα, καὶ εἶχε στρέψει τὴν προσοχὴν τοῦτο μὲν πρὸς τοὺς Ῥώσους, ἀποβάντας ἐπικινδύνους ἐν τῇ παρ' αὐτῶν καταληφθείσῃ Βουλγαρίᾳ καὶ μελετῶντας κακὰ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, τοῦτο δὲ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα εἴδομεν αὐτὸν μεριμνῶντα περὶ διασώσεως τῶν βυζαντιακῶν θεμάτων ἀπὸ τῆς πλεονεξίας τοῦ Ὄθωνος. Σπανίως αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου εἶχεν ὑπάρξει ὁμοίως εὐτυχὴς ἐν ταῖς ἐκστρατείαις αὐτοῦ, σπανίως εἶχε καθεσθῆ ἐπὶ τοῦ θρόνου βασιλεὺς ἔχων εὐρύτητα ἐθνικοῦ προγράμματος τοιαύτην.

Καὶ ὅμως Νικηφόρος ὁ μέγας, ὡς εἶνε δίκαιον νὰ ἐπονομάσωμεν αὐτόν, δὲν περιεστοιχίζετο μόνον ὑπ' ἀλλοφύλων πολεμίων. Κατὰ τούτων ἤρκει τὸ ἀέτειον αὐτοῦ βλέμμα καὶ ὁ σθεναρὸς βραχίων· ἀλλὰ, τοῦθ' ὅπερ πολὺ κινδυνωδέστερον, ὑπενόμευσεν αὐτὸν ἡ δυσμένεια τῶν ἐγγύτατ' αὐτῷ κειμένων, ἀφ' ἧς οὐδὲν ἠσφάλιζεν αὐτὸν ὅπλον. Διὰ τοῦτο δὲν ἔπεσεν ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν, ἀντεπεξερχόμενος ἀπώτατα τοῦ Βυζαντίου ἐναντίον τῶν πολεμίων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἐκυλίσθη αἱμόφυρτος ἐν αὐτῷ αὐτοῦ τῷ κοιτῶνι, πίπτων ὑπὸ τὸ ξίφος τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ κατὰ παρακέλευσιν καὶ διὰ συνεργίας τῆς ἰδίας συζύγου.

Ἀνεγράψαμεν ἤδη τοὺς λόγους τῆς πολυμεροῦς ἐναντίον τοῦ βασιλέως ἀντιπολιτεύσεως. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐκ τῶν ποικίλων στοιχείων τῶν ἀντιπραττόντων κατὰ τοῦ Νικηφόρου οὔτε ὁ κλῆρος καὶ οἱ μοναχοί, οὔτε τὰ πλήθη ἐπήνεγκον τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ. Τῶν δ' εὐπατριδῶν μόνον ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ συνομώσαντες κατ' αὐτοῦ. Τὴν τελικὴν δὲ καταστροφὴν ἐπιφέρουσιν αὐτὴ ἡ Θεοφανὼ καὶ Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς. Ἐξ οἰκείων τὰ βέλη.

Ὁ γάμος τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, καὶ ἂν ὑπῆρξε γέννημα ἐρωτικῶν σχέσεων, δὲν ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν συζύγων διαφορὰ ἡλικίας τοιαύτη, ὥστε ἡ Θεοφανὼ ἠδύνατο νὰ εἶνε θυγάτηρ τοῦ Νικηφόρου. Ἄλλως δ' ἐκείνη μὲν ἦτο ὡραία καὶ σφριγηλή, ὁ δὲ βασιλεὺς πᾶν ἄλλο ἦτο ἢ πρότυπον καλλονῆς. Ἐν τῇ γελοιογραφίᾳ τῆς ἀσχημίας αὐτοῦ, ἣν παρέχει ὁ Λουιτπράνδος, διαγινώσκονται γραμμαὶ τῆς ἀληθοῦς περιγραφῆς τῆς μορφῆς αὐτοῦ ὑπὸ φιλαλήθων καὶ φιλίως διακειμένων πρὸς αὐτὸν Βυζαντίνων χρο-

νογράφων, πείθουσα, ὅτι ὁ Νικηφόρος δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ὁ Ἄδωνις τῆς νεαρᾶς Ἀφροδίτης. Ἄλλως δ' ἂν προσμετρήσωμεν τὸν χρόνον τῶν ἐν ταῖς στρατείαις ἀπουσιῶν τοῦ βασιλέως, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ χρόνου ἀφιερώθη εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ ἐλάχιστον μόνον μέρος εἰς τὴν νυμφικὴν παστάδα. Καὶ ὅμως ἐπὶ μακρὸν δὲν γίνεται λόγος περὶ συζυγικῆς ἀπιστίας τῆς Θεοφανοῦς. Μόνον δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου τοῦ Νικηφόρου ἀναφαίνεται ὡς ἐραστὴς τῆς βασιλίσσης, εἰς ὃν αὕτη ὑπισχνεῖται τὴν χεῖρα καὶ τὸν θρόνον, αὐτὸς τοῦ Νικηφόρου ὁ ἀνεψιὸς Τζιμισκῆς. Ἀπέκρυψεν ἄρα ἐπιμελῶς προτέρους ἔρωτας ἡ βασίλισσα ἢ συγκατέβη νὰ γείνῃ μοιχαλὶς χάριν ἄλλων σκοπῶν; Δὲν εἶνε ἀπίθανον ὁ ἔρως αὐτῆς πρὸς τὸν ἀνεψιὸν νὰ ὑπῆρξεν ἡ ἀσπὶς, ἧς ὄπισθεν ἐπεχείρησε νὰ κρυφθῇ ὁ Τζιμισκῆς, ὅπως μὴ συγκαταπέσῃ μετὰ τοῦ θείου, οὗ ἔβλεπεν ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὑποσκαπτόμενον τὸν θρόνον.

Ἡ βασίλισσα ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Τζιμισκῆν, ἰδοῦσ' αὐτὸν παραγκωνισθέντα ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου καὶ πνέοντα μένεα κατὰ τοῦ θείου ἐπὶ τῇ ὕβρει. Τὰ δ' αἴτια τῆς δυσαρεσκείας δὲν πρέπει νὰναζητήσωμεν ἐν τῷ τελευταίῳ μόνον χρόνῳ, καθ' ἃ ἠδυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν χρονογράφων. Ἀληθῶς παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς δὲν ἀναφέρεται ὡς συνεργὸς τοῦ βασιλέως ἐν ταῖς τελευταίαις στρατείαις. Οὐδεμία γίνεται μνεία αὐτοῦ μεμαρτυρημένως μετὰ τὴν ἐν ἔτει 965 εἰς Κιλικίαν στρατείαν*. Δικαιούμεθα λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἴσως ἔκτοτε εἶχε πέσει εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ κατὰ τὰς πηγὰς μόνον ἐπ' ἐσχάτων ὁ Νικηφόρος, ἐξερεθισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Λέοντος, ἠδίκησε τὸν Τζιμισκῆν, καθαιρέσας ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος δομεστίκου τῶν σχολῶν καὶ ἀναθεὶς εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχὴν λογοθέτου τοῦ δρόμου, εἶτα δὲ περιορίσας εἰς τὰς ἐν Ἀσίᾳ γαίας αὐτοῦ.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἄρχεται τὸ δρᾶμα, καὶ ἐπεμβαίνει ἡ Θεοφανὼ, καὶ ἐκδηλοῦνται τὰ μηχανήματα τοῦ μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ὑποκρυπτομένου αὐτῆς ἔρωτος. Ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου σειρὴν σαγηνεύει διὰ τῶν θελγήτρων αὐτῆς τὸν σύζυγον καὶ πείθει αὐτὸν διὰ τῆς ἀκαταννικήτου εὐγλωττίας νὰ ἐπαναφέρῃ ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν φυγάδα. Ἀνέ-

* Μόνην δυνάμεθα νὰναφέρωμεν τὴν λίαν ἀμφίβολον μαρτυρίαν τοῦ Ἄραβος χρονογράφου Κεμὰλ-ἐλ-δὶν, καθ' ἣν ὁ Τζιμισκῆς ἐτάσσετο μετὰ τῶν σπευσάντων σὺν τῷ Πέτρῳ Φωκᾷ πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ κινδυνεύοντος ἐν Ἀντιοχείᾳ Μιχαὴλ Βούρτζη.

μνησε τὸν βασιλέα τὸ λαμπρὸν γένος καὶ τὴν συγγένειαν τοῦ Τζιμισκῆ, παρέστησεν εἰς αὐτὸν, ὅτι εἶνε ἄδικον νὰ μένῃ μακρὰν τοῦ θρόνου, ἐγκυλινδούμενος εἰς τὸν βόρβορον τῶν ἡδονῶν, ἀνὴρ ἀκμαῖος, νὰ γίνηται θέμα κωμῳδίας καὶ σαρκασμοῦ ὁ ἐν ταῖς τῶν πολέμων ἀνδραγαθίαις παρὰ πάντων μεγαλαυχούμενος, ἔπεισεν αὐτὸν, ὅτι δέον νὰνακαλέσῃ τὸν ἐξόριστον, ὅπως ὁ χηρεύσας ἀνεψιὸς συνδεθῇ δῆθεν διὰ νέου γάμου πρός τινα τῶν εὐγενῶν οἴκων. Ὁ Νικηφόρος ἐκάμφθη. Ὁ Τζιμισκῆς ἀνακληθεὶς ἔτυχεν ἀκροάσεως παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ἀπηγορεύθησαν αὐτῷ αἱ συχναὶ παρουσιάσεις, ἐφ' ᾧ ἐγκατεστάθη διὰ τὸ ἀνύποπτον κατὰ τὴν ἀσιατικὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου ἐν Χαλκηδόνι, ἔνθα σήμερον κεῖται τὸ Καδίκιοι.

Ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε καὶ ἐκ Χαλκηδόνος ἡ μετὰ τῆς Θεοφανοῦς ἐπικοινωνία τοῦ Τζιμισκῆ. Οὐ μόνον εὕρισκεν ἡ βασίλισσα τρόπον νὰ ἐπιστέλλῃ πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ἐθάρρει ὁ ἐραστὴς καὶ στασιαστὴς νὰ διαπεραιῶται λάθρᾳ διὰ τοῦ Βοσπόρου ἐπὶ λέμβου καὶ εἰσχωρῇ δι' ἀφανῶν εἰσόδων εἰς τὰ πολυδαίδαλα δώματα τοῦ παλατίου καὶ συνδιαβουλεύηται μετὰ τῆς Θεοφανοῦς περὶ ἐπιτυχίας τῶν κρυφῇ μελετωμένων. Ἤδη δὲ συνεσπειρᾶτο περὶ τὴν βασιλίδα καὶ τὸν Τζιμισκῆν, ἕτοιμον τὰ πάντα νὰ τολμήσῃ καὶ τὰ πάντα νὰ θυσιάσῃ, ὅμιλος ὀκτὼ μέχρι δέκα συνωμοτῶν, ὧν πρόγραμμα καὶ σκοπὸς ἦτο τοῦ αὐτοκράτορος ὁ ὄλεθρος. Κυριώτατοι δὲ τούτων ἦσαν ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης καὶ ὁ μετ' αὐτὸν ἐκ τῶν πρώτων συναναβὰς ἐπὶ τὰ τείχη τῆς Ἀντιοχείας Ἀρμένιος Ἰσαὰκ ὁ υἱὸς τοῦ Βαράμ, ὁ ταξίαρχος Λέων ὁ Βαλάντης, ὁ πατρίκιος Λέων ὁ Πεδιάσιμος καὶ ὁ ἔμπιστος τοῦ Τζιμισκῆ Θεόδωρος ὁ διὰ τὸ μέλαν τοῦ προσώπου χρῶμα ἐπιλεγόμενος Ἀτζυποθεόδωρος.

Ὅρκοι καὶ συμφέροντα κοινὰ συνέδεσαν πρὸς ἀλλήλους τοὺς συνωμότας, δῶρα δὲ καὶ ἐπαγγελίαι ἔπλεξαν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ δίκτυον ἀδιεξίτητον, εἰς ὃ περιεπλάκησαν ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς ἐχεμυθίας δοῦλοι, εὐνοῦχοι καὶ γύναια διευκολύνοντα τὴν εἰς τὰ μύχια δώματα τῆς βασιλίσσης εἴσοδον τῶν κακοβούλων.

Ἡ βασιλεία εἶχεν ἐκφύγει τῶν χειρῶν τοῦ Νικηφόρου. Ὑπελείπετο δὲ μόνον τὸ ἔσχατον τραῦμα.

κγ'

Ἡ τραγῳδία τοῦ θανάτου.

Καθ' ὃν χρόνον ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀνακτόροις ἐβυσσοδόμευεν ἡ προδοσία λάθρα τὸν ὄλεθρον τοῦ βασιλέως, ὁ Νικηφόρος κατείχετο ὑπὸ θλιβερῶν προαισθημάτων. Χρησμοὶ κακὰ προαγγέλλοντες καὶ κρύφια μηνύματα εἶχον μεστώσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μελαγχολίας καὶ καταστήσει αὐτὸν δύσκολον καὶ φιλύποπτον. Ἤδη κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀσωμάτων, τὴν 8 Νοεμβρίου, μοναχὸς ἢ πολίτης μετημφιεσμένος εἰς μοναχὸν ἐπέδωκεν εἰς τὸν βασιλέα, πορευόμενον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐπιστόλιον λέγον, ὅτι, καθ' ἃ ἀπεκαλύφθη παρὰ τῆς προνοίας εἰς αὐτὸν, ὁ Νικηφόρος ἔμελλε ναποθάνῃ τὸν τρίτον μῆνα μετὰ τὸν ἤδη παρελθόντα Σεπτέμβριον. Μετὰ πολλὰς δ' ἀναζητήσεις δὲν κατωρθώθη ἡ ἀνακάλυψις τοῦ παραδόντος τὴν ἐπιστολήν. Τὸ ἐπειςόδιον δ' ἐκεῖνο ἐβύθισε τὸν Νικηφόρον εἰς φόβους καὶ ὑποψίας καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τρόπον βίου ὅλως διάφορον τοῦ προτέρου. Κατηφὴς καὶ σκυθρωπὸς δὲν ἠθέλησεν ἔκτοτε νἀναπαυθῇ ἐπὶ κλίνης, ἀλλ' ἐκάθευδεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὑποστρωννύων δρὰν παρδάλεως καὶ τάπητα κεκκοβαφῆ καὶ ἐπικαλύπτων τὸ σῶμα διὰ δέρματος ἄρκτου, τοῦ μανδύου τοῦ μοναχοῦ Μιχαὴλ Μαλεΐνου, τοῦ τελευτήσαντος θείου. Εἰς δὲ τὴν μέχρι θανάτου περίλυπον ἐκείνην ψυχὴν ἐνέσπειρε τελείαν πλέον ἀπογοήτευσιν καὶ ἀπόγνωσιν ὁ κατὰ τὸν Νοέμβριον ἐπελθὼν θάνατος τοῦ πατρὸς Βάρδα, μεταστάντος ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ὑπερενηκοντα.

Εἶχε δὲ ἤδη ἐπιστῇ ἡ δεκάτη Δεκεμβρίου, ὅτε περὶ τὴν ὥραν τοῦ ἑσπερινοῦ κληρικός τις τῆς βασιλείου αὐλῆς διεβίβασε πρὸς τὸν βασιλέα γράμμα μηνῦον τὸν κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν νύκτα τεκταινόμενον φόνον αὐτοῦ καὶ συμβουλεῦον νὰ ἐξετασθῇ ἡ γυναικωνῖτις, ἐν ᾗ ἦσαν κεκρυμμένοι ἄνδρες ἔνοπλοι μέλλοντες νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν σφαγὴν αὐτοῦ.

Τὸ μήνυμα ἦτο ἀψευδές. Ἀληθῶς ἡ Θεοφανὼ εἶχεν ὁρίσει μετὰ τῶν συνωμοτῶν τὴν νύκτα ἐκείνην πρὸς τέλεσιν τοῦ φόνου. Εἶχον δὲ ἤδη εἰςαχθῇ λαθραίως εἰς τἀνάκτορα οἱ συνωμόται πλὴν τοῦ Τζιμισκῆ, ἀναμενομένου καὶ τούτου ἐκ Χαλκηδόνος, καὶ αὐτὴ ἡ βασίλισσα εἶχε κρύψει αὐτοὺς ἐν δωματίῳ παρακειμένῳ εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ συζύγου.

Ἡ καταμήνυσις τῶν τεκταινομένων ἐτάραξε τὸν αὐτοκράτορα. Κα-

λέσας δὲ τὸν κοιτωνίτην Μιχαὴλ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀκριβῆ ἔρευναν τῶν ἀνακτόρων, ἀλλ' οὗτος εἴτ' ἐξ ἀμελείας εἴτ' ἐκ μοιραίας ἀπροσεξίας ἀφῆκεν ἀνεξερεύνητον τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ ἦσαν κεκρυμμένοι οἱ συνωμόται.

Ἐλθούσης δὲ τῆς νυκτὸς, ἡ Θεοφανὼ, φοιτήσασα κατὰ τὸ εἰωθὸς πρὸς τὸν βασιλέα, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι μέλλει ὀφθεν νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις διαιτωμένων θυγατέρων τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Πέτρου καὶ θέλει ἐπιστρέψει ἔπειτα πρὸς τὸν Νικηφόρον·

ΤΟ ΑΧΙΡ-ΚΑΠΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΠΑΡ' Ωι ΕΚΕΙΝΤΟ ΤΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΛΕΟΝΤΟΣ

διὸ παρεκάλεσε νὰ μὴ κλεισθῇ ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος, ἣν θὰ κλείσῃ αὐτὴ ἐπανερχομένη.

Ὁ δόλος ἐπέτυχεν. Ἀνυπόμονοι δ' οἱ συνωμόται ἀνέμενον τὸν Τζιμισκῆν, μέλλοντα νὰ διαπλεύσῃ τὸν Βόσπορον. Ἡ νὺξ ἦτο ἀγρία νὺξ χειμῶνος. Βορρᾶς σφοδρὸς ἐκύμαινε τὴν Προποντίδα καὶ πυκνὴ ἔπιπτεν ἡ χιών. Διὰ τῶν κυμάτων δὲ φερόμενος κατέπλευσε τέλος περὶ τὴν δεκάτην τῆς νυκτὸς ὥραν ἐπὶ λέμβου μετὰ τριῶν ἀνδρῶν ὁ Τζιμισκῆς εἰς τὸ ἐπίνειον τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος καὶ ἐπλησίασε κάτωθεν τῶν οἰκημάτων. Οἱ ἀπὸ τῶν ἄνω δωμάτων ἀνυπομόνως παρακύ-

πτοντες ἤκουσαν τὸν ἐκ τῶν προτέρων συντεθειμένον συριγμὸν τοῦ Τζιμισκῆ. Ἐντὸς κοφίνου ἀνασύρονται διὰ σχοινίων ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν οἱ τρεῖς ἄνδρες ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον. Τελευταῖος ἀναβιβάζεται ὁ Τζιμισκῆς.

Ἐν τούτοις ὁ Νικηφόρος εἶχε διέλθει μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς Θεοφανοῦς ἄϋπνος τὰς πρώτας νυκτερινὰς ὥρας, σχολάζων περὶ τὴν μελέτην τῶν θείων γραφῶν. Ἀλλὰ τέλος κατέλαβεν αὐτὸν ὁ ὕπνος χαμαὶ ἐπὶ τῆς παρδαλείου δορᾶς καὶ τοῦ κοκκοβαφοῦς τάπητος κάτωθεν τῶν ἁγίων εἰκόνων.

Οἱ ἐν τῷ παρακειμένῳ δωματίῳ ἀκούουσιν ἤδη τὸν ῥόγχον τοῦ ἀνυπόπτως καθεύδοντος βασιλέως. Ποὺ καί που προχωρεῖ ἴσως ἐπὶ ἄκρων τῶν ὀνύχων ἀνυπόμονος συνωμότης μέχρι τῆς θύρας, προβάλλει κεφαλὴ κατοπτεύουσα. Τέλος ἀνοίγεται ἡ θύρα ἀψοφητί, κατὰ τὸν Ἄραβα χρονογράφον Ἀβουλφέδα, ὑπ' αὐτῆς τῆς Θεοφανοῦς. Οἱ συνωμόται εἰσέρχονται, τελευταῖος πάντων ὁ Τζιμισκῆς. Βαίνουσι πρὸς τὴν κλίνην. Εἶνε κενή. Καταλαμβάνονται ὑπὸ πανικοῦ, ὑπολαβόντες ὅτι ἐπροδόθησαν. Ἀλλὰ μικρὸς εὐνοῦχος τοῦ γυναικωνίτου δεικνύει εἰς αὐτοὺς τὸν χαμαὶ κοιμώμενον βασιλέα. Οἱ συνωμόται περιίστανται αὐτὸν κύκλῳ καὶ νύσσουσι διὰ τῶν ποδῶν. Ὁ Νικηφόρος ἐξεγείρεται ἐκ τοῦ ὕπνου καὶ ἐρείδει τὴν κεφαλὴν διὰ τοῦ ἀγκῶνος. Ὁ Βαλάντης παίει αὐτὴν βιαίως διὰ τοῦ ξίφους. Τὸ ξίφος καθάπτεται τῆς ὀφρύος καὶ τῆς βλεφαρίδος, ἀπαράσσει τὸ ὀστοῦν. Αἱμόφυρτος ἀναβοᾷ ὁ αὐτοκράτωρ «Θεοτόκε βοήθει.» Ὁ Τζιμισκῆς κάθηται ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ βασιλέως. Οἱ συνωμόται ἕλκουσι πρὸς αὐτὸν τὸν Νικηφόρον ὀκλάζοντα καὶ καταπίπτοντα ἐπὶ τὸ ἔδαφος. Ἀδυνατεῖ νὰ γονυπετήσῃ, ὡς θέλουσι νἀναγκάσωσιν αὐτόν, πρὸ τοῦ ἀνεψιοῦ. Ὁ Τζιμισκῆς καθάπτεται τοῦ Νικηφόρου ὑβριστικῶς. Ἀλλόφρονες, μεθύοντες ὑπὸ λύσσης αἰκίζουσι τὸν βασιλέα οἱ δολοφόνοι. Ὁ Τζιμισκῆς τίλλει τὸν πώγωνα τοῦ Νικηφόρου· οἱ συνωμόται νύσσουσι διὰ τῆς λαβῆς τῶν ξιφῶν τὰς σιαγόνας αὐτοῦ καὶ διασαλεύουσι τοὺς ὀδόντας, ἐκσπωμένους ἐκ τῶν φατνίων. Τέλος ὁ ἀνεψιὸς παίει διὰ τοῦ ποδὸς τὸν θεῖον κατὰ τῶν στέρνων καὶ διελαύνει τὸ ξίφος διὰ μέσου τοῦ κρανίου. Οἱ λοιποὶ ὑποβοηθοῦσι κατασπαθίζοντες τὸν Νικηφόρον ἀνηλεῶς, διατρυπῶντες αὐτὸν διαμπὰξ διὰ σιδηροῦ καὶ ἐπιμήκους ἐπικαμποῦς ὅπλου ἀπὸ τοῦ μεταφρένου μέχρι τοῦ στήθους. Τέλος ἐκπνέει τὸ ἀγρίως πληττόμενον θῦμα. Δὲν ἀκούεται πλέον τὸ «Θεοτόκε βοήθει,» καὶ ἡ ὄπισθεν τῆς θύρας παρα-

μονεύουσα μέγαιρα ἀναπνέει. Εἶνε νεκρὸς τῆς Θεοφανοῦς ὁ σύζυγος καὶ βασιλεύς.

Ἀλλ' ἤδη οἱ γόοι τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ στυγίου ἔργου ἡ ταραχὴ ἐξήγειραν τοὺς φύλακας τοῦ παλατίου ἐκ τοῦ ληθάργου. Σπεύδουσιν οἱ φρουροί. Ῥηγνύονται αἱ θύραι. Εἰς τὸν φόνον τοῦ βασιλέως παρέπεται ἡ σφαγὴ πολλῶν τῶν βραδέως προστρεξάντων πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ. Τότε ὁ ἐκ τῶν συνωμοτῶν Ἀτζυποθεόδωρος ἀποκόπτει τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ Νικηφόρου καὶ ἐπιδεικνύει αὐτὴν αἱμοσταγῆ ὑπὸ τὸ φῶς δᾳδων ἀπό τινος θυρίδος εἰς τὰ πλήθη τὰ ἤδη περιστοιχίζοντα τἀνάκτορα.

Ὁ Τζιμισκὴς εἶχεν ἤδη περιβληθῆ ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα, τὸ ἐπίσημον τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς. Οἱ συνωμόται ἀνακηρύττουσιν αὐτὸν βασιλέα. Ἐπὶ δὲ τῇ ἀναρρήσει ἐκείνῃ τοῦ νέου βασιλέως πᾶσ' ἀντίστασις παύει. Ἡ ἐπανάστασις εἶχε συντελέσει τὸ ἔργον αὐτῆς.

Βραδὺς ἀπὸ τῆς νυκτερινῆς κυβείας ἐγερθεὶς ὁ Λέων Φωκᾶς, τοῦ Νικηφόρου ὁ ἀδελφός, ἔτρεξε πρὸς τἀνάκτορα, μαθὼν ἐξ ἐπιστολῆς ἐγκαίρως πεμφθείσης παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοὺς φόβους τῆς νυκτὸς ἐκείνης. Καθ' ὁδὸν ἤδη συνήντησεν ὁμίλους, ἐν οἷς διεδίδετο ὁ φόνος τοῦ Νικηφόρου, ἡ ἀνάρρησις τοῦ Ἰωάννου. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ νεκροῦ αὐτοκράτορος Λέων κατέφυγεν ἔντρομος εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν μετὰ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου.

Ἄταφος ἔμεινε καθ' ὅλην τὴν ὑστεραίαν ἐν τοῖς κήποις τοῦ Βουκολέοντος, εἰς οὓς ἐκρημνίσθη ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν, ὁ ἀκέφαλος νεκρὸς τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς χιόνος, ἣν ἐπόρφυρε τὸ αἷμα. Μόνον δὲ περὶ τὴν ἑσπέραν κατετέθη κατὰ διαταγὴν τοῦ νέου αὐτοκράτορος ἐντὸς ξυλίνης λάρνακος κρύφα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν τῷ ἠρῴῳ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἐπιτάφιος δ' ἔπειτα γραφεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Μελιτηνῆς Ἰωάννου ἐξύμνει τοὺς ἄθλους τοῦ νεκροῦ βασιλέως καὶ ἀνέγραφεν, ὅτι εἶχεν ὑπάρξει νικηφόρος ἐν πᾶσι *πλὴν γυναικός*.

Τὸ ἔθνος ἐθρήνησε τὸν μέγαν βασιλέα διὰ παραδόσεων περιπαθῶν καὶ ᾀσμάτων συγκινητικῶν. Ἀλλὰ τὸ μέγιστον τῶν ἐγκωμίων τοῦ Νικηφόρου ἀδίκως καὶ προώρως θανόντος εἶνε ἡ ἀγαλλίασις, μεθ' ἧς ὑπεδέχθη τὸ ἄγγελμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ σύμπασα ἡ πολεμία γῆ ἀπὸ τοῦ Κιέβου μέχρι τῆς Ῥώμης, ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι τοῦ Εὐφράτου

καὶ ἀπὸ τῆς Πρεσθλαύας μέχρι τοῦ Βαγδατίου. Ποιητικοὶ δὲ θρῦλοι αὐτῶν τῶν Ἀράβων καὶ αὐτῶν τῶν Βουλγάρων παρέστησαν ἔτι δραματικώτερον τὸν καὶ καθ' ἑαυτὸν τραγικὸν φόνον τοῦ Καλλινίκου καὶ τοῦ Ταχύχειρος.

Ἀλλ' ἡ χαρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου ἦτο ἐσπευσμένη. Ὁ ἀνὴρ ὁ προώρως θνήσκων ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν πεντήκοντα καὶ ἑπτά, ὁ βασιλεὺς ὁ ἐντὸς μόνον ἐτῶν ἓξ καὶ ὀλίγων μηνῶν ἀναστήσας τὸ ἀξίωμα τῆς βυζαντιακῆς πολιτείας καὶ ἐμπνεύσας τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος εἶχεν ἀναστυλώσει ἐπὶ τοῦ θρόνου τὴν σημαίαν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Αἱ δὲ μεγάλαι ἰδέαι δὲν εἶνε προωρισμέναι νὰ συνθνήσκωσι μετὰ τῶν εἰσηγητῶν αὐτῶν. Καὶ εἶχε δίκαιον λοιπὸν Ἰωάννης ὁ Μελιτηνὴς διὰ τοῦ ἐπιγράμματος τοῦ χαραχθέντος ἐπὶ τῆς σοροῦ τοῦ βασιλέως καλῶν τὸν νεκρὸν Νικηφόρον μετὰ πάθους καὶ ἐν συγκινήσει προφανεῖ νὰναστῇ καὶ φανῇ ἐπίκουρος εἰς τὸ Βυζάντιον ἐναντίον τῶν πολεμίων.

Ἀλλ' ἀνάστα, νῦν ἄναξ,
καὶ τύπτε πεζοὺς, ἱππότας, τοξοκράτας
τὸ σὸν στράτευμα, τὰς φάλαγγας, τοὺς λόχους.
Ὁρμᾷ καθ' ἡμῶν ῥωσικὴ παροπλία,
Σκυθῶν ἔθνη σφύζουσιν εἰς φονουργίας,
λεηλατοῦσι πᾶν ἔθνος τὴν σὴν πόλιν,
οὓς ἐπτόει πρὶν καὶ γεγραμμένος τύπος
πρὸ τῶν πυλῶν σὸς ἐν πόλει Βυζαντίου.
Ναὶ, μὴ παρόψει ταῦτα· ῥῖψον τὸν λίθον
τὸν σε κρατοῦντα, καὶ λίθοις τὰ θηρία
τὰ τῶν ἐθνῶν δίωκε.

Καὶ ὁ μὲν νεκρὸς δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐγερθῇ ἐκ τοῦ τάφου, ἀλλ' ὁ βραχίων αὐτοῦ ἔζη ἐν τῷ βραχίονι τοῦ φονέως αὐτοῦ καὶ διαδόχου Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ καὶ ἐν τῷ βραχίονι Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

κδ΄

Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς.

ΑΡΧΙΚΟΝ Κ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

αταπληκτικὴ ὑπῆρξεν ἡ ταχύτης μεθ' ἧς συνετελέσθη ἡ ἐπανάστασις· καὶ ὅμως ἀνάλογος αὐτῆς ἦτο ἡ ταχύτης μεθ' ἧς ἐλήφθησαν παρὰ τοῦ νέου βασιλέως Ἰωάννου τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς στήριξιν τοῦ θρόνου καὶ χάριν τῆς κοινῆς ἀσφαλείας. Διετάχθησαν δὲ πράγματι τὰ πάντα τοῦτο μὲν μετὰ τοιαύτης συνέσεως, τοῦτο δὲ μετὰ τοιαύτης δυνατῆς ἐπιεικείας, ὥστε οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον διεσαλεύθη ἡ τάξις μετὰ τὰ νύκτωρ συμβάντα ἐν τοῖς ἀνακτόροις.

Ὑπέφωσκεν ἤδη ἡ 11 Δεκεμβρίου, ὅτε στῖφος λοχάδων ἀνδρῶν, διὰ τῶν ἁγυιῶν τοῦ ἄστεως διερχόμενον, ἀνηγόρευεν αὐτοκράτορα τὸν Ἰωάννην μετὰ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Ῥωμανοῦ, τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, οὓς ὁ νέος βασιλεὺς προσέλαβε συμβασιλεῖς, καθ' ἃ καὶ πρότερον ὁ Νικηφόρος. Εἵπετο δ' εἰς τὸ στῖφος ἐκεῖνο ὁ νέος παρακοιμώμενος, εἰς ὃν ὁ Τζιμισκῆς ἤδη πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας εἶχεν ἀναθέσει τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῶν κοινῶν, Βασίλειος ὁ νόθος υἱὸς Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ.

Εἴδομεν ἤδη τὸν Βασίλειον μεγάλως μὲν ἰσχύοντα ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἶτα δὲ πεσόντα εἰς τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ καὶ ἔπειτα συντελοῦντα εἰς τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Νικηφόρου, ὅστις καὶ ἀνέδειξεν αὐτὸν πρόεδρον τῆς συγκλήτου. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου τοῦ Νικηφόρου ὁ Βασίλειος παρουσιάζεται κρύβδην συμπράττων μετὰ τῶν συνωμοτῶν, καὶ μόνον ἀπέφυγεν ἐπιτηδείως, ὑποκρινόμενος ἀσθένειαν, νὰ συμμετάσχῃ τὴν ἐσχάτην ὥραν τοῦ σκοτίου ἔργου τοῦ φόνου τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ μετὰ τὴν συντέλεσιν αὐτοῦ ἀμέσως ἀνῆλθεν εἰς τἀνάκτορα πρὸς τὸν Τζιμισκῆν, ἀναδείξαντ' αὐτὸν παρακοιμώμενον.

Μετὰ δὲ τοῦ νέου παρακοιμωμένου ἀμελλητὶ προέβη ὁ βασιλεὺς πρὸ αὐτῆς τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ θρόνου καὶ τῆς τάξεως, ἐκδοὺς πρόσταγμα δι' οὗ ἀπηγορεύετο πᾶσα στάσις καὶ διαπαγὴ ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Εἶτα δὲ κατέστησεν οἰκείους εἰς τὰς ἀρχὰς

πραίτωρος, δρουγγαρίου τοῦ πλωίμου καὶ νυκτεπάρχου, παυθέντων τῶν ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου, οἵτινες καὶ ἐξωρίσθησαν εἰς τοὺς ἰδίους ἀγροὺς καθ' ἃ καὶ οἱ ἐξ αἵματος συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος βασιλέως. Ἀντικατεστάθησαν δὲ καὶ οἱ τοπάρχαι τῶν θεμάτων. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ Νικηφόρου Λέων ὁ κουροπαλάτης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικηφόρος, ἐξαχθέντες ἐκ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐστάλησαν ἐξόριστοι εἰς τὴν Λέσβον, καὶ ὁ ἕτερος αὐτοῦ υἱὸς Βάρδας, ὢν πατρίκιος καὶ περιβεβλημένος τὴν ἀρχὴν δουκὸς ἐν τῷ θέματι Χαλδίας, εἰς ὃ περιελαμβάνετο ἡ Τραπεζοῦς, ἐξωρίσθη εἰς τὴν Ἀμάσειαν τοῦ Πόντου. Μόνος δὲ ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Λέοντος, Πέτρος ὁ στρατοπεδάρχης, ἔμεινεν ἀβλαβής. Ἀπ' ἐναντίας δὲ κατήχθησαν οἱ φυγαδευθέντες ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου, ἐν οἷς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ὅσοι δὲν εἶχον συνυπογράψει εἰς τὸν τόμον, δι' οὗ εἶχε θεσπισθῇ ἡ ὑπ' αὐτοῦ προχείρισις τῶν ἐπισκόπων.

Διατάξας δὲ πάντα ταῦτα ὁ Ἰωάννης ἐντὸς ἑπτὰ ἐν ὅλῳ ἡμερῶν, ἐθεώρησε χρέος νὰ στεφθῇ κατὰ τὰ εἰωθότα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπὸ τοῦ πατριάρχου. Ἀλλ' ὁ γηραιὸς Πολύευκτος δὲν ἠθέλησε νὰ περιβάλῃ διὰ τοῦ διαδήματος τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἔχοντος τὰς χεῖρας βεβαμμένας ὑπὸ νεαροῦ ἔτι καὶ ἀτιμίζοντος τοῦ συγγενικοῦ αἵματος. Ἐπέβαλε δ' εἰς τὸν Τζιμισκὴν ὅρους, ὧν ἄνευ δὲν ἐπείθετο νὰ ταινιώσῃ αὐτόν. Ἦσαν δὲ οἱ ὅροι οὗτοι ἡ ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἔξωσις τῆς συζυγοκτόνου αὐγούστης, ἡ καθαίρεσις τῆς περὶ ἐπισκόπων νεαρᾶς τοῦ Νικηφόρου καὶ ἡ ὑπόδειξις καὶ τιμωρία τῶν αὐτῇ χειρὶ φονευσάντων τὸν Νικηφόρον. Μόνον δὲ μετὰ τὴν παρὰ τοῦ Τζιμισκὴ ἀποδοχὴν τῶν ὅρων τούτων συγκατένευσεν ὁ Πολύευκτος εἰς τὴν στέψιν τοῦ βασιλέως.

Καὶ δὴ ὡς φονέα τοῦ Νικηφόρου ὑπέδειξεν ὁ νέος βασιλεὺς τὸν Λέοντα Βαλάντην τὸν κατενεγκόντα τὸ πρῶτον κατὰ τοῦ πρώην βασιλέως τραῦμα. Καὶ οὗτος μὲν ἐφονεύθη, οἱ δὲ λοιποὶ κατὰ τὸν φόνον συμπράξαντες ἐξωρίσθησαν, ἀπώλοντο δὲ κατὰ τὴν παράδοσιν ἅπαντες κακοὶ κακῶς ἐξαιρουμένου τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη, ὃν βλέπομεν ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἀναδεικνυόμενον δοῦκα τῆς Ἀντιοχείας. Παραδίδων δ' οὕτως ὁ Τζιμισκὴς τοὺς φονεῖς εἰς τιμωρίαν καὶ ἀπαλλάσσων ἑαυτὸν μετ' ἐλαφρᾶς συνειδήσεως πάσης συνενοχῆς, ἐλάκτισε δικαίως μὲν, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀσπλάγχνως τὴν ἐρωμένην, ἀρκούμενος εἰς τὸ δι' αὐτῆς διαβιβασθὲν εἰς αὐτὸν διάδημα καὶ ἀπαρνούμενος τὴν κοίτην αὐτῆς. Ὁ ἔρως αὐτοῦ ὑπῆρξε μόνον πάροδος πρὸς τὸν θρόνον. Ἡ Θεο-

φανὼ ἐξωρίσθη εἴς τινα μονὴν τῆς νήσου Πρώτης, ἡ δ' ἔτι ζῶσα μήτηρ αὐτῆς εἰς Μαντίνειον τοῦ Πόντου. Μόνον δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος, κατορθώσασα νὰ περαιωθῇ λάθρα εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσέφυγεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἀλλ' ἐκβληθεῖσα ἐξ αὐτῆς ἐξωρίσθη ἀπώτερον εἴς τινα μονὴν τοῦ θέματος Ἀρμενιακῶν, ἀφ' οὗ πρότερον ἔν τινι ἐπιτραπείσῃ εἰς αὐτὴν συνεντεύξει πρὸς τὸν Τζιμισκὴν καὶ τὸν συμπαριστάμενον Βασίλειον τὸν παρακοιμώμενον ἐξύβρισε τὸν βασιλέα καὶ ἐπέτριψε κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Βασιλείου κονδύλους. Μόνον δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τζιμισκὴ ἀνεκλήθη, καὶ ἔζησε μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς βασιλομήτωρ, ἀλλ' ἄνευ ἀναμίξεως εἰς τὰ τῆς πολιτείας καὶ σχεδὸν ἀφανὴς οὕτως, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου αὐτῆς ἀγνοεῖται. Κατηργήθη δὲ τέλος συνῳδὰ πρὸς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Πολυεύκτου καὶ ἡ περὶ τῶν ἐπισκόπων νεαρά, καὶ ἀπεδόθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αἱ ἀρχαῖαι αὐτῆς ἐλευθερίαι. Τέλος δ' ὁ Τζιμισκὴς ἑκουσίως ἢ κατὰ παρακέλευσιν τοῦ Πολυεύκτου διένειμε διχῇ τὴν μεγάλην περιουσίαν, ἣν ἐκέκτητο τοῦτο μὲν ἀπὸ πατρός, τοῦτο δ' ἐκ βασιλικῶν δωρεῶν ἐν ταῖς στρατείαις ὧν εἶχε συμμετάσχει. Καὶ μέρος μὲν ἐδώρησεν εἰς τοὺς γεωργοὺς τῆς Θράκης, μέρος δ' εἰς τὸ ἐν Χρυσοπόλει λωβοκομεῖον, ὅπερ καὶ καθ' ὅλον τὸν βίον δὲν ἔπαυσεν ἐπειτα ἐπισκεπτόμενος καὶ προάγων. Καὶ δι' ἄλλων δὲ δωρεῶν, κουφισμῶν καὶ ἀφθόνου προμηθείας σίτου προσεπάθησε νὰ φανῇ εὐεργετικὸς καὶ νὰ γείνῃ ἀρεστός.

Ἐπὶ τούτοις δὲ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων ὁ πατριάρχης ἔστεψεν ἐπισήμως τὸν Τζιμισκὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ. Ἕνα δὲ περίπου μῆνα μετὰ τὴν στέψιν ὁ Πολύευκτος ἀπέθνησκε τὴν 28 Ἰανουαρίου 970 ἐν βαθεῖ γήρατι, πατριαρχεύσας δεκατρία ἔτη, καθ' ἃ ὑπερημύνθη τῆς ἐκκλησίας καὶ χαίρων ὅτι ὁ νέος βασιλεὺς ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν τὰ δικαιώματα τὰ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ἀφαιρεθέντα. Οὐχ ἧττον δὲ μεγάλη βεβαίως ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ τοῦ γέροντος, ὅτε τρεῖς πρὸ τοῦ θανάτου ἑβδομάδας τὴν 8 Ἰανουαρίου ἐπεφυλάχθη εἰς αὐτὸν νὰ χειροτονήσῃ τὸν πρῶτον μετὰ αἰῶνας δύο καὶ ἥμισυν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ πάλιν ἐκπεμφθέντα πατριάρχην τῆς Ἀντιοχείας, ἀποδεδομένης ἤδη εἰς τὸ Βυζάντιον, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν φονευθέντος Χριστοφόρου. Ἐχειροτονήθη δὲ πατριάρχης τῆς Θεουπόλεως Ἀντιοχείας ἐρημίτης ἐκ Κολωνείας τῆς Φρυγίας, ὁ Θεόδωρος, χαίρων φήμην εὐσεβοῦς ἀνδρός, προφητικὰ κεκτημένου δῶρα. Ἀνάλο-

γος δὲ τοῦ Θεοδώρου Ἀντιοχείας, μοναχὸς καὶ προφήτης, ἀσκητεύων ἐν τῷ βιθυνικῷ Ὀλύμπῳ, ὑπῆρξεν ὁ καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Τζιμισκὴ τιμηθεὶς διὰ τῆς πατριαρχείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βασίλειος ὁ ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Σκάμανδρον χώρας ἐπονομαζόμενος Σκαμανδρηνός.

Οὕτως αὐταὶ αἱ πρῶται πράξεις τοῦ Τζιμισκὴ συνδιήλλαξαν αὐτὸν οἱονεὶ ἐκ συναρπαγῆς μετὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ καὶ μέχρι τινὸς ἐκάθηραν ἐκ τοῦ φόνου, εἰς ὃν εἶχε βυθίσει τὰς χεῖρας. Συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο μεγάλως καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ νέου βασιλέως καὶ αὐτὴ δὲ αὐτοῦ ἡ ἐρασμία μορφή. Ἦτο μὲν βραχὺς τὸ σῶμα, τοῦθ'

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ὅπερ ἐδήλου τὸ ἀρμενικὸν αὐτοῦ ὄνομα Τζιμισκῆς, ἀλλὰ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο σωμάτιον ἦτο κατάμεστον χάριτος καὶ καλλονῆς. Ἦτο κατὰ τὴν περιγραφὴν συγχρόνου πολλάκις αὐτὸν ἰδόντος, Λέοντος τοῦ διακόνου, λευκὸς μὲν τὴν ὄψιν καὶ εὔχρους, τὴν κόμην φέρων ξανθὴν καὶ ἀραιὰν ἐπὶ μέτωπον, εἶχε δὲ ὀφθαλμοὺς ἀνδρώδεις καὶ χαροπούς, ῥῖνα λεπτὴν καὶ σύμμετρον, τὸν μύστακα πυρσὸν καὶ καθειμένον εἰς πλαίσιον παρὰ τὸ μέτριον, τὸν πώγωνα μεμετρημένον. Καὶ εἶχε μὲν μικρὸν τὸ ἀνάστημα, ἀλλ' εὐρὺ τὸ στέρνον καὶ τὸ μετάφρενον. Ἐνυπῆρχε δ' ἐν αὐτῷ, ἐξακολουθεῖ Λέων ὁ διάκονος, ἰσχὺς γιγαντώδης καὶ εἶχεν εὐκινησίαν τῶν χειρῶν καὶ ἀλκὴν ἀνανταγώνιστον καὶ ἡρωισμὸν ἄφοβον καὶ ἀκατάπληκτον. Δὲν ἀπεδειλία νὰ ὁρμήσῃ μόνος εἰς ὅλην ἀντίπαλον φάλαγγα, καὶ, πλείστους φονεύων, ἐπέστρεφε καὶ πάλιν μετ' ἀπτέρου τάχους πρὸς τὸν οἰκεῖον συνασπισμὸν ἀβλαβής. Ὑπερηυδοκίμει δὲ πάντας τοὺς συγχρόνους ἐν ἅλματι καὶ σφαιρισμοῖς καὶ ἀκοντισμοῖς καὶ τοξείᾳ· θαυμαστὰ δὲ ἦσαν τἀναφερόμενα παραδείγματα τῆς ἀθλητικῆς καὶ ἱππικῆς αὐτοῦ ὀξιότητος. Ἦτο δὲ πρὸς τούτοις μεγαλόδωρος καὶ φιλοδωρότατος ὑπὲρ πάντας, οὐδεὶς δ' ἀπευθυνόμενος

πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ ἀπεσφάλλετο τῶν ἐλπίδων, ἀλλ' ἀπένεμε τὰς εὐεργεσίας φιλαγάθως καὶ ἱλαρῶς, μόνον ὑπὸ Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου συνεχόμενος ἐν τῇ ἁπλήστῳ περὶ τὸ εὐεργετεῖν ῥοπῇ. Μόνον δ' ἐλάττωμα τοῦ βασιλέως ἀναφέρει ὁ χρονογράφος, ὅτι ἐκώμαζεν ἔστιν ὅτε παρὰ τὸ προσῆκον περὶ πότους καὶ ἦτο ἔκδοτος περὶ τὰς τοῦ σώματος ἡδονάς.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ ὑπὸ μικρῶν μόνον κακιῶν σκιαζόμεναι ἀρεταὶ αἱ καταστήσασαι ταχέως ἀγαπητὸν τὸν Τζιμισκῆν ἐν μέσῳ τῶν σοβαρῶν ἔργων, ἅτινα ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν ὡς βασιλέα ἡ τιμὴ καὶ ἄμυνα τοῦ κράτους.

κε'

Τζιμισκῆς καὶ Σβιατοσλάβος.

Αἱ ἐλπίδες, ἃς Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς εἶχε στηρίξει εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Σβιατοσλάβου ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας, εἶχον ἐξελεγχθῇ φροῦδοι. Ὁ υἱὸς τῆς Ὄλγας προετίμησε νὰ γείνῃ κύριος τῶν εὐφόρων βουλγαρικῶν χωρῶν μᾶλλον ἢ νὰ περιορισθῇ εἰς ἁπλῆν ἐπιδρομὴν τῆς χώρας πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Βυζαντίνων, καὶ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἀπέκτησεν ἀντὶ συμμάχου νέον ἐπικίνδυνον ἐχθρόν. Ὅτε δὲ ὁ ἡγεμὼν τῶν Ῥώσων, ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἀπὸ τῶν Πατζινάκων κινδύνου, ἔρριψε καὶ πάλιν τὰ βλέμματα ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρου, ἡ ὀξύνοια Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ διεῖδε τὸν ἐκ τῶν μὴ ἀποκρυπτομένων προθέσεων τοῦ Σβιατοσλάβου κυοφορούμενον κίνδυνον τοῦ Βυζαντίου. Διὸ ἐπελήφθη μὲν ὁ βασιλεὺς παρασκευῶν καὶ ὀχυρώσεων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἦλθε δὲ εἰς λόγους πρὸς τὸν τσάρον τῶν Βουλγάρων Πέτρον, ὅπως συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ἀνήλικοι Βουλγαρίδες ἡγεμονόπαιδες ἐστάλησαν εἰς τὸ Βυζάντιον ὡς μέλλουσαι νύμφαι τῶν νεαρῶν συμβασιλέων τοῦ Νικηφόρου, τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ὅπως διὰ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς κηδεστίας ἐμπεδωθῇ ἡ νέα καὶ ἀπρόοπτος τῶν δύο δυναστικῶν οἴκων φιλία, ἐπέμφθησαν δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Πέτρου Βόγορις καὶ Ῥωμανός, ὅπως διαμείνωσι δίκην ὁμήρων ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν Βυζαντίνων.

Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τὴν 30 Ἰανουαρίου 969 ἀπέθανεν ὁ Πέτρος. Τὸν δὲ θάνατον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιδρομὴν ἅμα τῶν Ῥώ-

σων ἐπωφελούμενος ὁ υἱὸς τοῦ ἐκ Τυρνόβου τῆς Βουλγαρίας Σισμὰν, ὅστις ἤδη ἀπὸ τοῦ 963 εἶχε παραστῆ ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν Πέτρον, καὶ ἀποσπάσας ἀπ' αὐτοῦ τὰ δυτικὰ τῆς Βουλγαρίας ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐθνικῆς φατρίας. Ἀλλ' εἰς τὸν υἱὸν τοῦτον τοῦ Σισμὰν, τὸν Δαβίδ, ἀντέστη ἐπιτυχῶς ὁ υἱὸς τοῦ θανόντος Πέτρου Βόγορις Β'. Καὶ ἔτυχε μὲν καθ' ὅλου ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου μετὰ τοῦ νεωτέρου Ῥωμανοῦ ἀποσταλεὶς νέος οὗτος τσάρος ἀγαθῆς δεξιώσεως ἐν Βουλγαρίᾳ, ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν ἀποκατεστάθησαν τελείως.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Σβιατοσλάβος ἔγεινε καὶ πάλιν μεθ' ἑξηκοντακισχιλίων ἀνδρῶν κύριος τῆς Βουλγαρίας, ἣν καὶ ἐθεώρει λείαν αὐτοῦ. Καὶ ἔτυχε μὲν ἐνιαίας ἀντιστάσεως, ἀλλ' ἠδυνήθη νὰ πολιορκήσῃ καὶ κυριεύσῃ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Βουλγάρων Πρεσθλαύαν. Αὐτὸς ὁ τσάρος Βόγορις καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς εἶχον συλληφθῆ. Διαχειμάσας δ' ὁ ἐκ Κιέβου ἡγεμὼν τῷ 969 ἐν Βουλγαρίᾳ, ὥρμησε τὸ ἔαρ τοῦ ἑπομένου ἔτους πρὸς νότον καὶ κατέλαβε τὴν Φιλιππούπολιν. Ἡ δὲ ὡμότης ἣν λέγεται ὅτι ἐπέδειξε κατὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς, ἀνασκολοπίσας εἰκοσακισχιλίους τῶν κατοίκων, ἐνέπλησε τρόμου ἅπασαν τὴν Θράκην, ἐνέβαλε δ' εἰς σκέψεις τὸν Τζιμισκῆν, καίπερ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀναρρήσεως μὴ ἀμελήσαντα νὰ συνεχίσῃ τὰς ἤδη ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου ἀρξαμένας παρασκευάς. Μετὰ δὲ τὴν ματαίωσιν πάσης διαπραγματεύσεως, τοῦ μὲν αὐτοκράτορος ἐπιμένοντος νὰποτίσῃ μόνον τὰ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ἐπὶ τῇ πρώτῃ κατὰ τῆς Βουλγαρίας στρατείᾳ ὑπεσχημένα χρήματα, τοῦ δὲ Σβιατοσλάβου ἀξιοῦντος ὡς ἴδιον κτῆμα τὴν παρίστριον Βουλγαρίαν ἐπὶ ἀπειλῇ ἐξώσεως τῶν Βυζαντίνων ἀπ' αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐκπέμπει εἰς τὴν Θράκην στρατιὰν κατὰ τῶν Ῥώσων.

Ἀνετέθη δ' ἡ ἀρχηγία τῆς στρατιᾶς ταύτης εἰς τὸν γνωστὸν ἤδη ἡμῖν Πέτρον Φωκᾶν καὶ τὸν μάγιστρον Βάρδαν Σκληρὸν, στρατηγὸν γενναῖον καὶ καταγόμενον ἐκ γένους ἐπιφανοῦς. Ἐδόθη δ' εἰς τὸν ἀρχιστρατηγοῦντα Βάρδαν ἡ διαταγὴ νὰ διαχειμάσῃ ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν κατοπτεύων καὶ κατασκοπεύων τοὺς Ῥώσους, ἀποφεύγων δ' ἐπίθεσιν ἐναντίον αὐτῶν· τοῦτο δὲ καὶ ἔπραξεν ὁ Σκληρός. Ἐν τούτοις δ' ὁ Σβιατοσλάβος, αὐξήσας τὴν ἰδίαν στρατιὰν διὰ Βουλγάρων ἐκ τῶν ἀποδεχομένων τὴν ῥωσικὴν κατάκτησιν, Οὔγγρων καὶ ἐφίππων Πατζινάκων, προεχώρει πρὸς τὰ πρόσω.

Ἐλθόντος δὲ τοῦ ἔαρος τοῦ 970, οἱ πρόσκοποι τῆς στρατιᾶς τοῦ Σβιατοσλάβου εὑρίσκοντο περὶ τὴν Ἀρκαδιούπολιν, τὸ σημερινὸν Λουλὲ-μπουργὰζ μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Τζουρουλοῦ.

Καταλλήλως δὲ προδιατάξας τὰ πράγματα ὁ Βάρδας Σκληρὸς καὶ ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς ἐφ' ἑαυτοὺς πεποιθήσεως τῆς ἀντιπάλου στρατιᾶς, ἥτις ἕνεκα τῆς πλαστῆς φυγομαχίας τῶν Βυζαντίνων εἶχεν ἀρχίσει ἐπιδιδομένη εἰς νυκτερινοὺς κώμους, ἀπέστειλε πρὸς κατασκοπείαν τὸν πατρίκιον Ἰωάννην τὸν Ἀλακᾶν. Ἐδόθη δ' εἰς αὐτὸν διαταγὴ διὰ πλαστῆς ὑποχωρήσεως νὰ ἐλαύνῃ τοὺς πολεμίους μέχρι τοῦ στρατοπέδου τοῦ Σκληροῦ. Τούτου δὲ γενομένου, οἱ Πατζινάκαι ἱππεῖς, πρὸς οὓς συνεκρούσθη ὁ Ἀλακᾶς, προεχώρησαν εὐθαρσῶς διώκοντες τοὺς περὶ αὐτὸν, ὑποχωροῦντας βραδέως καὶ ἐν τάξει. Ὡς δ' ἐπλησίασαν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, οἱ Πατζινάκαι προεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων· ἡ δ' αἰφνίδιος αὕτη ἐπίθεσις ἐνέσπειρεν εἰς αὐτοὺς τοιαύτην ταραχὴν, ὥστε μετ' οὐ πολὺ, περικυκλωθέντες ὑπὸ τῶν κεράτων τῶν πολεμίων, ἐφονεύθησαν σχεδὸν πάντες.

Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύτην ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἐνθαρρυνθεὶς διέταξεν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ κυρίου σώματος τῶν προσκόπων τῆς ἐχθρικῆς στρατιᾶς, παρατεταγμένου εἰς μάχην. Τὸ δ' αἰφνίδιον τῆς προσβολῆς ἐπήνεγκε τὴν ὑποχώρησιν τῶν Βουλγάρων καὶ Οὔγγρων. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν δὲν ἔπαυσεν, ἐπηκολούθησε δὲ λυσσώδης μάχη, καθ' ἣν μάλιστα διεκρίθησαν ἐκ τῶν πολεμίων οἱ Ῥῶσοι. Διήρκεσε δ' ἡ μάχη ἐπὶ μακρὸν, ἀναλυομένη εἰς δεινοὺς ἀγῶνας ἐκ τοῦ συστάδην, εἰς κρατερὰς ἀντεπιθέσεις τῶν ἀντιπολεμουμένων ἐναντίον ἀλλήλων. Ὁ ἀγὼν παρεξετείνετο μετέωρος καὶ ἡ νίκη ἔκλινεν ἀλλοπρόσαλλος πρὸς ἑκάτερον τῶν στρατοπέδων. Ἐν ὁμηρικαῖς δὲ μονομαχίαις βλέπομεν ἀνταγωνιζομένους πρὸς ἀλλήλους αὐτοὺς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἀντιπάλων στρατιῶν. Αὐτὸς ὁ Βάρδας καὶ ὁ νεαρὸς καὶ πελώριος αὐτοῦ ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος συμμετέχουσι τοῦ ἀγῶνος ἐνεργῶς· κινδυνεύουσι καὶ σώζονται, προσβάλλονται καὶ ἐπιτίθενται, μετατρέπουσι τὸν κίνδυνον εἰς ἀνδραγαθίαν. Οἱ δὲ Βυζαντῖνοι συγγραφεῖς παριστάνουσιν εἰς ἡμᾶς ἐν δραματικοῖς ἐπεισοδίοις τὰς εἰκόνας τῶν μονομαχικῶν τούτων ἀγώνων, ἐν οἷς κραδαίνονται ξίφη καὶ πλήσσονται αἱ κόρυθες καὶ διατρυπῶνται οἱ θώρακες, φονεύονται μαχηταὶ καὶ πίπτουσιν ἵπποι. Τὰντίπαλα στρατόπεδα ἠγωνίσθησαν ἐπὶ μακρὰς ὥρας μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς, ἕως ἡ νίκη ἐξησφαλίσθη ὑπὲρ τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων. Συνεπλήρωσαν δὲ τὴν

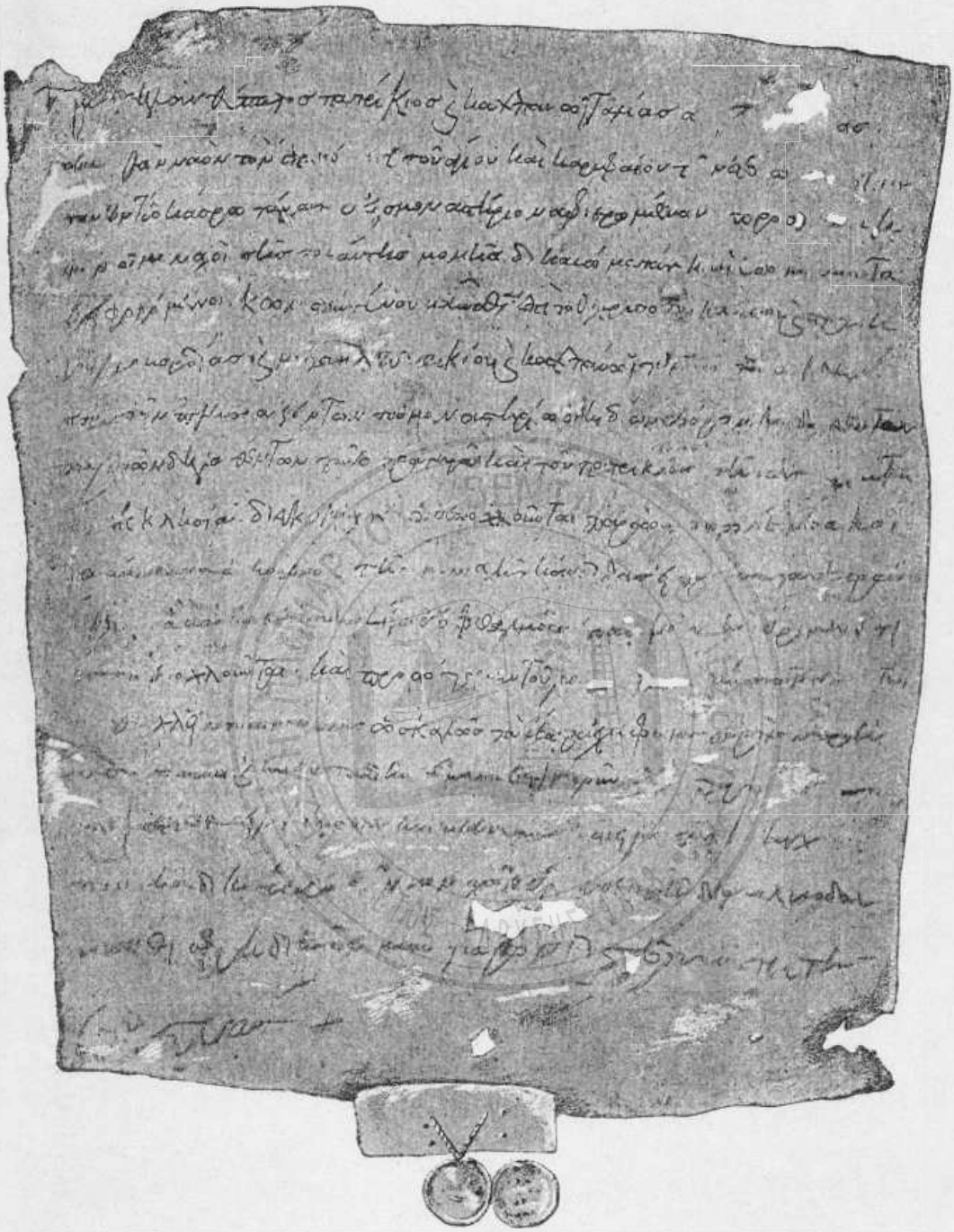

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΙΠΛΩΜΑ ΚΑΤΕΠΑΝΩ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

νίκην οἱ Βυζαντῖνοι διὰ τῆς διώξεως τῶν εἰς φυγὴν τραπέντων Ῥώσων, ὧν πλεῖστοι ὅσοι ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν νικητῶν μέχρι βαθείας ἑσπέρας ἀνηλεῶς.

Ἡ περὶ τὴν Ἀρκαδιούπολιν μάχη, ἥτις διὰ τὴν γειτονίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως, περὶ ἣν ἐπολεμήθη, φερωνυμεῖται καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς πόλεως παρά τισι τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, εἶν' ἐν πολλοῖς ἀσαφής. Ἐν ταῖς διηγήσεσι τῶν μεσαιωνικῶν χρονογράφων ὑπερέχει μᾶλλον τὸ ἐπεισοδιακόν, μεγίστη δ' ἐπικρατεῖ σύγχυσις περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων καὶ διαφωνία μεταξὺ τῶν βυζαντιακῶν καὶ τῶν ῥωσικῶν πηγῶν. Τὸ δὲ πιθανώτερον εἶνε, ὅτι ἡ μάχη ἐπολεμήθη συνῳδὰ πρὸς τὴν μαρτυρίαν Λέοντος τοῦ διακόνου μεταξὺ δεκακισχιλίων περίπου Βυζαντίνων ἐξ ἑνὸς καὶ τριςμυρίων Ῥώσων ἐξ ἑτέρου. Ἀλλ' ἀναξία πίστεως εἶνε ἡ μαρτυρία περὶ τῶν νεκρῶν, εἰκοσιπέντε μὲν ἢ πεντήκοντα πέντε ἐκ τοῦ βυζαντιακοῦ στρατοπέδου, εἰκοσακισχιλίων δὲ καὶ ὑπερέκεινα ἐκ τοῦ τῶν Ῥώσων. Καὶ ἀναμφισβήτητος μὲν εἶνε ἡ κατὰ τὸν ἀγῶνα ἐπιδειχθεῖσα γενναιότης καὶ καρτερία τῶν Ῥώσων καὶ τῆς μάχης τὸ ἐπὶ μακρὸν ἀμφίρροπον, ἀλλ' οὐδαμῶς δεδικαιολογημένη εἶνε ἡ γνώμη ἐκείνων τῶν νεωτέρων Ῥώσων ἐρευνητῶν, οἵτινες ἀποδέχονται, ὅτι οἱ ὁριστικῶς νικήσαντες ὑπῆρξαν οἱ Ῥῶσοι. Αὐτὴ δὲ ἡ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν μάχην ἀναστολὴ τῆς περαιτέρας πρὸς τὸ Βυζάντιον προχωρήσεως τῶν στρατιῶν τοῦ Σβιατοσλάβου ἀποδεικνύει τὴν νίκην τῶν Βυζαντίνων.

κς'

Ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.

Ὁ Βάρδας Σκληρὸς μόλις που εἶχε νικήσει παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν, ὅτε αὐτοκρατορικὸν κέλευσμα ἀνεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Αἰτία δὲ τῆς ἀνακλήσεως αὐτοῦ ἦτο ἡ ἀνάγκη τῆς ἀρχιστρατηγίας αὐτοῦ χάριν καταστολῆς ἐπικινδύνου ἀποστασίας, ἥτις ἠπείλει τὸν θρόνον.

Βάρδας Φωκᾶς ὁ υἱὸς τοῦ Λέοντος καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Νικηφόρου εἶχε, καθ' ἃ εἴδομεν, μετὰ τὸν φόνον τοῦ πρώην αὐτοκράτορος ἐξορισθῆ εἰς τὴν Ἀμάσειαν. Κατορθώσας δὲ ναποδράσῃ ἐκεῖθεν νύκτωρ μετὰ συγ-

γενῶν καὶ φίλων ἔφθασεν εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, τὴν πόλιν ἐξ ἧς κατήγοντο οἱ Φωκάδες καὶ ἔνθα πολλοὺς ἔτι εἶχον ὀπαδούς. Διὸ ἡ Καισάρεια ἀπέβη ἡ ἕδρα ἀποστασίας, ἧς συμμετεῖχον μετὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ οἱ ἐξάδελφοι αὐτοῦ καὶ πατρίκιοι Θεόδωρος, Βάρδας καὶ Νικηφόρος, υἱοὶ Θεοδούλου τοῦ Παρσακουτηνοῦ, οὕτω καλουμένου ἀπὸ τῆς γενετείρας Παρσακούτης, ἧς ἄγνωστος εἶνε ἡ θέσις. Προσεχώρησε δ' εἰς αὐτοὺς καὶ Συμεὼν ὁ Ἀμπελᾶς, πλούσιος καὶ γενναῖος ἀμπελοκτήμων τῆς Ἀσίας. Περὶ δὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τούτους τῆς ἀποστασίας ἐτάχθη κατὰ μικρὸν πλῆθος πολὺ τῶν τε βαρέως φερόντων τὸν φόνον τοῦ μεγάλου συμπολίτου βασιλέως καὶ τῶν ὀπαδῶν τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀρχόντων ὡς καὶ ἀνθρώπων ἀπονενοημένων καὶ νεωτεροποιῶν ἐκ τῶν προθύμως πάντοτε ἀναμιγνυομένων εἰς στάσεις ἐπ' ἐλπίδι ἀξιωμάτων καὶ κέρδους· ἐπ' αὐτῶν δὲ στηριζόμενος ὁ Φωκᾶς ἐφόρεσε τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα, τὰ παράσημα τῆς βασιλείας καὶ ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῶν συστασιωτῶν αὐτοκράτωρ. Ἐσχηματίζετο δ' ἔκτοτε ὡς βασιλεύς, καὶ διώριζε ταξιάρχας καὶ στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας καὶ ὑπέσχετο διανομὰς χρημάτων. Συνειργάζετο δὲ ὑπὲρ τῆς ἀποστασίας καὶ ὁ γηραιὸς τοῦ Βάρδα πατήρ, ὁ Λέων, μετὰ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου. Ἐκ δὲ τῆς Λέσβου, ἐν ᾗ ἐφρουρεῖτο ἐξόριστος, ἐτεκταίνετο ἀπόστασιν τῆς Μακεδονίας, εἰς ἣν ἔμελλε νὰ διαβῇ ἐκ τῆς νήσου, παρασκευάζων τὰ πράγματα ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀβύδου Στεφάνου.

Ταῦτα καὶ ὁ φόβος διαδόσεως τῆς ἀποστασίας ἐτάραξαν τὸν Τζιμισκῆν. Καὶ ὁ μὲν ἐπίσκοπος Ἀβύδου, παραπεμφθεὶς εἰς τὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων, ἐτιμωρήθη διὰ καθαιρέσεως. Ὁ δὲ Λέων Φωκᾶς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικηφόρος κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῶν δικαστῶν εἰς θάνατον· ἀλλ' ὁ βασιλεύς, ὅστις ἐπέδειξε μεγίστην ἐπιείκειαν καὶ φιλανθρωπίαν καθ' ὅλην ταύτην τὴν στάσιν, ἐμετρίασε τὴν ποινὴν εἰς τύφλωσιν, καὶ ταύτην, καθ' ἃ φαίνεται μόνον πρὸς ἐπίδειξιν καὶ κατὰ τύπους μέχρις ἁπλῆς καύσεως τῶν βλεφαρίδων ἐκτελεσθεῖσαν. Οὕτω δὲ ματαιώσας τὴν ἐν τῇ ἀποστασίᾳ σύμπραξιν τοῦ γηραιοῦ κουροπαλάτου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ φονευθέντος βασιλέως, ἔστρεψε τὴν σύμπασαν προσοχὴν εἰς ματαίωσιν τοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Βάρδα.

Καὶ ἀπεφάσισε μὲν ὁ βασιλεὺς νὰ προβῇ ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ μετὰ πάσης ἐπιεικείας καὶ διὰ πειθοῦς μᾶλλον ἢ βίας, ἐξέλεξε δὲ πρὸς τοῦτο συνετώτατα ἄνδρα δυνάμενον μὲν καὶ νὰ πείσῃ ὡς ἐκ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς πρὸς τὸν ἀποστάτην συγγενείας, ἀλλὰ καὶ ἱκανὸν ἐν

ἀποτυχίᾳ πάσης φιλικῆς ἀποπείρας νὰ καταστρατηγήσῃ καὶ νικήσῃ τὸν ψευδοβασιλέα. Διὰ τοῦτο ὁ ἐκλεχθεὶς ὑπῆρξεν ὁ Βάρδας Σκληρός, δεδοκιμασμένος μὲν ὡς στρατηγός, κηδεστὴς δὲ ὢν τοῦ Φωκᾶ, οὗ ἡ ἀδελφὴ Σοφία ἦτο σύζυγος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Σκληροῦ, τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ συμπολεμήσαντος παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν γενναίως.

Ἔγεινε δ' ἡ ἀποστολὴ τοῦ Σκληροῦ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Φωκᾶν, δι' ἧς παρεκίνει αὐτὸν νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα, ἀλλ' εἰς ἣν ὁ ἀποστάτης ἀντεμήνυσε προφορικῶς ὕβρεις καὶ ἀπειλάς. Ἀνωφελὴς δ' ἀπέβη καὶ ἡ ὁμοία ἀπόπειρα τοῦ Σκληροῦ, ὅτε, περαιωθεὶς τὸν Βόσπορον, συνέταξε τὴν στρατιὰν αὐτοῦ κατὰ τὸ Δορύλαιον. Πεισθεὶς δ' ὁ στρατηλάτης, ὅτι δὲν ἤρκουν αἱ συμβουλαὶ νὰ μεταπείσωσι τὸν κηδεστήν, ἤρχισεν ἐφαρμόζων τὰ ἐκ τῶν προτέρων μετὰ τοῦ βασιλέως συμπεφωνημένα, ὅπως ἀπομονώσῃ τὸν Φωκᾶν. Καὶ δή, προχωρήσας περαιτέρω ἐν τῇ Φρυγίᾳ, εἰς ἣν εἶχεν ἤδη καταβῆ ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας ὁ ἀνταπαιτητὴς τοῦ θρόνου, τρεπόμενος τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἄγουσαν, ἔστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἀποστατῶν κατασκόπους μεταμφιεσμένους εἰς ἐπαίτας, ὅπως διὰ βασιλικῶν ὑποσχέσεων καὶ ἐπαγγελίας ἀμνηστίας ἀποστήσωσι τοῦ Φωκᾶ τοὺς κυριωτάτους τῶν συνεργῶν αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ πράγματι καὶ κατωρθώθη. Πρῶτοι μὲν ἠυτομόλησαν πρὸς τὸν Σκληρὸν ὁ πατρίκιος Διογένης Ἀνδράλεστος καὶ ὁ Ἀμπελᾶς, εἶτα δὲ οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ Παρσακουτηνοί, οὓς μάτην ἐπειράθη νὰ συγκρατήσῃ ὁ βασιλεύς.

Στερηθεὶς δ' οὕτως ὁ Φωκᾶς τῶν πρωτευόντων συνεργῶν καὶ τῶν ὑπαδῶν αὐτῶν εὑρέθη ἀπομεμονωμένος. Μόνον περὶ φροντίδος διασώσεως ἠδύνατο πλέον νὰ γείνῃ λόγος. Διό, συμπαραλαβὼν περὶ μέσας νύκτας τριακοσίους ἐφίππους τῶν ἀπομεινάντων πιστῶν, ἔφυγεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου πρὸς τὸ φρούριον Τυράϊον, ὅπερ οἱ συγγραφεῖς ὀνομάζουσι φρούριον τῶν Τυράννων ἢ Τυροποιόν, κείμενον οὐ μακρὰν τῶν Κελαινῶν τῆς Φρυγίας. Εἶχε δὲ φροντίσει, ἐκ τῶν προτέρων παρασκευασθεὶς πρὸς πᾶσαν μεταστροφὴν τῆς τύχης, νὰ ὀχυρώσῃ καὶ πληρώσῃ αὐτὸ σίτου διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ χιλοῦ διὰ τοὺς ἵππους. Διωκόμενος δὲ κατὰ πόδας ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ μετὰ πολλοῦ κινδύνου, ἐφόνευσε διὰ τῆς κορύνης τὸν κατ' αὐτοῦ ἐπιτεθέντα ἐκ τοῦ σύνεγγυς Κωνσταντῖνον Χάρωνα καὶ κατώρθωσε τέλος νὰ διασωθῇ εἰς τὸ φρούριον, ἀποβαλών τινας τῶν περὶ αὐτόν, οἵτινες ἐπηρώθησαν τὰς ὄψεις ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ κατὰ τὰ διατεταγμένα ὑπὸ τοῦ βασιλέως.

Καὶ ἐσώθη μὲν οὕτως ὁ Φωκᾶς εἰς τὸ φρούριον, ἐν ᾧ, ἤδη ἐκ τῶν προτέρων πιθανῶς εὑρίσκετο ἡ γυνὴ αὐτοῦ μετὰ τῶν τέκνων. Ἀλλ' ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ἐναπολειφθέντων συστασιωτῶν ἔπεισε τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ὅτε τὸ φρούριον ἐκυκλώθη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Σκληρόν, νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς περὶ παραδόσεως παρακελεύσεις τοῦ στρατηλάτου. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰς δοθείσας ὑπὸ τοῦ βασιλέως διαταγὰς ἐπιεικὴς ὑπῆρξεν ἡ τιμωρία τοῦ ἀποστάτου, ἀποκαρέντος κληρικοῦ καὶ ἐξορισθέντος εἰς τὴν Χίον μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων.

Ὁ θρόνος ἐσώθη, καὶ ὁ Σκληρὸς διετάχθη νὰναζεύξῃ ταχὺς διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔνθα ἐκάλει αὐτὸν ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πρὸς τὸν Σβιαστοσλάβον ἀγῶνος.

κζ'

Βασιλικοὶ γάμοι.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σκληρὸς ἀντηγωνίζετο ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πρὸς τὸν Φωκᾶν ἐξασφαλίζων τὸν θρόνον, μετ' ἐκτάκτου δραστηριότητος ἠσχολεῖτο ὁ Τζιμισκὴς περὶ τὴν περιφρούρησιν τῶν συμφερόντων τῆς πολιτείας ἀποτρέπων μὲν τὴν ἔκρηξιν νέων ἐχθροπραξιῶν παρὰ τῶν Ἀράβων, ῥυθμίζων δὲ τὰς σχέσεις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους πρὸς τὴν ἐλευθερώτερον ἤδη κινουμένην καὶ εἰς ἀκμὴν προαγομένην Βενετίαν. Καὶ ἀπέστειλε μὲν εἰς τὴν Θρᾴκην πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους πολέμου ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Σκληροῦ τὸν Ἰωάννην Κουρκούαν, διέτριβε δὲ συντόνως περὶ νέας καὶ μεγάλας παρασκευάς, μελετῶν νὰ συνεχίσῃ αὐτὸς τὸν κατὰ τοῦ Σβιατοσλάβου ἀγῶνα ἅμα τῷ ἔαρι τῷ 972.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο μέγα διάβημα προέβη ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ πειθόμενος εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ παρακοιμωμένου Βασιλείου. Ἡ ἐκ τῶν βασιλείων ἔξωσις τῆς ἐξορισθείσης Θεοφανοῦς ἦτο τὸ πρῶτον δεῖγμα νομοταγοῦς αὐτοῦ ὑποχωρήσεως εἰς τὰ κελεύσματα τῆς ἐκκλησίας καὶ οἱονεὶ ἐκάθαιρεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν φόνον τοῦ Νικηφόρου. Ἡ δὲ πρόσληψις τῶν νεαρῶν υἱῶν Ῥωμανοῦ Β', τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ὡς συμβασιλέων ἐνομιμοποίει τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ ὡς κηδεμόνος καὶ φρουροῦ τῶν δικαιωμάτων τῆς μακεδονικῆς δυνα-

στείας. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐξησφαλίζετο ὁ θρόνος αὐτοῦ καὶ σφιγκτότερον ἠδύνατο νὰ συνδεθῇ ὁ νέος βασιλεὺς πρὸς τοὺς μέλλοντας αὐτοῦ ἐκείνους διαδόχους, ἂν ἔτι ἐπισημότερον ἀπελάκτιζε τὴν ἐξόριστον Θεοφανὼ καὶ ἔδιδεν εἰς τὰ οἰονεὶ ὀρφανὰ τέκνα μητρὸς ἐπαράτου νέαν μητέρα ἐξ αὐτοῦ αὐτῶν τοῦ οἴκου, εἰς οὗ τὰ δικαιώματα εἶχεν ὑπεισέλθει. Πράγματι δ' ἡ ἐκλεχθεῖσα νέα βασίλισσα ὑπῆρξεν ἡ δευτερότοκος τῶν πέντε θυγατέρων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἃς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς Β' βασιλεύσας εἶχεν ἀπελάσει, καθ' ἃ εἴδομεν, κατ' ἀξίωσιν τῆς Θεοφανοῦς εἰς μονάς. Ἡ Θεοδώρα οὔτε νέα ἦτο οὔτ' εὐειδής, ἀλλ' ἐπαινεῖται ἡ μεγάλη αὐτῆς σωφροσύνη. Ἐτελέσθη δὲ ὁ μετὰ τοῦ βασιλέως γάμος αὐτῆς τὸν Νοέμβριον τοῦ 971, αἱ δὲ ἐπακολουθήσασαι ἑστιάσεις, δωρεαὶ καὶ πανηγύρεις συνέδεσαν ἔτι μᾶλλον τὸν Τζιμισκὴν πρὸς τὰ ἐπὶ τῇ συζεύξει αὐτοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ θείας τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου ὑπερόχως χαίροντα πλήθη.

Ἀλλὰ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ βυζαντιακὴ αὐλὴ συνεδέετο καὶ πρὸς τὸν Ὄθωνα τὸν Α' διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου ματαιωθέντος γάμου τῆς νεωτέρας Θεοφανοῦς, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ῥωμανοῦ Β' καὶ τῆς Θεοφανοῦς, μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῆς Ἰταλίας, Ὄθωνος Β'.

Ὄθων ὁ Α' ἔφερε βαρέως τὸ ναυάγιον τῶν διὰ τοῦ Λουιτπράνδου διεξαχθεισῶν διαπραγματεύσεων. Αἱ δὲ ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κρεμῶνος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἐκπλεύσασαι τῇ 19 Ἰουλίου 968 εἴκοσι καὶ ὀκτὼ πολεμικαὶ νῆες ἐσήμαινον τὴν ἔναρξιν νέων ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἀγώνων μεταξὺ τῶν Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν ἐξ ἑνὸς καὶ τῶν Βυζαντίνων ἐξ ἑτέρου.

Παρεξετάθησαν δ' οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων περίπου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καθ' ὃ καὶ πάλιν κατέβη εἰς τὴν Ἀπουλίαν καὶ Καλαβρίαν ὁ Ὄθων, μέχρι τέλους Ἀπριλίου τοῦ 969. Καὶ τῶν μὲν γερμανικῶν καὶ συμμάχων ἰταλικῶν δυνάμεων προΐστατο αὐτὸς ὁ Ὄθων, ἡ δὲ διοίκησις τῶν βυζαντιακῶν θεμάτων εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς τὸν γενναῖον πατρίκιον Εὐγένιον, μεθ' οὗ συνέπραττον πιθανώτατα ὁ υἱὸς τοῦ Βερεγγαρίου Κόνων καὶ ὁ Γριμίζων.

Μετὰ μεγίστης δὲ τόλμης, ἐρειδομένης εἰς τὴν πεποίθησιν περὶ τῶν ὑποδεεστέρων δυνάμεων τῶν ἀντιπάλων, προέβη ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν κατάληψιν διαφόρων μεσογείων πόλεων, καὶ ἀπέκοψε τὴν μεταξὺ

τῆς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας ἐπικοινωνίαν. Εἰσελάσας δ' ἔπειτα εἰς τὴν Καλαβρίαν καὶ ἑορτάσας τὸ Πάσχα, ἀνέζευξε τελευτῶντος τοῦ Ἀπριλίου πρὸς βορρᾶν, τοῦτο μὲν ἕνεκα τῆς ἀρχομένης θερινῆς ὥρας, τοῦτο δὲ ὑπολαμβάνων, ὅτι οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ συμπληρώσωσι τὸ κατὰ μέγα μέρος κατορθωθὲν ἔργον διὰ τῆς ἁλώσεως τῶν ὀχυρῶν πόλεων Βοβίνου, Βάριδος, Ὑδροῦντος, Τάραντος καὶ Ῥηγίου, εἰς ἃς εἶχον ἐγκλεισθῆ αἱ βυζαντιακαὶ δυνάμεις.

Ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ Ὄθωνος, ἐξηκολούθησεν ὁ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους πόλεμος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δουκὸς τῆς Καπύης Πανδούλφου, τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχόντων μετ' αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα, ἥρωος ἀτρομήτου, οὗ τὸ ἐπώνυμον Σιδηροκέφαλος ἐδείκνυε τὸν τρόμον ὃν ἐνέπνεεν εἰς τοὺς πολεμίους, Ἕλληνάς τε καὶ Σαρακηνούς. Ὁ Πανδοῦλφος, ἐνισχυθεὶς δι' ἐπικουριῶν ἐκ Βενεουέντου καὶ Καπύης, ἀνέλαβε τὴν πολιορκίαν τοῦ Βοβίνου, κειμένου εἰς ἀπόστασιν δεκατεσσάρων περίπου ὡρῶν πορείας ἀπὸ τοῦ Βενεουέντου πρὸς τὰ βορειοανατολικά. Κατὰ δέ τινα πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης μάχην ἐναντίον τῶν γενναίας ἐπιχειρούντων ἐξόδους πολιορκουμένων οἱ μὲν περὶ αὐτὸν ἐτράπησαν εἰς φυγήν, αὐτὸς δ' ὁ Πανδοῦλφος, ἀποπεσὼν τοῦ ἵππου, ἐν ᾧ ἐμάχετο γενναίως, συνελήφθη καὶ ἤχθη πρὸς τὸν πατρίκιον Εὐγένιον, ὅστις ἀπέστειλεν αὐτὸν δέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν βασιλέα Νικηφόρον.

Ἡ παρὰ τὸ Βοβῖνον νίκη τῶν Βυζαντίνων δὲν ὑπῆρξεν ἡ μόνη. Ταχεῖς ἐπεχείρησαν ὑπὸ τὸν πατρίκιον Εὐγένιον ἀμελλητὶ οὐ μόνον τὴν δίωξιν τῶν φυγάδων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐφονεύθησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς περὶ τὴν Καπύην καὶ τὸ Βενεούεντον ὑπαίθρου χώρας, τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀβελλίνου, τὴν πολιορκίαν αὐτῆς τῆς Καπύης. Ἀλλ' ἡ ταχεῖα ἀποστολὴ γερμανικῶν ἐπικουριῶν ἐκ τοῦ βορρᾶ τῆς Ἰταλίας ἀνέστειλε τὰς περαιτέρω προόδους τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες κατέβησαν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀπουλίαν κατάμεστοι λαφύρων καὶ ἄγοντες πεντακοσίους λογάδας αἰχμαλώτους, ἀφ' οὗ πρότερον κατώρθωσαν καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς ἐκ νέου προσχώρησιν τοῦ δουκὸς τοῦ Σαλερινοῦ.

Ὁ δὲ Ὄθων, ἐμπλεως ὀργῆς μαθὼν τὴν νέαν ὑπερίσχυσιν τῶν Ἑλλήνων, ἐξέπεμψε νέαν κραταιὰν στρατιάν, ἥτις ἀνέκτησε μὲν τὸ Ἀβελλῖνον, ἀπήλλαξε δὲ παντὸς φόβου τὴν Καπύην, ἠλευθέρωσε τῶν βυζαντιακῶν στρατειῶν τὰς περὶ αὐτὴν καὶ τὸ Βενεούεντον χώρας καὶ ἐτιμώρησε τοὺς εἰς τὸν Εὐγένιον προσχωρήσαντας, μόνον τὸ Σαλερινὸν

μὴ δυνηθεῖσα νὰ καταλάβῃ. Συγκρουσθεῖσα δ' ἡ στρατιὰ αὕτη παρὰ τῷ Ἄσκλῳ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, ὧν ἡγεῖτο ὁ Ἀβδιλᾶς ὡς διάδοχος τοῦ Εὐγενίου, ὃν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ καθαιρέσασα ἕνεκα τοῦ ὠμοῦ χαρακτῆρος εἶχεν ἀποστείλει δέσμιον εἰς τὸ Βυζάντιον, ἡττήθη δεινῶς. Καὶ χίλιοι μὲν πεντακόσιοι καὶ ὑπερέκεινα Βυζαντῖνοι ἐφονεύθησαν, πολλοὶ δ' ἠχμαλωτίσθησαν, αὐτὸς δ' ὁ Ἀβδιλᾶς ἐτρώθη βαρέως. Καὶ οἱ μὲν αἰχμάλωτοι ἀπεστάλησαν οἴκαδε ῥινοκοπηθέντες ὑπὸ τῶν νικητῶν, ἡ δὲ νικηφόρος στρατιὰ ἀπεχώρησεν εἰς τὰ βορειότερα τῆς Ἰταλίας, δυναμένη νὰ καυχηθῇ, ὅτι ὑπέταξε τὴν Ἀπουλίαν, ἧς πλεῖσται πόλεις ἠναγκάσθησαν νὰ γείνωσιν ὑπόφοροι τοῦ Ὄθωνος.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, παρὰ δὲ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας τῶν περὶ τὸν Ὄθωνα δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ αἰσθητῶς μειωθεῖσα ἡ δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς θέμασι τῆς Ἰταλίας, ὅτ' ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ Νικηφόρου. Τότε δὲ ὁ Ὄθων ἐθεώρησεν ἐπίκαιρον τὴν ἀφορμήν, ὅπως ἐπιπέσῃ καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἰταλίας. Εἶχε δ' ἤδη ἐπιληφθῇ ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου 970 τῆς πολιορκίας τοῦ Βοβίνου, ὅτε ἀφίχθη εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Πανδοῦλφος, ἀφεθεὶς ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ, ἀναθέσαντος εἰς αὐτὸν τὴν ἐπανάληψιν τῶν διαπραγματεύσεων περὶ τοῦ γάμου τῆς Θεοφανοῦς μετὰ τοῦ Ὄθωνος Β'. Ὁ ῥωσικὸς πόλεμος, ἡ προβλεπομένη ἀναποφεύκτως νέα πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς ἐν προσεχεῖ μέλλοντι σύγκρουσις καὶ ἡ σύγχρονος ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καθίστανον τὸν βασιλέα Ἰωάννην πολιτικώτερον καὶ ὑπεικτικώτερον τοῦ Νικηφόρου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὄθων δὲν ἐπέμενε πλέον εἰς τὰς ἀρχαίας ἀξιώσεις, οὐδ' ἐζήτει τι ἄλλο, καθ' ἃ φαίνεται, πλὴν τῆς Θεοφανοῦς ὡς νύμφης ἐπὶ τῷ υἱῷ. Τὴν μετατροπὴν δὲ ταύτην τῶν φρονημάτων αὐτοῦ ἀποδεικνύει ἡ ἐκ Βοβίνου ἀνάζευξις τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῶν πόλεων ἐκείνων τῆς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας ὅσας κατεῖχον οἱ Γερμανοὶ αὐτοῦ καὶ Ἰταλοί. Διὸ ἡ νέα πρεσβεία τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος, ἧς προΐστατο ὁ συνετὸς ἀρχιεπίσκοπος Κολωνίας Γέρων, ἔσχεν ἀποτέλεσμα ὅλως διάφορον τῆς τοῦ Λουιτπράνδου. Τυχοῦσα τὸν Νοέμβριον τοῦ 971 περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ Τζιμισκῆς ἐστέφετο τὴν Θεοδώραν, δεξιώσεως λαμπρᾶς, ἠδυνήθη νὰ δεχθῇ καὶ μεταβιβάσῃ, ἀναχωροῦσα ἀρχομένου τοῦ 972, εἰς τὸν ἐν Ἰταλίᾳ διατρίβοντα γηραιὸν Ὄθωνα τὴν συναίνεσιν τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς περὶ τοῦ γάμου τῆς ἀνεψιᾶς τῆς συζύγου τοῦ Ἑλ-

ληνος βασιλέως καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἤγαγε πρὸς αὐτὸν τὴν νεαρὰν νύμφην, συνοδευομένην ὑπὸ λατρευτῶν ἁγίων λειψάνων καὶ βαρυτίμων δώρων.

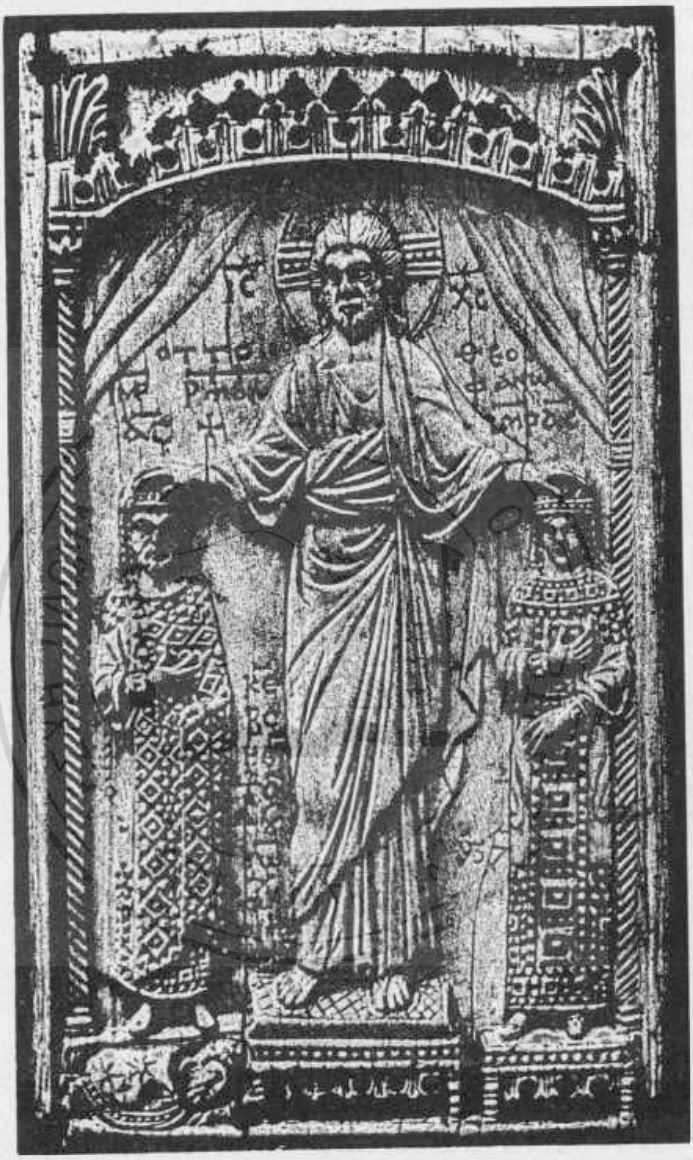

ΑΛΛΗΓΟΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΟΘΩΝΟΣ Β΄ ΚΑΙ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ
ΕΠΙ ΕΛΕΦΑΝΤΙΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΔΙΠΤΥΧΟΥ
ΕΝ ΤΩι ΠΑΡΙΣΙΑΚΩι ΜΟΥΣΕΙΩι ΤΟΥ ΚΛΟΥΝΙΑΚΟΥ (CLUNY)

Ὅτε δὲ οἱ πρέσβεις, ἄγοντες τὴν Θεοφανώ, ἔφθασαν εἰς Βενεβέντον, ἀπεσταλμένοι τοῦ Ὄθωνος, ἐν οἷς ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ καὶ ἐπίσκοπος Μετῶν (Metz) Θευδέριχος, παρέλαβον αὐτήν. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς

Ἀπριλίου ἡ Θεοφανὼ ἤχθη ἐν πομπῇ εἰς τὴν Ῥώμην πρὸς τὸν πενθερὸν καὶ τὸν νυμφίον, ἄγοντα ἡλικίαν δεκαοκτὼ περίπου ἐτῶν, ὄντα δὲ περίπου ὁμήλικα αὐτῆς. Τὴν δὲ Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ, 14 Ἀπριλίου, ἐτελέσθησαν πανηγυρικῶς οἱ γάμοι τῶν νεαρῶν νυμφίων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, αὐτοῦ τοῦ πάπα Ἰωάννου ΙΓ' στέψαντος καὶ χρίσαντος τὴν νύμφην, ἥτις ἐλόμβανε παρὰ τοῦ συζύγου, ἐπικυροῦντος τοῦ πενθεροῦ, ὡς δῶρον πλουσίας γαίας ἀπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ Ἀδρίου μέχρι τοῦ Ῥήνου καὶ τῆς Ζηλανδίας.

ΟΘΩΝ Β' ΚΑΙ ΘΕΟΦΑΝΩ
ΑΝΑΓΛΥΦΟΙ ΧΡΥΣΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΑΛΥΜΜΑΤΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ
ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΝ ΤΩι ΔΟΥΚΙΚΩι ΜΕΓΑΡΩι ΤΗΣ ΓΟΘΑΣ

Ὅτε δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Γερμανίαν μετὰ ἑξαετῆ σχεδὸν ἐν Ἰταλίᾳ διαμονὴν ἐπιστρέψας Ὄθων Α' ἀπέθανε τὴν νύκτα τῆς 6 Μαΐου ἔν τινι μονῇ τῆς Θυριγγίας, ἡ Ἑλληνὶς θυ-

γάτηρ τοῦ Ῥωμανοῦ ἀνέβη εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ὡς σύζυγος Ὄθωνος τοῦ Β', ὅστις ἤδη ζῶντος τοῦ πατρὸς εἶχε χρισθῆ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας.

Ἠδυνήθη δὲ ἡ Θεοφανὼ ἤδη ἐνωρὶς, ὅτε ὁ Ὄθων ἔτι ἀνῆλιξ ὢν ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς Ἀδελαΐδος, νὰ ἰσχύσῃ παρ' αὐτῷ καὶ τῇ πενθερᾷ καὶ ἐξασκήσῃ ἐπίδρασιν ἀξίαν λόγου, ἥτις ἔτι μᾶλλον ηὔξησεν ὅτε ὁ Ὄθων ἀνέλαβεν αὐτὸς τὰς

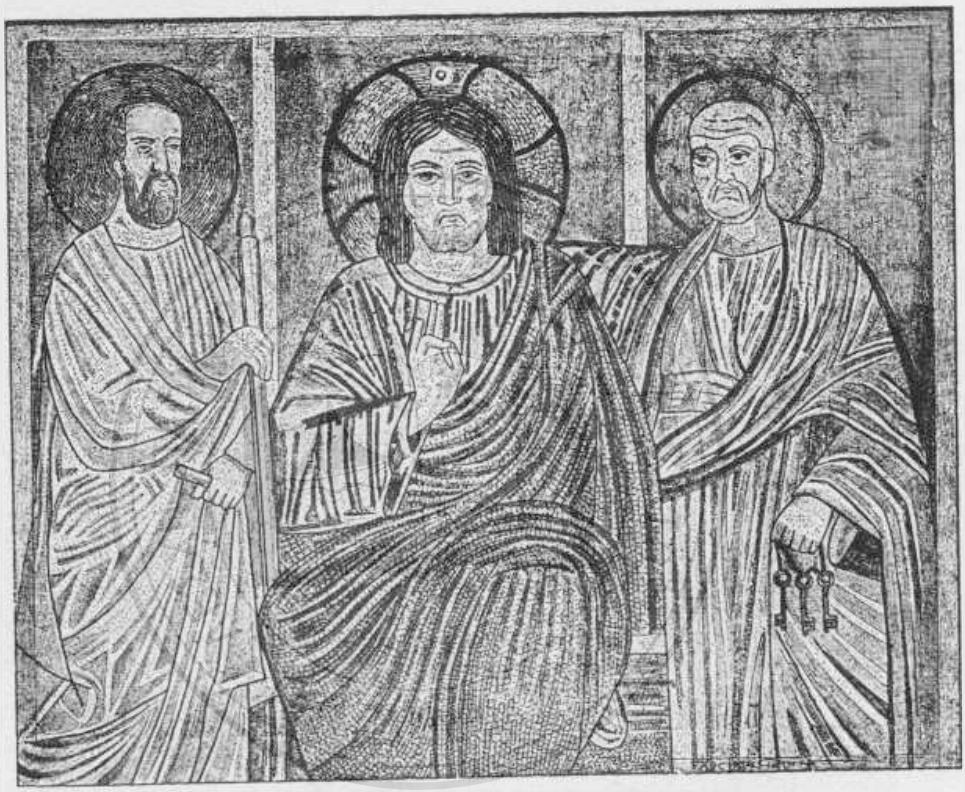

ΨΗΦΙΔΩΤΟΝ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΟΘΩΝΟΣ Β'
ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΝΤΡΟΙΣ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ ΠΑΡΙΣΤΑΝΟΝ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΝ
ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΥ

ἡνίας τῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ δὲν ἴσχυσε νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὸν τῷ 980 ἀπὸ νέας στρατείας ἐναντίον οὐ μόνον τῶν Σαρακηνῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς νοτίου Ἰταλίας. Καὶ κατέλαβε μὲν προσωρινῶς ὁ Ὄθων τὴν Ἀπουλίαν καὶ τὴν Καλαβρίαν, ἧς ἔπειτα ἔγειναν καὶ πάλιν κύριοι οἱ Βυζαντῖνοι, ἀλλ' ὑπέστη δεινοτάτην ἧτταν τῇ 13 Ἰουλίου 982 παρὰ τῶν Ἀράβων. Παρασκευαζόμενος δ' εἰς νέον πόλεμον ἀπέθανε τῇ 7 Δεκεμβρίου 983. Ἀνῆλθε δὲ τότε τὸν θρόνον ὡς ἐπίτρο-

πος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ Ὄθωνος τοῦ Γ' ἡ Θεοφανὼ, ἧς ἡ διοίκησις ἐν μέσῳ ποικίλων δυσχερειῶν δεικνύει δραστηριότητα καὶ σύνεσιν, ἀρετὰς δι' ὧν κατώρθωσε νὰ συντηρήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ ἐμπεπιστευμένου αὐτῇ κράτους. Οὐδ' ἐλησμόνησεν ἡ Ἑλληνὶς αὐτοκράτειρα τῆς Γερμανίας τὰς ἐθνικὰς αὐτῆς ὑποχρεώσεις, ἀλλ' εἰς τὴν ἀρίστην ἀνατροφὴν ἣν μετέδωκεν εἰς τὸν ἐπιτροπευόμενον υἱὸν συμπεριέλαβε καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἣν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐκ Καλαβρίας Ἕλληνα ἀρχιμανδρίτην Ἰωάννην τὸν ἔπειτα διὰ προστασίας τῆς Θεοφανοῦς γενόμενον ἐπίσκοπον Πλακεντίας, ἀνελθόντα δὲ κατόπιν καὶ τὸν παπικὸν θρόνον ὡς Ἰωάννην ΙΣ'. Οὐχ ἧττον δὲ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐπροστάτευσεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ τὴν βυζαντιακὴν τέχνην, μετακαλεσαμένη ἀποικίαν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, ἧς οὐ μικρὰ ὁμολογεῖται ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τὴν σύγχρονον γερμανικὴν τέχνην. Καὶ μετὰ τὸν θάνατον δὲ τῆς Θεοφανοῦς ἐξεδηλώθησαν τὰ εἰς τὸν Ὄθωνα ὑπὸ τῆς μητρὸς ἐμφυσηθέντα φιλελληνικὰ αἰσθήματα καὶ ἡ πρὸς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν τοῦ Βυζαντίνου ἀγάπη διὰ τῶν σκέψεων καὶ διαπραγματεύσεων περὶ γάμου αὐτοῦ μετά τινος τῶν παρθένων τοῦ βυζαντιακοῦ βασιλικοῦ οἴκου, εἰ καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ἐπραγματώθη διὰ διαφόρους λόγους.

κη'

Ἡ ἅλωσις τῆς Πρεσθλαύας.

Οἱ κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 971 γάμοι τοῦ βασιλέως Ἰωάννου δὲν ἀνεχαίτισαν τὴν δραστηρίαν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδίωξιν τῶν παρασκευῶν, αἵτινες ἦσαν ἀναγκαῖαι πρὸς ἐπανάληψιν τοῦ κατὰ τῶν Ῥώσων πολέμου. Ὁ Τζιμισκὴς καὶ μετὰ τὴν χάριν καταστολὴς τῆς ἀποστασίας τοῦ Φωκᾶ ἀνάκλησιν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ δὲν ἐγκατέλιπε τὸν ἀγῶνα, ἀποστείλας εἰς τὴν Θρᾴκην τὸν Ἰωάννην Κουρκούαν. Ἀλλ' ὁ γηραιὸς στρατηγὸς ὁ φέρων ὄνομα δοξασθὲν πολλάκις ἐν τοῖς ἐναντίον τῶν Ἀράβων πολέμοις δὲν ἐπέδειξεν, ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Ῥώσων, τὴν ἀναγκαίαν δραστηριότητα καὶ ἐμπειρίαν. Ἐπωφελούμενοι δ' οἱ Ῥῶσοι τὴν νωθρότητ' αὐτοῦ ἀνεθάρρησαν καὶ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν ἧτταν, καὶ, διαβαίνοντες τὸν Αἷμον, ἐδῄουν συνεχῶς τὴν

Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐμπνέοντες τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἀπολέμους τῶν χωρῶν ἐκείνων ἀγρότας.

Μόνον διὰ πολέμου ὁραστηρίου, πολέμου ἐθνικὸν προσλαμβάνοντος χαρακτῆρα, πολέμου ἔχοντος πρωταγωνιστὴν αὐτὸν τὸν βασιλέα, ἠδύναντο νὰ ἐλευθερωθῶσι τῶν δεινῶν αἱ θρᾳκικαὶ καὶ μακεδονικαὶ χῶραι, νὰποκρουσθῇ ὁ κίνδυνος ὁ ἀπειλῶν αὐτὴν τὴν βασιλεύουσαν, νὰ καταστῇ σεβαστὸν καὶ ἐπίφοβον τὸ ὄνομα τοῦ Βυζαντίου καὶ πέραν τοῦ Αἵμου. Καὶ εἰς τοῦτο πράγματι ἔτεινον αἱ παρασκευαὶ τοῦ βασιλέως. Τελευτῶντος δὲ τοῦ Μαρτίου 972, ὁ Ἰωάννης, ἐξελθὼν τῶν ἀνακτόρων ἔβη εἰς τὸν κατὰ τὴν Χάλκην ναὸν τοῦ Σωτῆρος, ὃν μικρὸν ὄντα τὸ πρότερον, αὐτὸς εἶχεν εὐρύνει καὶ καλλωπίσει. Μετὰ δὲ τὰς ἐν αὐτῷ λιτὰς ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς Θεομήτορος. Ἐπικαλεσθεὶς δ' ἐν τῇ τοιαύτῃ πανηγυρικῇ λιτανείᾳ τὴν θείαν ἐπίσκεψιν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου, εἰς ὃ προηλείφετο, ἀνῆλθεν εἰς τὰνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἐπεθεώρησεν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀπέναντι ἐν τῷ Χρυσῷ κέρατι ναυλοχοῦντα πυρφόρον στόλον. Ἦσαν ὑπὲρ τὰ τριακόσια πλοῖα φέροντα τὰναγκαῖα μηχανήματα πρὸς ἐκτόξευσιν τοῦ φοβεροῦ ὑγροῦ πυρὸς μετὰ λέμβων καὶ ἀκατίων, ἅτινα γαλέας καὶ μονήρια ἐκάλει ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ τῶν τότε χρόνων ὁ βυζαντιακὸς λαός. Μετὰ δὲ τὴν ἐκτέλεσιν γυμνασίων ἐρεσίας καὶ πλαστὴν μάχην ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ Βοσπόρου καὶ διανομὴν χρηματικῶν δώρων εἰς τοὺς ναυμάχους ὁ στόλος, προπεμπόμενος ὑπὸ τῶν εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς βοῆς τοῦ συνηγμένου πλήθους, ἀπῆρεν ὑπὸ χρηστοὺς οἰωνοὺς εἰς τὸν Εὔξεινον. Ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ἥτις ἀνετέθη εἰς τὸν δρουγγάριον Λέοντα, ἦτο ἡ φρούρησις τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἴστρου, ὅπως ἐν περιπτώσει προσδοκωμένης ἥττης καὶ φυγῆς τῶν περὶ τὸν Σβιατοσλάβον ἐμποδισθῇ ἡ εἰς τὸν Κιμμέριον Βόσπορον διάσωσις αὐτῶν.

Μετ' οὐ πολὺ δ' ἐκκινήσας αὐτὸς ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἀνερχομένης εἰς πεντακισχιλίους πεζοὺς καὶ δεκατρεῖς χιλιάδας ἱππέων, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἕνεκα δὲ τῆς ταχύτητος καὶ μυστικότητος, μεθ' ἧς ἔγεινεν ἡ ἐκστρατεία, οἱ Ῥῶσοι, μὴ φανταζόμενοι ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα, συμπίπτοντος τὸ ἔτος ἐκεῖνο τὴν 7 Ἀπριλίου, εἶχον ἀφήσει ἀφυλάκτους τὰς παρόδους τοῦ Αἵμου, οὗ πέραν εὑρίσκετο τὸ μέγα αὐτῶν πλῆθος. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ὁ Ἰωάννης νὰ προβῇ ἀμελλητὶ παρὰ τὴν

ἀντίθετον γνώμην τῶν περὶ αὐτὸν στρατηγῶν, ἀναμιμνησκομένων τὰ δεινὰ ὅσα εἶχον ὑποστῆ ἐν προτέροις χρόνοις βυζαντιακαὶ στρατιαὶ διαβαίνουσαι τὸν δυσέκβολον καὶ δασώδη Αἷμον. Καὶ ἀληθῶς τὸ τόλμημα ἦτο μέγα. Μικρὰ ἐχθρικὴ στρατιὰ ἐνεδρεύουσα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαγάγῃ καταστροφὴν ἀνεπανόρθωτον. Ἀλλὰ τὸ θάρρος τοῦ βασιλέως ἦτο ἀκατάπληκτον, ἡ δὲ τύχη ἐφάνη εὐνοϊκωτάτη εἰς αὐτόν. *Αὐθαδῶς καὶ θρασέως*, ὡς αὐτὸς εἶπε πρὸς τοὺς στρατηγούς, ἐνθαρρύνων αὐτοὺς εὐγλώττως, διέβη ἀκινδύνως τὰ στενά, προπορευομένου τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντος σώματος λογάδων θωρακοφόρων ἐφίππων τῶν καλουμένων Ἀθανάτων. Ἡ βυζαντιακὴ στρατιά, ὑπερβᾶσα τὸν Αἷμον πιθανῶς διὰ τοῦ Δοβρόλ, αὐτῆς ἐκείνης τῆς παρόδου, δι' ἧς διέβησαν οἱ Ῥῶσοι τῷ 1829 κατερχόμενοι πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἔφθασεν ὀλίγον κατώτερον τῆς ἐκ τοῦ ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου γνωστῆς Σούμλας. Καὶ μόνη δὲ αὕτη ἡ διάβασις, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὰς δυσχερείας αὐτῆς, τὸ πλῆθος τῶν ἱππέων, δι' ὧν οἱ Βυζαντῖνοι ἐσκόπουν νὰ καταπλήξωσι καὶ καταβάλωσι τοὺς ἀνίππους Ῥώσους καὶ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν εἰς τὸν παρακολουθοῦντα Βασίλειον ἀνατεθέντων ἀνδρῶν καὶ ὑποζυγίων τῶν φερόντων τὰ σκεύη τῶν μαχητῶν, τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς καὶ τὰ ἐπιτήδεια τῆς στρατιᾶς, εἶνέ τι ἀληθῶς ἄξιον θαυμασμοῦ. Ἀλλ' ἔτι ἐκπληκτικωτέρα ὑπῆρξεν ἡ γοργότης τῶν κινήσεων, μεθ' ἧς ἀπαρακώλυτον καὶ οἱονεὶ πτερωτὸν τὸ μέγα ἐκεῖνο πλῆθος ἀφίχθη ἤδη τὴν μεγάλην Τρίτην, 2 Ἀπριλίου, πρὸ τῆς Πρεσθλαύας, τῆς πρωτευούσης τῆς ἀπὸ τοὺς Ῥώσους δεδουλωμένης Βουλγαρίας. Οὕτω μία τὸ πολὺ ἑβδομὰς ἤρκεσεν εἰς τὸν Τζιμισκὴν, ὅπως ἀφιχθῇ ἐκ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὸ σημερινὸν Ἐσκὶ-Σταμποὺλ, διανύων ὁδὸν τριακοσίων εἴκοσι τοὐλάχιστον χιλιομέτρων κατ' εὐθεῖαν γραμμήν. Ἀληθῶς ἡ στρατιωτικὴ αὕτη πορεία εἶνε τῶν θαυμασιωτάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἦτο δὲ τότε ἡ Πρεσθλαύα, ἧς τὴν ἀρχαίαν ἀκμὴν οὐδαμῶς μαρτυρεῖ ἡ ἐλεεινότης τοῦ σημερινοῦ Ἐσκὶ-Σταμποὺλ, πόλις ἀνθηρὰ καὶ καλῶς ὠχυρωμένη, διὰ ξυλίνων, ὡς φαίνεται, τειχῶν, ἔχουσα οἴκους λιθίνους καὶ πλουσίως κεκοσμημένας ἐκκλησίας. Κατὰ δὲ τὰς ἡμέρας τῆς πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς στρατοπεδεύσεως τοῦ Τζιμισκῆ ὁ Σβιατοσλάβος δὲν διέτριβεν ἐν αὐτῇ, ἀλλ' εὑρίσκετο ἐν Δορυστόλῳ, τῇ σημερινῇ Σιλιστρίᾳ, παρὰ τὸν Ἴστρον. Ὁ δὲ λόγος τῆς αὐτόθι διαμονῆς αὐτοῦ εἶνε ἄγνωστος. Δυσχερὴς δέ μοι φαίνεται ἡ ἀποδοχὴ τῆς γνώμης

τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, καθ' ἣν ὁ Σβιατοσλάβος διέμενεν ἐν Δορυστόλῳ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιθέσεων τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου, οὗ ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἔκπλους ὑπῆρξε σχεδὸν σύγχρονος τῆς ἐκκινήσεως τῆς ὑπὸ τὸν Τζιμισκὴν στρατιᾶς. Μόνον δὲ δικαιολογεῖται αὕτη, ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ μὲν στόλος ἔφθασε ταχὺς εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἴστρου, ὁ δὲ Σβιατοσλάβος ἠγνόει ὅλως τὴν ἀναχώρησιν τῆς στρατιᾶς, καὶ, ὑπολαμβάνων ὅτι μόνον ἀπὸ τοῦ στόλου ὤφειλε νὰμυνθῇ, ἔσπευσεν εἰς τὴν Σιλιστρίαν, ἀφήσας ἀφυλάκτους τὰς παρόδους τοῦ Αἵμου. Ὁπωσδήποτε δὲ τὴν Πρεσθλαύαν ἐφύλασσεν, αὐτοῦ ἀπόντος, ὁ μετ' αὐτὸν δεύτερος ἐν τῇ ῥωσικῇ στρατιᾷ, ὃν Σφέγκελον ἢ Σφάγελλον καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι. Εἶνε δὲ οὗτος πιθανῶς ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος Σβενάλδος, ὅστις εὑρίσκετο ἤδη ἀπὸ τοῦ 945 ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Ἰγὸρ τοῦ πατρὸς τοῦ Σβιατοσλάβου. Εὑρίσκετο δ' ἐν Πρεσθλαύᾳ καὶ Καλοκύρης ὁ ἐκ Χερσῶνος ὁ πρὸς τὸν Σβιατσολάβον ἐπὶ Νικηφόρου πρεσβεύσας καὶ ἔκτοτε μένων παρ' αὐτῷ καὶ ἐπὶ μεγάλαις ἐπαγγελίαις ἐπιδιώκων τὴν διὰ τῆς προστασίας τῶν Ῥώσων ἀνάρρησιν ἑαυτοῦ ὡς αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. Δικαίως δὲ φοβηθεὶς ὁ ἐπαίσχυντος προδότης ἔσπευσε τὴν πρώτην νύκτα τῶν πρὸ τῆς Πρεσθλαύας ἀγώνων νὰ φύγῃ λάθρᾳ εἰς τὸ Δορύστολον, ὅπως ἀναγγείλῃ τὰ γεγονότα εἰς τὸν Σβιατοσλάβον.

Οἱ πρὸ τῆς Πρεσθλαύας ἐστρατοπεδευμένοι Ῥῶσοι ἦσαν ἀληθῶς ἀμέριμνοι, ὅτε τῇ 3 Ἀπριλίου δαιμόνιος ἦχος σαλπίγγων, τυμπάνων καὶ κυμβάλων ἐξήγειρεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ληθάργου, ἰδόντας αἴφνης τὴν μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ἀθορύβως προελάσασαν στρατιὰν τοῦ βασιλέως, ὅστις, φέρων στολὴν λαμπράν, ἐπέβαινεν ἵππου γαύρου καὶ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἐκράτει δόρυ μήκιστον. Καὶ πρῶτον μὲν αἴσθημα καταλαβὸν τοὺς Ῥώσους ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκήτῳ ἐπιθέσει καὶ ἀρρήτῳ βοῇ ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις καὶ ἡ ἀμηχανία. Ἀλλὰ συνελθόντες ταχέως ἐκ τοῦ τρόμου ἔδραξαν μετὰ σπουδῆς τὰ ὅπλα, ἀνέλαβον τὰς ποδήρεις αὐτῶν ἀσπίδας καὶ ἀντεπεξῆλθον ὠρυόμενοι κατὰ τῶν Βυζαντίνων εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως ἱππήλατον πεδίον. Κρατερὸς ὑπῆρξε τότε ἑκατέρωθεν ὁ ἀγὼν καὶ ἡ μάχη ἀπέβαινεν ἰσόπαλος, ὅτε ὁ βασιλεὺς διέταξε τοὺς ἀθανάτους νὰ ἐπιτεθῶσι μεθ' ὁρμῆς ἐναντίον τοῦ εὐωνύμου κέρατος τῶν πολεμίων. Ἡ δ' ὁρμὴ αὐτῶν κεντριζόντων τοὺς ἵππους καὶ προβαλλόντων τὰκόντια ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε οἱ πρὸς αὐτοὺς ἀντιμαχόμενοι πεζῇ Ῥῶσοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπομείνωσι τὸν δορατισμὸν

τῶν ἀθανάτων, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν συμπαρασύροντες καὶ τὴν λοιπὴν στρατιάν, καὶ συνεκλείσθησαν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Πρεσθλαύας. Καὶ πολλοὶ μὲν ὑπῆρξαν οἱ αἰχμαλωτισθέντες, εἰς ὀκτακισχιλίους δὲ καὶ πεντακοσίους λέγονται ἀνελθόντες οἱ νεκροί.

Κλεισθεισῶν δὲ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, ὁ Σφέγκελος ἀνέλαβε τὴν ἄμυναν αὐτῆς μετὰ τῶν περιλειφθέντων Ῥώσων, καὶ προσεπάθουν ἀκροβολιζόμενοι ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων νὰ ἐξωθήσωσι τοὺς νικητάς, πειραθέντας νὰ ἐκπολιορκήσωσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου καὶ ἄνευ μηχανῶν, αἵτινες δὲν εἶχον ἀκόμη ἀφιχθῆ μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακίας εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἅμα δὲ τῇ πρωΐᾳ τῆς ὑστεραίας, 4 Ἀπριλίου, ἀφιχθείσης καὶ τῆς οὐραγίας ὑπὸ Βασίλειον τὸν παρακοιμώμενον, ὁ βασιλεὺς διέταξε γενικὴν ἔφοδον. Συνήφθη τότε θερμὸς ἀγών, καθ' ὃν οἱ μὲν Ῥῶσοι ἀντετάσσοντο πρὸς τοὺς πολιορκητὰς τοξεύοντες ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων ἀκόντια καὶ βέλη καὶ λίθους χειροπληθεῖς, οἱ δὲ Βυζαντῖνοι προσέβαλλον τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν διὰ τόξων καὶ πετροβόλων μηχανῶν, σφενδονῶν καὶ ἀκοντίων. Τέλος ὁ Τζιμισκὴς ἐκέλευσε νὰ προσερείσωσιν εἰς τὰ τείχη τὰς κλίμακας, αὐτὸς ἐν μέσῳ τῶν μαχομένων πρωταγωνιστῶν καὶ παραθαρρύνων τοὺς ἀναβαίνοντας. Πρῶτος δ' ἐπέβη τῶν τειχῶν ὁ γενναῖος Θεοδόσιος Μεσονύκτης μετὰ κρατερὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς παρεμποδίζοντας τὴν ἀνάβασιν Ῥῶσους. Τὸ δὲ παράδειγμα τοῦ Μεσονύκτη τυγχάνει ταχέως μιμητῶν, καὶ μετ' οὐ πολὺ οἱ Ῥῶσοι, μὴ δυνάμενοι ἀντεπεξέλθωσιν, ἐγκαταλείπουσι τὰς ἐπάλξεις. Οἱ Ῥῶσοι φεύγουσι, διωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν τειχῶν εἰς τὴν πόλιν καταβάντων, πρὸς τὴν βασίλειον αὐλήν, περιβαλλομένην ὑπὸ τειχίου ὀχυροῦ, ἐν ᾗ ἐναπέκειντο καὶ οἱ θησαυροὶ τῶν Βουλγάρων. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ οἱ ἔξω τῶν τειχῶν Βυζαντῖνοι, συντρίψαντες τὰς πύλας, εἰσώρμησαν καὶ αὐτοὶ ἐντὸς τῆς Πρεσθλαύας. Οἱ Ῥῶσοι αἰχμαλωτίζονται ἢ σφάζονται ἐν ταῖς στενωποῖς, καὶ ἡ πόλις δηοῦται. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἐπ' ἴσης εὐχερὴς ἡ ἅλωσις τῆς βασιλείου αὐλῆς, ἐν ᾗ εἶχον ἐγκλεισθῆ ὀκτακισχίλιοι περίπου Ῥῶσοι. Παρὰ τὴν στενὴν πυλίδα τὴν ἄγουσαν εἰς αὐτὴν ἀπεσφάζοντο ἀνηλεῶς οἱ εἰσελαύνοντες Βυζαντῖνοι. Μόνον δὲ ἡ προσωπικὴ εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνάμιξις τοῦ βασιλέως, γενναίως καὶ μετ' ἐθελοθυσίας πάντοτε πρωτοστατοῦντος, ἐνέπνευσε νέον θάρρος εἰς τοὺς μαχομένους, ὅτε μάλιστα ὁ Τζιμισκὴς διέταξε τὴν ἀποτέφρωσιν τοῦ περιβόλου. Τότε οἱ μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας λυσσωδῶς μαχόμενοι Ῥῶσοι συνεσπειράθησαν ἅπαντες εἰς τὸ ὕπαιθρον

τῆς αὐλαίας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ταύτῃ πράξει τοῦ δράματος ἐπιφαίνεται ὁ Βάρδας Σκληρὸς, διατασσόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς ἤδη καταπεπονημένους ἥρωας τῆς βασιλείου αὐλῆς διὰ νεαρῶν καὶ ἀκαταπονήτων δυνάμεων. Εἰς αὐτὸν δ' ἐπεφυλάσσετο ὁ ὕστατος ἀγὼν τῆς διὰ κατακοντισμοῦ ἐξολοθρεύσεως ἁπάντων τῶν γενναίων ὑπερασπιστῶν τοῦ τελευταίου ἐκείνου καταφυγίου ὅσοι δὲν καταναλώθησαν ὑπὸ τοῦ πυρός. Μετὰ δὲ τῶν Ῥώσων συνέπεσον καὶ πολλοὶ Βούλγαροι ἐκ τῶν ἀποδεχομένων τὴν ῥωσικὴν ἐπικυριαρχίαν καὶ μετ' αὐτῶν συναγωνισθέντων.

Οὕτως ἐάλω τὴν μεγάλην Πέμπτην τοῦ 972 ἡ Πρεσθλαύα, περιελθόντος εἰς τὸν Τζιμισκῆν καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ διατρίβοντος δίκην αἰχμαλώτου τῶν Ῥώσων βασιλέως τῶν Βουλγάρων Βογόριδος Β'. Ἑορτάσας δ' ὁ Τζιμισκὴς λαμπρῶς τὸ Πάσχα ἐν τῇ ἁλούσῃ πόλει, ἣν μετωνόμασεν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος Ἰωαννούπολιν, καὶ ἀναπαύσας ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν νικηφόρον στρατιὰν, ὥρμησεν ἔπειτα, ἀφεὶς ἐν αὐτῇ φρουρὰν, ἐπὶ τὸ Δορύστολον ἐναντίον τοῦ Σβιατοσλάβου, πρὸς ὃν εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ περισωθῆ καὶ ὁ Σφέγκελος, φυγὼν ἐκ τῆς πιπτούσης Πρεσθλαύας.

κθ'

Ἡ ἅλωσις τοῦ Δορυστόλου.

Πλήρης θάρρους ἐξεκίνησεν ἡ νικηφόρος στρατιὰ τοῦ βασιλέως ἐναντίον τοῦ Δορυστόλου. Καταλαβοῦσα δὲ καθ' ὁδὸν τὴν Πλίσκουβαν καὶ τὴν Δίνειαν καὶ ἄλλα πολίσματα, ἅτινα, ἀποσκιρτήσαντες ἀπὸ τῶν Ῥώσων μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πρεσθλαύας, παρέδωκαν εἰς τοὺς Βυζαντίνους αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι, καὶ ματαιώσασα τὰς ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ὁδοῦ ἐνέδρας τῶν Ῥώσων, ἔφθασε μέχρις ἀποστάσεως δώδεκα μιλίων ἀπὸ τοῦ Δορυστόλου. Ἐκεῖ δ' ἀνέμενε μεθ' ἑξηκοντακισχιλίων ἀνδρῶν ὁ Σβιατοσλάβος, ὅστις ἔμπλεως ὀργῆς καὶ καταπλήξεως ἐπὶ τῇ ταχείᾳ ἁλώσει τῆς Πρεσθλαύας, ἣν ἀπέδιδεν εἰς προδοσίαν τῶν Βουλγάρων, εἶχεν ἀποκτείνει μὲν ὠμῶς τριακοσίους τῶν παρ' αὐτοῖς προὐχόντων, δεσμεύσει δὲ μέγ' αὐτῶν πλῆθος χάριν ἀσφαλείας.

Φοβερὰ δὲ ὑπῆρξεν ἡ σύρραξις τῶν ἀντιπάλων στρατοπέδων, συγκροουσθέντων τὸ πρῶτον τὴν 23 Ἀπριλίου. Καὶ οἱ μὲν Ῥῶσοι παρε-

τάχθησαν κατὰ πυκνὰς φάλαγγας δίκην πύργων, προτάσσοντες τὰ δόρατα καὶ καλύπτοντες τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν διὰ τῶν ποδήρων θυρεῶν, ὁ δὲ Τζιμισκὴς ἔταξε κατὰ τὰ κέρατα τοὺς πανσιδήρους ἱππεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου καὶ ἔστησε παραδόξως ὄπισθεν αὐτῶν τοὺς τοξότας καὶ σφενδονήτας, διατάξας νὰ βάλλωσι πυκνῶς τοὺς πολεμίους. Πρῶτοι δ' ἐπέπεσον οἱ Βυζαντῖνοι· εἰς δὲ τὴν μεγάλην αὐτῶν ὁρμὴν ἀντετάχθη, ὅτε ἦλθον εἰς χεῖρας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους, ἡ καρτερικὴ ἀντίστασις τῶν Ῥώσων. Αἱ ἀντιπολεμοῦσαι στρατιαὶ ἐπάλαισαν μετὰ μανίας, τοῦ πεδίου στρωννυμένου ὑπὸ πτωμάτων, καὶ ἡ μάχη ἦτο ἐπὶ μακρὸν ἰσόπαλος, ἡ δὲ νίκη ἀμφιταλαντευομένη ἐστρέφετο ἐναλλὰξ καὶ πολλάκις ἐφ' ἑκάτερα τὰ στρατόπεδα. Μόνον δὲ δυομένου ἤδη τοῦ ἡλίου κατώρθωσαν τέλος οἱ Βυζαντῖνοι, ἐπιτεθέντες δι' ὅλης τῆς ἵππου καὶ πρωταγωνιστοῦντος αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, νὰ τρέψωσιν εἰς φυγὴν τοὺς Ῥώσους, σπεύσαντας νὰ ἐγκλεισθῶσιν εἰς τὰ τείχη τοῦ Δορυστόλου μετὰ μεγάλας ἀπωλείας.

Ἡ νὺξ διῆλθεν ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν νικητῶν, παιανιζόντων τὰ νικητήρια καὶ εὐφημούντων τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις διὰ διανομῆς ἀξιωμάτων καὶ ἐστιάσεων ἀντήμειψε τοὺς ἐν τῇ πολυπόνῳ μάχῃ διακριθέντας, προσφέρων τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὸν καλλίνικον ἐπώνυμον τῆς ἡμέρας, τὸν ἅγιον Γεώργιον τὸν ἀφ' ἵππου, ὡς αὐτὸς καὶ οἱ περὶ αὐτόν, καταβαλόντα διὰ τοῦ δόρατος τὸν δράκοντα.

Ἀλλ' ὑπελείπετο βαρὺς ἀκόμη ἀγών, ἡ ἅλωσις αὐτοῦ τοῦ Δορυστόλου, τοῦ τελευταίου καταφυγίου τῶν ἐπὶ βουλγαρικῆς γῆς Ῥώσων. Ὁ δὲ βασιλεύς, προτιθέμενος νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν, μετὰ πολλὴς συνέσεως ἀφιέρωσε τὴν ὑστεραίαν εἰς παρασκευὴν ὀχυροῦ στρατοπέδου, οὗ ἠδύνατο νὰ γείνῃ χρῆσις καὶ ὡς γραμμῆς ὑποχωρήσεως ἐν περιπτώσει ἥττης. Διὸ ὠχύρωσε τὸν γήλοφον τὸν ὑψούμενον ἐν τῷ πεδίῳ ἐν μικρᾷ ἀπὸ τοῦ Δορυστόλου ἀποστάσει, τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον, ἐφ' ὃν κατὰ τὰς τρεῖς πολιορκίας τῆς Σιλιστρίας τῷ 1773, 1809 καὶ 1829 οἱ Ῥῶσοι ἔστησαν τὰ κατὰ τῆς πόλεως πυροβολοστάσια αὐτῶν. Καὶ δὴ διέταξε νὰ περιταφρεύσωσι μὲν αὐτὸν κύκλῳ, νὰ ταινιώσωσι δὲ διὰ τοῦ ἐκφορουμένου χώματος τὴν ὀφρὺν τοῦ περὶ τὸν γήλοφον στρατοπέδου καὶ ἐπὶ τοῦ ὕψους τῶν φορτῶν ἐκείνων χωμάτων νὰ πήξωσι τὰ δόρατα, ἐπερείδοντες τοὺς θυρεοὺς ἐφαπτομένους ἀλλήλων.

Μετὰ δὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀχυροῦ τούτου χάρακος ἀνέλαβε τὴν ὑστεραίαν, 25 Ἀπριλίου, τὴν ἐναντίον τῆς πόλεως προσβολήν. Ἀλλὰ

κυρίως ἡ πολιορκία ἤρξατο μετὰ τὴν πρὸ τῆς Σιλιστρίας ἄφιξιν τοῦ πυρφόρου στόλου τῶν Βυζαντίνων καὶ τὴν εἰς τὸν Τζιμισκὴν προσχώρησιν τῆς Κωνσταντίας καὶ ἄλλων πόλεων ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου. Ἀπέβη δὲ πολιορκία μακρὰ καὶ ἐπίπονος, διαρκέσασα ἐπὶ τρεῖς ἀκριβῶς μῆνας καὶ μόλις μετὰ δεινοὺς ἀγῶνας καὶ ὑπεράνθρώπους θυσίας ἀπολήξασα εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ Δορυστόλου.

ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΕΝ ΤΩι ΠΡΩΤΑΤΩι ΤΩΝ ΚΑΡΥΩΝ ΕΝ ΑΓΙΩι ΟΡΕΙ

Θὰ ἦγε μακρὰν ὁ λόγος, ἂν ἠθέλομεν νὰ περιγράψωμεν τὰ καθ' ἕκαστα τῶν ἀγώνων τούτων, οὓς διηγοῦνται μετὰ λεπτομερείας ἰδίως ὁ Λέων Διάκονος, ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Κεδρηνός, ἐν μέρει δὲ καὶ ὁ Ῥῶσος Ψευδονέστωρ οὐκ ἄνευ διαφορῶν περὶ τὰ καθ' ἕκαστα καὶ ἱκανῆς συγχύσεως. Ἀλλὰ τρία τινὰ διαγινώσκονται καταφανῶς καὶ ἀπαραγνωρίστως διὰ τῶν σελίδων τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων, ὧν Λέων ὁ

διάκονος ὑπῆρξε σύγχρονος τῶν ἱστορουμένων γεγονότων. Εἶνε δὲ ταῦτα ἡ ἑκατέρωθεν ἐπιδειχθεῖσα λυσσώδης ὁρμὴ καὶ γενναιότης, ὁ παρ' ἀμφοτέρων τῶν ἀντιμαχομένων στρατιῶν δοθεὶς εἰς τὸν ἀγῶνα θρησκευτικὸς χαρακτὴρ καὶ τὸ ἐκλεκτὸν τῆς παρασκευῆς τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων. Ἀληθῶς ὁράματα μὲν καὶ παραισθησίαι περὶ τῆς βοηθείας τοῦ μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου, λευκοπώλου προπορευομένου τῆς ἰδίας ἑαυτῶν στρατιᾶς, καὶ περὶ τῆς Θεοτόκου παρακινούσης αὐτὸν νὰ τραπῇ εἰς ἐπικουρίαν τῶν μαχομένων περὶ τὸν Τζιμισκὴν παραθαρρύνουσι τοὺς Βυζαντίνους· οἱ δὲ Ῥῶσοι μάχονται κατὰ τὰ θέσμια τῆς ὑπερβορείου θρησκείας τῶν σκανδιναυικῶν ὀρέων, ἐξ ὧν εἶχον κατέλθει εἰς τὰς σκυθικὰς χώρας, καὶ σφάζουσιν ἐπὶ τῶν τάφων τῶν κηδευομένων μετὰ τὰς μάχας νεκρῶν αὐτῶν αἰχμαλώτους κατὰ τὰ παρ' αὐτοῖς νενομισμένα καὶ καταδύουσιν εἰς τὸν Ἴστρον ὑπομάζια βρέφη καὶ ἀλεκτρυόνας πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν ψυχῶν τῶν ἀποιχομένων. Ὑπὸ τοῦ περισσοθρήσκου δὲ καὶ δεισιδαίμονος τούτου φανατισμοῦ ἀγόμενοι αἱ ἀντίπαλοι στρατιαὶ ὁρμῶσιν ἀκάθεκτοι εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἡ παρακολούθησις τῶν ἐπεισοδίων τῶν ἐξόδων τῶν πολιορκουμένων καὶ τῶν ἐπιθέσεων τῶν πολιορκητῶν, τῆς μανίας μεθ' ἧς ἀμύνονται ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων οἱ ἀμύντορες τοῦ Δορυστόλου καὶ τῆς βίας μεθ' ἧς ἐπιτίθενται ἐπὶ τὰ τείχη τὰ μηχανήματα, τῆς λύσσης μεθ' ἧς προσβάλλουσιν ἀλλήλους, διαμφισβητοῦσαι τὴν νίκην, αἱ ἀντιπολεμούμεναι στρατιαὶ κατὰ τὰς ἐκ παρατάξεως μάχας ἔχουσί τι τὸ ἄγριον, τὸ φανταστικόν, τὸ θεαματικόν. Αὐξάνει δὲ τὴν φαντασμαγορίαν τὸ μέγεθος τῆς βοῆς τῶν Ῥώσων ἐπὶ τῷ φόνῳ ἐπιφανοῦς ἀνδρὸς τοῦ ἀντιπάλου στρατοπέδου, ἡ ὠρυγὴ τοῦ θρήνου ἐπὶ τῷ ὀλέθρῳ τινὸς τῶν ἰδίων μεγιστάνων. Τὸ ὅλον δὲ θέαμα ἐνθυμίζει μᾶλλον τοὺς πολὺ ἀρχαιοτέρους πολέμους τῶν Γαλατῶν ἢ τῶν Γερμανῶν, καὶ νομίζει τις, ὅτι παρίσταται εἰς τὴν παρὰ τὰς Οὐερκέλλας μάχην τοῦ Μαρίου κατὰ τῶν Κίμβρων, μανθάνων, ὅτι καὶ γυναῖκας ἐνδεδυμένας ἀνδρικὰς στολὰς εὗρισκον οἱ Βυζαντῖνοι μεταξὺ τῶν Ῥώσων νεκρῶν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. Ἀλλὰ, καὶ ἐγκαταλείποντες τὴν ἡμιμυθικὴν σφαῖραν τῶν ῥωσικῶν ἐκείνων Ἀμαζόνων, παριστάμεθα εἰς οὐχ ἧττον θαυμαστὰς σκηνὰς ἐποποιίας βλέποντες τοὺς ὁμηρικοὺς ἀγῶνας τῶν λαμπρῶς κεκοσμημένων ἀριστέων, τῶν καρτερικῶς καὶ γενναίως μαχομένων ἡρώων οὓς ἀντιπαρατάσσουσι τὰ δύο ἔθνη, στρατολογήσαντα ὅ τι ἐπίλεκτον εἶχον ἑκάτεραι αἱ συμμαχίαι. Ἐξ ἑνὸς μὲν ἀνταγωνίζονται ὑπὸ τὸν βασιλέα τοῦ Βυ-

ζαντίου Ἕλληνες ἐκ Θράκης, Μακεδονίας, Μικρᾶς Ἀσίας, Ἀρμένιοι καὶ Σαρακηνοὶ νεοφώτιστοι, ἐξ ἑτέρου δὲ ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου Ῥῶσοι, Πατζινάκαι, Βούλγαροι καὶ Οὔγγροι.

Πᾶν ὅ τι ἠδύνατο ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν νὰ δοξάσῃ τὴν Ἀνατολήν, ἅπαντα τὰ ἐπιφανῆ ὀνόματα τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Σκυθίας συναντῶνται καὶ συγκρούονται πρὸς ἄλληλα παρὰ τὰ ῥεύματα τοῦ Ἴστρου, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Σιλιστρίας. Ἐξ ἑνὸς ὁ Τζιμισκῆς, βασιλεὺς καὶ ἥρως, μονάρχης καὶ στρατιώτης ἀπτόητος, Ῥωμανὸς ὁ ὁμώνυμος ἔγγονος Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ, ὁ στρατοπεδάρχης Πέτρος Φωκᾶς ὁ πορθητὴς τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Ἀντιοχείας,

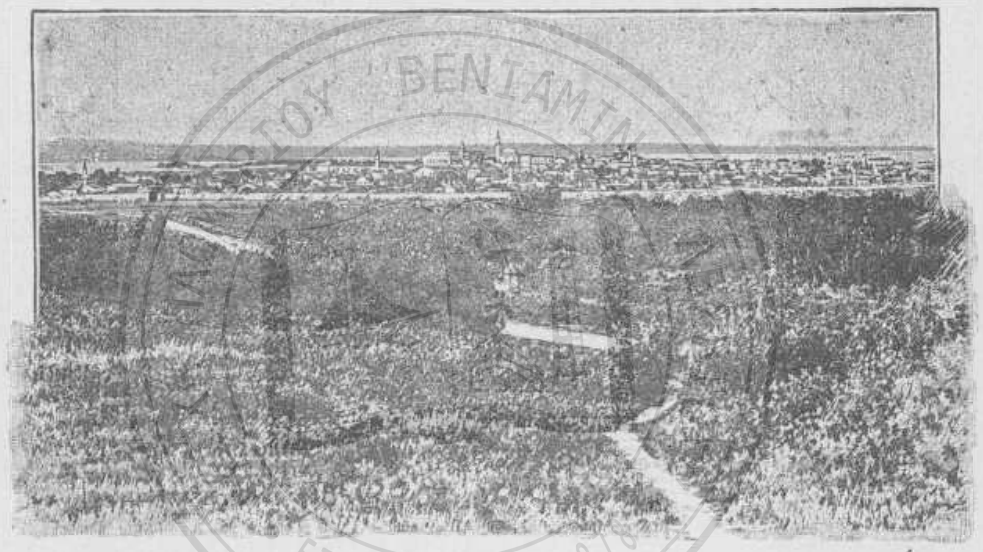

ΑΠΟΨΙΣ ΣΙΛΙΣΤΡΙΑΣ

ὁ Βάρδας Σκληρὸς ὁ νικητὴς τῆς παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν μάχης, ὁ Ἰωάννης Κουρκούας ὁ φέρων ὄνομα γενεᾶς ὅλης δοξασθείσης ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Ἄραβας πολέμοις, Θεόδωρος ὁ ἐκ Μισθείας καὶ Θεόδωρος ὁ Λαλάκων οἱ ἀνδρεῖοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γόνοι, Θεοδόσιος ὁ Μεσονύκτης ὁ πρῶτος ἀναβὰς ἐπὶ τὰ τείχη τῆς Πρεσθλαύας καὶ Ἀνεμᾶς ὁ εἰς τὸ Βυζάντιον νῦν ἀφωσιωμένος υἱὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἡττηθέντος ἀμηρᾶ τῆς Κρήτης. Ἐξ ἑτέρου δὲ πλὴν τοῦ Σβιατοσλάβου τοῦ ἀκαταπλήκτου υἱοῦ τῆς Ὄλγας καὶ τοῦ Ἰγὼρ ὁ τὰ δευτερεῖα μετ' αὐτὸν ἐπέχων Ἴκμωρ, ἀνὴρ γιγάντειος τὸ σῶμα καὶ τολμηρός, ὅστις, καίπερ ἐξ ἀφανῶν καταγόμενος, εἶχεν ἀναδειχθῆ διὰ τῆς γενναιότητος καὶ τῆς τόλμης, καὶ ὁ Σφέγκελος ὁ μετὰ τὸν ἡγεμόνα τρι-

τεύων, εἰς ὃν ὁ Σβιατοσλάβος εἶχεν ἐπιτρέψει τὴν ἄμυναν τῆς Πρεσθλαύας. Τούτων ὁ μὲν Ἴκμωρ καὶ ὁ Σφέγκελος, ὁ Κουρκούας καὶ ὁ Ἀνεμᾶς ἔπεσον γενναίως ἀγωνιζόμενοι, ἀλλ' ἠδυνάμεθα νἀναγράψωμεν ἁπάντων τῶν προμνημονευθέντων ἡρωικὰς ἀνδραγαθίας.

Καὶ διήρκεσε μὲν καὶ μετὰ τὴν ἅφιξιν τοῦ στόλου μακρὸν ἡ πολιορκία ἕνεκα τοῦ ἡρωισμοῦ τῶν πολιορκουμένων καὶ τῆς ἐν Δορυστόλῳ μετὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν πλείστων βουλγαρικῶν πόλεων συγκεντρώσεως ἁπασῶν τῶν δυνάμεων τῶν Ῥώσων· ἀλλὰ δὲν ἔλειψαν κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἔξοδοι αὐτῶν καὶ ἐπιθέσεις τῶν Βυζαντίνων. Ἀξία θαυμασμοῦ δ' εἶνε καὶ παρὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς ἡ ἀπόπειρα τοῦ Σβιατοσλάβου περὶ συγκροτήσεως σώματος ἱππέων, ὧν ὅλως ἐστερεῖτο ἡ στρατιὰ τῶν πολιορκουμένων, κατὰ τοῦτο μάλιστα ὑπερευδοκιμουμένη ὑπὸ τῆς πολυπληθοῦς ἱππικὸν ἐχούσης στρατιᾶς τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη τῆς ἐπὶ ἐγχωρίων ἀνασκήτων ἵππων ἀναβιβάσεως ἀδεξίων ἀναβατῶν ἀπέτυχεν ὅλως μετ' αὐτὴν τὴν πρώτην συμπλοκὴν τῶν αὐτοσχεδίων ἱππέων. Καὶ τὸ φύσει δ' ὀχυρὸν τοῦ Δορυστόλου ἐπηύξησαν οἱ Ῥῶσοι, εὑρύναντες τὴν τάφρον τὴν περιθέουσαν τὰ ἐκ χώματος καὶ πλίνθων τείχη. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς πόλεως ἐπεχείρησέ ποτ' ἐν τῷ μεταξὺ τῆς πολιορκίας ὁ Σβιατοσλάβος, ἐξορμήσας νύκτ' ἀσέληνον καὶ ὑετώδη ἐπὶ μονοξύλων μετὰ δισχιλίων περίπου ἀνδρῶν εἰς τὰ ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου καὶ διαλαθὼν τὸν πυρφόρον στόλον, ἐν ᾧ κατὰ τὸ λοιπὸν τοῦ χρόνου εἶχεν ἀνασεσυρμένα τἀκάτια εἰς τὴν γῆν ἕνεκα τοῦ φόβου τοῦ ὑγροῦ πυρός. Ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Τζιμισκῆ ἐπὶ τῇ ἀμελείᾳ τοῦ φρουροῦντος στόλου καὶ αἱ ἀπειλαὶ ἐπὶ πάσῃ μελλούσῃ ἀφροντισίᾳ κατέστησαν ἐν τῷ ἑξῆς ἀδύνατον πάντα νέον ἐπισιτισμὸν, καὶ εἰς τὰ ἐκ τῆς διπλῆς πολιορκίας, ἀπό τε γῆς καὶ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, δεινὰ ἤρξατο προστιθέμενος ὁ λιμὸς ἐν τῇ πολιορκουμένῃ πόλει.

Ἤρξαντο δὲ δεινούμενοι οἱ περὶ τὴν πόλιν ἀγῶνες ἀπὸ τῆς 26 Ἰουλίου. Κρατερωτάτη δὲ τῶν περὶ τὸ Δορύστολον συγκροτηθεισῶν τεσσάρων μεγάλων μαχῶν ὑπῆρξεν ἡ πολεμηθεῖσα τὴν 31 Ἰουλίου. Δεκαπεντακισχιλίους νεκροὺς ἀπέβαλον κατ' αὐτὴν οἱ ἡττηθέντες Ῥῶσοι, εἰκοσακισχιλίας δ' ἀσπίδας καὶ ἄπειρον πλῆθος ἄλλων ὅπλων συνέλεξαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης οἱ νικηταί. Ἡ ἧττα εἶχε θραύσει πᾶσαν ἐλπίδα τῶν πολιορκουμένων, οὓς εἶχεν ἤδη ἐπιλίπει ὁ σῖτος. Δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ γείνῃ λόγος περὶ ἀντιστάσεως. Οἱ δὲ γόοι οἱ

ἀκουόμενοι καθ' ἅπασαν τὴν νύκτα ἀπὸ τῆς πόλεως ἐμήνυον εἰς τοὺς νικητάς, ὅτι εἶχεν ἔλθει ἡ ἐσχάτη αὐτῆς ὥρα. Ὁ Σβιατοσλάβος οὔτε τοὺς περὶ ἑαυτὸν εἶχε τὴν δύναμιν πλέον νὰ παρορμᾷ, ὡς πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν, νὰ μὴ καταισχύνωσι τὴν Ῥωσίαν καὶ ἀφήσωσιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὰ ὀστᾶ αὐτῶν, οὔτε πρὸς τὸν Τζιμισκὴν προκαλοῦντα εἰς κρίσιν τοῦ ἀγῶνος διὰ μονομαχίας πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χύσεως τοῦ αἵματος τῶν πολλῶν νὰπαντᾷ ἀπαυθαδιζόμενος, καθ' ἃ εἶχε συμβῆ ὀλίγον πρὸ τῆς πανωλεθρίας τῆς προτεραίας.

Διὸ τὴν πρωίαν τῆς ὑστεραίας, 1 Αὐγούστου, πρέσβεις τοῦ Σβιατοσλάβου, πορευθέντες εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ νικητοῦ, προέτειναν συνθηκολογίαν. Οἱ δὲ ὅροι τῆς εἰρήνης, οὓς ἀπεδέχθη ὁ Τζιμισκῆς, ἦσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἐπισιτισμὸς τῶν πολιορκουμένων, ἡ ἄδεια ἐλευθέρας αὐτῶν ἐξόδου καὶ ἀπαρεμποδίστου ὑπὸ τῶν πυρφόρων νηῶν τῶν Βυζαντίνων ἀπόπλου ἐπὶ τῶν μονοξύλων εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ ἡ ἐξακολούθησις τοῦ ἐλευθέρου μετὰ τοῦ Βυζαντίου ἐμπορίου τῶν Ῥώσων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ παρὰ τοῦ Σβιατοσλάβου εἰς τὸν βασιλέα παράδοσις τοῦ Δορυστόλου, ἡ παραίτησις παντὸς δικαιώματος ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἡ ἀπόδοσις τῶν αἰχμαλώτων. Μετ' ὀλίγας δὲ ἤδη ἡμέρας ὑπεγράφετο μεταξὺ τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τοῦ Σβιατοσλάβου συνθήκη, ἧς τὸ κείμενον συνετάχθη ὑπὸ τοῦ συγκέλλου Θεοφίλου. Δι' αὐτῆς ὁ Ῥῶσος ἡγεμὼν ἀνελάμβανεν ἐπὶ βαρυτάτοις ὅρκοις τὴν ὑποχρέωσιν μηδέποτε νὰ στρατεύσῃ ἐπὶ τὰς βυζαντιακὰς χώρας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νὰ πολεμήσῃ κατὰ παντὸς ὅστις ἤθελεν ἀποτολμήσει νὰ ἐπιχειρήσῃ στρατείαν ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων. Ἄξιος δὲ μνείας εἶνε ὁ ὅρος τῆς συνθήκης ἐκεῖνος, καθ' ὃν ὁ Σβιατοσλάβος ὑπέσχετο οὐ μόνον ἐναντίον τῶν Βουλγάρων νὰ μὴ στρατεύσῃ, ὧν τὴν χώραν παρέδιδεν εἰς τοὺς Βυζαντίνους, ἀλλὰ μηδ' ἐπὶ τὴν Χερσῶνα, ἥτις ὑπέκειτο ἀκόμη εἰς τὸ Βυζάντιον, καίπερ ἐν Ῥωσίᾳ κειμένη.

Πρὶν δ' ὁ ἡττημένος τοῦ Κιέβου ἡγεμὼν ἐπιστρέψῃ ἀδείᾳ τοῦ νικητοῦ εἰς τὴν πάτριον γῆν, ἐζήτησε συνέντευξιν μετὰ τοῦ βασιλέως, ἣν γραφικώτατα περιγράφει Λέων ὁ διάκονος, ὅστις, ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ἀφορμώμενος, παρέχει εἰς ἡμᾶς ζωηρὰν εἰκόνα καὶ τῆς μορφῆς τοῦ Σβιατοσλάβου. Ἦτο, λέγει ὁ διάκονος, μέτριος τὸ ἀνάστημα, εἶχε δὲ δασείας τὰς ὀφρῦς, γλαυκοὺς τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν ῥῖνα σιμὴν, ἐψιλωμένον τὸν πώγωνα, μύστακας δασεῖς καὶ μακροὺς πίπτοντας πρὸς τὰ κάτω· ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ ἦτο λίαν ἀραιὰ τὰς

τρίχας καὶ ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἐκρέματο βόστρυχος ἐμφαίνων τὴν εὐγένειαν τοῦ γένους· ἦτο δ' εὐπαγὴς τὸν αὐχένα καὶ εὐρὺς τὰ στέρνα καὶ ἡ ἄλλη δ' αὐτοῦ διάπλασις ἦτο ἄριστα διηρθρωμένη, καὶ εἶχεν ἐν τῇ ὄψει τι τὸ σκυθρωπὸν καὶ θηριῶδες. Ἐφόρει δ' ἐσθῆτα λευκὴν, μόνον διὰ τῆς καθαρότητος διακρινομένην ἀπὸ τῆς τῶν συνοδῶν αὐτοῦ, καὶ μόνος κόσμος αὐτοῦ ἦτο τὸ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν ὤτων ἐξηρτημένον χρυσοῦν ἐνώτιον, κεκοσμημένον ὑπὸ λίθου ἄνθρακος ἐν τῷ μέσῳ δύο μαργάρων. Τοιαύτην φέρων ἁπλῆν στολὴν παρέστη ὁ ἡττημένος τοῦ Κιέβου ἡγεμὼν πρὸ τοῦ νικηφόρου πορθητοῦ τῆς Πρεσθλαύας καὶ τοῦ Δορυστόλου, περιβεβλημένου πανοπλίαν διάχρυσον. Ἔγεινε δ' ἡ συνέντευξις τῶν δύο ἡγεμόνων παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Ἴστρου, τοῦ μὲν Σβιατοσλάβου καταπλεύσαντος αὐτόσε ἐπὶ ῥωσικοῦ μονοξύλου μετ' ὀλίγων ἑρετῶν, χειριζομένου καὶ αὐτοῦ τὴν κώπην καθ' ἃ καὶ οἱ λοιποί, τοῦ δὲ Τζιμισκὴ φθάσαντος ἐφίππου καὶ παρακολουθουμένου ὑπὸ μυρίων χρυσοφορούντων ἐνόπλων ἱππέων. Ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ ὁ ἡττημένος παρὰ τὸν ζυγὸν τοῦ ἀκατίου καθώρισαν δι' ὀλίγων τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἔπειτα ὑπογραφείσης συνθήκης, καὶ αἱ κῶπαι τῶν Ῥώσων ἑρετῶν τοῦ ἡγεμονικοῦ μονοξύλου διέσχισαν καὶ πάλιν τὰ ὕδατα τοῦ Ἴστρου, δι' οὗ ἔμελλον μετ' οὐ πολὺ συμφώνως πρὸς τὰ συντεθειμένα ναποπλεύσωσι πρὸς τὴν πατρίδα.

λ'

Ὄλεθρος τοῦ Σβιατοσλάβου καὶ ἐπινίκια.

Ὁ ῥωσικὸς πόλεμος τῶν Βυζαντίνων εἶχε περατωθῆ, ἀλλὰ νέα συμφορὰ ἀνέμενε τοὺς ἡττημένους. Εἴκοσι καὶ δύο μόνον χιλιάδες ἀνδρῶν εἶχον περισωθῆ μετὰ τὰς αἱματηρὰς παρὰ τὸ Δορύστολον μάχας ἐκ τῶν ἑξήκοντα χιλιάδων τοῦ Σβιατοσλάβου· τοσοῦτοι ἦσαν μόνον ἐκεῖνοι, εἰς οὓς, ἐκτελῶν τοὺς ὅρους τῆς παραδόσεως, εἶχε διανείμει σῖτον ὁ νικητὴς, ἀνὰ δύο μεδίμνους εἰς ἕκαστον. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων καὶ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Δορυστόλου, ἐν ᾧ πιθανῶς ἐγκατελείφθησαν ἅπαντα τὰ ἐκ τῆς Βουλγαρίας λάφυρα τῶν Ῥώσων, τὰ λείψανα τῆς ῥωσικῆς στρατιᾶς ἐτράπησαν διὰ τοῦ ποταμοῦ κατηχυμένα τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Ῥωσίαν.

Καὶ δυσχερὴς μὲν ἴσως, ἀλλὰ τἄλλ' ἀνώδυνος ὑπῆρξεν ὁ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένους ἀνάπλους τῶν ἡττημένων. Ἀλλ' αἱ πραγματικαὶ δυσχέρειαι ἤρχιζον κατὰ γῆν. Ὁ Σβιατοσλάβος δὲν ἐλησμόνει, ὅτι, ὅπως ἀφιχθῇ εἰς τὸ Κίεβον, ἔδει νὰ διέλθῃ διὰ τῆς χώρας τῶν Πατζινάκων, ἔθνους νομαδικοῦ, ἁμαξοβίου καὶ πολυανθρώπου, εὐχαρίστως ἐπωφελουμένου πᾶσαν ἀτυχίαν ἢ ἀπρονοησίαν τῶν Ῥώσων χάριν ἐπιθέσεως ἐναντίον αὐτῶν. Μὴ δὲν εἴδομεν τὸν Σβιατοσλάβον ἀναγκαζόμενον νὰ διακόψῃ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν τὴν πρώτην εἰς Βουλγαρίαν νικηφόρον ἐπιδρομὴν καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς Ῥωσίαν, ὅπως πολεμήσῃ ἐναντίον τῶν αὐτὸ τὸ Κίεβον κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ προσβαλλόντων Πατζινάκων; Διὰ τοῦτο ὁ Σβιατοσλάβος εἶχε δεηθῇ τοῦ Τζιμισκῆ νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τοῖς Πατζινάκαις, ὅπως μὴ κωλύσωσι τὴν διὰ τῆς χώρας αὐτῶν διάβασιν τῆς ῥωσικῆς στρατιᾶς. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἀποστείλας πρὸς αὐτοὺς Θεόφιλον τὸν ἐπίσκοπον Εὐχαΐτων, ἐζήτησε τὴν φιλίαν αὐτῶν καὶ συμμαχίαν καὶ τὴν ἄδειαν τῆς ἐλευθέρας τῶν Ῥώσων διόδου. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἔτυχεν ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Τζιμισκῆ, ἀλλ' οἱ Πατζινάκαι, ἠγανακτημένοι κατὰ τοῦ Σβιατοσλάβου ὡς μὴ συμπεριλαβόντος καὶ αὐτοὺς ἐν τῇ πρὸς τὸν βασιλέα συνθήκῃ, δὲν συγκατένευσαν εἰς τὸ δεύτερον αἴτημα.

Διὰ ταῦτα οἱ περὶ τὸν Σβιατοσλάβον ἠναγκάσθησαν μετὰ τὴν ἄφιξιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορυσθένους νὰ διαχειμάσωσι παρὰ τοὺς μεγάλους τοῦ ποταμοῦ τούτου καταρράκτας ἐν μέσῳ μεγάλων στερήσεων καὶ δεινοῦ λιμοῦ, ἀναμένοντες τὸ ἔαρ τοῦ 973. Τούτου δ' ἐλθόντος, ἐπεχείρησαν τὴν πολυμηχὰν πρὸς βορρᾶν διὰ τῆς ἐχθρικῆς χώρας πορείαν. Ἀλλ' οἱ Πατζινάκαι ἐνεδρεύσαντες ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Κουρίαν, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς πλείστους τῶν Ῥώσων, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Σβιατοσλάβος, ὀλίγων μόνον περισωθέντων εἰς τὸ Κίεβον. Τὸ δὲ κρανίον τοῦ ἀποτμηθέντος τὴν κεφαλὴν Σβιατοσλάβου περιδέσαντες διὰ μετάλλου μετεχειρίσθησαν ἀντὶ κυπέλλου οἱ σφαγεῖς, καθ' ἃ πρὸ ἑκατὸν ἑξήκοντα καὶ δύο ἐτῶν ὁ Κροῦμμος τὸ κρανίον τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν.

Οὕτως οἰκτρότατον ὑπῆρξε μετὰ ἡγεμονίαν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἐτῶν τὸ τέλος τοῦ τολμηροῦ καὶ γενναίου ἀνδρὸς τοῦ καθυποτάξαντος μὲν τὴν Βουλγαρίαν, φαντασθέντος δὲ νὰ ἱδρύσῃ τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὅλως δὲ διάφορος ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τοῦ πεδίου τῶν πολυνέκρων μαχῶν

εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπιστροφὴ τοῦ νικηφόρου βασιλέως, ὅστις δὲν εἶχε μόνον σώσει τὸ βασίλειον ἀπὸ ἐπιδρομῆς ἐπικινδύνου, ἀλλὰ καὶ ἐπαυξήσει αὐτὸ διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας, γενομένης βυζαντιακῆς ἐπαρχίας. Ἤδη ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Πρεσθλαύας ὁ βασιλεὺς Βόγορις μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ εἶχε περιέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Τζιμισκῆ, ὅστις παρέστησεν εἰς αὐτὸν, ὅτι ὁ κατὰ τῶν Ῥώσων πόλεμος ἦτο καὶ ἀγὼν ἐκδικήσεως ἐπὶ τῇ δουλώσει τῆς Βουλγαρίας. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πρὸς τοὺς Ῥώσους ἀγώνων ὁ Βόγορις καθηρέθη καὶ ἀπήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς μάγιστρος τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ῥωμανοῦ εὐνουχισθέντος, συγκαθηρέθη δὲ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Βουλγάρων Δαμιανὸς, παυσμένης τῆς αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας τῆς κατακτηθείσης Βουλγαρίας, ἡ δὲ παρίστριος Βουλγαρία προσηρτήθη εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Ὑπελείπετο δ' οὕτω μόνον ἀνεξάρτητος ἡ ὑπὸ τοὺς Σισμανίδας δυτικὴ Βουλγαρία, ἧς ἡ κατάλυσις ἔμελλε νὰ εἶνε τὸ λαμπρὸν ἔργον Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Φροντίσας δ' ὁ Τζιμισκῆς περὶ τῆς ὀχυρώσεως τῶν κατὰ τὰ νέα παρὰ τὸν Ἴστρον σύνορα πόλεων τοῦ κράτους καὶ ἀφεὶς ἐν αὐταῖς φρουρὰς, μετονομάσας δὲ τὸ Δορύστολον Θεοδωρόπολιν πρὸς τιμὴν τοῦ μάρτυρος Θεοδώρου τοῦ κατὰ τὰ πιστευόμενα ὑπὸ τῶν πρὸ τῆς πόλεως μαχομένων συντελέσαντος εἰς τὴν ἐν τῇ τελευταίᾳ μάχῃ μεγάλην νίκην, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ βασιλεύουσα πόλις, ἥτις εἶχε παρακολουθήσει μετ' αὐξούσης πάντοτε χαρᾶς τὰγγέλματα τῶν τεσσάρων καὶ ὑπερέκεινα μηνῶν τῆς ἀπουσίας τοῦ νικηφόρως πέραν τοῦ Αἵμου μαχομένου ἡρωικοῦ βασιλέως, περιεβλήθη τὸν Αὔγουστον τοῦ 973 τὴν λαμπροτάτην αὐτῆς στολὴν πρὸς δεξίωσιν τοῦ νικητοῦ, κοσμηθεῖσα ἁπανταχοῦ διὰ ταπήτων ἁλουργῶν καὶ πέπλων χρυσοϋφῶν καὶ μεταβληθεῖσα εἰς δάσος συνηρεφὲς ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν κλάδων τῶν δαφνῶν. Πρὸ αὐτῆς δὲ τῆς Χρυσῆς πύλης, δι' ἧς ἀνῆλθεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν κατάκοσμον πόλιν, ἐδεξιώθησαν αὐτὸν τὰ πλήθη, προπορευομένου τοῦ πατριάρχου μετὰ τοῦ κλήρου παντὸς, τῶν συγκλητικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων ἐν μέσῳ ὕμνων καὶ θυμιαμάτων. Προσῆλθον δὲ οἱ προϋπαντήσαντες μετὰ στεφάνων καὶ σκήπτρων, ἐξειργασμένων ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων, ἐκόμισαν δὲ καὶ χρυσοκόλλητον λευκόπωλον ἅρμα, ὅπως ἐπιβῇ αὐτοῦ ὁ θριαμβευτής. Ὁ δὲ Τζιμισκῆς ἐδέχθη μὲν τοὺς στεφάνους

καὶ τὰ σκῆπτρα, ἀνθ' ὧν προσήνεγκεν εἰς τοὺς δωρητὰς δῶρα χρηματικὰ πολὺ μείζονος ἀξίας, ἀλλὰ κατ' οὐδένα λόγον ἐπείσθη νὰ ἐπιβῇ τοῦ ἅρματος. Τὴν δὲ θέσιν τοῦ βασιλέως ἐπ' αὐτοῦ κατέλαβεν εἰκὼν τῆς Θεομήτορος ἐναγκαλιζομένης τὸν Ἰησοῦν, ἣν εἶχε λάβει ἐκ Βουλγαρίας. Ταύτην δ' ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ χρυσηλάτου θρόνου αὐτὸς

ΧΑΛΚΟΥΝ ΝΟΜΙΣΜΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΖΙΜΙΣΚΗ

ὁ βασιλεύς, ἐπιτεθεῖσαν ἐπὶ τῶν πορφυρῶν στολῶν καὶ τῶν στεμμάτων τοῦ καταλυθέντος βασιλικοῦ οἴκου τῶν Βουλγάρων. Ὄπισθεν δὲ τῆς οὕτω δίκην θριαμβευούσης βασιλίσσης φερομένης Θεοτόκου εἵπετο ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ἵππου κέλητος, τεταινιωμένος τὴν κεφαλὴν διὰ διαδήματος καὶ φέρων ἐν ταῖς χερσὶ τοὺς στεφάνους καὶ τὰ σκῆπτρα. Διὰ δὲ τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν τῆς πανηγυρικῶς ἑστολισμένης πόλεως ἔφθασεν ἡ πομπή, ἣν παρηκολούθουν ὁ Βόγορις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς καὶ οἱ αἰχμάλωτοι καὶ τὰ λάφυρα, εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Εἶτα δ' εἰσῆλθεν ὁ Τζιμισκῆς μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ πλήθους πολλοῦ, καὶ ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἀντήχησαν αἱ εὐχαριστήριοι εὐχαὶ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ νίκῃ. Πρὸ δὲ τῆς εἰς τὰ βασίλεια εἰσόδου κατὰ τὸ Αὐγουσταῖον διέταξεν ὁ βασιλεὺς τὸν Βόγοριν νὰ ποδυθῇ τὴν περιπόρφυρον καὶ διὰ χρυσοῦ καὶ μαργάρων κατάστικτον τιάραν καὶ τὴν ἀλουργὸν ἐσθῆτα καὶ τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα, τὰ παράσημα ταῦτα τῆς παρὰ τοῖς Βουλγάροις βασιλείας, ἅτινα δὲν ἐδικαιοῦτο πλέον νὰ φέρῃ ὁ ἁπλοῦς μάγιστρος τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς. Τέλος δὲ θαλίαι καὶ φιλοδωρίαι βασιλικαὶ ἐπέστεψαν τὸν πανηγυρισμὸν τῶν ἀλησμονήτων ἐπινικίων.

λα'

Ἡ ἀποστασία τῶν Φωκάδων.

Τοῦ θριάμβου τοῦ Τζιμισκῆ ἐπὶ τῇ ἐκνικήσει τοῦ Σβιατοσλάβου καὶ τῇ καθυποτάξει τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας εἶχε προηγηθῇ ἡ καταπάλαισις νέας ἀποστασίας, ὑποκινηθείσης ὑπὸ τοῦ οἴκου τῶν Φωκάδων.

Εἴδομεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ τὸν πατέρ' αὐτοῦ Λέοντα τὸν κουροπαλάτην, τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Νικηφόρου, καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βάρδα Νικηφόρον τιμωρηθέντας ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ ἐπὶ τῇ συμμετοχῇ εἰς τὴν ἀποστασίαν μόνον διὰ καύσεως τῶν βλεφαρίδων, εἰς ἣν περιωρίσθη ἄρθεν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ βασιλέως ἡ ἐπιβληθεῖσα ποινὴ τῆς τυφλώσεως. Ἐξηκολούθησαν δ' ἔκτοτε οἱ οὕτω τιμωρηθέντες διαμένοντες ἐξόριστοι ἐν Μηθύμνῃ τῆς Λέσβου. Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ὁ βασιλεὺς διέτριβε μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πολιορκῶν τὸ Δορύστολον, οἱ δύο Φωκάδες ἐνόμισαν ἐπιστᾶσαν κατάλληλον εὐκαιρίαν πρὸς νέαν ἀποστασίαν καὶ κατάληψιν τοῦ θρόνου.

Ἡ ἀποστασία αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ, ἂν δὲν προϋποθέσωμεν, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ὑπῆρχον ἀκόμη ἐν τῷ κράτει, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ οἱ προσκείμενοι εἰς τὸν οἶκον τῶν Φωκάδων καὶ θεωροῦντες παρανόμως βασιλεύοντα τὸν Τζιμισκῆν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ τόλμη τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου καὶ ἡ ταχύτης τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, ἥτις μόνον διὰ τῆς γοργῆς ἀντιδράσεως τοῦ βασιλέως ἀνεχαιτίσθη καὶ ἐματαιώθη.

Καὶ δὴ οἱ Φωκάδες, προπαρασκευάσαντες τὰ πράγματα, διέφθειραν διὰ χρημάτων τοὺς φρουροῦντας αὐτοὺς ἐν Λέσβῳ, καὶ διεπεραιώθησαν ἀντιπέραν τοῦ Βυζαντίου εἴς τινα μονήν, ἥτις ἐκαλεῖτο Παλαμύς, ἧς οἱ μοναχοί, πάντως προμεμυημένοι, ἔκρυψαν αὐτούς. Ἐκεῖθεν δὲ προέβησαν οἱ ἀποστάται εἰς συνεννοήσεις πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει φίλους. Ὑπέσχοντο δὲ οὗτοι νὰ βοηθήσωσι, συναθροίζοντες πλῆθος ἐνόπλων ἀνδρῶν, καὶ παρασκευάσωσι τὴν εἰς τὰ βασίλεια ἄνοδον καὶ ἀνάρρησιν τοῦ Λέοντος. Δεκάσαντες δέ τινα τῶν κλειδούχων τῶν ἀνακτόρων, ἔπεισαν αὐτὸν νὰ ἐκτυπώσῃ διὰ κηροῦ τὰς κλεῖς, καὶ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὸ κήρινον ἔκτυπον, ὅπερ ἐχρησίμευσεν εἰς κατασκευὴν ἀντικλείδων.

Μετὰ δὲ τὴν παρασκευὴν τούτων πάντων ἐκλήθη ὁ κουροπαλάτης νὰ περαιωθῇ τὸν Βόσπορον. Καταπλεύσας δὲ νύκτωρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰσῆλθε λάθρα εἰς τὸ ἄστυ διά τινος πυλίδος καὶ ἐκρύβη ἐν τῷ οἴκῳ τινὸς τῶν συνωμοτῶν κειμένῳ ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Σφορακίου, ἀναμένων τοὺς συντρόφους, μεθ' ὧν ἔμελλε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν εἰς τἀνάκτορα εἰσόρμησιν. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἀπρονοησίας ἑνὸς τῶν περὶ τὸν Λέοντα ἐπροδόθησαν τὰ τεκταινόμενα. Ὡμολόγησε δῆλα δὴ οὗτος τὸ πρᾶγμα εἴς τινα φίλον, προϊστάμενον τοῦ *συστήματος* τῶν βασιλικῶν ὑφαντουργῶν, ἐπικαλούμενος δι' αὐτοῦ τὴν συναρωγὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πολυπληθῶν ἐκείνων τεχνιτῶν. Ἀλλ' ὁ οὕτω μυηθεὶς τὰ τῆς συνωμοσίας ἀντὶ νὰ συνεργήσῃ εἰς αὐτὴν κατήγγειλε τὰ βυσσοδευόμενα εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ ναυάγιον τῆς ἀποστασίας.

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΥΦΑΣΜΑ ΤΟΥ Ι' ΑΙΩΝΟΣ ΕΝ ΤΗι ΚΑΘΕΔΡΙΚΗι ΕΚΚΛΗΣΙΑι ΤΟΥ SENS ΕΝ ΓΑΛΛΙΑι

Ἐν τούτοις δ' ὁ Τζιμισκῆς, ἄγνωστον πῶς ὑποπτεύσας τὰ τεκταινόμενα, εἶχεν ἀποστείλει ἐκ Δορυστόλου εἰς τὴν βασιλεύουσαν τὸν ναύαρχον τοῦ στόλου Λέοντα καὶ Βασίλειον τὸν παρακοιμώμενον. Οὗτοι δ' ἅμα τῇ γενομένῃ καταγγελίᾳ ἔσπευσαν μετὰ μεγίστης δραστηριότητος νὰ πράξωσι τὰ δέοντα. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Λέων ἐφαντάζετο πλησιάζουσαν τὴν ὥραν τῆς ἐπὶ τὰ βασίλεια ἀναβάσεως, εἶδεν ἀντὶ τούτου αἴφνης τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ διέτριβε περιστοιχιζομένην ὑπὸ δορυφόρων. Ὑπεκφυγὼν δὲ διά τινος παραθύρου μετὰ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου ἔδραμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας ὡς ἱκέτης. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν δρουγγάριον Λέοντα ἀποσπάσαντες αὐτοὺς εἰσέβαλον εἰς ἀκάτιον καὶ ἐξώρισαν εἰς τὴν νῆσον Πρώτην ἢ τὴν Καλώνυμον κειμένην ἐν τῷ αὐτῷ πελάγει καὶ οὖσαν μίαν τῶν σήμερον

καλουμένων Πριγκηπονήσων. Τὰ δὲ γενόμενα ἐμηνύθησαν εἰς τὸν βασιλέα, εὑρισκόμενον ἔτι πρὸ τοῦ Δορυστόλου, ὅστις διέταξε τὴν τελείαν τύφλωσιν τῶν ἀποστατῶν. Ἔκτοτε δὲ μόνον τὸν Νικηφόρον θὰ συναντήσωμεν καὶ πάλιν, περὶ δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Λέοντος οὐδεὶς πλέον γίνεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

λϛ'

Πρώτη στρατεία τοῦ Τζιμισκῆ ἐπὶ τοὺς Ἄραβας.

Μετὰ τὴν εὐτυχῆ παῦσιν τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους πολέμου καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας καὶ διάταξιν τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων ὁ Τζιμισκῆς, ὅστις τούς τ' ἐσωτερικοὺς ἀποστάτας εἶχε καταβάλει καὶ πρὸς τὸν Ὄθωνα εἰρηνεύσει διὰ τοῦ γάμου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μετὰ τῆς Θεοφανοῦς, ἀπεφάσισε νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν ἀπωτέραν Ἀνατολήν.

Αἱ πρὸς τὸν μωαμεθανικὸν κόσμον σχέσεις εἶχον μεταβληθῆ διὰ τῶν περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου μεγάλων ἐπιτυχιῶν τῶν Βυζαντίνων. Ἡ ἅλωσις τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Χαλεπίου εἶχε προκαλέσει γενικὴν συγκίνησιν παρὰ τοῖς ἁπανταχοῦ Μωαμεθανοῖς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Περσίας μέχρι τῆς Σουσιανῆς καὶ τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας, ἀγαγοῦσαν εἰς καθολικὸν συναγερμὸν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν γενομένων ἀπωλειῶν. Καὶ ἐκφεύγουσι μὲν ἡμᾶς τὰ λοιπὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁμαιχμίας ταύτης τοῦ μωαμεθανικοῦ κόσμου, ἀλλ' εἶνε γνωστὴ ἡ πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μουΐζ, τοῦ Τζαουχὲρ, ὃν Ζώχαρ καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι, συνδεδεμένη ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων ἐναντίον τῆς Ἀντιοχείας ἐν ἔτει 970. Ἑκατὸν χιλιάδες μαχητῶν περιεκύκλωσαν τὰ τείχη τῆς ὀχυρᾶς πόλεως, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσιν αὐτήν. Ἡ γενναία ἄμυνα τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Βούρτζη καὶ τοῦ εὐνούχου πατρικίου Νικολάου, ὅστις ἔσπευσε μετὰ νέων δυνάμεων πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν πόλιν, ὑπῆρξε τελεσφόρος. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἡττηθέντες ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσι, καὶ ἡ Ἀντιόχεια ἐσώθη. Οὐ μικρὸν δὲ συνετέλεσε πάντως εἰς σωτηρίαν αὐτῆς καὶ τὸ γεγονὸς, ὅτι ὁ Βακγοὺρ καὶ ὁ Καργουγιᾶς, οἱ ὡς ὑποτελεῖς τοῦ Βυ-

ζαντίου κυριαρχοῦντες ἐν Χαλεπίῳ, δὲν συνέπραξαν μετὰ τῶν ὁμοφύλων, τηρήσαντες τὴν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους ὡμολογημένην πίστιν.

Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἡ ἐν Συρίᾳ ἰσχὺς τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας προέβη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε στρατιαὶ βυζαντιακαὶ ἐπέδραμον ἢ κατέλαβον ἱκανὰς πόλεις τῶν παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἀρμενίας καὶ περὶ τὸν Εὐφράτην. Ἰδίως δὲ γίνεται λόγος περὶ τοιούτων ἐπιθέσεων ἐναντίον τῆς Ἐμέσης καὶ τῆς Ἀμίδης· καὶ ὅλη δὲ ἡ παραθαλάσσιος Συρία εὑρίσκετο, καθ' ἃ αἱ παρευφράτιοι χῶραι, ἐκτεθειμένη οἱονεὶ ἄνευ ὑπερασπίσεως εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βυζαντίνων, ἐπωφελουμένων τὴν κατάπληξιν, ἥτις εἶχεν ἐπακολουθήσει εἰς τὰς μεγάλας νίκας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ.

Οὐδ' ἔπαυσαν καὶ κατόπιν ἐπιτυχεῖς ἐνέργειαι τῶν Βυζαντίων ἐν

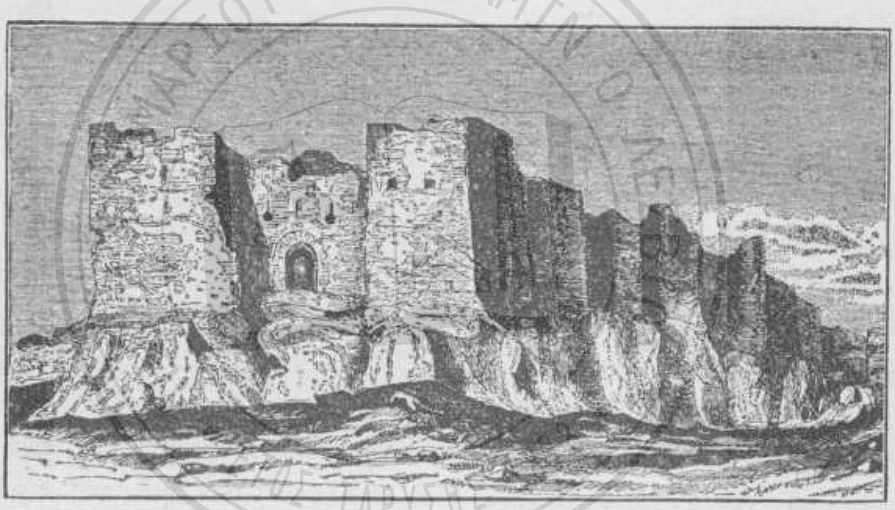

ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ ΕΔΕΣΣΗΣ

τῇ ἀραβικῇ Ἀνατολῇ. Οὕτως ἐν ἔτει 973 γίνεται λόγος περὶ εἰσβολῆς βυζαντιακῆς στρατιᾶς ὑπὸ στρατηγὸν πιθανῶς Ἀρμένιον εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ δῃώσεως μὲν τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ τῶν πόλεων Νισίβεως, Μαρτυροπόλεως καὶ Ἐδέσσης, ἐκπολιορκήσεως δὲ τῆς Μελιτηνῆς, ἐκνικήσεως δὲ τῶν ἀπίστων ἐν πολλαῖς συγκρούσεσιν. Ἀλλ' ὅτε ἡ νικηφόρος στρατιὰ ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀμίδης, οἱ πολιορκούμενοι Μωαμεθανοί, τυχόντες γενναίας ἐπικουρίας, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπικρατήσωσι τελείως τῶν ἀντιπάλων. Οἱ πλεῖστοι τῶν Βυζαντίνων ἐφονεύθησαν ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ μάχῃ, καὶ τεσσαράκοντ' αὐτῶν λογάδες οἱ περιλειφθέντες ἐστάλησαν εἰς Βαγδάτιον, ἔνθα καὶ ἀπέθα-

νον. Ἐν αὐτοῖς δὲ συγκατηριθμεῖτο καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιστράτηγος, ὃν μετὰ πολλῆς ἐπιεικείας μετεχειρίσθησαν οἱ Ἄραβες, ἀλλ' ὅστις ὁμοίως ἀπέθανε τεθλιμμένος ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῶν μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἀμηρᾶ διεξαχθεισῶν διαπραγματεύσεων περὶ ἀπολυτρώσεως τῶν αἰχμαλώτων.

Εἰς τὸν Τζιμισκὴν ἐπεβάλλετο ἡ ἐκδίκησις τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ ἧττα τοῦ Ἀρμενίου δομεστίκου εἶχε κλονήσει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Συρίᾳ τὴν δύναμιν τοῦ Βυζαντίου. Ἐξ ἑτέρου δ' ἡ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐν Αἰγύπτῳ κυριαρχίας τῶν Ἰκσιδῶν ἵδρυσις νέου ἰσχυροῦ κράτους τῶν Φατιμιδῶν, πρωτεύουσαν ἔχοντος τὴν τότε κτισθεῖσαν πρὸς ἀνάμνησιν τῶν ἐν ἔτει 969 νικῶν τοῦ γενναίου στρατηγοῦ τοῦ Μουΐζ, τοῦ Ζώχαρ, νικόπολιν, τὸ Κάϊρον, εἶχεν ἐνισχύσει τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ τοῦ Καΐρου αἱ στρατιαὶ τοῦ Μουΐζ κατέλαβον τὴν Δαμασκόν, καὶ ὁ νέος ἰσχυρὸς χαλίφης ἐμελέτα τὴν ἀνάκτησιν πάσης τῆς Συρίας. Οἱ πατροπαράδοτοι πολέμιοι τοῦ Βυζαντίου ἐφαίνοντο ἐνδυναμούμενοι ἀπανταχοῦ, καὶ αἱ χῶραι δι' ὧν εἶχεν εὐρύνει τὸ βυζαντιακὸν κράτος Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ἀποκαταστήσας τὴν γοητείαν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐκινδύνευον νὰ περιέλθωσι καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀπίστους, ματαιουμένων οὕτω κατακτήσεων περιφανῶν καὶ πολέμων νικηφόρων, ὧν εἶχε μετάσχει ἐν ἀρχῇ αὐτὸς ὁ Τζιμισκὴς καὶ ἐν οἷς εἶχε χυθῇ ἄφθονον καὶ πολύτιμον αἷμα. Ἄλλως δ' ὁ νέος βασιλεὺς ἦτο κληρονόμος ἐν τῇ Ἀνατολῇ τοῦ μεγάλου προγράμματος τοῦ προκατόχου, καθ' ὃ οἱ πρὸς τοὺς Ἄραβας ἀγῶνες ἔδει νὰ πολήξωσιν εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ἀπίστων ἀπελευθέρωσιν τοῦ Παναγίου τάφου καὶ τὴν ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀναστύλωσιν τοῦ σταυρικοῦ συμβόλου. Τοῦ δὲ προγράμματος τούτου ἡ ἐκτέλεσις μόνον εἶχεν ἀνασταλῇ ὑπὸ τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους πολέμου καὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ.

Αἱ δὲ παρασκευαὶ τοῦ νέου πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς μεγάλου πολέμου ἤρχισαν ἤδη κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 972. Τὴν δ' εὐρύτητα τῶν παρασκευῶν τούτων καὶ ἀναγκαίων προσυνεννοήσεων ἀποδεικνύει ἡ κατ' εἰσήγησιν τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῇ καὶ τῶν συμβασιλέων αὐτοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου ἤδη πρότερον τὸν Ἰούλιον τοῦ 971 ἐκδοθεῖσα διαταγὴ τοῦ δόγη τῆς Βενετίας Πέτρου Δ' τοῦ Κανδιανοῦ, δι' ἧς ἐκ συμφωνίας πρὸς τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους ἀπηγορεύετο ἐπὶ αὐστηροτάταις ποιναῖς ἡ παρ' αὐτῶν παροχὴ εἰς τοὺς Σαρακηνοὺς ξυλείας καὶ ὅπλων.

Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῶν παρασκευῶν ὁ βασιλεὺς εἰςώρμησεν εἰς τὴν Ἀσίαν τῷ 974, κύριον σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἔχων τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Μεσοποταμίας. Ἀλλὰ πρὸ τῆς εἰς αὐτὴν καταβάσεως εἰςῆλθεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Ταύτης ἦρχεν ὁ ἰσχυρὸς καὶ φιλότεχνος Ἀσχὸδ Γ' ὁ ἐπονομαζόμενος Ἐλεήμων, ὅστις, συντασσόμενος μετὰ φατρίας φίλα φρονούσης πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ συμπραττούσης μετὰ τῶν θελόντων τὴν μετ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὴν ἕνωσιν, εἶχεν ἐν ἡμέραις ἄλλως λίαν ἀνωμάλοις διὰ τὴν Ἀρμενίαν ἀντιμετώπους τοὺς τοπάρχας καὶ στασιώτας αὐτῶν ἐκείνους ὅσοι ἀπῄτουν τὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον ῥῆξιν. Διὸ ὁ Τζιμισκὴς, παρασκευαζόμενος νὰ εἰςέλθῃ εἰς τὴν Ἀρμενίαν, εὗρε παρατεταγμένην ἐναντίον αὐτοῦ ἀρμενικὴν στρατιάν. Ἀλλ' ἡ δεξιότης τοῦ βασιλέως καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν περὶ τὸν Ἀσχὸδ φιλοβυζαντίνων ἤγαγον εἰς συνθήκην, δι' ἧς ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας παρέσχε μὲν τὰ ἐπιτήδεια εἰς τὴν βυζαντιακὴν στρατιὰν, ἐνίσχυσε δ' αὐτὴν διὰ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν μαχίμων.

Ἐξασφαλίσας δ' οὕτως ὁ Τζιμισκὴς τὰ νῶτα εἰςῆλασε μετὰ πολυπληθῶν δυνάμεων εἰς τὴν Μεσοποταμίαν τελευτώντος τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου τοῦ 974. Ἡ δὲ στρατεία αὐτοῦ ὑπῆρξε προέλασις νικηφόρος ἄνευ ἀξίας λόγου ἀντιστάσεως παρὰ τῶν Ἀράβων. Καὶ κατέλαβε μὲν ἀμαχητὶ, καθ' ἃ φαίνεται, τὴν Ἀμιδαν, ἣν κατεῖχον οἱ Σαρακηνοὶ μετὰ τὴν παρ' αὐτῇ πρὸ δύο ἐτῶν πανωλεθρίαν τοῦ δρμεστίκου, ἐδῄωσε δὲ καὶ ἐπυρπόλησε τὴν Μαρτυρόπολιν, ἐξ ἧς ἄπειρον ἀπεκόμισε λείαν ἡ περὶ αὐτὸν στρατιά. Ἔπειτα δὲ νικηφόροι εἰςῆλαυνον οἱ Βυζαντῖνοι εἰς τὴν Νίσιβιν, καὶ ἠνάγκαζον μετ' οὐ πολὺ τὸν ἀμηρᾶν Ἀβοὺ Ταγλὶβ νἀναλάβῃ τὴς ὑποχρέωσιν τῆς πληρωμῆς ἐτησίου φόρου.

Ἀλλ' αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ βασιλέως δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὴν κατάληψιν τῶν πόλεων τούτων. Πλεῖσται ὅσαι ἄλλαι ἐκυριεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ, μεστὸς δὲ λαφύρων καὶ ἐμπνεύσας ἀπανταχοῦ τὸν τρόμον, ὥςτε νὰ δύναται νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν κύριον ἁπάσης τῆς Μεσοποταμίας, κατέβη διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Τίγριδος καὶ προήλασε πρὸς τὸ Βαγδάτιον, ἐν ᾧ ἦρχεν ὁ ἀνίκανος χαλίφης Μοθῆς. Ἡ πολυάνθρωπος καὶ πολύολβος πόλις ἡ διαδεχθεῖσα τἀρχαῖα Ἐκβάτανα, ὧν οὐ μακρὰν εἶχε κτίσει αὐτὴν τῷ 763 ὁ Ἀββασίδης χαλίφης Ἀλμανσοὺρ, μάλιστα δ' ἀκμάσασα ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀαρὼν Ἀλρασὶδ, ἦτο αὐτόχρημα θησαυροφυλάκιον χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ παντοδαποῦ

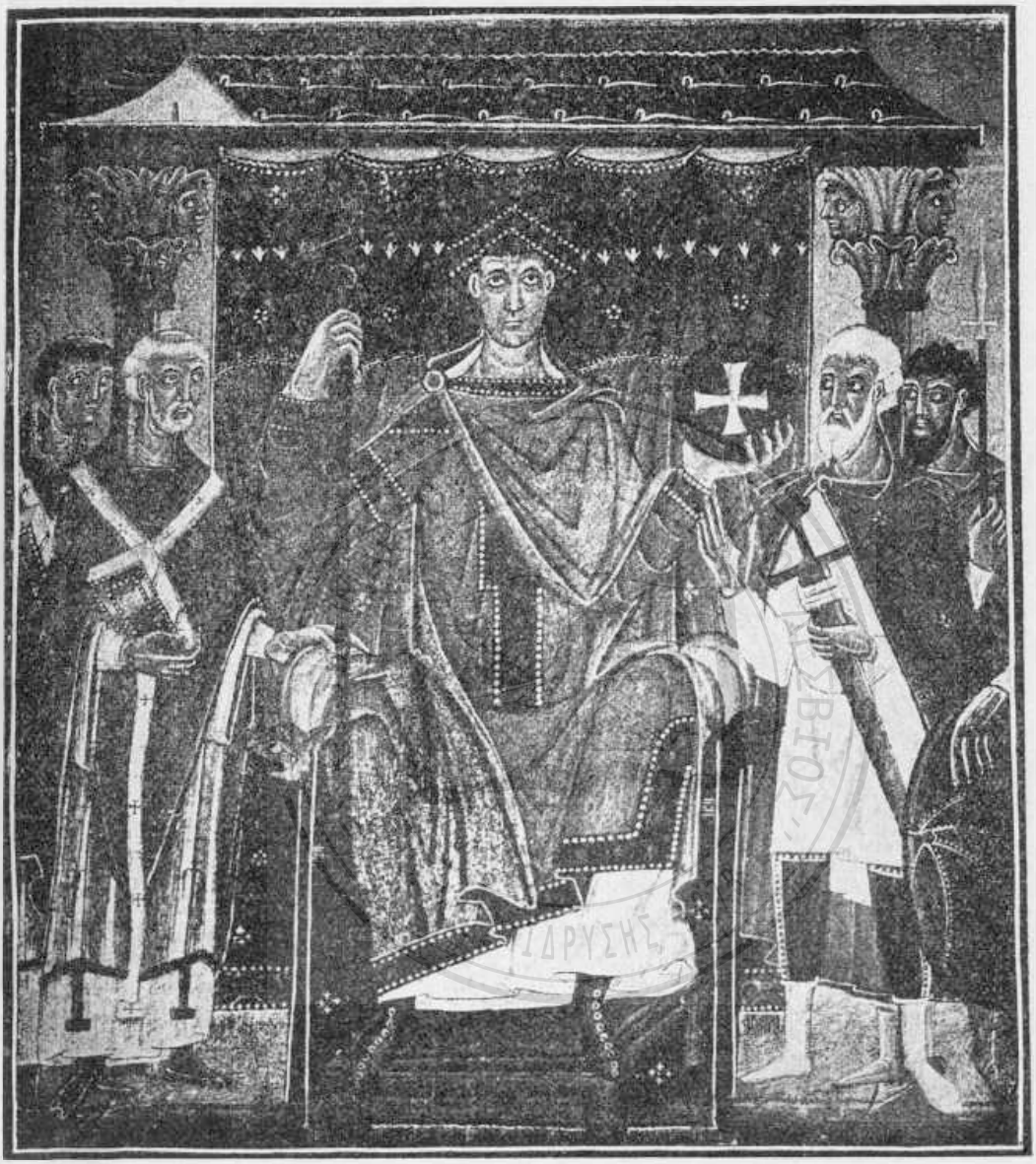

ΟΘΩΝ Γ' ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΝ

ΕΙΚΩΝ ΛΑΤΙΝΙΚΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ

ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΝ ΤΗι ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗι ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ ''ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ''
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

πλούτου καλλιτεχνημάτων ἀπὸ δύο ἤδη αἰώνων συνεσωρευμένων. Εὐλόγως δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρει διὰ ταῦτα διπλοῦν κέρδος τὴν ἅλωσιν τῆς ὑπερηφάνου ἀλλ' ὑπὸ κακὴν διοίκησιν ἀνισχύρου πρωτευούσης τῶν Ἀββασιδῶν. Ἀλλ' οἱ ὑπολογισμοὶ αὐτοῦ ἐξηλέγχθησαν μετ' οὐ πολὺ λελανθασμένοι. Καὶ προεχώρησε μὲν ἡ ὑπὸ τὸν Τζιμισκὴν στρατιὰ μέχρι τῶν περιχώρων τοῦ Βαγδατίου, ἀλλὰ κατεφάνη ἀσύνετος ἡ ἐπιχείρησις τῆς πολιορκίας αὐτοῦ ἐν μέσῳ χώρας πασχούσης ὑπὸ λειψυδρίας καὶ διὰ τὴν σπάνιν τῶν ἀναγκαίων πρὸς διατροφὴν τῆς στρατιᾶς. Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ λόγοι οἱ ἀναγκάσαντες τὸν αὐτοκράτορα νὰ νακόψῃ τὴν εὐδόκιμον αὐτοῦ στρατείαν καὶ ἀναζεύξῃ πρὸς βορρᾶν, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς ἣν καὶ ἐπανῆλθε πρὶν ἢ λήξῃ πιθανῶς τὸ θέρος τοῦ 974. Λαμπρὸς δ' ὑπῆρξεν ὁ πανηγυρισθεὶς ἐν τῇ βασιλευούσῃ θρίαμβος τοῦ βασιλέως, πομπεύσαντος τοὺς Σαρακηνοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸ ἀναρίθμητον πλῆθος τῆς ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ λείας καὶ τὰ σηρικὰ ὑφάσματα καὶ ταπώματα, ὅσα εἶχε συγκομίσει ἐκ τῆς θριαμβευτικῆς ἀνὰ τὴν Μεσοποταμίαν ἐπιδρομῆς.

λγ'

Δευτέρα στρατεία ἐπὶ τὴν Ἀσίαν.

Ἅμα τῇ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπιστροφῇ τοῦ Τζιμισκὴ παριστάμεθα τὸ φθινόπωρον τοῦ 974 εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου πατριάρχου Βασιλείου τοῦ Σκαμανδρηνοῦ, ὃν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀναβιβάσει ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ὡς λόγος δὲ τῆς ἀνατροπῆς τοῦ ἀσκητικῶς διαιτωμένου πατριάρχου φέρεται ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων χρονογράφων, ὅτι διεβλήθη ἐκ φθόνου ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὡς συνεννοούμενος μετά τινος τῶν ἰσχυρῶν πρὸς μεταβίβασιν τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς εἰς αὐτὸν καὶ ὡς μὴ διοικῶν τὰ τῆς ἐκκλησίας συνῳδὰ πρὸς τοὺς κανόνας. Κληθεὶς δ' ἕνεκα τούτων τῶν κατηγοριῶν ὁ πατριάρχης εἰς ἀπολογίαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, δὲν ὑπήκουσεν, ἰσχυριζόμενος, ὅτι μόνον πρὸ οἰκουμενικῆς συνόδου ἠδύνατο νὰ δικασθῇ. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἱστοριογράφοι ἐν τῇ ἐνστάσει ταύτῃ διαγινώσκουσιν ἐξάρτησιν τοῦ Βασιλείου ἀπὸ τῆς Ῥώμης, δικαιουμένης νὰ καλέσῃ τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον ὡς ἀρχαιοτέρας ἐκκλησίας, καὶ

ἀγαθὰς μετ' αὐτῆς σχέσεις τοῦ πατριαρχείου. Ἐν τούτοις δ' ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἔτρεφεν ὁμοίως φιλικὰ αἰσθήματα πρὸς τὸν κατέχοντ' ἀπὸ τοῦ τέλους Αὐγούστου 974 τὸν παπικὸν θρόνον Βενεδίκτου Ζ', ἐξώσαντος καὶ ἀφορίσαντος τὸν Βονιφάτιον Ζ'. Ἀλλ' ὁ μὲν Βενέδικτος ἦτο δημιούργημα τῶν Γερμανῶν ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ δ' ἐξωσθεὶς πάπας ἀνῆκεν εἰς τὴν φατρίαν τῶν ἐν Ῥώμῃ ἑλληνιζόντων, καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἔξωσιν κατέφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ διενήργει τὴν μετὰ τοῦ γερμανίζοντος παπικοῦ θρόνου ῥῆξιν τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ὁ μὲν Τζιμισκὴς, προσχωρήσας εἰς ταύτην τὴν γνώμην, ἐζήτει τὴν ὑποστήριξιν τοῦ πατριάρχου πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου τοῦ διαβήματος, ἡ δὲ ἀντίστασις τοῦ Βασιλείου ἤγαγεν εἰς τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ. Ἀντικατέστησε δ' αὐτὸν ὡς πατριάρχης ὁ Ἀντώνιος ὁ ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου, ἧς ἦτο μοναχὸς, ἐπονομαζόμενος Στουδίτης. Καὶ ἐπέμεινε μὲν μετὰ τὴν ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Ἀντωνίου ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία εἰς τὴν εἰς Ῥώμην κάθοδον τοῦ Βονιφατίου Ζ', ἀλλ' αὕτη μόλις μετὰ ἐννέα ἔτη κατωρθώθη, τῷ 983, ὅτε, ἤδη θανόντος τοῦ Βενεδίκτου Ζ', κατεῖχε τὸν παπικὸν θρόνον ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωάννης ΙΔ', ὃν ἐξέωσεν ὁ προστατευόμενος τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς.

Μετὰ δὲ τὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος ἔσπευσεν ὁ Τζιμισκὴς, εὐθὺς ὡς ἦλθε τὸ ἔαρ τοῦ 975, νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν κατὰ τῶν Ἀράβων πόλεμον. Ἀπῄτει δὲ τοῦτο οὐ μόνον ἡ ἐπιδίωξις τοῦ εὐρυτέρου προγράμματος τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς τηρήσεως τῶν διὰ τῶν προτέρων στρατειῶν κεκτημένων, ἣν καθίστανε προβληματικὴν ἑκάστοτε ἡ ἅμα τῇ ἀναχωρήσει τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατιῶν ἀναθάρρησις τῶν Σαρακηνῶν ἐν τῷ ἀπαύστῳ ἐκείνῳ πολέμῳ, ὅστις διεξήγετο ἑκατέρωθεν μετ' ἴσης μανίας. Εἴπερ ποτὲ δὲ ἀπό τινων ἐτῶν παρίστατο ἀνάγκη τῆς ἀναλήψεως τῶν ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν ἀγώνων ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου ἀνωμαλίας εἰς ἣν εἶχεν ἐμβάλει αὐτοὺς ἐν Ἀνατολῇ ἡ παραίτησις τοῦ χαλίφου τοῦ Βαγδατίου Μοθῆ, οὗ ὁ υἱὸς Ἐλ-ταγὶ ἦρχε κοινῇ μετὰ τοῦ κηδεμονεύοντος αὐτὸν Ἀδχοὺδ-ἐδ-δαούλα, ὅστις εἶχε κατορθώσει ἀπὸ τοῦ 976 νὰποσπάσῃ χάριν ἑαυτοῦ τὴν σύμπασαν ἀρχήν. Ἡ δ' ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ἀνωμαλιῶν ἀδυναμία τοῦ χαλιφάτου τοῦ Βαγδατίου εἶχεν ἐξ ἑτέρου ἐπιρρώσει τὸν νέον ἐν Καΐρῳ δεσπότην, Μουΐζ τὸν κατακτητὴν, παρ' οὗ ἐκινδύνευεν ἡ Συρία. Αἰγυπτιακαὶ φρουραὶ κατεῖχον ἤδη τὰς πόλεις τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Παλαιστίνης,

καὶ εἶχον ἀναλάβει ἐπιθετικὴν στάσιν ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων, ἡ δ' ἐξασφάλισις τῆς παρὰ τὸν Νεῖλον κυριαρχίας ἦγε τὸν Μουΐζ ἀναγκαίως εἰς τὴν καθυπόταξιν ἁπάσης τῆς Συρίας, ὅσην δὲν εἶχον τυχὸν ἤδη ἀνακτήσει οἱ ἐξ Ἀφρικῆς Ἄραβες, καὶ τὴν πέραν τοῦ Ταύρου ἐκδίωξιν τῶν βυζαντιακῶν στρατιῶν. Προέκειτο λοιπὸν ἀγὼν περὶ τῶν ὅλων ἐν Συρίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο εἰς αὐτὴν ἔδει ἰδιαζόντως νὰ στρέψῃ τό γε νῦν ἔχον τὴν προσοχὴν ὁ βασιλεύς· ἄνευ δὲ στερεώσεως τῆς ἐν αὐτῇ καὶ τοῖς παραλίοις τῆς Παλαιστίνης καὶ Φοινίκης δυνάμεως τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ λόγος περὶ ἐκπληρώσεως τῆς μελετωμένης ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καταλήψεως τῶν Ἱεροσολύμων.

Τοῦτον τὸν σκοπὸν εἶχεν ἡ ἐν ἔτει 975 εἰς τὴν Συρίαν ἐκστρατεία τοῦ Τζιμισκῆ, ἡ τελευταία ἣν ἐπεχείρησε καταληφθεὶς ἔπειτα ὑπὸ τοῦ θανάτου. Περιέγραψε δὲ τὰ κατ' αὐτὴν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐν ἐπιστολῇ πεμφθείσῃ πρὸς τὸν σύμμαχον βασιλέα τῆς Ἀρμενίας Ἀσκὸδ Γ', ἥτις εἶνε ἡ κυριωτάτη πηγὴ ἐξ ἧς ἀκριβέστερον ἢ ἐκ τῶν λοιπῶν μανθάνομεν τὰ καθ' ἕκαστα κατορθώματα τοῦ βυζαντιακοῦ στρατοῦ.

Ἐκκινήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Τζιμισκὴς ἅμα τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔαρος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐκεῖθεν δὲ παραλαβὼν τὴν πιθανῶς ἐν Ἀσίᾳ διαχειμάσασαν στρατιὰν ἄρχεται τὸν Ἀπρίλιον τῆς στρατείας. Ἄξιαι δὲ λόγου ὑπῆρξαν ἐν αὐτῇ, καθ' ἃ διδασκόμεθα ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, αἱ ὑπηρεσίαι ἃς παρέσχε τὸ πολυπληθές, καθ' ἃ φαίνεται, ἱππικόν, οὗ κατ' ἐπανάληψιν ἰδία γίνεται μνεία. Προχωρεῖ δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ πρῶτον, ἀνερχόμενος τὸν ῥοῦν τοῦ Ὀρόντου καὶ διαβαίνων διὰ τῆς Ἀπαμείας, μέχρι τῆς Ἐμέσης, ἧς οἱ κάτοικοι οὐδεμίαν ἀντέταξαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ἐξελθόντες ὑπεδέχθησαν τὸν αὐτοκράτορα ἐν τιμῇ. Ἀντίθετοι δ' ἦσαν αἱ διαθέσεις τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Ἡλιουπόλεως, οἵτινες ἠθέλησαν νὰντιστῶσιν εἰς τὸν Τζιμισκὴν· ἀλλ' ἡ στρατιὰ τοῦ βασιλέως ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν, πολλῶν σφαγέντων. Ἡ δὲ πόλις ἐξεπολιορκήθη, καὶ οἱ Βυζαντῖνοι ἀπεκόμισαν ἐξ αὐτῆς πλῆθος αἰχμαλώτων, κτηνῶν καὶ λαφύρων. Τὸ δὲ παράδειγμα τῆς Ἐμέσης, ἑκουσίως παραδιδομένης, δεχομένης βυζαντιακὴν φρουρὰν καὶ μενούσης μὲν ἀλωβήτου, γινομένης δ' ὑποφόρου τῶν Βυζαντίνων, καὶ τὸ τῆς Ἡλιουπόλεως, ἀνθισταμένης ἀλλὰ πορθουμένης καὶ πασχούσης παρὰ τῶν νικητῶν τὰ πάνδεινα, παρέχουσι καθ' ὅλου τοὺς ἐναλλὰξ

ἐπαναλαμβανομένους τύπους κατακτήσεως ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς θριαμβευτικῆς ἐκείνης στρατείας τοῦ Τζιμισκῆ.

Μετὰ δὲ τὴν ἑκουσίαν παράδοσιν τῆς Δαμασκοῦ, ἧς ὁ διοικητὴς ἔγεινε Χριστιανός, προεχώρησεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῆς Τιβεριάδος. Ἡτοιμάζετο δὲ νὰ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν ταύτην, ὅτε οἱ κάτοικοι ὑπετάχθησαν προσενεγκόντες δῶρα καὶ ἐδέχθησαν νὰ γείνωσιν ὑπόφοροι τοῦ βασιλέως. Ὁμοίως δὲ προσεχώρησεν εἰς αὐτὸν ἀκονιτὶ καὶ ἡ Ναζαρέτ. Ἐπισκεφθεὶς δὲ τὸ Θαβὼρ, ἐγκατέστησεν ἔπειτα φρουράρχους καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Παλαιστίνης, αἵτινες ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν Ἱεροσολύμων παρουσιάσθησαν πρέσβεις, καὶ ἠδύνατο ἤδη, προβαίνων εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν, νὰ καταλάβῃ αὐτὴν καὶ προσκυνήσῃ τὸν τάφον τοῦ σωτῆρος. Ἀλλ' ἐθεώρησε προτιμότερον νὰ μὴ σπεύσῃ ἐφ' ὅσον κατείχοντο ὑπὸ τῶν Ἀράβων αἱ παράλιαι πόλεις τῆς Φοινίκης. Διὸ ἐτράπη ἐπ' αὐτὰς, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὰ νῶτα. Καὶ κατέλαβε μὲν μετ' ἀγῶνα τὴν Βηρυτὸν, ἔγεινε δὲ κύριος τῆς Σιδῶνος, ἐκυρίευσε δ' ἐξ ἐφόδου τὴν Βύβλον, οὕτω δ' ἔπειτα καὶ τὰς λοιπὰς παραθαλασσίους πόλεις, ἐξανδραποδίζων τοὺς κατοίκους καὶ λαφυραγωγῶν πᾶν τὸ προστυχόν. Ὁμολογεῖ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι ταῦτα πάντα ἐπετεύχθησαν οὐκ ἄνευ δυσχερειῶν παρεμβαλλομένων εἰς τὰς κινήσεις τοῦ ἱππικοῦ ἐκ τοῦ στενοῦ καὶ δυσβάτου τῶν ὁδῶν. Εἶνε δ' ἀληθῶς περίεργον πῶς ὁ Τζιμισκῆς, ἀφ' οὗ τῶν κυριωτάτων ἔργων ὑπέλαβε τὴν καθυπόταξιν τῶν παραλίων πόλεων τῆς Φοινίκης, δὲν ὑπεστήριξε τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις διὰ στόλου, ὅστις ἤθελε καταστήσει πολὺ εὐχερέστερον καὶ ταχύτερον τὸ ἔργον, ἀλλὰ περιωρίσθη εἰς στρατείαν χερσαίαν. Στόλος ἐνεργῶν κατὰ τὰ παράλια ἤθελεν ἐπιτρέψει εἰς αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῶν Ἱεροσολύμων. Ἡ δ' ἀνεξήγητος αὕτη ἔλλειψις ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ χρονοτριβήσῃ ἐκπορθῶν ἢ παραλαμβάνων τὰς ἑκουσίως προσχωρούσας φοινικικὰς πόλεις.

Μετὰ δὲ τὴν καθυπόταξιν τῶν μνησθεισῶν πόλεων στείλας εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Λιβάνου τὸ ἱππικὸν ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν ἐνεδρευόντων Σαρακηνῶν, ὧν δισχίλιοι ἐφονεύθησαν καὶ πολλοὶ ᾐχμαλωτίσθησαν. Δηώσας δ' ἔπειτα σύμπασαν τὴν Τριπολῖτιν καὶ κατασφάξας τοὺς τολμήσαντας ναντιστῶσιν ἐν αὐτῇ πολεμίους, κατέλαβε τὰ Γάβαλα, τὴν Βαλαναίαν καὶ ἄλλας πόλεις καὶ συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῆς Φοινίκης. Ἐπὶ τούτοις δὲ προήλασε μέχρι τῶν περιχώρων τοῦ

Βαγδατίου, ὑπηγόρευσε νόμους εἰς τοὺς κατοίκους καὶ ἐδήωσε τὴν περίοικον. Ἤθελε δὲ ὑποτάξει καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν, τὴν περιώνυμον ἔδραν τῶν χαλιφῶν, ἂν μὴ ἐπήρχετο ἡ ὑπέρμετρος θερμότης τοῦ θέρους καὶ δὲν παρενέβαλλεν ἐμπόδια εἰς τὴν στρατιὰν τὸ ἄνυδρον τῆς χώρας.

Πέντε μῆνας διήρκεσεν ἡ νικηφόρος στρατεία τοῦ βασιλέως. Καὶ δὲν κατέλαβε μὲν τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλ' ὑπέταξε τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Φοινίκην καὶ ἀπήγαγεν εἰκοσακισχιλίους αἰχμαλώτους. Αἱ ἐπιτυχίαι αὐτοῦ ἐν Συρίᾳ ὑπῆρξαν ἀνώτεραι καὶ αὐτῶν τῶν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, καὶ ἡ στρατεία αὕτη, καθ' ἣν μικροῦ δεῖν ἀπηλευθεροῦτο ὁ τάφος τοῦ σωτῆρος, δύναται νὰ θεωρηθῇ πρόδρομος τῶν ἐκ τῆς Δύσεως σταυροφοριῶν. Τὸν δὲ ὑπερόχως θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τῆς στρατείας ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐν πομπῇ εἰς τὴν βασιλεύδυσαν ἐκ τῶν ἁλουσῶν πόλεων μεταφορὰ διαφόρων ἁγίων λειψάνων, ἥτις ἐστήριζε τὴν πίστιν καὶ ἐξῆρε τὸ φρόνημα τῶν Βυζαντίνων.

Ὅπως δὲ καὶ ἂν ἔχωσι τὰ πράγματα, δυσερμήνευτος εἶνε ἡ ἐν σπουδῇ μετὰ τὰ κατορθώματα ταῦτα ἄνευ καταλήψεως τῶν Ἱεροσολύμων καὶ συντελέσεως τοῦ μεγάλου προγράμματος ἀνάζευξις τῆς στρατιᾶς, ἥτις ἐπέστρεψε τὸν Σεπτέμβριον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Πάντως δὲ ἡ σπουδὴ αὕτη συνδέεται ὁπωσδήποτε πρὸς τὴν μυστηριώδη ἀσθένειαν τοῦ βασιλέως τὴν ἐπαγαγοῦσαν τὸν θάνατον αὐτοῦ.

λδ'

Ὁ θάνατος τοῦ Τζιμισκῆ.

Γιγάντειος ὁμολογεῖται ἀπὸ νεότητος μέχρι τῆς ὥρας τῆς ἐξ Ἀσίας πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀναζεύξεως τοῦ βασιλέως ἡ ῥώμη τοῦ ἄλλως μικροῦ σώματος αὐτοῦ, ἀκμαίου ἔτι ἀνδρός, ἄγοντος τὸ πεντηκοστὸν πρῶτον τῆς ἡλικίας ἔτος. Ἀλλ' αἴφνης ἡ ῥώμη ἐκείνη ἄρχεται καταρρέουσα καὶ μυστηριωδῶς τὸ ἀκμαῖον ἐκεῖνο σῶμα φθίνει κατὰ μικρόν, ὁ δὲ βασιλεὺς, αἰσθανόμενος ἐκλειπούσας τὰς δυνάμεις, ἐπισπεύδει τὴν πρὸς τὴν βασιλεύουσαν πορείαν.

Ἡ δ' αἰτία τῆς αἰφνιδίας μεταβολῆς ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τοῦ προέδρου

Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου ὀργὴ τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τὰ ἐπακόλουθ' αὐτῆς.

Ὁ βασιλεὺς εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐν Κιλικίᾳ, ὅτ' ἐπεδείχθησαν εἰς αὐτὸν αἱ πλουσιώταται τῶν εὐφόρων γαιῶν τῶν διαρρεομένων ὑπὸ τοῦ Πυράμου ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὸν παρακοιμώμενον. Ἀκράτητος ἐξεχύθη τότε ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Τζιμισκῆ κατὰ τῆς πλεονεξίας τοῦ παρακοιμωμένου, κατορθώσαντος νὰ μεταβάλῃ εἰς ἰδίας εὐρυτάτας συγκτησίας μέγα μέρος τῶν χωρῶν, αἵτινες εἶχον ἀνακτηθῆ ἀπὸ τῶν Ἀράβων διὰ πλείστων ὅσων θυσιῶν καὶ αἱμάτων. Οἱ δὲ κατὰ τοῦ Βασιλείου βαρεῖς τοῦ αὐτοκράτορος λόγοι διεμηνύθησαν, φαίνεται, ὑπό τινος τῶν παρόντων εἰς αὐτὸν, ὅστις, προλαμβάνων τὴν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Τζιμισκῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπαπειλουμένην τιμωρίαν, παρεσκεύασε τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ.

Ὁ βασιλεὺς, προχωρήσας ἤδη ἐν τῇ ἀναζεύξει πρὸς τὰ βόρεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐξενίζετο παρὰ τὸν Ὄλυμπον τῆς Βιθυνίας ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ πατρικίου καὶ σεβαστοφόρου Ῥωμανοῦ, ἐγγόνου Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ. Ἀνύποπτος δὲ παρεκάθητο ὁ αὐτοκράτωρ εἰς συμπόσιον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τελούμενον, ὅτ' εὐναῦχος ἐκ τῶν ὑπηρετούντων ἐνέχυσε κρύφα εἰς τὸ βασιλικὸν κύπελλον δηλητήριον τῶν ἐνεργούντων βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς. Τὸ στύγιον ἔργον δὲν εἶχε προκληθῆ ἐκ προτέρων λόγων δυσαρεσκείας τοῦ φαρμακέως ἐναντίον τοῦ βασιλέως, καθ' ἃ ὑπῆρχον οἱ φρονοῦντες. Ἦτο δὲ πολὺ μᾶλλον δεδικαιολογημένη ἡ γνώμη τῶν διαγινωσκόντων ἐν τῷ διαβήματι τοῦ δούλου τὸν δάκτυλον τοῦ Βασιλείου, δεκάπαντος αὐτὸν δι' ὑποσχέσεων περὶ μεγάλων δωρεῶν.

Τἀποτελέσματα τοῦ δηλητηρίου ἤρχισαν ἐπιφαινόμενα εὐθὺς τὴν ὑστεραίαν. Τὸν βασιλέα κατέλαβε νάρκη τῶν μελῶν καὶ πάρεσις τοῦ ὅλου σώματος, ἄπρακτος δ' ἐξηλέγχετο ἡ ἐπιστήμη τῶν ἰατρῶν ἀδυνατοῦσα νὰ ἐξεύρῃ θεραπείαν πρὸς ἀνάρρωσιν τοῦ ὁσημέραι καταβαλλομένου. Ἔτι δὲ δραστικώτερον ἐπενήργησεν ἡ φαρμακεία μετὰ τὴν ἐσπευσμένην μετάβασιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτε εἰς τὰ πρότερα συμπτώματα προσετέθη βαρεῖα δύσπνοια, ἀνθρακίασις τῶν ὤμων καὶ ἐκροὴ αἵματος ἀθρόου ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν.*

* Τοιαύτη εἶνε ἡ εἰς τὴν δηλητηρίασιν τοῦ Τζιμισκῆ ἀναφερομένη παράδοσις τῶν Βυζαντίνων χρονογράφων. Ἀλλ' ἤδη ὁ Schlumberger (L'épopée Byzantine. Jean Tzimiscès σ. 314) ἐκφέρει τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέθανε μᾶλλον ἐκ τύ-

Τὸ μοιραῖον τέλος ἐνεδεικνύετο προσεχές. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέδειξε τότε φιλανθρωπίαν ἄκραν, διανέμων ἀφειδῶς χρήματα εἰς τοὺς πενομένους καὶ μάλιστα εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ λώβης, οἵτινες εἶχον τύχει ἀνέκαθεν πάντοτε μεγάλης παρ' αὐτοῦ προστασίας. Ἔπειτα δ' ἐξωμολογήθη μεταξὺ δακρύων, καλέσας εἰς τἀνάκτορα τὸν ἐπίσκοπον Ἀδριανουπόλεως Νικόλαον. Μεθ' ὃ κατέλαβεν αὐτὸν ὁ θάνατος τὴν 10 Ἰανουαρίου 976 μετὰ βασιλείαν ἔνδοξον ἓξ ἐτῶν καὶ ἑνὸς μηνός.

Ὁ λαὸς τοῦ Βυζαντίου, θάπτων τὸν Τζιμισκῆν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σωτῆρος τῆς Χάλκης, ἐν ᾧ εἶχε κατασκευάσει μεγαλοπρεπῆ τάφον, κατεβίβαζεν εἰς τὴν μητέρα γῆν αὐτοκράτορα νικηφορήσαντα κατὰ τῶν

φου. Ἐγὼ δὲ, ὑποβαλὼν τὸ ζήτημα τοῦ θανάτου αὐτοῦ εἰς τὸν διακεκριμένον παρ' ἡμῖν ἰατρὸν κ. Ἀριστείδην Ἀραβαντινόν, ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν ἑξῆς γνώμην·

«Ἰδοὺ ἡ γνώμη μου περὶ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος.

«Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ σοι εἴπω, ὅτι ἡ σημερινὴ τοξικολογία τρία εἴδη δηλητηριάσεως παραδέχεται·

1ον) τὴν *ὀξεῖαν*, καθ' ἣν ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐντὸς ὀλιγίστων ὡρῶν ἢ καὶ λεπτῶν τῆς ὥρας μετὰ τὴν λῆψιν τῆς δηλητηριώδους οὐσίας·

2ον) τὴν *ὑποξεῖαν* λεγομένην, καθ' ἣν μετὰ διαφόρους βελτιώσεις ἢ χειροτερεύσεις τῶν συμπτωμάτων ἐπέρχεται ἡ λύσις διὰ τῆς ἰάσεως ἢ τοῦ θανάτου ἐντὸς ὀλιγίστων μόνον ἡμερῶν, καὶ

3ον) τὴν *χρονίαν*, ἥτις ἐπέρχεται συνήθως κατὰ τὴν ἐξάσκησιν εἰδικῶν τινων ἐπαγγελμάτων, ἅτινα προκαλοῦσι τὴν δηλητηρίασιν τοῦ ὀργανισμοῦ, διὰ βαθμιαίας ἀπορροφήσεως· ἢ εἰσπνοῆς διαφόρων γνωστῶν δηλητηρίων, οἷον τοῦ μολύβδου, τοῦ ἀρσενικοῦ, τοῦ ὑδραργύρου κτλ.

«Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων τρόπων τῆς δηλητηριάσεως *οὐδένα* ἄλλον παραδέχεται ἡ ἐπιστήμη, ἀπορρίπτουσα ὡς ἐντελῶς ἀβασίμους τὰς ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἢ τῆς παραδόσεως ἀναφερομένας μὲ τὸ ἐπίθετον *βραδείας* δηλητηριάσεις.

«Τούτου τεθέντος, ἂς ἴδωμεν εἰς τίνα τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν δυνάμεθα νὰ ὑπαγάγωμεν τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Τζιμισκῆ.

«Εἰς τὴν πρώτην ὄχι βεβαίως, διότι δὲν ἀπέθανεν ἀμέσως. Ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν δευτέραν, διότι, ἐν ᾧ τὸ δηλητήριον ὑποτίθεται, ὅτι ἐδόθη κατὰ τὴν ὥραν τοῦ συμποσίου, ἤτοι *ἐφ' ἅπαξ*, ἔδει πρὸ παντὸς νὰ ἐπιφέρῃ αὐτῷ ἔντονα γαστροεντερικὰ φαινόμενα κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἑσπέραν τῆς χορηγήσεώς του, τὸ δὲ θανατηφόρον αὐτοῦ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκδηλωθῇ τὴν ἐπαύριον τοὐλάχιστον ἢ μετά τινας ἔστω ἡμέρας. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ νὺξ διέρχεται ἄνευ ἐναχλήσεώς τινος, περὶ ἧς ναναφέρωσι τοὐλάχιστον οἱ χρονογράφοι, *μόνον* τὴν ἐπαύριαν τῆς παραδεδομένης δηλητηριάσεως ἐπῆλθον αὐτῷ τὰ εἰς ταύτην ἀποδιδόμενα ἀμφίβολα συμπτώματα, περὶ ὧν κατωτέρω, ὧν ἕνεκεν ἐπέσπευσε τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφὴν, ὑποστὰς ἅπαντας τοὺς μόχθους μακρᾶς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους πορείας, ὅπως ἀποθάνῃ ἐν τῇ πρωτευούσῃ μετὰ ὁλόκληρον, ὡς ὑπολογίζεις, μῆνα ἀπὸ τοῦ ὄπθεν δηλητηριώδους συμποσίου.

«Περὶ δὲ τῆς τρίτης μορφῆς τῶν δηλητηριάσεων, ἤτοι τῆς χρονίας λεγομένης, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνῃ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τζιμισκῆ προκειμένου. Ἀλλὰ, καὶ ἂν ἠθέ-

Ῥώσων καὶ τῶν Βουλγάρων, τῶν χαλιφῶν τοῦ Βαγδατίου καὶ τοῦ Καΐρου καὶ περιαγαγόντα καλλίνικον τὸν δικέφαλον ἀετὸν τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Ἰωάννης δὲ ὁ Κυριώτης, ὁ γνωστότερος ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Γεωμέτρης, ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ γενόμενος ἔπειτα ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς, καίπερ μετὰ προφανοῦς συγκινήσεως ἀναμιμνησκόμενος τοῦ φόνου Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, οὗ ἡ συμμετοχὴ εἶνε τὸ μόνον μελανὸν στίγμα τὸ κηλιδοῦν τὴν ἄλλως ἀνεπίληπτον μνήμην τοῦ Τζιμισκῆ, ἐθρήνησεν ἐν ἐμμέτρῳ ἐπιτυμβίῳ τὸν θάνατον τοῦ εὐκλεοῦς βασιλέως. Οὐδ' εἶνε μικροτέρα δόξα τοῦ θανόντος αἱ λέξεις τοῦ Ἄραβος χρονογράφου Ἀβοὺλ-φαράτζ, γράψαντος περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἀνεδείχθη πάντοτε μέγας καὶ μεγάθυμος, ἀπελευθερόνων τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ὅτι ἐθρηνήθη παρὰ μικρῶν τε καὶ μεγάλων.

λομεν παραδεχθῆ τοιαύτην τινὰ δηλητηρίασιν, ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ παραδεχθῶμεν καὶ τὴν βαθμιαίαν χορήγησιν τοῦ δηλητηρίου *ἐπί τινα χρόνον* τοὐλάχιστον, ἐν ᾧ αἱ πηγαί, ἃς μοι ἀνεκοίνωσας, ἀναγράφουσιν, ὅτι ἅπαξ μόνον ἐδόθη αὐτῷ τοιοῦτον, κατὰ τὸ συμπόσιον τῆς Βιθυνίας.

«Ἐκ πασῶν τούτων τῶν σκέψεων ἐξάγω, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἀπέθανεν ἐκ δηλητηριάσεως. — Ἀλλὰ τότε, θὰ μ' ἐρωτήσῃς, ἐκ τίνος νόσου;

«Φρονῶ, ὅτι τὰ συμπτώματα, ἅτινά μοι ὑποβάλλονται, ἤτοι ἡ ἀπότομος νάρκη τῶν μελῶν, ἡ πάρεσις παντὸς τοῦ σώματος καὶ ἡ καταβολὴ ἁπασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ τέως γιγαντιαίου σώματος, ὡς καὶ ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄφιξις αὐτοῦ μετ' ἄσθματος μυχίου *(περιπνέοντος καὶ ἀναπεμπομένου)* καὶ μετὰ χαλεποῦ ἐξερεθισμοῦ τῶν ἐγκάτων, μεθ' ὧν καὶ ἀπέθανε, δύνανται νὰ ποδοθῶσιν εἰς ἀσθένειαν τῆς καρδίας. Μετὰ τὴν κραιπάλην τοῦ συμποσίου καὶ ἄλλας ἴσως ἀφροδισιακὰς καταχρήσεις μετ' αὐτὸ ἔπαθε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπότομον διατάραξιν τῆς ἰσορροπίας καρδιακῆς τινος ὀργανικῆς νόσου, ἣν ἔφερε πρὸ πολλοῦ ἴσως, χωρὶς νὰ τὴν ἐννοῇ, διότι ἀντεσταθμίζετο ὑπὸ ὑπερτροφίας τῆς καρδίας· ἐκ δὲ τῆς διαταράξεως ταύτης τῆς κυκλοφορίας ἐπῆλθεν αὐτῷ δύσπνοια *(μύχιον ἄσθμα)* καὶ καρδιακὴ κρίσις παραλύσασα τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν γένει. Ἡ δ' ἐκροὴ αἵματος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἶνε ὁμοίως σόλοικος ἰατρικῶς, διότι οὐδέποτ' ἔχομεν αἱμορραγίας ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν. Θὰ ἐπρόκειτο ἁπλούστατα περὶ ἰσχυρᾶς ὑπεραιμίας καὶ οἰδήματος τῶν ἐπιπεφυκότων, ἐκ τῆς αὐτῆς καρδιακῆς αἰτίας προερχομένων. Καὶ ἡ ὀργὴ δὲ, ὑφ' ἧς κατελήφθη ἀναζευγνύων ἐκ Συρίας ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ του κατεχομένων γαιῶν, δὲν ἦτο πιθανῶς ξένη πρὸς τὴν αἰφνιδίαν καρδιακὴν κρίσιν.

«Δῦτη εἶνε κατ' ἐμὲ ἡ πιθανωτέρα διάγνωσις τῆς νόσου. Ὁπωσδήποτε δ' ἐν καθαρᾷ, ἰατρικῇ, συνειδήσει ἀποφαίνομαι ὑπὲρ τῆς ἀπολύτου ἀθωότητος ἁπάντων τῶν κατηγορηθέντων ἐπὶ βασιλοκτονίᾳ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν».

ΛΓ'

ΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΝΙΚΑΙ

α'

Ἡ συμβασιλεία Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου.

ΑΡΧΙΚΟΝ Ο ΕΚ ΠΑΤΜΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ΤΕ μετὰ τὸν θάνατον Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ εἶχε περιβληθῇ τὸ διάδημα τοῦ Βυζαντίου τελευτῶντος τοῦ 969 Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς, ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἀνηγορεύθη ῥητῶς ὡς συμβασιλεὺς τῶν δύο ἀνηλίκων υἱῶν τοῦ Ῥωμανοῦ Β', ὧν καὶ αὐτὸς ὁ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ἐθεωρεῖτο ἁπλῶς κηδεμὼν ὡς σύζυγος τῆς Θεοφανοῦς. Ἀλλὰ τυπικὴ ὑπῆρξε διὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ ἡ συμβασιλεία τῶν δύο νομίμων κληρονόμων τοῦ θρόνου, τῶν ἐγγόνων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἀπ' εὐθείας ἀπογόνων τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

Θανόντος δὲ τοῦ Τζιμισκῆ, ὁ μὲν πρεσβύτερος τῶν δύο ἀδελφῶν Βασίλειος ἦγεν ἤδη τὸ εἰκοστὸν περίπου τῆς ἡλικίας ἔτος, ὁ δὲ νεώτερος Κωνσταντῖνος ἦτο δεκαεπταέτης. Οὐδεὶς λοιπὸν ὑπῆρχε τὸ ἐξῆς λόγος ὅπως εἰς τοὺς νεανίσκους, οἵτινες ἤδη μὲν ζῶντος τοῦ πατρὸς Ῥωμανοῦ εἶχον ἀνακηρυχθῇ αὔγουστοι, ἀλλ' εἶχον ἔκτοτε μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου τοῦ Τζιμισκῆ διαβιώσει ὁπωσδήποτε ὑπὸ κηδεμονίαν, δοθῇ ἕτερος ἐπίτροπος. Οἱ τριςέγγονοι Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι τὸν ἤδη ἐκ τετραγονίας εἰς αὐτοὺς ἀνήκοντα θρόνον.

Καὶ περιεβλήθησαν πράγματι τὸ διάδημα ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ὧν μακροτάτη ἔμελλε νὰ εἶνε ἡ ἀρχή, τοῦ μὲν Βασιλείου θανόντος τῷ 1025, τοῦ δὲ Κωνσταντίνου τῷ 1028. Ἀλλ' ἡ ἡμίσεια ἑκατονταετηρὶς ἡ καταλαμβανομένη ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν δύο ἀδελφῶν μόνον μέχρι τινὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ συμβασιλεία αὐτῶν. Συμβαίνει δῆλα δὴ εἰς αὐτοὺς ὅ τι καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Λέοντα τὸν σοφὸν καὶ Ἀλέξανδρον τοὺς υἱοὺς Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Συμβασιλεύουσι μὲν κατὰ τύπους καὶ μνημονεύονται κοινῇ ἐν τοῖς δημοσίοις ἐγγράφοις καὶ ἀμφοτέρων ἡ εἰκὼν ἐπιτυποῦται ἐπὶ τῶν νομισμάτων, ἀλλ' ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς ἐπισκιάζει τὸν νεώτερον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε σπανίως ἀναγράφεται τὶς πρᾶξις τοῦ Κωνσταντίνου ἀξία λόγου ἐφ' ὅσον ἔζη ὁ Βασίλειος, μόνον δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ παρουσιάζεται οἱονεὶ διαδεχόμενος αὐτὸν καὶ μοναρχῶν, καθ' ἃ ἄλλοτε ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὸν Λέοντα.

ΝΟΜΙΣΜΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ἀλλ' ἡ μεγάλη διαφορὰ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀξίας τῶν δύο ἀδελφῶν ἡ διατρανωθεῖσα σὺν τῷ χρόνῳ δὲν ἐξεφάνη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Ζῶντος ἔτι τοῦ Τζιμισκῆ ἡ ἀγωγὴ ἧς ἔτυχον οἱ δύο ἀδελφοὶ ἢ μᾶλλον ἡ παραμέλησις πάσης αὐτῶν βασιλικῆς ἀγωγῆς εἶχεν ἰσοπεδώσει τὰς φύσεις τῶν δύο νεανίσκων. Καὶ περιελθούσης δ' εἰς αὐτοὺς τῆς ἀρχῆς, δὲν ἀνέλαβον εὐθὺς καὶ δὰ μιᾶς τὴν βασιλικὴν δύναμιν, ἀλλὰ τὰ τῆς ἐξουσίας διεχειρίζετο ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος, τοῦ πρεσβυτέρου τῶν βασιλέων Βασιλείου μὴ ἔχοντος ἀκόμη πεποίθησιν ἐφ' ἑαυτὸν καὶ προσέχοντος εἰς τὸν παρακοιμώμενον ὡς εἴς τινα παιδοτρίβην κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ζωναρ.

Ἡ δὲ ἀκοίμητος φιλοδοξία τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις, ὢν ἐν Βυζαντίῳ μέγας καὶ πολὺς ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἶχε μὲν ἐν τῷ μακρῷ ἔκτοτε χρόνῳ ὑποστῆ ἐκλείψεις τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶχε κλονηθῆ ὑπὸ τῆς ὑπονοίας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Τζιμισκῆ, συνέπιπτε πρὸς τὴν ἀνάγκην τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ βραχίονος, ἣν ἠσθάνοντο οἱ ἔτι διὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας ἀνερμάτιστοι νέοι βασιλεῖς.

Πράγματι ἡ ἐπελθοῦσα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Τζιμισκῆ πολιτικὴ μεταβολὴ δὲν ὑπῆρξεν ἀνώδυνος. Δὲν συνέβη τότε ὅ τι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ὅτε γοργότατα διερρυθμίσθησαν τὰ πρι-

γματα πρὸς στήριξιν τοῦ νέου θρόνου. Εἶνε δ' ἀληθῶς περίεργον πῶς νῦν, ὅτε τὸ διάδημα περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τοὺς νομίμους ἐκγόνους τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ὁ θρόνος ἐκλονήθη, καὶ δὴ παρὰ κηδεστοῦ τοῦ θανόντος αὐτοκράτορος. Πρὸς ἀποτροπὴν δὲ τοῦ ἐκ τῆς στάσεως ταύτης κινδύνου ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ πεῖρα Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου.

6'

Ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ.

Βάρδας Σκληρὸς ὁ νικητὴς τῆς Ἀρκαδιουπόλεως καὶ διακριθεὶς παρὰ τὸ Δορύστολον εἶχεν ἤδη ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ κατηγορηθῆ ὡς ἐφιέμενος τοῦ θρόνου καὶ καταδικασθῆ εἰς ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν. Ἀλλ' ἀπαλλαγεὶς τῆς ποινῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἶχεν ἀνακτήσει τὸ παρ' αὐτῷ ἀξίωμα, κατὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ περιεβάλλετο τὴν ἀρχὴν δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς δὲ τὴν προστασίαν ταύτην τοῦ Τζιμισκῆ, ὅστις ἄλλως τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἦτο διατεθειμένος συμπαθῶς πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦτον τῆς πρώτης συζύγου Μαρίας, καὶ τὴν πρὸς τὸν γενναῖον στρατηγὸν εὔνοιαν τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους προσετίθετο καὶ ὁ μέγας, αὐτόχρημα τυραννικὸς πλοῦτος ὃν ἐκέκτητο.

Ἀπὸ τοιούτων ἐφοδίων ἐπεχείρησεν ὁ Σκληρὸς τὴν ἐναντίον τῶν βασιλέων ἀποστασίαν, ἰδὼν ἑαυτὸν παραγκωνιζόμενον ὑπὸ Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου. Πράγματι ὁ Βασίλειος ἅμα τῇ ἀναρρήσει τῶν νέων βασιλέων ἔπαυσε τὸν ἐπίφοβον ἀνταγωνιστὴν ἀπὸ τῆς ἀρχιστρατηγίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ διώρισεν αὐτὸν ἐν θέσει ὑποδεεστέρᾳ καὶ, τοῦθ' ὅπερ κυριώτερον, λίαν ἀπομεμακρυσμένῃ, δοῦκα τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ ταγμάτων, ἀναθεὶς αὐτῷ τὴν φρούρησιν τῶν κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Εὐφράτου φρουρίων καὶ τὴν παρακώλυσιν τῶν εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν. Θέλων δ' ἔτι μᾶλλον νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν ἐπικίνδυνον στρατηλάτην ἀπεχώρισεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὸν μάλιστα εἰς αὐτὸν ἀφωσιωμένον Μιχαὴλ Βούρτζην τὸν νικητὴν τῆς Ἀντιοχείας, καὶ, ἀποσπάσας ἀπὸ τῆς παρὰ τῷ Σκληρῷ ὑπηρεσίας, ἔστειλεν αὐτὸν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὡς δοῦκα, τιμήσας ἄλλως διὰ τοῦ ἀξιώματος μαγίστρου. Καὶ ἄξιαι μὲν λόγου καὶ τιμητικαὶ ἦσαν πάντως αἱ νέαι θέσεις τῶν δύο γενναίων ἀνδρῶν,

εἰς οὓς ἀνετίθετο ἡ ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἄμυνα, ἀλλ' ἡ ἐντολὴ αὕτη συνεδέετο καὶ πρὸς ἀπαραγνωρίστους κινδύνους, τὸ δὲ κυριώτατον ἐλατήριον τῆς εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ Βυζαντίου ἀποπομπῆς ἦτο ἡ ἐπιθυμία τοῦ εὐνούχου Βασιλείου νἀπομακρύνῃ αὐτοὺς ὅσον ἔνεστι μᾶλλον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ δ' ἀφαιρεθὲν ἀπὸ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἀξίωμα δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀνετέθη εἰς τὸν πατρίκιον Πέτρον Φωκᾶν τὸν ἐπ' ἴσης ἤδη γνωστὸν ἡμῖν ἐκ τῆς ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἁλώσεως τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν κατὰ τοῦ Σβιατοσλάβου ἀγώνων ἀνεψιὸν τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου.

Γοργὴ ἐνεκυμονήθη ἐν τῇ ἠγανακτημένῃ ἐπὶ τῷ παραγκωνισμῷ ψυχῇ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἡ σκέψις τῆς ἀποστασίας, εἰς ἣς τὴν ἐκτέλεσιν προέβη ἀμελλητί. Καὶ περιεβλήθη μὲν τὰ ἐπίσημα τῆς βασιλείας, ἀλλὰ δὲν ἐμελέτα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν κατάλυσιν τῶν δύο νεαρῶν βασιλέων, ἀρκούμενος προφανῶς εἰς τὴν μετ' αὐτῶν συμβασιλείαν ἢ τὴν ἐπιτροπείαν αὐτῶν, καθ' ἃ πρότερον ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Τζιμισκής. Ἀλλ' ἡ σθεναρὰ ἀντίδρασις, ἣς ἔτυχε παρὰ τοῦ χειριζομένου τὴν ἀρχὴν Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου, ὤξυνε σὺν τῷ χρόνῳ τὸν ἀγῶνα· αἱ δὲ μακραὶ ἐπιτυχίαι τοῦ ἀποστάτου προξένωσαν εἰς τὴν ἀνταρσίαν αὐτοῦ χαρακτῆρα μακροῦ ἐμφυλίου πολέμου, διαρκέσαντος μὲν ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη, διασπάσαντος δὲ τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐν Ἀσίᾳ εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα.

Τοῦ ὅλου τολμηροῦ ἐγχειρήματος τοῦ Βάρδα Σκληροῦ προηγήθη ἡ ἐπιτηδεία διὰ τοῦ πιστοῦ Ἄνθη Ἀλυάτου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διάσωσις τοῦ ἰδίου υἱοῦ Ῥωμανοῦ, ὅστις ἠδύνατο νὰ κινδυνεύσῃ διαμένων ἐν τῇ βασιλευούσῃ δίκην ὁμήρου τοῦ φιλεκδίκου Βασιλείου.

Ἅμα δὲ τῇ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀνακηρύξει τοῦ ἀποστάτου ὡς αὐτοκράτορος σύμπασα σχεδὸν ἡ ἀσιατικὴ στρατιὰ προσεχώρησεν εἰς αὐτόν. Πρῶτοι δὲ κατήρξαντο τῆς εὐφημίας οἱ Ἀρμένιοι στρατιῶται, συμπολῖται ὄντες τοῦ ἐξ Ἀρμενίων καταγομένου Βάρδα. Πρώτη δὲ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν φροντὶς τοῦ ἀνταπαιτητοῦ τοῦ θρόνου ὑπῆρξεν ἡ διὰ παντὸς τρόπου εὕρεσις χρημάτων, ἀναγκαιοτάτων διὰ τὸν πόλεμον, ὅστις προεμηνύετο ὁπωσδήποτε μακρός. Ἐπρομηθεύθη δὲ ταῦτα εἴτε διὰ κατασχέσεως τῶν δημοσίων φόρων, εἴτε διὰ συλλήψεως τῶν πλουσίων, ὧν ἔνιοι καὶ αὐθόρμητοι προσέφερον εἰς αὐτὸν τὴν οὐσίαν ἐπ' ἐλπίδι μειζόνων μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστασίας δωρεῶν.

Τὸ Χάρποτε τῆς Μεσοποταμίας καὶ ἡ Μελιτηνὴ ὑπῆρξαν αἱ πρῶται

κτήσεις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ πρῶτα θησαυροφυλάκια τῆς ὁσημέραι εἰς πλῆθος καὶ πλοῦτον προαγομένης στρατιᾶς τοῦ ἀποστάτου. Ἐξ ἑτέρου δὲ θέλων ὁ Σκληρὸς ναὐξήσῃ ἔτι μᾶλλον τὰς ἤδη ἱκανῶς ἀξιομάχους δυνάμεις αὐτοῦ ὡμολόγησε συμμαχίαν καὶ φιλίαν μετὰ διαφόρων γειτονούντων Ἀράβων ἡγεμόνων τῆς Ἀσίας, παρ' ὧν ἔλαβε πλὴν τῶν ἄλλων τριακοσίους ἱππεῖς. Αἱ δὲ συμμαχίαι αὗται, προστιθέμεναι εἰς τὰς παρὰ τῶν ἰσχυρῶν δυναστῶν τῆς Ἀρμενίας σταλείσας ἐπικουρίας, καθίστανεν ἔτι ἐπιφοβωτέραν τὴν ἀποστασίαν τοῦ Σκληροῦ.

Πεισθεὶς δ' ἐκ τῶν μεγάλων αὐτοῦ παρασκευῶν, ὅτι θὰ ἦτο ἀκαταπολέμητος, ὥρμησεν ἅμα ἐπιστάντος τοῦ θέρους τοῦ 976 ἐκ τῆς Μεσοποταμίας, βαδίζων μετὰ τῆς πολυπληθοῦς αὐτοῦ καὶ πολυμελοῦς στρατιᾶς ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν τούτοις δὲ τὸ ἄγγελμα τῆς ἀποστασίας ἐπλήρωσεν ἀνησυχίας τούς τε ἀγαθοὺς πολίτας καὶ τοὺς βασιλεῖς. Ἀμελλητὶ δὲ Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος διέταξε τὸν στρατοπεδάρχην τῆς Ἀνατολῆς Πέτρον Φωκᾶν νὰ σπεύσῃ εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, ὅπως προκαταλάβῃ τὴν στρατιὰν τῶν ἀποστατῶν. Διετάχθη δὲ καὶ ὁ δοὺξ Ἀντιοχείας Μιχαὴλ ὁ Βούρτζης νὰ συμπράξῃ μετὰ τοῦ Φωκᾶ, ὁμοίως δὲ καὶ Εὐστάθιος Μαλεΐνος ὁ ἐκ τοῦ γνωστοῦ οἴκου τῶν συγγενῶν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ Μαλεΐνων, ὅστις ἦτο τότε στρατηγὸς τῆς Κιλικίας.

Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐπιχειρηθεισῶν διὰ τοῦ μητροπολίτου Νικομηδείας Στεφάνου διαπραγματεύσεων πρὸς τὸν Σκληρὸν περὶ συνδιαλλαγῆς ἤρχισεν ὁ μεταξὺ τῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ τῶν Σκληρείων ἀγών. Ὅτι δὲ ὁ ἀγὼν οὗτος ἔμελλε νὰ ὑπάρξῃ μακρὸς καὶ δεινὸς ἀπεδείκνυον ἱκανῶς αἱ χαρακτηριστικαὶ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης τοῦ Σκληροῦ λέξεις, ἃς οὗτος εἶπε πρὸς τὸν ἀναλαβόντα τὴν πρεσβείαν ἱεράρχην. Ἀνατείνας τὸν δεξιὸν πόδα καὶ δείξας τὸ ἐρυθροβαφὲς πέδιλον, «ἀδύνατον, εἶπεν, ὦ ἄνθρωπε, ὁ περιβαλόμενος ἅπαξ τοῦτο ἐνώπιον πλήθους πολλοῦ νἀποβάλῃ αὐτὸ ῥᾳδίως. Εἰπὲ λοιπὸν εἰς τοὺς ἀποστείλαντάς σε ὅτι ἢ ἑκουσίως θά με παραδεχθῶσι βασιλέα, ἢ ὅτι θὰ πειραθῶ νὰ λάβω τὴν ἀρχὴν καὶ μὴ βουλομένων ἐκείνων».

Παρελθούσης δὲ τῆς ταχθείσης πρὸς ἀποδοχὴν τῶν βαρέων τούτων ὅρων τεσσαρακονθημέρου προθεσμίας, ὁ Σκληρὸς ἐξεκίνησεν ἐκ τῆς παρὰ τὸν Εὐφράτην Μελιτηνῆς. Παρὰ δὲ τὸν Βούκου λίθον, μεταξὺ Ἀραβισσοῦ καὶ Λαπάρας, συνεκρούσθησαν οἱ πρόδρομοι τῆς στρατιᾶς τοῦ ἀποστάτου, ὧν ἡγεῖτο Ἄνθης ὁ Ἀλυάτης, καὶ μέρος τῶν βασι-

λικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Εὐσταθίου τοῦ Μαλεΐνου. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἰσόπαλος ἀπέβαινεν ἡ μάχη, ἔπειτα δὲ ὁ Ἀλυάττης, κεντήσας τὸν ἵππον μετ' ἀλογίστου ὁρμῆς, ἐξετέθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτ' ἔπεσε καιρίως τραυματισθείς. Εἰς δὲ τὸν φόνον αὐτοῦ ἐπηκολούθησεν ὁ διασκορπισμὸς τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὰς πέριξ νάπας καὶ λόχμας. Διασαλευομένων δὲ τῶν κατὰ τὸν Σκληρὸν καὶ διαδιδομένης ὡς μελετωμένης τῆς ἀπὸ τῶν τάξεων αὐτοῦ ἀποσκιρτήσεως τοῦ ἑταιρειάρχου, ἤτοι ἀρχηγοῦ τῶν ὑπ'αὐτὸν ξένων στρατιωτῶν, οὗ ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, ὁ ἀποστάτης διενήργησε τὸν φόνον αὐτοῦ διὰ τῶν ἐν τῇ στρατιᾷ Σαρακηνῶν μισθοφόρων.

Ἐν τούτοις δ' οἱ ἄρχοντες τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, προσδοκῶντες ἄμεσον τὴν ἐπέλευσιν αὐτοῦ τοῦ Σκληροῦ, ἐφρόντισαν νὰ προκαταλάβωσι τὰς κυριωτάτας τῶν κατὰ τὸν Ἀντίταυρον διόδων, δι' ὧν ἔμελλε νὰ διέλθῃ, βαίνων πρὸς βορρᾶν.

Γ'

Ἐπιτυχίαι τοῦ ἀποστάτου.

Ἡ δραστηρία ἐνέργεια τῶν βασιλικῶν ἀνεχαίτισεν ἐπί τινα χρόνον τὴν δραστηριότητα καὶ τόλμην τοῦ ἀποστάτου. Ἀλλὰ νέον θάρρος ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Σκληρὸν προσελθὼν πρὸς αὐτὸν αὐτόμολος ἐκ τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς στρατηγός, ὁ Σαχάκιος Βραχάμιος, Ἀρμένιος ὢν πιθανῶς τὴν καταγωγήν. Εἰς τούτου τὰς παραθαρρύνσεις πεισθεὶς ὁ Σκληρὸς ὥρμησε πρὸς τὰ πρόσω, καὶ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἔφθασε πρὸ τῆς Λαπάρας ἢ μᾶλλον Λιπάρας, ὀχυροῦ φρουρίου καὶ πρωτευούσης τοῦ ὀρεινοῦ θέματος Λυκανδοῦ, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὴν ἀρχαίαν Κατανίαν τῆς Καππαδοκίας.

Ἡ Λιπάρα ἢ Λυκανδὸς κατεῖχε θέσιν ἐπικαιροτάτην ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ Σκληροῦ θέλοντος νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, αὐτὴν ἐκείνην τὴν πόλιν, ἐν ᾗ εἶχεν ἀνακηρυχθῇ αὐτοκράτωρ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ἥτις ἦτο νῦν τὸ στρατήγιον τῶν βασιλικῶν. Διὰ δὲ τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεως ὁ στρατοπεδάρχης Πέτρος Φωκᾶς ἔσπευσε νἀντιμετρηθῇ πρὸς τὸν ἀποστάτην ἀντιστρατοπεδεύων παρὰ τὴν Λυκανδόν. Καὶ ἐπί τινας μὲν ἡμέρας ἐπιτηρητικὴ ὑπῆρξεν

ἡ θέσις τῶν ἀντιπάλων στρατοπέδων. Τέλος δὲ ὁ Σκληρός, διὰ δόλου παρασύρας εἰς μάχην τοὺς βασιλικούς, ἠδυνήθη νὰ νικήσῃ, τρέψας αὐτοὺς εἰς φυγὴν καὶ πλείστους φονεύσας, πολλὰ δὲ ἀπαγαγὼν λάφυρα. Συνέβη δὲ ἡ μάχη πιθανῶς τὸ φθινόπωρον τοῦ 976.

Ἡ παρὰ τὴν Λυκανδὸν τροπὴ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ὑπῆρξε κρίσιμος. Μεταξὺ τῶν φυγόντων ὑπῆρξεν οὐ μόνον ὁ Εὐστάθιος Μαλεΐνος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ δοὺξ Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Βούρτζης, ὅστις καὶ προσῆλθε πρὸς τὸν ἀποστάτην. Ἡ δὲ μεγάλη τοῦ Σκληροῦ καὶ ἐν μέρει ἀπροσδόκητος νίκη κατέπληξε τὰ πνεύματα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πλεῖστοι ὅσοι ὑπῆρξαν οἱ εἰς αὐτὸν προσχωρήσαντες, ἐν οἷς καί τινες τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐπιφανῶν. Ἡ ἀποστασία ἤρχισε διαδιδομένη μετὰ μεγίστης ταχύτητος, τὸ αἷμα ἔρρεεν ἀπανταχοῦ τῆς Ἀσίας, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων ὁ Σκληρὸς ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ αὐτόχρημα βασιλεύων ἐν Ἀσίᾳ. Τὸ κράτος ἦτο οἱονεὶ διῃρημένον εἰς δύο τμήματα.

Τὸ δὲ κυριώτατον κέρδος τῆς τοιαύτης ταχείας αὐξήσεως τῆς γοητείας τοῦ ἀποστάτου ὑπῆρξεν ἡ εἰς αὐτὸν ἐν πρώτοις προσχώρησις τῶν πληρωμάτων τοῦ ἐν Ἀτταλείᾳ τῆς Κιλικίας στόλου, δεσμευσάντων τὸν ἐπ' αὐτῶν τεταγμένον ναύαρχον τῶν βασιλέων, ὅστις καὶ παρεδόθη εἰς τὸν ἄνδρα, ὃν προέστησεν ὁ Σκληρὸς ὡς ἴδιον ἑαυτοῦ ναύαρχον εἰς τὸν στόλον τοῦ ναυτικωτάτου τῶν θεμάτων τῆς Ἀσίας, τοῦ τῶν Κιβυρραιωτῶν, ὅστις ἐπ' ἴσης ἀνεκήρυξε τὸν Σκληρόν. Ὁ δὲ ναύαρχος οὗτος τοῦ Σκληροῦ ὑπῆρξεν ὁ Μιχαὴλ Κουρτίκης.

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΡΤΙΚΗ ΝΑΥΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΣΚΛΗΡΟΥ

Τοιαῦται δ' ἐπιτυχίαι ὤθησαν τὸν Σκληρὸν ταχὺν πρὸς τὰ πρόσω. Μετὰ τὴν Λυκανδὸν ἐκυριεύετο ἡ σὺχ ἧττον ὀχυρὰ Τζαμανδὸς τῆς Καππαδοκίας. Διὰ δὲ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ταύτης ἠνοίγετο πλέον εἰς τὸν ἀποστάτην ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ ἦσαν βαταὶ εἰς αὐτὸν αἱ ὁδοὶ αἱ διὰ τῶν Κομάνων ἄγουσαι εἰς τὰ νότια παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Τὰ τῶν βασιλέων εὑρίσκοντο προφανῶς ἐν κινδύνῳ. Τὴν δὲ ταραχὴν τὴν καταλαβοῦσαν τὰ βασίλεια ἀποδεικνύει ἡ ἀπόφασις ἡ κατόπιν συμβουλίου ληφθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ ἀποστολῆς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου, εἰς ὃν ἐδόθη ἀρχὴ ἰσοτύραννος καὶ

ἀνεύθυνος. Ὑπῆρξε δὲ οὗτος ὁ πρωτοβεστιάριος Λέων, εἰς ὃν παρεζεύχθη ὡς σύμβουλος ὁ πατρίκιος Ἰωάννης. Ἀλλ' ἤδη, ὅτε περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 977 οἱ βασιλικοὶ οὗτοι ἐπίτροποι διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἡ στρατιὰ τῶν ἀποστατῶν εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ βασιλικοῦ χωρίου Διποτάμου, ὅπερ οἱ ἐγχώριοι ἐκάλουν Μεσάνακτα, ὑποτάξασα τὰς μεταξὺ τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Φρυγίας χώρας καὶ δέκα μόνον ἡμερῶν πορείαν ἀπέχουσα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ Φρυγίᾳ κατὰ τὸ Κοτυάειον ἐστρατοπέδευσεν οὐ μακρὰν τῶν Σκληρείων ἡ ὑπὸ τὸν στρατοπεδάρχην Πέτρον τὸν Φωκᾶν βασιλικὴ στρατιά.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐπειράθη ὁ Λέων νὰ ἐνσπείρῃ τὴν διχόνοιαν εἰς τὴν στρατιὰν τῶν ἀποστατῶν δι' ὑποσχέσεων καὶ ἀποσπάσῃ αὐτομόλους ἀπ' αὐτῆς. Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ διαβήματος τούτου, ὅπερ συνετέλεσε πολὺ μᾶλλον εἰς ἐνθάρρυνσιν τῶν Σκληρείων, πεισθέντων περὶ τῆς ἀσθενείας τῶν ἀντιπάλων, ὁ Λέων ἐτράπη μετὰ πολλῆς τῆς τόλμης ὅλως ἐναντίαν ὁδόν. Καὶ δή, ἀναστήσας ἐκ Κοτυαείου τὸ στρατόπεδον τῶν βασιλικῶν καὶ παρελάσας νύκτωρ ἐκ τοῦ χώρου ἐν ᾧ ἐνεστρατοπέδευεν ὁ Σκληρός, ἀφῆκεν αὐτὸν ὀπίσω, καὶ προεχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, βαίνων πρὸς τὴν Καισάρειαν. Ἐσκόπει δὲ προφανῶς διὰ τῆς τολμηρᾶς ταύτης πορείας ὁ πρωτοβεστιάριος νὰ ἐνσπείρῃ εἰς τοὺς ἀποστάτας φόβον περί τε τῶν κτημάτων αὐτῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ κειμένων καὶ περὶ αὐτῶν δὲ τῶν ὄπισθεν ὑπὸ τῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν βαινούσης στρατιᾶς ἐγκαταλειφθέντων συγγενῶν. Τὸ δὲ πείραμα ἐπέτυχεν ἀληθῶς, καὶ πλεῖστοι ὅσοι ἐκ τῶν ταχθέντων μετὰ τοῦ Σκληροῦ ἤρχισαν προσρέοντες εἰς τὸν πρωτοβεστιάριον.

Καταληφθεὶς δ' ὁ Σκληρὸς ὑπὸ φόβου μὴ ἐγκαταλειφθῇ τέλεον καὶ θέλων νἀναχαιτίσῃ τὸ κακόν, ἀπέσπασε μέρος τῆς ἰδίας στρατιᾶς, καὶ ἔστειλεν αὐτὸ ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην καὶ τὸν Ῥωμανὸν Ταρωνίτην ἐναντίον τοῦ Λέοντος· ἔδωκε δ' εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντολὴν νὰ παρεμποδίζωσι μὲν πάσῃ μηχανῇ τὴν πρὸς τὰ πρόσω προέλασιν τῶν βασιλικῶν, ἀλλὰ καὶ νἀποφύγωσι μάχην ἐκ τοῦ συστάδην.

Ἐν τούτοις δὲ ἤδη οἱ ὑπὸ τὸν Βούρτζην ἀποσταλέντες εἶχον προχωρήσει μέχρι μικρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς. Ἀγγελθείσης δὲ τῆς μεταξὺ τῶν δύο στρατευμάτων κατά τι φρούριον καλούμενον Ὀξύλιθον ἐπικειμένης διαβάσεως Σαρακηνῶν ἐκ Χαλεπίου κομιζόντων εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἀπὸ ἐτῶν τεταγμένον φόρον, ἡ καταλαβοῦσ' ἀμφότερα τὰ στρατόπεδα ἐπιθυμία τῆς παρακρατήσεως

τῆς λείας ἤγαγεν εἰς κρατερὰν μάχην μεταξὺ τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν Σκληρείων. Ἀπέβη δὲ ἡ μάχη κατὰ τῆς ὑπὸ τὸν Βούρτζην στρατιᾶς, οὔσης ὀλιγοπληθεστέρας. Οἱ ἀποστάται ἐτράπησαν εἰς φυγήν, μάλιστα δ' ἔπαθον οἱ ὑπὸ τὸν Ταρωνίτην Ἀρμένιοι, ὧν πάντες οἱ ζωγρηθέντες ἀπεσφάγησαν ὑπὸ τῶν νικητῶν.

Καὶ ὁ μὲν Λέων μετὰ τὴν ἀξίαν λόγου νίκην ταύτην προεχώρησε περαιτέρω, προσδεχόμενος τοὺς ὁσημέραι προσρέοντας πρὸς αὐτόν. Ἀλλ' ἡ ἧττα δὲν ἀπήλπισε τὸν Σκληρόν, ὅστις, ἀνασυντάξας τὴν στρατιάν, ἔβη ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ πρωτοβεστιαρίου. Φθάσας δ' εἰς τόπον καλούμενον Ῥαγέας, ἐξεζήτει καιρὸν κατάλληλον πρὸς μάχην. Γενομένης δὲ τέλος συμβολῆς, πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 977, ἡ στρατιὰ τῶν ἀποστατῶν, διηρημένη τριχῇ ὑπ' αὐτὸν τὸν Βάρδαν, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Γαβρᾶν, ἐπέσεισε διὰ τῆς ὁρμῆς τοῦ κατὰ τὰ κέρατα ἱππικοῦ τὰς τάξεις τῶν πολεμίων. Ἡ βασιλικὴ στρατιὰ ἐτράπη εἰς φυγήν, πολλὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ σφαγή. Ἡ δ' ἐπιτυχία τῶν νικητῶν ἀπέβη πολλῷ μείζων ἕνεκα τοῦ φόνου ἢ τῆς ζωγρήσεως πολλῶν τῶν ἐπιφανῶν. Καὶ μεταξὺ μὲν τῶν πεσόντων ἦτο ὁ πατρίκιος Ἰωάννης, τῶν δὲ ζωγρηθέντων οἱ ἀδελφοὶ Θεόδωρος καὶ Νικήτας οἱ Ἀγιοζαχαρῖται ἐξωρύχθησαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπ' ὄψει παντὸς τοῦ στρατεύματος ὡς παραβάντες ὅθεν τοὺς πρὸς τὸν Σκληρὸν ὅρκους καὶ προσχωρήσαντες πρὸς τὸν πρωτοβεστιάριον. Τὰ δὲ κυριώτατα τραύματα τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς ὑπῆρξαν ὁ φόνος τοῦ στρατοπεδάρχου Πέτρου τοῦ Φωκᾶ καὶ ἡ ζώγρησις τοῦ πρωτοβεστιαρίου Λέοντος.

Ἡ παρὰ τὰς Ῥαγέας νίκη μετέστησε διὰ μιᾶς τὰ πράγματα ὑπὲρ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ. Σωρηδὸν προσεχώρουν εἰς αὐτὸν ἀρχαῖοι καὶ νέοι στασιῶται καὶ, κύριος ἤδη ὢν τοῦ πλείστου τῆς βυζαντιακῆς Ἀσίας, ἔβη ταχὺς πρὸς βορρᾶν, ὅπως ἐκπολιορκήσῃ τὰς ὀλίγας πόλεις, αἵτινες ἐν Ἀσίᾳ ὑπεῖκον ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν βασιλέων, τὴν Νίκαιαν, τὴν Νικομήδειαν, τὴν Ἄβυδον.

Καὶ εἰς μὲν τῆς Ἀβύδου τὴν ἐκπολιόρκησιν ἀπεφάσισε νὰ προβῇ διὰ θαλάσσης, ἀναθεὶς τὸ ἔργον εἰς τὸν ναύαρχον αὐτοῦ Κουρτίκην, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου κατέχοντα ἤδη. Ἀλλ' εἰς τὸν θαλασσοκρατοῦντα Σκληρὸν ἀντέταξεν ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος, ἔκτακτον ἀναπτύξας δραστηριότητα, στόλον βασιλικόν, οὗ ναύαρχος ἀνεδείχθη ὁ πατρίκιος Θεόδωρος ὁ Καραντηνός, ὅστις εἶχεν

ἄλλοτε συμμετάσχει τῆς ἐναντίον τοῦ Τζιμισκῆ ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ. Ὁ στόλος δὲ οὗτος, κατορθώσας νὰ διεκπλεύσῃ τὸν Ἑλλήσποντον, ἀντεμετρήθη πρὸς τὸν Κουρτίκην περὶ τὴν Φώκαιαν καὶ ἐνίκησε λαμπρῶς, τρέψας εἰς φυγὴν τοὺς ἀντιπάλους.

Καὶ ἀνέκοψε μὲν ἡ παρὰ τὴν Φώκαιαν νίκη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου τὴν θαλασσοκρατίαν τοῦ Σκληροῦ. Ἀλλὰ κατὰ γῆν ὁ ἀποστάτης εἶχε προχωρήσει ἤδη μέχρι τῆς Βιθυνίας, καὶ μικρὰ τὸ ἐξῆς ἦτο ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διὸ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν δραστηριότητος ἐμερίμνησε νό παρακοιμώμενος Βασίλειος περὶ τῆς ἀμύνης τοῦ κυριωτάτου ἐρύματος τῆς Βιθυνίας, τῆς Νικαίας, ἀποστείλας πρὸς φρούρησιν αὐτῆς τὸν γενναῖον πατρίκιον Μανουὴλ τὸν Ἐρωτικόν, ἐπιλεγόμενον μὲν οὕτως, ἀνήκοντα δ' εἰς τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν καὶ ὄντα πατέρα τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ τοῦ πρώτου ἐκ τοῦ οἴκου τούτου ἔπειτ' ἀναβάντος ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου. Καὶ δὴν

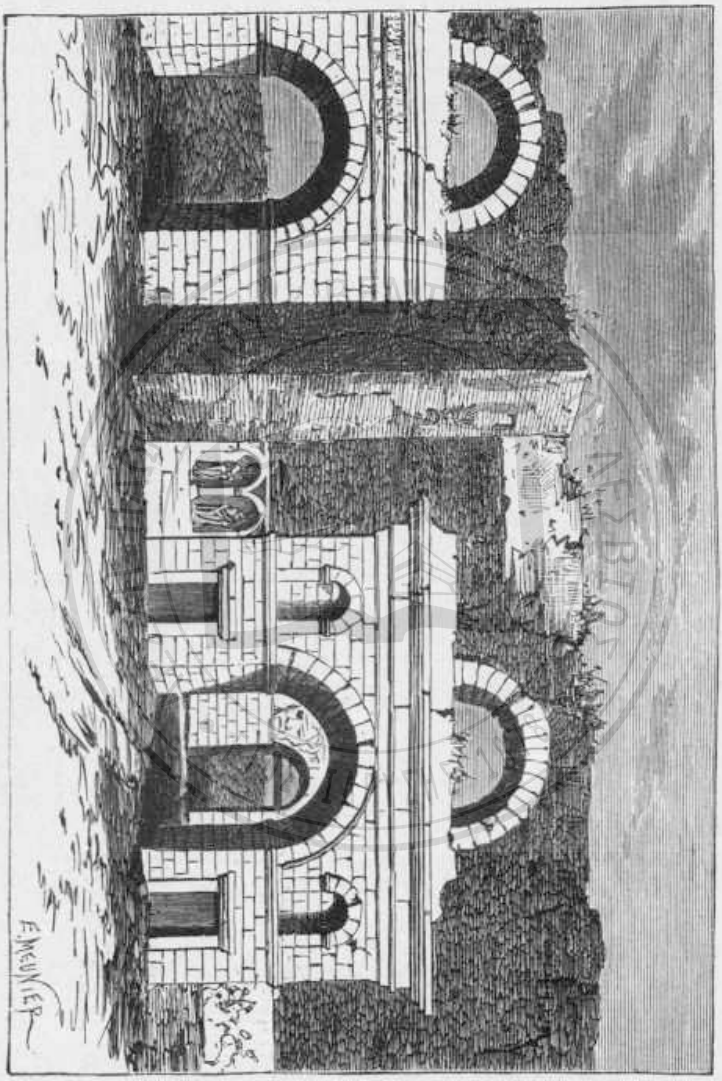

ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

ἠδυνήθη μὲν οὗτος νὰ κρατήσῃ εἰς τέλος τὴν Νίκαιαν, ἀλλὰ κατώρθωσεν ὅμως, διὰ δόλου ἀπατήσας τὸν πολιορκοῦντα Σκληρόν, νὰ παραδώσῃ τὴν ἄλλως ἤδη ὑπὸ σιτοδείας πάσχουσαν πόλιν, λαβὼν παρὰ τοῦ νικητοῦ τὴν ἄδειαν ἐλευθέρας ἐξόδου ἑαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς, ἥτις καὶ ἐπανέκαμψεν ἀβλαβὴς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ δὲ ἅλωσις τῆς Νικαίας καθίστανε μὲν τὸν Σκληρὸν κύριον ἁπάσης τῆς Ἀσίας, ἐφαίνετο δὲ ἤδη προαγγέλλουσα τὴν διαπεραίωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ τὴν κατάλυσιν τῶν βασιλέων. Καὶ ὅμως τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐπιτυχία τοῦ ἀποστάτου, ἔκτοτε δὲ καταρρέουσι τὰ κατ' αὐτὸν καὶ ἄρχεται ναυαγοῦν τὸ διὰ τοιούτων θυσιῶν καὶ ἀγώνων μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας εὐδοκιμῆσαν ἐγχείρημ' αὐτοῦ.

δ'

Ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.

Ἡ παρὰ τὴν Φώκαιαν ναυτικὴ ἧττα τοῦ Κουρτίκη ὑπῆρξε πρόδρομος περαιτέρας κατὰ θάλασσαν ἀποτυχίας τοῦ ἀποστάτου, ἥτις ἤγαγεν εἰς τέλειον ἀφανισμὸν τοῦ στόλου αὐτοῦ.

Ἡ Ἄβυδος δὲν εἶχε παύσει πολιορκουμένη ὑπὸ τῶν Σκληρείων καὶ ὅτε ὁ Κουρτίκης, διώκων τὸν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διεκπλεύσαντα βασιλικὸν στόλον, εἶχε πλεύσει μέχρι Φωκαίας, ἔνθα ἡττήθη. Προΐστατο δὲ τῆς πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας ἐναπομεινάσης μοίρας τοῦ στόλου αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Σκληροῦ Ῥωμανός, ὅστις καὶ κατώρθωσεν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν. Ἐκεῖσε δὲ κατέφυγε μετὰ τὴν παρὰ τὴν Φώκαιαν ἧτταν καὶ ὁ Κουρτίκης, διωκόμενος ὑπὸ τῶν νικητῶν. Σπεύσας δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ ναύαρχος τοῦ βασιλικοῦ στόλου Καραντηνός, κατώρθωσε μὲν νὰ καταφλέξῃ διὰ τῶν πυρφόρων αὐτοῦ σκαφῶν τὸν στόλον τῶν ἀποστατῶν, κατέλαβε δὲ τὴν Ἄβυδον, νικήσας καὶ κατὰ γῆν.

Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἐκ τοῦ ὀλέθρου τοῦ στόλου ζημίαν τοῦ Σκληροῦ, τὰ κατ' αὐτὸν ἔβαινον ἔτι ἄριστα μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Νικαίας. Αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις ἠπειλεῖτο ἤδη. Ἀλλ' ἐν τῇ κρισίμῳ ἐκείνῃ ὥρᾳ ἔσωσε τὸν θρόνον ἡ ἀκοίμητος δραστηριότης καὶ

ὀξύνοια τοῦ παρακοιμωμένου, ἀναθέσαντος τὴν καταπολέμησιν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν.

Ἡ ἐκλογὴ ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἀρίστη, καὶ ἡ ὑποχώρησις τοῦ Βασιλείου, ἀκουσίως, ὡς φαίνεται, πεισθέντος εἰς τὴν ὑποδειχθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν συμβουλίου ἀνάγκην, πολιτικωτάτη. Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ οὐ μόνον ἦτο ὁ γενναιότατος καὶ δεξιώτατος τῶν συγχρόνων στρατηγῶν, ἀλλὰ καὶ ἔπνεε μένεα κατὰ τοῦ ἀποστάτου. Αὐτὸς πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν ἀποστατήσας ἐναντίον τοῦ Τζιμισκῆ εἶχεν ἐκνικηθῆ ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ἀνδρός, οὗ ἀνετίθετο τώρα εἰς αὐτὸν ἡ καταπάλαισις, καὶ εἶχεν ὑποστῆ τὴν τιμωρίαν νὰ καρῇ μοναχός, ἐξορισθεὶς εἰς Χίον. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ἀνακληθεὶς αἴφνης ἐκ τῆς ὑπερορίας περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 978 καὶ τιμηθεὶς μάγιστρος καὶ δομέστικος τῶν σχολῶν, ἀναλαμβάνει τὴν ἐναντίον τοῦ Σκληροῦ ἀρχιστρατηγίαν ἐν τῇ ὥρᾳ ἐσχάτου ἀπ' αὐτοῦ κινδύνου, ὃν προσηύξανεν ἀπὸ βορρᾶ ἡ ἀνησυχία τῶν ἤδη τὸ Βυζάντιον ταρασσόντων Βουλγάρων.

Καὶ εὑρέθη μὲν ὁ προσήκων ἀρχιστράτηγος, παρεσχέθησαν δ' εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ παρακοιμωμένου χρήματα ὀλιγίλη, ἀλλὰ δὲν ἦτο πρόχειρος ἡ στρατιὰ ἧς ἔμελλε νὰναλάβῃ τὴν ἡγεσίαν χάριν κατατροπώσεως τοῦ ἀντιπάλου. Αἱ μόναι ἄξιαι λόγου τινὸς δυνάμεις, ἃς ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ, ἦσαν τὰ λείψανα τῶν ἐν Ῥαγέαις ἡττημένων· ταῦτ' ἀνασυνταχθέντα ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τὸν Εὐστάθιον Μαλεΐνον εἶχον ἤδη ἀνακτήσει τὴν Καισάρειαν. Ἡ δύναμις δ' ἐκείνη, ἐπιρρωσθεῖσα ἅμα τῷ ἀκούσματι τοῦ διορισμοῦ τοῦ Φωκᾶ διὰ τῆς ἀπὸ τῶν τάξεων τῶν Σκληρείων ἀποσκιρτήσεως τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη, ἠδύνατο νἀποβῇ ἀξιολογωτάτη, ἐνεργοῦσα κατὰ τὰ νῶτα τοῦ ἀποστάτου, ἂν ὁ Φωκᾶς κατώρθονε νὰ στρατηγήσῃ αὐτῆς. Ἡ ἐπιτυχία τοιούτου ἐγχειρήματος ἤθελε κατὰ τὰ προορώμενα πάντως ἀναγκάσει τὸν Σκληρὸν νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ὀπίσω, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν ἐπίφοβον ἐκείνην στρατιάν. Διὰ τοῦτο μετ' ἐπιμονῆς ἀπέκρουσε τὸ πρῶτον ὁ τὰ περὶ τὸν Ἑλλήσποντον χωρία κατέχων Ῥωμανὸς Σκληρὸς τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν διαπεραίωσιν τοῦ Φωκᾶ· ἀλλὰ τέλος οὗτος, διαλαθὼν τὰς φυλακὰς ἐπὶ πλοίου, ἀπέβη εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτήν, καὶ μετημφιεσμένος ἐν νυκτοπορίαις διελθὼν διὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν κατεχομένων χωρῶν ἔφθασεν εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ Βούρτζη καὶ τοῦ Μαλεΐνου.

Ἡ δὲ ἄφιξις τοῦ Φωκᾶ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν βασιλικῶν καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀνάληψις τῆς ἀρχιστρατηγίας ἐπλήρωσε θάρρους τὴν στρα-

τιὰν ἤτις εὐελπις ἀνέλαβε τὴν πρὸς βορρᾶν ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου πορείαν, καὶ ἀνέζευξεν εἰς τὸ Ἀμόριον τῆς Φρυγίας. Ἡ δὲ ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν ἤδη κατεχομένη ἀσιατικὴ γῆ ἠσθάνθη βαρὺ τὸ βῆμα τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ στρατηγουμένων, καὶ ὁ Σκληρὸς ἐνόησεν, ὅτι τὸ πρῶτον ἤδη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀποστασίας ἀντιπαρετάσσετο πρὸς αὐτὸν στρατηγὸς πολεμικώτατος καὶ τεχνικώτατος. Μόνη σωτηρία αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ εἶνε ἡ γοργὴ ἐπίθεσις, πρὶν ἢ ἡ ὑπὸ τῶν προτέρων ἡττῶν κεχαυνωμένη βασιλικὴ στρατιὰ προφθάσῃ νὰ ἐμπλησθῇ νέου φρονήματος ὑπὸ τὴν νέαν στρατηγίαν. Διό, ἐγκαταλιπὼν τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον στρατοπεδείαν καὶ κενώσας τὴν Νίκαιαν, ἔσπευσε ταχὺς πρὸς νότον.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ, τελευτῶντος τοῦ ἔαρος τοῦ 978, ἐν τῇ ἁρμοδιωτάτῃ πρὸς κίνησιν ἱππικῶν δυνάμεων πεδιάδι τῆς Παγκαλείας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Σαγγαρίου συνεκρούσθησαν αἱ ἀντίπαλοι στρατιαί. Ἡ δὲ μάχη ἀπέβη ὑπὲρ τῆς πολυαριθμοτέρας στρατιᾶς τοῦ Βάρδα Σκληροῦ. Οἱ βασιλικοὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν, καθ' ἣν αὐτὸς ὁ Φωκᾶς, ὄπισθεν οὐραγῶν καὶ ἀποκρούων τοὺς ἐπερχομένους, ἐκινδύνευσε νὰ ζωγρηθῇ παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Γαβρᾶ. Ἀλλ' ἡ ἧττα δὲν ὑπῆρξε κρίσιμος ἕνεκα τῆς τάξεως μεθ' ἧς ἐτελέσθη ἡ ὑποχώρησις πρὸς τὸ Χαρσιανὸν, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ὁμωνύμου θέματος.

Οὐδ' εἶχε καταβληθῇ τὸ φρόνημα τοῦ Φωκᾶ ἐκ τῆς πρώτης ἐκείνης ἥττης, ἀλλ' ἀναπαύσας ἐν τῷ νέῳ στρατοπέδῳ τὴν στρατιὰν ἠγωνίζετο ναὐξήσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν προσελκύων διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ βασιλέως τιμῶν τοὺς εἰς αὐτὸν ἐν πλήθει προσφοιτῶντας· τοιαύτην πεποίθησιν περὶ προσεχοῦς παύσεως τῆς ἀποστασίας εἶχε κατορθώσει νὰ ἐμπνεύσῃ καίπερ ἡττηθεὶς πρὸς ὥραν ὁ μέγας ἀντίπαλος τοῦ Σκληροῦ.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ νικητὴς, διαβὰς τὸν Ἅλυν, εἰσῆλασε καὶ αὐτὸς, διώκων τοὺς ὑπὸ τὸν Φωκᾶν, εἰς τὸ θέμα Χαρσιανὸν, καὶ κατεσκήνωσεν ἐν τόπῳ καλουμένῳ Βασιλικὰ θέρμα, περὶ τὰς εἴκοσιν ὥρας πρὸς νότον τῆς Καισαρείας ἔνθα νῦν τὸ χωρίον Τερζιλὶ - χαμὰμ, ἐν ᾧ διασώζονται λείψανα θερμῶν τῶν ἀδριανείων χρόνων. Προκαλέσας δ' εἰς μάχην τοὺς πολεμίους, ἐνίκησε τὸ δεύτερον. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἀντέσχον οἱ περὶ τὸν Φωκᾶν, ἀγωνισθέντα γενναιότατα, διασπῶντα ἀπὸ τοῦ ἵππου τὰς φάλαγγας τῶν πολεμίων διὰ τῆς σιδηρᾶς κορύνης καὶ πλείστους φονεύοντα, ἀλλὰ τέλος καὶ πάλιν οἱ ὑπ' αὐτὸν καταληφθέντες ὑπὸ δέους ἐτράπησαν εἰς φυγήν.

Ἄλλος στρατηγὸς ἤθελεν ἴσως δειλιάσει μετὰ τὴν διπλῆν ἐκείνην ἀποτυχίαν. Ἀλλ' ὁ Βάρδας Φωκᾶς δὲν ἦτο τῶν ἀνδρῶν τῶν εὐκόλως ὑποχωρούντων. Χωρὶς νὰ πτοηθῇ ἐκ τῶν ἀτυχιῶν ἐνέμενεν εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος. Ἤδη μέγα κέρδος διὰ τοὺς βασιλικοὺς ἦτο, ὅτι χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ νέου πατριάρχου Ἀντιοχείας, τοῦ διαδεχθέντος τὸν ἐν ἔτει 976 θανόντα Θεόδωρον, τοῦ Ἀγαπίου, ὁ Σαρακηνὸς πατρίκιος ὁ κατέχων τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς πρὸς

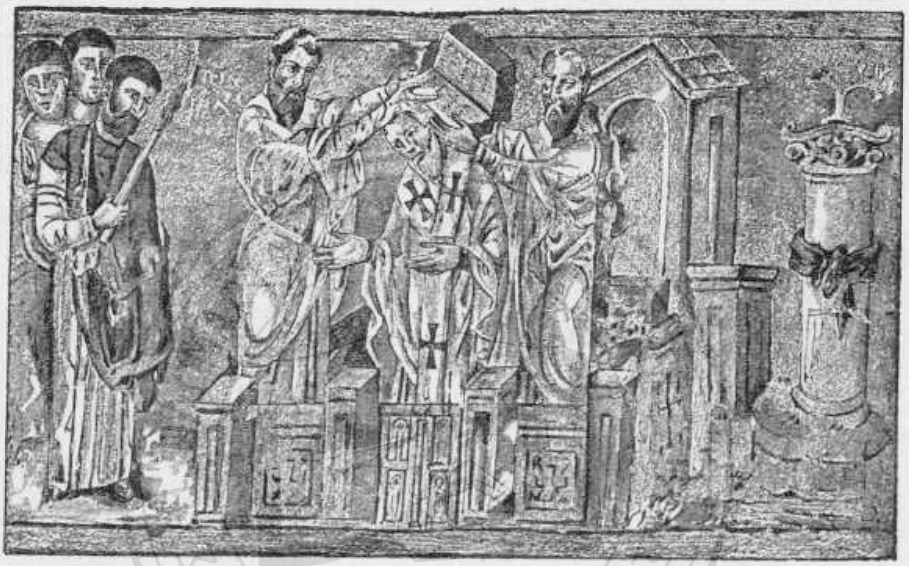

ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΩι ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩι

τὸν Σκληρὸν μεταστάσεως τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη προσεχώρησεν εἰς τοὺς βασιλεῖς, μάταιαι δ' εἶχον ἀποβῇ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ Σκληροῦ περὶ τῆς δι' ἄλλων Σαρακηνῶν ἀνακτήσεως τῆς ἀξιολογωτάτης ἐκείνης πόλεως.

Ἀλλ' ὅπως κερδηθῇ ἔδαφος ἐν Ἀσίᾳ, παρίστατο ἀνάγκη νέων συμμάχων, καὶ εἰς τοῦτο ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ὁ Φωκᾶς. Ἀξιόλογος δὲ πράγματι ὑπῆρξεν ἡ ἐπικουρία ἣν ἔλαβε πορευθεὶς εἰς τὴν Ἰβηρίαν πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ἄρχοντα τῆς Ἰβηρίας Δαβίδ. Κατὰ δ' ἐκκλησιαστικάς τινας παραδόσεις, σχετιζομένας πρὸς τὴν ἵδρυσιν τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐπικουριῶν τοῦ Δαβὶδ ἐπετεύχθη ὄχι διὰ μεταβάσεως τοῦ Βάρδα Φωκᾶ πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρεσβείας τοῦ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονάζοντος Ἰωάννου Τορνικίου, πρώην στρατηγοῦ τοῦ Δαβίδ. Ἀνήρχοντο δ' οἱ ὑπ' αὐτοῦ εἰς

βοήθειαν τῶν βασιλικῶν ἀποσταλέντες ἄνδρες εἰς δωδεκακισχιλίους Ἴβηρας καὶ Ἀρμενίους λογάδας. Ἂν δὲ πιστεύσωμεν τὸν Ἀρμένιον χρονογράφον Στέφανον τὸν Ταρωνίτην τὸν γνωστότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα **Acogh'ig** ἡ πρόθυμος ἐπικουρία τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἰβηρίας ὑπῆρξε τὸ ἀντάλλαγμα γενομένης εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν βασιλέων παραχωρήσεως παραμεθορίων χωρῶν. Ἡ δὲ στρατηγία τῶν ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰς τὸν Φωκᾶν ὁπωσδήποτε σταλέντων ἐπικούρων λέγεται ἀνατεθεῖσα εἰς αὐτὸν τὸν Τορνίκιον. Οὕτω δύο πρώην στρατηγοὶ καὶ ἔπειτα μοναχοί, ἀποβαλόντες ἐκ νέου τὸ ῥάσον, ἡγοῦντο νῦν τῆς ἐπανειλημμένως πρότερον ἡττημένης στρατιᾶς, εἰς ἣν ἐπεφυλάσσετο τέλος νὰ ἐκδικήσῃ τὰς προτέρας ἥττας καὶ στηρίξῃ τὸν κινδυνεύοντα θρόνον τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

ε΄

Τὸ ναυάγιον τῆς ἀποστασίας.

Ἡ συμμαχία τῶν Ἰβήρων δὲν φαίνεται θορυβήσασα τὸν Σκληρὸν τὸ κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰποστῇ πολεμικῶν ἐνεργειῶν. Ἄπορον δὲ μόνον εἶνε πῶς ὁ ἀποστάτης ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ ὁ μετὰ τὰς δύο ἥττας τοῦ Φωκᾶ χρόνος χωρὶς νὰ ἐπιτεθῇ ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Θέλων ὁ' ὁπωσδήποτε νὰ ἐπιφέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν σύμπραξιν τῶν βασιλικῶν μετὰ τῶν Ἰβήρων εἰσώρμησεν εἰς τὰς ἰβηρικὰς καὶ ἀρμενικὰς χώρας ὅπου αὐτάς. Ἀλλὰ μικραὶ ὑπῆρξαν αἱ ἐπιτυχίαι αὐτοῦ, οὐδὲ παρεκώλυσαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ Φωκᾶ, ὅστις ἡγούμενος τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ τῶν ἐπικούρων ἐπανέλαβε τὸν πόλεμον ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 979.

Τελευτῶντος δὲ τοῦ Μαρτίου ἀντιπαρετάχθησαν αἱ δύο ἀντίπαλοι στρατιαὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ πεδιάδι τῆς Παγκαλείας, ἐν ᾗ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχεν ἡττηθῇ ὁ Φωκᾶς. Ἡ μάχη ὑπῆρξε κρατερὰ καὶ ἀπέβη τὸ πρῶτον ὑπὲρ τοῦ Σκληροῦ, τῶν περὶ τὸν Φωκᾶν κλινάντων καὶ πάλιν. Ἡ ὥρα ἦτο κρίσιμος. Νέα ἧττα ἤθελεν ἀγάγει εἰς τελικὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἀποστάτου καὶ κατάλυσιν τῶν βασιλέων. Ἦτο λοιπὸν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ τῶν πάντων. Διὸ ὁ Φωκᾶς, βλέπων τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν μονονοὺ τρεπομένους, ἐπέδειξε τόλμην καταπληκτικήν, ἐκτεθεὶς εἰς κίνδυνον προφανῆ χάριν σωτηρίας τῶν βασιλέων. Καὶ δή, διελά-

σας διὰ τῶν φαλάγγων τῶν πολεμίων, ὥρμησε μετὰ σφοδρότητος ἐναντίον τοῦ Σκληροῦ. Συνεκροτήθη δὲ τότε μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων τῶν ἀντιπάλων στρατιῶν μονομαχία ὁμηρική. Οἱ δύο ἄνδρες ἐμάχοντο μόνοι ἀπὸ τῶν ἵππων ἐναντίον ἀλλήλων, ἔχοντες πέριξ θεώμενα τὰ δύο στρατόπεδα. Ὁ Σκληρὸς ἀποκόπτει διὰ τοῦ ξίφους τὸ δεξιὸν οὖς τοῦ ἵππου τοῦ Φωκᾶ καὶ τὸν χαλινόν· ἀλλὰ πολὺ εὐστοχώτερον ὑπῆρξε τὸ πλῆγμα τοῦ Φωκᾶ, πλήξαντος τὸν ἀντίπαλον κατὰ κεφαλῆς διὰ τῆς σιδηρᾶς κορύνης. Ὁ πληγεὶς ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου αὐτοῦ, τοῦ Αἰγυπτίου, ὡς ἐκαλεῖτο, ἀραβικοῦ τὸ γένος, περιρρεόμενος ὑπὸ αἱμάτων· ὁ δὲ Φωκᾶς, κεντρίσας τὸν ἴδιον ἵππον, ἀνῆλθε διὰ τῶν φαλάγγων τῶν πολεμίων πρός τινα γειτονοῦντα λόφον.

Ἐν τούτοις δὲ οἱ περὶ τὸν Σκληρὸν σπεύσαντες ἤγαγον αὐτὸν λιποψυχοῦντα ὑπὸ τοῦ τραύματος ἐπί τινα γείτονα πηγήν, ὅπως ἀποπλύνωσι τὸν λύθρον. Ὁ δὲ ἵππος αὐτοῦ ἀποσκιρτήσας καὶ διαφυγὼν τὸν κρατοῦντ' αὐτὸν ἡνίοχον ἐφέρετο ἀτάκτως διὰ τῶν τάξεων. Ἰδόντες δὲ τὸν ἵππον οἱ Σκλήρειοι ἄνευ ἐπιβάτου καὶ πεφυρμένον ὑπὸ αἵματος καὶ ἀναγνωρίσαντες αὐτόν, ἐνόμισαν, ὅτι ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν εἶχε φονευθῇ, καὶ ἐτράπησαν ἀκόσμως εἰς φυγήν, ῥίπτοντες ἑαυτοὺς εἰς τὸν γείτονα Σαγγάριον, εἰ καὶ οὐδεὶς ὑπῆρχε μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ὁ διώκων.

Ἰδὼν δὲ ὁ Φωκᾶς ἀπὸ τοῦ ὑψώματος, εἰς ὃ εἶχεν ἀνέλθει, ὅπως ἀνασυντάξῃ τὴν ἰδίαν στρατιάν, καταβαίνει ἀπὸ τοῦ λόφου μετὰ τῶν περὶ αὐτόν, καὶ ἄρχεται τῆς διώξεως τῶν φευγόντων, συμπατούντων ἀλλήλους ἀτάκτως ἐν τῇ φυγῇ. Καὶ πολλοὶ μὲν ὑπῆρξαν οἱ φονευθέντες τῶν Σκληρείων, πολλοὶ δ' οἱ ζωγρηθέντες. Οὐ μικρὸν δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν λαμπρὰν νίκην τοῦ Φωκᾶ οἱ ἐξ Ἰβηρίας ἱππεῖς, οἵτινες καὶ ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι λαφυραγωγήσαντες τὸ στρατόπεδον τῶν ἡττηθέντων.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξύ, ἀνανήψας ὁ Σκληρὸς καὶ ἰδὼν τὴν τροπὴν τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τὴν ἧτταν, περὶ ἑνὸς καὶ μόνου ἠδύνατο καὶ ὤφειλε τὸ ἐξῆς νὰ μεριμνήσῃ, περὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ σωτηρίας. Διὸ ἐπιβὰς τοῦ ἵππου ἔφυγεν ἐν σπουδῇ μακρὰν, πολὺ μακρὰν, πέραν τοῦ Εὐφράτου, εἰς τὴν Μαρτυρόπολιν, ἐν μέσῳ τῶν Σαρακηνῶν. Καὶ ἐπειράθη μὲν ἔπειτα, μεταβὰς εἰς Βαγδάτιον, νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα δι' ἐπικουρίας τοῦ χαλίφου, εἰς ὃν ἦτο πρόθυμος νὰ παράσχῃ ἀντὶ ἀνταλλάγματος τὰ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ληφθέντα παρὰ τῶν Ἀράβων φρούρια, ἀλλ'

ἀπέτυχεν ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ ἐξηκολούθησε διαμένων ἐν τῇ πόλει τῶν χαλιφῶν δίκην αἰχμαλώτου ἐπὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη μέχρι τοῦ 986. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθησαν μὲν τὴν ἀντίστασιν ἐν Ἀσίᾳ τινὲς τῶν συνεργῶν τοῦ Σκληροῦ μέχρι τοῦ 980, ἕως ὑπετάγησαν τυχόντες ἀμνηστίας παρὰ τῶν βασιλέων· δικαίως δ' ὁ Πέτρος Φωκᾶς, ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἠξιώθη τῆς τιμῆς πανηγυρικοῦ θριάμβου ἐπὶ τῇ καταπαλαίσει ἀποστασίας, ἥτις εἶχε κλονήσει καὶ ἐκράτει μετέωρον τὸ βασίλειον ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη. Ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ Ἴβηρ Τορνίκιος, ὅστις μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἀποστασίας τοῦ

Η ΕΝ ΑΓΙΩι ΟΡΕΙ ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ

Σκληροῦ ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐν ᾧ ἐμόναζε, καὶ ἔγεινε μεθ' ἑτέρου συμπολίτου μοναχοῦ, τοῦ Ἰωάννου, κτίστης τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, οἵτινες ἦρχισαν ἔκτοτε συρρέοντες πολυπληθεῖς εἰς τὸ ἁγιώνυμον ὄρος. Ἀκόμη δὲ μέχρι τῆς σήμερον φυλάσσεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς εὐαγοῦς ταύτης μονῆς ὁ ἀλυσιδωτὸς θώραξ τοῦ Ἴβηρος κτίστου ὁ περιβαλὼν τἄλκιμα αὐτοῦ στήθη ὡς μαχητοῦ ὑπὲρ τοῦ βυζαντιακοῦ θρόνου. Ἀναμιγνύουσι δ' αἱ ἐκκλησιαστικαὶ πηγαὶ εἰς τὴν κτίσιν ταύτην τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων καὶ τὸ ὄνομα τῆς βασιλομήτορος Θεοφανοῦς, ἥτις ἀνεκλήθη μὲν ἐκ τῆς ἐξορίας ἅμα τῇ ἀναρρήσει

τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλὰ δὲν φαίνεται συμμετασχοῦσα πολιτικῆς δράσεως καὶ εἶνε ἄγνωστον πότε ἀπέθανεν.

ς'

Τὰ ἐν Ἰταλίᾳ.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία εὑρίσκετο ἐν πολέμῳ ἐναντίον τοῦ Σκληροῦ, μανθάνομεν αἴφνης τὴν παραίτησιν τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου, τοῦ χρηστοῦ ἐκείνου Στουδίτου μοναχοῦ, ὃν εἶχεν ἀναβιβάσει διὰ τὰς κοσμούσας αὐτὸν ἀρετὰς ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς. Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τούτου ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος διέταξε τὴν ἐν ἑνὶ σώματι συναγωγὴν τοῦ Μηνολογίου τῶν ἁγίων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας τοῦ περιέχοντος τοὺς βίους τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑορταζομένων ἁγίων· ὁμοίως δὲ συνετάχθη καὶ Συναξάριον ἐνέχον τὰναγνώσματα τῶν Πράξεων καὶ Ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων τὰναγινωσκόμενα κατά τε τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων. Κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ αὐτοκράτορος ἐγράφη πολυτελὲς ἀντίγραφον τοῦ Μηνολογίου, κοσμηθὲν διὰ πολυαρίθμων καὶ λαμπρῶν εἰκόνων καὶ ἀποτελοῦν σήμερον ἓν τῶν κειμηλίων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, ἐν ᾗ ἀπόκειται.

Η' ΒΑΠΤΙΣΙΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ
ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τίνες οἱ λόγοι οἱ ἀγαγόντες εἰς τὴν παραίτησιν τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου, θανόντος μετ' οὐ πολὺ περὶ τὸ 980, καὶ τὴν ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη χηρείαν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἕως ἐκαθέσθη ἐπ' αὐτοῦ Νικόλαος ὁ ἐπωνυμούμενος Χρυσοβέργιος, ὅστις ἐκόσμησε τὴν ἐκκλησίαν μέχρι τοῦ 995, δὲν εἶνε γνωστόν· θὰ ἦτο δὲ μακρὸν ἅμα καὶ τολμηρὸν νὰ ἐκφρασθῶσιν εἰκασίαι πρὸς ἐξήγησιν τῶν γεγονότων τούτων. Ἴσως ὅ' ὁπωσδήποτε δὲν εἶνε ἄσχετος ἡ διατάραξις αὕτη τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀναπολῆς πρὸς τὰ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γενόμενα ἐν Ῥώμῃ, ἔνθ' ἀντεμετροῦντο πρὸς ἀλλήλας αἱ ἐπιδράσεις Ὄθωνος Γ' πρὸς τὴν ἰθαγενῆ φατρίαν, ὑποστηριζομένην πιθανῶς ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς. Τῶν ἀντεπιδράσεων δὲ τούτων ὁ ἀντίκτυπος παρουσιάζεται ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου, ὅστις γίνεται περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἔρμαιον ὁτὲ μὲν τῆς μιᾶς, ὁτὲ δὲ τῆς ἑτέρας τούτων τῶν φατριῶν.

Ἀληθῶς περὶ οὓς χρόνους τὸ βυζαντιακὸν κράτος μόλις που εἶχε παύσει σαλευόμενον ὑπὸ τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ εἴπερ ποτὲ σθεναρὰ ἦτο ἐν Ἰταλίᾳ ἡ δύναμις τῶν Γερμανῶν. Ὄθων Β' ὁ σύζυγος τῆς Θεοφανοῦς εὑρίσκετο ἤδη τελευτῶντος τοῦ 980 ἐν Ῥώμῃ, ὁπόθεν ἐμελέτα τὴν κατάβασιν εἰς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας. Ἀνίσχυροι ὄντες οἱ Βυζαντῖνοι νἀντεπεξέλθωσι πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Δύσεως εἶχον ἀναγκασθῆ νὰ βλέπωσιν ἄνευ ἀντιστάσεως τὰς ἰταλικὰς κτήσεις τοῦ κράτους δηουμένας καθ' ἕκαστον σχεδὸν ἔτος ὑπὸ τῶν στιφῶν τοῦ ἰσχυροῦ ἀμηρᾶ τῆς Σικελίας Ἀβοὺλ-Κασσέμ. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ λόγος ὁ πείσας τὸν Ὄθωνα νἀπαλλάξῃ τὰ ἑλληνικὰ θέματα τῆς Ἰταλίας τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ὑποτάσσων αὐτά. Μάτην οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου ἐπειράθησαν διὰ πρεσβείας νἀποτρέψωσιν αὐτὸν ἀπὸ τούτου τοῦ σκοποῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως ἐξεκίνησε τὸ φθινόπωρον τοῦ 981, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς Θεοφανοῦς καὶ ἡγούμενος τῆς ὀλιγανθρώπου, ἀλλ' ἀξιολόγου αὐτοῦ στρατιᾶς, ἥτις συνίστατο μάλιστα ἐκ Σαξόνων, πορευόμενος ἐκ Ῥώμης πρὸς νότον. Συγκεντρωθέντων δὲ περὶ τὰ Χριστούγεννα ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κυριευθέντι Σαλερινῷ, ἔνθα κραταιὰ ἦτο ἀκόμη μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡ ἐπίδρασις τῶν Βυζαντίνων, τῶν ἐπικούρων τῶν σταλέντων ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ ὑποτελῶν Λαγγοβάρδων τῆς νοτίου Ἰταλίας, ἡ ἡνωμένη ἰταλικὴ καὶ γερμανικὴ στρατιὰ εἰσήλασεν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ὄθωνος εἰς τὰ βυζαντιακὰ θέματα.

Ὁ ἀγὼν ἦτο ἔκτοτε κοινὸς διά τε τοὺς Βυζαντίνους καὶ τοὺς Ἄραβας ἐναντίον τοῦ ἐπιδρομέως. Καὶ δὲν εἶνε μὲν ἀπίθανον νὰ συνωμολογήθη καὶ κατὰ τύπους συμμαχία ἐναντίον τοῦ Ὄθωνος μεταξὺ τῶν ἀπειλουμένων, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀμφίβολον εἶνε ἂν Βυζαντῖνοι καὶ Σαρακηνοὶ συνέπραξαν πρὸς ἄμυναν ἀπὸ τοῦ κακοῦ κινδύνου, εἰ καὶ περὶ οὐδεμιᾶς μάχης γίνεται λόγος, ἐν ᾗ νὰ βλέπωμεν συγκινδυνεύοντας τοὺς τέως ἀμειλίκτους ἀλλήλων ἐχθρούς.

Ἀλλ' ὁπωσδήποτε κατ' οὐδὲν ὠφέλησε τοὺς Βυζαντίνους ἡ σύμπραξις τῶν Ἀράβων. Ἀκάθεκτος ὁ Ὄθων ἐκυρίευσεν ἤδη τὸν Ἰανουάριον 982 τὴν Βᾶριν, ἥτις πρὸ δώδεκα ἐτῶν εἶχεν ἀπωθήσει τὰ ὅπλα Ὄθωνος τοῦ Α', εἶτα δὲ τελευτῶντος τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὴν Ματέραν, καὶ ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου τὸν Τάραντα, οὗ ἀσθενὴς ὑπῆρξεν ἡ ὑπεράσπισις ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς φρουρᾶς. Οὕτως ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων ὅλη ἡ Ἀπουλία εὑρίσκετο κατεχομένη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οἱ Βυζαντῖνοι εἶχον ἀποβάλει τὸ ἥμισυ καὶ ὑπερέκεινα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεων αὐτῶν, ὧν ἦρχεν ὁ Καλοκυρὸς Δελφινᾶς, περιβεβλημένος τὸ ἀξίωμα τοῦ *κατεπάνω*, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ Βυζαντῖνοι διοικηταὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ θεμάτων.

Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξεν ἐπ' ἴσης θριαμβευτικὴ καὶ ἀνώδυνος ἡ εἰς τὴν Καλαβρίαν προχώρησις τοῦ Ὄθωνος. Ἡ δ' ἀντίστασις προῆλθεν ἐκ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας, καὶ αἱ πρῶται πρὸς αὐτοὺς συμπλοκαὶ συνέβησαν περὶ τὸ Ῥουσκιανόν. Ἦτο δὲ τὸ Ῥουσκιανὸν (**Rossano**) ἡ ἄλλοτε πιθανῶς πρωτεύουσα τοῦ θέματος Λαγγοβαρδίας, ἡ γενέτειρα τοῦ Ἕλληνος πάπα Ἰωάννου Ζ' (705-707) καὶ τοῦ μεγάλου μοναχοῦ τοῦ δεκάτου αἰῶνος Νείλου τοῦ μετὰ μακρὰν ἐν Καλαβρίᾳ ὁρᾶσιν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μέχρι τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου ἀποχωρήσαντος εἰς τὸ ἀρχαῖον Τοῦσκλον καὶ κτίσαντος τὴν μονὴν τῆς Κρυπτοφέρρης (**Grottaferata**) ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐπαύλεως τοῦ Κικέρωνος.

Οἱ πρόσκοποι τῶν Ἀράβων οἱ κατέχοντες τὸ Ῥουσκιανὸν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσι τὴν πόλιν, καταληφθεῖσαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τοῦ Ὄθωνος, ὅστις, ἀφεὶς ἐν αὐτῇ τὴν Θεοφανὼ, ἀπεφάσισε νὰντεπεξέλθῃ μεθ' ὁρμῆς ἐναντίον τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀβοὺλ-Κασσέμ. Συνήντησε δ' αὐτὴν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τὸ καλούμενον ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων Στῦλον ἀπὸ τοῦ μόνου κίονος τοῦ περισωθέντος ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ τῆς Λακινίας Ἥρας ὀλίγον πρὸς νότον τῆς πόλεως Κρότωνος. Ἡ μάχη,

πολεμηθεῖσα μετὰ μεγάλης μανίας καὶ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ὑπὸ τὸν θερμὸν ἥλιον τοῦ Ἰουλίου 982, ἀπέβη τὸ πρῶτον ὑπὲρ τῶν Γερμανῶν. Τὸ κέντρον τῆς ἀραβικῆς στρατιᾶς ἐτράπη εἰς φυγήν, πεσόντος αὐτοῦ τοῦ ἀμηρᾶ τῆς Σικελίας. Ἀλλ' ἡ ἀσύνετος ἄνευ τῶν προσηκουσῶν προφυλάξεων δίωξις τῶν φευγόντων παρὰ τῶν νικητῶν ἤγαγε μετ' οὐ πολύ, τὴν 13 Ἰουλίου, εἰς περικύκλωσιν τῶν διωκόντων ὑπὸ τῶν ἀνασυνταχθέντων Σαρακηνῶν. Μετὰ τοιαύτης δ' ὁρμῆς ἐπολέμησαν κατὰ τὴν νέαν ταύτην μάχην οἱ Σαρακηνοί, ὥστ' ἐνίκησαν ἐπιφανῶς, πλείστους μὲν τῶν τέως νικητῶν κατασφάξαντες, πλείστους

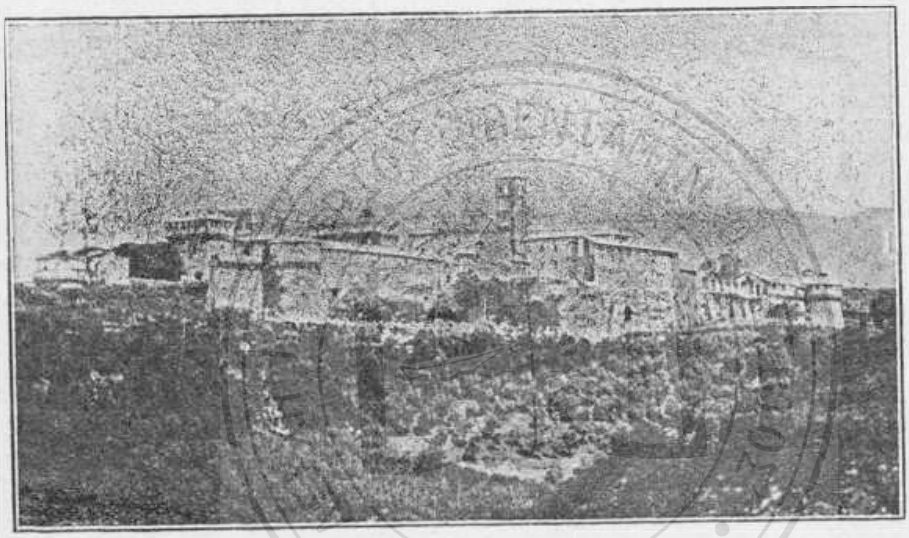

Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΚΡΥΠΤΟΦΕΡΡΗΣ ΕΚ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

δ' ἀναγκάσαντες νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὰ ὕδατα τῆς ἐγγὺς θαλάσσης, ἐν ᾗ καὶ ἐπνίγησαν, πολλοὺς δ' ἐξανδραποδίσαντες. Τετρακισχίλιοι καὶ ἐπέκεινα ὑπῆρξαν οἱ ἐν τῇ μάχῃ πεσόντες Χριστιανοί, μεταξὺ δ' αὐτῶν τὸ ἄνθος τῶν περὶ τὸν Ὄθωνα Γερμανῶν καὶ Λαγγοβάρδων εὐπατριδῶν. Αὐτὸς δ' ὁ αὐτοκράτωρ ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη ἐν τῇ φυγῇ, εἰσορμήσας μὲν ἐπὶ θυμοειδοῦς ἵππου εἰς τὰ ὕδατα, ἀναβιβασθεὶς δ' ἐξ ἐλέους εἰς τὸ ἕτερον δύο βυζαντιακῶν χελανδίων προσορμούντων, ἅτινα εἶχον προσχωρήσει εἰς τὸν Ὄθωνα προδοτικῶς ἤδη πρὸ τῆς παρὰ τὸν Στύλον μάχης· διαπεραιωθεὶς δ' ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τίνα εἶχον σώσει εἰς τὸ Ῥουσκιανόν, ἀπεβιβάσθη τέλος διὰ δόλου διακολυμβήσας ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς τὴν ἀκτήν.

Ἡ ἧττα ἦτο τοιαύτη, ὥστε μετ' οὐ πολὺ ἡ νότιος Ἰταλία ἐκε-

νοῦτο πάλιν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, καὶ ὁ Ὄθων ἀνεζεύγνυε πρὸς βορρᾶν, πνέων μένεα κατὰ τῶν Σαρακηνῶν καὶ παρασκευάζων νέον ἐκδικητικὸν πόλεμον. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἐν τῇ περὶ τὸν Στῦλον μάχῃ πεσόντα Ἀβοὺλ-Κασσὲμ υἱὸς αὐτοῦ Τζαβὲρ οὔτε τὴν νίκην ἐπωφελήθη, ἐπαναγαγὼν πάραυτα τὴν στρατιὰν εἰς τὴν Σικελίαν, οὔτε ὑπὸ τοῦ χαλίφου τοῦ Καΐρου ἀνεγνωρίσθη, ἀναδείξας ἀντ' αὐτοῦ ἀμηρᾶν τῆς Σικελίας ἕνα τῶν παρ' αὐτοῦ εὐνοουμένων, τὸν Τζαφάρ.

Καὶ ἐξεκίνησε μὲν καὶ πάλιν ὁ Ὄθων μετὰ μεγάλης στρατιᾶς, κυρίως ἐξ Ἰταλῶν συγκειμένης, τελευτῶντος τοῦ Αὐγούστου 983, πρὸς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ πρὶν ἢ προχωρήσῃ ἦλθον ἐκ Γερμανίας θλιβεραὶ εἰδήσεις, ἀγγέλλουσαι, ὅτι οἱ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν ἐπιστρέψαντες Δανοὶ καὶ Βένδοι εἶχον ἐπιπέσει ἐναντίον τῶν γερμανικῶν χωρῶν. Ἐν ᾧ δ' οἱ μὲν ἀγγελλόμενοι ἐκ τῆς πατρίδος κίνδυνοι ἐνέβαλλον τὸν Ὄθωνα εἰς δυσθύμους σκέψεις, ἀνεθάρρυνον δ' οἱ Ἕλληνες τῆς Ἰταλίας καὶ οἱ ἐν Σικελίᾳ Σαρακηνοί, ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν ἠσθένησε βαρέως καὶ ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ τῇ 7 Δεκεμβρίου 983, ὅτε καὶ ἀνέλαβε τὴν κηδεμονίαν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ Ὄθωνος Γ' ἡ βασιλομήτωρ Θεοφανὼ, ἧς παρηκολουθήσαμεν ἤδη τὴν πολιτείαν.

ζ'

Νέοι ἀγῶνες ἐν Συρίᾳ.

Πλὴν τῶν ἄλλων ζημιῶν ἃς ἐπήνεγκεν εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἡ μακρὰ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἰδίας μνείας εἶνε ἀξία ἡ μείωσις τῆς δυνάμεως καὶ γοητείας τῶν Βυζαντίνων παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς τῆς Ἀσίας. Εἴδομεν ἤδη τὴν ἐπονείδιστον συνθήκην, ἣν οἱ νέοι δυνάσται τοῦ Χαλεπίου Βακγοὺρ καὶ Καργουγιᾶς εἶχον ἀναγκασθῆ νὰ ὁμολογήσωσι πρὸς τοὺς Βυζαντίνους τελευτῶντος τοῦ 969 ἢ ἀρχομένου τοῦ 970 περὶ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ. Ἀλλ' ἔκτοτε τὰ πράγματα εἶχον μεταβληθῆ ἐν Συρίᾳ. Τὸν Βακγοὺρ καὶ τὸν Καργουγιᾶν εἶχεν ἀντικαταστήσει καὶ πάλιν ἐν Χαλεπίῳ ἀνακτήσας αὐτὸ ἀπὸ τοῦ 976 Σαὰδ ὁ υἱὸς τοῦ Σεὶφ-ἐδ-δαούλα, ἀναγνωρί-

σας τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ ἐν Καίρῳ χαλίφου Ἀλ-αζίζ τοῦ διαδεχθέντος τὸν θανόντα πατέρα Μουίζ. Ἐπωφελούμενος δ' ὁ Σαὰδ-ἐδδαούλα τὴν ἀνωμαλίαν, εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ, ἠρνήθη τέλος τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐπιβληθέντος διὰ τῆς συνθήκης ἐκείνης ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων φόρου. Ἀλλ' ἡ παρασπονδία αὕτη καὶ ἡ ὁπωσδήποτε ὑπὸ τοῦ Σαὰδ ἐπιδειχθεῖσα πρὸς τὸν ἀποστάτην εὔνοια ἐξηρέθισαν τοὺς ἐν Βυζαντίῳ βασιλεῖς· οὐχ ἧττον δὲ κατελήφθη ὑπὸ δυσμενείας πρὸς αὐτὸν ὁ χαλίφης τοῦ Καΐρου, βλέπων τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν αὐτοῦ φιλίαν πρὸς τὸν Ἀββασίδην χαλίφην τοῦ Βαγδατίου.

Διὸ ἅμα τῇ καταπαλαίσει τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ βυζαντιακὴ στρατιά, ἧς ἡγεῖτο ὁ νικητὴς τοῦ ἀποστάτου Βάρδας ὁ Φωκᾶς, ἐστρατοπέδευσε τὸν Νοέμβριον τοῦ 981 πρὸ τοῦ Χαλεπίου. Συγκροτηθείσης δὲ μάχης πρὸς τοὺς περὶ τὸν Σαὰδ, οὗτος ἡττηθεὶς ἠναγκάσθη νὰ ὑποσχεθῇ καὶ πάλιν τὴν τακτικὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου, περιορισθέντος εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ πρότερον ἀποτινομένου. Ἀλλὰ πρὶν ἢ συμπληρωθῶσι δύο ἔτη, ὁ πρὸ τοῦ Σαὰδ κύριος τοῦ Χαλεπίου Βακγοὺρ, ὅστις, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ νέου ἀμηρᾶ, εἶχεν ἐπιτραπῇ ὑπ' αὐτοῦ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐμέσης, ἐργαζόμενος ἐν συμπράξει πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Αἰγύπτου, ἐπῆλθεν ἐναντίον τοῦ Χαλεπίου, ὅπερ ἐσκόπει νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτούς. Ἱεζόμενος δ' ὑπὸ τῆς ἐπιδρομῆς ὁ Σαὰδ ἐζήτησε τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὅστις περιεβάλλετο ἀκόμη τὴν ἀρχὴν δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκκινήσας δ' ὁ Φωκᾶς μετὰ μεγάλων δυνάμεων ἐξ Ἀντιοχείας, ἔνθα συνεκέντρωσε τὴν στρατιάν, ὥρμησε μεσοῦντος τοῦ Σεπτεμβρίου 983 ἐναντίον τοῦ Βακγούρ. Φυγόντος δ' αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῆς ἀφίξεως τοῦ δομεστίκου, ὁ Φωκᾶς περιέρχεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ τοῦ Χαλεπίου, συμμαχομένων μετ' αὐτοῦ καὶ κατὰ ταύτην τὴν περίστασιν τῶν Ἰβήρων, καθ' ἃ καὶ ἐν τῇ καταπολεμήσει τοῦ Βάρδα Σκληροῦ. Καὶ ὑπέστη μὲν ὁ Φωκᾶς, ἀντεπεξελθόντων κατ' αὐτοῦ τῶν περὶ τὸν Σαὰδ, ἀξίας λόγου ἀπωλείας, ἀλλ' εἶνε ἀμφίβολον καὶ ἂν ἡττήθη πράγματι, καθ' ἃ παραδίδουσι Σύροι καὶ Ἄραβες χρονογράφοι, ἐπειδὴ βλέπομεν αὐτὸν οὐχ ἧττον ἐπιβάλλοντα νέας συνθήκας εἰς τὸν Σαὰδ ὄχι τόσον πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπιδρομέως Βακγοὺρ, ὅσον πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀπιστίας αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀπαυθαδισμοῦ, διανοηθέντος οὐκ ἀπιθάνως ἀποτίναξιν τῶν πρὸς τοὺς Βυ-

ζαντίνους ὑποχρεώσεων ἕνεκα τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ κρατούσης συγχύσεως τῶν πραγμάτων.

Μετὰ δὲ τὴν διαρρύθμισιν τῶν πρὸς τὸν Σαὰδ σχέσεων διηυθύνθη ὁ Φωκᾶς ἐναντίον τοῦ Βακγοὺρ, ὅστις εἶχε τραπῇ ἐπὶ τὴν Ἔμεσαν καὶ τὴν Δαμασκόν. Καὶ τελευτῶντος μὲν τοῦ Ὀκτωβρίου 983 ἡ στρατιὰ τοῦ δομεστίκου ἐκυρίευσε τὴν Ἔμεσαν, ἐξανδραποδίσασα τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων, κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐκστρατείαν, προχωρήσαντες πρὸς νότον, ἀνέκτησαν οἱ Βυζαντῖνοι καὶ τὴν Ῥαββὰν, πόλιν κειμένην εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Γερμανικείας, ἣν, κυριευθεῖσαν παρὰ τῶν Βυζαντίνων τῷ 962 διὰ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, εἶχον πιθανῶς ἀνακτήσει οἱ Σαρακηνοὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ.

Τοιαύτην δυνάμεθα νὰναπλάσωμεν οὐκ ἄνευ ἀμφιγνωμιῶν ἐκ τῶν συγκεχυμένων συριακῶν καὶ ἀραβικῶν πηγῶν τὴν ἱστορίαν τῶν νέων ἐπὶ τῶν βασιλέων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀσίας πολέμων τοῦ Βάρδα Φωκᾶ. Οὐδὲ περιωρίσθησαν οἱ ἀγῶνες εἰς τὰς πόλεις καὶ χώρας περὶ ὧν ἔγεινεν ἤδη λόγος, ἀλλὰ καὶ βλέπομεν τοὺς μὲν Σαρακηνοὺς ἐκπορθοῦντας τὴν περιώνυμον ἐν Συρίᾳ μονὴν τὴν φερωνυμουμένην ἀπὸ Συμεὼν τοῦ Στυλίτου, τοῦ παραδόξου ἐκείνου ἐρημίτου τοῦ πέμπτου αἰῶνος, καὶ σφάζοντας ἀνηλεῶς τοὺς μονάζοντας ἐν αὐτῇ, κυριεύοντας δὲ τὴν κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Φοινίκης κειμένην Βαλαναίαν καὶ ἄλλας τῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων κατεχομένων πόλεων τῶν συριακῶν παραλίων, ἥτις ἐν ἔτει 986 ἀνεκτήθη κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως Βασιλείου ὑπὸ Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ.

Οὕτως ἀκοίμητος ἐξηκολούθει ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Ἀσίᾳ ὁ μεταξὺ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Βυζαντίνων ἀγὼν, καὶ ὁ ἀμηρᾶς τοῦ Χαλεπίου, ἐπωφελούμενος τὰς περιστάσεις, ἐφέρετο μετέωρος μεταξὺ τῆς πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου καὶ τὸν χαλίφην τῆς Αἰγύπτου ὑποτελείας, ἀρνούμενος ἑκάστοτε τὴν πληρωμὴν τοῦ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους φόρου καὶ διὰ νέων στρατειῶν ὑποβαλλόμενος καὶ πάλιν εἰς τὰς ἀρχαίας ὑποχρεώσεις. Ἐξ ἑτέρου δὲ καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς Σαρακηνοὺς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἡ Συρία καὶ αἱ παραλίαι αὐτῆς ἦσαν θέατρον ἀπαύστων ἀγώνων πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, καὶ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν ὀχυρῶν πόλεων ἀπὸ τῆς Μεσοποταμίας μέχρι τῆς Μεσογείου ἀνυψοῦτο κατὰ περιόδους ἐναλλὰξ ὁτὲ μὲν τὸ σταυρικὸν σύμβολον, ὁτὲ δὲ ἡ σημαία τῶν Μουσουλμάνων. Θαυμασία ἀληθῶς περίοδος τῆς ἐθνικῆς

ἡμῶν ἱστορίας, καθ' ἣν ὁ ἑλληνισμὸς ἐπάλαιεν ἀκατασχέτως ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς ἐκείναις τῆς Ἀσίας πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως ἀνορθούμενος ἐκ περιτροπῆς καὶ κλίνων, ἀλλὰ μὴ καταβαλλόμενος, καὶ ταῦτα ἐν ἡμέραις βαρείαις καὶ πολυωδύνοις, καθ' ἃς ἤδη ἐν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία κατήρχετο νέων καὶ μακρῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγώνων, οἵτινες ἔμελλον νἀπολήξωσιν εἰς μεγάλους ἐθνικοὺς θριάμβους.

ιδ'

Ἡ πτῶσις τοῦ παρακοιμωμένου.

Ἡ καταπάλαισις τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ, ἡ ἐξακολούθησις τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀγώνων, αἱ νέαι ἐν Συρίᾳ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἦσαν ἔργα Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου. Ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ διώκει τὰ τοῦ κράτους μετὰ χειρὸς στιβαρᾶς δίκην ἄλλου βασιλέως, ἐπισκιάζων τοὺς δύο ἐστεμμένους βασιλεῖς. Τὸν ἄνδρα, ὅστις ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου πλὴν μικρῶν διαλειμμάτων δὲν εἶχε παύσει ἰθύνων τὰ κοινά, ἐχαρακτήριζε σῶμα γιγάντειον καὶ ὄγκος φρονήματος καὶ μορφὴ προσήκουσα εἰς τύραννον. Ἀκίμητος δὲ ἦτο ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ, ἀκόρεστος ἡ πλεονεξία, ἀνεξάντλητος ἡ δραστηριότης. Ἡ πολιτικὴ διοίκησις ἐν χρόνοις εἴπερ ποτὲ πολεμικοῖς διὰ τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἦτο ἐπὶ μακρὸν ἀνατεθειμένη εἰς αὐτόν, μάλιστα ἐπὶ τοῦ Τζιμισκῆ. Ἀλλ' εἴπερ ποτὲ εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὸ κορύφωμα τῆς δυνάμεως ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου ἐκείνου βουλγαροκτόνου καὶ ἀραβομάχου. Αὐτὴ ἡ σωτηρία τοῦ κινδυνεύοντος θρόνου ἦτο οὐχ ἧττον ἔργον αὐτοῦ ἢ τῶν στρατηγῶν εἰς οὓς εἶχεν ἀνατεθῇ ἡ καταπολέμησις τοῦ Σκληροῦ. Ὁ πολυμήχανος εὐνοῦχος ἐκράτει ἀνὰ χεῖρας τὰ νήματα δι' ὧν ἐκινεῖτο ἡ πολιτικὴ μηχανὴ καὶ διωκοῦντο τὰ τοῦ κράτους.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον προβῆ εἰς ἡλικίαν οἱ δύο βασιλεῖς. Τούτων δὲ ὁ πρεσβύτερος Βασίλειος, ὅστις ἦγε τῷ 985 τὸ εἰκοστὸν ἕνατον τῆς ἡλικίας ἔτος, ἠσθάνθη τέλος ταπεινούμενον τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ἕνεκα τῆς παρευδοκιμήσεως ἐκείνης ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ πρωθυπουργοῦ, καὶ ἤρχισεν ἀποστέργων τὴν ὑποδεεστέραν θέσιν εἰς ἣν ἐτάσσετο, ὧν

ἁπλοῦς ἐργάτης τῶν θελήσεων αὐτοῦ, ἁπλοῦς ὑπογραφεὺς τῶν διατάξεων αὐτοῦ.

Ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις ἔμελλε νἀναδειχθῇ εἷς τῶν μεγίστων καὶ εὐκλεεστάτων βασιλέων τοῦ Βυζαντίου, ἐκυοφορήθη τότε αἰφνιδία μεταβολή. Βλέποντες δ' αὐτὸν ἐξαπίνης ἀποβάλλοντα τὸν παρακοιμώμενον καὶ ἀμέσως ἐπιλαμβανόμενον τοῦ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμου, τοῦ πρώτου τῶν πολλῶν καὶ μακρῶν πολέμων οἵτινες ἔμελλον τέλος νὰ δοξάσωσιν αὐτόν τε καὶ τὸ Βυζάντιον, τὴν αἰφνιδίαν ἐκείνην ψυχικὴν μεταβολὴν δικαιούμεθα νἀποδώσωμεν εἰς τὴν βλαστήσασαν ἐν αὐτῷ συνείδησιν τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ ἐντολῆς, εἰς τὴν τελείαν ἐπίγνωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἐπιβολῆς. Καὶ ἰδοὺ αἴφνης ὁ τέως ζῶν βίον τρυφηλὸν καὶ ἀνειμένον ἄρχεται ἀποβάλλων πᾶν τὸ χαῦνον καὶ ἀποστέργων τοὺς προτέρους κώμους καὶ τὰς θαλίας καὶ τοὺς νεανικοὺς ἔρωτας καὶ τρεπόμενος εἰς σκέψεις καὶ σπουδὰς καὶ δίαιταν μεμετρημένην καὶ σώφρονα καὶ κρατῶν ἑαυτοῦ καὶ τονούμενος. Μεταβολὴ ἀληθῶς αἰσία διὰ τὸν ἄνδρα ὅστις ἔμελλε νἀποβῇ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ Βυζάντιον ἀναμφιλέκτως προάγγελος ἀγαθῶν μεγίστων.

Πρῶτον δὲ δεῖγμα τῆς εἰς ἑαυτὸν ἐπιστροφῆς τοῦ βασιλέως ὑπῆρξεν ἡ ἀποτίναξις τῆς κηδεμονίας καὶ χειραγωγίας τοῦ παρακοιμωμένου Βασιλείου. Ὁ μελετῶν νἀναδείξῃ τὸ ἐμπεπιστευμένον εἰς αὐτὸν βασίλειον πρωτεῦον ἐν τῇ Ἀνατολῇ δὲν ἠνείχετο πλέον νὰ ἐπιτρέπῃ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ τὰ πρωτεῖα τῆς ἀρχῆς εἰς τὸν πρῶτον τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ. Ἡ δὲ σκέψις αὕτη ὡρίμασε παρὰ τῷ Βασιλείῳ κατὰ μικρὸν σὺν τῇ προβαινούσῃ ἡλικίᾳ, καὶ ἡ πάλη μεταξὺ δεσμῶν αἵματος καὶ αἰσθημάτων εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν σωτῆρα ἐξ ἑνὸς, ἐξ ἑτέρου δὲ τῆς ἀνακυπτούσης ὁρμῆς πρὸς αὐτενέργειαν καὶ πρωτοβουλίαν, ἥτις ἐδέσποζε τῆς ψυχῆς τοῦ νεαροῦ βασιλέως, ἐτελέσθη ἐν αὐτῷ μακρὰ καὶ ἐνδόμυχος ἄνευ μὲν ἴσως φανερῶν πρὸς τὸν παραδυναστεύοντα συγκρούσεων, ἀλλὰ μέλλουσα νἀπολήξῃ αἴφνης εἰς σθεναρὰς ἀποφάσεις, εἰς γεγονότα τετελεσμένα. Πράγματι δὲ βλέπομεν διὰ μιᾶς τὸν Βασίλειον ἀνδρούμενον, καθαιροῦντα τὸν παρακοιμώμενον ἀπαρακλήτως, ἀποτόμως, οἱονεὶ ἐξ ἐπιδρομῆς, ἐμβιβάζοντ' αὐτὸν εἰς νῆα καὶ στέλλοντα τὸν μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης πανίσχυρον ὑπερόριον εἴς τινα τῶν παρὰ τὸν Βόσπορον μονῶν. Εἰς δὲ τὴν ἐξορίαν τοῦ παρακοιμωμένου ἐπηκολούθησεν ἡ κατάλυσις καὶ ἀκύρωσις ἁπασῶν ἐκείνων τῶν

πράξεων ὅσαι ἐπεδείκνυον ἀπαραγνώριστον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπίδρασιν καὶ ἔφερον χαρακτῆρα προσωπικόν. Μόνον ὅ τι εἶχε πραχθῆ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ δημοσίου ἔμεινεν ἄθικτον, ἄλλως δὲ ὁ Βασίλειος ἐπεζήτησεν οἱονεὶ νὰ ποιήσῃ ἐξίτηλα πάντα τὰ ἴχνη τοῦ τέως παντοδυνάμου εὐνούχου, νὰ διαγράψῃ τὸν παρακοιμώμενον καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς μνήμης τῶν συγχρόνων.

Ἐν τούτοις δ' ὁ ἐξόριστος, διαβιῶν ἔγκλειστος ἐν τῇ μονῇ ἐν ᾗ κατεδίκασεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς νὰ διαγάγῃ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου, ἔφερε βαρέως τὸ κατακύλισμα ἐκεῖνο ἀπὸ τοῦ κολοφῶνος τῆς δυνάμεως καὶ δόξης εἰς τὸν ἄδοξον καὶ μονήρη βίον ἀναχωρητοῦ. Βεβαρημένος ὑπὸ τῶν ἐτῶν, παραλυθεὶς τὰ μέλη, ἔμψυχος νεκρὸς ἔκλεισε τέλος μετὰ βραχὺ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀκλεῶς, ἐν ᾧ ἤδη ἐμεσουράνει ὁ ἀστὴρ τοῦ πατάξαντος αὐτόν.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ συμμονάζοντες κατεβίβαζον ἀφανῶς εἰς τὸν τάφον ὑπὸ ῥάσον πενιχρὸν καλογήρου τὸν υἱὸν βασιλέως, κραταιὸς ἐμονάρχει ἐν Βυζαντίῳ ὁ ἔγγονος τοῦ Ῥωμανοῦ Λακαπηνοῦ ἐκείνου τοῦ ἐξ ἀνόμου κλίνης γεννήσαντος Βασίλειον τὸν παρακοιμώμενον καὶ πρόεδρον τῆς συγκλήτου, τὸν ἔτι χθιζὰ καὶ πρωΐζα κηδεμόνα τῶν βασιλέων καὶ ἰσχυρότατον τῆς διοικήσεως μοχλόν.

Ἀληθῶς ὁ νέος ἡγεμὼν ἔδειξεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἀπὸ τοῦ παρακοιμωμένου ἀπαλλαγῆς, ὅτι προορισμὸν τοῦ βίου ἐθεώρει τὸ ἄρχειν, τοῦτο καὶ μόνον, χάριν τοῦ ἔθνους. Βασιλεὺς στρατιώτης εἶπε τὸ χαῖρε εἰς πᾶσαν ἡδονήν, ἀπέβαλε πάντα περιττὸν τοῦ σώματος κόσμον, καὶ στρεπτοὺς καὶ διαδήματα καὶ δακτυλίους καὶ ἐνδύματα ποικιλοβαφῆ, καὶ ἔστρεψε σύννους καὶ πεφροντισμένος τὴν σύμπασαν προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑψηλῶν βασιλικῶν καθηκόντων. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιγνώσει τούτων ἠσθάνθη, ὅτι ἔδει νὰναλάβῃ ἀμέριστον τὴν εὐθύνην τῆς ἀρχῆς, καὶ παρηγκώνισε τὸν ἀδελφόν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Κωνσταντῖνος, ἔχων χαρακτῆρα ὅλως διάφορον τοῦ τοῦ ἀδελφοῦ, ἐνετρύφα εἰς ἐξοχικὰς διασκεδάσεις καὶ λουτρὰ καὶ σιτηρέσια καὶ παντοίας ἀπολαύσεις, οἱονεὶ καταδικάζων εἰς ἀφάνειαν αὐτὸς ἑαυτόν, ὁ Βασίλειος ἐκαθέσθη δίκην μόνου βασιλέως σθεναρὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὃν ἔμελλε νὰ δεξάσῃ.

θ'

Οἱ Βούλγαροι μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ.

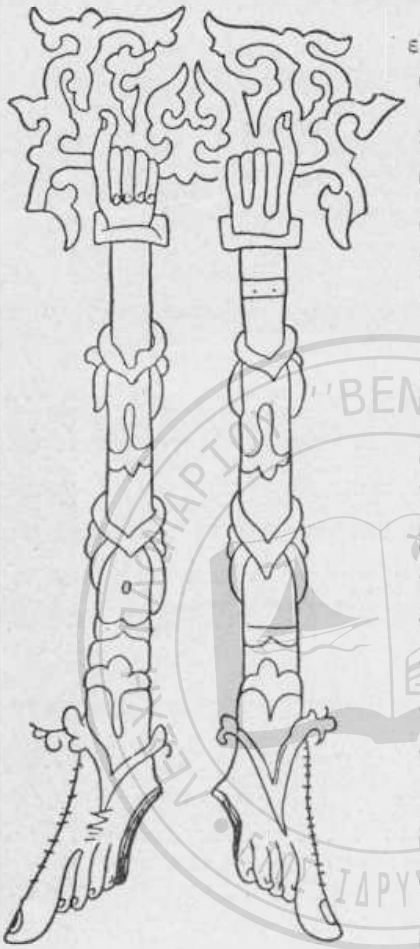

ΑΡΧΙΚΟΝ Π
ΕΞ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ερὶ τοὺς χρόνους καθ' οὓς Ἰωάννης ὁ Τζιμισκὴς, ἐπωφελούμενος καὶ ἐκδικούμενος τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Σβιατοσλάβου, καθυπέταξε τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀνατολικὴν Μοισίαν ἀντιστοιχοῦσαν Βουλγαρίαν ἀπὸ τοῦ Αἵμου μέχρι τοῦ Ἴστρου καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Οἴσκου (Ἰσκὲρ) καὶ μετέβαλεν αὐτὴν εἰς ἐπαρχίαν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀνεξάρτητοι ἐξηκολούθουν διαμένουσαι αἱ δυτικαὶ βουλγαρικαὶ χῶραι μεταξὺ τῆς Ῥοδόπης καὶ τοῦ Ἀδρίου ὡς ἴδιον βασίλειον ὑπὸ νέαν δυναστείαν, τὴν τῶν Σισμανιδῶν, ἥτις εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν αὐταῖς ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς τὸν τσάρον τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας Πέτρον.

Τὸ δυτικὸν βουλγαρικὸν βασίλειον, ἱδρυθὲν τῷ 963 ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου τοῦ βασιλέως τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας Πέτρου, τοῦ Σισμὰν, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς ἐθνικῆς τῶν Βουλγάρων φατρίας τῆς ἀποκρουσύσης πᾶσαν προσπέλασιν πρὸς τὸ Βυζάντιον, προήχθη ταχέως. Θανόντος δὲ ἤδη πρὸ τοῦ 969 τοῦ ἀποσπάσαντος τὴν δυτικὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς τῆς τῷ 973 καθυποταχθείσης ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, τὸν Σισμὰν τὸν καὶ *κόμιτα* ἐπιλεγόμενον διεδέχθη τῶν τεσσάρων αὐτοῦ υἱῶν, τῶν *κομιτοπούλων*, ὁ πρεσβύτερος Δαβίδ, ὃν καὶ ἀνέγραψεν εἰς τοὺς ἁγίους ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία. Θανόντος δὲ τούτου ὡς μοναχοῦ, ἴσως βιαίως, ὁμοίως δὲ βιαιοθανατησάντων καὶ τῶν νεωτέρων ἀδελφῶν Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν, ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας ὡς τσάρος ὁ πάντων νεώτατος Σαμουὴλ

μεταξὺ 977 καὶ 979. Πρωτεύουσα δ' αὐτοῦ μετὰ τὴν Σοφίαν, τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλουμένην Σαρδικὴν, ὑπὸ δὲ τῶν Βυζαντίνων Τριαδίτζαν καὶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Τράλιτζαν, ἔπειτα δὲ τὰ Μόγλαινα καὶ τὰ Βοδενὰ, ἐπέχοντα τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἐδέσσης, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ 995 περίπου ἡ Πρέσπα, κειμένη ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Μακεδονίας ἐγγὺς τῶν δύο λιμνῶν, ὧν ἡ ἑτέρα φέρει ἀκόμη τὸ ὄνομα τῆς ἔκτοτ' ἐκλιπούσης πόλεως. Ἔν τινι δὲ νησιδρίῳ τῆς λίμνης ταύτης ἔκειντο τὰ δυσπόρθητ' ἀνάκτορα τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων. Ἀλλὰ κατόπιν περὶ τὸ ἔτος 1000 καὶ πάλιν μετετέθη ἡ ἕδρα τοῦ Σαμουὴλ, ἱδρυθεῖσα ἀντὶ τῆς Πρέσπας ἐν Ἀχρίδι.

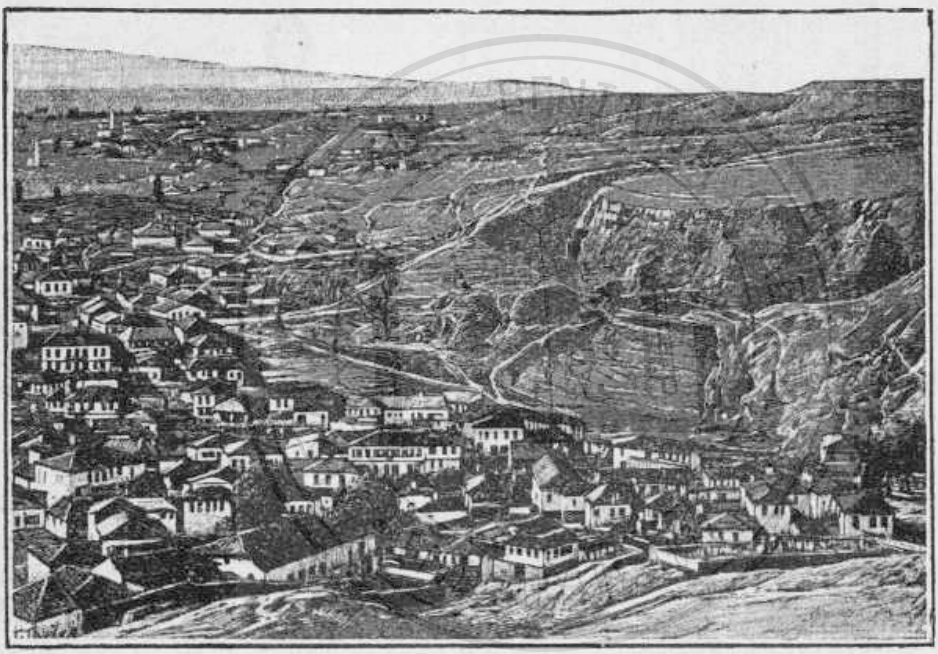

ΑΠΟΨΙΣ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

Ἤδη δὲ ὄντος τσάρου τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας τοῦ Δαβὶδ οἱ ὑπ' αὐτὸν Βούλγαροι, ἐπωφελούμενοι τὸν θάνατον τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τὴν κατὰ τῶν νεαρῶν βασιλέων ἀποστασίαν τοῦ Σκληροῦ, ἄρχονται ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῶν περὶ τὰ νότια τῆς Μακεδονίας βυζαντιακῶν κτήσεων, οὐχ ἧττον δὲ πειρῶνται ναποτινάξωσι τὴν κυριαρχίαν τῶν Βυζαντίνων οἱ Βούλγαροι τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας. Τὸ δὲ θάρρος τοῦ νέου βασιλείου καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονὸς, ὅτι σὺν τοῖς ἄλλοις οἱ περὶ τὸν Σαμουὴλ ἐπελήφθησαν τῷ 976 ἢ 977 τῆς πολιορκίας τῶν Σερρῶν, καθ' ἣν καὶ ἐφονεύθη ὁ

Σισμανίδης Μωϋσῆς, βληθεὶς διὰ λίθου ἀπὸ τοῦ τείχους ὑπό τινος τῶν πολιορκουμένων.

Ἔκτοτε δὲ δὲν ἔπαυσαν αἱ εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος ἐπιδρομαὶ τοῦ Σαμουὴλ, ἐπεκτεινόμεναι μέχρις αὐτῆς τῆς Θεσσαλίας. Ἀλλ' ἡ δεινοτάτη αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ ἐπιχειρηθεῖσα περὶ τὸ ἔτος 986. Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ Βέρροια ὑπῆρξε τῶν πρώτων ἀποκτημάτων κατὰ τὴν νέαν ταύτην στρατείαν τῶν Βουλγάρων, οἵτινες εἰσῆλασαν μετὰ ταῦτα καὶ πάλιν εἰς Θεσσαλίαν. Πλὴν δ' ἄλλων θεσσαλικῶν πόλεων ἐκυριεύθη τότε καὶ ἡ ὀχυρὰ Λάρισα. Ταύτης ἐπειρᾶτο ὁ Σαμουὴλ ἐπὶ ἓξ συνεχῆ ἔτη, ἀλλὰ τὰς πρώτας ἐπιθέσεις τῶν Βουλγάρων ἠδυνήθη ναποκρούσῃ ἐπιτυχῶς τοῦτο μὲν διὰ τῶν ὅπλων, τοῦτο δὲ διὰ τοῦ δόλου ὁ στρατηγὸς τοῦ θέματος Ἑλλάδος Κεκαυμένος. Ἀλλ' ὁ γενναῖος καὶ δεξιὸς οὗτος εὐπατρίδης εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ διαδόχου ἀναξίου, οὗ ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα. Ἀμελήσαντος δὲ τούτου νὰ ἔχῃ πλήρεις τοὺς σιτοβολῶνας τῆς οὕτω συνεχῶς καὶ ἐπιμόνως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπειλουμένης πόλεως, ὁ Σαμουὴλ ἐπελθὼν περὶ τὴν ὥραν τοῦ θερισμοῦ ἤγαγε τοὺς Λαρισαίους εἰς τοιαύτην σιτοδείαν, ὥστε ἡ λιμώττουσα πόλις ἀναγκάσθη νὰνοίξῃ ἀναιμωτὶ τὰς πύλας αὐτῆς εἰς τὸν ὁρμητικὸν τσάρον. Οἱ κάτοικοι τῆς Λαρίσης ἀπήχθησαν πανέστιοι ὑπὸ τοῦ νικητοῦ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας πλὴν ἑνὸς μόνου οἴκου εὐπατριδῶν, τοῦ τοῦ Νικουλιτζᾶ, συγγενοῦς τοῦ Κεκαυμένου, ὃν ἀφῆκεν ὁ Σαμουὴλ ἀβλαβῆ, εὐγνωμονῶν, καθ' ἃ λέγεται, ἐπὶ τῇ διὰ

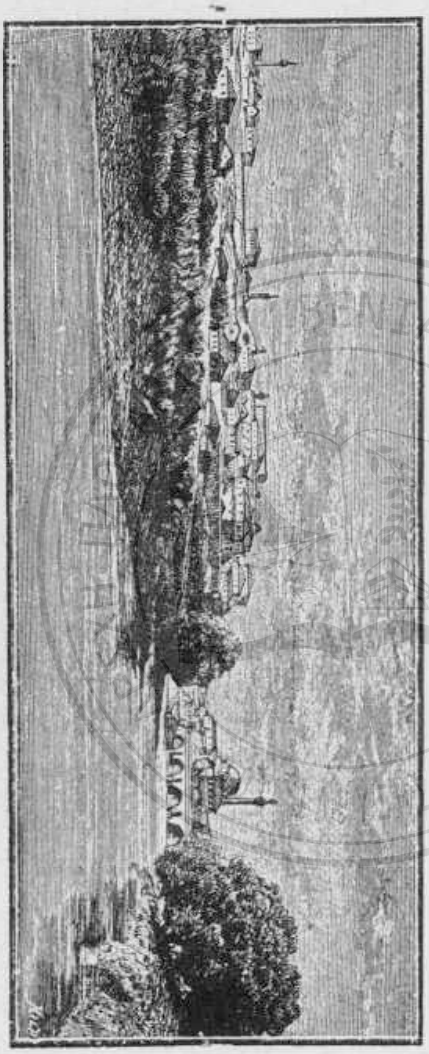

Η ΛΑΡΙΣΑ ΚΑΙ Ο ΠΗΝΕΙΟΣ

ΟΘΩΝ ΚΑΙ ΘΕΟΦΑΝΩ
ΕΥΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

τῆς ἀνακλήσεως αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν διευκολύνσει τῆς ἁλώσεως τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως τοῦ θέματος Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ ἀναξίου αὐτοῦ διαδόχου. Μετήγαγε δ' ὁ νικητὴς ἐκ Λαρίσης εἰς τὴν Πρέσπαν καὶ τὸ λείψανον τοῦ πολιούχου ἁγίου Ἀχιλλείου, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ἐν τῇ πρώτῃ κατὰ τὴν Νίκαιαν συνόδῳ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Ἀκόμη δὲ καὶ τὴν σήμερον δεικνύονται ἐν τῇ νοτίῳ λίμνῃ τῆς Πρέσπας τὰ ἐρείπια μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου, οὗ φερώνυμος εἶνε ἡ ἐν τῇ λίμνῃ μικρὰ νησίς. Ἀσπάσιον δὲ λάφυρον τῆς θεσσαλικῆς ταύτης ἐκστρατείας ὑπῆρξε καὶ ὡραία αἰχμάλωτος, ἣν ἀπαγαγὼν ἐκ Λαρίσης ὁ Σαμουὴλ ἐκάθισεν ὡς σύζυγον ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου. Οὐδ' ἔστη ἡ στρατιὰ τῶν ἐπιδρομέων ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀλλὰ καταβᾶσα διὰ τῶν Θερμοπυλῶν νοτιώτερον ἐδῄωσε τὰ βορειότερα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπλησίασεν εἰς τὸν ἰσθμόν. Αὐτὴ ἡ Πελοπόννησος ἠπειλεῖτο. Διὸ ὁ στρατηγῶν τοῦ θέματος Πελοποννήσου Βασίλειος Ἀπόκαυκος, παραλαβὼν ὅσους διέθετε στρατιώτας, ἔσπευσεν εἰς Ἄμυναν τοῦ ἰσθμοῦ. Τὸ δὲ ταχὺ τῆς εἰσβολῆς ἤγαγεν εἰς σύγχυσιν τὸν στρατηγόν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐφαίνετο ἐπαυξάνουσα τοὺς κινδύνους, ὑφ' ὧν ἠπειλεῖτο ἡ Πελοπόννησος, ἡ καταλαβοῦσ' αὐτὸν ἀσθένεια, ὅτε αἴφνης ἠγγέλθη εἰς αὐτὸν τὸ εὐφρόσυνον, ἀλλὰ καὶ παράδοξον ἄγγελμα, ὅτι ἡ στρατιὰ τῶν ἐπιδρομέων ἀνέζευξε πρὸς βορρᾶν.

ι'

Πρῶτος βουλγαρικὸς πόλεμος τοῦ Βασιλείου.

Ὁ δὲ λόγος τῆς αἰφνιδίας καὶ ἐν μέρει ἀνεξηγήτου ἀναζεύξεως τοῦ Σαμουὴλ, ἀναστέλλοντος τὴν πέραν τοῦ ἰσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον προχώρησιν τῆς βουλγαρικῆς στρατιᾶς, ἦτο βεβαίως τὸ ἄγγελμα, ὅτι ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἀπεφάσισε πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἰσβολήν.

Εἶνε προφανές, ὅτι ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία οὐκ ἄνευ ἄλγους ἔβλεπε τὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 976 καὶ 986 ἀναθάρρησιν τῶν Βουλγάρων. Οὐ μόνον ἡ ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ κατακτηθεῖσα ἀνατολικὴ Βουλγαρία φαίνεται τὸ πλεῖστον ἀπελευθερωθεῖσα καὶ πάλιν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνασύνταξις τοῦ νέου κράτους τῶν Σισμανιδῶν προέβη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε εἴδομεν

τὸν Σαμουὴλ ἀποτολμῶντα θρασυτάτας εἰςβολὰς εἰς τὰ νότια τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν Θεσσαλίαν μέχρις αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν Ἤπειρον πρέπει πάντως νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὰς ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπιτρεχομένας χώρας. Καὶ δὲν ἦσαν μὲν ἀτελῶς ἀνυπεράσπιστοι αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι, στρατηγοὶ δὲ ὡς ὁ Κεκαυμένος καὶ ὁ Ἀπόκαυκος ἠδύναντο, δεξιῶς χειριζόμενοι τὰς περιστάσεις, νὰ σώζωσιν ἀπὸ βαρυτέρων δεινῶν τὰ εἰς αὐτοὺς ἐμπεπιστευμένα θέματα. Τὴν δὲ περὶ τοῦ θέματος Ἑλλάδος μέριμναν τῆς βασιλείας δεικνύει ἡ ἐν αὐτῇ πλὴν τῶν ἰθαγενῶν φρουρῶν ἐγκατάστασις δύο ξένων στρατιωτικῶν σωμάτων, τοῦ τῶν ἐξκουβίτων, ὧν προίστατο ἴδιος δομέστικος, ὢν ἐνίοτε ξένος, καὶ τοῦ τῶν Βλάχων. Ἐστρατολογοῦντο δὲ οὗτοι ἐκ τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν τῶν ἤδη ἄλλως ὡς νομάδων διαδεδομένων ἀνὰ τὰς νοτιωτέρας ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἀπαγόντων τὰς οἰκογενείας αὐτῶν καὶ τὰ κτήνη κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου, εἰς τὰς ὑψηλοτέρας καὶ ψυχροτέρας μακεδονικὰς χώρας. Καὶ δι' εὐρυτέρων δὲ διατάξεων ἐφρόντισαν οἱ βασιλεῖς νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰς πρὸς νότον τοῦ Αἵμου χώρας ἀπὸ τῶν βουλγαρικῶν ἐπιδρομῶν, οἷα ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ ἔτος 981 ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκατάστασις μαχίμων Ἀρμενίων. Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα ἡ ἑλληνικὴ χερσόνησος ἔπασχε δεινὰ παρὰ τῶν Βουλγάρων, εἰς ὧν τὰς εἰςβολὰς καὶ δηώσεις ἀναφέρεται πάντως τὸ χωρίον ἐκεῖνο ἀνωνύμου συγχρόνου συγγραφέως τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἐπιτομεύσαντος τὸν Στράβωνα. Τὸ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ εἰςηγητοῦ τῆς θεωρίας περὶ ἐκσλαβισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Φαλλμεράγερ, παρανοηθὲν τοῦτο χωρίον λέγει· ***πᾶσαν Ἤπειρον καὶ Ἑλλάδα σχεδὸν καὶ Πελοπόννησον καὶ Μακεδονίαν Σκύθαι Σλάβοι νέμονται.***

Τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων δὲν ἠδύνατο νὰνεχθῇ μακρότερον ὁ Βασίλειος μετὰ τὴν κατάπαυσιν μάλιστα τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ παρακοιμωμένου ἀπαλλαγήν. Διὸ ἀπεφάσισε νὰναλάβῃ τὸν κατὰ Βουλγάρων πόλεμον, καὶ δὴ ἐπὶ ἰδίᾳ εὐθύνῃ καὶ ἄνευ τῆς γνώμης ἢ τῆς συμπράξεως τῶν περὶ αὐτὸν στρατηγῶν, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἐξαιρουμένου, εἰς ὃν ἐχρεώστει εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τῇ ἐκνικήσει τοῦ Σκληροῦ.

Ὁ δὲ πόλεμος ὃν ἀνελάμβανεν ἦτο πόλεμος πρὸς τὸν Σαμουήλ. Τὸ βυζαντιακὸν κράτος πρὸς μόνον τὸν δεινὸν ἐκεῖνον Σισμανίδην εἶχε πράγματι νὰντιμετρηθῇ. Καὶ τοὺς μὲν ἀδελφοὺς τοῦ Σαμουὴλ εἴδομεν

ἤδη ἐκλιπόντας, ἐπέζων δὲ μέχρι τινὸς οἱ Συμεωνίδαι υἱοὶ τοῦ βασιλέως τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας Πέτρου, Βόγορις ὁ Β' καὶ Ῥωμανός, οἵτινες μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ καθυπόταξιν τῆς χώρας ἐκείνης ἔζων δίκην αἰχμαλώτων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Βραχὺ δὲ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πρώτου βουλγαρικοῦ πολέμου τοῦ Βασιλείου οἱ δύο οὗτοι βασιλόπαιδες, ἔχοντες εὐκαιρίας, ἴσως ἐκ συνεννοήσεως πρὸς βυζαντιακὴν φατρίαν ἀντιδρῶσαν κατὰ τοῦ Βασιλείου, ἀπέδρασαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἄγοντες εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἀλλ' ὁ μὲν Βόγορις, ὅστις ἔφευγε μετημφιεσμένος, φέρων ἑλληνικὴν στολήν, παρεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῶν φρουρούντων παρὰ τὰ πέραν τοῦ Αἵμου στενὰ τῆς πύλης τοῦ Τραϊανοῦ καὶ ἐφονεύθη βληθεὶς διὰ τόξου, ὁ δὲ νεώτερος Ῥωμανός, ὅστις εἶχεν ἄλλως εὐνοηθῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει, διεσώθη μὲν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλ' ἔστερξεν ἐν αὐτῇ ὑποδεεστέραν θέσιν, ἕως μετέστη ἀργότερον πάλιν εἰς τοὺς Βυζαντίνους. Οὕτω δὲ τὴν σύμπασαν δύναμιν παρὰ τοῖς Βουλγάροις ἐξηκολούθει ἔχων καὶ τούτων τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς Βυζαντίνους ἐξεπροςώπει μόνος ὁ Σαμουήλ.

Ἡ δὲ ταχεῖα ὑπὸ τὸν δραστήριον, γενναῖον καὶ ὁρμητικὸν τοῦτον ἡγεμόνα πρόοδος τῆς Βουλγαρίας καθίστανε φανερόν, ὅτι ἀπὸ πολλῆς παρασκευῆς καὶ μετὰ μεγάλων δυνάμεων ὤφειλε νὰ ἐπιχειρηθῇ ὁ κατ' αὐτοῦ πόλεμος, ὅπως ἀποβῇ νικηφόρος. Ἄλλως δὲ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία θὰ ἠδύνατο νὰναδειχθῇ τελεσφόρως ἐνεργοῦσα μόνον ἂν ὁ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμος ἀνεκηρύσσετο τὸ πρόγραμμα αὐτῆς καὶ ἂν ἀνελάμβανε τὸ ἔργον τῆς ἐκπολεμώσεως τῶν Βουλγάρων, μὴ πτοουμένη ὑπὸ ἐπανειλημμένων τυχὸν ἀποτυχιῶν, μέχρις οὗ ἐπιτευχθῇ τὸ σκοπούμενον ἕως τῶν ἐσχάτων αὐτοῦ λεπτομερειῶν, ἕως τοῦ τελείου ὀλέθρου τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Τοιοῦτον δ' ἀληθῶς χαρακτῆρα φέρει ἡ ἀρχὴ τοῦ Βασιλείου, καὶ διὰ τοῦτο τὸ βαρὺ αὐτοῦ ἐγχείρημα ἐστέφθη τέλος μετ' ἐπιμόχθους ἀγῶνας εἴκοσιν ὅλων ἐτῶν ὑπὸ ἐπιτυχίας λαμπροτάτης.

Ὁ Βασίλειος, παραλαβὼν τὸ θέρος τοῦ 986 πολυαρίθμους πιθανῶς δυνάμεις καὶ σύμμαχον ἔχων, καθ' ἃ φαίνεται, τὸν Ῥῶσον Βλαδίμηρον τὸν υἱὸν τοῦ Σβιατοσλάβου, ἀνῆλθε διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἔβρου, καὶ, παρακάμψας τὰς κλιτύας τῆς Ῥοδόπης, ἀφίχθη εἰς τὴν Φιλιππούπολιν. Ἀφεὶς δὲ πρὸς φύλαξιν τῶν παρόδων τοῦ Αἵμου τὸν μάγιστρον Λέοντα τὸν Μελισσηνόν, αὐτὸν ἐκεῖνον ὃν ἐγνωρίσαμεν ἤδη ὡς στρατηγὸν ἐν Συρίᾳ, ἐτράπη διὰ τῶν χθαμαλῶν ὀρέων τῶν ἐνούντων τὴν

Ῥοδόπην πρὸς τὸν Αἷμον, καὶ, διαβὰς τὸ στενὸν τῆς λεγομένης παρ' ἀρχαίοις πύλης τοῦ Τραϊανοῦ, ἔφθασε μετὰ δύο περίπου ὥρας πορείας εἰς τόπον καλούμενον Στοπώνιον, οὗ τὴν θέσιν ἐπέχει τὸ πόλισμα Στιπόνιε οὐ μακρὰν τοῦ ποταμοῦ Οἴσκου. Ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ παραπό-

ΤΟ ΣΤΕΝΟΝ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΤΟΥ ΤΡΑΪΑΝΟΥ

ταμος τοῦ Ἴστρου ὁ διαρρέων τὴν εὔφορον πεδιάδα, ἧς ἐν μέσῳ κεῖται ἡ Σοφία. Ἀπὸ ταύτης δώδεκα περίπου μόνον ὥραι πορείας ἐχώριζον τὸ ἑξῆς τὴν ἐν Στοπωνίῳ χάριν ἀναπαύσεως καὶ ἀνασυντάξεως χαρακωθεῖσαν στρατιὰν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ συστρατεύοντος δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως, ἤτοι ἀρχιστρατήγου τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην βασιλικῶν δυνάμεων Κοντοστεφάνου.

Τέλος δ' ἡ βασιλικὴ στρατιὰ προεχώρησε πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Σαμουὴλ καὶ ἐπελήφθη τῆς πολιορκίας αὐτῆς. Ἀλλὰ μόλις παρῆλθον εἴκοσιν ἡμέραι, καὶ ὁ Βασίλειος ἔλυεν ἄπρακτος τὴν πολιορκίαν. Καὶ διαρκούσης μὲν τῆς πολιορκίας οἱ Βούλγαροι, ἐνεδρεύσαντες τοὺς πολιορκητὰς ἐξερχομένους τῶν χαρακωμάτων χάριν χιλοῦ καὶ χορτονομῆς πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν, ἀπήγαγον δὲ πλῆθος ὑποζυγίων καὶ ἵππων, ἔπειτα δὲ κατώρθωσαν νὰ πυρπολήσωσι τὰς ἑλεπόλεις καὶ

τὰ λοιπὰ μηχανήματα τῶν πολιορκητῶν, μετὰ μεγάλης ἀπειρίας χειριζομένων αὐτά. Ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐπιμελητείαν τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς εἶχον κακῶς, ἕνεκα δὲ τῆς περὶ τὰς τροφὰς ἀφειδίας ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις αὗται ἤρχισαν μετ' οὐ πολὺ τελείως ἐκλείπουσαι. Εἰς τὰ κακὰ δὲ ταῦτα προσετέθη καὶ ἡ κατὰ Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ ἀντιζηλία τοῦ Κοντοστεφάνου, καταγγέλλοντος ἐκεῖνον ψευδῶς εἰς τὸν βασιλέα ὡς βασιλειῶντα καὶ παρασκευάζοντα κάθοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ λόγοι οὗτοι πάντες ἠνάγκασαν τὸν Βασίλειον νὰναζεύξῃ ἐκ Σοφίας, ἐπιστρέφων εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ὑποχωρήσεως διετάχθησαν κακῶς καὶ ἄνευ τῆς προσηκούσης προφυλάξεως ἀπὸ τῶν τὰ ὑψώματα κατεχόντων καὶ ἐνεδρευόντων Βουλγάρων. Διό, διερχομένης τῆς στρατιᾶς τοῦ Βασιλείου, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ παρακολουθοῦντος αὐτὸν ἐν ἱερᾷ λειτουργίᾳ Λέοντος τοῦ διακόνου, διά τινος δασώδους καὶ σηραγγώδους αὐλῶνος, ἤτοι πιθανώτατ' αὐτῶν τῶν στενῶν τῆς πύλης τοῦ Τραϊανοῦ, καὶ εἰσπεσούσης ἀμέσως μετὰ τὴν παραδρομὴν αὐτῶν εἰς χώρους χαραδρώδεις καὶ ἀνάντεις, ἐπετέθησαν ἐναντίον αὐτῆς οἱ Βούλγαροι οἱ παραφυλάσσοντες ἐπὶ τῶν πέριξ ὑψωμάτων. Καὶ πλεῖστοι μὲν ὅσοι ὑπῆρξαν οἱ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐκείνην τῶν Βουλγάρων φονευθέντες Βυζαντῖνοι, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς νίκης τῶν ἐπιτεθέντων ὑπῆρξεν ἡ ὑπ' αὐτῶν κατάληψις τοῦ τε στρατηγίου τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ πλούτου καὶ ἡ λαφυραγώγησις ἁπασῶν τῶν ἀποσκευῶν τῆς στρατιᾶς. Μόνον δ' ὅτε οἱ ὑπολειφθέντες τοῦ στρατεύματος, ἀποβαλόντος πλὴν τῶν ἀποσκευῶν σχεδὸν ἅπαντας τοὺς ἵππους, ἔφθασαν εἰς τὴν περὶ τὴν Φιλιππούπολιν χώραν, ἠδυνήθησαν νὰπαλλαγῶσι τῆς

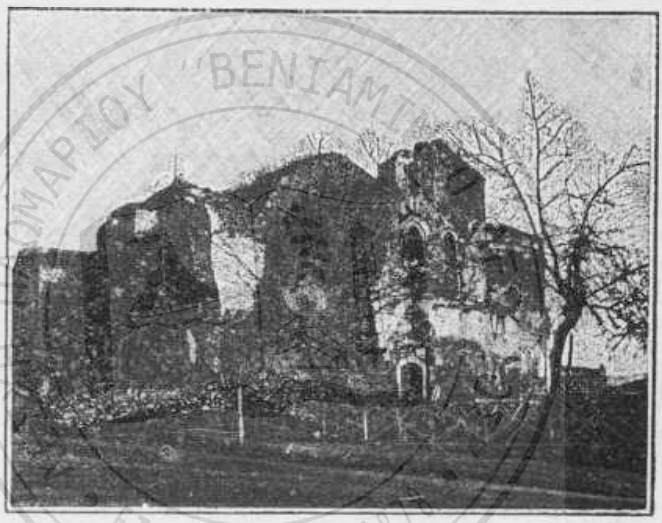

ΕΡΕΙΠΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΝ ΣΟΦΙΑ.

διώξεως τῶν Βουλγάρων καὶ νὰ διασωθῶσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ δὲ τὴν διὰ τῶν στενῶν τοῦ Αἵμου διάβασιν μικροῦ δεῖν ἐφονεύετο καὶ ὁ Λέων διάκονος. Ἂν δὲ πιστεύσωμεν τὴν μαρτυρίαν συγχρόνου Ἀρμενίου χρονογράφου, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς διέτρεξε τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, ἀποβαλὼν τὴν ἵππον, καὶ ἐσώθη μόνον διὰ τῆς γενναιότητος τῶν συμμαχομένων μετ' αὐτοῦ Ἀρμενίων, περιστοιχισάντων αὐτὸν καὶ γενναίως ὑπερασπισάντων.

Τοιαῦται εἶνε αἱ διηγήσεις τῶν Βυζαντίνων συγγραφέων περὶ τοῦ πρώτου βουλγαρικοῦ πολέμου καὶ τῆς περὶ τὴν πύλην τοῦ Τραϊανοῦ καταστροφῆς, ἥτις ἐξ ἀραβικῶν πηγῶν χρονολογεῖται γενομένη τὴν 17 Αὐγούστου 986, ἡμέραν Τρίτην. Ὑπάρχουσι δ' ἐν ταῖς μεσαιωνικαῖς περὶ τοῦ πολέμου τούτου διηγήσεσι πολλὰ μὲν τὰ ἐλλιπῆ, πολλὰ δὲ τὰ συγκεχυμένα. Ἰδίως δ' ἀπίθανος φαίνεται ἡ ὑπὸ Ἄραβος χρονογράφου μαρτυρουμένη κατὰ τοῦ βασιλέως συνωμοσία τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, οἵτινες ὅμως ἀναμφηρίστως δὲν ἐξετέλεσαν τὸ καθῆκον αὐτῶν ὡς ἔδει, ἀγαγόντες οὕτω τὴν βασιλικὴν στρατιὰν εἰς ῥαστώνην καὶ νωθείαν κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτόπτου Λέοντος τοῦ διακόνου. Ἂν δ' ἐπιτρέπηται ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης ἀνεπαρκείας τῶν πηγῶν καὶ τῶν διαφωνιῶν γνώμη περὶ τῶν ἀληθῶν αἰτίων τῆς δεινῆς ἥττης τοῦ Βασιλείου, ὡς ἐξῆς δυνάμεθα νὰναπλάσωμεν τὰ κατὰ τὴν πορείαν τοῦ πολέμου. Τὸ ἄγγελμα τῆς δεινῆς τοῦ Σαμουὴλ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐπιδρομῆς καὶ τῆς νικηφόρου αὐτοῦ πρὸς νότον πορείας ἐνέπλησε τὸν Βασίλειον μένους πολεμικοῦ καὶ ὁρμῆς ἐκδικήσεως παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τῶν στρατηγῶν, προβλεπόντων δεινὰ ἐκ τοῦ ἀπαρασκεύου τῆς στρατιᾶς. Ἀλλ' ἀντίθετα προσεδόκα ὁ Βασίλειος ἐκ ταχείας ἐπὶ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Σαμουὴλ ἐπιθέσεως καθ' ὃν χρόνον ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων ἀπουσίαζεν, ἐπιτρέχων τὰς νοτίους ἑλληνικὰς χώρας. Καὶ ὥρμησε μὲν ὁ Βασίλειος ἐπὶ τὴν Σοφίαν, ἀλλ' ὁ Σαμουὴλ ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τοῦ ἰσθμοῦ καὶ προέφθασε νὰ καταλάβῃ τὰς παρόδους τοῦ Αἵμου, συγκλείσας τὸν βασιλέα πολιορκοῦντα ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ τὴν Σοφίαν. Διὰ τοῦτο κυρίως φαίνεταί μοι σπεύσας νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν ὁ Βασίλειος, ὅπως προλάβῃ νὰ διέλθῃ ἐλευθέρως ἐκ τῆς πύλης τοῦ Τραϊανοῦ, ἣν εἶχεν ἤδη καταλάβει ὁ Σαμουήλ. Ἡ δὲ καταγγελλομένη τῶν στρατηγῶν νωθεία καὶ ἡ ἐπὶ προδοσίᾳ τοῦ Μελισσηνοῦ κατηγορία αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Κοντοστεφάνου εἰς τὴν ἀφροντισίαν περὶ παρεμποδίσεως τῆς ὑπὸ τοῦ ἐκ νότου ἀνα-

βαίνοντος Σαμουὴλ καταλήψεως τῶν παρόδων τοῦ Αἵμου δύναται κυρίως νὰ λογισθῇ ἀναφερομένη.

Ὁπωσδήποτε ἡ ἧττα ὑπῆρξεν ἐπώδυνος, καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν σχεδὸν ὁριστικὴν ἀπώλειαν τῆς ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ κατακτηθείσης ἀνατολικῆς Βουλγαρίας πάντως μεγίστη. Οὐχ ἧττον ὅ' ὀδυνηρὰ ὑπῆρξαν τὰ ἐπακόλουθα τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐν τῷ βασιλείῳ εἰρήνην.

ια'

Ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.

Ἡ ἀρρενωπὴ στάσις τοῦ Βασιλείου ἡ ἐπιδειχθεῖσα κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου δὲν ἦτο ἀνεκτὴ παρὰ τοῖς πανισχύροις ἐκείνοις στρατηγοῖς, οἵτινες χθιζὰ καὶ πρώιζα εἶχον ἐκθέσει τὴν ζωὴν αὐτῶν χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ θρόνου, μαχόμενοι ἐναντίον τοῦ Βάρδα Σκληροῦ. Ἡ ἐπιχείρησις τοῦ πολέμου ἐκείνου ἄνευ τῆς γνώμης αὐτοῦ, ἴσως δὲ καὶ παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ ἡ διατρανωθεῖσα πρὸς αὐτοὺς περιφρόνησις ἐνεδείκνυε τὰς μοναρχικὰς διαθέσεις τοῦ νέου βασιλέως, ὅτι ἐφαίνετο θέλων νὰ ἄρξῃ μόνος, νὰ διαπρέψῃ μόνος, νὰ κινδυνεύσῃ μόνος, οὐδέν' ἄλλον ἀνεχόμενος περὶ αὐτόν. Ἀλλ' εἰς τὴν ὑπερφροσύνην ἐκείνην, ἥτις δικαιολογεῖται ἐκ τῶν ὑστέρων ὑπὸ τῆς ἀνειλικρινείας τῶν περὶ τὸν Βασίλειον μεγαλοδυνάμων, ἀντέταξαν οὗτοι τὴν φανερὰν ἀντίδρασιν, τὴν ἀποστασίαν, οὐκ ἀπιθάνως συνυπονομεύοντες τὸ στράτευμα καὶ τὸν κλῆρον, ὧν ἀντιπροσώπους εἰκάζουσί τινες τοὺς δύο κυριωτάτους τῶν ἀποστατῶν, τὸν Βάρδαν Φωκᾶν καὶ τὸν Βάρδαν Σκληρόν.

Ἑπτὰ σχεδὸν ἔτη εἶχον παρέλθει ἀφ' οὗ χρόνου ὁ Σκληρὸς μετὰ τὴν οἰκτρὰν ἀποτυχίαν τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐν Βαγδατίῳ ἐστερημένος τῆς ἐλευθερίας αἰχμάλωτος τοῦ χαλίφου. Καθ' ἃ δὲ παριστάνουσι τὰ πράγματα οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι, ὁ χαλίφης, μὴ δυνάμενος νὰντεπεξέλθῃ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων πρὸς μεγάλην στάσιν ἐν Περσίᾳ ἐκραγεῖσαν, ἔλυσε τῶν δεσμῶν τὸν Σκληρὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν παμπληθεῖς Βυζαντίνους συναιχμαλώτους, καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτοὺς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀποστατῶν. Νικήσαντες δ' οὗτοι τοὺς

Πέρσας, ἐξέφυγον ἔπειτα εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος. Καὶ διηγοῦνται μὲν κατὰ διάφορον τρόπον τὴν φυγὴν τοῦ Σκληροῦ αἱ ἀνατολικαὶ πηγαί. Ὁπωσδήποτε δὲ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ τέως ἐν Βαγδατίῳ δέσμιος Σκληρὸς, ἀπαλλαγεὶς τῶν δεσμῶν περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 987, ἐνεφανίσθη μετὰ μακρῶν ἐτῶν ἀπουσίαν καὶ πάλιν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀνευφημηθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν ἐκ νέου αὐτοκράτωρ.

Ἀλλ' ἕως συμβῶσι πάντα ταῦτα, ἤδη τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν τῷ κάστρῳ Χαρσιανῷ τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν οἱ Βυζαντῖνοι μεγιστᾶνες τῆς Ἀσίας, βαρέως φέροντες τὸν προσβλητικὸν ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἐκστρατείας ἀποκλεισμὸν, εἶχον συνέλθει ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ μαγίστρου Εὐσταθίου Μαλεΐνου. Ἐν δὲ τῇ συνελεύσει ταύτῃ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὁ Βάρδας Φωκᾶς,

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ
ΕΠΙ ΛΙΘΙΝΟΥ ΘΥΡΕΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑΙ

ὃν οἱ συνωμόται περιέβαλον τὸ διάδημα καὶ τὰ λοιπὰ γνωρίσματα τῆς βασιλείας. Βλέπομεν δὲ μεταξὺ τῶν συνωμοτῶν τοὺς πλείστους τῶν στρατηγῶν τοῦ Βασιλείου, καὶ δὴ πλὴν τοῦ Μαλεΐνου καὶ τοῦ Φωκᾶ τοὺς ἀδελφοὺς Λέοντα καὶ Θεόγνωστον τοὺς Μελισσηνούς, Θεοδόσιον τὸν Μεσανύκτην, τὸν Καλοκυρὸν Δελφινᾶν, ὃν εἴδομεν ἤδη ἐν Ἰταλίᾳ τῷ 980, καὶ ἄλλους πολλούς. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐδεινώθησαν τὰ πράγματα, ὅτε ὁ Σκληρὸς, μαθὼν τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Φωκᾶ καὶ κατιδὼν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, προέτεινεν εἰς αὐτὸν κοινοπραγίαν, ἣν καὶ ἐδέχθη ὁ Φωκᾶς, ὑποσχεθεὶς εἰς τὸν Σκληρὸν ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας τὴν διανομὴν τοῦ κράτους καὶ τὴν εἰς αὐτὸν παραχώρησιν τῆς

Ἀντιοχείας καὶ τῆς Φοινίκης, τῆς Κοίλης Συρίας, τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Μεσοποταμίας.

Καὶ παριστάνει μὲν ἄλλως τὰ πράγματα σύγχρονος Σύρος χρονογράφος, μαρτυρῶν, ὅτι πρῶτος ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν τοῦ Σκληροῦ ὁ Φωκᾶς, ἀλλ' ὁπωσδήποτε βέβαιον εἶνε, ὅτι οἱ δύο ἀποστάται ὤμοσαν πρὸς ἀλλήλους ἀμοιβαίαν πίστιν, συμπράττοντες ἐναντίον τῶν βασιλέων. Μόνον δ' ὁ Σκληρὸς ἐφρόντισε νὰ τηρήσῃ διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον θέσιν ἐπαμφοτερίζουσαν, στείλας πρὸς τὸν βασιλέα ὡς δῆθεν φυγάδα ἀφ' ἑαυτοῦ προερχόμενον τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανὸν, ὃν ὁ Βασίλειος ἐδεξιώθη φιλοφρόνως καὶ μετὰ πολλῶν τιμῶν. Ἴσως δὲ μᾶλλον ἡ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν φυγὴ τοῦ Ῥωμανοῦ δὲν ὑπῆρξε στρατήγημα τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ πραγματικὴ, προελθοῦσα ἐκ διαφωνίας πρὸς τὴν μελετωμένην σύμπραξιν τοῦ Σκληροῦ καὶ τοῦ Φωκᾶ, καθ' ἃ παριστάνουσιν οἱ Σύροι καὶ Ἄραβες χρονογράφοι. Ὅτι δὲ ὁ Ῥωμανὸς, ἂν οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, εὐλόγως ἐδυσπίστει πρὸς τὸν ἄλλοτε ἀντίπαλον τοῦ πατρὸς καὶ νῦν σύμμαχον ἀποδεικνύει ἡ παρασπονδία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὅτε παρὰ τὴν γενομένην ἀμοιβαίαν συνεννόησιν ὁ Σκληρὸς συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Φωκᾶ καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον Τυροποιόν, αὐτὸ δῆλα δὴ ἐκεῖνο τὸ Τυράϊον, ἐν ᾧ κατὰ τὴν πρὸ δεκαεξ ἐτῶν ἀποστασίαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἐναντίον τοῦ Τζιμισκὴ οὗτος, φυγὼν κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ δίωξιν, εἶχεν ἔπειτ' ἀναγκασθῇ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν διώκτην.

Ἀπροκαλύπτως δ' ἔκτοτε σπεύδων ὁ Φωκᾶς πρὸς πλήρωσιν τοῦ ἰδίου σκοποῦ καὶ ὁσημέραι ἐνισχυόμενος ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν προσχωρήσεως τοῦ πλείστου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν ᾗ ζωηραὶ διετηροῦντο ἀκόμη αἱ συμπάθειαι πρὸς τὸν οἶκον τῶν Φωκάδων, ἐτράπη γοργῶς τὴν ἄγουσαν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν τάχει κατακτήσας τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Διῃρέθη δ' ἡ στρατιὰ αὐτοῦ εἰς δύο μέρη. Καὶ τὸ μὲν ἕτερον αὐτῶν ὑπὸ τὸν τυφλὸν ἀδελφὸν τοῦ Βάρδα Νικηφόρον Φωκᾶν καὶ τὸν πατρίκιον Καλοκυρὸν Δελφινᾶν ἔταξεν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου κατὰ τὰ ὑψώματα τῆς Χρυσοπόλεως ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ δὲ ἄλλο μέρος τῆς στρατιᾶς, οὗ ἡγεῖτο ὁ Λέων Μελισσηνὸς, διετάχθη νὰ πολιορκήσῃ τὴν Ἄβυδον, μεθ' ἧς τὴν ἅλωσιν ἔμελλεν ἡ στρατιὰ τῶν πολιορκητῶν νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ στόλου τῶν ἀποστατῶν τοῦ φρουροῦντος τὸν πορθμὸν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ κωλύοντος τὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν κατάπλουν τῶν φορτηγίδων.

Αἱ τολμηραὶ αὗται ἐπιχειρήσεις ἀρκοῦσι νὰ καταδείξωσι τὸ μέγεθος τῶν δυνάμεων τοῦ Φωκᾶ καὶ τὴν ἐφ' ἑαυτὸν πεποίθησιν, ἄρα καὶ τὸν κίνδυνον εἰς ὃν εὑρίσκοντο καὶ πάλιν ἐκτεθειμένοι οἱ βασιλεῖς. Ἤδη σύμπασα ἡ βυζαντιακὴ Ἀσία καὶ ταπέναντι αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολίσματα πλὴν τῆς Ἀβύδου κατείχοντο ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Βάρδαν. Καὶ ὁ μὲν κίνδυνος τοῦ Βασιλείου ἦτο ἔτι μείζων ἕνεκα τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἀτυχίας, ἀλλ' ἡ μεγάλη αὐτοῦ δραστηριότης καὶ τὸ ἀκατάβλητον ἐν τοῖς κινδύνοις ἔσωσαν αὐτὸν θαυμασίως.

Καὶ δὴ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ὀξύτητος διέγνω ὁ βασιλεὺς τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην ἐπιθέσεως ἐναντίον τοῦ τμήματος τῆς ἀντιπάλου στρατιᾶς τοῦ κατέχοντος τὴν Χρυσόπολιν πρὶν ἢ πέσῃ ἡ Ἄβυδος, περὶ ἣν ἠσχολεῖτο τὸ ἕτερον τμῆμα τῶν ἀποστατῶν. Οὐχ ἧττον δὲ τελεσφόρος ὑπῆρξεν ἡ συμμαχία αὐτοῦ μετὰ Βλαδιμήρου, τοῦ γενναίου υἱοῦ τοῦ Σβιατοσλάβου, ἥτις συνεδέθη πρὸς ὑπόσχεσιν γάμου τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ῥώσων μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῶν βασιλέων Ἄννης καὶ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπιστροφῆς τοῦ ἔθνους τῶν Ῥώσων. Ἴσως δ' ἡ ἐπικουρία ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν, ἣν ἀπέστειλεν ὁ Βλαδίμηρος εἰς τοὺς κινδυνεύοντας βασιλεῖς, ἀντὶ ἀδροῦ ἄλλως χρηματικοῦ ἀνταλλάγματος, ἦτο καὶ ἄνευ τῆς προπελάσεως τῶν δύο αὐλῶν ἁπλῶς ἀπόρροια τῶν ὑποχρεώσεων περὶ συνδρομῆς τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ἐναντίον παντὸς ἐχθροῦ, ἃς εἶχεν ἀναλάβει ὁ Σβιατοσλάβος πρὸς τὸν Τζιμισκὴν μετὰ τὴν ἐν Δορυστόλῳ ἧτταν. Λίαν δ' ἀμφίβολον εἶνε, ἂν τῶν Ῥώσων ἐπικούρων ἡγεῖτο ὁ Βλαδίμηρος αὐτός. Ὁπωσδήποτε δ' οἱ Ῥῶσοι ἐκεῖνοι μάχιμοι ἀπεπέλεσαν ἔκτοτε τὸν διηνεκῶς ἀνανεούμενον πυρῆνα τῶν Βαράγγων συμμάχων τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας μέχρι καὶ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, παρ' οἷς τοὺς Ῥώσους ἤρχισαν κατὰ μικρὸν ἀντικαθιστῶντες Νορμανοὶ ἐξ Ἰσλανδίας καὶ Σκανδιναυίας καὶ Ἄγγλοι, ὑπηρετοῦντες τοὺς βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου.

Οὐδὲ περιωρίσθη ὁ Βασίλειος, στενοχωρούμενος ὑπὸ τῶν περιστάσεων, εἰς τὴν σύμπραξιν ταύτην μετὰ τῶν Ῥώσων, οἵτινες δὲν εἶχον παύσει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σβιατοσλάβου ἐχθρικῶς διακείμενοι πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀλλὰ συνωμολόγησε μὲν συνθήκας πρὸς τὸν χαλίφην τοῦ Καΐρου Ἐλ-αζίζ, ὅστις εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ πειραθῇ ἄνευ ἐπιτυχίας τὴν διὰ στόλου δῄωσιν τῶν παραλίων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀποδοὺς εἰς αὐτὸν τοὺς Ἄραβας αἰχμαλώτους τῶν Βυζαντίνων καὶ ἐπιτρέψας τὴν ἐν τῷ ἀπὸ τοῦ ὀγδόου ἤδη αἰῶνος ὑφισταμένῳ ἐν Κων-

σταντινουπόλει ἀραβικῷ τζαμίῳ μνείαν τοῦ χαλίφου, διὰ νεαρᾶς δ' αὐτοῦ, ἐκδοθείσης τὴν 4 Ἀπριλίου 988, ἀνήρεσε τὴν ἀρχαιοτέραν νεαρὰν Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ τὴν κατὰ τῶν δωρεῶν εἰς ἐκκλησίας καὶ μονάς. Οὕτω διὰ παντὸς τρόπου ὁ Βασίλειος προσεπάθει νὰ ἐπαυξήσῃ μὲν τὰς ἰδίας δυνάμεις, νὰ συνδιαλλαγῇ δὲ μετὰ τοῦ κλήρου καὶ ἐξουδετερώσῃ πᾶσαν ἀντίπραξιν καὶ πάντα κίνδυνον ἐν τῷ κρισίμῳ χρόνῳ τῶν πρὸς τοὺς ἀποστάτας ἐπισφαλῶν ἀγώνων.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ, πρὶν ἢ οὕτως ἐνισχυθῇ ὁ Βασίλειος, ἐπιφυλακτικὴν ἐτήρει θέσιν, καθ' ἃ εἴδομεν, ὁ Φωκᾶς ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καραδοκῶν τὴν πτῶσιν τῆς Ἀβύδου, μεθ' ἣν, ἐξασφαλίζων τὴν κλεῖδα ἐκείνην τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔμελλε νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς βασιλευούσης μετὰ συμπάσης αὐτοῦ τῆς στρατιᾶς. Διὸ σκοπιμωτάτη ὑπῆρξεν ἡ ἐνέργεια τοῦ Βασιλείου, ἐπιτεθέντος πρὸ τῆς τοιαύτης ἑνώσεως τῶν δύο τμημάτων τῆς στρατιᾶς, ἐναντίον τῶν ἤδη κατεχόντων τὰ περὶ τὴν Χρυσόπολιν.

Διεπεραίωσε δ' ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, συνακολουθοῦντος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου, εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν τὴν ἰδίαν στρατιὰν καὶ τοὺς συμμάχους Ῥώσους νύκτωρ τελευτῶντος τοῦ 988 ἢ ἀρχομένου τοῦ 989. Ἅμα δὲ τῇ πρωΐᾳ οἱ Ῥῶσοι, στρατιῶται τῶν ἀρίστων καὶ γενναιοτάτων τοῦ Βλαδιμήρου, ἐπέπεσον ἐναντίον τῶν ἀποστατῶν· εὔκολος δ' ὑπῆρξεν ἐν τῇ ὁρμῇ αὐτῶν ἡ νίκη. Καὶ πολὺς μὲν ὑπῆρξεν ὁ φόνος τῶν πολεμίων, δέσμιοι δὲ ἤχθησαν πρὸ τοῦ νικήσαντος αὐτοκράτορος ὁ Δελφινᾶς καὶ ὁ τυφλὸς ἀδελφὸς τοῦ Βάρδα. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀνεσκολοπίσθη, προσπασσαλευθεὶς ἐπὶ ξύλου ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἔνθα ἦτο πεπηγμένη ἡ σκηνὴ αὐτοῦ, ὁ δ' ἕνεκα τῆς τυφλότητος ἀβλαβὴς Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καθείρχθη.

Μετὰ δὲ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἐπέστρεψεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ Βάρδας Φωκᾶς μετὰ τὴν παρὰ τὴν Χρυσόπολιν ἧττταν τοῦ ἀδελφοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ Δελφινᾶ, ἀπολύσας τοὺς περὶ αὐτὸν Ἴβηρας, οὓς ἠναγκάσθη ναποστείλῃ πρὸς ἄμυναν τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος, ἐν ᾗ παρεσκεύαζεν ὁ Βασίλειος ἀντιπερισπασμὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, κατέβη ἐκ τῆς μεσογαίας, ἐν ᾗ εἰσέτι διέτριβεν, εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἀνέλαβε δὲ δραστηρίως τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας τῆς Ἀβύδου, ἣν εἶχε, καθ' ἃ εἴδομεν, ἀναθέσει εἰς τὸν Λέοντα Μελισσηνόν. Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τῶν ἀποστατῶν περὶ ταχείας ἐκπολιορκήσεως τῆς πόλεως, ἥτις ἤθελε μεγάλως ἐνισχύσει αὐ-

τοὺς, ἀπέβαινον φρουῦδαι. Οἱ ἐν Ἀβύδῳ πολιορκούμενοι, ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ θαλάσσης ὑπὸ τοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως προεκπεμφθέντος δρουγγαρίου τῶν πλωίμων Κυριακοῦ, ἀντέτασσον ἀντίστασιν γενναίαν. Παρελθόντων δέ τινων μηνῶν καὶ ἐπιστάντος ἤδη τοῦ ἔαρος τοῦ 989, μετὰ νέας τῶν βασιλέων παρασκευὰς ἐπεφάνη ὁ νεώτερος αὐτῶν Κωνσταντῖνος, εἰς ὃν μετ' οὐ πολὺ ἐπηκολούθησεν ὁ Βασίλειος, συνεπαγόμενος πλὴν ἄλλης στρατιᾶς καὶ τοὺς Ῥώσους συμμάχους.

Ὁ δὲ Φωκᾶς, ἀφεὶς μέρος τῆς στρατιᾶς ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀβύδου, ἀντιπαρετάχθη ἐναντίον τῶν βασιλέων, στρατοπεδευσάντων δυτικώτερον τῆς πόλεως ἐν τῷ πρὸ αὐτῆς πεδίῳ. Καὶ ἐπί τινας μὲν ἡμέρας ἐτήρουν θέσιν ἐπιτηρητικὴν αἱ ἀντίπαλοι στρατιαί. Τὴν δὲ νύκτα τῆς 12 πρὸς τὴν 13 Ἀπριλίου ὁ Βασίλειος, συντάξας εἰς λόχους τὴν στρατιάν, ἐπετέθη κατὰ τῶν πολεμίων διὰ τῆς παρὰ τὴν θάλασσαν ἀτραποῦ· ἤδη δὲ ὑποφωσκούσης τῆς ἡμέρας, ἐνέπρησε τὰς ἐχθρικὰς τριήρεις, καὶ ἐν μέσῳ τῆς ταραχῆς, ὑφ' ἧς κατελήφθη τὸ στρατόπεδον τοῦ ἀποστάτου, ἐφόνευσε πλείστους ὅσους τῶν περὶ αὐτὸν, ἄλλων ζωγρηθέντων ἢ φυγόντων.

Τὸ αἰφνίδιον τῆς ἀφίξεως καὶ ἐπιθέσεως τοῦ αὐτοκράτορος ἐξέπληξε τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ἀλλὰ δὲν ἀπέβαλε τὸ θάρρος. Ἰδὼν δὲ τὸν αὐτοκράτορα πρωταγωνιστοῦντα ἐν τῇ μάχῃ, ἧς συμμετεῖχεν ἄλλως καὶ ὁ συμβασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἐκέντησε τὸν ἵππον καὶ ὥρμησε μετ' ἀλαλαγμοῦ κατ' αὐτοῦ, ὠχρὸς, σκοτοδινιῶν, κραδαίνων μετέωρον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ ξίφος, ἵνα καταφέρῃ αὐτὸ κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπό τινων πεζῶν νεαρῶν καὶ λογάδων μαχιμωτάτων Ἰβήρων, οὓς εἶχε κρατήσει παρ' ἑαυτῷ. Ἀκλόνητος δ' ἀνέμενε τὸν ἀντίπαλον ὁ βασιλεὺς, διὰ μὲν τῆς ἑτέρας τῶν χειρῶν κρατῶν τὸ ξίφος, ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ ἀνέχων εἰκόνα τῆς Θεοτόκου. Γοργὸς ἐν τούτοις διελαύνει ὁ Φωκᾶς τὸ χωρίζον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Βασιλείου μεταίχμιον, ἀκοντιζόμενος ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τῶν κατὰ τὰ κέρατα τῆς βασιλικῆς φάλαγγος στρατιωτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου, προβαίνοντος ἐκ τῶν τάξεων καὶ ἐπισείοντος δόρυ μακρόν. Φοβερὰ δὲ προηγγέλλετο ἡ μονομαχία τῶν δύο ἀντιπάλων, ὅτε πρὶν ἢ πλησιάσῃ ἐγγύτατ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλείου, κατέπεσεν αἴφνης καὶ ἀπροσδοκήτως οἰονεὶ ὑπὸ ἰλίγγου καταληφθεὶς ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ ἐξετάθη νεκρὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Μυστηριώδης ὑπῆρξεν ὁ θάνατος τοῦ γενναίου ἀποστάτου, οὗ τὸ

σῶμα οὐδεμίαν ἔφερε πληγήν, εἰ καὶ ὑπῆρχον οἱ διατεινόμενοι, ὅτι ἐτραυματίσθη καιρίως ὑπό τινος τῶν στρατιωτῶν ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ὁρμητικῆς αὐτοῦ ἐπιθέσεως, αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀπέδιδε μετὰ καυχήσεως εἰς ἑαυτὸν τὸν φόνον τοῦ ἀποστάτου. Ὑπῆρχον δ' οὐχ ἧττον καὶ οἱ νομίζοντες, ὅτι ὁ Φωκᾶς ἔπεσε θῦμα δηλητηρίου, δοθέντος εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πιστοτάτου τῶν περὶ αὐτὸν θεραπόντων Συμεών, δελεασθέντος διὰ δώρων καὶ ἀναμιχθέντος μεθ' ὕδατος ψυχροῦ, οἷον συνείθιζε νὰ πίνῃ πάντοτε ὁ Φωκᾶς ἐν ταῖς μάχαις πρὸ τῆς συμπλοκῆς.

Εὐθὺς δὲ ὡς μετά τινα ὥραν ἀμφιβολίας περὶ τοῦ θανάτου τοῦ χαμαὶ πεσόντος Βάρδα ἐγνώσθη τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ στρατηγοῦντος τῶν ἀποστατῶν, ἡ ὑπ' αὐτὸν στρατιὰ ἐτράπη εἰς φυγήν, ἀλλὰ πολλοὶ ὑπῆρξαν οὐχ ἧττον οἱ φονευθέντες ἢ ζωγρηθέντες. Μεταξὺ δὲ τῶν ζωγρηθέντων ἦσαν πολλοὶ τῶν μετὰ τοῦ Φωκᾶ συμπραττόντων ἐπιφανῶν, ἐν οἷς οἱ δύο ἀδελφοὶ Μελισσηνοί, ὁ Θεοδόσιος Μεσανύκτης καὶ ἄλλοι. Σπεύσαντες δ' οἱ νικηταὶ πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενον νεκρὸν τοῦ Βάρδα, ἀπέτεμον διὰ ξίφους τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ μὲν γιγαντῶδες σῶμα κατώρυξαν ἐν Ἀβύδῳ, τὴν δὲ κεφαλὴν ἐπεφύλαξαν διὰ τὸν θρίαμβον τῶν βασιλέων κατὰ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφήν.

Πανηγυρικὴ δ' ὑπῆρξεν ἡ ἑορτὴ ἐκείνη. Καὶ ἐθριαμβεύθη μὲν κατὰ τὰς ἀγυιὰς τῆς βασιλευούσης ἡ κεφαλὴ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, περιπαρεῖσα ἐπὶ δόρατος, ἥτις ἔπειτα δίκην ἀποτροπαίου ἐστάλη εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς ἐκφόβησιν τῶν ὑπολειπομένων ὀπαδῶν τοῦ ἀποστάτου, ἐπομπεύθησαν δ' ἐπὶ ὄνων καθεζόμενοι οἱ ζωγρηθέντες τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀποστασίας πλὴν Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, οὗ ἐφείσθη ὁ Βασίλειος διὰ ποιάν τινα εὐλάβειαν ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς αὐτὸν πρὸ τῆς παρὰ τὴν Ἄβυδον μάχης.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ πέρας τῆς εἰκοσαμήνου ἐκείνης ἀποστασίας. Ἀλλὰ μόλις σωθεὶς ἀπ' αὐτῆς εὑρέθη ὁ Βασίλειος ἀντιμέτωπος νέου ὁμοφύλου πολεμίου, τοῦ Βάρδα Σκληροῦ.

ιϐ'

Βάρδας Σκληρός. Ἅλωσις καὶ ἀπόδοσις Χερσῶνος.

Ὁ θάνατος τοῦ Φωκᾶ δὲν ἐπέφερε τὴν τελείαν παῦσιν τῶν ἐμφυλίων κακῶν ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει. Ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἀπέλυε τὸν ἐν Τυραΐῳ καθειργμένον Βάρδαν Σκληρόν. Ὁ δὲ γηραιὸς οὗτος ἀντίπαλος τοῦ Βασιλείου ἀνελάμβανε καὶ πάλιν τὸν ἀγῶνα, ταχέως δυνηθεὶς νὰ συντάξῃ νέαν ἀντιβασιλικὴν στρατιὰν ἐν τοῖς ἀσιατικοῖς ἐκείνοις θέμασιν, ἐν οἷς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχεν ὑπάρξει ἀπόλυτος κύριος ἐπὶ τετραετίαν ὅλην.

Ὁ δὲ τρόπος καθ' ὃν ὁ Σκληρὸς εἰργάσθη κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἀποστασίαν παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἐγγύησιν μακρᾶς διαρκείας τοῦ ἐγχειρήματος. Πράγματι δὲν ἐρριψοκινδύνευσεν ὁ ἀποστάτης ἐκτιθέμενος εἰς μάχας ἐκ τοῦ συστάδην, ἀλλὰ παρεκώλυε μὲν τὴν κατὰ γῆν ἐπικοινωνίαν δι' ἐνεδρῶν, παρεφύλασσε δὲ τὰς ὁδοὺς δι' ὧν διέβαινον σιτοπομπίαι, κατεκράτει δὲ τὰς φορτηγίδας τὰς κομιζούσας ἐπιτήδεια εἰς τὴν βασιλίδα, ἐπετήρει δὲ καὶ συνελάμβανε τοὺς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τῶν δημοσίων ἵππων διαβιβαζομένους φόρους. Διὰ τοιούτου τρόπου διετήρει μὲν πλουσίως τὴν ὑφ' ἑαυτὸν στρατιάν, ἦρχε δ' ἀκινδύνως τῆς Ἀσίας. Ἡ δ' εὔνοια ἣν ἐπεδαψίλευεν εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ τασσομένους καὶ ἡ στοργὴ καὶ φιλοφροσύνη μεθ' ἧς ἐφέρετο φιλικώτατα πρὸς αὐτοὺς ἀπήλλασσεν αὐτὸν παντὸς κινδύνου αὐτομολίας τῶν μετ' αὐτοῦ συμπραττόντων. Ἀπόδειξις δὲ τοῦ τελεσφόρου τῆς τοιαύτης ἐνεργείας εἶνε ἡ ἀδυναμία τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Βασιλείου, καίπερ παντοῖα ἀντιμηχανωμένου, καὶ ἡ ἐφ' ἱκανοὺς μῆνας διάρκεια τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ.

Τέλος δ' ὁ Βασίλειος, πεισθεὶς ὅτι οὐδὲν κατώρθονε κατὰ τοῦ ἀποστάτου καὶ στενοχωρούμενος ἕνεκα τῆς ἁλώσεως τῆς μακεδονικῆς Βεροίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τῆς Χερσῶνος ὑπὸ τῶν Ῥώσων, συγχρόνως δὲ πολέμου μὲν κατὰ τῶν Ἰβήρων, στάσεως δ' ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἦλθεν εἰς διαπρεσβεύσεις πρὸς αὐτὸν διὰ Μανουὴλ τοῦ Ἐρωτικοῦ, ὧν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο ἀνδρῶν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 989. Καὶ ὁ μὲν Σκληρὸς παρήτει τὰς περὶ βασιλείας ἀξιώσεις καὶ ἀπέβαλλεν ἅπερ περιεβάλλετο ἐπίσημ' αὐτῆς, ὁ δὲ Βασίλειος ἀπένεμεν εἰς τὸν Βάρδαν πλὴν γενικῆς ἀμνηστίας εἰς αὐτόν τε καὶ τοὺς

περὶ αὐτὸν πάσας τὰς εἰς τὴν στρατηγικὴν ἀξίαν καὶ τὸ ἐπιφανὲς τοῦ γένους αὐτοῦ προσηκούσας τιμάς. Γενομένων δ' ἐπὶ τούτοις τοῖς ὅροις σπονδῶν, προσήχθη πρὸς τὸν βασιλέα ὁ Σκληρὸς βάδην πορευόμενος καὶ ὄχι ἐφ' ἵππου, στηρίζων δὲ τὸ σῶμα ἐπὶ δορυφόρων, κατὰ μὲν τὸν Ψελλὸν διὰ τὸ γῆρας καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, καθ' ἃ δὲ μαρτυρεῖ ὁ Κεδρηνός, ἀκολουθῶν τὸν Σκυλίτζην, ἅτε παθὼν ὑπὸ τυφλώσεως. Ἰδὼν δὲ ὁ Βασίλειος τὸν τέως ἀντίπαλον οὕτω πρὸς αὐτὸν προσερχόμενον, λέγεται εἰπών· «ἐκεῖνος ὃν ἐφοβούμην καὶ ἔτρεμον ἔρχεται χειραγωγούμενος».

Εἰς τὸν πιστὸν τὸ ἑξῆς δοῦλον τοῦ βασιλέως, τὸν πρεσβύτην καὶ τυφλὸν Βάρδαν Σκληρὸν ἔταξεν ὁ Βασίλειος προσοδοφόρους γαίας. Διαμένοντα δ' αὐτὸν ἐν Διδυμοτείχῳ τῆς Θράκης καὶ νοσοῦντα ἐν γήρᾳ βαθεῖ ἐπεσκέφθη ὁ βασιλεύς, στρατεύων τὸ δεύτερον ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους. Μικρὸν δ' ἔπειτ' ἀπέθανεν ὁ Σκληρὸς τὸν Μάρτιον τοῦ 991.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐξωμαλύνθη καὶ ἀπώτατα ἐν τῷ βορρᾷ ἡ ἐπελθοῦσα ἐκ νέου διατάραξις τῶν σχέσεων τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν ἐν Κιέβῳ δυναστείαν. Οἱ βασιλεῖς εἶχον, καθ' ἃ φαίνεται, ἀναβάλει ἢ ἀρνηθῆ παρασπόνδως νὰ ἐκπληρώσωσι μετὰ τὴν διὰ τῆς ἐπικουρίας τῶν Ῥώσων καταπάλαισιν τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ τὰς πρὸς τὸν σύμμαχον Βλαδίμηρον ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις, ἐν αἷς καὶ ὁ γάμος αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῶν βασιλέων Ἄννης. Ἐφ' ᾧ ὁ Βλαδίμηρος ἐπέπεσεν ἐναντίον τῆς Χερσῶνος, ἣν καὶ κατέλαβε μεταξὺ τοῦ Ἀπριλίου καὶ τοῦ Ἰουλίου 989.

Ἦτο δὲ ἡ Χερσών, ἡ ἀρχαία Χερσόνησος, κειμένη ἐπὶ τῆς Κριμαίας τῆς φερούσης παρεφθαρμένον τὸ ὄνομα τῶν ἀρχαίων Κιμμερίων ὀλίγον πρὸς νότον τῆς σημερινῆς Σεβαστοπόλεως, πόλις πολυάνθρωπος, διεξάγουσα ζωηρὸν ἐμπόριον μετὰ τῶν λαῶν τῆς σκυθικῆς μεσογαίας καὶ τῶν περὶ τὸν Καύκασον χωρῶν, οἷον τῶν Χαζάρων, τῶν Πετζενέγων καὶ ἄλλων. Τὰ δ' ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων προϊόντα μετεβίβαζον τὰ σκάφη τῶν κατοίκων τῆς Χερσῶνος εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἐλευθέρως δυνάμει ἀρχαίων προνομίων διαπλέοντα τὸν Βόσπορον. Ἦτο δὲ καὶ ἄλλως ἡ πόλις ἐκείνη, ἡ πρωτεύουσα τῶν ἐν τῇ λεγομένῃ Γοτθίᾳ ὑπολοίπων ὑποτελῶν εἰς τοὺς Βυζαντίνους κτήσεων, πρόσκοπος τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου, οὐ μικρὰ δ' ἦτο καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτῆς σημασία. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ ἄγγελμα τῆς ὑπὸ τοῦ Βλαδιμήρου καταλήψεως αὐτῆς δεινῶς ἔπληξε τοὺς βασιλεῖς, σπεύ-

σαντας νὰ διαρρυθμίσωσι τὰς πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου σχέσεις καὶ χάριν αὐτῆς τῆς Χερσῶνος καὶ πρὸς ἀποφυγὴν μακροτέρας καὶ δεινοτέρας πρὸς τοὺς Ῥώσους ἔχθρας.

Καὶ ἡ μὲν κηδεστία τῆς αὐλῆς τοῦ Κιέβου πρὸς τὴν τοῦ Βυζαντίου διὰ τοῦ γάμου τῆς περίπου τριακοντούτιδος πορφυρογεννήτου Ἄννης, τῆς θυγατρὸς τῆς Θεοφανοῦς καὶ τοῦ Ῥωμανοῦ, ἀκουσίως χάριν πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀνάγκης συζευχθείσης μετὰ τοῦ Βλαδιμήρου, καθ' ὃν τρόπον πρὸ δέκα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Θεοφανὼ εἶχε συζευχθῆ Ὄθωνα τὸν Β', ὅρον καὶ καρπὸν ἔσχε τὴν εἰς τοὺς Βυζαντίνους ἀπόδοσιν τῆς Χερσῶνος, ἥτις ἔκτοτ' ἐξηκολούθησεν ἀνήκουσα εἰς τοὺς Βυζαντίνους μέχρι τῶν χρόνων τῆς ὑπὸ τῶν Μογγόλων καθυποτάξεως τῆς Ῥωσίας, συμβάσης τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων. Λαμπρὸν δ' ἐπακόλουθον τοῦ γάμου ἐκείνου ὑπῆρξεν ἡ ἐν Χερσῶνι βάπτισις τοῦ Βλαδιμήρου, μεθ' οὗ συμμετέλαβε τῶν ναμάτων τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὸ ῥωσικὸν ἔθνος ὅλον. Οὕτω δὲ συνεπληροῦτο ἐπιφανῶς τὸ ἔργον τοῦ

ΨΗΦΙΔΩΤΗ ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΕΝ ΤΗι ΑΓΙΑι ΣΟΦΙΑι ΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ

πρώτου εἰσηγητοῦ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπιστροφῆς τῶν Ῥώσων, τοῦ πατριάρχου Φωτίου, καὶ τὸ τῆς Ὄλγας διὰ τοῦ ἐγγόνου αὐτῆς τριάκοντα καὶ δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πανηγυρικὴν τῷ 957 βάπτισιν τῆς ἀρχοντίσσης τῆς Ῥωσίας. Ἔκτοτε δὲ τὸ Κίεβον καὶ τὸ Νοβγορόδ, ἡ νέα πόλις, ἡ διὰ τοῦ διαδόχου τοῦ Βλαδιμήρου, τοῦ Ἰαροσλάβου, μάλιστα προαχθεῖσα καὶ ἀναπτυχθεῖσα, κοσμοῦνται διὰ χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ παιδεία διαδίδονται ἐν Ῥωσίᾳ. Ἱερεὺς Σύρος τὴν καταγωγήν, Μιχαὴλ ὀνόματι, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος μητροπολίτης ὁ σταλεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Χρυσοβέργη εἰς τὴν Ῥωσίαν. Τετρακόσιαι δ' ἐκκλησίαι ἐκόσμησαν ἔκτοτε κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ Κίεβον, ὧν ὑπερέχει ἡ Ἁγία Σοφία, ὁμώνυμος πρὸς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς βασιλευούσης τοῦ Βυζαντίου, ἥτις γίνεται ἐν παντὶ τὸ πρότυπον τῶν βυζαντινιζόντων καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Βυζαντίου κατὰ μικρὸν ἐκπολιτιζομένων ἡγεμόνων τῆς Ῥωσίας.

ιγ'

Δεύτερος βουλγαρικὸς πόλεμος.

Αἱ ἀποστασίαι τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τοῦτο βλαβερώταται εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος, ὅτι οἱ Βούλγαροι, ἀποθρασυνθέντες ἐκ τῆς παρὰ τὴν Ἀλλὴν τοῦ Τραϊανοῦ νίκης καὶ ἐπωφελούμενοι τὴν ἀπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν θεμάτων χάριν καταπολεμήσεως τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀποστασιῶν ἀπομάκρυνσιν τοῦ πλείστου τῆς στρατιᾶς, ἐπέτρεχον ἀδεῶς καὶ ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῶν βασιλέων, ἐνσπείροντες τὸν ὄλεθρον καὶ τὸν τρόμον. Ἀξιοθρήνητος δὲ ἦτο ἡ κατάστασις τῶν οὕτω δηουμένων πόλεων καὶ χωρῶν.

Ἰωάννης Κυριώτης ὁ ἐπιλεγόμενος Γεωμέτρης ὁ ἔπειτα ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς διὰ τῶν ἑξῆς στίχων ἐξετραγῴδησε τὰ δεινὰ τῶν ὑπὸ τῶν ὁρμητικῶν Βουλγάρων πασχόντων ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις Ἑλλήνων τῶν εὐρωπαϊκῶν τοῦ κράτους θεμάτων·

Τὰ πρὸς τὴν δύσιν δὲ ποῖος ἐξείποι λόγος;
Σκυθῶν μὲν αὐτὴν πλῆθος ὡς μὲν πατρίδα

διατρέχει τε καὶ περιτρέχει κύκλῳ,
ὡς γῆν δὲ βλαστάνουσαν εὐγενεῖς κλάδους
ἀνδρῶν ἀτρέπτων καὶ σιδηρέαν φύσιν
πρόρριζον ἐκτέμνουσι, καὶ βρεφῶν γένη
ξίφος μερίζει· καὶ τὰ μὲν μήτηρ ἔχει,
τὰ δ' ἐχθρὸς ἐξέσπασε τῶν βελῶν βίᾳ.
Αἱ δὲ κραταιαὶ πρὶν πόλεις, λεπτὴ κόνις.
Ἱπποτρόφους δὲ τὰς πρὶν ἀνθρωποτρόφους
οἴμοι βλέπων νῦν πῶς παύσομαι δακρύων;
Χῶραι μὲν οὕτω πυρπολοῦνται καὶ τόποι.

Καὶ πολλαὶ μὲν ὑπῆρξαν αἱ ἁλοῦσαι πόλεις, ἀλλὰ κυρίως ἡ τύχη τῆς Βερροίας, κυριευθείσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὸ θέρος τοῦ 989, ὑπῆρξε, καθ' ἃ φαίνεται, ἥ μάλιστ' ἀνησυχήσασα τοὺς Βυζαντίνους. Καὶ δικαίως, διότι ἀνελογίζοντο, ὅτι ἐκινδύνευε τὸ ἑξῆς αὐτὴ ἡ ἔγγιστα τῆς Βερροίας κειμένη Θεσσαλονίκη, ἡ δευτερεύουσα ἐν Εὐρώπῃ πόλις τοῦ βασιλείου, ὅτι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἦτο πλέον ἀσφαλὴς πρὸ τῆς ὁρμῆς τοῦ Σαμουὴλ, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ διέθετε δίκην κυρίου τὰ δύο τρίτα τῶν εὐρωπαϊκῶν κτήσεων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους.

Ἐν τούτοις δ' ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπὸ τῶν ἀποστατῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀμύνης ἀπεμάκρυνε τὸν Βασίλειον ἀπὸ τοῦ θεάτρου τοῦ ἐν Εὐρώπῃ πολέμου· μόλις δὲ τὸν χειμῶνα τοῦ 990 πρὸς τὸ 991 ἀπεφάσισε νἀναλάβῃ καὶ πάλιν τὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμον. Διὸ διέτρεξε τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν προπαρασκευάζων τὰ πράγματα. Καὶ ἐν μὲν Διδυμοτείχῳ τῆς Θρᾴκης ἐπεσκέφθη, καθ' ἃ εἴδομεν, τὸν μελλοθάνατον Βάρδαν τὸν Σκληρόν, ἐν δὲ Θεσσαλονίκῃ προσεκύνησε τὸν τάφον τοῦ πολιούχου ἁγίου Δημητρίου τοῦ μυροῤῥόα καὶ ἐπανεῦρε τὸν ἐκ τῆς κολυμβήθρας δεξιωθέντα αὐτὸν ἱερὸν ἄνδρα Φώτιον, ὅστις καὶ ἠκολούθει ἔκτοτε τὸν βασιλέα ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους στρατείαις, ἐνθαρρύνων αὐτὸν καὶ τὴν βασιλικὴν στρατιὰν διὰ τῶν προσευχῶν.

Ἐλθόντος δὲ τοῦ ἔαρος τοῦ 991, ὁ Βασίλειος, ἐκκινήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, εἰσώρμησεν εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχομένας χώρας. Διήρκεσε δὲ ὁ πόλεμος τέσσαρα ὅλα ἔτη, καθ' ἃ ὁ βασιλεὺς δὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Διαγινώσκομεν δὲ καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ συνεχεῖ κατὰ θέρη τε καὶ χειμῶνας ἐξακολουθήσει τοῦ δευτέρου βουλγαρικοῦ πολέμου τὸν χαρακτηρίζοντα τὸν Βασίλειον, κατὰ τὴν

μαρτυρίαν τοῦ Ψελλοῦ, τρόπον τοῦ πολεμεῖν, ὅστις συνίστατο ὄχι εἰς τὸ ἐπιχειρεῖν τὰς στρατείας μόνον ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ τέλους τοῦ θέρους, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποζευγνύειν σὺν τῇ ἐπιτεύξει τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Ἀλλὰ δυστυχῶς περὶ τῶν περιπετειῶν καὶ ἐπεισοδίων τοῦ μακροῦ τούτου καὶ πάντως ὀδυνηροῦ πολέμου, καθ' ὃν ἐπεβάλλετο εἰς τὸν Βασίλειον νὰ παλαίσῃ στῆθος πρὸς στῆθος ἐναντίον τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀποθρασυνθέντων Βουλγάρων καὶ ἀποκαταστήσῃ ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς θέμασι, μάλιστα ἐν Μακεδονίᾳ, τὴν γοητείαν τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων, οὐδὲν γινώσκομεν. Τὸ δὲ μόνον σχεδὸν βέβαιον γεγονὸς εἶνε ἡ ἀνάκτησις τῆς Βερροίας, γενομένη πιθανῶς βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκστρατείας.

Αἱ δυνάμεις, μεθ' ὧν ὁ Βασίλειος ἐπεχείρησε τὸν μακρὸν τοῦτον πόλεμον, εἶνε ἄγνωστοι εἰς ἡμᾶς. Ἀλλ' εἶνε πιθανώτατον, ὅτι συνεμάχει καὶ μετ' Ἀρμενίων ἐπικούρων καὶ ὅτι προσεπάθησε νὰ ἐπιρρώσῃ τὴν ἐν ταῖς θρᾳκικαῖς καὶ μακεδονικαῖς χώραις κλονηθεῖσαν βυζαντιακὴν δύναμιν δι' ἐγκαταστάσεως Ἀρμενίων ἀποίκων. Καὶ παρέσχον μὲν εἰς αὐτόν, καθ' ἃ φαίνεται, οὐ μικρὰ πράγματα οἱ Ἀρμένιοι ἐπίκουροι, ἀλλ' ἡ στρατεία ὑπῆρξεν οὐχ ἧττον κοθ' ὅλου νικηφόρος. Ὁ Βασίλειος ἡδυνήθη, ἀναγκασθεὶς νὰ παύσῃ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 995 τὸν πόλεμον ἕνεκα τῶν ἐν Συρίᾳ ἐκτάκτων γεγονότων, νὰποκομίσῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πλείστους αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα πολλά· ἠδύνατο δὲ νὰ καυχηθῇ, ὅτι ἔθηκε κατὰ τὰ τέσσαρα ἐκεῖνα πολύμοχθα ἔτη ἑδραίας βάσεις τελείας ἐκνικήσεως τῶν Βουλγάρων διὰ προσεχῶν πολέμων. Τὴν δ' αἰσθητὴν βελτίωσιν τῶν πραγμάτων δύναται νὰ μαρτυρήσῃ ἐπαρκῶς καὶ μόνον τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Βασίλειος, πεποιθὼς ἐπὶ τὰ ἤδη ἐπιτευχθέντα, ἐθάρρησε, διακόπτων πρὸς ὥραν τὴν καταπολέμησιν τῶν Βουλγάρων, νὰ μεταθέσῃ τὴν κονίστραν τοῦ πολέμου μακρὰν εἰς τὴν Ἀσίαν.

ιδ'

Ὁ Βασίλειος ἐν Συρίᾳ.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Βασίλειος ἐπολέμει κατὰ τῶν Βουλγάρων, σοβαρὰ γεγονότα εἶχον συμβῆ ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Μετὰ πολλὰς περιπετείας θανόντος οἰκτρῶς τοῦ Σαὰδ-ἐδ-δαούλα ἦρχεν ἐν Χαλεπίῳ ὁ νεαρὸς αὐ-

τοῦ υἱὸς Ἀβοὺλ-Φαδαΐλ-Σαΐδ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Λουλοῦ, ἀνανεώσας μετὰ τοῦ Βασιλείου τὰς συνθήκας, δι' ὧν τὸ Χαλέπιον ἐθεωρεῖτο ὑπόφορον τῶν Βυζαντίνων. Πιεζόμενος δ' ὁ Σαΐδ ὑπὸ τοῦ χαλίφου τῆς Αἰγύπτου Ἀλ-Ἀζίζ, ὅστις ἀπέστειλεν ἐναντίον αὐτοῦ στρατιάν, καταλαβοῦσαν μὲν ἤδη τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν Ἔμεσαν, πολιορκοῦσαν δ' αὐτὸ τὸ Χαλέπιον, ἀπετάθη πρὸς τὸν Βασίλειον, ἐξαιτούμενος βοήθειαν παρ' αὐτοῦ. Οὗτος δὲ διέταξε τὸν δοῦκ' Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Βούρτζην νὰ σπεύσῃ βοηθὸς τοῦ Σαΐδ. Εἶχον δ' ἤδη

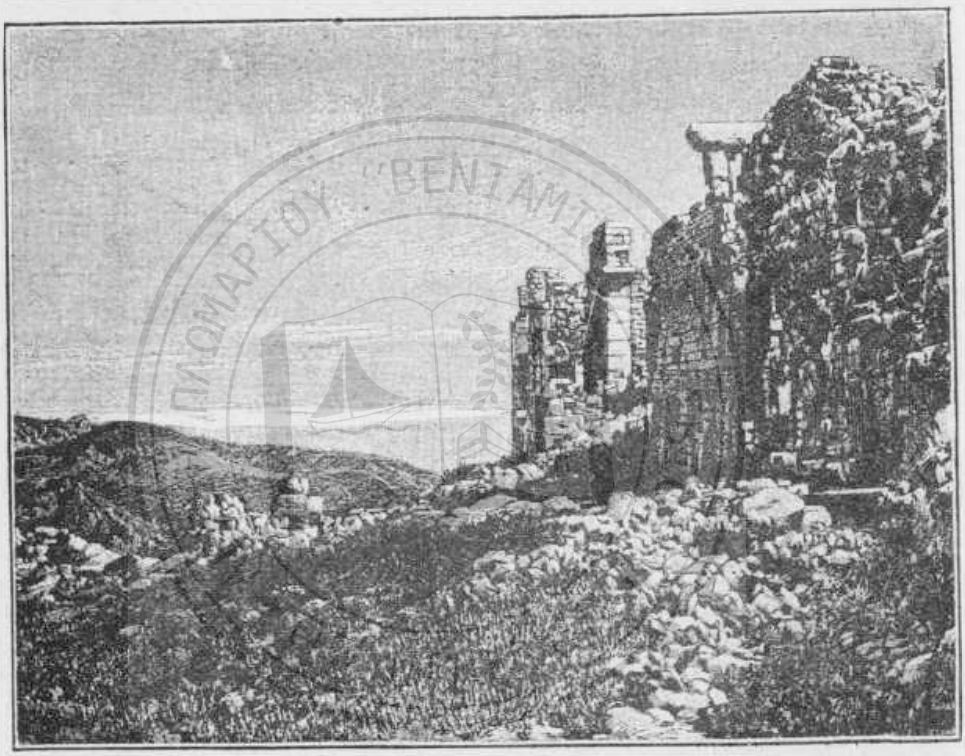

ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ἐκκινήσει αἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιαί, ὅτε οἱ πολιορκηταὶ τοῦ Χαλεπίου, θέλοντες ναναγκάσωσι τὸν Βούρτζην εἰς ἀνάζευξιν, ἀφῆκαν μέρος μόνον τῆς στρατιᾶς πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης τῶν Χαμδανιδῶν, καὶ ὥρμησαν ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν. Κυριεύσαντες δὲ τὴν Ἔμμαν, κειμένην μεταξὺ Χαλεπίου καὶ Ἀντιοχείας, ἐστρατοπέδευσαν μετ' οὐ πολύ, τὸ θέρος τοῦ 992, πρὸ τῶν πυλῶν τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης τῶν Σελευκιδῶν. Ἀλλ' ἐσπευσμένως ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὁ Βούρτζης ἐμα-

ταίωσε τὴν ἐναντίον τῆς ὀχυρᾶς πόλεως ἐπίθεσιν τῶν Αἰγυπτίων.

Οὐχ ἧττον δὲ ματαία ἀπέβη ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐπαναληφθεῖσα πολιορκία τοῦ Χαλεπίου, ἣν περὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 993 ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλίπωσιν, ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν Δαμασκὸν ἕνεκεν ἐνδείας τροφίμων. Ἀπ' ἐκείνου δὲ τοῦ χρόνου δὲν ἔπαυσαν οἱ Αἰγύπτιοι παντοῖα ἐπιχειροῦντες ἐναντίον τῶν πόλεων τῆς Συρίας· ἐπιστάντος δὲ τοῦ ἔαρος τοῦ ἑπομένου ἔτους, τοῦ 994, ἐπέπεσον καὶ πάλιν ἐναντίον τοῦ Χαλεπίου, καὶ ἐπελήφθησαν τῆς πολιορκίας αὐτοῦ. Στενοχωρούμενος δ' ὁ νεαρὸς ἀμηρᾶς ἔστειλε καὶ πάλιν αἴτησιν βοηθείας εἰς τὸν Βασίλειον. Ὁ δὲ βασιλεὺς διέταξεν ἐκ νέου τὸν Βούρτζην νἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ ἀποσταλέντος πρὸς αὐτὸν συστρατήγου Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ. Θέλοντες δ' οἱ πολιορκηταὶ νὰ προλάβωσι τὴν μετὰ τῶν ἐν Χαλεπίῳ πολιορκουμένων ἕνωσιν τῆς βυζαντιακῆς ταύτης στρατιᾶς, ἀνερχομένης εἰς τριάκοντα πέντε ἢ καὶ πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν, προέβησαν ἐναντίον αὐτῆς. Συναντήσαντες δὲ αὐτὴν τὴν 15 Σεπτεμβρίου 994 ἐν μικρᾷ ἀποστάσει ἀπὸ τῆς Ἀπαμείας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ὀρόντου καὶ διακολυμβήσαντες τὸν βαθύρρουν ποταμόν, ὥρμησαν ἐναντίον τῶν ἀντιμάχων, οὓς καὶ ἐνίκησαν ἐπιφανῶς, πολυπληθέστεροι ὄντες καὶ μᾶλλον πειθαρχοῦντες. Πεντακισχίλιοι Βυζαντῖνοι καὶ τρισχίλιοι ἄνδρες ἐκ τῆς φρουρᾶς τοῦ Χαλεπίου ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ, πλεῖστοι δ' ὑπῆρξαν οἱ πεσόντες ἐν τῇ μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀντιοχείας φυγῇ τῶν ἡττηθέντων. Οἰκτρῶς δὲ δηώσαντες οἱ νικηταὶ τὰ περίχωρα τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πόλεως καὶ προελάσαντες μεθ' ὁρμῆς μέχρι καὶ τῆς Γερμανικείας, ἐπέστρεψαν πρὸ τοῦ Χαλεπίου μετὰ πλήθους λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων μετὰ δίμηνον δῄωσιν τῆς βορείου Συρίας.

Μακροτάτη δ' ὑπῆρξε καὶ μετὰ μεγίστης ἑκατέρωθεν καρτερίας διεξήχθη ἡ τελευταία αὕτη πολιορκία τοῦ Χαλεπίου. Ἐπολέμει δ' ἔτι ὁ Βασίλειος πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ὅτε τὸ τρίτον ἤδη διεπρεσβεύθησαν πρὸς αὐτὸν οἱ πολιορκούμενοι περὶ βοηθείας. Τὰ δ' ἐκ Συρίας ἀγγέλματα, ὁ κίνδυνος τῆς ὑποτελοῦς εἰς τοὺς βασιλεῖς πρωτευούσης τῶν Χαβδανιδῶν, ὁ κίνδυνος εἰς ὃν μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ἠδύνατο νὰ περιπέσῃ αὐτὴ ἡ Ἀντιόχεια, ἦσαν οὕτω δεινά, καὶ ἐνεποίησαν εἰς τὸν Βασίλειον αἴσθησιν τοιαύτην, ὥστε ἀπεφάσισεν ἀμελλητί, διακόπτων τὸν βουλγαρικὸν πόλεμον, νὰ σπεύσῃ αὐτὸς εἰς τὴν Ἀσίαν μετ' ἀξιομάχου καὶ ἐπιλέκτου στρατιᾶς. Ἀφεὶς δὲ τὴν μέριμναν τῆς

ἐξακολουθήσεως τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ πολέμου εἰς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν στρατηγοὺς καὶ ἀναπτύσσων δραστηριότητ' ἀξίαν ἀληθῶς θαυμασμοῦ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐκεῖθεν δὲ προέβη πιθανῶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου ταχὺς μέχρι τοῦ Ὀρόντου, προσλαμβάνων καθ' ὁδὸν τὰς ἐκ τῶν διαφόρων θεμάτων μετακληθείσας δυνάμεις. Πρὸς ἐπιτάχυνσιν δὲ τῆς πορείας τῆς στρατιᾶς, ἧς μακρὰ ἄλλως θὰ ἦτο ἡ μέχρι Χαλεπίου ὁδός, ἀνεβίβασεν ὁ Βασίλειος ἁπάσας τὰς συγκροτούσας αὐτὴν χιλιάδας ἐπὶ ἡμιόνων, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐντὸς δεκαὲξ μόνον ἡμερῶν, προχωρήσας δ' ἄνευ ἐπισχέσεως παρέστη αἴφνης εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ὡρῶν ἀπὸ τοῦ Χαλεπίου.

Ἡ δὲ ἀπροσδόκητος ἄφιξις τοῦ βασιλέως εἰς τοιαύτην ἐνέβαλε ταραχὴν τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Ἀλ-Ἀζίζ, ὥστε, λύσαντες ἐν πλήρει χειμῶνι ἀρχομένου πιθανῶς τοῦ 995, τὴν πολιορκίαν, ἥτις εἶχεν ἤδη διαρκέσει πλέον τῶν δώδεκα μηνῶν, καὶ πυρπολήσαντες τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ὅπερ ἦτο εἰονεί τις ἄλλη πόλις, ἔσπευσαν πρὸς τὴν Δαμασκόν, εἰς ἣν ἔφθασαν τὴν 5 Μαΐου 995. Μετὰ δὲ τριήμερον διαμονὴν πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Χαλεπίου, καθ' ἣν ἀνενεώθησαν μὲν αἱ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν συνθῆκαι, ἐπεδαψιλεύθησαν δ' εἰς τὸν σωτῆρα τῆς πόλεως βασιλέα ἐξαίρετοι τιμαί, ὁ Βασίλειος ἀνέζευξε μετὰ τῆς στρατιᾶς. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, διῆλθε κατὰ τοὺς ὑπολειπομένους μῆνας τοῦ αὐτοῦ ἔτους διὰ τῆς Συρίας καὶ τῆς Φοινίκης, ἀνακτῶν μὲν ἢ τιμωρῶν τὰς πόλεις ὅσαι εἶχον ἀποστῆ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου, ἐγκαθιστάνων δὲ βυζαντιακὰς φρουρὰς καὶ ἀναδεικνυόμενος ἁπανταχοῦ νικηφόρος πλὴν τῆς Τριπόλεως, ἥτις μόνη ἠδυνήθη νὰ ντιτάξῃ εἰς αὐτὸν ἀντίστασιν καρτερικήν.

Ἡ δὲ φροντὶς τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος ἐν Ἀσίᾳ πρὸς τὸν χαλίφην τοῦ Καΐρου, ὅστις παρὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Χαλεπίου φυγὴν τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ δὲν ἔμελλε βεβαίως νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰ περὶ τῆς Συρίας σχέδια, ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὸν γενναῖον Δαμιανὸν Δαλασσηνόν, διορισθέντα δοῦκ' Ἀντιοχείας ἀντὶ τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη, ἀπολυθέντος ἐν δυσμενείᾳ διὰ τὴν ἄστοχον διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος.

Καὶ ἀληθῶς, καθ' ἃ προέβλεπεν ὁ βασιλεύς, ὁ ἀγὼν ἐπανελήφθη μετ' οὐ πολύ. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν ὁ Ἀλ-Ἀζίζ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν παραλίων τῆς Συρίας διὰ στόλου πηχθέντος ἐν Καΐρῳ, ἀλλ' ἡ πρὸ τοῦ ἀπόπλου πυρπόλησις τοῦ στόλου τούτου, ἀποδοθεῖσα εἰς τοὺς Χρι-

στιανοὺς καὶ προκαλέσασα ἐν Καίρῳ στάσιν αἱματηράν, ἐνεθάρρυνε τὸν Δαλασσηνόν, ὅστις μετὰ πολλῆς γενναιότητος καὶ τόλμης ἠγωνίσθη, συμπληρόνων ἐν Συρίᾳ τὰ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐπιτευχθέντα. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐβελτίωσε τὴν θέσιν τῶν Βυζαντίνων ἐν Συρίᾳ ὁ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 996 ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Ἀλ-Ἀζίζ, ὃν διεδέχθη ὁ ἑνδεκαετὴς αὐτοῦ υἱὸς Ἀβοῦ-ἀλῆς-ἀλ-μανσοὺρ, χειραγωγούμενος ὑπὸ δεξιοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἀλλ' ἡ μὲν νέα ὁρμὴ, μεθ' ἧς ἐπ' αὐτοῦ καὶ πάλιν ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα ἐν Συρίᾳ οἱ στρατηγοὶ τοῦ νέου χαλίφου, κατέστησεν αὐτοὺς καὶ πάλιν κυρίους τῆς Δαμασκοῦ, ἡ δὲ κατὰ τὰ παράλια τῆς Φοινίκης νικηφόρος δρᾶσις τοῦ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν μετὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ πρώτου πηχθέντος νέου στόλου περιέστησε καὶ πάλιν τοὺς Βυζαντίνους εἰς δυσχερείας. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐδεινώθησαν τὰ πράγματα φονευθέντος τοῦ Δαλασσηνοῦ ἔν τινι φονικωτάτῃ παρὰ τὴν Ἀπάμειαν μάχῃ, συγκροτηθείσῃ τὴν 19 Ἰουλίου 999, καθ' ἣν πλεῖστοι μὲν τῶν Βυζαντίνων ἔπεσον, πλεῖστοι δ' ἠχμαλωτίσθησαν.

Τὰ θλιβερὰ δὲ ταῦτ' ἀγγέλματα ἔπεισαν τὸν Βασίλειον, ὅστις ἐκ νέου ἐπολέμει πρὸς τοὺς Βουλγάρους, νὰ στείλῃ πρέσβεις περὶ εἰρήνης εἰς Κάϊρον· ἀλλ' αἱ ὑπεκφυγαὶ τοῦ Ἀβοῦ-ἀλῆ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ στρατεύσῃ τὸ δεύτερον εἰς τὴν Συρίαν.

ιε'.

Συνέχεια τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου.

Ἡ ἐν Συρίᾳ ἀπουσία τοῦ Βασιλείου ἐνεθάρρυνεν, ὡς εἰκὸς, τοὺς Βουλγάρους. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἀπεθρασύνθη ὁ Σαμουὴλ, ὥστε καὶ ἐπεχείρησεν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἧς διοικητὴς ἦτο ἀπὸ τοῦ 990 ὁ Ἀρμένιος Γρηγόριος Ταρωνίτης. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν δὲ ταύτην ἐφονεύθη αὐτὸς ὁ Ταρωνίτης μετὰ πολλῶν τῶν περὶ αὐτόν. Ἅμα δὲ τῷ ἀγγέλματι ταύτης τῆς συμφορᾶς ὁ Βασίλειος ἀντικατέστησε τὸν πεσόντα διὰ τοῦ μαγίστρου Νικηφόρου τοῦ Οὐρανοῦ, ὅστις μετὰ τὴν εἰς τὸ Βαγδάτιον φυγὴν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ εἶχεν ἀποσταλῆ πρεσβευτὴς πρὸς τὸν χαλίφην, ὑφ' οὗ καὶ εἶχε κρατηθῆ ἀπολυθεὶς ἔπειτα. Ἀμελλητὶ δὲ ὁ Οὐρανὸς μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην διαρκοῦντος τοῦ 996.

Παρίστατο δὲ ἀνάγκη στρατηγοῦ ἀξίου λόγου ἐν Θεσσαλονίκῃ,

διότι ὁ τσάρος Σαμουὴλ, ἐπαρθεὶς ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπιτυχίας, ὥρμησε τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος 996 πρὸς νότον. Διαβὰς δὲ τὰ Τέμπη καὶ περαιωθεὶς διὰ τοῦ Πηνειοῦ, ἐπέδραμε τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Ἀττικήν, διέβη δ' ἔπειτα τὸν ἰσθμὸν, καὶ εἰςήλασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἁρῶν καὶ ληζόμενος ἁπάσας ταύτας τὰς χώρας. Κατὰ δὲ τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην κατέλαβον οἱ Βούλγαροι τὴν 13 Αὐγούστου καὶ τὴν Ἄμφισσαν, ἥτις ἔκτοτε ἤδη ἔφερε, καθ' ἃ φαίνεται, τὸ νεώτερον ὄνομα τῶν Σαλώνων, διὰ προδοσίας ἑνὸς τῶν πολιτῶν αὐτῆς, καλουμένου Κουτσοθεοδώρου· ἐπετέθησαν δὲ καὶ κατὰ τοῦ Γαλαξειδίου, ὅπερ, τῶν κατοίκων φυγόντων εἰς τὰ πλοῖα, μάτην ἐπειράθη νὰ ὑπερασπίσῃ, ἀντιτάσσων ἡρωικὴν, ἀλλ' ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν ὁ ἡρωικὸς αὐτοῦ ἀμύντωρ Χαραλάμπης, ὅστις καὶ κατεκερματίσθη ζῶν.

Τῆς δ' ἐπιδρομῆς ταύτης τῶν Βουλγάρων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας βαρέα θὰ ἦσαν τὰ ἐπακόλουθα, ἂν μὴ ὁ Οὐρανὸς ἔσπευδεν εἰς δίωξιν τοῦ ἐπιδρομέως, τραπεὶς καὶ αὐτὸς πρὸς νότον. Φθάσας δὲ μέχρι τῆς Λαρίσης καὶ ἀφεὶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὰς ἀποσκευὰς, ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς τὰς νοτίους ἑλληνικὰς χώρας πορείαν μετ' εὐζώνου τοῦ στρατοῦ. Διελθὼν δὲ συντόνως τὴν Θεσσαλίαν, ἔπηξε τὴν στρατοπεδείαν κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, οὗ τὴν μεσημβρινὴν ὄχθην κατεῖχον οἱ πολέμιοι, ἀναζεύξαντες ἐκ Πελοποννήσου ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῆς ἐκ Μακεδονίας ἐκκινήσεως τῆς ὑπὸ Νικηφόρον τὸν Οὐρανὸν στρατιᾶς.

Ἡ φθινοπωρινὴ πολυομβρία εἶχεν ἐξογκώσει τὸ ῥεῦμα τοῦ Σπερχειοῦ τοῦ χωρίζοντος τὰς δύο ἀντιμετώπους στρατιὰς, καὶ ἀδύνατος ἐφαίνετο ἡ συμπλοκὴ, ἡ δὲ πλήμμυρα τοῦ ποταμοῦ ἐφαίνετο καθησυχάζουσα τὸν Σαμουὴλ, μὴ φοβούμενον διάβασιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς, ἀκοίμητος περισκοπήσας τὸν ποταμὸν ἄνω καὶ κάτω, εὗρε πόρον διαβάσεως. Ἡ δ' ἀπροσδόκητος αὐτοῦ νυκτερινὴ ἐπίθεσις ἀπέβη ὀλεθρία εἰς τοὺς καθεύδοντας Βουλγάρους. Καὶ μέγιστος μὲν ὑπῆρξεν ὁ ἀριθμὸς τῶν σφαγέντων, αὐτὸς δ' ὁ Σαμουὴλ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς ἐτραυματίσθησαν βαρέως, ἤθελον δὲ καὶ ζωγρηθῆ, ἂν μὴ συνανεμιγνύοντο μετὰ τῶν νεκρῶν. Λαθόντες δ' οὕτω τοὺς νικητὰς, ἔφυγον μετὰ τῶν λειψάνων τῆς ἡττημένης στρατιᾶς, καὶ ἀπὸ ὄρους εἰς ὄρος διεσώθησαν εἰς τὴν ἐν τῷ τότε χρόνῳ πρωτεύουσαν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους Ἀχρίδα.

Πανηγυρικὴ δ' ὑπῆρξε μετ' οὐ πολὺ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ δεξίωσις, εἰ μὴ ὁ θρίαμβος τοῦ εὐτυχοῦς παρὰ τὰς Θερμοπύλας νικητοῦ, δυνηθέντος μὲν νὰ πελευθερώσῃ τοὺς Βυζαντίνους αἰχμαλώτους τοῦ ἡττηθέντος τσάρου τῶν Βουλγάρων, λαφυραγωγήσαντος δὲ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ἐξ οὗ ἀπεκόμισε τὴν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἁρπαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ λείαν. Χίλιαι κεφαλαὶ νεκρῶν Βουλγάρων ἀποτμηθεῖσαι ὑπῆρξαν τὸ τρόπαιον τῆς νίκης, καὶ δωδεκακισχίλιοι αἰχμάλωτοι ἐμαρτύρουν τὸ μέγεθος τῆς ἥττης τῶν ἐπιδρομέων. Ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς ἐνίκησε τὴν ἡμέραν ἐκείνην παρὰ τὰς Θερμοπύλας

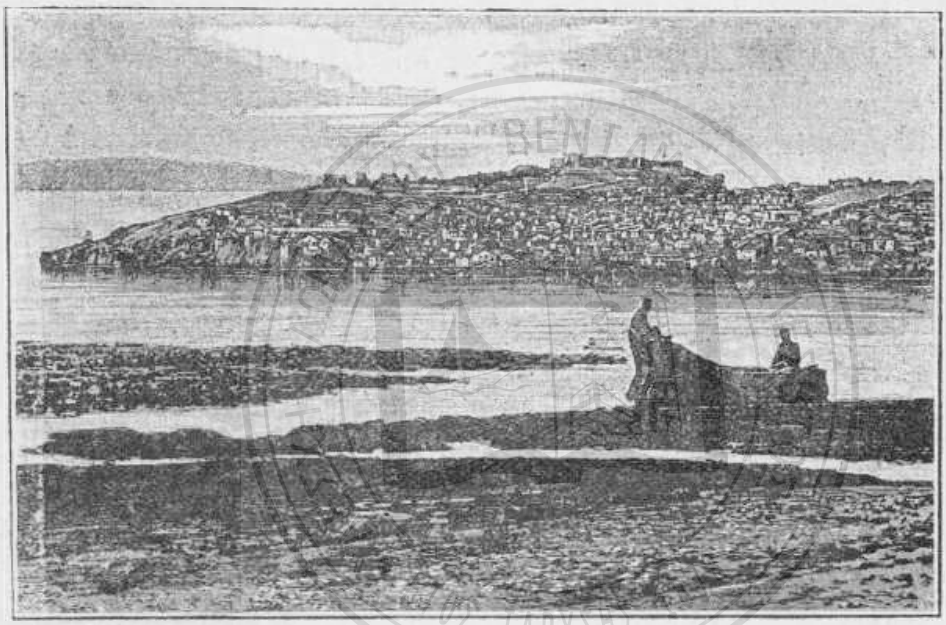

ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΑΧΡΙΔΟΣ

μίαν τῶν μεγίστων νικῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ, σώσας μὲν τὴν νεοτιωτέραν Ἑλλάδα ἀπὸ ἀπειλουμένης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὑποδουλώσεως, προπαρασκευάσας δ' αὐτὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου κατάλυσιν τῆς Βουλγαρίας.

Ἀληθῶς μεγάλα ὑπῆρξαν τὰ ἐπακόλουθα τῆς παρὰ τὸν Σπερχειὸν νίκης. Ἡ ἀρχὴ τοῦ Σαμουὴλ ἐκλονήθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μαρτυρεῖται διανοηθεὶς πρὸς ὥραν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν Βασίλειον καὶ ἀποστῇ τῶν πρὸς αὐτὸν πολέμων. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς ἐφάνη πρόθυμος νὰ δεχθῇ τὴν προσχώρησιν τοῦ Σαμουήλ. Ἀλλὰ διὰ λόγον ἄγνωστον ἡ ἐπιδιωχθεῖσα συνδιαλλαγὴ ἀπέτυχε καὶ ὁ ἀγὼν ἐπανελήφθη.

Σπουδαῖον δ' ἀπόκτημα τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν χρόνον τὸν ἀμέσως ἐπακολουθήσαντα εἰς τὴν νίκην Νικηφόρου τοῦ Οὐρανοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀνάκτησις τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ κράτους τοῦ Σαμουὴλ κατεχομένου Δυρραχίου, τῆς ὀχυρωτάτης τῶν πόλεων κατὰ τὰ παράλια τοῦ Ἀδρίου, ἧς μεγάλη ἦτο ἡ στρατηγικὴ σημασία. Κατέλαβον δ' οἱ Βυζαντῖνοι τὸ Δυρράχιον διὰ προδοσίας αὐτοῦ ὑπὸ Ἀσώτου (Ἀσχὸδ) τοῦ υἱοῦ τοῦ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην πεσόντος Γρηγορίου τοῦ Ταρωνίτου. Οὗτος, ζωγρηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ, εἶχεν ἐμπνεύσει δεινὸν ἔρωτα εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων, ὅστις καὶ ἠναγκάσθη νὰ συζεύξῃ τοὺς ἐρωμένους, μετὰ δὲ τὸν γάμον ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν γαμβρὸν τὴν φρούρησιν τοῦ Δυρραχίου. Ἀλλ' οὗτος, κοινῇ μετὰ τῆς γυναικός, ἐγκαταλιπὼν τὴν φύλαξιν τῆς ἐμπεπιστευμένης αὐτῷ πόλεως, ἔφυγεν εἰς τὰς περὶ τὸ Δυρράχιον χάριν φυλακῆς παραπλεούσας πολεμικὰς νῆας τοῦ βασιλικοῦ στόλου καὶ ἐπὶ μιᾶς αὐτῶν ἀνεσώθη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις ἐτίμησε τὸν μὲν υἱὸν τοῦ Ταρωνίτου μάγιστρον, τὴν δὲ Βουλγαρίδα αὐτοῦ σύζυγον ζωστὴν, ἤτοι κυρίαν τῆς τιμῆς. Διεκόμισε δὲ οὗτος καὶ γράμματα ἰσχυροῦ τινος τῶν ἐν Δυρραχίῳ, Χρυσηλίου καλουμένου, ὅστις ὑπέσχετο νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸν βασιλέα, ἂν αὐτὸς καὶ οἱ δύο αὐτοῦ υἱοὶ ἤθελον τιμηθῇ διὰ τοῦ ἀξιώματος πατρικίου. Συγκατανεύσαντος δὲ τοῦ Βασιλείου εἰς τὸ αἴτημα τοῦτο, τὸ Δυρράχιον προεδόθη εἰς τὸν πατρίκιον Εὐστάθιον τὸν Δαφνομήλην ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Χρυσηλίου, ὅστις εἶχεν ἀποθάνει ἐν τῷ μεταξύ.

Ἀλλὰ κατ' ἀντίθεσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ταρωνίτου, ὅστις καὶ τιμηθεὶς παρὰ τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων διὰ τῆς χειρὸς τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα μέχρι καὶ προδοσίας τοῦ πενθεροῦ, ἄλλοι τῶν παρὰ Βυζαντίνοις ἰσχυρῶν ἐφρόνουν τὰ τῶν Βουλγάρων. Ἐπεξηγεῖ δὲ ἡ στάσις αὐτῶν αὕτη ἐν μέρει τὴν ταχεῖαν καὶ μεγάλην ἐνίσχυσιν τοῦ Σαμουὴλ καὶ τὴν μακρὰν διάρκειαν τῶν ἀγώνων, οὓς ἠναγκάσθη νὰ ὑποστῇ ὁ Βασίλειος μέχρι τελείας ἐκνικήσεως τοῦ γενναίου καὶ πολυμηχάνου ἀντιπάλου. Ῥητῶς δὲ μνημονεύονται ὡς τοιοῦτοι προδόται τοῦ βασιλέως καὶ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἐπιδιώκοντες ἴδια συμφέροντα ἐν τῇ μετὰ τοῦ ἀλλοφύλου ἐπιδρομέως συμπράξει, ὁ μάγιστρος Παῦλος ὁ Βωβὸς, ἀνὴρ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ ὁ πρωτοσπαθάριος Ἰωάννης ὁ Μαλακηνὸς, γενάρχης τοῦ ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Φωκίδι ἐπιφανοῦς οἴκου τῶν Μελισσηνῶν, οἵτινες καὶ μετῳκίσθη-

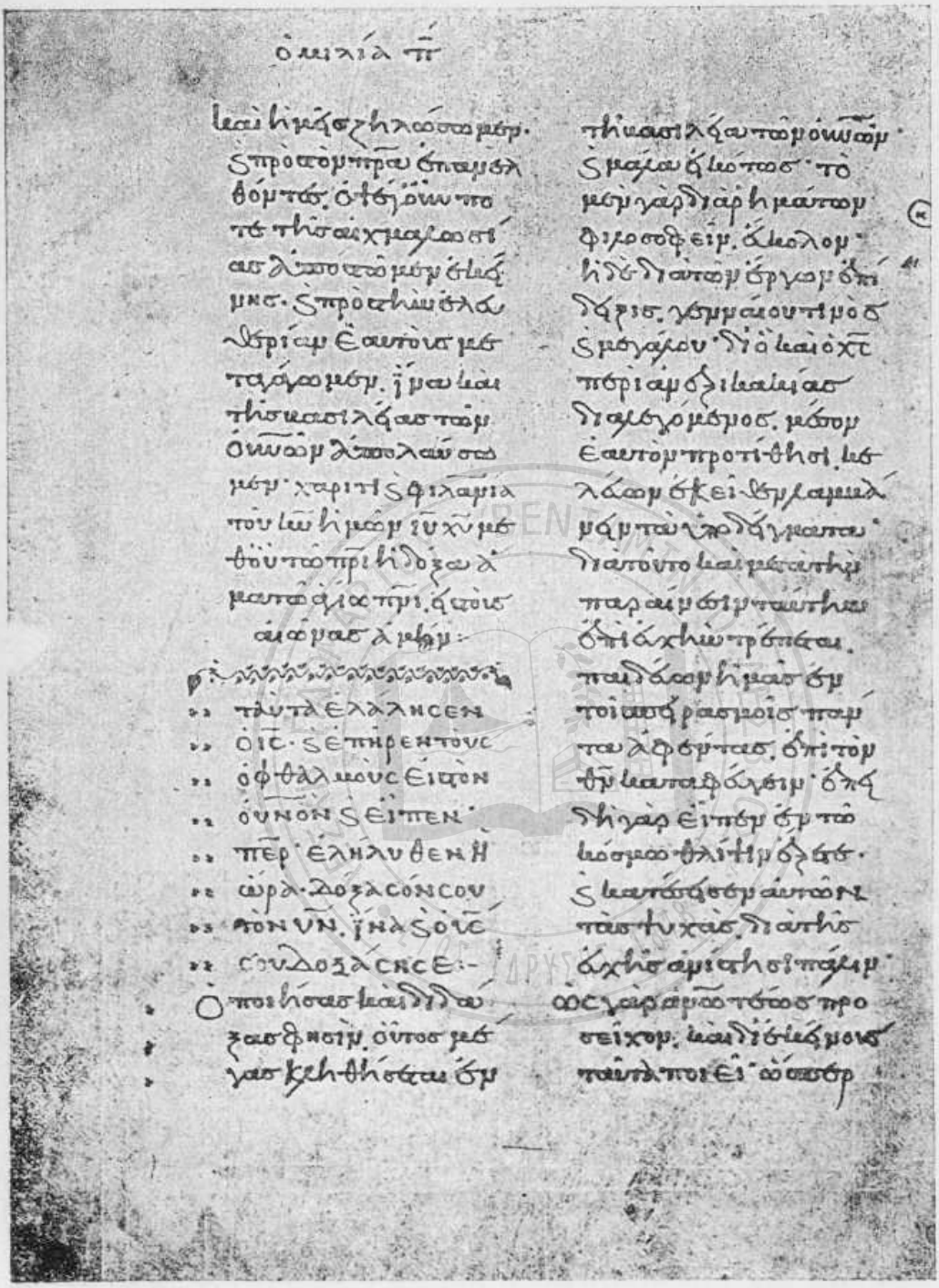

ΣΕΛΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 974

ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗι ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

σαν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐκεῖνος μὲν εἰς τὸ ἐν Ἀσίᾳ θέμα τοῦ Θρᾳκησίου, οὗτος δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Φοβηθέντες δὲ μὴ πάθωσι τὸ αὐτό τινες τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει προὐχόντων προσῆλθον εἰς τὸν Σαμουὴλ, πανοικεὶ μὲν ὁ Βατάτζης, μόνος δὲ ὁ Βασίλειος Γλαβᾶς. Τούτου δὲ τὸν υἱὸν καθείρξας ὁ βασιλεὺς ἀπέλυσε μετὰ τρία ὅλα ἔτη, ὅτε πλέον, καθ' ἃ φαίνεται, κατέστησαν δι' οἱονδήποτε λόγον ἀκίνδυνα τὰ τῆς εἰς τοὺς Βουλγάρους προσχωρήσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Οὐδὲ περιωρίσθη ὁ Βασίλειος εἰς μόνας τὰς ἐκ τῆς ἀνακτήσεως τοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς τιμωρίας τῶν μετὰ τοῦ Σαμουὴλ κοινοπραγούντων ἰσχυρῶν ὠφελείας, ἀλλ' ὑπέλαβεν ἀναγκαῖον νὰ στρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Βουλγαρίαν αὐτὸς τῷ 997, καθ' ὃν χρόνον πρόσφατα ἔτι ἦσαν τὰ ἐκ τῆς παρὰ τὸν Σπερχειὸν ἥττης δεινά. Προχωρήσας δὲ μέχρις αὐτῆς τῆς Τριαδίτζης, τῆς σημερινῆς Σοφίας, καὶ καταστρέψας τινὰ τῶν περὶ αὐτὴν φρουρίων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἐγκαταστήσας ἐν Φιλιππουπόλει πρὸς φρούρησιν τῆς πόλεως καὶ τῶν συνόρων τὸν πατρίκιον Θεοδωρακᾶνον. Ἀλλ' ἡ στρατεία αὕτη, περὶ ἧς δυστυχῶς ἐλάχιστα γινώσκομεν, ὑπῆρξε πιθανῶς βραχεῖα καὶ ἐπεχειρήθη μόνον πρὸς ἐκφόβησιν τῶν Βουλγάρων. Ὁ δὲ βασιλεὺς δὲν ἔκρινεν ἀκόμη ἐλθοῦσαν τὴν ὥραν συστηματικωτέρας ἐπιδιώξεως τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου, ἅτε ἀναγκαζόμενος ὑπὸ νέων περιπλοκῶν νὰ στρατεύσῃ τὸ δεύτερον εἰς τὴν Συρίαν.

ιϛ'

Δευτέρα εἰς τὴν Συρίαν στρατεία.

Σκοπὸς τῆς δευτέρας τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν Συρίαν στρατείας ὑπῆρξεν ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐν Ἀσίᾳ γοητείας τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων, ἥτις εἶχεν ἐκπέσει ἕνεκα τῆς πανωλεθρίας τοῦ Δαμιανοῦ Δαλασσηνοῦ. Ἐκκινήσας δ' ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τελευτῶντος τοῦ θέρους τοῦ 999, μικρὸν μετὰ τὸ ἄγγελμα τῆς ἥττης ἐκείνης, μετὰ καὶ σώματος Βαράγγων ἐπικούρων προήλασε διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Συρίαν. Διαβὰς δὲ τελευτῶντος τοῦ Σεπτεμβρίου παρὰ τὴν Ἀπάμειαν, ἔνθα ἔκειντο ἔτι ἄταφα τὰ ὀστᾶ τῶν περὶ τὸν Δαλασσηνὸν πεσόντων κατὰ Ἰούλιον, ἠξίωσεν αὐτὰ ἐντίμου ταφῆς, καὶ μετὰ ἕνα μῆνα λήγοντος τοῦ Ὀκτωβρίου παρέστη πρὸ τῆς Καισαρείας, ἧς οἱ Ἄραβες

μετ' οὐ πολὺ ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσι δι' ἐντίμου συνθήκης εἰς τοὺς πολιορκητὰς, ἀποκόψαντας τὸ ὕδωρ τῆς πόλεως. Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν φρουρίων τινῶν τοῦ Λιβάνου καὶ τῶν περικειμένων ὀρέων ἡ βασιλικὴ στρατιὰ, συναποκομίζουσα πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ λαφύρων, ἔφθασε πρὸ τῆς Ἐμέσης, ἣν καὶ ἐξεπολιόρκησε. Προχωρήσασα δὲ μέχρις Ἡλιουπόλεως παρέλειψε τὴν πολιορκίαν τῆς ὀχυρᾶς Δαμασκοῦ, ἐνισχυθείσης ἄλλως δι' ἀποστολῶν ἐκ Καΐρου, καὶ ἐτράπη διὰ τοῦ Λιβάνου ἐπὶ τὰς παραλίους πόλεις τῆς Φοινίκης. Ἡ Ἄρκα, ἤτοι ἡ ἀρχαία παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Λιβάνου Καισάρεια, ἡ Βηρυτὸς καὶ ἡ Βύβλος προσεβλήθησαν καὶ ἐδηώθησαν, καὶ μόνον ἡ δυσπόρθητος Τρίπολις ἠδυνήθη καὶ πάλιν νὰντιστῇ γενναίως. Οὐχ ἧττον μέγας ὑπῆρξεν ὁ κατὰ τὴν τρίμηνον ἢ ὀλίγῳ μακροτέραν ταύτην ἐκστρατείαν τοῦ Βασιλείου ἀμητὸς αἰχμαλώτων καὶ λαφύρων.

Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔτους 1000 ἀνέπαυσεν ὁ Βασίλειος ἐπὶ βραχὺ τὴν νικηφόρον στρατιὰν ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ἔπειτα μακρότερον ἐν Μοψουεστίᾳ καὶ Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, καὶ παρεσκευάζετο, ὅπως τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Δαμασκοῦ. Ἀλλ' αἴφνης περιῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα τὸ ἄγγελμα, ὅτι τὴν 31 Μαρτίου ἀπέθανεν ἐν Ἰβηρίᾳ δολοφονηθεὶς ὁ ἰσχυρότατος τῆς χώρας δυνάστης Δαβὶδ, κληροδοτῶν διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ τὴν χώραν εἰς τὸν Βασίλειον. Ἡ δὲ ἀνάγκη τῆς καταλήψεως τῆς οὕτως εἰς αὐτὸν περιερχομένης πλουσίας καὶ μεστῆς ὀχυρῶν φρουρίων χώρας, ἐχούσης μαχίμους πολλάκις μὲν χρησιμεύοντας εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὡς συμμάχους, πολλάκις δ' ἀντιταχθέντας εἰς αὐτοὺς ἐπικινδύνως ἔπεισε τὸν βασιλέα νὰ σπεύσῃ εἰς αὐτὴν, ὅπως δαμάσῃ πᾶσαν ἀντίστασιν τῶν ἰθαγενῶν. Διὸ ἐξεστράτευσε, συμπαραλαβὼν ἀξίαν λόγου στρατιὰν καὶ τὸν Νικηφόρον Οὐρανὸν, ὃν εἶχεν ἀναδείξει μετὰ τὴν παρὰ τὸν Σπερχειὸν νίκην δοῦκ' Ἀντιοχείας καὶ διάδοχον τοῦ Δαλασσηνοῦ.

Διαβᾶσα δ' ἡ στρατιὰ τοῦ βασιλέως διὰ τῆς Μελιτηνῆς καὶ διαπεραιωθεῖσα διὰ τοῦ Εὐφράτου εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὀρεινὴν Ἀρμενίαν. Ἐν δ' Ἐρίζοις παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Λύκου παρέστη πρὸ τοῦ Βασιλείου, ἀναγνωρίζων τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ὁ ἰσχυρὸς Μουσουλμάνος δυνάστης τῆς Ἀμιδῆς καὶ τῆς Μαρτυροπόλεως. Ἐκ δ' Ἐρίζων ἐτράπη ὁ Βασίλειος ἀνατολικῶς πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Ἀράξου, πρῶτος μετὰ μακροὺς χρόνους αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου προελαύνων μέχρι τῶν ἀπωτάτων ἐκείνων χωρῶν. Ἐν δὲ τῇ μικρᾷ πό-

λει Χαβατζίζ παρουσιάσθησαν πρὸ τοῦ βασιλέως οἱ ἄρχοντες τῆς Ἰβηρίας καὶ οἱ γείτονες ἡγεμόνες τῆς ἰδίως καλουμένης Γεωργίας καὶ τῆς Ἀρμενίας, τῆς Ἀβασγίας, τῆς Ἀσπρακανίας καὶ τῶν περικειμένων χωρῶν. Δεχθεὶς δ' ὁ Βασίλειος τὰ δείγματα τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ὑποτελείας τῶν ἡγεμόνων τούτων ἀνέδειξε κουροπαλάτην τὸν βασιλέα τῶν Ἀβασγῶν Παγκράτιον Β', υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας Γεωργίου, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ βαθύτερα τῆς ἰδίως λεγομένης Ἰβηρίας, παρασχὼν εἰς τὸν Βασίλειον ὅμηρον τὸν ἴδιον υἱόν. Ἐπέδειξε δὲ τὴν τοιαύτην ἐξαιρετικὴν εὔνοιαν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Παγκράτιον, θέλων νὰ ἐξασθενήσῃ πᾶσαν ἀπαίτησιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δολοφονηθέντος Δαβὶδ κληροδοτηθείσης χώρας, ἐπειδὴ ὁ Παγκράτιος εἶχεν εἰσποιηθῇ πρὸ τοῦ θανάτου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Δαβίδ.

Διὰ δὲ τῆς συνόδου ἐκείνου τῆς Χαβατζίζ καὶ τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Βασιλείου διαρρυθμίσεων καὶ παραχωρήσεων τὰ ὅρια τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐπεξετείνοντο ἐμμέσως τοὐλάχιστον μέχρις αὐτῶν τῶν ἀκτῶν τῆς Κασπίας καὶ ὁ βασιλεὺς περιεβάλλετο νέαν αἴγλην, παρουσιαζόμενος ὡς προστάτης καὶ ἐπικυρίαρχος τῶν μικρῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς ἀπωτέρας Ἀσίας. Ἅπασαι δ' αὗται αἱ ἐνέργειαι καὶ ἐπιτυχίαι τοῦ βασιλέως ἦσαν ἓν ἔτι ἐπὶ πλέον βῆμα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς προσαρτήσεως αὐτῆς τῆς Ἀρμενίας, ἧς ἦρχεν ἐν τῷ τότε χρόνῳ ὁ ἰσχυρὸς Κάκιγ, ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀσχὸδ ἐκείνου, ὃν εἴδομεν συνδεόμενον διὰ πιστῆς φιλίας καὶ συμμαχίας πρὸς Ἰωάννην τὸν Τζιμισκῆν. Ἐπὶ τοῦ βασιλέως τούτου καὶ τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν καὶ διαδόχων, Σεμπὰδ καὶ Κάκιγ, ἡ Ἀρμενία εἶχεν ἀνέλθει εἰς ὕψιστον σημεῖον πολιτικῆς, στρατιωτικῆς καὶ πνευματικῆς ἀκμῆς, ἡ δὲ πρωτεύουσα τῆς δυναστείας τῶν Παγκρατιαδῶν τούτων βασιλέων Ἀνὶ εἶχε κοσμηθῇ διὰ λαμπρῶν κτιρίων, ἰδίως δ' ἐξαιρέτων ἐκκλησιῶν βυζαντιακοῦ ῥυθμοῦ. Εἰς τὴν ἰσχὺν δὲ ταύτην ἐπερειδόμενος ὁ Κάκιγ ὑπῆρξεν ὁ μόνος τῶν Ἀσιατῶν ἡγεμόνων ὁ μὴ προσχωρήσας εἰς τὸν Βασίλειον κατὰ τὴν πολυθρύλητον ἐκείνην συνέντευξιν τῶν ἡγεμόνων.

Οὕτω τὰ πάντα ἔβαινον ὁπωσδήποτε καλῶς ἐν τῇ στρατείᾳ ἐκείνῃ τοῦ Βασιλείου, ἐξαιρουμένης τῆς ἀποχῆς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρμενίων, ὅτ' ἔρις ἐξαφθεῖσα μεταξὺ τῶν ἀκολουθούντων τὸν Βασίλειον Βαράγγων καὶ τῶν Ἰβήρων στρατιωτῶν ἀπέληξεν εἰς σφαγὴν πολλῶν ἐπιφανῶν Ἰβήρων καὶ ἐθόλωσε τὴν κρατοῦσαν ἐν τῷ πολυμιγεῖ στρα-

τοπέδῳ τοῦ βασιλέως καὶ τῇ συναθροίσει τῶν ποικίλων ἡγεμόνων κρατοῦσαν εἰρήνην.

Μετὰ δὲ τὸ ἀπροσδόκητον καὶ τραγικὸν τοῦτο ἐπεισόδιον ὁ Βασίλειος ἐτράπη ἐπὶ τὴν Ἰβηρίαν καὶ κατέλαβε τὴν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ κληροδοτηθεῖσαν χώραν, οὐδεμιᾶς σχεδὸν ἀντιστάσεως τυχών. Τιμωρήσας δ' αὐστηρότατα τοὺς φονεῖς τοῦ κουροπαλάτου καὶ συμπαραλαβὼν τοὺς ἐκ τῶν εὐπατριδῶν τῆς χώρας ὑπόπτους ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ ἔαρ τοῦ 1001, δυνάμενος νὰ καυχηθῇ ἐπὶ τῇ γενομένῃ προαυξήσει τῶν ὁρίων τοῦ κράτους. Συμπλήρωσις δὲ τῶν ἐπιτευχθέντων παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν διετῆ περίπου ἐκ τῆς βασιλευούσης ἀπουσίαν ὑπῆρξεν ἡ τῷ 1001 συνομολόγησις τέλος δεκαετοῦς εἰρήνης μετὰ τοῦ χαλίφου τοῦ Καΐρου, διαπραχθείσης διὰ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ὀρέστου, αἱ ὑπὲρ ἧς διαπραγματεύσεις εἶχον ἀποτύχει μετὰ τὴν ἐν ἔτει 999 ἧτταν τοῦ Δαλασσηνοῦ.

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΕΡΓΑ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Διαβαίνων δ' ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς Καππαδοκίας ἐξενίσθη λαμπρῶς μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς ἐν ταῖς εὐρυτάταις γαίαις τοῦ μαγίστρου Εὐσταθίου τοῦ Μαλεΐνου, τοῦ συγγενοῦς ἐκείνου τῶν Φωκάδων, οὗ ὁ οἶκος εἶχεν ὑπάρξει ἐν ἔτει 987 τὸ ὁρμητήριον τῶν μετὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ συναποστάντων. Μετὰ δὲ τὴν παρασχεθεῖσαν ξενίαν ὁ βασιλεὺς συμπαρέλαβε δῆθεν ἐξ εὐγνωμοσύνης τὸν Μαλεΐνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ'

οὐδέποτ' ἔκτοτ' ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν τὴν εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπιστροφήν, καὶ ἐκράτησε παρ' ἑαυτῷ ἐν τιμῇ μὲν, ἀλλὰ δίκην δεσμώτου μέχρι τοῦ θανάτου, μεθ' ὃν ἐδημεύθη πᾶσα ἡ κτῆσις αὐτοῦ. Ἡ δὲ τοιαύτη πρὸς τὸν Μαλεΐνον διαγωγὴ τοῦ Βασιλείου συνέχεται πρὸς τὴν συστηματικὴν αὐτοῦ ἀντίπραξιν ἐναντίον τῶν ἐπικινδύνων εἰς τὴν βασιλείαν μεγάλων γαιοκτημόνων, καθ' ὧν ἐστρέφετο ἐν προστασίᾳ τῶν μικρῶν κτημάτων καὶ ἡ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 996 ἀπολυθεῖσα νεαρὰ τῶν βασιλέων *Περὶ τῶν δυνατῶν τῶν ἀπὸ πενήτων ἐπικτωμένων*. Διὰ τῆς νεαρᾶς ταύτης, ἐνισχυούσης τὴν ὑπὸ Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ ἐν ἔτει 935 ἐκδοθεῖσαν, κατηργεῖτο ὁ τεσσαρακονταετὴς χρόνος τῆς παραγραφῆς τῶν μικρῶν κτημάτων τῶν διὰ διαφόρων τρόπων εἰς τὰς ἀπεράντους συγκτησίας τῶν δυνατῶν προσαρτωμένων. Κατὰ ταῦτα ἐμφανίζεται καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθ' ἃ καὶ ἐν τῇ Δύσει, ἐν τῷ μεσαιωνικῷ κόσμῳ καθ' ὃ καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ ὁ μέγας ἀγὼν μεταξὺ τοῦ μικροῦ κτήματος καὶ τῶν μεγάλων συγκτησιῶν, τῶν latifundia ἀγών, ἐν ᾧ βλέπομεν ἐν Βυζαντίῳ τὴν βασιλείαν τασσομένην ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῶν μικρῶν ἰδιοκτησιῶν, αἵτινες εἶνε ἡ βάσις ὑγιοῦς πολιτείας.

ιζ'

Τρίτος βουλγαρικὸς πόλεμος.

Ἡ πρὸς τὸν χαλίφην εἰρήνη, ἐπερχομένη μετὰ τὴν αὔξησιν τῆς γοητείας ἐν Συρίᾳ καὶ τὴν κατάστασιν τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ Ἀρμενίᾳ πραγμάτων, ἐπέτρεπεν εἰς τὸν Βασίλειον νὰ ἐπιληφθῇ τὸ ἑξῆς δραστηριώτερον τοῦ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμου. Καὶ ὑπῆρξαν μὲν οἱ πρὸς αὐτοὺς ἀγῶνες συνεχεῖς καὶ ἐνιαῖοι ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ἤδη τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου, μόνον ἕνεκεν ἄλλων ἐνεργειῶν καὶ κινδύνων πρὸς ὥραν διακοπτόμενοι, ἀλλὰ δυνάμεθα, ἂν θελήσωμεν νὰ διαστείλωμεν αὐτοὺς εἰς περιόδους, νὰποκαλέσωμεν τρίτον πόλεμον τὸν ἀρξάμενον μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς πρὸς τὸν χαλίφην Σαῖδ εἰρήνης κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ θέρος τοῦ 1001.

Καίτοι δὲ τὰ κατὰ τὸν νέον τοῦτον πόλεμον, οὗ τὴν διάρκειαν μαρτυρεῖ τετραετὴς Σύρος χρονογράφος, εἶνε ὡς τὸ πλεῖστον ἄγνωστα, οὐχ

ἧττον εἰς αὐτὸν, καθ' ἃ φαίνεται, ἀνάγονταί τινα τῶν γεγονότων ἅτιν' ἀχρονολόγητα ἢ ἐσφαλμένως χρονολογούμενα καὶ συγκεχυμένα παραδίδουσιν εἰς ἡμᾶς οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Βυζαντίου.

Εἶνε δὲ τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπιχειρεῖ τὰ νῦν ὁ Βασίλειος, ἐν τοῖς πρώτοις ἡ ἀνάκτησις τῆς ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ πρὸ ἐτῶν κατακτηθείσης, ἀλλ' ἔπειτα εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ πάλιν περιπεσούσης ἀνατολικῆς Βουλγαρίας. Καὶ ὀρθότατα· διότι ἄνευ τῆς διὰ τῆς ἀπωλείας αὐτῆς μειώσεως τῆς δυνάμεως τῶν Βουλγάρων δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ κατάλυσις τοῦ κράτους αὐτοῦ τοῦ Σαμουὴλ, ἣν ὁ Βασίλειος ἐπεφύλασσεν ἐν τέλει ὡς κορύφωμα τῆς ἀντιβουλγαρικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας.

Διὸ βλέπομεν αὐτὸν μετὰ νέαν μέχρι Σοφίας ἐπιδρομὴν καὶ κατάκτησιν διαφόρων περὶ αὐτὴν φρουρίων, ἐπιχειρηθεῖσαν τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου, τὸ 1001, εὐθὺς τὸ ἑπόμενον ἔτος προσβάλλοντα διὰ τοῦ διοικητοῦ Φιλιππουπόλεως, τοῦ πατρικίου Θεοδωρακάνου, καὶ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Νικηφόρου τοῦ Ξιφίου τὰς πέραν τοῦ Αἵμου ἐν τῇ ἀνατολικῇ Βουλγαρίᾳ ὀχυρὰς πόλεις. Ἡ μεγάλη καὶ ἡ μικρὰ Πρεσθλαῦα καὶ ἡ Ἰλίσκοβα κυριεύονται ὑπὸ τῆς νικηφόρου στρατιᾶς, ἥτις ἐπιστρέφει εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος τροπαιοῦχος.

Ἐπιτευχθείσης δ' οὕτω τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας, δι' ἧς ὁ Σαμουὴλ περιωρίζετο εἰς τὰς δυτικὰς αὐτοῦ κτήσεις, τὸ ἐπιὸν ἔτος 1003 ὁ βασιλεὺς, ὅστις εἶχεν ἤδη περιστείλει ἐξ ἀνατολῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀντιπάλου, ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ νότου. Καὶ δὴ, ἐκκινήσας ἐκ Θεσσαλονίκης, ἔβη πρὸς τὴν Βέρροιαν, ἣν μετὰ τὴν γενομένην πιθανῶς παρὰ τῶν Βυζαντίνων ἀνάκτησιν τῷ 991 εἶχον καταλάβει καὶ πάλιν, καθ' ἃ φαίνεται, οἱ Βούλγαροι. Παρέδωκε δ' εἰς τὸν Βασίλειον τὴν πόλιν ὁ κατέχων αὐτὴν Βούλγαρος Δοβρομηρὸς, τιμηθεὶς ἀνθύπατος ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἀνελθοῦσα δ' ἔπειτα ἡ στρατιὰ τοῦ βασιλέως τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος, ἔστη πρὸ τῶν Σερβίων, ὧν ἦρχεν ὁ κηδεστὴς τοῦ ἄλλοτε στρατηγοῦ τοῦ θέματος Ἑλλάδος Κεκαυμένου Νικουλιτζᾶς, ὃν εἴδομεν κατὰ τὴν ἐν ἔτει 986 ἅλωσιν τῆς Λαρίσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μόνον τῶν ἐκπολιορκηθέντων μείναντ' ἀβλαβῆ ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ. Μεταστὰς δ' ἔκτοτε ὁ Νικουλιτζᾶς εἰς τοὺς Βουλγάρους ἦτο ἐπιτετραμμένος τὴν φύλαξιν τῶν Σερβίων, ὅτε προήλασε μέχρι ταύτης τῆς πόλεως ἡ στρατιὰ τοῦ Βασιλείου. Ἀλλὰ παρὰ τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τοῦ Νικουλιτζᾶ ὁ βασιλεὺς ἐκυρίευσε τὰ Σέρβια, καὶ, μετοικίσας ἀλλαχοῦ τοὺς ἐν τῇ πόλει οἰκοῦν-

τας Βουλγάρους, ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ φρουρὰν βυζαντιακήν. Πρὸς δὲ τὸν ἄπιστον Νικουλιτζᾶν ἠθέλησεν, ἐκ πολιτικῶν λόγων ἀγόμενος, νὰ δειχθῇ ἐπιεικής, ἐλπίζων ἀγαθὰ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιεικείας. Καὶ δὴ συμπαρέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, τιμήσας διὰ τοῦ ἀξιώματος πατρικίου. Ἀλλ' ἡ διαγωγὴ τοῦ οὕτω τιμηθέντος ἐπέσυρε τέλος ἐπ' αὐτὸν τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ βασιλέως. Πράγματι ὁ Νικουλιτζᾶς ἀποδράσας ἀνεσώθη πρὸς τὸν Σαμουὴλ, καὶ ἐπειράθη κοινῇ μετ' αὐτοῦ τῆς ἀνακτήσεως τῶν Σερβίων. Ἀλλὰ σπεύσας ταχὺς ὁ Βασίλειος ἔλυσε τὴν πολιορκίαν. Καὶ ἠδυνήθη μὲν νὰ διαδράσῃ ὁ Νικουλιτζᾶς, φυγὼν μετὰ τοῦ Σαμουὴλ, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, περιπεσὼν εἰς ἐνέδραν Βυζαντίνων στρατιωτῶν, ἤχθη δέσμιος πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ καθείρχθη.

Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῶν Σερβίων κατέβη ὁ Βασίλειος εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἔνθα ἠνώρθωσε μὲν τὰ πρότερον παρὰ τῶν Βουλγάρων κατασκαφέντα φρούρια, ἐξεπολιόρκησε δὲ τὰς ὑπὸ βουλγαρικῶν φρουρῶν ἔτι κατεχομένας πόλεις. Μετοικίσας δὲ τοὺς ὑπολειπομένους τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Βουλγάρων εἰς τὸν θρᾳκικὸν Βολερὸν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἔβρου καὶ ἐγκαταστήσας ἀντ' αὐτῶν ἐν ταῖς ἁλούσαις θεσσαλικαῖς πόλεσι φρουρὰς βυζαντιακὰς, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Διαπεραιωθεὶς δὲ τὸν Ἀλιάκμονα καὶ σπεύσας πρὸς βορρᾶν, προεχώρησε πρὸς τὰ Βοδενὰ, ἅτινα ἐκαλοῦντο τότε Βοδηνὰ, πόλιν ὀχυρὰν, ἐπὶ βράχων ἀποτόμων κειμένην, δι' ὧν καταπίπτοντα τὰ ὑπογείως ῥέοντα ὕδατα τῆς λίμνης τοῦ Ὀστροβοῦ σχηματίζουσι καταρράκτας γραφικωτάτους. Τῶν δὲ κατεχόντων τὰ Βοδηνὰ Βουλγάρων μὴ πειθομένων νὰ παραδοθῶσιν ἑκουσίως, ὁ Βασίλειος ἐξεπολιόρκησε τὴν πόλιν. Καὶ οἱ μὲν ἡττηθέντες Βούλγαροι ἐγκατεστάθησαν ἐν Βολερῷ τῆς Θρᾴκης, καθ' ἃ καὶ οἱ ἐκ Θεσσαλίας ἐξοικισθέντες ὁμόφυλοι αὐτῶν, ἡ δὲ πόλις κατελήφθη ὑπὸ φρουρᾶς βυζαντιακῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἐπανῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἀνάλογος δέ πως πρὸς τὴν τοῦ Νικουλιτζᾶ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ Βουλγάρου φρουράρχου τῶν Βοδηνῶν Δραξάνου. Οὗτος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ἐξῃτήσατο παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἄδειαν νὰ κατοικήσῃ ἐν Θεσσαλονίκῃ· ἐπιτρέποντος δὲ τοῦ Βασιλείου, συνεζεύχθη μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ πρώτου τῶν περιβαταρίων τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἐξ ἧς ἀπέκτησε παῖδας δύο. Ἀλλ' ἔπειτ' ἀπέδρασε, συλληφθεὶς δὲ συνεχωρήθη, δεηθέντος τοῦ πενθεροῦ· καὶ δεύτερον δ' ἀπο-

ὁρὰς ἀφέθη καὶ πάλιν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν τρίτην ἀπόδρασιν συλληφθεὶς ἀνεσκολοπίσθη.

Οὕτως ὁ Βασίλειος προεχώρει βῆμα πρὸς βῆμα ἐν τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ ἀγῶνι, καθ' ὃν ἡ ὁρμὴ τῶν Βυζαντίνων ἀντεμετρεῖτο πρὸς τὴν καρτερίαν τῶν Βουλγάρων. Τὸ πρόγραμμα τοῦ Βασιλείου ἦτο ἤδη ἀπὸ μακροῦ σαφὲς, συνιστάμενον εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχομένων ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ εἰς τὴν τελείαν διάλυσιν τῆς Βουλγαρίας. Ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα τοῦτο μόνον διὰ μακρῶν καρτερικῶν πολέμων καὶ διὰ μεγάλων θυσιῶν ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ πλήρες. Πρὸς τοῦτο ὁ' οὐδαμῶς ὤκνει ὁ βασιλεὺς, διατρέχων τὴν Βουλγαρίαν ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου.

Πράγματι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Βοδηνῶν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ μὲν Δαβὶδ Ἀριανίτου ὡς διαδόχου ἐν Θεσσαλονίκῃ τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ διορισθέντος δουκὸς Νικηφόρου τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τοῦ Νικηφόρου Ξιφίου ὡς διαδόχου τοῦ διὰ τὸ γῆρας παραιτηθέντος φρουράρχου Φιλιππουπόλεως Θεοδώρακάνου, ὁ Βασίλειος ἀνέβη, τῷ 1004 πιθανῶς, εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἔσχατιὰν τῆς παριστρίου Βουλγαρίας. Ἡ δὲ κατὰ κράτος ἅλωσις τῆς Βιδύνης, τοῦ σημερινοῦ Βιδυνίου, μετὰ πολιορκίαν ὀκτὼ ὅλων μηνῶν συνεπλήρωσε τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου κατάκτησιν τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας τὴν ἐπιχειρηθεῖσαν πρὸ δύο ἐτῶν, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκστρατείαν ἐπετεύχθη, καθ' ἃ εἶνε πιθανόν, καὶ ἡ ἀνάκτησις τοῦ Δορυστόλου. Τοῦτο, κυριευθὲν, ὡς εἴδομεν, ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ, εἶχε πάλιν ἐν τῷ μεταξὺ καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν ἀνάκτησιν τῶν πόλεων τῆς ἐξ ἀνατολῶν Βουλγαρίας.

Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ὁ βασιλεὺς παρεκάθητο πολιορκῶν τὴν Βιδύνην, ὁ Σαμουὴλ, διὰ ταχυτάτης πορείας διαβὰς ἄγνωστον τίνας ἀφυλάκτους παρόδους, ἐπεφάνη αἴφνης τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1104 πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ ἐπετέθη κατ' αὐτῆς ἐξ ἐφόδου. Ἡ πανήγυρις ἡ τελουμένη κατ' ἐνιαύσιον ἔθος ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου διελύθη αἴφνης, καὶ ὁ Σαμουὴλ, ἀποκομίσας οὐκ ὀλίγην λείαν ἐκ τῆς ἐμπολῆς τῶν εἰς τὴν πανήγυριν προερευσάντων ἐμπόρων, ὑπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια.

Ἀλλ' ὁ Σαμουὴλ ἐπιστρέφων εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης, ἐπιχειρηθείσης πιθανῶς ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως ἀναγκασθῇ ὁ Βασίλειος νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Βιδύνης ἅμα τῷ ἀκούσματι τῆς

ἤδη ἐπελθούσης ἁλώσεως τῆς πόλεως ταύτης, κατεσκήνωσεν ἀμερίμνως παρὰ τὰ Σκόπια πέραν τοῦ Ἀξιοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βασίλειος, ἅμα μαθὼν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Βιδύνης τὴν αἰφνιδίαν ἐναντίον τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπιδρομὴν τοῦ Σαμουήλ, διατάξας ἐν σπουδῇ τὰ πράγματα παρὰ τὸν Ἴστρον, ἐτράπη τὴν πρὸς νότον ἄγουσαν, ἀναζευγνύων πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν δὲ τῇ πορείᾳ ταύτῃ ἡ βασιλικὴ στρατιὰ εὑρέθη ὁμοίως ἐστρατοπεδευμένη ἐγγὺς τῶν Σκοπίων, ὅτ' ἔφθασεν αὐτόσε, ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἀναζευγνύουσα, ἡ στρατιὰ τοῦ Σαμουήλ. Ὁ Ἀξιὸς ἐχώριζε τὰ δύο ἀντίπαλα στρατεύματα. Ἐπανελήφθη δὲ τότε παρὰ τὸν Ἀξιὸν ὅ τι πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν εἶχε συμβῆ παρὰ τὸν Σπερχειόν. Ὁ ποταμὸς εὑρίσκετο ἕνεκα τῶν

ΑΠΟΨΙΣ ΤΩΝ ΣΚΟΠΙΩΝ

φθινοπωρινῶν βροχῶν ἐν πλημμύρᾳ, ἥτις, ἐξασφαλίζουσα τὸν τσάρον ἀπὸ παντὸς κινδύνου διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τῆς ἀντιμάχου στρατιᾶς, καθίστανεν αὐτὸν ἀμέριμνον. Ἀλλ' ὡς ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς διέβη τὸν Σπερχειόν, εὑρὼν πόρον, οὕτω καὶ τώρα στρατιώτης γνώστης τῶν τόπων κατέδειξεν εἰς τὸν βασιλέα διάβασιν, δι' ἧς ἡ βασιλικὴ στρατιὰ διεπεραιώθη τὸν ποταμόν. Καταπληχθεὶς δ' ὁ Σαμουὴλ ὑπὸ τοῦ αἰφνιδίου τῆς ἀνελπίστου διαβάσεως τοῦ Βασιλείου, ἐτράπη, ὡς καὶ τότε, ἀμεταστρεπτὶ εἰς φυγήν. Τὸ στρατόπεδον τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτὴ ἡ σκηνὴ τοῦ Σαμουὴλ περιέπεσον εἰς τοὺς νικητάς. Ἡ δὲ νίκη αὕτη συνεπέφερεν ἀμελλητὶ τὴν εἰς τὸν Βασίλειον παράδοσιν τῶν Σκοπίων ὑπὸ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν φύλαξιν αὐτῶν Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ Πέτρου τοῦ πρώην τσάρου τῶν Βουλγάρων. Ὁ τεταπεινω-

μένος οὗτος καὶ εἰς ὑποδεεστέραν μοῖραν ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ μετὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπόδρασιν ὑποβιβασθεὶς βασιλόπαις ἐξεδίκει οὕτω τὸν παραγκωνισμὸν αὐτοῦ, ἐλάμβανε δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀντὶ μισθοῦ τῆς προδοσίας τὴν τιμὴν τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ εἰς πατρίκιον καὶ πραιπόσιτον καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀνάθεσιν τῆς στρατηγίας ἐν Ἀβύδῳ, ἥτις ἦτο ἀξία λόγου ἕνεκα τῶν μεγάλων τελῶν ἅτινα κατέβαλλον τὰ διὰ τοῦ Βοσπόρου διαπλέοντα σκάφη. Ἔκτοτε δ' ἀγνοοῦμεν τὰ κατὰ τὰς λοιπὰς τύχας τοῦ ἐκβυζαντινισθέντος τούτου Βουλγάρου βασιλόπαιδος.

Ἐκ δὲ τῶν Σκοπίων ὁ βασιλεὺς ἦλθε πρὸς τὸ Πέρνικον, ὀχυρὸν φρούριον τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος. Ἐφύλασσε δ' αὐτὸ Βούλγαρος καλούμενος Κρακρᾶς, οὗ ἡ ἄμυνα ὑπῆρξε γενναιοτάτη. Διὸ ὁ Βασίλειος καὶ χρόνον ἀπώλεσεν ἱκανὸν καὶ ἄνδρας ἀπέβαλεν οὐκ ὀλίγους ἐν τῇ πολιορκίᾳ. Βλέπων δὲ, ὅτι οὔτε διὰ τῶν ἀπειλῶν καὶ τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας, οὔτε διὰ θωπειῶν καὶ ὑποσχέσεων κατώρθονέ τι, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ Φιλιππουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1005.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ λῆξις τοῦ τρίτου βουλγαρικοῦ πολέμου, διαρκέσαντος μὲν πενταετίαν ὅλην, προαγαγόντος δὲ μεγάλως τὰ τῶν Βυζαντίνων καὶ αἰσθητῶς μειώσαντος τὴν ὁσημέραι μᾶλλον κλονουμένην δύναμιν τῶν Βουλγάρων.

ιη'

Ἡ Καλαβρία καὶ Ἀπουλία ἐπὶ τοῦ Βασιλείου.

Ἡ παρὰ τὸν Στῦλον τῇ 13 Ἰουλίου 982 ἧττα Ὄθωνος τοῦ Β' καὶ ὁ μετ' ὀλίγον ἐπελθὼν θάνατος αὐτοῦ ὡς καὶ αἱ ἀνωμαλίαι αἱ ἐπακολουθήσασαι ἐν Σικελίᾳ εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρᾶ Ἀβοὺλ-Κασσὲμ συνετέλεσαν εἴπερ τι καὶ ἄλλο εἰς ἐνίσχυσιν τῶν Βυζαντίνων ἐν Ἰταλίᾳ. Καὶ ἐν μὲν Καλαβρίᾳ ἡ ἀποκατάστασις τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς ὑπῆρξε πλήρης, καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ χώρα αὕτη τελείως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν βυζαντιακὴν κυριαρχίαν καὶ ἐξηλληνίσθη· μόνον δ' ἐν Ἀπουλίᾳ παρουσιάζονται στοιχεῖα ἀντιδράσεως ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων. Καὶ αἱ λαγγοβαρδικαὶ δὲ πόλεις τῆς μέσης Ἰτα-

λίας, ἡ Ἀμάλφη, τὸ Βενεσύεντον, ἡ Γαέτη καὶ αὐτὴ ἡ Νεάπολις, αἱ πρότερον ὑποκείμεναι εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν Γερμανῶν ὑπὸ δοῦκας ἐξ αὐτῶν ἐξαρτωμένους προσχωροῦσιν εἰς τοὺς Βυζαντίνους καὶ ἀναγνωρίζουσι τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτῶν. Οὕτως ἡ μὲν γερμανικὴ δύναμις ἐν Ἰταλίᾳ μειοῦται αἰσθητῶς, οἱ δὲ Ἄραβες τῆς Σικελίας φαίνονται ἐπί τινα χρόνον πολὺ ὀλιγώτερον ἢ πρότερον ἐνοχλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν νότιον Ἰταλίαν. Ἰδίως δὲ αὐξάνεται ἡ δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ 989, ὅτε ὁ Βασίλειος ἀπέστειλεν ὡς *δοῦκα Ἀπουλίας καὶ κατεπάνω Ἰταλίας* μετὰ τὸν Καλοκυρὸν Δελφινᾶν, ὃν εἴδομεν ἔπειτ' ἀνασκολοπισθέντα παρὰ τὴν Χρυσόπολιν ὡς συστασιαστὴν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ τὸν Γρηγόριον Τραχανειώτην. Ἐπ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς χώρας ἐπιρρωννύονται, ἡ πνευματικὴ κίνησις καὶ τὸ ἐμπόριον αὐξάνονται, αἱ ἑλληνικαὶ ἐπισκοπαὶ διαδίδονται, ἀνταμείβονται γενναίως οἱ ὑπὲρ ἀμύνης τῆς χώρας ἀγωνιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλονται ἀνάλογοι ὑποχρεώσεις εἰς αὐτὸν τὸν κλῆρον καὶ τὰς μονὰς χάριν ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν τῶν πόλεων καὶ ὀχυρώσεως τῶν φρουρίων, ἐπεκτείνεται δὲ ἡ ἐπίδρασις τοῦ πρωτοσπαθαρίου τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος ἐν Ἰταλίᾳ τὸν βασιλέα μέχρις αὐτῆς τῆς μονῆς τοῦ Κασίνου ὄρους.

Ἀλλὰ προφανῶς τὸ πρόγραμμα τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀναστυλώσεως τῆς βυζαντιακῆς δυνάμεως, οὗ κατὰ θαυμάσιον ἀληθῶς τρόπον δὲν ἀμελεῖ ὁ Βασίλειος καθ' ὃν χρόνον ἀγωνίζεται σθεναρῶς ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων παρὰ τὸν Ἴστρον ἅμα καὶ τὸν Εὐφράτην, δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἐν τοῖς νοτίοις θέμασι τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ ταῖς λαγγοβαρδικαῖς πόλεσι τῆς μέσης Ἰταλίας ἐξάπλωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ δυνάμεως· περὶ τοὺς δὲ αὐτοὺς χρόνους ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία μεριμνᾷ περὶ ἐξασθενήσεως τῆς γερμανικῆς ἐπιδράσεως καὶ ἐνισχύσεως τοῦ Βυζαντίου ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ.

Ὁ Ὄθωνα τὸν Β' διαδεχθεὶς ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας υἱὸς αὐτοῦ Ὄθων Γ', διατελέσας ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς Θεοφανοῦς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, θανούσης τῇ 15 Ἰουνίου 991, δὲν ἐπειράθη μὲν νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν παρὰ τὸν Στῦλον ἀτυχίαν τοῦ πατρὸς διὰ νέων εἰς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας ἐκστρατειῶν, ἀλλ' ὅμως ἠγωνίσθη νὰποσπάσῃ τοῦτο μὲν δι' εἰρηνικῶν ἐνεργειῶν, τοῦτο δὲ διὰ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Βυζαντίνων τὰς λαγγοβαρδικὰς πόλεις, μάλιστα

δ' ἐπεζήτησε τὴν κραταίωσιν αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ. Καὶ ἤδη μὲν ὁ πάπας Ἰωάννης ΙΕ' ἦτο ὄργανον τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἐπερρώσθη ἡ γερμανικὴ ἰδέα ἐν Ῥώμῃ, ὅτε τὸν θρόνον τῶν παπῶν ἀνέβη αὐτὸς ὁ ἐξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορος Βρούνων, ὁ πρῶτος Γερμανὸς ποντίφιξ ὁ κοσμήσας τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, ὑπὸ τὸ ὄνομα Γρηγορίου Ε'. Ἀλλ' εἰς τὴν ὑπέρμετρον ἐκείνην αὔξησιν τῆς γερμανικῆς ἐπιδράσεως ἀντεπεξῆλθεν ἡ ἰθαγενὴς φατρία, πρωτοστατοῦντος τοῦ δημάρχου Κρεσκεντίου καὶ συμπράττοντος πάντως ἄποθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Βασιλείου. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς κοινοπραγίας ταύτης τῆς ἐθνικῆς τῶν Ῥωμαίων φατρίας καὶ τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε τὸ φθινόπωρον τοῦ 997 ἡ ἀνακήρυξις πάπα Ἕλληνος, τοῦ Καλαβροῦ ἐπισκόπου Πλακεντίας Ἰωάννου, αὐτοῦ ἐκείνου ὃν ἐγνωρίσαμεν ἐπιτραπέντα ὑπὸ τῆς Θεοφανοῦς τὴν ἐν τῇ ἑλληνικῇ διδασκαλίαν τοῦ Ὄθωνος Γ'. Ὁ ἀντίπαπας δ' οὗτος ὁ ἀντιταχθεὶς εἰς τὸν Γρηγόριον Ε' εἶνε γνωστότερος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Φιλάγαθος, δι' οὗ ὠνόμαζον αὐτὸν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλ' αὐτόχρημα οἰκτρὸν ὑπῆρξεν, ἐπελθόντος τοῦ Ὄθωνος μετὰ γερμανικῆς στρατιᾶς περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου 998, τὸ τέλος τοῦ ἅρπαγος τοῦ παπικοῦ θρόνου καὶ τοῦ προστάτου αὐτοῦ Κρεσκεντίου, μεθ' ὃ ἐπηκολούθησεν ἡ εἰς Ῥώμην ἐκ τῆς φυγῆς ἐπιστροφὴ τοῦ Γρηγορίου Ε'.

Οὐχ ἧττον δὲ παραδόξως πρὸς τὴν ὑπόκωφον ταύτην ἀντιπολίτευσιν τῶν δύο αὐλῶν, τῆς βυζαντιακῆς καὶ τῆς γερμανικῆς, τὴν ἐκφαινομένην ἐν Ἰταλίᾳ, συνδυάζεται ἡ διὰ πρεσβειῶν ἑκατέρωθεν ἀποστελλομένων ἀπόπειρα προξενήσεως διὰ κηδεστίας. Ὄθων ὁ Γ', ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός, ἐπεδίωκε τὸν γάμον μετὰ κόρης ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τοῦ Βυζαντίου, ἥτις φαίνεται οὖσα ἡ θυγάτηρ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀνεψιὰ τοῦ Βασιλείου Ζωὴ ἡ ἔπειτα τῷ 1027 συζευχθεῖσα μετὰ τοῦ ἀναδειχθέντος αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ Ἀργυροῦ. Αὐτὸς δ' ὁ Βασίλειος οὔτε τέκνα εἶχεν, ἀλλ' οὔτε κἂν εἰς γάμου κοινωνίαν φαίνεται ἐλθών ποτε. Μιᾶς δὲ τούτων τῶν πρεσβειῶν εἶχε μετάσχει ὡς πρέσβυς τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὁ Φιλάγαθος. Ἀπέληξαν δὲ τέλος αἱ πρεσβεῖαι ἐκεῖναι εἰς τὴν συντέλεσιν τῆς κηδεστίας καὶ εἰς τὴν διαπεραίωσιν τῆς νύμφης εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1002. Ἀλλ' ἤδη τὰς αὐτὰς ἐκείνας ἡμέρας ἔθνησκεν ὁ Ὄθων ἐγγὺς τῆς Ῥώμης τὴν 23 Ἰανουαρίου, καὶ ἡ Ζωὴ ἐπέστρεφεν ἄνυμφος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ καὶ τὰ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ εἶχον ἀρχίσει τρεπόμενα ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἤδη τῷ 991 στρατιὰ τοῦ νέου ἀμηρᾶ τῆς Σικελίας Ἰουσοὺφ, τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 989 διαδεχθέντος τὸν θανόντα πατέρα Ἀβδαλλάχ, ἐπολιόρκησε τὸν Τάραντα· μεγάλαι δ' ὑπῆρξαν αἱ κατὰ τὴν πρὸ τῆς πόλεως ταύτης συγκροτηθεῖσαν τῇ 28 Αὐγούστου μάχην ἀπώλειαι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Βυζαντίνων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. Καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα δ' ἔτη δὲν ἔπαυσαν οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Σικελίας ἐπιχειροῦντες ἐπιδρομὰς ἐναντίον μάλιστα τῆς Ἀπουλίας καὶ κυριεύοντες πόλεις αὐτῆς ἢ δηοῦντες τὴν χώραν καὶ ἐμβάλλοντες τοὺς κατοίκους εἰς μεγάλα δεινὰ διὰ τῆς ἐπερχομένης σιτοδείας. Ἀλλὰ δεινοτάτη ἁπασῶν τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἐτῶν ἐκείνων ὑπῆρξε πλὴν τῆς τοῦ Αὐγούστου 1002, ὅτε προήλασαν μέχρι Βενεουέντου καὶ αὐτῆς τῆς Νεαπόλεως, ἡ τοῦ 1004, ὅτ' ἐφώρμησαν κατ' αὐτῆς τῆς Βάρεως.

Ἡ πολιορκία τῆς ὀχυρᾶς πρωτευούσης τῆς Ἀπουλίας, ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ Μαΐου, ἔβαινεν ὑπὲρ τῶν Σαρακηνῶν παρὰ τὴν καρτερίαν τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ὑπὸ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκων, ὧν ἡγεῖτο ὁ γενναῖος κατεπάνω Τραχανειώτης, καὶ ἡ πόλις ἐκινδύνευεν ἤδη, ὅτε αἴφνης ἐσώθη διὰ τῆς ἐπικουρίας ἣν ἀπέστειλεν ἡ Βενετία.

Αἱ σχέσεις τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Βενετῶν ἦσαν εἴπερ ποτὲ φιλικαὶ ἀφ' οὗ χρόνου ἦρχεν ἐν Βενετίᾳ ὁ δοὺξ Τριβοῦνος Μέμμος, πολὺ δὲ μᾶλλον ἐξ ὅτου ἐδούκευσεν ἀπὸ τοῦ 991 ὁ Πέτρος Β' Ὀρσέολος, κληρονομήσας τὰ φιλοβυζαντιακὰ αἰσθήματα τοῦ πατρὸς Πέτρου Α', ἐφ' οὗ σὺν τοῖς ἄλλοις διὰ Βυζαντίνων ἀρχιτεκτόνων, μετακληθέντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, συνετελέσθη ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἥτις ἐν ἔτει 976 εἶχε γείνει παρανάλωμα τοῦ πυρός. Τῆς δὲ ζωηροτέρας ταύτης φιλίας ἔνδειξις ἦσαν αἱ διὰ χρυσοβούλλου τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ἐκδοθέντος τὸν Μάρτιον τοῦ 992, χορηγηθεῖσαι εἰς τοὺς Βενετοὺς τελωνειακαὶ εὐκολίαι καὶ τὰ μετ' αὐτῶν συνδεόμενα ἐμπορικὰ προνόμια, ὧν ἀντάλλαγμα ἦτο ἡ ὑποχρέωτις τῆς Βενετίας τοῦ ὑποστηρίζειν διὰ τοῦ στόλου αὐτῆς τὴν ἄμυναν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ μεταφέρειν δι' αὐτοῦ τὰς εἰς τὰ ἑλληνικὰ θέματα τῆς νοτίου Ἰταλίας πλεούσας βυζαντιακὰς στρατιάς. Ὀλίγα δ' ἔτη μετὰ τὴν συνθήκην ἐκείνην ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐπέτρεπε τὴν ἐν ἔτει 1001 ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατάληψιν τῶν δαλματικῶν πόλεων, αἵτινες ἀνῆκον μὲν ἔτι κατ' ὄνομα εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀποτελοῦσαι τὸ θέμα Δαλματίας, ἀλλ' ἐκινδύνευον διηνεκῶς ὑπὸ τῶν Χρωβατῶν καὶ

ἄλλων περιοίκων, χωρὶς νὰ εἶνε δυνατὴ εἰς τοὺς Βυζαντίνους ἡ τελεσφόρος ὑπεράσπισις τῆς ἀπωκισμένης ἐκείνης χώρας. Τὸ δὲ Βυζάντιον, σῶζον κατ' ἐπίφασιν τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Δαλματίας, ἀπηλλάσσετο μὲν οὕτω τῶν δαπανῶν καὶ κινδύνων τῆς διατηρήσεως κτήσεων, αἵτινες πράγματι οὐδαμῶς πλέον ἀνῆκον εἰς αὐτό, ἐδέσμευε δ' ἔτι μᾶλλον τοὺς Βενετοὺς, εὐγνωμονοῦντας ἐπὶ τῇ προσαρτήσει χώρας γείτονος καὶ πολλαχῶς χρησίμου εἰς τὴν Βενετίαν.

Κατὰ ταῦτα λόγοι τυπικῶν ὑποχρεώσεων καὶ πραγματικῶν κοινῶν συμφερόντων ἠνάγκασαν τὸν δοῦκα Πέτρον Β' Ὀρσέολον νἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἡγεσίαν τοῦ στόλου τοῦ ἐκπλεύσαντος τὸν Αὔγουστον τοῦ 1003 ἐκ Βενετίας πρὸς ἄμυναν τῆς κινδυνευούσης Βάρεως. Καὶ πρά-

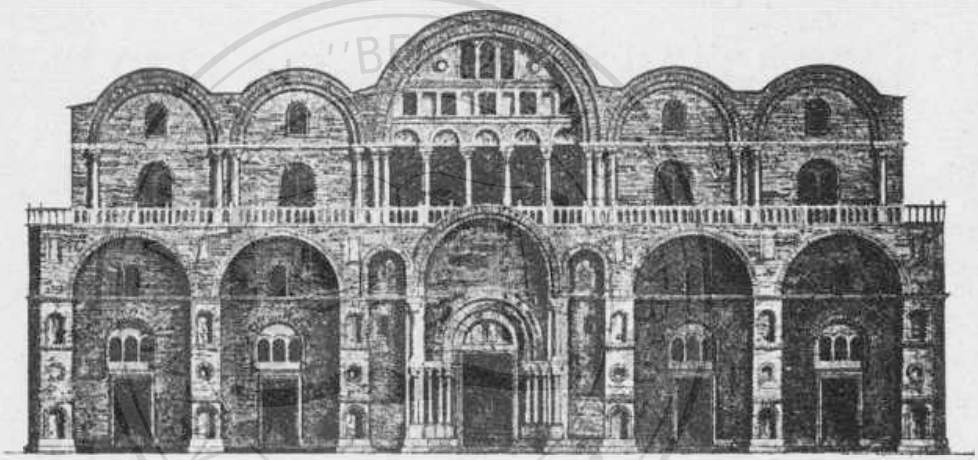

ΑΡΧΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΟΨΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

γματι ἅμα τῇ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ἀφίξει τοῦ στόλου ἡ σύμπραξις αὐτοῦ, κατὰ θάλασσαν ἐνεργοῦντος, μετὰ τοῦ τὴν ἄμυναν ἀπὸ γῆς διευθύνοντος Γρηγορίου Τραχανειώτου ἐπήνεγκε μετὰ κρατεροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Ἄραβας τὴν διάσωσιν τῆς Βάρεως. Εὐγνωμονῶν δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τῇ εὐεργεσίᾳ ταύτῃ τοῦ δουκὸς τῶν Βενετῶν, εὐχαρίστως συνήνεσεν εἰς τὸν γάμον τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου μετὰ τῆς ἐξ ἐπιφανοῦς καππαδοκικοῦ οἴκου καταγομένης Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ μαγίστρου Λέοντος Ἀργυροῦ καὶ ἀδελφῆς Ῥωμανοῦ τοῦ ἔπειτα συζύγου τῆς θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ζωῆς καὶ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ μετὰ τέσσαρα μόλις ἔτη, τῷ 1007, οἱ νεαροὶ νυμφίοι ἔθνησκον ἀμφότεροι ἐν ἀποστάσει ὀλίγων μόνον ἡμερῶν ἀπ' ἀλλήλων ἐκ φοβεροῦ λοιμοῦ, ὅστις μεγάλην ἐπήνεγκε φθορὰν ἔν τε Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ.

Ἀλλ' οἱ Βυζαντῖνοι δὲν ὑφίσταντο ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ δεινοὺς ἀγῶνας πρὸς μόνους τοὺς Σαρακηνούς. Οὐχ ἧττον δ' ἔπασχον καὶ ἐκ τῶν στάσεων ἃς ὑπεκίνει ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀντιδρῶσα ἰθαγενὴς φατρία. Τούτων δὲ δύο μάλιστα ὑπῆρξαν αἱ δεινόταται, ἡ ἐκραγεῖσα τῷ 998 ὑπὸ τὸν Σμάραγδον, ὅστις τὸ μὲν αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος ἐπεχείρησεν, εἰ καὶ ματαίως, ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Βάρεως, ἐξηκολούθει δὲ ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων ἐπὶ δύο τοὐλάχιστον ἔτη, καὶ ἡ ἀργότερον ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τὴν Μέλην, ἧς θὰ ἔχωμεν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθήσωμεν κατωτέρω τὰς περιπετείας.

ιθ'

Ὁ θάνατος τοῦ Σαμουήλ.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1005, ὅτε εἴδομεν τὸν Βασίλειον ἐπιστρέψαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς Βουλγαρίας, ὁ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμος συνεχίζεται ἀπαύστως. Τοὐλάχιστον δὲ μέχρι τοῦ 1009 γίνεται σποραδικὴ μνεία γεγονότων ἀποδεικνυόντων, ὅτι δὲν ἔπαυσεν ὁ πόλεμος. Μόνον δὲ ὁ τρόπος τῆς διεξαγωγῆς αὐτοῦ μετεβλήθη κατ' ἐκεῖνα τὰ ἔτη. Ὁ μὲν Βασίλειος εἰσώρμα καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας, κείρων καὶ δῃῶν τὴν χώραν. Ὁ δὲ Σαμουήλ, ἀφαιρεθεὶς τὸ πλεῖστον τῶν πέραν τοῦ Αἵμου χωρῶν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὑπερασπίζῃ τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ ἀντιποιῆται αὐτῆς μηδὲ ναντεπεξέρχηται πρὸς τὸν βασιλέα διὰ μαχῶν ἐκ τοῦ συστάδην, ἀλλὰ πάντοθεν θρυόμενος καὶ ἀποβάλλων τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ἐμποδίσῃ τὰς εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπιδρομὰς ἐκείνας τοῦ βασιλέως, κλείων διὰ τάφρων καὶ θριγγῶν τὰς ἐκ τῆς Μακεδονίας ἀγούσας εἰς αὐτὴν παρόδους. Ἐγίνετο δὲ συνήθως ἡ εἰσόρμησις τοῦ Βασιλείου διὰ τῶν στενῶν ἅτινα ἔφερον τὸ ὄνομα Κίμβα λόγγου καὶ Κλειδίον, ἅτινα καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτειχίσῃ ὁ Σαμουήλ. Εἰκάζουσι δ' οἱ νεώτεροι, ὅτι διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων ἐδηλοῦντο ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις αἱ πάροδοι αἱ ἀπὸ τῶν Σερρῶν ἄγουσαι εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, αἱ σήμερον λεγόμεναι Δεμίρ-Χισσάρ.

Εἰς τὰς παρόδους δὲ ταύτας καὶ τοὺς περὶ αὐτὰς χώρους ὡς εἰς νέον θέατρον τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου μεταθέτουσιν ἡμᾶς αἱ βυζαντιακαὶ πηγαὶ μετὰ τελείαν σιγὴν περὶ τῶν συμβάντων μεταξὺ τῶν

ἐτῶν 1009 καὶ 1014. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο μαθὼν ὁ Σαμουὴλ, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔσπευδε νὰ εἰσορμήσῃ διὰ τοῦ στενοῦ ἐκείνου, ἔστειλε χάριν ἀντιπερισπασμοῦ ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ στρατιᾶς ἀξίας λόγου ἕνα τῶν παρὰ Βουλγάροις μέγα δυναμένων, τὸν Νεστορίτζην. Ἐστρατήγει δ' ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀντικαταστήσας τὸν Δαβὶδ Ἀριανίτην, ὁ Θεοφύλακτος Βοτανειάτης, πιθανῶς ὁ πάππος τοῦ ἔπειτα βασιλεύσαντος Νικηφόρου. Ἐπιτεθεὶς δ' ὁ Βοτανειάτης μετὰ τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων, ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐπιφανῶς, καὶ, τρέψας εἰς φυγὴν, ἀπεκόμισε λείαν πολλὴν καὶ αἰχμαλώτους· μεθ' ὃ ἔσπευσε πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις ἤδη ἐπολιόρκει τὰ στενὰ τοῦ Κλειδίου.

Ἀλλ' ἡ πάροδος αὕτη, ὀχυρῶς τειχισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ καὶ φρουρουμένη ὑπὸ ἀξιομάχου βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἀντέτασσε γενναίαν ἀντίστασιν. Ἡ δὲ διάβασις αὐτῆς ἀπέβαινεν ἀδύνατος ἕνεκα τῆς ἀπὸ τῶν ἑκατέρωθεν ὑψωμάτων τῆς παρόδου δεξιᾶς τοξείας τῶν Βουλγάρων, φονευόντων καὶ τιτρωσκόντων πολλοὺς τῶν διὰ τῆς βίας εἰσορμώντων Βυζαντίνων. Ὁ δὲ Βασίλειος, μεθ' οὗ συνέπραττον ὅ τε Θεοφύλακτος Βοτανειάτης καὶ ὁ στρατηγὸς Φιλιππουπόλεως Νικηφόρος Ξιφίας, εἶχεν ἤδη ἀπελπισθῇ περὶ τῆς διαβάσεως, ὅτε αἴφνης ἔσωσε τὰ πράγματα ὁ Ξιφίας, προτείνας εἰς τὸν βασιλέα τὴν ὑπερφαλάγγισιν τῶν ἀντιμάχων. Ἐν ᾧ δ' ὁ Βασίλειος ἐξηκολούθησε συνεχῶς προσβάλλων αὐτοὺς ἐν τοῖς στενοῖς, ὁ Νικηφόρος, περικάμψας τὸ πρὸς νότον τοῦ Κλειδίου κείμενον ὄρος Βαλαθίσταν, ἐν ᾧ τινες τῶν νεωτέρων θέλουσι νὰναγνωρίσωσι τὴν σημερινὴν Σουλτανίτσαν Πλανίναν, ἐπῆλθεν ἐξαπίνης διὰ τῶν δυσχωριῶν μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ δούπου κατὰ νώτου τῶν Βουλγάρων.

Ἡ δ' ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐπίθεσις τοῦ Ξιφίου ἐνέβαλε τοὺς Βουλγάρους εἰς τοιαύτην κατάπληξιν, ὥστ' ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν, ἐγκαταλιπόντες τὸ ἐν τοῖς στενοῖς τείχισμα. Διαρρήξας δὲ τότε ὁ Βασίλειος τοὺς οὕτως ἀνυπερασπίστους μείναντας φραγμοὺς, ἐτράπη μετὰ τῶν στρατηγῶν ἐπὶ τὴν δίωξιν τῶν φευγόντων. Καὶ πολλοὶ μὲν ὑπῆρξαν οἱ ἐκ τῶν Βουλγάρων πεσόντες, ἔτι δὲ περισσότεροι οἱ ζωγρηθέντες. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σαμουὴλ μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ διὰ τῆς ἀνδραγαθίας τοῦ υἱοῦ, ἀντεπεξελθόντος μὲν γενναίως πρὸς τοὺς ἐναντίον τοῦ τσάρου ὁρμήσαντας, ἀναβιβάσαντος δὲ τὸν πατέρα ἐφ' ἵππον καὶ διασώσαντος εἰς τὸ ὀχυρὸν Πρίλαπον, τὸν σημερινὸν Περλεπὲν, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἐριγῶνος.

Δεκαπεντακισχίλιοι ὑπῆρξαν κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν Βυζαντίνων οἱ αἰχμάλωτοι κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην νίκην τῆς 29 Ἰουλίου 1014. Ἡ δὲ σκληρὰ τιμωρία, ἣν ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς ἀπανθρώπως ὁ Βασίλειος, δικαιολογεῖται ἐν τῇ μέθῃ τῆς μεγάλης νίκης, ἥτις προήγγελλε τέλος τὸ προσεχὲς τέρμα τριακονταετῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς Βουλγάρους, τοῦτο μὲν ὑπὸ τοῦ φυλετικοῦ καὶ ἐθνικοῦ πάθους, μεθ' οὗ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἠγωνίζετο πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὑφ' οὗ μυρία εἶχον ὑποστῆ δεινὰ αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, ἣν ἠσθάνετο ὁ βασιλεύς, νὰ καταπλήξῃ καὶ ἀφοπλίσῃ τελεσφόρως τοὺς ἀντιπάλους διὰ ποινῆς παραδειγματικῆς. Τοιαύτη δὲ πράγματι ὑπῆρξεν ἡ εἰς τοὺς ὀριαλώτους Βουλγάρους ἐπιβληθεῖσα, δι' ἧς τὸ Βυζάντιον ἐξεδίκει τὴν ὑπὸ τοῦ Κρούμμου βεβήλωσιν τοῦ κρανίου τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν. Καὶ δὴ ὁ Βασίλειος διέταξε τὴν τύφλωσιν ἁπάντων τῶν αἰχμαλώτων, ἀφεὶς μόνον ἕνα ἑτερόφθαλμον μεταξὺ ἑκάστης ἑκατοστύος. Τὰς δὲ φάλαγγας τῶν οὕτω τυφλωθέντων ἀπέστειλεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν μονοφθάλμων πρὸς τὸν Σαμουήλ.

Φοβερὰ δ' ὑπῆρξεν ἡ αἴσθησις ἣν ἐνεποίησεν ἡ θέα τῶν τυφλῶν αὐτοῦ μαχητῶν εἰς τὸν ἡττημένον τσάρον τῶν Βουλγάρων. Εὐθὺς ὡς εἶδεν αὐτοὺς προσερχομένους, κατελήφθη ὑπὸ σκοτοδινίας καὶ λιποθυμίας, πεσὼν χαμαί. Συνελθὼν δὲ δι' ἐπιβρέξεως καὶ μύρων, ἐζήτησε νὰ πίῃ ὕδωρ ψυχρόν, ἀλλ' ἅμα τῇ πόσει κατελήφθη ὑπὸ ἀποπληξίας, καὶ ἀπέθανε μετὰ δύο ἡμέρας, τὴν 15 Σεπτεμβρίου τοῦ 1014.

Ὁ δὲ θάνατος τοῦ Σαμουήλ, ἐπερχόμενος μετὰ τὴν παρὰ τὸ Κλειδίον ἧτταν τῶν Βουλγάρων, παρέλυεν αὐτὰ τὰ νεῦρα τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Καὶ δὲν ἔπαυσε μὲν ἀμέσως ὁ ἀγών, ἐξηκολούθησε δὲ σποράδην καὶ τμηματικῶς ἡ ἀντίστασις, ἀλλ' εἶχεν ἐκλίπει ἐκ τοῦ μέσου τῶν Βουλγάρων ὁ ἀνὴρ ὁ ἐκπροσωπήσας ἐπὶ ἔτη μακρὰ τὴν αὔξησιν καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς Βουλγαρίας, οἱ δ' ἀντ' αὐτοῦ ἀναλαβόντες τὴν ἄμυναν ἀνάξιοι διάδοχοι τοῦ ἔργου αὐτοῦ μάτην προσεπάθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡρωικοῦ τσάρου νὰ περισώσωσι τὰ ναυάγια τοῦ καταποντιζομένου βουλγαρικοῦ ἔθνους, καθ' οὗ κατέφερε τραῦμα θανάσιμον ὁ μέγας βουλγαροκτόνος.

Καὶ δὴ ἅμα τῇ διὰ τοῦ Κλειδίου διαβάσει ὁ Βασίλειος κατέλαβε τὸ παρὰ τὸν Ἀξιὸν κείμενον Ματζούκιον, ἔπειτα δ' ἀπέστειλε μετὰ δυνάμεως τὸν Βοτανειάτην, διατάξας αὐτὸν νὰ ὑπερβῇ τοὺς περὶ τὴν Στρούμπιτζαν, τὴν σημερινὴν Στρούμνιτζαν, βουνοὺς, πυρπολῶν τὰ

χαρακώματα ἅτινα εἶχον πήξει οἱ Βούλγαροι, θέλοντες νὰ παρεμποδίσωσι τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην ἐλευθέραν διάβασιν τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς. Καὶ ἀφῆκαν μὲν οἱ Βούλγαροι τὸν Θεοφύλακτον νὰ διέλθῃ ἐλευθέρως, ἀλλὰ κατὰ τὴν συμφώνως πρὸς τὰ διατεταγμένα ἐπιστροφὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν στηθεῖσαν παρ' αὐτῶν ἔν τινι ἐπιμήκει στενῷ. Περιστοιχισθεῖσα δὲ ἡ ὑπ' αὐτὸν στρατιὰ πανταχόθεν καὶ βαλλομένη ἐκ τῶν ὑψωμάτων ὑπὸ λίθων καὶ τόξων, μὴ δυναμένη δὲ νὰ δράσῃ καταλλήλως ἕνεκα τῆς στενοχωρίας, ἡττήθη, πλείστων πεσόντων, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Βοτανειάτης.

Τὸ ἄγγελμα τῆς ἥττης καὶ τοῦ θανάτου τοῦ πιστοῦ καὶ γενναίου στρατηγοῦ ἐνέπλησε τὸν βασιλέα μεγάλης ἀθυμίας. Μὴ θεωρήσας δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος σκόπιμον νὰ προβῇ προσωτέρω, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν περὶ τὸ ὄρος τὸν Ὄρβηλον χώραν πρὸς βορρᾶν τῶν Σερρῶν τὴν καλουμένην Ζαγόρια. Κυριώτατον δὲ τῆς χώρας ταύτης πόλισμα ἦτο ὁ ὀχυρὸς Μελένικος, ἱδρυμένος ἐπὶ ἀποκρήμνων βράχων, εἰς ὃν εἶχον καταφύγει οἱ Βούλγαροι τῆς περιχώρου. Πείσας δ' αὐτοὺς διὰ τοῦ ἀποσταλέντος εὐνούχου Σεργίου, παρέλαβε τὴν πόλιν, ἐγκαταστήσας ἐν αὐτῇ φρουράν. Μετὰ δὲ ταῦτα κατέβη εἰς τὴν Μοσυνόπολιν παρὰ τὴν Βιστωνίδα λίμνην τῶν ἀρχαίων. Ἐκεῖθεν δὲ, μαθὼν τῇ 14 Ὀκτωβρίου τὸ εὐφρόσυνον ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ Σαμουὴλ, ὅπερ ἐποίησεν αἴσθησιν μέχρις αὐτῆς τῆς Ἰταλίας, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

κ'

Οἱ διάδοχοι τοῦ Σαμουήλ.

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαμουὴλ διεδέχετο αὐτὸν ὁ ἐκ Λαρισαίας αἰχμαλώτιδος υἱὸς αὐτοῦ Γαβριὴλ ὁ καὶ Ῥωμανὸς, βουλγαριστὶ δὲ Ῥαδομιρὸς ὀνομαζόμενος. Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν αὐτοῦ ἡ ἀρχὴ, περὶ ἧς ἄλλως ὀλίγα εἶνε γνωστά. Τοῦτο δὲ μόνον μανθάνομεν, ὅτι ὁ νεανίας οὗτος, ὅστις δὲν εἶχε τοῦ πατρὸς τὸ φρόνημα καὶ τὴν τόλμην, βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ διεπρεσβεύετο πρὸς τὸν Βασίλειον περὶ εἰρήνης. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ὑπόπτως ὑπεδέχθη τὴν διαπρεσβείαν, ἀλλ' οὐχ ἧττον αἱ προτάσεις τοῦ τσάρου ἐξήγειραν, καθ' ἃ φαίνεται, τὸν χόλον τῆς παρὰ τοῖς Βουλγάροις ἐθνικῆς

φατρίας. Ὡς ἀντιπρόσωπος δ' αὐτῆς πιθανῶς προέβη τῷ 1016 εἰς τὸν ἔν τινι κυνηγεσίῳ φόνον τοῦ Γαβριὴλ ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ καὶ υἱὸς τοῦ κομιτοπούλου Ἀαρών, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Σαμουὴλ, Ἰωάννης ἢ Βλαδισθλάβος.

Εἰς δὲ τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις ἐκείνας εἶχεν ἀναγκάσει τὸν Γαβριὴλ ἡ παρὰ τοῦ Βασιλείου ἀκαταπονήτως δραστηρία ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου κατά τε τὰ τέλη τοῦ 1014 καὶ ἔκτοτε δὲ ἀπαύστως. Ἀληθῶς δὲ βραχυτάτη ὑπῆρξεν ἤδη ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀνάπαυσις αὐτοῦ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ τῶν Ζαγορίων ἐπιστροφὴν τελευτῶντος τοῦ 1014. Ἐκ νέου δ' ἐκκινήσας ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πελαγονίαν, ἤτοι τὴν περὶ τὸ Μοναστήριον, τὰ ἄλλως Βιτώλια, χώραν, ὅτε καὶ ἐπυρπόλησε τὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ βασίλεια τοῦ Γαβριήλ. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε, ὅτι τὰ χειρόγραφα ὀνομάζουσι τὴν πόλιν Βουτέλην ἢ Βουτέλιον. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον στρατιὰ ἐκπεμφθεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως κατέλαβε πρὸς βορρᾶν τοῦ Μοναστηρίου τὸν Πρίλαπον καὶ ἔτι βορειότερον τὸ Στυπεῖον, ἤτοι τὸ σημερινὸν Ἱστίπ, πάντως δὲ καὶ τὰ ἄλλα παρὰ τὸν Ἀξιὸν χωρία τῆς Πελαγονίας. Ἐπιστάντος δὲ ἤδη τοῦ χειμῶνος, διέβη τὸν ὑπὸ τῶν χειμερίων ὑετῶν ἐξωγκωμένον Ἐριγῶνα ἐπὶ σχεδιῶν καὶ ἀσκῶν πεφυσημένων, καὶ διὰ τῶν Βοδηνῶν κατέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὴν 9 Ἰανουαρίου 1015.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἀποβαίνει κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα, ὡς βλέπομεν, τὸ ὁρμητήριον τοῦ Βασιλείου, σπεύδοντος νὰ καταγάγῃ τὸ τελευταῖον τραῦμα κατὰ τοῦ ἑτοιμοθανάτου βουλγαρικοῦ κράτους. Ὁ ὁρίζων δ' αὐτοῦ καὶ ἡ περιοχὴ ἀποστενοῦται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος μάλιστα μετὰ τὴν παρὰ τὸ Κλειδίον ἧτταν τοῦ Σαμουὴλ μᾶλλον μᾶλλον ἕνεκα τῆς ὁσημέραι διὰ νέων ἐπανειλημμένων στρατειῶν ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ἀφαιρέσεως τῶν ὑπολειπομένων εἰς αὐτοὺς πόλεων. Εἶνε δὲ θαυμαστὴ ἀληθῶς ἡ ἀκάματος δραστηριότης τοῦ ἑξηκοντούτους ἤδη βασιλέως, οὐ μόνον ἐπὶ τὰ πρόσω βαίνοντος ἀνενδότως ἄνευ ἀναπαύλης, ἀλλὰ καὶ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐπιτρέποντος τὴν ἀπώλειαν τοῦ διὰ μακρῶν θυσιῶν κτωμένου ἐδάφους. Ἀπεδείχθη δὲ τοῦτο εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν δευτέραν κατὰ τὸν Ἰανουάριον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐπιστροφήν. Πράγματι, μαθὼν αἴφνης ἅμα τῷ ἔαρι τὴν ἐξέγερσιν ἀποστασίας ἐν Βοδηνοῖς, ὥρμησεν ἀμελλητὶ κατὰ τῆς πόλεως, καὶ, ἐκπολιορκήσας αὐτήν, μετῴκισε κατὰ τὸ ἤδη καὶ πρότερον ἐφαρμοσθὲν σύστημα τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐναπομείναντας Βουλγάρους εἰς Βολερόν. Μόνον δὲ τότ' ἐπέστρεψε καὶ πάλιν

εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅτε πρὸς ἄμυναν τῆς παρόδου, καθ' ἧς τὴν ἔξοδον κεῖνται τὰ Βοδηνά, ἔκτισε δύο φρούρια, ὧν τὸ μὲν ὠνόμασε Καρδίαν, τὸ δ' ἕτερον Ἅγιον Ἠλίαν.

Καθίστατο δ' ἀναγκαία ἡ τοιαύτη ὀχύρωσις τοῦτο μὲν ὅπως ἀποφευχθῇ πᾶς νέος ἀπὸ βορρᾶ κίνδυνος τῶν Βοδηνῶν, τοῦτο δ' ὅπως, ἀσφαλιζομένης τῆς κτήσεως ταύτης τελείως, συμπληρωθῇ τὸ δίκτυον τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀντιβουλγαρικῶν ἐνεργειῶν διὰ τῆς προχωρήσεως εἰς τὰ βορειοανατολικῶς τῶν Βοδηνῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀλμωπίᾳ κείμενα ὀρεινὰ καὶ ὀχυρὰ Μόγλενα, ἅτινα εἶχον ἀποβῆ δυσμάχητος φωλεὸς τῶν ἐν τῇ ἀντιστάσει ἐμμενόντων Βουλγάρων. Καὶ δὴ, ἐπιστάντος τοῦ ἔαρος τοῦ 1016, ἀπέστειλεν ὁ Βασίλειος ἐναντίον τῶν Μογλένων τὸν Νικηφόρον Ξιφίαν καὶ τὸν γενναῖον Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην, ὅστις εἶχε διαδεχθῇ ὡς στρατηγὸς Θεσσαλονίκης τὸν παρὰ τὴν Στρούμπισταν πεσόντα Βοτανειάτην. Ληισάμενοι δὲ οὗτοι ἅπασαν τὴν περίχωρον, ἐπελήφθησαν τῆς πολιορκίας τῆς ὀχυρᾶς πόλεως, ἧς συμμετέσχε, φθάσας μετ' οὐ πολὺ, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεύς. Πρὸς ἐπίσπευσιν δὲ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ὁ Βασίλειος μετωχέτευσε τὸν παραρρέοντα τῇ πόλει ποταμὸν, ὅστις σήμερον ὀνομάζεται Μογλενίτικο· ὑπορύξας δὲ διὰ τῶν ὑδάτων τὰ θεμέλια τῶν τειχῶν, ὑπέβαλεν ἔπειτα εἰς τὰ ὀρύγματα ξύλα καὶ εὐφλέκτους ὕλας καὶ κατέστρεψε τὸ τεῖχος διὰ τοῦ πυρός. Ἰδόντες δ' οἱ πολιορκούμενοι τὸν ἀπειλοῦντ' αὐτοὺς κίνδυνον, ἐτράπησαν εἰς ὁλοφυρμούς, καὶ παρέδωκαν τὴν πόλιν εἰς τὸν βασιλέα. Μεταξὺ δὲ τῶν ληφθέντων ἐν τῇ πόλει Βουλγάρων ὑπῆρξαν καὶ ἄνδρες ἐξέχοντες ἐν αὐτοῖς, εἷοι ὁ Δομετιανὸς Καυκάνος, σύμβουλος τοῦ τσάρου Γαβριὴλ, καὶ ὁ ἄρχων τῶν Μογλένων Ἠλίτζης. Τῶν δὲ πολλῶν αἰχμαλώτων οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα ἐξετοπίσθησαν εἰς τὰ πέρατα τῆς Ἀσίας, εἰς τὴν Ἀσπρακανίαν, ὡς ὠνόμαζον οἱ Βυζαντῖνοι τὴν ἄνω Μηδίαν. Συνεπλήρωσε δ' ἔπειτα ὁ Βασίλειος τὴν κατάκτησιν ἁπάσης τῆς περὶ τὰ Μόγλενα χώρας διὰ τῆς ἁλώσεως τοῦ ὀχυροῦ πολίσματος Ἐνώτια, οὗ τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ χωρίον Νώτια.

Ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Μογλένων αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουὴλ, τοῦ Γαβριὴλ, ἀποσταλεὶς ἄλλοτε πρὸς τὸν Βασίλειον ὡς πρέσβυς εἰρήνης Ῥωμαῖος ὁ χειρότμητος ἦλθεν ὡς ἄγγελος τοῦ φονέως αὐτοῦ Ἰωάννου ἢ Βλαδισθλάβου. Οὗτος, καίπερ πιθανῶς φονεύσας τὸν ἐξάδελφον κατ' εἰσήγησιν τῆς ἐθνικῆς παρὰ τοῖς

Βουλγάροις φατρίας, ἀνωμολόγει τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος, εἰς ἣν εἶχον περιστῆ οἱ Βούλγαροι, διὰ νέων προτάσεων περὶ εἰρήνης. Εἰς δὲ τὰ διὰ τῆς χρυσῆς βούλλης σημανθέντα γράμματα τοῦ βασιλέως, δι' ὧν ἐδήλου τοὺς ἀπαιτουμένους πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης ὅρους, ἀπήντησεν ὁ τσάρος διὰ γραφῶν, ὑπογεγραμμένων παρ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς Βουλγαρίας, ἃς ἔφερε πρὸς τὸν Βασίλειον ὁ αὐτὸς Ῥωμαῖος. Ὡμολόγουν δὲ δι' αὐτῶν ἑαυτοὺς ὑπηκόους καὶ δούλους τοῦ βασιλέως. Προσεχώρησε δὲ πρὸς τὸν Βασίλειον καὶ Καυκάνος ὁ ἀδελφὸς τοῦ συλληφθέντος ἐν Μογλένοις, ὃν ὑπεδέχθη ὁ βασιλεὺς διὰ τιμῶν καὶ δώρων.

Οὕτως ἐφαίνετο λήγων ὁ μακρὸς πόλεμος καὶ ὁ Βασίλειος ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἐπῆλθεν ἡ ὥρα νὰ κατατεθῶσι τέλος τὰ ὅπλα. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ κατεφάνη, ὅτι ἡ ὁμολογηθεῖσα εἰρήνη ἦτο ψευδής, ὑπέκειτο δ' εἰς αὐτὴν δόλος καὶ ἀπιστία. Διό, προλαμβάνων τὰ πειλούμενα ἐκ τῆς κακοπιστίας τοῦ Ἰωάννου κακά, ἔσπευσεν ὁ Βασίλειος νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἀγῶνα. Ἀλλ' εἶχεν ἤδη προσεγγίσει τὸ πέρας, καὶ ἡ αὐτονομία τῶν Βουλγάρων ἔμελλε νὰ καταλυθῇ τέλος μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τῆς ἀκατανικήτου πολεμικῆς ὁρμῆς τοῦ Βασιλείου, συνεργούντων οὐχ ἧττον καὶ αὐτῶν τῶν πταισμάτων τῶν τελευταίων Σισμανιδῶν.

κα΄

Τὸ πέρας τῶν ἀγώνων.

Εὐθὺς ὡς ὁ Βασίλειος συνεῖδε τὴν ἀνειλικρίνειαν τοῦ ψευδῶς πρὸς αὐτὸν εἰρηνεύσαντος Ἰωάννου, ἔσπευσε νὰ στρατεύσῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ληλατήσας δὲ τὴν περίχωρον Ὀστροβοῦ καὶ τοῦ ἄγνωστον ποῦ κειμένου Σωσκοῦ καὶ τὴν μεγάλην πεδιάδα τῆς Πελαγονίας καὶ ἀποτυφλώσας πάντας τοὺς ζωγρουμένους Βουλγάρους, ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Ἀχρίδα, τὴν παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην ἐν τῷ τότε χρόνῳ πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας. Παραλαβὼν δὲ τὴν πόλιν καὶ διατάξας τὰ πάντα καλῶς, παρεσκευάζετο νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ Δυρράχιον, ἔνθα παρίστατο ἀνάγκη τῆς παρουσίας αὐτοῦ.

Εἴδομεν ἤδη τὴν εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Χρυσηλίου παράδοσιν τοῦ Δυρραχίου· μετὰ τὴν προδοσίαν Ἀσώτου τοῦ υἱοῦ τοῦ

Γρηγορίου Ταρωνίτου. Περιεστοιχίζετο δὲ τὸ οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀνακτηθὲν Δυρράχιον ὑπὸ κτήσεων σλαβικῶν, ὧν ἦρχεν ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ Σαμουὴλ Βλαδίμηρος. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς εἰρηνικῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπιεικοῦς τούτου ἀνδρὸς ἡσυχία ἐκράτει ἐν Δυρραχίῳ, τοῦ Βλαδιμήρου οὐδὲν κατὰ τῆς πόλεως πειραθέντος. Ἀλλὰ μετὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἢ Βλαδισλάβου φόνον τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουὴλ Γαβριὴλ οὗτος ἐφόνευσε παρασπόνδως καὶ τὸν Βλαδίμηρον. Ἔκτοτε δὲ ὁ Ἰωάννης ἐπανειλημμένας ἐπεχείρησεν ἀποπείρας ἢ διὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ ἢ αὐτὸς πρὸς ἅλωσιν τῆς πόλεως. Τοιαύτην δὲ νέαν ἀπόπειραν εἶχεν ἐπιχειρήσει καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁ Βασίλειος κατέλαβε τὴν Ἀχρίδα. Οὗτος δὲ ἦτο ὁ λόγος δι' ὃν ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης παρεσκευάζετο νὰ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ

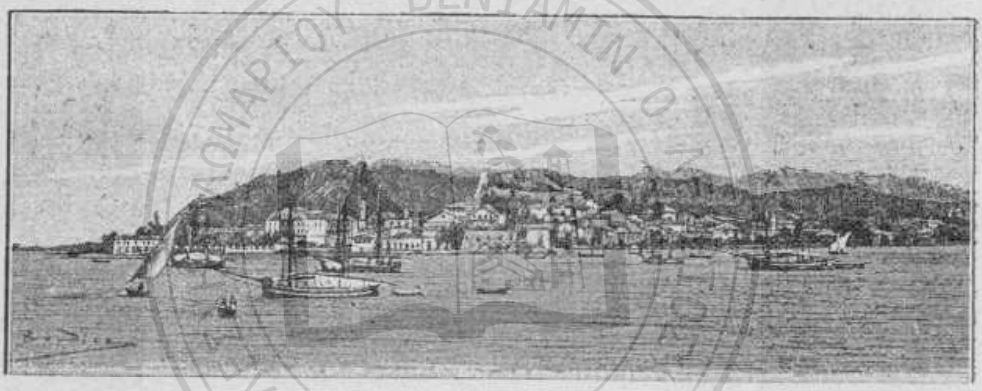

ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΔΥΡΡΑΧΙΟΥ

Δυρραχίου. Ἀλλὰ συμφορὰ αἰφνιδία, εἰς μεγάλην ἐμβαλοῦσ' αὐτὸν περίσκεψιν καὶ λύπην, ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν μελετωμένην πρὸς τὸ Δυρράχιον πορείαν, σπεύδων πρὸς νότον. Εἶχε δηλαδὴ πρὸ τῆς εἰς τὴν Ἀχρίδα ἐπιδρομῆς ἀφήσει ὀπίσω μετὰ πλήθους στρατιωτῶν τὸν στρατηγὸν Γεώργιον τὸν Γονιτζιάτην καὶ τὸν πρωτοσπαθάριον Ὀρέστην τὸν Αἰχμάλωτον, κελεύσας αὐτοὺς νὰ ἐπιτρέχωσι τὴν μεγάλην πεδιάδα τῆς Πελαγονίας, ὅπως συμπληρώσωσι τὴν τελείαν κατάκτησιν αὐτῆς καὶ καταπαλαίσωσι πᾶσαν ἀντίστασιν. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι, ἐλλοχεύσαντες ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰβάτζην, ἐφόνευσαν πάντας. Διὸ ἠναγκάσθη ὁ Βασίλειος νὰναλάβῃ τὴν δίωξιν τοῦ Ἰβάτζη, ἣν συντελέσας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Μετὰ βραχεῖαν δ' ἀνάπαυσιν τῆς στρατιᾶς ἐξεκίνησε καὶ πάλιν

τὸ αὐτὸ ἔτος 1016, συνεχίζων ἄνευ διακοπῆς τὰς ἁλώσεις πόλεων καὶ τὸ κυνηγέσιον τῶν Βουλγάρων, ὧν ἄνευ ἦτο ἀδύνατος ἡ τελεία ἀποπεράτωσις τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου. Στήσας δὲ τὸ στρατήγιον ἐν Μοσυνοπόλει, ἐξέπεμψεν ἐξ αὐτῆς τὸν μὲν Δαβὶδ Ἀριανίτην ἐναντίον τῆς αὐτῆς ἐκείνης Στρουμπίτζης, ἥτις εἶχε παραστῆ μάρτυς τῆς ἥττης τῶν Βυζαντίνων πρὸ δύο ἐτῶν, τὸν δὲ Νικηφόρον Ξιφίαν κατὰ τῶν περὶ τὴν Τριαδίτζαν, ἥτοι τὴν σημερινὴν Σοφίαν, φρουρίων. Διὰ δὲ τῶν στρατειῶν τούτων, ὧν ἐπιτυχὴς ὑπῆρξεν ἡ ἔκβασις, προήχθη αἰσθητῶς τὸ ἔργον τῆς τελείας ἐκνικήσεως τῶν Βουλγάρων. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ ἐπὶ βραχὺ εἰς Κωνσταντινούπολιν χάριν παρασκευῆς ἄλλης στρατείας εἰς χώραν ἀπωτάτην, ἐπέστρεψε μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν περὶ τὴν Τριαδίτζαν χώραν, καὶ ἐπολιόρκησε τὸ ὀχυρὸν Πέρνικον. Ἀλλὰ γενναιοτάτη ὑπῆρξεν ἡ ἄμυνα τῆς πόλεως ταύτης παρὰ τῶν Βουλγάρων, ἀναγκάσασα τὸν βασιλέα νὰ ἀπέλθῃ ἄπρακτος μετὰ πολιορκίαν ὀγδοήκοντα ὀκτὼ ἡμερῶν καὶ πολὺν φόνον τῶν περὶ αὐτόν.

Ἡ δ' ἐκστρατεία, ἧς ἡ παρασκευὴ εἶχεν ἀναγκάσει τὸν Βασίλειον νὰ διακόψῃ πρὸ τῆς πολιορκίας τοῦ Περνίκου ἐπὶ βραχὺ τὸν βουλγαρικὸν πόλεμον, ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τοὺς Χαζάρους. Τὸ ἰσχυρὸν καὶ ὄχι ἀμέτοχον πολιτισμοῦ τινος ἔθνος τοῦτο, ὅπερ, ἔχον τὰς ἕδρας παρὰ τὸν Τάναϊν καὶ θρησκεῦον τὴν ἰουδαϊκὴν πίστιν, ἐδέσποζε τῶν μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης χωρῶν καὶ ἐκυριάρχει ἐν Κριμαίᾳ, εὑρίσκετο ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους ἀπὸ μακροτάτων ἤδη ἐτῶν, ἀπὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος εἶχε συζευχθῆ τῷ 732 τὴν ἐκ Χαζάρων Εἰρήνην. Ἀλλ' ἤδη τῷ 1016, μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ῥώσων Βλαδιμήρου, οἱ Χάζαροι, ἐποφθαλμιῶντες ἴσως τὴν Χερσῶνα, ἠνάγκασαν τὸν Βασίλειον νὰποστείλῃ κατ' αὐτῶν στόλον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ δουκὸς Ἀνδρονίκου τοῦ Λυδοῦ, ὅστις ἐπωνομάζετο Μαγγός. Βοηθούμενος δὲ ὁ Μαγγὸς ὑπὸ Σφέγγου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βλαδιμήρου, ὑπέταξε τὴν Χαζαρίαν, τοῦ ἄρχοντος αὐτῆς Γεωργίου τοῦ Τζούλου συλληφθέντος κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην προσβολήν. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον, στενοχωρούμενος ὑπὸ τῶν Ἀράβων, προσῆλθεν εἰς τοὺς Βυζαντίνους καὶ Σεναχηρείμ ὁ ἄρχων τῆς Ἀσπρακανίας, ὡς ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι τὴν ἄνω Μηδίαν.

Αἱ δὲ νέαι αὗται κατὰ τὸν βορρᾶν τοῦ Εὐξείνου καὶ ἐν τῇ ἀπω-

τάτη Ἀσία ἐπιτυχίαι τῶν Βυζαντίνων ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ἡ προσοχὴ τοῦ Βασιλείου ἦτο ἐστραμμένη ἐν ταὐτῷ ὅλως εἰς τὰ περὶ τὸν Αἷμον πράγματα, δεικνύει τὴν ἔκτακτον ἀληθῶς ἀκμὴν καὶ δύναμιν τοῦ κράτους ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ αὐτόχρημα μεγάλου ἐκείνου βασιλέως.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Βασίλειος ἔδει νὰ ἐκτελέσῃ τὸ μέγα πρόγραμμα τοῦ βίου, τὴν τελικὴν καταπάλαισιν τῶν Βουλγάρων, πρόγραμμα οὗ παρηκολουθήσαμεν τὴν ἐξέλιξιν καὶ τοὺς πολυετεῖς ἀγῶνας. Τούτων ἀληθῶς ἀπεσπασμένα μόνον ἐπεισόδια καὶ σποράδες τινὲς σελίδες περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, ἀτελῆ πάντως παρέχουσαι εἰκόνα τοῦ ὅλου, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἀρκοῦσαν νὰ πληρώσῃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θαυμασμοῦ ἐπὶ τῇ ἀκαμάτῳ δραστηριότητι, τῇ ἐθνικῇ μεγαλοφροσύνῃ, τῇ στρατηγικῇ ἅμα καὶ πολιτικῇ δεινότητι καὶ τῇ μεστῇ φρονήματος εὐτολμίᾳ τοῦ μεγαλεπηβόλου βασιλέως.

Καὶ δὴ τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ ἀρξάμενον τῷ 986 συμπληροῦται τέλος διὰ τῶν ἀγώνων τῶν ἐτῶν 1017 καὶ 1018.

Οὐδὲ στιγμὴν ἀναπαύσεως βλέπομεν ἔχοντα τὸν Βασίλειον τῷ 1017 ἀπὸ τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ χειμῶνος. Γενναίως δὲ συνεπικουροῦσιν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ὁ Δαβὶδ Ἀριανίτης καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Διογένης καὶ οἱ Ῥῶσοι ἐπίκουροι, εἰς οὓς ἐπιφυλάσσεται τὸ τρίτον τῶν λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων, καθ' ἃ συνέβη κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ ῥουσίου Λογγοῦ. Τῶν κυριωτάτων δ' ἐπιχειρήσεων τοῦ βασιλέως ὑπῆρξε κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἡ πολιορκία τῆς δυσπορθήτου Καστορίας, ἣν ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ, ἀγγελθέντος αὐτῷ παρὰ τοῦ στρατηγοῦντος ἐν Δορυστόλῳ Ἴβηρος Τζιτζικίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Θευδάτη, ὅτι ὁ Βούλγαρος Κρακρᾶς, ὃν εἴδομεν ἤδη τῷ 1019 κυριαρχοῦντα ἐν Περνίκῳ, ἡγούμενος πολυαρίθμου στρατιᾶς καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ τσάρου Ἰωάννου, ἔμελλε νὰ ἐπιχειρήσῃ εἰσβολήν, συμμαχῶν πρὸς τοὺς Πατζινάκας. Καὶ ἀπέτυχε μὲν τοῦτο τὸ ἐγχείρημα, μὴ συμμετασχόντων τῶν Πατζινάκων, ἀλλ' οὐχ ἧττον τὸ ἀνησυχητικὸν ἄγγελμα ἠνάγκασε τὸν Βασίλειον νὰποχωρήσῃ ἐκ Καστορίας. Ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις αὐτοῦ συνεδυάσθη πρὸς νέας ἁλώσεις, δηώσεις καὶ ὀχυρώσεις ἐν Βοσογράδοις, Βερροίᾳ καὶ τοῖς πέριξ Ὀστροβοῦ καὶ Μολισκοῦ. Ἅμα δὲ τῷ ἀγγέλματι τῆς ἀποτυχίας τῆς μελετωμένης εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων ἐξεπολιόρκησεν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν Σέταιναν, πυρπολήσας τὰ ἐν αὐτῇ βασίλεια τοῦ Σαμουήλ. Ἄγνωστος δ' εἶνε ἡ θέσις τῶν τε Βοσογράδων καὶ τῆς Σεταίνης.

Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον εἶχεν ἐκπέμψει ὁ Βασίλειος τὸν Διογένην

μετὰ τοῦ τάγματος τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως καὶ τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ἐναντίον τοῦ τσάρου Ἰωάννου. Μαθὼν δ' ὅτι ὁ στρατηγὸς ἐκινδύνευεν ἕνεκεν ἐνέδρας τῶν Βουλγάρων, ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου, συμπαραλαβὼν πάντας τοὺς παρατυχόντας πολεμιστάς. Ἐννοήσαντες δὲ τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως οἱ κατάσκοποι τοῦ Ἰωάννου ἐνέσπειραν εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ τὸν πανικόν, ἀναβοῶντες *Βεζεῖτε ὁ τζαῖσαρ*. Καὶ *τζαῖσαρ* μὲν εἶνε ὁ καῖσαρ, ἤτοι ὁ αὐτοκράτωρ, ἐν λατινιζούσῃ προφορᾷ, τὸ δὲ *βεζεῖτε*, μὴ δυνάμενον νὰ ἑρμηνευθῇ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, ἐξηγήθη ἐκ τῆς βλαχικῆς ὡς σημαῖνον τὸ Φύγετε. Ἐξάγει δ' ἐκ τῆς προσφωνήσεως ταύτης ὁ Ῥωμοῦνος ἱστορικὸς Ξενοπὸλ τὸ συμπέρασμα, ὅτι μετὰ τῶν Βουλγάρων τοῦ Σαμουὴλ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ συνεπολέμουν παμπληθεῖς Ῥωμοῦνοι πολεμισταί, καὶ κατὰ ταῦτα ποιεῖται λόγον περὶ αὐτοκρατορίας βλαχοβουλγαρικῆς. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον συμπέρασμα εἶν' ἐσπευσμένον. Ὁ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἀναφέρων Κεδρηνός, ὅστις ἀντιγράφει τὸν ἀρχαιότερον Σκυλίτζην, τὸ τοιοῦτο ῥῆμα ἀναγράφει ὡς ῥηθὲν ὑπὸ τῶν *σκόπων*, ὅπερ κάλλιον τονιστέον *σκοπῶν*, ἤτοι τῶν προσκόπων, τῶν Βουλγάρων. Οὗτοι δὲ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ ἦσαν ἐκ τῶν ἤδη ἐν ταῖς περὶ τὸν Αἷμον χώραις πλανωμένων νομάδων Βλάχων, οἵτινες εἶνε φυσικὸν νὰ ἐπετέλουν ἔργα κατοπτευτῶν, ἅτ' ἐκ τῶν πλανήσεων αὐτῶν γινώσκοντες τὰ κατατόπια· ἀλλ' οὐδαμῶς συνάγεται ἀναγκαίως ἐκ τοῦ μεμονωμένου τούτου γεγονότος, ὅτι αἱ βουλγαρικαὶ στρατιαὶ ἦσαν ἀνάμικτοι μετὰ Ῥωμούνων, συμμαχομένων καὶ συμπραττόντων πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ὁπωσδήποτε δὲ τὸ προσφώνημα ἐκεῖνο ἔδωκε τὸ σύνθημα φυγῆς ἀκόσμου τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἰωάννου. Καὶ διακόσιοι μὲν τῶν Βουλγάρων συνελήφθησαν πάνοπλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ τσάρου, ἔγειναν δ' οἱ περὶ τὸν Διογένην διώκοντες κύριοι καὶ τῶν ἵππων καὶ τῆς ἀποσκευῆς τοῦ Ἰωάννου.

Μετὰ δὲ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας ὁ αὐτοκράτωρ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Βοδηνά· διατάξας δὲ πάντα τὰ περὶ ταύτην τὴν χώραν καὶ διαρρυθμίσας τὰ τῶν νέων κτήσεων, ἐπανέζευξεν εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν 9 Ἰανουαρίου 1018.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Ἰωάννης καὶ μετὰ τὴν παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Διογένους καὶ τοῦ βασιλέως ἧτταν, ἀναπτύσσων δραστηριότητα ἐφάμιλλον τῆς τοῦ Βασιλείου, ἔσπευσεν εἰς τὸ Δυρράχιον, θέλων νὰ καταλάβῃ αὐτό. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, ἐφρενεύθη περὶ τὰ

τέλη τοῦ 1017 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1018 ἔν τινι γενομένῃ συμπλοκῇ, ἀδήλου μείναντος τοῦ φονέως. Ἴσως ὁ' ἔπεσε θῦμα ὁμοφύλου ἐνεδρεύσαντος αὐτόν.

Ὁ δὲ θάνατος τοῦ τσάρου, ἄρξαντος τῶν Βουλγάρων ἔτη δύο καὶ μῆνας πέντε, ἐσήμαινε τὸ τελικὸν τέρμα τῶν μακρῶν τοῦ Βασιλείου ἀγώνων. Ἅμα δὲ τῷ ἀγγέλματι ὁ αὐτοκράτωρ ἐξεκίνησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1018, τραπεὶς πρὸς βορρᾶν. Ἤδη ὁ' ἐν Ἀδριανουπόλει εὗρε προελθόντας εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Κρακρᾶ, οἵτινες ἀντὶ μεγάλων τιμῶν, ἀπονεμηθεισῶν εἰς αὐτοὺς καὶ αὐτὸν τὸν Κρακρᾶν, παρέδωκαν εἰς τὸν βασιλέα τὸ Πέρνικον καὶ ἕτερα τριάκοντα καὶ πέντε φρούρια, ἅτινα κατείχοντο ἔτι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἡ δὲ προχώρησις αὕτη, ἐνθαρρύνασα τὸν Βασίλειον περὶ ἀναμάκτου τὸ ἑξῆς ὡς τὸ πλεῖστον καθυποτάξεως τῆς Βουλγαρίας ἢ περὶ μικρᾶς τοὐλάχιστον καὶ ἀτελεσφόρου ἀντιστάσεως, ἔπεισεν αὐτὸν ναναμένῃ ἡσύχως ἐν Μοσυνοπόλει, ἔνθα ἦγαγε τὴν στρατιάν. Ῥάγματι ὁ' εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἦλθον πρὸς αὐτὸν πρέσβεις ἐκ τῆς Πελαγονίας, ἐκ τῆς Μωροβίσδου, κειμένης παρὰ τὴν σημερινὴν Μοραβίτσαν, παραπόταμον τῆς Μοράβας, τοῦ Μάργου τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐκ τοῦ Λιπενίου, οὗ ἀγνοεῖται ἡ θέσις. Αἱ πόλεις ἅπασαι καὶ αἱ χῶραι παρεδίδοντο εἰς τὸν Βασίλειον, ὅστις μίαν καὶ μόνην εἶχε τὸ ἑξῆς κυρίαν φροντίδα, τὴν τῆς καταλήψεως καὶ τῆς διατάξεως τῶν κατ' αὐτάς.

κβ'

Ἡ παράδοσις τῶν ἡττημένων.

Αἱ Σέρραι ὑπῆρξαν ἡ πόλις, ἐν ᾗ ἔγεινε πανηγυρικῶς ἡ προσέλευσις τῶν προσχωρησάντων ἀρχόντων τῆς Βουλγαρίας καὶ ἡ παράδοσις τῶν πόλεων αὐτῶν. Ἐκεῖ προσῆλθεν αὐτὸς ὁ Κρακρᾶς μετὰ τῶν φρουράρχων τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραδοθέντων τριάκοντα καὶ πέντε φρουρίων, ἐκεῖ ὁ Δραγομοῦζος· ὁ ἄρχων τῆς δυσπορθήτου Στρουμπίτζης. Μεταβὰς ὁ' εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ βασιλεύς, ἵνα καταλάβῃ αὐτήν, εἶδε προσερχόμενον τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας Δαβίδ, φέροντα καὶ γράμματα τῆς χήρας τοῦ Ἰωάννου Μαρίας, ὑπισχνουμένης ναπεχωρήσῃ τῆς ἀρχῆς

τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ τακτοῖς ὅροις. Ὑπήντησε δ' εἰς τὸν Βασίλειον ἐν ταύτῃ τῇ πόλει καὶ ὁ Βογδάνος, ὁ τοπάρχης τῶν ἐνδοτέρω κάστρων, ἤτοι πιθανῶς τῆς Πρέσπας καὶ τῆς Καστορίας, ὅστις καὶ αὐτὸν τὸν πενθερὸν, ἴσως ἀνθιστάμενον εἰς τὴν προσχώρησιν ταύτην, εἶχε φονεύσει. Ἔπειτα δὲ κατ' ἀκολουθίαν παρέλαβεν ὁ βασιλεὺς τὰ Σκόπια, ἔνθα κατέλιπε στρατηγὸν αὐτοκράτορα τὸν Δαβὶδ Ἀριανίτην, καὶ διὰ τοῦ Στυπείου καὶ Προσάκου ἐν μέσῳ ὕμνων καὶ εὐφημιῶν ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἀχρίδα. Αὐτόχρημα δὲ πανηγυρικὴ ὑπῆρξεν ἡ κατάληψις τῆς τελευταίας ταύτης πρωτευούσης τῶν Σισμανιδῶν, ἧς τὰ βασίλεια ἦσαν μεστὰ κειμηλίων καὶ χρυσοϋφάντων ἐσθήτων καὶ χρήματος πολλοῦ, διανεμηθέντος ἀντὶ μισθοῦ εἰς τοὺς στρατιώτας. Ἐγκατέστησε δ' ἐν τῇ πόλει ἄρχοντα τὸν πατρίκιον Εὐστάθιον τὸν Δαφνομήλην, αὐτὸν ἐκεῖνον εἰς ὃν πρό τινων ἐτῶν εἶχε παραδοθῇ τὸ Δυρράχιον ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Χρυσηλίου, μετὰ φρουρᾶς ἀξιολόγου.

Ἐν ᾧ δ' ἐξήρχετο ἐκ τῆς πόλεως ἦλθη εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἡ χήρα τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Μαρία μετὰ τριῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων, ἐπαγομένη καὶ ἕνα νόθον υἱὸν τοῦ Σαμουὴλ καὶ ἑπτὰ υἱοὺς καὶ θυγατέρας τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουὴλ Ῥαδομιροῦ. Οὕτω σύμπας ὁ ἡγεμονικὸς οἶκος τῆς Βουλγαρίας ἤρχετο νὰ πέσῃ πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ νικηφόρου βασιλέως περὶ τὴν πενθοῦσαν καὶ ἔκπτωτον τσαρῖναν πλὴν τριῶν ἄλλων υἱῶν τῆς Μαρίας, οἵτινες, μὴ στέργοντες τὴν εἰς τὸν Βασίλειον ὑποταγήν, εἶχον ἀποδράσει εἰς τὰ Κεραύνια ὄρη. Προσῆλθον δὲ καὶ ἄλλοι τῶν εὐπατριδῶν τῆς Βουλγαρίας, μετὰ τῶν οἰκείων ἕκαστος ταγμάτων. Βασιλικὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος δεξίωσις τῆς Μαρίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν, εἰς οὓς ὁ Βασίλειος, γενναιοφρόνως φερόμενος, δὲν ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ μετὰ τὴν καθυπόταξιν ἔτι πικροτέραν τὴν ἐκ τῆς προτέρας τύχης καὶ τιμῆς πτῶσιν.

Μετὰ δὲ τὴν πανηγυρικὴν καὶ συγκινητικὴν ἅμα ἔξωθεν τῆς Ἀχρίδος ἐκείνην κατάλυσιν τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας ὁ Βασίλειος, ὅστις ἀπήλαυεν ἤδη τῶν καρπῶν ὑπερτριακονταετῶν ἀγώνων, διέτρεξεν ὡς κύριος ἀκωλύτως τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν λίμνην τῆς Πρέσπας, κειμένην πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀχρίδος, λίμνην, ἐν ᾗ ἔκειντο ἐπὶ νησῖδος ἄλλοτε τὰ βασίλεια τοῦ Σαμουήλ. Κατὰ δὲ τὴν διάβασιν ἔκτισεν ἓν μὲν φρούριον δεσπόζον τοῦ στενοῦ τοῦ μεταξὺ τῶν λιμνῶν, ὅπερ ἐκλήθη Βασιλὶς, ἕτερον δ' ἐν αὐτῇ τῇ λίμνῃ τῆς Πρέσπας.

Ἐκ δὲ τῆς Πρέσπας τέλος ἀπῆλθεν εἰς τὴν Διάβολιν ἢ Δεάβολιν, τὸ σημερινὸν Δεβόλ, ἔνθα νέα συνέβη δραματικὴ σκηνὴ παραδόσεως τῶν ἡττημένων. Ἐκεῖ καθίσας ὁ βασιλεὺς ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ ἐδέχθη προσερχόμενον τὸν Προυσιανὸν μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ ἀδελφῶν, τοὺς τρεῖς δῆλα δὴ υἱοὺς τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωάννου ἐκείνους, οἵτινες εἶχον φύγει εἰς τὸν Τμῶρον, τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν τῶν Κεραυνίων. Ζωσθέντες δ' ὑπὸ στρατιωτῶν, ἀποσταλέντων ὑπὸ τοῦ Βασιλείου καὶ φυλασσόντων τὰς καθόδους τοῦ ὄρους, ἠναγκάσθησαν μετά τινα χρόνον νὰ παραδοθῶσι, διακηρυκευσάμενοι πρὸς τὸν βασιλέα. Οὗτος δὲ, δεχθεὶς προσελθόντας εἰς τὴν Διάβολιν, προσηνέχθη πρὸς αὐτοὺς μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν μητέρα καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς φιλοφροσύνης καὶ τιμῆς, τὸν μὲν Προυσιανὸν ἀναδείξας μάγιστρον, τοὺς δὲ δύο αὐτοῦ ἀδελφοὺς πατρικίους.

Εἶχε δὲ σκοπὸν ἡ ἐν Διαβόλει διαμονὴ τοῦ Βασιλείου καὶ τὴν καθυπόταξιν τοῦ ἐγγὺς που ἐκεῖ ἔτι ἐν ἀποστασίᾳ συντηρουμένου Βουλγάρου Ἰβάτζη τοῦ τὸν στρατηγὸν Γονιτζιάτην νικήσαντος πρὸ ὀλίγων ἐτῶν περὶ τὴν Πελαγονίαν καὶ ἔπειτα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως μέχρι τινὸς διωχθέντος. Ὁ Ἰβάτζης οὗτος φυγὼν εἶχεν εὕρει ἄσυλον εἰς τὸ δύσβατον ὄρος Βροχωτὸν, ἔνθα ὑπῆρχε πόλις Προνίστα, ἧς ἀγνοεῖται ἡ θέσις, ἔχουσα βασίλεια περικαλλῆ καὶ παραδείσους καὶ ἄλλας ἀπολαύσεις. Ἀνυπότακτον δ' ἔτι μένοντα καὶ ὑπεκφεύγοντα διὰ παντοίων προφάσεων τὰς προτροπὰς καὶ παρακελεύσεις τοῦ Βασιλείου κατώρθωσε τέλος νὰ καταστήσῃ πάντη ἀνίσχυρον, εἰς αὐτὰ αὐτοῦ τὰ βασίλεια εἰσδύσας καὶ τυφλώσας τὸν ἄνδρα, ὁ ἄρχων Ἀχρίδος Εὐστάθιος ὁ Δαφνομήλης. Συνέβη δὲ τὸ τόλμημα τοῦ Δαφνομήλη καὶ ἡ διὰ δόλου τύφλωσις τοῦ Ἰβάτζη τὴν 15 Αὐγούστου 1018, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Βούλγαρος ἄρχων εἶχε καλέσει εἰς εὐωχίαν τοὺς ἀγρογείτονας καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν ἀπώτερον οἰκούντων ὁμοφύλων. Καὶ ἐξήγειρε μὲν αὐτόχρημα θύελλαν ἡ παράτολμος πρᾶξις τοῦ Δαφνομήλη, ἀλλ' ἡ παρρησία αὐτοῦ καὶ αἱ παρ' αὐτοῦ ἐπικρεμασθεῖσαι κατὰ τῶν περὶ τὸν τυφλωθέντα ἀρχηγὸν μαινομένων ἀπειλαὶ περὶ τιμωρίας παρὰ τοῦ βασιλέως ἔσωσαν αὐτόν. Παραλαβὼν δ' ὁ Δαφνομήλης τὸν τυφλὸν Ἰβάτζην ἤγαγεν εἰς Διάβολιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, τιμηθεὶς παρ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀξιώματος στρατηγοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς δωρεᾶς ἁπάσης τῆς κινητῆς περιουσίας τοῦ Ἰβάτζη, ὅστις παρεδόθη εἰς φυλακήν.

Εἰς δὲ τὴν καθυπόταξιν τοῦ Ἰβάτζη ἐπηκολούθησεν ἡ ἐκουσία

παράδοσις τοῦ Νικουλιτζᾶ, ὅστις ἀποδράσας καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει κάθειρξιν ἐκρύπτετο ἀνὰ τὰ ὄρη ὡς ἀρχηγὸς βουλγαρικῶν στιφῶν. Πεμφθείσης δὲ κατ' αὐτοῦ στρατιᾶς τινὲς μὲν τῶν περὶ αὐτὸν ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς βασιλικούς, τινὲς δ' ἐζωγρήθησαν ὑπ' αὐτῶν. Ἐγκαταλειφθεὶς δ' οὕτω κατέβη νύκτωρ εἰς τὸ ἐν Διαβόλει στρατόπεδον τοῦ βασιλέως, καὶ, κρούσας διὰ τῆς χειρὸς τὴν θύραν, παρέδωκεν ἑαυτὸν ἑθελουσίως. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐδὲ νὰ ἴδῃ κατ' ὄψιν ἠθέλησε τὸν προδότην τὸν πολλάκις μὲν αὐτομολήσαντα πρὸς τοὺς Βουλγάρους, πλέον δ' ἢ ἅπαξ ἀποδράσαντα ἐκ τῆς εἱρκτῆς, ἀλλ' ἀπέπεμψεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, κελεύσας νὰ φρουρῆται.

Ἐν τούτοις δ' ὁ βασιλεὺς, διαρρυθμίσας τὰ τοῦ Δυρραχίου, Κολωνείας καὶ Δρυϊνουπόλεως ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐγκαταστήσας ἐν τοῖς θέμασι στρατηγοὺς μετ' ἀναλόγων δυνάμεων, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Καστορίαν, συμπαραλαβὼν ἐκείνους τῶν ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων ἀπολυτρωθέντων αἰχμαλώτων τῶν Βουλγάρων ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ μείνωσιν ἐν αὐταῖς. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Καστορίᾳ διαμονὴν τοῦ βασιλέως συνέβη περίεργον ἐπεισόδιον. Δύο θυγατέρες τοῦ τσάρου Σαμουὴλ, προσαχθεῖσαι εἰς αὐτὸν καὶ ἰδοῦσαι τὴν χήραν τοῦ Ἰωάννου Μαρίαν ἱσταμένην παρὰ τῷ βασιλεῖ, ὥρμησαν ἐναντίον αὐτῆς ὅπως φονεύσωσιν αὐτὴν, ἐκδικοῦσαι τὸν ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτῆς φόνον τοῦ ἀδελφοῦ Γαβριὴλ ἢ Ῥωμανοῦ. Ἀλλ' ἔσωσε τὴν κινδυνεύουσαν ὁ αὐτοκράτωρ, ἀποσπάσας μὲν αὐτὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν κατ' αὐτῆς ἐπιτεθεισῶν δι' ὑποσχέσεων περὶ μεγάλων δώρων καὶ τιμῶν, ἀποστείλας δὲ μετὰ τῶν υἱῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐτιμήθη δὲ ἡ Μαρία διὰ τοῦ ἀξιώματος ζωστῆς, ἤτοι κυρίας τῆς τιμῆς τῆς συζύγου τοῦ συμβασιλέως τοῦ Βασιλείου, τοῦ Κωνσταντίνου, Ἑλένης, καθ' ὅτι αὐτὸς ὁ Βασίλειος ἦτο ἄγαμος.

Ἐκ δὲ τῆς Καστορίας ἀπέσπασεν ὁ βασιλεὺς στρατιὰν ὑπὸ τὸν Νικηφόρον Ξιφίαν, εἰς ἣν ἀνέθηκε τὴν καταστροφὴν ἁπάντων τῶν περὶ τὰ Σέρβια καὶ τὸν Σωσκὸν φρουρίων.

Συμπληρωθείσης δ' οὕτω τῆς καθυποτάξεως τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχομένων μακεδονικῶν καὶ ἠπειρωτικῶν χωρῶν, τῆς διατάξεως τῶν κατ' αὐτὰς καὶ τῆς καταλύσεως τῆς βουλγαρικῆς δυναστείας, ὁ Βασίλειος προχωρήσαντος ἤδη τοῦ φθινοπώρου, κατέβη πρὸς νότον.

Ὅτε δ' ἔφθασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐν Σταγοῖς, τῇ σημερινῇ

Καλαμπάκα, προσῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ ἄρχων τῶν Βελαγράδων, ἤτει τοῦ σημερινοῦ Βερατίου τῆς Ἀλβανίας, Ἐλεμάγος μετὰ τῶν συναρχόντων, φερόντων ἁπάντων δουλείαν στολήν. Οὕτως ἡ καθυπόταξις τῆς σημερινῆς Μακεδονίας μετὰ καὶ τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας ἦτο τελεία. Ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ καταγάγῃ δίκαιον θρίαμβον ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἐθνικῇ νίκῃ.

κγ'

Τὰ ἐπινίκια τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Νίκη οὕτω περιφανής, ἀπόδοσις εἰς τὸν ἑλληνισμὸν χωρῶν ἑλληνικῶν μακρὸν χρόνον ὑπ' ἀλλοφύλων βαρβάρων δυναστευομένων, ἐπισφραγισθεῖσα διὰ μαχῶν αἱματηρῶν καὶ θυσιῶν ὑπερανθρώπων πολέμου ὑπερτριακονταετοῦς, ἦτο ἀξία νὰ πανηγυρισθῇ προσηκόντως ὑπό τε τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ βασιλέως. Δυστυχῶς αἱ πηγαὶ δὲν βοηθοῦσιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀνάπλασιν τῆς μεγάλης εἰκόνος τοῦ πανηγυρίζοντος ἔθνους, οὐδὲ δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν διὰ τῶν ξηρῶν γραμμῶν τῶν χρονογράφων τὴν μέθην τῆς νίκης καὶ τὰλληλούϊα τῆς χαρᾶς. Ἀλλὰ δὲν χρειάζεται βεβαίως μεγάλη φαντασία ὅπως αἰσθανθῶμεν τὴν συγκίνησιν καὶ τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν νικητῶν, βλεπόντων προσερχόμενα ἓν μετὰ τὸ ἄλλο εἰς τὸν ἀκαταπάλαιστον βασιλέα τὰ κάστρα ὅσα δὲν εἶχον πέσει πρότερον ὑπὸ τῆς στιβαρᾶς αὐτοῦ χειρὸς καὶ θεωμένων ἐν Σέρραις, πρὸ τῆς Ἀχρίδος, ἐν Διαβόλει καὶ ἐν Σταγοῖς τὴν τσαρῖναν τῶν Βουλγάρων, τοὺς βασιλόπαιδας καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν καταθέτοντας τὸ σκῆπτρον, τὴν αὐτονομίαν καὶ τὰς κλεῖδας τῶν φρουρίων πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ βασιλέως. Πάνδημοι δὲ βεβαίως ὑπῆρξαν αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἀγαλλιάσεως καὶ τῆς τιμῆς τῶν ἑλληνικῶν λαῶν πρὸς τὸν νικητήν, ὅτε ὁ Βασίλειος, ἀπὸ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα καταβάς, τὰς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οὐχ ἧττον τῶν μακεδονικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δῃουμένας καὶ λακπατουμένας, ὑπερήφανος ἐκήρυξεν εἰς τὰ πλήθη τὰ εὐαγγέλια τῆς μεγάλης νίκης.

Συγκεκινημένος ἐν τῇ ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας πρὸς νότον καταβάσει ἔστη ὁ αὐτοκράτωρ πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν. Καὶ ὑπερηγάσθη μὲν παρ' αὐτὰς τὸ τεῖχος, τὸ Σκέλος, ὡς ὠνόμαζον αὐτὸ οἱ Βυζαντῖνοι, ὅπερ

εἶχε κτίσει πρὸς ἀποτροπὴν τῶν Βουλγάρων ἀνὴρ ἄλλοθεν ἄγνωστος, καλούμενος Ῥουπένης ἢ Ῥουπένιος· ἐθαύμασε δὲ ἰδὼν παρὰ τὸ Ζητούνιον, ὡς ὠνομάζετο ἤδη ἔκτοτε ἡ ἀρχαία Λαμία, τὰ ἔτι ἐσπαρμένα ὀστᾶ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῆς πανωλεθρίας, ἣν εἶχεν ἐπαγάγει εἰς αὐτοὺς πρὸ εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν τῷ 996 ὁ Νικηφόρος Οὐρανός, προκαταρξάμενος διὰ τῆς παρὰ τὸν Σπερχειὸν νίκης τῶν μεγάλων ἐν τῷ ἔπειτα χρόνῳ ἐπιτυχιῶν τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ.

Ἀπὸ δὲ τῶν Θερμοπυλῶν διὰ τῆς Φωκίδος, τῆς Λοκρίδος καὶ τῆς Βοιωτίας κατῆλθεν ὁ Βασίλειος, τελευτῶντος τοῦ 1018, εἰς τὰς Ἀθήνας, θέλων νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν πολιοῦχον Θεοτόκον ἐπὶ τῇ καταλύσει τῶν Βουλγάρων.

Τὰς Ἀθήνας οὐδεὶς αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐπισκεφθῆ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κώνσταντος. Ἀλλὰ, εἰ καὶ δὲν ἀναφέρονται πολλάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ, δὲν εἶχον παύσει ἀδιαλείπτως οἰκούμεναι ὡς πόλις οὐκ ἀναξία λόγου, καθ' ἃ ἀποδεικνύει ἡ ἐξ αὐτῶν καταγωγὴ δύο αὐτοκρατειρῶν ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ, τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Θεοφανοῦς. Εἶχε δ' ἡ πόλις ἀπὸ αἰώνων ἤδη περιβληθῆ ὄψιν ἐντελῶς χριστιανικὴν καὶ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ περικαλλῶν ἐκκλησιῶν. Αὐτὸς δ' ὁ Παρθενών, παρ' ᾧ κατῴκουν οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς πόλεως, εἶχεν ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Ἰουστινιανοῦ μετατραπῆ εἰς ἐκκλησίαν χριστιανικήν, ἀφιερωμένην εἰς Παναγίαν τὴν Ἀθηνιώτισσαν. Ἤδη δὲ πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀποθάνει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Θεοδῆγιος, ὃν εἶχε διαδεχθῆ ὁ Μιχαὴλ, ἀρχιεπισκοπεύσας μέχρι τοῦ 1030. Ἀναβὰς δὲ ὁ Βασίλειος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἔθυσεν εἰς τὴν Θεοτόκον τὰ εὐχαριστήρια τῆς νίκης καὶ ἐκόσμησε τὸν ναὸν αὐτῆς διὰ πολλῶν ἀναθημάτων λαμπρῶν καὶ πολυτελῶν. Μεταξὺ δὲ τούτων ἦτο πιθανῶς καὶ ἡ χρυσῆ περιστερὰ ἡ ὑπεραιωρουμένη τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ παριστάνουσα τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἥτις ἵπτατο διὰ κυκλοφορικῆς ἀενάου κινήσεως, καλλιτέχνημα, οὗ ποιεῖται μνείαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ὁ περίπυστος ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος.

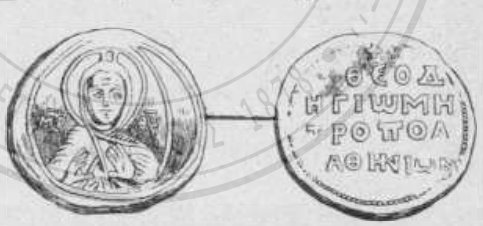

ΣΦΡΑΓΙΣ ΘΕΟΔΗΓΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ πολλοὶ μὲν ἦδη, καθ' ἃ φαίνεται, ἦσαν οἱ ἐρχόμενοι εἰς ἐπι-

σκεψιν καὶ προσκύνησιν τοῦ χριστιανικοῦ Παρθενῶνος. Ἀλλ' ἰδιάζουσαν ἔχει σημασίαν ἡ προσκύνησις τοῦ νικηφόρου αὐτοκράτορος, ἐρχομένου νὰ θύσῃ τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος καὶ συνδέοντος οὕτω τὴν μεγάλην νίκην πρὸς τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τὴν ἄλλοτε πνευματικὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὸ διάβημα δ' ἐκεῖνο τοῦ ἄλλως ἀδιαφόρου πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὸ πνεῦμα χαλυβδίνου ἐκείνου στρατιώτου δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ἁπλοῦν καὶ τυχαῖον, ἔχον ἀναφορὰν μόνον πρὸς ὀφειλομένην ἐπίσκεψιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰς νοτίους ἑλληνικὰς χώρας, ὧν ἠθέλησε νὰ ἴδῃ ἐξ αὐτοψίας τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπαλλαγὴν τοῦ κράτους. Ἡ προσκύνησις ἐκείνη ἔχει ἀληθῶς ἔννοιαν ὑψηλοτέραν, καὶ τὰ κοινὰ εὐχαριστήρια ἅτινα ἐθεώρησεν ἀναγκαῖα ὁ νικητὴς νὰ ποιήσῃ εἴς τε τὴν Παναγίαν τὴν Ἀθηνιώτισσαν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ θεοῦ Σοφίαν ἐπὶ τῇ νίκῃ δεικνύουσι τὸν Βασίλειον ὑπολαμβάνοντα δικαίως τὴν κατὰ τῶν Βουλγάρων νίκην ἐκείνην κοινὴν τοῦ ἀρχαίου παρὰ τὸν Ἰλισὸν καὶ τοῦ νέου παρὰ τὸν Βόσπορον ἑλληνισμοῦ.

Ἀπὸ δὲ τῆς ἐπισκέψεως ἐκείνης τοῦ Βασιλείου εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ διακοσμήσεως τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναοῦ παρέχεται νέα αἴγλη εἴς τε τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰς λοιπὰς δὲ χώρας τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος. Διότι πράγματι δὲν εἶνε τυχαία σύμπτωσις ἡ μετ' ἐκείνους ἀμέσως τοὺς χρόνους ἀκμὴ εἰς ἣν ἀνῆλθον τοῦτο μὲν ἡ μονὴ τοῦ Δαφνίου, τοῦτο δὲ ἡ τοῦ ὁσίου Λουκᾶ ἐν Φωκίδι, κοσμηθεῖσαι λαμπρῶς διὰ τῶν ὡραίων ἐκείνων ψηφιδωτῶν, ἅτινα ἑλκύουσι μέχρι καὶ τῆς σήμερον τὸν θαυμασμὸν τῶν μελετώντων τὴν βυζαντιακὴν τέχνην. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ Ἀθῆναι ἔκτοτε περιβάλλονται τὸν ἄριστον κόσμον τῶν ἐν αὐταῖς βυζαντιακῶν ἐκκλησιῶν. Τοιαῦται εἶνε αἱ εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀνερχόμεναι, οἵαι ἡ τῆς Παναγίας Γοργοεπηκόου, τοῦ ἔπειτα κληθέντος Ἁγίου Ἐλευθερίου πλησίον τῆς σημερινῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, καὶ ἡ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ἥτις ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1050, ἤτοι τριά-

ΣΦΡΑΓΙΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ
ΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΜΟΝΗΣ ΔΑΦΝΙΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΝΤΕΣ
ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

κοντα καὶ δύο ἔτη μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπίσκεψιν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου, ἔπειτα δὲ παλαιωθεῖσα καὶ σαθρωθεῖσα ἀνεκτίσθη οἵα περίπου σώζεται μέχρι καὶ τῆς σήμερον ὑπὸ τοῦ σπαθαροκανδιδάτου Νικολάου τοῦ Καλομαλᾶ.

Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην τιμητικὴν ἅμα καὶ τελεσφόρον ἐπίσκεψιν εἰς τὰς χώρας τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ὁ Βασίλειος ἐπέστρεψεν ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1019 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ πανηγυρικώτατος ὑπῆρξε δικαίως ὁ θρίαμβος αὐτοῦ ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, καὶ ἐπλήρωσεν ἐξάλλου χαρᾶς τὰ πλήθη ἡ πόμπευσις τῆς τσαρίνας τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν περὶ αὐτήν. Τῶν δ' εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὑπὸ τοῦ πανηγυρικῶς τελοῦντος τὰ φαιδρὰ ἐπινίκια πλήθους ἀπονεμηθεισῶν ἐνδείξεων τιμῆς μεγίστην δυνάμεθα πάντως νὰ θεωρήσωμεν τὴν πιθανῶς τότε πρῶτον ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ θριάμβου ἀκουσθεῖσαν ἐπωνυμίαν τοῦ Βουλγαροκτόνου, μεθ' ἧς ἔκτοτε συνδέεται ἀναποσπάστως τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλείου ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

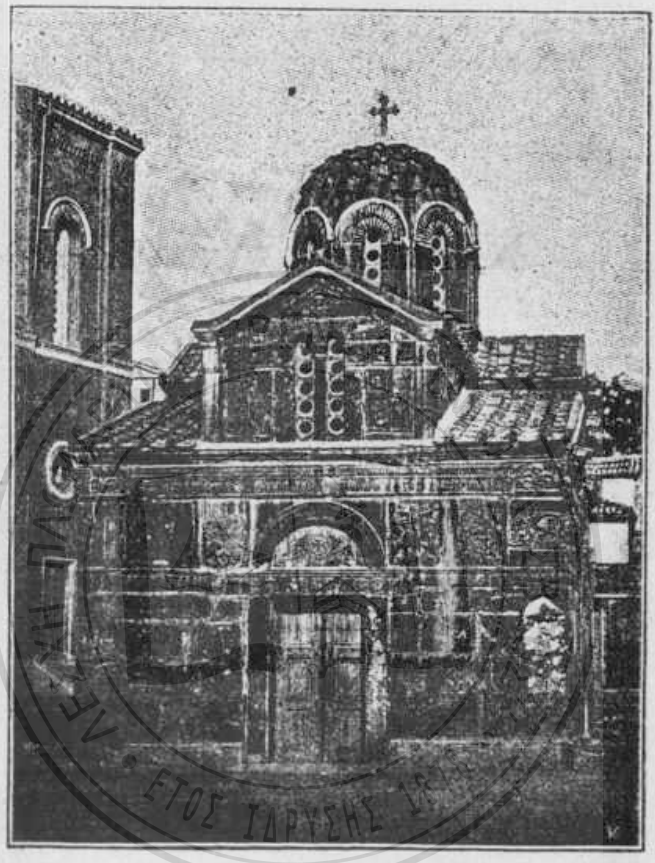

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΓΟΡΓΟΕΠΗΚΟΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

κδ΄

Ἡ διάταξις τῆς καθυποταχθείσης Βουλγαρίας.

Διὰ τῆς καθυποτάξεως τῆς Βουλγαρίας συνεπληροῦτο τὸ ἐπώδυνον ἅμα καὶ ἔνδοξον ἔργον τοῦ Βυζαντίου τὸ ἐπιτευχθὲν δι' αἱματηρῶν καὶ ἀδιαλείπτων πολέμων, οἵτινες εἶχον διαρκέσει ἐπὶ τεσσάρων βασιλέων τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, Ῥωμανοῦ τοῦ Β΄, Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ καὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνακτήσεως τῆς Κρήτης. Ἐν τούτῳ

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ

τῷ χρόνῳ Σαρακηνοὶ καὶ Ῥῶσοι, Βούλγαροι καὶ Γερμανοί, Ἴβηρες καὶ Χάζαροι εἶχον αἰσθανθῇ βαρέα τὰ πλήγματα τοῦ Βυζαντίου. Ἐπποημένη δὲ μάλιστ' ἀπεθαύμαζε τὸν νικητὴν καὶ ὑπέκυπτεν εἰς αὐτὸν ὅλη ἡ χερσόνησος τοῦ Αἵμου. Διὸ βραχὺν χρόνον μετὰ τὰ ἐπινίκια τοῦ Βασιλείου καὶ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφὴν βλέπομεν προσχωροῦν μὲν τὸ ἔθνος τῶν Χρωβατῶν, τῶν προγόνων τῶν σημερινῶν Κροατῶν, ὑποκύπτοντας δ' εἰς τὴν βυζαντιακὴν κυριαρχίαν τοὺς ἄρ-

χοντας τῶν Σέρβων, ὑποτασσόμενον δὲ τὸ Σίρμιον, οὗ τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον ἡ Μιτροβίτσα, μετὰ τὸν διὰ δόλου φόνον τοῦ κρατοῦντος αὐτοῦ Βουλγάρου Σέρμωνος ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Διογένους.

Ἀλλ' ἐν τούτοις εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς βουλγαρικῆς βασιλείας καὶ τὴν ἐνίκησιν τῶν Βουλγάρων ἔδει νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ διάταξις τῶν κατὰ τὴν καθυποταχθεῖσαν Βουλγαρίαν. Εἰς τὸ ἔργον δὲ τοῦτο προέβη ὁ Βασίλειος μετὰ συνέσεως πολλῆς, θελήσας νὰ συνδυάσῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ νικήσαντος Βυζαντίου πρὸς τὸ ἀσφαλὲς τῆς κτήσεως διὰ παροχῆς ἁπασῶν τῶν δυνατῶν ἐλευθεριῶν εἰς τοὺς ὑποταχθέντας.

Πρῶτον δὲ δεῖγμα τῆς τοιαύτης τοῦ Βασιλείου πολιτικῆς φρονήσεως εἶνε αἱ τιμαί, ὧν ἠξίωσε τὴν ἔκπτωτον τσαρῖναν καὶ τοὺς γόνους τῆς δυναστείας τῶν Σισμανιδῶν. Ἔχομεν δὲ καὶ ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Σύρου χρονογράφου Ἰαχία, καθ' ἣν καὶ διὰ μικτῶν γάμων ἐπεζήτησε τὴν παῦσιν τοῦ μίσους τοῦ χωρίζοντος τὰ δύο ἔθνη.

Οὐχ ἧττον δὲ συνετῶς προέβη καὶ εἰς τὰ τῆς ὅλης διατάξεως τῆς καθυποταχθείσης χώρας, ἥτις, ὡς ἐκ διαφόρων λόγων ἐνόησε, δὲν ἦτο δυνατὸν οὔτε πρέπον νὰ διοικηθῇ ὡς ἁπλοῦν βυζαντιακὸν θέμα. Διὸ ἀντὶ στρατηγοῦ, ὡς ἐν τοῖς θέμασι, προέστησε τῆς χώρας ἴδιον ἄρχοντα, κληθέντα *προγονητὴν πάσης Βουλγαρίας*.

Δυστυχῶς οὐδὲν γινώσκομεν περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐδόθη ἐντολὴ εἰς τοὺς προνοητὰς νὰ διοικῶσι τὰ τῆς Βουλγαρίας. Μόνον δ' εἶνε γνωστόν, ὅτι ἐπετράπη εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ φορολογῶνται ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ὡς καὶ ὅτε ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Σαμουὴλ καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ τσάρων. Παρεῖχον δὴ τοὺς φόρους εἰς εἴδη, ἅτε ὄντες λαὸς γεωργικός. Οὕτω δὴ πᾶς Βούλγαρος ἔχων ζεῦγος βοῶν ἐδίδεν εἰς τὸ κοινὸν ἕνα μόδιον σίτου ἢ κέγχρου καὶ ἕνα στάμνον οἴνου. Ὅτε δὲ ἀργότερον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ (1034-1041) ἀπῃτήθη παρὰ τῶν Βουλγάρων ἡ εἰς νομίσματα παροχὴ τοῦ φόρου, τοσοῦτον ἐδυσφόρησαν ἐπὶ τῇ διατάξει ταύτῃ, ὥστε καὶ ἐπανέστησαν κατὰ τοῦ Βυζαντίου.

Πολὺ δὲ πλείονα γινώσκομεν περὶ τῶν διατάξεων τοῦ Βασιλείου τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας. Ἤδη ἀρχαία πλάνη, ἧς τὰ πρῶτα ἴχνη παρουσιάζονται περὶ τὸ χιλιοστὸν διακοσιοστὸν ἔτος, συνέχεε τὴν Ἀχρίδα πρὸς τὴν Ἰουστινιανὴν τὴν ἐπονομαζομένην πρώτην, τὴν ἐν Δαρδανίᾳ Βεδεριανήν, τὴν γενέτειραν

Ἰουστίνου τοῦ προκατόχου καὶ θείου τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀπέδιδεν εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος τὰ προνόμια τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν πρώτην Ἰουστινιανὴν ὡς αὐτοκέφαλον θρόνον ἀπονεμηθέντα. Ἀλλ' ὅμως οὔτε πρώτη Ἰουστινιανὴ εἶνε ἡ Ἀχρὶς οὔτε εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἢ τινος τῶν μετ' αὐτὸν αὐτοκρατόρων πρέπει νἀναχθῇ ἡ ἀναγνώρισις τῆς αὐτονομίας τῆς ἀρχιεπισκοπῆς αὐτῆς. Ἀπ' ἐναντίας δὲ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ὅπερ ἠξίου ἅμα τῇ εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπιστροφῇ τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τοῦ Φωτίου ὁ Βόγορις, ἀπεκρούσθη ὑπό τε τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ πάπα, οἱ δὲ Βούλγαροι, συμμετασχόντες τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 870 συγκροτηθείσης συνόδου, ἐδέχθησαν νὰ ταχθῶσι συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς ὑπὸ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς δὲ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας ἤγαγον αὐτὰ τὰ πράγματα μετὰ τὴν νέαν ῥῆξιν Βυζαντίνων καὶ Βουλγάρων ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σαμουήλ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον πρώτη ἀρχιεπισκοπὴ τῆς ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀποσπασθείσης βουλγαρικῆς ἐκκλησίας δὲν

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΕΡΓΑ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ἠδύνατο νὰ εἶνε ἡ Ἀχρὶς, ἅτε μὴ οὖσα ἐν τῷ τότε χρόνῳ πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας. Πράγματι δὲ βλέπομεν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ ἅλωσιν τῆς Πρεσθλαύας καὶ τοῦ Δορυστόλου καὶ κατάλυσιν τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας συγκαθαιρούμενον, καθ' ἃ ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω, καὶ τὸν ἐν Δορυστόλῳ καθιδρυμένον πρωτόθρονον τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας Δαμιανόν, παυομένου τοῦ αὐτοκεφάλου αὐτῆς διὰ τὴς εἰς τὸ Βυζάντιον προσαρτήσεως τῆς παριστρίου Βουλγαρίας.

Ἀλλὰ σὺν τῇ ἀναβιώσει καὶ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἀποσπάσει τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τοὺς Σισμανίδας ἀνακτᾷ καὶ ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, ὁ δὲ πρῶτος αὐτῆς θρόνος ἀκολουθεῖ τὴν ἑκάστοτε πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας, μετατιθεμένην, καθ' ἃ εἴδομεν, κατὰ τὰς τύχας τῶν πρὸς τὸν Βουλγαροκτόνον πολέμων καὶ τέλος ἐγκαθιδρύεται ἐν Ἀχρίδι.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν, ὅτ' ἐπῆλθεν ἡ κατάλυσις τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Εἶνε δ' ἄξιον λόγου φαινόμενον, μαρτυροῦν τὴν ἔξοχον πολιτικὴν σύνεσιν τοῦ Βασιλείου, ὅτι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Τζιμισκῆν, καθαιρέσαντα τὸν Δαμιανόν, ἀλλὰ καὶ συνυποτάξαντα τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Βουλγαροκτόνος καθήρεσε μὲν τὸν τέως ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρίδος Δαβίδ, ἀντικαταστήσας αὐτὸν διά τινος ἐγχωρίου ἡγουμένου Ἰωάννου, ἀλλὰ διετήρησε τὰ προνόμια τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἰθυνομένης ἐκκλησίας. Καὶ δὴ διὰ σιγιλλίου, ἐκδοθέντος βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν καθυπόταξιν, διεγράφοντο τὰ ὅρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, ὠνομάζοντο αἱ εἰς αὐτὴν ὑποτασσόμεναι ἐπισκοπαί, καὶ ὡρίζετο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ αὐτῶν ὑπηρετούντων κληρικῶν καὶ παροίκων. Ἦσαν δ' αἱ ἐπισκοπαὶ αὗται ἐν ὅλῳ δεκαέξ, ἐν αἷς καὶ αἱ τῆς Καστορίας, Μογλένων, Βουτέλεως ἤτοι Βιτωλίων, Στρουμμίτζης, Σκοπίων, Σερβίων, ἐπεκτεινόμεναι κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς Μακεδονίας καὶ μέχρι τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας, ἐν ᾗ σὺν ἄλλαις ἡ ἐπισκοπὴ Τριαδίτζης, ἤτοι Σοφίας, καὶ αὐτὴς δὲ τῆς σημερινῆς Σερβίας, ἐν ᾗ αἱ ἐπισκοπαὶ Βελεγράδων καὶ Νίσου, ἤτοι τῆς ἀρχαίας Ναϊσσοῦ, τῆς τανῦν Nisch. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ τούτων τῶν ἐπισκοπῶν κληρικῶν καὶ παροίκων ποικίλλει μεταξὺ δώδεκα καὶ τεσσαράκοντα. Παρέχει δὲ τὸ σιγίλλιον εἰς τοὺς κληρικοὺς τούτους τῆς συμπάσης ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος ἀπαλλαγὴν ἀπό τε τοῦ οἰκοδομίου καὶ πάντων τῶν ἄλλων βαρῶν, ὧν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι καὶ

ἐπὶ τοῦ Σαμουήλ. Διὰ δὲ δύο ἑτέρων σιγιλλίων, ὧν τὸ νεώτατον ἐξεδόθη τῷ 1020, τὸ αὐτὸ πιθανῶς ἔτος καὶ τὰ δύο πρότερα, συνεπληρώθησαν τὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ἀχρίδος δοθέντα προνόμια, προστεθεισῶν εἰς αὐτὴν καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκοπῶν, ὅσαι ἐτάσσοντο εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπὶ τοῦ τσάρου Πέτρου, δι' ὧν ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος ὑποκειμένων ἐπισκοπῶν ἀνῆλθεν εἰς τριάκοντα. Ἄξιον δὲ λόγου εἶνε, ὅτι μία τῶν ἐπισκοπῶν τούτων ἦτο καὶ ἡ πρότερον ἐπὶ τοῦ Πέτρου ἀρχιεπισκοπὴ Δρίστρας, ἤτοι Δορυστόλου, τῆς νῦν Σιλιστρίας, ὅτι ὁ εἰς ταύτας περιελαμβάνοντο καὶ ἐπισκοπαὶ ἠπειρωτικαί, οἷον ἡ τῆς Χιμαίρας, τῆς ἔπειτα καὶ νῦν Χιμάρρας, τῆς Κοζίλης, τῆς τότε μὲν Ἀδριανουπόλεως, ἐν ὑστέρῳ δὲ χρόνῳ Δρυϊνουπόλεως λεγομένης, τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Βουθρωτοῦ· προστέθησαν δὲ καὶ ἡ ἐπισκοπὴ Βερροίας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἡ τῶν Σταγῶν, ἤτοι τῆς σήμερον Καλαμπάκας, ἐν τῇ βορείῳ Θεσσαλίᾳ. Οὕτω πλὴν μεγάλου μέρους τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ἡ Μακεδονία σχεδὸν ὅλη, ἐξαιρουμένης τῆς Θεσσαλονίκης, μέγα μέρος τῆς Ἠπείρου καὶ τὰ βόρεια τῆς Θεσσαλίας ἀνεγνωρίζοντο ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ὡς ἀνήκοντα ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος συνῳδὰ πρὸς τὰ κρατοῦντα ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Σαμουὴλ καὶ τοῦ Πέτρου κατὰ τὴν ἰδίαν τοῦ αὐτοκράτορος διαβεβαίωσιν. Μόνον δὲ ἡ μητρόπολις Δυρραχίου δὲν συγκατεριθμήθη εἰς τὰς ὑπαχθείσας τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Ἀχρίδος ἐπισκοπάς, ἀλλὰ ῥητῶς ὡρίσθη ἐν τῷ τρίτῳ σιγιλλίῳ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ αὐτῆς· *τῷ θρόνῳ αὐτοῦ ἡμεῖναι κελεύομεν καὶ ἀρκεῖσθαι τοῖς περὶ αὐτὸν κτήμασι καὶ χρήμασι καὶ μὴ ἐπιβαίνειν ταῖς τῆς Βουλγαρίας ἐπισκοπαῖς.*

Τοιαύτη πρὸς τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν πολιτεία τοῦ νικηφόρου αὐτοκράτορος ἦτο ἐξαιρέτως εὐνοϊκή. Αὐτὸς ὁ Βασίλειος ὡμολόγει· *εἰ γὰρ τῆς χώρας ἐγκρατεῖς ἐγενόμεθα, ἀλλὰ τὰ ταύτης δίκαια ἀπαράσπαστα διετηρήσαμεν.* Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βουλγαροκτόνου συνέβη καὶ περὶ τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν ὅ τι καὶ περὶ τὴν φορολογίαν τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ. Τὸ Βυζάντιον ἠθέλησε νὰφαιρέσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ προνόμια τῶν ἡττημένων, καθ' ἃ ἐπειράθη νὰντικαταστήσῃ τοὺς εἰς εἴδη φόρους διὰ δασμοῦ εἰς νομίσματα. Τὸν ἐγχώριον ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρίδος Ἰωάννην διεδέχθη *πρῶτος ἐκ Ῥωμαίων*, ἤτοι Ἕλλην ἀντιπρόσωπος τοῦ κυριάρχου Βυζαντίου, ὁ χαρτοφύλαξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Λέων, ὅστις καὶ ἔκτι-

σεν ἐν Ἀχρίδι ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, οἱονεὶ ἀφίδρυμα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δ' ἐπισκοπαῖς ἐγκαθιδρύθησαν Ἕλληνες ἐπίσκοποι. Ἐσκοπήθη προφανῶς ἀφομοίωσις ἐκκλησιαστικὴ τελεία. Καὶ δὲν ἔπαυσαν μὲν διατηρούμεναι αἱ ἀξιώσεις περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, ἀλλ' ἡ σημασία αὐτῆς ἠμειώθη κατὰ μικρὸν μεγάλως, ἀποσπασθεισῶν τῶν ἐπισκοπῶν ὅσαι, ἀνήκουσαι ἄλλοτε εἰς τὰς μητροπόλεις Δυρραχίου, Ναυπάκτου, Θεσσαλονίκης καὶ Λαρίσης, εἶχον προσαρτηθῆ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βουλγαροκρατίας ἐπὶ Πέτρου καὶ Σαμουὴλ εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐπισκοπὴ Δρίστρας ἀπεδόθη εἰς τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Οὕτω τὸ Βυζάντιον ἐκαρποῦτο σὺν τῷ χρόνῳ τὰ ὠφελήματα τῶν μεγάλων νικῶν τοῦ Βασιλείου, καίπερ αὐτοῦ θελήσαντος ἕνεκα πολιτικῶν ὑπολογισμῶν καὶ ὑπερμέτρου ἐπιεικείας νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀποκέντρωσιν.

κε'

Ὁ Βουλγαροκτόνος καὶ ἡ Ἀνατολή.

Νῖκαι εἶαι αἱ κατὰ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐπιτευχθεῖσαι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατορθωθῶσιν ἄνευ μεγάλων θυσιῶν καὶ συγχρόνου πρὸς τοὺς μακρούς αὐτοῦ πολέμους διατάξεως τῶν οἰκονομικῶν καὶ γεωργικῶν πραγμάτων τοῦ βυζαντιακοῦ βασιλείου. Εἰς ταύτας δὲ τὰς διατάξεις ἐτάσσετο καὶ ἡ ὑπὲρ τῶν μικρῶν γαιοκτημόνων ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπιδειχθεῖσα μέριμνα, ἥτις διατρανοῦται διὰ τοῦ φόρου ἐκείνου τοῦ καλουμένου *ἀλληλεγγύου*, ὃν ὁ Βασίλειος εἰσήγαγεν ἐκ νέου ἐν ἔτει 1002. Εἴδομεν ἤδη τὴν πρώτην εἰσαγωγὴν τοῦ φόρου τούτου κατὰ περίεργον σύμπτωσιν ὑπὸ ἑτέρου βουλγαρομάχου αὐτοκράτορος, Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν, καὶ ἐξηγήσαμεν τὰ κατ' αὐτὸν ἐν τῷ περὶ ἐκείνου τοῦ βασιλέως λόγῳ. Ὁ ἀμέσως πρὸς τὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας συνδεδεμένος ἐκεῖνος φόρος ἐβάρυνεν ἀναντιρρήτως τοὺς κυρίους τῶν μεγάλων κτημάτων, ἀλλ' ἀπετέλει μέγαν κουφισμὸν τῶν μικρῶν γαιοκτημόνων, ἐξ ὧν ἄλλως ἐστρατολογοῦντο οἱ πλεῖστοι τῶν μαχομένων ὑπὲρ πατρίδος ἐν χρόνοις ἐξαιρέτως πολεμικοῖς. Τοῦτο δὲ συνεπέφερεν αὔξησιν μὲν τῆς πρὸς

στράτευσιν προθυμίας τῶν ἀπόρων, παράπονα δὲ τῶν πλουσιωτέρων ἐπὶ τῇ ἐπαχθεῖ δι' αὐτοὺς φορολογίᾳ. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Βασίλειος εἶχεν ἀναγκασθῇ νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι ἔμελλε νὰ καταργήσῃ τὸ ἀλληλέγγυον ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε κατισχύσει τῶν Βουλγάρων. Εἰς τὴν ὑπόσχεσιν δὲ ταύτην, καθ' ἃ φαίνεται, στηριζόμενος ὁ πατριάρχης Σέργιος Β' ὁ διαδεχθεὶς ἐν ἔτει 998 Σισίνιον τὸν διάδοχον τοῦ τῷ 995 θανόντος Νικολάου τοῦ Χρυσοβέργη, ἀπήτησε τὴν κατάργησιν τοῦ ἀλληλεγγύου. Συνενήργουν δὲ μετὰ τοῦ πατριάρχου πολλοὶ μητροπολῖται καὶ ἀσκηταί. Παράδοξος φαίνεται ἀληθῶς ἐκ πρώτης ἀπόψεως ἡ τοιαύτη ἀνάμιξις τοῦ κλήρου εἰς ζήτημα ἔχον χαρακτῆρα αὐτόχρημα φορολογικὸν καὶ στρατιωτικόν. Ἀλλ' ἴσως αὕτη ἐξηγεῖται τοῦτο μὲν ἐκ τῆς συμπράξεως τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ κλήρου μετὰ τῶν εὐπατριδῶν τῶν κατεχόντων τὰς μεγάλας συγκτησίας, τοῦτο δ' ἴσως ἐκ συνδυασμοῦ τινος τοῦ ἀλληλεγγύου πρὸς ἄλλους φόρους χάριν τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου ἐπιβληθέντας καὶ ἀπτομένους τῶν ἐκκλησιαστικῶν συμφερόντων, καθ' ἃ ἐπὶ παραδείγματι τὸ καπνικὸν τὸ ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν ἐπιβληθὲν καὶ εἰς τὰς μονάς, τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς εὐαγεῖς οἴκους. Ὅταν δ' εἰς τὰ τότε γενόμενα προσθέσωμεν καὶ τὴν ἀναλογίαν τῶν συμβάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Ἡρακλείου, ὅτε ὁ πατριάρχης Σέργιος Α' δὲν ἐπτοήθη πρὸς ἄμυναν τῆς βασιλευούσης ἀπὸ τῶν Ἀβάρων νὰ ἐπιτρέψῃ, ὅπως καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς Ἁγίας Σοφίας τακέντα κοπῶσιν εἰς νόμισμα χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος, τότε δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τολμηρὰν τοιαύτην τινὰ ἐνέργειαν τοῦ Βασιλείου, χάριν τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐπιβάλλοντος βάρη καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ τὸ μὲν πατριαρχεῖον ἐθεώρησε μετὰ τὴν ἐκνίκησιν τῶν Βουλγάρων ἐπιβαλλομένην τὴν ἄρσιν τῶν ἐπαχθῶν εἰς τοὺς μεγάλους γαιοκτήμονας, ἴσως δὲ καὶ τὴν ἐκκλησίαν, βαρῶν, ἀλλ' ὁ Βασίλειος ἠρνήθη διαρρήδην νὰ συγκαταβῇ εἰς τὸ αἴτημα τοῦ πατριάρχου.

Οὐδ' ἦτο ἄδικος ἡ ἐπιμονὴ τοῦ βασιλέως, ἀναλογιζομένου εὐλόγως, ὅτι καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμων οὐ μικραὶ ἦσαν αἱ εἰς τὴν πολιτείαν ἐπιβαλλόμεναι ὑποχρεώσεις, πρὸς ἃς ἔδει νὰ συντελέσωσι καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἀλληλεγγύου ὀφέλη.

Πράγματι ὁ Βασίλειος, διατάξας τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ πράγματα, ἔστρεψε τὸν νοῦν πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Συρίαν ἔβαινον καλῶς μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1000 στρατείαν τοῦ Βασιλείου καὶ τὸν

ἐν ἔτει 1002 ἐπελθόντα ἐκ δηλητηριάσεως θάνατον τοῦ νεαροῦ ἀμηρᾶ τοῦ Χαλεπίου, τοῦ Σαΐδ, ἀνθ' οὗ περιεβλήθη τὴν σύμπασαν ἀρχὴν ὁ πενθερὸς αὐτοῦ Λουλοῦ. Ἡ δύναμις ἣν εἶχεν ἀποκτήσει τὸ Βυζάντιον ἐν Συρίᾳ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, δύναμις ἔτι μᾶλλον αὐξηθεῖσα διὰ τῶν νικηφόρων στρατειῶν Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ καὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου συνετὴ μετὰ τὸν μοιραῖον θάνατον τοῦ Δαλασσηνοῦ διοίκησις ἐν Ἀντιοχείᾳ δουκῶν οἷοι ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς καὶ ὁ μετ' αὐτὸν δουκεύσας Μιχαὴλ ὁ κοιτωνίτης, δὲν εἶχε κλονηθῆ παρὰ πάσας τὰς περιπετειώδεις τύχας τῆς ἐν Χαλεπίῳ σαρακηνικῆς ἀρχῆς. Τὸ Χαλέπιον καὶ ὑπὸ τὴν νέαν ἀρχὴν τῶν χαλιφῶν τοῦ Καΐρου δὲν ἔπαυσε διατελοῦν εἰς σχέσιν ὑποτελείας ὑπὸ τὸ Βυζάντιον, καὶ ὁ τῷ 1017 καταλαβὼν αὐτὸ ἀντιπρόσωπος τοῦ χαλίφου Χακὲμ, ὁ Ἀζὶς-ἐδ-δαούλα-Φατὲκ ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Βασιλείου.

Ἀλλὰ τῆς ἠθικῆς ταύτης ἐπεκτάσεως τοῦ Βυζαντίου πολὺ σπουδαιότεραι ἦσαν αἱ πραγματικαὶ προσαρτήσεις αἱ δι' εἰρηνικῶν συνθηκῶν ἢ διὰ πολέμου ἐπιτευχθεῖσαι ἐν ταῖς περὶ τὴν Ἰβηρίαν, Ἀβασγίαν καὶ Ἀρμενίαν χώραις. Ἤδη διὰ τῆς δευτέρας τοῦ Βασιλείου στρατείας εἰς τὴν Συρίαν εἴδομεν μετὰ τὴν σύνοδον τοῦ Χαβατζὶζ τὴν μέχρις αὐτῶν τῶν ὀχθῶν τῆς Κασπίας ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Αὐτόχρημα δὲ κτῆσις τοῦ Βυζαντίου εἶχεν ἀποβῆ ἡ Γεωργία μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Δαβὶδ καὶ τὴν εἰς κουροπαλάτην τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς ἀνάδειξιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Παγκρατίου. Ἀλλ' οἱ μακροὶ βουλγαρικοὶ πόλεμοι εἶχον διασαλεύσει τὰ τῆς ἐν τῇ Ἀβασγίᾳ καὶ Γεωργίᾳ κληρονομίας τοῦ Δαβὶδ τῆς εἰς τὸ Βυζάντιον περιελθούσης. Γεώργιος ὁ υἱὸς τοῦ Παγκρατίου, θανόντος ὡς ὑποτελοῦς τοῦ Βασιλείου τῷ 1014 μετὰ βασιλείαν τριάκοντα καὶ τεσσάρων ἐτῶν, ἀπεστάτησε τῷ 1018 κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ δὲ Βασίλειος, στρατεύσας ἀρχομένου τοῦ 1021 μετὰ στρατιᾶς ἀξιολόγου, εἰς ἣν περιελαμβάνετο καὶ ἡ φρουρὰ τῶν πελεκυφόρων Βαράγγων, διήλασε διὰ τῶν ἀσιατικῶν θεμάτων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, βαίνων εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, ὅπως τιμωρήσῃ τοῦτο μὲν τὸν βασιλέα τῶν Ἀβασγῶν Γεώργιον, τοῦτο δὲ τὸν σύμμαχον αὐτοῦ βασιλέα τῆς Ἀρμενίας Ἰωάννην Σεμπὰδ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Κάκιγ.

Στρατοπεδεύσας δ' οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Θεοδοσιουπόλεως ἐν τῇ πόλει Γαρὶν, τῷ σημερινῷ Ἐρζερούμ, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ δυτικοῦ

Εὐφράτου, μάτην ἐπειράθη τὸ πρῶτον διαπραγματεύσεων πρὸς τὸν Γεώργιον, ὅπως ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ πολέμου. Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῶν εἰσελάσας ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν ἀρχαίαν Φαρσιανὴν τῆς Ἀρμενίας ἤρχισε δῃῶν τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Κύρου πρὸς τὸν πολέμιον. Συγκροτηθείσης δὲ μάχης κρατερᾶς μεταξὺ τῆς πρωτοπορείας τοῦ Βασιλείου καὶ τῆς οὐραγίας τοῦ Γεωργίου παρὰ τὴν λίμνην Βαλαγάτσις, τὴν σήμερον καλουμένην Τσαλδὺρ Γκὲλ, πρὸς τὰ βορειανατολικὰ τοῦ Κὰρς, ἡ νίκη ἔμενεν ἀμφίβολος, πολλῶν ἑκατέρωθεν φονευθέντων, ἐν οἷς καὶ ἐπιφανεῖς ἐκ τῆς στρατιᾶς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀβασγῶν.

Ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀμφίρροπον τῆς μάχης ταύτης οἱ μάχιμοι τοῦ Γεωργίου ἐξηντλήθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἐτράπησαν εἰς ὑποχώρησιν. Ἐπωφελούμενος δ' ὁ Βασίλειος τὴν πτόησιν τῶν πολεμίων, ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν, πειρωμένων νὰ διέλθωσι τὰς κλιτύας τοῦ Ἀντικαυκάσου, ὅπως φύγωσιν εἰς τὴν πάτριον Ἰβηρίαν, μετὰ τοιαύτης ὁρμῆς, ὥστε ἄνευ δυσχερείας εὑρέθη ἐν αὐτῇ τῇ ἐχθρικῇ χώρᾳ, διώκων τὸν φεύγοντα Γεώργιον μετὰ μέρους τῆς στρατιᾶς, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ τῶν βασιλικῶν κατελάμβανον καὶ ἐδῄουν τὰς πόλεις αὐτοῦ.

Καὶ μεγίστη μὲν ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ ἣν ἐπέφερον εἰς τὴν Γεωργίαν οἱ νικηταί, ἀλλ' ἡ νίκη δὲν ἦτο ἀκόμη τελεία, οὐδ' εἶχε συντελεσθῇ ἡ καταπάλαισις τοῦ Γεωργίου, ὅτ' ἐπῆλθεν ὁ χειμὼν τοῦ 1021 πρὸς τὸ 1022. Διὸ ἠναγκάσθη ὁ αὐτοκράτωρ νὰ πεχωρήσῃ μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, ὅπως διαχειμάσῃ ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ ὡραίᾳ καὶ πλουσίᾳ πρωτευούσῃ τοῦ θέματος Χαλδίας, ἔδρᾳ ἀξίου λόγου ἐμπορίου καὶ ὁραστηρίας βιομηχανίας, ἐν ᾗ ἄλλαι τε ἠσκοῦντο τέχναι καὶ ἡ κατασκευὴ ὡραίων ὑφασμάτων καὶ σηρικῶν ἐσθήτων.

Ἀλλὰ δὲν ἐδέησε νὰ στρατεύσῃ καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς καὶ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον, ἡ δ' ἐν Τραπεζοῦντι διαχείμασις ὑπῆρξε πανηγυρικὴ ἐπίστεψις τῶν ὑπὲρ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀξιώματος τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀγώνων αὐτοῦ. Ἡ ἐπίδειξις τῆς δυνάμεως τοῦ Βασιλείου μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Κύρου, τοῦ Ἀράξου καὶ τῶν ἀρμενικῶν συνόρων ἤρκεσε νὰ διαλύσῃ πᾶσαν ἀντίστασιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νὰ πείσῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀνατολῆς περὶ τῆς ἀνάγκης ὑποχωρήσεως εἰς τὴν μεγάλην καὶ σθεναρὰν αὐτοκρατορίαν, ἣν ἐστήριξεν ὁ στιβαρὸς βραχίων τοῦ Βουλγαροκτόνου. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ βασιλεὺς

τῆς Ἀρμενίας Ἰωάννης Σεμπὰδ ἀπέστειλεν εἰς Τραπεζοῦντα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὡς πρέσβυν εἰρήνης τὸν καθολικὸν, ἤτοι πατριάρχην Ἀρμενίας πατριάρχην Πέτρον Α', ἀκολουθούμενον ὑπὸ συνοδίας πολυπληθοῦς καὶ κομίζοντα δῶρα. Τοῦτο δὲ διότι ἐφοβεῖτο τὴν ὀργὴν τοῦ Βασιλείου ἐπὶ τῇ συνεννοήσει μετὰ τοῦ Γεωργίου, καὶ δὴ ἐν ἡμέραις καθ' ἃς τὸ ἀρμενικὸν βασίλειον ἐκλονεῖτο ἐξ ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῆς μεταξὺ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀσχὰδ φονικῆς ῥήξεως, ἐξ ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῆς πρώτης μεγάλης εἰς τὰς ἀρμενικὰς χώ-

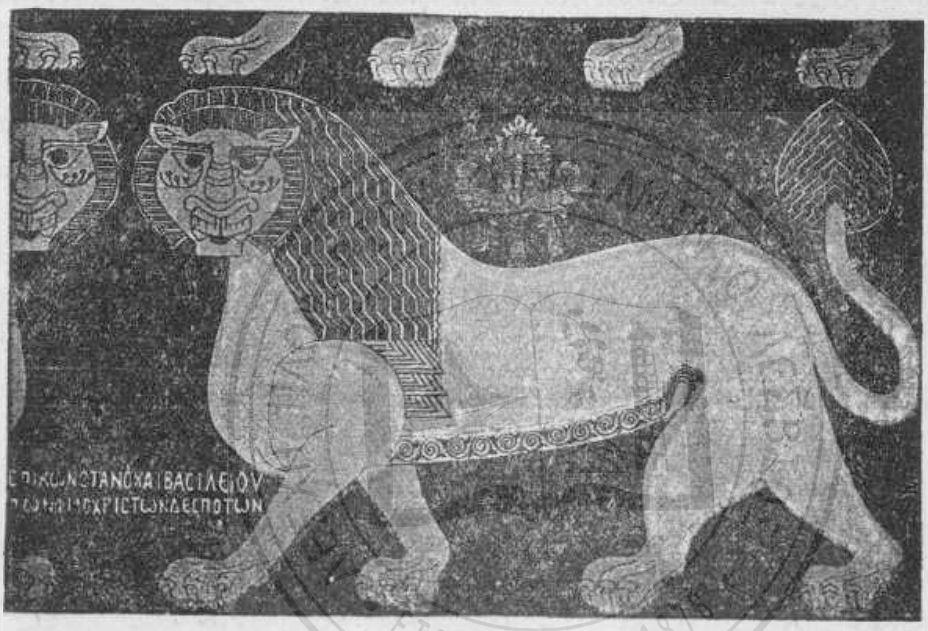

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΥΦΑΣΜΑ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΡΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ρας εἰσβολὴς τῶν Σελδσουκιδῶν Τούρκων. Οὐδὲ περιωρίσθη ἡ διαπρέσβευσις τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν Βασίλειον μόνον εἰς προτάσεις εἰρήνης, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας ἠναγκάσθη αὐτόχρημα νὰ παραδώσῃ τὸ βασίλειον οὗ ἦρχεν εἰς τὸ Βυζάντιον, τηρῶν αὐτὸ μόνον ἐφ' ὅρου ζωῆς, μέλλον δὲ νὰ περιέλθῃ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς τοὺς Βυζαντίνους. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης, τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βασιλείου μάγιστρος καὶ τηρήσας τὴν προσωνυμίαν ἄρχοντος τῆς Ἀνὶ καὶ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, ἔζησε μέχρι τοῦ 1040. Ἀλλ' ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀνεψιὸς Κάκιγ Β' ἀπεδέχθη μόνον τὴν εἰς τὸ Βυζάντιον ὑποτέλειαν, ἀξιῶν νὰ κρατήσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ θείου κατεχομένας ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ

χώρας, αἵτινες συμφώνως πρὸς τὴν ὑπογραφεῖσαν μετὰ τοῦ Βασιλείου συνθήκην ἔμελλον αὐτοῦ θανόντος νὰ γείνωσι βυζαντιακὴ κτῆσις. Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Κάκιγ παράβασις αὕτη τῶν συντεθειμένων προεκάλεσεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου πόλεμον, ὅστις, καθ' ἃ θέλομεν ἴδει παρακατιόντες, ἤγαγεν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων καθυπόταξιν τῆς Ἀρμενίας.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλην ἐπέκτασιν τῆς ἐν Ἀσίᾳ βυζαντιακῆς ἀρχῆς ἤγαγον αἱ εἰς τὰς ἀσιατικὰς χώρας ἐπιδρομαὶ τῶν Σελδσουκιδῶν Τούρκων. Ὁ ἐξ αὐτῶν κίνδυνος καὶ αἱ ἐξ ἐμφυλίων σπαραγμῶν περιπέτειαι ἔπεισαν Σεναχηρείμ τὸν βασιλέα τοῦ σημερινοῦ Βασπαρουκὰν, τῆς Ἀσπρακανίας ἢ Ἄνω Μηδίας, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ χώρα ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, νὰ παραχωρήσῃ αὐτὴν μετὰ συνεννόησιν πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς δυνάστας εἰς τὸν Βασίλειον, ὅστις ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως Σεβαστείας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ὡς ὑποτελῆ τοῦ αὐτοκράτορος, τιμηθέντα πατρίκιον καὶ δοῦκα Μεσοποταμίας. Μετὰ δὲ τὴν διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σεναχηρείμ, τοῦ Δαβίδ, ἐν Τραπεζοῦντι συντέλεσιν τῶν περὶ τῆς ἀνταλλαγῆς ταύτης διαπραγματεύσεων *βασιλικοί*, ἤτοι ἀντιπρόσωποι τοῦ βασιλέως, παρέλαβον τὴν Ἀσπρακανίαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Σεναχηρείμ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν προκρίτων τοῦ λαοῦ ἐξεχώρησεν εἰς τὴν νέαν πατρίδα, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τρίτου τῶν ὑπηκόων, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ βασιλέως αὐτῶν καὶ τοῦ πατριάρχου Πέτρου, πεισθέντων νὰ συμμετάσχωσι τῆς συγκινητικῆς ἐκείνης ἐξόδου εἰς χώραν ἔνθα ἠδύναντο ὡς ὑποτελεῖς τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ζήσωσιν ἀσφαλεῖς, προασπιζόμενοι ὑπὸ τῆς στιβαρᾶς αὐτοῦ χειρός.

Ἀλλὰ διὰ τῆς τοιαύτης ὑποκύψεως τέως ἰσχυρῶν ἢ ἰσχυρογνωμόνων μοναρχῶν εἰς τὴν ἀκατάβλητον δύναμιν τοῦ Βασιλείου παρεσκευάζετο καὶ ἡ ὑποχώρησις τοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χώρᾳ διὰ τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων ἡττηθέντος βασιλέως τῶν Ἀβασγῶν. Καὶ δὴ ὁ Γεώργιος, βλέπων τὸν μὲν αὐτοκράτορα συνάγοντα ἐν τῷ λιμένι τῆς Τραπεζοῦντος στόλον ὅπως ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῆς Ἰβηρίας διὰ θαλάσσης, ἑαυτὸν δ' ἀπομονωθέντα διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀρμενίας καὶ Ἀσπρακανίας, ἠναγκάσθη τέλος νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ ἔλεος τοῦ Βυζαντίου. Γενομένων δὲ διαπραγματεύσεων, ὡμολογήθη τέλος ἐνόρκως συνθήκη, δι' ἧς ὁ Γεώργιος ὑπισχνεῖτο νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Βασίλειον τὰς ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ,

τοῦ μεγάλου κουροπαλάτου Δαβίδ, εἰς τὸ Βυζάντιον παραχωρηθείσας χώρας.

Εἰς τὴν συνθήκην δὲ ταύτην στηριζόμενος ὁ Βασίλειος καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς ἐξεκίνησεν, ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 1022, ἐκ Τραπεζοῦντος, ἵνα καταλάβῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου ἐκχωρηθέντα. Εἶχε δ' εἰσορμήσει εἰς τὴν τέως πολεμίαν χώραν, ὅτε ἠγγέλθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀποστασία τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τοῦ Ξιφίου, ἧς θὰ παρακολουθήσωμεν ἀμέσως κατωτέρω τὰς περιπετείας. Ἐνόησε δὲ τότε ὁ Βασίλειος, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀβασγῶν, συμπράττων μετὰ τῶν ἀποστατῶν, εἶχε περιπλέξει αὐτὸν εἰς ἐνέδραν, ἐξ ἧς δυσχερὴς θὰ ἦτο ἡ διέξοδος τοσούτῳ μᾶλλον κάθ' ὅσον ὑπῆρχον σοβαραὶ ὑπόνοιαι, ὅτι τῆς εὐρείας συνωμοσίας μετεῖχον καὶ οἱ πρὸ μικροῦ προσχωρήσαντες εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅ τε βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀσπρακανίας.

Ἀλλ' ἡ ψυχραιμία τοῦ Βασιλείου καὶ ἡ ταχεῖα καταπάλαισις τῆς ἀποστασίας ἔσωσαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου νέου κινδύνου. Μετὰ συνέσεως ἀνέστειλε τὸ πρῶτον τὴν προχώρησιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πολεμίας γῆς, στρατοπεδεύσας ἐν Μαζδάτ· ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν τελείαν ἐκνίκησιν τῶν ἀποστατῶν προέβη εἰς νέας διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ἀβασγῶν. Ἀλλ' ἡ ἀπιστία καὶ αἱ ὑπεκφυγαὶ τοῦ προδότου ἤγαγον τέλος εἰς σύγκρουσιν τῶν δύο στρατιῶν· τοῦ δὲ δόλου κατίσχυσε τέλος ἡ ὑπέροχος στρατιωτικὴ ἱκανότης τοῦ Βασιλείου, καταβαλόντος τέλεον τοὺς πολεμίους τὴν 11 Σεπτεμβρίου τοῦ 1022.

Ἡ νίκη τῶν βασιλικῶν ὑπῆρξε μεγάλη. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἀβασγῶν πεσόντων κατελέγετο καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Λιπαρίτης, ὁ κυριώτατος αἴτιος τῆς ἀντιδράσεως. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς μεγάλης ταύτης νίκης ὑπῆρξεν ἡ φυγὴ τοῦ Γεωργίου καὶ τέλος ἡ παρ' αὐτοῦ συνομολόγησις ταπεινωτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπιεικοῦς συνθήκης, ἐπιβληθείσης εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ νικητοῦ, δι' ἧς περιήρχοντο εἰς τὸ Βυζάντιον αἱ χῶραι τοῦ κουροπαλάτου. Ὀλίγαι δ' ἐκκλησίαι, κῶμαι καὶ χωρία ἐν τοῖς ἀπωτάτοις τῆς Ἰβηρίας παρεχωροῦντο οἱονεὶ ἐξ ἐλέους ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὸν ἡττημένον.

Μετὰ πανηγυρικὴν πορείαν τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς διὰ τῶν χωρῶν τῶν ἡττημένων ὁ Βασίλειος, ὅστις ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ, ὅτι μετὰ τὰς μεγάλας αὐτοῦ βουλγαρικὰς νίκας εἶχεν ἐπεκτείνει τὰ ὅρια τοῦ

βυζαντιακοῦ κράτους ἐν Ἀσίᾳ μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Κύρου καὶ πέραν τῆς Τίφλιδος, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν θριάμβῳ ἀρχομένου τοῦ 1023. Σπανίως δὲ βεβαίως ἑώρτασεν ἡ βασιλεύουσα νίκας μεγαλειτέρας ἢ αἱ πανηγυρισθεῖσαι ἐπανειλημμένως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἤδη γηραιοῦ, ἀλλ' ἀκμαίου τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν Βουλγαροκτόνου.

κζ'

Ἡ ἀποστασία Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ξιφίου.

Βασιλεὺς οὕτως ἐνδοξος ὡς ὁ Βασίλειος, κρατήσας παρά τε τὸν Ἴστρον καὶ τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Ἀραξον τῶν πολεμ'ων, ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι οὐδὲν εἶχεν ἐχθρὸν ἐν αὐτῷ τῷ δι' αὐτοῦ εἰς δόξαν καὶ αἴγλην ἀναβιβασθέντι βασιλείῳ. Πᾶς τις δ' ἀνέμενεν, ὅτι τὰ πάθη τῶν μεγάλων οἴκων καὶ τῶν κραταιῶν στρατηγῶν τὰ ἐκδηλωθέντα ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ καὶ ἀργοτέρων ἐπὶ τῆς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἔμελλον νὰ ἐκλίπωσι τελείως. Καὶ ὅμως ἰδοὺ, ὅτι μετὰ τὰς ἐνδόξους ἐν Βουλγαρίᾳ νίκας τὰς ἀναδειξάσας τὸν Βασίλειον καὶ ἅμα τῇ τολμηρᾷ αὐτοῦ εἰσορμήσει εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ ἀκοίμητος φιλοδοξία δύο τῶν στρατηγῶν ἄγει εἰς νέαν ἀποστασίαν. Οἱ δύο δὲ οὗτοι ἀποστάται εἶνε Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καὶ Νικηφόρος ὁ Ξιφίας.

Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, υἱὸς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος Νικηφόρου, τοῦ νικηφορήσαντος μὲν κατὰ Βάρδα τοῦ Σκληροῦ, ἀποστάντος δ' ἔπειτα κατὰ τοῦ Βασιλείου, εἶχε μετὰ τὴν οἰκτρὰν ἧτταν καὶ τὸν φόνον τοῦ πατρὸς ἐν ἔτει 988 ἀμνηστευθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ζήσας ἀπὸ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐν ἀφανείᾳ. Τοὐλάχιστον δὲν γίνεται ἔκτοτε μνεία αὐτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν τῶν διακριθέντων ἐν ταῖς μακροῖς πολέμοις τοῦ Βασιλείου. Ὅλως δὲ διαφόρως πρὸς αὐτὸν εἴδομεν τὸν Ξιφίαν μεταξὺ τῶν πρωτοστατησάντων ἐν ταῖς βουλγαρικοῖς πολέμοις· ἦτο δὲ οὗτος περιβεβλημένος νῦν τὴν ἀρχὴν στρατηγοῦ τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν. Οὐχ ἧττον ἀμφότεροι οὗτοι παρουσιάζονται αἴφνης κοινοπραγοῦντες ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἐστράτευεν ἐναντίον

τοῦ βασιλέως τῶν Ἀβασγῶν. Ὡς δ' αἴτιον τῆς ἀποστασίας αὐτῶν φέρεται ἡ δυσαρέσκεια ἐπὶ τῷ παραγκωνισμῷ ὃν ὑπέστησαν παρὰ τοῦ Βασιλείου, μὴ συμπαραληφθέντες ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἀβασγῶν στρατείαν. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο βεβαίως ἁπλῆ πρόφασις· ἀπ' ἐναντίας δὲ αὐτὴν τὴν ὄπθεν γενομένην ὑπὸ τοῦ βασιλέως προσβολὴν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἔνδειξιν δυσπιστίας πρὸς αὐτούς. Οἱ δύο ἀποστάται ἴσως ἦσαν ὕποπτοι ἐπὶ σκευωρίαις καὶ πρὸ τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν στρατείας τοῦ Βασιλείου. Τοὐλάχιστον δὲ περὶ τοῦ Φωκᾶ δικαιούμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι οὐδέποτε εἶχε παύσει ὑπονομεύων τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ ἀρχαίαν φατρίαν τοῦ οἴκου τῶν Φωκάδων, ἥτις καὶ μετὰ τὸν φόνον τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καὶ μετὰ τὴν ἧτταν καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Βάρδα δὲν εἶχε διαλυθῇ.

Ἡ δὲ ἀπουσία τοῦ βασιλέως καὶ οἱ νέοι ἀγῶνες, εἰς οὓς περιεπλέχθη ἐν Ἀσίᾳ, ἐφαίνοντο εὐκαιρία προσφορωτάτη πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀνατρεπτικῶν σχεδίων τῶν ἀποστατῶν. Μετὰ κοινὴν πρὸς ἀλλήλους συνεννόησιν, ἧς συμμετέσχε πάντως μὲν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀβασγίας Γεώργιος, πιθανῶς δὲ καὶ ὁ τῆς Ἀρμενίας Ἰωάννης καὶ αὐτὸς ὁ Σεναχηρείμ ὁ ἐθελουσίως ἔκπτωτος ἡγεμὼν τῆς Ἀσπρακανίας ὁ διαβιῶν ἐν Σεβαστείᾳ ὡς ὑποτελὴς τοῦ Βασιλείου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δαβίδ, ἡ ἀποστασία ἐξερράγη τὸ ἔαρ τοῦ 1022. Ὁρμητήριον δ' αὐτῆς ὑπῆρξαν ἡ Καππαδοκία καὶ αἱ μέχρι τῆς Κιλικίας προσκείμεναι χῶραι, εἰς ἃς συνέρρευσαν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἀποστασίας παμπληθεῖς οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν καὶ οἱ ὁπωσδήποτε κατὰ τοῦ Βασιλείου δυσηρεστημένοι. Ἀνεκηρύχθη δὲ βασιλεὺς ἀντὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς.

Τὸ δὲ ἄγγελμα τῆς ἀποστασίας ἐτάραξε μὲν μεγάλως τὸν Βασίλειον, ὅστις, ἐκκινήσας ἤδη ἐκ Τραπεζοῦντος, εὑρίσκετο ἐν τῇ πολεμίᾳ χώρᾳ καὶ ἦτο κίνδυνος μὴ περικλεισθῇ μεταξὺ τῆς στρατιᾶς τῶν Ἀβασγῶν καὶ τῆς τῶν ἀποστατῶν, ἀλλὰ δὲν ἀπέβαλεν ὅμως τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν ψυχραιμίαν. Διὸ ἀνέστειλε μὲν τὴν προσωτέρω εἰς τὴν Ἰβηρίαν πορείαν, ἔπεμψε δὲ κρύφα εἰς τὸ θέμα τῶν Ἀνατολικῶν ὡς διάδοχον τοῦ ἀποστάτου Ξιφίου τὸν Θεοφύλακτον Δαλασσηνόν, υἱὸν τοῦ Δαμιανοῦ ἐκείνου τοῦ ἄλλοτε δουκὸς Ἀντιοχείας τοῦ φονευθέντος τῷ 999 ἐν τῇ φονικῇ πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς παρὰ τὴν Ἀπάμειαν μάχῃ. Ἤδη δὲ εἶχε παρασκευάσει διὰ δόλου ὁ Βασίλειος τὴν μεταξὺ τῶν δύο συναποστατῶν διχόνοιαν, ἀποστείλας πρός τε

τὸν Φωκᾶν καὶ τὸν Ξιφίαν γράμματα καὶ παραγγελίας εἰς τὸν παραλαβόντα νὰ παραδώσῃ αὐτὰ κρύφα εἰς ἑκάτερον αὐτῶν. Παρεῖχε δὲ πάντως ὁ βασιλεὺς ἰδίας ὑποσχέσεις εἰς ἑκάτερον ἐν περιπτώσει ἐγκαταλείψεως τοῦ συνεργοῦ. Καὶ ὁ μὲν Φωκᾶς εὐθὺς ἀνεκοίνωσε τὰ γράμματα εἰς τὸν Ξιφίαν, οὗτος δ' ἀπέκρυψε τὸ μήνυμα, καλέσας δὲ τὸν Φωκᾶν εἰς κοινολογίαν, ἔστησεν εἰς αὐτὸν ἐνέδραν καὶ ἐνήργησε τὸν φόνον αὐτοῦ ὑπό τινος τῶν ἰδίων θεραπόντων. Τὸ διάβημα δὲ τοῦτο τοῦ Ξιφίου ἐξηγεῖται τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ δόλου τοῦ βασιλέως, τοῦτο δ' ἐκ τῆς φυσικῆς ἀντιζηλίας, ἥτις εἶχε γεννηθῇ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, βλέποντος ὅτι οἱ συστασιασταὶ εἰς μόνον τὸν Φωκᾶν ἀπέβλεπον καὶ ὅτι αὐτὸς ἐγίνετο ἁπλῶς ἐργάτης σκοπῶν ἀλλοτρίων. Ἀλλ' ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη παράδοσις, καθ' ἣν τὸν Φωκᾶν ἐφόνευσεν ὄχι ὁ Ξιφίας, ἀλλὰ Δαβὶδ ὁ υἱὸς τοῦ Σεναχηρείμ, ὅστις εἶχε μὲν τὸ πρῶτον συμμετάσχει τῆς ἀποστασίας, ἀλλ' ἔπειτα μετανοήσας ἠθέλησε διὰ τοῦ φόνου ἐκείνου νὰ ἐπιδείξῃ τὴν πρὸς τὸν βασιλέα πίστιν.

Καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ τοῦ Φωκᾶ ἀποτμηθεῖσα ἐστάλη εἰς τὸν Βασίλειον, οἱ δὲ ὀπαδοὶ οὗτοι διεσκορπίσθησαν ἐν τῷ ἅμα, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Ξιφίου ἐξαιρουμένου, ὅστις ἐν τούτοις διεμήνυε πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι εἶχεν ὑπούλως μετάσχει τῆς ἀποστασίας τοῦ Φωκᾶ χάριν ἐξολοθρεύσεως αὐτοῦ.

Τὴν δὲ τελείαν διάλυσιν τῆς ἀποστασίας ἐπήνεγκεν ὁ Δαλασσηνός, κατορθώσας νὰ συλλάβῃ τὸν Ξιφίαν καὶ στείλας αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ Βασίλειος, μνήμων τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν ἃς ὁ ἀποστάτης εἶχε παράσχει κατὰ τοὺς βουλγαρικοὺς πολέμους, ἐφείσθη τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐξορίσας εἰς τὴν ἐν τῇ Προποντίδι νῆσον Ἀντιγόνην, ἐξ ἧς ἔπειτ' ἀνακληθεὶς ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκάρη μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου.

Ἀλλὰ πάσης ἐπιεικείας ἀναξίους ἐθεώρησεν ὁ βασιλεὺς τοὺς συνεργοὺς τοῦ Φωκᾶ καὶ τοῦ Ξιφίου. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους στερήσας τῶν ὑπαρχόντων καθεῖρξεν, ἀπέκτεινε δὲ τὸν Ἴβηρα Φέρσην, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει ὁ πρῶτος προσχωρήσας εἰς τὴν ἀποστασίαν καὶ ἀναδειχθῇ ὠμότατος πρὸς τοὺς ἐμμένοντας εἰς τὴν πρὸς τὸν Βασίλειον πίστιν. Ἰδίας δὲ μνείας ἀξιοῦται ὑπὸ τοῦ χρονογράφου Κεδρηνοῦ, ἀντιγράφοντος τὸν Σκυλίτζην, τὸ γεγονός, ὅτι θαλαμηπόλος τις, ἐλεγχθεὶς ὡς ἐπιβουλεύων διὰ φαρμάκων χάριν τοῦ Ξιφίου τὴν ζωὴν τοῦ Βασιλείου, παρεδόθη βρῶμα εἰς τοὺς λέοντας τοῦ βασιλικοῦ θηριοτροφείου,

ΝΟΡΜΑΝΙΚΟΝ ΠΛΟΙΟΝ
ΕΥΡΕΘΕΝ ΤΩΙ 1863 *ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΛΕΣΙ ΤΗΣ ΣΛΕΣΒΙΗΣ.*

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ὑφιστάμενος οὕτω τιμωρίαν μοναδικὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου.

Μετὰ δὲ τὴν οὕτω συνετῶς ἅμα καὶ δραστηρίως ἐπιτευχθεῖσαν τελείαν καταπάλαισιν τῆς ἀποστασίας ἀνέλαβεν ὁ Βασίλειος καὶ ἐπέρανε τὸν πρὸς τὸν Γεώργιον τὸν βασιλέα τῶν Ἀβασγῶν ἀγῶνα, ὅστις ἀπέληξε, καθ' ἃ εἴδομεν, εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ εἰρήνην.

κζ'

Ἧτται καὶ νῖκαι ἐν Ἰταλίᾳ.

Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ τῷ 988 καταπάλαισιν τῆς ἀποστασίας τοῦ Σμαράγδου νέαν ἐπεχείρησαν οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Ἀπουλίας ἀπόπειραν πρὸς ἀποτίναξιν τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας. Ἀληθῶς ὀχληρὰ ἦτο ἡ διοίκησις τῶν ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου στελλομένων *κατεπάνω*, εἷος ὁ ἤδη γνωστὸς ἡμῖν Γρηγόριος Τραχανειώτης, ἄρξας μέχρι τοῦ 1005, ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀλέξιος Ξιφίας, ἀνήκων εἰς τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον οἶκον ἐξ οὗ κατήγετο ὁ ἀποστάτης Νικηφόρος ὁ Ξιφίας καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Ἰωάννης Κουρκούας, πρότερον στρατηγὸς τοῦ θέματος Σάμου. Ἡ δὲ κατὰ τῆς αὐστηρᾶς ταύτης διοικήσεως ἀγανάκτησις τῶν ἰθαγενῶν, ἐπὶ δεκαετίαν μόλις μετὰ τὴν ἐκνίκησιν τοῦ Σμαράγδου κατασταλεῖσα, ἤγαγε καὶ πάλιν εἰς νέαν στάσιν, ὅτε ἤρχισαν κινούμενοι καὶ αὐτοὶ οἱ Σαρακηνοὶ μετά τινα ἔτη ἡσυχίας ἣν εἶχεν ἐπιβάλει ἡ κοινὴ πρὸ τῆς Βάρεως τῷ 1003 νίκη Βυζαντίνων καὶ Βενετῶν.

Πρωτεργάτης δὲ τῆς νέας ἀποστασίας ὑπῆρξεν ὁ ἐξ εὐπατριδῶν Λαγγοβάρδος Μέλης, ὅστις τὸν Μάϊον τοῦ 1009, ἡγούμενος τῶν κατὰ τῶν Βυζαντίνων δυσηρεστημένων, ὥρμησε κατὰ τῆς Βάρεως καὶ νικήσας ἔγεινε κύριος τῆς πόλεως. Θανόντα δὲ μετ' οὐ πολύ, ἀρχομένου τοῦ 1010, τὸν κατεπάνω Ἰωάννην τὸν Κουρκούαν, ὅστις δὲν κατώρθωσε νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς ἀποστάτας, ἀντικατέστησεν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ Βασιλείου Ἀργυροῦ τοῦ ἐπικαλουμένου Μεσαρδονίτου, τέως στρατηγοῦ τοῦ θέματος Σάμου, βοηθὸν ἔχοντος Λέοντα Τορνίκιον τὸν ἐπιλεγόμενον Κοντολέοντα, στρατηγοῦντα τῆς Κεφαλληνίας. Σὺν δὲ τῇ ἀφίξει τῶν δύο γενναίων τούτων στρατηγῶν ἐβελτιώθη αἰσθητῶς ἡ

κατάστασις τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πραγμάτων. Ἤδη τῇ 11 Ἀπριλίου τοῦ 1011 ὁ Βασίλειος Ἀργυρὸς καὶ ὁ Κοντολέων ἤρξαντο τῆς πολιορκίας τῆς Βάρεως, εἰς ἣν καὶ εἰσῆλασαν μεσοῦντος τοῦ Ἰουνίου. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τῆς πολιορκίας εἶχεν ἤδη διαβράσει ἐκ τῆς πόλεως ὁ Μέλης, συμπαραλαβὼν τὸν ἀδελφὸν τῆς γυναικὸς Δάττον. Μάτην δὲ οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῆς ἀποστασίας, φεύγοντες πρὸς τοὺς Λαγγοβάρδους δυνάστας τῆς μέσης Ἰταλίας, οἵτινες οὐδὲ κἂν ἐδέχθησαν αὐτούς, τέλος εὗρον ἄσυλον παρὰ τῷ ἡγεμόνι τῆς Καπύης Πανδούλφῳ, ὅστις ἐπ' ἴσης μετ' οὐ πολὺ προσεχώρησε πρὸς τοὺς Βυζαντίνους.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοιαύτας ἀποτυχίας ἀκλόνητος ἔμενεν ἡ ψυχὴ τῶν ἡγετῶν τῆς ἀποστασίας, οἵτινες τέλος ἔτυχον τῆς συμμαχίας καὶ προστασίας τοῦ πάπα Βενεδίκτου Η', ἀνήκοντος εἰς τὴν γερμανικὴν ἐν Ἰταλίᾳ φατρίαν καὶ συμπράττοντος μετὰ τοῦ διαδόχου Ὄθωνος Γ', τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν Ἐρρίκου Β' τοῦ Βαυαροῦ. Καὶ εἰς μὲν τὸν Δάττον ἐξεχωρήθη ὑπὸ τοῦ πάπα ὡς κρησφύγετον πύργος κτισθεὶς ἐν χρόνοις ἀρχαιοτέραις παρὰ τὸν ποταμὸν Λεῖριν πρὸς ἄμυναν ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν· ὁ δὲ Μέλης ηὐτύχησε νὰ συναντήσῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἀπουλίας Γαργάνου, ἐφ' οὗ ἐλατρεύετο ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ, προσκυνητὰς ἐρχομένους ἐκ τῆς γαλλικῆς Νορμανδίας, ἥτις ἀπὸ τοῦ ὀγδόου ἤδη αἰῶνος εἶχε σχέσεις θρησκευτικὰς πρὸς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο. Ἐκτραγῳδήσας δ' εἰς αὐτοὺς τὰ τῆς τύχης αὐτοῦ, εἵλκυσεν ὁ Μέλης εἰς συμπάθειαν τοὺς φιλοπολέμους καὶ ῥιψοκινδύνους γόνους τῆς ἡρωικῆς Νορμανδίας, οἵτινες καὶ ὑπεσχέθησαν, ὅτι ἔμελλον μετ' οὐ πολὺ νὰ στρατεύσωσιν ἐκ τῆς πατρίου γῆς πρὸς σύμπραξιν μετ' αὐτοῦ. Συνέβαινον δὲ ταῦτα περὶ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς συμφώνως πρὸς τὴν νορμανδικὴν παράδοσιν τεσσαράκοντα ἄλλοι Νορμανnοί, ἐπιστρέφοντες ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων, συνετέλεσαν εἰς ἀπολύτρωσιν τοῦ Σαλερινοῦ ἀπὸ ἐπιδρομῆς τῶν Σαρακηνῶν. Καὶ δὴ βραχὺν χρόνον μετὰ τὸ ἔτος 1015 μικρὰ ὁμὰς Νορμαννῶν, ἐκκινήσασα ἐκ τῆς Νορμανδίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ῥαοὺλ Τοένη, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ, πειθομένη εἰς τὰς παρακελεύσεις τοῦ πάπα Βενεδίκτου, ἐτράπη εἰς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας, ὅπως ἀναλάβῃ κοινῇ μετὰ τῶν ἀποστατῶν, ὧν ἡγεῖτο ὁ Μέλης, τὸν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνα.

Παρὰ τὸ χωρίον Ἀρένουλαν, κείμενον ἐγγὺς τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Φορτόρε, τοῦ Φρέντωνος τῶν ἀρχαίων, τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ

σύνορον μεταξὺ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βενεουέντου καὶ τῶν βυζαντιακῶν κτήσεων τῶν ὑπὸ τοὺς κατεπάνω, ὧν ἡ ἀνάμνησις διεσώθη ἐν τῷ ὀνόματι τῆς σημερινῆς Ἰταλικῆς ἐπαρχίας Καπιτανάτας, συνεκρούσθησαν κατὰ τὸν Μάϊον 1016 αἱ ἀντίπαλοι στρατιαί. Τῶν βασιλικῶν δὲν ἡγεῖτο ὁ πρωτοσπαθάριος Λέων Τορνίκιος ἢ Κοντολέων, ὅστις εἶχε διαδεχθῆ ὡς κατεπάνω τῆς Ἰταλίας τὸν Λέοντα Ἀργυρὸν, ἀδελφὸν καὶ διάδοχον τοῦ Βασιλείου Ἀργυροῦ, ἀλλ' ὁ ὑποστράτηγος αὐτοῦ Λέων Πασσιανός. Ἀκρίτου δὲ μεινάσης τῆς μάχης, ἔσπευσε καὶ αὐτὸς ὁ Κοντολέων, καὶ τῇ 22 Ἰουνίου οὐ μακρὰν τῆς Ἀρενούλας, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ, συνεκροτήθη δευτέρα μάχη, καθ' ἣν ἡττήθησαν μὲν καὶ ἔφυγον οἱ Βυζαντῖνοι, ἐφονεύθη δὲ ὁ Πασσιανός. Ἀκατάσχετος δὲ μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἐτράπη ὁ Μέλης μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἀποστατῶν καὶ τῶν Νορμαννῶν ἐπικούρων τὴν ἄγουσαν πρὸς τὸν νότον, καὶ κατώρθωσε νὰ νικήσῃ καὶ πάλιν νοτιώτερον τοὺς ὑπὸ τὸν Τορνίκιον Βυζαντίνους.

Ἡ Ἀπουλία σύμπασα ἐφαίνετο ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τῶν Βυζαντίνων μετὰ τὰς νίκας τῶν ἀποστατῶν καὶ τῶν ἐκ Νορμανδίας συμμάχων αὐτῶν, ὅτε τὰ πάντα μετεβλήθησαν αἴφνης διὰ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν μετακλήσεως τοῦ ἀνικάνου κατεπάνω Κοντολέοντος. Ὁ δὲ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1017 εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀποβιβασθεὶς μετ' ἀξιομάχου στρατιᾶς διάδοχος αὐτοῦ Βασίλειος Βοϊωάννης ἐπέδειξε δύναμιν θελήσεως καὶ δραστηριότητα ἔκτακτον, ἧς ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ μετάπτωσις τῶν πραγμάτων. Μετὰ ζήλου ἐκθύμου προέβη ὁ νέος κατεπάνω εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κλονηθέντος ἐν Ἀπουλίᾳ ἀξιώματος τῶν Βυζαντίνων διὰ παντὸς τρόπου, μάλιστα δὲ διὰ συμμαχιῶν πρὸς Πανδοῦλφον τὸν ἡγεμόνα τῆς Καπύης καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀθενοῦλφον τὸν ἡγούμενον τῆς ἐπὶ τοῦ Κασσίνου ὄρους μονῆς. Μετὰ δὲ τὴν συντέλεσιν τῶν ἀναγκαίων παρασκευῶν συνεκρούσθη ὁ Βοϊωάννης πρὸς τοὺς ἀποστάτας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1018. Ἡ δὲ μάχη αὕτη, συγκροτηθεῖσα παρὰ τὰς ἀρχαίας Κάννας, ἔνθα οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ἡττηθῆ παρὰ τοῦ Καρχηδονίου Ἀννίβου τῷ 216 π. Χ., ἀπέβη ὁριστική. Καὶ ὑπέστησαν μὲν οὐ μικρὰς ἀπωλείας οἱ Βυζαντῖνοι, ἀλλ' ἡ νίκη τοῦ Βοϊωάννου ὑπῆρξεν ἐπιφανής. Ἡ ἀντίμαχος στρατιὰ διεσπάσθη καὶ σχεδὸν ἐξωλοθρεύθη, ἐκ δὲ τῶν διακοσίων πεντήκοντα Νορμαννῶν ἐπικούρων τοῦ Ἀπούλου ἀποστάτου περιεσώθησαν δέκα καὶ μόνοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ῥαοὺλ Τοένης. Τοιαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ πανωλεθρία τῶν

ήττηθέντων, ὥστε ὁ Μέλης, σὺν αμοῦ τῆς Ἰταλίας εὑρίσκων στήριγμα, ἐτράπη μετὰ τοῦ Νορμαννοῦ συμμαχητοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπως πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα Ἔρρῖκον νὰ καταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς προστάτης τῶν Ἀπούλων καὶ χάριν διεκδικήσεως τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ μετὰ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων κινδυνευόντων ἐν Ἰταλίᾳ δικαίων. Ἀλλ' ὁ θάνατος κατέλαβεν αὐτὸν ἐν Βαμβέργῃ τῇ 23 Ἀπριλίου 1020.

Ἐν τούτοις ὁ Βοϊωάννης καὶ μετὰ τὴν παρὰ τὰς Κάννας νίκην συνεπλήρονε τὸ ἔργον τῆς στηρίξεως τῶν βυζαντιακῶν ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ κτήσεων. Καὶ ἀρχομένου μὲν τοῦ 1019 ἔκτισεν ἐν τῇ ἐρήμῳ

ΝΟΡΜΑΝΝΟΙ ΜΑΧΗΤΑΙ

ΕΙΚΩΝ ΑΓΓΛΟΣΑΞΟΝΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

θέσει ἀρχαίας πόλεως τοῦ Σαυνίου, ἥτις ἐκαλεῖτο Αἴκαι, ὀχυρὸν πόλισμα φράσσον τὴν ὁδὸν τῶν ἀπὸ τοῦ βορρᾶ ἐπιδρομῶν διὰ τῶν παρόδων τῶν Ἀπεννίνων. Εἰς δὲ τὴν Τροίαν, ὡς ὠνόμασεν ὁ κατεπάνω τὸ κρατερὸν ἐκεῖνο προπύργιον, ἐγκατέστησε πλὴν ἀποίκων, μετοικισθέντων ἐκ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, Νορμαννοὺς ἄλλους πλὴν τῶν συμμαχούντων πρὸς τοὺς ἀποστάτας ἐκ τῶν ἤδη εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐλκυσθέντων ὑπὸ τῆς φήμης τῆς προτέρας δεξιώσεως καὶ ἐπιτυχίας τῶν ὁμοφύλων. Καὶ δι' ἄλλων δὲ φρουρίων ὀχυρῶν, κτισθέντων παρὰ τὰ σύνορα τῆς ἀρχῆς τοῦ Βενουέντου, κατά τε δυσμὰς καὶ πρὸς βορρᾶν,

ἐξησφάλισε τὰς βυζαντιακὰς κτήσεις τῆς νοτίου Ἰταλίας ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ βορρᾶ ἐπιδρομῶν.

Περατώσας δὲ πάντα ταῦτα τὰ ἔργα διαρκοῦντος τοῦ 1019, ἐξώρμησεν ὁ Βοϊωάννης τῷ 1021 ἐναντίον τοῦ Δάττου, οὗ τὴν ἀδελφὴν εἶχε σύζυγον, καθ' ἃ εἴδομεν, ὁ Μέλης. Διελθὼν δ' ὁ κατεπάνω διὰ τῆς χώρας τῆς ἀνηκούσης εἰς Πανδοῦλφον τὸν ἡγεμόνα τῆς Καπύης, ἐπιτρέψαντα τοῦτο προθύμως μετὰ τὴν παράδοσιν καὶ αὐτῶν τῶν κλειδῶν τῆς πόλεως, αἵτινες καὶ εἶχον ἀποσταλῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ Βοϊωάννου πρὸς ἔνδειξιν τῆς πίστεως τοῦ Πανδούλφου, ἐνίκησε τὸν Δάττον καὶ τοὺς Νορμαννοὺς αὐτοῦ ἐπικούρους μετὰ κρατερὰν ἀντίστασιν δύο μόνον ἡμερῶν, καὶ ἐπόμπευσεν αὐτὸν ἐν Βάρει καθήμενον ἐπὶ ὄνου. Οἰκτρὸς δὲ ὑπῆρξεν ὁ θάνατος αὐτοῦ, βληθέντος ἐντὸς βυρσίνου σάκκου, ὅστις ἐβυθίσθη εἰς τὴν θάλασσαν.

Τοιαῦται νῖκαι τοῦ γενναίου καὶ δραστηρίου Βοϊωάννου, συνδεόμεναι πρὸς τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀποσκίρτησιν τοῦ ἡγουμένου τοῦ Κασσίνου ὄρους καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Καπύης καὶ τοῦ Σαλερινοῦ καὶ στηρίξασαι μὲν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου καθ' ἅπασαν τὴν νότιον Ἰταλίαν, ἐπεκτείνασαι δὲ τὸ ἀξίωμ' αὐτοῦ μέχρις αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ Βενεσυέντου, παρὰ τὸν Λεῖριν ποταμόν, ἔνθα εἶχε νικηθῆ ὁ Δάττος, ἐνέβαλον εἰς δικαίαν ἀνησυχίαν τόν τε πάπαν καὶ τὸν αὐτοκράτορα Ἐρρῖκον. Διὸ ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ, βλέπων τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχὴν κινδυνεύουσαν ὑπὸ τῶν νικηφόρων ὅπλων τοῦ Βυζαντίου, ἀπεφάσισε ναντιμετρηθῆ πρὸς τὸν Βοϊωάννην, καταβαίνων εἰς Ἰταλίαν. Παραλαβὼν δ' ἑξηκοντακισχιλίους ἄνδρας καὶ διαιρέσας τὴν στρατιὰν εἰς τρεῖς μοίρας, προήλασε μετὰ τοῦ πάπα, ἀρχομένου τοῦ 1022, πρὸς τὴν νότιον Ἰταλίαν. Καὶ ὁ μὲν ἡγούμενος Ἀθενοῦλφος, ἐγκαταλιπὼν τὸ Κασσῖνον, ἔσπευσε νὰ φύγῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς ἣν δὲν κατώρθωσε νὰ καταπλεύσῃ, ναυαγήσας κατὰ τὸν διάπλουν, ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς Καπύης Πανδοῦλφος ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Ἀλλὰ γενναία ὑπῆρξεν ἡ ἀντίστασις τῆς Τροίας, ἥτις ἕνεκα τῆς κρατερᾶς ἀμύνης τῶν μισθοφορούντων εἰς τὸν κατεπάνω Νορμαννῶν, ἀντέσχε πολιορκουμένη ἐπὶ τρεῖς ὅλους μῆνας. Οὐχ ἧττον δὲ μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ δραστηριότης τοῦ Βοϊωάννου, καταλαβόντος τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Αὔφιδον ἀμυντικὴν γραμμήν. Τοιαύτη δὲ ἀντίστασις ἠνάγκασε τὸν Ἐρρῖκον νὰ ἐγκαταλίπῃ πᾶσαν σκέψιν περὶ καθυποτάξεως τῶν ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ βυζαντιακῶν κτήσεων. Διὸ ἠρκέσθη συνθηκολογῶν μετὰ

τῶν ἀμυντόρων τῆς Τροίας, ἥτις μετ' οὐ πολὺ περιήρχετο καὶ πάλιν εἰς τὸν κατεπάνω, καὶ δεχόμενος τὸν ὅρκον τῆς πίστεως τῶν Λαγγοβάρδων ἡγεμόνων χωρὶς μηδὲ ἅπαξ νάντιμετρηθῇ ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους. Οὕτω δ' ἐλάχιστα κατορθώσας ἐπέστρεψεν ὑπερμεσοῦντος τοῦ 1022 εἰς τὴν Γερμανίαν, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῇ 13 Ἰουλίου 1024.

Βραχὺν δὲ χρόνον μετὰ τὴν ἀναχώρησιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου τὰ τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου ἐπανήρχοντο εἰς τὸ πρώην καθεστὼς, οἱ Λαγγοβάρδοι ἡγεμόνες συνετάσσοντο καὶ πάλιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, διὰ κοινῆς ἐκστρατείας αὐτῶν καὶ τοῦ Βοϊωάννου κατελαμβάνετο ἡ Καπύη, ἀποδιδομένη εἰς τὸν σύμμαχον τῶν Βυζαντίνων, τὸν ἔκπτωτον Πανδοῦλφον, καὶ ἀποκαθίστατο εἴπερ ποτὲ μέγα τὸ ἐν τῇ ἰταλικῇ χερσονήσῳ ἀξίωμα τοῦ Βυζαντίου. Ἤδη δὲ πρὶν ἢ πέσῃ ἡ Καπύη τὸν Μάϊον τοῦ 1026, ὅτε δὲν ἔζη πλέον ὁ Βουλγαροκτόνος, ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἰσχὺς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἦτο οὕτω μεγάλη, ὥστε ὁ Βασίλειος εἶχεν ἀπόφασιν νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν χερσόνησον. Οὐδ' ἔμελλεν ὁ πλοῦς ἐκεῖνος νὰ ἐπιχειρηθῇ ἁπλῶς πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀσφαλῶς διὰ τῆς δεξιότητος τοῦ Βοϊωάννου στηριχθέντων δύο βυζαντιακῶν θεμάτων τῆς νοτίου Ἰταλίας, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ὁ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀσίᾳ καλλίνικος ἀναδειχθεὶς ἐμελέτα στρατείαν κατακτητικήν. Ταύτης δὲ πρῶτος ἐπὶ τοῦ παρόντος σκοπὸς ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Σικελίας, ἐν ᾗ ἐκλονεῖτο ἡ δύναμις τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἡ διὰ τῶν ὅπλων ὑποστήριξις τῶν ἀπέναντι τῆς Ῥώμης ἐκκλησιαστικῶν ἀξιώσεων τοῦ Βυζαντίου. Ἤδη δὲ πρόσκοπος τῆς στρατείας ταύτης τοῦ γηραιοῦ βασιλέως στρατιὰ ὑπὸ τὸν εὐνοῦχον στρατηγὸν Ὀρέστην εἶχεν ἀποβιβασθῇ εἰς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας καὶ ἤρχισε συμπράττουσα μετὰ τοῦ Βοϊωάννου, ἀνεμένετο δὲ ἀνυπομόνως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ αὐτὸς ὁ Βασίλειος, ὅτε αἴφνης ἠγγέλθη τὸ θλιβερὸν μήνυμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

κη'

Ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 15 Δεκεμβρίου 1025 ἀπέθνησκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ βασιλεὺς ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου

Εὐσταθίου. Ἡ νόσος ἡ ἀγαγοῦσ' αὐτὸν εἰς τὸν τάφον ὑπῆρξεν αἰφνιδία, οὐδ' εἶνε ἀνάγκη νὰ φυλοκρινηθῶσιν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτῆς, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Βασίλειος εἶχε θνήσκων ἡλικίαν ἐτῶν περίπου ἑβδομήκοντα, εἰ μὴ καὶ πλέον. Νοσῶν δὲ ἤδη ἀντικατέστησε τὸν θανόντα πατριάρχην διὰ τοῦ καθηγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου Ἀλεξίου, ὅστις ἐπεσκέφθη τὸν μελλοθάνατον βασιλέα, φέρων πρὸς αὐτὸν τὴν τιμίαν κεφαλὴν τοῦ Προδρόμου. Ἐνεθρόνισε δὲ τὸν νέον πατριάρχην ἐν σπουδῇ διὰ τοῦ πρωτονοταρίου Ἰωάννου, δι' οὗ διῴκει τὰ κοινὰ ὡς διὰ πρωθυπουργοῦ.

Ὁ Βασίλειος, μείνας ἄγαμος, κατέλιπε διάδοχον τὸν ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον. Παράδοσις περίεργος, περιφερομένη μὲν πάντως παρὰ τοῖς συγχρόνοις Βυζαντίνοις, ἀλλὰ περιελθοῦσα εἰς ἡμᾶς μόνον διὰ τοῦ Σύρου χρονογράφου Ματθαίου τοῦ Ἐδεσσηνοῦ, διηγεῖτο, ὅτι ὁ βασιλεὺς βραχὺ πρὸ τοῦ θανάτου ἐνετείλατο νὰ στείλωσι ταχυδρόμους πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπόντα ἐν Νικαίᾳ, ὅπως σπεύσῃ πρὸς αὐτόν. Ἀλλ' οἱ περιστοιχίζοντες τὸν θνήσκοντα, μὴ στέργοντες τὸν Κωνσταντῖνον ὡς βασιλέα, κατεκράτησαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν. Κατανοήσας δ' ὁ Βασίλειος μετὰ ματαίας ὑπομνήσεις τὸν δόλον τῶν αὐλικῶν, διέταξε τοὺς θεράποντας νὰ προσκομίσωσιν ἵππον. Ἐγερθεὶς δ' ἐκ τῆς κλίνης καὶ ἀναβὰς ἐπ' αὐτόν, ἐξῆλθεν ἐκ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐπέδειξεν ἑαυτὸν εἰς ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ πόλει, ἀναγκάσας πολλοὺς νὰ κρυφθῶσιν ἐκ φόβου εἰς τὸν μυχὸν τῆς οἰκίας αὐτῶν. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ φόβου καταληφθέντες ἔσπευσαν οἱ ταχυδρόμοι νὰγάγωσι τὸν Κωνσταντῖνον πρὸς τὸν θνήσκοντα βασιλέα. Οὕτως ὁ βυζαντιακὸς λαὸς οὐδὲ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ θανάτου ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ τὸν βασιλέα ἄλλως ἢ οἷον εἶχε γνωρίσει ἐπὶ πεντήκοντα ὅλα ἔτη εὐκλεοῦς βασιλείας, εὔρωστον, ἔφιππον, αὐταρχικόν, ἐπιβάλλοντα τὴν θέλησιν αὐτοῦ, νικηφόρον, ἐμπνέοντα τὸν τρόμον.

Πνέων τὰ λοίσθια ἐπέθηκεν ὁ βασιλεὺς τὰς τρεμούσας πρεσβυτικὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ γηραιοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν τὰς τελευταίας θελήσεις. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων διέταξε νὰ τελεσθῇ λιτότατα ἡ κηδεία αὐτοῦ, νὰ μὴ ταφῇ περιβεβλημένος τὴν βασιλικὴν στολὴν καὶ μὴ κατατεθῇ τὸ θνητὸν αὐτοῦ σκήνωμα ἐν τῷ πολυτελεῖ μνημείῳ, ὅπερ ζῶν εἶχε κατασκευάσει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν ᾗ ἔκειντο οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ βασιλεῖς, ἀλλ' ἐν τῇ μικρᾷ ἐκκλησίᾳ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου

ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ἐν ᾗ ἤθελε νἀναπαυθῶσι τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ μετὰ τῶν ὀστῶν τῶν προσκυνητῶν.

Ἐπὶ μακρὸν βεβαίως ὁ τάφος τοῦ Βασιλείου ἐτύγχανεν ἐκεῖ ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὄπισθεν τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν οὐ μακρὰν τοῦ Ἑβδόμου τῶν προσηκουσῶν τιμῶν παρὰ τῶν σεβομένων τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου νικητοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀράβων. Ἀλλ' ὅτε τὸ Βυζάντιον ὑπετάχθη εἰς τοὺς Λατίνους, ἡ μὲν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου μετεβλήθη εἰς θρεμμάτων ἔπαυλιν, ἤτοι εἰς στάβλον, ὁ δὲ τάφος παρημελήθη καὶ ἐλησμονήθη. Ἀλλ' ὅτε τέλος ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἐκ Νικαίας ἐλθών, ἐπολιόρκει τὴν λατινοκρατουμένην Κωνσταντινούπολιν, ἄνδρες τινὲς τῶν ὑπ' αὐτὸν, εἰσελθόντες εἰς τὴν ἠρειπιωμένην μονὴν, εἶδον αἴφνης ἔν τινι γωνίᾳ ἱστάμενον λείψανον ἀνδρὸς ἀπὸ πολλοῦ κεκοιμημένου, σωζόμενον ὁλόκληρον καὶ γυμνὸν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Ὁ νεκρὸς ἔφερεν ἐπὶ στόματος καλαμίνην ποιμενικὴν σύριγγα. Ἱεροσυλοι εἶχον μεταποιήσει εἰς ποιμένα τῶν ἐνδιαιτωμένων ἐν τῇ στάνῃ προβάτων τὸν χλευαζόμενον νεκρόν. Ἀλλ' οἱ στρατιῶται τοῦ Παλαιολόγου ἀνεγνώρισαν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ παρακειμένου τάφου τίς ὁ ἀκήδευτος εἰς γέλωτα τῶν ξένων κατακτητῶν. Καὶ ὁ βασιλεὺς μαθὼν ἔπεμψε χρυσόπαστα σηρικὰ ἱμάτια καὶ ἐξαποστείλας ὑμνοπόλους ἀνεκόμισε μετὰ τιμῆς καὶ πολλῆς δορυφορίας εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν ἐν Σηλυβρίᾳ μονὴν τοῦ Σωτῆρος τὴν ὑπὸ ἀκοι-

ΣΤΟΛΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΕΠΙ
ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΕΦΑΝΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ

μήτου φωτὸς ἔκτοτε περιλαμπομένην θήκην τὴν ἐνέχουσαν τὸ λείψανον τοῦ μεγάλου Βουλγαροκτόνου.

κθ'

Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου.

ΑΡΧΙΚΟΝ Κ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Κωνσταντῖνος ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἦτο ἤδη γηραιός, ἔχων ἡλικίαν ἑξήκοντα καὶ ἑπτὰ περίπου ἐτῶν, ὅτε ἀνέλαβε μόνος αὐτὸς τὴν ἀρχήν. Πράγματι ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν καὶ μόνον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν αὐτὸν διάδοχον τοῦ Βασιλείου, οὗ ἦτο, καθ' ἃ εἴδομεν ἤδη, συμβασιλεὺς ἀπὸ τοῦ 976. Καὶ ἀληθῶς οὐδέποτε κατὰ τύπους εἶχε παύσει θεωρούμενος τοιοῦτος. Τὸ ὄνομ' αὐτοῦ ἀνεγράφετο ἐπί τε τῶν νομισμάτων καὶ τῶν μολυβδοβούλλων κοινῇ μετὰ τοῦ Βασιλείου, καὶ κοινῇ ὑπεγράφοντο παρ' ἀμφοτέρων αἱ νεαραί, ὡς κοινὸν δ' ἔργον τῶν δύο συμβασιλέων ἐθεωροῦντο τὰ οἰκοδομικὰ ἔργα τὰ τελεσθέντα κατὰ τὴν πεντηκονταετίαν μεταξὺ τοῦ 976 καὶ τοῦ 1025. Καὶ τῆς μὲν κατὰ τὰ ἔτη 989 μέχρι 995 γενομένης μεγάλης ἐπισκευῆς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἧς ἔπεσεν ἐκ σεισμοῦ, συμβάντος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 989, ὁ μέγας τροῦλλος καὶ ἡ ἀνατολικὴ ἁψίς, δὲν ἐσώθη ἐπιγραφὴ ἀναγράφουσα τὸ ὄνομ' ἀμφοτέρων τῶν βασιλέων. Ἀλλὰ πάντως τὸ μέγα ἐκεῖνο ἔργον, οὗ καὶ μόνα τὰ ἱκρία ἀπῄτησαν δαπάνην μεγίστην, ἀνεφέρετο εἰς ἀμφοτέρους, καθ' ἃ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν σωζομένων ἐπιγραφῶν ἄλλων κτιρίων, εἷα πλεῖστα ἐπεσκευάσθησαν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σεισμοῦ ἐκείνου φθορὰν ἢ ὅλως νέα ᾠκοδομήθησαν ἐπὶ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ἐν οἷς καὶ ὁ φέρων τὰ ὀνόματα τῶν δύο

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ἀδελφῶν πύργος τῶν μεγάλων ἐπιθαλασσίων τειχῶν τῆς βασιλευούσης. Καὶ ἐν μικροῖς δὲ καλλιτεχνήμασιν ἐφέρετο ἐνίοτε τὸ ὄνομα τῶν δύο ἀδελφῶν ὁμοῦ *.

Ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἔργων τῆς διοικήσεως μετεῖχεν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ ἐν τοῖς πολέμοις δὲ πλέον ἢ ἅπαξ συνεστράτευσε μετὰ τοῦ Βασιλείου. Μόνον δὲ ὁ ὑπέρογκος τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ νοῦς κατώρθωσε νὰ παραγκωνίσῃ τὸν Κωνσταντῖνον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ταχθῇ εἰς πολλῷ ἧττονα μοῖραν μέχρι σχεδὸν ἀφανείας. Καὶ διὰ τοῦτο ἐλέχθη καὶ δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὑπῆρξε διάδοχος τοῦ Βασιλείου, ἐν ᾧ ὀρθότερον ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν ἁπλῶς, ὅτι μετὰ

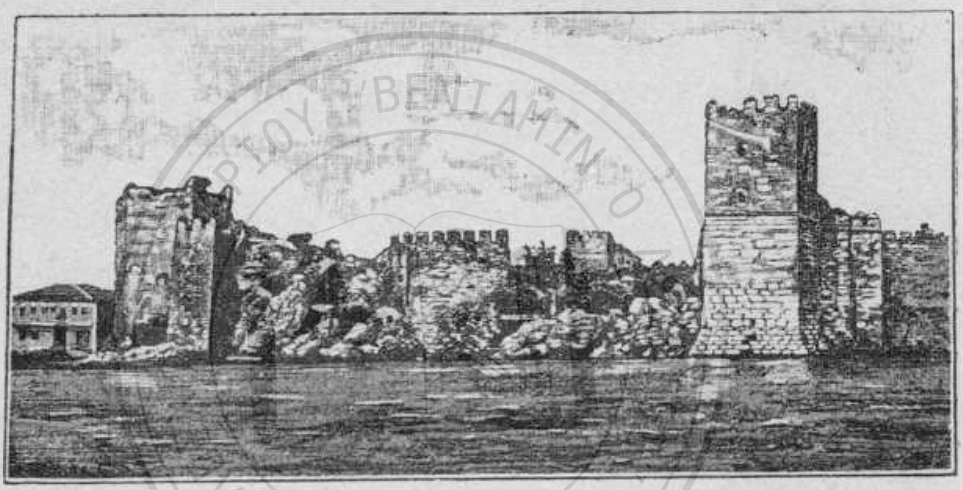

ΕΠΙΘΑΛΑΣΣΙΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

τὸν θάνατον τοῦ Βουλγαροκτόνου περιῆλθεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ἡ μοναρχία.

Ὅτε δὲ παρέλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος τὸν θρόνον, τὸ Βυζάντιον εἶχεν ἀνέλθει διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τόλμης, συνέσεως καὶ ἀνδραγαθίας τοῦ Βασιλείου εἰς ὑψίστην περιωπήν. Ἡ ἔκτασις τοῦ κράτους ἦτο εἴπερ ποτὲ μεγάλη, ἡ Βουλγαρία ἦτο καθυποτεταγμένη, οἱ Σαρακηνοὶ εὑρίσκοντο ἡττημένοι καὶ τεταπεινωμένοι ἐν Ἀσίᾳ, ἐν παρακμῇ δὲ κατὰ τὴν Σικελίαν, οἱ Δαλμάται καὶ οἱ Χρωβάται ἔπτησσον πρὸ τοῦ βασιλέως, τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ γοητεία τοῦ Βυζαντίου εἶχεν

* Ἴδε τὴν ἐν σ. 235 εἰκόνα τοῦ ὑράσματος, ἐφ' οὗ ἐπιγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν συμβασιλέων.

ἐπεκταθῆ ἐν Ἀσίᾳ μέχρι τῆς Κασπίας καὶ μέχρι τοῦ Εὐφράτου, ἡ δὲ Ἀρμενία, ἡ Ἰβηρία καὶ ἡ Ἀσπρακανία ἦσαν χῶραι ὑποτελεῖς. Οἱ Ῥῶσοι ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Βασιλείου, ἡ δ' ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἀναθάρρησις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ Βασιλείου συνεδέετο πρὸς ἐξασθένησιν αὐτῆς τῆς γερμανικῆς ἐν τῇ χερσονήσῳ ἐπιδράσεως καὶ αὐτοῦ τοῦ παπισμοῦ. Πᾶσα δὲ τέλος ἀντίστασις ἀποτολμηθεῖσα ἐν αὐτῷ τῷ κράτει εἶχε καταβληθῆ, καὶ οἱ πόροι τοῦ κράτους παρὰ τοὺς διηνεκεῖς πολέμους καὶ τὰς δαπάνας τῶν νέων κτιρίων καὶ τῶν νέων ὀχυρώσεων καὶ τὴν χάριν κουφισμοῦ τῶν ὑπηκόων μὴ εἴσπραξιν τοῦ φόρου τῶν δύο τελευταίων ἐνιαυτῶν τῆς ἀρχῆς τοῦ Βουλγαροκτόνου εἶχον αὐξηθῆ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Βασίλειος θνήσκων ἀφῆκεν ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ κατὰ τὴν ἄλλως ὑπερβολικὴν μαρτυρίαν τοῦ Σύρου χρονογράφου Ὑαχία θησαυροὺς ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τεσσαράκοντα καὶ τρία ἑκατομμύρια καὶ διακοσίας χιλιάδας ὑπερπύρων, ἤτοι πρὸς ἑπτακόσια περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν, κατὰ δὲ τὰ μαρτυρούμενα ὑπὸ τοῦ Ζωναρᾶ ποσὸν διακοσίων πεντήκοντα περίπου ἑκατομμυρίων. Καὶ πάλιν δὲ τὰ ποσὰ ταῦτα πρέπει νὰ πενταπλασιάσωμεν περίπου, ὅπως ἀνεύρωμεν τὴν ἀντίστοιχον σημερινὴν ἀξίαν πρὸς τὸν ἔκτοτ' ἐκπεσόντα χρυσόν. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις, ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους, ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον κατοίκων, ἦτο ἡ πολυανθρωποτάτη, περικαλλεστάτη καὶ πλουσιωτάτη τῶν ἐν τῷ τότε χρόνῳ πόλεων τῆς Εὐρώπης, τὸ μέγιστον ἐμπόριον τοῦ τότε κόσμου, ἑλκύουσα τούς τ' ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐμπόρους, κινοῦσα τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὴν καὶ ἐπιβάλλουσα τὴν τέχνην αὐτῆς μέχρι τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Ἀρμενίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας.

Τοιαύτη αὔξησις δὲν ἦτο ἀληθῶς ἀπηλλαγμένη κινδύνων. Ἰδίως δὲ εἰς ἀνησυχίαν ἠδύναντο νὰ ἐμβάλωσιν αἱ εἰς τὴν Ἀσίαν ἀρξάμεναι ἐπιδρομαὶ τῶν Σελδσουκιδῶν Τούρκων, ἡ διὰ τῆς καθυποτάξεως τῆς Βουλγαρίας γειτνίασις πρὸς τοὺς φιλοπολέμους Πατζινάκας, ἡ πρὸς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας ἀνοιχθεῖσα εἰς τοὺς Νορμαννοὺς ὁδός. Ἀλλ' ἦσαν κίνδυνοι πρόωροι, οὐδὲ ἠδύναντο τό γε νῦν ἔχον νὰ πειληθῶσι παρὰ τῶν λαῶν ἐκείνων δεινὰ σοβαρὰ εἰς πολιτείαν, ἥτις εἶχε δυνηθῆ ἐπὶ τῶν τριῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων νὰ κατισχύσῃ σθεναρῶς τῶν Σαρακηνῶν, τῶν Ῥώσων καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἤρκει νὰ συνεχισθῇ τὸ πρόγραμμα τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ καὶ μάλιστα τὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Ἀλλ' ὁ γέρων ὁ ἀναλαβὼν τὸ βάρος τῆς ἀρχῆς μετὰ τὸν νικηφόρον ἀδελφὸν δὲν ἦτο ἀντάξιος διάδοχος τοῦ Βουλγαροκτόνου, οὐδ' ἠδυνήθη νὰ μεταβάλῃ ἐν τῷ γήρατι τὰς κακὰς ἕξεις, ὧν ἕνεκα κατώρθωσε νὰ ὑπερευδοκιμήσῃ καὶ ἐπισκιάσῃ αὐτὸν συμβασιλεύοντα κατὰ τύπους ὁ πολλῷ ἀνώτερος αὐτοῦ Βασίλειος. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἡ βασιλικὴ ἀρχὴ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰπολυθῶσιν ἀδέσμευτοι αἱ ἐμφωλεύουσαι ἐν αὐτῷ κακίαι πρὸς ζημίαν τῆς πολιτείας. Οὕτω δὲ μία καὶ μόνη τριετία, καθ' ἣν ἐβασίλευσεν, ἤρκεσε νὰ περιστήσῃ τὴν πολιτείαν εἰς δεινὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας, νὰ παρασκευάσῃ ἀχαλίνωτα τὰ κακὰ τῆς στρατοκρατίας καὶ νὰ ἐξασθενήσῃ ἐν χρόνῳ βραχεῖ τὸ Βυζάντιον τὸ διὰ τῶν μόχθων ἑβδομήκοντα ὅλων ἐτῶν ἀνελθὸν εἰς τὴν ὑψίστην περιωπήν.

λ'

Κακοδιοικησία ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἄλκιμον μὲν ἦτο τοῦ πρεσβύτου Κωνσταντίνου τὸ σῶμα κατὰ τὸν Ψελλὸν, ἀλλὰ δειλὴ ἡ ψυχή. Αἱ δὲ χείρισται τῶν κακιῶν αὐτοῦ ἦσαν ἡ πρὸς τὰ πολιτικὰ ῥαθυμία, ἡ φιληδονία καὶ τὸ ὀργίλον, συμπαρεζευγμένον πρὸς ὀξύρροπον ὠμότητα. Κατώτερος ὢν γαστρὸς καὶ ἀφροδισίων, ἑνωρὶς περιπεσὼν εἰς χηρείαν, ἠρέσκετο εἰς δεῖπνα πολυτελῆ καὶ ἑδέσματα μεστὰ καρυκευμάτων καὶ ὀρχηστρίδας καὶ ἱπποδρομίας καὶ θέατρα καὶ κυνηγέσια καὶ μίμους καὶ γελωτοποιούς, καὶ διενυκτέρευε περὶ κύβους καὶ κεττάβους. Περὶ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐνδιατρίβων, ἐπὶ τοσοῦτον ἠμέλει τῶν βασιλικῶν φροντίδων, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ ἐν τῇ αὐλῇ παρουσία ξένων πρέσβεων δὲν ἴσχυε νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰποστῇ τῆς κυβείας, ἂν ἐτύγχανε διατρίβων περὶ τοὺς κύβους.

Ἦτο κατὰ ταῦτα ὁ Κωνσταντῖνος ἡ τελεία ἀντίθεσις τοῦ Βασιλείου, ὡς ἦτο ὅλως διάφορος ἐκείνου περὶ τὸ λέγειν. Ὁ μὲν Βασίλειος ἦτο βραχυλογώτατος, αἱ δ' ἐπιστολαὶ αὐτοῦ καὶ τὰ δημόσια ἔγγραφα ἦσαν λακωνικώτατα. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ Κωνσταντῖνος, καίπερ μετρίας τυχὼν παιδείας, εἶχεν εὔροιαν λόγου καὶ γλαφυρίαν τοιαύτην, ὥστε καὶ ὑπαγορεύων εἰς ταχυγράφους γραμματεῖς προέτρεχεν αὐτῶν, μὴ προφθανόντων νὰ γράφωσι τὰ ὑπαγορευόμενα.

Ἀλλὰ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Βασίλειον, ὅστις πάντα τὰ πολιτικὰ

ἠγάπα νὰ πράττῃ ἐπὶ τὸ αὐταρχικώτερον, αὐτὸς, ὁ Κωνσταντῖνος, παραδιδόμενος εἰς τὰς ἡδονὰς, διῴκει τὰ κοινὰ δι' ἄλλων. Δυστυχῶς δ' οἱ εἰς οὓς ἀνέθετε τὴν διοίκησιν πᾶν τι ἄλλο μᾶλλον ἦσαν ἢ δόκιμοι ἄνδρες, ἀλλ' ἀνεβιβάζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐκτομίαι οἰνόληπτοι καὶ ἐπίτριπτοι, ἀνδράρια πάσης μιαρίας καὶ βδελυρίας ἐμπεπλησμένα. Παρὰ τοῦ Σκυλίτζη παραλαμβάνων παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς ὁ Κεδρηνὸς τὸν κατάλογον τῶν τοιούτων ἐκλεκτῶν τοῦ Κωνσταντίνου, οἵτινες προεκρίθησαν τῶν ἐξεχόντων ἐπὶ γένει καὶ ἀρετῇ, παρορραθέντων. Οἱ θαλαμηπόλοι τοῦ αὐτοκράτορος ὑπεδύθησαν τὰς ἀνωτάτας ἀρχάς. Καὶ Νικηφόρος μέν τις, ὁ πρῶτος τῶν θαλαμηπόλων, προεβλήθη δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ παρακοιμώμενος, ἤτοι πρωθυπουργὸς ἅμα καὶ ἀρχιστράτηγος, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον· ἄλλος δὲ Νικηφόρος ὁ μετ' ἐκεῖνον τὰ δευτερεῖα φέρων ἐτιμήθη πρωτοβεστιάριος, Συμεὼν δὲ ὁ τρίτος ἀνεδείχθη δρουγγάριος τῆς βίγλας, ἄλλος δέ τις τῶν κατωτέρων θαλαμηπόλων ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ξένους ἐπικούρους ὡς μέγας ἑταιρειάρχης, εὐνοῦχος δέ τις Σπονδύλης ἐστάλη δοὺξ Ἀντιοχείας καὶ εἰς Νικήταν τὸν ἐκ Πισιδίας ἀνετέθη ἡ ἀρχὴ τῆς Ἰβηρίας. Ἐν ᾧ δὲ οὕτως οὐ μόνον τὰ πολιτικὰ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ στρατιωτικὰ ἀξιώματα καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς παρὰ τὰ σύνορα χώραις, ἐν αἷς μεγίστη ἀπητεῖτο προσοχὴ ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους τοῦ κράτους ἐπαφῆς, ἐπετρέποντο εἰς ἀνθρώπους ἀποβλήτους, οἱ ἀγαθοὶ καὶ οἱ διακεκριμένοι κατεδιώκοντο ἀνηλεῶς, καὶ ὡμῶς ἐξεδικοῦντο πάθη τοῦ αὐτοκράτορος παλαιά.

Οὕτως ὁ μὲν πατρίκιος Κωνσταντῖνος Βούρτζης, ὁ υἱὸς τοῦ μαγίστρου Μιχαὴλ, ἀπετυφλώθη, ἅτε πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου καταγγέλλων εἰς τὸν Βασίλειον τὰς ἀκολάστους αὐτοῦ πράξεις. Ἀλλὰ πολὺ σκληροτέρα ὑπῆρξεν ἡ τύφλωσις Νικηφόρου Κομνηνοῦ τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἀσπρακανίας, οὗ μόνον πταῖσμα ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸ καθῆκον στήριξις τῶν ἀτόλμως πρὸς τοὺς γείτονας ἐν Μηδίᾳ Σαρακηνοὺς πολεμούντων ἰδίων στρατιωτῶν καὶ ἡ ὑποχρέωσις αὐτῶν νὰ ὑπογράψωσιν ὅρκον, δι' οὗ ὤμνυον νὰντιστῶσι ῥωμαλέως ἐναντίον τῶν πολεμίων καὶ συναποθάνωσι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἐθεώρησε παραδόξως στασιαστικὸν ὁ αὐτοκράτωρ. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ πατρίκιος Βάρδας Φωκᾶς, ὁ ἔγγονος τοῦ ὁμωνύμου ἐπὶ Βασιλείου ἀποστάτου, ἀπετυφλώθη μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, διαβληθεὶς ὡς νεωτερίζων ἐναντίον τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐπηρώθησαν τὰς

ὄψεις ἢ ἐγλωσσοτομήθησαν. Χαρακτηριστικὸν δ' εἶνε, ὅτι οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἀνῆκον εἰς ἐπιφανεστάτους οἴκους τοῦ βασιλείου καὶ ὅτι κατὰ τῶν πλείστων ἐπεσείετο ἡ διαβολὴ μελετωμένης ἀποστασίας. Καὶ ἄπορον μὲν εἶνε πῶς τοιαύτη συστηματικὴ καταδίωξις καὶ ἀπάνθρωπος ὠμότης δὲν ἐκίνησε πράγματι εἰς ἀποστασίαν τοὺς μεγάλους εὐπατρίδας τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἔλειψαν ἐνιαχοῦ ἐμφύλιοι μεταξὺ τῶν ἀρχόντων ἀγῶνες, οἷος ὁ μεταξὺ τοῦ πατρικίου Βασιλείου Σκληροῦ καὶ τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ τοῦ θέματος Βουκελλαρίων Προυσιανοῦ. ὅστις ἀπέληξεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως δι' ὑπεροχίας τιμωρίαν ἀμφοτέρων καὶ τὴν ἔπειτα τύφλωσιν τοῦ Σκληροῦ, κατηγορηθέντος ἐπὶ μελετωμένῃ ἀποδράσει.

Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὴν ὠμότητα τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο καὶ ἡ οἰκτρὰ ἐπ' αὐτοῦ διοίκησις τῶν οἰκονομικῶν τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἴσως συνετέλεσε καὶ μέγιστος αὐχμὸς ἐν τῷ χρόνῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν βασιλέα ἀναγκαζόμενον νὰ εἰσπράξῃ οὐ μόνον τὴν ἐπιβαλλομένην δασμοφορίαν τῶν τριῶν ἐτῶν καθ' ἃ ἦρξεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς καθυστερουμένους φόρους τῶν δύο προτέρων ἐνιαυτῶν, οὓς εἶχεν ἀφήσει ἀνεισπράκτους ὁ Βασίλειος. Ὁποῖαι δὲ πιέσεις καὶ καταχρήσεις ἐτελοῦντο παρὰ τῶν διοικούντων τὰ θέματα, δεικνύουσι τὰ συμβάντα ἐν Ναυπάκτῳ, ἔνθα ὁ στρατηγῶν Γεώργιος ὁ διὰ τὸ ἄστατον τῆς γνώμης ἐπονομαζόμενος Μωρογεώργιος, ἐξηρέθισε διὰ τῆς ἀργυρολογίας αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπερβασιῶν τοὺς ἐγκατοίκους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε στασιάσαντες ἐφόνευσαν αὐτόν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐθεώρησε καθῆκον αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ θεραπεύσῃ τὰς πληγὰς τῶν οὕτω δεινῶς πασχόντων, νὰ τιμωρήσῃ ἀπηνῶς τοὺς αἰτίους τοῦ φόνου καὶ τυφλώσῃ αὐτὸν τὸν ἀρχιερέα τῆς Ναυπάκτου.

Εἰς δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου σπατάλην τοῦ δημοσίου πλούτου συνετέλει οὐ μόνον ἡ παρ' αὐτοῦ εἰς τοὺς εὐνοουμένους δωρεὰ πλήθους χρημάτων, ἀλλὰ καὶ ὁ δεκασμὸς ὃν ἐκ συστήματος μετήρχετο, θέλων νὰ καταστείλῃ τοὺς ἀνησύχους τῶν πολεμίων καὶ ἀποφεύγων τὴν διὰ τῶν ὅπλων ἐπίθεσιν κατ' αὐτῶν. Οὐχ ἧττον δὲν ὑπῆρξεν ὅλως ἀπόλεμος ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, οὐδ' ἠδυνήθη τὸ παρ' ἅπαν νὰ δαμάσῃ διὰ χρημάτων τὴν πολεμικὴν ὁρμὴν τῶν Πατζινάκων καὶ τῶν Σαρακηνῶν.

Καὶ οἱ μὲν Πατζινάκαι, ἀπὸ τοῦ ἐνάτου ἤδη αἰῶνος οἰκοῦντες περὶ τὴν σημερινὴν Τρανσυλβανίαν καὶ τὰ νότια τῆς Ῥωσίας καὶ ἐπεκτεινόμενοι ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι τοῦ Τανάϊδος, περιεστοίχιζον τὸ θέμα

Χερσῶνος καὶ διετήρουν πυκνὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Βυζαντίνων, διενεργοῦντες τὸ μεταξὺ τῆς Χερσῶνος καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ῥωσίας καὶ τῶν περικειμένων χωρῶν διάμεσον ἐμπόριον. Εἰρηνικαὶ δ' ὡς τὸ πλεῖστον εἶχον ὑπάρξει διὰ τοῦτο αἱ σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον συμφώνως πρὸς τὰς ὑποθήκας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας κατέστησεν αὐτοὺς ὁμόρους τῶν Πατζινακῶν, οἵτινες, ἄλλως πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν ταταρικῶν φύλων, τῶν Οὔζων καὶ Κομάνων, εἰλκύσθησαν ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὰς πρὸς νότον τοῦ Ἴστρου χώρας. Καὶ ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν κίνδυνος ἔμελλε κυρίως νὰ παραστῇ δεινὸς ἀργότερον, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου. Ἀλλ' ἤδη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλείου ἐπιχειροῦσι τῷ 1027 τὴν πρώτην ἐπιδρομὴν, εἰσβαλόντες εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ πλείστους ζωγρήσαντες καὶ σφάξαντες. Ὁ δὲ βασιλεὺς ταραχθεὶς ἀνέθηκε τὴν ἄρυναν τῆς χώρας εἰς ἄνδρα, ὃν γινώσκομεν ἤδη μεταξὺ τῶν ἐπὶ τοῦ Βασιλείου διακριθέντων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῶν βουλγαρικῶν πολέμων, Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην. Ὁ Διογένης, περιβεβλημένος τότε τὴν ἀρχὴν τοῦ Σιρμίου, ἀνεδείχθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος δοὺξ Βουλγαρίας. Ἀναλαβὼν δὲ γενναίως τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐντολὴν, συνεπλάκη πολλάκις πρὸς τοὺς Πατζινάκας, διασπαρέντας εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν δηουμένην χώραν, καὶ, νικήσας αὐτοὺς, ἠνάγκασε νὰ διαπεραιωθῶσι τὸν Ἴστρον, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια. Οὕτω δὲ τό γε νῦν ἔχον ἀπεκρούσθη ὁ ἐξ αὐτῶν ἐπικείμενος κίνδυνος.

Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον στόλος τῶν Σαρακηνῶν τῆς Ἀφρικῆς ἔπλευσε κατὰ τῶν Κυκλάδων. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνέθηκε τὴν καταπολέμησιν τῶν Ἀράβων τούτων ἐπιδρομέων εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦ θέματος Σάμου Γεώργιον Θεοδωροκᾶνον, ἀνήκοντα εἰς γένος ἐπιφανὲς τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, ἴσως δὲ υἱὸν τοῦ ἐπὶ Βασιλείου φρουραρχήσαντος τῆς Φιλιππουπόλεως, καὶ εἰς τὸν στρατηγὸν Χίου Βεριβόην. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Χίος δὲν ἀπετέλει ἴδιον θέμα, ἀλλ' ἐτάσσετο εἰς τὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἰς ὃ καὶ αἱ Κυκλάδες, ὁ χρονογράφος Σκυλίτζης, ὃν ἀντιγράφει ὁ Κεδρηνὸς, λέγων τὸν Βεριβόην στρατηγὸν Χίου, ἐννοεῖ βεβαίως στρατηγὸν τοῦ θέματος Αἰγαίου πελάγους, ἀναφέρει δὲ τὴν Χίον ἴσως ὡς ἐξ αὐτῆς στρατεύσαντος τοῦ Βεριβόη μετὰ τοῦ Θεοδωροκάνου ἐναντίον τῶν τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ αὐτοῦ θέματος περι-

πολούντων καὶ ὀηούντων Ἀγαρηνῶν. Συμπλακέντες δὲ οἱ δύο στρατηγοὶ πρὸς τὸν στόλον τῶν Ἀράβων, ἐνίκησαν αὐτοὺς ἐν ναυμαχίᾳ, καθ' ἣν δώδεκα μὲν πλοῖα τῶν πολεμίων συνέλαβον αὐτανδρα, τὰ δὲ λοιπὰ διεσκόρπισαν, ἀπαλλάξαντες οὕτω τὰς Κυκλάδας τῶν ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς ὁρμῆς κινδύνων.

λα'.

Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς.

Τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου ἐνόσησεν ὁ Κωνσταντῖνος τῇ 9 Νοεμβρίου 1029. Αἰσθανθεὶς δὲ προσεγγίζον τὸ τέρμα τοῦ βίου, ἐσκέφθη περὶ τῆς διαδοχῆς. Καὶ ταῦτα διότι ἐκ τῆς ἐνωρὶς θανούσης ὡραίας καὶ ἀγαθῆς συζύγου Ἑλένης, τῆς θυγατρὸς τοῦ πατρικίου Ἀλυπίου, δὲν εἶχε γεννήσει υἱόν, ἀλλὰ μόνον θυγατέρας τρεῖς. Τούτων ἡ μὲν πρεσβυτέρα Εὐδοκία, λωβηθεῖσα τὸ σῶμα ὑπὸ λοιμικοῦ νοσήματος, εὐλογίας, ὡς ὑποτίθεται, εἶχε καρῇ μοναχῇ, ὑπελείποντο δ' ἐν τοῖς ἀνακτόροις δύο, ἡ Ζωὴ καὶ ἡ Θεοδώρα, ἀμφότεραι ἀνύμφευτοι, καίπερ ἔξωροι ἤδη γάμου. Καὶ ἡ μὲν Ζωὴ ἦγεν ἤδη τὸ πεντηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος, ἡ δὲ Θεοδώρα εὑρίσκετο ἤδη περὶ τὸ τεσσαρακοστόν.

Ἀπεφάσισε λοιπὸν ὁ μελλοθάνατος Κωνσταντῖνος νὰ ὑπανδρεύσῃ ἐν σπουδῇ τὴν ἑτέραν τῶν θυγατέρων τούτων καὶ ἀναδείξῃ βασιλέα καὶ διάδοχον τὸν ἐπ' αὐτῇ γαμβρόν. Ὡς τοιοῦτον δ' ἐξέλεξε τὸν Κωνσταντῖνον Δαλασσηνόν, ἀνήκοντα εἰς γένος τῶν ἐπιφανεστάτων ἐν Βυζαντίῳ. Καὶ ἐνθυμεῖται μὲν βεβαίως ἤδη ὁ ἀναγνώστης τὸν Δαμιανὸν Δαλασσηνὸν τὸν ἐν ἔτει 999 ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἀπάμειαν μάχῃ φονευθέντα δοῦκ' Ἀντιοχείας καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἀποσταλεὶς πρὸς ἐκνίκησιν τῆς ἀποστασίας τῶν δύο Νικηφόρων, τοῦ Ξιφίου καὶ τοῦ Φωκᾶ. Θὰ ἴδωμεν δὲ τὸν αὐτὸν οἶκον διαπρέποντα καὶ κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα καὶ ἀναδεικνύοντα μὲν μίαν αὐτοκράτειραν, Εὐδοκίαν Δαλασσηνὴν τὴν πρώτην σύζυγον Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, συνδεόμενον δὲ πρὸς τοὺς Κομνηνοὺς δι' Ἄννας Δαλασσηνῆς τῆς περιδόξου μητρὸς τῶν Κομνηνῶν Ἀλεξίου, Ἰσαακίου καὶ Ἀδριανοῦ.

ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

1. Χρυσοῦν νόμισμα *Λέοντος Β'* καὶ *Ζήνωνος* τοῦ *Ἰσαύρου*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ἀναγράφονται μὲν ἀμφότεροι, παριστάνεται δὲ μόνος ὁ Λέων. Ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ἀμφότεροι ἐπὶ θρόνου, τοῦ Λέοντος κατέχοντος τὴν θέσιν τῆς τιμῆς πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Ζήνωνος. Τὰ γράμματα CONOB δηλοῦσι τὸ χάραγμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (CON), καθ' ὃν ἑβδομήκοντα καὶ δύο (OB) χρυσοῖ ἀπετέλουν μίαν λίτραν.
2. Χρυσοῦν νόμισμα τοῦ Dominus Noster ANASTASIVS PerPetuus AVGustus.
3. Ἀργυροῦν νόμισμα *τοῦ βασιλέως τῶν Ὀστρογόθων Θεοδωρίχου*, φέρον τὴν κεφαλὴν *Ἰουστίνου Α'*. Ἐν τῷ μονογράμματι τὸ ὄνομα THEODORICVS.
4. Χαλκοῦν νόμισμα τοῦ *Ἰουστινιανοῦ Α'* κατὰ τὸ ιθ' (XVIIII) ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, κεκομμένον ἐν Κυζίκῳ.
5. Χαλκοῦν νόμισμα τοῦ *Ἰουστίνου Β'* καὶ τῆς συζύγου *Σοφίας*, κεκομμένον τὸ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει.
6. Χαλκοῦν νόμισμα τοῦ *Μαυρικίου*, τῆς συζύγου *Κωνσταντίνης* καὶ τοῦ υἱοῦ *Θεοδοσίου*, κεκομμένον ἐν Χερσῶνι.
7. Ἀργυροῦν μιλιαρήσιον τοῦ *Ἡρακλείου* καὶ *Ἡρακλείου Κωνσταντίνου*. Ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου μέρους ἡ ἐπιγραφὴ deus adjuta Romanis.
8. Ἀργυροῦν μιλιαρήσιον *Κώνσταντος Β'* καὶ τοῦ υἱοῦ *Κωνσταντίνου Πωγωνάτου*.
9. Χρυσοῦν νόμισμα *Ἰουστινιανοῦ Β'* *Ῥινοτμήτου* καὶ τοῦ υἱοῦ *Τιβερίου*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους DN IVSTINIANVS ЄT TIBЄRIVS PP A, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου IhS ChS RЄX RЄGNANTIVM. Εἰκὼν Χριστοῦ περιβαλλομένου ὑπὸ σταυροειδοῦς φαγγίου καὶ κρατοῦντος τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ ἀρχαιοτάτη ἐπὶ νομισμάτων.
10. Χρυσοῦν νόμισμα *Κωνσταντίνου Ϛ'* παιδὸς μετὰ τῆς μητρὸς *Εἰρήνης*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους CONSTANTINOS Ϛ'(= καὶ) ЄIR, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου CONST AVGVSTI ЄT ЄIRI καὶ εἰκόνες τῶν προγόνων τοῦ βασιλέως, Λέοντος Γ', Κωνσταντίνου Ε' καὶ τοῦ πατρὸς Λέοντος Δ'.
11. Χρυσοῦν νόμισμα *Μιχαὴλ Γ'* παιδὸς, τῆς μητρὸς *Θεοδώρας* καὶ τῆς ἀδελφῆς *Θέκλης*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους MIXAHA S (=καὶ) ΘЄCLA, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ΘЄ OΘRA ΘЄ CPVNA. Ἀνακὶξ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ γράμματα.
12. Χαλκοῦν νόμισμα *Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους βασιλεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου καὶ bASILIOS bASIL ЄVS, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου bASILIOS Є h(ἐω) ΘЄO bASILЄVS ROMЄOK.
13. Ἀργυροῦν νόμισμα *Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους MP ΘY (= μήτηρ Θεοῦ) Δ ЄCΠOINA CωZOIC ЄYCЄBH MONOMAXON καὶ ὁ αὐτοκράτωρ στηρίζων τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τοῦ ξίφους.
14. Ἀργυροῦν νόμισμα *Ῥωμανοῦ Διογένους*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους: ἡ Θεοτόκος χριστοφοροῦσα M(ήτηρ) Θ(εοῦ) καὶ ὁ ἑξάμετρος ✝ ΠAPΘЄNE COI ΠOΛYAIN Є OC HAΠIKE ΠANTA KATOPΘOI καὶ εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος ὀρθίου.
15. Ἀργυροῦν νόμισμα *Μιχαὴλ τοῦ Παραπινάκη*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ✝ MIXAHA BACIA (Ὁ ΔOYKAC) καὶ εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου $\overline{IC}$ $\overline{XC}$ καὶ ὁ Χριστός.
16. Χρυσοῦν νόμισμα *Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ὁ Χριστὸς καθήμενος ($\overline{IC}$ $\overline{XC}$) καὶ ✝ K Є (=Κύριε) BOHΘЄ I, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ΔΛЄ-ΞIω Δ CΠOTH Tω KOMNHNω, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ὄρθιος σκηπτροφορῶν.
17. Ἀργυροῦν νόμισμα *Θεοδώρου Β' (Βατάτζη Δούκα) Λασκάρεως*, αὐτοκράτορος Νικαίας. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ ἅγιος Δημήτριος καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ ΘЄOΔOROC ΔOYKA καὶ O AΓIOC ΔMHTPOC, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ὁ Χριστὸς καὶ IC $\overline{XC}$. Ἡ δ' ἐπιγραφὴ $\overline{IC}$ AK δὲν ἠρμηνεύθη ἐπαρκῶς μέχρι τοῦδε.
18. Χρυσοῦν νόμισμα *Μιχαὴλ Παλαιολόγου*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ὁ βασιλεὺς γονυπετὴς πρὸ τοῦ Ἰησοῦ, ὄπισθεν δὲ τοῦ βασιλέως ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ· ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ἡ Θεοτόκος, περὶ δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ὁ περίβολος τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
19. Ἀργυροῦν νόμισμα *Ἀλεξίου Β' Κομνηνοῦ* αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ὁ αὐτοκράτωρ ἔφιππος, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ἔφιππος ὁ πολιοῦχος ἅγιος Εὐγένιος.

ΕΠΙΣΗΜΑΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Ἀλλ' ἡ μεταβίβασις τῆς βασιλείας εἰς τὸν ἔκγονον τοῦ ἐπιφανεστάτου ἐκείνου οἴκου ἀπήρεσκεν εἰς τὸν ὀρουγγάριον τῆς βίγλης, ἤτοι ἀρχηγὸν τῆς βασιλικῆς σωματοφυλακῆς, τὸν Συμεών, ὅστις δίκην ἄλλου ἐπάρχου τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων πραιτωριανῶν εἶχεν ἴδιον ὑποψήφιον τοῦ θρόνου. Διὸ παρακωλύεται μὲν ἐντέχνως ἡ ἐκ τοῦ Ἀρμενιακοῦ θέματος εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ βασιλέως ἄφιξις τοῦ Δαλασσηνοῦ, ἄγεται δ' εἰς τὰ βασίλεια ὁ ὑποψήφιος τοῦ Συμεών Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρός.

Ἦτο δ' ὁ Ῥωμανὸς ἤδη γέρων ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἔτη γεγονώς. Ἀνῆκε δ' εἰς γένος ἀσιατικὸν τῶν διαπρεπεστάτων ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει, οὗ αἱ ἀρχαὶ ἀνέρχονται εἰς τὸν ἕνατον αἰῶνα, καθ' ἃ καὶ οἱ οἶκοι τῶν Σκληρῶν καὶ τῶν Φωκάδων. Ὁ γενάρχης τοῦ οἴκου Λέων εἶχε διαπρέψει ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν ἤδη ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ. Ὁ δὲ ἀνεψιὸς τοῦ Λέοντος Ἀργυροῦ καὶ ὁμώνυμος αὐτοῦ Λέων εἶχε νυμφευθῆ τῷ 920 τὴν θυγατέρα Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ Ἀγαθήν. Καὶ ἐπὶ Βασιλείου δὲ τοῦ Βουλγαροκτόνου οἱ Ἀργυροὶ ἦσαν κηδεσταὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἑνὸς αὐτῶν, τοῦ μαγίστρου Λέοντος, λαβόντος σύζυγον ἀδελφήν τινα τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ γάμου ἐγεννήθησαν ἡ Μαρία ἡ συζευχθεῖσα μετὰ Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῶν Βενετῶν Πέτρου Β' Ὀρσεόλου καὶ ὁ Ῥωμανός. Οὕτω δὲ ὁ νῦν ὑπὸ τοῦ Συμεών ὑποδεικνυόμενος ὡς διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως ἐξ ἀδελφῆς, ὡς τοιοῦτος δὲ, ἂν μάλιστα ἐγίνετο καὶ γαμβρὸς αὐτοῦ, ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ εἴπερ τις καὶ ἄλλος δικαιούμενος νὰ διαδεχθῇ τὸν Κωνσταντῖνον, συνεχίζων τὰς παραδόσεις τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

Ἀλλ' ὑπῆρχε κώλυμα ἄξιον λόγου πρὸς τέλεσιν τοῦ γάμου τοῦ Ῥωμανοῦ μετὰ τῆς ἑτέρας τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις θυγατέρων τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Ῥωμανὸς ἦτο ἔγγαμος. Ἀλλ' ὅτε ἤχθη εἰς τὰ βασίλεια, εὑρέθη πρὸ διλήμματος μὴ ἐπιδεχομένου μακρὰς ἀναβολάς. Πρὸ τῆς κλίνης δῆλα δὴ τοῦ μελλοθανάτου βασιλέως ἐδηλώθη αὐτῷ, ὅτι ἤ ὤφειλε νὰ διαζευχθῇ τὴν σύζυγον καὶ περιβληθῇ τὸ διάδημα, γινόμενος γαμβρὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ἢ ἔμελλε νὰ πληρωθῇ τοὺς ὀφθαλμούς. Μαθοῦσα δὲ ταῦτα ἡ σύζυγος καὶ φοβηθεῖσα περὶ τοῦ ἀνδρὸς, μετ' αὐταπαρνησίας συγκινητικῆς εἰσῆλθεν ἑκουσίως εἰς μονὴν ἀφίνουσα ἐλεύθερον τὸν ἄνδρα.

Ἐκ δὲ τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Κωνσταντίνου προθύμως ἀπεδέχθη

τὴν μετὰ τοῦ Ῥωμανοῦ συζυγίαν ἡ πρεσβυτέρα Ζωή, ἥτις πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν καὶ ὑπερέκεινα εἶχε μνηστευθῆ μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Θεοφανοῦς καὶ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὄθωνος Γ'. Καὶ εἶχον μὲν περατωθῆ αἰσίως αἱ μετὰ τοῦ θείου τῆς Ζωῆς Βασιλείου περὶ τῆς μνηστείας πρεσβεῖαι, εἶχε δὲ καὶ διαπεραιωθῆ ἡ νύμφη εἰς τὴν Ἰταλίαν, καθ' ἃ εἴδομεν, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1002, ἀλλ' ὁ περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Ὄθωνος ἠνάγκασε τὴν Ζωὴν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄνυμφος δ' ἔκτοτ' ἐν τοῖς βασιλείοις ἔβλεπε τὰς ῥυτίδας σωρευομένας ἤδη ἐπὶ τοῦ προσώπου, ὅτε ἀπροσδοκήτως διὰ τοῦ γάμου μετὰ τοῦ Ῥωμανοῦ ἔτυχε συζύγου καὶ θρόνου. Οὕτω δὲ διὰ τῆς Ζωῆς ὁ θρόνος διεκρατήθη εἰς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν, εἰς ἣν μετὰ τὸν Ῥωμανὸν εἰσεβίβασε, καθ' ἃ θέλομεν ἴδει, ἡ ἀκόλαστος καὶ φίλαρχος γραῖα διὰ τῶν ἐξώρων αὐτῆς πρεσβυτικῶν ἐρώτων καὶ δύο ἑτέρους συζύγους.

Ἐκλιπόντος δὲ τοῦ κυρίου κωλύματος τοῦ προτέρου γάμου τοῦ Ῥωμανοῦ διὰ τοῦ ἑκουσίου ἀπὸ τῆς πρώτης συζύγου διαζυγίου, εὐκόλως ἔλυσεν ὁ πατριάρχης Ἀλέξιος τὰς ἐκ τῆς συγγενείας τοῦ γαμβροῦ μετὰ τῆς νύμφης δυσχερείας, καὶ ὁ γάμος ἱερολογήθη, ἀναγορευθέντος αὐτοκράτορος τοῦ Ῥωμανοῦ. Τρεῖς δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου ἀπέθνησκεν ὁ Κωνσταντῖνος μεσοῦντος τοῦ Νοεμβρίου 1028 μετὰ βασιλείαν δύο ἐτῶν καὶ ἑνὸς μηνός.

ΛΔ΄

ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ

α΄

Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρός.

ΑΡΧΙΚΟΝ Ο ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

νέος αὐτοκράτωρ ὁ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν βυζαντιακὸν θρόνον ὡς σύζυγος τῆς πορφυρογεννήτου Ζωῆς οὐδαμῶς μὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, τὸν Τζιμισκὴν καὶ τὸν Βουλγαροκτόνον, ἀλλ' ἦτο πολὺ καλλίτερος τοῦ πενθεροῦ, πρὸς οὗ τὴν μνήμην ἠθέλησε νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς ὑπηκόους ἅμα τῇ ἀναρρήσει, παρασχὼν πλῆθος χρημάτων ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

Ἀληθῶς Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρὸς ἢ Ἀργυρόπωλος οὔτε παιδείας ἦτο ἄμοιρος οὔτε στρατιωτικῆς φιλοτιμίας. Ἀλλ' εἶχε τὸ ἐλάττωμα νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν πολὺ λογιώτερον ἢ ὅ τι πράγματι ἦτο, μάτην πειρώμενος νὰ λαμβάνῃ ὡς πρότυπον τὸν φιλόσοφον αὐτοκράτορα Μάρκον Ἀντωνῖνον· ὡς στρατιώτης δὲ δὲν ἐστερεῖτο μὲν τόλμης, ἀλλὰ δὲν εἶχε, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τὴν στρατηγικὴν ἐμπειρίαν καὶ δεξιότητα Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ Τραϊανοῦ, εἰς ὧν ἀπέβλεπε τὴν δόξαν.

Διαδεχθεὶς βασιλέα μειώσαντα τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας, ἀναστήσαντα τὸ κρότος τῶν εὐνούχων καὶ ἀγαγόντα τὴν πολιτείαν εἰς ἀνω-

μαλίαν, ἐν τοῖς πρώτοις ὤφειλε νὰ συνδιαλλάξῃ τὸν θρόνον πρὸς τὸ ὑπήκοον καὶ νὰ ἑλκύσῃ τὴν ἀγάπην τῶν τε μεγάλων εὐπατριδῶν καὶ τοῦ δυσηρεστημένου κλήρου. Τοιαῦται δ' ὑπῆρξαν ἀληθῶς αἱ πρῶται αὐτοῦ διατάξεις. Καὶ δὴ κατήργησε μὲν τὸ ἀλληλέγγυον, ἀνακουφίσας πολλοὺς τῶν ἕνεκεν αὐτοῦ εἰς ἐσχάτην πενίαν περιελθόντων λειτουργῶν τοῦ θεοῦ, παρέσχε δ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας νέους μεγάλους ἐτησίους πόρους ὀγδοήκοντα λιτρῶν χρυσίου, ἀντιστοιχουσῶν πρὸς ἑκατὸν περίπου χιλιάδας δραχμῶν, δι' ὧν ἐδιπλασιάσθη σχεδὸν ἡ παρεχομένη εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν χορηγία τοῦ βασιλικοῦ ταμείου. Ἀπεφυλάκισε δὲ πολλοὺς τῶν καθειργμένων, ἀπαλλάξας μὲν αὐτοὺς τῶν δημοσίων χρεῶν, ἀποτίσας δὲ τὰ πρὸς ἰδιώτας χρέη αὐτῶν. Ἀπελύτρωσε δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν Πατζινάκων κατὰ τὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἐπιδρομὴν αἰχμαλωτισθέντας. Τέλος δὲ διὰ τῆς εἰς ἐξέχοντας μητροπολιτικοὺς θρόνους ἀναδείξεως ἰδίων φίλων καὶ συγγενῶν τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου, εἰς οὗ τὰς παραβλέψεις ἐχρεώστει κατὰ μέγα μέρος τὴν βασιλείαν, καὶ διὰ τῆς ἐκ τῆς ὑπεροχίας ἀνακλήσεως ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου καταδιωχθέντων ἐζήτησε νὰ στηρίξῃ τὸν θρόνον. Τούτων δὲ ἦτο καὶ ὁ Ξιφίας, ὅστις, ἀνακληθεὶς ἐξ Ἀντιγόνης εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐμόναζεν ἔκτοτ' ἐν τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου.

Ἀλλ' αἱ ἐπιεικεῖς αὗται διαθέσεις τοῦ αὐτοκράτορος βραχὺν μόνον διήρκεσαν χρόνον. Στάσεις καὶ ὑπόνοιαι στάσεων ἠνάγκασαν τὸν Ῥωμανὸν νὰ φανῇ βίαιος καὶ αὐστηρός, μεταβάλλων τρόπον. Πρῶτοι δ' ἐπλήγησαν οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν ἐκπτωτον τοῦ θρόνου βουλγαρικὸν οἶκον, ὁ υἱὸς τοῦ τελευταίου τῶν Βουλγάρων τσάρου Ἰωάννου Προυσιανὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Μαρία. Εἴδομεν τὸν Προυσιανὸν μετὰ τὴν τελείαν ἐκνίκησιν τῶν Βουλγάρων ὑπὸ μὲν τοῦ Βασιλείου ἀναδειχθέντα πατρίκιον καὶ μάγιστρον, ἐπὶ δὲ τοῦ Κωνσταντίνου στρατηγοῦντα τοῦ θέματος Βουκελλαρίων καὶ ἐλθόντα εἰς ῥῆξιν πρὸς Βασίλειον τὸν υἱὸν τοῦ Ῥωμανοῦ Σκληροῦ, ὅστις ἦτο γαμβρὸς τοῦ Ῥωμανοῦ Ἀργυροῦ ἐπ' ἀδελφῇ. Καὶ ὁ μὲν Σκληρὸς εἶχε τότ' ἐξορισθῇ καὶ κατηγορηθεὶς ὅτι ἐμελέτα ἀπόδρασιν εἶχε τυφλωθῇ. Μικροῦ δὲ δεῖν καὶ ὁ Προυσιανὸς ἐκινδύνευσε νὰ πάθῃ ταὐτὰ, ἀλλ' ἐσώθη ἀπαλλαγεὶς τῆς κατηγορίας. Ὁ δὲ Ῥωμανὸς Ἀργυρὸς γενόμενος βασιλεὺς τὸν μὲν γαμβρὸν ἀνέδειξε μάγιστρον, τὸν δὲ Προυσιανὸν καθείρξας ἀπετύφλωσε. Τὴν δὲ μητέρ' αὐτοῦ καὶ χήραν τοῦ τσάρου Ἰωάννου

Μαρίαν, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1018 ἔζη ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Βυζαντίου, τιμηθεῖσα ζωττή, ἐξέβαλε τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Συμπαρεσύρθη δ' εἰς τὰς ποινὰς ταύτας καὶ Κωνσταντῖνος Διογένης ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς τῶν βουλγαρικῶν πολέμων καὶ ὡς δοὺξ Βουλγαρίας ἔπειτα νικήσας τοὺς Πατζινάκας ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Οὗτος, κατηγορηθεὶς

ΦΙΑΛΗ ΕΞ ΟΦΙΤΟΥ ΛΙΘΟΥ
ΔΩΡΟΝ ΤΗΣ ΠΟΥΛΧΕΡΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΝ ΑΓΙΩι ΟΡΕΙ
ΜΟΝΗΝ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

ὡς μελετῶν ἀποστασίαν, ἐστάλη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης στρατηγὸς εἰς τὸ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ θέμα τῶν Θρᾳκησίων, ἐλεγχθείσης δ' ἔπειτ' ἀληθοῦς τῆς κατηγορίας, ἤχθη δέσμιος εἰς τὴν βασιλεύουσαν, καὶ καθείρχθη ἔν τινι πύργῳ, ἴσως τῷ τοῦ Ἀνεμᾶ. Οὐδ' ἴσχυσε νὰ σώσῃ αὐτὸν ἡ συγγένεια μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, οὗ ἦτο κηδεστής, ἔχων σύζυγον τὴν θυγατέρα τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Πουλχερίας. Συν-

ετιμωρήθησαν δὲ μετὰ τοῦ Διογένους καὶ οἱ λοιποὶ συνωμόται, ὄντες τῶν ἐπιφανῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀπὸ τῶν βουλγαρικῶν πολέμων ἐπ' ἴσης γνωστὸς στρατηγὸς Εὐστάθιος ὁ Δαφνομήλης.

Συνέχονται δ' αἱ ποιναὶ αὗται, αἵ τε τῶν ἐκπτώτων Βουλγάρων ἡγεμόνων καὶ αἱ τῶν Βυζαντίνων στρατηγῶν, πρὸς ὑπονοίας καὶ καταγγελίας περὶ κοινοπραγίας αὐτῶν μετὰ Θεοδώρας τῆς ἀδελφῆς τῆς αὐτοκρατείρας Ζωῆς. Καὶ κατὰ πόσον μὲν αἱ τοιαῦται καταγγελίαι ἦσαν ἀληθεῖς δὲν εἶνε βέβαιον· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ Θεοδώρα, θεωρηθεῖσα ἔνοχος, ἔπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τῷ 1031 ἐξεβλήθη τῶν βασιλείων, ἐξορισθεῖσα εἰς τὸ Πετρίον, προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸ τῶν τειχῶν παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον, ἔνθα καὶ ἐκάρη μοναχὴ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπὸ τῆς Ζωῆς.

Ἀλλὰ καὶ ὡς μοναχὴ δὲν φαίνεται παύσασα ἡ Θεοδώρα νὰ βυσσοδομεύῃ ὁπωσδήποτε συνωμοσίας. Καὶ δὴ μαρτυρεῖται, ὅτι ὀλίγους μετὰ ταῦτα μῆνας καθ' ὃν χρόνον ὁ Ῥωμανὸς ἐστράτευε πρὸς τὴν Συρίαν, ἠγγέλθη εἰς τὴν Ζωήν, ὅτι ὁ Διογένης, ὅστις ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ, ἐκβληθεὶς ἐκ τοῦ πύργου, ἐμόναζεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου, ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τῆς Θεοδώρας καὶ τῶν ἐπισκόπων Δυρραχίου καὶ Περιθεωρίου ἐν Θράκῃ, ἐμελέτα ναποδράσῃ πρὸς τὸ Ἰλλυρικόν, ἔνθα ἔμελλε νἀνακηρυχθῇ αὐτοκράτωρ. Διὸ ἤχθη ὁ Διογένης εἰς τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν· βασανιζόμενος δ' ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου Ἰωάννου, ὃν θὰ ἴδωμεν ἔπειτα ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ῥωμανοῦ πανίσχυρον ὡς ὀρφανοτρόφον, ἀπεκρήμνισεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ φονευθεὶς ἐρρίφθη ἐκεῖ ἔνθα ἐρρίπτοντο οἱ αὐτοκτονοῦντες.

Οὕτω καὶ αὐτὴ ἡ Ζωὴ ἐφαίνετο ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον μεριμνῶσα περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου συντηρήσεως τοῦ Ῥωμανοῦ, αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς, οὗ τὴν πτῶσιν μετ' ὀλίγα ἔτη ἔμελλεν αὐτὴ νὰ παρασκευάσῃ εἴπερ τις καὶ ἄλλος.

6'

Νέοι πόλεμοι ἐν Συρίᾳ.

Εἰς τὰς φιλοπολέμους διαθέσεις τοῦ Ῥωμανοῦ, ὅστις, καθ' ἃ εἴδομεν, ἐφιλοδόξει νὰ διακριθῇ διὰ στρατιωτικῶν κατορθωμάτων, στά-

δίον κατάλληλον ἐφαίνετο ἐν πρώτοις παρέχουσα ἡ Σικελία. Ἀλλ' ἡ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ κατὰ τῶν Ἀράβων πολεμικὴ ἐνέργεια δὲν ηὐδοκίμησε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀποστολὴν τοῦ Ὀρέστου, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ ὑπὸ τὸν κατεπάνω Πόθον πεμφθεῖσα εἰς Σικελίαν στρατιὰ οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ ἄξιον λόγου.

Οὐχ ἧττον δὲ κακῶς ἔβαινον τὰ πράγματα ἐν Συρίᾳ ἕνεκα τῆς ἀνικανότητος τοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου κατασταθέντος δουκὸς Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Σπονδύλη. Ὁ ἀμηρᾶς τοῦ Χαλεπίου καὶ ἄλλοι ὑποτελεῖς τῶν Σαρακηνῶν τῆς Αἰγύπτου, οἵτινες εἶχον συγκρατηθῇ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλείου παρὰ τοὺς μακροὺς αὐτοῦ πολέμους ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἕνεκα τῶν βαρέων πληγμάτων, ἅτινα εἶχον καταφέρει κατ' αὐτῶν ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς, ἀνέλαβον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κωνσταντίνου τὰ ὅπλα, αἰσθανόμενοι τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἀδυναμίαν τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας. Ἡ δὲ ἀδεξιότης τοῦ Σπονδύλη καὶ αἱ ἧτται αὐτοῦ ἐπήγαγον τοιαύτην ἐνίσχυσιν τῶν Σαρακηνῶν, ὥστε ὁ Ῥωμανὸς ὀρθῶς ποιῶν ἀνεκάλεσεν αὐτόν, ἀντικαταστήσας διὰ τοῦ οὐχ ἧττον ἀνικάνου Κωνσταντίνου Καραντηνοῦ, ἰδίου γαμβροῦ ἐπ' ἀδελφῇ. Παρήγγειλε δ' εἰς αὐτὸν νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ συγκρουσθῇ πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς πρὶν ἢ ἐπέλθῃ αὐτὸς ὁ βασιλεύς. Πράγματι δὲ τὸ ἔαρ τοῦ 1030 ἐξεστράτευσεν ὁ Ῥωμανός, βαίνων ἐναντίον τῆς Συρίας. Ἐν ᾧ δ' ἔτι εὑρίσκετο κατὰ τὸ Φιλομήλιον τῆς Φρυγίας, πρέσβεις τοῦ ἀμηρᾶ τοῦ Χαλεπίου ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν μετὰ δώρων παρεκάλουν νὰ τύχῃ ὁ ἄρχων αὐτῶν συγγνώμης καὶ ὑπισχνοῦντο νὰ παρέχωσιν εἰς τὸν βασιλέα οὓς καὶ πρότερον φόρους. Ἀλλ' ὁ Ῥωμανός, μὴ εἰσακούσας τῶν συμβουλῶν τῶν περὶ αὐτὸν συνετωτέρων, ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις, καὶ ἐπεχείρησε παράτολμον ἐν πλήρει θέρει στρατείαν εἰς τὴν Συρίαν. Ἤδη δὲ τελευτῶντος τοῦ Ἰουλίου ἤψατο τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀζαζίου, συριακῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατεχομένης καὶ κειμένης ἐν ἀποστάσει δύο ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ Χαλεπίου. Ἀλλ' ἡ ἐκπολιόρκησις τῆς πόλεως δὲν ἐπετεύχθη. Ἀραβικὴ στρατιὰ ἐπελθοῦσα πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀζαζίου τὸ μὲν πρῶτον ἐνεδρεύσασα διέλυσε τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως χάριν κατασκοπείας ἀποσταλέντα πατρίκιον Λέοντα τὸν Χοιροσφάκτην, συλλαβοῦσα καὶ αὐτὸν τὸν στρατηγόν, ἔπειτα δ' ἔτρεψεν εἰς ἄκοσμον φυγὴν τοὺς ἐναντίον αὐτῆς πεμφθέντας ὑπὸ Κωνσταντῖνον

τὸν Δαλασσηνὸν ἄνδρας. Αἱ δὲ ἧτται αὗται ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα νἀναζεύξῃ τῇ 10 Αὐγούστου, σπεύδων πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς ἣν κατέφθασε τέλος μόλις σωθεὶς ἀπὸ τῶν μεθ' ὁρμὴς διωκόντων τὴν φεύγουσαν στρατιὰν Σαρακηνῶν. Ἀναδείξας δὲ δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς τὸν Συμεών, τὸν παρὰ τῷ πενθερῷ Κωνσταντίνῳ ἀρχηγὸν τῶν σωματοφυλάκων, αὐτὸν ἐκεῖνον εἰς ὃν ἐχρεώστει τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν θρόνον, καὶ δοῦκα τῆς Ἀντιοχείας Νικήταν τὸν ἐκ Μισθείας τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Λυκαονίας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατησχυμμένος.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ δυσάρεστα ἠγγέλθησαν ἐκ Συρίας. Ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Νικήτας εἶχον λάβει παρὰ τοῦ βασιλέως ἐντολὴν νὰ καταλάβωσι τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Μενῖκος, ὅπερ εἶχε κτισθῇ ὑπὸ τοῦ Σπονδύλη κατὰ δουλίαν εἰσήγησιν δουλαλώτου τινὸς Ἄραβος, τοῦ Μουσάραφ· ἀλλ' οὗτος, ἐξαπατήσας ἔπειτα τὸν Σπονδύλην καὶ ἀπελευθερωθεὶς παρ' αὐτοῦ, ἀνέδειξε τὸ φρούριον ἐκεῖνο ὁρμητήριον τῶν Σαρακηνῶν ἀντὶ προπυργίου τῶν Βυζαντίνων, καθ' ἃ ὑπέσχετο. Ἀλλ' ἡ πολιορκία τοῦ Μενίκου ἀπέτυχε, τοῦ Μουσάραφ ὑπεκδραμόντος νύκτωρ καὶ καύσαντος τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Νικήτα.

Οὐχ ἧττον ἡ ἀτυχία αὕτη τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐν Συρίᾳ. Μετεβλήθησαν δὲ τὰ πράγματα, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἔστειλεν εἰς τὴν Συρίαν τὸν μέγαν ἑταιρειάρχην καὶ πρωτοσπαθάριον Θεόκτιστον μετὰ δυνάμεως ἀδρᾶς, ἀναθεὶς εἰς αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα στρατηγίαν. Ὁ Θεόκτιστος, λαβὼν ἐντολὴν νὰ συμπράξῃ ἐναντίον τῶν Ἀράβων μετὰ τοῦ ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Αἰγύπτου ἀποστάντος καὶ εἰς τοὺς Βυζαντίνους προσχωρήσαντος ἀμηρᾶ τῆς ἐν Συρίᾳ Τριπόλεως, τοῦ Πινζαράχ, ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ὑπὸ τῶν Φατιμιδῶν ἀποσταλέντος στρατηγοῦ Ἀλ-Τουσμπερί, ὃν Τοῦσπερ καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι. Οὐ μόνον δὲ τοὺς Αἰγυπτίους κατώρθωσεν αἰφνιδίως ἐπιπεσὼν νὰ νικήσῃ ὁ Θεόκτιστος, ἀλλὰ καὶ τὸ Μενῖκον νὰ ἐκπολιορκήσῃ, ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τοῦ Μουσάραφ, φυγόντος καὶ φονευθέντος περὶ τὴν Τρίπολιν, καὶ παραδοθὲν εἰς τοὺς πολιορκητάς. Ὁμοίως δὲ παρέλαβον οἱ νικηταὶ καὶ ἕτερον φρούριον, κείμενον ἐπὶ ἀποτόμου πέτρας καὶ καλούμενον Ἀργυρόκαστρον. Οὕτω δὲ καλλίνικος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Θεόκτιστος, συνεπαγόμενος καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Πινζαράχ, τιμηθέντα πατρίκιον. Μεγάλων δ' ἔπειτα τιμῶν καὶ

δώρων ἠξιώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ αὐτὸς ὁ Πινζαράχ, ἐλθὼν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ χρηματίσαντος δουκὸς Ἀντιοχείας Νικήτα.

Ἡ δὲ νίκη αὕτη τῶν Βυζαντίνων δὲν ἦτο ἡ μόνη ἐν Ἀσίᾳ. Ἤδη τὸ παρελθὸν ἔτος, βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν παρὰ τὸ Ἀζάζιον ἦτταν τοῦ Ῥωμανοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ Γουδελίου Μανιάκη πρωτοσπαθάριος Γεώργιος, ὅστις ἦρχε μικροῦ περὶ τὸν Ταῦρον θέματος, οὗ ἡ πρωτεύουσα ἐκαλεῖτο Τελοὺχ, εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ ὀκτακοσίων Ἀράβων, ἐπελθόντων κατ' αὐτοῦ. Οἱ Ἄραβες ἀπήτουν τὴν παράδοσιν αὐτοῦ ἀγγέλλοντες ψευδῶς, ὅτι εἶχε ζωγρηθῇ ὁ βασιλεὺς καὶ καταστραφῇ σύμπασα ἡ περὶ αὐτὸν στρατιά. Ὁ δὲ Μανιάκης ὑπεκρίθη, ὅτι ἐπείσθη εἰς τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι ἔμελλε δῆθεν τὴν ὑστεραίαν ἀπέλθῃ ἐκ τῆς πόλεως. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἀπέστειλεν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον τροφὰς καὶ ποτά, δι' ὧν ἐμεθύσθησαν οἱ ἀμέριμνοι πλέον Ἄραβες. Ὅτε δ' ἐτράπησαν ἀφροντίστως εἰς ὕπνον, βεβαρημένοι ὑπὸ τοῦ οἴνου, ἐπελθὼν ὁ Μανιάκης ἐναντίον αὐτῶν περὶ μέσας νύκτας ἀπέσφαξε μὲν πάντας, παρέλαβε δὲ διακοσίας ὀγδοήκοντα καμήλους φερούσας φόρτον παντοίων λαφύρων· ἀποτεμὼν δὲ τὰς ῥῖνας καὶ τὰ ὦτα τῶν πεσόντων διεκόμισε πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ἀναζευγνύων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς Συρίας.

Ταῦτα δὲ πάντα ἠνάγκασαν τοὺς Ἄραβας τοῦ Χαλεπίου νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, ἀποδεχθέντας τὴν εἰρήνην τὴν προταθεῖσαν διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀμηρᾶ, μεταβάντος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1031 εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ ὑποσχεθέντος τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πληρωμῆς τοῦ καὶ πρότερον ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Φωκᾶ ἀποτινομένου φόρου. Συνωμολογήθη δὲ ἡ εἰρήνη ἐν Χαλεπίῳ, ἔνθα ἐστάλη χάριν αὐτῆς ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ βασιλέως ὁ πρωτοσπαθάριος Θεοφύλακτος ὁ Ἀθηναῖος.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην ταύτην δὲν ἡσύχασεν ἡ Ἀσία. Διὸ τελευτῶντος τοῦ 1031 ἢ ἀρχομένου τοῦ 1032 ἐστράτευσε τὸ δεύτερον αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Συρίαν. Ἀλλὰ μόλις μέχρι τῆς Φρυγίας εἶχε φθάσει, ὅτε ἠγγέλθησαν εἰς αὐτὸν τὰ τῆς στάσεως τοῦ Κωνσταντίνου Διογένους, ἥτις καὶ ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὸν δὲ Ἰούλιον τοῦ 1032 οἱ μὲν Πατζινάκαι διαβάντες τὸν Ἴστρον

ἑλκύσαντο τὴν Βουλγαρίαν, οἱ δὲ Σαρακηνοὶ κατὰ γῆν μὲν ἐδήωσαν τὴν Μεσοποταμίαν, κατὰ θάλασσαν δὲ καταδραμόντες τὰ παράλια τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἔφθασαν μέχρις αὐτῆς τῆς Κερκύρας, ἣν καὶ ἐπυρπόλησαν. Ἀλλ' ἐπελθὼν κατὰ τοῦ ἡνωμένου τούτου στόλου τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας καὶ Ἀφρικῆς ὁ στρατηγὸς Ναυπλίου Νικηφόρος ὁ Καραντηνός, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, μετὰ τῶν Ῥαουσαίων, τῶν κατοίκων τῆς σημερινῆς Ῥαγούζης, ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐπιφανῶς, ἀποβαλόντας τὰ πλεῖστα τῶν σκαφῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ περισωθέντες ἐκ τῆς ναυμαχίας ναυαγήσαντες περὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος ἐν ᾧ ἐπέστρεφον οἴκαδε διεφθάρησαν οἰκτρῶς. Ὅτε δὲ περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ ἑπομένου

ΝΑΥΜΑΧΙΑ, ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΙΑ' ΑΙΩΝΟΣ

ἔτους 1033 καὶ πάλιν οἱ ἐξ Ἀφρικῆς Σαρακηνοὶ ἐπεχείρησαν νέαν κατὰ τῶν ἑλληνικῶν παραλίων καὶ νήσων ἐπιδρομὴν ἐπὶ χιλίων πλοίων φερόντων δεκακισχιλίους πολεμιστάς, ἐκ νέου συμπλακεὶς ὁ Καραντηνὸς πρὸς μέρος τοῦ πειρατικοῦ τούτου στόλου ἐνίκησεν, ἐξαποστείλας εἰς τὸν βασιλέα δεσμίους πεντακοσίους αἰχμαλώτους.

Καὶ κατὰ γῆν δὲ ἠνδραγάθουν οἱ Βυζαντῖνοι στρατηγοί. Ὁ μὲν Γεώργιος Μανιάκης, ὅστις μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ διάσωσιν τῆς πόλεως Τελοὺχ εἶχεν ἀναδειχθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως στρατηγὸς τῆς Εὐφρατησίας, ἐχούσης πρωτεύουσαν τὰ Σαμόσατα τῆς Καππαδοκίας, ἐπελθὼν τῷ 1033 κατέλαβε τὴν Ἔδεσσαν, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν Μαρτυρούπολιν. Ὁ δὲ πρωτοσπαθάριος Τεκνέας ὁ ἐξ Ἀβύδου, πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τὸ αὐτὸ ἔτος μετὰ στόλου εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐκάκωσε μὲν

τὰ στόματα τοῦ Νείλου, ἔπλευσε δὲ καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, πλεῖστα πλεῖα τῶν Σαρακηνῶν συλλαβὼν καὶ κατασχὼν πολλὴν λείαν. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ὁ πατρίκιος Νικήτας ὁ Πηγονίτης, προχωρήσας ἔγγιστα τῆς Βαβυλῶνος μετὰ βυζαντιακῆς στρατιᾶς καὶ Ῥώσων ἐπικούρων, ἐξεπολιόρκησε τὸ φρούριον Περκρίν. Τοῦτο δ' εἶχε μὲν παραδώσει ὁ κατέχων αὐτὸ Σαρακηνὸς Ἀλεὶμ εἰς τὸν βασιλέα διὰ τοῦ υἱοῦ, σταλέντος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπ' ἐλπίδι μεγάλων παρ' αὐτοῦ τιμῶν, καὶ εἶχε παραλάβει αὐτὸ ὁ Βούλγαρος Χρυσήλιος· ἀλλ' ἔπειτα μεταγνοὺς ὁ Ἀλεὶμ εἶχεν ἀνακυριεύσει, φονεύσας ἑξακισχιλίους Βυζαντίνους διὰ τὴν ἀμέλειαν καὶ ῥαστώνην τοῦ Βουλγάρου φρουράρχου.

Οὕτω γενναῖοι τοῦ κράτους στρατηγοὶ ἀνεπλήρουν τὰς ἐλλείψεις καὶ τὴν νωθείαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἠσχολεῖτο εἰς τὴν διὰ μεγάλων δαπανῶν περικόσμησιν τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν καὶ οἰκοδόμησιν τῆς μονῆς τῆς Περιβλέπτου, ἀλώβητον δὲ παρὰ τὰς ἑκάστοτε πολεμικὰς ἀτυχίας διεσώζετο τὸ ἀξίωμα τῆς πολιτείας, ὅτε οἱ πρεσβυτικοὶ ἔρωτες τῆς Ζωῆς ἤγαγον εἰς τὸν θάλαμον τοῦ Ῥωμανοῦ.

Γ'

Ζωὴ καὶ Μιχαήλ.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ῥωμανὸς διέτριβε περὶ τὴν διοίκησιν τῶν τῆς πολιτείας οἰονεὶ ἔρημον ἡσθάνετο ἑαυτὴν ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἡ Ζωή. Οὔτε τοῦ συζύγου τὰ φίλτρα, οὔτε τῆς παρηκμακυίας ἤδη αὐτοκρατείρας τὰ ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ ἐπικρεμαννύμενα περίαπτα ἦγον εἰς τὴν ἀπόκτησιν τέκνων, ἡ δὲ ἀγονία τῆς Ζωῆς αὕτη ἐψύχρανε τὸν σύζυγον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἤρχισεν ἀδιαφορῶν πρὸς τὴν σύνευνον. Καὶ ἄλλα δὲ παράπονα εἶχε κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἡ θυγάτηρ τοῦ Κωνσταντίνου, βαρέως φέρουσα τὴν φειδωλίαν, μεθ' ἧς διαμεμετρημένα παρεῖχεν εἰς αὐτὴν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, κλείσας τὸ βασιλικὸν ταμεῖον.

Τὰ δ' ἐν τῇ ψυχῇ τῆς οὕτω περιφρονουμένης συζύγου ἀνάμικτα αἰσθήματα προσβεβλημένης φιλοτιμίας καὶ ὀργῆς, εἰς ἃ προσετίθετο καὶ πάροδος ἐπιδίωξις ἐρώτων, ἤγαγον τὴν Ζωὴν εἰς μοιχικὰς σχέσεις

πρὸς τὸν ἐκ Παφλαγονίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Μιχαήλ, τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου τοῦ ἔχοντος τὴν ἐποπτείαν τῶν εὐαγῶν οἴκων καὶ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, ἤτοι τὸ ἀξίωμα τοῦ ὀρφανοτρόφου, καθ' ἃ ἔλεγον οἱ Βυζαντῖνοι.

Ὁ Ἰωάννης, εἷς τῶν δεξιῶν ἐκείνων εὐνούχων, οἵτινες λίαν ἐπιτηδείως κατώρθονον νὰ ἰσχύσωσι ταχέως ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου, προϋπάρξας μοναχὸς, ἀλλ' ἀποτινάξας ἔπειτα τὸ ῥάσον τοῦ καλογήρου, εἶχεν ἀνέλθει εἰς ἐξαιρέτως μεγάλην δύναμιν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Ῥωμανοῦ, παρ' ᾧ ὑπηρέτει ἤδη καὶ πρὸ τῆς βασιλείας. Εἶχε δὲ τέσσαρας ἀδελφοὺς, οἵτινες διὰ τῆς προστασίας αὐτοῦ ἀνεβιβάσθησαν ἅπαντες εἰς ἀξιώματα μεγάλα. Ἀλλὰ τῶν μὲν ἄλλων ὄντων εὐνούχων, τοῦ δὲ νεωτάτου ὄντος ἔτι ὑπεράγαν νεαροῦ, εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἔτυχεν εὐδοκιμήσεως ὁ μετὰ τὸν ὀρφανοτρόφον πρεσβύτερος Μιχαὴλ, ἀνὴρ ἐν ἀκμαίᾳ ἡλικίᾳ καὶ ἐξέχων διὰ τὸ κάλλος. Τοῦτον, εἰσαχθέντα ποτὲ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου εἰς τὰ βασίλεια, προσιδοῦσα ἡ Ζωὴ, κατελήφθη αἴφνης ὑπὸ μανικοῦ πρὸς αὐτὸν ἔρωτος. Ὁ δὲ τέως μόλις εἰς αὐτὴν ἀνεκτὸς Ἰωάννης ἔγεινεν αἴφνης προσφιλέστατος χάριν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ κατὰ μικρὸν ὁ ἐκτομίας προεβιβάσθη εἰς μεσίτην τῶν συνεντεύξεων τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὴν Ζωήν. Τὸν δ' ἀδελφὸν τοῦ ὀρφανοτρόφου, ἀποβαλόντα κατὰ μικρὸν τὸ ἐρύθημα, ὅπερ προεκάλεσαν παρ' αὐτῷ τὸ πρῶτον οἱ ἀκκισμοὶ καὶ αἱ προκλήσεις τῆς Ζωῆς, δὲν ἦγεν εἰς τὰ δώματα τῆς βασιλίσσης ἐρωτικὸν πάθος πρὸς τὴν Ζωὴν, ἀλλ' ὑπὸ τοὺς ἐναγκαλισμοὺς τῆς παρήλικος ὑπεκρύπτετο παρὰ τῷ Μιχαὴλ τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος ὁ πόθος. Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς αἱ ἐντεύξεις τῶν μοιχῶν ἐτελοῦντο κρύβδην, καὶ μυστικαὶ ἐφυλάσσοντο αἵ τε πρὸς τὸν ἐραστὴν δωρεαὶ τῆς αὐτοκρατείρας καὶ αἱ οἰονεὶ δοκιμαὶ τῆς βασιλείας, τῆς Ζωῆς ἀποτολμώσης καὶ ἐπ' αὐτὸν τὸν βασιλικὸν θρόνον νὰ καθίζῃ λάθρα τὸν ἐρώμενον καὶ τὸ σκῆπτρον νὰ ἐγχειρίζῃ εἰς αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ διαδήματος νὰ στέφῃ. Ἀλλὰ τέλος οὔτε ἡ ἐρωτικὴ τύφλωσις τῆς παρήλικος οὔτε ἡ παρασκευαζομένη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος δολοπλοκία ἠδυνήθησαν νὰ διαλάθωσι τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις. Καί ποτε μὲν κατώρθονεν ἡ βασίλισσα νὰποστομώνῃ διὰ μεγάλων ἐπαγγελιῶν καὶ δεινῶν ὡς ἀπὸ τοῦ μέλλοντος αὐτοκράτορος ἀπειλῶν τοὺς ἀδιακρίτους μάρτυρας τῶν τεκταινομένων. Ἔπειτα δὲ τὰ τελούμενα ἤρχισαν διαδιδόμενα εἰς πάντας, καὶ μόνον τὸν βασιλέα ἐπεκάλυπτεν ἀκόμη νέφος

ὀφθαλμίας· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν ὀφθαλμῶν ἀπέπεσε τέλος ὁ καλύπτων αὐτοὺς πέπλος. Καὶ ὅμως εἶνε παράδοξον πῶς ὁ Ῥωμανὸς καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην ἀντὶ νὰ τιμωρήσῃ διὰ τῆς προσηκούσης ποινῆς τόν τε μοιχὸν καὶ τὴν μοιχαλίδα, ἐξηκολούθησεν ἐπιτρέπων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀκουσίως ἢ ἑκουσίως προδιβάζων τὰς ἐνόχους αὐτῶν σχέσεις. Οὐδ' ἐχώλαινε μόνον ἡ ἠθικὴ συνείδησις τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐφαίνετο ἀδιαφορῶν. Τοὐλάχιστον οὐδ' ὅτε ἔμαθε παρὰ τῆς ἀδελφῆς Πουλχερίας καί τινων τῶν αὐλικῶν τὸν κατ' αὐτοῦ συσκευαζόμενον θάνατον προέβη εἰς ἔκτακτα κατὰ τοῦ στασιαστοῦ μέτρα. Περιωρίσθη δὲ μόνον νὰ καλέσῃ αὐτὸν καὶ ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ ἔρωτος. Ἐπὶ δὲ τῇ ῥητῇ αὐτοῦ ἀρνήσει καὶ πάλιν τυφλωθεὶς καὶ νομίζων συκοφαντίας πάντα τὰ λεγόμενα, οὐ μόνον ἐθεώρει τὸν Μιχαὴλ θεράποντα πιστότατον, ἀλλὰ καὶ εἶχε συμπαθῶς πρὸς αὐτὸν, βλέπων καταλαμβανόμενον ὑπὸ ἐπιλήψιας.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε κατέλαβεν αἴφνης τὸν αὐτοκράτορα νόσος δεινὴ, κατερείπουσα τὸ σῶμ' αὐτοῦ κατὰ μικρὸν καὶ ὑπούλως. Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἠλλοιώθη ἐξωδικὸς, αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἤρχισαν ἀποπίπτουσαι, καὶ ἔπασχεν ὑπὸ δυσπνοίας· εἰς δὲ τὰ σωματικὰ πάθη προσετέθη μετατροπὴ τοῦ ἤθους ἐπὶ τὸ μελαγχολικὸν καὶ δυστροπία καὶ φιλαργυρία. Καὶ τῶν μὲν ἰατρῶν αἱ τέχναι οὐδὲν ὠφέλουν, κοινὴ δ' ἐκράτει πεποίθησις, συνῳδὰ πρὸς τὰ πιστευόμενα κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ὅτι τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα ὠφείλοντο εἰς φάρμακα ἐκ τῶν βραδέως ἐνεργούντων, οὐδ' ὑπῆρχε παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀμφιβολία περὶ τοῦ τίνες ὑπῆρξαν οἱ φαρμακεῖς. Οὐχ ἧττον, καίπερ ὄψιν νεκροῦ ἔχων, δὲν ἠμέλει ὁ αὐτοκράτωρ νὰ τηρῇ ἀκόμη ὅλον τὸν ἐξωτερικὸν τῆς βασιλείας ὄγκον, καταλαμπρυνόμενος διὰ στολῶν χρυσοπάστων καὶ περιβαλλόμενος πάντα τὰ ἐπίσημα τῆς ἀρχῆς καὶ συμπομπεύων κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς, εἰ καὶ ἐβάρυνεν αὐτὸν ἔτι μᾶλλον μετὰ τοιαύτην κόπωσιν ἡ εἰς τὰ βασίλεια ἐπιστροφὴ καὶ ἐδεινοῦτο ἡ νόσος αὐτοῦ.

Τοιαύτη ἦτο τοῦ αὐτοκράτορος ἡ κατάστασις, ὅτ' ἐπῆλθεν ἡ 11 Ἀπριλίου τοῦ 1034 ἔτους. Ἦτο Μεγάλη Πέμπτη, κατὰ δὲ τὸ ἐν τῇ αὐλῇ κρατοῦν ἔθος ὁ Ῥωμανὸς διένειμεν εἰς τοὺς συγκλητικοὺς τὰς τεταγμένας ὡρεάς. Εἶτα δ' εἰσέβη εἰς τὸ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ βαλανεῖον ὅπως λουσθῇ. Ἀλλὰ δὲν ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ ζῶν. Καὶ

πιθανῶς μὲν ὁ ἐν τῷ λουτρῷ ἐπελθὼν θάνατος συνέβη κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἀπὸ χρόνου ἤδη κατεχούσης τὸν αὐτοκράτορα νόσου. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων, οἱ πεπεισμένοι περὶ τοῦ δηλητηρίου τοῦ εἰς αὐτὸν δοθέντος ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Ζωὴν, ἐπίστευον, ὅτι θεράποντες αὐτῆς ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἐπισπεύσαντες τὸν ἕνεκα τῆς βραδείας ἐνεργείας τοῦ φαρμάκου ἀναβαλλόμενον θάνατον τοῦ Ῥωμανοῦ δι' ἀποπνιγμοῦ αὐτοῦ λουομένου.

Τὰς διαδόσεις δὲ ταύτας ἐπέτεινε καὶ ἐστήριζεν ἡ σπουδὴ, μεθ' ἧς ἡ Ζωὴ τὴν αὐτὴν τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου νύκτα ἔσπευσε νὰ καλέσῃ τὸν πατριάρχην Ἀλέξιον, ὅπως ἱερολογήσῃ μὲν ἀντὶ ἀδροῦ χρυσίου τὸν γάμον αὐτῆς μετὰ τοῦ Μιχαὴλ, στέψῃ δ' αὐτὸν αὐτοκράτορα.

Ἅμα δὲ τῇ πρωΐᾳ τῆς ὑστεραίας ἐκλήθη ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως καὶ οἱ συγκλητικοὶ, καὶ προσεκύνησαν μὲν τὸν νέον αὐτοκράτορα, παρέστησαν δ' εἰς τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ τοῦ Ῥωμανοῦ, ταφέντος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ κτισθείσῃ μονῇ τῆς Περιβλέπτου. Αὐτόπτης δὲ μάρτυς τῆς ἐξοδίου ταύτης πομπῆς τοῦ βασιλέως, ὁ Ψελλὸς, διηγεῖται, ὅτι ὁ νεκρὸς οὔτε ἀπὸ τοῦ χρώματος οὔτε ἀπὸ τοῦ σχήματος διεγινώσκετο, ἔχων τὸ μὲν πρόσωπον ἐξωδηκὸς, τὸ δὲ χρῶμα ὠχρὸν καὶ τὴν κεφαλὴν φαλακρὰν, ὡς οἱ ἐκ φαρμακοποσίας θανόντες. Καὶ ἐτελέσθη μὲν ἡ κηδεία κατὰ τὰ νενομισμένα καὶ πανηγυρικῶς, ἀλλ' ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ θρηνοῦντες τὸν βασιλέα, ὅστις δὲν εἶχε κατορθώσει κατὰ τὰ πέντε καὶ ἥμισυ ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ νὰ γαπηθῇ οὔτε ὑπὸ τῆς συνεύνου οὔτε ὑπὸ τοῦ πλήθους.

δ'

Μιχαὴλ ὁ Παφλαγών.

Ὁ παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Μιχαὴλ μέχρι τῆς ἀναρρήσεως θὰ ἤθελε πιστεύσει, καὶ ἂν ἀπήλλασσεν αὐτὸν τῶν περὶ φαρμακείας τοῦ Ῥωμανοῦ ὑπονοιῶν, ὅτι ἔμελλε νὰ φανῇ τετυφλωμένος περὶ τὴν μοιχαλίδα, εἰς ἣν ἐχρεώστει τὸν θρόνον, καὶ ὅτι, περὶ πάντα ὑποχωρῶν εἰς αὐτὴν, ἤθελεν ἴσως κινδυνεύσει νὰ ἐξελεγχθῇ ἀνάξιος τοῦ διαδήματος, ὅπερ ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ὁ καρπὸς τῆς μοιχείας. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἔδειξαν, ὅτι ὁ Παφλαγὼν δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐκεί-

νων, οἵτινες δύνανται νὰ γίνωνται παίγνιον γυναικῶν ἢ μᾶλλον ὑποπόδιον τῶν ποδῶν γυναίου, οἷα ἡ Ζωὴ ἡ ἀναισχύντως ἐπιβουλεύσασα τὴν κοίτην καὶ τὴν ζωὴν τοῦ συζύγου. Ἀληθῶς δὲ ὁ Μιχαὴλ παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς τὴν εἰκόν' ἀνδρὸς συνετοῦ καὶ προβλεπτικοῦ, ὀξέως μὲν διαγινώσκοντος τὸ δέον γενέσθαι, ἐσκεμμένως δὲ βαίνοντος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ. Ἄλλως δὲ, καθ' ἃ πολλάκις συμβαίνει εἰς ὁμοίας περιστάσεις, ὁ νέος αὐτοκράτωρ, τυχὼν τοῦ σκοπουμένου, αὐτὸς πρῶτος ἠξίωσε τῆς προσηκούσης περιφρονήσεως τὴν ἐργάτιδα τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ καὶ ἀπελάκτισε τὴν γυναῖκα, ἣν οὐδέποτε εἶχεν εἰλικρινῶς ἀγαπήσει, χωρὶς νὰ ὑπολαμβάνῃ, ὅτι ἠδύνατο νὰ κατηγορηθῇ ἐπὶ ἀγνωμοσύνῃ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων ἐξηκολούθησαν ἀμβλυωποῦντες πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς πρὸς τὸν Ῥωμανὸν διαγωγῆς αὐτοῦ, καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ δὲν ἤθελε παύσει μεταδιδομένη διάστροφος μέχρις ἡμῶν, ἂν δὲν ἤθελεν ἀποκαταστήσει τὴν περὶ αὐτοῦ ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἡ ἐπ' ἐσχάτων ἀνακάλυψις τῆς χρονογραφίας τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, ὅστις, ὑπηρετήσας ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοκράτορος, παρέστη ὑπεραπολογητὴς αὐτοῦ δικαιώσας αὐτόν.

Τῆς δὲ προμεμελετημένης συνέσεως, μεθ' ἧς προέβη εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν βασιλικῶν αὐτοῦ καθηκόντων καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, δεῖγμα εἶνε ἡ προσοχὴ μεθ' ἧς ἀπέφυγε νὰ προβῇ εἰς βιαίαν ἀναστάτωσιν τῶν τῆς πολιτείας. Ἀπ' ἐναντίας δὲ, ἀνεχθεὶς ἐπί τινα χρόνον τὴν ἐξακολούθησιν τῆς προτέρας πορείας τῶν πραγμάτων, ἐκάθηρεν ἔπειτα κατὰ μικρὸν τὴν αὐλὴν ἀπὸ τῶν λυμαινομένων αὐτὴν καὶ περιώρισεν ὁσημέραι μᾶλλον τὴν Ζωὴν, ἀφαιρέσας ἀπ' αὐτῆς προϊόντος τοῦ χρόνου πᾶσαν δύναμιν, περιορίσας αὐτὴν εἰς τὴν γυναικωνῖτιν καὶ μεταστήσας ἀπὸ δεσποτίδος, οἷα ἐφαντάζετο ὅτι θὰ μείνῃ, κυριαρχοῦσα αὐτοῦ, εἰς ὑποτακτικὴν φρουρουμένην ὑπὸ πιστῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα θεραπαινίδων ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ γένους. Ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν πρὸ τῆς βασιλείας χρόνων οἰκεῖοι αὐτοῦ δὲν προεβιβάσθησαν εὐθὺς εἰς ἀρχὰς περιφανεῖς, ἀλλ' ἠμείφθησαν τὸ πρῶτον διὰ κατωτέρων ἀξιωμάτων, οἱονεὶ προγυμναζόμενοι εἰς τὸ διοικεῖν τὰ κοινὰ καὶ προαγόμενοι μόνον βαθμηδόν.

Ταῦτα δὲ πάντα λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν καὶ ἀναμετροῦντες τὴν ὅλην τοῦ Μιχαὴλ πολιτείαν, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τάξωμεν αὐτὸν θαρρούντως εἰς τοὺς ἀγαθοὺς τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντίου, ὁμογνωμονοῦντες πρὸς

τὸν Ψελλὸν, ὅστις λέγει αὐτὸν αὐτόχρημα ἐκλεκτόν. Ἀλλὰ τὴν γοητείαν αὐτοῦ ἐλαττόνει μεγάλως ἡ φιλοσυγγένεια ἣν ἐπέδειξε πρὸς τοὺς οἰκείους, χάριν ἰδίων τελῶν ἐπωφελουμένους τὴν ἀρχὴν τοῦ Μιχαήλ. Σύμπας τοῦ Παφλαγόνος ὁ οἶκος σιτεῖται ἀπὸ τῶν δημοσίων, πολλαχῶς φθειρομένων ὑπὸ τῶν περὶ τὸν βασιλέα. Καὶ διαγινώσκει μὲν ὁ Μιχαὴλ τὴν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν προξενουμένην βλάβην καὶ ἀνθίσταται ἐνίοτε πικρὸς εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ πλεονεξίαν αὐτῶν, ἀλλ' ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ ἐξελέγχεται ἀνίσχυρος πρὸ τῆς πολυτρόπου φύσεως καὶ τῆς ἀκατανικήτου παντοδυναμίας τοῦ Ἰωάννου, προστατεύοντος μὲν τοὺς ἀδελφοὺς, καίπερ πολὺ ὑποδεεστέρους ὄντας, ἐξασκοῦντος δὲ μεγάλην δύναμιν ἐπ' αὐτὸν τὸν βασιλέα.

Ἰωάννης ὁ ὀρφανοτρόφος ἦτο κρᾶμα ἀρετῶν καὶ κακιῶν. Αὐτὴ ἡ γοργότης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ ἐνεδείκνυε τὴν ἑτοιμότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν σπανίαν ἀγχίνοιαν· ἡ δὲ ἀγχιστροφία καὶ μεγάλη φιλοπονία κατέστησαν αὐτὸν ἐμπειρότατον τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καὶ ἐπιτηδειότατον διαχειριστὴν τῶν οἰκονομικῶν τῆς πολιτείας, ὧν τὴν διοίκησιν ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀλλὰ τὰς ἀρετὰς ταύτας, δι' ὧν, γενόμενος γνώστης τῶν ἁπάντων καὶ ἀγαπηθεὶς ὑπὸ τῶν πολλῶν, οὓς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἐπισείων μόνον τὸν φόβον τῆς τιμωρίας, ὑπεβίβαζον αἰσθητῶς ἀντίρροποι κακίαι, τὸ ἀλλοπρόσαλλον τοῦ χαρακτῆρος, ἡ κρυψίνοια, ἡ φιλοποσία, ἡ φιλαρχία. Καὶ ὅμως, πρὸς πάντας μεταβαλλόμενος, πρὸς μόνον τὸν Μιχαὴλ ἔμενε πάντοτε ὁ αὐτὸς, ἐχόμενος τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ τιμῆς, στηρίζων πάσῃ δυνάμει τὸν θρόνον αὐτοῦ καὶ γινόμενος αὐτόχρημα προπύργιον τοῦ ἀδελφοῦ, οὗ τὸ διάδημα ἐθεώρει ἀνῆκον τὸ ἑξῆς εἰς τὸ ἴδιον γένος. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ προστασία, ἧς ἔτυχον δι' αὐτοῦ οἱ ἀνάξιοι τοῦ Μιχαὴλ ἀδελφοὶ καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν· τοῦ Ἰωάννου δὲ τέλος ἔργον ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸν παφλαγονικὸν οἶκον ἐπί τινα χρόνον μετάπτωσις τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Μιχαὴλ ἡ βασιλεία δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἄνευ τῆς ἐκτάκτου δραστηριότητος τοῦ Ἰωάννου, συμπληροῦντος τὰ κενὰ, εἰς ἃ ἦγε τὸν Μιχαὴλ ἡ περὶ τὸν ἕλληνα λόγον ἀπαιδευσία αὐτοῦ, ἡ μέχρις ἀσκητισμοῦ εἰς τὰ θρησκευτικὰ πράγματα καὶ τὴν πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἀγάπην ἐπιρρεπὴς αὐτοῦ φύσις καὶ ἡ ὁσημέραι προϊοῦσα ἐπιδείνωσις τῆς ταλαιπωρούσης αὐτὸν ἐπιληψίας. Οὕτω δὲ πολλάκις βλέπομεν τὸν μὲν Ἰωάννην ἐπιμελούμενον ἀκαταπονήτως τῶν δημοσίων πραγ-

μάτων καὶ σώζοντα τὸν θρόνον ἀπὸ κινδύνων καὶ περὶ πάντων δεξιῶς μεριμνῶντα, τὸν δὲ Μιχαὴλ οἰκοδεμοῦντα ἐκκλησίας καὶ ἱδρύοντα πτωχοτροφεῖον καὶ κτίζοντα ἀσκητήριον πρὸς ἐγκατοίκησιν τῶν μετανοουσῶν Μαγδαληνῶν τῆς βασιλευούσης καὶ χύνοντα ῥεῦμα ὅλον χρυσοῦ εἰς δωρεὰς παρεχομένας εἰς μοναχοὺς καὶ μοναστρίας καὶ περιπτυσσόμενον τοὺς ῥακενδύτους καὶ ἐξηλκωμένους ἀσκητὰς καὶ λούοντα τοὺς κεκονιαμένους αὐτῶν πόδας καὶ κατακλίνοντα μὲν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς βασιλικῆς κοίτης, ἑαυτὸν δὲ καταρρίπτοντα ἐπὶ στρωμνῆς χαμαιπετοῦς. Τοιαῦται ἀντιθέσεις φέρουσιν ἡμᾶς ἀληθῶς εἰς ἀπορίαν, διερωτῶντας μή τι ὁ μὲν Ἰωάννης ἦτο ὁ πράγματι αὐτοκράτωρ, ὁ δὲ Μιχαὴλ ἁπλοῦς ὑπ' ἐκεῖνον ὀρφανοτρόφος.

ε'

Στήριξις τῆς δυναστείας.

Ἡ ἀντιπάθεια ἣν ὁ βυζαντιακὸς λαὸς ᾐσθάνετο πρός τε τὸν Μιχαὴλ διὰ τὴν ἀδικοπραγίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ῥωμανὸν καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην διὰ τὰς πιέσεις, ὧν ἄνευ δὲν ἠδύνατο ναντεπεξέλθῃ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀποταμιεύσεως χρήματος πολλοῦ, ἀναγκαιοτάτου ἐν χρόνοις πολεμικοῖς, ἐγκατοπτρίζεται ἐν τῇ ἐπὶ τὸν αὐτοκράτορα ἐπιρρίψει τῆς εὐθύνης ἐπὶ πάσῃ προσωπικῇ αὐτοῦ ἀτυχίᾳ ἢ καὶ ἐπὶ πάσῃ θεομηνίᾳ. Οὕτω τὴν μὲν ἐπιληψίαν, ὑφ' ἧς ἔβλεπον καταλαμβανόμενον αὐτὸν καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ὁδοὺς ἐνίοτε, ὑπελάμβανον θείαν τιμωρίαν ἐπὶ τοῖς εἰς τὸν προκάτοχον βασιλέα γενομένοις, δὲν ἐθεωροῦντο δὲ τυχαῖα γεγονότα αἱ χάλαζαι, οἱ διάττοντες, αἱ ἀκρίδες, οἱ σεισμοὶ οἱ συμπεσόντες ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἀρχῆς τοῦ Μιχαήλ.

Τὴν ἀντιπάθειαν δὲ ταύτην ἐπωφελούμενος καὶ πάντως εἰς τὴν κατὰ τοῦ νεοφανοῦς παφλαγονικοῦ οἴκου ἀντίδρασιν τῶν ἀρχαίων στρατιωτικῶν γενῶν στηριζόμενος ἐμελέτησεν ἀποστασίαν κατὰ τοῦ βασιλέως ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁ πατρίκιος Κωνσταντῖνος ὁ Δαλασσηνός, ὅστις διέμενε, καθ' ἃ καὶ πρὸ ἓξ ἐτῶν κατὰ τὸν θάνατον Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἐν Καππαδοκίᾳ.

Τὸ ἄγγελμα ἐθορύβησεν, ὡς εἰκός, τὸν Ἰωάννην, βλέποντα κινδυνεύουσαν τὴν νέαν δυναστείαν, ἥτις κἂν δὲν εἶχεν ἔρεισμα τὴν ἀγά-

πην τοῦ λαοῦ. Ἄλλως δὲ δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ λησμονῇ ὁ ἐκτοπίας, ὅτι ὁ Δαλασσηνὸς ἀνῆκεν εἰς ἕνα τῶν πρώτων οἴκων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὅτι πρὸ ὀλίγων ἤδη ἐτῶν θνήσκων ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶχε κρίνει αὐτὸν ἄξιον συζυγίας μετά τινος τῶν ἰδίων θυγατέρων καὶ τοῦ διαδήματος. Ἡ δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τὴν κλίνην τοῦ πατρὸς τῆς Ζωῆς ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀρμενιακῷ θέματι κτημάτων αὐτοῦ ἄφιξις τοῦ μεγάλου γαιοκτήμονος καὶ εὐπατρίδου εἶχε ματαιωθῇ διὰ δόλου τοῦ τότε παρὰ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ πρωθυπουργοῦντος Συμεών, προκρίναντος Ῥωμανὸν τὸν Ἀργυρόν. Κατὰ ταῦτα ἡ στάσις τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐφαίνετο ἐπαναφέρουσα τὰ πράγματα μετὰ πάροδον ἐτῶν πέντε καὶ ἡμίσεος εἰς ὃ σημεῖον εὑρίσκοντο μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ προκατόχου καὶ πενθεροῦ τοῦ Ῥωμανοῦ. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη, ὅπως πρὸς ἀποφυγὴν μειζόνων περιπλοκῶν ματαιωθῇ τὸ κίνημα τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐν αὐτῇ τῇ γενέσει. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀπέστειλεν ὁ Ἰωάννης πρὸς τὸν ἀποστάτην τὸν εὐνοῦχον Ἐργοδότην, δοὺς εἰς αὐτὸν ἐντολὴν νὰ ἀνταλλάξῃ μετὰ τοῦ Δαλασσηνοῦ ὅρκους καὶ ἀγάγῃ αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ Ἰωάννης διὰ παντοίων δωρεῶν καὶ ὑποχωρήσεων προσεπάθησε νὰ ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν βασιλείαν τήν τε σύγκλητον καὶ τὰ πλήθη, ὅπως ἀπομονώσῃ διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον τὴν στάσιν. Καὶ ὁ μὲν Ἐργοδότης δὲν κατώρθωσε νὰ ἀγάγῃ τὸν Δαλασσηνὸν πρὸς τὸν βασιλέα· ἐπετεύχθη δὲ τέλος τοῦτο διὰ νέου ἀποστόλου τοῦ βασιλέως, τοῦ ἰδίου συμπολίτου Κωνσταντίνου τοῦ Φαγίτζη, ὅστις διὰ βαρέων ὅρκων καὶ ὁμολογιῶν ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὸν Δαλασσηνὸν νὰ ἔλθῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐλθόντα δ' αὐτὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς καὶ ἠξίωσε μεγάλων τιμῶν.

Ἀλλὰ, καθ' ἃ φαίνεται, ὁ Δαλασσηνός, καίπερ διαμένων παρὰ τῷ βασιλεῖ ἐν τιμῇ μὲν, ἀλλὰ δίκην δεσμώτου ἐν τῷ παλατίῳ τῷ καλουμένῳ τὰ Κύρου, ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἐπίφοβος. Ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ κατεφάνη μετ' οὐ πολὺ, ὅτε πρὸς τιμωρίαν τῶν Ἀντιοχέων, φονευσάντων φορολόγον καλούμενον Σαλίβαν, ἐστάλη ὡς δοὺξ Ἀντιοχείας ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Νικήτας, εἰς ὃν ἀπαγορεύσαντες τὸ κατ' ἀρχὰς τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον οἱ Ἀντιοχεῖς ἐπέτρεψαν αὐτὴν μόνον μεθ' ὑπόσχεσιν ἀμνηστίας. Ἀλλ' ὁ Νικήτας παρέβη τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν καὶ διέταξε φόνους καὶ δεσμεύσεις, ἐνίους τῶν κορυφαίων ἀποστείλας δεσμίους εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ γράψας εἰς τὸν

Ἰωάννην, ὅτι ὁ ὑποκινήσας ἐν Ἀντιοχείᾳ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀντίστασιν ἦτο ὁ Δαλασσηνός. Τότε δὲ συλληφθεὶς οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Αὔγουστον τοῦ 1034 ἐστάλη ἐξόριστος εἰς τὴν νῆσον Πλάτην. Ἡ δ' ἀποκάλυψις τῶν ὑπ' αὐτοῦ τεκταινομένων συμπαρέσυρεν εἰς τιμωρίαν καὶ τὸν ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν καὶ τρεῖς δὲ τῶν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γνωρίμων καὶ πλουσίων. Συνεξωρίσθη δὲ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρωθυπουργὸς Συμεών, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἄλλοτε προτιμήσας τοῦ Δαλασσηνοῦ ὡς διάδοχον τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου τὸν Ῥωμανόν καὶ ἔπειτα ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ ὡς δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς στρατηγήσας ἐν Συρίᾳ. Ἐτιμωρήθη δὲ ὁ Συμεὼν ὡς μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὰ ὁρώμενα καὶ φανερῶς κακίσας τὴν πρὸς τὸν Δαλασσηνὸν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀθέτησιν τῶν βασιλικῶν ὅρκων. Καὶ ταῦτα μὲν λέγουσιν οἱ χρονογράφοι· πιθανώτερον δὲ εἶνε ὅτι ὁ Συμεὼν εἶχε μεταστραφῆ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥωμανοῦ πρὸς τὸν Δαλασσηνὸν καὶ ἐθεωρήθη συνεργὸς αὐτοῦ. Διὸ ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπεκάρη μοναχὸς ἔν τινι μονῇ τοῦ βιθυνικοῦ Ὀλύμπου. Οὐδ' ἔπαυσαν οἱ ἀπὸ τοῦ Δαλασσηνοῦ φόβοι καὶ μετὰ τὴν κάθειρξιν τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἔτι τῷ 1039 ὁ Ἰωάννης ἐξηκολούθει καταδιώκων τοὺς οἰκείους αὐτοῦ, καὶ ἐξώρισε τὸ ἔτος ἐκεῖνο τούς τε ἀδελφοὺς αὐτοῦ Θεοφάνην καὶ Ῥωμανόν, πατρικίους ὄντας, καὶ τὸν ἐξάδελφον αὐτῶν Ἀδριανὸν καὶ τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ συγγενεῖς, σπεύδων ναρανίσῃ τὸ ὅλον γένος.

Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους τῆς φυλακίσεως τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐξεβάλλετο ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξοριζόμενος εἰς Λέσβον, ἀνὴρ οὐχ ἧττον τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐπιφανὴς καὶ ἐξ ἀρχαίου καταγόμενος οἴκου, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀρχίσει διαπρέπων ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ῥωμανοῦ, Κωνσταντῖνος ὁ ἐπιλεγόμενος Μονομάχος. Ἦγαγε δ' εἰς τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ ὅ τε ἐκ τῆς περιφανείας τοῦ γένους φόβος καὶ αἱ ὑπόνοιαι τοῦ αὐτοκράτορος περὶ ἐρωτικῶν αὐτοῦ σχέσεων πρὸς τὴν γηραιὰν Ζωήν.

Καὶ διὰ μὲν τῆς τοιαύτης ἐπιμόνου καταδιώξεως τῶν ἐν τῷ κράτει ἐπιφόβων ἀντιπάλων οἱ Παφλαγόνες ἐπεζήτουν τὴν σωτηρίαν ἀπὸ ἀληθῶν ἢ ὑποτιθεμένων κινδύνων. Ἀλλ' ἦτο ἀνάγκη καὶ ἄλλως νὰ στερεωθῇ ὁ θρόνος τοῦ ἄπαιδος Μιχαὴλ καὶ ἡ παφλαγονικὴ δυναστεία. Καὶ ἐν τῷ ζητήματι δὲ τούτῳ ἐπιφαίνεται ἡ συγγενοκρατία ἐκείνη ἡ χαρακτηρίζουσα τὴν ἀρχὴν τοῦ Μιχαὴλ, ἧς εἰσηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης. Ἐξέλεξε δῆλα δὴ οὗτος ὡς διάδοχον τοῦ Μιχαὴλ μετὰ θάνατον

τὸν ἀνεψιὸν ἀμφοτέρων Μιχαὴλ, τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς Μαρίας. Ταύτης σύζυγος ἦτο ὁ Στέφανος, ἀνὴρ ἔργον ἔχων τὴν διὰ πίσσης διάχρισιν τῶν ναυπηγουμένων πλοίων. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο δὲν πρέπει βεβαίως νὰ θεωρήσωμεν τὸν Στέφανον μετερχόμενον χειρωνακτικῶς, εἰ καὶ εὐφημεῖται αὐτοῦ ἡ περὶ τὴν τέχνην ταύτην ἐμπειρία, ἀλλ' ὡς βιομήχανον ἀναλαμβάνοντα ἐξ ἐπιχειρήσεως; τὰ τοιαῦτα. Ἀλλ' οὐχ ἧττον, καθ' ἃ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι εἶχον καλέσει βυρσοδέψην τὸν Κλέωνα καὶ λυχνοποιὸν τὸν Ὑπέρβολον, οὕτω καὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Μιχαὴλ Βυζαντῖνοι ἐπωνόμασαν Καλαφάτην τὸν Στέφανον. Τὸ δ' ἐπώνυμον τοῦτο μετεδόθη καὶ εἰς τὸν υἱόν, καὶ τοῦτο φέρει ὁ Μιχαὴλ ἐν τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ καὶ ὡς βασιλεύς, εἰ καὶ ὁ Στέφανος ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τετάρτου τοῦ συζύγου τῆς Ζωῆς προήχθη εἰς ἄρχοντα τοῦ στόλου, καὶ ἦτο δικαιότερον νὰ ἐπωνυμῆται ναύαρχος μᾶλλον ἢ καλαφάτης.

Δημοτελὴς ἐτελέσθη ἐν τῷ κατὰ τὰς Βλαχέρνας ναῷ τῆς Θεοτόκου ἡ ἑορτὴ τῆς παρὰ τῆς αὐτοκρατείρας Ζωῆς υἱοθεσίας τοῦ Μιχαὴλ, δι' ἧς ὁ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως εἰσποιούμενος εἰσήγετο εἰς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν, καὶ ἡ ἀναγόρευσις αὐτοῦ εἰς καίσαρα ἡ ἐνδεικνύουσα τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ ὡς μέλλοντος διαδόχου τοῦ θρόνου. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ καῖσαρ δὲν ἠξιοῦτο παρὰ τοῦ Μιχαὴλ τῶν ὀφειλομένων τιμῶν, οὔτε εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν παρακαθήμενος πλὴν ἢ ἐν ταῖς ἐπισήμοις ἑστιάσεσιν, οὔτε τυγχάνων τιμητικῆς δορυφορίας καὶ οἰκῶν ὡς ἐν ὑπεροπίᾳ ἔν τινι τῶν προαστείων τῆς βασιλευούσης. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης, οὗ αἱ προτροπαὶ ἀνήγαγον τὸν ἀνεψιὸν εἰς τὸ περίβλεπτον ἀξίωμα τοῦ καίσαρος, δὲν ἐφαίνετο ἔπειτα στέργων τὸν Μιχαήλ· ἐγεννήθη δὲ μεταξὺ τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ κρυφία τις ἀντίθεσις καὶ ἀντιζηλία, προκληθεῖσα ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ἅμα καὶ ὑπούλου χαρακτῆρος τοῦ μέλλοντος βασιλέως, ἐπιβουλεύοντος τὸν θεῖον ἀντεπιβουλεύοντα.

Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν σύμπασαν δύναμιν εἶχεν ὁ Ἰωάννης, ὁ δὲ Μιχαὴλ ἀνέμενεν ἀνυπόμονος τὴν αὔριον. Οἰονεὶ δὲ προάγγελος τῆς μελλούσης ἐκπτώσεως ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἰωάννην ἡ ἀποτυχία ἣν ὑπέστη τῷ 1037, ὅτε, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ κεκτημένα, διενοήθη νὰ ὑποτάξῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν, γινόμενος πατριάρχης. Καὶ ἐτάχθησαν μὲν ὑπὲρ τοῦ εὐνούχου ἐραστοῦ τῆς πατριαρχείας οὐκ ὀλίγοι τῶν μητροπολιτῶν τῶν ὑποκειμένων εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, διενεργοῦντες τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν τοῦ

Ἰωάννου καταβίβασιν τοῦ Ἀλεξίου ὡς μὴ προχειρισθέντος κανονικῶς, ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τοῦ Βασιλείου. Ἀλλὰ τοῦτον ἔσωσεν ἡ ἑτοιμότης ἣν ἐπέδειξεν, ἰσχυρισθείς, ὅτι εὐχαρίστως θέλει καταβῆ τοῦ θρόνου, ἂν συγκαθηρεῦντο μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ μητροπολῖται ὅσους εἶχε χειροτονήσει ἐπὶ ἑνδεκα ἤδη καὶ ἥμισυ ἔτη καὶ ἀνεθεματίζοντο οἱ τρεῖς βασιλεῖς οὓς εἶχε στέψει μετὰ τὸν Βασίλειον.

ς'

Σαρακηνοί, Ἀβασγοί, Ἀρμένιοι, Πατζινάκαι.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἡ ἐπελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀλλαγὴ βασιλέως ἐνέβαλε νέον θάρρος εἰς τοὺς πολεμίους τοῦ Βυζαντίου, τοὺς Σαρακηνούς, τοὺς Πατζινάκας, τοὺς Ἀβασγοὺς καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς Βουλγάρους.

Αἱ κατὰ τὰ ἔτη 1032 καὶ 1033 κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων νῖκαι τοῦ Νικηφόρου Καραντηνοῦ δὲν εἶχον ἀφοπλίσει αὐτούς, δὲν ἔπαυσαν δ' ἐπιπλέοντες ἐπὶ τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἰδίως δῃοῦντες τὰς Κυκλάδας. Ἀλλ' ὅτε Σαρακηνοὶ ἐξ Ἀφρικῆς καὶ Σικελίας ἐπέδραμον τὸν Μάϊον τοῦ 1035 τὰς Κυκλάδας καὶ τὰ παράλια τοῦ Θρακησίου θέματος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὁ βυζαντιακὸς στόλος ὁ φρουρῶν τὰ πελάγη ἐκεῖνα κατεπολέμησεν αὐτοὺς ἐπιρρώνως. Καὶ πεντακόσιοι μὲν αὐτῶν ἦχθησαν ζωντες πρὸς τὸν βασιλέα, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἀνεσκολοπίσθησαν ἐν τῇ μικρασιατικῇ παραλίᾳ. Καὶ πάλιν δ' ἔπειτα ἐπιδραμόντας τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίας ἐνίκησεν ὁ στρατηγὸς τοῦ θέματος Κιβυρραιωτῶν Κωνσταντῖνος ὁ Χαγὲ κατὰ κράτος, πεντακοσίους μὲν ζωγρήσας, τοὺς δὲ λοιποὺς αὐτῶν καταποντίσας. Καὶ κατὰ γῆν δ' ἐξηκολούθουν ἀγῶνες μεταξὺ Σαρακηνῶν καὶ Βυζαντίνων. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1034 ἐκυρίευσαν οἱ Σαρακηνοὶ προσωρινῶς τὰ Μύρα τῆς Λυκίας, περικλεισθέντα μετ' οὐ πολὺ διὰ τείχους ὀχυρωτάτου ὑπὸ τοῦ ὀρφανοτρόφου Ἰωάννου, εὐγνωμονοῦντος ἐπὶ θεραπείᾳ ἧς ἔτυχεν ἐπιφοιτήσας εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει ναὸν τοῦ θαυματουργοῦ ἁγίου Νικολάου. Οἱ δ' ἐν Χαλεπίῳ Σαρακηνοὶ ἐξεδίωξαν τὸν παρὰ τοῦ βασιλέως πεμφθέντα ἁρμοστήν. Τολμηρότεροι δ' ὁσημέραι ἀποβαίνοντες ἐθάρρησαν τὸν Δεκέμβριον 1036 νὰ ἐπιτε-

θῶσι καὶ ἐναντίον αὐτῆς τῆς Ἐδέσσης. Ταύτης ἦρχε πρότερον ὁ γενναῖος Γεώργιος Μανιάκης, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἄρχων τῆς Μηδίας καὶ τῆς Ἀσπρακανίας, ὁπόθεν ἔπειτα ἐπέμφθη εἰς τὴν Σικελίαν· ἀντικατέστησε δ' αὐτὸν ἐν Ἐδέσσῃ ὁ Λέων Λεπενδρηνός, καθ' οὗ ἐπῆλθον ἐν κοινοπραγίᾳ οἱ Ἄραβες τῆς Μεσοποταμίας. Πολιορκουμένη δ' ὑπ' αὐτῶν κρατερῶς ἡ Ἔδεσσα ἐκινδύνευε νὰ κυριευθῇ, ὅτ' ἔσωσεν αὐτὴν παρ' ἐλπίδα ἡ βοήθεια, ἣν ἀπέστειλεν ὁ δοὺξ Ἀντιοχείας Κωνσταντῖνος ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ὃν ἐπὶ τῇ ἀνδραγαθίᾳ ταύτῃ ὁ Μιχαὴλ ἀνέδειξε δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Οὐχ ἧττον δὲ καὶ πάλιν ἐπειράθησαν οἱ Ἄραβες τῆς Ἐδέσσης τῷ 1038, στρατηγοῦντος ἐν τῇ πόλει τοῦ Ἴβηρος Βαρασβατζέ. Ἐμελέτων δὲ νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν διὰ δόλου τοιούτου. Εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἔδεσσαν δώδεκα ἄρχοντες ἔχοντες ἀκολούθους πεντακοσίους ἱππεῖς καὶ καμήλους πεντακοσίας, φερούσας χίλια κιβώτια, ἐν οἷς ἦσαν ἐγκεκλεισμένοι δισχίλιοι ὁπλῖται. Προφασιζόμενοι δὲ ὅτι διέβαινον ἐκεῖθεν ἀπερχόμενοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ δώρων πρὸς τὸν βασιλέα, ἐσκόπουν νὰ εἰσέλθωσι νύκτωρ τὰ κιβώτια καὶ καταλάβωσι διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀνδρῶν τὴν πόλιν. Ὁ δὲ στρατηγὸς τοὺς μὲν ἄρχοντας ἐδεξιώθη φιλοφρόνως, ἀλλὰ δὲν ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον τῶν ἱππέων καὶ τῆς ἀποσκευῆς. Ἐν ᾧ δ' οἱ νέοι παμπληθεῖς Δούρειοι ἵπποι διηγοῦντο ἔξωθεν τῆς Ἐδέσσης, Ἀρμένιος ἐπαίτης, γινώσκων καὶ τὴν ἀραβικήν, διερχόμενος παρὰ τὸν τόπον ἔνθα ηὐλίζοντο αἱ κάμηλοι, παρέστη αὐτήκοος τῶν ὁμιλιῶν δύο τῶν ἔνδοθεν κιβωτίῳ ἐγκρυπτομένων Ἀράβων, καὶ κατήγγειλεν εἰς τὸν στρατηγὸν τὸ τέχνασμα. Οὗτος δὲ σπεύσας ἀφῆκεν ἐν τῇ πόλει ἑστιωμένους τοὺς φιλοξενουμένους καὶ διαρρήξας τὰ κιβώτια ἀπέσφαξεν ἅπαντας τοὺς ἐν αὐτοῖς ἄνδρας μετὰ τῶν ἱππέων καὶ τῶν καμηλοκόμων· ἐπιστρέψας δ' ἔπειτα εἰς τὴν πόλιν ἐφόνευσε καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπιβουλῆς πλὴν ἑνός, ὃν ῥινοκοπήσας καὶ ὠτοκοπήσας ἀπέστειλεν οἴκαδε ἄγγελον τῶν γενομένων.

Τοιαῦται εἶνε αἱ περὶ τῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας ἀγώνων διηγήσεις, ἔχουσαί τι τὸ μυθιστορικὸν καὶ ἀξιοπαρατήρητον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὑπολανθάνει ἐν αὐταῖς προφανής τις ἐπανάληψις γεγονότων καὶ ταὐτότης ἀριθμῶν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ξενίζει ὁ κατ' ἐπανάληψιν μνημονευόμενος ἀριθμὸς πεντακοσίων ζωγρηθέντων Ἀράβων. Ταῦτα δὲ πάντα ἄγουσιν εἰς τὴν ὑποψίαν, ὅτι οἱ χρονογράφοι, ἀπὸ διαφόρων πηγῶν

μετὰ διαφόρων ἔν τισι λεπτομερειῶν παραλαβόντες ταῦτὰ γεγονότα, ἐχώρισαν αὐτὰ εἰς διαφόρους πράξεις.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν κυριωτάτων τούτων συμπλοκῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας καὶ ἄλλαι παρέστησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ ἀνωμαλίαι ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Σεναχηρείμ τοῦ ἀνταλλάξαντος πρὸς τὸν Βασίλειον τὴν Ἀσπρακανίαν, ἧς ἐβασίλευε πρότερον ὁ πατὴρ, πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς Σεβαστείας, κατηγγέλθησαν εἰς τὸν Μιχαὴλ ὡς μελετῶντες ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὅτε ἀπεστάλη ἐναντίον αὐτῶν βυζαντιακὴ στρατιὰ, οἱ υἱοὶ τοῦ Σεναχηρείμ παρὰ τὰς παρακελεύσεις τοῦ γηραιοῦ αὐτῶν στρατηγοῦ Σαπώρου ὡμολόγησαν πίστιν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ, ἐλθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνδιηλλάγησαν μετ' αὐτοῦ παρὰ τὸν τάφον Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Καὶ πρὸς τοὺς Ἀβασγοὺς δ' ἦλθεν εἰς ῥῆξιν ὁ Μιχαήλ. Εἶχε δὲ προσαρτηθῇ ἡ Ἀβασγία μετὰ τῆς Ἰβηρίας εἰς τὸ Βυζάντιον, καθ' ἃ εἴδομεν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Δαβὶδ καὶ τὴν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐκκίνησιν τοῦ Παγκρατίδου Γεωργίου. Καὶ ἐπιγαμία δ' εἶχε συναφθῇ μεταξὺ τῶν Παγκρατιδῶν καὶ τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ, οὗ ἀνεψιάν τινα ἔλαβεν εἰς γάμον ὁ Παγκράτιος, πιθανῶς υἱὸς τοῦ Γεωργίου. Ἀλλ' ὅτε ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν θρόνον Μιχαὴλ ὁ Παφλαγών, ὁ Παγκράτιος ἐπὶ τῷ προσχήματι τῆς ἐκδικήσεως τοῦ θείου τῆς γυναικὸς Ῥωμανοῦ ἀποστατήσας ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου τελευτῶντος τοῦ 1034, ἀνέκτησε τὰς ἐπὶ τῶν προπατόρων εἰς τοὺς Βυζαντίνους δοθείσας κτήσεις. Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς οὐδὲν ἀντεπεχείρησαν ἐναντίον αὐτοῦ οἱ Βυζαντῖνοι· ἀλλ' ὅτε ὁ Παγκράτιος ἀπηυθαδίσθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε σφοδρῶς ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Βυζαντίνου κατεπάνω Ἰβηρίας Ἰασίτου, ἡ βυζαντιακὴ αὐλὴ ἀπεφάσισε νὰ ἐπέμβῃ. Διέταξε τότε ὁ Ἰωάννης τελευτῶντος τοῦ 1037 τὸν ἀδελφὸν καὶ ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀνατολῆς Κωνσταντῖνον νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ Παγκρατίου μετὰ τῶν ἀσιατικῶν ταγμάτων, ὑποσχεθεὶς νὰ συνεκπέμψῃ πάντως κατ' ἀπαίτησιν αὐτοῦ καὶ τὸν καθειργμένον Δαλασσηνὸν ὡς σύμβουλον αὐτοῦ καὶ παραστάτην. Καὶ ἐστράτευσε μὲν ὁ Κωνσταντῖνος, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀθετήσεως τῆς ὑποσχέσεως περὶ τοῦ Δαλασσηνοῦ, ὅστις μάλιστα τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐξωρίζετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐπέστρεψεν ἄπρακτος ἐκ τῆς ἐκστρατείας.

Καὶ εἰς τὴν Ἀρμενίαν δ' ἐστράτευσαν περὶ τούτους τοὺς χρόνους οἱ Βυζαντῖνοι, τοῦτο μὲν θέλοντες νὰ διασώσωσι τὰ ἐπὶ τῆς πόλεως Ἀνὶ δικαιώματα αὐτῶν, τοῦτο δὲ ἀναμιχθέντες εἰς τὰς ἐμφυλίους ἔριδας περὶ τῆς βασιλείας. Ἀλλ' ὑπέστησαν κατὰ τὰς ἀρμενιακὰς πηγὰς πανωλεθρίαν, οὐδ' ἠδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσί τι ἄξιον λόγου, εἰ καὶ ἡ ἀνάμιξις αὐτῶν εἰς τὰ τῆς Ἀρμενίας ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου.

Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ ὁπωσδήποτε ἀντέστη ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐναντίον Σαρακηνῶν, Ἀβασγῶν καὶ Ἀρμενίων. Ἀλλ' ὅλως ἀνίσχυρος ἀπεδείχθη ἀπέναντι τῶν Πατζινάκων, οὓς γινώσκομεν ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλείου ἐπιδραμόντας τὰς πρὸς νότον τοῦ Δουνάβεως χώρας. Ἡ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Διογένους ἐκνίκησις αὐτῶν δὲν εἶχεν ἀποθαρρύνει αὐτούς. Ἰδίως δὲ παρουσιάζονται τολμηρότεροι ἀπὸ τῆς παρ' αὐτοῖς ἀναδείξεως τοῦ ἀρχηγοῦ Τυράχ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κιλτὲρ, ὃν οἱ Πατζινάκαι ἐτίμων διὰ τὸ ἐπιφανὲς τοῦ γένους, καίπερ ἔχοντ' ἀντίπαλον ἄνδρα ἄσημον μέν, ἀλλὰ πολεμικώτερον καὶ δραστηριώτερον αὐτοῦ, τὸν Κεγένην. Ἀλλὰ τούτων μὲν τῶν δύο ἀνδρῶν ὁ ἐναντίον ἀλλήλων ἀνταγωνισμὸς παρουσιάζεται ἀργότερον, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου· ἤδη δ' ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ οἱ Πατζινάκαι μετὰ πολλῆς τῆς ὁρμῆς καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐπιτίθενται κατὰ τῶν εἰς τὸ Βυζάντιον ὑποτεταγμένων χωρῶν τῆς ἀρχαίας Βουλγαρίας, διαπεραιούμενοι τὸν Ἴστρον. Ἡ δὲ πρώτη αὐτῶν ἐπιδρομὴ ἔγεινεν ἤδη τῷ 1034, τὸν δὲ χειμῶνα τοῦ ἑπομένου ἔτους διέβησαν καὶ πάλιν τὸν ὑπὸ δεινοῦ παγετοῦ κρυσταλλωθέντα ποταμόν. Οὐδὲ περιωρίσθησαν εἰς τὴν ὀήωσιν τῆς ἀρχαίας Βουλγαρίας, ἀλλὰ προέβησαν δηοῦντες μέχρι τῆς Θράκης ἐξ ἑνὸς καὶ τῆς Μακεδονίας ἐξ ἑτέρου, ἐν ᾗ προεχώρησαν μέχρις αὐτῆς τῆς Θεσσαλονίκης. Καὶ κατὰ τὸ ἔαρ δὲ τοῦ 1036 ἐκ νέου ἐπέδραμον τρὶς τὰς βυζαντιακὰς χώρας, ὅτε καὶ ἐζώγρησαν τρεῖς τῶν Βυζαντίνων στρατηγῶν. Καὶ οὐδεμία μὲν ἅλωσις πόλεως ἀναφέρεται κατὰ ταύτας τὰς βεβαίως παροδικὰς ἐπιδρομάς, ἀλλ' οὐδὲ μνεία γίνεται ἀντιστάσεώς τινος τῶν Βυζαντίνων, οἵα ἡ νικηφόρως διὰ τοῦ στρατηγοῦ Διογένους ἐπιτευχθεῖσα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

ζ'

Ὁ περὶ Ἀράλδου καὶ τῶν Ἀθηνῶν θρῦλος.

Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν εἰς οὓς ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἀνέθηκεν ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος τὴν καταπολέμησιν τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν μετὰ τοῦ γενναίου στρατηγοῦ Γεωργίου Μανιάκη σύμπραξιν ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας εἶνε καὶ ὁ ὑπὸ Ἰσλανδῶν, Δανῶν καὶ Γερμανῶν συγγραφέων τῶν μέσων αἰώνων μνημονευόμενος Νορβηγὸς Ἀράλδος.

Ἀράλδος ὁ ἐπιλεγόμενος Αὐστηρὸς (Hardraade) ὁ υἱὸς τοῦ Σιγούρδου, ἐγκαταλιπὼν τὴν πατρίδα μετὰ τὸν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Στικλαστάδης τὸν Ἰούλιον τοῦ 1030 συμβάντα θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Νορβηγίας Ὀλὰφ τοῦ Παχέος, ἦλθεν ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ ἀνεδείχθη ἀρχηγὸς τῶν Βαράγγων, τῶν ὑπερβορείων ἐκείνων ἐπικούρων τῶν ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἤδη αἰῶνος, καθ' ἃ εἴδομεν, ὑπηρετούντων ἐν τῇ βυζαντιακῇ στρατιᾷ. Διεκρίθη δ' ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ ὁ Νορβηγὸς ἐκ βασιλικοῦ αἵματος ἡγεμὼν ἐπὶ δεκαετίαν, ἀπὸ τοῦ 1033 μέχρι τοῦ 1043, συμπολεμήσας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ συστρατοπεδευόμενος μετ' ἄλλων Νορβηγῶν, Δανῶν, Ἄγγλων καὶ Ῥώσων ἐν τῇ θαυμαστῇ ἐκείνῃ διὰ τοὺς ὑπερβορείους Μικλαγὰρδ, ὡς ἐκάλουν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ ὁμόφυλοι τοῦ Ἀράλδου. Μετὰ δὲ μακρὰν καὶ περιπετειώδη συμμετοχὴν τῶν βυζαντιακῶν πολέμων ἐλθὼν εἰς ῥῆξιν ὁ Ἀράλδος πρὸς τὸν Γεώργιον Μανιάκην καὶ ἔπειτα πρὸς τὴν Ζωὴν ἔπλευσεν εἰς Ῥωσίαν πρὸς τὸν Ἰαροσλάβον, καὶ, λαβὼν σύζυγον τὴν θυγατέρ' αὐτοῦ Ἐλισάβετ, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος, καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνεψιοῦ Μάγνου τῷ 1047. Ἐκστρατεύσας δ' ἐκεῖθεν τῷ 1066 μετὰ Τόστιγ τοῦ ἀποστάτου ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Ἄγγλων Ἀράλδου πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἀγγλίας ἔπεσε μαχόμενος.

Νορβηγικοὶ λόγοι πλεῖστα ὅσα θρυλοῦσι περὶ τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ τῶν Βαράγγων καὶ τῶν ἐν τῇ βυζαντιακῇ αὐλῇ περιπετειῶν αὐτοῦ. Ὁ Νορβηγὸς ἥρως παριστάνεται νικήσας τοὺς Σαρακηνοὺς ἐν δέκα καὶ ὀκτὼ μάχαις, μεταβαίνων εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ πρὸς τὸν Μανιάκην ῥῆξιν ὡς προσκυνητής, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Κων-

σταντινούπουλιν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ἐρωτοτροπῶν πρὸς αὐτὴν τὴν γηραιὰν αὐτοκράτειραν Ζωήν, συνδεόμενος δι' ἐρωτικῶν σχέσεων πρός τιν' ἀνεψιὰν τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίαν, ῥιπτόμενος εἰς ὑπόγειον εἱρκτήν, φυλασσομένην ὑπὸ ὀηλητηριώδους δράκοντος, δι' ἐπικλήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Ὀλὰφ τοῦ ἁγίου τοῦ ἐν Νορβηγίᾳ βασιλεύ-

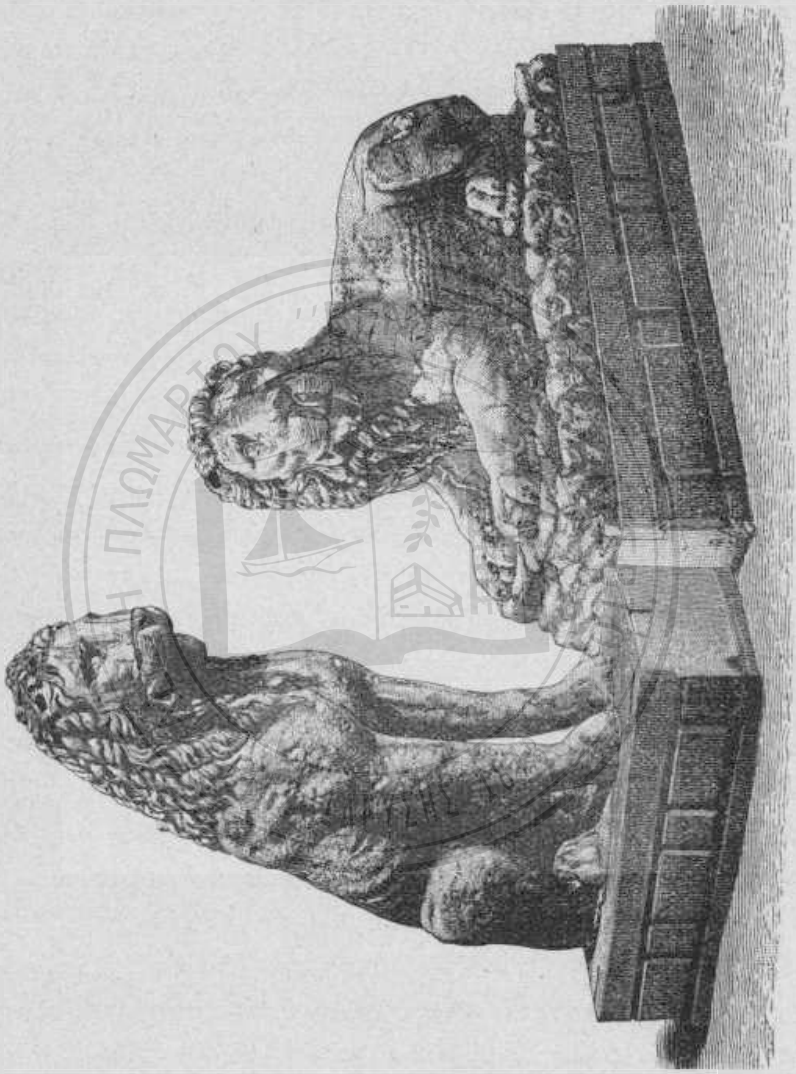

ΑΤΤΙΚΟΙ ΛΕΟΝΤΕΣ
ΠΡΟ ΤΩΝ ΠΥΛΩΝΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑΙ ΝΑΥΣΤΑΘΜΟΥ

σαντος φονεύων τὸ τέρας καὶ τέλος διαδιδράσκων μετὰ δύο συγκαθειργμένων ὁμοεθνῶν, τυφλώνων τὸν αὐτοκράτορα, ἁπάγων τὴν Μαρίαν, ἣν ἐξαποστέλλει ἔπειτ' ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τέλος μετὰ διατριβὴν ἐν Ῥωσίᾳ παρὰ τῷ Ἰαροσλάβῳ ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα.

Ἀλλ' ὡς εἰ μὴ ἤρκουν αἱ μυθιστορικαὶ αὗται τύχαι τοῦ Νορβηγοῦ

ἥρωος ἐπιγραφικὴ παρανόησις συνέδεσε τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ καὶ πρὸς τὰς Ἀθήνας. Λέων λίθινος, ὃν οἱ ὑπὸ τὸν Μοροζίνην Βενετοὶ ἀπαγαγόντες ἐκ Πειραιῶς ἔστειλαν μετ' ἄλλων δύο ἐπ' ἴσης ἀττικῶν εἰς Βενετίαν, φέρει ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς ῥάχεως ἐπιγραφὴν γεγραμμένην διὰ γραμμάτων, ἅτινα ἤδη πρὸ πεντηκονταετίας περίπου διεγνώσθησαν ὡς ῥουνικά, εἶα τὰ ἐν ταῖς σκανδιναυικαῖς ἐπιγραφαῖς.

Ἔγεινε μάλιστα δεκτὴ ἡ πιστευθεῖσα τότε ἀνάγνωσις τῶν ἐπιγραφῶν ἐκείνων, καθ' ἃς οἱ Νορβεγοὶ Οὔλφ, Ἀσμοῦνδος καὶ Οἴρν ἐκυρίευσαν μετὰ Ἀράλδου τοῦ Μακροῦ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, ἐπιβαλόντες μεγάλας χρηματικὰς ποινὰς εἰς τοὺς ἀποστάντας Ἕλληνας, οἱ δὲ κατὰ κέλευσμα τοῦ Ἀράλδου χαράξαντες τὰ γράμματα ἔπραξαν τοῦτο παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις καὶ τὴν ὀργὴν τῶν Ἑλλήνων. Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα ἐνομίσθη, ὅτι εἰς τὸν Ἀράλδην μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Βαράγγων ἀνετέθη ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ἡ καταστολὴ ἀποστασίας τῶν Ἑλλαδικῶν καὶ ἡ ἅλωσις τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ἐπιστατικώτερα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μελέτη τῶν ἐπιγραφῶν ἔπεισε μὲν καὶ πάλιν, ὅτι αὗται ἦσαν γεγραμμέναι διὰ γραμμάτων ῥουνικῶν, ἀλλ' ὅτι ταῦτα εἶνε ἐπὶ τοσοῦτον ἐφθαρμένα, ὥστε μία καὶ μόνη λέξις ἀναγινώσκεται ἀσφαλῶς, πάντα δὲ τὰ περὶ Ἀράλδου καὶ τῶν ἑταίρων καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν καταλήψεως τοῦ Πειραιῶς εἶνε ἁπλῶς παίγνιον τῆς φαντασίας τοῦ πρώτου τὰ τοιαῦτα ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἀναγνόντος.

ιδ'

Ἀγῶνες ἐν Σικελίᾳ.

Ἀπὸ τῶν μεγάλων ἡμερῶν τῆς ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου δόξης τοῦ Βυζαντίου εἶχε κυοφορηθῆ, καθ' ἃ εἴδομεν, ἡ ἰδέα τῆς ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἀνακτήσεως τῆς Σικελίας. Ἐμελέτα δὲ νἀναλάβῃ αὐτὴν αὐτὸς ὁ Βασίλειος, ὅστις καὶ εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὴν νῆσον πρόσκοπον στρατιὰν ὑπὸ τὸν εὐνοῦχον Ὀρέστην. Ἀλλ' ὁ ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Βασιλείου ἀνεχαίτισε τὸ ἔργον. Ἡ δὲ πολεμικὴ ἀπειρία τοῦ Ὀρέστου ἤγαγεν εἰς ἧτταν τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, παθούσης ἄλλως ὑπὸ κοιλιακοῦ νοσήματος ἕνεκα καταχρήσεως

περὶ τὴν Δίαιταν. Οὐδ' ἐπηνωρθώθη τὸ σφάλμα διὰ τῆς ἐπὶ Ῥωμανοῦ ἀποστολῆς νέας ἐπικούρου στρατιᾶς ἐξ Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας, ἥτις ὁμοίως οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ διαπράξῃ ἄξιον λόγου.

Αἱ τοιαῦται δ' ἀτυχίαι τῶν Βυζαντίνων ἐνεθάρρυναν τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Σικελίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, καθ' ἃ εἴδομεν, μετὰ καὶ τῶν ἐκ τῆς Ἀφρικῆς ἐπεχείρουν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τακτικὰς ἐπιδρομὰς ἐπὶ τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Διὰ ταῦτα, εἰ μὴ χάριν τῆς ἐπιδιώξεως τῶν μεγάλων ἰδεῶν τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ τοὐλάχιστον χάριν ἀμύνης παρίστατο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προγράμματος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Διὰ τῆς ἐν Σικελίᾳ καταπολεμήσεως τῶν Σαρακηνῶν ὤφειλε νὰ συμπληρωθῇ τὸ ἔργον οὗ εἶχε γείνει ἀρχὴ διὰ τῆς ἐκ τῆς Κρήτης καὶ Κύπρου ἐξώσεως αὐτῶν. Καὶ ἦτο μὲν ἀργά, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι διὰ τῆς ἐνάρξεως τῆς εἰς τὰ τῆς Ἰταλίας ἀναμίξεως τῶν Νορμανῶν εἶχε σημανθῇ νέος μέγας κίνδυνος διὰ τοὺς Βυζαντίνους ἐν τῇ Δύσει, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου εἶχε τὸ Βυζάντιον ἄνδρα ζιακριθέντα ἤδη ἐν Ἀσίᾳ ἐν ταῖς ἀγῶσιν ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν, εἰς ὃν ἠδύνατο νἀναθέσῃ θαρρούντως τὴν καταπολέμησιν αὐτῶν καὶ ἐν Σικελίᾳ. Ὁ ἀνὴρ δὲ οὗτος ἦτο ὁ Γεώργιος Μανιάκης.

Ἤδη πρὸ τῆς εἰς Σικελίαν διαπεραιώσεως τοῦ Μανιάκη τὰ τῶν Βυζαντίνων ἐφαίνοντό πως βελτιούμενα ἐν τῇ νήσῳ ἕνεκα τῆς ῥήξεως μεταξὺ τῶν δύο Σαρακηνῶν ἀδελφῶν Ἀπολάφαρ (Ἀβουλάφαρ) καὶ Ἀπόχαφ (Ἀβουκάπ). Τούτων ὁ Ἀπόχαφ ἐκάλεσε τῷ 1037 εἰς βοήθειαν τὸν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1033 κατεπάνω τῆς Λαγγοβαρδίας Λέοντα Ὦπον, ὅστις, διαπεραιωθεὶς εἰς τὴν Σικελίαν, ἐνίκησε τὸν Ἀπολάφαρ. Τοιαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ, ὥστε ἡ ἀρχὴ τῶν Σαρακηνῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐφαίνετο κινδυνεύουσα. Αὐτὸς ὁ Ἀπόχαφ ἤρχισε φοβούμενος περὶ ἑαυτοῦ, κατ' ἀκολουθίαν δὲ συνδιηλλάγη πρὸς τὸν ἀδελφόν. Ἕνεκα δὲ τῶν νέων βοηθειῶν, ἃς μετεπέμψαντο οἱ ἀδελφοὶ παρὰ τοῦ Φατιμίδου χαλίφου τῆς Ἀφρικῆς Μοΐζ, ὁ Ὦπος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρακολουθούμενος ὑπὸ δεκαπεντακισχιλίων Βυζαντίνων αἰχμαλώτων ἀπελευθερωθέντων παρ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες καὶ ἐπανῆλθον ἔπειτα εἰς τὰς οἰκείας πατρίδας, ὧν εἶχε στερήσει αὐτοὺς ἡ ὑπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς δουλεία.

Ἡ νέα δὲ αὕτη ἐνίσχυσις τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας ἔπεισε τὸν βασιλέα Μιχαὴλ, ὅτι παρίστατο ἀνάγκη δραστηριωτάτης ἐνεργείας. Διὰ τοῦτο ἡ μὲν ἀρχιστρατηγία τῶν ἐκ Βυζαντίου σταλεισῶν νέων

μεγάλων δυνάμεων ἀνετέθη εἰς τὸν δεδοκιμασμένον στρατηγὸν Γεώργιον Μανιάκην, μετακληθέντα ἐξ Ἀσπρακανίας· ναύαρχος δὲ τοῦ στόλου τοῦ πεμφθέντος πρὸς ὑποστήριξιν τῶν κατὰ γῆν δυνάμεων διωρίσθη ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως Στέφανος ὁ Καλαφάτης, ὁ πατὴρ τοῦ καίσαρος Μιχαήλ. Παρηκολούθουν δὲ τὴν ὑπὸ τὸν Μανιάκην στρατιὰν ὁ πατρίκιος Βασίλειος ὁ Θεοδωροκᾶνος, ὁ πρωτοσπαθάριος Κατακαλὼν ὁ Κεκαυμένος, ἡγούμενος τοῦ τάγματος τῶν Ἀρμενιακῶν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βαράγγων Ἀράλδος ὁ Αὐστηρός.

Ἀπελθὼν δ' ὁ Μανιάκης τελευτῶντος τοῦ 1037 ἢ ἀρχομένου τοῦ 1038 ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ περιπλεύσας πρῶτον τὰ νότια τῆς Ἰταλίας, παρέλαβεν ὡς ἐπικούρους παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Σαλερνοῦ τριακοσίους ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐγκαθιδρυμένων Νορμαννῶν ὑπὸ τοὺς υἱοὺς Ταγκρέδου τοῦ ἐξ Ἀλταβίλλας τῆς γαλλικῆς Νορμανδίας Γουλιέλμον, Δρόγωνα καὶ Οὐμφρειδον. Καὶ ἄλλοι δ' ἐξ Ἰταλίας ἐπίκουροι προσεχώρησαν εἰς τὸν Μανιάκην, ὅπως συναγωνισθῶσι μετ' αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν. Παραλαβὼν δὲ ταύτας τὰς δυνάμεις καὶ τὸν περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Ὤπου ἀφιχθέντα κατεπάνω τῆς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας Νικηφόρον τὸν Δοκειανὸν διέβη ἀπὸ τοῦ Ῥηγίου εἰς τὴν Σικελίαν.

Ἅμα δὲ τῇ εἰς τὴν νῆσον ἀποβιβάσει τῆς οὕτως αὐξηθείσης στρατιᾶς ἀνεδείχθη ἡ ὑπέροχος στρατηγικὴ ἀξία τοῦ Μανιάκη. Ἡ Μεσσήνη κατελήφθη ἐξ ἐφόδου, κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐξελθόντων Σαρακηνῶν ἐπίθεσιν διαπρεψάντων τῶν Νορμαννῶν ὑπὸ τὸν Γουλιέλμον. Μετὰ δὲ νικηφόρον μάχην παρὰ τὰ Ῥήματα, ἅτινα φαίνονται ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὴν πολυθρύλητον Ῥαμέτταν τὴν γνωστὴν ἐκ τῆς ἡρωικῆς ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν ἀντιστάσεως ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ, σθεναρῶς ἐπελήφθησαν οἱ περὶ τὸν Μανιάκην τῆς πολιορκίας τῶν Συρακουσῶν. Προβαίνων δ' ὁ Βυζαντῖνος στρατηγὸς ἀπὸ νίκης εἰς νίκην, ἠδυνήθη ἐντὸς δύο ἐτῶν νὰ κυριεύσῃ δεκατρεῖς σικελικὰς πόλεις καὶ νὰ γείνῃ κύριος ἅπαντος σχεδὸν τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς νήσου. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ ἀντίστασις τῶν Μουσουλμάνων ἐξηκολούθει κρατερά. Ἐπιστάντος δὲ ἤδη τοῦ 1040, συνεκροτήθη μεταξὺ τοῦ Μανιάκη καὶ τοῦ στρατηγοῦντος τῶν ἐξ Ἀφρικῆς Ἀράβων Ἀβδαλλὰχ δεινὴ μάχη περὶ τὰς Δραγίνας τὰς σήμερον καλουμένας παρὰ τῶν ἰθαγενῶν Traina. Ἡ νίκη τοῦ Μανιάκη, ἀντεπεξελθόντος ἐν τῇ ἀναπεπταμένῃ ἐκείνῃ πεδιάδι πρὸς μέγα πλῆθος βαρ-

βάρων, τοὐλάχιστον πεντηκοντακισχιλίων, ὅσους ἐν ὑπερβολῇ λέγει τοὺς νεκροὺς τῶν Ἀράβων ὁ Κεδρηνὸς ὑπῆρξεν ἐπιφανής. Συνετέλεσε δ' εἰς τὴν νίκην καὶ ἡ ἀνδραγαθία τῶν Νορμαννῶν. Οἱ δὲ ἡττηθέντες ἐτράπησαν εἰς αἰσχρὰν φυγήν, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Ἀβδαλλὰχ ἐξαιρουμένου, ὅστις μετ' ὀλίγων ἀκολούθων ἔσπευσεν εἰς τὴν παραλίαν. Καίτοι δ' ὁ Μανιάκης εἶχεν ἀναθέσει τὴν φρούρησιν αὐτῆς εἰς τὸν ναύαρχον Στέφανον, ἐξ ὀλιγωρίας αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ διαδράσῃ ὁ ἡττημένος Ἄραψ στρατηγός.

Ἡ δ' ἀπόδρασις τοῦ Ἀβδαλλὰχ ἐθόλωσε τὴν ἀγαλλίασιν ἐπὶ τῇ μεγάλῃ νίκῃ, καὶ ἄλλως δὲ κατεδείχθησαν μετ' αὐτὴν αἱ διχόνοιαι αἱ διαιρεῦσαι τὴν στρατιὰν τῶν ἐλευθερωτῶν καὶ ἡ ἀντιζηλία, εἰς ἣν προσέκρουσε τὸ ἔργον τοῦ Μανιάκη. Οἱ μὲν Νορμαννοί, δυσαρεστηθέντες ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν παραχωρηθέντων εἰς αὐτοὺς λαφύρων, ἀπεχώρησαν ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ, ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἤρχισαν ἐνσπείροντες ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων κατεχομέναις χώραις τὰ σπέρματα τῆς ἀποστασίας. Ὁ δὲ Ἀράλδος, διχονοήσας πρὸς αὐτόν, ἐγκατέλιπε τὴν Σικελίαν. Ὁ δὲ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ὀρφανοτρόφου, ὑβρισθεὶς καὶ κατ' αὐτῆς τῆς κεφαλῆς μαστιγωθεὶς ὑπὸ τοῦ Μανιάκη ἐπὶ τῇ παραλείψει τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ καὶ τῇ διασώσει τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ἀράβων, ἔμπλεως ὀργῆς κατεμήνυσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν νικηφόρον στρατηγὸν ὡς μελετῶντα δῆθεν ἀποστασίαν.

Τὸ δὲ δηλητήριον τῆς συκοφαντίας ἐπενήργησεν ἐν τῇ αὐλῇ ἐναντίον τοῦ Μανιάκη. Ἦτο ἄλλως φυσικὸν νὰ φοβηθῇ ὁ ὀρφανοτρόφος τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἀνδρὸς οἷος ὁ Μανιάκης. Ἦτο πράγματι ὁ ἄριστος τῶν ἐπὶ Μιχαὴλ στρατηγῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἰδοὺ δὲ ὅτι εἰς τὰς ἐκ τῆς Συρίας αὐτοῦ δάφνας προσετίθεντο αἱ ἐκ τῆς Σικελίας, εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἐδέσσης τιμὴν ἡ δόξα τῆς ἐκπορθήσεως τῆς Μεσσήνης καὶ τῶν Συρακουσῶν. Αὐτὸς ὁ ἰὸς τοῦ μίσους καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀντιπαθείας τῶν μετ' αὐτοῦ συστρατευομένων δεικνύει τοῦτο μὲν τὸ ὑπερφυὲς τοῦ ἐπ' αὐτοὺς τεταγμένου, τοῦτο δὲ τὸ ἀρχικὸν καὶ ἐν μέρει ὑπερφίαλον τοῦ ἀνδρός. Ἄλλως δὲ αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ Μανιάκη κατέφαινε τὸ ὑπέροχον τοῦ στρατηλάτου. Εἶχε, λέγει ὁ θεασάμενος αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν ὁμολογίαν θαυμάσας Ψελλός, ὕψος δέκα ποδῶν, καὶ οἱ πρὸς αὐτὸν ὁρῶντες ἀνέβλεπον ὡς εἰς λόφον ἢ κορυφὴν ὄρους· ἡ δὲ μορφὴ αὐτοῦ οὐδὲν

εἶχε τὸ τρυφερὸν καὶ ἐπιτερπὲς, ἀλλ' εἶχέ τι τὸ προφέμιον πρὸς καταιγίδα· καὶ ἡ φωνὴ δ' αὐτοῦ ὡμοίαζε πρὸς βροντὴν, καὶ διὰ τῶν χειρῶν ἠδύνατο νὰ διασείσῃ τείχη καὶ συντρίψῃ πύλας χαλκᾶς, τὸ δὲ ὅρμημ' αὐτοῦ ἦτο ὁποῖον λέοντος καὶ εἶχε τἄνωθεν τῶν ὀφρύων βλοσυρά. Ὅτε δὲ τοιοῦτος ἀνὴρ, ἀπὸ μὲν τῆς θέας τοῦ ἡρακλείου σώματος ἐμπνέων τρόμον, ἀπὸ δὲ τῆς φήμης συνταράσσων καὶ συγκλονῶν, ἀπετόλμησεν οὐ μόνον διὰ τῆς βροντώδους φωνῆς νὰ καθυβρίσῃ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς στιβαρᾶς χειρὸς νὰ αἰκίσῃ αὐτὸν τὸν ναύαρχον τοῦ στόλου καὶ γαμβρὸν τοῦ βασιλέως, ἠδύνατο εὐλόγως περὶ αὐτοῦ νὰ πιστευθῇ ἐν τῷ παλατίῳ, ὅτι ἦτο δυνατὸν τὰ πάντ' ἀποτολμῶν καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν θρόνον νἀσεβήσῃ.

Ὁ Μανιάκης εὑρίσκετο ἐν Συρακούσαις, ἀσχολούμενος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως περὶ τὴν ὀχύρωσιν αὐτῆς. Ἀκόμη μέχρι τῆς σήμερον ἡ ἐσχάτη ἄκρα τῆς Ὀρτυγίας φέρει τὸ ὄνομα τοῦ γενναίου στρατηγοῦ, ὃν ἀνακαλοῦσι καὶ ἄλλαι διὰ τῶν αἰώνων περισωθεῖσαι ἀναμνήσεις ἀλλαχοῦ τῆς Σικελίας. Ἐν ᾧ δὲ καὶ ἄλλως διέτριβεν ὁ νικηφόρος στρατηγὸς περὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν γενομένων κατακτήσεων διὰ διαφόρων διατάξεων, συλληφθεὶς ἤχθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δεσμώτης.

Ἡ δὲ ἀπὸ τῆς Σικελίας ἀπαγωγὴ τοῦ καλλινίκου ἔσχεν ἀποτελέσματα αἰσθητὰ ἀμέσως. Ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Μανιάκης ἐστέναζεν ἐν τῇ εἱρκτῇ, ἡ ἀδεξιότης τῶν ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἀνετέθη ἀντ' αὐτοῦ ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου, τοῦ Στεφάνου Καλαφάτη καὶ τοῦ εὐνούχου Βασιλείου τοῦ Πεδιαδίτου, ἐνίσχυε καὶ πάλιν τοὺς Σαρακηνοὺς ἐν τῇ νήσῳ, ἀνακτῶντας πόλιν μετὰ πόλιν. Μόνον δ' αἱ στρατηγικαὶ ἐπιτυχίαι τοῦ γενναίου φρουράρχου Μεσσήνης, τοῦ Κατακαλὼν Κεκαυμένου, ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς τὰς λαμπρὰς ἡμέρας τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀνδραγαθιῶν τοῦ Μανιάκη. Οὐδ' ἔβαινον κάλλιον τὰ πράγματα ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἡ ἀνεπιτηδειότης καὶ ἀφυία τοῦ κατεπάνω Μιχαὴλ τοῦ Δοκειανοῦ ἐγέννα νέους κινδύνους. Ἡ ἑλληνικὴ Δύσις ἐφαίνετο ἀπαιτοῦσα καὶ πάλιν τὴν ῥώμην καὶ τὸ στιβαρὸν βῆμα τοῦ Γεωργίου Μανιάκη πρὸς διάσωσιν αὐτῆς, ὑπό τε Σαρακηνῶν καὶ Νορμαννῶν καταπολεμουμένης καὶ ἀπολλυμένης. Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐπιστῇ ἀκόμη ὁ χρόνος νὰ λυθῶσιν αἱ ἁλύσεις τοῦ δεσμώτου.

ιη'

Ἡ ἐπανάστασις τῶν Βουλγάρων.

Βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν κάθειρξιν τοῦ Μανιάκη κατέστη αἰσθητὴ εἰς τὸ Βυζάντιον ἡ στέρησις τοῦ γενναίου οὐ μόνον ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων δεδουλωμέναις σλαβικαῖς χώραις. Ἤρχισε δ' ἡ κίνησις ἐν Σερβίᾳ, ἣν, κατεχομένην ὑπὸ Θεοφίλου τοῦ Ἐρωτικοῦ, κατέλαβεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποδράσας ὁ Στέφανος Βοϊσθλάβος, ὅστις καὶ ἀπήλασεν ἐκ τῆς Σερβίας τὸν ἀντιπρόσωπον ἐκεῖνον τοῦ βασιλέως. Ἀναγορευθεὶς δὲ βασιλεὺς τῶν Σέρβων ἐκράτει μέχρι τῆς Δαλματίας καὶ τοῦ σημερινοῦ Μαυροβουνίου. Καὶ δὲν ἔμεινε μὲν ἀργὴ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία, ἀλλ' ἡ σταλεῖσα ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου ὑπὸ τὸν Ἀρμενόπουλον στρατιά, προχωρήσασα μέχρι τῆς Δαλματίας, ἠττήθη παρὰ τὴν λίμνην Ζένταν. Καὶ νέα δ' ἔπειτα στρατιὰ ἀποσταλεῖσα κατὰ τοῦ Στεφάνου ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ εὐνούχου Γεωργίου τοῦ Προβατᾶ ὑπέστη πανωλεθρίαν, ἐμπεσοῦσα ἕνεκεν ἀπερισκεψίας τοῦ στρατηγοῦντος εἰς δυσχωρίας· μόλις δὲ διεσώθη μετὰ δυσκολίας αὐτὸς ὁ Προβατᾶς.

Κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἐκεῖνο ἔτος 1040 τὸ παράδειγμα τῶν Σέρβων ἐμιμήθησαν καὶ οἱ Βούλγαροι. Ἡγέτης δὲ τῆς ἀποστασίας ὑπῆρξεν ὁ Βούλγαρος Πέτρος Δελεάνος, ὅστις, ἐκφυγὼν τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει κύριον, παρ' ᾧ ἐβούλευε, διέδραμε τὰς εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑποτεταγμένας βουλγαρικὰς χώρας, σχηματιζόμενος ὡς υἱὸς Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουὴλ καὶ κηρύσσων τὸ κήρυγμα τῆς βουλγαρικῆς ἀνεξαρτησίας. Οἱ δὲ Βούλγαροι ἠκολούθησαν προθύμως τὰς παρορμήσεις τοῦ Ψευδοσισμανίδου, φέροντες βαρέως τὴν δούλωσιν ὑπὸ τοὺς Βυζαντίνους καὶ ἀγανακτοῦντες ἰδίως ἐπὶ τῇ προσφάτῳ ἀπαιτήσει Ἰωάννου τοῦ ὀρφανοτρόφου, διατάξαντος τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς χρῆμα παροχὴν τῶν τέως ὑπ' αὐτῶν εἰς γεωργικὰ προϊόντα πληρονομένων φόρων. Οὕτω δ' ὁμοθύμως ἀνηγόρευσαν τὸν Δελεάνον βασιλέα τῆς Βουλγαρίας.

Ἔκτοτε μέχρι τῶν Σκοπίων, κειμένων παρὰ τὸν Ἀξιόν, καὶ τοῦ Βελιγραδίου καὶ μέχρι τῆς Ναϊσσοῦ, τοῦ Νὶτς τῆς σημερινῆς Σερβίας, ἐφαίνοντο ἀναβιοῦσαι διὰ μιᾶς μετὰ δουλείαν εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν αἱ ἀναμνήσεις τῶν ἀρχαίων τσάρων τῆς Βουλγαρίας. Μετ' αὐτῶν δὲ

συνανεγεννῶντο καὶ τὸ πρὸς τὸ Βυζάντιον μῖσος καὶ ἡ γνωστὴ ὠμότης τῶν Βουλγάρων. Διὸ οἱ ἐπαναστάται ἐφόνευον ἀνηλεῶς καὶ ἀπανθρώπως πάντας τοὺς πρὸ ποδῶν παρατυγχάνοντας Ἕλληνας.

Ἡ δὲ ταχέως διαδιδομένη ἀποστασία ἔσχε ταὐτοχρόνως ἀντίκτυπον ἐν Δυρραχίῳ. Ὁ στρατηγῶν αὐτόθι Βασίλειος ὁ Συναδηνός, ἅρας τὰς ἐγχωρίους δυνάμεις, ἔσπευσεν ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὸν Δελεάνον, πρὶν ἢ αὐξηθῇ μεγάλη ἡ δύναμις αὐτοῦ. Διαβληθεὶς δ' εἰς τὸν βασιλέα ὡς μελετῶν τυραννίδα, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Δερμοκαΐτου, οὗ ἡ αὐστηρότης καὶ πλεονεξία ἤγαγον εἰς ἐπανάστασιν τῶν ἰθαγενῶν ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων. Ἀνεκήρυξαν δ' οἱ Σλάβοι τῆς Δαλματίας βασιλέα τῆς Βουλγαρίας γενναῖόν τινα πολεμιστὴν καλούμενον Τειχομηρόν. Οὕτως ἡ βουλγαρικὴ ἐπανάστασις ἀπέληξεν εἰς τὴν ἀνάδειξιν δύο τσάρων. Ἀλλ' ὁ ἕτερος αὐτῶν ὤφειλε νὰ ἐκλείψῃ. Διὸ γράψας πρὸς τὸν Τειχομηρὸν ὁ Δελεάνος προεκάλεσεν αὐτὸν εἰς κοινοπραγίαν. Ἐλθόντων δὲ τῶν στρατευμάτων τῶν δύο βα-

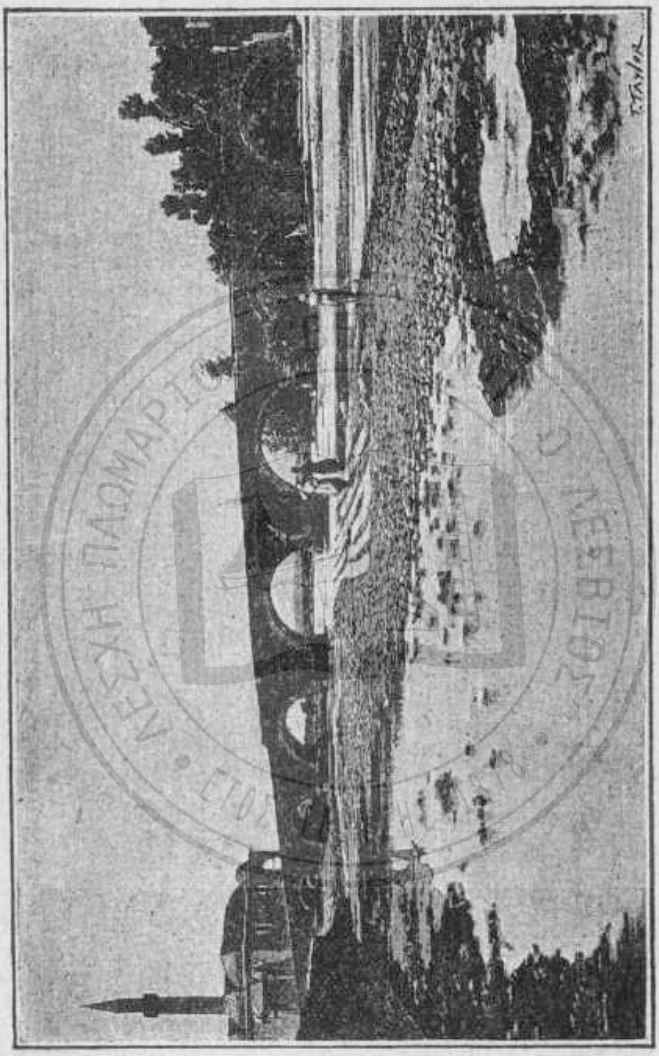

ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΑΞΙΟΥ ΠΑΡΑ ΤΑ ΣΚΟΠΙΑ

σιλέων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ὁ Δελεάνος, ἀναφερόμενος εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ γένους, ἐξ οὗ ἐκαυχᾶτο ὅτι κατήγετο, παρώρμησε τοὺς συνηγμένους νὰ ταχθῶσιν ὑπ' αὐτὸν μόνον ἢ ὑπὸ τὸν Τειχομηρόν. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν λόγων ἐκείνων ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸν Δελεάνον ἀνάθεσις τῆς μοναρχίας καὶ ὁ διὰ λιθοβολήσεως φόνος τοῦ Τειχομηροῦ.

Πρῶτον δ' ἔργον τοῦ Δελεάνου, εὐθὺς ἐνισχυθέντος μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς μοναρχίας, ὑπῆρξεν ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης, ἐν ᾧ συγχρόνως, ἀποστείλας στρατιὰν ὑπὸ τὸν Καυκάνον, ἴσως υἱὸν τοῦ συμβούλου τοῦ τσάρου Γαβριὴλ, ἐκυρίευσε τὸ Δυρράχιον. Ἐν δὲ τῇ Θεσσαλονίκῃ εὑρίσκετο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Δελεάνου αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ, ὅστις, ἐγκαταλιπὼν τὴν κυβέρνησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων εἰς τὸν ὀρφανοτρόφον Ἰωάννην, διέτριβε συνεχῶς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἀπεκδεχόμενος ἐν τῇ κατεχούσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θρησκοληψίᾳ τὴν διὰ βοηθείας τοῦ πολιούχου ἁγίου Δημητρίου τοῦ μυροβλήτου ἴασιν ἀπὸ τοῦ λυμαινομένου αὐτὸν ὕδρωπος. Ἅμα δὲ τῇ ἐπιθέσει τοῦ Δελεάνου βλέπομεν τὸν αὐτοκράτορα φεύγοντα ἐκ Θεσσαλονίκης ἀσυντάκτως εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐγκαταλείποντα πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὴν σκηνὴν καὶ τὸν εἰς χρυσίον, ἄργυρον καὶ ὑφάσματα πλοῦτον. Καὶ ἀνετέθη μὲν ἡ περίσωσις αὐτῶν εἰς τὸν οἰκεῖον τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ Ἰβάτζην, ὅστις καὶ ἔλαβε διαταγὴν νὰ ἐπακολουθήσῃ εἰς τὸν Μιχαήλ. Ἀλλ' ὁ Ἰβάτζης, Βούλγαρος ὢν καὶ πιθανῶς υἱὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ Δαφνομήλη τῷ 1018 τυφλωθέντος φρουράρχου τοῦ Βροχωτοῦ, προέδωκε τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πίστιν καὶ προσεχώρησε πρὸς τὸν Δελεάνον.

Ἀλλ' ἡ ἐπὶ τὴν Θεσσαλονίκην στρατεία τοῦ Δελεάνου οὐδαμῶς ἤγαγεν εἰς ἄλωσιν τῆς ἄλλως ὀχυρᾶς πόλεως, καθ' ἃ ἠδύνατό τις νὰναμείνῃ μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἀπ' ἐναντίας δ' ὁ Δελεάνος ἐπέστρεψε πρὸς βορρᾶν εἰς Ὄστροβόν. Συνεχίζων δὲ τὸ ἔργον τῆς δηώσεως τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, εἰς ὃ περιώρισε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἀπέστειλε στρατιὰν εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα, στρατηγὸν ἔχουσαν τὸν Ἄνθιμον. Ἀκωλύτως δ' ἠδυνήθη αὕτη νὰ προχωρήσῃ πρὸς νότον, καὶ μόνον ἐν Θήβαις γίνεται λόγος περὶ ἀντιστάσεως τῶν ἰθαγενῶν ὑπὸ τὸν Ἀλλακασσέα, ὃν ἄλλοθεν ἀγνοοῦμεν. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ἀπέβησαν νικηταὶ, τρέψαντες εἰς φυγὴν τοὺς Θηβαίους, ὧν πολλοὶ ἐφονεύθησαν. Ἡ δ' ἁπληστία τοῦ εἰσπράκτορος δημοσίων φόρων Ἰωάννου Κουτζο-

μύτου ἐν τῷ θέματι Νικοπόλεως, ὅπερ περιελάμβανε τὰ νοτιώτερα τῆς Ἠπείρου μέχρι καὶ τῆς Ναυπάκτου, ἔγεινεν αἰτία νὰ προσχωρήσωσιν οἱ κάτοικοι τοῦ θέματος τούτου εἰς τοὺς Βουλγάρους. Δὲν προσεχώρησαν δὲ μόνοι οἱ κάτοικοι αὐτῆς τῆς Ναυπάκτου.

Οὕτω τὰ τῶν Βουλγάρων ἐφαίνοντο προαγόμενα ὁσημέραι μᾶλλον,

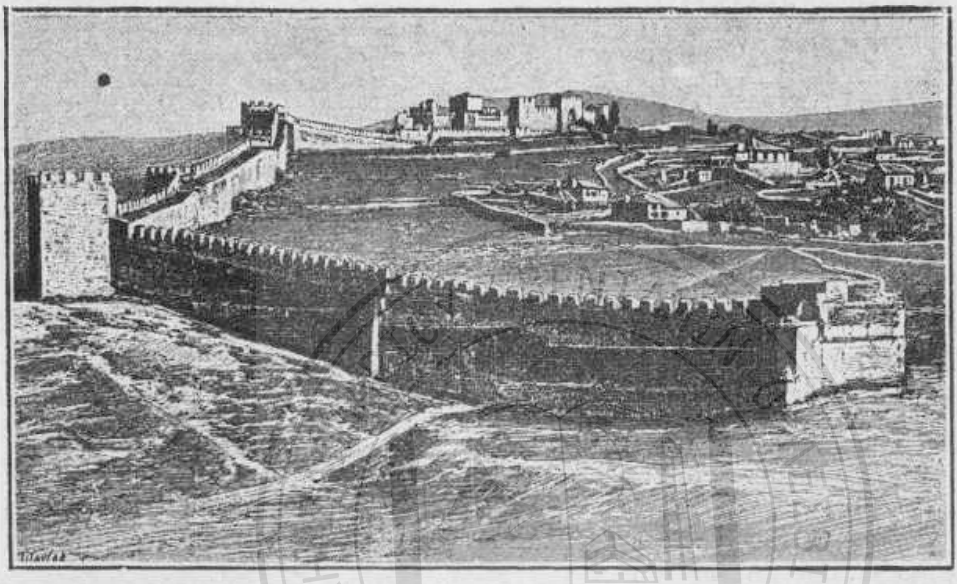

ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ὅτε αἰφνιδία τροπὴ τῶν πραγμάτων ἤγαγεν εἰς ταχεῖαν κατάλυσιν τῆς ἀποστασίας.

ι'

Ἡ κατάπνιξις τῆς ἀποστασίας.

Ἡ γοργὴ διάδοσις τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ πρὸς νότον προχώρησις τῶν Βουλγάρων ἐχρησίμευσαν πάντως εἰς τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν ὡς ἐξεγερτήριον, καθ' ὃν τρόπον ἐπὶ Βασιλείου ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ κατάβασις εἶχε χρησιμεύσει εἰς ἐξέγερσιν τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐκδικήσεως ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἀλλ' εἰς ἀποτίναξιν τῆς νάρκης τοῦ Μιχαὴλ καὶ ὁριστικὴν ἐκνίκησιν τῶν Βουλγάρων εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐπενήργησεν ἡ διάσπασις αὐτῶν. Αὕτη δὲ, μὴ ἐπιτευχθεῖσα διὰ τοῦ Τειχομηροῦ ἕνεκα τῆς εἰς τὸν Δελεάνον μετὰ

τὸν φόνον αὐτοῦ συγκεντρώσεως ἁπάσης τῆς ἀρχῆς, κατωρθώθη διὰ τοῦ Ἀλουσιάνου.

Ἦτο δὲ ὁ Ἀλουσιάνος ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Σισμανίδου Ἀαρών, ὅστις μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου κατάλυσιν τῆς βουλγαρικῆς ἀρχῆς ὑπηρέτει τοὺς Βυζαντίνους βασιλεῖς. Ἦτο δὲ τετιμημένος πατρίκιος, ἀλλὰ, πεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ, διέτριβε δίκην ἐξορίστου ἐν Θεοδοσιουπόλει τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μάτην δ' ἀποπειραθεὶς συνδιαλλαγὴν πρὸς τὸν βασιλέα, ἀπεφάσισε νὰ συμμετάσχῃ τῆς ἀποστασίας τῶν ὁμοφύλων. Καὶ δὴ, διαλαθὼν ὑπὸ στολὴν Ἀρμενίου, ἐξέφυγεν ὡς δῆθεν θεράπων τοῦ Θεοδωροκάνου πρὸς τὸν ἐν Ὀστροβῷ στρατοπεδευόμενον Δελεάνον. Οὗτος δὲ, καίπερ δυσαρέστως βλέπων τὴν εἰς τὸ βουλγαρικὸν στρατόπεδον προσέλευσιν τοῦ γνησίου ἀπογόνου τῶν τσάρων τῆς Βουλγαρίας, οὐ μόνον ἐδεξιώθη αὐτὸν φιλίως, ἀλλὰ καὶ κατέστησε κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς. Οὐχ ἧττον δὲ, θέλων ἴσως νἀπαλλαγῇ τοῦ Ἀλουσιάνου, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ἐντολὴν δυσχερεστάτην, τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Παραλαβὼν ὁ' ὁ Ἀλουσιάνος τεσσαρακοντακισχιλίους ἄνδρας ἐπολιόρκησε τὴν Θεσσαλονίκην. Ἦρχε δὲ τῆς πόλεως ὁ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως πατρίκιος Κωνσταντῖνος, ὅστις μετὰ ὁραστηριότητος ἐπελήφθη τῆς ἀμύνης, συνεπικουρούντων τῶν γενναίων τῆς πόλεως κατοίκων. Ἡ τάφρος, ὃν ἧς περιέβαλεν ὁ Κωνσταντῖνος τὴν πόλιν, κατέστησεν αὐτὴν ἔτι ἀχυρωτέραν, καὶ ἡ ὁρμὴ τῶν πολιορκουμένων ἐματαίωσε τὴν ἐνέργειαν τῶν ἑλεπόλεων καὶ τῶν ἄλλων μηχανημάτων τοῦ πολιορκητοῦ. Αἱ ἔφοδοι τῶν Βουλγάρων ἀπεκρούσθησαν. Οὕτως ὁ Ἀλουσιάνος μετὰ ματαίους ἀγῶνας ἓξ ἡμερῶν ἠναγκάσθη νὰ μεταβάλῃ τὴν πολιορκίαν εἰς προσεδρείαν. Ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἀπεθάρρησαν. Οἵ τε Θεσσαλονικεῖς καὶ οἱ μετ' αὐτῶν τῆς πόλεως ὑπεραμυνόμενοι στρατιῶται τοῦ λεγομένου τάγματος τῶν μεγαθύμων ἐθάρρυνον εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ πολιούχου ἁγίου Δημητρίου. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν προσελθόντες εἰς τὸν τάφον τοῦ ἁγίου μετὰ παννύχιον δέησιν ἐπεχείρησαν αἰφνιδίαν ἔξοδον, ἀπολήξασαν εἰς λαμπρὰν νίκην. Οἱ Βούλγαροι, καταπλαγέντες ὑπὸ τοῦ ἀπροσδοκήτου τῆς ἐξόδου, ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγήν. Καὶ δεκαπεντακισχίλιοι μὲν αὐτῶν ἐφονεύθησαν, ἰσάριθμοι δὲ περίπου ὑπῆρξαν οἱ ζωγρηθέντες. Ὁ δὲ Ἀλουσιάνος, συμπαραλαβὼν ἐν βίᾳ τοὺς ὑπολειφθέντας δεκακισχιλίους, ἔσπευσε νὰ διασώσῃ αὐτοὺς πρὸς τὸν Δελεάνον.

Τὴν δὲ λαμπρὰν νίκην τῆς Θεσσαλονίκης συνεπλήρωσε μετ' ὀλίγον χρόνον περὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1041 τὸ ἐν τῷ ἡνωμένῳ στρατοπέδῳ τοῦ Δελεάνου καὶ Ἀλουσιάνου συμβὰν δρᾶμα. Ἡ ἀμοιβαία ὑποψία καὶ ἀντιζηλία ἤγαγον εἰς διάστασιν, ἑκατέρου τῶν ἀρχηγῶν ζητοῦντος νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν συνάρχοντα. Κατορθώσας δ' ὁ Ἀλουσιάνος νὰ ἑλκύσῃ τοὺς στρατευομένους πρὸς ἑαυτόν, ἀναγνωρίσαντας ἀπὸ σημείων τοῦ σώματος τὴν γνησιότητ' αὐτοῦ ὡς υἱοῦ τοῦ Ἀαρὼν καὶ ἀπογόνου τῆς δυναστείας τῶν Σισμανιδῶν, ἔστησεν ἔπειτα ἐπιβουλὴν κατὰ τοῦ Δελεάνου, ὃν καὶ ἀπετύφλωσε, μεθυσθέντα ἔν τινι εὐωχίᾳ. Μετὰ δὲ τὸ ἀνοσιούργημα ἔφυγε πρὸς τὸν Μιχαὴλ, εὑρισκόμενον ἐν Μοσυνοπόλει τῆς Μακεδονίας. Τιμήσας δ' ὁ βασιλεὺς τὸν Ἀλουσιάνον εἰς μάγιστρον καὶ ἀποστείλας εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν ὀρφανοτρόφον, ἦρεν ἐκ Μοσυνοπόλεως καὶ εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Συλλαβὼν δὲ τὸν τυφλὸν Δελεάνον καὶ πέμψας εἰς Θεσσαλονίκην, ἔδη ἐνδοτέρω ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Οὗτοι μόνον τὸ ἐξῆς ἀρχηγὸν εἶχον τὸν Ἰβάτζην, ὅστις ἐπειράθη νὰ κωλύσῃ τὴν προχώρησιν τοῦ βασιλέως διὰ ξυλίνου δέρματος παρὰ τὸν Πρίλαπον. Ἀλλὰ τἀνεπαρκῆ ὀχυρώματα τοῦ Ἰβάτζη διέρρηξεν εὐκόλως ἡ στρατιὰ τοῦ Μιχαὴλ, διασκορπίσασα τοὺς Βουλγάρους καὶ συλλαβοῦσ' αὐτὸν τὸν ἀρχηγόν.

Ἑστερημένοι παντὸς ἀρχηγοῦ ὑπετάγησαν μετὰ τὰς νίκας ταύτας οἱ Βούλγαροι καὶ πάλιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἔληξεν ἡ τολμηρὰ καὶ περιπετειώδης αὐτῶν ἀποστασία μετὰ διάρκειαν ἑνὸς μόνον ἔτους καὶ ὀλίγων μηνῶν. Ὁ δὲ Μιχαὴλ, καταστήσας τὰ ἐν τῇ καθυποταχθείσῃ καὶ πάλιν Βουλγαρίᾳ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν θριαμβικῶς, ἄγων τὸν Ἰβάτζην καὶ τὸν Δελεάνον τετυφλωμένον καὶ ῥινότμητον.

Καὶ ἠδυνήθη μὲν ἐκεῖνος μετριοφρόνως νὰ εἴπῃ, ὅτι θὰ ἦτο δεινὸν, ἂν, μηδὲν αὐτὸς εἰς τὴν βασιλείαν προσενεγκών, παρίδῃ μοῖραν τοῦ κράτους ἀφαιρεθεῖσαν. Ἀλλὰ τὸ κατόρθωμ' αὐτοῦ δὲν ἦτο μικρὸν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ περαιτέρα ἱστορία τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ. Ἀληθῶς τὸ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐπενεχθὲν ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ τραῦμα ὑπῆρξεν οὕτω βαρὺ, ὥστε ἐπὶ ἕνα σχεδὸν καὶ ἥμισυν αἰῶνα δὲν ἠδυνήθησαν νὰνακύψωσι μέχρι τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου Ἀγγέλου. Ὁ δ' ἐξελληνισμὸς τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς χώρας τῶν Βουλγάρων προέβη ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ διὰ βημάτων γιγαντιαίων. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν δυνά-

μεθα δικαίως νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ἔργον Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου συμπληροῦται καὶ παγιοῦται διὰ τοῦ Μιχαήλ.

ια'

Ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Μιχαὴλ ἐν τῷ βουλγαρικῷ πολέμῳ, οὖσα καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀξία λόγου, εἶν' ἔτι μᾶλλον θαυμαστή, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὴν σωματικὴν κατάστασιν τοῦ βασιλέως. Ὁ ὕδερος, ἐξ οὗ ἔπασχεν, εἶχε μεγάλως δεινωθῆ τὸν τελευταῖον χρόνον. Εἶνε δ' ἀληθῶς ἀξία θαυμασμοῦ ἡ ἀντοχὴ ἣν ἐπέδειξε στρατευόμενος ἐν μέσῳ τῶν ἐκ τῆς νόσου ἀλγηδόνων. Ὁ σύγχρονος Ψελλὸς καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ζωναρᾶς διηγοῦνται τὴν πάλην μεταξὺ τοῦ ὀδυνωμένου ἐκείνου σώματος καὶ τῆς ἀκαταβλήτου ψυχῆς τοῦ Μιχαήλ, τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ, θελόντων νὰ ἐμποδίσωσιν ἀπὸ τῆς στρατείας τὸν νοσοῦντα, καὶ τοῦ βασιλέως ὁρμῶντος πρὸς πόλεμον. Γραφικώτατα δὲ παριστάνεται ὁ βασιλεὺς νύκτωρ μὲν νοσοκομούμενος καὶ μόλις ἀποζῶν, ὡς εἰ ἡ νὺξ ἐκείνη ἦτο ἡ τελευταία τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἅμα δὲ τῇ ἀνατολῇ τῆς ἡμέρας ἀνιστάμενος ἐξαίφνης ἀπὸ τῆς κλίνης καὶ ἀναβαίνων ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ ἐχόμενος κρατερῶς τῆς ἕδρας καὶ ῥυθμίζων τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ διὰ τοῦ χαλινοῦ πρὸς ἔκπληξιν τῶν θεωμένων.

Καὶ ἐπέστεψε μὲν ἡ νίκη τὰς ἐξάρσεις τῆς ψυχικῆς ῥώμης τοῦ Μιχαήλ, ἀλλ' αἱ κακοπάθειαι τοῦ πολέμου ἐπηύξησαν τοῦ σώματος τὰ δεινά. Ἐπιστρέφων δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ αὐτοκράτωρ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1041 μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Βουλγαρίᾳ εἶχεν ἐξαντληθῆ σωματικῶς. Ἡ ὄψις αὐτοῦ ἐνεποίει οἰκτρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λαμπρότητα τῆς ἐπινικίου ἑορτῆς, ἣν ἐπανηγύριζε σύμπασα ἡ πόλις, προχωθεῖσα πρὸ αὐτοῦ καὶ θεωμένη πομπευομένους τοὺς ἡττημένους Βουλγάρους. Ἀλγεινὸν ἦτο ἀληθῶς τὸ θέαμα τοῦ βασιλέως, σαλεύοντος ἐπὶ τοῦ ἵππου ὥσπερ ἐν ἐκφορᾷ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν μάρτυρος αὐτόπτου. Ὁ ὕδρωψ εἶχεν ἐξογκώσει τὸ ἄλλως ἡράκλειον αὐτοῦ σῶμα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ τοὺς χαλινοὺς τοῦ ἵππου κρατοῦντες δάκτυλοι εἶχον τὸ πάχος

καὶ μέγεθος βραχίονος καὶ ὠμοίαζον πρὸς δακτύλους γίγαντος· τὸ δὲ πρόσωπον οὐδ' ἴχνος διέσωζε τοῦ ἀρχαίου κάλλους. Ὁ ἐπὶ τοῦ ἵππου σαλευόμενος καὶ ἐξηλλαγμένος ἐκεῖνος ὄγκος τοῦ νικηφόρου βασιλέως ἐδείκνυεν εἰς τὸ ὑπήκοον κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Ψελλοῦ, ὅτι *προθυμία νεκροὺς ἀνίστησι καὶ ὁ περὶ τὰ καλὰ ζῆλος τὴν τοῦ σώματος ἀτορίαν νικᾷ*.

Ἀλλὰ δὲν ἔπασχε μόνον τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως· ἤδη δὲ κατεῖχε αὐτὸν καὶ δυσβάστακτος ψυχικὴ ἀνία. Βεβαρημένος δὲ τὴν ψυχὴν καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ μετανοίας ἐπὶ τοῖς ἐν τῷ βίῳ πεπραγμένοις, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν θρόνον, ἐπὶ τῶν προθύρων εὑρισκόμενος τοῦ θανάτου. Φερόμενος δ' ὑπὸ ἀχθοφορούντων θεραπόντων, ἀπεχώρησεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως δομηθεῖσαν μονὴν τῶν θαυματουργῶν Ἀναργύρων, ἔνθα ἐκάρη μοναχός, περιβληθεὶς τὸν τρίχινον σάκκον.

Ἔκπληκτος ἤκουσεν ἡ Ζωὴ τὴν ἀπόφασιν τοῦ συζύγου καὶ ἔσπευσεν εἰς τὸ ἐρημητήριον αὐτοῦ πεζή. Ἀλλ' εὗρε τὰς θύρας τῆς μονῆς ἐζευγμένας συμφώνως πρὸς τὰ κελεύσματα τοῦ μονάζοντος βασιλέως, τὰ πάντ' ἀπαρνηθέντος. Μετ' ὀλίγον δὲ, πιθανῶς τὴν αὐτὴν τῆς ἀποκάρσεως ἡμέραν, καθ' ἃ ῥητῶς μαρτυρεῖ ὁ Ψελλὸς, τὴν 10 Δεκεμβρίου 1041, παρέδωκε τὸ πνεῦμα ὑπὸ τὸ βάρος τῆς κατεχούσης αὐτὸν νόσου. Ἄνευ δὲ πανηγυρικῆς ἐκφορᾶς ἐτάφη ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ ἐν ᾧ ἀπέθανε κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν ἔξωθεν τοῦ βήματος.

ιϛ'

Μιχαὴλ ὁ Καλαφάτης.

Μιχαὴλ ὁ Δ' δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκπνεύσει, ὅτε οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, πλὴν τοῦ Ἰωάννου, ἀνησυχοῦντες μὴ ἐκφύγῃ αὐτοὺς ἡ ἀρχὴ, ἔσπευσαν διὰ πλαστοῦ προστάγματος, φέροντος τὴν ὑπογραφὴν τοῦ μελλοθανάτου, νὰ καλέσωσιν εἰς τὰ βασίλεια τὸν υἱὸν τοῦ Στεφάνου Καλαφάτου Μιχαὴλ, ὅστις, καίπερ καῖσαρ ὤν, διέτριβεν ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἅτε μὴ τυγχάνων τῆς τοῦ αὐτοκράτορος εὐνοίας. Μόνος δὲ τῶν ἀδελφῶν τοῦ θανόντος βασιλέως ὁ Ἰωάννης μετέβη εἰς τὰ βασίλεια τρεῖς μόλις ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον, καθ' ἃς ἐθρήνει παρὰ τὸν νεκρόν.

Ἅμα δὲ τῇ εἰσόδῳ καὶ τοῦ Ἰωάννου εἰς τἀνάκτορα πρῶτον ἔργον τῶν θείων τοῦ νέου βασιλέως ὑπῆρξεν ἡ μετὰ πάσης κολακείας ἐξάρτησις αὐτοῦ καὶ ἑαυτῶν ἀπὸ τῆς Ζωῆς, ἥτις ἐπείσθη παρ' αὐτῶν, ὅτι αὐτὴ ἔσται ἡ πράγματι κυρία τῆς ἀρχῆς, τοῦ Μιχαὴλ βασιλεύοντος μόνον κατ' ὄνομα.

Ἀληθῶς δ' εὐγνώμων καὶ πειθήνιος ἐφάνη τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ νέος βασιλεὺς οὐ μόνον πρὸς τὴν Ζωήν, ἣν ἀπεκάλει βασιλίδα καὶ δεσπότιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Ἰωάννην, ὃν οἱονεὶ ἄλλον δεσπότην ἐκάθιζεν ἐγγὺς τοῦ θρόνου, ὑπείκων εἰς πᾶν αὐτοῦ νεῦμα.

Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἦσαν ὑπόκρισις, ἧς δὲν ἤργησε νὰ καταπέσῃ ἡ αὐλαία· μόνος δὲ τῶν ἀδελφῶν τῆς μητρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μαρίας ἠδυνήθη νὰ ἑδραιωθῇ παρ' αὐτῷ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις ἤδη καίσαρα ὄντα τὸν Μιχαὴλ καὶ ἀποστεργόμενον ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ὀρφανοτρόφου ἐσαγήνευε διὰ τῶν χρημάτων τοῦ ἰδίου ταμείου καὶ διέθετεν ἤδη εὐαρέστως μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὑπούλως δὲ κατὰ τοῦ Ἰωάννου.

Ἀλλ' ὁ ἐκ τῶν πρώτων πράξεων τοῦ Μιχαὴλ θέλων νὰ εἰκάσῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ κατόπιν πραχθέντα ἤθελε δεινῶς ἀπατηθῇ διὰ τὸ ἄκρως ὕπουλον καὶ πολύστροφον τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, εὐκόλως μεταβάλλοντος γνώμας καὶ φιλίας. Ἄστοργος ὢν καὶ ἄφιλος, εὐεπίφορος εἰς ὀργήν, δουλοπρεπὴς μὲν πρὸς τοὺς ἰσχύοντας, ἀκάθεκτος δὲ πρὸς τοὺς ἀσυμπαθῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντας, μόνον τὰ πλήθη ἐκολάκευε καὶ ἐθεράπευεν, ἀπ' αὐτῶν ἀπεκδεχόμενος τὴν στήριξιν τῆς ἀρχῆς, πρὸς πάντα δὲ ἄλλον τὰ κυριώτατα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ αἰσθήματα ἦσαν τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη.

Πρῶτον δὲ θῦμα αὐτοῦ ἔπεσεν ὁ ὀρφανοτρόφος Ἰωάννης, κρημνισθεὶς τέλος ὑπὸ τοῦ ἀναξίου ἀνεψιοῦ ἀπὸ τοῦ ὕψους εἰς ὃ εἶχεν ἀναριχηθῇ ἐπὶ ἔτη ἤδη μακρά. Μετ' ἀλλεπαλλήλους προσβολὰς ὁ θεῖος ἐνεβλήθη εἰς τριήρη καὶ ἀπήχθη εἴς τινα μονὴν πέραν τοῦ Βοσπόρου. Τὴν τύχην δὲ τοῦ ὀρφανοτρόφου ἐπηκολούθησεν ἡ ἐξορία ἢ ὁ εὐνουχισμὸς τῶν λοιπῶν συγγενῶν πλὴν τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις, τετιμημένος εἰς νωβελίσσιμον, ἐξηκολούθει ἰσχύων παρὰ τῷ βασιλεῖ. Ἀξιέπαινος δ' ἄλλως εἶνε ἡ περὶ τῶν κοινῶν μέριμνα τοῦ αὐτοκράτορος, προστήσαντος ὡς πρωθυπουργὸν τὸν Κωνσταντῖνον Λειχούδην, φίλον τοῦ Ψελλοῦ καὶ πολιτικὸν ἄνδρα διακριθέντα ἔπειτα ἐν τῇ πολιτείᾳ.

Ἡ δὲ πτῶσις τοῦ ἰσχυροῦ ὀρφανοτρόφου, ὅστις παρὰ τὰς ἀντιπαθείας ἃς εἶχεν ἐξεγείρει παρὰ πολλοῖς ἐφαίνετο οὐχ ἧττον τυγχάνων

μέχρις ἐπ' ἐσχάτων τῆς εὐνοίας τοῦ τε πλήθους καὶ τῶν ἐπιφανῶν, δὲν ὑπῆρξε παντελῶς ἀκίνδυνος διὰ τὸν θρόνον. Διὸ βλέπομεν τὸν Μιχαὴλ τοῦτο μὲν περιστοιχιζόμενον ὑπὸ φρουρᾶς εὐνούχων ἐκ Ῥωσίας μειρακίων, τοῦτο δὲ πειρώμενον νὰ ἑλκύσῃ τὰ πλήθη διὰ ἐωρεῶν καὶ παντοίας θεραπείας. Ἡ δ' εἰς αὐτὸν κολακικῶς ἐπιδεικνυομένη εὔνοια τοῦ δήμου ἔπεισεν, ὅτι ἠδύνατο τέλος νὰ τολμήσῃ τὴν ἀπαλλαγὴν καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς Ζωῆς, ἣν ἥκιστα ἔστεργεν, ἤδη βαθμιαίως παρασκευάσας τὴν ἀπολάκτισιν αὐτῆς.

Εἶχεν ἐπιστῇ ἡ 18 Ἀπριλίου 1042, Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, ἡ δὲ λαμπρότης τῆς τὴν ἡμέραν ἐκείνην τελεσθείσης δημοσίας πομπῆς καὶ αἱ πρὸς τὸν βασιλέα ἐνδείξεις τιμῆς καὶ εὐφημίαι τοῦ πλήθους ἐν τῇ πανηγυρικῶς κεκοσμημένῃ πόλει ἔπεισαν τὸν Μιχαὴλ, ὅτι ἠδύνατο τὰ πάντα νὰ πράξῃ. Διό, ἐπιστρέψας ἐκ τῆς πομπῆς εἰς τὰ βασίλεια, διέταξε τὸν πατριάρχην Ἀλέξιον, δελεάσας αὐτὸν καὶ διὰ χρημάτων, νὰπεχωρήσῃ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου καὶ ἀναμείνῃ ἐν αὐτῇ τὴν ὑστεραίαν τὰς βασιλικὰς διαταγάς. Τὴν δ' αὐτὴν ἐκείνην νύκτα, κατασπάσας τοῦ θρόνου τὴν Ζωὴν, ἐξώρισεν εἴς τινα μονὴν τῆς Πριγκίπου, κελεύσας τὴν εἰς μοναχὴν ἀπόκαρσιν αὐτῆς, ἥτις καὶ ἐξετελέσθη. Ἐδικαιολόγει δ' ὁ βασιλεὺς τὴν πρὸς τὴν βασιλίδα ὠμότητα ὡς τιμωρίαν ἐπὶ φαρμακείᾳ τῶν δύο συζύγων καὶ μελετωμένῃ ἐπιβουλῇ καθ' ἑαυτοῦ.

Πένθος κατέλαβεν αἰφνης τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν τολμηθέντων ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ. Ἔκπληκτα δὲ ἦκουεν τὴν ὑστεραίαν τὰ πλήθη ἐν τῷ φόρῳ τοῦ Κωνσταντίνου ἀναγινωσκόμενον δημοσίᾳ τὸ πρὸς τὸν ἔπαρχον Κωνσταντινουπόλεως Ἀναστάσιον διάγγελμα τοῦ βασιλέως, καθ' ὃ ἡ μὲν Ζωὴ ἐξωρίσθη ὡς ἐπιβουλεύουσα τὴν βασιλείαν τοῦ Μιχαήλ, ὁ δὲ πατριάρχης ἐξεβλήθη τῆς ἐκκλησίας.

Μάτην τὸ διάγγελμα ἐπερατοῦτο δι' ἐκκλήσεως πρὸς τὸν δῆμον καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ. Αὐτὴ ἡ πρώτη κραυγὴ ἡ ἀκουσθεῖσα εἰς ἀπάντησιν τοῦ διαγγέλματος ἐδείκνυεν, ὅτι ὁ Μιχαὴλ ἠπατᾶτο περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ πλήθους, ὅτι ἡ φαινομένη πρὸς αὐτὸν εὔνοια αὐτοῦ ἦτο ψευδής, ὅτι εἰς τὰ στήθη τῶν πολλῶν ἐνεφώλευε παρὰ τὰ πεπραγμένα ὑπὸ τῆς Ζωῆς βαθεῖα ἡ εὐλάβεια πρὸς τὴν ἔνδοξον μακεδονικὴν δυναστείαν καὶ ἡ τιμὴ πρὸς τὰς ἀνεψιὰς τοῦ Βουλγαροκτόνου. «Ἡμεῖς σταυροπάτην καλαφάτην βασιλέα οὐ θέλομεν, ἀλλὰ τὴν ἀρχέγονον καὶ κληρονόμον καὶ ἡμετέραν μητέρα Ζωήν.» Τοιαῦται ὑπῆρ-

ξαν αἱ πρῶται λέξεις, αἵτινες ἐχρησίμευσαν δίκην συνθήματος, καὶ ἡ ἀγορὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἀντήχησε τὴν μυριόστομον κραυγὴν τοῦ πλήθους βοῶντος «ἀνασκαφείη τὰ ὀστᾶ τοῦ καλαφάτου.»

Τὸ κῦμα τῆς ἐπαναστάσεως ἀκάθεκτον ἐξεχύθη αἴφνης τότε κατὰ τῆς πόλεως. Ὁ ὄχλος, ἀναλαβὼν λίθους καὶ βάθρα καὶ τὰ παρατυχόντα ξύλα, ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ ἐπάρχου, ὅστις μόλις διεσώθη φυγών. Ἔπειτα δὲ τὰ πλήθη ἐτράπησαν πρὸς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ἔνθα ἤδη εἶχεν ἐκφύγει ἐκ τοῦ Στουδίου ὁ πατριάρχης, βεῶντα καὶ ζητοῦντα τὴν ἀνάκλησιν τῆς Ζωῆς. Ἐν τούτοις δὲ ἡ πόλις ὅλη ἦτο μεστὴ συγχύσεως καὶ θορύβου. Τὰ πλήθη ἔτρεχον, ὑπὸ δαιμονίου καταληφθέντα εἴστρου καὶ κρατοῦντα πελέκεις, ῥομφαίας, τόξα, δόρατα, λίθους. Ἄγημα γυναίων μαινομένων διέτρεχε τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, κραυγάζον ὑπὲρ τῆς Ζωῆς· ἐκόπτοντο δ' ὑπὲρ αὐτῆς ἐξερχόμεναι δημοσίᾳ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ γυναῖκες, ἃς οὐδεὶς μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου εἶχεν ἴδει ἐξερχομένας τῆς γυναικωνίτιδος. Προβαίνων δὲ ταχύτατα καὶ μεθ' ὁρμῆς ὁ ἔνοπλος ὄχλος κατέσκαψε μέχρις ἐδάφους τοὺς οἴκους τῶν συγγενῶν τοῦ βασιλέως. Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐφαίνετο κινδυνεύων. Αὐτῶν τῶν φρουρῶν αὐτοῦ οἱ πλεῖστοι ἐγκατέλιπον αὐτόν, συνταχθέντες μετὰ τῶν ἀνταρτῶν. Μόνος δ' ὁ Κωνσταντῖνος ἐπειράθη, σπεύσας ἐκ τοῦ οἴκου μετ' ὀλίγων πιστῶν, νὰ ὑπεραμυνθῇ τοῦ κινδυνεύοντος ἀνεψιοῦ, οὗ τἀνάκτορα ἐπολιορκοῦντο ἤδη ὑπὸ πυκνῆς φάλαγγος ἐπαναστατῶν, ὧν τινες ἐφονεύθησαν κατατοξευθέντες ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν ἀνακτόρων βαλλόντων ἀκοντιστῶν καὶ λιθοβόλων.

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς τοιαύτης συγχύσεως ὁ Μιχαὴλ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισαν πρὸς καθησύχασιν τῆς στάσεως νὰ ἀνακαλέσωσι τὴν Ζωὴν ἐκ τῆς ἐξορίας. Λαβόντες δὲ παρ' αὐτῆς ἐγγυήσεις, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν θὰ ἐξακολουθήσῃ βιοῦσα ὡς μοναχὴ καὶ δὲν θἀξιώσῃ τὴν βασιλείαν, ἄγουσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπιδεικνύουσιν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ εἰς τὰ πλήθη, νομίζοντες, ὅτι οὕτω θέλουσιν ἀμέσως κατευνασθῇ τὰ πάθη καὶ θέλει διασωθῇ ὁ κινδυνεύων θρόνος.

Ἀλλ' ἡ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπάνοδος τῆς Ζωῆς ἐξήγειρε θύελλαν ἀντὶ τῆς προσδοκωμένης γαλήνης, ἐξαφθέντων ἔτι μᾶλλον τῶν παθῶν, καὶ ἐπέσπευσε τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ Μιχαήλ. Καὶ δὴ τὰ πλήθη φοβηθέντα, μὴ, ἐνισχυόμενος διὰ τῆς Ζωῆς ὁ αὐτοκράτωρ, ἀποβῇ τυραννικώτερος, ἔσπευσαν νἀνακαλέσωσι τὴν Θεοδώραν. Ἐν-

οπλος φάλαγξ σπεύσασα εἰς τὴν μονὴν τοῦ Πετρίου, ἐν ᾗ ἐμόναζεν, ἐξήγαγεν αὐτὴν ἐκ τοῦ κρησφυγέτου. Περιβληθεῖσα δὲ στολὴν αὐτοκρατορικὴν ἤχθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτειρα, ἀνευφημουμένη μετὰ τῆς Ζωῆς.

Οὕτως ἡ ἐπανάστασις εἶχε φθάσει εἰς τὰκρότατον. Ἡ πόλις ὅλη ἀντήχει τὰ ὀνόματα τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Θεοδώρας. Ὁ Καλαφάτης ἦτο ἔκπτωτος ὑπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ δήμου. Περὶ δὲ ἀντιστάσεως οὐδὲ λόγος ἠδύνατο νὰ γείνῃ. Διό, οὐδένα συνορῶν περὶ αὐτὸν ἀμύντορα καὶ βλέπων ἤδη τὰ πλήθη σπεύδοντα πρὸς τἀνάκτορα, ἵνα κατασπάσωσιν ἀπὸ τοῦ θρόνου, μετὰ ματαίας ἀποπείρας συνδιαλλαγῆς πρὸς τὸν μαινόμενον ὄχλον, ἐπιβὰς δρόμωνος, ἔπλευσε φυγὰς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου τῇ 21 Ἀπριλίου.

Η ΖΩΗ
ΕΝ ΤΩι ΔΙΑΚΟΣΜΩι ΣΤΕΜΜΑΤΙ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΟΜΑΧΟΥ
ΤΩι ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΩι ΕΝ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗι

Ὅσον διαφόρως καὶ ἂν ἐκθέτωσι τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἐπαναστάσεως ὁ σύγχρονος καὶ αὐτόπτης Ψελλὸς καὶ ὁ Σκυλίτζης, ἐξ οὗ παρέλαβε τὴν διήγησιν αὐτοῦ ὁ Κεδρηνός, τοῦτο εἶνε σαφές, ὅτι αὕτη εἶχέ τι τὸ δαιμονιῶδες, καὶ ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις τὴν Δευτέραν καὶ Τρίτην μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ παρουσίαζε θέαμα ἄγριον. Καὶ τὰ μὲν θύματα δὲν ὑπῆρξαν βεβαίως οὕτω πολλὰ ὅσα λέγει ὁ Κεδρηνός, ἀναβιβάζων τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων ἐπαναστατῶν εἰς τρισχιλίους, ἀλλ' ἡ ὁρμὴ τοῦ πλήθους ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἀκατάσχετος καὶ τοιαύτη, ὥστε εἰς τὸ ῥεῦμ' αὐτῆς καὶ τὴν γοητείαν, ἣν ἐξήσκει ἔτι ἐπὶ τοὺς πολλοὺς ἡ μακεδονικὴ δυναστεία, ἔστω καὶ ἐν τῷ προσώπῳ

τῶν ἀντιπροσωπευόντων αὐτὴν ἐκφύλων γυναίων, δὲν ἠδυνήθη νὰντιστῇ ὁ υἱὸς τοῦ καλαφάτου, ὁ ὀλκαδοπιττώτης, ὡς ἐπονομάζει τὸν ἔκπτωτον Μιχαὴλ ὁ ἀνώνυμος συντάκτης συγχρόνου στιχουργήματος, δι' οὗ ἐλεεινολογεῖ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ.

Οὐδ' ἔπαυσεν ἡ χολὴ τοῦ πλήθους σὺν τῇ καθαιρέσει τοῦ Καλαφάτου, οὗ τὴν τύχην ἠκολούθησεν ὁ θεῖος Κωνσταντῖνος. Ὁ ὄχλος ἀπῄτει τὴν πικρὰν αὐτοῦ τιμωρίαν. «Αἶρε τὸν παλαμναῖον, ποίησον ἐκ μέσου τὸν ἀλιτήριον· ἀνασκολοπισθήτω, σταυρωθήτω, τυφλωθήτω», ἀνέκραζον πάντες ὁμοφώνως πρὸς τὴν Ζωήν. Καὶ ἡ μὲν Ζωὴ ὤκνει πρὸς τὴν τιμωρίαν, συμπαθοῦσα πρὸς τὸν ὑπ' αὐτῆς εἰσποιηθέντα. Ἀλλ' ἡ Θεοδώρα ἀσπλαγχνότερον διακειμένη διέταξε τὸν ἅμα τῇ καθαιρέσει τοῦ βασιλέως διορισθέντα ἔπαρχον τῆς πόλεως Καμπανάρην νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἐλεεινοὶ καὶ τρέμοντες εἶχον καταφύγει οἱ πρόσφυγες παρὰ τὸ ἅγιον βῆμα τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου, ἔνθα καὶ ἐτελέσθη τὸ μυστήριον τῆς εἰς μοναχοὺς ἀποκάρσεως αὐτῶν, συμπαρισταμένου καὶ θρηνοῦντος τοῦ Ψ'ελλοῦ, ὅτε δίκην ὀημίων εἰσώρμησεν ὁ ὄχλος. Συγκινητικαὶ δ' ὑπῆρξαν αἱ στιγμαὶ ἐκεῖναι, καθ' ἃς ὁ μὲν λυσσαλέος ὄχλος ἐζήτει νὰποσπάσῃ αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ἐκεῖνοι δ' ἀπεγνωσμένοι, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρογνώμονες, δεόμενοι καὶ θρηνοῦντες ἐνηγκαλίζοντο τοὺς κίονας τοὺς ἀνέχοντας τὴν ἱερὰν τράπεζαν. Τέλος δ' ἐξήχθησαν τοῦ ἱεροῦ ὑπὸ συνθήκας, πιστεύσαντες εἰς τὴν βεβαίωσιν, ὅτι οὐδὲν θὰ πάθωσιν. Ἀλλὰ μικρὸν μετὰ τὴν ἔξοδον, ὅτε ἦχθησαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως τὴν λεγομένην Σῖγμα, ἐξωρύχθησαν ἀνηλεῶς αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. Καὶ ὁ μὲν ἔκπτωτος βασιλεὺς αἱμώζων ὑπέστη τὸ πάθημα, θαυμαστὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ καρτερία τοῦ Κωνσταντίνου. Μετὰ δὲ τὴν τύφλωσιν ὁ Μιχαὴλ ἐξωρίσθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἐλεγμῶν καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα εἰς Χίον, ἐν ᾗ κατέλυσεν ἀφανῶς τὸν βίον, οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ διεσπάρησαν ἄλλος ἀλλαχῇ.

ιγ'

Ζωὴ καὶ Θεοδώρα.

Εἰς ὁποτέραν τῶν δύο ἀδελφῶν ἀνῆκεν ὁ θρόνος μετὰ τὴν καθαίρεσιν Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου; Τίς ἦτο βασίλισσα, ἡ Ζωὴ ἢ ἡ Θεο-

δώρα ; Ἡ μὲν Ζωὴ ἦτο ἡ πρεσβυτέρα, σύζυγος δύο ἤδη βασιλέων, θετὴ μήτηρ τοῦ Καλαφάτου· ἡ δὲ Θεοδώρα οὐ μόνον νεωτέρα ἦτο, ἀλλὰ καὶ ἄγαμος, αὐτὴ ἑαυτὴν καταδικάσασα εἰς ἀγαμίαν. Ἀλλ' ὅμως ἡ Θεοδώρα ἦτο ἐκείνη, ἣν ἡ ἐπανάστασις ἐξέλεξεν ὡς σώτειραν, ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς καὶ ἀκούσης εἶχε καταλυθῆ ἡ τυραννὶς τοῦ Μιχαὴλ, αὐτὴ εἶχεν ἀνακηρυχθῆ αὐτοκράτειρα διαρρήδην. Οὐδὲν ἧττον, καταλυομένης τῆς ἀρχῆς τοῦ Καλαφάτου, ἐπανήρχετο ἡ Ζωὴ εἰς τὰ πρότερα δικαιώματα. Ἀμφοτέρων δὲ τέλος τῶν ἀδελφῶν ὑπῆρχον οἱ ὑπέρμαχοι ἐν τῇ βασιλευούσῃ. Ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἦτο ἀληθῶς ἀμήχανος, ἐκ δὲ τῆς δυσχερείας ἐξήγαγε τὴν πολιτείαν ἡ ἀγχιστροφία τῆς Ζωῆς, καὶ ἡ λύσις τοῦ προβλήματος εὑρέθη διὰ τῆς συμβασιλείας τῶν δύο θυγατέρων τοῦ τριεγγόνου Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος.

Η ΘΕΟΔΩΡΑ
ΕΝ ΤΩι ΔΙΑΚΟΣΜΩι ΣΤΕΜΜΑΤΙ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΟΜΑΧΟΥ
ΤΩι ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΩι ΕΝ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗι

Ἦσαν δ' αἱ ἀδελφαὶ ἀμφότεραι μὲν παρήλικες, ἡ μὲν Ζωὴ ἄγουσα ἤδη περίπου τὸ ἑξηκοστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας ἔτος, ἡ δὲ Θεοδώρα κατὰ τρία ἔτη νεωτέρα, ἀλλ' ἀμφότεραι ἀκμαῖαι. Διέφερον δ' ἀλλήλων τήν τε μορφὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα. Ἡ μὲν Ζωὴ ἦτο ὑποπαχεστέρα καὶ χαμηλοτέρα, εἶχε δὲ μεγάλους ὀφθαλμοὺς ὑπὸ ὀφρῦς βλοσυρὰς, καὶ ἡ ῥὶς αὐτῆς ἀπεκρέματο βραχύ τι καμπτομένη, εἶχε δὲ τὴν κόμην ξανθὴν καὶ τὸ σῶμα ὅλον λάμπον ὑπὸ λευκότητος· τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ εὐρυθμία τῶν μελῶν καὶ

ἡ λειότης τοῦ σώματος καὶ τοῦ προσώπου, οὐδαμοῦ ῥυσσουμένου ὑπὸ ῥυτίδων, ὥστε ὁ βλέπων ἐνόμιζεν αὐτὴν νεαρωτάτην. Ἡ δὲ Θεοδώρα ἦτο ἐπιμηκεστέρα καὶ πως λιπόσαρκος καὶ εἶχε τὸ πρόσωπον ἰσχνὸν καὶ ἀσύμμετρον πρὸς τὸ λοιπὸν σῶμα· καὶ ἡ μὲν ὄψις αὐτῆς δὲν εἶχε τὸ γοργόν, ἀλλά τι τὸ ἐπίχαρι καὶ γελόεν, ἦτο δ' εὐκινητοτέρα τῆς ἀδελφῆς καὶ ἑτοιμοτέρα πρὸς τὸ λέγειν, μετὰ στωμυλίας καὶ διεγηγερμένης φωνῆς ἐκθέτουσα τὰ βουλεύματα τῆς βραδύτερον κινουμένης καὶ ὁμαλῆς ψυχῆς. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ταχεῖα περὶ τὸ ἀποφασίζειν καὶ ὀξυρρεπὴς ἦτο ἡ πρεσβυτέρα Ζωή, ἐξ ἴσου ἑτοίμη πρὸς τὰ μάλιστ' ἀντίθετα τῶν ἔργων. Εὐφυῶς παραβάλλει αὐτὴν ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Ψελλὸς πρὸς κῦμα θαλάσσιον, ὅτε μὲν ἀπαιωροῦν εἰς τὰ ὕψη, ὅτε δ' εἰς τὸν πυθμένα τῶν ὑδάτων βαπτίζον τὴν ναῦν. Καὶ περὶ τὴν χρῆσιν δὲ τῶν χρημάτων ἦσαν διάφοροι αἱ δύο ἀδελφαί, τῆς μὲν Ζωῆς ἀφειδῶς σπαταλώσης, τῆς δὲ Θεοδώρας, ἥτις ἄλλως δὲν εἶχε καὶ περισσὸν τὸν πλοῦτον, ἀριθμούσης τὰ παρεχόμενα μετὰ φειδοῦς καὶ ἐγκρατείας.

Τοιαῦται αἱ δύο ἀδελφαὶ αἱ συγκαθήμεναι ἐπὶ τοῦ θρόνου. Τὸ θέαμα τοῦτο δύο συμβασιλευουσῶν γυναικῶν ἦτο ἀληθῶς πρωτοφανὲς ἐν Βυζαντίῳ. Ὀρθῶς λέγει ὁ Ψελλὸς, ὅτι *τότε πρῶτον ὁ καθ' ἡμᾶς χρόνος τεθέαται γυναικωνῖτιν μετασχηματισθεῖσαν εἰς βασιλικὸν βουλευτήριον, καὶ τό τε πολιτικὸν πλῆθος τό τε στρατιωτικὸν συμφωνοῦντας ὑπὸ δεσπότισι καὶ μᾶλλον αὐταῖς πειθομένους ἢ εἴ τις βλοσυρὸς αὐτοῖς προσεκάθητο καὶ ἐπέταττε σοβαρώτερον.*

Αἱ βασίλισσαι εἶνε ἀληθὲς, ὅτι δὲν ἐπεχείρησαν νὰ καινοτομήσωσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἐφρόντισαν μόνον νὰ ἐξορίσωσι καὶ μεταστήσωσιν ἐκ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τοὺς οἰκείους τοῦ Καλαφάτου, περὶ τἄλλα δ' ἐπέτρεψαν τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτείας εἰς τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀπὸ τῶν προτέρων ἤδη χρόνων διακριθέντας διὰ τῆς πίστεως αὐτῶν περὶ τὰ κοινά. Δικαία δὲ πρᾶξις τῶν βασιλίδων ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνάκλησις δύο ἀνδρῶν διακεκριμένων, οἵτινες εἶχον πέσει εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν προτέρων αὐτοκρατόρων. Ἦσαν δὲ οὗτοι Κωνσταντῖνος ὁ Δαλασσηνὸς καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος. Ὀλίγον δὲ χρόνον πρὸ αὐτῶν, ἤδη κατὰ τὸν τελευταῖον χρόνον τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου, εἶχεν ἀποφυλακισθῇ ὁ Γεώργιος Μανιάκης, ὅστις ἀπεστάλη καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς στρατηγός.

Ἀλλ' οὐχ ἧττον παρὰ τὴν πεῖραν, μεθ' ἧς διηύθυνε τὰ τῆς πολι-

τεἰας ἡ Ζωὴ, καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν ἀρχόντων, αἰσθητὴ ἦτο ἡ ἀπουσία στιβαρᾶς ἀνδρικῆς χειρὸς ἰθυνούσης τὰ κοινά. Ἰδίως δ' ἐχώλαινον τὰ οἰκονομικά. Οἱ πόροι τῆς πολιτείας ἐσυλῶντο καὶ διηρπάζοντο μᾶλλον ἢ διῳκοῦντο. Αὐλοκόλακες δὲ καὶ δορυφόροι διεσπάθων αὐτὰ τὰ στρατιωτικὰ χρήματα. Μὴν δὲ μόνον εἶχε παρέλθει ἀπὸ τῆς συμβασιλείας τῶν δύο ἀδελφῶν, καὶ πάντες εἶχον πεισθῆ, ὅτι ἦτο ἀνάγκη βασιλέως. Προθυμοτάτη δὲ πρὸς ὁμολογίαν τῆς ἀνάγκης ταύτης ἦτο μάλιστα ἡ Ζωὴ, ἧς τὸ πρεσβυτικὸν ἀλλὰ σφριγῶν σῶμα δὲν εἶχε παύσει αἰσθανόμενον ἐρωτικοὺς κνισμούς. Νέος αὐτῆς γάμος θὰ παρεῖχεν εἰς αὐτὴν μὲν σύζυγον, εἰς δὲ τὸ Βυζάντιον βασιλέα.

Ἀλλὰ τίς ἠδύνατο νὰ εἶνε ὁ ἐκλεκτός; Ἡ Ζωὴ ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ πρῶτον πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Δαλασσηνόν. Ἀνὴρ ὥςπερ *εἰς ἀρχικὸν ὄγκον παρεσκευασμένος παρὰ τῆς φύσεως*, ἀπὸ νεότητος διακριθεὶς καὶ ἀγαπηθεὶς ἐν Βυζαντίῳ καὶ διὰ τοῦτο ἐλκύσας τὴν μῆνιν τοῦ Παφλαγόνος, ὅστις καὶ ἐδέσμευσεν αὐτὸν, καὶ τοῦ Καλαφάτου, ὅστις καὶ ἠνάγκασε νὰ περιβληθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἐφαίνετο προωρισμένος νὰ διαπρέψῃ ὡς βασιλεύς. Ἀλλ' εἶχέ τι τὸ στρατιωτικὸν καὶ ἀληθινὸν, δὲν ἦτο δ' ἐκ τῶν δυναμένων νὰ περιστείλωσι τοὺς λόγους καὶ ὑποκλιθῶσιν εἰς ὑποχωρήσεις. Τὸ βαρὺ καὶ ἀπότομον αὐτοῦ ἦθος, αἱ τραχεῖαι ἀπαντήσεις τοῦ στρατιώτου ἀπήρεσαν εἰς τὴν Ζωὴν, ἀποσκυβαλίσασαν αὐτόν. Ἀπένευσε δὲ τότε ἡ σφριγηλὴ πρεσβῦτις πρὸς ἄλλον ἄνδρα μὴ τασσόμενον εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς, ἀλλ' ἔχοντα μέγα διὰ τὴν Ζωὴν προῖόν, τὴν ἀνδρικὴν ῥώμην. Ἦτο Κωνσταντῖνος ὁ Ἀρτοκλίνης, μεθ' οὗ ἡ Ζωὴ ἐλέγετο ἔχουσα ἐρωτικὰς σχέσεις ἤδη ζῶντος τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ κατόπιν δ' ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος, ὅστις καὶ ζηλοτυπήσας ἐξήγαγεν εὐσχήμως τῆς πόλεως. Ἀνακληθεὶς δ' ὑπὸ τῆς Ζωῆς παρεσκευάζετο ὑπ' αὐτῆς ὡς μέλλων βασιλεὺς, ὅτε ἀπέθανεν αἴφνης. Τὸ δ' αἰφνίδιον τοῦ θανάτου παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ὁ Ἀρτοκλίνης, ἔγγαμος ὤν, ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τῆς ἰδίας συζύγου, φοβουμένης μὴ πάθῃ ὑπὸ τῆς Ζωῆς ὅ τι ποτὲ ἡ σύζυγος Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ.

Τότε δὲ ἡ Ζωὴ, καὶ πάλιν ἀποπεσοῦσα τῶν ἐλπίδων, ἐστράφη πρὸς τρίτον ὑποψήφιον τῆς κοίτης καὶ τοῦ θρόνου, καὶ τοῦτον Κωνσταντῖνον, καταγόμενον ἐκ τοῦ ἀρχαίου οἴκου τῶν Μονομάχων, ἄνδρα ὡραῖον, πλούσιον, ἐπιφανῆ, αὐτόχρημα ἄξιον τῆς βασιλείας. Εἰς τοῦτον δ' ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ τὴν χεῖρα.

Οὕτω δεκατρία καὶ ἥμισυ ἔτη μετὰ τὴν πρώτην ἥδη ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ συζυγίαν ἐμελέτα ἡ Ζωὴ νὰ προβῇ εἰς τρίτον γάμον μετ' ἀνδρὸς ὅστις παραδόξως καὶ αὐτὸς συνήρχετο εἰς τρίτον τοῦτον γάμον. Ἀλλὰ τὸ φάσμα τοῦ περὶ τοὺς γάμους σκανδάλου Λέοντος τοῦ σοφοῦ δὲν φαίνεται ταράξαν τοὺς ὕπνους τῆς Ζωῆς, ἀφ' οὗ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκάθητο πατριάρχης εὐκολώτατος εἰς ὑποχωρήσεις καὶ ὑπεικτώτατος εἰς τὰ νεύματα τῶν βασιλέων, οἷος ὁ Ἀλέξιος. Ὁ πατριάρχης περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ μὴ εὐλογήσῃ αὐτὸς τὸν γάμον, τῶν νυμφίων στεφθέντων ὑπὸ τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου Στυπῆ τῇ 11 Ἰουνίου τοῦ 1042. Ἀλλὰ τὴν ὑστεραίαν αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος ἔστεφε τὸν νέον βασιλέα.

ιδ'

Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος.

Διὰ τοῦ γάμου τῆς Ζωῆς μετὰ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου δὲν παρεβλάπτοντο κατὰ τύπους τὰ δικαιώματα τῆς Θεοδώρας, ἥτις ἐξηκολούθησε συμβασιλεύουσα τυπικῶς. Ἀλλ' ἡ νωθρὰ αὐτῆς φύσις ἤγαγεν αὐτὴν μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν πρατέραν νωχέλειαν· οὐδὲν δ' ἔχουσα ἰδεώδες καὶ πάσης στερουμένη φιλοδοξίας, ἠρκεῖτο σωρεύουσα χρήματα. Διὸ ἔζησε σχεδὸν ἀφανὴς τὰ δεκατρία καὶ ἥμισυ ἔτη, καθ' ἃ ἦρξεν ὁ Μονομάχος, καὶ μόνον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, οὗ εἶχε προηγηθῇ κατὰ πέντε ἔτη ὁ θάνατος τῆς Ζωῆς, κατέλαβε μόνη τὸν θρόνον ἐπὶ ὀκτὼ περίπου μῆνας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τέως πολυμήχανος Ζωή, ἀπαυδήσασα ἐκ τοῦ πολυκυμάντου βίου, ἐλλιμενίζεται ἐν γαλήνῃ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ μετ' αὐτοῦ γάμος εἶνε οἱονεὶ ὁ τάφος τῆς φιλαρχίας καὶ τῆς ἀεικινησίας αὐτῆς. Ὁ Μονομάχος ἐπισκιάζει τὴν γηραιὰν ἔκγονον τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Αὐτοὶ οἱ νέοι ἔρωτες τοῦ φιληδόνου συζύγου δὲν φαίνονται συγκινοῦντες αὐτήν, καὶ οἱ δύο σύζυγοι ζῶσιν ἐν φιλικῇ συνοικίᾳ, ἣν οὐδὲν φαίνεται ταράσσον. Ἡ Ζωὴ εἶχεν ἀναθέσει τὸ κάτοπτρον εἰς τὴν Παφίαν, ἀμελοῦσα τοῦ σώματος καὶ παντὸς βασιλείου καλλωπισμοῦ· ὡς δὲ συμβαίνει πολλάκις εἰς γηραιὰς ἁμαρτωλούς, ἀφεῖσα τὰ ἐγκόσμια, ἐτράπη ἐπὶ τὰ θεῖα, γενομένη παρα-

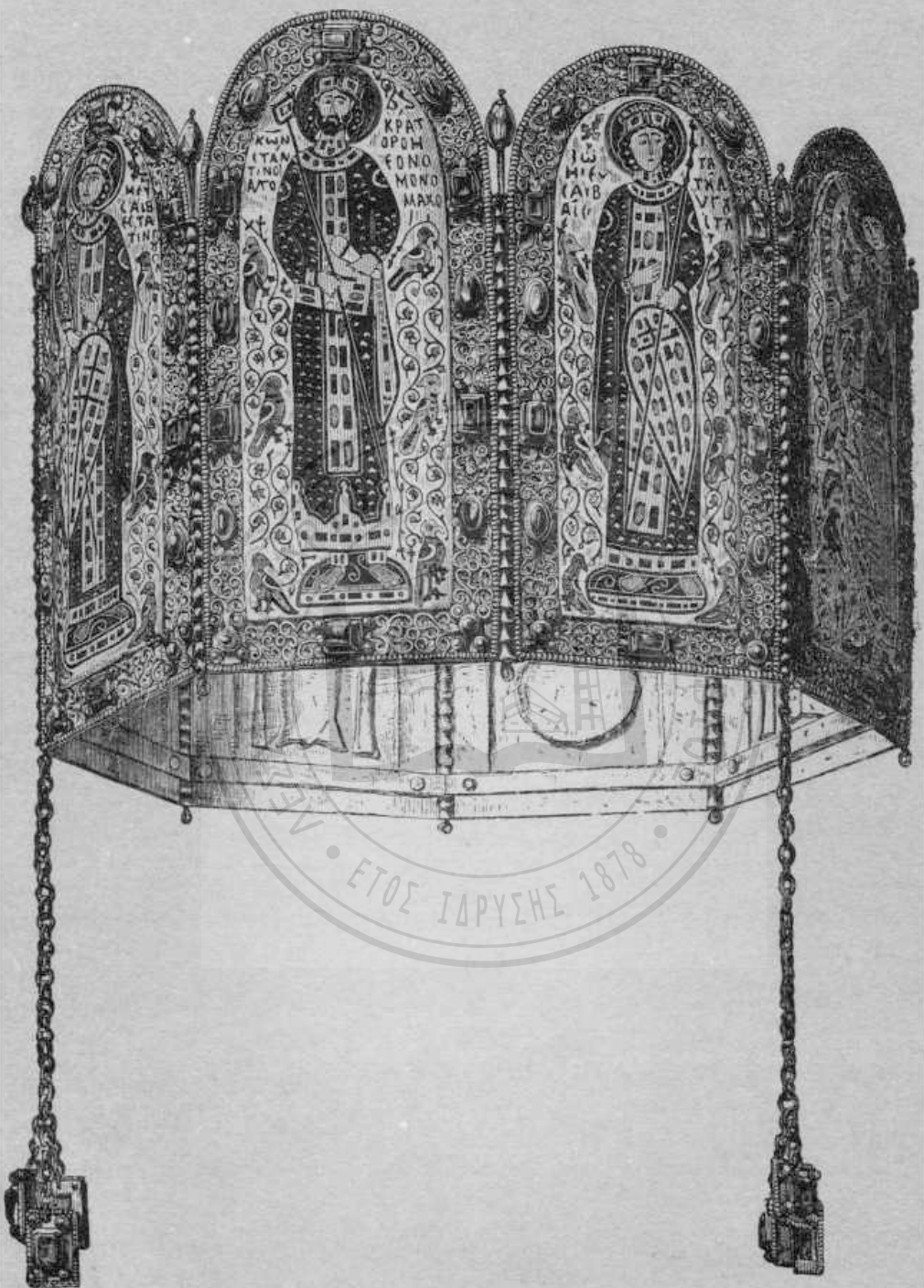

ΣΤΕΜΜΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΟΜΑΧΟΥ

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

δειγμα εὐσεβείας. Καὶ ὅμως ἓν τι μόνον συνέδεεν αὐτὴν ἀκόμη πρὸς τὸ ἐρωτικὸν παρελθόν, ἡ ἀγάπη τῶν ἀρωμάτων. Ἀμέτοχος οὖσα παντὸς γυναικείου ἔργου καὶ οὐδέποτε κρατήσασ' ἀνὰ χεῖρας ἄτρακτον ἢ ἱστουργήσασα, μετέβαλε τὸν κοιτῶνα αὐτῆς αὐτόχρημα εἰς μυρεψεῖον, ἐν ᾧ πυρὰ ἀνημμένη χειμῶνος καὶ θέρους ἐχρησίμευεν εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν παντοίων μύρων· καὶ αἱ μὲν ἀμφίπολοι τῆς ἀνάσσης εἶχον μεταβληθῆ εἰς μυρεψούς, ἐργαζομένας ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ζωῆς, παντοῖα δὲ ἀρωματικὰ ξύλα καὶ καρποὶ δάφνης καὶ ἐλαῖαι παντοῖαι περικεχυμέναι παρεῖχον εἰς τὸν βασιλικὸν κοιτῶνα τὴν ὄψιν ἀγοραίου ἐργαστηρίου.

Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἡ μὲν Ζωὴ διέτριβε περὶ τὴν μυρεψικήν, ἡ δὲ Θεοδώρα περὶ τὸν θησαυρισμόν, ὁ Κωνσταντῖνος ἐν μέσῳ δραστηρίως ἀσχολούμενος περὶ τὰ παντοῖα κυβερνητικὰ ἔργα ηὐκαίρει νὰ τρυγᾷ φιληδόνως τὰ μῆλα ξένων κήπων.

Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, ἀνήκων εἰς γένος τῶν ἐπιφανεστάτων ἐν Βυζαντίῳ, ἐνωρὶς ἤδη ἀποβαλὼν ἐκ νόσου τὴν πρώτην γυναῖκα, ἔγεινε διὰ τοῦ δευτέρου γάμου κηδεστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ, λαβὼν γυναῖκα τὴν μονογενῆ θυγατέρα τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Πουλχερίας καὶ Βασιλείου τοῦ Σκληροῦ. Ὁ δὲ γάμος οὗτος ἴσχυσε νὰ συνδιαλλάξῃ πρὸς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν τὸν Μονομάχον, τέως ὑποβλεπόμενον ἕνεκα τῆς ἐναντίας Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀνταρσίας τοῦ Θεοδοσίου Μονομάχου, τοῦ πατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ υἱὸς ἐξηκολούθησεν ἐμπνέων δυσπιστίαν εἰς τοὺς βασιλεῖς μέχρι τοῦ Ῥωμανοῦ, ἐφ' οὗ ἀνεστρέφετο ἐν τῇ βασιλείῳ αὐλῇ καὶ εἶχεν ἤδη ἑλκύσει τὴν προσοχὴν τῆς Ζωῆς διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν περὶ τὸ λέγειν χάριν. Ὑποπτευόμενος ὅ' ἔπειτα ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος ἐξωρίσθη τῷ 1035 εἰς τὴν Μυτιλήνην, ἔνθα ἐξηκολούθησε διαμένων καὶ ἐπὶ τοῦ Καλαφάτου, ἕως ἀνακαλέσασ' αὐτὸν ἡ Ζωὴ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὸν θρόνον.

Ἀλλ' ὁ μακρὸς ἐν τῇ ὑπερορίᾳ βίος καὶ αἱ ταλαιπωρίαι ἃς ὑπέστη κατ' αὐτὴν ὁ Μονομάχος ἐπέδρασαν ἐπ' αὐτὸν τοσοῦτον, ὥστε τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀπαλλαγὴν ἐθεώρει ἀφετηρίαν θυμηδίας καὶ ἡδονῆς, οἱονεὶ ἀντεκδικούμενος πρὸς τὰ πρότερα παθήματα. Φύσει δὲ ὢν ἐπιπόλαιος καὶ ἀπολαυστικός, τὴν βασιλείαν ὑπελάμβανεν ἀνακούφισιν ἀπὸ παντὸς ἐργώδους διανοήματος καὶ ἀνάπαυσιν κόπων καὶ ἀποπλήρωσιν πάσης ἐπιθυμίας. Διὰ τοῦτο τὴν μὲν διοίκησιν τῶν κοινῶν ἀνέθετεν εἰς ἄλ-

λους, αὐτὸς δ' ἐπεδίδετο εἰς τὰς ἀπολαύσεις τοῦ σώματος καὶ τοὺς ἀστεϊσμοὺς τῶν γελωτοποιῶν καὶ μίμων. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἐξωτικὰ ζῷα οὐ μόνον τῆς προσοχῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἠξιοῦντο, ἀλλὰ καὶ ὑπελαμβάνοντο παρ' αὐτοῦ ἄξια νὰ ἐλκύσωσι τὰ πλήθη. Πολὺς γίνεται λόγος περὶ ὑπερμεγέθους ἐλέφαντος καὶ αἰγυπτιακῆς καμηλοπαρδάλεως ἣν ἐξέθηκεν εἰς κοινὴν θέαν. Οὐδ' ἐμερίμνησε περὶ διασκεδάσεως τῶν πολιτῶν διὰ μόνου τοῦ πρωτογόνου τούτου ζωολογικοῦ κήπου, ἀλλὰ καὶ διὰ παντοίων δωρεῶν καὶ φιλοτιμήσεων καὶ τῆς εἰς ἀνώτατ' ἀξιώματα, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν σύγκλητον, ἀναγωγῆς ἀνθρώπων πολλάκις ἀγοραίων. Πρὸς αὐτοὺς τοὺς πρὸς ὥραν τέρποντας αὐτὸν ἐφέρετο εὐγνωμόνως, ἀξιῶν τῆς εὐνοίας αὐτοῦ, καίπερ οὔσης ἐνίοτε προσκαίρου, καὶ ἀναβιβάζων εἰς μεγάλας τιμάς. Δημοκηδὴς δὲ ὢν καὶ ἐφιέμενος τῆς ἀγάπης τῶν πολλῶν, ἦτο αὐτόχρημ' ἀριστοτέχνης περὶ τὸ προσελκύειν πρὸς ἑαυτὸν τὰ πλήθη. Εἶχε δὲ πρὸς τοῦτο καὶ φυσικὰ χαρίσματα, πλὴν τῆς ὡραίας καὶ ἐπιβλητικῆς μορφῆς τὸ αἰμύλον τῆς γλώσσης, μεστὴς οὖσης χαρίτων, τὸ ἐπὶ τῶν χειλέων εὔκολον μειδίαμα, τὸ ἱλαρὸν τοῦ προσώπου. Οὐ μόνον αὐτὸς δὲν ἦτο βαρὺς οὐδ' ἐν τοῖς σοβαροῖς, οὐδὲ ὡρᾶτό ποτε σύννους, ἀλλὰ καὶ ἐμίσει πάντα σύνοφρυν, θεωρῶν αὐτὸν κακομήχανον, καὶ ἠγάπα τοὺς χαρίεντας καὶ ἁπλοῦς.

Οὕτω τὰ πάντα ἦσαν ἀνοικτὰ εἰς τοὺς πολλούς, ἡ καρδία τοῦ αὐτοκράτορος, τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα, τὸ δημόσιον ταμεῖον, ὅπερ ἐκενοῦτο δι' ἀνηκούστου σπατάλης χάριν κολακείας τοῦ πλήθους, ἀλλὰ καὶ χάριν πολυτελῶν οἰκοδομῶν, διότι ὁ Κωνσταντῖνος ἠγάπα πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν ἐπίδειξιν. Ἐξεῖχον δὲ μεταξὺ τῶν κτισμάτων τοῦ βασιλέως τὸ μοναστήριον τῶν Μαγγάνων καὶ ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου τιμωμένη περικαλλὴς μονή, προσηρτημένον ἔχουσα νοσοκομεῖον πολλῆς τυγχάνον ἐπιμελείας.

Αὐτοκράτωρ τοιοῦτος, πρόγραμμα τοῦ βίου ἔχων τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν πολλῶν, ἤθελε γείνει πολλῶν κακῶν πρόξενος, ἂν μὴ πρὸς τὰς κακίας αὐτοῦ ἦσαν συμπαρεζευγμέναι καὶ ἀρεταὶ ὄχι ἀνάξιαι λόγου. Καὶ δὴ ὁ Κωνσταντῖνος, καίπερ εἰς ἄλλους ἀναθεὶς τὴν διοίκησιν τῶν τῆς πολιτείας, δὲν ἠμέλησε τῆς στρατιωτικῆς ἀμύνης καὶ τῆς τιμῆς τῆς χώρας ἐν ἡμέραις καθ' ἃς εἰς τοὺς παλαιοὺς κινδύνους προσετέθησαν καὶ νέοι διὰ τῆς τὸ πρῶτον πρὸς τὴν

Δύσιν προελάσεως τῶν Τούρκων ἐκείνων, ὑφ' ὧν ἐπέπρωτο μετὰ τέσσαρας αἰῶνας νὰ πέσῃ αὐτὸ τὸ Βυζάντιον, καὶ διὰ τῆς ὁριστικῆς ῥήξεως τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἑσπερίας καὶ τῆς Ἑῴας τὴς ἀγαγούσης εἰς τὸ σχίσμα. Καὶ ἄλλο δ' ἔχει ἀξιέπαινον ὁ Μονομάχος, τὸ ἄκρως φιλοδίκαιον καὶ ὑπερόχως ἀμνησίκακον, ἀρετὰς ἀνταξίας ἀρίστου ἡγεμόνος. Τῶν ἡγεμονικῶν δ' αὐτοῦ ἀρετῶν εἶνε καὶ ἡ ὀρθὴ διάγνωσις τῶν ἀνδρῶν οἵτινες ἠδύναντο νὰ εἶνε χρήσιμοι εἰς τὴν πολιτείαν. Αὐτὸς ἥκιστα ὢν εὐπαίδευτος, ὑπέλαβε καθῆκον ἑαυτοῦ τὴν μετὰ μακρὸν χρόνον ἀπαιδευσίας προστασίαν τῆς παιδείας καὶ τῶν λογίων, ὑφ' ὧν ἠγάπα νὰ περιστοιχίζηται. Διὰ τοῦτο βλέπομεν διαπρέποντας ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὸν πεπαιδευμένον μητροπολίτην Εὐχαΐτων Ἰωάννην τὸν Μαυρόπουν καὶ τὸν Μιχαὴλ Ψελλὸν, ὅστις, ἤδη πρότερον ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος ὑπηρετήσας ὡς κριτὴς ἐν Φιλαδελφείᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ Καλαφάτου ὑπογραμματεύσας ἐν τῇ αὐλῇ, γίνεται ἐπὶ τοῦ Μονομάχου εἷς τῶν οἰκείων τῆς βασιλείας. Ἀπὸ ἡλικίας εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν ἀναβὰς τὴν ἱεραρχικὴν κλίμακα τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀξιωμάτων ὁ ἀπόγονος ἐκεῖνος ὑπάτων καὶ πατρικίων, τιμᾷ μὲν ἀληθῶς τὰ βυζαντιακὰ γράμματα διὰ τῆς πολυιδμοσύνης αὐτοῦ, καὶ μετ' αὐτὴν δὲ τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἀπόκαρσιν εἰς μοναχὸν ἠξιώθη

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΜΟΝΟΜΑΧΟΣ
ΕΝ ΤΩι ΔΙΑΚΟΣΜΩι ΑΥΤΟΥ ΣΤΕΜΜΑΤΙ
ΤΩι ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΩι ΕΝ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗι

τῆς τιμῆς νὰ μετέχῃ τοῦ πολιτικοῦ βίου ἐν Βυζαντίῳ γηραιὸς ἤδη μέχρι τῆς ἀρχῆς Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους. Οὐδ' ἐπεδαψίλευσεν ὁ Μονομάχος τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ πρὸς μόνον τὸν Ψελλόν, ἀλλ' ἀφέθη μὲν ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου ἤδη ἄρξας φίλος αὐτοῦ καὶ προστάτης Κωνσταντῖνος Λειχούδης, ἀντικατέστησε δ' ὡς μεσάζων, ἤτοι πρωθυπουργός, Μιχαὴλ τὸν Κηρουλάριον, προχειρισθέντα τῷ 1043 πατριάρχην. Τέλος δὲ μεταξὺ τῶν λογίων ἀνδρῶν τῶν τασσομένων περὶ τὸν βασιλέα εἶνε καὶ ὁ πολυμαθὴς Ἰωάννης ὁ Ξιφιλῖνος ὁ διαδεχθεὶς ἔπειτα τὸν Κηρουλάριον ὡς πατριάρχης.

Οὕτως ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἡ ἀρχὴ τοῦ Μονομάχου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προαγγελία τις τοῦ αἰῶνος τῶν Κομνηνῶν, καθ' ὃν ἔλαμψαν καὶ πάλιν τὰ γράμματα ἐν Βυζαντίῳ. Καὶ ἡ μέριμνα δὲ περὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν νόμων, ὧν χάριν θὰ ἴδωμεν καὶ ἰδίαν σχολὴν ἱδρυσμένην ὑπὸ τοῦ Μονομάχου, εἶνε μέγα κόσμημα τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Προσπαθήσας ἐν πᾶσι νὰ φανῇ δίκαιος, μόνον τὸν γενναῖον Γεώργιον Μανιάκην, τὸν Θεόφιλον Ἐρωτικόν, τὸν Λέοντα Τορνίκιον καὶ πάντ' ἀποστάτην κατεδίωξεν ἐρρωμένως· ἄλλως δὲ πρὸς μόνους τοὺς οἰκογενεῖς τῆς παφλαγονικῆς δυναστείας καὶ πρὸς τὸν ἔκπτωτον βασιλέα Μιχαὴλ τὸν Καλαφάτην ἐφάνη ἀνεπιεικὴς χάριν ἀποκρούσεως παντὸς ἀπ' αὐτῶν σκανδάλου. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ὁ ὀρφανοτρόφος μετεβιβάσθη ἀπὸ τῆς μονῆς τῶν Μονοβατῶν ἀπώτερον τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν νῆσον Λέσβον, ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ νωθελίσιμος ἀπήχθη εἰς τὴν Σάμον. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ, ἐξωσθεὶς ἐκ τῆς μονῆς τῶν Ἐλεγμῶν, ἐξωρίσθη εἰς τὴν Χίον, ἔνθα πιθανῶς καὶ ἀπέθανεν ἀφανής· οὐδεμία δ' ὁπωσδήποτε γίνεται ἀπὸ τῆς εἰς Χίον ἀπαγωγῆς μνεία αὐτοῦ ὡς οὐδὲ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ παφλαγονικοῦ οἴκου πλὴν τοῦ Ἰωάννου, οὗ μνημονεύεται ἡ τῇ 2 Μαΐου 1043 γενομένη ἐξόρυξις τῶν ὀφθαλμῶν, ἥτις ἐλέγετο προελθοῦσα ἐξ ἰδιωτικῆς ἐκδικήσεως τοῦ Κηρουλαρίου, καὶ ὁ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τῇ 12 Μαΐου ἐπελθὼν θάνατος αὐτοῦ.

ιε'

Οἱ ἔρωτες τοῦ βασιλέως.

Ἐν μέσῳ τῶν ταλαιπωριῶν τῆς ἐν Μυτιλήνῃ ὑπερορίας μίαν εἶχεν ὁ Μονομάχος παραμυθίαν. Χήρος ὢν τὸ δεύτερον μετὰ τὸν θάνατον

τῆς θυγατρὸς τῆς Πουλχερίας εἶχε συνδεθῆ δι' ἔρωτος διαπύρου πρὸς ἐξαδέλφην τῆς δευτέρας ἐκείνης συζύγου, ἀνάγουσαν τὸ γένος εἰς τὸν αὐτὸν οἶκον τῶν Σκληρῶν, ἐξ οὗ κατήγετο καὶ ἡ ἀνεψιὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ. Ἡ Σκλήραινα δὲ αὕτη ἠκολούθησε τὸν ἐρῶντα εἰς Λέσβον καὶ συνεπεκούφιζε διὰ τοῦ θερμοῦ ἔρωτος ὃν ἀνταπέδιδε τὰς ὀδύνας τῆς ἐξορίας. Καὶ δὲν ἦτο μὲν ἔξοχον τὸ κάλλος τῆς Σκληραίνης, ἀλλ' ἡ μορφὴ αὐτῆς οὐδεμίαν οὐχ ἧττον παρεῖχεν ὑπόθεσιν εἰς λοιδορίαν, εἵλκυε δὲ μάλιστα διὰ τοῦ προσηνοῦς καὶ θελκτικοῦ ἤθους καὶ τοῦ γενναίου φρονήματος τῆς ψυχῆς. Μάλιστα δ' ἐσαγήνευε τοὺς μετ' αὐτῆς ἀναστρεφομένους ἡ περὶ τὸ λέγειν ἀμύθητος χάρις, τὸ διηνθισμένον τῆς φράσεως καὶ ἡ λογιότης ἡ ἄγουσ' αὐτὴν μετ' ἐνδιαφέροντος εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μύθων.

Ὁ φόβος τῆς ἐκκλησίας ἐκώλυσε τὸν Κωνσταντῖνον νὰ λάβῃ σύζυγον τὴν Σκλήραιναν, ἀλλ' [illegible] πρὸς αὐτὴν ἐρωτικὴ στοργὴ δὲν ἔπαυσε καὶ ὅτε ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν [illegible]. Μία τῶν πρώτων αὐτοῦ ὡς βασιλέως ἀπαιτήσεων ἂς ἀπηύθυνε [illegible] ἦν Ζωὴν ὑπῆρξε τὸ δικαίωμα τῆς ἐκ Μυτιλήνης ἀνακλήσεως τ[illegible]ς ἀγαπωμένης. Ἐπιτυχὼν δὲ τὸ ποθούμενον, μετεπέμψατο τὴν Σκλήραιναν ἐκ Λέσβου. Ἐλθοῦσα δ' αὕτη εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἔζη ἀνεπισήμως, κρύφα προσερχομένου πρὸς αὐτὴν τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις ἤρξατο οἰκοδομῶν πλησίον τοῦ οἴκου τοῦ λεγομένου τοῦ Κυνηγίου, ἐν ᾧ ἐγκατῳκίσθη ἡ ἐρωμένη τοῦ βασιλέως, μεγαλοπρεπὲς παλάτιον, καὶ τοῦτο μόνον ὅπως ἔχῃ πρόφασιν νὰ φοιτᾷ συνεχῶς εἰς τὸν οἶκον τῆς Σκληραίνης. Ἕνεκα δὲ τῆς δαψιλείας μεθ' ἧς εἱστία ἔξωθεν τῶν νέων οἰκοδομῶν τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ ἄλλως ἐφιλοδώρει, προσερχόμενος πρὸς τὴν ἐρωμένην, πολλοὶ εὑρίσκοντο οἱ προθύμως συνεργοῦντες εἰς συχνοτέραν πολλαπλασίασιν τῶν ἐπισκέψεων. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, ἀποβαλὼν πᾶσαν αἰδῶ, ἀνερυθριάστως ἐπεσκέπτετο τὴν Σκλήραιναν καὶ ἐπεδαψίλευεν εἰς αὐτὴν πλούσια δῶρα. Τέλος δὲ ἡ παλλακὶς εἰσήχθη ἐπισήμως εἰς αὐτὰ τὰ βασίλεια, ἀναγορευθεῖσα ἀναισχύντως αὐγοῦστα, καὶ παρεχωρήθη εἰς αὐτὴν ἴδιον διαμέρισμα τῶν ἀνακτόρων καὶ ἔζη κοινῇ μετὰ τῶν βασιλέων, τυγχάνουσα βασιλικῶν τιμῶν καὶ ἄντικρυς συμπαριστα[illegible]μένη εἰς τὰς ἐπισήμους πομπάς. Καὶ ὑπῆρχον μὲν οἱ σκανδαλιζόμενοι ὑπὸ τῶν γινομένων, ἀλλ' αὐτὴ ἡ Ζωὴ ἠνείχετο τὸ σκάνδαλον ἀδιαφόρως, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐμειδία πρὸς τὰ ὁρώμενα

καὶ κατεφίλει τὴν ἀναιδῶς συμμεριζομένην τὴν κοίτην τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰς τιμὰς βασιλίσσης.

Ἐν τούτοις δὲ ἡ ἐπὶ τῷ σκανδάλῳ ἀγανάκτησις τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ πλήθους, μάτην καταστελλομένη ἐπὶ μακρὸν, ἐξερράγη τῇ 9 Μαρτίου 1044. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἑορταζομένης τῆς μνήμης τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τεσσαράκοντα μαρτύρων, ὑπῆρχεν ἔθος νὰ μεταβαίνῃ ὁ βασιλεὺς πρὸς προσκύνησιν εἰς τὸν ἔν τινι προαστείῳ τῆς πόλεως κείμενον ναὸν τῶν ἁγίων. Τελουμένης δὲ τῆς δημοσίας προπομπῆς, ὁ βασιλεὺς ἀνεχαιτίσθη ὑπὸ τοῦ στασιάσαντος πλήθους. «Ἡμεῖς τὴν Σκλήραιναν βασίλισσαν οὐ θέλομεν, οὐδὲ δι' αὐτὴν αἱ μάνναι ἡμῶν αἱ πορφυρογέννητοι Ζωή τε καὶ Θεοδώρα θανοῦνται» ἀνεβόησεν ὁ ἐξημμένος λαός. Αἱ κραυγαὶ αὗται ἐξηγοῦνται ἐκ διαδόσεως, παρὰ ξένων προελθούσης, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἐβυσσοδόμευε τὸν φόνον τῶν δύο βασιλισσῶν. Καὶ ἠναγκάσθη μὲν ὁ βασιλεὺς, ἀνακόπτων τὴν πορείαν αὐτοῦ, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τἀνάκτορα, ἀλλ' ἡ στάσις κατηυνάσθη δι' ἐπεμβάσεως αὐτῶν τῶν βασιλίδων, αἵτινες καθησύχασαν τὰ πλήθη καὶ ἔσωσαν τὸν βασιλέα, ὃν ἐζήτουν νὰ κατασπαράξωσιν οἱ στασιασταί· οἱ δὲ σπερμολόγοι ἐτιμωρήθησαν ἐξωσθέντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οὐχ ἧττον τὸ συμβὰν κατετάραξε τὴν Σκλήραιναν, ἥτις μετ' οὐ πολὺ καὶ ἀπέθνησκεν. Ὁ δὲ θάνατος αὐτῆς ἐνέβαλε τὸν αὐτοκράτορα εἰς μέγιστον πένθος, οὗ μειρακιώδεις ὑπῆρξαν αἱ ἐκδηλώσεις.

Ἀλλ' ἡ εὔφλεκτος καρδία τοῦ Κωνσταντίνου δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀνέραστος ἐπὶ μακρόν. Μετὰ νέους δ' ἔρωτας κατεκυριεύθη πάλιν ὅλος ὑπὸ θερμοῦ ἐρωτικοῦ πάθους πρὸς νεαρὰν θυγατέρα Ἀλανοῦ τινος ἡγεμόνος, ἥτις ὁμηρεύουσα ἐν Κωνσταντινουπόλει διέπρεπε διὰ τὸ λευκὸν τοῦ δέρματος καὶ τοὺς ὡραίους καὶ ἀπαστράπτοντας ὀφθαλμούς. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον μὲν ἔζη ἡ Ζωὴ, λαθραῖος ἦτο ὁ πρὸς τὴν Ἀλανὴν ἡγεμονόπαιδα ἔρως τοῦ βασιλέως· ὅτε δὲ ἀπέθανεν ἡ βασίλισσα τῷ 1050 ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ἑβδομήκοντα καὶ δύο, ὁ Κωνσταντῖνος, καίπερ θρηνήσας ὡς ἁγίαν τὴν μεταστᾶσαν σύνοικον μᾶλλον ἢ σύνευνον, ἀνερυθριάστως εἰσήγαγε τὴν νέαν φίλην ὡς αὐγοῦσταν, καθ' ἃ πρότερον τὴν Σκλήραιναν, εἰς τἀνάκτορα. Καὶ νὰ συζευχθῇ μὲν αὐτὴν δὲν ἐτόλμησεν ὁ ἐρωτύλος, πτοούμενος τὴν τετραγαμίαν· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰ βασίλεια νυμφαγωγηθεῖσα παλλακὶς περιεβλήθη ἐν αὐτοῖς στολὴν βασιλίσσης. Καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ αὐτῆς

περιεκοσμήθη διὰ κόσμου ἀσυνήθους, ἐφόρεσε δὲ χρυσοῦν περιδέραιον καὶ ὄφεις χρυσοῦς περὶ τοὺς καρποὺς καὶ ἀπεκρέμασε μαργαρίτας βαρεῖς ἀπὸ τῶν ὤτων καὶ περιεβλήθη ζώνην διαποικιλλομένην διὰ χρυσοῦ καὶ μαργάρων. Ἀφθόνους δὲ προέχεε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ λατρευομένου εἰδώλου ὁ σπάταλος Μονομάχος τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλικοῦ ταμείου.

Ἀλλὰ τὸ θελκτικὸν γύναιον προεκάλεσε καὶ ἄλλου ἀντεραστοῦ τὸν ἔρωτα. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ Ῥωμανὸς Βοΐλας, βάρβαρος, καθ' ἃ φαίνεται, κατατεταγμένος παρὰ τοῖς ἑταίροις, ἤτοι τοῖς ξένοις δορυφόροις τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸ δὲ ξενόφωνον τῆς προφορᾶς καὶ ἡ ὄχι ἀμέτοχος εὐτραπελίας ἀγχιστροφία αὐτοῦ κατέστησεν αὐτὸν οὕτως ἀγαπητὸν εἰς τὸν φύσει ἀρεσκόμενον εἰς τὴν γελωτοποιίαν αὐτοκράτορα, ὥστε ὁ Βοΐλας ταχέως προήχθη, προβιβασθεὶς μὲν εἰς συγκλητικόν, χρησιμεύων δ' ὡς ὑπουργὸς καὶ σύμβουλος τοῦ Μονομάχου. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐθέρμαινεν ὄφιν ἐν τοῖς κόλποις. Ὁ Βοΐλας ἠράσθη τῆς παλλακίδος τοῦ βασιλέως· μὴ δυνάμενος δὲ νὰ κατακτήσῃ αὐτὴν ζῶντος ἐκείνου, ἐπειράθη νὰ ποιήσῃ ἐκποδὼν τὸν Κωνσταντῖνον τῷ 1051, συστήσας ἐναντίον αὐτοῦ εὐρεῖαν συνωμοσίαν. Ἐσπέραν δέ τινα, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ὕπνωττεν ἀφρούρητος, καθ' ὃ εἶχεν ἔθος, ὁ Βοΐλας, ὅστις ἠδύνατο ἀκωλύτως νὰ προσέρχηται εἰς τὰνάκτορα καθ' οἱανδήποτε ὥραν, παρεσκευάζετο νὰ καταφέρῃ μετ' οὐ πολὺ κατ' αὐτοῦ τὸ θανάσιμον τραῦμα, ὅτε τις τῶν μεμυημένων κατήγγειλε τὸ

Η ΑΓΙΑ ΕΛΕΝΗ
ΠΕΡΙΒΕΒΛΗΜΕΝΗ ΣΤΟΛΗΝ
ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

τεκταινόμενον εἰς τὸν βασιλέα. Τὸ φάσγανον κατέπεσεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δολοφόνου, ὅστις ἔντρομος σπεύσας εἰς τὸν ναὸν τῶν ἀνακτόρων καὶ προσφυγὼν ὑπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν ὡμολόγησε τὰ πάντα. Ἀλλὰ τοιαύτη ἦτο ἡ πρὸς τὸν εὐτράπελον κόλακα τύφλωσις τοῦ αὐτοκράτορος, ὥστε, ὅτε τὴν ἐπιοῦσαν ἤχθη πρὸς αὐτὸν δέσμιος, ὅπως δικασθῇ, ἠλέησε τὸν ἄνθρωπον. Ἀπολυθεὶς δὲ τῶν δεσμῶν καὶ ἐρωτώμενος περὶ τῶν αἰτίων τῶν ἀγαγόντων αὐτὸν εἰς τὸ τόλμημα, ὑποκριτικώτατα ἅμα καὶ ἀναιδέστατα κατεφίλησε τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ, ἐπιθεὶς τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν βασιλικῶν γονάτων, ἀπέκρυψε μὲν τὸν πρὸς τὴν ὡραίαν Ἀλανὴν ἔρωτα, ἐδεήθη δὲ τοῦ βασιλέως νὰ καθίσῃ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καὶ κοσμήσῃ διὰ τοῦ στέμματος καὶ τῶν βασιλικῶν ἐπισήμων, ἀπροκαλύπτως δηλώσας τὸν πρὸς ταῦτα θερμὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μόνον ἔρωτα. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπεσχέθη νὰ περιβάλῃ αὐτὸν πορφύραν, ἤρκει νὰ ἴδῃ πάλιν μειδιῶντα καὶ φαιδρόν. Ὁ τολμητίας ἠθωώθη, αὐτοῦ τοῦ βασιλέως πείσαντος τοὺς δικαστάς, καὶ τὴν ὅλην κωμῳδίαν ἐπέστεψε πολυτελὲς συμπόσιον ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ, ἐν ᾧ παραδόξως παρεκάθητο ὡς πρῶτος τῶν δαιτυμόνων ὁ συνωμότης.

Καὶ ἡ μὲν Θεοδώρα καὶ ἡ συνετὴ ἀδελφὴ τοῦ Κωνσταντίνου Εὐπρεπία ἤγαγον τέλος εἰς ὀρθοφροσύνην τὸν παραπαίοντα βασιλέα, ἀναγκάσασαι αὐτὸν νὰ ἐξορίσῃ τὸν ἀναιδῆ ὑποκριτὴν εἴς τινα τῶν πρὸ τῆς πόλεως νήσων. Ἀλλὰ μετὰ δέκα ἡμέρας ἀνεκάλεσεν αὐτὸν καὶ πάλιν καὶ ἠνείχετό ποτε ἐρωτικῶς προσβλέποντα τὴν παλλακίδα. Καὶ ταῦτα διότι οὐδένα διέτρεχε κίνδυνον ἐκ τοῦ ἀνονήτου αὐτοῦ ἔρωτος, ὅστις διετηρήθη παρὰ τῷ Βοΐλᾳ μέχρι σχεδὸν παραφροσύνης καὶ ὅτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος ἡ ἐρωμένη αὐτοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ταπεινὴν θέσιν ὁμήρου.

ιϛ'

Ὁ Μανιάκης ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἡ ἐκ Σικελίας ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος ἀνάκλησις τοῦ Μανιάκη ἔσχε, καθ' ἃ εἴδομεν, οἰκτρὰ ἐπακόλουθα. Μόνον Κατακαλὼν ὁ Κεκαυμένος ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τὴν Μεσσήνην, ἐπαγαγὼν σχεδὸν τε-

λείαν πανωλεθρίαν εἰς τοὺς πολιορκοῦντας αὐτὴν Σαρακηνούς. Ἄλλως δ' ἕνεκα τῆς ἀδεξιότητος Βασιλείου τοῦ Πεδιαδίτου καὶ Στεφάνου τοῦ Καλαφάτου οἱ Σαρακηνοὶ κατώρθωσαν νὰ κατακτήσωσι τὸ πλεῖστον τῆς Σικελίας, καὶ οἱ ἐν τῇ στρατηγίᾳ ἀνάξιοι διάδοχοι τοῦ Μανιάκη ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν νῆσον. Συναπῆλθε δὲ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ κατεπάνω Νικηφόρος ὁ Δοκειανός, ὅστις, ἐπιστρέψας τῷ 1039 εἰς τὴν Ἰταλίαν, εὑρέθη ἀντιμέτωπος νέων κινδύνων. Καὶ κατώρθωσε μὲν μετ' οὐ πολὺ νὰ καταστείλῃ νέαν ἐν Ἀπουλίᾳ ἀποστασίαν τῶν ἰθαγενῶν, ἧς ἡγεῖτο ἀνὴρ καλούμενος Μούσανδος, ἀλλὰ τῇ 9 Ἰανουαρίου 1040 ἀπέθανε· μόλις δὲ περὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀντικατέστησεν αὐτὸν, ἐκ Σικελίας ἐλθών, ὡς κατεπάνω ὁ Μιχαὴλ Δοκειανός, πιθανῶς συγγενὴς τοῦ Νικηφόρου, πρὸς διάκρισιν ἀπ' αὐτοῦ ἐπονομαζόμενος ὁ νεώτερος. Ἐπωφελούμενος δὲ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας παντὸς κατεπάνω ἐξ Ἰταλίας παρουσιάσθη ὡς ἐκδικητὴς τοῦ Βυζαντίου Ἄργυρὸς ὁ υἱὸς τοῦ Μέλητος ἐκείνου, ὃν ἐγνωρίσαμεν ὡς ἀντίπαλον τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ Ἄργυρὸς νὰ διαλύσῃ τοὺς ἀποστάτας, ζωγρήσας καὶ δεσμεύσας τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατέλαβε τὴν Βᾶριν, πιθανῶς τυγχάνων τῆς φανερᾶς ἢ κρυφίας ὑποστηρίξεως τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Νορμαννῶν. Παρέδωκε δὲ τὴν πόλιν ὁ πονηρὸς Ἰταλὸς εἰς τὸν κατεπάνω, εὐθὺς ὡς οὗτος παρέστη πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς, ἀλλ' ὁ Δοκειανὸς ἔδειξε μεγίστην ἀνικανότητα, ὅτε ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς φανερῶς ἀντεπεξελθόντας πρὸς αὐτόν.

Πρὸς βορρᾶν τῆς Βάρεως παρά τινα τῶν παραποτάμων τοῦ Αὐφίδου ἐν Ἀπουλίᾳ συγκροτηθείσης τῆς πρώτης μεταξὺ τοῦ Δοκειανοῦ καὶ τῶν Νορμαννῶν μάχης, ὁ κατεπάνω ἡττήθη οἰκτρῶς. Καὶ ἡ μὲν νορμαννικὴ στρατιὰ ἀπετελεῖτο ἐκ τριςχιλίων ἀνδρῶν, ὀλιγοανθρωποτέρα δὲ ἦτο ἡ τοῦ Δοκειανοῦ, ἀποτελουμένη ἐκ Βαράγγων καὶ στρατιωτῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐκ τῶν θεμάτων Ὀψικίου καὶ Θρᾳκησίου. Μετὰ δὲ τὴν ἧτταν ταύτην, ἀνασυγκροτήσας τὴν στρατιὰν καὶ αὐξήσας αὐτὴν διὰ προσθέτων Μικρασιατῶν, ἐπετέθη καὶ πάλιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ περὶ χωρίον τι τῆς Ἀπουλίας, ὅπερ ἐκαλεῖτο Ὧραι. Αἱ δυνάμεις τῶν πολεμίων ὑπῆρξαν, καθ' ἃ φαίνεται, ἀνισόπαλοι, εἰ καὶ εἶνε ἴσως ὑπερβολικὴ ἡ μνεία δεκαοκτακιςχιλίων μὲν στρατιωτῶν τοῦ Δοκειανοῦ, ὑπερδιςχιλίων δὲ Νορμαννῶν. Ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν φο-

ρὰν παρὰ τὸ ὑπέρτερον τῶν δυνάμεων τοῦ κατεπάνω νικηταὶ ἀνεδείχθησαν οἱ Νορμαννοί.

Τοιαῦται ἐπανειλημμέναι ἧτται τοῦ Δοκειανοῦ ἔπεισαν τὸν Παφλαγόνα νἀνακαλέσῃ τὸν ἀνάξιον στρατηγόν. Διάδοχος δ' αὐτοῦ διωρίσθη ὁ Βοϊωάννης, εὐδόκιμος υἱὸς τοῦ γνωστοῦ ἡμῖν γενναίου ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατεπάνω, ὅστις καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ Βαράγγων καὶ ἄλλων ἐπικούρων. Ἀλλὰ καὶ οὗτος παρὰ τὴν ὁμολογουμένην αὐτοῦ γενναιότητα, συγκρουσθεὶς πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς περὶ τὴν Μονόπολιν, ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου 1041, ὑπέστη ἧτταν ἔτι δεινοτέραν τῶν τοῦ προκατόχου. Καὶ οὐ μόνον ἡ στρατιὰ αὐτοῦ κατεστράφη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, τῶν ὑπολειφθέντων διασπαρέντων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κατεπάνω ζωγρηθεὶς περιήχθη ὑπὸ τῶν νικητῶν ἀνὰ τὰ νότια τῆς Ἰταλίας, ὅπως οἱ ἐγκάτοικοι πεισθῶσιν, ὅτι εἶχε λήξει ἡ βυζαντιακὴ ἀρχὴ ἐν Ἀπουλίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ. Καὶ ἀληθῶς τέσσαρες μόνον πόλεις ἐξηκολούθουν κατεχόμεναι ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, τὸ Βρενδήσιον, ὁ Ὑδροῦς, ὁ Τάρας καὶ ἡ Βᾶρις. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κάτοικοι τῆς Βάρεως ἐσυνθηκολόγησαν μετ' οὐ πολὺ πρὸς τοὺς Νορμαννούς, οἵτινες τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1042 κοινῇ μετ' αὐτῶν ἐξέλεξαν ὡς ἡγεμόνα τῆς χώρας τὸν ὑποκεκρυμμένον μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου σύμμαχον τῶν Νορμαννῶν Ἀργυρόν.

Εἰς τοιοῦτον εἰκτρὸν σημεῖον εἶχον περιέλθει τὰ τῆς Σικελίας καὶ τὰ τῆς Ἰταλίας, ὅτε περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Καλαφάτου ἐξήχθη τῆς φυλακῆς ὁ Μανιάκης, ὁ μόνος ἐνδεικνυόμενος ἐκδικητὴς τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Νορμαννῶν. Ἀναδειχθεὶς δὲ μάγιστρος, ἐξεπέμφθη στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ταγμάτων. Ἤδη δὲ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1042, τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον μῆνα καθ' ὃν κατελύετο ἡ ἀρχὴ τοῦ Καλαφάτου, ὁ Μανιάκης ἀπεβιβάζετο εἰς τὸν Τάραντα, συνῆγε τὰς ὑπαρχούσας δυνάμεις καὶ ὠχύρωνε τὰ περὶ τὴν πόλιν. Ἀποφυγὼν δὲ συνετῶς τὰς εἰς μάχην προκλήσεις τῶν περὶ τὸν Ἀργυρὸν ταχθέντων Νορμαννῶν, οἵτινες καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Τάραντος προεχώρησαν, ἤρχισεν ἀμέσως κατόπιν μετὰ τὴν πρὸς τὰ βορειότερ' ἀνάζευξιν αὐτῶν ἀνακτῶν τὰς πόλεις τῆς νοτίου Ἰταλίας, τινὰς μὲν ἑκουσίως προσχωρούσας, τινὰς δὲ δι' ἐφόδου, καὶ ἐπεκτεινόμενος πρὸς τὴν Βᾶριν. Ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ ὁ Ἀργυρός, ἡγούμενος τῶν Νορμαννῶν, δὲν ἤργει, ἀγωνιζόμενος νἀνακτήσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ Μανιάκη κυριευθείσας πόλεις· εἶχε δὲ στήσει τὰς μηχανὰς αὐτοῦ πρὸ

τῆς πόλεως τῆς Ἀπουλίας Τράνης, ὅτε αἴφνης τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ὅλως.

Ἰδιωτικὴ ἔχθρα ἐχώριζε τὸν Μανιάκην καὶ τὸν ἀδελφὸν τῆς Σκληραίνης Ῥωμανόν, οὗ αἱ συγκτησίαι ἐγειτόνευν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πρὸς τὰς τοῦ Μανιάκη. Ἐπωφελούμενος δ' ὁ Σκληρὸς τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀντιζήλου καὶ στηριζόμενος εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἀδελφῆς καὶ τὰς τιμὰς ὧν αὐτὸς εἶχε τύχει παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξεδίκησε προτέρας τοῦ Μανιάκη ζημίας ἐπενεχθείσας εἰς τὰ κτήματα αὐτοῦ κείρας χωρία ἀνήκοντα εἰς τὸν γείτονα καὶ αὐτὴν δὲ τὴν κοίτην αὐτοῦ μιάνας. Ἔτι δὲ περαιτέρω βαίνων ὁ Σκληρὸς ἔπεισε τὸν Μονομάχον νὰ καθαιρέσῃ τὸν Μανιάκην ἀπὸ τῆς στρατηγίας. Ἐστάλη λοιπὸν διάδοχος αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ πρωτοσπαθάριος Πάρδος, ἀνὴρ ἀδόκιμος, μόνην ἀξίαν ἔχων τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως. Ταυτοχρόνως δ' ἦλθεν ἡ βασιλεία εἰς συμβιβάσεις πρὸς τὸν Ἀργυρόν, εἰς ὃν ἄλλαι τε τιμαὶ ἐχορηγήθησαν καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ κατεπάνω ἐπὶ μέρους τῆς Ἀπουλίας. Δεχθεὶς δ' ὁ υἱὸς τοῦ Μέλητος τὰ προταθέντα, ἔλυσε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1042 τὴν πολιορκίαν τῆς Τράνης, καὶ παρεχώρησεν εἰς τὸν Μονομάχον τὴν Βᾶριν. Ἔκτοτε δέ, φαίνεται, παύουσι κατὰ μικρὸν οἱ Ἕλληνες κατεπάνω τῆς Λαγγοβαρδίας, οὓς ἀντικαθιστάνουσι τοπικοὶ πρωτοσπαθάριοι καὶ μυριάρχαι, διοικοῦντες μέρη μόνον τῆς ἄλλοτε ἐνιαίας ἀρχῆς, ὁ δὲ Ἀργυρὸς τῷ 1051 ἀνακηρύσσεται δοὺξ Ἰταλίας, Καλαβρίας καὶ Σικελίας. Ἦσαν δὲ ταῦτα πάντα ὑποχωρήσεις τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας πρὸς τὸ ἰθαγενὲς ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ στοιχεῖον ἀναγκαῖαι χάριν ἀντιπράξεως πρὸς τοὺς ὁσημέραι ἐν αὐτῇ ἐνισχυομένους Νορμαννούς.

Ἐν τούτοις δὲ τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μηνύματα περιέστησαν τὸν Μανιάκην εἰς δυσχερῆ θέσιν. Πεπαυμένος τῆς ἀρχῆς, εὑρίσκετο ἠναγκασμένος νὰ παραδώσῃ τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν Πάρδον καὶ ἀποστῇ πάσης ἐνεργείας ἐναντίον τοῦ νέου συμμάχου τῆς βασιλείας, τοῦ Ἀργυροῦ. Τί νὰ πράξῃ; Νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, βέβαιος ὤν, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ τοῦ Μονομάχου ἡ καταδίωξις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς παλλακίδος τοῦ βασιλέως; Ὁ Πάρδος δὲν στέλλεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὡς φίλος καὶ εἰρηνοποιός, ἀλλ' ἐπέρχεται κατήγορος καὶ ὑβριστής, ἐπισείων κατὰ τοῦ Μανιάκη νέους κινδύνους. Τότε λοιπὸν ἐν τῇ ὠργισμένῃ ψυχῇ τοῦ ἀδικηθέντος στρατηγοῦ μία καὶ μόνη γεννᾶται σκέψις, ἡ τῆς ἐκδικήσεως. Φονεύει τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Μονομάχου. Ἀλλὰ τοῦτο

ἦτο αὐτόχρημα ἡ πρώτη πρᾶξις τῆς ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἀποστασίας τοῦ γενναίου στρατηγοῦ.

ιζ'

Ἡ ἀποστασία καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μανιάκη.

Εὐθὺς ἅμα τῇ κηρύξει τῆς ἀποστασίας ὁ Μανιάκης ὥρμησεν ἐναντίον τῆς Βάρεως, εὐελπιστῶν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως καὶ ὁ Ἀργυρὸς ἔμελλον νὰ προσχωρήσωσιν εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ἰδὼν διαψευσθείσας τὰς προσδοκίας παρὰ τὰς γενομένας, καθ' ἃ φαίνεται, πρὸς τὸν Ἀργυρὸν ἐπαγγελίας, ἐπειράθη τῶν Νορμαννῶν, προσπαθῶν νὰ ἑλκύσῃ τούτους συμμάχους ἐν τῷ ἀναλαμβανομένῳ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀγῶνι. Ἀλλὰ καὶ τούτων ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ εἰς αὐτὸν προσχωρήσαντες, τοὺς δὲ πλείστους ἐξηγόρασεν ὁ χρυσὸς τοῦ Μονομάχου. Οὕτως ἀμφότεραι αἱ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἀλλήλας ἀντιπολεμοῦσαι ἑλληνικαὶ δυνάμεις προσεπάθουν νὰ προσεταιρισθῶσι τοὺς ξένους καὶ ἐπ' ἐκείνων ἐστήριζον τὴν διατήρησιν τῆς ἰδίας ἀρχῆς· ἀλλ' ἡ τοιαύτη αὐτῶν ἐνίσχυσις ἔμελλεν ἀντὶ συμμάχων τῶν Βυζαντίνων νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς μετ' οὐ πολὺ κυρίους τῶν ἑλληνικῶν θεμάτων τῆς κάτω Ἰταλίας.

Ἐν τούτοις δὲ, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀποστάτης Μανιάκης ἐξηκολούθει ἔχων ἔδραν τὸν Ὑδροῦντα, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς νέον κατεπάνω τὸν γενναῖον Θεοδωροκᾶνον, ὃν γινώσκομεν ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου βουλγαρικοῦ πολέμου. Συμπράττων δ' ὁ Θεοδωροκᾶνος μετὰ τοῦ Ἀργυροῦ, συνεπαγομένου τοὺς Λαγγοβάρδους καὶ τοὺς εἰς τὸν Μονομάχον προσχωρήσαντας Νορμαννοὺς, ἐπεχείρησε τὴν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν πολιορκίαν τοῦ Ὑδροῦντος. Ἀλλ' ἡ προσδοκία τῶν κατὰ τοῦ Μανιάκη στρατευομένων, ὅτι ἔμελλον νὰ συλλάβωσιν αὐτὸν ἐν Ὑδροῦντι ὡς ἔν τινι φωλεᾷ, ἀπέβη ματαία, ἐπειδὴ ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ ἀποστάτης στρατηγὸς εἶχε διαπεραιωθῇ μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς εἰς τὸ Δυρράχιον, μελετῶν νὰ συνεχίσῃ ἐν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως στρατείαν.

Περίεργον δὲ δύναται νὰ φανῇ πῶς ἐθάρρει ὁ Μανιάκης νὰ μεταστήσῃ τὸν ἀγῶνα ἐν αὐτῇ, ἀποβιβαζόμενος εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας. Ἀλλ' ἡ τόλμη αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀνωμαλίας, ἐν ᾗ πάν-

τως εὑρίσκοντο τὰ τῶν ἠπειρωτικῶν καὶ ἀλβανικῶν χωρῶν ἕνεκα προσφάτου ἀτυχίας τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων.

Καὶ δὴ μικρὸν πρὸ τῆς εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1043 ἀποβάσεως τοῦ Μανιάκη ὁ στρατηγὸς Δυρραχίου Μιχαὴλ ὁ υἱὸς τοῦ λογοθέτου Ἀναστασίου εἶχε λάβει παρὰ τοῦ βασιλέως διαταγὴν νὰ συμπαραλάβῃ ἁπάσας τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις καὶ τὰς τῶν ὁμόρων θεμάτων καὶ ἐκστρατεύσῃ μετ' αὐτῶν ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων Στεφάνου Βοϊσθλάβου. Οὗτος μετὰ τὰς ἥττας τῶν ὑπὸ τὸν Ἀρμενόπουλον καὶ τὸν Προβατᾶν στρατιῶν ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος, ὁσημέραι μᾶλλον ἐνισχυόμενος, ἐπεξέτεινε τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἀνὰ τὴν σημερινὴν Ἀλβανίαν, τὴν Δαλματίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον. Καὶ ἀντεπεξῆλθε μὲν ὁ Μιχαὴλ κατὰ τοῦ Στεφάνου, ἀφήσας δ' ἀφύλακτα τὰ στενὰ δι' ὧν διῆλθεν εἰσορμῶν εἰς τὰ περὶ τὸ σημερινὸν Μαυροβούνιον ὄρη, ἐλεηλάτησε τὴν χώραν, παραλαβὼν πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ἀλλ' οἱ Σέρβοι, καταλαβόντες τὰς παρόδους ἐκείνας, ἐπήνεγκον εἰς τὴν βασιλικὴν στρατιὰν κατὰ τὴν εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος ἐπιστροφὴν αὐτόχρημα πανωλεθρίαν. Καὶ τεσσαρακοντακισχίλιοι μὲν τῶν Βυζαντίνων ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς καὶ ἑπτὰ στρατηγοί, οἱ δὲ λοιποί, κρυβέντες ἐντὸς τῶν κρησφυγέτων τῶν ὀρέων καὶ διαδράντες τοὺς πολεμίους, διεσώθησαν νύκτωρ πεζοὶ καὶ γυμνοὶ ἐν ἀξίᾳ θρήνων καταστάσει. Μεταξὺ δὲ τούτων ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ ἀδέξιος στρατηγὸς Μιχαήλ.

Τὸ δὲ βαρὺ ἐκεῖνο ἀτύχημα ἐπήγαγε πάντως μέγαν ἐν τῷ θέματι Δυρραχίου κλονισμὸν τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς καὶ δεινὴν καθ' ὅλου ἀνωμαλίαν ἐν τοῖς βορειοτέροις τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Τὴν ταραχὴν δὲ ταύτην ἀναντιρρήτως ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ Μανιάκης διαπεραιούμενος ἐκ τῆς Ἰταλίας. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἀποστάτης ἀπαρακώλυτος προήλαυνεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ Μονομάχος, μὴ δυνάμενος νὰ στρατεύσῃ αὐτὸς ἕνεκα τῆς κατεχούσης αὐτὸν ποδάγρας, ἀπέστειλε κατὰ τοῦ δεινοῦ ἀντιπάλου στρατηγὸν εὐνοῦχον, οὗ μόνη ἀρετὴ ἦτο ὅτι ἦτο ὁ προσκομίσας εἰς τὸν Μονομάχον παρὰ τῆς Ζωῆς τὰ εὐαγγέλια τῆς βασιλείας. Ἀντεπεξελθὼν δ' ὁ ἐκτομίας οὗτος Στέφανος ὁ σεβαστοφόρος συνήντησε τοὺς πολεμίους ἐν Ὀστροβῷ, δύο ἡμέρας μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀλλ' ἡ ὁρμή, ἣν εἶχε κατορθώσει νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὁ Μανιάκης, αὐτὸς προπολεμῶν ἔφιππος καὶ διὰ τῶν δίκην βροντῆς ἐκπεμπομένων στρατηγικῶν ἐμβοημάτων ἐνθαρρύ-

νων τοὺς συναποστάτας, κατίσχυσε τῆς στρατιᾶς τοῦ Στεφάνου. Ἤδη δ' οἱ βασιλικοὶ εἶχον τραπῆ εἰς φυγὴν πρὸς τὸ συντετειχισμένον στρατόπεδον αὐτῶν, καὶ οἱ περὶ τὸν Μανιάκην ἀλαλάζοντες ἀνευφήμουν αὐτὸν βασιλέα, ὅτε ἀπροσδοκήτως ὁ γενναῖος νικητὴς ἐπλήγη κατὰ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς ἀοράτως, οὐδέποτ' ἐξακριβωθέντος τοῦ πλήξαντος. Ἡ δὲ πληγὴ ὑπῆρξεν οὕτω καιρία, ὥστε ἄφθονον μὲν ἔρρευσε τὸ αἷμα, μάτην δ' ἐξασθενήσας ὁ Μανιάκης προσεπάθησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν οἰκεῖον χάρακα, ἕως τέλος ἀπολισθήσας κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου νεκρὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἰδόντες δὲ τὸν ἵππον φερόμενον ἄνευ τοῦ ἀναβάτου ἀτάκτως ἀνὰ τὸ μεταίχμιον οἱ ἡττημένοι ἔσπευσαν πρὸς τὸν νεκρὸν καὶ ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ. Ὁ δὲ θάνατος τοῦ γενναίου ἐπήνεγκε τὴν διάλυσιν τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν περὶ αὐτὸν ἔφυγον ἀφανῶς διασπαρέντες εἰς τὰς πατρίδας, πολλοὶ δὲ προσεχώρησαν εἰς τὸν στρατηγὸν τῶν βασιλικῶν ὅπλων. Οὕτω δὲ δὲν εἶδε νικητὴς τὴν βασιλεύουσαν ὁ ἀποστάτης, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τροπαιοῦχος ὁ ἐκτομίας αὐτοῦ ἀντίπαλος. Ὠχεῖτο δὲ ὁ Στέφανος ἐφ' ἵππου λευκοῦ, καὶ ἔσυρεν αἰχμαλώτους τοὺς στρατιώτας τοῦ Μανιάκη τοὺς τιμήσαντας τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐξυρημένους τὴν κεφαλὴν καὶ καθημένους ἐξανάστροφα ἐπὶ ὄνων καὶ πολὺν συρφετὸν αἰσχύνης περὶ τὸν τράχηλον φέροντας, καὶ περιῆγεν ἐπὶ δόρατος τὴν ἠδη ἅμα τῇ νίκῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν προαποσταλεῖσαν καὶ εἰς κοινὴν θέαν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἐκτεθεῖσαν κεφαλὴν τοῦ ἄλλοτε νικηφόρου στρατηγοῦ, πομπευομένην διὰ μέσης τῆς πόλεως. Συμπαρέστη δὲ ἀφ' ὑψηλοῦ θεώμενος τὸν θρίαμβον καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν βασιλίδων.

Ἀσυμπαθῶς διηγήθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν Βυζαντίνων χρονογράφων τὸν ὄλεθρον τοῦ Μανιάκη, ὅστις νικῶν καὶ ἀναβαίνων ἐπὶ τὸν θρόνον ἐν ἡμέραις ἀληθῶς δυσκόλοις ἤθελε πάντως τιμήσει καὶ ἀναδείξει αὐτόν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπίθανον, ὅτι ἡ δημώδης Μοῦσα ἔρρανε δι' ὀλίγων ἀνθέων τὸν θάνατον τοῦ γενναίου. Ἀνώνυμος δὲ καὶ πιθανῶς σύγχρονος στιχουργὸς συνέρραψεν ἐξ ὁμηρικῶν στίχων καὶ φράσεων κέντρωνα, ἐν ᾧ ἀποθαυμάζεται ἡ ἀνδρεία τοῦ στρατηγοῦ, ὅστις

τοῖος ἔην οἷός τιν' ἐν ἡμετέροισι χρόνοισι
τῶν νῦν ἐκ μερόπων οὔτ' ἔκλυεν οὔτε τις εἶδεν
ἄγριος αἰχμητὴς καὶ θαρσαλέος πολεμιστής.

Ἐπίγραμμα δ' εἰς τὸν τάφον αὐτοῦ, φερόμενον ἐν τοῖς χειρογράφοις, συνοψίζει τὸν θρῆνον τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ Μανιάκης δὲν κατέλιπε τὴν ἀνδρείαν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀπελθὼν κατέχωσεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν γῆν, συγκαταθάψας μεθ' ἑαυτοῦ.

ιη'

Ὁ πρὸς τοὺς Ῥώσους πόλεμος.

Ἡ ἀποστασία τοῦ Μανιάκη δὲν ἦτο ἡ μόνη καθ' ἧς ἠναγκάσθη ναντεπεξέλθῃ ὁ Μονομάχος εὐθὺς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Οὐχ ἧττον δ' ἐπικίνδυνος ἠδύνατο νἀποβῇ ἄλλη ἀνταρσία, ἐκραγεῖσα περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐν Κύπρῳ, ἂν μὴ ὁ αὐτοκράτωρ ἐμερίμνα ταχέως περὶ καταπολεμήσεως τοῦ ἀποστάτου. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ Θεόφιλος Ἐρωτικός. Ἐγνωρίσαμεν ἤδη εἰς τοὺς ἀναγνώστας τὸν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου γενναῖον ὑπερασπιστὴν τῆς Νικαίας Μανουὴλ Κομνηνὸν τὸν πατέρα τοῦ ἔπειτ' αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τὸν ἐπονομαζόμενον Ἐρωτικόν. Τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἔφερεν ὁ Μανουὴλ πιθανῶς ἐκ τοῦ οἴκου τῆς μητρός. Εἰς τὸν οἶκον δ' ἐκεῖνον τὸν διὰ κηδεστίας συνδεόμενον μετὰ τῶν πρώτων Κομνηνῶν ἀνήκει πάντως καὶ ὁ ἀποστάτης τῆς Κύπρου. Εἴδομεν τοῦτον ἐπὶ τοῦ Παφλαγόνος ἐκδιωκόμενον ἐκ τῆς Σερβίας, ἐν ᾗ ἀντεπροςώπευεν ἀπὸ τοῦ 1036 τὴν βυζαντιακὴν ἀρχήν, ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βοϊσθλάβου. Ἡ δ' ἀδεξιότης ἣν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐπέδειξεν ἔγεινεν αἰτία τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ εἰς Κύπρον, ἐν ᾗ διέμενεν ὡς στρατηγός. Φιλόδοξος δὲ ὤν, ὑπέλαβεν εὐχερῆ τὴν ἵδρυσιν ἰδίας ἀρχῆς ἐν τῇ νήσῳ ἅμα τῇ ἀναρρήσει Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, στηριζόμενος εἰς τὴν παρασκευασθεῖσαν παρ' αὐτοῦ ἐξέγερσιν αὐτοῦ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ἀφορμὴν δ' εἰς ὑπονόμευσιν αὐτοῦ παρέσχον εἰς τὸν Ἐρωτικὸν τὰ παράπονα κατὰ τῶν πιέσεων τοῦ δικαστοῦ καὶ εἰςπράκτορος τῶν δημοσίων φόρων πρωτοσπαθαρίου Θεοφυλάκτου, ὅστις καὶ ἐφονεύθη κατὰ παρακέλευσιν τοῦ ἀποστάτου.

Τὸ δὲ ἄγγελμα τῆς ἀποστασίας, εὐλόγως ταράξαν τὸν αὐτοκράτορα, προεκάλεσε τὴν ταχυτάτην αὐτοῦ ἐνέργειαν. Ὁ ἄρχων τοῦ στόλου τῶν Κιβυρραιωτῶν Κωνσταντῖνος ὁ Χαγὲ, ὅστις ἤδη τῷ 1035

εἶχε διακριθῆ καταστρέψας περὶ τὰς Κυκλάδας στόλον Σαρακηνῶν πειρατῶν, ἐστάλη εἰς τὴν Κύπρον, καθυπέταξε τοὺς Κυπρίους καὶ ἤγαγε τὸν ἡττηθέντα Ἐρωτικὸν πρὸς τὸν βασιλέα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐπομπεύθη ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ γυναικείαν ἐνδεδυμένος στολήν. Ἀπογυμνωθεὶς δ' ἔπειτα τῶν ὑπαρχόντων ἀπελύθη.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη μετ' ὀλίγους μῆνας, τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἔτους 1043, ἀνεκαλύφθη συνωμοσία. Στέφανος ὁ σεβαστοφόρος ὁ νικητὴς τοῦ Μανιάκη κατηγορήθη ὡς ἐπιβουλεύων τὸν βασιλέα καὶ παρασκευάζων τὴν ἀνάρρησιν Λέοντος Τορνικίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Λαμπροῦ, στρατηγοῦ ὄντος τῆς ἐν Ἀσίᾳ Μελιτηνῆς. Ἀλλ' ὁ μὲν Στέφανος ἐτιμωρήθη ἀποβαλὼν τὰ ὑπάρχοντα καὶ καρεὶς μοναχός, ὁ δὲ πατὴρ τοῦ μέλλοντος βασιλέως, ἀπηνῶς βασανισθεὶς, τυφλωθεὶς καὶ πομπευθεὶς διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἀπέθανε μετ' οὐ πολύ. Ἄπορον δὲ εἶνε πῶς ὁ Μονομάχος ἐφείσθη αὐτοῦ τοῦ ἀντιπάλου Λέοντος, ὅστις καὶ ἐθάρρησε μετὰ τέσσαρα ἔτη, ὡς θὰ ἴδωμεν, νὰ ἐπιχειρήσῃ δεινὴν ἀποστασίαν κατὰ τοῦ βασιλέως.

Οὕτω δὲ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις ὀλίγῳ πρότερον εἶχεν ἀπαλλαγῆ καὶ Ἰωάννου τοῦ ὀρφανοτρόφου, θανόντος τῇ 13 Μαΐου ἐν Μυτιλήνῃ μετὰ τὴν τύφλωσιν αὐτοῦ, ἠδύνατο νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν εἰς πολεμίους ἔξωθεν ἀπειλοῦντας τὸ κράτος. Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ Ῥῶσοι. Φιλικαὶ εἶχον ὑπάρξει αἱ μετὰ τῶν Βυζαντίνων σχέσεις τῶν Ῥώσων ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς εἰς Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον ἀποδόσεως τῆς ἐν ἔτει 989 προσωρινῶς ὑπ' αὐτῶν καταληφθείσης Χερσῶνος καὶ τῆς εἰς τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο ἀμέσως ἐπακολουθησάσης βαπτίσεως τοῦ ἐγγόνου τῆς Ὄλγας Βλαδιμήρου. Ἔκτοτε δὲ παρηκολούθουν Ῥῶσοι ἐπίκουροι, εἰς τοὺς Βαράγγους τεταγμένοι, τὰς βυζαντιακὰς στρατιὰς, καὶ Ῥῶσοι ἔμποροι ἀπήλαυον ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν προνομίων τῶν χορηγηθέντων διὰ τῶν συνθηκῶν τῶν ἐτῶν 907 καὶ 911. Αἱ ἀγαθαὶ δ' ἐκεῖναι σχέσεις ἅπαξ μόνον μετὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς Χερσῶνος ἐκινδύνευσαν νὰ διαρρηχθῶσιν, ὅτε τῷ 1024 εἷς τῶν συγγενῶν τοῦ Βλαδιμήρου, ὁ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενος Χρυσόχειρ, ἀλλ' ὅστις ἔφερεν ἐν Ῥωσίᾳ, καθ' ἃ φαίνεται, τὸ νορμαννικὸν ὄνομα Γκουλχὰνδ ἢ Γκουλμοὺνδ, ἐπεχείρησε τολμηρὰν πειρατικὴν ἀπόπειραν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετ' ὀκτακοσίων ἀνδρῶν. Τῶν δὲ προθέσεων αὐτοῦ κατανοηθεισῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου, ὁ Χρυσόχειρ ἀπέπλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἀλλὰ περὶ τὴν Λῆμνον ἀντεπεξῆλθε

κατ' αὐτοῦ ὁ στόλος τῶν Κιβυρραιωτῶν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Σάμου Δαβὶδ καὶ τοῦ δουκὸς Θεσσαλονίκης Νικηφόρου τοῦ Καβάσιλα, οἵτινες καὶ παρασπονδήσαντες κατέσφαξαν ἅπαντας τοὺς περὶ τὸν Χρυσόχειρα Ῥώσους.

Καὶ ὅμως τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῖνο δὲν ἐθόλωσε τὴν φιλίαν τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Βλαδιμήρου Ἰαροσλάβον, ὅστις, ἐκνικήσας τοὺς ἀνταπαιτητὰς τοῦ θρόνου, ἦρχε κραταιῶς ἐν Κιέβῳ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὑπόκωφος ὑπέβοσκε παρὰ τοῖς Ῥώσοις ἡ ὀργὴ καὶ ἀντιζηλία πρὸς τὸ Βυζάντιον, καίτοι ἡμιλλῶντο νὰ μιμῶνται τὸν πολιτισμὸν

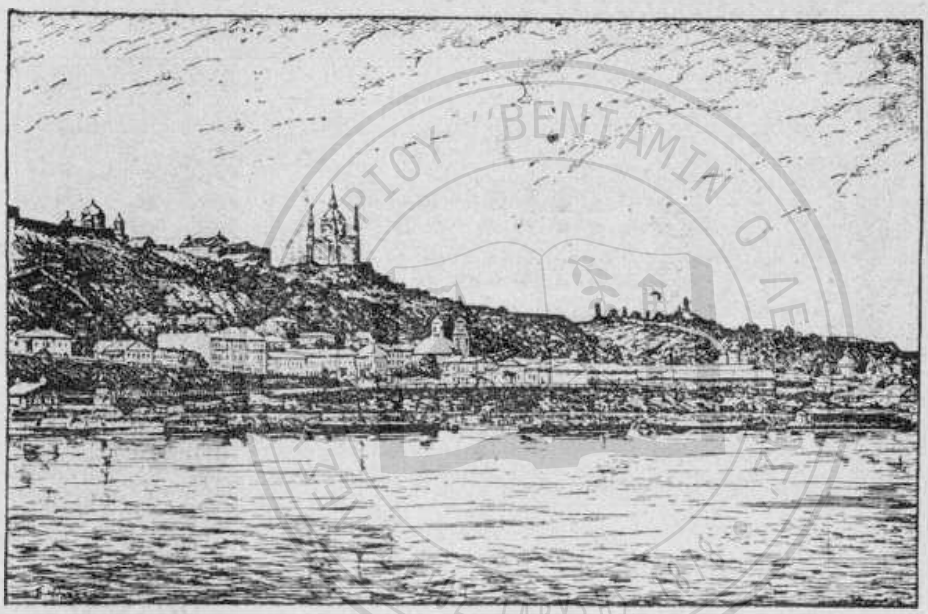

ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ

αὐτοῦ καὶ τὰς τέχνας. Μόνον ὁ' ἀφορμὴ καὶ πάλιν ἐζητεῖτο πολέμου. Τοιαύτη ὁ' εὑρέθη τὸ θέρος τοῦ 1043.

Καὶ δὴ, ἐπελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλονεικίας κατοίκων τινῶν τῆς βασιλευούσης μετὰ Ῥώσων ἐμπόρων, ἐφονεύθησαν ἐν τῇ συμπλοκῇ τινες αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ εἷς τῶν ἐπισήμων. Τὸν δὲ φόνον τοῦ Ῥώσου ἐκείνου ἐπωφελήθη ὁ Ἰαροσλάβος ὡς ἀφορμὴν ἀκηρύκτου πολέμου. Διό, ὁπλίσας στόλον καὶ ἐπιβιβάσας ἐπ' αὐτοῦ στρατιὰν Ῥώσων καὶ συμμάχων ἐκ τῶν σκανδιναυικῶν χωρῶν, ἀνερχομένων εἰς ἑκατοντακισχιλίους ἄνδρας, κατέπεμψεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ Βλαδιμήρου. Τὰ δὲ μονόξυλα, ἐξ ὧν συνί-

στατο ὁ ἐπιδρομικὸς στόλος τῶν Ῥώσων, κατέπλευσαν τὸν Ἰούνιον εἰς τὸν Βόσπορον.

Πρώτη δ' ἐνέργεια τοῦ Μονομάχου ἅμα τῷ κατάπλῳ τῶν ῥωσικῶν μονοξύλων ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολὴ πρεσβείας πρὸς τὸν Βλαδίμηρον. Ἀλλ' οὗτος ἀπέπεμψε τοὺς πρέσβεις ἀγερώχως, προβάλλων βαρυτάτους ὅρους χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, ὅπως συγκατανεύσῃ ναποπλεύσῃ. Μὴ ἀποδεχθεὶς δὲ τοὺς ὅρους ἐκείνους ὁ αὐτοκράτωρ, εἰ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν πλοίων ἐτύγχανε διεσπαρμένον ἀλλαχοῦ εἰς φυλακάς, παρεσκεύασεν ἐκ τῶν ἐνόντων ἀξιόμαχον στόλον, φέροντα ἰδίως ἄφθονα ἐφόδια ὑγροῦ πυρός, καὶ ἔταξεν αὐτὸν ἀντιμέτωπον τῶν πολεμίων. Συγ-

ΡΩΣΙΚΑ ΜΟΝΟΞΥΛΑ
ΕΙΚΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΤΗΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΚΥΛΙΤΖΗ
ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΝ ΜΑΔΡΙΤΗι

χρόνως δὲ, ὅπως προφυλάξῃ τὴν βασιλεύουσαν ἀπὸ ἐσωτερικῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἐν αὐτῇ ἐνδημούντων ὁμοφύλων τῶν ἐπιδρομέων, τοὺς μὲν Ῥώσους ἐμπόρους ἀπήλασεν ἐκ τῆς πόλεως, τοὺς δ' εἰς τοὺς Βαράγγους τεταγμένους διεσκόρπισεν εἰς τὰ θέματ' ἀμελλητί.

Οἱ δὲ Ῥῶσοι, ἰδόντες τὴν ἀντιπαράταξιν, ἠρέμευν τὸ κατ' ἀρχάς. Εἶχε δὲ ἤδη παρέλθει τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας ἐν ἀπραξίᾳ, ὅτε ὁ βασιλεὺς, ὅστις παρίστατο θεατὴς τῶν γινομένων ἐξ ἀπόπτου, καθήμενος ἐπί τινος λόφου παρὰ τὴν θάλασσαν ἄνωθεν τοῦ λιμένος, διέταξε τὸν Βασίλειον Θεοδωροκᾶνον τὸν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος δεδοκιμασμένον στρατηγὸν νὰ πλεύσῃ ἐπὶ τοὺς πολεμίους, συμπαραλαβὼν δύο τριήρεις, ὅπως ἐξερεθίσῃ αὐτοὺς πρὸς μάχην. Τὰ

δὲ δύο σκάφη, τολμηρῶς προκαλέσαντα τοὺς Ῥώσους, ἐκυκλώθησαν μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τῶν μονοξύλων, πειρωμένων νὰ διατρήσωσιν αὐτὰ κάτωθεν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ ἐπὶ τῶν βυζαντιακῶν τριήρων κατηκόντιζον τοὺς ἐν τοῖς μονοξύλοις διὰ λίθων καὶ κοπίδων. Ὅτε δὲ τέλος ἐξεχύθη κατ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων τὸ ὑγρὸν πῦρ, γενικὴ σύγχυσις κατέλαβε τοὺς περιζώσαντας τὰς τριήρεις, σπεύδοντας νὰ σωθῶσιν ὡς ἠδύναντο ἢ καὶ ῥιπτομένους εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως διακολυμβήσωσι πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν ὁμοφύλων νηῶν. Ἐν δὲ τῇ κρισίμῳ ἐκείνῃ ὥρα τῆς πτοήσεως μὲν τῶν Ῥώσων, ἀναθαρρήσεως δὲ τῶν ἀμυντόρων τοῦ Βυζαντίου, διὰ νέας διαταγῆς τοῦ βασιλέως ἐξώρμησαν ἐπὶ τοὺς Ῥώσους πλείονες τριήρεις καὶ ἄλλα σκάφη. Τολ-

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΔΙΩΚΟΝΤΕΣ ΡΩΣΟΥΣ
ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΣΚΥΛΙΤΖΗ

μηροὶ δ' ἔπλευσαν τότε οἱ Βυζαντῖνοι κατ' εὐθεῖαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ὧν θορυβηθέντων ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἐπίπλου τῶν νηῶν διεσπάσθη ὁ σύνδεσμος. Καὶ ἄλλα μὲν τῶν ἐχθρικῶν μονοξύλων ἀνέκρουσαν πρύμναν, ὀλίγα δὲ μόνον ἐθάρρησαν νὰ μείνωσι κατὰ χώραν. Ἀλλὰ τότε ἀνατολικὸς ἄνεμος ἐξαίφνης πνεύσας βιαίως ἐπήνεγκε τελείαν τὴν διάλυσιν τοῦ στόλου τῶν ἐπιδρομέων. Τὰ μονόξυλα, τοῦτο μὲν συνταρασσόμενα ὑπὸ τῆς λαίλαπος ἐν μέσῳ τῷ πελάγει, κατεβυθίζοντο αὐτανδρα, τοῦτο δὲ, καταρασσόμενα εἰς σκοπέλους καὶ κρημνώδεις αἰγιαλούς, συνετρίβοντο ἐπ' αὐτῶν. Τοὺς δὲ τυχὸν μὴ ἀποπνιγομένους ἐν τῷ φοβερῷ κλύδωνι, ἀλλὰ διακολυμβῶντας εἰς τὰς ἀκτὰς ἐφόνευον διώκοντες ἄνδρες ἐπ' αὐτῶν τεταγμένοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Οὕτω δ' οὐδαμοῦ εὑρίσκοντες σωτηρίαν οἱ Ῥῶσοι ὑπέστησαν οἰκτρὰν πανω-

λεθρίαν, καὶ ἡ θάλασσα κατεφοινίχθη ὑπὸ τῶν αἱμάτων. Ἐν μόνοις δὲ τοῖς αἰγιαλοῖς ἐλέγοντο εὑρεθέντες δεκαπεντακισχίλιοι νεκροί, οἱ πλεῖστοι ἐκβρασθέντες ὑπὸ τῶν κυμάτων.

Ἡ νίκη ὑπῆρξεν ἐπιφανής. Ὁ δὲ βασιλεὺς δὲν ἀπῆλθεν ἀμέσως μετ' αὐτὴν εἰς τὰ βασίλεια, ἀλλὰ προσέμεινε καὶ μετὰ τὴν νίκην δύο ὅλας ἡμέρας παρὰ τὸν λιμένα. Ἔπειτα δὲ, καταλιπὼν ἐκεῖ δύο τάγματα ὑπὸ τὸν παρακοιμώμενον Νικόλαον καὶ τὸν Θεοδωροκᾶνον, εἰς οὓς ἀνέθηκε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπισκοπῶσι τοὺς αἰγιαλοὺς καὶ φυλάττωσι, μὴ τυχὸν γείνῃ ἀπόβασις τῶν Ῥώσων, ἀπῆλθεν εἰς τἀνάκτορα τροπαιοφόρος.

Ἐν τούτοις δὲ τὸ παρὰ τὸν Βόσπορον δρᾶμα εἶχε καὶ ἐπίλογον. Τὰ περισωθέντα πλοῖα τοῦ ῥωσικοῦ στόλου, σπεύδοντα ἐπ' οἴκου, ἐναυλόχουν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἔν τινι κόλπῳ. Εἰκοσιτέσσαρες δὲ τριήρεις τῶν νικητῶν, ἐξελθοῦσαι πρὸς δίωξιν τῶν Ῥώσων, συνεκρούσθησαν πρὸς τὴν μοῖραν ἐκείνην, οὖσαν ὑπερτέραν τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἔκλιναν πρὸς φυγὴν ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν πολεμίων καὶ τῆς ἐκ τῆς κωπηλασίας καὶ τοῦ διωγμοῦ κοπώσεως τῶν ἰδίων ναυτῶν. Καὶ ὁ μὲν στρατηγὸς τῶν Κιβυρραιωτῶν Κωνσταντῖνος ὁ Καβαλλούριος, γενναίως πολεμήσας μετὰ τῆς ἰδίας τριήρους καὶ δέκα ἄλλων, κατεκόπη, συνελήφθησαν δὲ τῶν τριήρων τέσσαρες αὐτανδροι καὶ ἡ ναυαρχὶς ἀποσφαγέντων πάντων τῶν ἐν αὐταῖς ἀνδρῶν. Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ βυζαντιακὰ πλοῖα τῆς μοίρας ἐκείνης συνετρίβησαν κατὰ τῶν βράχων, ὀλίγων μόνον τῶν ἐπιβατῶν αὐτῶν περισωθέντων πεζῇ εἰς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον, ὅσοι δὲν ἐπνίγησαν ἢ δὲν ἐζωγρήθησαν καὶ ἐθανατώθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων.

Ἀλλ' ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη μικρὰ νίκη τῶν Ῥώσων δὲν ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς μετὰ τὴν προηγηθεῖσαν πανωλεθρίαν εἰς ἔμμονον ἐπιδίωξιν τῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου προθέσεων αὐτῶν. Ἀποβαλόντες δὲ πᾶσαν ἐλπίδα περὶ ἐπιτυχίας, ἀπεφάσισαν ὁριστικῶς τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφήν. Ἀλλ' ἔχοντες ἀνεπαρκῆ ἀριθμὸν πλοίων ἕνεκα τῶν ζημιῶν ἃς εἶχον ὑποστῆ ὑπὸ τῆς ναυμαχίας καὶ προσεπελθούσης τρικυμίας ἐπεχείρουν οἱ πλεῖστοι τὴν ἀνάζευξιν κατὰ γῆν. Συναντήσας δ' αὐτοὺς περὶ τὴν Βάρναν ὁ τῶν περὶ τὸν Ἴστρον πόλεων καὶ χωρίων ἄρχων Κατακαλὼν Κεκαυμένος, αὐτὸς ἐκεῖνος ὃν εἴδομεν γενναίως ὑπερασπίσαντα τὴν Μεσσήνην κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ἦλθεν εἰς μάχην πρὸς αὐτοὺς, καὶ πολλοὺς μὲν ἀπέκτεινε,

ὀκτακοσίους δὲ ζωγρήσας ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δεσμίους. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ τῆς νίκης ταύτης τοῦ Κατακαλὼν μανθάνομεν, ὅτι καὶ πρότερον εἶχε νικήσει τοὺς Ῥώσους, ὅτε, καταβαίνοντες διὰ τοῦ Εὐξείνου ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, εἶχον πειραθῆ ναποβῶσιν εἰς τὰ βόρεια τῆς Θρᾴκης· ἡ δὲ ἧττα ἣν ὑπέστησαν παρὰ τοῦ γενναίου στρατηγοῦ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ φύγωσιν εἰς τὰ ἴδια μονόξυλα καὶ ἐπιχειρήσωσι διὰ θαλάσσης τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατάβασιν, ἧς παρηκολουθήσαμεν τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν.

ιθ'

Τὸ διδασκαλεῖον τῶν νόμων.

Μετὰ δὲ τὴν κατάπαυσιν τῶν στάσεων τοῦ Μανιάκη καὶ τοῦ Ἐρωτικοῦ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Ῥώσων ἀπαλλαγὴν μετὰ πολλοῦ τοῦ ζήλου ἐπεδόθη ὁ Μονομάχος εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν κατὰ τὴν νομικὴν παίδευσιν ἐν Βυζαντίῳ, ἥτις ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν εἶχεν ἀμεληθῆ. Πράγματι δὲ τὸ μὲν ἐπὶ Θεοδοσίου Β' ἱδρυθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει πανεπιστήμιον, ἐν ᾧ ἄλλως ἡ διδασκαλία τῶν νόμων μικρὸν ἐπεῖχε μέρος, βραχὺν μόνον χρόνον ἤκμασεν, ἐκλιπὸν τρεῖς αἰῶνας μετὰ τὴν σύστασιν. Τὸν δ' ἕβδομον αἰῶνα ἐξέπεσε μετὰ τῆς μελέτης τῶν γραμμάτων καθ' ὅλου καὶ ἡ σπουδὴ τῶν νόμων, καὶ τὸ πανεπιστήμιον διελύθη ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ἐπὶ τιμωρίᾳ τῆς εἰς τὸ ἔργον τῆς μεταρρυθμίσεως ἀντιτάξεως τῶν ἐν αὐτῷ διδασκόντων. Τὸ δὲ νομοθετικὸν ἔργον τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ἀνετέθη μὲν εἰς τοὺς ἐξέχοντας τῶν συγχρόνων νομομαθῶν, ἀλλὰ δὲν συνδέεται πρὸς σχολαστικὴν δρᾶσιν. Τὸν δ' ἕνατον αἰῶνα ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἐν τοῖς συγχρόνοις ἐπιφανῆ λόγιον Λέοντα τὴν διδασκαλίαν δημοσίων μαθημάτων. Νέον δὲ πανεπιστήμιον εἶνε τὸ φερώνυμον τοῦ Βάρδα τὸ ἱδρυθὲν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐν ἡμέραις καθ' ἃς καὶ ἄλλως τὰ γράμματα ἔλαβον μεγίστην ἐπίδοσιν ἐν Βυζαντίῳ. Ἀλλ' ἔκτοτε ἡ παιδεία ἤρχισε καταρρέουσα, δὲν ὑπῆρχε δὲ διδασκαλία ἀντίστοιχος πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν πανεπιστημιακήν, οὐδὲ νομικὴ ἀκαδημία προάγουσα μὲν τὴν τῶν νόμων ἔρευναν, δυναμένη δὲ νὰ ἐκφέρῃ γνώμας ζητουμένας παρὰ τῆς πολιτείας, οὐδ' ἐπιστημονικὴ

σχολὴ νομομαθείας, ἀλλὰ μόνον ἰδιωτικοὶ διδάσκαλοι, παρέχοντες τὰ πιστοποιητικὰ τἀναγκαῖα πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ οἰκείου ἐπαγγέλματος εἰς τοὺς *συμβολαιογράφους* καὶ *συνηγόρους*, ἤτοι δικηγόρους.

Ὁ δὲ Μονομάχος, προβαίνων εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς συστάσεως τοιούτου καθιδρύματος, εἶχε περὶ αὐτὸν τοὺς προσήκοντας σοφοὺς, εἰς οὓς ἠδύνατο νἀναθέσῃ τὸ ἔργον. Τέσσαρες δὲ μάλιστ' ἄνδρες ἐξεῖχον ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἐπὶ παιδείᾳ, ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς, ὁ Κωνσταντῖνος Λειχούδης καὶ οἱ δύο Ἰωάνναι, ὡς καλεῖ αὐτοὺς ὁ Ψελλὸς, ἤτοι ὁ Μαυρόπους καὶ ὁ Τραπεζούντιος Ξιφιλῖνος. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ, ὅτ' ἐγνώσθη ἡ ἀπόφασις τοῦ βασιλέως, ἐδιχάσθησαν αἱ γνῶμαι, τινῶν μὲν ὑπολαμβανόντων ἀναγκαίαν τὴν ἵδρυσιν νομικῆς σχολῆς καὶ προβαλλόντων ὡς καθηγητὴν αὐτῆς τὸν Ξιφιλῖνον, ἄλλων δὲ προτιμώντων φιλοσοφικὴν σχολὴν ὑπὸ ἡγέτην τὸν Ψελλόν. Συνεβίβασε δὲ τὰ διεστῶτα βασιλικῶς ὁ Μονομάχος, τὴν μὲν ὑπ' αὐτοῦ συσταθεῖσαν ἀκαδημίαν ὀνομάσας διδασκαλεῖον τῶν νόμων, ἑνώσας δ' ἐν αὐτῇ τὴν σπουδὴν τῶν νόμων καὶ τὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ διορίσας ἐν μὲν τῇ νομικῇ ἕδρᾳ τὸν Ξιφιλῖνον, ἐν δὲ τῇ φιλοσοφικῇ τὸν Ψελλόν.

Τὸ διδασκαλεῖον καθιδρύθη ἐν μονῇ τινι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καταλλήλως μετασκευασθείσῃ· ἐγκαθιδρύθη δ' ἐν αὐτῷ καὶ νομικὴ βιβλιοθήκη, ἴδιον ἔχουσα βιβλιοφύλακα, ἐντεταλμένον νὰ παραδίδῃ εἰς τὸν διευθυντὴν τῆς σχολῆς τὰς ἀναγκαίας νομικὰς βίβλους. Ἐπωνομάσθη δὲ οὗτος *νομοφύλαξ*, ἅτ' ἔργον ἔχων οὐ μόνον τὴν διδασκαλίαν τῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς τοὺς μαθητευομένους εἰσήγησιν τῆς φυλακῆς καὶ συντηρήσεως αὐτῶν. Ἡ δ' ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς πολιτείας θέσις τοῦ νομοφύλακος ὡρίσθη ἀμέσως μετὰ τὸν *ἐπὶ τῶν κρίσεων*, ἀντίστοιχον πρὸς σημερινὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης· εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα τῆς πρὸ τοῦ βασιλέως παρουσιάσεως καθ' ἃς καὶ ἐκεῖνος ἡμέρας, ἐνηριθμήθη εἰς τοὺς μεγαλοδόξους συγκλητικοὺς, καὶ πλὴν τῶν παρεχομένων εἰς αὐτὸν τιμῶν ἐτάχθη ὑπὲρ αὐτοῦ ἐτήσιος μισθὸς τεσσάρων λιτρῶν. Καὶ ἀντιστοιχεῖ μὲν ἡ ἀντιμισθία αὕτη μόνον πρὸς διακόσια ὀγδοήκοντα ὀκτὼ ὑπέρπυρα, ἤτοι χρυσᾶ νομίσματα τοῦ Βυζαντίου, ὧν ἡ ἀξία εἶνε περίπου τριςχιλίων πεντακοσίων φράγκων, καὶ φαίνεται κατὰ ταῦτα μικρά. Ἀλλὰ δὲν εἶνε πράγματι τοιαύτη, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἡ σχετικὴ ἀξία τοῦ χρυσοῦ ἦτο ἐν τοῖς τότε χρόνοις σχεδὸν πενταπλασία τῆς σημερινῆς. Πλὴν δὲ τούτου ὁ νομοφύλαξ ἀπελάμβανε μὲν πλὴν τοῦ μισθοῦ ἴδια σιτηρέσια, εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα νὰ δέχηται

κατ' ἐξαίρεσιν τὰ χρηματικὰ φιλοδωρήματα ὅσα τυχὸν ἤθελεν ἐξ οἰκείας βουλήσεως δώσει εἰς αὐτόν τις τῶν ἐκ πλουσίου οἴκου ὁρμωμένων μαθητῶν. Ἄλλως δ' εἰς τοῦτο καὶ μόνον περιωρίζετο πᾶσα προτίμησις τῶν φοιτώντων ἐν τῇ σχολῇ εὐπόρων, εἶχε δὲ αὕτη κατὰ τἆλλα χαρακτῆρα δημοτικόν, μαθητευόντων ἀναμίξ πλουσίων τε καὶ πενήτων· ἀριστίνδην δὲ καὶ ὄχι πλουτίνδην καθωρίζετο ἡ περὶ τὴν καθέδραν τάξις τῶν μαθητῶν, οἵτινες ὠνομάζοντο, καθ' ἃ φαίνεται, φοιτηταί. Ἡ δὲ διδασκαλία ἐτελεῖτο ἀνελλιπῶς ἁπάσας τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους, ἐξαιρουμένων ἐκείνων μόνον ὅσαι ἦσαν ἐξαιρετέαι καὶ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς. Οὐδὲ ῥαγδαία δὲ βροχὴ ἐθεωρεῖτο λόγος ἀπαλλάσσων τῆς τακτικῆς εἰς τὰ μαθήματα φοιτήσεως.

Ὡρισθη δὲ τὸ διδασκαλεῖον τῶν νόμων καὶ ὡς ἀφετηρία βελτιώσεως τῶν τάξεων τῶν συμβολαιογράφων ἢ ταβουλλαρίων καὶ τῶν συνηγόρων, οἵτινες ὑπεχρεώθησαν νὰ διδάσκωνται τὰ τῶν νόμων παρὰ τῷ νομοφύλακι, οὐδ' ἐπετράπη ἡ εἰς τὰ τοιαῦτα συστήματα κατάταξις οἱουδήποτε ἄνευ ῥητῆς αὐτοῦ βεβαιώσεως καὶ ἐπιμαρτυρίας.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ πρόγραμμα τῆς νέας ὑπὸ τοῦ Μονομάχου ἱδρυθείσης σχολῆς, οἷον, διατυπωθὲν διὰ τοῦ καλάμου Ἰωάννου τοῦ Μαυρόποδος ἐν αὐτοκρατορικῇ νεαρᾷ, ἀνέγνωσε κατὰ τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς αὐτὸς ὁ βασιλεύς.

Καὶ εἰς μὲν τοὺς φοιτῶντας παρέσχε τὰς πρεπούσας συμβουλάς, ἐπέσεισε δὲ τὸ φόβητρον τῆς βασιλικῆς ὀργῆς εἰς πάντα ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιλήσμονα τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ καθηκόντων νομοφύλακα, βεβαιώσας, ὅτι τοιοῦτοι φόβοι δὲν ἰσχύουσι περὶ τοῦ πρώτου διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου, οὗ ἔπλεξεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸ ἐγκώμιον ὡς δικαίως ἕνεκα τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ ἀναβιβαζομένου εἰς τὸ ὕψος τοῦ ζηλωτοῦ ἐκείνου θρόνου.

Ταχεῖα δ' ἀληθῶς ὑπῆρξεν ἡ πρόοδος τῆς ἀνωτάτης ἐκείνης σχολῆς καὶ καταφανὴς ἡ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια. Διὰ μὲν τοῦ Ξιφιλίνου προήγετο αἰσθητῶς ἡ νομικὴ ἐπιστήμη, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἄξια λόγου σχόλια εἰς τὰ Βασιλικά, ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ προελθόντα. Ὁ δὲ Ψελλὸς ἔδωκε νέαν ὥθησιν εἰς τὴν βυζαντιακὴν παιδείαν, ἀναστήσας τὴν μελέτην τοῦ Πλάτωνος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀριστοτελικὰς τάσεις τῆς ἐκκλησίας, ἕνεκα τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς αὐτοῦ παιδεύσεως ἀσχοληθεὶς περὶ πλείστους κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ, διὰ τῆς ἀρχαιομαθείας αὐτοῦ πειραθεὶς νὰ καταστήσῃ ἀγαπητὸν εἰς τοὺς μαθητὰς τὸν ἑλλη-

νικὸν κόσμον καὶ ἐλευθεριάζων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ νὰ συκοφαντηθῇ ὑπὸ φθονερῶν περισσοθρήσκων ἐπὶ ἀσεβείᾳ πρὸς τὰ θεῖα. Εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο δεικνύει τὴν εὐδοκίμησιν τῆς σχολῆς ἡ μαρτυρουμένη εἰς αὐτὴν συρροὴ οὐ μόνον Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ Ἑσπερίων καὶ Ἀράβων. Οὕτω δὲ τὸ ἵδρυμα τοῦ Μονομάχου ἀνεδεικνύετο οὐ μόνον νομικὴ ἀκαδημία χάρις εἰς τὴν περὶ τοὺς νόμους εὐρυμάθειαν τοῦ Ξιφιλίνου, ἀλλὰ καὶ αὐτόχρημα διεθνὲς πανεπιστήμιον, ἐν ᾧ οἱ φοιτῶντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ψελλοῦ ἐμυοῦντο τὰ κάλλη τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Καὶ αἱ μὲν κατὰ τοῦ Ψελλοῦ συκοφαντίαι δὲν ἴσχυσαν νὰ κλονήσωσι τὴν πρὸς αὐτὸν τιμὴν τοῦ Μονομάχου, ἀρκεσθέντος εἰς ἁπλῆν παρ' αὐτοῦ ὁμολογίαν πίστεως, ἀλλ' ἡ πρόοδος τοῦ διδασκαλείου τῶν νόμων ἀνεκόπη ἕνεκεν αὐτῆς τῆς νωθρᾶς ψυχῆς τοῦ βασιλέως. Ὁ Κωνσταντῖνος οἱονεὶ ἐφθόνησε τὴν ὠφέλειαν ἣν διὰ τῶν δύο ἐκλεκτῶν παρεῖχεν εἰς τοὺς ἐφιεμένους μαθήσεως καὶ διέλυσε τὸ διδασκαλεῖον, ἀνακαλέσας εἰς τὰνάκτορα τοὺς δύο καθηγητάς.

Ἀλλ' ἡ ἀπόρασις τοῦ εὐμεταβόλου αὐτοκράτορος, ἀπαλλάξαντος τῆς ἐν τῇ σχολῇ καθηγεσίας τὸν Ξιφιλῖνον καὶ τὸν Ψελλὸν καὶ οὕτω διαλύσαντος τὸ ἴδιον ἵδρυμα, οὐδαμῶς ὑπῆρξε δεῖγμα δυσμενείας πρὸς αὐτούς. Ἀμφότεροι διατηροῦσιν ὑψηλὰ ἀξιώματα παρὰ τῷ βασιλεῖ, ὅστις συνεχῶς ποιεῖται χρῆσιν αὐτῶν ὡς συμβούλων. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται τιμαὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐθίσωσι τοὺς δύο ἄνδρας εἰς τὴν ἐπίφοβον παλιμβουλίαν τοῦ αὐτοκράτορος, τὴν διεφθαρμένην αὐτοῦ αὐλὴν καὶ τὰ βέλη τῆς συκοφαντίας. Κατὰ μικρὸν δ' ἐμειώθη τὸ ἠθικὸν σθένος ὅπερ ἠρύετο ἡ διανδρία ἐκ τῆς συμπράξεως καὶ τῆς ἀμέσου πνευματικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Λειχούδη καὶ τοῦ Μαυρόποδος. Ὅτε δὲ ὁ μὲν Λειχούδης, ὅστις εἶχε διαδεχθῇ τῷ 1043 ὡς πρωθυπουργὸς τὸν Μιχαὴλ Κηρουλλάριον, ἀναδειχθέντα πατριάρχην, ἔπεσεν ἔπειτα εἰς δυσμένειαν, μὴ κωλύσασαν αὐτὸν κατόπιν νὰ κοσμήσῃ ἀπὸ τοῦ 1059 τὴν πατριαρχείαν, ὁ δὲ Μαυρόπους, ἀποδυσπετήσας πρὸς τὸν ἀγῶνα, ἠσπάσθη τὸν μοναχικὸν βίον, χειροτονηθεὶς ἔπειτα ἐπίσκοπος Εὐχαϊτων τῆς Φρυγίας, τότε ζωηρότερος ἀπέβη ὁ ἀγὼν τῶν φθονερῶν περὶ τὸν Ξιφιλῖνον καὶ τὸν Ψελλόν, οὓς ἀμειλίκτως ἔπληττον τὰ βέλη τῆς συκοφαντίας. Κατεῖχε δὲ τοὺς δύο ἄνδρας καὶ φόβος ἀπὸ τοῦ ἀλλοπροσάλλου χαρακτῆρος τοῦ βασιλέως, πατάσσοντος αἴφνης οὓς ἔστεργε καὶ ηὐνόει χθὲς καὶ πρώην. Ἀπεφάσισε λοιπὸν στερρῶς

ὁ Ξιφιλῖνος πρῶτος νἀπομακρυνθῇ τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ ἀπεσύρθη τῷ 1054 εἴς τινα μονὴν τοῦ βιθυνικοῦ Ὀλύμπου, ἐξ ἧς μόνον τῷ 1064 ἀπέσπασεν αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας, ἀναβιβάσας ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὡς διάδοχον τοῦ Λειχούδη. Ὁ δ' ἀγχιστροφώτερος Ψελλός, δεινῶς πληγεὶς ἐκ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, μεθ' οὗ ἀπὸ μακροῦ συνεδέετο καὶ συνέπραττε, καὶ προϋποσχεθεὶς νἀκολουθήσῃ αὐτὸν, ἔσπευσε πρὸς τὸν φίλον ὀλίγους μῆνας ἀργότερον τῷ 1055 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μονομάχου. Καὶ ἐκάρη μὲν μοναχὸς, ἀλλ' ὁ ἀπράγμων καλογηρικὸς βίος δὲν εὐηρμόστει πρὸς τὴν πολυκίνητον αὐτοῦ φύσιν. Διὸ βλέπομεν αὐτὸν ἀποβάλλοντα μετ' οὐ πολὺ τὸ ῥάσον καὶ συμμετέχοντα καὶ πάλιν ἐνεργῶς τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἰδίως δ' ἰσχύσαντα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παραπινάκη ὡς πρωθυπουργόν.

κ'

Ἡ καθυπόταξις τῆς Ἀρμενίας καὶ ὁ Ἀπλησφάρης.

Εἴδομεν, ὅτι Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος μετὰ τὰς ἐν Ἀσίᾳ νίκας τοῦ ἔτους 1021 ἐδέχθη τὰς διὰ τοῦ πατριάρχου Ἀρμενίας Πέτρου Α' γενομένας εἰς αὐτὸν προτάσεις τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Σεμπὰδ, ὃν Ἰωβανεσίκην καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι. Κατὰ δὲ τὴν ὑπογραφεῖσαν συνθήκην μόνον ἐφ' ὅσον ἔζη ἔμελλεν ὁ Σεμπὰδ νὰ τηρήσῃ τὴν ἐπωνυμίαν ἄρχοντος τῆς Ἀνί, ἥτις φέρει παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνίου, καὶ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ βασίλειον ἔμελλε νὰ περιέλθῃ εἰς τὸ Βυζάντιον καθ' ὁλοκληρίαν. Ἀλλὰ, θανόντος τοῦ Ἰωάννου τῷ 1040, ὁ ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Κάκιγ Β', ὁ Κακίκιος τῶν Βυζαντίνων συγγραφέων, ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ θείου κατεχομένας χώρας, ἀρκούμενος εἰς μόνην τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὑπὸ τὸ Βυζάντιον ὑποτελείας. Ἰδὼν δὲ ὁ Μονομάχος τὴν ἐπίμονον ἄρνησιν τοῦ Κάκιγ, παρεσκεύασε στρατιὰν ἧς ἀρχηγὸν ἀνέδειξε τὸν βέστην Μιχαὴλ τὸν Ἰασίτην, διορισθέντα ἄρχοντα τῆς Ἰβηρίας.

Ὁ δὲ Κάκιγ δὲν κατέθηκε τὰ ὅπλα, καταπολεμούμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων· ἀπ' ἐναντίας δὲ τὸ πρῶτον ἀπετύγχανεν ὁ Ἰασίτης,

Ἡ δ' ἀποτυχία αὐτοῦ ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα νὰ στείλῃ κατὰ τῆς Ἀρμενίας νέας μεγαλειτέρας δυνάμεις ὑπὸ τὸν παρακοιμώμενον Νικόλαον τὸν Καβάσιλαν ὡς δομέστικον τῶν σχολῶν. Θέλων δὲ νὰ στηρίξῃ καὶ διὰ συμμαχιῶν τὸν ἀγῶνα ὃν ἀνελάμβανεν, ἀπετάθη ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς περὶ τὸν ποταμὸν Ἀράξην Περσαρμενίας καὶ τοῦ Τιβίου, ἤτοι τοῦ σημερινοῦ Τοβίνου, καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν δήωσιν τῆς μεγάλης Ἀρμενίας καὶ τῶν εἰς τὸν Κάκιγ ὑποκειμένων χωρῶν. Ἐκαλεῖτο δὲ ὁ Μωαμεθανὸς οὗτος ἡγεμὼν Ἀβουλσεβὰρ ἢ, ὡς ὠνόμαζον αὐτὸν οἱ Βυζαντῖνοι, Ἀπλησφάρης. Ἀπαιτήσας δὲ καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ Μονομάχου χρυσοβούλλους γραφὰς βεβαιούσας, ὅτι ἐδικαιοῦτο νὰ κρατήσῃ ὡς κύριος πάντα τὰ φρούρια καὶ χωρία, ὅσα ἤθελε κατακτήσει διὰ πολέμου, ἀνέλαβε τὰ ὅπλα, καὶ κατώρθωσε νὰ ἐκπολιορκήσῃ καὶ καταλάβῃ πολλὰς τῶν ἀρμενικῶν κτήσεων.

Ἐν τούτοις δ' ἡ διπλῆ παρά τε τῶν βασιλικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ ἄρχοντος τοῦ Τιβίου καταπολέμησις τοῦ Κάκιγ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποκύψῃ καὶ παραδώσῃ τὸ Ἀνίον. Οὐ μικρὸν δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἧτταν τοῦ Κάκιγ κατὰ τὴν μαρτυρίαν Ἀρμενίων χρονογράφων καὶ ὁ διὰ χρημάτων ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας δεκασμὸς τοῦ γενναίου στρατηγοῦ τοῦ Ἀνίου Γρηγορίου τοῦ ἐπαγαγόντος τὰς πρώτας τοῦ Ἰασίτου ἥττας. Ἐλθὼν δ' ὁ Κάκιγ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τιμηθεὶς μάγιστρος ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, λαβὼν δὲ καὶ πολυπρόσοδα χωρία ἐν τοῖς θέμασι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔζησεν ἔκτοτε εἰρηνικῶς καὶ ἀταράχως ὡς ὑπήκοος τοῦ βασιλέως.

Ἀλλ' ἡ μετὰ τοιαύτης εὐχερείας τῷ 1045 ἐπιτευχθεῖσα καθυπόταξις τῆς Ἀρμενίας δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ πλήρης, ἐφ' ὅσον ὑφίσταντο αἱ πρὸς τὸν Ἀπλησφάρην ὑποχρεώσεις. Βλέπων δὲ ὁ βασιλεύς, ὅτι ἐκεῖνος, ἐμμένων εἰς τὰς συνθήκας, οὐδαμῶς διενοεῖτο νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὰ ὑπ' αὐτοῦ καταληφθέντα φρούρια καὶ χωρία τοῦ Ἀνίου, ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ πόλεμον πρὸς αὐτόν. Τῆς δὲ κατ' αὐτοῦ ἀποσταλείσης στρατιᾶς διωρίσθησαν στρατηγοὶ ὁ Ἰασίτης καὶ ὁ μάγιστρος Κωνσταντῖνος ὁ Ἀλανός, οἵτινες καὶ εἰσώρμησαν εἰς τὸ Τιβίον· ὁ δὲ δομέστικος τῶν σχολῶν Καβάσιλας ἐγκατέμεινεν ἐν Ἀνίῳ.

Ἐπειδὴ δ' αἱ βυζαντιακαὶ δυνάμεις ἦσαν ὑπέρτεραι τῶν τοῦ Τιβιώτου, ὁ Ἀπλησφάρης δὲν ἀντιπαρετάχθη πρὸς αὐτὰς ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ· συγκλεισθεὶς δ' ἐν τῷ Τιβίῳ, μετοχετεύσας τὸν παραρρέοντα

τὴν πόλιν ποταμὸν καὶ ἀποτελματώσας τὴν πέριξ πεδιάδα, ἀνέμενε τὴν ἐπέλευσιν τῶν πολεμίων. Οἱ δὲ στρατηγοί, ὄντες ὀλιγώτερον στρατηγικοὶ τοῦ Ἀπληησφάρη καὶ ἐκλαβόντες τὰ παρασκευασθέντα ὑπ' αὐτοῦ ὡς δειλίαν, ἐξώρμησαν μετὰ τόλμης, ἥτις ἀπέβη εἰς αὐτοὺς ὀλεθρία. Πράγματι, εὐθὺς ὡς προεχώρησαν μέχρι τῶν πέριξ τοῦ Τιβίου ἀμπελώνων, οἱ πεζοὶ τοξόται οἱ ἐν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀπληησφάρη κεκρυμμένοι ἐπέπεσον ἅμα τῷ συντεθειμένῳ σαλπίσματι κατὰ τῶν Βυζαντίνων ἐξ ἐνέδρας. Οἰκτρὰ δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τῇ ἀπροόπτῳ ἐπιθέσει τροπὴ τῶν βασιλικῶν, καὶ μέγα τὸ πλῆθος τῶν φονευθέντων ἕνεκα τῆς πρὸς φυγὴν δυσχερείας τῶν ἵππων, ἐμπιπτόντων εἰς τὰ τέλματα καὶ τὸν πηλόν. Κατησχυμμένοι δ' ἐκφυγόντες τὸν θάνατον ὁ Ἰασίτης καὶ ὁ Ἀλανὸς ἔσπευσαν αὐτάγγελοι τῆς συμφορᾶς πρὸς τὸν Νικόλαον Καβάσιλαν ἐν Ἀνίῳ.

Δικαίως δ' ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀπέλυσε τοὺς ἡττηθέντας στρατηγούς, ἀντικαταστήσας αὐτοὺς διὰ τοῦ Κατακαλὼν Κεκαυμένου, τοῦ νικητοῦ τῆς Μεσσήνης καὶ τῆς Βάρνης, καὶ τοῦ ἐκ Σαρακηνῶν ὁρμωμένου καὶ εὐνούχου μεγάλου ἑταιρειάρχου Κωνσταντίνου. Προέβησαν δ' οἱ νέοι στρατηγοὶ εἰς τὸ ἀνατεθὲν αὐτοῖς ἔργον μετὰ μεγάλης προφυλάξεως. Πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωσιν ἐπίθεσιν κατ' αὐτοῦ τοῦ Τιβίου, ἤρχισαν ἐκπολιορκοῦντες τὰ εἰς τὸ Ἀνίον ὑποκείμενα καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀπληησφάρη κατεχόμενα χωρία, καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ἁγίαν Μαρίαν, τὸ Ἀμπίερ, τὸν Ἅγιον Ρηγόριον. Οὕτω δὲ ματαιοῦντες πᾶσαν ἀπόπειραν τοῦ ἀντιπάλου καὶ νικῶντες αὐτόν, ἐπιχειροῦντα νὰ σώσῃ τὰ πολιορκούμενα χωρία, προεχώρησαν βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς μέχρι τοῦ φρουρίου Χελιδονίου, κειμένου οὐ μακρὰν τοῦ Τιβίου. Ἐκινδύνευε δὲ ἤδη νὰ πέσῃ καὶ τὸ ἀπόκρημνον ἐκεῖνο φρούριον, οὗ ἡ κατάληψις ἔμελλε νὰ εἶνε πρόδρομος τῆς ἁλώσεως αὐτοῦ τοῦ Τιβίου, ὅτε, τελευτῶντος τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1047, οἱ στρατηγοὶ ἀνεκλήθησαν κατεσπευσμένως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάζετο νὰφήσῃ ἡμιτελῆ τὸν κατὰ τοῦ Τιβίου πόλεμον, ἅτ' ἔχων ἀνάγκην τῆς στιβαρᾶς αὐτῶν χειρὸς πρὸς ἀποσόβησιν ἐμφυλίου πολέμου, ἐξ οὗ ἐκινδύνευεν ὁ θρόνος.

κα'

Ἡ ἀποστασία τοῦ Λέοντος Τορνικίου.

Ὁ ἀντίπαλος, ἐξ οὗ ὁ μέγας κίνδυνος τοῦ Μονομάχου, ἦτο συγγενὴς αὐτοῦ ἐκ μητρός, Λέων Τορνίκιος ὁ υἱὸς τοῦ Λαμπροῦ. Τὸ ἐπιφανὲς τοῦ γένους αὐτοῦ, τὸ προσηνὲς τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἡ ἀνδρεία εἶχον ἤδη ἐνωρὶς ἑλκύσει ἐπ' αὐτὸν τὴν προσοχήν. Εἴδομεν δὲ ἤδη τῷ 1043, τὸ ἑπόμενον ἔτος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Κωνσταντίνου, Στέφανον τὸν σεβαστοφόρον ἀποκαρέντα μοναχὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἅτε μελετῶντα τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Λέοντος ὡς βασιλέως. Τὰ τότε συμβάντα κατέδειξαν τὴν ἰσχὺν τοῦ οἴκου τοῦ Τορνικίου ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τυφλώσας τὸν πατέρα Λαμπρὸν, ἐφάνη ἐπιεικὴς πρὸς τὸν υἱὸν, μεταστήσας αὐτὸν ἐκ τῆς Μελιτηνῆς, ἔνθα εἶχε βυσσοδομευθῇ ἡ ἀποστασία, εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐκεῖθεν δ' εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ἣν οἱ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς διαρρυθμίσεως τῶν πραγμάτων κίνδυνοι καθίστανον οἱονεὶ τόπον ὑπερορίας διὰ τὸν πολυπράγμονα Λέοντα.

Ἡ δ' εἰς τὴν Ἰβηρίαν ἔξωσις τοῦ Τορνικίου κατέστη τόσῳ μᾶλλον ἀναγκαία, καθ' ὅσον ὁ βασιλεὺς δυσαρέστως ἔβλεπε τὴν προστασίαν ἣς ἐτύγχανεν ὁ Λέων ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῆς νεωτέρας τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ αὐτοκράτορος Εὐπρεπίας, ἥτις, ἐν ᾧ σπανίως ἔβλεπε τὸν βασιλέα καὶ διέκειτο ψυχρῶς πρὸς αὐτὸν, ἐπεδείκνυεν ἰδιάζουσαν συμπάθειαν καὶ φιλίαν πρὸς τὸν Τορνίκιον.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀπομεμακρυσμένης Ἰβηρίας ἀνησυχητικὰ ἀγγέλματα, ἐλθόντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν περὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἀκμήτου στρατηγοῦ, ἔπεισαν τὸν βασιλέα νὰ ἀνακαλέσῃ αὐτόν. Ἐλθὼν δ' εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐτιμωρήθη παραλυθεὶς τῆς ἀρχῆς καὶ κατεὶς μοναχός. Ἀλλὰ δὲν συνεκάρησαν μετὰ τῶν τριχῶν καὶ αἱ ἐλπίδες αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀφιλόκαλον ἔκφρασιν τοῦ Βυζαντίνου χρονογράφου Ζωναρᾶ. Οὐδὲ ἤρκει ἡ μετάκλησις τοῦ δημοφιλοῦς Τορνικίου ἐκ τῆς Ἀσίας, διότι καὶ ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς θέμασι τῆς αὐτῆς, καθ' ἃ φαίνεται, ἐτύγχανεν εὐνοίας. Ἰδίως δὲ πρόθυμα ἦσαν νὰ κηρυχθῶσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, αἴροντα τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, ταῦτα ἐκεῖνα μακεδονικὰ τάγματα, ἅτινα καὶ ἐν Μελιτηνῇ εἶχον κηρυχθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ. Δὲν ἔλειπε δ' ἄλλως ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ εὔφλεκτος ὕλη, διότι ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις διέμενον στρατηγοὶ ἄπρακτοι ἢ εἰς τὴν δυς-

μένειαν τοῦ αὐτοκράτορος περιπεσόντες, μεθ' ὧν εὑρίσκετο εἰς συνεννόησιν ὁ Λέων. Συνυπενόμευε δὲ πιθανῶς τὰ πράγματα καὶ ἡ Εὐπρεπία.

Ὅτε δὲ τὰ τῆς μυστικῶς παρασκευαζομένης ἐπαναστάσεως προεχώρησαν ἱκανῶς, ὁ Τορνίκιος, ὃν ὁ Μονομάχος, ὑπολαμβάνων μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ἀκίνδυνον, εἶχεν ἀφήσει ἐλεύθερον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπῆλθεν αἴφνης τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1047 εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἥτις ἦτο ἡ ἕδρα τῆς ἀνταρσίας. Ἅμα δὲ τῇ ἀφίξει αὐτοῦ δύο τρεῖς ἡμέραι ἤρκεσαν, ὅπως περισυλλεγῶσι περὶ αὐτὸν οἱ ἀποστάται καὶ

ΟΧΗΜΑ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΒΑΤΙΚΑΝΩι ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

ἀνευφημήσωσιν, ἄραντες ἐπὶ ἀσπίδος βασιλέα. Μετὰ τῆς αὐτῆς δὲ ταχύτητος ἀνέῳξαν μὲν εἰς αὐτὸν τὰς πύλας αἱ πόλεις τῆς Θράκης πλὴν τῆς Ῥαιδεστοῦ, παρέστη δὲ ὁ ἀνταπαιτητὴς τοῦ θρόνου μετ' ἀξιομάχου στρατιᾶς, ἣν παρηκολούθουν ἐκ τῶν θρακικῶν πόλεων σύγκλυδες ὀπαδοί, πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατάπληκτοι εἶδον οἱ κάτοικοι τῆς βασιλευούσης μίαν ἑβδομάδα ἀπὸ τῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποδράσεως τοῦ Τορνικίου, τῇ 21 Σεπτεμβρίου, τὸν τέως μοναχὸν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιβεβλημένον τὰ παράσημα τῆς βασιλείας καὶ ἐποχούμενον ὀχήματος βασιλικοῦ.

Τὰ κατὰ τὸν βασιλέα εἶχον ὀδυνηρῶς, ὅτε ἡ στρατιὰ τοῦ ἀντιπάλου προέβη μέχρι τῶν τειχῶν καὶ στήσασα χάρακα κατήρξατο τῆς πολιορκίας. Ὁ μὲν ἀποστάτης εἶχε περὶ ἑαυτὸν πλῆθος πολὺ καὶ ἤδη κεκηρυγμένα ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ πολίσματα τῆς Θράκης. Ὁ δὲ Μονομάχος, καθ' οὗ ἄλλως οὐ μικρὰ ὑπῆρχον παράπονα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐστερεῖτο δυνάμεων, ἅτε τῶν μὲν εὐρωπαϊκῶν ταγμάτων ταχθέντων μετὰ τοῦ Τορνικίου, τῆς δὲ ἀρίστης μοίρας τῆς λοιπῆς στρατιᾶς ἀπούσης ἐν Ἀρμενίᾳ. Οἱ ξένοι σωματοφύλακες καὶ ὀλίγοι ἄλλοι στρατιῶται ἦσαν ἡ μόνη δύναμις, ἣν ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο ναντιτάξῃ κατὰ τοῦ τυράννου, ἔχοντος μαχιμώτατα πλήθη καὶ καταφράκτους ἱππεῖς, ἀλλὰ στερουμένου πολιορκητικῶν μηχανημάτων.

Ἡ δὲ σπουδὴ μεθ' ἧς ἐπεχειρήθη ἡ ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν στρατεία ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Τορνίκιος ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὸν χρόνον τῆς ἐκ τῆς πόλεως ἀπουσίας τοῦ Κεκαυμένου καὶ Ἰασίτου καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ μαχομένων. Ἤλπιζε δὲ καὶ ἐπὶ τὴν κατάπληξιν ἣν ἔμελλε νὰ γεννήσῃ εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς πολίτας ἡ μετὰ πολλοῦ πλήθους ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς ἀνυπερασπίστου Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν ἀποστάτην οὐδὲν ἐπιχειροῦντα τὴν πρώτην τῆς ἀφίξεως ἡμέραν, ἀλλὰ πειρώμενον διὰ μειλιχίου τρόπου καὶ πολλῶν ἐπαγγελιῶν νὰ ἑλκύσῃ τοὺς εἰκήτορας τῆς πόλεως ὡς συμμετόχους τῆς ἀποστασίας. Μόνον δ' ὅτε τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἀπέτυχε, καὶ ὁ βασιλεὺς, παρορμώμενος μάλιστα ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ Κωνσταντίνου Λειχούδη, ἀπεφάσισε ναντιτάξῃ ἐκ τῶν ἐνόντων σθεναρὰν ἀντίστασιν, προσέλαβε πολεμικὸν χαρακτῆρα ἡ προσέδρια τοῦ Τορνικίου.

Ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἔγεινε κατὰ τὸν περὶ τὰς Βλαχέρνας χῶρον. Ὁ μὲν Τορνίκιος ἔπηξε τὸν χάρακα αὐτοῦ καταντικρὺ τῶν Βλαχερνῶν, ἔγγιστα τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντιπαρέταξε τὰς ἀραιὰς αὐτοῦ δυνάμεις κατὰ τὰ περὶ τὰς Βλαχέρνας τείχη, τὸ δὲ στρατήγιον αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐπ' αὐτῆς τῆς αὐτόθι ἀκροπόλεως. Παράδοξον δ' εἶνε ἀληθῶς πῶς δὲν ἐκυριεύθη ἡ Κωνσταντινούπολις, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἐκ τοῦ συστάδην ἐγίνετο ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν ὅλως διαφόρων τὸ πλῆθος ἀντιπάλων οὕτως, ὥστε μικροῦ δεῖν τὴν δευτέραν τῆς πολιορκίας ἡμέραν ἐφονεύετο αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, βληθεὶς διὰ τόξου, ἂν μὴ ἐσώζετο, ἀποτραπέντος τοῦ βέλους ἐπὶ τὸ στροβιλοειδὲς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς θεράποντος παρατυχόντος. Οὐχ ἧττον ἐκινδύνευσε μιᾷ τῶν ἡμερῶν

ἡ βασιλεύουσα ἕνεκα τοῦ φόβου τοῦ καταλαβόντος τοὺς πολίτας, ὅτε ποτὲ οἱ περὶ τὸν Τορνίκιον ἐπελήφθησαν σθεναροῦ διωγμοῦ τῶν ἀμυντόρων τῶν τειχῶν, ὑπερπηδήσαντες αὐτὴν τὴν τάφρον ἣν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος εἶχον σκάψει νύκτωρ οἱ βασιλικοί. Ὁ πανικὸς ὁ ἐπακολουθήσας εἰς τὴν ἐπέλασιν ἐκείνην διεδόθη ἀνὰ τὴν πόλιν, φοβηθεῖσαν τὴν ἐκδίκησιν τοῦ ἀποστάτου. Ἀλλ' ὁ Τορνίκιος, τρέχων ἔφιππος ἀπανταχοῦ, παρώρμα εἰς ἀποφυγὴν χύσεως ἀδελφικοῦ αἵματος καὶ περιωρίσθη εἰς τὴν ζώγρησιν ὀλίγων αἰχμαλώτων. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ βασιλεὺς δὲν ἐπτοήθη ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκείνης ταραχῆς, ἥτις ἐσάλευσε τὴν καρτερίαν καὶ αὐτῶν τῶν περὶ αὐτόν, καὶ ἐζήτησε τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν ἔν τινι τῶν ναῶν, ἀγερώχως ἀντιταχθεὶς εἰς τὰς περὶ φυγῆς προτροπὰς τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς Ἑλένης, ἥτις μόνη ὑπελείπετο ἐν τοῖς ἀνακτόροις μετὰ τὴν πρό τινων ἡμερῶν ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ Τορνικίου εἰς ἐξορίαν καταδίκην τῆς Εὐπρεπίας.

Ἐν τούτοις δ' ἡ φιλανθρωπία καὶ διστακτικότης ἣν εἶχεν ἐπιδείξει ὁ Τορνίκιος, δυνάμενος, ἂν ἐνεπνέετο ὑπὸ αἰσθημάτων ὠμῶν, νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πανικοῦ, καὶ ἡ εὔσπλαγχνος παρ' αὐτοῦ μεταχείρισις τῶν αἰχμαλώτων ἤρχισαν νὰ κλονῶσι τὰς ψυχὰς τῶν πολιτῶν. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐνδεικνυμένη συμπάθεια τοῦ ἐναντίον τοῦ βασιλέως βοῶντος δήμου ἐφαίνετο δυναμένη νὰ περιστήσῃ εἰς αὐτὸν τὰ πράγματα, ὅτ' αἰφνίδιον γεγονὸς μετέτρεψε τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ εἰς ἧτταν. Ἐπήνεγκε δὲ τὴν μεταβολὴν ταύτην ἐξακολουθοῦντος τοῦ ἀγῶνος ἡ κατ' αὐτοῦ τοῦ Τορνικίου διὰ πετροβόλου ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐκτίναξις μεγάλου λίθου, ὅστις ἀπέτυχε μὲν τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ προεκάλεσεν οὐχ ἧττον γενικὴν σύγχυσιν τῆς στρατιᾶς τῶν πολιορκητῶν. Αὐτὸς ὁ Τορνίκιος ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς, σωθεὶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ στρατόπεδον. Μείναντες δ' ἔτι ὀλίγας ἡμέρας οἱ πολιορκηταὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτῶν ἀπεχώρησαν ἔπειτα ἀσύντακτοι καὶ δίκην φυγάδων, λύσαντες τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ ἑπτὰ ἐν ὅλῳ ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν καὶ ἀφήσαντες εἰς τοὺς πολιορκουμένους πλεῖστα τῶν ἐφοδίων χάριν ταχυτέρας φυγῆς.

Μεταστήσας δ' ὁ φυγὰς τὸ στρατόπεδον εἰς τὴν Ἀρκαδιούπολιν, ἔνθα ἠνώθη μετὰ τοῦ ἀλκιμωτάτου τῶν εἰς αὐτὸν προσχωρησάντων Ἰωάννου Βατάτζη, ἔστειλε μέρος τῆς στρατιᾶς ὑπὸ συγγενεῖς στρατηγοὺς πρὸς ἐκπολιόρκησιν τῆς Ῥαιδεστοῦ, τῆς μόνης τῶν θρακικῶν

πόλεων, ἥτις εἶχεν ἐμμείνει πιστὴ εἰς τὸν βασιλέα. Οὐδὲν δὲ κατορθούντων τῶν στρατηγῶν, ἀπῆλθε καὶ αὐτὸς πρὸ τῆς Ῥαιδεστοῦ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπέτυχε καὶ ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀρκαδιούπολιν ἄπρακτος.

Ἐν τούτοις δ' ἤρχισαν συρρέοντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ ἐκ τῆς Ἀρμενίας ὑπὸ τοῦ βασιλέως μετακληθέντα στρατεύματα. Ἐπιστήσας δ' ὁ Μονομάχος στρατηγὸν αὐτῶν τὸν Μιχαὴλ Ἰασίτην ἀπέστειλε κατὰ τοῦ ἀποστάτου. Καὶ μέχρι μέν τινος ὁ Ἰασίτης ἀπέφευγε μάχην, ἀγωνιζόμενος νὰ ἑλκύσῃ τοὺς ἀποστατήσαντας καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς ἀποσκιρτήσαντα χωρία διὰ φιλανθρώπου μεταχειρίσεως καὶ ἐπαγγελιῶν περὶ ἀμνηστίας. Ἤδη δ' ἐπιστάντος τοῦ χειμῶνος ἤρχισαν αὐτομολοῦντες πρὸς τοὺς βασιλικοὺς ἕνεκα τῶν ἀπὸ τοῦ ψύχους καὶ τοῦ λιμοῦ ταλαιπωριῶν πολλοὶ τῶν ἀσήμων τὸ πρῶτον. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐξεπέμφθη κατὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ βουλγαρικὴ δύναμις, ἣν κατώρθωσε γενναίως νὰ νικήσῃ περὶ τὸ χωρίον τὸ καλούμενον τῶν Κυψέλων ὁ Βατάτζης. Ἀλλ' ἡ νίκη αὕτη δὲν ὠφέλησε, διότι τέλος προσεχώρησαν εἰς τὸν Ἰασίτην καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν περὶ τὸν Τορνίκιον ἐπιφανῶν. Ἐγκαταλειφθεὶς δὲ μόνος ὁ ἀποστάτης μετὰ τοῦ Βατάτζη μετὰ τὴν διασπορὰν τῶν περὶ αὐτοὺς κατέφυγεν εἰς τὸ χωρίον Βουλγαρόφυγον. Εἰσῆλθον δ' ἀμφότεροι εἰς τὸν ἐν αὐτῷ ναὸν ὡς εἰς ἄσυλον. Ἀλλ' ἡ ἁγία τράπεζα, ἣν περιέλαβον διὰ τῶν χειρῶν δίκην ἱκετῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τοὺς ἀτυχεῖς. Ἡ βασιλικὴ στρατιὰ ἐπικαταβᾶσα ἐζώγρησεν αὐτούς, καὶ δέσμιοι ἐστάλησαν τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα παραδοθέντες εἰς τοὺς δημίους ἐτυφλώθησαν. Οἱ δὲ μέχρι τέλους ἐμμείναντες πιστοὶ εἰς αὐτοὺς τῶν συνωμοτῶν ἐτιμωρήθησαν διὰ δημεύσεως ἢ ἐξορίας.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας, τὴν 29 Δεκεμβρίου 1047, Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους, ὁ μετ' ὀλίγον ἀναβιβασθεὶς εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Εὐχαΐτων, πανηγυριζόντων τῶν πολιτῶν τὰ ἐπινίκια, ἐξεφώνει διθυραμβώδη κατὰ τὸ ἔθος τῶν χρόνων ἐκείνων *γαριστήριον λόγον ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῆς τυραννίδος*, ἀνάγων εὐλαβῶς εἰς τὸν Χριστὸν τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πόλεως καὶ συγχαίρων τὸν Μονομάχον ἐπὶ τῇ ἀριστείᾳ, δι' ἧς ἀνεδείχθη τροπαιοφόρος.

κϐ'

Οἱ Σελδσουκίδαι Τοῦρκοι.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ ἑλληνισμὸς ἠγωνίζετο τὸν δέκατον αἰῶνα ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐν Συρίᾳ πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, εὑρισκομένους ἤδη ἐν ἀρχομένῃ ἐκπτώσει, νέα μεγάλη δύναμις ἐνεφανίζετο ἐν τῇ προσθίᾳ Ἀσίᾳ, ἥτις, ἐνισχυομένη κατὰ μικρόν, ἔμελλε νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἦτο πεπρωμένον νὰ καταφέρῃ μετὰ τέσσαρας αἰῶνας θανάσιμον κατὰ τοῦ Βυζαντίου τραῦμα. Οἱ νέοι δὲ οὗτοι πολέμιοι ἦσαν οἱ Τοῦρκοι.

Ἡ ὁμοφυλία εἰς ἣν ἀνῆκον οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Βυζαντίνους. Ἀπὸ μακρῶν ἤδη χρόνων ἐγίνωσκον ὡς πολεμίους τοῦ Βυζαντίου τοὺς Ἄβαρας, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Πατζινάκας, τοὺς Οὔγγρους, ἀνήκοντας εἰς διαφόρους κλάδους τῆς αὐτῆς ταταρικῆς οἰκογενείας. Τοὺς Οὔγγρους μάλιστα συνέχεον μέχρι τινὸς καὶ κατ' ὄνομα πρὸς τοὺς Τούρκους, καλοῦντες διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἦτο πεπρωμένον, ὅπως τὸ βυζαντιακὸν κράτος τὸ πολλάκις κρατῆσαν καὶ ὑπερισχύσαν τῶν ἄλλων φύλων τοῦ πολυκλάδου ἐκείνου γένους, εὑρεθῇ ἀντιμέτωπον τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὅστις, ἔχων τὰ βαρβαρώτατα τῶν ἐμφύτων, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ζωτικὴν δύναμιν, εἰς ἣν ἔδωκε νέαν ὁρμὴν ὁ ἐξισλαμισμός, ἠδυνήθη τέλος νὰ κατισχύσῃ τοῦ βυζαντιακοῦ κόσμου καὶ καταλύσῃ τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ.

Ὁ λαὸς ὁ' ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ γείνῃ τὸ φόβητρον τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς ὃν μέγιστον ἐπεφυλάσσετο μέλλον ἐπὶ χρόνους μακρούς, μετενάστευσεν, ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἀπὸ τῆς μακραίωνος παλαίστρας ταταρικῶν καὶ μογγολικῶν φύλων, τῶν ἀπλέτων χωρῶν τῶν ἐκτεινομένων ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Σινικῆς, πρὸς τὰ νοτιανατολικά. Σελδσοῦκος ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακὰκ, ἀποτινάξας τὴν ὑποτέλειαν ὑπό τινα τῶν ἰθαγενῶν δυναστῶν, εἰς ὃν ὑπέκειτο ὁ πατήρ, ἦγαγε τοὺς ὁμοφύλους, διαπεραιωθέντας διὰ τοῦ Ἰαξάρτου καὶ τοῦ Ὤξου, μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν εἰς τὰ περὶ τὴν σημερινὴν Βουχάραν, ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Βακτριανῆς. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἡγεμόνος Σελδσούκου ἐπωνομάσθησαν οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖνοι Σελδσουκίδαι. Ἀποδεχθέντες δὲ τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ ἀνταλλάξαντες τὸν μόνιμον βίον ἀντὶ τοῦ πλάνητος καὶ

νομαδικοῦ, ἐπεξετάθησαν κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς Περσίας ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ὁμοίως τουρκικοῦ βασιλείου τῶν Γασναβιδῶν. Ὑπὸ δὲ τούτων καὶ τῶν Σαμανιδῶν ὁτὲ μὲν διωκόμενοι, ὁτὲ δὲ προστατευόμενοι ηὐξήθησαν ταχέως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σελδσούκου, θανόντος τῷ 1030 ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ἑκατὸν ἑπτά, ἐπὶ τοῦ τριτοτόκου αὐτοῦ υἱοῦ Ἀσλὰν καὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ Μικαγὶλ ἐγγόνου Τογρούλβεη, ὅστις, καλούμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων Ταγγρολίπιξ, ἔστησε πρῶτος τὸν σουλτανικὸν θρόνον τῶν Σελδσουκιδῶν ἐν Νισαπούρᾳ τῆς περσικῆς Χορασμίας. Ἦρχον δὲ ἤδη ἐν μεγάλῳ μέρει τοῦ Ἰρὰν, καὶ ἀπὸ τοῦ Χορασσὰν εἶχον ἐξαπλωθῆ μέχρι τῶν νοτιοδυτικῶν, τῶν δυσμικῶν καὶ τῶν νοτίων τῆς προσθίας Ἀσίας.

Ὁ δὲ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κλονισμὸς τῆς Ἀρμενίας, ἣν διεξεδίκουν ὡς ἰδίαν κτῆσιν οἱ Βυζαντῖνοι, κατέστησεν αὐτοὺς σχεδὸν γείτονας πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας, ἐν τῇ ἐπεκτάσει αὐτῶν ἐποφθαλμιῶντας καὶ εἰς τὰς ἀρμενικὰς χώρας, ἃς καὶ ἐπέδραμον τὸ πρῶτον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1010 καὶ 1020.

Ἀλλ' εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, ἀπολήξασαν αὐτόχρημα εἰς πόλεμον, προέβησαν οἱ Σελδσουκίδαι τὸ πρῶτον ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ἐνισχυθέντες ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τῆς συγχρόνου ἐκπτώσεως τοῦ τε βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τῶν Φατιμιδῶν τοῦ Καΐρου.

Τὴν δ' αἰτίαν τῆς ῥήξεως διηγοῦνται ὡς ἑξῆς οἱ Βυζαντῖνοι.

Ἐμονάρχει ἤδη ἐν Περσίᾳ ὁ Τογρούλβεης, ἐν δὲ τῇ Ἀσπρακανίᾳ, ἤτοι τῷ Βασπαρουκὰν, ἀντεπροσώπευε τὴν βυζαντιακὴν ἀρχὴν ὡς στρατηγὸς Στέφανος ὁ υἱὸς τοῦ παραδυναστεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ Λειχούδη. Ἠττηθεὶς δὲ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ σουλτάνου, ὁ Κουτλουμοὺς, ὑπὸ τῶν Ἀράβων, καθ' ὧν εἶχεν ἐκπεμφθῆ ὑπὸ τοῦ θείου, ἐζήτησεν ἐλευθέραν δίοδον διὰ τοῦ βυζαντιακοῦ ἐδάφους παρὰ τοῦ Στεφάνου. Τούτου δ' ἀποκρούσαντος τὸ αἴτημα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀντεπεξελθόντος κατ' αὐτοῦ, ὁ Κουτλουμοὺς ἐνίκησε τὸν Λειχούδην, αἰχμαλωτισθέντα καὶ ἐξανδραποδισθέντα εἰς τὸν τοπάρχην τῆς Ταυρίδος. Ἐπανελθὼν δὲ πρὸς τὸν Τογρούλβεην, παρεκίνει αὐτὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάκτησιν τοῦ Βασπαρουκὰν, ἐπαινῶν μὲν τὴν μεγάλην τῆς χώρας εὐφορίαν, σκώπτων δὲ τοὺς Βυζαντίνους αὐτῆς κυρίους ὡς γυναῖκας. Διστάζοντος δὲ τοῦ σουλτάνου ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰναλάβῃ τοιοῦτον ἀγῶνα, ὁ Κουτλουμοὺς ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ, καὶ, καταλαβὼν τὸ Πασὰρ

ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Χορασμίων, ἐπολεμήθη μάτην ὑπὸ τοῦ θείου. Καὶ κατὰ τῶν Ἀράβων δ' ἐπεχείρησε νέον πόλεμον ὁ Τογρούλβεης, ἀλλ' ἡττήθη καὶ αὐτός.

Ἐν τούτοις δ' ἐπιστάντος τοῦ ἔτους 1048 ὁ Τογρούλβεης, ἐλκυσθεὶς ἤδη ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς καθυποτάξεως τοῦ Βασπαρουκὰν, ἀπέστειλε κατ' αὐτοῦ στρατιὰν εἰκοσακισχιλίων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἀνεψιὸν Ἀσὰν τὸν ἐπιλεγόμενον Κωφόν. Ἦρχε δὲ τότε τῆς χώρας, διαδεχθεὶς ὡς στρατηγὸς τῶν Βυζαντίνων τὸν Στέφανον Λειχούδην, ὁ Βούλγαρος Ἀαρὼν ὁ υἱὸς τοῦ Βλαδισθλάβου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Προυσιανοῦ. Οὗτος δὲ μετὰ Κατακαλὼν τοῦ Κεκαυμένου, στρατηγοῦντος τοῦ Ἀνίου καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἀρμενίας, ὃν εἶχε καλέσει εἰς βοήθειαν, συγκρουσθεὶς πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς παρὰ τὸν ποταμὸν Στράγνα, ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν. Αὐτὸς ὁ Ἀσὰν ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ μετὰ τῶν ἀλκίμων τοῦ στρατοῦ, κατησχυμμένοι δὲ καὶ γυμνοὶ ἔφυγον οἱ ὀλίγοι περισωθέντες εἰς τὰς πόλεις τῆς Περσαρμενίας.

Ἡ δὲ πρώτη αὕτη ἀποτυχία τῶν Σελδσουκιδῶν οὐ μόνον δὲν κατηύνασεν αὐτοὺς, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἀπ' ἐναντίας ἀρχὴ ὠδίνων. Καὶ ὁ μὲν Τογρούλβεης, θέλων νὰ ἐκπλύνῃ τὴν ὕβριν, παρεσκεύασεν ἐκ τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ τῶν συμμάχων νέαν μεγάλην στρατιὰν ἑκατοντακισχιλίων ἀνδρῶν, ἧς στρατηγὸν ἐπέστησε τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸν Ἰμβραΐμ Ἰνὰλ, ὃν οἱ Βυζαντῖνοι καλοῦσιν Ἀβράμιον Ἀλείμ. Ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, συνιδὼν ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας ἀγγελμάτων τὸ σοβαρὸν τῶν παρασκευῶν τοῦ σουλτάνου, δὲν ἠρκέσθη εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Κατακαλὼν, ἀλλ' ἐκάλεσεν ὡς συμπράκτορα τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ καὶ ἰσχυρὸν ὑποτελῆ ἡγεμόνα ὀφείλοντα εἰς τὸν Μονομάχον τὴν ἰδίαν ἀρχήν. Ἦτο δὲ οὗτος Λιπαρίτης ὁ ἐκ σινικοῦ καταγόμενος οἴκου ἄρχων τῆς παρὰ τὸν Καύκασον Μεσχίας, ἣν εἶχε λάβει παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, συνδιαλλάξαντος αὐτὸν πρὸς τὸν ὑποτελῆ τοῦ Βυζαντίου ἡγεμόνα τῆς βορείου Ἰβηρίας καὶ Ἀβασγίας Παγκράτιον, ὑβρίσαντα εἰς αὐτὴν αὐτοῦ τὴν κοίτην καὶ ἔπειτ' ἀνθυβρισθέντα καὶ ἀντιπολεμηθέντα ὑπ' αὐτοῦ. Παρίστατο δὲ ἀνάγκη τῆς βοηθείας αὐτοῦ τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ Ἴβηρες ἐν τῷ τελευταίῳ χρόνῳ εἶχον κατορθώσει νὰπαλλαγῶσι τῆς παλαιοτέρας ὑποχρεώσεως τοῦ ἀποστέλλειν εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπικουρικὰς στρατιὰς, ἀντικαταστήσαντες αὐτὴν διὰ παροχῆς χρημάτων.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ Ἰνὰλ, θέλων νὰ ἐπωφεληθῇ τὸν χρό-

νον τῆς ἀπουσίας τοῦ Λιπαρίτου, ὅστις, μετὰ σπουδῆς παρασκευάζων τὴν ἐπίκουρον στρατιάν, δὲν εἶχεν ἀκόμη σπεύσει βοηθὸς τῶν στρατηγῶν τοῦ βασιλέως, ὥρμησεν ἐπὶ τὸ Βασπαρουκάν, ὅπερ εἶχον ἐγκαταλίπει οὗτοι, σπεύσαντες βορειότερον καὶ ἀποφεύγοντες νὰ ἔλθωσιν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πρὸ τῆς συμμίξεως μετὰ τοῦ Λιπαρίτου συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Μονομάχου. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ σουλτάνου, καταλαβὼν τὸ Βασπαρουκὰν καὶ ὑπολαβὼν δειλίαν τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀποχώρησιν τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Κεκαυμένου, ἔσπευσεν εἰς δίωξιν αὐτῶν κατὰ πόδας. Ἐπελήφθη δὲ τῆς πολιορκίας τοῦ Ἄρτζε, κωμοπόλεως πολυανθρώπου καὶ ἐμπορικωτάτης, κειμένης πλησίον τῆς Θεοδοσιουπόλεως. Καὶ ἀντέστησαν μὲν γενναίως οἱ Ἀρτζηνοὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπὶ ἓξ ἡμέρας, ἀντεπεξελθόντες ἐναντίον αὐτῶν ἀπὸ τῶν δωμάτων τῆς ἀτειχίστου κωμοπόλεως διὰ λίθων καὶ ξύλων καὶ τόξων. Ἀλλ' οὐδεμιᾶς τυχόντες παρὰ τῶν βασιλικῶν ἐπικουρίας, ἅτε τοῦ Ἀαρὼν ἐμμείναντος εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως περὶ ἀποφυγῆς συγκρούσεως παρὰ τὰς παρορμήσεις τοῦ Κεκαυμένου, δὲν ἠδυνήθησαν τέλος νὰ καρτερήσωσιν ἐπὶ πλέον, ὅτε περιέβαλον τὰ οἰκήματ' αὐτῶν αἱ ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν ἀναφθεῖσαι φλόγες. Καὶ ὀλίγοι μέν τινες τῶν κατοίκων ἠδυνήθησαν νὰ σωθῶσι φεύγοντες, οἱ δὲ πλεῖστοι, οὓς ὑπερβάλλοντες ἀναβιβάζουσιν εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας οἵ τε Βυζαντῖνοι καὶ Σύροι χρονογράφοι, ἔγειναν παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἢ τῆς μαχαίρας τῶν νικητῶν, οἵτινες καὶ παρὰ τὰς ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς φθορὰς ἀπεκόμισαν πλουσιωτάτην λείαν.

Ἐν τούτοις δὲ συνέμιξε μετὰ τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς καὶ ὁ Λιπαρίτης. Τότε δὲ συναντηθεῖσαι αἱ ἀντίπαλοι στρατιαὶ κατὰ τοὺς πρόποδας βουνοῦ τινος παρὰ τὸ φρούριον Καπετροῦ, κείμενον ἐν τῇ περὶ τὸ Ἀραρὰτ χώρᾳ, ἦλθον εἰς μάχην τὴν 17 πρὸς τὴν 18 Σεπτεμβρίου τοῦ 1048. Καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῆς βασιλικῆς παρατάξεως κατεῖχεν ὁ Κεκαυμένος, τὸ δ' ἀριστερὸν ὁ Ἀαρών, ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἐτάσσετο ὁ Λιπαρίτης. Καὶ τὰ μὲν κέρατα τῶν δύο Βυζαντίνων στρατηγῶν ἐνίκησαν, καὶ, τρέψαντα εἰς φυγήν, ἐδίωξαν τοὺς πολεμίους μέχρι βαθείας νυκτός· ὁ δὲ Λιπαρίτης, ἀποβαλὼν τὸν ἀνεψιὸν καὶ ὑπασπιστὴν Τσορτοβάνελ, πεσόντα ἐν τῇ μάχῃ, ἐλάσας μετὰ βιαίας ὁρμῆς, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου φονευθέντος καὶ ἐζωγρήθη ὑπὸ τῶν Σελδσουκιδῶν.

Καθμεία δ' ἕνεκα τῆς ζωγρήσεως ταύτης τοῦ Λιπαρίτου ὑπῆρξεν

ἡ νίκη τῶν δύο κεράτων, καὶ ἀπεγνωσμέναι διεσπάσθησαν ἀπ' ἀλλήλων αἱ στρατιαὶ τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Κεκαυμένου. Ἀλλ' ὁ Ἰνὰλ δὲν ἐπωφελήθη προσηκόντως τὴν σύγχυσιν ταύτην τῶν νικητῶν, τοῦτο μὲν ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀπωλειῶν, ἃς εἶχεν ὑποστῆ κατὰ τὴν μάχην, τοῦτο δὲ ἀρκεσθεὶς εἰς τὸ εὐτύχημα τῆς συλλήψεως τοῦ Λιπαρίτου, καὶ διὰ ταχυτάτων πορειῶν ἐπανέζευξε πρὸς τὸν σουλτάνον, συναπάγων τὸν αἰχμάλωτον. Οὐδ' εἶχεν ἄδικον, καθ' ἃ κατεφάνη ἐκ τῆς ταραχῆς τοῦ Μονομάχου, ὅστις, θέλων διὰ πάσης θυσίας νὰ σώσῃ τὸν σύμμαχον, ἦλθεν εἰς διαπρεσβεύσεις πρὸς τὸν Τογρούλβεην περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀπαιτήσεων τῶν Σελδσουκιδῶν, ἀξιούντων φόρον παρὰ τοῦ βασιλέως, εἰς συνθήκην μὲν εἰρήνης αὐτόχρημα δὲν ἀπέληξαν αἱ διαπραγματεύσεις· ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ μὲν σουλτάνος ἀπέλυσε τὸν Λιπαρίτην ὑπὸ τὸν ὅρον μηδέποτε νὰ κινήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ Μονομάχος ἐπέτρεψε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνάκτισιν ἀρχαίου μωαμεθανικοῦ τζαμίου, ὅπερ, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ τρίτου αἰῶνος τὸ πρῶτον οἰκοδομηθέν, εἶχεν ἔκτοτ' ἐρειπιωθῆ. Ἦτο ἡ πρώτη ἐν Βυζαντίῳ κατάκτησις τοῦ κορανίου, ὅπερ ἔμελλε νὰ εἰσελάσῃ μετὰ τέσσαρας αἰῶνας εἰς τὴν πίπτουσαν βασιλεύουσαν μετὰ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ.

κγ'

Ὁ πρὸς τοὺς Πατζινάκας πόλεμος.

Μόλις δ' εἶχε περατωθῆ ὁ πρῶτος οὗτος πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πόλεμος, καὶ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία εὑρέθη ἠναγκασμένη νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς Πατζινάκας.

Εἴδομεν τὰς ἐναντίον τῶν εὐρωπαϊκῶν θεμάτων τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐπιδρομὰς τοῦ ταταρικοῦ φύλου τῶν ἀμαξοβίων Πατζινάκων. Αὗται δὲν ἔπαυσαν μὲν καὶ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1027 ἐκνίκησιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Διογένους, ἐπανελήφθησαν δὲ συχνότεραι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1034 ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος. Ἀλλὰ κυρίως ηὐξήθη ἡ δύναμις τῶν Πατζινάκων ἀπὸ τοῦ χρόνου καθ' ὃν

ἀνεδείχθη παρ' αὐτοῖς ὁ Τυράχ. Ἀντίπαλος δὲ τούτου ἀνεφάνη ὁ Κεγένης, ἀνὴρ ἄσημος μὲν τὸ γένος ἀλλ' ἀνδρεῖος καὶ δεινὸς ἐν τοῖς πολέμοις. Ἡ δ' ἐμφύλιος τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ῥῆξις μέχρι μέν τινος ὠφέλει τὸ Βυζάντιον, ἀπαλλάσσουσ' ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Πατζινάκων, ἀλλ' ἔπειτα περιέπλεξεν αὐτοὺς τοὺς Βυζαντίνους εἰς δεινὸν πόλεμον πρὸς τὸν Τυρὰχ ὡς συμμάχους τοῦ Κεγένη.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο ἀντιπάλων ἦτο κρύφιος τὸ κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἔπειτα ὁ Κεγένης ἀπέστη φανερῶς ἀπὸ τοῦ Τυρὰχ, κρυπτόμενος εἰς τὰ περὶ τὸν Βορυσθένην ἕλη καὶ συναποστήσας δύο τῶν δεκατριῶν γενεῶν, εἰς ἃς διηροῦντο οἱ κατὰ πατριὰς ζῶντες Πατζινάκαι. Ἀλλ' ἀντεπεξελθὼν κατὰ τοῦ ἀποστάτου ὁ Τυρὰχ μετὰ τῶν πολὺ μεγαλειτέρων δυνάμεων τῶν ἑνδεκα πιστῶν εἰς αὐτὸν γενεῶν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν Κεγένην, ὅστις, περιπλανώμενος τὸ πρῶτον, μίαν εὗρε τέλος μόνην ὁδὸν σωτηρίας, νὰ προσέλθῃ πρὸς τὸν Μονομάχον. Καταφυγὼν δ' εἰς νησίδά τινα παρὰ τὸ Δορύστολον μετ' ἀνδρῶν εἰκοσακισχιλίων ἐμήνυσε τὴν προσχώρησιν αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις, δεξιωθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐβάπτισε μὲν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἐτίμησε δὲ πατρίκιον. Συνέβη δὲ τοῦτο πιθανῶς ἤδη τῷ 1047.

Ἡ δ' εἰς τοὺς Βυζαντίνους προσχώρησις τοῦ Κεγένη, λαβόντος παρὰ τοῦ βασιλέως τρία φρούρια τῶν ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ Ἴστρου ἱδρυμένων καὶ ἐπιτραπέντος τὴν ἀπὸ τῶν ὁμοφύλων ἄμυναν τῶν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ βυζαντιακῶν χωρῶν, ἠρέθισε τὸν Τυρὰχ, ὅτε μάλιστα ὁ Κεγένης διὰ διαφόρων ἐφόδων ἠνώχλει τοὺς Πατζινάκας. Διό, ἐπιστάντος τοῦ χειμῶνος τοῦ 1048 καὶ ἀποκρυσταλλωθέντος τοῦ Δουνάβεως, διέβη ὁ Τυρὰχ τὸν ποταμὸν πανστρατιᾷ. Καὶ ἀναβιβάζεται μὲν ἡ δύναμις αὐτοῦ εἰς ὀκτακοσίας χιλιάδας, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶνε πάντως ὑπερβολικός. Αἱ δύο μετὰ τοῦ Κεγένη συναποστᾶσαι πατριαὶ ἀνήρχοντο εἰς εἰκοσακισχιλίους ἄνδρας· καὶ διπλασίαν δὲ τὸν ἀριθμὸν ἂν ἀποδεχθῶμεν ἑκάστην τῶν ὑπολειπομένων ἑνδεκα, ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν περὶ τὸν Τυρὰχ μαχητῶν εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀνήρχετο εἰς πλείονας τῶν διακοσίων πεντήκοντα χιλιάδων. Μόνον δὲ διὰ τοιαύτης γενναίας ἐλαττώσεως τοῦ πλήθους τῶν ἐπιδρομέων δύναται νὰ πιστευθῇ καὶ ἐννοηθῇ ἡ ἧττα ἣν ὑπέστη ὁ Τυρὰχ παρὰ τοῦ Κεγένη. Συνέπραττον δὲ μετ' αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ ἄρχων τῶν παριστρίων πόλεων, ἤτοι στρατηγὸς τῶν δυνάμεων τῆς εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑποτεταγμένης ἀρχαίας Βουλγαρίας, Βασίλειος μοναχὸς ὁ ἡγεμὼν τῆς

Βουλγαρίας, ἤτοι πιθανῶς τῆς νέας τῆς περὶ τὴν Ἀχρίδα, καὶ ὁ δοὺξ Ἀδριανουπόλεως Κωνσταντῖνος ὁ Ἀριανίτης, ἡγούμενος τῶν μακεδονικῶν ταγμάτων. Συνετέλεσε δ' οὐ μικρὸν εἰς τὴν ἐκνίκησιν τῶν Πατζινάκων καὶ ἡ κοιλιακὴ νόσος ἡ καταλαβοῦσ' αὐτοὺς ἕνεκα τῶν περὶ τὴν βρῶσιν καὶ πόσιν καταχρήσεων, ἃς ἐγέννησεν ἡ ἀφθονία τῶν ζώων, ἣν εὗρον ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ, καὶ ὁ πολὺς οἶνος καὶ τὰ ἐκ μέλιτος παρασκευαζόμενα πόματα.

Οἱ Πατζινάκαι, πάσχοντες ὑπὸ τῆς νόσου, κατατρυχόμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, ἡττήθησαν εὐχερῶς ἅμα τῇ κατ' αὐτῶν ἐπιθέσει

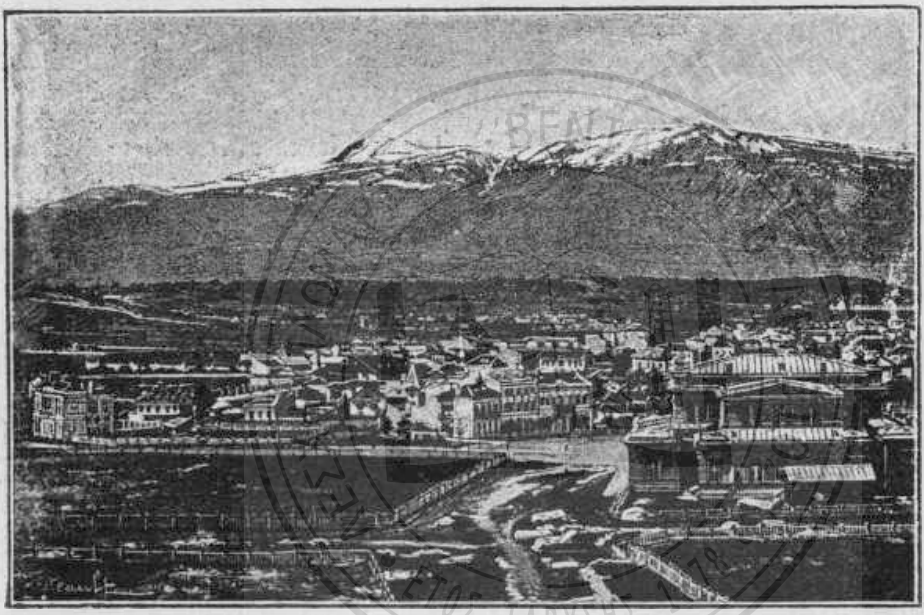

ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

τοῦ Κεγένη καὶ τῶν βασιλικῶν. Ὅ τε Τυρὰχ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν παρεδόθησαν εἰς τοὺς νικητάς. Καὶ ὁ μὲν Κεγένης προέτεινε νὰ σφαγῶσι πάντες ἡδηδὸν, ἀλλ' ἐπεκράτησε φιλανθρωποτέρα γνώμη, καὶ οἱ ἡττηθέντες διεσκεδάσθησαν ἐν ταῖς ἐρήμοις πεδιάσι τῆς Βουλγαρίας καὶ ἀλλαχοῦ ὡς πάροικοι γεωργοὶ δασμοφοροῦντες. Κυριώτατα δὲ κέντρα τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν ὑπῆρξαν τὰ περὶ τὴν Σαρδικὴν, ἤτοι τὴν σημερινὴν Σοφίαν, καὶ τὰ περὶ τὴν Ναϊσσὸν πεδία. Ὁ δὲ Τυρὰχ καὶ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τῶν περὶ αὐτὸν ἐπιφανῶν ἦχθησαν εἰς τὰ βασίλεια, καὶ βαπτισθέντες ἠξιώθησαν μεγάλων παρ' αὐτοῦ τιμῶν· συνεβαπτίσθησαν δὲ καὶ ἄλλοι τῶν Πατζινάκων πάμπολλοι. Ἡ δὲ Κων-

σταντινούπολις ἐπανηγύριζεν ἕνα τῶν ὡραιοτέρων θριάμβων τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅτε τὴν 23 Ἀπριλίου 1049 ἠκούετο πάλιν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ μεγάλου τροπαιοφόρου Γεωργίου, ἐν τῇ φερωνύμῳ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου, παρισταμένου τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ φωνὴ Ἰωάννου τοῦ Μαυρόποδος τοῦ ἔπειτα μητροπολίτου Εὐχαΐτων δοξάζοντος τὸν θεὸν καὶ γεραίροντος τὸν Μονομάχον διὰ *τὴν νῦν γενομένην ἐπὶ τοῖς βαρβάροις θαυματουργίαν*.

Οὕτως οἱ Πατζινάκαι ἐφαίνοντο τελείως ὑποταχθέντες ὑπὸ τοὺς Βυζαντίνους, τοῦτο μὲν γεωργοῦντες χώρας εἰς αὐτοὺς κληρωθείσας, τοῦτο δὲ δυνόμενοι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἐπίκουροι τῆς βασιλείας ἐν τοῖς πολέμοις. Τοῦτο τοὐλάχιστον διενοήθη ὁ Μονομάχος, ὅτε καὶ

ΓΕΩΡΓΟΙ, ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

πάλιν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ διεταράχθησαν τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν. Καὶ τοῦ μὲν ἄρχοντος τοῦ Τιβίου Ἀπλησφάρη τὴν νέαν ὁρμὴν ἀνέστειλεν ἡ κατ' αὐτοῦ ἐκπεμφθεῖσα μεγάλη βυζαντιακὴ δύναμις, ἀναγκάσασ' αὐτὸν νὰ εἰρηνεύσῃ. Μακρότεροι δ' ὑπῆρξαν οἱ νέοι πρὸς τὸν Τογρούλβεην ἀγῶνες, ὅστις μάτην ἐπειράθη τῆς πολιορκίας τοῦ ὀχυροῦ Μαντζικίερτ καὶ ἄλλως δ' ἐξηκολούθησε πολεμῶν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, τὸ πλεῖστον ἄνευ ἐπιτυχίας. Καὶ συνέβησαν μὲν ταῦτα ἀργότερον, πιθανῶς τῷ 1053, ἀλλ' ἦδη πρότερον, ἀρχομένων τῶν νέων ἐπιθέσεων τῶν Τούρκων, ἀπεφάσισεν ὁ Μονομάχος νὰποστείλῃ κατ' αὐτῶν πλὴν τῶν εἰκείων δυνόμεων καὶ δεκαπεντακισχιλίους Πατζινάκας, ὧν ἐπέστησε τέσσαρας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιφανῶν ὁμοφύλων αὐτῶν. Ἀλλ' οὗτοι μόνον μέχρι τῆς Μελιτηνῆς ἐνέμειναν εἰς τὴν πρὸς

τὸν βασιλέα πίστιν, ἐκεῖθεν δὲ, ἑπόμενοι εἰς ἕνα τῶν ἰδίων ἡγεμόνων, τὸν Καταλείμ, κατώρθωσαν νὰ ποδράσωσι, μετὰ ποικίλας δὲ περιπετείας διεσώθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, καὶ, ἑνωθέντες μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ὁμοφύλων, διέβησαν πάντες ὁμοῦ τὸν Αἷμον.

Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἠδυνήθη Κωνσταντῖνος ὁ Ἀριανίτης, ἐξελθὼν ἐπ' αὐτοὺς ἐξ Ἀδριανουπόλεως, νὰναστείλῃ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ ἕνεκεν ἀδεσπότων συκοφαντιῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κάθειρξις τοῦ Κεγένη καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐνίσχυσε τοὺς Πατζινάκας, ἀποσκιρτησάντων εἰς αὐτοὺς καὶ τῶν περὶ τὸν Κεγένην, βαρέως φερόντων τὴν σύλληψιν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν. Ἀντεπεξελθὼν δὲ τότε καὶ πάλιν ὁ Ἀριανίτης ἐναντίον τῶν ἡνωμένων Πατζινάκων, στρατοπεδευσμένων κατὰ τὰς νοτίους ὑπωρείας τοῦ Αἵμου οὐ μακρὰν αὐτῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ συναντήσας αὐτοὺς περὶ τὴν Διάβολιν, ὑπέστη τὸ θέρος τοῦ 1049 δεινὴν ἧτταν. Ἐφονεύθησαν δὲ κατὰ τὴν μάχην καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατηγοῦντες Θεόδωρος Στραβομύτης καὶ Πολύς, ἄλλοτε συνεργοὶ τοῦ Τορνικίου, ἐγκαταλιπόντες ἔπειτα τὸν ἀποστάτην.

κδ'

Τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Μονομάχος ἀπέλυσε μὲν τὸν Τυρὰχ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐν χρυσῇ αἰχμαλωσίᾳ κρατουμένους ἐν Βυζαντίῳ, δόντας τὴν ἔνορκον ὑπόσχεσιν, ὅτι μέλλουσι νὰ κατευνάσωσι τοὺς ὁμοφύλους, μετεκαλέσατο δ' ἐκ τῆς Ἀσίας τὰ πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πολεμοῦντα τάγματα, ἐπελθούσης προσωρινῆς πρὸς τὸν Τογρούλβεην διαλλαγῆς. Καὶ στρατηγὸν μὲν αὐτοκράτορ' ἀνέδειξεν ἄνδρα τυγχάνοντα τῆς ἀπεριορίστου αὐτοῦ προστασίας καὶ ἐμπιστοσύνης ἕνεκα προτέρων πρὸς τὸν Μονομάχον ὑπηρεσιῶν, τὸν ἄλλοτε μοναχὸν, νῦν δὲ κραταιότατον ἐν τῇ αὐλῇ Νικηφόρον· συνεξέπεμψε δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν Κατακαλὼν Κεκαυμένον καὶ τὸν Ἐρβέβιον Φραγκόπωλον, ξένον ἄρχοντα τότε τῶν Βαράγγων.

Ἀλλ' ὁ μὲν Τυρὰχ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἔσπευσαν παρασπονδήσαντες νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῶν ὁμοφύλων, ὁ δὲ ἀρχιστράτηγος τῶν βασιλικῶν δυνάμεων, ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ βασιλικῇ προστασίᾳ καὶ μὴ πειθόμενος

εἰς τὰς συνετὰς συμβουλὰς τοῦ περιδόξου Κατακαλών, ἤγαγε τὴν εἰς αὐτὸν ἐμπεπιστευμένην στρατιὰν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1049 εἰς δεινὴν ἧτταν. Οἱ Πατζινάκαι εἶχον μετὰ τὴν νίκην τοῦ παρελθόντος ἔτους διαβῆ καὶ πάλιν τὸν Αἷμον· τοῦτον δὲ διαβὰς καὶ ὁ Νικηφόρος μετὰ τῶν συστρατήγων διὰ τῆς Σιδηρᾶς πύλης συνεκρούσθη πρὸς αὐτοὺς ἔν τινι χώρῳ καλουμένῳ Διακενὲ οὐ μακρὰν τῶν Ἑκατὸν βουνῶν. Πρῶτοι ἔδωκαν τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς αὐτὸς ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ Φραγκόπωλος, οἱ δὲ νικηταὶ ἔγειναν κύριοι πολλῶν ἁρμάτων καὶ αὐτοῦ τοῦ στρατοπέδου τῶν ἡττηθέντων μετὰ τῆς ἀποσκευῆς αὐτῶν. Μόνος δὲ διεκρίθη καὶ κατὰ ταύτην τὴν μάχην ὁ γενναῖος Κεκαυμένος. Οὗτος, στρατηγῶν τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ἔπεσε σχεδὸν νεκρός, λαβὼν δύο καιρίας πληγάς, ἕως Πατζινάκης, γινώσκων αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς ὁ Κατακαλὼν ἦρχε τῶν παρὰ τὸν Ἴστρον φρουρίων, ἀνεγνώρισεν ἐν ᾧ ἐσκύλευε τοὺς νεκροὺς χαμαὶ κείμενον, καὶ, ἀπαγαγὼν εἰς τὴν ἰδίαν σκηνήν, ἐθεράπευσε φιλανθρώπως.

Ἡ δὲ νίκη αὕτη ἐθράσυνε τοὺς Πατζινάκας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὴν 8 Ἰουνίου 1050 ἐθάρρησαν νὰ καταβῶσι μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἧς ἡ φύλαξις εἶχεν ἀνατεθῆ ὑπὸ τοῦ Μονομάχου εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Ἀριανίτην, ἀναδειχθέντα στρατηγὸν αὐτοκράτορα πρὶν ἢ οὗτος συντάξας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ δυνηθῇ νὰ ἐκδράμῃ πρὸς βορρᾶν κατ' αὐτῶν. Ἡ δ' ἐσπευσμένη κατὰ τῶν ἐπελθόντων Πατζινάκων ἔξοδος τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀριανίτην τεταγμένου παρατόλμου στρατηγοῦ Σαμουὴλ Βούρτζη συμπαρέσυρεν ἐν τέλει εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχιστράτηγον, ὅστις καὶ πληγωθεὶς θανασίμως ἀπέθανε μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Ἔπεσε δὲ καὶ ὁ πατρίκιος Μιχαὴλ ὁ Δοκειανός, καὶ οἱ Βυζαντῖνοι, τραπέντες εἰς φυγὴν πρὸς τὸν περιβάλλοντα τὴν πόλιν χάρακα, μικροῦ δεῖν ὑφίσταντο πανωλεθρίαν. Ἀλλ' αἴφνης βέλος ἀπὸ καταπέλτου τοξευθὲν ἔπληξεν ἕνα τῶν ἀρχηγῶν τῶν Πατζινάκων, καὶ ἐπήνεγκε κατάπληξιν εἰς αὐτούς, αὐξηθεῖσαν ἔτι μᾶλλον ὅτ' ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως πρὸς διάσωσιν τῶν εἰς ἐσχάτην ἀπόγνωσιν περιελθόντων Βυζαντίνων ὁ πρωτοσπαθάριος Νικήτας ὁ Γλαβᾶς. Διό, δειλιάσαντες τέλος οἱ Πατζινάκαι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ὑποχωρήσαντες.

Ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Αἵμου διαβάντες καὶ πάλιν δὲν ἔπαυσαν ληιζόμενοι δι' αἰφνιδίων ἐπιδρομῶν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην καὶ σφάζοντες μὲν ἀνηλεῶς αὐτὰ τὰ θηλάζοντα νήπια, τολμῶντες δὲ νὰ προβαίνωσι καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν περιχώρων τῆς βασιλευούσης.

Ὁ δὲ Μονομάχος, ὃν εἶχε φοβήσει ἡ κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπόπειρα, ἀπεδέχθη μὲν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1050 πρότασιν τοῦ Κεγένη νὰ εἰρηνεύσῃ τοὺς ὁμοφύλους, ἀπολυόμενος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἱρκτῆς, ἐκάλεσε δ' ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ νέαν δύναμιν εἰκοσακισχιλίων περὶ τὸν Ταῦρον ἱπποτοξοτῶν. Καὶ ὁ μὲν Κεγένης ἐφονεύθη ἐπιόρκως ὑπ' αὐτῶν τῶν Πατζινάκων, ἡ δ' ἐκ πολλῶν ἐθνῶν σύμμικτος στρατιὰ τῶν βασιλικῶν, συγκειμένη ἐξ Ἑλλήνων τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀσίας καὶ ἐκ Νορμαννῶν καὶ Βαράγγων, ἐπετράπη εἰς τὸν πατρίκιον Νικηφόρον τὸν Βρυέννιον, ἀνάγοντα τὸ γένος εἰς οἶκον ἐπιφανῆ ἀπὸ τοῦ ἑνάτου αἰῶνος. Ἐδόθη δ' εἰς τὸν Βρυέννιον τὸ ἐπώνυμον ἐθνάρχου· συστράτηγον δ' αὐτοῦ ἀνέδειξεν ὁ βασιλεὺς τὸν πατρίκιον Μιχαὴλ τὸν πιθανῶς ἕνεκα τῆς ἀρχηγίας τῶν Βαράγγων ἐπονομαζόμενον Ἀκόλουθον.

Ἐπιληφθέντες δ' οὗτοι γενναίως τοῦ ἀνατεθέντος εἰς αὐτοὺς ἔργου, τὸ μὲν πρῶτον ἤρχισαν προσβάλλοντες χωριστὰ διαφόρους μοίρας τῶν Πατζινάκων καὶ καθαίροντες τὴν Θράκην. Ἔπειτα δὲ, ὅτε οἱ πολέμιοι, στενοχωρούμενοι ὑπὸ τῶν ἐπανειλημμένων ἐκείνων ἐπιθέσεων, ἤρχισαν περιοριζόμενοι εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐπέπεσον περὶ τὴν Χαριούπολιν κατ' αὐτῶν, ἀπροφυλάκτων ὄντων καὶ κωμαζόντων, καὶ ἐφόνευσαν ἅπαντας τοὺς ἐκεῖ εὑρεθέντας. Τοιαύτην δὲ πτόησιν ἐπήνεγκεν εἰς τοὺς Πατζινάκας ἡ ἀνδραγαθία ἐκείνη τῶν Βυζαντίνων στρατηγῶν, ὥστε ἀραιαὶ ὑπῆρξαν αἱ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν κατὰ τὸ 1051 καὶ 1052. Τῆς δ' ἀναθαρρήσεως τοῦ βασιλέως ἀπόδειξις εἶνε καὶ ἡ εἰς τὸν Μιχαὴλ Ἀκόλουθον τῷ 1052 ἀνάθεσις τῆς στρατηγίας τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ δυνάμεων κατὰ τοῦ Τογρούλβεη, νέας ἐπιχειροῦντος εἰς τὴν χώραν ἐπιδρομάς. Ἀναγκάσας δ' ὁ Ἀκόλουθος εἰς ἀναχώρησιν τὸν σουλτάνον τῶν Τούρκων, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπετράπη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τὸν ἐπὶ τοὺς Πατζινάκας πόλεμον.

Ο ΜΟΝΟΜΑΧΟΣ
ΕΙΚΩΝ ΕΠΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ
ΕΝ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙ

Ὁ Μονομάχος, ἀποφασίσας νὰπαλλαγῇ ὁριστικῶς τοῦ Τυρὰχ, ἀνέθηκεν εἰς τὸν Μιχαὴλ τὴν ἀρχηγίαν τῆς προτέρας στρατιᾶς, αὐξηθείσης

διὰ νέων δυνάμεων μετακληθεισῶν ἐξ Ἀσίας. Συμπαρέζευξε δ' εἰς αὐτὸν τὸν σύγκελλον Βασίλειον, ἡγούμενον τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ βασιλικῶν στρατευμάτων, ἅτινα πρότερον μὲν ἦσαν ἀπησχολημένα πιθανῶς ἕνεκα νέας στάσεως τῶν Σέρβων, τώρα δὲ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Τυρὰχ πόλεμον μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν Μιχαηλᾶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Στεφάνου ἢ Βοϊσθλάβου, ὅστις ἦτο ἀρχηγὸς τῶν Σέρβων. Ἀλλὰ καὶ τῆς νέας ἐναντίον τῶν Πατζινάκων σταλείσης στρατιᾶς φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ ἀποτυχία. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ βασιλέως περιέζωσαν μὲν τὸν Τυρὰχ πέραν τοῦ Αἵμου ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ κατὰ τὴν μεγάλην Πρεσθλάβαν. Ὅτε δὲ ματαίως πολιορκοῦντας ἐπέλιπον αὐτοὺς τὰ τρόφιμα, παρεσκευάσθησαν ἀποχωρήσωσιν ἐν σιγῇ. Ἀλλ' ἐννοήσας τοῦτο ὁ Τυρὰχ ἔκλεισε μὲν διὰ πολλοῦ πλήθους τὰς παρόδους δι' ὧν ἔμελλον νὰ διέλθωσιν, ἐπέπεσε δὲ κατ' αὐτῶν ἐξερχομένων ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Πολλὴ δ' ὑπῆρξεν ἡ σφαγὴ τῶν βασιλικῶν, τραπέντων εἰς φυγήν. Μεταξὺ δὲ τῶν πεσόντων ἦτο καὶ ὁ σύγκελλος Βασίλειος, εἷς τῶν ἄλλοτε μοναχῶν ἐκείνων οὓς μάτην ἐπειρᾶτο νἀναδείξῃ ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς εὐνοίας αὐτοῦ δοκίμους στρατηγούς. Ὁ δὲ Μιχαὴλ ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν μετὰ τῶν διασωθέντων.

Εἰς τὸν βασιλέα ἐπεβάλλοντο νέαι παρασκευαί. Ἀλλὰ τίς ἠγγυᾶτο, ὅτι καὶ νέα στρατιὰ στελλομένη δὲν ἤθελεν ὑποστῇ καὶ αὐτὴ πανωλεθρίαν ὁμοίαν πρὸς τὰς ἀπὸ τετραετίας ἤδη συγκλονούσας πέραν ἢ ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως; καὶ ἐξαντλούσας τὸ κράτος; Τοιαῦται ὑπῆρξαν τῷ 1053 αἱ σκέψεις αἱ ἀναγκάσασαι τὸν Μονομάχον νὰ προβῇ εἰς τριακονταετεῖς σπονδὰς πρὸς τὸν Τυράχ. Συνετέλεσε δ' ἄλλως εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ βασιλέως πιθανῶς καὶ ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος διάρρηξις τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους τῷ 1049 ὁμολογηθεισῶν συνθηκῶν. Ὅρος δὲ τῶν μετὰ τοῦ Τυρὰχ σπονδῶν ἦτο πιθανῶς ἡ καὶ πάλιν παραχώρησις τοῦ δικαιώματος τῆς ἐγκαταστάσεως παρὰ τὸν Ἴστρον, ἔνθα πρῶταί εἶχον κατοικισθῇ αἱ πατριαὶ τοῦ Κεγένη, καὶ περὶ τὴν Σαρδικὴν καὶ Ναϊσσόν, ἔνθα ἐγκαθιδρύθησαν ἔπειτα πρὸ τῆς ἀποστασίας αὐτῶν οἱ περὶ τὸν Τυρὰχ Πατζινάκαι. Ὑπεσχέθησαν δὲ φιλίαν καὶ εἰρήνην πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, ἀπαλλαγέντες, καθ' ἃ φαίνεται, πάσης δασμοφορίας.

Ἅμα δὲ τῇ ἀπὸ τῶν Πατζινάκων ἀπαλλαγῇ ἔστρεψεν ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες μετὰ τὴν ἀνά-

κλησιν τοῦ Μιχαὴλ Ἀκολούθου ἐπανέλαβον τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν τῷ 1053, πειραθέντες ματαίως καὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Μαντζικίερτ, καθ' ἃ εἴδομεν ἀνωτέρω. Στρατηγοὶ δὲ τῶν Βυζαντίνων κατὰ τὸν νέον τοῦτον ὡς τὸ πλεῖστον εὐτυχῆ πρὸς τὸν Τογρούλβεην πόλεμον ὑπῆρξαν πρῶτον μὲν Βασίλειος ὁ Καπηνός, ἔπειτα δὲ Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος καὶ Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός. Ἡ δὲ δεξιὰ αὐτῶν στρατηγία ἠνάγκασε τέλος τῷ 1054 τὸν σουλτάνον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ἀρμενίαν· στρατεύσας δ' εἰς τὸ Βαγδάτιον ὑπὸ τὸ πρόσχημ' ἀπελευθερώσεως τοῦ χαλίφου Ἀλκαὶμ ἐξεδίωξε τῷ 1055 τοὺς ἐν τῇ πόλει ἀπὸ μακροῦ δυναστεύοντας χαλίφας καὶ ἔγεινε κύριος τοῦ χαλιφάτου.

κε'

Μιχαὴλ ὁ Κηρουλλάριος.

Ἡ ῥῆξις τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς ἐκκλησίας ἡ ἐπελθοῦσα ἐπὶ Φωτίου δὲν ἤγαγεν ἀμέσως, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, εἰς διάσπασιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἢ μᾶλλον αἱ ἐξωτερικαὶ σχέσεις τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου δὲν ἔπαυσαν. Ποικίλαι ὑπῆρξαν ἀληθῶς αἱ περιπέτειαι τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῶν δεκαεπτὰ πρώτων πατριαρχῶν τῶν διαδεχθέντων τὸν Φώτιον καὶ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ἐν Ῥώμῃ πρώτων διαδόχων τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Φωτίου. Βαρεῖαι δ' ἐξηνέχθησαν πολλάκις ἐν τῇ ἐξάψει τῶν ἔπειτ' ἀποσχισθεισῶν ἀπ' ἀλλήλων ἐκκλησιῶν ἑκατέρωθεν κατηγορίαι κατὰ πολλῶν τῶν καταλαβόντων τοὺς θρόνους τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας Ῥώμης. Ἀλλ' ὁ ἀμερόληπτος κριτὴς ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι οὐχὶ σπανίως ἐσυκοφαντήθησαν ἐμπαθῶς πατριάρχαι διακεκριμένοι καὶ πάπαι ἐξαίρετοι. Ἐξ ἑτέρου δ' ἔγεινε μὲν πολλάκις, μάλιστα ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περὶ ἐπικρατήσεως ἐν Ἰταλίᾳ ἀγώνων τῶν Ὀθώνων, ὁ παπικὸς θρόνος ἕρμαιον παπῶν ὅλως ἀνταξίων τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ δὲν ὑπελείφθη ἐνίοτε καὶ τὸ πατριαρχεῖον. Ἂν ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἔχει νὰ καταμεμφθῇ τῆς θηλυπρεπείας τοῦ πάπα Ἰωάννου Η' τῆς ἀγαγούσης εἰς τὸν περὶ τῆς παπίσσης Ἰωάννης θρῦλον ἢ νὰ οἰκτείρῃ τὸν ἐπὶ τῆς λεγομένης Πορνοκρατίας δεκαεννεαέτη πάπαν Ἰωάννην ΙΒ' τὸν ἔγγονον τῆς περιβοήτου Μαροζίας, ἡ Δύσις δύναται

νάντεπιρρίψῃ εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν ἐπὶ τὴν πατριαρχείαν ἀναρρίχησιν τοῦ ἱππεμανοῦς πατριάρχου Θεοφυλάκτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ, καὶ τὴν φιλοχρηματίαν τοῦ ἀντὶ ἀδροῦ ἀργυρίου ἀπεμπολοῦντος τὰ πάντ' Ἀλεξίου. Καὶ ἐν τούτοις ἀντεγκλήσεις τοιαῦται συνεβιβάζοντο πολλάκις πρὸς εἰρηνικὴν κατὰ τὸ φαινόμενον συμβίωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἡ ἑτέρα δ' αὐτῶν δὲν ὤκνει ἐνίοτε νὰ γίνηται συνένοχος τῆς ἀντιπάλου, συνεπιδοκιμάζουσα τὰ σκάνδαλα, καθ' ἃ συνέβη ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Θεοφυλάκτου, οὗ τὴν χειροτονίαν ἐνέκρινεν ἡ Ῥώμη. Οὔτε ἡ στάθμησις τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἀξιώματος τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν παπῶν, οὔτε τῶν ἐπισκόπων ἢ ἱερέων αἱ καταχρήσεις, αἵτινες δὲν ἔλειπον ἀμφοτέρωθεν, ἤγαγον κυρίως εἰπεῖν εἰς τὸ σχίσμα, οὔτε ἄλλοι λόγοι εἰς τὸν ἠθικὸν ἀναγόμενοι κόσμον, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἡ ἀμφισβήτησις τῶν πρωτείων παρ' ἑκατέρας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ἐξ ἀντιδιαφερομένων πολιτικῶν συμφερόντων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως διάσπασις. Κατὰ ταῦτα δὲ τὸ γεννηθὲν χάσμα ὑπῆρξε μᾶλλον πολιτικὸν καὶ ἐθνικὸν ἢ ἐκκλησιαστικόν, ἡ δὲ διαφορὰ ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸ δόγμα περὶ τῶν θείων ἐχρησίμευσεν ἀμφοτέρωθεν εἰς ἐπικάλυψιν ἀφορμῶν γηίνων.

Τὸ χάσμα δ' ἐκεῖνο, ἀνεφγμένον ἀπὸ μακροῦ καὶ ἔτι μᾶλλον ὑπορυσσόμενον ὁσημέραι διὰ τῆς διαλεκτικῆς σοφίας καὶ τῶν ἀνενδότων ἀντισχυρισμῶν τῶν ἑκατέρωθεν θεολόγων, ηὐρύνθη ἔτι μᾶλλον ἕνεκα τοῦ περὶ τῶν ἰταλικῶν θεμάτων πολιτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν Δύσιν. Ἡ ἀλλοπρόσαλλος καὶ συνήθως ἐχθρικὴ πρὸς τοὺς Ἕλληνας πολιτεία τῶν παπῶν δὲν ἦτο ἀμέτοχος τῆς βαθμιαίας ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Ἰταλίας ἐκπτώσεως τῆς βυζαντιακῆς δυνάμεως τῆς ἀγαγούσης τέλος εἰς τὴν διὰ τῶν Νορμαννῶν κατάλυσιν τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχῆς τῶν Βυζαντίνων. Οὐδ' εἶνε τυχαία ἡ σύμπτωσις τοῦ σχίσματος πρὸς τοὺς χρόνους καθ' οὓς τὸ Βυζάντιον ἀπέβαλλε τὴν Ἰταλίαν, ἐκνικώμενον ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, ἐπιχαιρόντων καὶ ἐν μέρει συμπραττόντων τῶν παπῶν.

Τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος 1043, καθ' ὃ ἠναγκάζετο νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἰταλίας ὁ Μανιάκης, ἐγκαταλείπων τὴν Ἰταλίαν ἔρμαιον εἰς τὴν ἀδυνατοῦσαν νὰ ντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς βασιλικὴν στρατιάν, ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὴν 25 Μαρτίου, τριάκοντα καὶ δύο ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοχρημάτου Ἀλεξίου, ὁ Μιχαὴλ Κηρουλλάριος.

Μιχαὴλ ὁ Κηρουλλάριος, Βυζάντιος ὢν τὴν πατρίδα, εἶχεν ἐνωρὶς διακριθῆ διὰ τῆς παιδείας αὐτοῦ καὶ διαπρέψει ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἀλλὰ πνεύματος ὢν ἀνησύχου καὶ ἀποδοκιμάζων τὴν πολιτείαν Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος ἔγεινε τῷ 1040 ἀρχηγὸς συνωμοσίας ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, ἧς συμμετεῖχε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς Ἰωάννης ὁ Μακρεμβολίτης καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ, καταγγελθείσης τῆς συνωμοσίας ὑπό τινος τῶν μεμυημένων, οἱ συνωμόται κατεδιώχθησαν, μάλιστα δὲ οἱ οἰκογενεῖς τοῦ Κηρουλλαρίου, ὢν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ ἀπέθανε μετ' οὐ πολύ. Βεβαρημένος δ' ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τούτῳ θλίψεως καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῆς διώξεως τοῦ βασιλέως, ἠναγκάσθη ὁ Κηρουλλάριος νὰ περιβληθῇ τὸ ῥάσον ἔν τινι μονῇ μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ δὲ τῆς ὑπερορίας ἐκείνης ἐξήγαγε τὸν Μιχαὴλ, ἀνακαλέσας εἰς τὴν βασιλεύουσαν, Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, ὅστις καὶ ἠξίωσεν αὐτὸν μεγάλης τιμῆς καὶ δυνάμεως ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἔχων αὐτὸν ἐν τόπῳ πρωθυπουργοῦ, τέλος δ' ἀνεβίβασεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξίου.

Ὁ δ' ἀκάθεκτος χαρακτὴρ τοῦ νέου πατριάρχου, ἐχομένου στερρῶς τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐκκλησίας, ἤγαγεν αὐτὸν ἐνίοτε εἰς συγκρούσεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτε μάλιστα ὁ Κηρουλλάριος ἠξίωσε παρ' αὐτοῦ νὰ παύσῃ διορίζων τὸν μέγαν οἰκονόμον καὶ τὸν σκευοφύλακα τῆς Ἁγίας Σοφίας, νὰ ἐπιφυλαχθῇ δὲ τὸ δικαίωμα τῆς εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐκεῖν' ἀξιώματ' ἀναδείξεως εἰς τὸν πατριάρχην. Ἀλλ' ἡ διαφωνία ἐκείνη τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου δὲν κατεδείχθη καὶ κατὰ τὴν μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Δύσεως ῥῆξιν ἐκείνην τὴν ἀγαγοῦσαν εἰς τὸ σχίσμα, ἀλλ' οἱ δύο ἄνδρες ὑπῆρξαν ἐν τοῖς πλείστοις ὁμόφωνοι, εἰ καὶ πρωτεργάτης τοῦ ὅλου ἔργου ὑπῆρξεν ὁ ἄκαμπτος Κηρουλλάριος, ὑποστηριζόμενος ἴσως μάλιστα ὑπὸ τῆς Θεοδώρας.

κς'

Τὸ σχίσμα.

Ἡ μεταξὺ τῶν ἐκκλησῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς διάστασις εἶχεν ἤδη κορυφωθῆ εἴπερ ποτὲ ἀφ' οὗ χρόνου καὶ αὐταὶ αἱ διαλλα-

κτικαὶ τάσεις Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ τοῦ πατριάρχου Εὐσταθίου εἶχον ναυαγήσει ἕνεκα τῶν ὑπερφιάλων ἀξιώσεων τῆς Ῥώμης. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ἀνάμιξις τοῦ Γερμανοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Θ' εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν κινδυνευούσης κάτω Ἰταλίας καὶ ἡ φανερὰ ἀξίωσις τῆς παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ Ἑλλήνων ἀναγνωρίσεως τῶν πρωτείων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἐξηρέθισαν τὰ πνεύματα εἰς ἄκρον. Ὁ Κηρουλλάριος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀνένδοτοι ἐταράχθησαν σφόδρα. Προεξεῖχον δ' ἐν αὐτοῖς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος Λέων καὶ Νικήτας ὁ Στηθᾶτος. Καὶ ἡ μὲν μετὰ τοῦ πατριάρχου σύνταξις τοῦ Λέοντος ἦτο ἀξία προσοχῆς ἕνεκα τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τῆς νέας Βουλγαρίας, ὑπερεχούσης ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν σημασίαν ἁπάντων τῶν ἐν τῇ Δύσει θεμάτων, καὶ ἕνεκα τῶν ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας παλαιῶν ἀξιώσεων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας· ὁ δὲ Νικήτας οὐ μόνον ἦτο μοναχὸς διακρινόμενος ἐπὶ τῇ δογματικῇ καὶ ἀσκητικῇ παιδεύσει, ἀλλὰ καὶ ἐτάσσετο εἰς τοὺς Στουδίτας, ἀνῆκε δῆλα δὴ εἰς τὴν μονὴν ἐκείνην τὴν κεκτημένην μέγιστον ἀξίωμα ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ.

Τούτων ὁ μὲν Ἀχρίδος Λέων ἀπηύθυνεν ἐκ συνεννοήσεως πρὸς τὸν πατριάρχην τῷ 1053 εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐν Ἀπουλίᾳ Τράνης Ἰοῦστον, ὅστις εἶχεν ἔλθει πρὸ μικροῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀργυροῦ, ἐπιστολήν, εἰς ἁπάσας τὰς λατινικὰς ἐκκλησίας ἀναφερομένην, ἐν ᾗ ἐξεφράζετο κατὰ τῆς χρήσεως τοῦ ἀζύμου ἄρτου ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ καὶ κατὰ τῆς νηστείας τοῦ Σαββάτου, λέγων, ὅτι ἀμφότερα ταῦτα ἔδει νὰ φεθῶσιν εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Οὐχ ἧττον δὲ πραεῖα ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τῶν ἀζύμων συγγραφὴ τοῦ Στηθάτου, κακίζοντος διαφόρους τῶν Λατίνων καταχρήσεις καὶ πραγματευομένου τὰ κατὰ τὴν ἀγαμίαν τῶν ἱερέων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Τὰς μομφὰς δ' ἐκείνας ἐπιρρίπτουσα ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία εἰς τὴν τῆς Δύσεως δὲν ἔπαυεν ὑπομιμνήσκουσα τὴν εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως αὐθαίρετον προσθήκην τῆς *καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ* (filioque) ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἣν ἐχαρακτήριζεν αὐτόχρημα ὡς αἱρετικήν. Οἱ δὲ δυτικοί, περαιτέρω βαίνοντες, ἰσχυρίζοντο, ὅτι αὐτὸς ὁ πατριάρχης εἶχε κλείσει τὰς ἐκκλησίας τῶν Λατίνων, εἶχε καταλάβει τὰς λατινικὰς μονὰς τὰς μὴ ὑποτασσομένας εἰς τὰς θελήσεις αὐτοῦ, εἶχεν ἀναθεματίσει τοὺς προσφεύγοντας εἰς τὸν παπικὸν θρόνον καὶ, προβαίνων εἰς περισσόθρησκον φανατισμόν, ἀνεβάπτιζε τοὺς ὑπὸ τῶν Λατίνων

βαπτισθέντας, πράγματα ὑπ' οὐδενὸς τῶν Βυζαντίνων συγγραφέων μαρτυρούμενα.

Αἱ δ' ἐπὶ τούτοις μεταξὺ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ πάπα ἑξ ἑτέρου ἀνταλλαγεῖσαι ἐπιστολαὶ οὐδαμῶς συνετέλεσαν εἰς διαλλαγὴν τῶν ἐξηρεθισμένων πνευμάτων. Καὶ εἰρηνικὰ μὲν ἦσαν κατὰ τὴν ἰδίαν τοῦ Λέοντος Θ' ὁμολογίαν τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου, ἀλλ' ὁ πάπας ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτοῦ ἐπότιζε τὴν Ἀνατολὴν χολὴν ἀντὶ τοῦ μάννα. Ὄχι μόνον παρεπονεῖτο ἐπὶ ταῖς ἀδεσπότοις διαδόσεσι περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διωγμοῦ τῶν Λατίνων, ἀλλὰ καὶ ἔψεγε τὸν Κηρουλλάριον ὡς προαχθέντα πατριάρχην ἀμέσως ἀπὸ λαϊκοῦ, κατηγόρει ὡς σφετεριζόμενον τὴν προσωνυμίαν οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐμέμφετο αὐτοῦ ὡς ἐπιζητοῦντος τὴν καταπάτησιν τῶν προνομίων τῶν πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας.

Οὕτως ἐν ταῖς ἀπαντήσεσιν ἐκείναις τοῦ πάπα εἰς τὰς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1054 γραφείσας ἐπιστολὰς τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου ἡ δογματικὴ συζήτησις ὑπεχώρει εἰς τὰς ἀντεγκλήσεις, σκανδαλώδεις διαδόσεις τῶν τριόδων ἀνεβιβάζοντο εἰς περιωπὴν ἐπισήμων καταγγελιῶν τοῦ ἱεράρχου, ἱστορικὰ δίκαια καὶ πατροπαράδοτοι θεσμοὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας οὐδενὸς ἐτύγχανον ἐλέου. Τὸ πάθος ἐτύφλονε προφανῶς τὸν ἱεράρχην τῆς Ῥώμης. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσωμεν τὴν μομφὴν περὶ τῆς ἀμέσου ἀπὸ λαϊκοῦ χειροτονίας τοῦ Κηρουλλαρίου εἰς πατριάρχην. Ἀλλ' εἶνε ῥητῶς μεμαρτυρημένη ἡ μετὰ τὴν στάσιν τοῦ 1040 ἀφιέρωσις αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἔχομεν μὲν ἐν τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ πολλάκις μοναχοὺς ἀποβαλόντας τὸ ῥάσον, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐπιταφίου τοῦ Ψελλοῦ εἰς τὸν φίλον Κηρουλλάριον οὐδαμῶς ἐνδεικνύεται, ὅτι καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις τῆς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Μονομάχου πολιτικῆς αὐτοῦ ἰσχύος ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἄνδρα λαϊκόν, ἀλλὰ μοναχὸν ἢ μᾶλλον αὐτόχρημα ἀσκητὴν πράττοντα τὰ κοινά. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ὀργή, μεθ' ἧς ὁ πάπας Λέων ἀντετάχθη πρὸς φράσιν τοῦ Κηρουλλαρίου, λέγοντος, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης ἦτο μεμονωμένη καὶ ἐγκαταλελειμμένη, καὶ ἂν ἀκόμη ὑποτεθῇ, καθ' ἃ ὑπέλαβεν, ὡς φαίνεται, ὁ Λέων, ὅτι ἀνεφέρετο εἰς τὴν μείωσιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης μετὰ τὴν ἐν Τσιβιτέλᾳ τῇ 18 Ἰουνίου 1053 ἧτταν τῶν παπικῶν ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, δὲν ἐδικαίου αὐτὸν γράφοντα ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτοῦ τὰ ὑβριστικὰ ἐκεῖνα «πᾶν ἔθνος, ἀποσπώμενον ἐξ

ἡμῶν ἐν ὑπερφροσύνῃ, δὲν εἶνε πλέον ἄξιον νὰ ὀνομάζηται ἐκκλησία, ἀλλ' ἐκπίπτει εἰς σωρὸν ἐθνικῶν καὶ ἀποστατῶν, εἰς ἄθροισμα δούλων τοῦ Σατανᾶ.» Ἐλησμόνει λοιπὸν ὁ τὰ τοιαῦτα γράφων πάπας, ὅστις ἄλλως, ἐπιστέλλων πρὸς τὸν βασιλέα, ἐπεκαλεῖτο τὴν προστασίαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Νορμαννῶν, ὅτι χθιζὰ ἔτι καὶ πρώιζα οἱ Νορμαννοὶ ἐκεῖνοι εἶχον ὑπάρξει τὰ κυριώτατα ὄργανα τῶν ποντιφίκων πρὸς ἐξολόθρευσιν τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ; Καὶ ἂν ἀληθῶς ἡ φράσις τοῦ πατριάρχου δὲν εἶχεν ἔννοιαν ἁπλῶς ἐκκλησιαστικὴν, ἀλλ' ἐνεδείκνυεν ἐθνικὴν χαιρεκακίαν, δὲν ἦτο ὀρθὸν νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἱεράρχης τῆς Ῥώμης, ὅτι ὁ πικρασμὸς ἐκεῖνος ἐδικαιολογεῖτό πως, διότι ὁ ὑπὸ τῶν παπῶν σεβασμὸς τῶν ἐν Ἰταλίᾳ δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἦτο ὅρος ἀπαραίτητος πρὸς τὴν διαλλαγὴν ἐκείνην, πρὸς ἣν ἔτεινον εἰς αὐτὸν τὴν δεξιὰν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλεία καὶ ἐκκλησία;

Ὁπόσον δὲ τὰ μίση ἦσαν ἀδιάλλακτα ἀποδεικνύει καὶ ἡ στάσις τῶν ἀποκρισιαρίων, εἰς οὓς ὁ πάπας ἐνεπιστεύθη τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ, ὅπως κομίσωσιν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὸν πατριάρχην. Ἦσαν δὲ οὗτοι τρεῖς, ἀφικόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀρχομένου τοῦ Ἰουνίου 1054 ἕνα καὶ ἥμισυν περίπου μῆνα μετὰ τὸν ἐν τῷ μεταξὺ τῇ 19 Ἀπριλίου ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Λέοντος, ὃν διεδέχθη ὁ Βίκτωρ Β'. Ὑπερεῖχε δὲ τούτων ὁ καρδινάλιος Οὐμβέρτος, ἄλλος Λουιτπράνδος, θρασύτερος ἐκείνου καὶ ὑβριστικώτερος, αὐτόχρημα πρότυπον σκανδαλοποιοῦ. Αἱ εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Λέοντος Ἀχρίδος καὶ τὴν περὶ ἀζύμων συγγραφὴν τοῦ Νικήτα Στηθάτου γραφεῖσαι ἀπαντήσεις αὐτοῦ πᾶν ἄλλο ἐνέκλειον ἢ συζήτησιν, πᾶν ἄλλο ἐνεδείκνυον ἢ πνεῦμα διαλλακτικόν, ἦσαν δὲ κατάμεστοι ὕβρεων καπηλικῶν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ ἰδίωστοῦ Στουδίτου μοναχοῦ, καθ' οὗ ἐτοξεύοντο τὰ καυστικώτατα τῶν ἐπιθέτων.

Καὶ ὅμως πρὸς τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα ἀντετάχθησαν τάξεις συνδιαλλακτικαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἰδίως δὲ εἰρηνόφιλος ἐδείχθη ὁ αὐτοκράτωρ, ὑφ' οὗ καὶ πειθαναγκασθεὶς ὁ Νικήτας Στηθᾶτος ἀνεκάλεσε τὰ ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ περὶ ἀζύμων, ἥτις καὶ ἐκάη ἐν αὐτῇ τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου κατενώπιον τῶν ληγάτων τοῦ πάπα. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ὑποχώρησις οὐδὲν ὠφέλησε, τοῦ Οὐμβέρτου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ μὴ ἀποδεχομένων τὴν ἀξίωσιν τοῦ Κηρουλλαρίου, καθ' ἣν πᾶσα συζήτησις περὶ τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων ὤφειλε νὰ γείνῃ ὄχι ἐνώπιον τῶν ἀπο-

κρισιαρίων τοῦ πάπα ὡς ἀνωτάτων δικαστῶν, ἀλλ' ἐνώπιον συγκαλουμένης συνόδου τῆς ὅλης ἐκκλησίας. Τέλος δὲ ἀντὶ πάσης διαλλαγῆς καὶ λύσεως ἡ σκηνὴ εἰς ἣν προέβησαν οἱ τρεῖς ἀπεσταλμένοι τῆς Ῥώμης τῇ 16 Ἰουλίου 1054 κατέδειξε τὰς ἀληθεῖς αὐτῶν προθέσεις.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐν ᾧ ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς ἐλειτουργοῦντο ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, τρεῖς ἀποκρισιάριοι εἰσώρμησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διέκοψαν τὴν θείαν λειτουργίαν, καὶ εἰσχωρήσαντες ἀνευβλαβῶς μέχρις αὐτῆς τῆς ἁγίας τραπέζης, κατέθηκαν ἐπ' αὐτῆς ἀφορισμὸν ἐναντίον τοῦ πατριάρχου. Μεθ' ὃ ἐξῆλθον ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἐκτινάσσοντες τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν καὶ ἐπικαλούμενοι τὴν θείαν δίκην. Καὶ ἡ μὲν σύνεσις τοῦ πατριάρχου ἐπέτρεψε τὴν ἀβλαβῆ αὐτῶν ἔξοδον ἐκ τοῦ ναοῦ· ἕνεκα δὲ τῆς ἀνοχῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἠδυνήθησαν νὰ διατρίψωσιν ἐπὶ δύο ἔτι ἡμέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐφ' ᾧ ἀνεχώρησαν προεκυνήσαντες τὸν Κωνσταντῖνον καὶ λαβόντες παρ' αὐτοῦ τὰ ἐθιζόμενα κατὰ τὰς πρεσβείας δῶρα.

Ματαία ὅ' ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἀπόπειρα συμφιλιώσεως ἡ ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πατριάρχου διὰ τῆς ἐκ τῆς Σηλυβρίας ἀνακλήσεως τῶν παπικῶν ἀποκρισιαρίων. Ὁ Οὐμβέρτος καὶ οἱ συμπρέσβεις αὐτοῦ ἐπανῆλθον μὲν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῇ 20 Ἰουλίου, ἀλλ' οὐδὲν ἠθέλησαν νὰκούσωσι περὶ τῆς προτεινομένης ὑπὸ τοῦ Κηρουλλαρίου συγκλήσεως συνόδου χάριν λύσεως τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων καὶ συνδιαλλαγῆς. Ἡ δὲ νέα αὐτῶν ἀναχώρησις ἐκ τῆς βασιλευούσης, ἐν ᾗ ἡ περαιτέρα διαμονὴ εἶχε καταστῇ πλέον εἰς αὐτοὺς ἀδύνατος ἕνεκα τοῦ ὁσημέραι αὐξανομένου ἐρεθισμοῦ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ πλήθους, ἐσήμαινε τὴν τελείαν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόσχισιν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Καὶ δὲν ἔλειψε μὲν ἀκόμη ἐπὶ τοῦ Κηρουλλαρίου τελείως πᾶσα σχέσις τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἀλλ' εἶχεν ἐπέλθει ἤδη τὸ σχίσμα, ἡ μοιραία ἐκείνη ῥῆξις τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἀφ' ἧς παρῆλθον ὀκτὼ αἰῶνες καὶ ἥμισυς. Οἱ διάδοχοι τοῦ Λέοντος Θ' ἐπροστάτευσαν ἔκτοτε ὡς τὸ πλεῖστον ἀναφανδὸν τοὺς Νορμαννούς, οὐ μόνον καταφέροντες δι' αὐτῶν τὸ τελευταῖον πλῆγμα κατὰ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντιακῆς ἀρχῆς, διατρεχούσης τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ἀνοίγοντες τὴν ὁδὸν τῶν ἐπὶ τὰς βυζαντιακὰς χώρας στρατιῶν ἐκείνων τῶν Νορμαννῶν καὶ ἔπειτα τῶν Φράγκων, αἵτινες ἤγαγον εἰς ἴδρυσιν τῆς ἐν Βυζαντίῳ λατινικῆς αὐτοκρατορίας.

κζ'.

Ἡ ἀνάρρησις τῆς Θεοδώρας.

ΑΡΧΙΚΟΝ Ε
ΕΙΚΩΝ ΛΑΙΕΩΣ
ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ
ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

ἴχεν ἤδη ἀποθάνει ἡ Ζωὴ ἐν ἔτει 1050 παρ' ὅλον δὲ τὸ παιδαριωδῶς ἐπιδειχθὲν ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτῆς πένθος εἶχεν ὁ Μονομάχος ἀναβιβάσει εἰς τὰ βασίλεια νέαν μετὰ τὴν Σκλήραιναν παλλακήν, τὴν νεαρὰν ἐξ Ἀλανῶν ὅμηρον, ἣν δὲν ἐτόλμησε νὰ νυμφευθῇ ἐκ φόβου ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτιμίου. Ἐν τούτοις ὁ' ἡ ἀρθρῖτις, ἐξ ἧς ἔπασχεν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπὸ χρόνου μακροῦ, εἶχεν ἐπιδεινωθῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἐφέρετο μὲν βασταζόμενος ὑπὸ ἀκολούθων, ἡ δὲ νόσος εἶχε καταλάβει μετὰ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας καὶ ἐπεξετάθη ἔπειτα καθ' ὅλον τὸ σῶμα.

Αἰσθανόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς προσεγγίζοντα τὸν θάνατον, ἐπείσθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν νὰ φροντίσῃ περὶ διαδοχῆς. Ἐκρίθη δὲ κατάλληλος νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον ὁ πρωτεύων Νικηφόρος, ὅστις τότε διώκει τὴν Βουλγαρίαν. Ἐστάλη δὲ πρὸς μετάκλησιν αὐτοῦ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ταχυδρόμος κρύφα τῆς Θεοδώρας, εἰς ἣν δὲν ἀνεκοινώθη ἡ ἀπόφασις τοῦ Κωνσταντίνου. Ἀλλ' ἐννοήσασα τέλος τὰ τεκταινόμενα, ἀφῆκε τὸν Μονομάχον δυσθανατοῦντα ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν Μαγγάνων, καὶ, ἐπιβᾶσα ὁρόμωνος, προεωρμίσθη εἰς τὸ μέγα ἀνάκτορον.

Τὸ δὲ ἄγγελμα τῆς ἀμέσου εἰς τὴν Θεοδώραν προεχωρήσεως τῶν τε αὐλικῶν καὶ τῆς συγκλήτου ἐπέσπευσε τὸν θάνατον τοῦ Μονομάχου, ὅστις βαρυθυμῶν ἔκλεισε τέλος τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν 11 Ἰανουαρίου 1055 μετὰ βασιλείαν ἕνδεκα ἐτῶν καὶ ἑπτὰ μηνῶν, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ κτισθείσῃ μονῇ τῶν Μαγγάνων.

Ἐν τούτοις ὁ' ἅπαντες ἀνέμενον, ὅτι ἡ Θεοδώρα, καίπερ προβεβηκυῖα ἤδη τὴν ἡλικίαν, ἔμελλε, μιμουμένη τὸ παράδειγμα τῆς Ζωῆς, νὰ λάβῃ σύζυγον, εἰς ὃν νὰ μεταβιβάσῃ τὸν θρόνον. Ἀλλ' ἡ Θεοδώρα παρὰ τὴν κοινὴν προσδοκίαν ἐκράτησε δι' ἑαυτὴν μόνην τὸ στέμμα, καὶ μετὰ ὁραστηριότητος ἐκτάκτου διηύθυνεν αὐτὴ τὰ τῆς πολι-

τείας, προεδρεύουσα μὲν τῆς συγκλήτου, χρηματίζουσα δὲ μετὰ τῶν πρέσβεων, διοικοῦσα δὲ δίκην ἀνδρὸς ἁπάσας τὰς κοινὰς ὑποθέσεις. Βοηθὸν δὲ τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς εἶχε τὸν Λέοντα Στραβοσπόνδυλον, ἄνδρα προϋπηρετήσαντα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου καὶ ἀξιωθέντα τῆς πρωθυπουργίας παρ' αὐτῆς. Ἐξησφάλισε δ' ἄλλως τὴν ἰδίαν ἀρχήν, τοὺς μὲν ὁπαδοὺς Νικηφόρου τοῦ πρωτεύοντος ἐξορίσασα καὶ στερήσασα τῶν ὑπαρχόντων, αὐτὸν δ' ἐκεῖνον, συλληφθέντα ἐν Θεσσαλονίκῃ, περιορίσασα ἔν τινι μονῇ τοῦ θέματος τῶν Θρᾳκησίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ στείλασα εἰς ὑπερορίαν τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Βρυέννιον, ὅστις ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ Μονομάχου εἶχεν ἐπανέλθει εἰς τὴν Χρυσόπολιν μετὰ τῶν μακεδονικῶν ταγμάτων, μελετῶν νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν πρώτην παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός, ὃν ὁ Μονομάχος εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγον ἐναντίον τῶν Τούρκων ὡς δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τῆς Θεοδώρας, ἀντικαταστησάσης αὐτὸν διὰ τοῦ εὐνουμένου Θεοδώρου. Οὕτω διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως ἢ τιμωρίας πάντων τῶν εἰς τὸν θανόντα βασιλέα προκειμένων ἢ ὁπωσδήποτε ἐπιφόβων κατώρθωσε νὰ βασιλεύσῃ ἡ Θεοδώρα ἀφόβως. Ἡ δὲ διοικητικὴ ἱκανότης τοῦ Στραβοσπονδύλου, ἀνδρὸς βαρέος μὲν καὶ βραχυλόγου, ἀλλ' ἀνωτέρου χρημάτων καὶ μὴ στερουμένου πολιτικῆς πείρας, καὶ ἡ συγκυρία εὐθηνίας μὲν ἁπάντων τῶν καρπῶν τῆς γῆς, τελείας δὲ παρὰ τῶν πολεμίων τοῦ κράτους ἡσυχίας διήλλαξαν τὸ ὑπήκοον πρὸς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἤρχοντο ὑπὸ βασιλίσσης, καὶ εἶχον ἀγαπητῶς πρὸς τὴν Θεοδώραν. Ὀλίγοι δὲ μόνον ἦσαν οἱ δυσφοροῦντες, ἐν οἷς εἴπερ τις καὶ ἄλλος ὁ πατριάρχης Μιχαήλ, οὗ διὰ τοῦτο ψυχρότατα ἦσαν αἱ σχέσεις πρὸς τὴν ἀδελφὴν τῆς Ζωῆς. Βεβαίως δὲ ἡ δυσαρέσκεια ἐκείνη τοῦ πατριάρχου δυσηρέστει μεγάλως τὴν Θεοδώραν, ἥτις συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ψελλοῦ, ὃν ἀνεκαλεσεν ἐκ τῆς μονῆς ἐν ᾗ διέτριβεν, ἤθελε προβῇ καὶ εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Κηρουλλαρίου, ἂν ἔζη μακρότερον.

Ἀλλὰ μάτην κόλακες μοναχοὶ εἶχον προείπει εἰς αὐτὴν βίον μακρότατον. Ἡ γηραιὰ βασίλισσα βραχὺν μόνον χρόνον ἠδυνήθη νὰ μοναρχήσῃ ἐν Βυζαντίῳ. Καταληφθεῖσα δὲ ὑπὸ εἱλεοῦ ἀπέθανε μετ' ἀρχὴν ἑνὸς ἔτους καὶ ἑπτὰ μηνῶν καὶ ἡμίσεος τὴν 30 Αὐγούστου 1056.

Διὰ δὲ τοῦ θανάτου τῆς Θεοδώρας ἐξέλιπεν ἐκ Βυζαντίου ἡ ἔνδοξος μακεδονικὴ δυναστεία, ἥτις κατεῖχεν ἤδη τὸν θρόνον ἐπὶ δύο

σχεδὸν αἰῶνας, ἀκριβῶς δ' εἰπεῖν ἐπὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἐννέα ἔτη. Τίς δ' ὁ προφήκων διάδοχος αὐτῆς ἐνεδείκνυον ἤδη αἱ καταδιώξεις, εἰς ἃς ἤγαγον τὴν βασίλισσαν ἅμα τῇ ἀναρρήσει αὐτῆς οἱ περιστοιχίζοντες αὐτὴν αὐλικοὶ καὶ εὐνοῦχοι. Ὁ φόβος ἀπὸ τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ καὶ τοῦ μαγίστρου Βρυεννίου, στρατηγῶν δεδοκιμασμένων καὶ δυναμένων νὰ στηρίξωσι τὸ κράτος ἐν αἷς ἡμέραις ἀπειλητικὴ εἶχεν ὀρθωθῇ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ δύναμις τῶν Σελδσουκιδῶν, δεικνύει, ὅτι ἐκ τοῦ ἑτέρου τῶν ἀρχαίων ἐκείνων καὶ εὐγενῶν οἴκων ἠδύνατο νὰ ἐκλεχθῇ ὁ διάδοχος τῆς Θεοδώρας. Ἀλλ' οὐδέτερος αὐτῶν ἦτο ἀρεστὸς εἰς τοὺς περὶ τὴν βασίλισσαν θαλαμηπόλους. Διὸ βλέπομεν ἤδη ὅτε ἡ νόσος τῆς Θεοδώρας ἤρχισε λαμβάνουσα ἐπικίνδυνον τροπὴν ἀθροιζομένους τοὺς αὐλικοὺς περὶ τὴν κλίνην τῆς μελλοθανάτου εἰς συμβούλιον περὶ τοῦ μέλλοντος βασιλέως. Ἔπεισαν δ' αὐτὴν νὰποδεχθῇ ὡς διάδοχον τὸν ἐκλεκτὸν αὐτῶν, ἄνδρα ὑπαργυριζούσας ἤδη ἔχοντα τὰς τρίχας, Μιχαὴλ τὸν Γέροντα τὸν ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἐπονομαζόμενον Στρατιωτικόν. Ταινιωθεὶς δ' ὑπὸ τῆς θνησκούσης ἀνεψιᾶς Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου αὐτοκράτωρ κατέλαβεν ἅμα τῷ θανάτῳ αὐτῆς τὴν ἀρχὴν ὁ ἀνάξιος διάδοχος τῶν Μακεδόνων.

κη'

Ἡ βασιλεία Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ.

Τὴν 31 Αὐγούστου, ὑστεραίαν τοῦ θανάτου τῆς Θεοδώρας, ἀνήρχετο ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ὁ Γέρων. Ἀλλ' ἡ ἀνάρρησις αὐτοῦ ὑπῆρξε λάθος τῆς φατρίας, ἥτις ἀνήγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν θρόνον. Τὸ Βυζάντιον μακρὸν ἤδη χρόνον ἦτο εἰθισμένον εἰς βασιλεῖς μαχίμους καὶ στιβαρὸν ἔχοντας τὸν βραχίονα· ἀπὸ πολλοῦ δὲ ἤδη οἱ μακροὶ πόλεμοι εἶχον ἐπιρρώσει τὸ στρατιωτικὸν στοιχεῖον πολὺ ὑπὲρ τὰς δύο ἄλλας τάξεις, αἵτινες μετὰ τοῦ στρατεύματος συναπετέλουν τὴν κρηπῖδα τῆς πολιτείας, λέγω τὴν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον. Ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ, καίπερ αὐτὸς Στρατιωτικὸς ὢν καὶ ἐπονομαζόμενος, εἶχεν ἥκιστα διαπρέψει ἐν τοῖς πολέμοις· τὸ δὲ γῆρας αὐτοῦ καὶ ἡ ἔλλειψις πάσης πρωτοβουλίας καθίστανον ἕρμαιον τῶν περὶ αὐτὸν εὐνούχων. Ἀλλ' οὗτοι ἐξηλέγχθησαν μὴ κατανοοῦντες, ὅτι διὰ νὰ στη-

ριχθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοκράτωρ ἀνίκανος, οὐδαμῶς συνδεόμενος πρὸς τὴν μεγάλην μακεδονικὴν ξυναστείαν, ἥτις εἶχε δι' ἀρχῆς ἐνδόξου ὑὸν ἤδη σχεδὸν αἰώνων ῥιζωθῆ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους, δὲν ἤρκουν αἱ πρὸς τοὺς συγκλητικοὺς καὶ τὰ πλήθη δωρεαὶ καὶ φιλοφροσύναι. Καὶ ὅμως εἰς ταύτας καὶ μόνας, ὑπὸ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν κολάκων παραπειθόμενος, περιωρίσθη ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκλεκτὸς τῆς συγκλητικῆς τάξεως, ἀνὴρ πεπλασμένος νἄρχηται μᾶλλον ἢ νὰ ἄρχῃ. Ἡ δὲ τύφλωσις τοῦ Μιχαὴλ ἡ ἀγαγοῦσα εἰς τὴν ἀδικαιολόγητον περιφρόνησιν καὶ τὸν παραγκωνισμὸν τῶν μεγάλων καὶ δι' αὐτὸν τὸν θρόνον ἐπικινδύνων στρατηγῶν ἄρχεται ἅμα τῇ ἀναρρήσει. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον βασιλεία ἢ ἀγὼν περὶ στερεώσεως τοῦ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς κλονουμένου θρόνου, ἀγὼν ἀμύνης ἀνωφελὴς, ἀπολήξας τέλος ταχέως εἰς τὴν ἄδοξον καθαίρεσιν τοῦ ἀναξίου βασιλέως. Οὐδ' ἐφρόντισε κἂν ὁ Μιχαὴλ νὰ περιβάλῃ τὸν ἐπισφαλῆ αὐτοῦ θρόνον διὰ τῆς ἀπὸ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ πατριάρχου αἴγλης· ἀπ' ἐναντίας δὲ διὰ τῆς πρὸς τὸν Κηρουλλάριον ἀντιθέσεως ἐξηρέθισεν αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ πατριάρχης νὰ συμμετάσχῃ τῆς ἐνεργείας ἐναντίον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀρισιμωτάτην ὥραν καὶ ἐπιταχύνῃ ἢ μὴ αὐτόχρημα προπαρασκευάσῃ τὸ κατ' αὐτοῦ τελευταῖον τραῦμα. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, δι' ὧν ἠθέλησε νὰ περιστοιχίσῃ ἑαυτὸν, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ἐπιφανεστάτου, τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, ἐξαιρουμένου, συνορῶντες τὸν μετέωρον τοῦ αὐτοκράτορος χαρακτῆρα, ὑπηρέτουν αὐτὸν ἄνευ θάρρους, σχεδὸν ἄνευ πίστεως, βλέποντες τὸν κατήφορον εἰς ὃν ἔπιπτε κατὰ κεφαλῆς, καὶ οἱονεὶ ἀναγνωρίζοντες ἑκουσίως ἢ ἀθελήτως τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ.

Οὕτως ὁ νέος βασιλεὺς, τυφλώττων ἀληθῶς πρὸς τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν πραγμάτων, μετὰ πρεσβυτικῆς αὐτόχρημα ἀφελείας ἐνόμιζεν, ὅτι ἐπιτελεῖ τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ καθῆκον καὶ στηρίζει τὸν θρόνον προβιβάζων δι' ἁλμάτων τοὺς περισαίνοντας αὐτὸν εἰς τἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα καὶ νεωτερίζων περὶ μηδαμινά τινα, ἐν οἷς καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν ὀθονίων, δι' ὧν περιεκάλυπτον τὰς κεφαλὰς οἱ πολῖται. Ἐξ ἑτέρου δὲ μετὰ σκαιότητος πρωτοφανοῦς προσέβαλλε διαπρεπεῖς στρατηγοὺς, ὧν ὁ στιβαρὸς βραχίων εἶχε τιμήσει πολλάκις τὸ Βυζάντιον καὶ σώσει τὸν θρόνον.

Ἐνεθάρρυνε δὲ, καθ' ἃ φαίνεται, τὴν τοιαύτην πρὸς τὴν στρατιω-

τικὴν φατρίαν ἀγέρωχον καὶ ὑβριστικὴν διαγωγὴν τοῦ Μιχαὴλ ἡ ἀποτυχία τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπαναστάσεως τοῦ Θεοδοσίου Μονομάχου ἡ ἐπελθοῦσ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας καθ' ἣν κατέλαβεν ὁ Στρατιωτικὸς τὸν θρόνον.

Ὁ Θεοδόσιος, συγγενὴς ὢν τοῦ ἄλλοτε βασιλεύσαντος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ κατέχων ἐπὶ τῆς Θεοδώρας τὴν ἀρχὴν προέδρου τῆς συγκλήτου, ἐπωφθαλμία μὲν τὸν θρόνον πιθανῶς ἤδη ὅτε ἦτο μελλοθάνατος ἡ τελευταία ἀπόγονος τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἅμα δὲ τῇ ἀναρρήσει Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ ἀπεφάσισε νἀναρρίψῃ τὸν κύβον, καταλύων αὐτὸν πρὶν ἢ ῥιζωθῇ. Ἀλλ' αἱ παρασκευαὶ εἰς ἃς εἶχε προβῆ ἴσως ἤδη πρὸ τῆς ἀναβιβάσεως τοῦ Μιχαὴλ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἦσαν ἀνεπαρκεῖς, ἐσπευσμένως δ' ἐπεχειρήθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπανάστασις. Μάτην ἤλπισεν ὁ Θεοδόσιος, ὅτι ἅμα τῷ κηρύγματι τῆς ἀποστασίας ἔμελλε νὰ ἴδῃ σωρευόμενα κατόπισθεν αὐτοῦ τὰ πλήθη. Καὶ δὴ περὶ δείλην ὀψίαν τῆς 31 Αὐγούστου, παραλαβὼν ἐκ τῆς παρὰ τὸ λεγόμενον Λεωμακέλλιον οἰκίας αὐτοῦ τοὺς οἰκογενεῖς καὶ δούλους καὶ τοὺς ἄλλους θεράποντας μετὰ πολλῶν γειτόνων καὶ τινων οἰκείων, ἤρχισε βαίνων ἀπειλητικὸς πρὸς τὰνάκτορα, ἀξιῶν τὴν βασιλείαν ὡς κληρονομικὸν ὄθεν αὐτοῦ κτῆμα. Ἡ δὲ μικρὰ αὐτοῦ φάλαγξ ηὐξήθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν καθειργμένων ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ Πραιτωρίου καὶ τῆς Χαλκῆς, ὧν ἀνέῳξε τὰς πύλας. Ἀλλ' οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ διαπράξῃ γενναῖον. Παρὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς στάσεως οἱ ἐν τοῖς βασιλείοις στρατιῶται, Βυζαντῖνοί τε καὶ Βάραγγοι, εἶχον ἤδη καθοπλισθῆ, ἦσαν δὲ ἤδη ἕτοιμοι πρὸς ἀντίστασιν καὶ οἱ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ βασιλικῷ στόλῳ.

Ὁ δὲ Θεοδόσιος, ἰδὼν τὴν ἐξέγερσιν ταύτην τοῦ περὶ τὸν βασιλέα στρατιωτικοῦ πλήθους, ἐπείσθη, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νἀντεπεξέλθῃ πρὸς αὐτοὺς διὰ τῶν ὅπλων. Διό, ἀποφυγὼν τὴν κατὰ τοῦ παλατίου ἐπίθεσιν, οὐδὲ προεχώρησε κἂν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐτράπη πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, προσδοκῶν τὴν μετ' αὐτοῦ σύνταξιν τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κλήρου. Ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ἐν τούτῳ, τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κλήρου ἀποκλεισάντων εἰς αὐτὸν προσερχόμενον τὰς πύλας τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Οὕτω δὲ οἱ μετὰ τοῦ Θεοδοσίου συναποστατήσαντες, βλέποντες τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀδιαφορίαν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ πλήθους καὶ τὴν παρασκευαζομένην νὰ ἐπιπέσῃ κατ' αὐτῶν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἐσκεδάσθησαν κατὰ μικρὸν τῇδε κἀκεῖσε. Ὁ δὲ Θεοδόσιος, ἐγκατα-

λειφθεὶς ὑπὸ τῶν συντρόφων, ἐκάθισεν ἱκέτης μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τινων τῶν ἐπιφανεστέρων συντρόφων ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ὅθεν ἀπαχθεὶς ἐξωρίσθη εἰς τὸ Πέργαμον. Μόνη δὲ ἀνάμνησις τῆς γελοίας στάσεως ἀπέμεινεν ὁ δημώδης στίχος, δι' οὗ ὁ ὄχλος τοῦ Βυζαντίου κατεγέλα τοῦ Θεοδοσίου. *Ὁ μωρὸς ὁ Μονομάχος εἴ τι ἐφρόνει ἐποίησε.*

Ἀλλ' ἡ εὔκολος κατεύνασις τῆς στάσεως τοῦ Θεοδοσίου ἐθράσυνε τὸν αὐτοκράτορα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μετ' οὐ πολὺ ἕνα τῶν ἀρίστων τοῦ κράτους στρατηγῶν, τὸν ἔνδοξον Κατακαλὼν τὸν Κεκαυμένον, τετιμημένον διὰ τῆς ἀρχῆς δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας, ἀντικατέστησε διὰ τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ Μιχαήλ, ὃν ἅμα τῇ ἀναρρήσει ἐπωνόμασεν Οὐρανόν, ἀναφέρων ὅθεν τὸ γένος αὐτοῦ εἰς τὸν περιώνυμον νικητὴν τῶν Βουλγάρων Νικηφόρον τὸν Οὐρανόν. Ἔτι δὲ μᾶλλον κατεφάνη ἡ πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ὑπερφροσύνη τοῦ βασιλέως, ὅτε, τελευτῶντος τοῦ Μαρτίου 1057, περὶ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, ἔγεινε κατὰ τὸ ἔθος πρὸ τοῦ βασιλέως ἡ ἐπίσημος δεξίωσις τῶν λογάδων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχόντων, καθ' ἣν ἐπληρόνοντο μὲν εἰς αὐτοὺς οἱ ἐτήσιοι μισθοί, παρείχοντο δ' εἰς αὐτοὺς δωρεαὶ καὶ φιλοτιμήσεις. Παρέστησαν δὲ κατ' αὐτὴν πλὴν ἄλλων οἱ δύο πεπαυμένοι στρατηγοί, ὁ Κατακαλὼν καὶ ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός. Καὶ ἐνεκωμίασε μὲν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ ταῖς ἀνδραγαθίαις τὸν Κατακαλών, ἀλλ' ἐφάνη ἄλλως σκαιὸς καὶ ἥκιστα ἐνδοτικὸς πρὸς τὰς περὶ τιμητικῶν ἀρχῶν ἀξιώσεις τῶν δύο στρατηγῶν καὶ ἀπέπεμψεν αὐτοὺς ἀπράκτους.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλα στρατιωτικὰ στηρίγματα τοῦ κράτους ἐφάνη οὐχ ἧττον ἀνένδοτος ὁ Μιχαήλ. Τὸν μὲν Νικηφόρον Βρυέννιον, καίπερ ἀγωνιζόμενον ἐντίμως ἐναντίον τῶν ὑπὸ τὸν Σαμοὺχ Τούρκων, καθ' ὧν ἀπεστάλη, ἀπέπεμψεν ἀσυμπαθῶς, ζητοῦντα τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀπ' αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Θεοδώρας ἀφαιρεθέντων χρημάτων. Μετὰ μυκτηρισμῶν δ' ἐξεδίωξε καὶ τὸν Ἐρβέβιον Φραγκόπωλον τὸν ἄλλοτε συναγωνιστὴν τοῦ Μανιάκη καὶ πολέμιον τοῦ Τυρὰχ, πιστῶς ἔκτοτε ὑπηρετοῦντα τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν ὡς ἀρχηγὸν τῶν Βαράγγων καὶ ζητήσαντα παρὰ τοῦ βασιλέως νὰ τύχῃ τῆς τιμῆς μαγίστρου.

Ὁ χόλος τοῦ Βαράγγου δὲν ἤργησε νὰ ἐκραγῇ ἀκάθεκτος ἐν τῇ βαρβαρικῇ αὐτοῦ ψυχῇ ἐπὶ τῇ ὕβρει τοῦ βασιλέως. Τραπεὶς εἰς τὸ Ἀρμενιακὸν θέμα, ἔνθα ἦσαν τὰ κτήματα αὐτοῦ καὶ ἐτύγχανον παραχειμάζοντες ἄλλοι τινὲς Φράγκοι, παρέλαβε τριακοσίους ὁπαδοὺς καὶ ἔσπευσε πρὸς τὸν Σαμοὺχ, ὅπως συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ τέλος,

προδοθείς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπέβαλε μὲν παρασπόνδως σφαγέντας τοὺς περὶ αὐτὸν, αὐτὸς δ' ἐζωγρήθη καὶ καθείρχθη. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὸν Βρυέννιον προσβολὴ τοῦ Μιχαὴλ δὲν ἔμεινεν ἀνεκδίκητος, ὅτε οἱ ἄλλοι προσβληθέντες στρατηγοὶ μετὰ νέαν ἀπόπειραν διαλλαγῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, γενομένην διὰ τοῦ Λέοντος Στραβοσπονδύλου, ἀποτυχόντες συνέστησαν εἰς συνωμοσίαν, εἰς ἣν προθύμως προσῆλθεν ἀρωγὸς καὶ ὁ Βρυέννιος.

κθ'

Ἡ περὶ Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνὸν συνωμοσία.

Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Μιχαὴλ, ἀρνηθέντος τὸ δεύτερον διὰ τοῦ Λέοντος Στραβοσπονδύλου πᾶσαν ὑποχώρησιν εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν στρατηγῶν, ὑπῆρξε μοιραία δι' αὐτόν. Οἱ δεδοξασμένοι ἐκεῖνοι στρατηλάται οἱ φέροντες ἐπὶ τοῦ μετώπου νωπὰς ἀκόμη τὰς δάφνας τῶν ὑπὲρ πατρίδος πολέμων ἠσθάνοντο τὴν καρδίαν δεινῶς τρωθεῖσαν ὑπὸ τῆς αὐθάδους ὑπεροψίας τοῦ ἐκ πατρικίων ἀρτιβασιλέως ἐκείνου τοῦ ἐπονομαζομένου μὲν Στρατιωτικοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ἔχοντος τὸ στρατιωτικόν. Ἡ δὲ ἀγανάκτησις τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἐξεδηλώθη ὁρμητικὴ ἐν μυστικῇ συνεντεύξει συγκροτηθείσῃ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καθ' ἣν δόντες καὶ λαβόντες ὅρκους περὶ τελείας ἀποσιωπήσεως τῶν τεκταινομένων ἐνώπιον τῶν ὑπὸ τοῦ ἁπλέτου φωτὸς τῶν πολυφώτων λαμπτήρων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας περιλαμπομένων ψηφιδωτῶν εἰκόνων εὑρέθησαν σύμφωνοι νὰ καταλύσωσι τὴν ἀρχὴν τοῦ Γέροντος.

Πρῶτον δ' ἔργον τῶν συνωμοτῶν ὑπῆρξεν ἡ κατὰ πρότασιν τοῦ Κατακαλῶν πρόσληψις καὶ τοῦ Βρυεννίου εἰς τοὺς συνωμότας, ἀπόντος ἐν Ἀρμενίᾳ. Μετὰ δὲ τὴν πρόθυμον προσχώρησιν καὶ τούτου προέβησαν οἱ συνωμόται εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ μέλλοντος αὐτοκράτορος. Καὶ πρῶτον μὲν πάντες ὑπέδειξαν τὸν Κεκαυμένον ὡς προέχοντα τῶν ἄλλων διὰ τὸ γῆρας, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐμπειρίαν. Ἀλλ' ἐκεῖνος, ἀποσείσας ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ βάρος, ἀνέστη καὶ διὰ βραχέων ἀνεκήρυξε τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνόν. Καλυπτομένου δ' ἔτι τεῦ ἔργου αὐτῶν ὑπὸ πέπλου μυστηρίου, ἀπεχαιρέτισαν τὸν βασιλέα, ἀπερχόμενον εἰς τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κτήσεις αὐτῶν.

Ἡ δὲ Μικρὰ Ἀσία, ἔνθα ἔκειντο αἱ μεγάλαι αὐτῶν συγκτησίαι, ἦτο ἅμα ἡ γῆ, ἥτις τρέφουσα πολλοὺς εἰς αὐτοὺς πιστοὺς δουλοπαροίκους καὶ ἄλλους στασιώτας προθύμους πρὸς τὸ νεωτερίζειν καὶ ἐμφθαλμιῶντας τὰ ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ καθεστῶτος κέρδη, παρεῖχεν ἔδαφος ἐπιτηδειότατον πρὸς γέννησιν καὶ αὔξησιν τῆς ἀποστασίας.

Ἐξερράγη δὲ αὕτη τὸ πρῶτον ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Βρυεννίου, εὑρισκομένου ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀνατολικῶν. Θέλων οὗτος νὰ φανῇ δημοτικὸς πρὸς τοὺς στρατιώτας ἤρχισε διανέμων εἰς αὐτοὺς μισθοὺς ἀνωτέρους τῶν τεταγμένων, ῥητῶς ἀντιτιθέμενος πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἀντίστασιν τοῦ παρὰ τοῦ Μιχαὴλ ἐπιτετραμμένου τὸ ταμεῖον τῆς στρατιᾶς, πρὸς ὃν καὶ ἦλθεν εἰς προφανῆ ῥῆξιν ὁ Βρυέννιος, πλήξας αὐτὸν καὶ δεσμεύσας. Ἀλλ' ἐξεδίκησε μετ' οὐ πολὺ αὐτὸν ὁ στρατηγὸς τῆς Πισιδίας καὶ Λυκαονίας Λυκάνθης, ὅστις, φρονῶν τὰ τοῦ βασιλέως καὶ μαθὼν τὴν καθαίρεσιν τοῦ ὁμόφρονος Ὀψαρᾶ, ἔσπευσεν εἰς τὴν γειτονα Καππαδοκίαν καὶ ἀπηλευθέρωσε μὲν τῶν δεσμῶν τὸν αἰχμάλωτον, παρέδωκε δ' εἰς αὐτὸν ζωγρηθέντα τὸν Βρυέννιον, οὗ ὁ Ὀψαρᾶς ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἐν τούτοις δ' ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ πλεῖστοι ὅσοι τῶν μεγάλων ἀρχόντων εἶχον προσχωρήσει κρύφα εἰς τοὺς ἀποστάτας καὶ ἐκαραδόκουν ἀνυπομόνως τὴν ὥραν τῆς φανερᾶς κηρύξεως τῆς ἀποστασίας. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ πρόεδρος Ῥωμανὸς Σκληρός, οἱ ἀδελφοὶ Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης Δούκας, ὁ βεστάρχης Μιχαὴλ Βούρτζης, ὁ συγγενὴς τοῦ οἴκου τῶν Φωκάδων Βοτανειάτης καὶ οἱ υἱοὶ Βασιλείου τοῦ Ἀργυροῦ. Τὸ δὲ πάθημα τοῦ Βρυεννίου ἀνησύχησε παντας τούτους, φοβηθέντας μὴ ὁ τυφλὸς βασανιζόμενος μαρτυρήσῃ τὰ τῆς συνωμοσίας πρὸ τῆς ἐκρήξεως αὐτῆς. Ὑπώπτευον δὲ καὶ τὴν βραδύτητα τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις δὲν ἔσπευδε τοῦτο μὲν ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας τοῦ Βρυεννίου, τοῦτο δὲ παρεξηγῶν τὴν ἀποχὴν τοῦ Κατακαλῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν φοβουμένου μυστικὴν συνεννόησιν τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς τὸν βασιλέα, ἀφ' ἑτέρου δὲ προφυλασσομένου ἀπὸ τῶν περὶ τὴν Καππαδοκίαν, ἔνθα διέτριβε, βασιλικῶν ταγμάτων. Διό, θέλοντες οἱ ἄρχοντες νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν κοινὴν ὁρᾶσιν, ἀπῆλθον εἰς τὴν ἐν Παφλαγονίᾳ Κασταμῶνα, τὸ πατρογονικὸν τιμάριον τοῦ Κομνηνοῦ. Ἅραντες δὲ αὐτὸν διστάζοντα ἤγαγον εἰς πεδιάδα εὐρεῖαν, καλουμένην Γουνάρια, καὶ, ἀθροίσαντες τοὺς πλησιοχώρους καὶ τοὺς προσρεύσαντας ἐθελοντάς, ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνὸν τὴν 8 Ἰουνίου 1057.

Καὶ ἀναγορευθεὶς δὲ βασιλεὺς ὁ Ἰσαάκιος δὲν προεχώρησε περαιτέρω, ἀλλ' ἐστρατοπέδευσεν ἐν Γουναρίοις καὶ ἀνέμενε τὴν ἄθροισιν καὶ τῶν λοιπῶν συνωμοτῶν, μάλιστα δὲ τὴν προσέλευσιν τοῦ Κεκαυμένου. Οὗτος δ' ἐν τῷ μεταξὺ, συντάξας περὶ ἑαυτὸν ἄνδρας χιλίους, προσέθηκεν εἰς τὴν παγνυομένην ἤδη δύναμιν τὸν δόλον, καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ διὰ πλαστῶν γραμμάτων ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως τὰ ἐν τοῖς θέμασι Χαλδίας καὶ Κολωνείας τάγματα νὰθροισθῶσιν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Νικοπόλεως ὡς μέλλοντα τάχα νὰ ὁρμήσωσι κατὰ τοῦ Τούρκου Σαμούχ ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἀρχηγίαν κατὰ τὰ ὁρθὲν κελεύσματα τοῦ Μιχαήλ. Κατὰ μικρὸν δ' ἀνακοινώσας εἰς τοὺς ἡγουμένους τῶν πέντε ταγμάτων τὴν ἀλήθειαν, κατώρθωσε τοῦτο μὲν δι' ἀπειλῶν τοῦτο δὲ δι' ὑποσχέσεων νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἐνόρκους συμμετόχους τῆς ἀποστασίας. Εἰς δὲ τὴν προχώρησιν αὐτῶν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἀποσκίρτησις τῶν ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἀρμενίαν θέμασιν ἀρχόντων καὶ βασιλικῶν φρουρῶν. Οὕτω δ' ἐνισχυθεὶς καὶ προαυξήσας τὴν στρατιὰν καθ' ὁδὸν, ἦλθεν ὁ Κεκαυμένος πρὸς τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Γουναρίων ἀναμένοντα Κομνηνόν.

Ἡ δ' ἔλευσις τοῦ Καταχαλῶν προξένωκεν εἰς τὸν Ἰσαάκιον τὸ ἀναγκαῖον θάρρος. Διὸ, ἀναθεὶς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀσφαλῆ φύλαξιν τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου ἐν τινι πετρώδει φρουρίῳ παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ, διέβη τὸν ποταμὸν Σαγγάριον καὶ προεχώρησε βραδέως πρὸς τὴν Νίκαιαν, παρέχων ἐν τῷ μεταξὺ τὸν ἀναγκαῖον χρόνον πρὸς ἀποχώρησιν εἰς τὰ βασιλικὰ στρατεύματα καὶ τοὺς εἰς τὸν βασιλέα πιστοὺς ἐμμένοντας τῶν στρατηγῶν. Πράγματι οἱ μὲν βασιλικοὶ στρατιῶται διελύοντο οἴκαδε ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῆς προχωρήσεως τῶν ὑπὸ τὸν Κομνηνὸν ἀποστατῶν, οἱ δὲ πιστοὶ εἰς τὸν Μιχαὴλ στρατηγοὶ, ὁ ἤδη γνωστὸς ἡμῖν Λυκάνθης, ὁ στρατηγὸς Χαρσιανοῦ Θεοφύλακτος Μανιάκης, ὁ Ἴβηρ Πνυέμιος καὶ ἄλλοι, ἐγκαταλειφθέντες ἔσπευσαν φεύγοντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτω δ' οἱ ἀποστάται ἠδύναντο εὐχερῶς νὰ καταλάβωσιν ἀνυπεράσπιστον τὴν Νίκαιαν, λαμπρὸν ὁρμητήριον τῆς περαιτέρας ἐνεργείας τοῦ Κομνηνοῦ.

Μετὰ δὲ τὴν εἰς τὸ Βυζάντιον ἄφιξιν τῶν φυγάδων στρατηγῶν τότε πρῶτον ὁ αὐτοκράτωρ ἤρχισε σπουδαίως μεριμνῶν περὶ σωτηρίας, ἴσως ἀρχομένου ἤδη τοῦ Αὐγούστου 1057. Καὶ ὅμως εἶχον ἤδη παρέλθει ἀνωφελῶς ἀπὸ τῆς ἐν Γουναρίοις ἀνακηρύξεως τοῦ Κομνηνοῦ δύο σχε-

δὸν μῆνες, καθ' οὓς εἶχε μείνει ἐντελῶς ἄπρακτος, προσπαθήσας ἴσως μόνον νὰ διασπάσῃ ματαίως τοὺς συνωμότας διὰ μεγάλων ἐπαγγελιῶν καὶ προδοσίας. Διὸ διέταξεν ἐν σπουδῇ νὰθροισθῶσιν αἱ δυνάμεις τῶν δυτικῶν θεμάτων καὶ ἔστειλεν αὐτὰς εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἐναντίον τῶν ἀποστατῶν καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συμπραττόντων ἀσιατικῶν ταγμάτων. Καὶ στρατηγὸν μὲν αὐτοκράτορ' ἀνέδειξε τὸν εὐνοούμενον τῆς Θεοδώρας καὶ εὐνοῦχον Θεόδωρον, δομέστικον ὄντα τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς· συνάρχοντα δ' αὐτοῦ ἔταξε τὸν Ἀαρών, ἕλκοντα τὸ γένος ἐκ τῆς βουλγαρικῆς δυναστείας καὶ ἀδελφὸν τῆς γυναικὸς τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ Αἰκατερίνης, δι' οὗ ἴσως ἤλπιζε νὰ μεταστήσῃ ἀπὸ τῶν συνωμοτῶν τὸν Κομνηνόν. Ἠκολούθησαν δὲ τὴν βασιλικὴν στρατιὰν καὶ ἄλλοι στρατηγοί, ὁ Λυκάνθης, ὁ Πνυέμιος, ὁ Βασίλειος Ταρχανιώτης, ὁ Μαυροκατακαλών, ὁ Κατζαμούντης καὶ ὁ πατρίκιος Ῥανδοῦλφος, ἀρχηγὸς τῶν Βαρράγγων, ἀντικαταστήσας πιθανῶς ἐν ταύτῃ τῇ ἀρχῇ τὸν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ ἀποβληθέντα Ἐρβέβιον τὸν Φραγκόπωλον. Ἐκ δὲ τῆς τύχης τῆς βασιλικῆς ταύτης στρατιᾶς ἐξηρτᾶτο αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος ἡ τύχη.

λ'

Ἡ κατάλυσις τοῦ Μιχαήλ.

Πρῶτον ἔργον τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς ἅμα τῇ διὰ τοῦ Βοσπόρου διαπεραιώσει αὐτῆς εἰς τὴν Χρυσόπολιν ὑπῆρξεν ἡ προχώρησις πρὸς τὴν Νικομήδειαν. Ἐκεῖ δὲ φθάσαντες οἱ στρατηγοὶ διέταξαν τὴν κατεδάφισιν τῆς ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ γεφύρας, ὅπως μὴ καταστῇ δυνατὴ εἰς τὸν Κομνηνὸν ἡ ἀπ' εὐθείας ἐξ ἀνατολῶν ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν βασιλικῶν, καὶ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὰς ἀκρωρείας τοῦ Σόφωνος, ὄρους κειμένου ἐπὶ χερσονήσου μεταξὺ τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου, οὗ τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν κατέχει ἡ Νικομήδεια. Ἐν τούτοις δὲ καὶ ὁ Ἰσαάκιος σπεύσας κατέλαβε τὴν Νίκαιαν, καί, καταθεὶς ἐν αὐτῇ τὰ χρήματα, ἔπηξε στρατόπεδον κατὰ τὸ ἀρκτῷον μέρος τῆς πόλεως ἐν ἀποστάσει δώδεκα σταδίων ἀπ' αὐτῆς. Καὶ ἐπί τινας μὲν ἡμέρας τὰντίπαλα στρατόπεδα ἐπετήρουν ἄλληλα, καὶ ἐγίνοντο ἑκατέρωθεν μάταιαι ἀπόπειραι τῶν ἐπὶ χορτολο-

γίαν ἐξερχομένων, ὅπως μεταστήσωσιν ἑκάτεροι πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς πολεμίους. Τέλος δὲ διέταξεν ὁ Κομνηνὸς νὰ ἐξέρχωνται σπανιώτερον οἱ περὶ αὐτὸν ἀποστάται ἐπὶ ξυλείας καὶ χορτολογίας καὶ μὴ ἀφίστανται μακρὰν τοῦ στρατοπέδου. Ὑπολαβόντες δὲ τοῦτο οἱ περὶ τὸν δομέστικον Θεόδωρον δειλίαν ἀπεφάσισαν νὰ προκαλέσωσι τοὺς πολεμίους εἰς μάχην.

Πλησιάσαντα δὲ τἀντίπαλα στρατόπεδα πρὸς ἄλληλα ἀντιπαρετάχθησαν ἔν τινι τόπῳ, ὅστις ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Ἄδης. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς Κομνηνείοις τὸ μὲν δεξιὸν κατεῖχε Ῥωμανὸς ὁ Σκληρός, τὸ δ' εὐώνυμον ὁ Κεκαυμένος καὶ τὸ μέσον αὐτὸς ὁ Σκληρός. Ἐν δὲ τῇ παρατάξει τῶν βασιλικῶν τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρατος ἦρχεν ὁ Βασίλειος Ταρχανιώτης, τοῦ δ' ἀριστεροῦ ὁ Ἀαρών. Δοθέντος δὲ τοῦ συνθήματος τῆς μάχης, τὸ μὲν πρῶτον ὁ Ἀαρὼν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸ ἀντιμέτωπον ὑπὸ τὸν Σκληρὸν δεξιὸν κέρας τῶν ἀποστατῶν, ἡ δὲ φυγὴ αὐτοῦ ἐσάλευσε καὶ αὐτὸ τὸ κέντρον. Οὕτως οἱ βασιλικοὶ ἐφαίνοντο ἤδη νικῶντες, καὶ ὁ Κομνηνὸς κλονούμενος ἐσκέπτετο ἤδη περὶ ὑποχωρήσεως εἰς Νίκαιαν. Ἀλλ' αἴφνης ἔσωσε τὰ πράγματα ἡ γενναιότης τοῦ Κατακαλῶν, ὅστις, νικήσας τὸ ὑπὸ τὸν Ταρχανιώτην δεξιὸν κέρας τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, οὐ μόνον ἔτρεψεν αὐτὸ εἰς φυγήν, ἀλλὰ καὶ, ἐξακολουθῶν τὴν δίωξιν, ἔρριξε τὸν χάρακα τῶν πολεμίων, εἰσώρμησεν εἰς αὐτὸ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν καὶ διήρπασε καὶ κατέρριψε διὰ τῶν ξιφῶν κατὰ γῆς εἰς τεμάχια τὰς σκηνὰς τῶν βασιλικῶν. Ἡ δὲ τόλμη τοῦ Κεκαυμένου ἐνεθάρρυνε μὲν τὸν Κομνηνόν, ἐνέπλησε δὲ δειλίας τοὺς περὶ τὸν Ἀαρών, τραπέντας εἰς φυγήν. Οὕτως ἡ ἧττα τῶν Κομνηνείων μετεβλήθη εἰς ἐπιφανῆ νίκην, καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἔκειντο πολυάριθμοι οἱ νεκροὶ τῶν βασιλικῶν, ἐν οἷς καὶ οἱ στρατηγοὶ Μαυροκαταλῶν, Πνυέριος καὶ Κατζαμούντης, μέγα δὲ ὑπῆρξε τὸ πλῆθος τῶν ζωγρηθέντων ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν.

Ἡ νίκη τοῦ Κομνηνοῦ ὑπῆρξεν ἐπιφανής, τὸ δὲ ἄγγελμα αὐτῆς, κομισθὲν εἰς τὸν βασιλέα ὑπὸ τοῦ ἡττηθέντος δομεστίκου καὶ τοῦ Ἀαρών, περιήγαγεν αὐτὸν εἰς ἀπόγνωσιν. Ἤθελε δὲ ἤδη πάντως ἐγκαταλίπει ἐντελῶς τὸν ἀγῶνα, καταβαίνων ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ φροντίζων μόνον περὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας, ἂν μὴ ἐξώθουν αὐτὸν εἰς ἐπιμονὴν οἱ περὶ αὐτόν. Οὐχ ἧττον ἐτράπη τὴν ὁδὸν τῶν διαπραγματεύσεων, καὶ μετ' ὀλίγον ἀφικνοῦντο εἰς τὴν Νικομήδειαν, ἣν κατέλαβεν ὁ Κομνηνὸς τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν παρὰ τὸν Ἄδην μάχην, τρεῖς πρέσβεις

τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς καὶ οἱ κατὰ συμβουλὴν αὐτοῦ συμπαραληφθέντες Κωνσταντῖνος Λειχούδης καὶ Θεόδωρος ὁ Ἀλωπός.

Διὰ μακρῶν καὶ μετ' ἀφελείας ἅμα καὶ περισσῆς περιαυτολογίας περιγράφει ὁ Ψελλὸς τὰς λεπτομερείας τῶν δύο αὐτοῦ πρεσβειῶν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ προσκλήσεως ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ἤρχοντο εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ στρατοπέδου τῶν Κομνηνείων οἱ ταχυδρόμοι οἱ ἀγγέλλοντες τὴν συντέλεσιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καθαιρέσεως τοῦ αὐτοκράτορος. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ ὁ βασιλικὸς σύμβουλος εἶχεν ὑποδείξει ὡς ἀναγκαῖα πρὸς διάσωσιν τοῦ σαλευομένου θρόνου τρία τινά, τὴν πρὸς τὸν Κηρουλλάριον συνδιαλλαγήν, τὴν πρὸς τὸν Κομνηνὸν ἀποστολὴν πρεσβείας καὶ τὴν συγκρότησιν ἀξιομάχου δυνάμεως ἐκ τῶν ὑπολειπομένων πιστῶν στρατιῶν καὶ τῶν γειτονούντων βαρβάρων ὑπὸ γενναῖον στρατηγόν. Καὶ τὴν μὲν τρίτην γνώμην τοῦ Ψελλοῦ ἀποδεχθεὶς ὁ Μιχαὴλ δὲν ἐπέστησε τῆς ἐπὶ τὸν Κομνηνὸν ἀποσταλείσης στρατιᾶς κατάλληλον ἄνδρα· τῆς δὲ κακῆς ἐκλογῆς τὸ ἐπακόλουθον ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τὸν Ἄδην ἧττα τοῦ εὐνούχου Θεοδώρου. Παρακούσας δὲ τῆς περὶ συμφιλιώσεως πρὸς τὸν πατριάρχην συμβουλῆς τοῦ Ψελλοῦ, παρεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ καθ' ἑαυτοῦ δεινά, θαρρήσας μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ δυνάμεων παρὰ τὴν Νίκαιαν εἰς μόνην τὴν σοφιστικὴν καὶ διπλωματικὴν ἱκανότητα τοῦ κατὰ τὴν ἰδίαν ἄλλως ὁμολογίαν δειλοῦ καὶ πως ἀλλοπροσάλλου συμβούλου καὶ τῶν συμπρέσβεων αὐτοῦ.

Μεγαλοπρεπῶς δ' ἐδεξιώθη ὁ Κομνηνὸς ἐν τῷ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν καὶ Ταυροσκυθῶν φρουρῶν περιστοιχιζομένῳ θρόνῳ ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἡττημένου βασιλέως. Μεγάλη δ' ἀληθῶς ὑπῆρξεν ἡ συγκατάβασις τοῦ νικητοῦ, δεχθέντος παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς στρατιᾶς ἐν ἰδίᾳ μετὰ τῶν πρέσβεων συνεννοήσει τὴν εἰσποίησιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνακήρυξιν εἰς καίσαρα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὑποχρεουμένου νὰ μὴ διορίσῃ ἄλλον διάδοχον πρὸ τοῦ θανάτου καὶ ἀξιώσαντος τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ μισητοῦ εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸν δῆμον Λέοντος τοῦ Στραβοσπονδύλου. Διαπεραιωθέντες δὲ διὰ τοῦ Βοσπόρου οἱ πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπανέπλευσαν τὴν ὑστεραίαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κομνηνοῦ, ἀγγέλλοντες τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀποδοχὴν τῶν ὅρων. Εὑρίσκοντο δ' ἔτι παρὰ τῷ Κομνηνῷ, διατρίβοντι ἤδη ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς παρὰ τὰ παλάτια τὰ λεγόμενα τοῦ Δαμάτρυος, ἅτιν' ἀπεῖχον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μίαν

μόνην ἡμέραν, ἔμελλε δὲ ὁ καῖσαρ, διαλύων τὴν στρατιάν, νὰ πορευθῇ τὴν ὑστεραίαν εἰς τὴν Χρυσόπολιν, ὅπως διαβῇ εἰς τὸ Βυζάντιον χάριν τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συντεθειμένων συνδιαλλαγῆς μετὰ τοῦ Μιχαὴλ, ὅτ' ἔκπληκτοι ἤκουσαν οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπροσδοκήτους ἀγγελίας.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ φατρία συμμεριζομένη τὴν κατὰ τοῦ Μιχαὴλ ἐνέργειαν τῶν ἀποστατῶν καὶ ἐπιθυμοῦσα τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλέως. Οὐ μόνον τινὲς τῶν συγκλητικῶν ἐτάσσοντο μετὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ἑταιριῶν, ἤτοι τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ ξενικῶν στρατευμάτων, ἤχθαιρον τὸν αὐτοκράτορα. Συνελθόντες δὲ οὗτοι μετά τινων ἄλλων ἐκ τῶν ἀφανῶν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τὴν 31 Αὐγούστου 1057 ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ἐκήρυξαν τὴν καθαίρεσιν τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπήτησαν διὰ κραυγῶν παρὰ τοῦ πατριάρχου νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ὡς μέλλοντες νὰ ἀνακοινώσωσιν εἰς αὐτὸν σπουδαῖα. Ὁ δὲ Κηρουλλάριος οὐ μόνον δὲν μετέβη πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἔκλεισεν αὐτὰς τὰς θύρας τοῦ πατριαρχείου· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀπέστειλε πρὸς τοὺς συνωμότας δύο ἀνεψιούς, τὸν Νικηφόρον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον, ἐντειλάμενος, ὅπως δι' αὐτῶν γείνῃ πᾶσ' ἀνακοίνωσις εἰς αὐτόν. Ὅτε δὲ τέλος οἱ συνωμόται, προσλαβόντες καὶ ἄλλο πλῆθος πολύ, ἠπείλουν διὰ θανάτου τοὺς δύο ἐκείνους πρέσβεις, ἀπαιτοῦντες τὴν κατάβασιν αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου, ὁ Κηρουλλάριος συγκατένευσε, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, περιβεβλημένος τὴν πατριαρχικὴν στολήν.

Καθεσθέντα δὲ τὸν πατριάρχην δεξιόθεν τοῦ ἁγίου βήματος ἠνάγκασαν καὶ ἄκοντα κατὰ τὸ φαινόμενον νὰ παιτήσῃ ὡς πρεσβευτὴς αὐτῶν παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἐπιστροφὴν ἐγγράφου τὴν προτεραίαν ὑπογραφέντος, δι' οὗ οἱ συγκλητικοί, ἀναγκαζόμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, εἶχον διὰ φρικτῶν ὅρκων ὀμόσει νὰ μὴ ὀνομάσωσι βασιλέα τὸν Κομνηνόν. Τοῦ δὲ Κηρουλλαρίου ἀποδεχθέντος τὸ αἴτημα, οἱ συνωμόται αὐτοῦ, παρόντος καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου πρώτου ἀναβοῶντος, ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Κομνηνόν, καὶ ἀπεφάσισαν τὴν κατασκαφὴν τῶν οἰκιῶν ἁπάντων τῶν κατεχόντων ὑπερόχους ἀρχὰς ὅσοι ἤθελον ἀντιστρατευθῇ εἰς τὰ ψηφισθέντα. Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ πατριάρχης ἔστειλε δύο ἐπιστολὰς, μίαν μὲν πρὸς τὸν Κομνηνὸν νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν, ἑτέραν δὲ πρὸς

τὸν Μιχαὴλ, προτρέπων αὐτὸν νὰ καταβῇ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐγκαταλίπῃ τὸν θρόνον. «Καὶ τί μοι παρέχει ἀντὶ τῆς βασιλείας ὁ πατριάρχης;» ἠρώτησεν ὁ Μιχαὴλ τοὺς πεμφθέντας πρὸς αὐτὸν μητροπολίτας· ἐκεῖνοι δὲ ἀπήντησαν «τὴν οὐράνιον βασίλειον.»

Ἡ κωμῳδία, ἣν κατὰ τὴν πεποίθησιν τῶν Βυζαντίνων ἱστοριογράφων εἶχε παίξει ὁ Κηρουλλάριος, εἶχε τελειώσει. Ὑπελείπετο δὲ μόνον ἡ τελευταία αὐτῆς σκηνὴ, ἡ εἰς μοναχὸν ἀπόκαρσις τοῦ ἀναξίου βασιλέως, ὅστις μετ' ἀρχὴν ἀκριβῶς ἑνὸς ἔτους μετήλλασσε τὴν βασιλικὴν πορφύραν ἀντὶ τοῦ τριχίνου ῥάσου, θῦμα τῆς γραφειοκρατίας, τῆς πρὸς τοὺς στρατηγοὺς περιφρονήσεως καὶ τῆς τυφλῆς ἀντιπαθείας πρὸς τὸν πατριάρχην.

ΔΕΣΜΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΛΕ'

ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΝΟΡΜΑΝΝΟΙ

α'

Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός.

ΑΡΧΙΚΟΝ Η
ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

πρωΐα τῆς ὑστεραίας, καθ' ἣν ἐτελέσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ καθαίρεσις Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ, εὗρε τἀνάκτορα κατεχόμενα ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Κομνηνόν. Ὁ Κατακαλὼν σπεύσας εἶχε καταλάβει αὐτὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Λαμπρὰ δ' ὑπῆρξε τὴν ὑστεραίαν ἡ ὑπὸ τοῦ εἰς ὑπάντησιν ἐκχυθέντος πλήθους δεξίωσις τοῦ Ἰσαακίου, ἀναλαβόντος τὴν ἀρχὴν τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1057.

Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς ἀνῆγε τὸ γένος εἰς οἶκον ἐπιφανῆ καὶ ἀρχαῖον, περὶ οὗ ἄλλως οὐκ ὀρθῶς ἐπιστεύθη, ὅτι ἀνήρχετο εἰς τοὺς χρόνους αὐτῆς τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς πρώτους εὐπατρίδας τοὺς ἀκολουθήσαντας ἐκ Ῥώμης εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν. Εἶνε δὲ νῦν γνωστὸν καὶ μεμαρτυρημένον, ὅτι πατρὶς τῶν Κομνηνῶν ἦτο τὸ χωρίον Κόμνη, κείμενον παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Τούντζας. Ἀλλ' ἀργότερον οἱ Κομνηνοὶ ἀπέκτησαν μεγάλας συγκτησίας ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ παρὰ τὴν παφλαγονικὴν Κασταμῶνα. Ἐκεῖ δ' ὁ πλούσιος ἐκεῖνος οἶκος παρουσιάζεται

ἐνισχυόμενος καὶ ἀναδεικνυόμενος καθ' οὓς χρόνους, ἤρξατο περιβαλλομένη μεγάλην δύναμιν ἡ στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία. Καὶ δὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου βλέπομεν διακρινομένους δύο ἐκ τοῦ οἴκου τούτου ἀδελφούς, τὸν Νικηφόρον καὶ τὸν Μανουήλ. Καὶ ὁ μὲν Νικηφόρος ἀνεδείχθη διοικητὴς τῆς Ἀσπρακανίας, ἐτυφλώθη δ' ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Βασίλειον ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου· ὁ δὲ πρεσβύτερος Μανουὴλ Κομνηνός, ὃν εἴδομεν ἐπονομαζόμενον καὶ Ἐρωτικὸν πιθανῶς ἀπὸ τῆς μητρός, ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν ἀρχὴν μεγάλου δομεστίκου τῆς Ἀνατολῆς καὶ διεκρίθη τῷ 978 κατὰ τὴν ἄμυναν τῆς Νικαίας ἐναντίον τοῦ ἀπὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀποστατήσαντος Βάρδα τοῦ Σκληροῦ. Εἶχε δὲ ὁ Μανουὴλ οὗτος δύο τέκνα, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν πρεσβύτερον Ἰσαάκιον, ὅστις εἶνε αὐτὸς ὁ νῦν ἀναβὰς ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου.

Καὶ ὁ Ἰσαάκιος δὲ διέπρεψε, καθ' ἃ ὁ πατήρ, ἐν τῷ στρατιωτικῷ σταδίῳ, ἀγωνισθεὶς γενναίως ἐναντίον τῶν Σελτζουκιδῶν· καὶ ἡ ἀνάρρησις δὲ αὐτοῦ ἦτο, καθ' ἃ εἴδομεν, ἔργον τῆς στρατιωτικῆς φατρίας. Τὴν νίκην δὲ ταύτην τῶν στρατιωτικῶν ἀριστοκρατικῶν οἴκων ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ αὐτὸς ὁ Ἰσαάκιος, ἐπιχαράξας ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὴν εἰκόνα ἑαυτοῦ σπαθηφορεῦντος. Εὐλόγως δ' ἐξήγειρε τοῦτο τὴν γενικὴν περιέργειαν καὶ ἐκρίθη ἄξιον ἀναγραφῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἱστοριογράφων, οἵτινες καὶ προσθέτουσιν, ὅτι ἔπραξε ταῦτα ὁ Ἰσαάκιος ἐπιγράφων τὴν ἐπιτυχίαν ὄχι εἰς τὸν θεόν, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν ἰσχὺν καὶ περὶ τοὺς πολέμους ἐμπειρίαν. Ἀληθῶς δ' οὐδεὶς τῶν πρὸ τοῦ Κομνηνοῦ αὐτοκρατόρων εἶχεν ἐξεικονίσει ἑαυτὸν ἐπὶ τῶν νομισμάτων φέροντα σπάθην, ἀλλὰ σύμβολα τῶν βασιλέων ἐπ' αὐτῶν φέρονται μόνον τὸ λάβαρον ἢ ὁ σταυρός, τὸ σκῆπτρον ἢ ἡ σταυροφόρος σφαῖρα.

Ο ΙΣΑΑΚΙΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΣΠΑΘΗΦΟΡΩΝ ΕΠΙ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ ΕΝ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙ

Εἶχε δὲ καὶ ἄλλως ὁ Κομνηνὸς τελείαν συνείδησιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν στρατιωτικὴν φατρίαν ὀφειλομένων ὑποχρεώσεων. Διὸ τὸν μὲν Κατακαλὼν ἐτίμησε κουροπαλάτην, τὴν αὐτὴν δὲ τιμὴν ἀπένειμε καὶ εἰς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, ὃν ἀνέδειξε καὶ δομέστικον τῶν σχολῶν

τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἄλλους δὲ τῶν συστρατηγησάντων μετ' αὐτοῦ ἀντήμειψε φιλοφρόνως. Ἀλλὰ δὲν προέβη μέχρις ἐσχάτων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐπιδείξει τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς βοηθήσαντας εἰς ἀπόκτησιν τῆς ἀρχῆς. Ἀπ' ἐναντίας δὲ τοὺς ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συστρατεύσαντας μετ' αὐτοῦ ἀντήμειψε μὲν, ἀλλὰ καὶ διέλυσεν, ἀποπέμψας εἰς τὰ οἰκεῖα, ὅπως ἀπαλλαγῇ αὐτὸς, ἀπαλλάξῃ δὲ καὶ τὸ Βυζάντιον τῶν ἀπὸ τῆς στρατοκρατίας κινδύνων.

Ὀλιγώτερον δ' ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ πολὺ μᾶλλον ἡ σύνεσις ἐπεκράτησεν ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Πρὸς τὸν πατριάρχην εἶχεν ἀληθῶς ὁ Κομνηνὸς ὑποχρεώσεις, καὶ ταύτας ἐξεπλήρωσε πιστῶς, τοὺς μὲν ἀνεψιοὺς τοῦ Κηρουλλαρίου ἀναβιβάσας εἰς ἀρχὰς περιβλέπτους, ὑποχωρήσας δ' εἰς ζήτημα, ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ ἀπησχόλει τὸ πατριαρχεῖον, τὸν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἀπ' εὐθείας διορισμὸν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου καὶ τοῦ θησαυροφύλακος τῆς Ἁγίας Σοφίας, οἵτινες ἀφ' ἱκανῶν δεκαετηρίδων, πιθανῶς ἤδη ἀπὸ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, διωρίζοντο ὑπὸ τῶν βασιλέων, οἵτινες καὶ ἐκαρποῦντο τὰ ἐκ τῆς διοικήσεως τῆς μεγάλης ἐκκλησίας περισσεύματα. Ἀλλ' αὗται καὶ μόναι ὑπῆρξαν αἱ πρὸς τὸν πατριάρχην παροχαὶ τοῦ αὐτοκράτορος· ἄλλως δ' ὁ Ἰσαάκιος ἥκιστα ηὐχαρίστησε τὸν Κηρουλλάριον. Ἡ δὲ δυσαρέσκεια αὐτοῦ ἦτο διπλῆ, ἀναφερομένη τοῦτο μὲν εἰς τὴν πρὸς τὰ μοναστηριακὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ καθ' ὅλου πράγματα ἐπιδειχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως αὐστηρότητα, τοῦτο δὲ εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἰδίων ἀξιώσεων τοῦ πατριάρχου.

Ἀληθῶς ὁ Ἰσαάκιος ὁ ἀποφυγὼν αὐστηρῶς χάριν αὐτῆς τῆς πολιτείας πᾶσαν κοινοπραγίαν πρὸς τοὺς στρατιώτας τοὺς συναγωνισθέντας ὅπως ἀναβιβάσωσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν θρόνον, δὲν ἠδύνατο νὰμελήσῃ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἐν τῇ περιστολῇ τῶν καταχρήσεων τῆς ἐκκλησίας. Θέλων δὲ νὰνορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα στρατιωτικὰ πράγματα τοῦ κράτους καὶ βελτιώσῃ τὸν παρημελημένον ἐθνικὸν στρατὸν ἐν ἡμέραις παντοίων ἔξωθεν κινδύνων, ὡς ἐνόμισε πρέπον ναὐξήσῃ τὸν μὲν δημόσιον πλοῦτον διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῶν μισθῶν τῶν ἐχόντων ὀφφίκια ἀρχόντων καὶ τῆς αὐστηρᾶς ἐξελέγξεως τῶν καθυστερουμένων φόρων, τὸν δὲ βασιλικὸν θησαυρὸν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως πολλῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων, παραχωρηθέντων ὑπὸ τῶν προκατόχων διὰ βασιλικῶν χρυσοβούλλων, οὕτως ἐπενέβη καὶ εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν μονῶν. Ἐξηκολούθουν αὗται παρὰ τὰς ἀπαγορευτικὰς διατάξεις προγενεστέρων αὐτο-

κρατόρων συσσωρεύουσαι κτήματα ἐπὶ κτημάτων καὶ μειοῦσαι οὕτω τόν τε δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν πλοῦτον χάριν τῆς πλουσίας διατροφῆς μοναχῶν ἀργῶν καὶ χλιδώντων καὶ πᾶν ἄλλο ἢ εἰς τὰ ἐπουράνια προσκειμένων, ἀλλὰ πολλάκις παραβλαπτόντων τοὺς ἀγροργείτονας διὰ τῆς κακίας αὐτῶν καὶ πλεονεξίας. Διὰ ταῦτα ἡ διαταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ ἐξέλεγξις τῶν ἀπολογισμῶν τῶν μονῶν καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν μοναχῶν εἰς τἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν, παντὸς περισσεύματος μεταβιβαζομένου εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, καίπερ κατακριθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀκρίτως σκεπτομένων ὡς παράνομος καὶ ἀσεβής, ἐπεδοκιμάσθη δικαίως ὑπὸ τῶν εὖ φρονούντων. Τοῦτο δὲ τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον μέρος τῶν περισσευμάτων ἐκείνων τῶν πλουσίων μοναστηρίων ἀφώρισεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς μονὰς πτωχὰς καὶ ἐκκλησίας ἐχούσας ἐπιδεεῖς τοὺς πόρους.

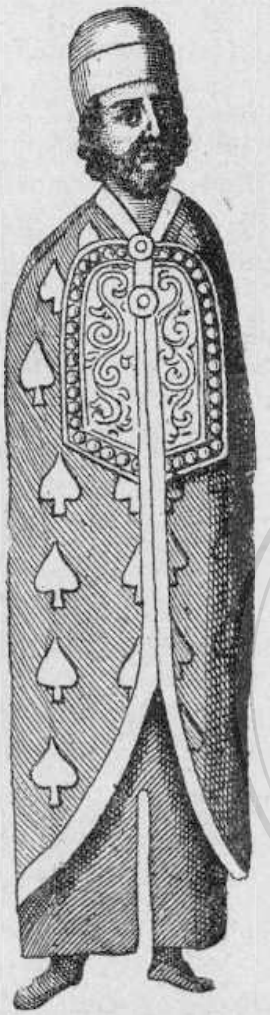

ΑΡΧΩΝ ΔΕΚΑΝΟΣ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Καὶ πάντως μὲν ἡ περικοπὴ αὕτη τῶν μοναστηριακῶν εἰσοδημάτων δὲν ὑπῆρξε κατὰθύμιος εἰς τὸν πατριάρχην. Ἀλλ' ἰδίως ὁ Κηρουλλάριος, εἰς ἴδια ἀποσκοπῶν ὀφέλη καὶ κατεχόμενος ὑπὸ μεγάλης ἀγερωχίας καὶ φιλοδοξίας, ἀπέβη φορτικὸς εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τῶν συνεχῶν αὐτοῦ ἀξιώσεων, οἱονεὶ θέλων νὰ συμμερισθῇ μετ' αὐτοῦ αὐτὴν τὴν ἀρχήν. Καὶ ἠξίου μὲν, ὅτι μικρὰ ἢ οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ ἱερωσύνης καὶ βασιλείας, ἐπεκύρονε δ' ἐπιδεικτικῶς τὸ γνωμάτευμα φορῶν πέδιλα πορφυροβαφῆ δίκην ἄλλου βασιλέως. Οἱονεὶ δ' ἀπειλῶν τὸν Κομνηνόν, ὃν ὑπελάμβανεν ἴδιον ἑαυτοῦ δημιούργημα, ἐτόλμησε καὶ νὰ ἐκστομίσῃ κατ' αὐτοῦ τὴν δημώδη παροιμίαν

Ἐ(γ)ὼ σ' ἔκτισα φοῦρνέ μου· ἐ(γ)ὼ νά σε χαλάσω,

ὑποδεικνύων, ὅτι ἠδύνατο ἀρχηγῶν νέας στάσεως νὰ καταλύσῃ τὸν αὐτοκράτορα, ὡς εἶχε συντελέσει εἰς τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ.

Εἰς τοῦτο δὲ περιελθούσης τῆς ῥήξεως, προέλαβε τὸν ἀντίπαλον

ὁ Κομνηνός. Καὶ δὴ ἐπισταμένης τῆς συνάξεως τῶν Ἀσωμάτων, ἤτοι τῆς 8 Νοεμβρίου 1058, καθ' ἣν ὁ πατριάρχης ἐλειτούργει ἐκτὸς τῆς πόλεως, στείλας ὁ αὐτοκράτωρ στῖφος Βαράγγων ἀπέσπασεν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ ἐτελεῖτο ἡ ἑορτή, καὶ ἀπέπεμψεν ἐξόριστον εἰς τὴν Προκόννησον. Καὶ ἐπειρᾶτο μὲν ἔκτοτε νὰ πείσῃ τὸν Κηρουλλάριον ὁ Ἰσαάκιος νὰ παραιτήσῃ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἠπείλει δὲ βλέπων ἀδυσώπητον νὰ καθαιρέσῃ αὐτὸν διὰ συνόδου, ὅτε αἴφνης θανὼν ὁ πατριάρχης ἀπήλλαξε τὸν βασιλέα τῆς χρήσεως βιαίων μέτρων καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ φανῇ ἀπ' ἐναντίας θρηνῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἱεράρχου. Διεδέχθη δὲ τὸν Κηρουλλάριον ὁ πρόεδρος καὶ πρωτοβεστιάριος Κωνσταντῖνος ὁ Λειχούδης, χειροτονηθεὶς μὲν πρῶτον πρεσβύτερος ἀπὸ λαϊκοῦ, ἀναβιβασθεὶς δὲ εἶτα εἰς τὰ πατριαρχεῖα τῷ 1059 μετὰ πάροδον ἱκανῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐξορίας τοῦ Κηρουλλαρίου.

6'

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἰσαακίου.

Οὕτως ὁ Κομνηνός, ἐπιθυμῶν νὰνορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα, ἤθελε νὰ βελτιώσῃ τὰ πράγματα διὰ μιᾶς, σπεύδων εὐθὺ πρὸς τὸ σκοπούμενον, ἀποφεύγων τὰς ὑποχωρήσεις καὶ τὰς πλαγίας ὁδοὺς καὶ προβαίνων ἐνίοτε μέχρις ἤθους ἀκαθέκτου. Ἀλλὰ ταῦτα πράττων ἀπέβαινεν ὁ ἀγαθὸς ἡγεμὼν ἥκιστ' ἀρεστὸς εἰς τὰ πλήθη καὶ ἐπεσώρευε κατὰ τῆς ἰδίας κεφαλῆς ἐχθρούς, ὧν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰπαλλαγῇ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς ἀπέκρουσε τοὺς πολεμίους τῆς πατρίδος, στρατεύσας νικηφόρος πέραν τοῦ Αἵμου.

Ἐξεστράτευσε δ' ἐναντίον τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Πατζινάκων, ὀρούντων τὰς βορείους ἑλληνικὰς χώρας. Καὶ οἱ μὲν Οὔγγροι, ἀπαλλαγέντες δεινοῦ ἀντιπάλου, τοῦ Σαλίου αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν Ἑρρίκου Γ', διέλυσαν τὴν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους εἰρήνην, καὶ, διαβάντες τοὺς πάγους τοῦ Ἴστρου, ἀρχομένου τοῦ 1059, εἰσώρμησαν εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος. Ἀλλ' ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ βασιλέως εἰς τὴν σημερινὴν Σοφίαν, πρέσβεις τῶν Οὔγγρων σταλέντες πρὸς αὐτὸν ἀνενέωσαν τὴν προϋφισταμένην εἰρήνην. Ἡ αὐτὴ δὲ πτόησις κατέλαβε καὶ τοὺς Πατζινάκας, οἵτινες ἐπ' ἴσης ὡμολόγησαν εἰρήνην

πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Μόνος δὲ εἷς τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, διηρημένων κατὰ γενεὰς καὶ φατρίας, ὁ Σελτὲ, ἠθέλησε νὰντιταχθῇ πρὸς τὸν Κομνηνόν. Ἦτο δὲ ὁ Σελτὲ εἷς τῶν τεσσάρων ἐπιφανῶν Πατζινάκων τῶν πρὸ ἓξ περίπου ἐτῶν σταλέντων ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου εἰς τὴν Ἀσίαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ φυγόντων εἰς Βουλγαρίαν καὶ ἔπειτα πέραν τοῦ Αἵμου. Τώρα δὲ φυγὼν εἰς τὰ ἕλη τοῦ Ἴστρου καὶ τὰς παρακειμένας ἀποκρήμνους πέτρας ἐτόλμησε νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τὸν βασιλέα εἰς τὸ πεδίον. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν αὐτοῦ μετὰ τὴν ὑπόκλισιν τῶν ὁμοφύλων ἦτο μάταιος. Ἤρκεσε δ' ἀπόσπασμα μόνον τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, ὅπως αὐτὸν μὲν τρέψῃ εἰς φυγήν, τὸ δὲ κρημφύγετον αὐτοῦ καταστρέψῃ τελείως. Ἀλλ' ἀναζευγνύων μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Πατζινάκων καὶ τὴν ἐκνίκησιν τοῦ Σελτὲ ἐνέπεσεν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ Αἵμου εἰς ῥαγδαῖον ὄμβρον, ἐξογκώσαντα τὰ ποτάμια ῥεύματα, καὶ ἀπέβαλε τήν τε ἵππον καὶ πολλοὺς τῶν πεζῶν ὑπὸ τῆς λαίλαπος καὶ τοῦ κρύους.

Ἡ δὲ ἀτυχία αὕτη καὶ ἀγγέλματα περὶ ἀποστασίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἠνάγκασαν τὸν Κομνηνὸν νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφήν.

Καὶ ὅμως εἶνε περίεργον, ὅτι, ἐν ᾧ ὁ ἐκ τοιαύτης ἀποστασίας φόβος προαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ Βυζαντίνου ἱστοριογράφου Σκυλίτζη ὡς ἀναγκάσας τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπάνοδον, προστίθεται ἔπειτα, ὅτι εὗρεν ἅμα τῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφίξει ψευδῆ τὰ διαδιδόμενα. Πᾶσα δὲ περὶ ἀποστασίας νύξις ἀποσιωπᾶται κατόπιν, καὶ οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ παριστάνουσι τὸν Κομνηνὸν κατερχόμενον τοῦ θρόνου ἑκουσίως μετὰ βραχεῖαν ἀσθένειαν, καθ' ἣν ἐπείσθη νὰ διορίσῃ διάδοχον, αὐτὸς γινόμενος μοναχός.

Ὁ αὐτοκράτωρ, λέγεται μετά τινων μικρῶν διαφορῶν τῶν χρονογράφων πρὸς ἀλλήλους, διαβὰς εἰς τοὺς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ βασιλικοὺς παραδείσους χάριν κυνηγεσίου, ἐπέστρεψεν αἴφνης εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπὶ ἀκατίου ἀσθενὴς καὶ πυρέσσων. Δεινουμένου δὲ τοῦ νοσήματος τὴν τετάρτην ἡμέραν, ὁ μὲν βασιλεὺς ἠσπάσθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἔπεισαν νὰ ὁρίσῃ διάδοχον· τοιοῦτον δ' ἐξέλεξεν ὁ Κομνηνὸς τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν. Καὶ ὁ μὲν νέος βασιλεὺς περιεβλήθη τὸ στέμμα ἀρχομένου τοῦ Δεκεμβρίου 1059, ὁ δὲ Ἰσαάκιος

ἀπεχώρησεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη μετὰ δύο περίπου ἔτη, ἐκτελέσας ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου ἀγογγύστως πάσας τὰς εἰς τοὺς μοναχοὺς ἐπιβαλλομένας διακονίας, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει αὐτὸν ὑγιῶς ἔχοντα παρὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἄλλα μαρτυρούντων.

Τοιαύτη ἡ διήγησις τῶν Βυζαντίνων ἱστοριογράφων, πολλὰ ἐνέχουσα τὰ σκοτεινὰ καὶ μυστηριώδη. Οὐδὲ τοῦ ὑπερφυσικοῦ δὲ στε-

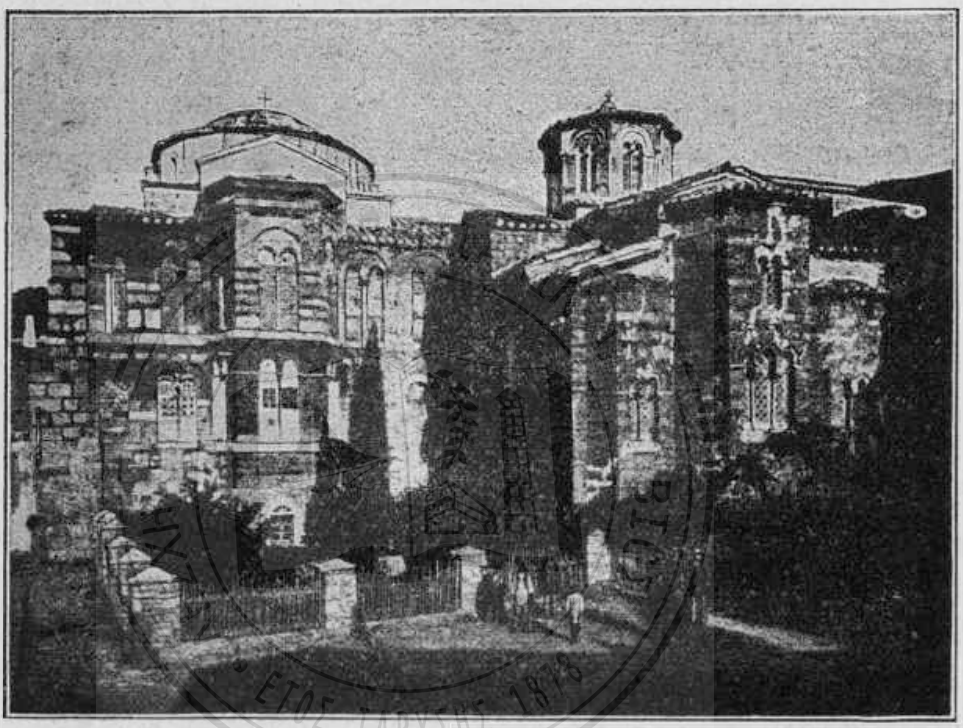

ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ
(Ἴδε σελ. 224).

ροῦνται τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Σκυλίτζη περὶ παραδόξου ὁράματος, πλήξαντος τὸν αὐτοκράτορα πρὸ τῆς ἀσθενείας. Ἔτι δὲ μᾶλλον δυσερμήνευτοι ἀποβαίνουσιν αἱ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀνέδειξε τὸν διάδοχον διηγήσεις, ὅταν προσέξωμεν τίς ὑπῆρξεν ὁ διαδεχθεὶς αὐτόν. Καὶ δὴ γίνεται, τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς διαδοχῆς, μνεία ῥητὴ, ὅτι ὁ Κομνηνὸς, ὅστις ἄλλως δὲν εἶχεν ἄρρενα τέκνα, προαποθανόντος τοῦ μόνου υἱοῦ Μανουὴλ, οὔτε εἰς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην οὔτε εἰς τὸν ἐπιφανῆ ἀνεψιὸν Θεόδωρον τὸν Δοκειανὸν παρέδωκε τὸν θρόνον, οὔτε μετεβίβασεν αὐτὸν, καθ' ἃ ἠδύνατο καὶ ἀνέμενέ τις, εἴς τινα γαμβρὸν διδόμενον εἰς τὴν ἄγαμον θυγατέρα Μαρίαν, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτὴν

ὡς καὶ τὴν σύζυγον Αἰκατερίνην, τὴν θυγατέρα τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Σαμουὴλ, νὰ περιβληθῶσιν ὡς αὐτὸς τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα. Εἷς δὲ μόνον μεταγενέστερος χρονογράφος ἀναφέρει, ὅτι τὸ στέμμα προσεφέρθη εἰς τὸν Ἰωάννην Κομνηνόν, ἀλλ' οὗτος ἀπέκρουσεν αὐτό. Κατὰ ταῦτα ὁ πέπλος ἐκεῖνος τοῦ μυστηρίου ὁ καλύπτων τὰ κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα ἐμβάλλει εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι δὲν γινώσκομεν πλήρη τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι ὁ Ἰσαάκιος, ὁ ἄλλως εὐκόλως καὶ ταχέως ἔπειτα, καθ' ἃ φαίνεται, ἀναρρώσας ἐν τῇ μονῇ, δὲν περιεβλήθη τὸ ῥάσον ἑκουσίως, οὐδ' ἐθελουσίως ἐστέρησεν ἑαυτὸν καὶ τοὺς οἰκογενεῖς θρόνου κτηθέντος διὰ μεγάλων ἀγώνων. Τοιαύτη παραίτησις ἐγκρύπτει πιθανώτατα καταναγκασμόν, καί μοι φαίνεται, ὅτι τὸ αἴνιγμα λύεται ὑπὸ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ψελλοῦ ἐκείνης, καθ' ἣν ἡ βασιλὶς εἰς τὸν ὕπατον τῶν φιλοσόφων ἐπέρριπτε τὴν εὐθύνην τῆς ἀποφάσεως τοῦ βασιλέως περὶ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος. Καὶ ἐπειράθη μὲν ὁ Ψελλὸς νὰ διαψεύσῃ τὴν Αἰκατερίνην, ἀλλ' αἱ δικαιολογίαι αὐτοῦ δὲν ἦσαν πιθανῶς εἰλικρινεῖς. Ὁ Ψελλὸς παρουσιάζεται μᾶλλον εἰς ἡμᾶς ὡς ὄργανον αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ Δούκα, ὅστις ἅμα τῇ ἀναρρήσει ἀνέδειξεν αὐτὸν πρωθυπουργόν, καὶ δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ φιλόσοφος ὑπῆρξε καὶ τὴν φορὰν ταύτην οὐχ ἧττον διπρόσωπος ἢ κατὰ τὴν κατάλυσιν Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ. Ἦτο λοιπὸν ἀληθὴς ἡ διάδοσις περὶ τεκταινομένης ἀποστασίας καθ' ὃν χρόνον ὁ Κομνηνὸς εὑρίσκετο μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγωνιζόμενος πρὸς τὸν Σελτέ. Ἡ δ' ἐπιστροφὴ αὐτοῦ δὲν κατέστειλε τὸ κίνημα, ἀλλὰ μόνον ἀνέστειλεν αὐτό. Οἱ κρύφιοι συνωμόται καιροσκοπήσαντες ἐπέτυχον κατὰ τὴν βραχεῖαν ἀσθένειαν τοῦ Ἰσαακίου διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ θανάτου φόβου ὅ τι ἄλλως ὁ νοσῶν αὐτοκράτωρ ἐφοβεῖτο μὴ πάθῃ ἐπιζῶν ἡμέραν τινὰ διὰ τῆς βίας. Οὕτω δὲ διεκόπη ἡ σειρὰ τῆς νέας καὶ ἐνδόξου δυναστείας τῶν Κομνηνῶν, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ εἴκοσι περίπου ἔτη.

γ'

Σύγκρουσις προγραμμάτων.

Τὴν ὁπωσδήποτε διὰ βίας, εἰ μή τι ἄλλο ψυχολογικῆς, γενομένην διαδοχὴν τοῦ Κομνηνοῦ δεικνύει ἡ ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ διαδόχου αὐτοῦ ἐπελθοῦσα ἀνατροπὴ πολλῶν τῶν ὑπ' ἐκείνου τεθεσπισμένων, ἡ πρυτανεύσασ' ἀρχὴ τῆς ἐπιεικείας, αἱ ἄφθονοι τιμαὶ αἱ δοθεῖσαι εἰς πολλοὺς τῶν τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου καὶ ἡ ἀπόδοσις τῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων τῶν ἀφαιρεθέντων ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ. Τοιαῦται ἀθρόαι καταλύσεις τῶν ὑπὸ τοῦ προκατόχου διατεταγμένων, τοιαῦται συγκρούσεις πρὸς τὰ χθὲς καὶ πρώην ἐπέρχονται συνήθως ὅταν ἡ νέα ἀρχὴ δὲν εἶνε συνέχεια τῆς παλαιᾶς, ἀλλ' ἔχῃ πρόγραμμα ὅλως ἀντίθετον πρὸς αὐτήν, καὶ ὁ καταλαμβάνων τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν εἶνε δημιούργημα ἐπαναστάσεως, φοβερᾶς ἢ ὑποκώφου, καὶ ἀναλαμβάνει νὰ γείνῃ ὁ πρωτεργάτης τῆς ῥήξεως πρὸς τὸ παρελθόν.

Ἀληθῶς ὁ μὲν Κομνηνὸς εἶνε ὁ ἐκλεκτὸς τῆς στρατιωτικῆς φατρίας καὶ σημαίαν ἔχει τὴν δι' αὐστηρῶν οἰκονομιῶν καὶ βαρέων φόρων, διὰ πάσης τέλος θυσίας ἀνάπτυξιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ κράτους.

Ὅλως δὲ διάφορος εἶνε ἡ σημαία, ἣν αἴρει ὁ Δούκας, ἂν δύναται νὰ λεχθῇ σημαία τὸ πρόγραμμα φατρίας τελείως ἀμελούσης τῆς ἀμύνης τῆς χώρας. Ἡ πολιτεία ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα ἀγνοεῖ τὸ στράτευμα, εἰ μὴ αὐτόχρημα καταδιώκει αὐτό, καὶ ἐν μὲν τῷ ἐσωτερικῷ στηρίζεται εἰς τὴν γραφειοκρατίαν, τὰ σοφίσματα τῶν λογίων καὶ τὴν δικανικὴν λεπτολογίαν τὴν ἀντικαταστήσασαν τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην, ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ ἐγκαταλείπει τὰ σύνορα τοῦ κράτους ἔρμαιον τῶν πολεμίων ἢ τὸ πολὺ ἀγωνίζεται νὰπαλλόξῃ τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἀλλοφύλων ὄχι διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ διὰ τοῦ δεκασμοῦ. Ἕν τι δὲ καὶ μόνον φαίνεται κοινὸν εἰς τὰς δύο βασιλείας, ἡ περὶ τῶν οἰκονομικῶν μέριμνα· ἀλλ' ἡ ὁμοιότης περιορίζεται εἰς ἐπίφασιν καὶ μόνην. Διὰ μὲν τὸν Κομνηνόν, ἐλαττοῦντα τοὺς μισθοὺς τῶν ὑπαλλήλων καὶ περιορίζοντα τὰς καταχρήσεις τῶν μοναχῶν καὶ εἰσπράττοντ' αὐστηρῶς τοὺς καθυστερουμένους φόρους καὶ ἀφαιροῦντα τὰ εἰς ἰδιώτας παραχωρηθέντα διὰ βασιλικῶν δωρεῶν δημόσια κτήματα, τὸ χρῆμα εἶνε μόνον μέσον πρὸς στρατιωτικὴν ἐνί-

σχυσιν τοῦ κράτους. Ὁ δὲ Δούκας, μεταβάλλων καὶ πάλιν τὴν δημοσίαν περιουσίαν εἰς κλήρους τῶν οἰκείων, κλείων τοὺς ὀφθαλμοὺς χάριν τῶν μοναχῶν, ὧν τὴν τάξιν ἠὐνόει, διανέμων ἀφειδῶς τιμὰς καὶ ἀρχάς, ἦτο ἐρασιχρήματος, μάτην σωρεύων διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτοῦ προγράμματος θησαυρούς, μὴ χρησιμοποιουμένους μὲν πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν δυνάμεων τῆς χώρας, διασπαθωμένους δὲ πάντας εἰς παροχὰς καὶ ῥόγας τῶν ὁμοφρόνων καὶ εὐνοουμένων. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται πῶς ὁ διάδοχος τοῦ Δούκα παρὰ πᾶσαν τὴν φιλαργυρίαν τοῦ προκατόχου εὗρε τὰ ταμεῖα κενά.

Τοιοῦτον ἦτο κατ' ἀντίθεσιν τῆς ἀνακαινιστικῆς πολιτείας τῶν περὶ τὸν Κομνηνὸν στρατιωτῶν τὸ πρόγραμμα τῆς τάξεως τῶν ἡρώων τοῦ καλάμου, οὓς ἐνεκολπώθη ὁ πρώην συμμαχητὴς τοῦ Ἰσαακίου, ἀπολακτίσας ἔπειτα χάριν τοῦ θρόνου καὶ αὐτὸν καὶ τὰς μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ. Τῶν λογίων δὲ τούτων πρωτοστατεῖ ὁ ἀρχαῖος τοῦ αὐτοκράτορος φίλος Μιχαὴλ Ψελλός, ὅστις ἀπέβη ἰσχυρότατος παρ' αὐτῷ καὶ διηνεκὴς μὲν σύντροφος τῶν ματαιοσχόλων αὐτοῦ θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν συζητήσεων, συνδαιτυμὼν δὲ τῆς ἄλλως λιτῆς βασιλικῆς τραπέζης καὶ ἀπαραίτητος σύμβουλος τῆς νωθρᾶς τοῦ βασιλέως καὶ ἀμβλείας πολιτείας. Συμπαρώρμα δὲ πιθανῶς τὸν Δούκαν, ἄλλως καθ' ἑαυτὸν ὄντα φίλον τῶν βιβλίων καὶ τῶν ὁμιλιῶν τῶν σοφῶν, εἰς τὴν μετὰ τῆς τάξεως τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν λογίων σύμπραξιν καὶ ἡ λογία βασίλισσα Εὐδοκία. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ δευτέρα μετὰ τὴν πρώτην σύζυγον, οὖσαν θυγατέρα τοῦ περιδόξου στρατηγοῦ Κωνσταντίνου Δαλασσηνοῦ. Ἀνῆκε δὲ καὶ ἡ Εὐδοκία εἰς ἐπιφανὲς θρᾳκικὸν γένος, τὸ τῶν Μακρεμβολιτῶν. Καὶ ὁμολογεῖται μὲν πάντως λογία ἡ Μακρεμβολίτισσα, ἀλλ' ἡ γνώμη, ὅτι αὐτῆς ἔργον εἶνε ἡ μυθολογικὴ ἀνθολογία ἡ ἐπιγραφομένη μὲν Ἰωνιά, φέρουσα δὲ τὸ ὄνομα τῆς αὐτοκρατείρας ἐν τῷ μόνῳ σωζομένῳ χειρογράφῳ, ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη. Σήμερον δὲ θεωρεῖται βέβαιον, ὅτι τὴν Ἰωνιὰν συνεπίλησεν ἐξ ἀρχαιοτέρων βιβλίων ὁ γνωστὸς Ἕλλην πολυγράφος τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος Κωνσταντῖνος Παλαιόκαππας, ὅστις καὶ ἄλλα ψευδεπίγραφα ἔγραψε καὶ τοῦτο δὲ τὸ ἔργον ἐπέγραψε ψευδῶς εἰς τὴν Εὐδοκίαν.

Πρὸς δὲ τὴν νέαν πολιτείαν, ἣν ἠσπάσθη προφανῶς ὁ Δούκας, συμπαρασυρόμενος ὑπὸ τῆς φατρίας τῶν λογίων, ἀποσκοπούντων εἰς μόνην τὴν κατὰ τὰς ἰδίας ἀρχὰς βελτίωσιν τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἀδιαφορούντων πρὸς τὴν ἄμυναν τοῦ κράτους, συνε-

δέετο ἴσως καὶ φιλελευθερώτερον πολίτευμα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν στρατοκρατικὴν ἀπολυταρχίαν τὴν ἐγκαινισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ. Πράγματι δὲ παρουσιάζεται ἐπίφασίς τις τοὐλάχιστον συμπράξεως τῆς βασιλείας μετὰ τῆς ἐκκλησίας, τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου. Καὶ δὴ ὁ Δούκας, ἀναλαμβάνων μὲν τὴν ἀρχήν, ἐδημηγόρησε πρὸς τὴν σύγκλητον ὁμοῦ καὶ τὰ σωματεῖα τῆς πόλεως, οἱονεὶ ἐκθέτων τὸ μέλλον πρόγραμμα τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ποιά τις δὲ συμμετοχὴ τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συγκλήτου ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν διετάχθησαν τὰ τῆς διαδοχῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος θνήσκοντος.

Ἀλλ' ἡ ἀναίμακτος ἐπανάστασις ἣν συνεπήγαγεν ἡ ἀνάρρησις τοῦ Δούκα δὲν ἀφώπλισε καθ' ὁλοκληρίαν τοὺς ἀντιπάλους, ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ στρατιωτικοῦ προγράμματος τοῦ Κομνηνοῦ. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ἐξυφανθείσης τῷ 1060 ἐναντίον τοῦ βασιλέως κρυφίας συνωμοσίας. Καὶ παρεσκευάσθη μὲν ἡ ἐν τῇ Προποντίδι κατάπνιξις αὐτοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καθ' ἣν ἡμέραν οἱ αὐτοκράτορες κατ' ἔθος ἀρχαῖον ἐλειτουργοῦντο ἐν τῇ κατὰ τὰ Μάγγανα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου κτισθείσῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ μεγαλομάρτυρος, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος προδοθείσης τῆς συνωμοσίας. Οὕτω δ' ἐματαιώθη καὶ ἡ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ συναφῶς πρὸς τὸ βυσσοδομευθὲν στυγνὸν ἔργον παρασκευασθεῖσα στάσις, ἧς οἱ συνένοχοι, ἐν οἷς ἐτάσσετο καὶ αὐτὸς ὁ ἔπαρχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐτιμωρήθησαν ἐπιεικῶς δι' ἐξορίας καὶ δημεύσεως τῶν ὑπαρχόντων.

Καὶ ἐσώθη μὲν ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον ἐκινδύνευσεν ὑπὸ σοβαρῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων καὶ περιεστέλλετο δεινῶς ἐπὶ τῆς ἀπολέμου ἀρχῆς τοῦ Δούκα τὸ ἀξίωμα τοῦ κράτους.

δ'

Τοῦρκοι, Οὔζοι καὶ Νορμαννοί.

Ἡ ἐπὶ τοῦ Δούκα τελεία παραμέλησις τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων ἀπέβη βλαβερωτάτη εἰς τὴν πολιτείαν. Οἱ μὲν ἄριστοι τῶν

στρατηγῶν ἀπεχώρουν τῆς ὑπηρεσίας διὰ τὴν γλισχρότητα τῶν μισθῶν καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν βαθμῶν, οἱ δὲ στρατιῶται ἀμεληθέντες εἶχον καταντήσει ψιλοὶ καὶ ἄοπλοι καὶ γυμνοί. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις ἐν τοῖς συνόροις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔνθα ὁ βυζαντιακὸς ἑλληνισμὸς ὑφίστατο δεινὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας. Ὁ βασιλεὺς ἥκιστα ἐμερίμνα περὶ τῆς ἀμύνης καὶ τῆς φρουρήσεως τῶν κτήσεων τῆς πολιτείας, ἣν ἐξεχώρει οἱονεὶ ἐργολαβικῶς εἰς τοὺς μειοδοτοῦντας. Τοιοῦτος ἐργολάβος, ὑποσχόμενος νὰ διοικήσῃ τὴν Μεγάλην Ἀρμενίαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ στρατεύματα ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ συγκρατήσῃ τὸ Ἀνίον, ὑπῆρξεν ὁ Ἀρμένιος Παγκράτιος, στρατηγὸς ἀνίκανος μὴ δυνάμενος νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς Τούρκους, ἄγοντας καὶ φέροντας τὰ τῆς Ἀσίας.

Οἱ Τοῦρκοι καὶ μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1062 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Τογρούλβεη δὲν ἔπαυσαν ἐπιτρέχοντες τὰς ἀρμενικὰς χώρας. Οἱ Χριστιανοὶ ὑποτελεῖς τῶν Βυζαντίνων ἔπασχον ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Σαμούχ. Πολὺ δὲ δεινότερος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος τοῦ Τογρούλβεη Ἀρπασλὰν, ὃν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι καλοῦσι Χωροσάλαρον, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὕπαρχον τῆς Χωρασμίας. Μετὰ μεγάλης δὲ ταχύτητος καὶ ὁρμῆς ἐπεκτείνας ὁ νέος Σελδσουκίδης τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ὤξου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τίγριδος καὶ ἀπὸ τοῦ περσικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Μεσογείου, δὲν ἠδύνατο νὰφήσῃ ἀπροσβλήτους τὰς εἰς τὸ Βυζάντιον ὑποκειμένας χώρας, ὧν ἡ ὑπεράσπισις ἦτο ἀνεπαρκεστάτη. Ἐπελθὼν δὲ τῷ 1064 παρὰ μὲν τοῦ ἀκτήμονος βασιλέως τῆς Γεωργίας ἀπήτησε τὴν χεῖρα τῆς θυγατρὸς, εἰσελάσας δ' εἰς τὴν Μεγάλην Ἀρμενίαν, ἐκυρίευσε τὸ Ἀνίον, ὅπερ ἔκτοτε ἀπέβαλον πλέον ὁριστικῶς οἱ Βυζαντῖνοι. Τοιοῦτος δ' ὑπῆρξεν ὁ ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων κλονισμὸς καὶ ἡ ζημία τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ὥστε ἠρειπιώθησαν καὶ ἠφανίσθησαν ἡ Μεσοποταμία καὶ ἡ Χαλδαία, ἡ Μελιτηνὴ καὶ ἡ Κολώνεια καὶ αἱ παρὰ τὸν Εὐφράτην χῶραι, πρὸς δὲ τούτοις τὸ Ἀρμενιακὸν θέμα καὶ ἡ Ἀσπρακανία. Ἂν δὲ δὲν ἐπήρχοντο μικραί τινες ἧτται τῶν ἐπιδρομέων, οἱ Τοῦρκοι ἤθελον εἰσελάσει μέχρις αὐτῆς τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Φρυγίας, φθάνοντες εἰς αὐτὰ τὰ περίχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἔτι δὲ κινδυνωδέστεραι ἦσαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὔζων, οὓς ἄλλως καὶ Κομάνους ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι, ἔθνους συγγενοῦς πρὸς τοὺς Τούρκους. Κατῴκουν δὲ οἱ Οὔζοι ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις παρὰ τὰς ἐκβο-

λὰς τοῦ Βόλγα, ὁπόθεν τὸν δέκατον αἰῶνα εἶχον τραπῆ πρὸς δυσμὰς εἰς τὰς περὶ τὸν Βορυσθένην χώρας, ἐκδιώξαντες ἐξ αὐτῶν τοὺς Πατζινάκας, ἔπειτα δὲ προεχώρησαν καὶ μέχρι τοῦ Ἴστρου. Εἴτε δ' ἐν συνεννοήσει εὑρισκόμενοι μετὰ τῶν συγγενῶν Σελδσουκιδῶν Τούρκων, εἴτε καὶ αὐτοὶ μόνοι ἐξώρμησαν τῷ 1065 μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων, καὶ, διαβάντες τὸν Ἴστρον μετὰ τῶν ἀποσκευῶν ἐπὶ ξύλων μακρῶν καὶ λέμβων αὐτοπρέμνων καὶ δερμάτων, εἰςἠλασαν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς βυζαντιακῆς Βουλγαρίας. Καὶ δὲν εἶχε μὲν ἀφεθῆ παντελῶς ἀνυπεράσπιστος ἡ χώρα. Ἀλλ ἡ στρατιὰ εἰς ἣν ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ φύλαξις αὐτῆς δὲν ἦτο καλλιτέρα τῶν ἐν Ἀσίᾳ. Διὰ τοῦτο οἱ κατὰ τῶν ἐπιδρομέων ἀντεπεξελθόντες ἡττήθησαν, καὶ οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν, ὁ Βασίλειος Ἀποκάπης καὶ ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης, ᾐχμαλωτίσθησαν. Ἡ ὕπαιθρος χώρα ἐπληρώθη πᾶσα Οὔζων. Ἀναβιβάζουσι δὲ οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι τὸ πλῆθος τῶν εἰςελασάντων εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας πλὴν ἑνός, ὅστις λέγει αὐτοὺς ἀνερχομένους εἰς ἑξηκοντακισχιλίους μόνον. Μετὰ δὲ τὴν ἐν τοῖς βορείοις τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν νίκην μοῖρα τῶν ἐπιδρομέων ὄχι ὀλιγοπληθὴς εἰςἠλασε μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος, λυμαινομένη πᾶν τὸ προστυχὸν καὶ ἀποκομίσασα πλῆθος λαφύρων. Ἀλλ' ἐπιστρέφουσα ἡ μοῖρα αὕτη πρὸς βορρᾶν περιέπεσεν εἰς ῥαγδαίους ὑετοὺς καὶ ἀπέβαλεν οὐ μόνον τἀπαχθέντα λάφυρα, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ἅπαντα τὰ ἴδια αὐτῆς.

Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν ἀτυχίαν τοῦ λῃστρικοῦ τούτου ἀποσπάσματος τὸ πλῆθος τῶν νικηφόρων ἐπιδρομέων ἦτο τοσοῦτον καὶ ἡ κατάστασις τῶν βορείων βυζαντιακῶν χωρῶν τοιαύτη, ὥστε δέος κατέλαβε τὸ Βυζάντιον, πολλοὶ δ' ἐσκέπτοντο ἤδη περὶ μετοικήσεως, ἴσως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, βλέποντες τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ βασιλέως. Πράγματι ὁ Δούκας, ὑπὸ δεινῆς νοσῶν φιλαργυρίας, οὐδ' ὑπὸ τοῦ προφανοῦς ἐκείνου κινδύνου ἐφαίνετο συγκινούμενος. Ἀλλ' ὅτε τέλος οἱ Οὔζοι παρηνώχλουν διὰ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν αὐτὴν τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ πλήθους ἐπὶ τῇ φειδωλίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος ηὔξανεν ὁσημέραι, ἐξῆλθε τέλος ὁ Δούκας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοὺς Οὔζους. Ἀλλὰ μετ' ἐκπλήξεως μανθάνομεν, ὅτι οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν στρατιῶται ἦσαν μόνον ἑκατὸν πεντήκοντα, μεθ' ὧν ἐξῆλθεν ὡς εἰς στρατιωτικὸν περίπατον μᾶλλον ἢ εἰς στρατείαν. Καὶ ἀληθῶς ἁπλοῦς στρατιωτικὸς περίπατος ἀπέβη παραδό-

ξως ἡ ἔξοδος ἐκείνη τοῦ βασιλέως, φθάσαντος μόνον μέχρι τῶν Χοιροβάκχων, κειμένων παρὰ τὸν θρᾳκικὸν Μέλητα πρὸς νότον τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐν ᾧ δὲ διέτριβεν ὁ βασιλεὺς ἐν Χοιροβάκχοις, ἄγγελοι ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν, βουλευόμενον περὶ συναγωγῆς στρατοῦ, ἤγγειλαν τὴν τελείαν ἀπώλειαν τῶν ἐπιδρομέων καὶ τὴν λύτρωσιν τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων δύο Βυζαντίνων στρατηγῶν. Προσγράφουσι δ' οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Βυζαντίου τὴν ἧτταν τῶν Οὔζων εἰς θαῦμα ἐπακολουθήσαν εἰς τὰς νηστείας καὶ προσευχὰς τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ προσθέτουσιν, ὅτι οἱ μὲν ἡγεμόνες τῶν Οὔζων διεπεραιώθησαν τὸν Ἴστρον ἐπὶ σκαφῶν, τὸ δὲ ὑπολειφθὲν αὐτῶν πλῆθος κατεστράφη τελείως ὑπὸ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτῶν ἐπιτεθέντων Βουλγάρων καὶ Πατζινάκων. Καὶ οὕτω μὲν παριστάνουσι τὰ πράγματα οἱ Βυζαντῖνοι· ἀλλ' ἡ ῥητὴ μνεία τῆς εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Οὔζων συμμετοχῆς τῶν Βουλγάρων καὶ Πατζινάκων καταδεικνύει, ὅτι τούτων ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ὅλη ἐκνίκησις τῶν Οὔζων. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται ὅ τε μικρὸς ἀριθμὸς τῶν συνοδῶν τοῦ Δούκα καὶ ἡ ὅλη νωθρότης τοῦ βασιλέως, πεποιθότος πάντως εἰς τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ Πατζινάκας, εἰς οὓς εἶχεν ἀναθέσει τὴν ἄμυναν ἀντὶ οἱωνδήποτε ἀνταλλαγμάτων. Ἀπηλλάγη δὲ οὕτως ὁπωσδήποτε τὸ Βυζάντιον τῆς ἐπιδρομῆς ἐκείνης τῶν Οὔζων, ὧν τινες προσῆλθον μετὰ τὴν ἧτταν εἰς τὸν βασιλέα καὶ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ δημοσίαν χώραν ἐν Μακεδονίᾳ ὡς πάροικοι κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων, ἀναλαβόντες καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἀκολουθοῦν τοὺς Βυζαντίνους ἐν πολέμῳ· διὸ καὶ βλέπομεν αὐτοὺς συστρατευομένους ἔπειτα μετὰ τοῦ Ῥωμανοῦ Διογένους ἐπὶ τοὺς Τούρκους.

Ἡ αὐτὴ δὲ ἀδράνεια ἡ χαρακτηρίζουσα τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν ἀμύνῃ ἐπιδεικνύεται καὶ ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Ἰταλίας ἀπέναντι τῶν Νορμαννῶν. Οὗτοι ἐκέρδαινον ὁσημέραι ἔδαφος ἀπὸ τῆς ἐξ Ἰταλίας ἀποχωρήσεως τοῦ Μανιάκη καὶ τῆς μετ' αὐτῶν κρυφίας συμπράξεως τοῦ Ἀργυροῦ. Οὐδ' εἶχον βελτιωθῇ αἰσθητῶς τὰ τῶν Βυζαντίνων ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ ἀφ' οὗ χρόνου, συνδιαλλασσόμενοι πρὸς τὸν Ἀργυρὸν, εἶχον ἀναδείξει αὐτὸν τῷ 1052 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου δοῦκα Ἰταλίας, Καλαβρίας καὶ Σικελίας. Καὶ μετέβη μὲν ἔκτοτε ὁ Ἀργυρὸς δὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῷ 1055 ἐπὶ τῆς Θεοδώρας καὶ τῷ 1058 ἐπὶ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, συνδέονται δὲ

πιθανῶς αἱ εἰς τὴν βυζαντιακὴν αὐλὴν μετακλήσεις ἢ ἐπισκέψεις αὐτοῦ ἐκεῖναι πρὸς διαπραγματεύσεις διεξαγομένας μετὰ τοῦ Βυζαντίου χάριν καταπολεμήσεως τῶν Νορμαννῶν τῆς Ἰταλίας. Πράγματι δὲ βλέπομεν ἐπὶ τοῦ πάπα Στεφάνου Γ' προσέγγισίν τινα τῆς Ῥώμης πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ Νικόλαος Β' ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ συμμαχίαν μετὰ τῶν Νορμαννῶν. Τοῦτο δ' ἐπετάχυνε τὰς ἐν Ἰταλίᾳ νορμαννικὰς ἐπιτυχίας. Οἱ Νορμανν οἱ, ἐπωφελούμενοι τὴν πρὸς ἀλλήλους διαίρεσιν τῶν Σαρακηνῶν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἑλλήνων, κατελάμβανον τὰς πόλεις τὴν μὲν μετὰ τὴν δὲ, ἰδίως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γενναίου Ῥογήρου. Σπάνιαι δὲ ὑπῆρξαν αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων, οἷα ἡ τοῦ ἀνδρείου Μαυρικίου, ὅστις μετὰ τῶν ἐπιχωρίων δυνάμεων καὶ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλέντων εἰς αὐτὸν Βαράγγων ἠδυνήθη νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τὸν Νορμαννὸν Λοφρεῖδον. Ἀλλὰ τοιαῦταί τινες ἀνδραγαθίαι ἦσαν αἱ τελευταῖαι ἀναλαμπαὶ τοῦ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ δυομένου ἤδη ἑλληνισμοῦ. Τὸν δὲ Αὔγουστον τοῦ 1068, δεκαπέντε μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δούκα, κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος καθ' ὃ ἀπέθανε καὶ ὁ Ἀργυρὸς, ὁ Νορμαννὸς Ῥοβέρτος ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τῆς Βάρεως, τοῦ τελευταίου καὶ κυριωτάτου προπυργίου τῶν Ἑλλήνων τῆς νοτίου Ἰταλίας. Μετὰ κρατερὰν δὲ πολιορκίαν τριῶν ἐτῶν ὁ στόλος, ὃν ἀπέστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς ὁ Διογένης ὑπὸ τὸν ναύαρχον Στέφανον τὸν Ἁτερανὸν, ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Ῥογήρου Γυισκάρδου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ῥοβέρτου, καὶ ἡ πόλις ἠναγκάσθη τῷ 1071 νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς νικητάς. Οὕτω δὲ κατελύετο τέλεον ἡ βυζαντιακὴ ἀρχὴ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ.

ε'

Ἡ βασιλεία τῆς Εὐδοκίας.

Ἐπλησίαζεν ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὸ ἑξηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος, ὅτε τὸν ὀκτώβριον τοῦ 1066 κατελήφθη ὑπὸ νόσου, ἥτις, ταλαιπωρήσας αὐτὸν ἑπτὰ ὅλους μῆνας, κατεβίβασε τέλος εἰς τὸν τάφον τὸν Μάϊον τοῦ 1067. Εἶχε δὲ ὁ βασιλεὺς ἐξ Εὐδοκίας τῆς Μακρεμβολιτίσσης ἕξ τέκνα, τρεῖς μὲν θυγατέρας, τρεῖς δὲ υἱοὺς, τὸν Μιχαὴλ, Ἀνδρόνικον καὶ Κωνσταντῖνον. Τούτων δὲ μόνος ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε

γεννηθῆ βασιλεύοντος τοῦ Δούκα καὶ ἦτο κατὰ ταῦτα πορφυρογέννητος, τοὺς δὲ δύο πρεσβυτέρους υἱοὺς εἶχεν ἀποκτήσει ἰδιωτεύων πρὶν ἢ διαδεχθῆ τὸν Κομνηνόν. Διὸ τὸ μὲν πρῶτον μόνος ὁ Κωνσταντῖνος ἠξιώθη τῆς βασιλικῆς προσωνυμίας ἅμα τῇ γεννήσει, οὐ πολὺ δὲ μετὰ ταῦτα ἐδόθη τὸ βασιλικὸν διάδημα καὶ εἰς τὸν πρωτότοκον Μιχαήλ. Μέλλων δὲ ναποθάνῃ ὁ Δούκας ἀνηγόρευσε μὲν καίσαρα τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, μετεβίβασε δὲ τὴν βασιλείαν εἰς τὴν Εὐδοκίαν ὡς ἐπίτροπον τῶν υἱῶν. Ἀλλὰ παρ' αὐτῆς μὲν ἠξίωσε νὰ μὴ συνάψῃ δεύτερον γάμον, παρὰ δὲ τῶν συγκλητικῶν ἀπήτησεν ἐνυπόγραφον ἔγγραφον, βεβαιοῦν μέν, ὅτι δὲν ἔμελλον νὰ δεχθῶσιν ἄλλον βασιλέα πλὴν τῶν παίδων αὐτοῦ, ὑπογραφὲν δὲ καὶ ὑπὸ τῆς βασιλίσσης, ἀποδεχομένης τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀγαμίας, κατετέθη δὲ τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο παρὰ τῷ πατριάρχῃ.

Κατεῖχε δὲ τότε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀντὶ τοῦ Κωνσταντίνου Λειχούδη, θανόντος τὸν Αὔγουστον τοῦ 1063, ὁ Ἰωάννης Ξιφιλῖνος, ὁ Τραπεζούντιος ἐκεῖνος λόγιος διευθυντὴς τοῦ ὑπὸ τοῦ Μονομάχου ἱδρυθέντος διδασκαλείου τῶν νόμων, ὃν εἴδομεν τῷ 1054 ἀναχωρήσαντα εἴς τινα τῶν μονῶν τοῦ Ὀλύμπου τῆς Βιθυνίας. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ὁ Ξιφιλῖνος διεδέχθη τὸν φίλον Λειχούδην, ἕνα τῶν τῆς φιλικῆς τετράδος, ἧς πλὴν αὐτῶν συμμετεῖχον Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους καὶ ὁ Μιχαὴλ Ψελλός. Εἶνε δὲ μετὰ τὸν Κηρουλλάριον καὶ τὸν Λειχούδην ὁ τελευταῖος τῶν τριῶν λογίων πατριαρχῶν, εἰς οὓς ὁ Ψελλὸς ἀφιέρωσε μακροὺς ἐγκωμιαστικοὺς λόγους. Μετὰ δυσχερείας δ' ἐπείσθη ὁ ἤδη πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἡλικίαν ἔχων Ξιφιλῖνος νὰ δεχθῇ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μετὰ τετράμηνον αὐτοῦ χηρείαν, χειροτονηθεὶς τὴν 1 Ἰανουαρίου 1064 καὶ καταλαβὼν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὃν ἔμελλε νὰ κοσμήσῃ μέχρι τοῦ 1075.

Ἡ Εὐδοκία ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, κηδεμονεύουσα καὶ τοὺς υἱοὺς Μιχαὴλ, Κωνσταντῖνον καὶ Ἀνδρόνικον, ὧν ὁ πρεσβύτερος εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ὑπερβῆ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ παρεσκευάζετο εἰς τὸ ἄρχειν ὑπὸ τῆς μητρός, παραδούσης αὐτὸν καὶ εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ Ψελλοῦ, ὅστις ἦτο πνευματικὸς ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς αὐτῆς.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τῆς βασιλίσσης δὲν ἦτο εὐχερές. Οἱ Τοῦρκοι, οὓς εἶχε θρασύνει ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα οἰκτρὰ παραμέλησις τοῦ στρατοῦ, ἔγειναν ἔτι θρασύτεροι, μαθόντες, ὅτι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ἐκάθητο γυνὴ σώφρων μὲν, ἀλλ' ἀσθενὴς, παραλαβοῦσα παρὰ

τοῦ ἀνδρὸς τὸν στρατὸν παραλελυμένον. Διὸ ταχεῖαι ὑπῆρξαν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δούκα αἱ πρόοδοι αὐτῶν ἐν Ἀσίᾳ. Κατέχοντες ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Τογρούλβεη καὶ διὰ τῶν ἀνδραγαθιῶν τοῦ Ἀσπασλὰν τὸ πλεῖστον τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς καππαδοκικῆς Καισαρείας κειμένων χωρῶν, ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Εὐφρατησίας καὶ τῆς Συρίας, χωρῶν ὧν ἐδέσποζον ἀκόμη οἱ Βυζαντῖνοι. Οὕτως οἱ Τοῦρκοι, βαρεῖς ἐπελθόντες, ἠδυνήθησαν ἄνευ μεγάλων δυσχερειῶν νὰ καταλάβωσι τὴν Μελιτηνὴν, ἣν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσιν οἱ γενναῖοι αὐτῆς οἰκήτορες, ἐγκαταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, δειλοῦ, πενομένου καὶ κατεχομένου ὑπ' ὀργῆς ἐπὶ τῇ στερήσει τῶν σιτηρεσίων. Μετὰ δὲ τὴν κατάληψιν τῆς Μελιτηνῆς ὥρμησαν οἱ νικηταὶ ἐπὶ τὴν Καισάρειαν, ἀρχαῖον θρόνον τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Καππαδοκίας, ἑνὸς τῶν κυριωτάτων θεμάτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπικαίρως κειμένην κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὰ βόρεια τῆς Συρίας. Ἡ δὲ ἀπώλεια καὶ ταύτης τῆς πόλεως, ἐν ᾗ οἱ κατακτηταί, σπεύδοντες πρὸς νέας ἐπιδρομὰς, δὲν ἠδυνήθησαν μὲν νὰ βλάψωσι τὴν σορὸν τοῦ ἁγίου, περιτειχιζομένην δι' ὀχυρῶν κτισμάτων, ἀλλ' ἐλεηλάτησαν τὰς διὰ χρυσοῦ, μαργάρων καὶ λίθων περικεκοσμημένας θυρίδας, ἀνέῳγεν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν πρὸς νότον ὁδόν. Διὸ μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς εἰσῆλασαν εἰς τὴν ἀρχαίαν Κιλικίαν, τὸ βυζαντιακὸν θέμα Σελευκείας, καὶ, ἑνωθέντος μετ' αὐτῶν Τούρκου αὐτομόλου, ὅστις εἶχε περιπέσει εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Δούκα, προεχώρησαν εἰς τὸ Χαλέπιον. Ἑνωθέντες δὲ μετὰ τῶν Χαλεπιτῶν ἔβησαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Ἀντιοχείας. Καὶ δὲν ἐπεχείρησαν μὲν ἢ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν, ἅτε μὴ κεκτημένοι ναυτικὴν δύναμιν, δυναμένην νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τὸν βυζαντιακὸν στόλον τὸν προστατεύοντα τὰ παράλια τῆς Συρίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ δυνάμενον νὰναπλεύσῃ τὸν Ὀρόντην μέχρι τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλ' ἐδῄωσαν ὅμως τὰ περίχωρα τῆς πόλεως, γενόμενοι πρόξενοι μεγάλου ὀλέθρου. Καθ' ἅπασαν δὲ ταύτην τὴν νικηφόρον πορείαν τῶν Τούρκων σὺδαμοῦ εὑρίσκομεν τὸν βασιλικὸν στρατὸν ὑποστηρίζοντα τὰς σποραδικὰς ποὺ καί που ἀποπείρας ἀμύνης καὶ ἐκλάμψεις ἐθνικοῦ φανατισμοῦ ἐναντίον τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἀλλοθρήσκων ἐπιδρομέων, καὶ μόνος στρατηγὸς ἄξιος τοῦ ὀνόματος ἀναφέρεται ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν ὁ δοὺξ ἐκεῖνος Ἀντιοχείας δι' ὑπεραν-

θρώπων προσπαθειῶν καὶ δι' ἰδίων μᾶλλον ἢ διὰ βασιλικῶν δυνάμεων ναναχαιτίσῃ τὸν χείμαρρον τῆς ἐπιδρομῆς, ἀλλ' ἀτυχήσας ἕνεκεν ἐλλείψεως πάσης ὑποστηρίξεως παρὰ τοῦ ἀνικάνου καὶ παντὸς φρονήματος ἐστερημένου στρατοῦ ἐπέστρεψεν ἄπρακτος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὑποστὰς δευτέραν ταύτην πικρίαν τὸ νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τῶν ἀληθῶς ὑπευθύνων αἴτιος πάσης συμφορᾶς.

Οὕτω δὲ δεινῶς σαλευομένου τοῦ κράτους ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐπῆλθον πρὸς ἐπιδείνωσιν τῶν πραγμάτων καὶ ἐμφύλια κακὰ, δυνάμενα νὰ κλονήσωσιν αὐτὸν τὸν θρόνον τῆς Εὐδοκίας. Ῥωμανὸς ὁ Διογένης, ὁ ἀντάξιος υἱὸς τοῦ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου διακριθέντος καὶ ἔπειτα ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ συνωμόσαντος καὶ αὐτοκτονήσαντος γενναίου στρατηγοῦ Κωνσταντίνου, δεὺξ ὢν τῆς Σαρδικῆς καὶ ἔχων ἀφορμὰς παραπόνων κατὰ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ἐμελέτ' ἀποστασίαν ἀπ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τὰς τιμὰς ὧν ἔτυχε παρὰ τοῦ βασιλέως, ἀμείβοντος τὴν ἀνδρείαν ἣν ἐπέδειξε μαχόμενος ἐναντίον τῶν Πατζινάκων. Καὶ ζῶντος μὲν τοῦ Δούκα δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκτελέσῃ τὰ βουλευόμενα, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ παρεσκεύαζε τὴν ἐπανάστασιν ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν παριστρίων βαρβάρων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς μερῶν τινων. Ἀλλὰ τῆς σκευωρίας μηνυθείσης εἰς τὴν βασίλισσαν, ὁ Ῥωμανὸς συνελήφθη, καὶ, ἁπαχθεὶς δέσμιος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἀλλ' ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ κοινὴ γνώμη καὶ αἰφνιδία συμπάθεια τῆς Εὐδοκίας, οἰκτειράσης τὸν γενναῖον ἄνδρα, ἔσωσαν αὐτὸν, ἐξορισθέντα εἰς τὴν πατρίδα Καππαδοκίαν.

Ἀλλὰ τὸ αἴσθημα τὸ καταλαβὸν τὴν αὐτοκράτειραν ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ὑποδίκου συνωμότου δὲν ὑπῆρξεν ἁπλῶς οἶκτος. Εἴλκυσε δ' αὐτὴν τοῦτο μὲν ὁ ἀνδρεῖος στρατηγὸς ὁ δυνάμενος νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἐν ἡμέραις καθ' ἃς ἐπανειλημμένα ἤρχοντο εἰς τὴν βασιλεύουσαν τἀγγέλματα τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐπιτυχιῶν τῶν Τούρκων, τοῦτο δὲ ὁ περικαλλὴς ἀνὴρ ὁ κατατοξεύσας τὴν εὐπαθῆ καρδίαν τῆς λογίας βασιλίσσης. Ἀληθῶς ὁ Ῥωμανὸς ἦτο ὑψηλὸς μὲν τὸ ἀνάστημα, εὐρύστερνος δὲ καὶ εὐόφθαλμος καὶ ἔχων τὴν λευκὴν τοῦ δέρματος χροιὰν ἐπικεκαυμένην ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῶν στρατοπέδων. Μάτην δ' ἡ ἐπιεικὴς ψῆφος τῆς συγκλήτου, συμμεριζομένης τὴν συμπάθειαν τῆς Εὐδοκίας, ἠλάττωσε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου εἰς ὑπερορίαν. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ παρέλθωσι δύο μῆνες διαμονῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς πατρίοις κτήμασι κατὰ τὴν

Καππαδοκίαν, ἀνακληθεὶς ὁ Ῥωμανὸς εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἀνεδείχθη παρὰ τῆς βασιλίσσης μάγιστρος καὶ στρατηλάτης ἐν ἐπισήμῳ δεξιώσει, καθ' ἣν ἡ Εὐδοκία παρέστη ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας μετὰ τῶν τέκνων.

Ἤδη δ' ἐμελέτα ἡ Εὐδοκία νἀναβιβάσῃ τὸν Ῥωμανὸν καὶ εἰς τὸν θρόνον ὡς σύζυγον ἑαυτῆς. Ἀλλ' εἰς τὴν πρόθεσιν αὐτῆς ταύτην ἀντέκειντο τὰ γράμματα ἐκεῖνα τῆς συγκλήτου, ἐνόρκως ὑποσχομένης νὰ μὴ δεχθῇ ποτε ἄλλον βασιλέα πλὴν τῶν παίδων τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα. Ἐδέησε δὲ νὰ μετέλθῃ ἡ βασίλισσα δόλον, ὅπως ὁ θεματοφύλαξ τῶν γραμμάτων ἐκείνων Ξιφιλῖνος, δελεαζόμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ Εὐδοκία ἔμελλε νἀναδείξῃ βασιλέα τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀδελφὸν Βάρδαν, πεισθῇ μὲν αὐτός, πείσῃ δὲ καὶ τοὺς συγκλητικοὺς ἕνα ἕκαστον ἰδίᾳ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν βασίλισσαν νέος γάμος. Ἀρθέντων δὲ τῶν κωλυμάτων, ἤχθη ὁ Ῥωμανὸς τὴν νύκτα τῆς 31 Δεκεμβρίου 1067 εἰς τἀνάκτορα, καὶ, συζευχθεὶς τὴν βασίλισσαν, ἀνηγορεύθη τὴν ὑστεραίαν, 1 Ἰανουαρίου 1068, βασιλεύς.

ε'

Ῥωμανὸς ὁ Διογένης καὶ τὸ στράτευμα.

Ἡ θέλησις τῆς Εὐδοκίας δὲν ἐφαίνετο ἀρκοῦσα νὰ λύσῃ τὸ περὶ τοῦ θρόνου ζήτημα. Ὁ παραγκωνισμὸς τῶν ἐκ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα υἱῶν παρὰ τὴν ῥητὴν θέλησιν τοῦ πατρὸς δὲν ἐξηρέθισε μόνον αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς Βαράγγους, δυσαρέστως βλέποντας τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάρρησιν ἑνὸς τῶν γενναίων στρατηγῶν τοῦ Βυζαντίου, ἀντιπροσώπου τῆς ἰθαγενοῦς στρατιᾶς. Δίκην δὲ ἄλλων πραιτωριανῶν τῆς ἀρχαίας Ῥώμης ἀναλαβόντες οἱ Βάραγγοι τὰ ὅπλα ἠθέλησαν αὐτόκλητοι νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ δικαιώματα τῶν υἱῶν τοῦ Δούκα. Ἴσως δὲ, παρακολουθοῦντες τὰς κατόπιν τύχας τοῦ Διογένους, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι τῆς ἐνεργείας τῶν Βαράγγων δὲν ἦτο ἀμέτοχος, κρύφα συνεργῶν, καὶ ὁ θεῖος τῶν βασιλοπαίδων Ἰωάννης Δούκας. Ἀλλ' αἱ παρακλήσεις καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς Εὐδοκίας τὰ προταχθέντα εἰς τοὺς υἱοὺς κατηύνασαν εὐκόλως τὴν στάσιν τῶν Βαράγγων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάπαυσιν ταύτης τῆς στάσεως δὲν ἐπανῆλθεν ἐν τῇ αὐλῇ ἡ ἐσωτερικὴ εἰρήνη. Ὁ Ἰωάννης Δούκας ἐπωφθαλ-

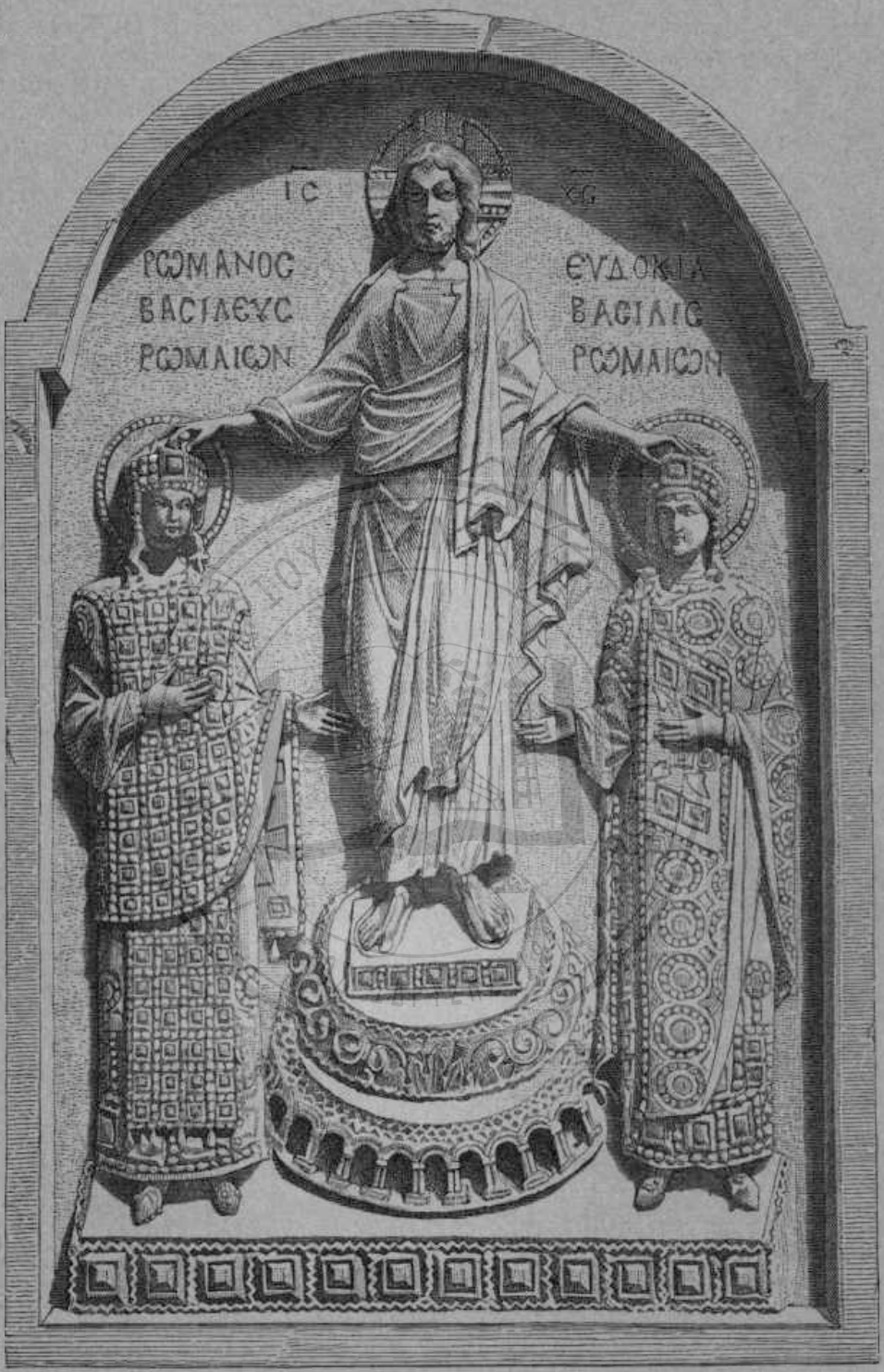

ΡΩΜΑΝΟΣ ΚΑΙ ΕΥΔΟΚΙΑ
ΕΥΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΓΛΥΦΗ ΕΠΙ ΕΛΕΦΑΝΤΟΣ.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

μία τὴν πτῶσιν τοῦ Ῥωμανοῦ χάριν τῶν ἀνεψιῶν ἢ μᾶλλον χάριν ἑαυτοῦ, ἐπειδὴ, ἐκείνων καταλαμβανόντων τὸν θρόνον, θὰ ἠδύνατο νὰ ἄρχῃ αὐτὸς ἀντ' αὐτῶν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Εὐδοκία μόνον ἐφ' ὅσον ηὐτύχει ὁ Ῥωμανὸς ἔμεινε πιστὴ εἰς αὐτόν. Ὄργανον δὲ τοῦ Ἰωάννου Δούκα ἦτο καὶ ὁ μέγα ἰσχύων ἐν τῷ παλατίῳ Μιχαὴλ ὁ Ψελλός. Τέλος δὲ καὶ τῶν στρατηγῶν τινες δὲν ἦσαν πιστοὶ πρὸς τὸν νέον βασιλέα, ἀλλ' ἀνῆκον εἰς τὴν φατρίαν τοῦ οἴκου Δούκα.

Ὁ δὲ βασιλεὺς δὲν ἦτο τυφλὸς πρὸς τὰ περὶ αὐτόν. Διό, τοῦτο μὲν θέλων νὰ στηρίξῃ τὸν ἐπισφαλῆ θρόνον διὰ κατορθωμάτων ἐμποιούντων αἴσθησιν, τοῦτο δὲ ἀναγκαζόμενος νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους κινδυνεύοντος ἔν τε τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ Ἀνατολῇ, ὥρμησεν ἀκατάσχετος εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ἀλλ' ἔστρεψε τὴν προσοχὴν πρὸς μόνην τὴν Ἀσίαν, ἔνθα ὁ κίνδυνος ἦτο ἀμεσώτερος καὶ ἀπειλητικώτερος καὶ ἔνθα δραστήρια ἐνέργεια ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὰ πράγματα. Δυστυχῶς τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν ὡς πρὸς τὰ τελευταῖα πλέον λείψανα τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντιακῆς κυριαρχίας. Ἤδη τῷ 1068 ἔπεσεν ὁ Ἴδρους, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ὀχυρὰ Βᾶρις ἠναγκάσθη τέλος νὰ παραδοθῇ τῇ 16 Ἀπριλίου 1071 εἰς τοὺς Νορμαννούς. Οὕτως ἐπήρχετο μετὰ μακροχρονίους σπαραγμοὺς ἄδοξον τὸ τέλος τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχῆς τοῦ Βυζαντίου.

Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐν Ἀσίᾳ, ἔνθα ὁ Ῥωμανὸς ἀπεφάσισε νὰ προβῇ σθεναρῶς ἐναντίον τῶν Σελδσουκιδῶν, ὁσημέραι κατακτώντων ἔδαφος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ γενναίου ἀνεψιοῦ τοῦ Τογρουλβέη, τοῦ Ἀρπασλάν. Ἦτο δὲ τὸ ἐγχείρημα ἀληθῶς μέγα καὶ τοιοῦτον, ὥστε πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ παρίστατο ἀνάγκη δύο τινῶν, βασιλέως τολμηροῦ καὶ κρατεροῦ αἰχμητοῦ καὶ πολιτείας δυναμένης νὰ διαθέσῃ στρατιὰν καλῶς συγκεκροτημένην. Ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον μόνον τὸν ἕτερον τῶν ὅρων τούτων παρεῖχεν ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ Διογένους, βασιλέα μεστὸν μένους πολεμικοῦ, δραστήριον καὶ ἀγαθόν, ἔχοντα τελείαν συναίσθησιν τῶν βασιλικῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Ἀλλ' ἡ στρατιὰ εὑρίσκετο ἕνεκα τῆς κακοδιοικησίας τῶν προτέρων ἐτῶν ἐν ἐσχάτῃ ἐκπτώσει. Σύγχρονος ἱστορικός, ὁ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης, ὃν σχεδὸν ἀντιγράφει ὁ Ἰωάννης Σκυλίτζης, παριστάνει διὰ μελανῶν χρωμάτων τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν τοῦ Διογένους ἐναντίον τῶν Τούρκων. Οἱ μὲν λόχοι συνέκειντο ἐξ ὀλίγων ἀνδρῶν, οὗτοι δὲ ἦσαν συγκεκυφότες ὑπὸ τῆς πενίας καὶ τῆς μακρᾶς καθυστερήσεως

τοῦ καθωρισμένου ὀψωνιασμοῦ, ἐστεροῦντο δὲ πανοπλίας καὶ ἵππων, ἑπόμενοι δειλοὶ καὶ ἀνάλκιδες εἰς σημαίας ῥυπαρὰς ὡς ὑπὸ καπνοῦ. Στρατηγῶν δὲ δὲν ἐστερεῖτο τὸ κράτος. Ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσωμεν τῶν ὀνομάτων τοῦ Ἰωσὴφ Ταρχανιώτου, τοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου, τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ἀνεψιοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου, τοῦ Φιλαρέτου Βραχαμίου, τοῦ Νικηφόρου Βασιλακίου, τοῦ Νορμανοῦ **Oursel de Bailleul,** ὃν Οὐρσέλιον ἢ καὶ Ῥουσέλιον ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι. Ἀλλά τινες μὲν τούτων εἶχον ἀπίστως πρὸς τὸν βασιλέα ἢ ἐξήγειρον τὰς ὑπονοίας αὐτοῦ, ἄλλοι δὲ ἤθελον τὰ πάντα νὰναφέρωσιν εἰς ἑαυτοὺς ἢ ἦσαν κατειλημμένοι ὑπὸ ἀθυμίας, ἀναλογιζόμενοι τὰς μεγάλας ἐλλείψεις τοῦ στρατεύματος. Τέλος δὲ αὐτὸς ὁ στρατὸς ἦκιστα ἦτο μᾶζα ἑνιαία καὶ πειθήνιος, ἐθνικὸν αὐτόχρημα φέρουσα χαρακτῆρα, ἀλλὰ συνέκειτο ἀναμὶξ ἐκ Μακεδόνων καὶ Καππαδόκων, ἐκ Βουλγάρων καὶ Οὔζων, Φράγκων καὶ Βαράγγων.

Οὕτως ἐχόντων τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, παρουσιάζετο τὸ δίλημμα, ἂν ὁ αὐτοκράτωρ ὤφειλε νὰναλάβῃ τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα ἐκ τῶν ἐνόντων μετὰ τῆς πρὸ χειρῶν εὑρισκομένης στρατιᾶς ἢ νὰ μεριμνήσῃ τὸ πρῶτον περὶ συντάξεως καὶ βελτιώσεως τοῦ στρατοῦ καὶ εὑρέσεως συμμάχων καταλλήλων. Τὸ δεύτερον τοῦτο ἦτο ἡ γνώμη τοῦ Ψελλοῦ. Ἀλλὰ πρὸς ἐπιτέλεσιν τοιούτων μεταρρυθμίσεων ἀπῃτεῖτο χρόνος πολὺς καὶ χρῆμ' ἄφθονον, οἱ δὲ καιροὶ οὐ μενετοί. Διὸ ἠναγκάσθη ὁ Διογένης νὰ κλείσῃ τὸ οὖς πρὸς τὰς συμβουλὰς τοῦ ὑπερτίμου καὶ νὰ σπεύσῃ ὡς εἶχεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους τῆς αὐτοκρατορίας.

ζ'.

Οἱ πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πόλεμοι.

Ἐπὶ δύο μόνον μῆνας ἔμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ νέος βασιλεύς, εἶτα δὲ διεπέρασεν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐνησχολήθη περὶ τὴν διοργάνωσιν τοῦ ἀσυντάκτου στρατοῦ. Καίτοι δὲ μικρὰ ἦσαν τὰ δυνάμενα νὰ ἐπιτευχθῶσιν ἐν χρόνῳ βραχεῖ, ἡ φήμη τῆς βασιλικῆς ἐπιβολῆς καὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ Ῥωμανοῦ ταχέως ἐπέδρασεν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἐκφοβήσασ' αὐτούς. Οὐ μικρὸν δ' ὑπῆρξεν ἐντεῦθεν

τὸ κέρδος, διότι ἄνευ τῆς τοιαύτης ταχείας ἐνεργείας τοῦ Ῥωμανοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρπασλὰν Μελικσὰχ, ὅστις, ἐπιτετραμμένος ὑπὸ τοῦ πατρὸς τὸν ἐν ταῖς περὶ τὸν Εὐφράτην χώραις πόλεμον, εἶχε συναγείρει τὸ φθινόπωρον τοῦ 1067 στρατιὰν ἐν τοῖς βορείοις τῆς Ἀρμενίας παρὰ τὰ βυζαντιακὰ σύνορα, ἤθελεν ἐπιχειρήσει τὸ προδιαγεγραμμένον σχέδιον, τὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου ἐπίθεσιν. Καὶ ἀπέστη μὲν τοῦ τοιούτου τολμηροῦ προγράμματος ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν τοῦ βασιλέως, ἃς ἐμεγέθυνον ἡ φαντασία αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ τοῦ Ῥωμανοῦ ἀκούσματα· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἔστειλε δύο μοίρας, τὴν μὲν πρὸς τὰς βορείους χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν δὲ πρὸς τὰ νότια, ἤτοι τὴν Μελιτηνὴν, τὴν Κιλικίαν καὶ τὴν Μεσοποταμίαν.

Τῶν δύο τούτων τουρκικῶν ἀποσπασμάτων τὸ πρὸς βορρᾶν τραπὲν, ἐπιτεθὲν ἐξ ἀπροόπτου κατὰ τῆς Νεοκαισαρείας, κειμένης ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀρμενίᾳ, τῷ Πόντῳ τῶν ἀρχαίων, οὐ μακρὰν τῶν πηγῶν τοῦ Λύκου, ἐκυρίευσε καὶ ἐδῄωσε τὴν πόλιν καὶ κατάφορτον λαφύρων ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Ἐν τούτοις δ' ὁ Διογένης τὸν Μάϊον ἢ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1068 ἐκκινήσας ἐκ τῶν προσθίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶχε τραπῆ διὰ τῆς Λυκανδοῦ πρὸς ἀνατολὰς, βαίνων πρὸς τὴν Μελιτηνὴν καὶ σκοπῶν ἔπειτα νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ Συρίαν. Μαθὼν δὲ τὰ συμβάντα ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ἐπέστρεψε, καὶ διὰ πορειῶν γοργοτάτων κατέφθασε τοὺς πολεμίους ἐν τοῖς στενοῖς τῆς Τεφρικῆς καὶ τοῦ Ἀργαίου, καὶ, νικήσας αὐτοὺς, ἀφῄρεσε πᾶσαν τὴν λείαν καὶ τοὺς ἐκ Νεοκαισαρείας ἀπαχθέντας παρὰ τῶν Σελδσουκιδῶν αἰχμαλώτους.

Μετὰ δὲ τὴν ἐπιφανῆ ταύτην νίκην μέρος μὲν τῆς στρατιᾶς ἀπεστειλεν εἰς τὴν Μελιτηνὴν, αὐτὸς δ' ἐτράπη ἐπὶ τὴν Συρίαν. Ἀλλ' ἡ παρακοὴ τῶν εἰς τὸ ἀπόσπασμα τῆς Μελιτηνῆς δοθεισῶν διαταγῶν κατέστησε δυνατὴν τὴν καθ' ἑαυτοῦ ἐπίθεσιν τοῦ προϊσταμένου τῶν περὶ αὐτὴν Τούρκων, ὃν οἱ Βυζαντῖνοι καλοῦσιν Ἀλινάλιον. Ἀλλὰ μετὰ τόλμης καὶ σπουδῆς ἀπέκρουσεν ὁ Ῥωμανὸς ταύτην τὴν προσβολὴν, ἀποφυγὼν τὸν κίνδυνον. Ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ χειμῶνος μετ' ἐναλλασσούσης τύχης, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ἐπιτυχῶς, παρέστη πρὸ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἱεραπόλεως, κατέλαβεν αὐτὴν, ἐγκαταστήσας φρουρὰν ὑπὸ τὸν Ἴβηρα Φαρεσμάνην, ἐδῄωσε τὰς περὶ τὸ Χαλέπιον καὶ ἐν τῇ Εὐ-

φρατησία χώρας καὶ ἐποίησεν αἰσθητὴν εἰς τοὺς Σελδσουκίδας τὴν νέαν δύναμιν τοῦ Βυζαντίου.

Ἱκανὰ δὲ κατὰ τὴν πρώτην ταύτην στρατείαν κατορθώσας καὶ φοβήσας μὲν τοὺς πολεμίους, ὑψώσας δὲ ὁπωσδήποτε τὸ φρόνημα τοῦ ἐπὶ τοῦ προκατόχου τεταπεινωμένου στρατοῦ, κατισχύσας δὲ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ ἐκ παντοίων ἐθνῶν συμμίκτῳ στρατιᾷ στάσεων καὶ προδοσιῶν, ἀρχομένου τοῦ Δεκεμβρίου 1068 ἐπέστρεψεν εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κιλικίαν. Ἀλλὰ τὸ δυσχείμερον τῆς τραχείας χώρας καὶ αἱ ἐκ τοῦ ψύχους ταλαιπωρίαι τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν κτηνῶν ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἔφθασε τελευτῶντος τοῦ Ἰανουαρίου 1069.

Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ ἀνάπαυσις τοῦ βασιλέως, ὅστις, ἤδη πρὶν ἢ ἔλθῃ τὸ ἔαρ, ἐξεκίνησε καὶ πάλιν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Πρῶτον δὲ τῶν ἔργων αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ διαλλαγὴ πρὸς τὸν Νορμαννὸν Ῥοβέρτον Κρισπῖνον, ὅστις ἐξ Ἰταλίας εἶχε μετοικήσει εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ταχθὴ ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ βασιλέως ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἔπειτα εἶχε τραπῇ ἐκεῖ κατὰ μέρους τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς. Καὶ συνεχώρησε μὲν τὸ πρῶτον ὁ βασιλεὺς τὸν Κρισπῖνον, εἶτα δὲ διέταξε τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἁλώσῃ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, οἵτινες, εἰσελάσαντες εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ἐδῄουν τὴν χώραν. Ἔπειτα δὲ ὁ Διογένης, τραπεὶς ἐκ τοῦ Δορυλαίου πρὸς τὴν Καισάρειαν, κατεπάλαισε πλησίον ταύτης τῆς πόλεως, τῇ βοηθείᾳ μάλιστα τῶν ὑπ' αὐτὸν Φράγκων, τὴν πρὸς αὐτὸν ἀντιμετρηθεῖσαν τουρκικὴν στρατιάν. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν νίκην, διώκων τοὺς πολεμίους, μόνον μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐξεκίνησε μετὰ τοῦ στρατοῦ, καὶ, φθάσας εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ἡμέρας ἀπὸ τῆς Μελιτηνῆς, ἐθεώρησε τὴν πορείαν ταύτην ἀρκοῦσαν πρὸς ἐκφόβησιν τῶν Τούρκων, καὶ παρεσκευάζετο νὰναζεύξῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ἀλλὰ τέλος πεισθεὶς εἰς τὴν ἀντίθετον γνώμην τοῦ ἐκ τῶν συμπαρακολουθούντων αὐτὸν συμβούλων Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου, τοῦ καὶ ἱστορήσαντος λεπτομερέστερον παντὸς ἄλλου τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, διέβη τὸν Εὐφράτην καὶ ἦρχισε διώκων τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι περὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, καραδοκοῦντες τὴν ἐπαναχώρησιν αὐτοῦ.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ μετέβαλε καὶ πάλιν γνώμην. Μὴ ἀντέχων δὲ πρὸς τὸ θερμὸν κλῖμα τῆς Μεσοποταμίας, ἀπεφάσισε νὰ παραθε-

ρίση ἐν ψυχροτέρᾳ χώρᾳ, καὶ ὡς τοιαύτην ἐξέλεξε τοὺς ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων λεγομένους Ἀνθίας, ἤτοι πιθανῶς τὴν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἀρμενίᾳ χώραν τὴν ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν λεγομένην Ἄνσδα. Ἀλλὰ βραχὺν μόνον χρόνον ἔμεινεν ἐνταῦθα μετὰ τοῦ μικροτέρου μέρους τῆς στρατιᾶς, ὅπερ εἶχε συμπαραλάβει μεθ' ἑαυτοῦ· ἔπειτα δὲ μετεστρατοπέδευσεν ἐκεῖθεν μετ' ἐπίπονον διὰ τοῦ Ταύρου πορείαν εἰς τὴν Κελεσίνην· τὸ δὲ μέγιστον μέρος ἀφῆκεν ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Ἀρμενίου Φιλαρέτου, ὅπως ἐξακολουθῇ ἀντεπεξερχόμενον εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀλλ' ἡ νότιος αὕτη στρατιὰ, στενοχωρηθεῖσα μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, διελύθη καὶ κατετροπώθη. Οἱ δὲ νικηταὶ εἰσώρμησαν εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ ἐξηκολούθησαν τὰς ἐφόδους αὐτῶν μέχρι τῆς Λυκαονίας, λαφυραγωγήσαντες καὶ τὴν πλουσίαν αὐτῆς πρωτεύουσαν, τὸ Ἰκόνιον. Τότε δὲ μόνον ἀνέζευξαν οἱ Τοῦρκοι, ὅτε ὁ βασιλεὺς, ἐγκαταλιπὼν τὴν ἐν Κελεσίνῃ στρατοπεδείαν, ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὰ νῶτα αὐτῶν. Ἀλλὰ, καίπερ πολλὰ μοχθήσας καὶ προχωρήσας μέχρις αὐτῶν τῶν βορείων συνόρων τῆς Κιλικίας, δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τὴν ἀκώλυτον αὐτῶν διάβασιν πρὸς νότον. Διὸ ἠναγκάσθη ὁ Ῥωμανὸς μετὰ θλίψεως νὰ ἐπιστρέψῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1069 ἄπρακτος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ δ' ἐπιστροφὴ αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν βασιλεύουσαν δὲν ἐπῆλθε, καθ' ἃ φαίνεται, μόνον ἐκ τῆς ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκστρατείᾳ ἀποτυχίας, ἀλλὰ πιθανῶς καὶ ἕνεκα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἐνισχύσεως τῆς στρατοκρατικῆς φατρίας, ἣν ἀντεπροσώπευον οἱ Κομνηνοί. Διὰ τοῦτο δὲ βλέπομεν τὸ ἑπόμενον ἔτος 1070 τὸν Ῥωμανὸν μὴ στρατεύοντα καὶ πάλιν αὐτὸν, ἀλλ' ἀναθέτοντα τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἐπὶ τοὺς Σελδσουκίδας πολέμου εἰς τὸν Μανουὴλ Κομνηνόν. Ἦτο δὲ ὁ Μανουὴλ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου Κομνηνοῦ ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ εἶχε τιμηθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τοῦ ἀξιώματος κουροπαλάτου. Καίπερ δὲ ὢν νεαρὸς τὴν ἡλικίαν, ἅτε ἄγων τὸ πολὺ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας ἔτος, ταχέως διὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆς στρατηγικῆς δεξιότητος ἀνεδείχθη ἀντάξιος τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἀνωτάτης ὑπηρεσίας δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἤδη δὲ ὁ Μανουὴλ εἶχε προχωρήσει εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ ἐνεδεικνύοντο τἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς τόλμης αὐτοῦ καὶ τῆς πειθαρχίας, ἣν κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν στρατιὰν, ὅτε τὸν Ῥωμανὸν κατέλαβεν ἡ ζηλοφθονία ἢ μᾶλλον

ἡ ἀντίδρασις ἐναντίον τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων εἰς τὴν στρατοκρατικὴν φατρίαν ὑποχωρήσεων. Διὸ ὑπεκρίθη μὲν χαρὰν ἐπὶ ταῖς πρώταις ἐπιτυχίαις τοῦ Κομνηνοῦ, ἀλλὰ διέταξεν αὐτὸν ναποσπάση μέγα μέρος τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς πρὸς λύσιν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίας τῆς ἐν Συρίᾳ Ἱεραπόλεως. Μετ' οὐ πολὺ δ' ὁ Μανουὴλ ὁρμήσας μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ ἐπὶ τὴν Σεβάστειαν, ἀντεπεξῆλθε πρὸς τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἡττήθη, αἰχμαλωτισθεὶς μετὰ τῶν ἐπ' ἀδελφαῖς γαμβρῶν Μιχαὴλ τοῦ Ταρωνίτου καὶ Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, ἀναγόντων ἀμφοτέρων τὸ γένος εἰς ἐπιφανεῖς οἴκους τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' ἐπὶ βραχὺ μόνον ἔμειναν οἱ αἰχμάλωτοι εἰς χεῖρας τῶν ζωγρησάντων αὐτοὺς Τούρκων, τὸ δ' ἔαρ τοῦ 1071 παρέστησαν πάλιν ἐλεύθεροι ἐν Κωνσταντινουπόλει, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ ζωγρήσαντος αὐτοὺς Σελδσουκίδου ἀρχηγοῦ, ὃν ἤγαγε διὰ δόλου διαβουκολήσας ὁ Κομνηνὸς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν πρόεδρον. Καλοῦσι δὲ τὸν Τοῦρκον τοῦτον ἀρχηγὸν οἱ μὲν Βυζαντῖνοι Χρυσόσκουλον, αἱ δὲ ἀρμενικαὶ πηγαὶ Κούρδην.

ιδ'.

Ἧττα καὶ ζώγρησις τοῦ βασιλέως.

Ἐν τούτοις δ' ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐν Σεβαστείᾳ ἧτταν τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ ἦρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ οὐχ ἧττον δεινὸν ἄγγελμα τῆς ἁλώσεως τῶν ἐν Φρυγίᾳ Χωνῶν, τῶν ἀρχαίων Κολασσῶν, τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων δηώσεως καὶ βεβηλώσεως τοῦ ἐν αὐταῖς περιωνύμου ναοῦ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ καὶ τοῦ ὑπὸ πλημμύρας τοῦ παραρρέοντος Λύκου ἀποπνιγμοῦ πλείστων ὅσων κατοίκων, καταφυγόντων εἰς σήραγγα παρακειμένην εἰς τὸν ποταμόν. Ἡ δὲ εἴδησις αὕτη, ἐξ ἧς ἐγίνετο κατάδηλος ἡ ἀποθράσυνσις τῶν Τούρκων, ἀποτολμησάντων νὰ προβῶσιν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐγγύτατ' αὐτῶν τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐνέπλησε τὴν βασιλεύουσαν ἀπογνώσεως καὶ ἀνησυχίας. Ηὔξανε δὲ ταύτην ὁ φόβος ἀπὸ τοῦ Ἀρπασλὰν, ὅστις, ἐμπιστευθεὶς μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου τὸν ἐν Ἀρμενίᾳ πόλεμον εἰς ὑποδεεστέρους στρατηγοὺς, ἀνέλαβε τῷ 1071 καὶ πά-

λιν αὐτὸς τὸν ἀγῶνα. Τἀγγέλματα δὲ ταῦτα ἠνάγκασαν τὸν Ῥωμανὸν Διογένην νὰ ἐξορμήσῃ καὶ πάλιν αὐτὸς ἐπὶ τοὺς πολεμίους, εἰ καὶ εἰς τὴν τοιαύτην πρόθεσιν οὐτοῦ ἀντέκειντο ὁ Νικηφόρος Παλαιολόγος, ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων Κωνσταντῖνος Ψελλὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα Ἰωάννης.

Τῇ 12 Μαρτίου 1071 ὁ αὐτοκράτωρ διεπεραιώθη ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὰ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου παλάτια τῶν Ἡρίων καὶ μετ' ἐπιθεώρησιν τῆς στρατιᾶς ἐξεκίνησε κατὰ τῶν πολεμίων. Διαβὰς δὲ τὸν Σαγγάριον καὶ ἔπειτα τὸν Ἅλυν, προεχώρησε μέχρι τῆς Θεοδοσιουπόλεως, τοῦ σημερινοῦ Ἐρζερούμ, ὅπου πλέον εὑρίσκετο ἐγγὺς τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ἡ μετ' αὐτῶν σύγκρουσις ἐπέπρωτο νὰ μὴ εἶνε εὐτυχὴς διὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Ῥωμανὸς ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ θάρρους μὲν καὶ κατὰ καθῆκον, ἀλλὰ δύσθυμος, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἦτο διατεθειμένη φιλυπόπτως. Αὐτοὶ οἱ ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἀντιστάντες εἰς τὴν ἐκκίνησιν αὐτοῦ ἦσαν κρύφιοι ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως, καραδοκοῦντες τὴν πτῶσιν τοῦ Διογένους ἐκ κατηγορίας ἐπὶ ἀδρανείᾳ ἢ ἐξ ἀποτυχίας ἐν τῇ ὁράσει. Τὰς δ' ἐπὶ ἀντιδράσει ὑπονοίας τοῦ βασιλέως καὶ μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου ἀποδεικνύει ἡ κατ' αὐτὴν τὴν ἐπὶ τοὺς Τούρκους πορείαν αὐτοῦ ἐκ τῆς στρατιᾶς ἀπομάκρυνσις τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου καὶ τοῦ μετὰ τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ συνοδεύοντος τὸν Ῥωμανὸν Μανουὴλ Κομνηνοῦ ἀντικαταστήσαντος αὐτὸν ἀδελφοῦ Ἀλεξίου. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἢ παραγκώνισιν τῶν προφανῶς ὁρώντων τούτων ἀνδρῶν καὶ τμημάτων ὅλων τῆς στρατιᾶς, ἅτινα ἐφαίνοντο μὴ τυγχάνοντα τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Ῥωμανὸς πλὴν τῶν πολεμίων, πρὸς οὓς εἶχε νὰ παλαίσῃ, εἶχεν ἐν τῷ ἰδίῳ στρατοπέδῳ τοὺς ἐποφθαλμιῶντας αὐτὸν καὶ ἀντιπράττοντας, ὧν προεξεῖχε δίκην ἄλλου κατασκόπου ὁ υἱὸς τῆς Εὐδοκίας καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα Ἀνδρόνικος οἱονεί τις ἀντιπρόσωπος αὐτῶν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐχθρῶν.

Ἐκ Θεοδοσιουπόλεως ἐφαίνετο σκοπῶν ὁ Ῥωμανὸς νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ περσικὰ σύνορα, ἐπειδὴ ὁ Ἀρπασλὰν, ἤδη ἐκκινήσας ἐκ τῆς Περσίας, προέβαινεν ἐναντίον τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ τὴν πρὸς ταὐτόσε ὁδὸν τοῦ Ῥωμανοῦ ἔφρασσον δύο μάλιστα φρούρια, ὧν ἐκράτουν οἱ Τοῦρκοι, τὸ Μαντζικίερτ καὶ τὸ Χλίατ παρὰ τὴν σήμερον καλουμένην λίμνην τοῦ Βὰν ἐν τοῖς νοτιοανατολικοῖς τῆς Ἀρμενίας. Διὸ

ἔστειλεν ὁ Ῥωμανὸς τὸ ἄριστον μέρος τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς, συνιστάμενον ἐκ τῶν Οὔζων καὶ Φράγκων μισθοφόρων ὑπὸ τὸν Οὐρσέλιον, ἵνα καταλάβωσι τὸ Χλιάτ. Ἀλλὰ ταχὺς ἐπελθὼν ὁ Ἀρπασλὰν μετὰ τεσσαρακοντακισχιλίων ἱππέων ἐστενοχώρει τὴν ὑπὸ τὸν Οὐρσέλιον στρατιάν, ἣν ἐνίσχυσεν ὁ βασιλεὺς ἀποστείλας πρῶτον μὲν τὸν Ἰωσὴφ Ταρχανιώτην, εἶτα δὲ τὸν μάγιστρον Βρυέννιον καὶ τέλος τὸν δοῦκα Θεσσαλονίκης Νικηφόρον Βασιλάκιον. Καὶ ἠναγκάσθησαν μὲν τέλος νὰ ὑποχωρήσωσιν οἱ πολέμιοι, ἀλλ' ὁ Βασιλάκιος, προδραμὼν τῆς ὁμοφύλου στρατιᾶς ἐν τῇ διώξει τῶν πολεμίων, ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν καὶ ζωγρηθεὶς ἤχθη δέσμιος πρὸς τὸν σουλτάνον.

Οὐχ ἧττον καὶ παρὰ τὰ τέως ἐπιτευχθέντα ὁ Ἀρπασλὰν, θεωρῶν τὸν Ῥωμανὸν ἰσόπαλον, ἦλθε πρὸς αὐτὸν εἰς λόγους περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ προέβαλεν ὅρους οὓς δὲν ἠδύνατο ναποδεχθῇ ὁ ἀντίπαλος, εἰ καὶ τὰ προαναφερόμενα τῆς ἥδη τὸ βασιλικὸν στρατόπεδον λυμαινομένης προδοσίας ὤφειλον νὰ καταστήσωσι συνετώτερον τὸν Ῥωμανόν.

Οὕτω δὲ συνεκροτήθη μεταξὺ τῆς αὐτοκρατορικῆς στρατιᾶς καὶ τῆς τοῦ Ἀρπασλὰν τῇ 25 ἢ 26 Αὐγούστου 1072 μάχη δεινὴ οὐ μακρὰν τοῦ Μαντζικίερτ, πιθανῶς δὲ παρὰ τὴν πόλιν Ζάχραν, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ Ἄραψ χρονογράφος Ἀλμακίν. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ κρατήσῃ τοῦ πεδίου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νὰ διώξῃ τοὺς πολεμίους. Ἀλλ' ὅτε, ἐπερχομένης τῆς νυκτός, ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς εἰς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον ἀναζεύξεως, ὁ συγγενὴς τοῦ Μιχαὴλ Δούκα Ἀνδρόνικος, παραστήσας, ὅτι τοῦτο ἦτο σύνθημα ὑποχωρήσεως, ἤγαγεν εἰς φυγὴν τὴν ὑπ' αὐτὸν στρατιάν, ἧς μετέσχον κατὰ μοίρας οἱ ὑπηρετοῦντες τὸν βασιλέα Ἀρμένιοι. Ἰδόντες δὲ ταῦτα οἱ πολέμιοι ἐπετέθησαν σθεναρῶς ἐναντίον τῶν περιστοιχιζόντων τὸν βασιλέα, ὅστις, ἀπομονωθεὶς ἀπὸ τῶν ἀμυντόρων αὐτοῦ καὶ τραυματισθείς, ἐζωγρήθη μετὰ γενναίαν πάλην. Προστιθεμένη δ' αὖτη ἡ αἰχμαλωσία εἰς τὸν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου καὶ κατὰ τὴν φυγὴν ἐπελθόντα θάνατον ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, Λέοντος τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων, τοῦ μαγίστρου Εὐστρατίου καὶ τοῦ πρωτασηκρῆτις Χοιροσφάκτου, καθίστανεν ἔτι θλιβερωτέραν τὴν πανωλεθρίαν τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς.

Φέρων δ' εὐτελῆ ἀμπεχόνην ἦλθε τὴν ὑστεραίαν ὁ αἰχμάλωτος Ῥωμανὸς πρὸς τὸν νικηφόρον Ἀρπασλάν, ὅστις ἐδεξιώθη αὐτὸν μεγαλοφρόνως καὶ βασιλικῶς καὶ ἀνέδειξε σύνδειπνον καὶ ὁμοδίαιτον, ἀξιῶν

τῶν προσηκουσῶν εἰς τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα τιμῶν. Μετὰ ὀκταήμερον δὲ συμβίωσιν ἀπέλυσεν ὁ Ἀρπασλὰν τὸν Ῥωμανόν, συνθηκολογήσαντα μετ' αὐτοῦ καὶ ὑποσχεθέντα βαρέα λύτρα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μετέβη ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Θεοδοσιούπολιν τῆς Ἀρμενίας, ὅπως ἀλλάξῃ ἣν ἐφόρει τουρκικὴν στολὴν διὰ καινουργῶν βασιλικῶν ἱματίων καὶ θεραπεύσῃ τὴν ἐν τῇ τελευταίᾳ μάχῃ τρωθεῖσαν χεῖρα. Ἄρας δ' ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὰς κώμας τῆς Ἰβηρίας, ὁπόθεν ἔπειτα προεχώρησε πρὸς τὰ βορειοδυτικά, εἰς τὸ θέμα τῆς Κολωνίας, ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν ᾧ κατὰ μικρὸν συνήγοντο οἱ περισωθέντες ἐκ τῆς στρατιᾶς. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τὰ πράγματα εἶχον μεταβληθῆ ἐν τῇ βασιλευούσῃ.

θ'

Ὁ θάνατος τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Ἀρπασλάν.

Ὅτ' ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ ἄγγελμα τῆς ἥττης τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς καὶ τῆς ζωγρήσεως τοῦ βασιλέως, ἡ Εὐδοκία, ὑπολαμβάνουσ' ἀδύνατον τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀρπασλὰν ἀπόλυσιν τοῦ Ῥωμανοῦ, μετεπέμψατο τὸν ἀδελφὸν τοῦ πρώτου συζύγου Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, συμπράττοντος δὲ καὶ τοῦ Ψελλοῦ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὁ ἐκ τοῦ προτέρου γάμου υἱὸς τῆς Εὐδοκίας Μιχαὴλ ὁ Δούκας, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τῶν Βαράγγων.

Βλέπων δὲ ὁ νέος βασιλεύς, ὅτι ὁ Ῥωμανὸς δὲν παρήτει τὴν σκέψιν τῆς παλινορθώσεως τοῦ ἀποβληθέντος θρόνου, ἀλλὰ προχωρῶν εἶχε φθάσει εἰς τὴν Ἀμάσειαν τοῦ Πόντου, ἐξέπεμψε κατ' αὐτοῦ τὸν νεώτερον ἐξάδελφον Κωνσταντῖνον. Καὶ ἠναγκάσθη μὲν, ἡττηθεὶς ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ μάχῃ, νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ Διογένης εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ἀλλ' ἡ εἰς αὐτὸν παρεχομένη ὑποστήριξις ὑπὸ τοῦ Ἀρμενίου δουκὸς Ἀντιοχείας Χατατούρη ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν εἰς ἐπιμονὴν, κέντρον τῆς ἀντιστάσεως ἀναδείξαντα τὴν Κιλικίαν, ὅθεν συνεννοεῖτο καὶ μετὰ τοῦ Ἀρπασλὰν περὶ βοηθείας.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ τὴν καταπολέμησιν τοῦ Διογένους ἀνέλαβεν ἀντὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα, ἐπιστρέψαντος εἰς τὴν Κωνσταν-

τινούπολιν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Πόντου ὑποχώρησιν τοῦ Ῥωμανοῦ, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος συμπράττων μετὰ τοῦ Φράγκου Κρισπίνου. Κατορθώσας δ' ὁ Ἀνδρόνικος νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ἀφυλάκτων στενῶν τῆς Ποδανδοῦ ἐν Κιλικίᾳ, εὑρέθη τὸ πρῶτον ἀντιμέτωπος τοῦ Χατατούρη, ὅστις, πεσὼν ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ μάχῃ ἐκ τοῦ ἵππου, συνελήφθη πεζός, τῶν περὶ αὐτὸν φυγόντων. Μετὰ δὲ τὴν ἥτταν ταύτην τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας οἱ νικηταί, πολιορκήσαντες τὰ παρὰ τὸν Εὐφράτην Ἄδανα, ἐν οἷς ἦτο συγκεκλεισμένος ὁ Διγένης, ἠναγκασαν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ ἕνεκα σπάνιος τῶν ἐπιτηδείων. Παραδιδόμενος δὲ ὁ ἔκπτωτος βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι θὰ περιβληθῇ τὸ ῥάσον καλογήρου, μένων ἀνενόχλητος τοῦ λοιποῦ. Ἔκτοτε δ' ἐπὶ εὐτελοῦς ὀχούμενος ὑποζυγίου παρηκολούθει τὸν νικητὴν Ἀνδρόνικον ἐπιστρέφοντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχον δὲ φθάσει εἰς τὸ Κοτυάειον τῆς Φρυγίας, ὅτε κατὰ διαταγὴν ἐκ τῆς βασιλευούσης ἀποσταλεῖσαν ἐξωρύχθησαν τοῦ ἀτυχοῦς οἱ ὀφθαλμοὶ ἀνηλεῶς καὶ ἀφιλανθρώπως παρὰ τὰς πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ προσπαθείας τῶν τριῶν ἐπισκόπων, οἵτινες εἶχον ἐγγυηθῇ εἰς αὐτὸν ἀνενόχλητον βίον, ἂν περιεβάλλετο τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀνδρόνικος λέγεται μάτην ἀντιστὰς εἰς τὸ παράσπονδον ἐκ τοῦ Βυζαντίου κέλευσμα, ὅπερ, καθ' ἃ φαίνεται, δὲν προήρχετο κἂν παρ' αὐτοῦ τοῦ νέου αὐτοκράτορος Μιχαὴλ, ἀλλὰ παρὰ μόνου τοῦ καίσαρος Ἰωάννου.

Εἰς δὲ τὴν οἰκτρὰν ἐκείνην τύφλωσιν, ἐπελθοῦσαν μετὰ προηγουμένην ἀπόπειραν δηλητηριάσεως, δὲν ἠδυνήθη νὰνθέξῃ ἐπὶ μακρὸν ὁ Ῥωμανός. Τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἐξωρυγμένους καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον ἐξωδηκὸς καὶ βρύον σκωλήκων καὶ δυσωδίας δίκην πτώματος σεσηπότος ἦχθη μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ διεπεραιώθη εἰς τὴν νῆσον Πρώτην, ἔνθα ἔμελλε νὰ μονάσῃ ἔν τινι ὑπ' αὐτοῦ ὁρμηθείσῃ μονῇ. Θλιβερὰ δὲ πάντως καὶ συγκινητικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ συνάντησις μετὰ τῆς συζύγου Εὐδοκίας, ἥτις εἶχε ζητήσει παρὰ τοῦ βασιλεύοντος υἱοῦ τὴν χάριν νὰπέλθῃ εἰς ἐκείνην τὴν νῆσον, ἂν μὴ ἐπιτηδείως ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τοῦ τὴν ἀρχὴν κυρίως διαχειριζομένου θείου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Δούκα. Ἀλλ' εἰς τὴν Εὐδοκίαν μόνον ἡ παράστασις εἰς τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ ἀτυχοῦς συζύγου ἐπεφυλάσσετο, ἐπειδὴ πράγματι ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς τὴν Πρώτην ἄφιξιν ἐξέπνευσεν ὁ Ῥωμανός. Μόνον δὲ μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ ὁ νέος αὐτοκράτωρ Νικηφόρος

ὁ Βοτανειάτης ἀνεκάλεσεν αὐτὴν ἐκ τῆς ἐξορίας, ἀμείβουσαν ὑπὸ τὸ ἔνδυμα καλογραιας τόπον ἐκ τόπου, καὶ ᾤκισεν εὐπρεπῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ καὶ τῶν θυγατέρων, αἵτινες, πλουσίως προικισθεῖσαι, συνεζεύχθησαν μετὰ συγκλητικῶν. Καὶ εἰς τὸν βασιλικὸν δὲ θρόνον ἐσκέφθη μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου νὰναβιβάσῃ καὶ πάλιν τὴν Εὐδοκίαν ὁ Νικηφόρος ὡς σύζυγον ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ σχέδιον ἐκεῖνο ἐναυάγησεν ἕνεκα τῆς ἀντιστάσεως ἰσχυρῶν μοναχῶν.

Τὸ δὲ αὐτὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ῥωμανοῦ, τὸ 1072, οὐχ ἧττον οἰκτρῶς ἐκείνου κατέστρεψε τὸν βίον ὁ μέγας αὐτοῦ ἀντίπαλος Ἀρπασλάν. Ὁ σουλτάνος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῇ ἐπὶ μακρὸν τὰ ἐκ τῆς ἐκνικήσεως τοῦ Διογένους ἐν τῇ παρὰ τὴν Ζάχραν μάχῃ ἀγαθά. Ὡς ἐνδεικνύεται ἐκ τῆς ἔκτοτε ταχυτέρας προχωρήσεως καὶ ἐπεκτάσεως τῶν Τούρκων ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἡ παραχώρησις μεγάλων αὐτῆς μερῶν εἰς τὸν Ἀρπασλὰν ἐν περιπτώσει μὴ ἀποτίσεως εἰς αὐτὸν τῶν ὑπεσχημένων μεγάλων λύτρων περιελαμβάνετο ἐν τῇ συνθήκῃ τῇ ὁμολογηθείσῃ μετὰ τὴν νίκην ἐκείνην. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπησχόλησαν αὐτὸν ἐμφύλιοι ἀγῶνες καὶ ἀποστασίαι, ἀναγκάσασαι αὐτὸν νὰ προελάσῃ μέχρι τοῦ Τουρκεστάν. Ἀλλὰ, διαβὰς τὸν ποταμὸν Ὦξον, ἐφονεύθη ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ καταληφθείσῃ πόλει Βερζὲμ ὑπὸ τοῦ δισικητοῦ αὐτῆς Ἰουσοὺφ, ἐκφυγόντος τὴν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου παρασκευασθεῖσαν ἀτιμωτικὴν αὐτοῦ τιμωρίαν. Καὶ ὑπῆρξε μὲν ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν υἱὸς Μελικσὰχ οὐχ ἧττον φιλοπόλεμος καὶ ἔνδοξος τοῦ πατρός. Ἀλλ' ἔριδες καὶ ἀντιζηλίαι ἐκραγεῖσαι μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀρπασλὰν ἐγκατασταθέντων ἐν Συρίᾳ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ τοπαρχῶν ἀνέστειλαν ἐπί τινα χρόνον τὴν ὁρμὴν τῶν Σελδσουκιδῶν ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων καὶ παρέσχον ἀνάπαυλάν τινα εἰς τὸ Βυζάντιον ἐν ταῖς ἡμέραις καθ' ἃς ἦρχεν ὁ ἀνάξιος διάδοχος τοῦ Ῥωμανοῦ.

ι'

Μιχαὴλ ὁ Παφλαγὼν καὶ οἱ περὶ αὐτόν.

Ὁ νέος βασιλεὺς, τὸ δημιούργημα τοῦ Ψελλοῦ, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε καλλίτερος τοῦ προστάτου. Μάτην ὁ Ψελλὸς ἐπιδαψιλεύει εἰς αὐτὸν τἄριστα τῶν ἐγκωμίων, λέγων, ὅτι ὁ σώφρων νεανίας, ὅστις οὔτε

ὑπὸ τῶν ἡδονῶν εἱλκύετο, οὔτε ὑπὸ τῆς γαστρὸς ἡττᾶτο, οὔτε εἰς κώμους ἐπεδίδετο καὶ ἀπείχετο αἰδημονέστατα τῶν ἐρώτων, εἶχε σύνεσιν γέροντος. Καὶ ἂν κατὰ γράμμα πιστεύσωμεν τὸν ἐγκωμιαστήν, οἱ ἔπαινοι οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν λογιότητα τοῦ υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα καὶ εἰς τὴν περὶ λόγους καὶ στίχους ἐνδελεχῆ αὐτοῦ διατριβὴν δεικνύουσιν, ὅτι ὁ Μιχαὴλ Δούκας, οὗ ἄλλως δὲν περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν τὰ συγγραφικὰ δοκίμια, ἦτο ματαιόσχολος μᾶλλον λογιώτατος ἢ κυβερνήτης ἀγαθὸς ἐν περιστάσεσι τῆς πολιτείας δυσχερεστάταις. Καὶ ὁ μὲν ψωμοκόλαξ Ψελλὸς ἔχει δίκαιον καυχώμενος, ὅτι ὁ νέος αὐτοκράτωρ, ὃν εἶχεν ἴδει ἐν ἀγκάλαις γαλακτοτροφούμενον καὶ χαίρων ἔβλεπε νῦν ἀναδεδημένον διὰ τῆς βασιλικῆς ταινίας, οὔτε εἷς τινα τῶν ἀδελφῶν, οὔτε εἰς τοὺς ἐπιφανεστέρους τοῦ γένους αὐτοῦ οὔτε εἰς ἱεροὺς καὶ θείους ἄνδρας εἶχε τοσαύτην ἐμπιστοσύνην, ὅσην εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ τὸ δυστύχημα εἶνε, ὅτι καὶ τἆλλα σκεύη τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μιχαὴλ δὲν ἦσαν καλλίτερα τοῦ Ψελλοῦ, οὕτινος ἡ μὲν παίδευσις ἦτο βεβαίως ἀγαστή, ἀλλ' ὄχι ὁμοίως ἀξία ἐπαίνων ἡ πολιτικὴ ὀξυδέρκεια καὶ εὐστάθεια. Πράγματι οὔτε οἱ περιστοιχίζοντες τὸν αὐτοκράτορα ἐξ ἀνάγκης, ἅτε προσγενεῖς εἰς αὐτὸν ὄντες, οἱ ἀδελφοὶ Ἀνδρόνικος καὶ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ θεῖος Ἰωάννης, οὓς ἐπ' ἴσης περισαίνει διὰ κολακειῶν καὶ ἐγκωμίων ὁ Ψελλός, ἠδύναντο νὰ γάγωσι διὰ τῆς συμπράξεως αὐτῶν καὶ τῶν συμβουλῶν εἰς ἀγαθὰ τὸν βασιλέα, οὔτε ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος εἰς ὃν ἐνεπιστεύθη τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν ἠδύνατο νὰ προαγάγῃ μὲν τοὺς πόρους τῆς πολιτείας ἐν ἡμέραις καθ' ἃς εἴπερ ποτὲ εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων τὸ κράτος, νὰ καταστήσῃ δὲ τὸν Μιχαὴλ Δούκαν ἀγαπητὸν εἰς τὰ πλήθη.

Ὁ ἐκλεκτὸς δὲ οὗτος τοῦ βασιλέως ὑπῆρξεν ὁ Νικηφόρος, ὅστις, ἀγνοουμένου τοῦ οἰκογενειακοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, εἶνε γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὑποκοριστικὸν Νικηφορίτσης. Εἶλκε δὲ οὗτος τὸ γένος ἐκ τῆς περὶ τὴν Ἄγκυραν μικρασιατικῆς Γαλατίας, πρὸς ἣν ἀντεστοίχει τὸ βυζαντιακὸν θέμα τῶν Βουκελλαρίων, καὶ ἦτο *δεινὸς ἐπινοῆσαι καὶ ῥάψαι πράγματα* κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ συγχρόνου ἱστοριογράφου Μιχαὴλ τοῦ Ἀτταλειάτου, ὅστις εἰκονικώτατα ἐχαρακτήρισε τὸν ἄνδρα. Ὁ Νικηφορίτσης, ὑπηρετήσας ὡς γραμματεὺς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ἤδη ἔκτοτε εἶχεν ἐπιδείξει τὴν σκαιότητα αὐτοῦ καὶ τὰς συκοφαντικὰς διαθέσεις τῆς εἰς τὸ κακὸν ῥεπούσης ψυχῆς. Ὄχι δὲ ὀλιγωτέρας κακίας ἐπέδειξεν ἐκπεμφθεὶς δοὺξ Ἀντιο-

χείας, ἔνθα διοικῶν ἐμαρτύρησε τὸ πρῶτον τὴν ἔκτοτε κυριαρχοῦσαν κυριωτάτην αὐτοῦ ἀδυναμίαν, τὴν φιλοχρηματίαν, ἥτις δὲν ἔπαυσε καὶ ὅτε ἀργότερον ἐστάλη εἰς τὸ θέμα Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου ὡς πραίτωρ καὶ κριτής. Ἐκεῖθεν δὲ μετεπέμψατο τὸν Νικηφορίτζην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Μιχαὴλ Δούκας. Ἀλλὰ τίς εἶνε ὁ ἐκλέξας τοιοῦτον ὑποκείμενον, ὅπως ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸ τὴν ἀρχὴν λογοθέτου τοῦ δρόμου, ἀνταποκρινομένην μὲν πρὸς τὸ σημερινὸν ἀξίωμα γενικοῦ διευθυντοῦ τῶν ταχυδρομείων, ἀλλ' ἔχουσαν καὶ προσθέτους λειτουργίας ἀναδεικνυούσας τὸν περιβεβλημένον αὐτὴν οἱονεί τινα σημερινὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν μετὰ καί τινων δικαιωμάτων ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν ; Δυσκόλως δυνάμεθα νὰποδεχθῶμεν, ὅτι ὁ ἐκλέξας τὸν διαβόητον ἄνδρα ὑπῆρξεν ἀπ' εὐθείας αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ, ὅστις δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ λησμονῇ, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ εἶχεν ἀποπέμψει εἰς Ἀντιόχειαν τὸν Νικηφορίτζην, ἀγανακτήσας ἐπὶ τῇ κατ' αὐτῆς τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοκίας βυσσοδομευθείσῃ συκοφαντίᾳ περὶ μοιχείας. Βλέποντες δὲ τὸν Ψελλὸν διατηροῦντα ἀρκετὰ συχνὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Νικηφορίτζη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπηρεσίας αὐτοῦ, δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι καὶ τοῦτον αὐτὸς ἐπέβαλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα.

Ἀλλ' ὁ εἰς τὰς τοιαύτας συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τυφλῶς παραδεδομένος νεανίας δὲν ἤργησε νὰ ὑποστῇ τὰ πάνδεινα ἐκ τῆς ὀλεθρίας ἐκείνης ἐμπιστοσύνης, γενόμενος θῦμα τῆς κακῆς ἐκλογῆς τοῦ Νικηφορίτζη. Ὁ νέος λογοθέτης τοῦ δρόμου, ἀντικαταστήσας ἐν τῇ διοικήσει τῶν κοινῶν ἄνδρα παρὰ πάντων ὁμολογούμενον ἄριστον, τὸν εὐνοῦχον ἀρχιερέα τῆς Σίδης, ἀφ' οὗ πρῶτον κατώρθωσε διὰ τοῦ συστήματος τῆς συκοφαντίας νὰπομακρύνῃ ἀπὸ τῆς γειτονίας τοῦ βασιλέως πάντας τοὺς οἰκειοτάτους εἰς αὐτὸν καὶ ἀπομονώσῃ τὸν ἄνακτα, ἐπεδόθη ἀκράτητος εἰς τὰς κακὰς αὐτοῦ ἕξεις. Ἄνδρες ἀθῶοι κατηγοροῦντο καὶ κατεδιώκοντο, ἀπητεῖτο ἡ ἀπότισις χρημάτων μὴ χρεωστουμένων, διενηργοῦντο δημεύσεις καθολικαὶ καὶ μερικαί, ἐλακπατεῖτο ἀναιδῶς τὸ δίκαιον καὶ οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀσφάλεια περιουσίας. Μεγαλυνόμενος δὲ καὶ θησαυρίζων ὁ πανίσχυρος ἐκτομίας διὰ τῆς διαβολῆς, τῶν παρανόμων εἰσπράξεων καὶ τῆς εἰς τοὺς προστατευομένους παροχῆς τῶν τιμῶν καὶ τῶν ὠφελημάτων, ἀνέδειξεν οὐχ ἧττον εἰς σύστημα τὴν δωροδοκίαν, λαμβάνων χρήματα παρὰ πάντων τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν στρατιωτῶν καὶ τελωνῶν καὶ εἰσπρακτόρων.

Τέλος δὲ προέβη καὶ εἰς τρόπον πλουτισμοῦ ἐπαισχυντότατον, ἐπισύραντα μὲν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πλήθους, προκαλέσαντα δὲ τὴν χλευαστικὴν ἐκείνην ἐπωνυμίαν, ἥτις ἔμελλε νὰ διακρίνῃ τὸν Μιχαὴλ ἀπὸ τῶν ὁμωνύμων βασιλέων. Συμπεσούσης ἀφθονίας σίτου, ἐνήργησεν, ὅπως περισυλλεχθῇ ἅπασα ἡ παραγωγὴ τῆς Θράκης εἰς ἀποθήκην ἐκτὸς τῆς πόλεως Ῥαιδεστοῦ, καὶ, κηρυχθέντος μονοπωλίου τοῦ σίτου, ἐξηναγκάσθησαν οἱ πολῖται νὰγοράζωσι τὰ σιτηρὰ ἐκ τῆς κληθείσης βασιλικῆς ἐκείνης ἀποθήκης. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν ὑπέρογκος τιμὴ τοῦ σίτου, πωλουμένου ἀντὶ χρυσοῦ νομίσματος καθ' ἕκαστον μόδιον· οὐδὲ περιωρίζετο τὸ κακὸν εἰς τοῦτο καὶ μόνον, ἀλλὰ πρὸς τὸ μονοπώλιον ἐκεῖνο συνεδέοντο παντοῖαι καταχρήσεις τοῦ λογοθέτου, ὠφελουμένου σὺν τοῖς ἄλλοις ἓν πινάκιον, ἤτοι ἓν τέταρτον τοῦ μοδίου, καθ' ἑκάστην μονάδα. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης *παρὰ πινάκιον* πωλήσεως τοῦ μοδίου παρὰ τοῦ λογοθέτου, ἀποδοθείσης εἰς τὸν βασιλέα ἀντ' αὐτοῦ, ὁ Μιχαὴλ ἐπωνομάσθη *Παραπινάκιος* ἢ Παραπινάκης.

ια'

Βυζαντῖνοι καὶ Τοῦρκοι. Ἡ τύχη τοῦ Οὐρσελίου.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ θάνατος τοῦ Ἀρπασλὰν δὲν κατέπαυσε τὰς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων. Τῶν Βυζαντίνων μὴ ἀναγνωρισάντων ὡς ἔγκυρον τὴν μεταξὺ τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ Ῥωμανοῦ Διογένους ὁμολογηθεῖσαν συνθήκην, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρπασλὰν Μελικσὰχ ἀνέθηκε τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου εἰς τὸν ἐξάδελφον Σουλεϊμὰν, ἄνδρα οὐ μόνον ἐμπειροπόλεμον, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ πολιτικὰ δεξιόν. Διαγνοὺς δὲ οὗτος, ὅτι ἔδει νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Βυζαντίνους οὐ μόνον διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων τρόπων, τελεσφορώτατ' ἀπήλλαξε τῆς δουλοπαροικίας ἀντὶ ἐπιβληθέντος κεφαλικοῦ φόρου τοὺς ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλαμβανομένοις βυζαντιακοῖς θέμασι γεωργούς. Οὗτοι δὲ, πρότερον ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶν Βυζαντίνων αὐτόχρημα δουλεύοντες εἰς τοὺς κυρίους τῶν μεγάλων συγκτησιῶν, ἤρχισαν οὐ μόνον ἀνεχόμενοι τοὺς νέους κυριάρχους, ἀλλὰ καὶ συμπαθοῦντες πρὸς αὐτοὺς ἐλευθεροῦντας ἀπὸ τῆς δουλοπαροικίας. Τοῦτο δ' οὐ μικρὸν συνετέλεσεν εἰς τὴν περαιτέραν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπέκτασιν τῶν Σελδσουκιδῶν, προαγομένων ἄλλως καὶ διὰ τῶν ὅπλων.

Ἀνανήψας δὲ τέλος ὁ Μιχαὴλ Δούκας ἀνέθηκε τὴν καταπολέμησιν τῶν Τούρκων εἰς τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνόν. Ἦτο δὲ οὗτος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ καὶ ἀνεψιὸς τοῦ ἐμωνίμου αὐτοκράτορος τοῦ προκατόχου τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα. Ἡ δὲ ἀνάδειξις αὐτοῦ ὡς δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, συμπίπτουσα πρὸς τὴν ἔκπτωσιν τῆς ἰσχύος τοῦ Ἰωάννου Δούκα παρὰ τῷ ἀνεψιῷ Μιχαὴλ, δεικνύει τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐν δυσμενείᾳ εὑρισκομένου οἴκου τῶν Κομνηνῶν. Πράγματι ὁ οἶκος οὗτος ἐπὶ μὲν τῆς ἀρχῆς τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα δὲν εἶχε παύσει ἰσχύων καὶ ἡ ἰσχὺς αὕτη δὲν εἶχε μειωθῇ ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους, ἡ δὲ χήρα τοῦ βραχὺ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δούκα ἀποθανόντος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ Ἄννα Δαλασσηνὴ, γυνὴ ἔχουσά τι τὸ ἀρρενωπὸν καὶ ἡγεμονικὸν, κατώρθωσε διὰ τῆς ὑπερόχου αὐτῆς ἀξίας καὶ τῆς πρὸς τὴν Εὐδοκίαν τὴν Μακρεμβολίτισσαν συγγενείας νὰ διατηρήσῃ τὴν γοητείαν τῶν Κομνηνῶν καὶ ἀναθρέψῃ λαμπρῶς τοὺς πέντε υἱοὺς καὶ τὰς τρεῖς θυγατέρας. Καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος τούτων τῶν υἱῶν Μανουὴλ ἀνεδείχθη ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ πρωτοστράτωρ καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἀνατολῆς, πρωτοπρόεδρος καὶ κουροπαλάτης, καίπερ ἔπειτα, καθ' ἃ φαίνεται, ἐλκύσας τὴν δυσπιστίαν τοῦ βασιλέως. Μία δὲ τῶν θυγατέρων τῆς Ἄννης Δαλασσηνῆς, ἡ Θεοδώρα, ἔγεινε σύζυγος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ, τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐμμένουσα δ' ἡ Ἄννα Δαλασσηνὴ πιστὴ εἰς τὸν συμπένθερον Ῥωμανὸν καὶ μετὰ τὴν ἐν τῇ παρὰ τὴν Ζάχραν μάχῃ ἀτυχίαν αὐτοῦ, προεκάλεσε τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἰωάννου Δούκα, ὅτε οὗτος ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν ἀνεψιὸν Μιχαὴλ, καὶ ἡ χήρα τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ ἐξοριζομένη εἰς τὴν νῆσον Πρίγκηπον. Ἀλλ' ὅτε ὁ Νικηφορίτζης ἰσχύσας παρηγκώνισε τὸν Ἰωάννην Δούκαν, ὁ Μιχαὴλ Δούκας ἐτράπη εἰς νέαν εὔνοιαν πρὸς τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν, ἡ Ἄννα Δαλασσηνὴ ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας, καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς Ἰσαάκιος ἐπετράπη τὸ βαρὺ ἔργον τῆς ἀναχαιτίσεως τῆς προόδου τῶν Τούρκων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ἀλλ' ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνὸς δὲν ἀνεδείχθη ἀντάξιος τῆς εἰς αὐτὸν ἀνατεθείσης ἐντολῆς, ἢ μᾶλλον συνήργησεν εἰς ἀποτυχίαν αὐτοῦ ἡ εἰς αὐτὸν συμπαράταξις τοῦ γνωστοῦ ἤδη εἰς ἡμᾶς Φράγκου Οὐρσελίου μετὰ συντάγματος τετρακοσίων ἁμφύλων. Πράγματι, ἐν ᾧ τὸ βυζαντιακὸν στράτευμα εὑρίσκετο ἐν Ἰκονίῳ, ἀπεστάτησεν ὁ Οὐρσέλιος, διχονοήσας πρὸς τὸν Κομνηνόν, καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν

Φράγκων. Ἀντιμετρηθεὶς δ' ὁ Ἰσαάκιος μετὰ τοῦ περιλοίπου στρατεύματος πρὸς τοὺς Τούρκους ἡττήθη, πολλοὺς μὲν ἀποβαλὼν πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ ἢ ζωγρηθέντας, συνελήφθη δὲ καὶ αὐτὸς, καὶ μόλις ἔπειτα ἀπηλλάγη τῆς αἰχμαλωσίας ἀντὶ πολλῶν χρημάτων.

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ
ΟΥΡΣΕΛΙΟΥ ΦΡΑΓΓΟΠΩΛΟΥ
ΩΣ ΒΡΕΣΤΙΑΡΙΤΟΥ

Οὐδ' ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος τοῦ Κομνηνοῦ ὁ ἀντικαταστήσας αὐτὸν θεῖος τοῦ βασιλέως Ἰωάννης Δούκας, οὗ ἡ ἀνάδειξις ὡς ἀρχιστρατήγου ἐμφαίνει τὴν ἐκ νέου κατίσχυσιν τῆς ἀντιπάλου εἰς τοὺς Κομνηνοὺς φατρίας. Καὶ δὴ ὁ Ἰωάννης, διαπεραιωθεὶς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ στρατοπεύσας ἐν τῷ Δορυλαίῳ τῆς Φρυγίας, προεχώρησεν ἔπειτα μέχρι τῆς γεφύρας τῆς λεγομένης τοῦ Ζόμπου, ἐκτισμένης ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ τοῦ χωρίζοντος τὰ θέματα Ἀνατολικῶν καὶ Καππαδοκίας. Πρὶν δὲ διαβῇ δι' αὐτῆς ἔμαθεν, ὅτι ἀντιπέραν τοῦ ποταμοῦ εὑρίσκετο μετὰ στρατιᾶς ὁ ἀποστάτης Οὐρσέλιος, εἰς ὃν καὶ ἀπέστειλε πρεσβείαν, ὑποσχόμενος ἀμνηστίαν καὶ συγγνώμην, ἂν μετενόει καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πίστιν τοῦ βασιλέως. Ἀποτυχουσῶν δὲ τῶν διαπραγματεύσεων, ὁ Ἰωάννης Δούκας, παρακούσας τῶν συμβουλῶν τοῦ συστρατήγου Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, διέβη τὴν γέφυραν, καὶ, συγκρουσθεὶς πρὸς τὸν Οὐρσέλιον, ἐνικήθη κατὰ κράτος. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης συνελήφθη αἰχμάλωτος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐπιλέκτων, ὁ δὲ Νικηφόρος Βοτανειάτης διεσώθη φυγὼν μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ.

Ἡ δὲ νίκη αὕτη τοῦ Οὐρσελίου ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, συμπαραλαβὼν τὴν στρατιὰν καὶ ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ σιδηροδέσμιον τὸν καίσαρα Ἰωάννην, προεχώρησε θρασὺς, βαίνων ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας ἐπ' αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Βλέπων δὲ ὁ βασιλεὺς, ὅτι ὁ ἀποστάτης ἔφθασεν ἀνενόχλητος μέχρις αὐτῆς τῆς Χρυσοπόλεως ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου καὶ ὅτι ἠθροίζοντο περὶ αὐτὸν οἱ ἁπανταχόθεν Φράγκοι, προσεπάθησε νὰ μαλάξῃ τὸν Οὐρσέλιον διὰ παντοίων ὑποσχέσεων, ἀναδείξας μὲν κουροπαλάτην, στείλας δὲ πρὸς αὐτὸν χάριν δεήσεως καὶ αὐτὴν τὴν βασίλισσαν μετὰ τῶν τέκνων. Ἦτο δὲ σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀλανῶν Μαρία. Ἀλλὰ συγχρόνως, μεριμνῶν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ δι' ἄλλων τρόπων περὶ

ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Οὐρσελίου, ὑπεκίνησε κατ' αὐτοῦ τοὺς Τούρκους τοὺς λυμαινομένους τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Περιελθὼν δὲ οὕτως ὁ Οὐρσέλιος εἰς στενοχωρίαν, ἐβουλεύθη νὰ διασωθῇ μεταβάλλων τὸ τολμηρὸν αὐτοῦ καὶ ἀπονενοημένον διάβημα εἰς στάσιν κατὰ τοῦ βασιλέως ἐν συμπράξει μετ' αὐτῶν τῶν Βυζαντίνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διό, ἆρας ἐκ Χρυσοπόλεως καὶ μεταστὰς εἰς τὴν Νικομήδειαν, ἀπέλυσε τῶν δεσμῶν τὸν καίσαρα Ἰωάννην καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα.

Ἐν τούτοις δὲ οἱ Τοῦρκοι, ἐξ Ἀγκύρας πιθανῶς προχωρήσαντες, κατέλαβον τὸ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Νικομηδείας ὄρος τὸν Σόφωνα· ὁ δὲ Οὐρσέλιος ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν, καίπερ ἔχων στρατιὰν μικράν, ἐκ διχιλίων καὶ ἑπτακοσίων ἀνδρῶν συνισταμένην, μὴ αὐξηθεῖσαν δὲ διότι τὸ ἄγγελμα τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ καίσαρος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ διαδοθῇ. Καὶ ἐνίκησε μὲν ἀντεπεξελθὼν τὸ πρῶτον τὴν ἐκ περίπου ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν πρωτοπορείαν τῶν Τούρκων, ἣν ἐκ ψευδῶν ἀγγελμάτων εἶχε νομίσει ἀποτελοῦσαν τὸ ὅλον τῶν πολεμίων, ἀλλ' ἐπιπεσούσης ἔπειτα κατ' αὐτοῦ τῆς ὅλης ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων καὶ ὑπερέκεινα τουρκικῆς στρατιᾶς κατεπονήθη, καίπερ γενναίως ἀγωνισθείς, καὶ ἐζωγρήθη μετὰ καὶ τοῦ Ἰωάννου Δούκα. Καὶ τὸν μὲν Οὐρσέλιον ἀπήλλαξε τῆς αἰχμαλωσίας δι' ἀδρῶν λύτρων ἡ ἰδία σύζυγος, ὁ δὲ καῖσαρ ἀπελυτρώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ, φοβουμένου μὴ οἱ Τοῦρκοι, ἀναγνωρίζοντες αὐτὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ταράξωσιν ἔτι μᾶλλον τὰ πράγματα. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔσωσεν ἀπὸ δεινοτέρων κακῶν τὸ Βυζάντιον ὁ καῖσαρ Ἰωάννης, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπολύτρωσιν ἅμα τῇ εἰς τὴν Προποντίδα μετὰ τῶν ἐπαναγόντων αὐτὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἀφίξει ἀποθέσας τὸ κοσμικὸν σχῆμα καὶ παρουσιασθεὶς πρὸ τοῦ βασιλέως ὡς μοναχός. Ἐπὶ τούτοις δ' ἀπεχώρησεν εἴς τινα μονὴν χωρὶς νὰ παύσῃ καὶ ἐξ αὐτῆς παρακολουθῶν τὰ πολιτικὰ πράγματα.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Οὐρσέλιος δὲν ἔπαυσε καὶ μετὰ τὴν ἀπολύτρωσιν ἐπιτιθέμενος ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπὸ τοῦ θέματος τοῦ Ἀρμενιακοῦ, ἐν ᾧ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ βασιλεὺς ἐμερίμνα μᾶλλον περὶ καταπολεμήσεως τοῦ Οὐρσελίου ἢ περὶ τῆς ἀμύνης ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων, οἵτινες προέβαινον θρασέως μέχρις αὐτῆς τῆς Χρυσοπόλεως καὶ τῆς Χαλκηδόνος. Διὸ ἀπέστειλεν ὁ Μιχαὴλ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐναντίον τοῦ Φράγκου ἀποστάτου τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, οὗ ἡ ἀνάδειξις ὡς ἀρχιστρατήγου δεικνύει νέαν μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Ἰωάννου Δούκα ἐνίσχυσιν τῆς Ἄννης Δαλασσηνῆς καὶ τῆς φατρίας

τῶν Κομνηνῶν, καθ' ἃ καὶ ἡ ἀνακήρυξις ἑτέρου υἱοῦ τῆς Ἄννης, τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ, ὡς δουκὸς Ἀντιοχείας. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ εἰς τοὺς Κομνηνοὺς ὑποχώρησις τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ ὑπῆρξεν ἐν μέρει εἰκονικὴ ἕνεκα τῆς ἀντιπράξεως τοῦ Νικηφορίτζη. Τοῦτο κατα-

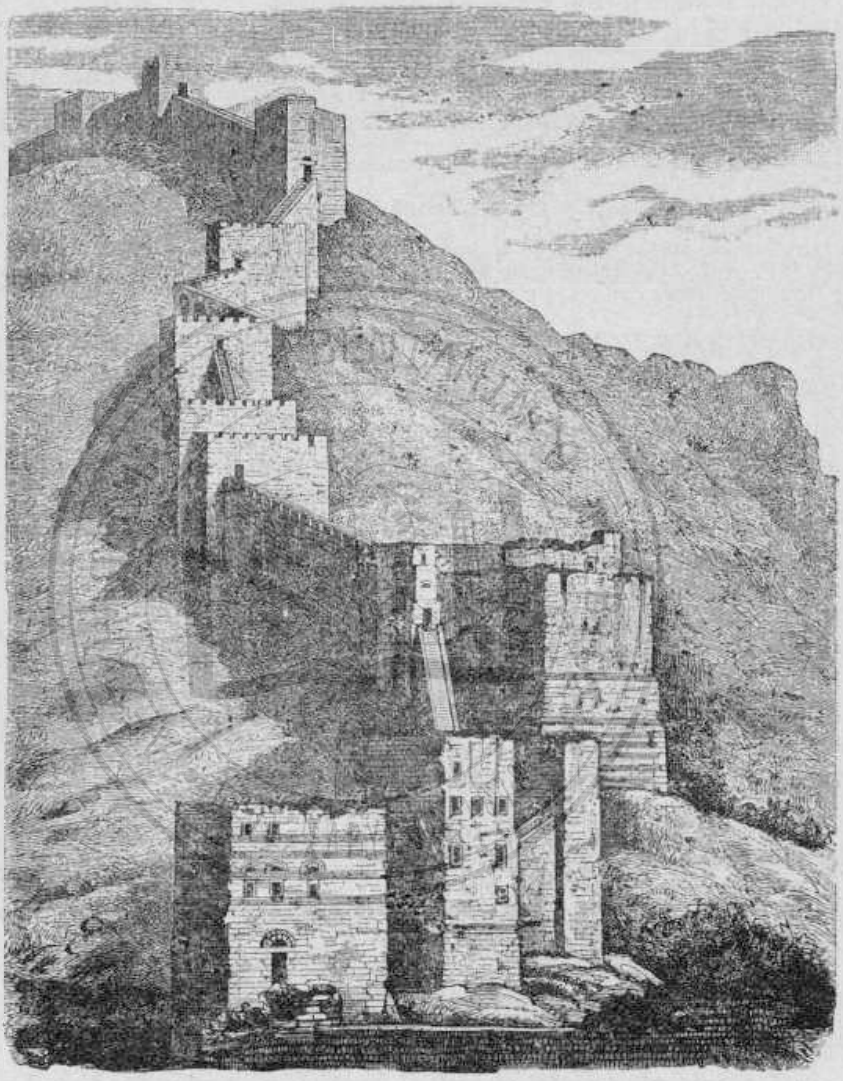

ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

φαίνεται ἐκ τῆς εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ κράτους ἀπομακρύνσεως τοῦ Ἰσαακίου, τοῦτο δὲ δεικνύει καὶ ἡ εἰς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν παροχὴ ἀνεπαρκοῦς, καθ' ἃ φαίνεται, στρατιᾶς, καὶ ἡ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς μητρὸς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου ἀνάληψις τοῦ ἀξιώματος ἐκείνου.

Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ στρατοπεδάρχης Κομνηνός, καίπερ στερούμενος τῶν ἀναγκαίων δυνάμεων καὶ χρημάτων, ὅπως ἐπιτεθῇ τελεσφόρως ἐναντίον τοῦ Οὐρσελίου, κατώρθωσε διὰ δόλου τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων σύλληψιν αὐτοῦ καὶ εἰς ἑαυτὸν παράδοσιν, μεθ' ὃ οἱ ἀνὰ τὴν Ἀσίαν διεσπαρμένοι Φράγκοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα. Μετὰ πολλῶν δὲ τέλος δυσχερειῶν, ποιούμενος χρῆσιν πολὺ μᾶλλον στρατηγημάτων ἢ τῶν ὅπλων, ἠδυνήθη ὁ Ἀλέξιος νὰποπερατώσῃ τὴν στρατείαν καὶ ἀγάγῃ τελευτῶντος τοῦ 1073 δέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν Οὐρσέλιον. Οὗτος δὲ δὲν ἔτυχε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς αὐτῆς καὶ παρὰ τοῦ Ἀλεξίου ἐπιεικείας, ἀλλ' ἐνεκλείσθη δεσμώτης εἰς ζοφώδη πύργον, ἀφ' οὗ πρότερον ἐβασανίσθη ὠμῶς δίκην εὐτελοῦς δούλου μᾶλλον ἢ στρατηγοῦ πολλάκις νικηφορήσαντος ἐναντίον τῶν πολεμίων τῆς αὐτοκρατορίας.

ιϐ'

Ἡ ἀποστασία τῶν Βουλγάρων.

ΑΡΧΙΚΟΝ Κ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Ἀφ' ὃν χρόνον ὁ Νικηφορίτζης περιῆγε διὰ τῆς φιλοχρηματίας εἰς ἀπόγνωσιν τὸ ὑπήκοον, ἡ πλεονεξία αὐτοῦ προεκάλεσε νέαν ἀποστασίαν τῶν Βουλγάρων. Ἥσυχοι ἔμενον οὗτοι μετὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐν ἔτει 1040 ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος ὑπὸ τὸν Δελεάνον καὶ Ἀλουσιάνον ἀποστασίας. Ἀλλ' ὡς τότε εἶχον ἐξεγείρει αὐτοὺς αἱ πιέσεις τοῦ Ἰωάννου ὀρφανοτρόφου, οἰκονομικοὶ ὑπῆρξαν καὶ πάλιν οἱ λόγοι τῆς νέας ἀποστασίας. Ἐπεδίωξαν δ' οἱ Βούλγαροι τὴν συμμαχίαν τῶν Σέρβων, οἵτινες μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου καθυπόταξιν τῆς Βουλγαρίας εἶχον ἀρχίσει ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς Βυζαντίνους ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν Οὔγγρων καὶ διῳκοῦντο αὐτονόμως ὑπὸ ἰδίων ἡγεμόνων. Ἦρχε δὲ τότε τῆς Σερβίας ἀπὸ τοῦ 1051 ὁ υἱὸς τοῦ Στεφάνου Βοϊσθλάβου Μιχαηλᾶς, ὅστις εἶχε τύχει παρὰ τοῦ πάπα Γρη-

γορίου Ζ' τῆς προσωνυμίας βασιλέως. Εἰς τὸν βασιλέα δὲ τοῦτον τῆς Σερβίας ἀποσταθέντες οἱ βογιάροι τῶν Βουλγάρων, ὧν ἡγεῖτο Γεώργιος ὁ Βοϊτάχος, ἠξίωσαν παρ' αὐτοῦ τῷ 1073 νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν υἱὸν Βοδῖνον τὴν ἀνακήρυξιν ὡς τσάρου τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας ἀπὸ τῶν Βυζαντίνων.

Ἀποσταλεὶς δ' ὁ Βοδῖνος ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τριακοσίων Σέρβων, ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀντεπεξελθόντα δὲ κατὰ τῶν ἀποστατῶν τὸν Βυζαντῖνον δοῦκα Βουλγαρίας Νικηφόρον τὸν Καραντηνὸν ἀντικατέστησε, πρὶν ἢ συγκρουσθῇ μετὰ τῶν πολεμίων, ὁ Δαμιανὸς Δαλασσηνός. Συγκροτήσας δ' οὗτος περὶ τὰ Πρισδριανα οὐ μακρὰν τῶν Σκοπίων μάχην φονικὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἡττήθη καὶ ἐζωγρήθη, πολλῶν ἑκατέρωθεν πεσόντων. Ἀνακηρυχθέντος δ' ἐπὶ τούτοις τοῦ Βοδίνου τσάρου τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρου, ἡ στρατιὰ τῶν ἀποστατῶν διῃρέθη διχῇ. Καὶ ἡ μὲν ὑπὸ τὸν ἐπιφανῆ Σέρβον Πετρίλον μοῖρα, ἐπελθοῦσα κατὰ τῶν ἐν Καστορίᾳ Βυζαντίνων, ἡττήθη ὑπ' αὐτῶν, ἐπιχειρησάντων μεθ' ὁρμῆς ἐπιτυχῆ ἔξοδον κατὰ τῶν πολιορκητῶν, καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν μέχρις αὐτῆς τῆς Σερβίας. Κατὰ δὲ τοῦ Βοδίνου, καταλαβόντος τὴν Ναϊσσὸν καὶ ἐξ αὐτῆς λῃζομένου τὰς εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑποτεταγμένας βουλγαρικὰς χώρας καὶ κυριεύοντος τὰς πόλεις, ἐξαπέστειλεν ὁ βασιλεὺς στρατηγὸν τὸν Ταρωνίτην, τάξας ὑπ' αὐτὸν ἀξιόμαχον στρατιὰν Βυζαντίνων καὶ Φράγκων. Καταλαβὼν δὲ τὴν πόλιν τῶν Σκοπίων, παραδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κατέχοντος αὐτὴν Βοϊτάχου, ἀνέβαλε νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ ἐν Ναϊσσῷ στρατοπεδεύοντος Βοδίνου. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ Βοϊτάχος, μετανοήσας ἐπὶ τῇ παραδόσει τῶν Σκοπίων, ἐμήνυσε λάθρα εἰς τὸν Βοδῖνον νὰ σπεύσῃ, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐν Σκοπίοις ῥαθυμούντων βασιλικῶν. Πράγματι δὲ, καίτοι ἦτο Δεκέμβριος μὴν καὶ ἡ γῆ ἐκαλύπτετο ὑπὸ χιόνων, ἐξορμήσας ὁ Βοδῖνος ἐκ τῆς Ναϊσσοῦ προεχώρησε πρὸς τὰ Σκόπια· ἀλλὰ τῶν ὑπὸ τὸν Ταρωνίτην ἐξελθόντων κατ' αὐτοῦ συνεκροτήθη μάχη, καθ' ἣν ἔπεσον μὲν πολλοὶ τῶν Βουλγάρων, συνελήφθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ τσάρος. Ἀποσταλεὶς δ' ὁ Βοδῖνος δέσμιος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, περιωρίσθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Σεργίου, μετὰ βραχὺ δὲ παρεδόθη εἰς τὸν δοῦκα Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνόν, ὅστις ἀπήγαγεν εἰς Ἀντιόχειαν. Μαθὼν δ' ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων Μιχαηλᾶς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ υἱοῦ, κατώρθωσεν ἀντὶ ἀδροῦ μισθοῦ τὴν ὑπὸ Βενετῶν θαλασσοπόρων ἀπα-

γωγὴν αὐτοῦ ἐξ Ἀντιοχείας καὶ ἐπάνοδον εἰς τὴν Σερβίαν, ἔνθα καὶ ἐβασίλευσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός. Ὁ δὲ Βοϊτάχος μετὰ τὴν ἧτταν καὶ σύλληψιν τοῦ Βοδίνου ἐξαπεστάλη μὲν ὁμοίως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, ἐκπνεύσας καθ' ὁδὸν ἕνεκα τῶν βασάνων, εἰς ἃς ὑπέβαλον αὐτὸν οἱ συνοδεύοντες Βυζαντῖνοι.

Ἐν τούτοις δ' ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ζώγρησιν τοῦ Βοδίνου ἡ ἀποστασία τῶν Βουλγάρων ὑπὸ ἡγεμόνας ὑποδεεστέρους, ἐν οἷς ἐξεῖχε ὁ Λογγιβαρδόπωλος. Ἦτο δὲ οὗτος Λαγγοβάρδος ὁπλαρχηγὸς ἐκ τῶν εἰς τοὺς Βυζαντίνους μισθοφορούντων, ὅστις, ζωγρηθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν μάχην καθ' ἣν εἶχεν ἡττηθῇ ὁ Δαλασσηνός, εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐλκύσει τὸν Μιχαηλᾶν, εἰς ὃν εἶχεν ἀποσταλῇ, ὥστε ἀνεδείχθη γαμβρὸς αὐτοῦ ἐπὶ θυγατρί. Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξε μετὰ τὴν καταπάλαισιν τοῦ Βοδίνου καὶ Βοϊτάχου ἡ εὐδοκίμησις τοῦ Λογγιβαρδοπώλου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τῶν Βουλγάρων. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἀναδείξας τῷ 1074 δοῦκα Βουλγαρίας τὸν Νικηφόρον Βρυέννιον, ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐναντίον τῶν ἀποστατῶν, οὓς ἐχείρωσε· συνεπλήρωσε δὲ τὸ ἔργον, νικήσας ἐκ τοῦ Δυρραχίου ὡς ἕδρας τοὺς Χρωβάτους, οἵτινες διὰ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν ἀνησύχουν τὴν Ἰλλυρίαν.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔπειτα ἐθορυβήθησαν τὰ κατὰ τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου. Αἱ φρουραὶ τῶν παριστρίων χωρῶν, καίπερ συντελέσασαι ἐκθύμως εἰς τὴν καταπάλαισιν τῶν Βουλγάρων, ἐγόγγυζον ἅτε στερούμεναι μὲν τῶν λαφύρων, μὴ λαμβάνουσαι δ' ἕνεκα πλεονεξίας τοῦ Νικηφορίτζη τοὺς τεταγμένους μισθούς. Ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς καθησύχασιν αὐτῶν ἐκπεμφθεὶς ὡς δοὺξ τῶν παριστρίων βεστάρχης Νέστωρ, μὴ δυνηθεὶς ἢ μὴ θελήσας νὰ κατευνάσῃ τοὺς δυσαρεστημένους, συνέπραξεν ἀπ' ἐναντίας μετὰ τῶν Πατζινάκων ὡς ἐχθρὸς τοῦ βασιλέως. Καὶ δὴ, εἰσορμήσας μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐδήωσεν αὐτήν· οὐδενὸς δ' ἀντιμετρηθέντος πρὸς αὐτὸν, προεχώρησε μετὰ μοίρας ἀξιολόγου μέχρις αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου. Ἀπήτησε δ' ὁ ἀποστάτης παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν κατάλυσιν τοῦ Νικηφορίτζη, ἀπειλῶν ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἐπίθεσιν κατὰ τῆς πόλεως. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὸ αἴτημα τοῦ Νέστορος, ἤθελε δὲ πάντως κινδυνεύσει ἡ Κωνσταντινούπολις, στερουμένη ἐν τῷ τότε χρόνῳ ἀξιομάχου στρατιᾶς, ἂν μὴ αἴφνης ἀνεζεύγνυεν ὁ Νέστωρ, ὑποπτεύσας

σκευωρίαν παρασκευαζομένην καθ' ἑαυτοῦ, καὶ δὲν ἀπήλλασσε παντὸς κινδύνου τὸ Βυζάντιον, ἀποχωρήσας καὶ πάλιν εἰς τὰ περὶ τὸν Ἴστρον.

ιγ'.

Αἱ ἀποστασίαι τῶν δύο Νικηφόρων.

Ἡ κακοδιοικησία τοῦ Νικηφορίτζη εἶχεν ἐπαγάγει κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἀλλόφυλα καὶ ὁμόφυλα δεινά, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τυφλούμενος περὶ τὸ φιλούμενον δὲν προέβλεπε τοὺς ἐκ τῆς προχηλώσεως εἰς τὸν ἀνάξιον ὑπουργὸν ἀπειλοῦντας αὐτὸν κινδύνους. Ἐν τούτοις δὲ ἡ ἀγανάκτησις τοῦ πλήθους εἶχεν ἀρχίσει μὴ στρεφομένη πλέον μόνον κατὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος, ὅτε μάλιστα λιμὸς καὶ λοιμὸς προσεπελθόντες ἐκορύφωσαν τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ καὶ παντοῖα τέρατα καὶ σημεῖα ἐφόβησαν τὰς δυσειδαίμονας ψυχάς. Ἡ διὰ τῆς παλινορθώσεως τῆς δυναστείας τοῦ οἴκου Δούκα ἀναστύλωσις τῆς φατρίας τῶν ἀνδρῶν τοῦ καλάμου καὶ τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἀντιστρατευομένων πρὸς τὸ στρατιωτικὸν κόμμα εἶχεν ἀποτύχει, κατεδείχθη δὲ πασιφανῶς τὸ ἀδύνατον τῆς δι' αὐτῶν ἀνορθώσεως τῆς ὑπὸ παντοίων κινδύνων ἀπειλουμένης πολιτείας. Ἐπεζητεῖτο δ' ἀνακούφισις διὰ προσφυγῆς εἰς τοὺς ἄνδρας τῶν ὅπλων. Καὶ ἐνεδεικνύετο μὲν ἤδη ἡ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀνάρρησις τῶν ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα οὐ μικρὸν ἐνισχυθέντων Κομνηνῶν, ἀλλὰ διπλῆ σύγχρονος ἀποστασία κατὰ τοῦ βασιλέως ἀνέστειλεν ἔτι ἐπὶ χρόνον βραχὺν τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασιν τῆς δυναστείας ἐκείνης, εἰς ἣν ἐπεφυλάσσετο νὰ ἄρξῃ ἐπὶ μακρὸν τοῦ Βυζαντίου.

Πράγματι δὲ ὑπερμεσοῦντος τοῦ θέρους 1072 βλέπομεν ἐκρηγνυμένας τὸ 1077 δύο ἐπαναστάσεις καὶ ἀνακηρυσσομένους σχεδὸν συγχρόνως δύο αὐτοκράτορας ἀντὶ τοῦ Μιχαὴλ, ἕνα μὲν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἕνα δ' ἐν τῇ Δύσει. Καὶ τοῦ μὲν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατιωτικοῦ πλήθους ὁ ἐκλεκτὸς ὑπῆρξεν ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης, ἐν δ' Εὐρώπῃ περιεβλήθη τὸν Ὀκτώβριον τὰ ἐπίσημα τῆς βασιλείας ὁ δοὺξ Δυρραχίου Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ εὐδοκίμου στρατηγοῦ καὶ πρότερον ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ δουκὸς Θεσσοσιυπόλεως Νικηφόρου

Βασιλακίου καὶ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, Ἰωάννου, συναγείραντος ἀξίαν λόγου στρατιὰν ἐπιχωρίων καὶ ξένων μισθοφόρων ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐξ ἧς καὶ κατήγοντο οἱ Βρυέννιοι. Ταχέως δὲ ἤρχισεν ἐξαπλουμένη ἡ ἀποστασία αὐτοῦ ἐν τῇ Θράκῃ, ἀλλ' ἐναυάγησεν ὅμως ἡ ἀπόπειρα τῆς διὰ τοῦ ἀδελφοῦ καταλήψεως τῆς βασιλευούσης. Ὅπωςδήποτε δὲ ὁ κίνδυνος ὁ ἐκ τῆς ἀποστασίας ἐκείνης ἀπειλῶν τὸν βασιλέα ἔπεισεν αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ ἐναντίον τοῦ Βρυεννίου τοῦτο μὲν τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, συνδεθέντα ἔτι μᾶλλον πρὸς τοὺς Δούκας διὰ γάμου μετὰ τῆς ἐγγόνης τοῦ μονάζοντος Ἰωάννου Δούκα Εἰρήνης, τοῦτο δὲ τὸν Οὐρσέλιον, ἀποφυλακισθέντα καὶ ἐπιτραπέντα τὴν μετὰ τοῦ Κομνηνοῦ καταπολέμησιν τοῦ Βρυεννίου. Πράγματι δὲ μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσβολῆς τοῦ Ἰωάννου Βρυεννίου ἐνίκησεν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς μετὰ τοῦ Οὐρσελίου τοὺς ἀποστάτας παρὰ τὸν Ἀθύραν, κείμενον μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ἡρακλείας, ἤτοι τῆς ἀρχαίας Περίνθου, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1077· εἶτα δὲ ὁ Οὐρσέλιος τὸν Μάρτιον τοῦ 1078 κατετρόπωσε τὸν Ἰωάννην Βρυέννιον, ἐπιχειρήσαντα τὴν καθυπόταξιν τῆς χερσονήσου τῆς Κυζίκου.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ μετὰ πολλῷ πλείονος συνέσεως ἐνήργει ἐν Ἀσίᾳ ὁ Βοτανειάτης, παρασκευάζων τὴν ἐπιτυχίαν τῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καταβάσεως. Καὶ ἐπειράθη μὲν ὁ βασιλεὺς ναντιπράξῃ εἰς αὐτὸν διὰ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἐναυάγησεν ἕνεκα τῆς προσοχῆς μεθ' ἧς προεχώρει εἰς τὸ ἔργον ὁ ἀντίπαλος. Πράγματι δὲ ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης κατώρθωσε μὲν νὰ συντάξῃ περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ στρατηγοὺς πλὴν δύο, ἠδυνήθη δὲ νὰ συμπράξῃ καὶ μετὰ τοῦ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ μέγα ἰσχύοντος Τούρκου Κουτλουμούς. Παρασκευάσας δ' οὕτω τὰ πράγματα καταλλήλως ἐπὶ μῆνας πολλούς, ἀρχομένου τοῦ 1078 ἐξεκίνησε τέλος ἐκ Φρυγίας, εἰς ἣν εἶχε προχωρήσει ἐκ τῆς περὶ τὸ Ἰκόνιον χώρας, ἔνθα ἦτο ἀρχῆθεν ἡ ἕδρα τῆς ἀποστασίας, καὶ ἐκφυγὼν ἐπιτηδείως τοὺς τὴν χώραν λυμαινομένους Τούρκους, ἐτράπη πρὸς βορρᾶν, βαίνων προς τὴν βασιλεύουσαν. Ταχεῖα δὲ καὶ ἀναίμακτος ὑπῆρξεν ἡ προχώρησις αὐτοῦ, πάντων προθύμως προσχωρούντων εἰς αὐτὸν καὶ τῶν πόλεων ἀνοιγουσῶν εἰς αὐτὸν τὰς πύλας. Οὕτω δ' ἀναιμάκτως ἔφθασεν εἰς τὴν Νίκαιαν ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου, καὶ, στείλας μοῖραν τῆς ὑφ' ἑαυτὸν στρατιᾶς, κατέλαβε τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὴν Χρυσόπολιν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Βοτανειάτης παρεσκευάζετο νὰ διαβῇ ἐκ τῆς Νικαίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰ κατὰ τὸν Μιχαὴλ εἶχον οἰκτρῶς ἐν τῇ βασιλευούσῃ. Ἤδη τὴν 7 Ἰανουαρίου, ἐν ᾧ ὁ αὐτοκράτωρ συνεδρίαζεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Βλαχερνῶν μετὰ τῆς συγκλήτου, οἱ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἐκκλησιάζοντες εἶχον προβῇ φανερῶς εἰς τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Βοτανειάτου ὡς βασιλέως. Ἀλλ' ἡ τρανὴ αὕτη ἀποδοκιμασία τοῦ ὑπὸ τοῦ Νικηφορίτζη παραφερομένου Μιχαὴλ δὲν ἴσχυσε νὰ σωφρονίσῃ αὐτὸν προφανῶς κινδυνεύοντα. Καὶ δὲν ἀντεπεξῆλθε μὲν βιαίως πρὸς τὴν λαϊκὴν ἐκείνην ἐκδήλωσιν διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλ' οἱονεὶ ὑπὸ τυφλώσεως ἔχων κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπέτρεπεν εἰς τὸν εὐνοῦχον λογοθέτην τὴν αὔξησιν τῶν πιέσεων καὶ τὴν ἔναρξιν καταδιώξεων τῶν ἀντιπροσωπευόντων τὴν ἐξέγερσιν τοῦ γογγύζοντος λαοῦ. Οὕτω δὲ, ὅτε πλέον ὁ Βοτανειάτης, κατέχων τὰπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως παράλια τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ καὶ τὸν στόλον τοῦ Μιχαὴλ τὸν πρὸ μικροῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Οὐρσελίου ἐκδιώξαντα ἐκ Κυζίκου τὸν Ἰωάννην Βρυέννιον, ἀναίμακτος ἐπανάστασις ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐκραγεῖσα βιαίως ἀνέτρεψε τὸν θρόνον τοῦ Μιχαήλ.

Προεξάρχοντος τοῦ πατριάρχου τῆς Ἀντιοχείας Αἱμιλιανοῦ, παρεπιδημοῦντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ κλῆρος, ἡ σύγκλητος καὶ τὰ πλήθη ἀναγορεύουσιν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ αὐτοκράτορα τὸν Βοτανειάτην ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς 25 Μαρτίου 1078 ἢ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ καθαιροῦσι μετὰ τὰς λαμπρὰς ἐπιτυχίας τοῦ Νικηφόρου τὸν Μιχαήλ. Ἦρχε δὲ οὗτος τὰς τελευταίας ἡμέρας ψιλῷ μόνον ὀνόματι, μάτην ἀποπειρωμένου τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ νὰποσείσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀδρανείας. Ἐν ἀπογνώσει δ' εὑρισκόμενος ὁ βασιλεὺς προσεπάθησε νὰ πείσῃ εἰς ἀποδοχὴν τοῦ φορτίου τῆς βασιλείας τὸν ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον. Οὗτος δὲ οὐ μόνον ἠρνήθη, ἀλλὰ καὶ διεπέρασε πρὸς τὸν Βοτανειάτην μετὰ τοῦ Ἀλεξίου, πεισθέντος, ὅτι ἦτο περιττὴ πᾶσα πρὸς αὐτὸν ἀντίστασις, ἀφ' οὗ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς οἰκειοθελῶς ἦτο ἕτοιμος νὰ παραιτήσῃ τὴν βασιλείαν.

Μετὰ δὲ τὴν πάνδημον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ καθαίρεσιν τοῦ βασιλέως αὐτὸς μὲν ὁ Μιχαὴλ περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ μονῇ τοῦ Στουδίου, ἐν ᾗ ἐμόναζεν ἤδη ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ ἐχειροτονήθη ἔπειτα βασιλεύοντος τοῦ Βοτανειάτου μητροπολίτης Νικαίας, ὁ δὲ Νικηφορίτζης μετὰ τοῦ μεγάλου ἑταιρειάρχου

Δαβὶδ, φυγόντες εἰς τὴν Ἡράκλειαν, ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Οὐρσελίου. Τέλος δὲ τὴν 1 Ἀπριλίου, Κυριακὴν τῶν Βαΐων, εἰςῆλθε πομπικῶς εἰς τὴν βασιλεύουσαν ὁ νέος βασιλεὺς, διαπεραιωθεὶς τὸν Βόσπορον ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ δρόμωνος, εἰς οὗ τὴν προϋπάντησιν ἐξῆλθον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄπειρα πλήθη, καὶ τὴν 3 Ἀπριλίου ἐστέφθη ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ τοῦ πρότερον Ἱεροσολυμίτου μοναχοῦ, ὅστις τῷ 1075 εἶχε διαδεχθῆ ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου θανόντα τὸν Ἰωάννην Ξιφιλῖνον.

ιδ'

Ἐπάλληλοι ἐπαναστάσεις.

Ἡ ἀνάρρησις τοῦ Βοτανειάτου ὠφείλετο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐφεκτικὴν στάσιν τῶν Κομνηνῶν καὶ τὴν μετὰ τὴν ἀποδειλίασιν τοῦ Μιχαὴλ Δούκα μετὰ τοῦ ἀποστάτου τῆς Ἀνατολῆς σύνταξιν τοῦ Ἀλεξίου. Οὕτω δ' ἐκ τῶν δύο ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου Νικηφόρων ὑπερίσχυσεν ὁ ἐπιφυλακτικώτερος μὲν, ἀλλ' ἧττον στρατηγικὸς καὶ ὀλιγώτερον ἄξιος τῆς βασιλείας. Πράγματι δὲ ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης ἀνεδείχθη ἀνίκανος νὰντιμετωπίσῃ τὰς περιστάσεις καὶ στηρίξῃ τὸν θρόνον. Γηραιὸς ἤδη ὢν καὶ μὴ ἔχων τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος ἐνόμισεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ πράγματα διὰ πλουσίων δωρεῶν εἰς τὰ πλήθη καὶ σπατάλης ὑπὲρ τῶν εὐνοουμένων. Αὐτὸς δὲ ὢν ἀνίκανος νὰ διοικῇ τὰ κοινὰ, παρέδωκε τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν εἰς δύο ἄνδρας σλαβογενεῖς, τὸν Βορῖλον καὶ τὸν Γερμανὸν, οἵτινες οὐδὲν ἄλλο ἔπραξαν ἢ νὰ συνεχίσωσι διὰ τῆς πλεονεξίας αὐτῶν καὶ κακοδιοικησίας τὴν ἀντιδημοτικὴν πολιτείαν τοῦ Νικηφορίτζη. Ταῦτα δὲ πάντα προεκάλεσαν κατὰ τοῦ νέου αὐτοκράτορος θύελλαν ἐπανειλημμένων ἐπαναστάσεων, καθ' ὧν ὁ αὐτοκράτωρ ἀντέτασσε κυρίως τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν οὗτος ἐνέμενε πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα, ὁ Νικηφόρος κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὸν θρόνον, καίπερ κλονούμενον, ἀλλ' ὅτε ὁ Ἀλέξιος, συνιδὼν τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἀγνωμοσύνην τοῦ αὐτοκράτορος, ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν τὰ νῶτα, ὁ Βοτανειάτης, ὅστις μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου μόνον κατ' ἀνοχὴν τοῦ Κομνηνοῦ ἦτο βα-

σιλεὺς, περιέστη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ταλλάξῃ τὴν ἐν τοῖς βασιλείοις διαμονὴν πρὸς τὸ κελλίον τοῦ μοναχοῦ.

Εὐθὺς δὲ ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ Νικηφόρου ἐπεβάλλετο ἡ καταπολέμησις τοῦ Βρυεννίου, ὅστις ἐξηκολούθει κατέχων τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Διὸ, ἀναδείξας τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν νωβελίσσιμον καὶ δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως, ἐξέπεμψεν αὐτὸν κατὰ τοῦ Βρυεννίου, ἀποκρούσαντος τὰς περὶ συνδιαλλαγῆς προτάσεις τοῦ βασιλέως. Καίτοι δὲ ἡ στρατιὰ τοῦ Κομνηνοῦ ἦτο πολὺ ὀλιγαριθμοτέρα τῆς τοῦ ἀντιπάλου, καὶ ὁ στρατηγὸς δὲν εἶχε τὴν πολεμικὴν πεῖραν ἐκείνου, ὁ Ἀλέξιος, ἐπιτεθεὶς αἰφνης ἐναντίον αὐτοῦ μεθ' ὁρμῆς ἐγγὺς τόπου τινὸς τῆς Θράκης ὀνομαζομένου Καλαβρύης ἠδυνήθη μετὰ θερμὴν μάχην νὰ νικήσῃ καὶ ζωγρήσῃ τὸν Βρυέννιον. Καὶ ὁ μὲν Νικηφόρος Βρυέννιος, τυφλωθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν κατὰ τὰ κελευσθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἤχθη ἔτι διαβρόχους ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τοῦ αἵματος πρὸς τὸν Βοτανειάτην, ὅστις ὀνειδίσας πικρῶς ἀπέλυσεν, ἠξίωσε δὲ ἀμνηστίας καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν συναποστατησάντων πλὴν ὀλίγων. Μόνος δὲ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βρυεννίου Ἰωάννης, θαρρήσας νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τὴν παρασχεθεῖσαν ἀμνηστίαν, ἐφονεύθη ὑπό τινος τῶν Βαράγγων τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ἐκδικοῦντος ἰδιωτικὸν πάθος· ἔμεινε δ' ὁ φονεὺς ἀτιμώρητος ἕνεκα στάσεως τῶν Βαράγγων, ἀπαιτησάντων τοῦτο παρὰ τοῦ βασιλέως.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΗΣ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Ἀλλ' ἡ κατάπνιξις τῆς ἀποστασίας τῶν Βρυεννίων δὲν συνεπήγαγε τὴν παῦσιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἐξ ἀρχῆς συντρόφου αὐτῶν

Νικηφόρου Βασιλακίου. Οὗτος, ἐξορμήσας ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου, ἔνθα εἶχε σταλῆ δοὺξ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ, μετὰ στρατιᾶς συγκειμένης ἐκ Βυζαντίνων, Νορμαννῶν μετακληθέντων ἐξ Ἰταλίας, Βουλγάρων καὶ *Ἀρβανιτῶν*, ὡς ῥητῶς ἀναγράφει Μιχαὴλ ὁ Ἀτταλειάτης, εἶχε προχωρήσει ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκεῖ δὲ, μαθὼν τὴν ἐκνίκησιν τῶν Βρυεννίων, ὑπεκρίθη μὲν καθυπόταξιν εἰς τὸν Βοτανειάτην, ἀλλ' ἐξηκολούθει ὑπονομεύων τὰ πράγματα καὶ ἐξερεθίζων εἰς συμμαχίαν τοὺς Πατζινάκας. Μὴ μεταπειθόμενος δὲ προεκάλεσε τὴν μῆνιν τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου, ὅστις διέταξε τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν, τιμηθέντα διὰ τοῦ ἀξιώματος σεβαστοῦ, νὰντεπεξέλθῃ πρὸς αὐτὸν μετ' ἀξιολόγου στρατιᾶς. Συναφθείσης δὲ μάχης ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ, ἡττήθη κατὰ κράτος ὁ Βασιλάκιος, ἀποβαλὼν πλείστους ἐκ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, μάλιστα δ' ἐκ τῶν Νορμαννῶν. Διὸ ἠναγκάσθη ὁ ἡττημένος νὰ καταφύγῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐγκλεισθῇ εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς. Ἐπελθὼν δὲ ὁ Κομνηνὸς ἐκυρίευσε μετὰ τῶν ὁμοφρονούντων πολιτῶν τῆς Θεσσαλονίκης τὴν ἀκρόπολιν, καὶ, ζωγρήσας τὸν Βασιλάκιον, ἀπέστειλεν αὐτὸν σιδηροδέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς ἣν ἔφθασε πεμφθεὶς καθ' ὁδὸν τὴν ὄψιν κατὰ κέλευσμα τοῦ βασιλέως, καθ' ἃ πρότερον ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος.

Ὁμοίως δ' ὑπετάγησαν μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὅ τε μετὰ τῶν Πατζινάκων συμπράττων Παυλικιανὸς τῆς Φιλιππουπόλεως Λέκας καὶ ὁ ἐν Μεσημβρίᾳ τῆς Θράκης Σλάβος ἐπαναστάτης Δοβρομηρός. Ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ τὸν Ἴστρον Σλάβοι ὑπετάγησαν εἰς τὸν βασιλέα. Οὕτω δὲ, καταπαύσας ὁ Βοτανειάτης πᾶσαν ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς θέμασι στάσιν, ἠδύνατο νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν εἰς τὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἣν ἐξηκολούθουν λυμαινόμενοι οἱ Τοῦρκοι. Ἔπραττε δὲ τοῦτο τόσῳ θαρραλεώτερον, καθ' ὅσον καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ εἶχεν ἐκλίπει ἀφορμὴ ὁμοφύλου σκανδάλου διὰ τὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα προσχωρήσεως τοῦ Φιλαρέτου Βραχαμίου, ὅστις ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παραπινάκη, συμπράττων μετὰ τῶν Ἀρμενίων, εἶχε ζήσει ἐν δυσβάτοις καὶ ὀρεινοῖς τόποις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σῶος μὲν ἀπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀποστασίᾳ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος.

Διὸ ἀνέθηκεν ὁ Νικηφόρος τὴν καταπολέμησιν τῶν Τούρκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν, τὸν ἀδελφὸν τοῦ πρώην βασιλέως Μιχαὴλ, οὗ τὴν σύζυγον Μαρίαν τὴν ἐξ Ἀλανῶν εἶχε πρὸ μικροῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1078 λάβει σύζυγον ὁ Βοτανειάτης μετὰ

τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου Κερβηνῆς. Παρέδωκε δ' εἰς τὸν Δούκαν στρατιὰν ἀξίαν λόγου, εἰς ἣν ἐτάσσοντο καὶ οἱ λεγόμενοι *ἀθάνατοι*, δεινοὶ ὄντες περί τε τὴν τοξείαν καὶ τὸν χειρισμὸν τῶν ἄλλων ὅπλων. Ἀλλ' ἡ ἀνάθεσις τῆς ἀρχιστρατηγίας εἰς αὐτὸν τὸν δυνάμενον νὰ ἔχῃ δικαίας ἀξιώσεις περὶ τοῦ θρόνου ἀδελφὸν τοῦ ὑπὸ τοῦ Βοτανειάτου καταλυθέντος βασιλέως ἦτο σφάλμα, καθ' ἃ ἀπέδειξαν μετ' οὐ πολὺ αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἀληθῶς ὁ Δούκας ἀντὶ νὰ στρέψῃ τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν Τούρκων, καθ' ὧν εἶχεν ἀποσταλῆ, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἐν Χρυσοπόλει αὐτοκράτορα. Θορυβηθεὶς δὲ ὁ Νικηφόρος ἐπὶ τῇ ἀποστασίᾳ, τὸ μὲν πρῶτον ἐπειράθη διαπραγματεύσεων πρὸς τὸν ἀποστάτην, μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῶν κατώρθωσε διὰ δεκασμοῦ νὰποστήσῃ καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ Δούκα τὴν εἰς αὐτὸν προσχωρήσασαν στρατιάν. Ὁ Δούκας παρεδόθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις ἀντὶ πάσης ἄλλης τιμωρίας ἀποκείρας περιώρισεν εἴς τινα μονὴν τῆς Προποντίδος, ἐξ ἧς ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔπειτα βασιλεύσας ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, ὅστις καὶ ἀνέδειξε πάλιν στρατηγόν.

ΣΚΗΠΤΡΟΝ ΜΑΡΙΑΣ ΤΗΣ ΣΥΖΥΓΟΥ ΤΟΥ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΟΥ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τῶν προτέρων ἀποστατῶν δὲν ἀπεθάρρυνε τὸν ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ Εὐδοκίᾳ γαμβρὸν τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ Νικηφόρον Μελισσηνὸν νἀναλάβῃ καὶ αὐτὸς τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς Κῶ καὶ συμμαχήσας μετὰ τῶν Τούρκων περιέτρεχεν ὡς βασιλεὺς τὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, παραλαμβάνων τὰς εἰς αὐτὸν παραδιδομένας πόλεις, ἃς ἠναγκάζετο νὰ παραχωρῇ εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν Σουλεϊμὰν Τούρκους, συνθηκολογήσας μετ' αὐτοῦ περὶ διανομῆς τῶν ἀπὸ τοῦ Βοτανειάτου ἀφαιρουμένων κτήσεων. Οὕτω δ' ἕνεκα τῆς ἀφιλοπάτριδος ταύτης ἐνεργείας τοῦ παντὸς ἐθνικοῦ φρονήματος στερουμένου γαμβροῦ τῶν Κομνηνῶν οἱ Τοῦρκοι ἔγειναν κύριοι πλείστων μερῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Γαλατίας. Προχωρήσας δὲ ὁ σύμμαχος τῶν

Τούρκων μέχρι τῆς Νικαίας ἠπείλει ἤδη αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τοιαύτην δ' ἀκμὴν κινδύνου περιστὰς ὁ Βοτανειάτης μετεκαλέσατο τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νἀναλάβῃ τὴν ἐναντίον τοῦ Μελισσηνοῦ στρατείαν. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, προφασιζόμενος τὴν πρὸς τὸν ἀποστάτην συνδέουσαν ἑαυτὸν συγγένειαν, ἀπέκρουσε τὸ αἴτημα τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἠναγκάσθη νἀναθέσῃ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀποστάτου εἰς τὸν εὐνοῦχον πρωτοβεστιάριον Ἰωάννην. Καὶ διέτρεξε μὲν οὐ μικροὺς κινδύνους ἡ ὑπ' αὐτὸν στρατιὰ, περιπεσοῦσα περὶ τὴν Νίκαιαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἔσωσεν αὐτήν τε καὶ τὸν ἀγνώμονα εὐνοῦχον ὁ μετ' αὐτοῦ συστρατευόμενος γενναῖος Γεώργιος ὁ Παλαιολόγος μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Κουρτίκη. Οὐχ ἧττον ἡ μὲν βασιλικὴ στρατιὰ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα οἱ σωτῆρες τοῦ ἐκτομίου Ἰωάννου ἐπειράθησαν τῆς ἀγνωμοσύνης τῆς μαύρης αὐτοῦ ψυχῆς, ὁ δὲ Μελισσηνὸς ἐξηκολούθησεν ἀτιμώρητος συμπράττων πρὸς τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐπωφελούμενοι τὴν μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν ἐκυριάρχουν ἀρχομένου τοῦ 1081 τῶν περὶ τὴν Προποντίδα χωρῶν καὶ αὐτῆς τῆς Νικαίας καὶ τῆς Κυζίκου.

ιε'.

Βοτανειάτης καὶ Ῥοβέρτος Γυισκάρδος.

Εἰς τὸν ἐκ τῶν ποικίλων τούτων ἀποστασιῶν ἐπερχόμενον ἐπὶ τοῦ Βοτανειάτου ἐκ θεμελίων κλονισμὸν τοῦ κράτους προεπήρχοντο τὰ ἐκ τῆς ἀσελγείας τοῦ γέροντος βασιλέως καὶ τὰ ἐκ τῆς κακοδιοικησίας τοῦ Γερμανοῦ καὶ τοῦ Βορίλα παντοῖα κακά. Ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκουν πάντα ταῦτα καὶ ἡ διὰ προδοσίας αὐτῶν τῶν Βυζαντίνων, ἐξοχώτατα δὲ τοῦ Μελισσηνοῦ, προχώρησις τῶν Τούρκων ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἡ ἀσύνετος καὶ παράσπονδος τοῦ αὐτοκράτορος διαγωγὴ πρὸς τὸν Ῥοβέρτον Γυισκάρδον ἤγαγε τὸ Βυζάντιον εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς καὶ ἐπέσυρε νέους ἐναντίον τοῦ κράτους ἐπικινδύνους πολεμίους.

Διὰ τῆς ἐν ἔτει 1071, βασιλεύοντος Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους, ὑπὸ

τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου ἁλώσεως τῆς Βάρεως οὐ μόνον συνεπληροῦτο ἡ ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν κατάκτησις τῶν εἰς τοὺς Βυζαντίνους τέως ἀνηκουσῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ ἱδρύετο κράτος ἰσχυρὸν ἀπειλοῦν τὸ Βυζάντιον διὰ νέων κινδύνων ἐκ δυσμῶν. Μόνον τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ ὁ Ἀδρίας ἐχώριζεν τὸ ἑξῆς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καταπαλαίσαντας τὴν βυζαντιακὴν ἀρχὴν ἀπ' αὐτῶν τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν. Ὁ κίνδυνος ἦτο προφανής· ἤδη δὲ τῷ 1066 εἶχε διαδοθῇ ἐν Βυζαντίῳ μελετωμένη ἀπόβασις τοῦ Γυισκάρδου εἰς τὰς βυζαντιακὰς χώρας. Πρὸς ἀπόκρουσιν δὲ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου τὰ πράγματα ἤγαγον εἰς σύμπραξιν πρὸς τοὺς τέως πολεμίους. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντιδράσεως πρὸς τοὺς Τούρκους προεκάλεσε τὴν πρόσκλησιν ἢ ἀποδοχὴν σποράδων Νορμαννῶν ὁπλαρχηγῶν, οἵτινες διὰ τῆς γενναιότητος καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν ἀνῆλθον εἰς ἀνώτατα παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις ἀξιώματα, εἰ καὶ παρεῖχον πολλάκις πράγματα εἰς τοὺς αὐτοκράτορας ἕνεκα τῆς ἀνεξαρτησίας ἢ φιλοδοξίας αὐτῶν. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Ἐρβέβιος, ὁ Κρισπῖνος, ὁ Οὐρσέλιος· τοιοῦτος ἀναδεικνύεται ὀλίγον κατόπιν ὁ Οὐμπερτόπουλος. Ἡ δ' ἐπιβαλλομένη σύμπραξις πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς ἔπεισε τὸν Μιχαὴλ Παραπινάκην νὰ προβῇ ἔτι περαιτέρω, συνδεόμενος δι' ἐπιγαμίας πρὸς αὐτούς. Διὸ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου, ὅστις, θανόντων τῶν ἀδελφῶν, ἦτο μόνος δεσπότης τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Νορμαννῶν ὡς δοὺξ Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας, μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ ὡς νύμφην τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου Δούκα. Συναινέσαντος δὲ τοῦ Νορμαννοῦ, ὃν ἐτίμα καὶ ἐκολάκευεν ἡ τοιαύτη μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου κηδεστία, ἡ παῖς ἐστάλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα μετονομασθεῖσα Ἑλένη ἐμνηστεύθη μετὰ τοῦ διαδόχου τῷ 1075 καὶ ἀνετρέφετο ἐν τῷ γυναικωνίτῃ τῶν ἀνακτόρων ἑλληνικῶς μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν θρόνον, διέταξεν ἀφρόνως τῷ 1078 τὴν σύλληψιν τῆς ἔτι νεαρᾶς Ἑλένης καὶ τὴν ἔν τινι μονῇ κάθειρξιν αὐτῆς.

Τὸ τόλμημα δ' ἐκεῖνο τοῦ Βοτανειάτου παρέσχεν εἰς τὸν Γυισκάρδον τὴν ἐπιδιωκομένην εὐκαιρίαν καταπολεμήσεως τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἐπέσχον αὐτὸν ἀποστασίαι τῶν Νορμαννῶν αὐτοῦ ὑποτελῶν ἐν Ἀπουλίᾳ. Ἀπαλλαγεὶς δ' αὐτῶν, συνδιηλλάγη μετὰ τοῦ πάπα Γρηγορίου Ζ', πρὸς ὃν διέκειτο κακῶς, ἡ δὲ σθεναρὰ ὑποστήριξις αὐτοῦ ἐνεθάρρυνεν εἰς ἀνάληψιν τοῦ κατὰ τοῦ Βυζαντίου πο-

λέμου. Χάριν δ' ἱκανοποιήσεως τῆς προσβληθείσης αὐτοῦ τιμῆς ἀπέστειλε τελευτῶντος τοῦ 1080 ἢ ἀρχομένου τοῦ 1081 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβυν, ἀξιῶν τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐγκατάστασιν Ἕλληνός τινος, ὅστις εἶχε παραστῆ εἰς τὴν Ἀπουλίαν καὶ ὃν ἐθεώρει ἢ ὑπεκρίνετο ὅτι ἐπίστευεν ὡς τὸν πρώην βασιλέα Μιχαὴλ τὸν Δούκαν. Ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπεδείχθη εἰς αὐτὸν ἀντὶ τοῦ Ψευδομιχαὴλ ἐκείνου ὁ μονάζων ἤδη ἀληθὴς Μιχαὴλ, καὶ ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης ἀπέκρουσε τὰς ἀξιώσεις τοῦ Ῥοβέρτου. Ἡ ῥῆξις μεταξὺ τοῦ δουκὸς καὶ τοῦ Βυζαντίου ἐπῆλθε τότε πλήρης, καὶ ὁ Ῥοβέρτος ἐπέσπευσε τὰς παρασκευάς. Ἀλλ' ὅτε κατήρξατο τοῦ πολέμου, ἀντὶ τοῦ Βοτανειάτου κατεῖχε τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός.

ις'.

Ἐπανάστασις Κομνηνῶν. Παραίτησις Νικηφόρου.

Εἴδομεν τὸν Βοτανειάτην ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀναρρήσεως ἀναγκαζόμενον νὰντιπαλαίσῃ πρὸς ἀνταπαιτητὰς διαδεχομένους ἀλλήλους. Ὁ θρόνος αὐτοῦ οὐδέποτ' ἔπαυσε σαλευόμενος· καὶ διετηρήθη μέν ἐπ' αὐτοῦ ἔτη τινά, ἀλλὰ τοῦτο ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν γενναιότητα καὶ μετ' αὐτοῦ σύμπραξιν τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ. Διὰ τοῦτο ἔστεργεν αὐτὸν ὁ Βοτανειάτης, οὐδὲ δυσηρεστήθη κατ' αὐτοῦ, ὅτε ἀπέσχε τῆς ἐναντίον τοῦ Μελισσηνοῦ ἐπιθέσεως, προφασιζόμενος τὴν συγγένειαν. Οὐχ ἧττον δ' ἀγαπητὸς ἦτο ὁ Ἀλέξιος εἰς τὸ στράτευμα, ὅπερ παρηκολούθει χαῖρον τὸν νεαρὸν στρατηγὸν εἰς τὰς ἐναντίον τῶν ἀποστατῶν καὶ τῶν Τούρκων νίκας. Ἐπιφανῶς δὲ κατεδείχθη ἡ πρὸς αὐτὸν εὔνοια τοῦ στρατεύματος, ὅτε, μεταβὰς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὅπως παραδώσῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς στρατιᾶς εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Μελισσηνοῦ εὐνοῦχον Ἰωάννην, ἐχαιρετίσθη ὡς ἀρχηγὸς ὑπὸ πάντων τῶν στρατιωτῶν, ἀξιωσάντων νὰναλάβῃ τὴν ἡγεσίαν αὐτῶν. Ἕνεκα δὲ τοῦ ἐν ἔτει 1077 τελευτῶντι τελεσθέντος γάμου μετὰ τῆς νεαρᾶς Εἰρήνης, τῆς ἐγγόνης τοῦ πρώην καίσαρος Ἰωάννου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Δούκα, ἦτο ὁ Ἀλέξιος ἀγαπητὸς καὶ παρὰ τῇ φατρίᾳ τῶν Δουκαίων.

Ἀλλὰ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν εὔνοιαν ἧς ἐτύγχανε παρὰ τοῦ Βοτανειάτου ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἦτο ἐπίφοβος καὶ μισητὸς εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν Βορίλεν καὶ τὸν Γερμανόν. Θέλων δὲ ὁ Ἀλέξιος νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν παρ' αὐτῶν ἀντίδρασιν, ἐπεζήτησε τὴν προστασίαν της βασιλίσσης Μαρίας, ἣν ὑπέμνησε τὸ καθῆκον τῆς προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἐκ τοῦ γάμου μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Παραπινάκη. Ἡ δὲ Μαρία, πειθομένη καὶ εἰς τὰς κρυφίας ἐνεργείας τῆς μητρὸς τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰσαακίου, τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας, τῆς Ἄννης Δαλοσσηνῆς, καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τεχνάσματα, ὧν ἔγεινε χρῆσις ἐν αὐτῷ τῷ παλατίῳ ὑπὲρ τῶν Κομνηνῶν, υἱοθέτησε τὸν Ἀλέξιον, πιθανῶς μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ Βασιλακίου. Ἴσως δὲ συνήργησεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς βασιλίσσης καὶ ἐρωτικὴ σχέσις τῆς περικαλλεστάτης γυναικὸς πρὸς τὸν νεᾶρὸν καὶ ἱππότικὸν Ἀλέξιον, ἂν πιστεύσωμεν τὰς συγχρόνους ἐν Κωνσταντινουπόλει διαδόσεις, ἃς ἄλλως διαψεύδει ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἱστοριογράφος τῶν κατ' αὐτὸν Ἄννα ἡ Κομνηνή.

Ἡ δὲ υἱοθέτησις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας, προστιθεμένη εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀποποιήσεως τῆς ἐπὶ τὸν Μελισσηνὸν στρατείας γεννηθείσης ὑποψίας ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ αὐτοκράτορος, ἤγαγε τὸν Βορίλον καὶ τὸν Γερμανὸν εἰς τὸ νὰ πείσωσι τὸν Βοτανειάτην νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐνδεικνυσμένου ἐπιφόβου ἀντιπάλου ἐξασφάλισιν ἑαυτοῦ διὰ τῆς εἰσποιήσεως ἰδίου θετοῦ υἱοῦ, τοῦ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ἀνεψιοῦ Συναδηνοῦ. Ἡ δὲ εἰσποίησις αὕτη, δι' ἧς ὁ Συναδηνὸς προωρίζετο ὡς διάδοχος τοῦ Βοτανειάτου, παρώργισε τὴν αὐτοκράτειραν Μαρίαν βλέπουσαν παρορώμενα τὰ δικαιώματα τοῦ ἰδίου υἱοῦ, καὶ συνετέλεσεν εἰς οἰκειοτέραν προσέγγισιν αὐτῆς πρὸς τοὺς Κομνηνούς.

Πράγματι δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας οἱ Κομνηνοὶ ἐμάνθανον παρὰ τῆς αὐτοκρατείρας τὰ κατ' αὐτῶν τεκταινόμενα ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐν οἷς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βορίλου καὶ τοῦ Γερμανοῦ εἶχεν ἀποφασισθῇ ἡ τύφλωσις αὐτῶν. Βλέποντες δὲ τὸν ἐπικρεμάμενον κατ' αὐτῶν κίνδυνον, ἀπεφάσισαν νὰ σπεύσωσιν εἰς ὑπονόμευσιν τῆς στρατιᾶς, ἥτις συνηθροίζετο ἐν Θράκῃ πρὸς ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν ἤδη τὴν Κύζικον καταλαβόντων Τούρκων. Μετὰ μεγίστης δὲ ταχύτητος ἐνεργήσαντες ἀπὸ τοῦ Σαββάτου τῆς Τυροφάγου, 13 Φεβρουαρίου 1081, ὅτ' ἐγνω-

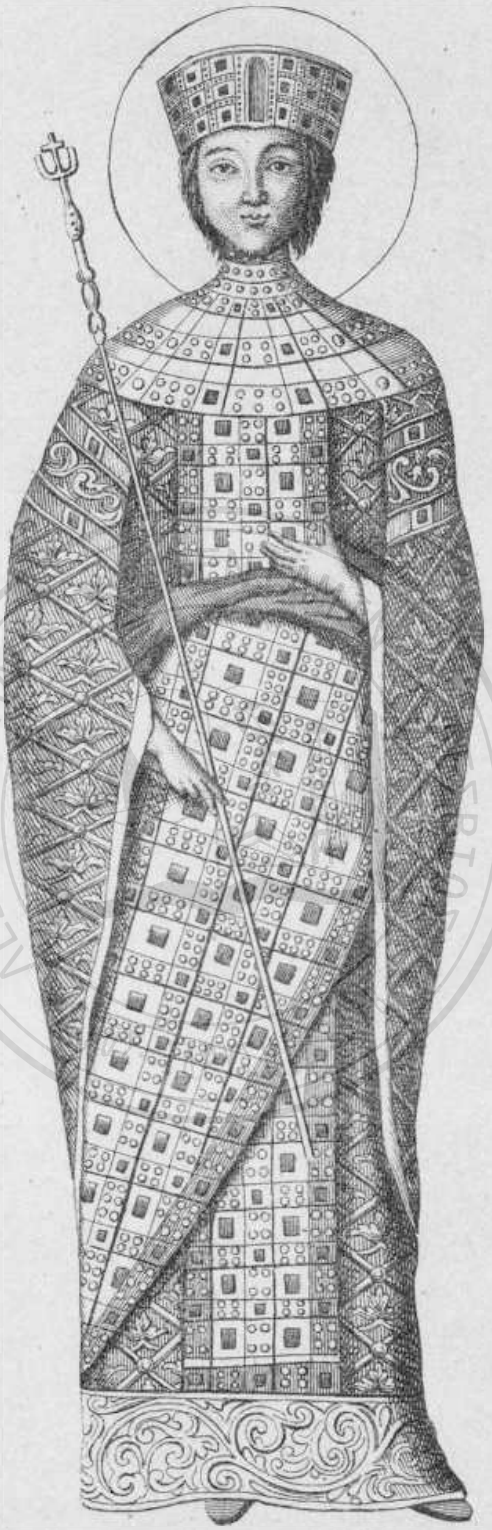

ΜΑΡΙΑ Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΟΥ

ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

σεως, ὧν παρεσκεύαζε τὴν ἐκ τῆς Θράκης διάβασιν εἰς τὴν Ἀσίαν χώριν καταπολεμήσεως τῶν Τούρκων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ μετὰ τῶν ἐπικινδύνων τούτων πολεμίων συμπράττων Μελισσηνὸς εἶχε προχωρήσει μέχρις αὐτῶν τῶν κατὰ τὰσιατικὰ παράλια τοῦ Βοσπόρου περιχώρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μόνη ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ τῶν ἀθανάτων, οἱ πελεκυφόροι Βάραγγοι καὶ Γερμανοὶ ἐπίκουροι ἦσαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Βοτανειάτου, ἀποτελοῦντες δύναμιν ἀνεπαρκῆ πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Μελισσηνὸς, μαθὼν τὴν ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν ταγμάτων ἀνακήρυξιν τοῦ Ἀλεξίου, ἔσπευσε ναποστείλῃ εἰς αὐτὸν πρέσβυν, προτείνων τὴν μετ' αὐτοῦ διανομὴν τῆς ἀρχῆς, τοῦ μὲν Ἀλεξίου κρατοῦντος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν Δύσιν, τοῦ δὲ Μελισσηνοῦ περιοριζομένου εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ δὲ Ἀλέξιος, μὴ θεωρῶν συμφέρουσαν τὴν πρὸς τὸν γαμβρὸν ῥῆξιν πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Νικηφόρου, ἀνέβαλε τὴν πρὸς τὸν Μελισσηνὸν ἀπάντησιν, ὅπως μὴ δι' ἀποκρούσεως τῶν προτάσεων αὐτοῦ ἐξωθήσῃ αὐτὸν εἰς σύμπραξιν μετὰ τοῦ Βοτανειάτου, καὶ ἐπετάχυνε τὴν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πορείαν, φθάσας πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῶν τῆς βασιλευούσης τελευτῶντος τοῦ Μαρτίου.

Σχεδὸν ἐν ἀπραξίᾳ διῆλθόν τινες ἡμέραι. Οὔτε ὁ Ἀλέξιος ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ τὰ τείχη ἐξ ἐφόδου, ἅτε στερούμενος πολιορκητικῶν μηχανημάτων, οὔτε οἱ πολιορκούμενοι ἑτοίμων νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐξόδους. Διὸ πᾶσα σύγκρουσις τῶν ἀντιπάλων στρατιῶν περιωρίζετο εἰς ἀραιὰς τοξείας. Ἀλλὰ τέλος ἡ εἴσοδος τῶν ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον εἰς τὴν πόλιν κατωρθώθη διὰ συνεννοήσεως τοῦ Γεωργίου Παλαιολόγου πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν περὶ τὴν Χαρσιανὴν πύλην φρουρούντων Γερμανῶν, οἵτινες ἐπέτρεψαν νὰνοιχθῇ εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἡ πύλη αὕτη τὴν 1 Ἀπριλίου, ἡμέραν τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Πρῶτοι εἰσῆλασαν εἰς τὴν πόλιν οἱ περὶ τὸν Γεώργιον Παλαιολόγον, ἠκολούθησε δὲ μετ' αὐτοὺς ἡ λοιπὴ στρατιὰ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν.

Μικρὰ καὶ ἀλυσιτελὴς ὑπῆρξεν ἅμα τῇ εἰσελάσει ἡ ἀντίστασις ἣν ἔτυχον οἱ ὀπαδοὶ τῶν Κομνηνῶν παρὰ τῆς ἐκ συμμίκτων φύλων συγκειμένης καὶ καταπληχθείσης βασιλικῆς στρατιᾶς. Οἱ νικηταὶ διασπείρονται εἰς τὴν πόλιν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις καὶ λαφυραγω-

γοῦσι τὰ πάντα ἀνηλεῶς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνασκοπῆς, οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν φειδόμενοι, ὡς εἰ προέκειτο περὶ πόλεως ἀλλοφύλων πολεμίων.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Βορίλος, συντάξας τοὺς ἐκ τοῦ μικρασιατικοῦ Χώματος ἀθανάτους καὶ τοὺς Βαράγγους, παρεσκευάζετο νὰ ὑπερασπίσῃ τὰνάκτορα, θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοπουμένου ἕνεκα τῆς ἀταξίας καὶ τῆς συγχύσεως τῶν ἐπὶ τὴν λείαν τραπέντων νικητῶν. Ἀλλὰ πᾶσ' ἀντίστασις ἀπέβη ματαία ἕνεκα τῆς ἀπαθείας καὶ ἀπογνώσεως τοῦ Βοτανειάτου. Οὗτος τὸ μὲν πρῶτον ἐσκέφθη νὰ συμπράξῃ μετὰ τοῦ Μελισσηνοῦ, παραχωρῶν εἰς αὐτὸν τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τοῦ κράτους. Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος, μεταπείσας καὶ μεταστήσας εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν Κομνηνῶν ἀγῶνα τοὺς ἑρέτας τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου τοῦ παρασκευαζομένου νὰ διαπεραιώσῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐκ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τὸν Μελισσηνόν, ἐματαίωσε καὶ τοῦτο τὸ σχέδιον. Ἄπελπις ἐτράπη τότε ὁ Βοτανειάτης εἰς τὸν τελευταῖον τρόπον σωτηρίας, πειραθεὶς νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ τοῦ Ἀλεξίου καὶ προτείνας νὰ εἰσπιήσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ πατρὸς τοῦ Γεωργίου Παλαιολόγου, τοῦ Νικηφόρου, ὅστις εἶχεν ἐμμείνει πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα. Καὶ ἐδίστασαν μὲν ἐπὶ βραχὺ οἱ Κομνηνοί, ἀλλὰ, σπεύσας ὁ Ἰωάννης Δούκας, ἀνήγγειλεν, ὅτι τοιαύτη ὑποχώρησις ἦτο περιττή, ἀφ' οὗ ἡ νίκη ἦτο ἤδη ἐξασφαλισμένη. Πράγματι ἡ πόλις σύμπασα εἶχεν ἤδη καταληφθῇ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, μόνη δὲ ὑπελείπετο ἡ ἅλωσις αὐτῶν τῶν ἀνακτόρων. Καὶ ἴσως μὲν τὸ τοιοῦτον ἐγχείρημα ἔμελλε νὰγάγῃ εἰς αἱματηρὰς συγκρούσεις ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Βορίλου παρασκευασθείσης ἀντιστάσεως. Ἀλλὰ καὶ ὁ κίνδυνος οὗτος ἀπεφεύχθη διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ, ὅστις συνεβούλευσε τὸν αὐτοκράτορα νὰποφύγῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἀποχωρῶν τῆς βασιλείας καὶ σώζων τὴν πολιτείαν ἀπὸ τῶν δεινῶν ἐμφυλίου πολέμου.

Ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης παρητήθη καὶ προσέφυγεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὡς ἱκέτης· μεθ' ὃ ἐκάρη μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιβλέπτου. Κατελάμβανον δὲ τὰ βασίλεια ἀντ' αὐτοῦ οἱ Κομνηνοί, καὶ τῇ 2 Ἀπριλίου 1081 ὁ Ἀλέξιος ἐστέφετο βασιλεὺς ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ.

ιζ'.

Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός.

ΑΡΧΙΚΟΝ Μ
ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ετὰ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἀναβαίνοντος ἐπὶ τὸν θρόνον τὸ Βυζάντιον ἐπανήρχετο οὕτως εἰπεῖν εἰς ὃ σημεῖον εὑρίσκετο πρὸ εἰκοσιπενταετίας, ὅτε ἡ στρατιωτικὴ φατρία εἶχεν ἀναβιβάσει τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνὸν ὡς εἰσηγητὴν νέου προγράμματος καὶ γενάρχην νέας δυναστείας. Ἐν ἐκείνῳ τῷ μεταξὺ εἶχεν ἰσχύσει καὶ πάλιν διὰ τῶν Δουκάδων καὶ τοῦ Βοτανειάτου ἡ φατρία τῶν ἀνδρῶν τοῦ γραφείου καὶ μόλις που ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους εἶχε πειραθῇ τὸ κράτος νὰ διεκδικήσῃ σθεναρῶς τὰ δίκαια αὐτοῦ διὰ τῶν ὅπλων. Οὕτω τὸ πολεμικὸν πρόγραμμα εἶχε διακοπῇ ὡς τὸ πλεῖστον, καὶ αὐτοκράτορες ἀνίκανοι εἶχον ἐπιτρέψει τὴν μείωσιν τῶν κτήσεων καὶ τῆς γοητείας τοῦ Βυζαντίου. Τὸ Βυζάντιον εἶχεν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἀνεχθῇ μετὰ καταισχύνης τὰς μεγάλας προόδους τῶν Σελδσουκιδῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τὴν ἵδρυσιν ἰσχυροῦ τουρκικοῦ κράτους ἔχοντος ἕδραν τὸ Ἰκόνιον· ἐν δὲ τῇ Δύσει εἶχον ἀποβληθῇ ὁριστικῶς αἱ ἰταλικαὶ κτήσεις, καὶ διὰ τῆς ἀφροσύνης τοῦ Βοτανειάτου τὰ πρώην βυζαντιακὰ θέματα τῆς Ἰταλίας εἶχον μεταβληθῇ εἰς ὁρμητήριον νέου ἐπικινδύνου πολεμίου, ὅστις παρεσκευάζετο νὰ καταβιβάσῃ τὰς νορμαννικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε περιεβλήθη τὸ διάδημα ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἰσαακίου, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ καὶ τῆς Ἄννης Δαλασσηνῆς. Ἀνερχόμενος δ' ἐπὶ τὸν θρόνον εἶχεν ἡλικίαν περίπου τριάκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν, ἦτο βραχὺς τὸ ἀνάστημα, εἶχεν ὀφθαλμοὺς ζωηροὺς καὶ διαπεραστικούς, ἐπισκεπαζομένους ὑπὸ πυκνῶν μελανῶν ὀφρύων, καὶ ἔτρεφε μακρὸν γένειον, οἷον παριστάνουσιν αὐτὸν

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΗΣ
ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΟΣ ΑΦΙΕΡΟΝΩΝ ΑΥΤΩ, ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΑΛΕΞΙΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ

ἐν γήρατι σωζόμεναι εἰκόνες μολυβδοβούλλων καὶ χειρογράφων. Ἀλλὰ τὸ σωμάτιον ἐκεῖνο, ὅπερ οὐδεμίαν εἶχε μεγαλοπρέπειαν ὅτε ὁ Ἀλέξιος ἵστατο ὄρθιος, ἀνέκτα ὅτ' ἐκαθέζετο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὅλην τὴν γοητείαν ἣν ἐδικαιοῦτο νὰ ἐξασκήσῃ ἡ ἐν αὐτῷ ἐνοικοῦσα μεγάλη ψυχή. Ἀληθῶς δὲ ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς συνήνονεν ἐν ἑαυτῷ μεγάλας ἡγεμονικὰς ἀρετὰς, παίδευσιν ἐξαίρετον μετὰ θερμῆς ἀγάπης πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ῥητορείαν, δεινὴν πολιτικὴν σύνεσιν μετὰ διπλωματικῆς τέχνης, εὐστάθειαν χαρακτῆρος καὶ δραστηριότητα μεγάλην, θάρρος πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν κινδύνων, εὐγενῆ ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἀντιπάλους, δικαιοσύνην ἄκραν καὶ συμπάθειαν πρὸς τοὺς πένητας, εὐλάβειαν πρὸς τὸ θεῖον μετέχουσαν τῶν πεποιθήσεων καὶ τῆς ἐξάρσεως ἀποστόλου τῆς πίστεως, γενναιότητα στρατιώτου καὶ δεξιότητα στρατηγοῦ. Διὰ τοιούτων δ' ἀρετῶν κεκοσμημένος ὁ νέος βασιλεὺς ἠδυνήθη οὐ μόνον αὐτὸς μετὰ θάρρους νἀναλάβῃ τὴν πολυώδυνον ἀρχὴν καὶ ἀποκαταστήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ ἐπὶ τριάκοντα ἑπτὰ ὅλα ἔτη παραταθείσης βασιλείας, ἀλλὰ καὶ νὰ κληροδοτήσῃ τὸν θρόνον εἰς δυναστείαν μακρὰν καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων, παρασχοῦσαν νέαν αἴγλην εἰς τὸ κράτος ἐπὶ ἕνα ὅλον αἰῶνα.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ Ἀλέξιος στρέψῃ τὸν νοῦν εἰς τοὺς πρώτους ἔξωθεν κινδύνους τῆς πολιτείας, οὓς ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν νἀντιμετωπίσῃ, παρίστατο ἀνάγκη νὰ ἐξομολυνθῶσιν ἐσωτερικαὶ ἔριδες τῆς νικησάσης φατρίας καὶ ἱκανοποιηθῶσι προσωπικαὶ φιλοτιμίαι πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλων. Ἀπαραγνώριστος δὲ εἶνε εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ἀλεξίου ῥῆξίς τις πρὸς τὴν φατρίαν τῶν Δουκάδων καὶ ψυχρότης πρὸς τὴν ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῶν ἰδίαν σύζυγον Εἰρήνην, ἥτις καὶ ἐνδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Ἀλέξιος ἐστέφθη τὸ πρῶτον μόνος ἄνευ τῆς συζύγου. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ ἐπῆλθεν ἡ ἀναγκαία διαλλαγή· καὶ ἐστέφθη μὲν ἡ δεκαπενταετὴς Εἰ-

ρήνη μίαν ἑβδομάδα μετὰ τὸν Ἀλέξιον, ἐγκατέλιπε δὲ τἀνάκτορα ἡ σύζυγος τοῦ Βοτανειάτου Μαρία, περὶ ἧς ἐπιμόνως διεξίδετο, ὅτι ἔμελλε νὰ γείνῃ βασίλισσα, ἀποβαλλομένης τῆς Εἰρήνης. Ἀφ' ἑτέρου δὲ, τῆς Μαρίας ἀποχωρησάσης εἰς τὴν μονὴν τῶν Μαγγάνων, ὁ ἀνήλικος υἱὸς αὐτῆς Κωνσταντῖνος ἀνεγνωρίσθη κατ' ἀπαίτησιν αὐτῆς συνάρχων τοῦ Ἀλεξίου, εἰ καὶ ἡ συμβασιλεία αὐτοῦ ἦτο, ὡς εἰκὸς, τυπικὴ μόνον. Τὰς δὲ πρὸς τοὺς λοιποὺς περὶ ἑαυτὸν σχέσεις ἐξωκονόμησεν ὁ Ἀλέξιος διὰ παροχῆς ἀφθόνων ἀξιωμάτων καὶ μεγάλων προσωνυμιῶν, ἐν αἷς ἰδίας προσοχῆς ἀξία εἶνε ἡ ἀνάδειξις τοῦ Μελισσηνοῦ καίσαρος καὶ ἡ χάριν τοῦ Ἰσακίου Κομνηνοῦ δημιούργησις ἰδίας ἀρχῆς, τῆς τοῦ σεβαστοκράτορος. Ἐξαίρετος δὲ παραχώρησις πρὸς τὴν μητέρα Ἄνναν Δαλασσηνὴν, ἥτις ἐξηκολούθησε μεγάλως ἰσχύουσα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου, ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὴν ἀπαίτησιν αὐτῆς ἀντικατάστασις τοῦ εἰς τὰς θελήσεις τῆς βασιλομήτορος ἐπιπροσθοῦντος πατριάρχου Κοσμᾶ διὰ τοῦ μοναχοῦ Εὐστρατίου Γαριδᾶ, γενομένη τῇ 8 Μαΐου 1081.

Διαρρυθμίσας δὲ ὁ Ἀλέξιος ἐν τάχει καὶ μετὰ μεγάλης πολιτικῆς συνέσεως τὰ κατὰ τὴν αὐλὴν παρεσκευάσθη ἀμέσως πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου.

ιη'.

Οἱ σύμμαχοι τοῦ Ἀλεξίου κατὰ τοῦ Γυισκάρδου.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Βοτανειάτου κάθειρξις τῆς θυγατρὸς τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου καὶ ἡ ἀπόκρουσις τῆς ἀξιώσεως αὐτοῦ περὶ ἐγκαταστάσεως τοῦ Ψευδομιχαὴλ ὡς αὐτοκράτορος ἦσαν διὰ τὸν δοῦκα τῆς Ἀπουλίας ἐξαίρετοι προφάσεις πρὸς ἀνάληψιν τῆς ποθητῆς στρατείας ἐναντίον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Ἐτύγχανε δὲ κατὰ τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν τῆς προστασίας καὶ ὑποστηρίξεως τοῦ μεγαλεπηβόλου πάπα Γρηγορίου Ζ' (1073—1085), εὑρίσκοντος τὴν εὐκαιρίαν κατάλληλον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Παρασκευασθεὶς δὲ προσηκόντως, κατέλιπε μὲν ἀντικαταστάτην ἐν Ἀπουλίᾳ τὸν ἐκ τῆς πρώτης συζύγου υἱὸν Ῥογῆρον,

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ζ' ΕΙΚΩΝ ΛΑΤΙΝΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

τὸν δ' ἐκ δευτέρου γάμου υἱὸν Βοημοῦνδον, ὃν προώρισε συμπράκτορα αὐτοῦ ἐν τῷ κατὰ τῶν Βυζαντίνων ἀγῶνι, προαπέστειλεν ἀρχομένου τοῦ Μαΐου 1081 εἰς τὴν Ἤπειρον, ἔνθα καὶ κατέλαβε τὸν Αὐλῶνα, τὴν Ἰεριχὼ καὶ τὰ Κάνινα, δηῶν τὴν περίχωρον τῶν παραλίων ἐκείνων. Καὶ ἀπέτρεπε μὲν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πολέμου ὁ Ῥαοὺλ, ὁ πρέσβυς ὃν εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Βοτανειάτην, ἐπεκαλεῖτο δ' ὁ πάπας Γρηγόριος τὴν ὑπεράσπισιν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Γερμανοῦ Ἑρρίκου Δ', παρασκευαζομένου μετὰ τὴν ἧτταν Ῥουδόλφου τοῦ Σουαβοῦ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ῥώμης. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ Ῥοβέρτος ἔσπευσε μετὰ τὸ ὁριστικὸν πέρας τῶν παρασκευῶν νὰ διαπεραιωθῇ τελευτῶντος τοῦ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκ τῆς νοτίου Ἰταλίας εἰς τὴν Ἤπειρον, ἡγούμενος στόλου ἑκατὸν πεντήκοντα πλοίων καὶ ἄγων τριακοντακισχιλίους ἄνδρας. Ἐκ τοσούτου πλήθους λέγει συγκειμένην ἡ Ἄννα Κομνηνὴ τὴν στρατιὰν τοῦ Ῥοβέρτου, ἣν τῆς Δύσεως οἱ χρονογράφοι καταβιβάζουσιν εἰς τὸ ἥμισυ καὶ πολὺ ὀλιγώτερον.

Ὁ δὲ Ἀλέξιος πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐκ τῆς στρατείας τοῦ Γυισκάρδου προφανοῦς κινδύνου εἶχε μεριμνήσει ἐν τάχει περὶ συμμάχων, ἅτε στερούμενος καὶ χρημάτων καὶ στρατιᾶς. Ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν στρατιωτῶν, μεθ' ὧν εἶχε καταλάβει τὴν βασιλείαν ὁ νέος αὐτοκράτωρ, ὀλίγαι μόνον ἑκατοντάδες ὑπῆρχον πλὴν τῶν Βαράγγων. Τὸ δὲ ταμεῖον ἦτο κενὸν ἕνεκα τῆς ἐπὶ τοῦ Βοτανειάτου σπατάλης, ὥστε δὲν ἦτο εὔκολος ἡ στρατολόγησις μισθοφόρων. Διὸ διετάχθησαν οἱ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ τοπάρχαι νὰ κρατήσωσι μόνον τὰς ἀναγκαιοτάτας φρουρὰς καὶ ἀποστείλωσι τοὺς λοιποὺς στρατιώτας· καὶ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν δὲ χωρῶν συνελέχθη κατὰ τὸ δυνατὸν στρατός.

Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθη ὁ βασιλεὺς εἰς ταύτας τὰς ἐνεργείας, ἠγωνίσθη δὲ διὰ παντὸς τρόπου καὶ νὰ συνάψῃ ἀξίας λόγου συμμαχίας, τοῦτο μὲν ἐπιτρεπούσας εἰς αὐτὸν ἐλευθερίαν κινήσεως, τοῦτο δὲ περιπλεκούσας καὶ ἐξασθενούσας τὸν ἀντίπαλον, ἀναπτύσσων κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας τὴν διπλωματικὴν ἐκείνην περίνοιαν, ἐφ' ᾗ διεκρίθη διὰ παντὸς τοῦ βίου. Καὶ ἐν μὲν τῇ Δύσει ἐπεζήτησε καὶ εὗρε συμμάχους ὁ Ἀλέξιος καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν συγ-

γενῶν τοῦ δουκὸς τῆς Ἀπουλίας, δὲν ὤκνησε δὲ νὰ προβῇ εἰς προτάσεις καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν πάπαν, ἀγνοῶν τὴν μετὰ τῶν Νορμαννῶν συμμαχίαν αὐτοῦ. Ἄξιαι δὲ λόγου ὑπῆρξαν μάλιστα αἱ μετὰ τοῦ Ἑρρίκου Δ' γενόμεναι διαπραγματεύσεις καὶ αἱ ἐπαγγελίαι χρηματικῶν ἀποστολῶν καὶ δωρεῶν εἰς αὐτὸν παρὰ τοῦ Ἀλεξίου. Μάλιστα δ' εἶχε σταλῇ πρὸς τὸν Ἑρρῖκον ἡ πρώτη δόσις ἐξ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων χιλιάδων χρυσῶν νομισμάτων, ἀντιστοιχούντων πρὸς δύο περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν, ὅτε ὁ Ἑρρῖκος ἐπειγόμενος νὰ στρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ πάπα ἀπέσυρε τὴν στρατιὰν αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἀπουλίας, εἰς ἣν εἶχεν εἰσβάλει, ματαιουμένης οὕτω, καθ' ἃ φαίνεται, τῆς περαιτέρας συμπράξεως μετὰ τοῦ Κομνηνοῦ. Ἀλλὰ μάλιστα τελεσφόρος ὑπῆρξεν ἡ ἐνέργεια τοῦ βασιλέως πρὸς ἀπόκτησιν στόλου διὰ συμμαχίας μετὰ τῆς βενετικῆς πολιτείας. Οἱ δὲ Βενετοί, οἵτινες ἔβλεπον ἀσχάλλοντες τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Νορμαννῶν καὶ ἐφοβοῦντο εἴ περ τι καὶ ἄλλο τὴν ἐν Δαλματίᾳ ἐγκαθίδρυσιν αὐτῶν, παρέσχον προθύμως τὴν ὑπόσχεσιν νὰ βοηθήσωσι κατὰ θάλασσαν τοὺς Βυζαντίνους τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ ὑπηρεσία αὐτῶν αὕτη ἠμείφθη διὰ τῆς παραχωρήσεως σπουδαίων ἐμπορικῶν προνομίων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ καθ' ἅπαν τὸ βυζαντιακὸν κράτος.

Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ ἐνέργειαι καὶ ἐπιτυχίαι θὰ ἦσαν ἀνωφελεῖς ἐφ' ὅσον ὁ Ἀλέξιος εἶχε τὸν φόβον τῶν Σελδσουκιδῶν. Εἴδομεν δ' αὐτοὺς προχωροῦντας τὸν τελευταῖον χρόνον τῆς ἀρχῆς τοῦ Βοτανειάτου μέχρι τῶν βορειοδυτικῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κυριεύοντας τὴν Κύζικον καὶ τὴν Νίκαιαν καὶ προελαύνοντας μέχρις αὐτῶν τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἐπικείμενος δ' ἐκεῖνος κίνδυνος εἶχεν ἐφελκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλεξίου ἅμα τῇ ἀναρρήσει, ἀποστέλλων δὲ ἀκάτια ἔχοντα πλήρωμα δέκα ἀνδρῶν ἐπετίθετο κατὰ τῶν ἐν ταῖς ἀντικειμέναις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν παραλίαις Τούρκων· ἡ δ' εὐστοχία τῶν σποραδικῶν ἐκείνων ἐπιθέσεων ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν νὰ διατάξῃ κατὰ μικρὸν καὶ ἀποβάσεις ἱππέων, ὧν ἔτι μεγαλειτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία. Καὶ δὴ ὁ αὐτοκράτωρ ἠδυνήθη νὰνακτήσῃ μέν τινα χωρία, νὰ ἐξώσῃ δὲ τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Νικομηδείας. Ἐκφοβήσας δὲ οὕτω τὸν Σουλεϊμὰν, εἰς ὃν εἶχεν ἐκχωρήσει τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς ὑποτελὴ ὁ ἐξάδελφος Μελικσὰχ, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀρπασλὰν, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ νὰ προτείνῃ, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἡ Ἄννα Κομνηνὴ, ἢ μᾶλ-

λον εἰς τὸ νὰ ποδεχθῇ, καθ' ἃ φαίνεται πιθανώτερον, τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξίου προταθεῖσαν εἰρήνην. Διὰ τῆς συνθήκης ἐκείνης τοῦ 1081 ὡμολογήθη μὲν ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατοχὴ τῶν ὑπ' αὐτῶν κατειλημμένων μικρασιατικῶν χωρῶν, ἀνεγνωρίζετο δὲ ὡς ὅριον τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς καὶ τῶν βυζαντιακῶν κτήσεων ὁ ποταμὸς τῆς Βιθυνίας Δράκων, ὅστις εἶνε ὁ σήμερον λεγόμενος τουρκιστὶ Κὶρκ Γετσὶδ, ὁ χυνόμενος εἰς τὴν Προποντίδα πλησίον τῆς Ἑλενοπόλεως. Ἐντεῦθεν γίνεται φανερὸν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐκκενώσωσι τὴν Νίκαιαν, τὴν Κύζικον καὶ τὴν Νικομήδειαν. Ἀπαλλασσόμενος δὲ ὁ Ἀλέξιος νέων αὐτῶν εἰς τὴν Βιθυνίαν ἐπιδρομῶν, ἠδύνατο ἡσύχως τό γε νῦν ἔχον νὰ τρέψῃ τὸν νοῦν εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ Γυισκάρδου.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Ῥοβέρτος διεπεραιώθη ἐξ Ἰταλίας εἰς τὸν Αὐλῶνα· ἑνωθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Βοημούνδου, διήρεσε διχῇ τὸ ἅπαν στράτευμα, καὶ μέρος μὲν ἀπέστειλεν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ υἱοῦ κατὰ γῆν εἰς τὸ Δυρράχιον, αὐτὸς δὲ, παραλαβὼν τὸν στόλον, ἔπλευσε πρὸς τὴν Κέρκυραν, ἣν καὶ κατέλαβεν. Ἐξ αὐτῆς δ' ἔπειτα κατηυθύνθη καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ Δυρράχιον, ἔνθα καὶ ἀφίχθη τέλος τὴν 17 Ἰουνίου, κινδυνεύσας καθ' ὁδὸν ἐκ μεγάλης τρικυμίας καὶ ἀποβαλὼν πολλὰ πλοῖα. Ἀμέσως δὲ ἤρξατο ἀπό τε γῆς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τῆς πολιορκίας τοῦ Δυρραχίου, οὗ ἡ κατάληψις ὑπέσχετο ἀνοίξῃ εἰς αὐτὸν τὴν ὁδὸν πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἐπικινδύνως ἀπειλουμένου.

ιθ'.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Ῥοβέρτου ἅλωσις τοῦ Δυρραχίου.

Τῶν πρώτων ἔργων τοῦ αὐτοκράτορος εἶχεν ὑπάρξει ἤδη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας τοῦ Δυρραχίου ἡ μέριμνα περὶ ἀμύνης τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης πόλεως. Πρὸ παντὸς δ' ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ παραδώσῃ τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως εἰς χεῖρας ἀσφαλεῖς, ἅτε τοῦ δουκὸς Δυρραχίου Γεωργίου Μονομαχάτου ὄντος ὑπόπτου εἰς τὸν βασιλέα ὡς ἀρνηθέντος βοήθειαν εἰς αὐτὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐναντίον τοῦ Βοτανειάτου ἀποστασίας. Διὸ ἀντικατέστησεν αὐτὸν διὰ τοῦ

Γεωργίου Παλαιολόγου. Ὁ δὲ Μονομαχᾶτος τὸ μὲν πρῶτον ἔφυγε πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Βοδῖνον, ἔπειτα δὲ συνδιαλλαχθεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξίου.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Παλαιολόγος διέταξεν ἐν Δυρραχίῳ τὰ τῆς ἀμύνης. Πρὶν ἢ δὲ λάβῃ παρὰ τοῦ Ἀλεξίου τὰς ζητηθείσας ἐπικουρίας, ἐν αἷς καὶ δύναμις ἑπτακισχιλίων ἀνδρῶν, οὓς παρέσχεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὁ Τοῦρκος Σουλεϊμάν, κατέπλευσε πρὸ τοῦ Δυρραχίου ὁ σύμμαχος τῶν Βυζαντίων βενετικὸς στόλος ὑπ' αὐτὸν τὸν δόγην τῆς Βενετίας Δομίνικον Σέλβον τελευτῶντος τοῦ Ἰουλίου. Τὴν δὲ ὑστεραίαν τοῦ κατάπλου ὁ βενετικὸς ἐκεῖνος στόλος, βοηθούμενος ἅμα ὑπὸ τολμηρᾶς ἐξόδου τῶν πολιορκουμένων ὑπὸ τὸν Γεώργιον Παλαιολόγον, ἤρατο λαμπρὰν νίκην ἐναντίον τοῦ στόλου τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου.

Ἡ ναυτικὴ δὲ αὕτη νίκη τῶν Βενετῶν εἶχε μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, ἐπειδὴ κατωρθώθη ἡ διακοπὴ τῆς μετὰ τῆς Ἰταλίας ἐπικοινωνίας τῶν Νορμαννῶν, ὅτε μάλιστ' ἀργότερον ὁ βενετικὸς στόλος ἐθαλασσοκράτει τελείως, ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Μαυρίκιον καταπλεύσαντος βυζαντιακοῦ στόλου. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ κατὰ θάλασσαν ἀτυχία ἐκείνη δὲν κατέπληξε τὸν Ῥοβέρτον, ὅστις ἐξηκολούθησεν ἀπτόητος πολιορκῶν τὸ Δυρράχιον κατὰ γῆν, γενναίως ἀντικρουόμενος ὑπὸ τοῦ Παλαιολόγου, καταστρέφοντος καὶ ματαιοῦντος τὰ μηχανήματα τῶν πολιορκητῶν καὶ ἐπιχειροῦντος τολμηρὰς καὶ τελεσφόρους ἐξόδους. Διὸ ἐθεώρησεν ὁ Ἀλέξιος ἀναγκαῖον πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας καὶ παῦσιν τοῦ πολέμου νὰ στρατεύσῃ αὐτός. Συμπληρώσας δὲ τὰς παρασκευὰς καὶ ἀναθεὶς τὴν φρούρησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν σεβαστοκράτορα ἀδελφὸν Ἰσαάκιον, ἐξεκίνησεν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν Αὔγουστον διὰ ξηρᾶς, ἡγούμενος πολυπληθοῦς στρατιᾶς, ἥτις φαίνεται ἀνερχομένη εἰς ἑβδομήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν. Συνεκροτεῖτο δὲ ἡ πολύμικτος ἐκείνη στρατιὰ πλὴν παντοίων ἐθελοντῶν καὶ τῶν ξένων ἐθνῶν, ἅτινα γινώσκομεν ἤδη ὑπηρετοῦντα ἐν ταῖς βυζαντιακοῖς στρατιαῖς, Ῥώσων, Φράγκων, Ἀλανῶν, Γερμανῶν, Βουλγάρων, Τούρκων, καὶ ἐξ Ἀγγλων. Μνημονεύονται δὲ Ἄγγλοι τότε πρῶτον συνεκστρατεύοντες μετὰ τοῦ Βυζαντίου, εἰς ὃ μετενάστευσαν μετὰ τὴν ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ κατακτητοῦ ἐν ἔτει 1066 κατάκτησιν τῆς Ἀγγλίας. Συνυπηρέτουν δὲ

καὶ Νορμανναὶ μισθοφόραι ὑπὸ τὸν Πανευκωμίτην καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Οὐμπερτόπουλον. Ἄλλοι δὲ στρατηγοὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἦσαν ὁ Νικηφόρος Παλαιολόγος, ὁ πατὴρ τοῦ δουκὸς Δυρραχίου, ὁ Κωνσταντῖνος Ὦπος, ὁ Ἀντίοχος, ὁ Ἀλέξανδρος Καβάσιλας, ὁ Ταττίκιος, ὁ Νικόλαος Βρανᾶς, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βαράγγων Ναμπίτης, οἱ ἡγούμενοι τῶν περὶ τὴν Φιλιππούπολιν αἱρετικῶν Παυλικιανῶν Ξανθᾶς καὶ Κουλέων. Συγκεντρωθείσης δὲ τῆς ὅλης στρατιᾶς ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὁ Ἀλέξιος συμπαρέλαβε τὸν δεμέστικον τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως Πακουριανόν, καὶ, διελάσας διὰ τῆς βορείου Μακεδονίας, ἔφθασε τὴν 15 Ὀκτωβρίου καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν μικρᾷ ἀποστάσει ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου. Οὕτως αἱ δύο ἀντίπαλοι στρατιαὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, καὶ ἐπέκειτο ἡ σύρραξις.

Ὁ Ἀλέξιος ἔσπευδε μεθ' ὁρμῆς πρὸς μάχην. Διό, μὴ πεισθεὶς εἰς τὴν γνώμην τοῦ εἰς τὸ βασιλικὸν στρατόπεδον ἐξελθόντος Παλαιολόγου, ὅστις προέτεινε νὰ μὴ σπεύσωσιν, ἀλλὰ νὰ περικλείσωσι τὸ στρατόπεδον τοῦ Ῥοβέρτου, λιμοκτονοῦντες αὐτό, ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς πολεμίους, μόλις που ἀναπαύσας τὴν στρατιάν, τὴν τρίτην μετὰ τὴν ἄφιξιν ἡμέραν, 18 Ὀκτωβρίου. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ εἶχον φθάσει καὶ Σέρβοι ἐπίκουροι ὑπὸ τὸν Βοδῖνον.

Ὁ Ἀλέξιος ἠγωνίσθη καρτερικώτατα μετ' ἀνδραγαθίας ἡρωικῆς, ὄχι ὀλιγώτερον δ' αὐτοῦ διεκρίθησαν μαχόμενοι οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ, οὐδ' αὐτῶν τῶν ἀντιφρονούντων πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἀμέσου ἐπιθέσεως ἐξαιρουμένων, καὶ τὰ ἐπιβάλλοντα μέρη τῆς στρατιᾶς. Οἱ δὲ Ἄγγλοι τοῦ Ἀλεξίου κατέπληξαν τοὺς Νορμανnούς, ὑποχωρήσαντας πρὸ τῆς ὁρμῆς αὐτῶν. Ἡ δὲ πολὺ ὀλιγαριθμοτέρα τῆς τοῦ βασιλέως στρατιὰ τοῦ Ῥοβέρτου ἐφαίνετο κλονηθεῖσα καὶ ἡττωμένη, ὅτ' ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς φεύγοντας θάρρος καὶ μετέστησε τὴν ἧτταν εἰς νίκην ἀνδρεία γυνή. Ἦτο ἡ Λαγγοβαρδία σύζυγος τοῦ Γυισκάρδου, ἥτις εἶχεν ἀκολουθήσει εἰς τὴν στρατείαν τὸν ἄνδρα. Ἡ Σιγελγαΐτα, ἄλλη Παλλάς, ἂν καὶ μὴ Ἀθηνᾶ, κατὰ τὴν Ἄνναν Κομνηνήν, τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἐπειράθη νἀναστείλῃ τὴν φυγὴν τῶν στρατιωτῶν τοῦ συζύγου διὰ τῶν δριμέων αὐτῆς βλεμμάτων καὶ τῶν ἀπειλητικῶν κραυγῶν· βλέπουσα δὲ, ὅτι ἐματαιοπόνει, ἔδραξε δόρυ μακρὸν καὶ ἔσπευσε διώκουσα τοὺς φυγάδας, ἕως ἀνεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὸ καθῆκον. Ἡ δ' εἰς τὴν μάχην ἐπάνοδος αὐτῶν ἀνέδειξε τέλος τοὺς Νορμανnούς νικητὰς ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ πεδίῳ, ἐν ᾧ πρὸ χιλίων

ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν (49 π. Χ.) ὁ Καῖσαρ εἶχεν ἡττηθῆ ὑπὸ τοῦ Πομπηίου. Αἱ μεγάλαι σκηναὶ τῆς ἱστορίας φαίνονται ἐνίοτε ἐπαναλαμβανόμεναι κατὰ παράδοξον ἀληθῶς τρόπον.

Ἡ νίκη τοῦ Ῥοβέρτου ἀπέβη ἐπιφανής. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Νορμαννῶν ὑπῆρξαν πολὺ μικρότεραι τῶν τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, οὐδὲ βεβαίως ἐθρήνησε μεγάλως ὁ Ῥοβέρτος τὸν ἐν τῇ μάχῃ πεσόντα Ψευδομιχαὴλ ἐκεῖνον, ὅστις εἶχε χρησιμεύσει εἰς αὐτὸν ὡς πρόφασις τοῦ πολέμου καὶ ὃν εἶχε συμπαραλάβει εἰς τὴν στρατείαν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐθρήνησαν τὸν ἐν τῇ μάχῃ θάνατον γενναίων μαχητῶν, τοῦ Νικηφόρου Παλαιολόγου, τοῦ ἀδελφοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παραπινάκη Κωνσταντίνου, τοῦ Νικηφόρου Συναδηνοῦ, τοῦ Ζαχαρίου, τοῦ Ἀσπιώτου καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν. Σπανίως τὸ βυζαντιακὸν κράτος ὑπέστη τοσαύτας ἀπωλείας ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ μάχῃ.

Γενικὴ κατάπληξις ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν ἡττημένων ὑπῆρξε τὸ ἄμεσον ἐπακόλουθον τῆς ἥττης. Τὸ δὲ ὀδυνηρότατον πάντων ἦτο ὅτι ὁ γενναῖος Γεώργιος Παλαιολόγος δὲν κατώρθωσε μετὰ τὴν μάχην νὰ εἰσέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὸ πολιορκούμενον Δυρράχιον, οὗ τὴν ἄμυναν ἀνέλαβον κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἀλεξίου οἱ ἐν τῇ πόλει Βενετοὶ καὶ Ἀλβανός τις ὁπλαρχηγὸς [1]. Ἀλλ' ἐπὶ ὀλίγους μόνον μῆνας ἠδυνήθησαν νὰνθέξωσιν οἱ πολιορκούμενοι. Οἱ πλεῖστοι τῶν οἰκητόρων τῆς πόλεως ἦσαν Βενετοὶ καὶ Ἀμαλφιτανοὶ ἄποικοι, ὧν τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα παρεβλάπτοντο ἐκ τῆς παρατάσεως τῆς πολιορκίας. Διὸ ἀνέῳξαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1082 τὰς πύλας τῆς πόλεως εἰς τὸν Ῥοβέρτον. Κατά τινα δὲ νορμαννικὴν παράδοσιν τὴν πόλιν παρέδωκεν εἰς τὸν Δοῦκα τῆς Ἀπουλίας Βενετός τις Δομίνικος, φρουραρχῶν ἐπί τινος τῶν πύργων τῶν τειχῶν, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει, ὅτι ὁ Ῥοβέρτος ἔμελλε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον μίαν τῶν θυγατέρων. Ἡ δὲ ἅλωσις τοῦ Δυρραχίου, ἐπερχομένη μετὰ τὴν οἰκτρὰν ἧτταν τοῦ Ἀλεξίου, ἐφαίνετο ἀνοίγουσα εἰς τὸν τολμηρὸν καὶ ἀρειμάνιον Νορμαννὸν αὐτὴν τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

1) Τὸ παρὰ τῇ **Ἄννῃ Κομνηνῇ** ἐκδ. Βόννης τόμ. Α'. σ. 17 *Κομισκόρτις* κακῶς ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν καὶ τινων ἱστοριογράφων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος, ὡς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλβανοῦ, εἶνε δὲ μόνον δηλωτικὸν ἀξιώματος ἐκ τοῦ νεολατινικοῦ comes cortis.

κ'.

Τὸ τέλος τοῦ πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς πολέμου.

Ὁ Ῥοβέρτος ἀμέσως μετὰ τὴν παρὰ τὸ Δυρράχιον μάχην συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῶν βορείων τῆς Ἠπείρου. Μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως ὥρμησεν ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 1082 πρὸς ἀνατολάς, καὶ, εἰσελάσας εἰς τὴν Μακεδονίαν, παρέστη πρὸ τῆς Καστορίας, ἣν κατέλαβεν ἀμαχητί, τῆς φρουρᾶς ἀνοιξάσης εἰς αὐτὸν τὰς πύλας· ὁμοίως δὲ ἄνευ δυσχερείας ὑπέταξε τὴν περίχωρον.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Ἀλέξιος εὐθὺς μετὰ τὴν παρὰ τὸ Δυρράχιον μάχην εἶχε τραπῆ φεύγων δι' Ἀχρίδος καὶ Διαβόλεως πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ἔνθα διῆλθε τὸν χειμῶνα τοῦ 1081 πρὸς τὸ 1082, μεριμνῶν περὶ στρατολογήσεως νέας στρατιᾶς. Ἡ ἧττα τοῦ Δυρραχίου εἶχε διασκορπίσει πλείστους ὅσους τῶν ἀνδρῶν τῶν πρότερον ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων· οὐκ ὀλίγοι εἶχον ἤδη αὐτομολήσει πρὸς τοὺς νικητάς, καὶ ἄλλοι δὲ, εἶον οἱ Παυλικιανοί, ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐγκαταλίπωσιν αὐτὸν, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔπραξαν ἀληθῶς μετὰ τὴν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως. Ἡ δὲ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους ἦτο θλιβερὰ, καὶ τὸ ταμεῖον ἐξηντλημένον μετὰ τὰς χάριν τῆς πρώτης στρατείας γενομένας δαπάνας κατὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ εἰς τὸν Ἔρριϰον Δ' διαβιβασθέντος χρήματος. Διό, καθ' ὃν χρόνον ὁ αὐτοκράτωρ διεχείμαζεν ἀκόμη ἐν Θεσσαλονίκῃ, πρὶν ἢ ἐπιστρέψῃ ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ὁ σεβαστοκράτωρ, ἡ αὐτοκράτειρα, ἡ βασιλομήτωρ καὶ ἅπαντες οἱ περὶ τοὺς Κομνηνοὺς προέβησαν εἰς μεγάλας χρηματικὰς θυσίας. Ἀλλὰ, τῶν ἐράνων τούτων μὴ ἐπαρκούντων, ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς, γογγύζοντος τοῦ κλήρου, προέβη εἰς τὴν χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος δήμευσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν χρημάτων καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ πολέμου χρῆσιν τοῦ κόσμου καὶ αὐτῶν τῶν σκευῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐπανελήφθη δῆλα δὴ ὅ τι εἶχε γείνει ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου χάριν τοῦ πρὸς τὸν Χοσρόην πολέμου. Ἡ μόνη δὲ διαφορὰ εἶνε, ὅτι τότε ἡ ἐκκλησία ἔσωζε τὴν πολιτείαν διὰ τῶν ἱερῶν χρημάτων πρωτοστατοῦντος αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου Σεργίου. Ἀλλὰ συγχρόνως μετὰ τῆς παρασκευῆς νέας στρατιᾶς δὲν ἔπαυεν ὁ Ἀλέξιος ὑπονομεύων τὰ πράγματα ἐν αὐτῇ τῇ Ἀπουλίᾳ· καρπὸς δὲ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ὑπῆρξε δεινὴ ἐπανάστασις

τῶν ὑπηκόων τοῦ Γυισκάρδου, ἣν καθίστανεν ἔτι μᾶλλον ἐπίφοβον ἡ πρὸ αὐτῆς τῆς Ῥώμης ἐμφάνισις τοῦ Ἐρρίκου τοῦ ἐχθροῦ τοῦ συμμάχου τοῦ Ῥοβέρτου, τοῦ πάπα Γρηγορίου. Τὰ δ' ἐξ Ἰταλίας ἐλθόντ' ἀγγέλματα ταῦτα ἠνάγκασαν τὸν Ῥοβέρτον κατ' Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1081 ναπέλθῃ κατεσπευσμένως εἰς τὴν Ἰταλίαν καταλείπων τὴν ἐν Μακεδονίᾳ νικηφόρον αὐτοῦ στρατιὰν καὶ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξιον πολέμου εἰς τὸν υἱὸν Βοημοῦνδον.

Ἀλλ' ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ῥοβέρτου ἐπέβαλλε καὶ μεταβολὴν τοῦ σχεδίου τοῦ πολέμου τῶν Νορμαννῶν. Θὰ ἦτο ὑπεράγαν τολμηρὸν νὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν στρατεία πρὸ τῆς σχεδιαζομένης ἐπιστροφῆς τοῦ πατρός. Διὸ ἐδόθη εἰς τὸν υἱὸν ἡ ἐντολὴ νὰνακάμψῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς ὑποταγὰς καὶ συμπληρώσῃ τὰς γενομένας ἤδη κατακτήσεις διὰ τῆς ἁλώσεως τῶν πόλεων τῆς μέσης καὶ νοτίου Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας. Πράγματι δὲ βλέπομεν τὸν Βοημοῦνδον ἤδη τὸν Μάϊον τοῦ 1082 πολιορκοῦντα τὰ Ἰωάννινα.

Ἦταν δὲ τὰ Ἰωάννινα κτίσμα τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, ἄδηλον πότε γεννηθὲν καὶ φερώνυμον ἀγνώστου τινὸς κτίστου Ἰωάννου. Παρουσιάζονται δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τύπον θηλυκόν, ἐν τῇ γενικῇ Ἰωαννίνης, ἧς ἡ ὀνομαστικὴ εἶνε ἡ Ἰωάννινα μᾶλλον ἢ ἡ Ἰωαννίνη, ἐν ἔτει 879, καθ' ἃ βλέπομεν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Φωτίου τὸ δεύτερον πατριαρχεύοντος συγκροτηθείσης συνόδου ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως Ζαχαρίου. Μετὰ δὲ ταῦτα μόλις μετὰ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἔτη συναντῶμεν καὶ πάλιν τὰ Ἰωάννινα ἐν τῷ σιγιλλίῳ ἐκείνῳ τοῦ ἔτους 1020, δι' οὗ ἡ ἐπισκοπὴ αὐτῶν προσετέθη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀχρίδος. Κατέβαινον δὲ ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ πιθανῶς μέχρι τῆς περὶ τὰ Ἰωάννινα χώρας οἱ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα τὸ πρῶτον ἀναφερόμενοι ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις Βλάχοι. Οὗτοι, ἐκρωμανιθέντες ἀπόγονοι τῶν ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ ὑποταχθέντων ἀρχαίων Δακῶν, περὶ τὸν Ἴστρον καὶ τὸν Σάον πρότερον οἰκοῦντες καὶ νομαδικὸν διάγοντες βίον, κατήρχοντο κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἤπειρον, ἀνερχόμενοι ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου μετὰ τῶν κτηνῶν εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους καὶ ψυχροτέρους τόπους τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Βουλγαρίας.

Μαθὼν δὲ ὁ Ἀλέξιος τὴν κατὰ τῶν Ἰωαννίνων ἐπίθεσιν τοῦ Βοη-

μούνδου, ἔσπευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ νέας στρατιᾶς, ὅπως λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Γινώσκων δ' ἐκ τῆς παρὰ τὸ Δυρράχιον μάχης τὴν πυκνὴν σύνταξιν τῶν Νορμαννῶν μαχητῶν, ἐπενόησε τὴν κατὰ τὴν συγκροτηθησομένην μάχην χρῆσιν ἐλαφρῶν ἁμαξῶν, ἐχουσῶν ἐμπεπηγμένους τέσσαρας μακροὺς κοντοὺς καὶ ἐλαυνομένων ὑπὸ πεζῶν ὁπλοφόρων, χάριν διασπάσεως τῶν τάξεων τῶν πολεμίων. Ἀλλ' ὁ Βοημοῦνδος, προμαθών, καθ' ἃ φαίνεται, τὸ σχέδιον τοῦ Ἀλεξίου, μετέβαλε τὴν παράταξιν καὶ ἐματαίωσε τὸ στρατήγημα τοῦ βασιλέως· γενναίως δ' ὁμυνθεὶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἐνίκησε τὴν βασιλικὴν στρατιάν. Ὁ δὲ Κομνηνός, ἡττηθεὶς καὶ πάλιν, καθ' ἃ ἐν Δυρραχίῳ, ἔφυγε μὲν εἰς τὴν Ἀχρίδα, ἀλλὰ, συναθροίσας ἐν αὐτῇ τὴν στρατιὰν καὶ ἀφήσας εἰς τὸν ὁρμέστικον Πακουριανὸν τὴν φροντίδα νἀνασυντάξῃ τὰ λείψαν' αὐτῆς, ἔσπευσεν ἀκαταπόνητος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ. Στρατολογήσας δ' ἐκεῖ νέας δυνάμεις, παρέστη καὶ πάλιν ἀντιμέτωπος τοῦ Βοημούνδου, ὅστις ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐκ τῶν κυριευθέντων Ἰωαννίνων καταβῇ εἰς τὴν Ἄρταν καὶ ἐπολιόρκει αὐτήν. Ἀλλ' αἱ ἐπανειλημμέναι νῖκαι τῶν Νορμαννῶν εἶχον καταβάλει τὸ φρόνημα τῶν Βυζαντίνων, καὶ ὁ βασιλεὺς, ἡττηθεὶς καὶ πάλιν μετὰ τῶν νέων αὐτοῦ στρατευμάτων ἐν τῇ πρὸ τῆς Ἄρτης συγκροτηθείσῃ μάχῃ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Συνέβη δὲ ἡ νέα αὕτη μάχη πιθανῶς τὸ θέρος τοῦ 1082.

Κυριεύσας δὲ οὕτως ὁ Βοημοῦνδος τὴν ὅλην Ἤπειρον ἐπέστρεψε πρὸς βορρᾶν, καὶ, εἰσελάσας ἐκ νέου εἰς τὴν Μακεδονίαν, κατέλαβεν ἢ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν ὑποστρατήγων αὐτοῦ τὴν Ἀχρίδα, τὰ Σκόπια, τὴν Βέρροιαν, τὰ Σέρβια, τὰ Βοδηνὰ, τὰ Μόγλενα. Ἔπειτα δὲ τὸ μὲν πρῶτον προεχώρησεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, καὶ, καταλαβὼν τὰς Ἄσπρας Ἐκκλησίας, ἐνεστρατοπέδευσεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας· ἔπειτα δ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Καθ' ἅπαντα δὲ τοῦτον τὸν χρόνον οἱ Βυζαντῖνοι ἠπράκτουν, τοῦ βασιλέως παρασκευάζοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει νέαν στρατιάν. Μόνον δὲ περὶ αἰφνιδίας ἐπιθέσεως τοῦ Πακουριανοῦ μανθάνομεν, καταλαβόντος ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τὰ Μόγλενα καὶ κατεδαφίσαντος τὸ φρούριον αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Βοημοῦνδος, κύριον ὁρμητήριον ἔχων τὴν Καστορίαν, δὲν ἔπαυσεν ἐπεκτείνων τὰς ἐν Μακεδονίᾳ κατακτήσεις αὐτοῦ, εἰς ἃς προσέθηκε τὴν τῆς Πελαγονίας, ἧς τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ Μοναστήριον.

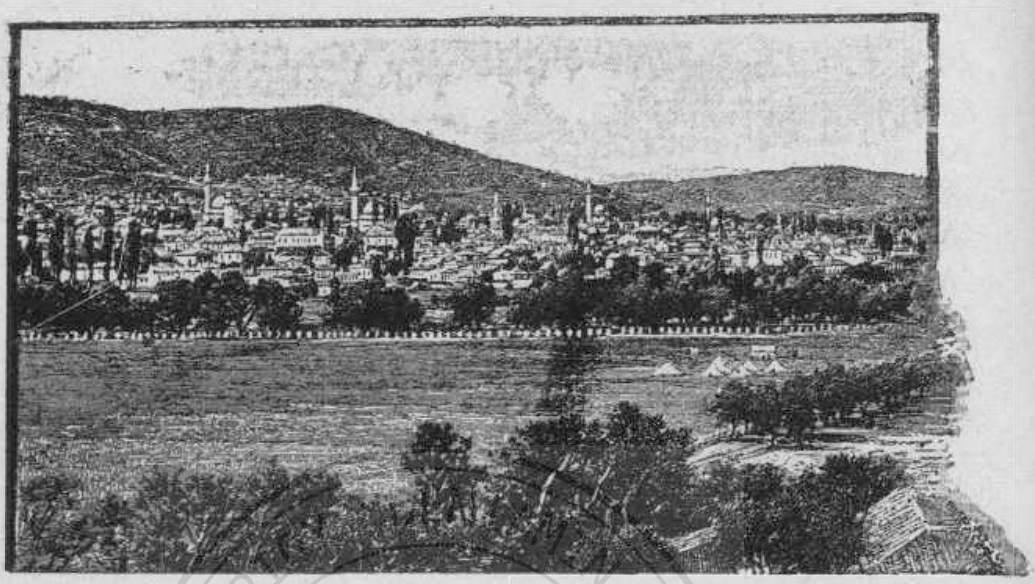

ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην ἐξάπλωσιν ἐν Μακεδονίᾳ, καταληφθέντων ἐξ ἐπιδρομῆς τῶν Τρικκάλων ὑπὸ μοίρας νορμαννικῆς, αὐτὸς ὁ Βοημοῦνδος τὴν 23 Ἀπριλίου 1083 ἔρθασε πρὸ τῆς Λαρίσης μετὰ συμπάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ ἤρχισε πολιορκῶν αὐτήν. Ἀλλ' ὁ φρούραρχος τῆς πόλεως Λέων Κεφαλᾶς ἀντέταξεν εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἀντίστασιν ἡρωϊκήν, ἔσπευσε δὲ νὰ μηνύσῃ τὸ ἄγγελμα τῆς πολιορκίας εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ὁ δὲ Ἀλέξιος ἐπί τινα μὲν χρόνον ἀνέβαλε τὴν ἐκστρατείαν· συμπληρώσας δὲ τὰς παρασκευὰς καὶ ἐνισχυθεὶς δι' ἐπικουρίας ἑπτακισχιλίων Τούρκων, σταλέντων εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμὰν, ἐξεκίνησε τέλος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Προχωρήσας δὲ μετὰ προφυλάξεως μέχρι τῶν Τρικκάλων, συνεκρούσθη μετ' οὐ πολὺ πρὸς τὸν Βοημοῦνδον πρὸ τῆς Λαρίσης, ἧς ἠπειλεῖτο ἡ ἐκ σιτοδείας μετὰ ἑξάμηνον ἤδη πολιορκίαν ἅλωσις, καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν διὰ στρατηγήματος, τελευτῶντος τοῦ Ὀκτωβρίου 1083.

Ἡ πρώτη δὲ αὕτη νίκη μετέβαλε ταχέως τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων, τῶν Νορμαννῶν μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Λαρίσης ἐκκενωσάντων τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἀποχωρησάντων εἰς τὴν Καστορίαν. Ὁ δὲ Ἀλέξιος συνεπλήρωσεν ἐπὶ τούτοις ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς ἣν μετέβη, τὰ διὰ τῶν ὅπλων ἐπιτευχθέντα διὰ δραστηρίων καὶ δι-

πλωματικωτάτων ὑπονομεύσεων τῶν κατὰ τοῦ Βοημούνδου δυσχρεστημένων Νορμαννῶν. Ἐχρεωστοῦντο δῆλα δὴ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατευομένους πολλοὶ ἤδη μισθοί. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν τὰ πράγματα προέβαινον εὐροοῦντα, ἡ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας μέθη καὶ τὰ ἐκ τῶν ἁλισκομένων πόλεων καὶ ἀγρῶν λάφυρα ἀνέστελλον τοὺς γογγυσμοὺς τοῦ στρατεύματος. Ἀλλ' ἡ ἀρξαμένη μεταστροφὴ τῆς τύχης κατέστησε τοὺς Νορμαννοὺς προθύμους νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ βασιλέως καὶ ἀξιώσωσι παρὰ τοῦ Βοημούνδου, ἀδυνατοῦντος νὰ ταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν, ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς εὕρεσιν χρημάτων. Πράγματι δὲ ὁ Βοημοῦνδος, πιεζόμενος ὑπὸ τῶν μισθοφόρων, ἀνεχώρησεν ἀρχομένου πιθανῶς τοῦ Νοεμβρίου, ἀναθεὶς τὴν μὲν φρούρησιν τῆς Καστορίας εἰς τὸν Φράγκον αὐτοῦ ὕπαρχον Βριέννιον, τὴν δὲ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Πελάβων εἰς τὸν Pierre d'Aulps, ὃν ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ὀνομάζει Πέτρον τοῦ Ἀλίφα.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἀλέξιος, ἐπιστρέψας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ἣν εἶχε μεταβῇ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βοημούνδου, ἐπετέθη κατὰ τῆς ὀχυρᾶς Καστορίας ἀπό τε τοῦ ἰσθμοῦ, δι' οὗ ἡ πόλις, κειμένη ἐπὶ χερσονήσου εἰσχωρούσης ἐντὸς τῆς παρ' αὐτῇ λίμνης, συνεδέετο πρὸς τὴν ξηράν, καὶ ἀπὸ τῆς λίμνης αὐτῆς. Διὰ δὲ τῆς ἐπιδειχθείσης ὑπὸ τῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα ταγμάτων ἀνδρείας καὶ τῆς δεξιότητος τοῦ δι' ἀκατίων μετὰ λογάδων ἀνδρῶν κατὰ τῆς βραχώδους ἀκροπόλεως ἐπιτεθέντος Γεωργίου Παλαιολόγου ἐπετεύχθη ἡ ἅλωσις τῆς Καστορίας. Ὁ δὲ Βριέννιος, ἀναγκασθεὶς νὰ παραδοθῇ, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀναλαβὼν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ κινήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ὅπλα κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ Πέτρος τοῦ Ἀλίφα προσεχώρησεν εἰς τὸν Ἀλέξιον μετὰ καὶ ἄλλων Νορμαννῶν· συμμετασχὼν δ' ἔπειτα τῆς πρώτης σταυροφορίας ἐπέστρεψεν εἰς Βυζάντιον, καὶ ὑπηρέτησε τὴν βασιλείαν, ἐγκατασταθεὶς ἐν Διδυμοτείχῳ τῆς Θράκης, ἔνθα εὑρίσκομεν ἐξηλληνισμένους τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ Πετραλείφας, ὧν ὁ οἶκος διατηρεῖται ἰσχυρὸς ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει μέχρι τῆς φραγκοκρατίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ Δυρράχιον εἶχεν ἤδη ἀνακτηθῇ δι' ἐνεργείας ἐπιτυχοῦς τοῦ ἡνωμένου στόλου τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Βυζαντίνων, καὶ τὸ Βυζάντιον ἐφαίνετο ὁριστικῶς ἀπαλλαγὲν τῶν ἐπιδρομέων. Διὸ χαίρων ἐπανῆλθεν ὁ Ἀλέξιος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 1 Δεκεμβρίου 1083. Τὴν δ' ὑστεραίαν ἐγεννᾶτο τὸ πρῶτον αὐτοῦ τέκνον, ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ἐκείνη, ἥτις ἔμελλε

μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς νὰ στήσῃ εἰς αὐτὸν ἐπιφανὲς μνημεῖον συγγράφουσα τὴν *Ἀλεξιάδα*, ἥτις εἶνε ἡ κυριωτάτη ἡμῶν πηγὴ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν κατὰ τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν.

κα΄.

Ὁ δεύτερος νορμαννικὸς πόλεμος.

Ἡ ἐν ἔτει 1083 ἀπὸ τῶν Νορμαννῶν ἀπαλλαγὴ τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε προσωρινὴ μόνον. Ὁ Ῥοβέρτος Γυισκάρδος ταχέως ἠδυνήθη οὐ μόνον τὴν ἐν Ἀπουλίᾳ ἀποστασίαν νὰ καταπαλαίσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰνακτήσῃ τὴν Ῥώμην, ἧς τὸ μέγιστον μέρος εἶχε καταλάβει ὁ Ἑρρῖκος, στεφθεὶς αὐτοκράτωρ· ἀναγκάσας δὲ αὐτὸν νὰναζεύξῃ πέραν τῶν Ἄλπεων, εἶχεν ἐγκαταστήσει πάλιν τὸν μετ᾽ οὐ πολὺ, τῇ 25 Μαΐου, ἀποθανόντα φίλον καὶ σύμμαχον πάπαν Γρηγόριον Ζ΄, ὃν ὁ Ἑρρῖκος δεσμεύσας ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῷ ἀρχαίῳ μαυσωλλείῳ τοῦ Ἀδριανοῦ, εἶχεν ἀντικαταστήσει διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ῥαβέννης Γυιβέρτου ὡς πάπα Κλήμεντος Γ΄. Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην κατάστασιν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πραγμάτων παρασκευάσας ὁ Ῥοβέρτος νέον στόλον ἐξ ἑκατὸν εἴκοσι πλείων ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ Ὑδροῦντος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1084, ἄγων καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τῶν τριῶν υἱῶν, Ῥογήρου, Βοημούνδου καὶ Γουϊδῶνος. Καὶ τὸν μὲν Ῥογῆρον καὶ Γουϊδῶνα ἔστειλεν εἰς τὸν Αὐλῶνα, ὅστις καὶ κατελήφθη ὑπ᾽ αὐτῶν, αὐτὸς δ᾽ ἔπλευσεν εἰς τὸν Βουθρωτὸν, σκοπῶν νὰ διαπεραιωθῇ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἵνα καταλάβῃ τὴν πόλιν, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ὁμοίως ἀποδοθῇ εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀνακτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ στόλου. Εὑρίσκομεν δ᾽ ἐκτοτε τὴν πόλιν ὀνομαζομένην Κορυφὼ ἀπὸ τῆς δικορύφου ἀκροπόλεως αὐτῆς. Ἀλλ᾽ ἀντίξοοι ἄνεμοι ἐκράτησαν τὸν Ῥοβέρτον ἐπὶ δύο μῆνας ἐν Βουθρωτῷ, μόλις δὲ τὸν Νοέμβριον ἠδυνήθη νὰ ἐπιχειρήσῃ μετὰ σύμπαντος τοῦ στόλου τὴν ἐπὶ τὴν νῆσον Κέρκυραν στρατείαν.

Ἀλλ᾽ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλέξιος εἶχεν ἀποταθῇ εἰς τὴν Βενετίαν, ζητῶν ἐκ νέου βοήθειαν· ἡ δὲ δαψίλεια τῶν εἰς τοὺς Βενε-

τοὺς ἐπὶ τοῦ πρώτου νορμαννικοῦ πολέμου χορηγηθέντων ἐμπορικῶν προνομίων καὶ τῶν εἰς τὸν δόγην Σέλβον ἀπογεμηθεισῶν τιμῶν προεκάλεσε τὴν πρόθυμον αὐτῶν ἀρωγήν. Διό, ὅτε ὁ Ῥοβέρτος διεπεραιώθη εἰς τὴν Κέρκυραν, εὑρέθη ἀντιμέτωπος τοῦ ἡνωμένου στόλου τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Βενετῶν ὑπὸ τὸν Βυζαντῖνον Μαυρίκιον καὶ τὸν δόγην Δομίνικον Σέλβον, ὅστις δὶς ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν προσέβαλε καὶ ἐνίκησε τὸν ἐν τῷ λιμένι τῆς Κασσιόπης παρὰ τὴν βορειοανατολικὴν ἄκραν τῆς νήσου ναυλοχοῦντα στόλον τοῦ Γυισκάρδου. Ἀλλ' ἡ προδοσία τοῦ πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς αὐτομολήσαντος Βενετοῦ Πέτρου Κονταρίνη παρεσκεύασε νέαν ἐπίθεσιν τοῦ ἀπτοήτου Ῥοβέρτου κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου παρὰ τὸν λιμένα αὐτῆς τῆς πόλεως Κερκύρας. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ταύτῃ ναυμαχίᾳ, ἥτις ὑπῆρξε φοβερά, ὁ στόλος τῶν Βενετῶν καὶ Βυζαντίνων ὑπέστη δεινὴν ἧτταν. Πλεῖστα τῶν βενετικῶν πλοίων ἐβυθίσθησαν, ἄλλα δὲ κατεσχέθησαν, καὶ περὶ τὰς δεκατρεῖς χιλιάδας πτωμάτων ἐκάλυψαν τὴν θάλασσαν. Ὠμότατος δ' ἐδείχθη ὁ Ῥοβέρτος πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους τῆς μάχης, ἄλλων μὲν πηρώσας τὰς ὄψεις, ἄλλους δὲ βινοτομήσας, ἄλλων δ' ἀποκόψας τὰς χεῖρας ἢ τοὺς πόδας ἢ ἀμφότερα.

Ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην νίκη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐπιτυχία τοῦ Ῥοβέρτου. Ἐπελθόντος τοῦ χειμῶνος, ὁ δοὺξ τῆς Ἀπουλίας ἀνέσυρε μὲν εἰς τὴν γῆν τὰς νῆας, διέσπειρε δὲ τὴν κατὰ γῆν στρατιὰν ἀνὰ τὰς ἠπειρωτικὰς παραλίας καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Βοντίτζης, ὡς ἐκαλεῖτο τότε ἡ Βόνιτσα· ἀλλὰ φοβερὰ ἐπιδημία ἐπήνεγκε μεγάλας ζημίας. Δεκακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι ἄνδρες ἀπέθανον ἐντὸς τριῶν μηνῶν, αὐτὸς δὲ ὁ Βοημοῦνδος ἀσθενήσας ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 1085 ὁ Ῥοβέρτος, θεωρῶν τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐν τῇ δυτικῇ θαλάσσῃ κατακτήσεων ἀναγκαιοτάτην ὡς ἀφετηρίαν πάσης παραιτέρας ἐνεργείας ἐναντίον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ ἐναντίον τῆς Κεφαλληνίας, ἥτις ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου θέματος τοῦ περιλαμβάνοντος τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους. Διὸ ἀπέστειλε κατ' αὐτῆς τὸν ἐκ τῆς Σιγελγαΐτης υἱὸν Ῥογῆρον, ὅστις ἤρχισε πολιορκῶν τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου ὡς πρόδρομος τοῦ πατρός. Συμπαραλαβὼν δ' ἔπειτα ὁ Ῥοβέρτος ἅπαντα τὸν στόλον, ἐξέπλευσε κατὰ τῆς Κεφαλληνίας. Ἀλλὰ, εὐθὺς ὡς ἔφθασε περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς νήσου τὸ καλούμενον

Ἀθέρα, κείμενον κατὰ τὰ βορειοδυτικώτατ' αὐτῆς, προσεβλήθη αἴφνης ὑπὸ πυρετοῦ ὀξέος. Δεινουμένης δὲ τῆς νόσου, ἀπεφασίσθη ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ στόλου εἰς τὴν Ἤπειρον· ἀλλὰ μόλις οὗτος ἔφθασεν εἰς τὰ βορειότατα τῆς νήσου, καὶ ὁ ἤδη ὑπερεβδομηκοντούτης Γυισκάρδος ἀπέθανε τῇ 17 Ἰουλίου ἐν τῷ λιμένι, ὅστις μέχρι καὶ τῆς σήμερον φέρει ἀπὸ τῶν μέσων αἰώνων τὸ ὄνομ' αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ παρακείμενον ἀκρωτήριον Βυισκάρδο. Λέγεται δὲ, ὅτι θνήσκων παρήγγειλεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ μὴ ἐγκαταλίπωσι τὸ πρόγραμμα τοῦ κατὰ τῆς Ἀνατολῆς πολέμου, ὅπερ εἶχεν αὐτὸς ἀναλάβει, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐπιδιώκοντες αὐτὸ πάσῃ δυνάμει.

Ἀλλὰ τό γε νῦν ἔχον ἡ πολιτικὴ διαθήκη τοῦ Γυισκάρδου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκπληρωθῇ. Ὁ φόβος μὴ ὁ ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος χειμῶνος ἐν Σαλερνῷ διατρίβων Βοημοῦνδος γείνῃ κύριος τῶν πραγμάτων ἐν Ἰταλίᾳ ἔπεισε τὴν συστρατευομένην χήραν τοῦ δουκὸς τῆς Ἀπουλίας νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν μετὰ τοῦ στόλου καὶ τῆς στρατιᾶς ἐπάνοδον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Βυζαντῖνοι μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Νορμαννῶν ἀνέκτων τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν παραλικῶν αὐτῶν κατακτήσεων ἐν τῷ θέματι Νικοπόλεως καὶ Κεφαλληνίας καὶ συνεδέοντο ὁσημέραι μᾶλλον πρὸς τοὺς Βενετοὺς, δεινὴ ἔρις ἔφερεν ἐν Ἰταλίᾳ εἰς διάσπασιν τὸν Ῥογῆρον καὶ τὸν Βοημοῦνδον, ἕως τέλος συνδιηλλάσσοντο, τοῦ Ῥογήρου λαμβάνοντος τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Ἀλλ' ὁ Βοημοῦνδος, ἀναγκαζόμενος νἀρκεσθῇ εἰς τὴν κτῆσιν τῆς Βάρεως, τοῦ Ὑδροῦντος καὶ τοῦ Τάραντος, δὲν ἔπαυσεν ἅμα θεωρῶν ἑαυτὸν ἐντολοδόχον τοῦ πατρικοῦ προγράμματος τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἥτις ἔμελλε νὰ ἴδῃ αὐτὸν ἐπωφελούμενον τὴν πρώτην σταυροφορίαν, ὅπως ἱδρύσῃ ἰδίαν ἡγεμονίαν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας ἐπὶ ζημίᾳ τῆς βυζαντιακῆς πολιτείας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔμελλον νὰ συμβῶσιν ἀργότερον· ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἠδύνατο νὰ θεωρήσῃ ἑαυτὸν ἐντελῶς ἥσυχον ἀπὸ τῶν Νορμαννῶν καὶ στρέψῃ τὸν νοῦν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Πατζινάκους οἵτινες ἐλυμαίνοντο τὸ κράτος.

κϐ΄.

Βυζάντιον καὶ Βενετία.

Βαρέα ὑπῆρξαν τἀνταλλάγματα, ἀνθ' ὧν ὁ Ἀλέξιος ἔτυχε τῆς συμμαχίας καὶ ὑποστηρίξεως τῶν Βενετῶν κατὰ τοὺς δύο νορμανικοὺς πολέμους. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διὰ τῶν ὅπλων κατακτήσεως ἠναγκάσθη νὰ παράσχῃ εἰς αὐτοὺς τοσαῦτα ἐμπορικὰ καὶ ναυτιλιακὰ προνόμια, ὥστε οἱονεὶ ἐπέτρεψε τὴν εἰσχώρησιν αὐτῶν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ μυστήρια τῆς βυζαντιακῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας καθ' ὅλου, καὶ, ἀνοίξας εἰς αὐτοὺς τοὺς λιμένας τῆς Ἀνατολῆς, ἐθέρμανεν ἐν αὐτοῖς τοῖς κόλποις τοῦ Βυζαντίου ὄφιν ἐπιφυλασσόμενον νὰ ἐκχύσῃ ἐν δεδεμένῃ ὥρᾳ τὸν ἰὸν αὐτοῦ κατὰ τοῦ εὐεργέτου. Καὶ ἄλλους δὲ κινδύνους ἐπήγαγον αἱ ἱδρυθεῖσαι ἐν τῷ κράτει ἀποικίαι τῆς Βενετίας καὶ ἄλλων δυτικῶν πολιτειῶν. Καὶ πρῶτον μὲν φανερὰ εἶνε ἡ αἰσθητὴ ἐλάττωσις τῶν εἰσπράξεων τῆς πολιτείας ἡ ἐπελθοῦσα διὰ τῆς παρασχεθείσης ἀτελείας εἰς τοὺς Βενετούς, δι' ὧν κυρίως διεξήγετο τὸ ἐξῆς ἡ πρὸς τὴν Δύσιν ἐμπορία. Προσέτι δὲ τοῦτο μὲν εἰσήχθησαν ἐκ τῆς Δύσεως πολλὰ ὀθνεῖα ἤθη καὶ ἔθιμα, συναναφυρθέντα μεταξὺ τοῦ ἱκανῶς ἤδη πολυμίκτου κυκεῶνος ἀλλοφύλων συνηθειῶν ἀπαγουσῶν τὴν βυζαντιακὴν κοινωνίαν καὶ πολιτείαν ἀπὸ χαρακτῆρος ἀκραιφνῶς ἑλληνικοῦ· τοῦτο δ' ἐξήγειρεν ἡ ἑκάστοτε κατὰ τὰς περιστάσεις προστασία τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πόλεως τὴν ἀντιζηλίαν ἐκείνων ὧν παρεβλάπτοντο τὰ συμφέροντα καὶ ἐδημιούργει ἐχθροὺς ἐποφθαλμιῶντας πρὸς τὴν βλάβην τοῦ ἄλλως ἑτεροδόξου Βυζαντίου. Τέλος δ' ἕνεκα τῆς πυκνῆς ἐπικοινωνίας διεδόθησαν κατὰ μικρὸν ἐν τῇ Δύσει πλεῖσται ὅσαι θαυμάσιαι διηγήσεις περὶ τοῦ πλούτου τῆς μεγίστης, πολυανθρωποτάτης καὶ ὀλβιωτάτης τῶν τότε πρωτευουσῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξέκαιον σὺν τῷ θαυμασμῷ τὸν φθόνον, τὴν ὑπονόμευσιν καὶ τὴν ἐπιβουλήν.

Ἀλλ' ὁμολογητέον, ὅτι πάντων τῶν κακῶν τούτων αἴτιος δὲν εἶνε ὁ Ἀλέξιος μόνος, διότι οὔτε διὰ μιᾶς παρουσιάσθησαν οἱ κίνδυνοι οὗτοι, ἀλλὰ κατὰ μικρόν, οὔτε ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ ἐξ ἀναπο-

δράστου ἀνάγκης πρὸς διάσωσιν τῆς κινδυνευούσης πολιτείας ὑποκύψας εἰς τὰς βενετικὰς ἀπαιτήσεις ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ ὁ ἐπιτρέψας τὴν ἐν μέσῳ τῷ βυζαντιακῷ κράτει ἐγκαθίδρυσιν τῶν ἐκ τῆς Δύσεως ἐκείνων ἐμπόρων καὶ ναυτίλων.

Ἤδη ἐνωρὶς εἶχον ἑλκύσει αἱ χῶραι τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους πλὴν τῶν Βαράγγων θιασωτῶν τοῦ Ἄρεως τοὺς ἐκ τῆς Δύσεως ἀπαδοὺς τοῦ Κερδῴου. Αὐτὸς δὲ ὁ βιογράφος τοῦ ὁσίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε ἀναφέρει ἤδη τὸν δέκατον αἰῶνα ἐμπόρους ἐξ Ἀκυληίας διατρίβοντας ἐν τῇ Λακεδαίμονι. Πρῶτοι δὲ συστηματικώτερον ἀρξάμενοι νὰ ἐπωφελῶνται ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐμπορίου δι' ἰδρύσεως ἰδίων παροικιῶν καὶ πρακτορείων ὑπῆρξαν οἱ κάτοικοι τῆς ἰταλικῆς Ἀμάλφης, ἣν συνήθως ἐκάλουν Μέλφην οἱ Βυζαντῖνοι. Ἡ πόλις αὕτη, ἔχουσα ἰδίους δόγας, ἐξηκολούθει τασσομένη ὑπὸ τὴν βυζαντιακὴν ἐπικυριαρχίαν μέχρι τοῦ 1073, ὅτ' ἐκάλεσε τὸν μετὰ τέσσαρα ἔτη καταλαβόντ' αὐτὴν Ῥοβέρτον Γυισκάρδον. Ἤδη δὲ περὶ τὸ 1042 ὑπῆρχεν ἰδία παροικία Ἀμαλφιτανῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν ᾗ ἐκέκτηντο ἴδια ἐργαστήρια καὶ ἰδίας ἐκκλησίας καὶ μονάς. Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Ἁγίῳ Ὄρει ἱδρύθη ἰδία μονὴ τῶν *Μολφιτῶν*. Ψυχὴ δὲ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει παροικίας μεσοῦντος τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος ἦτο Ἰωαννάλεων ὁ υἱὸς τοῦ Μαύρου, ἀνὴρ πλουσιώτατος καὶ δυνατώτατος, ὃν οἱ Βυζαντῖνοι ἀνέδειξαν ὕπατον καὶ πατρίκιον. Ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸ αὐτῶν τῶν Ἀμαλφιτανῶν ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἐγκαθιδρύοντο ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει σποράδες ἔμποροι ἐκ Βενετίας, ἥτις, θεωρουμένη τὸ πρῶτον, καθ' ἃ παρηκολουθήσαμεν, ἐξάρτημα τῆς ἐξαρχίας τῆς Ῥαβέννης καὶ ὑποτελὴς τοῦ Βυζαντίου, εἶχε κατὰ μικρὸν ἀποτινάξει τὸν ζυγὸν τῶν τοιούτων σχέσεων καὶ ἦτο ἀπὸ τοῦ ἑνάτου ἤδη αἰῶνος ἁπλῆ σύμμαχος τῶν Βυζαντίνων. Ἀλλ' αἱ πολύπλοκοι βυζαντιακαὶ τελωνειακαὶ διατυπώσεις καὶ οἱ βαρεῖς ἐξαγωγικοὶ φόροι, ἰδίως δὲ τὸ μονοπώλιον τῶν μεταξίνων καὶ χρυσοκεντήτων ὑφασμάτων καὶ αἱ συχναὶ ἀπαγορεύσεις τῆς δουλεμπορίας ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν παρεκώλυον τὴν ἐλευθεριωτέραν ἐν τῷ βυζαντικῷ κράτει ἐξάσκησιν τοῦ βενετικοῦ ἐμπορίου. Ἐν τούτοις ἤρχισε κατὰ μικρὸν συχνοτέρα ἐπικοινωνία, μάλιστα μετὰ τὴν ἐν ἔτει 999 ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατάκτησιν τῆς Δαλματίας, ἣν ἐπεκύρωσε Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος.

Ἀλλὰ πάντα τὰ πρότερον κτηθέντα ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἦσαν μικρά τινα παραβαλλόμενα πρὸς τὰ προνόμια τὰ παραχωρηθέντα εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Μαΐου 1082, ἣν ἀνενέωσαν ἔπειτα καὶ ἐπεκύρωσαν ὁ Μανουὴλ καὶ ἀργότερον ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης παρείχοντο μὲν πλούσια δῶρα εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Βενετίας, ἀπεδίδετο δὲ εἰς μὲν τὸν δόγην καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ ἡ προσωνυμία πρωτοσεβαστοῦ, εἰς δὲ τὸν πατριάρχην Βενετίας ἡ τοῦ ὑπερτίμου. Εἰς δὲ τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους παρείχετο καθ' ἅπαν τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἄδεια ἐλευθέρας πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς τῆς ἐμπολῆς αὐτῶν ἄνευ ἐπιθεωρήσεως τῶν ἐμπορευμάτων ὑπὸ τῶν τελωνειακῶν καὶ λιμενικῶν ἀρχῶν καὶ ἄνευ ἀποτίσεως οἱουδήποτε τέλους. Εὐρύτατος δὲ εἶνε ὁ κατάλογος τῶν λιμένων, οἵτινες ἠνοίγοντο εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν τῆς Βενετίας. Τούτων ἡ ἀναγραφὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς βορείου Συρίας διὰ τῆς Λαοδικείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἥτις μετ' ὀλίγα ἔτη ἔμελλε νὰποσπασθῇ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, κυριευομένη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων· ἔπειτα δὲ ἀναφέρονται ἐν Κιλικίᾳ τὰ Μάμιστρα, ἤτοι ἡ ἀρχαία Μοψουεστία, τὰ Ἄδανα καὶ ἡ Ταρσός, ἡ Ἀττάλεια τῆς Παμφυλίας, ἡ Στρόβιλος ἐν Καρίᾳ, ἧς ἡ σημασία ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις γίνεται καταδηλος καὶ ἐκ τοῦ συγχρόνου βίου τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου ἐν Πάτμῳ, ἡ Χίος, ἡ Ἔφεσος καὶ ἡ Φώκαια ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἐν δὲ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς θέμασι περιλαμβάνει ὁ κατάλογος πρῶτον μὲν ἐν τοῖς ἰλλυρικοῖς καὶ ἠπειρωτικοῖς παραλίοις τὸ Δυρράχιον καὶ τὸν Αὐλῶνα, τὴν ἀκαρνανικὴν Βόνδιτζαν καὶ τὴν νῆσον Κέρκυραν, ἔπειτα δ' ἐν Πελοποννήσῳ τὴν Μεθώνην, τὴν Κορώνην, τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Κόρινθον, ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι τὰς Θήβας καὶ τὰς Ἀθήνας, πρὸς δὲ τούτοις τὴν Χαλκίδα ἐν Εὐβοίᾳ καὶ τὴν Δημητριάδα ἐν τῷ Παγασητικῷ κόλπῳ, τὴν Θεσσαλονίκην, τὸ κυριώτατον μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐμπόριον τοῦ κράτους, τὴν Χρυσόπολιν ἐγγὺς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος, τὰς πόλεις τῆς Θράκης Περιθεώριον, Ἄβυδον, Ἀδριανούπολιν, Ἄπρων, Ἡράκλειαν ἢ Πέρινθον, Σηλυμβρίαν καὶ τέλος τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις δηλοῦται διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ὀνόματος Μεγαλόπολις. Ἀργότερον δὲ μόνον τῷ μὲν 1148 προσετέθησαν ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κύπρος, τῷ δὲ 1199 ἡ Ἀγχίαλος. Ἀξία δὲ μνείας εἶνε ὁπωσδήποτε ἡ παράλειψις τῶν κατὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου

Πόντου ἐμπορικῶν λιμένων, οἵτινες ὑποτίθεται, ὅτι ἐξηρέθησαν, ἴσως ὅπως μὴ παραδοθῇ εἰς χεῖρας τῶν Βενετῶν ἡ σιτεμπορία, καὶ τῶν Κυκλάδων ἢ τῆς Δωδεκανήσου, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντῖνοι, Αἱ νῆσοι αὗται μικρὰν ἔχουσι σημασίαν καὶ κίνησιν ἐπὶ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, διὸ καὶ σπανία εἶνε ἡ μνεία αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀνέκτησαν δ' ἀξίαν διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Βενετῶν καταλήψεως μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Λατίνων.

Κατὰ ταῦτα ὁ κατάλογος οὗτος τῶν πόλεων, ἐν αἷς ἐπετράπη ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀτελὴς διεξαγωγὴ τοῦ βενετικοῦ ἐμπορίου, παρέχει τελείαν σχεδὸν ἀπογραφὴν ἁπάντων τῶν βυζαντιακῶν ἐμπορίων τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος τελευτῶντος. Ἐξ αὐτοῦ δὲ δυνάμεθα νὰποκομίσωμεν ζωηρὰν εἰκόνα τῆς ἀναπτυχθείσης ναυτιλιακῆς καὶ ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς Βενετίας ἀνὰ τοὺς λιμένας τῆς Ἀνατολῆς. Πράγματι δέον νἀναλογισθῶμεν, ὅτι μετὰ μὲν τῆς Πίσης καὶ Γενούης δὲν εἶχεν ἔτι ἀναπτυχθῇ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία τοῦ Βυζαντίου, πολὺ δὲ ἀργότερον μόνον ἔμελλον νὰ ἐγκαθιδρυθῶσιν ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει παροικίαι Πισατῶν καὶ Γενουηνσίων, ὅτι δὲ οἱ Ἀμαλφιτανοὶ ἦσαν ἀπὸ τοῦ 1077 ὑπήκοοι τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου Νορμαννῶν καὶ κατὰ ταῦτα τὸ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐμπόριον αὐτῶν οὐ μόνον δὲν ἐπροστατεύετο τὸ ἑξῆς, ἀλλὰ καὶ παρεκωλύετο πάσῃ δυνάμει. Τὴν νέαν ταύτην ἐχθρικὴν πρὸς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀμάλφης στάσιν τοῦ Βυζαντίου δεικνύει ἡ ῥητῶς μαρτυρουμένη διάταξις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, δι' ἧς ὑπέβαλεν ἅπαντας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατέχοντας ἐργαστήρια Ἀμαλφιτανοὺς εἰς τὴν πληρωμὴν ἰδίου φόρου, ὃν ὤφειλον νἀποτίνωσιν εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Τοιαῦτα εὐρύτατα δικαιώματα χορηγηθέντα εἰς τοὺς Βενετοὺς οὐδὲν διέφερον μονοπωλίου ἀνοίγοντος εἰς αὐτοὺς ἀμύθητα κέρδη, προάγοντος τὴν δύναμιν τῆς βενετικῆς πολιτείας καὶ οἱονεὶ μεταθέτοντος τὸ κύριον κέντρον τῆς βαρύτητος αὐτῆς εἰς τὴν βυζαντιακὴν Ἀνατολήν, ἧς μέγα μέρος ἔμελλον νὰ κατακτήσωσι μετὰ πάροδον ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν μετὰ τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους καὶ ναυτίλους τὰ ὅπλα καὶ οἱ εὐπατρίδαι τῆς γαληνοτάτης πολιτείας.

κγ'.

Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς καὶ ἡ ἐκκλησία.

Ἀπόστολον ἅμα καὶ βασιλέα, τρισκαιδέκατον τῶν Ἀποστόλων ἀποκαλεῖ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ τὸν πατέρα, ἀναφερομένη εἰς ὅσα ὑπερεμάχησε τῆς πίστεως Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός. Παρ' ὅλην δὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐκφράσεως ἐνυπάρχει μεγάλη ἀλήθεια ἐν τῇ βεβαιώσει ταύτῃ, δι' ἧς ἡ θυγάτηρ ἤθελε νὰ παραστήσῃ τὸν αὐτοκράτορα ὡς πρόμαχον τῆς ὀρθοδοξίας. Καὶ τοιοῦτος πράγματι ἀναδεικνύεται ὁ Ἀλέξιος καθ' ὅλον τὸν βίον.

Ἡ εὐλάβεια αὐτοῦ πρὸς τὰ θεῖα ἦτο τοιαύτη, ὥστε μεταξὺ τῶν δύο πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς πολέμων ἐκάλεσεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Βλαχερνῶν συνέδριον τῶν συγκλητικῶν, τῶν μεγαλοβάθμων ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου, καὶ ἀπελογήθη ἐνώπιον αὐτοῦ διὰ τὴν ἐπὶ δανείῳ χάριν τοῦ νορμαννικοῦ πολέμου χρῆσιν ἱερῶν σκευῶν τῶν ἐκκλησιῶν, καταδείξας τὴν εἰς τὸ διάβημα ἐκεῖνο ἀγαγοῦσαν αὐτὸν ὑπερτάτην ἀνάγκην τῆς πολιτείας καὶ ἀναλαβὼν τὴν κατὰ δόσεις ἀπότισιν τοῦ ἀντιτίμου αὐτῶν. Οὐδὲ περιωρίσθη εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἐξέδωκε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1082 σωζόμενον χρυσόβουλλον *Περὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ τοῦ μὴ ἄλλοτέ ποτε ταῦτα κοινωθῆναι*, δι' οὗ ὁ βασιλεὺς ἐξέφραζε μὲν πικρὰν μετάνοιαν ἐπὶ τῷ βεβήλῳ αὐτοῦ τολμήματι, ἀπηγορεύετο δ' ἐν τῷ μέλλοντι οἱαδήποτε χρῆσις τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἱερῶν κειμηλίων, χαρακτηριζομένη ὡς ἱεροσυλία. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ὅμως οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἡ χρονολογία αὕτη ἡ φερομένη ἐπὶ τοῦ οἰκείου χρυσοβούλλου δὲν ἔχει ὀρθῶς καὶ ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις ἀναφέρεται εἰς βραδύτερον χρόνον, εἰς τὸ ἔτος 1089.

Ἀλλ' ἰδίως ἡ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας μέριμνα κατεφάνη ἐν τῇ σθεναρᾷ καὶ συστηματικῇ καταπολεμήσει τῶν ποικίλων αἱρέσεων αἵτινες ἐξεφύησαν ἐπὶ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ βασιλείας. Ἡ ἀρχὴ τῶν Κομνηνῶν, ἐφ' ἧς ἀνέρρωσε τὸ βυζαντιακὸν κράτος καὶ πάλιν ὑπὸ ἔποψιν πολιτικὴν καὶ κοινωνικήν, εἶνε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀξία λόγου διὰ τὴν κατ' αὐτὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων, ἅτινα εἶχον ἐκπέσει ἐν Βυζαντίῳ μετὰ τὰς ἡμέρας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἀλλὰ νέα πνευματικὴ ἠὼς ἄρχεται καὶ πάλιν ἐπιφαινομένη ἐπὶ τῆς

βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου. Ἡ νέα δ' ἐκείνη ἀρχαιομάθεια, ἡ τάσις τῆς ἐπιστημονικῆς ζητήσεως τῶν κατὰ τὴν φύσιν, ἡ ἐλευθεριωτέρα μελέτη ἡ τεινουσα νἀπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν τῆς παραδόσεως ἔχει ἀντιπρόςωπον τὸν Μιχαὴλ Ψελλόν, ὅςτις διέπρεψεν ἐν τοῖς γράμμασιν ὅσον ἔβλαψεν ἐν τῇ πολιτείᾳ. Τούτου δὲ μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ κυριώτατος αἱρεσιάρχης τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὁ Ἰωάννης Ἰταλός.

Ὁ Ἰταλὸς κατήγετο πράγματι ἐξ Ἰταλίας, εἶχε δὲ ζήσει ἐν Σικελίᾳ, ὁπόθεν εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ὅτε προςῆλθεν ὡς μαθητὴς εἰς τὸν Ψελλόν. Καίπερ δὲ κατὰ μικρὸν προαγόμενος ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Ῥώμην κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ· ἀλλ' ἐπανελθὼν ἔπειτα ηὐξήθη ταχέως, ἀναδειχθεὶς μετὰ τὸν Ψελλὸν ὕπατος τῶν φιλοσόφων. Δεινὸς δὲ ὢν περὶ τὴν διαλεκτικὴν, καίπερ ἔχων τι τὸ ξενόφωνον ἐν τῇ γλώσσῃ, καὶ ἰσχυρὸς ἅμα τοὺς βραχίονας, κατέφευγεν εἰς τὴν χειροδικίαν, ὅτε δὲν ἤρκει πρὸς ἐκνίκησιν τοῦ ἀντιπάλου τῶν λόγων ἡ πειθώ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον αὕτη ἦτο μεγάλη οὕτως, ὥςτε πλεῖστοι ὅσοι καὶ αὐτοῦ τοῦ κλήρου καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιφανῶν ἦσαν οἱ ὀπαδοὶ τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ, ἅτινα τέλος ἐφείλκυσαν τὴν προςοχὴν τῶν περισσοθρήσκων καὶ προεκάλεσαν τὴν καταγγελίαν αὐτοῦ ὡς αἱρετικοῦ ἤδη τῷ 1077, βασιλεύοντος τοῦ Μιχαὴλ Δούκα, οὗ ἡ προστασία ἀπήλλαξε δυσαρέστων ἐπακολούθων τὸν καταγγελθέντα. Ἀλλὰ τῷ 1082 ἀνενεώθη ἡ καταγγελία, ὁ δὲ Ἀλέξιος Κομνηνὸς διέταξεν ἀνακρίσεις καὶ ἐκάλεσε τὸν Ἰταλὸν πρὸ δικαστηρίου μικτοῦ ἐξ ἀντιπροςώπων τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συγκλήτου. Τέλος δὲ παρὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου ἐπιφύλαξιν, εἰ μὴ συμπάθειαν, πρὸς τὸν Ἰταλὸν, ἀνεθεματίσθη μὲν οὗτος τῇ 13 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀλλ' ἡ ἀμέσως ἔπειτα κατὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἀνῆκον ἅπαντες εἰς τὸν κλῆρον, ἐνεργηθεῖσα δίκη ἀπέληξε τῇ 11 Ἀπριλίου εἰς τὴν ἀθώωσιν αὐτῶν.

Καὶ ἐν μὲν τῇ συνειδήσει τῶν συγχρόνων ὁ Ἀλέξιος προβαίνων εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν ἐξελήφθη ὡς στῦλος τῆς ὀρθοδοξίας· ἀλλ' ἡ παρακολούθησις τῶν περὶ τῆς παιδείας τοῦ Ἰταλοῦ μαρτυριῶν καὶ ἡ μελέτη τῶν δέκα ἄρθρων τοῦ Συνοδικοῦ δι' οὗ κατεδικάσθη ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ καταδικασθεὶς ὡς αἱρετικὸς ἦτο ἐλευθερόφρων μελετητὴς, μὴ θεωρῶν ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν τὰ

διδάγματα τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας καὶ προσπαθῶν νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ θαῦμα διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Ἀλέξιος, ἐξακολουθῶν ἀνενδότως τὸ ἔργον τῆς στηρίξεως τῆς πίστεως, καὶ ἄλλως ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῆς ἑτεροδοξίας καὶ ἔπλησσεν αὐτὴν ἔνθα εὕρισκεν ἀνακύπτουσαν. Μεταξὺ δὲ τῶν μάλιστα σκανδαλιζόντων τὴν θρησκευτικὴν αὐτοῦ συνείδησιν ἦτο αἵρεσίς τις, ἐν ᾗ παρουσιάζεται πρωτοστατῶν Αἰγύπτιός τις μοναχὸς Νεῖλος ἐξερεθίζων τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ κράτους Ἀρμενίους εἰς ἑτεροδιδασκαλίας. Καὶ ἄλλως δὲ μεριμνῶν περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἀρμενίων ὁ βασιλεὺς ἰδίας προσοχῆς ἠξίωσε τὴν ταχέως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ διαδεδομένην αἵρεσιν ταύτην καὶ δι' ἰδίων διαλέξεων πρὸς τοὺς ἡγέτας τῆς ἀρμενικῆς αἱρέσεως Τιγράνην καὶ Ἀρσάκην, ὧν μία περιεσώθη μέχρις ἡμῶν, ἠγωνίσθη νὰ καταπολεμήσῃ τὰς περὶ μιᾶς φύσεως ἑτεροδοξίας τῶν Ἀρμενίων. Ἐμμενόντων δὲ τῶν ὀπαδῶν τῆς αἱρέσεως, συνεκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ τῷ 1094 σύνοδον καταδικάσασαν τὸν Νεῖλον καὶ τοὺς Ἀρμενίους. Σὺν αὐτοῖς δὲ κατεδικάσθη καί τις Βλαχερνίτης αἱρετικὰ διδάσκων.

Ἐν τῷ ἀγῶνι δ' ἐκείνῳ κατὰ τῶν Ἀρμενίων σθεναρὸς ὑπέρμαχος καὶ συναγωνιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος ὑπῆρξεν εἷς τῶν μάλιστα δοκιμωτάτων Ἀριστοτελικῶν τῶν χρόνων αὐτοῦ, ὁ Νικαίας Εὐστράτιος. Καὶ δὴ τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα, οὗ ἀντιπρόσωπος παρουσιάζεται ἀρχομένης τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου ὁ Ἰταλός, δὲν ἐξέλιπε καὶ μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν εἰς τὴν καταδίκην καθυπόταξιν αὐτοῦ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς πολιτείας. Πράγματι δ' ἐπὶ τῶν κατόπιν ἡμερῶν τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος βλέπομεν ἐξακολουθοῦσαν τὴν τάσιν ἐκείνην τῆς μελέτης τῶν ἀριστοτελικῶν μάλιστα διδαγμάτων, ἥτις ἄνευ παραμελήσεως καὶ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας κατεῖχε τοὺς Βυζαντίνους ἰδίως ἀπὸ τῆς πατριαρχίας τοῦ Ἰωάννου Ξιφιλίνου, καὶ μὴ παύουσαν τὴν ἀσχολίαν περὶ τὰς πλατωνικὰς συγγραφάς, ἧς εἰσηγητὴς εἶχε γείνει ὁ Ψελλός. Καὶ δὴ περὶ ἀριστοτελικὰς μελέτας διέτριψαν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσιος, ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων Θεόδωρος ὁ Σμυρναῖος καὶ μάλιστα ὁ μητροπολίτης Νικαίας Εὐστράτιος, ὧν τῶν διαπρεπεστάτων συγχρόνων θεολόγων καὶ φιλοσόφων.

Ὁ Εὐστράτιος ὡς φιλόσοφος μὲν ὑπεμνημάτισε συγγραφὰς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς θεολόγος δὲ διέπρεψε κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1112

γενομένην ἀπόπειραν προςπελάσεως τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἦτο ἡ δευτέρα γενομένη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου μετὰ προτέρας τινὰς διαπραγματεύσεις ἐπὶ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ (1088-1099). Ὑπὸ τοῦ πάπα Πασχαλίου Β' ἀποσταλεὶς τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων Πέτρος Γροσολάνος ἐξέθηκε διὰ μακρῶν πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Θ' τοῦ Ἀγαπητοῦ, τῆς συνόδου καὶ τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας τὴν διδασκαλίαν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ περὶ τῶν ἀζύμων. Ἀλλ' ὡς ἀντιπρόςωπος τῶν ἑλληνικῶν δογμάτων ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτοῦ ὁ ἡγούμενος Γάνου Ἰωάννης Φουρνῆς· ἰδίως δὲ διέπρεψεν ὡς προστάτης τῆς ὀρθοδοξίας διὰ σειρᾶς ὅλης λόγων ὁ Εὐστράτιος. Οὐδ' ἔμεινε ξένος τῆς συζητήσεως αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις *ἀμάξαις λογισμῶν τὸν ἄνδρα κατέκλυσε* κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Εὐστρατίου καὶ, πυρωθεὶς ὑπὸ ζήλου, ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Γροσολάνου ὥςπερ ἐξ ἐφόδου. Ὡς εἰκὸς δὲ, μετὰ τὰς τοιαύτας σφοδρὰς συζητήσεις ὁ ἀποκρισιάριος τοῦ πάπα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἄπρακτος, αἱ δύο ἐκκλησίαι ἔμειναν ἀπεσχισμέναι ὡς καὶ πρότερον, καὶ ὁ Ἀλέξιος ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ, ὅτι ἐστήριξε καὶ πάλιν τὴν ὀρθοδοξίαν.

Ἀλλ' ἐν τούτοις αὐτὸς ὁ Εὐστράτιος ὁ δὶς ἤδη, καθ' ἃ εἴδομεν, χρησιμεύσας εἰς τὸν Ἀλέξιον ὡς γενναῖος συναθλητὴς ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας διὰ τοῦ λόγου καὶ τῶν συγγραφῶν, ἀνέμιξεν εἰς τὰ κατὰ τῶν Ἀρμενίων ἔργα αὐτοῦ δοξασίας, αἵτινες χρόνου παρελθόντος κατεκρίθησαν ὡς αἱρετικαί. Ἐκινδύνευσε δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ὑπερμέτρῳ τῶν χρόνων ἐκείνων θρησκευτικῷ ζήλῳ νὰ καταδικασθῇ, ἀλλ' ἀπέφυγε τὸν κίνδυνον, καταδείξας, ὅτι αἱ δύο κατὰ τῆς τῶν Ἀρμενίων αἱρέσεως συγγραφαὶ αὐτοῦ εἶχον κυκλοφορήσει πρὸ τῆς ἀναθεωρήσεως αὐτῶν καὶ ὑποστᾶσαι παρεμβλήματα τῶν ἀντιγραφέων εἶχον δώσει ἀφορμὴν εἰς παρανοήσεις. Ἐνώπιον δὲ συνόδου, συγκροτηθείσης τῷ 1117, εἰς ἣν παρέστησαν πλὴν τοῦ τότε πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀγαπητοῦ ὁ Ἀλεξανδρείας Σάββας καὶ ὁ Ἀντιοχείας Ἰωάννης, συμπαρισταμένων καὶ τῶν ἐλλογιμωτέρων τῆς συγκλήτου, ἠθέτησε καὶ ἀνεθεμάτισε πᾶσαν ἐν ταῖς οὕτω διαδοθείσαις συγγραφαῖς περιλαμβανομένην κακοδοξίαν, καὶ ζητήσας συγγνώμην ἀπηλλάγη τῇ 26 Ἀπριλίου.

Εἰς δὲ τὰς πολλὰς τοῦ Ἀλεξίου προςπαθείας ὑπὲρ τῆς πίστεως

πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ πρὸς ἐπαναγωγὴν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν Παυλικιανῶν τῶν ἀνὰ τὴν Θράκην διεσπαρμένων, εἰς ἣν παμπληθεῖς εἶχον μετοικισθῆ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ. Τούτους διὰ μυρίων τρόπων καὶ αὐτοπροσώπου ἐν Φιλιππουπόλει ἐνεργείας προσεπάθησε νὰ συνάψῃ καὶ πάλιν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν.

Δραστηριωτάτη δ' ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τοῦ Ἀλεξίου καταπολέμησις τῆς νεοφανοῦς αἱρέσεως τῶν Βογομίλων, ἧς ἡγέτης ἦτο ὁ μοναχὸς καὶ ἰατρὸς Βασίλειος. Ἦτο δὲ οὗτος Βούλγαρος τὸ γένος, καὶ βουλγαρικὸν φέρει τὸ ὄνομα ἡ αἵρεσις, ἧς ὑπῆρξεν εἰσηγητής, σημαίνουσα τοὺς παρὰ θεοῦ ἠλεημένους. Ἐτάσσοντο δὲ περὶ τὸν Βασίλειον πλὴν δώδεκα μαθητῶν, οὓς ὠνόμαζεν ἀποστόλους, καὶ γύναια κακοήθη, οὐκ ὀλίγον συντελοῦντα εἰς ταχεῖαν ἀνὰ πᾶν τὸ κράτος ἐξάπλωσιν τῆς αἱρέσεως. Οἱ Βογόμιλοι, ὑποκρινόμενοι φανερῶς τοὺς ὀρθοδόξους, διέβαλλον τὴν ὀρθοδοξίαν ὑποκαθιστῶντες εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν κακοδοξίαν, κράμα ποικίλων αἱρετικῶν στοιχείων, οὐδένα ἴδιον ἔχουσαν δογματικὸν τύπον, ἀλλὰ συγκειμένην ἐκ διδασκαλιῶν τῆς ἀρχαιοτέρας αἱρέσεως τῶν Μασσαλιανῶν καὶ ἐκ τῶν διδαγμάτων τῶν Γνωστικῶν, Εἰκονομάχων καὶ Παυλικιανῶν. Ἀθετοῦντες πάσας τὰς μωσαϊκὰς βίβλους καὶ μόνον τὸ Ψαλτήριον καὶ τοὺς Προφήτας ἀποδεχόμενοι ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀντικαθιστάνοντες τὸ βάπτισμα διὰ τῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιθέσεως τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, καταργοῦντες τὴν θείαν εὐχαριστίαν καὶ ἀποδεχόμενοι λατρείαν τοῦ θείου ἄνευ ἱερῶν ναῶν καὶ εἰκόνων καὶ σταυροῦ καὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἁγίους, ἐσκανδάλιζον διὰ τῆς κακοδοξίας αὐτῶν τοὺς πιστούς, ὅτε ἤρχισαν γινωσκόμενα τὰ κατ' αὐτούς. Διὸ μετὰ μεγάλης ἐπιμονῆς ἐτράπη ὁ Ἀλέξιος ἐπὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν συλληφθεὶς προσήχθη ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ πρωτοστάτης τῆς αἱρέσεως Βασίλειος, ὅστις καὶ ὡμολόγησε τὰ πάντα εἰς τὸν αὐτοκράτορα, δολίως περιποιηθέντ' αὐτὸν, ἐν ᾧ συγχρόνως βασιλικὸς γραμματεύς, ὄπισθεν παραπετάσματος κεκρυμμένος, ἀνέγραφε τὰς ὁμολογίας τοῦ αἱρεσιάρχου. Ἔπειτα δὲ συνεκλήθη ἡ ὁμοίως κεκρυμμένη σύγκλητος καὶ ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Γραμματικὸς (1084 - 1111) καὶ οἱ ἔγκριτοι τοῦ κλήρου, μάτην δ' ὁ Βασίλειος ὑπερηφανεύσατο ἐνώπιον αὐτῶν τὰ ἴδια δόγματα. Μάτην δὲ πειραθέντος μετ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τοῦ αὐτοκράτορος νὰ

συνετίσῃ αὐτὸν διὰ παραινέσεων, ὁ Βασίλειος ἐμμένων εἰς τὴν κακοδοξίαν κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον. Οὐχ ἧττον δ' ἐτιμωρήθησαν οἱ εἰς τὴν αἵρεσιν ἐμμένοντες τῶν δώδεκ' αὐτοῦ ἀποστόλων καὶ ἄλλοι τῶν Βογομίλων. Οὕτω δὲ διωχθεῖσα ἡ αἵρεσις διετηρήθη μὲν ἔτι, ἀσθενῶς ὑποκρυπτομένη παρά τισι τῶν μοναχῶν, ἐπί τινας δεκάδας ἐτῶν, ἀλλὰ, μισουμένη ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων καὶ διωκομένη ἀνενδότως ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἐξέλιπε κατὰ μικρὸν τελείως, εὐδοκιμώτερον ἔδαφος εὑροῦσα παρὰ τοῖς Σλάβοις, παρ' οἷς ἐπέζησεν ἐπὶ μακρόν, ἕως συνεχωνεύθη εἰς ἄλλας σλαβικὰς αἱρέσεις.

Ἀλλὰ τοιαῦται ποικίλαι αἱρέσεις, σαλεύσασαι τὸ θρησκευτικὸν καθεστὼς ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου, παρώρμησαν τὸν περισσόθρησκον αὐτοκράτορα νὰ μεριμνήσῃ καὶ ἄλλως περὶ καταπολεμήσεως τῶν αἱρέσεων. Πρόσφορον δὲ πρὸς τοῦτο ἐθεώρησε τὴν σύνταξιν ἱστορικῆς καὶ δογματικῆς περὶ τῶν προγενεστέρων αἱρέσεων συγγραφῆς, ἣν ἀνέθηκεν εἰς τὸν Εὐθύμιον Ζιγαβηνόν, διαπρεπῆ μοναχὸν τῆς μονῆς τῆς Περιβλέπτου. Τὴν συγγραφὴν δὲ ταύτην ἐπέγραψεν ὁ Ζιγαβηνὸς *Παροπλίαν δογματικήν* καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ τοῦ θεολογοῦντος αὐτοκράτορος, παραδόντος εἰς αὐτὸν τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνηγμένην ὕλην, ὅπως συναρμολογήσῃ καὶ ταξινομήσῃ. Καὶ κύριον μὲν σκοπὸν εἶχεν ἡ συγγραφὴ τὴν χάριν τῶν μελλόντων βασιλέων καὶ ὑπηκόων αὐτῶν παρασκευὴν τῶν δογματικῶν ὅπλων πρὸς ἄμυναν κατὰ πάσης ἑτεροδιδασκαλίας· ἀλλ' ἀπαραγνώριστος ὅμως εἶνε καὶ ἡ τάσις αὐτῆς πρὸς ἀντεπίδρασιν ἐναντίον τῆς παρατηρουμένης νέας φιλοσοφικῆς κινήσεως, ἥτις καὶ παρὰ τὴν συγγραφὴν ταύτην δὲν ἔπαυσεν ἐλκύουσα τὰ πνεύματα τῶν ἐλευθερώτερον σκεπτομένων.

κδ'.

Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Εὐτύχημα διὰ τὸν Ἀλέξιον ὑπῆρξεν, ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἐπολέμει πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν στενοχωρίαν αὐτοῦ δύο τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἐνοῦμενοι ἠδύναντο νὰ περιαγάγωσι τὸ βυζαντιακὸν κράτος εἰς κίνδυνον πολὺ ἀνώτερον τοῦ ἐκ τῶν Νορμαννῶν. Οἱ δύο οὗτοι ἐχθροὶ ἦσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Πατζινάκαι.

Τούτων οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀφήσει ἐπί τινα χρόνον ἥσυχον τὸ Βυζάντιον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν Σουλεϊμὰν τὸν υἱὸν τοῦ Κουτλουμοὺς καὶ ἐξάδελφον τοῦ Μελικσὰχ συνθήκης τοῦ Ἀλεξίου, τοῦτο δ' ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων αὐτῶν ἐρίδων, αἵτινες ἀπέληξαν τὸν Ἰούλιον 1085 εἰς τὸν θάνατον τοῦ Σουλεϊμὰν, φονευθέντος ἐν μάχῃ πρὸς τὸν δεσπότην τῆς Δαμασκοῦ Τουτοὺς, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Μελικσάχ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον οἱ Τοῦρκοι ἐπεξετείνοντο κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἣν εἶχον σχεδὸν τελείως ἐγκαταλείψει οἱ Βυζαντῖνοι. Ἡ συνθήκη δι' ἧς ὁ ποταμὸς Δράκων ὡρίζετο ἐν τῷ βορρᾷ ὡς ὅριον μεταξὺ τῶν Βυζαντίνων καὶ τῶν Σελδσουκιδῶν τῆς Νικαίας δὲν ἐκώλυσε τὸν Σουλεϊμὰν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀντιοχείας, ἣν κατεῖχεν ὁ Φιλάρετος Βραχάμιος ὡς δῆθεν ὑποτελὴς τοῦ Βυζαντίου. Ὁ δ' ἐμφύλιος ἐκεῖνος πόλεμος μεταξὺ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τοῦ ἐξαδέλφου εἵλκυσε καὶ πάλιν εἰς τὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὴν προσοχὴν τοῦ Μελικσὰχ, ὅστις ἀπὸ τῆς εἰς τὸν Σουλεϊμὰν ἀναθέσεως τῆς περὶ τὸ Ἰκόνιον ἀρχῆς εἶχε τραπῇ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ τὴν διοργάνωσιν τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν. Ἦτο δὲ πράγματι ἀναγκαῖον νὰνανήψῃ ὁ Μελικσὰχ, ἐπειδὴ ἡ Μικρὰ Ἀσία ἐφαίνετο διαφεύγουσα τῶν χειρῶν αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σουλεϊμάν. Ἀποστασίαι κινδυνώδεις ἐφαίνοντο διαλύουσαι τὴν ἑνότητα τῆς ἀρχῆς τῶν Σελδσουκιδῶν. Ὁ Ἀβουλκασσὶμ ἐν Νικαίᾳ, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Πευλχάσης ἐν Καππαδοκίᾳ, ὁ Τζαχᾶς ἐν Σμύρνῃ εἶχον κηρύξει τὴν ἀπὸ τοῦ σουλτάνου Μελικσὰχ ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν.

Τὴν εὐκαιρίαν δὲ ταύτην τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων τῶν Σελδσουκιδῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπωφελούμενος, κατώρθωσεν ὁ Ἀλέξιος, τοῦτο μὲν συνθηκολογῶν μετὰ τοῦ Μελικσὰχ, τοῦτο δὲ συμπράττων μετὰ τοῦ Ἀβουλκασσὶμ καὶ μετὰ διπλωματικῆς τέχνης ἥκιστ' ἀπεχούσης τοῦ δόλου ἐργαζόμενος, νὰνακτήσῃ τὴν Σινώπην καὶ τὴν Νικομήδειαν. Ἀλλ' ἀπέτυχεν ἐν τῇ προσπαθείᾳ περὶ ἀνακτήσεως τῆς Νικαίας, ἣν εἶδε τέλος περιερχομένην εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Σουλεϊμὰν, τὸν Κιλιτζὶ Ἀσλάν.

Ἀλλὰ πολὺ δεινότεροι ὑπῆρξαν οἱ ἀγῶνες, οὓς ἠναγκάσθη νὰ ὑποστῇ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Τζαχᾶν, τὸν ἀμηρᾶν τῆς Σμύρνης. Νεαρὸς ὢν εἶχεν οὗτος ἀχθῆ αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Καβάσιλα πρὸς τὸν Βετανειάτην, ἀναδείξαντ' αὐτὸν πρωτονοβελίσσιμον. Καὶ

ἐπ' ἐκείνου μὲν ὑπηρέτησεν ὁ Τζαχᾶς τὸν αὐτοκράτορα πιστῶς, μεγάλων τυγχάνων παρ' αὐτοῦ δωρεῶν. Ἀλλ' ὅτε αὗται ἐξεκόπησαν σὺν τῇ ἀναρρήσει τοῦ Κομνηνοῦ, ὁ Τζαχᾶς, φυγὼν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους Τούρκους, ἀπέβη δεινὸς ἀντίπαλος τῶν Βυζαντίνων, ὧν εἶχε κατασκοπεύσει τὸν βίον καὶ καταμάθει τὰ τρωτὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονῆς. Διό, γινώσκων τὴν κατὰ θάλασσαν ἀδυναμίαν τοῦ Βυζαντίου, ἔπηξε πειρατικὸν στολίσκον, καὶ, παραλαβὼν πληρώματα ἐκ τῶν μικρασιατικῶν ἀκτῶν, ἔγεινεν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τῷ 1088 καὶ 1089 κύριος τῆς Φωκαίας καὶ τῶν Κλαζομενῶν, τῆς Λέσβου, τῆς Χίου, τῆς Σάμου καὶ τῆς Ῥόδου. Θρασυνθεὶς δ' ἐκ τῆς ἀποτυχίας τοῦ κατ' αὐτοῦ ἀποσταλέντος Νικήτα Κασταμονίτου, ἐμελέτησε τὴν διὰ τῆς συμμαχίας μετὰ τῶν ἤδη κατὰ τοῦ Ἀλεξίου κινηθέντων Πατζινάκων ἐπίθεσιν ἐναντίον αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, βλέπων αὐξανόμενον τὸν κίνδυνον, ἀπέστειλε τῷ 1090 κατὰ τοῦ τολμηροῦ ἀμηρᾶ μετὰ νέου στόλου τὸν γενναῖον πρὸς μητρὸς συγγενῆ Κωνσταντῖνον Δαλασσηνὸν καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Ὦπον, ὅστις πρότερον εἶχε διαπρέψει ἀνταγωνιζόμενος πρὸς ἕτερον Τοῦρκον ἀμηρᾶν, τὸν Ἐλχάνην, τοῦτον μὲν νικήσας καὶ ἀναγκάσας νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ δεχθῇ τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα, ἀνακτήσας δὲ τὴν Κύζικον καὶ τὴν Ἀπολλωνιάδα. Κατώρθωσε δὲ ὁ Δαλασσηνὸς μετὰ βαρὺν περὶ τὴν Χίον ἀγῶνα νὰ ἀνακτήσῃ ταύτην τὴν νῆσον, νὰ πλεύσῃ ἐπὶ τὴν Μυτιλήνην καὶ ἀναγκάσῃ τὸν Τζαχᾶν νὰ φύγῃ εἰς τὴν Σμύρνην.

Ἀλλὰ ταχέως καὶ πάλιν ἀποκτήσας στόλον ὁ Τζαχᾶς μεγαλείτερον ἢ πρότερον, κατέτρεχεν ἐκ νέου τὰ παρὰ θάλασσαν, καὶ, συμπληρώσας τὰς προγενεστέρας κτήσεις, ἔγεινε καὶ πάλιν ἐπικίνδυνος, ἐποφθαλμιῶν τὴν κτῆσιν αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου. Διὸ ὁ Ἀλέξιος, μὴ θεωρῶν ἐπαρκῆ τὴν ὑπὸ τοῦ Δαλασσηνοῦ κατὰ θάλασσαν καταπολέμησιν τοῦ Τζαχᾶ, ἀνεκάλεσεν ἐκ Δυρραχίου τὸν γυναικάδελφον Ἰωάννην τὸν Δούκαν καὶ προχειρίσας μέγαν δοῦκα τοῦ στόλου, ἤτοι ἀρχιναύαρχον, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν μετὰ τοῦ Δαλασσηνοῦ σύμπραξιν. Ἐπιμόνως δ' ἐργασθέντες ἐκυρίευσαν μὲν τὴν Μυτιλήνην, ἠνάγκασαν δὲ τὸν Τζαχᾶν ναποχωρήσῃ εἰς τὴν Σμύρνην καὶ κατέλαβον τὴν Σάμον καί τινας ἄλλας τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων νήσων. Συνέβησαν δὲ ταῦτα τῷ 1092.

Ἀλλὰ τὴν ἐξασθένησιν ἐκείνην τοῦ Τζαχᾶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῇ ἀμέσως ὁ βασιλεύς, ὅπως ἐκμηκήσῃ αὐτὸν τελείως, ἀναγκασθεὶς νὰ διαθέσῃ ἄλλως τὸν Ἰωάννην Δούκαν, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ σπεύσῃ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξίου μετὰ τοῦ στόλου εἰς τὰς νήσους Κύ-

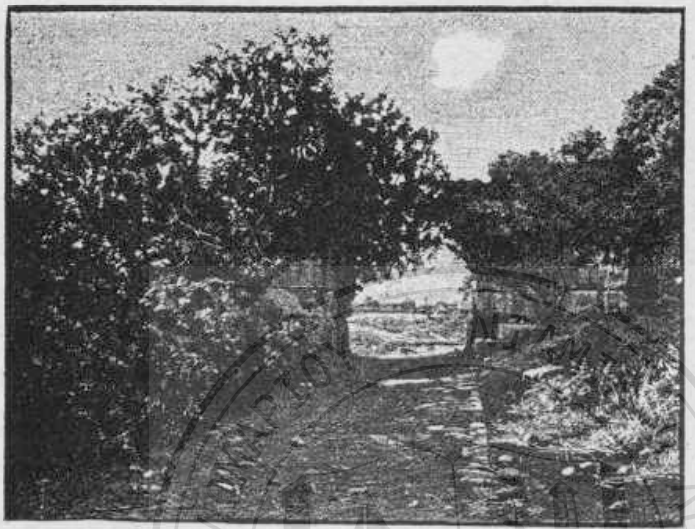

Η ΠΥΛΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑι

προν καὶ Κρήτην, ἐν αἷς εἶχον ἐκραγῇ ἐπίφοβοι ἀποστασίαι. Θέλων δὲ ὁπωσδήποτε ὁ Ἀλέξιος νἀπαλλαγῇ τοῦ Τζαχᾶ ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Κιλιτζὶ Ἀσλὰν, τὸν σουλτάνον τῆς Νικαίας, παραστήσας εἰς αὐτὸν, ὅτι ὁ πενθερὸς παρεσκεύαζε καὶ αὐτοῦ τὴν κατάλυσιν. Ὅτε δὲ ἀληθῶς ὁ Τζαχᾶς, στρατεύσας διὰ ξηρᾶς πρὸς βορρᾶν, ἐπολιόρκει τὴν Ἄβυδον, ἔτι μᾶλλον ἐπετάθησαν αἱ ὑπόνοιαι τοῦ Κιτζιλὶ Ἀσλὰν, ὅστις δὲν ἐδίστασε νὰ συμπράξῃ μετὰ τῶν Βυζαντίνων. Καὶ ὁ μὲν Δαλασσηνὸς ἔσπευσε κατὰ θάλασσαν πρὸς ἄμυναν τῆς Ἀβύδου, ὁ δὲ Κιλιτζὶ Ἀσλὰν ἐξεκίνησε κατὰ γῆν ἐναντίον τοῦ πενθεροῦ. Ὁ δὲ Τζαχᾶς, εὑρεθεὶς μεταξὺ δύο ἐχθρῶν, προετίμησε νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν γαμβρὸν, ἀγνοῶν τὰ παρ' αὐτοῦ βυσσοδομευόμενα κατὰ τοῦ πενθεροῦ. Πράγματι δὲ ὁ Κιτζιλὶ Ἀσλὰν, προσποιηθεὶς μετὰ τὴν προσέλευσιν τοῦ Τζαχᾶ τὸν φίλον, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς συμπόσιον καὶ μεθυσθέντα ἐφόνευσε διὰ τοῦ ἰδίου ξίφους. Οὕτω δὲ ἀπηλλάγη μὲν αὐτοῦ ὁ Ἀλέξιος, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς λοιποὺς Τούρκους ἕνεκα τῶν πολλῶν ἄλλων κινδύνων οὓς διέτρεχε τὸ κράτος.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Ἰωάννης Δούκας κατεπάλαιε τὸ αὐτὸ ἔτος 1093 τὴν ἀποστασίαν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου. Καὶ πρῶτον μὲν ἔπλευσεν εἰς τὴν Κρήτην, ἐν ᾗ ἀποστατήσας ὁ Καρύκης εἶχε κηρύξει ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον. Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ διάρκεια τῆς ἀποστασίας. Ὁ Καρύκης δὲν εἶχε, καθ' ἃ φαίνεται, κατορθώσει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς Κρῆτας. Διὸ ἅμα τῷ κατάπλῳ τοῦ ὑπὸ τὸν Δοῦκα στόλου εἰς τὴν Κάρπαθον, πρὶν ἢ ἀκόμη ἀφιχθῇ εἰς τὴν Κρήτην, οἱ Κρῆτες, μαθόντες τὸν ἐπίπλουν τοῦ στόλου, ἐφόνευσαν τὸν Καρύκην, καὶ, καταπλεύσαντος τοῦ Δούκα, παρέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν νῆσον.

Δυσκολωτέρα δὲ ὑπῆρξεν ἡ καθυπόταξις τῆς Κύπρου, ἣν εἶχε κινήσει εἰς ἀποστασίαν ὁ Ῥαψεμμάτης. Καὶ ἠδυνήθη μὲν ὁ Δούκας ἅμα καταπλεύσας νὰ καταλάβῃ ἐξ ἐφόδου τὴν Κυρήνειαν, ἀλλ' ὁ Ῥαψεμμάτης, πάραυτα συμπαραλαβὼν τοὺς ἐπαναστάτας, ἐστρατοπέδευσεν ἀνὰ τὰς ἀκρολοφίας τῆς Κυρηνείας. Ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν συγκροτηθεῖσαν μάχην εἰς τοὺς βασιλικοὺς αὐτομολία μοίρας ἑκατὸν ἀνδρῶν ἐκ τῶν τασσομένων ὑπὸ τὸν Ῥαψεμμάτην ἤρκεσε νὰ κλονήσῃ τὸν ἀπειροπόλεμον ἀποστάτην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἐτράπη τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Λεμησσόν, ὅπως εὑρὼν πλοῖον διασωθῇ εἰς τὴν Συρίαν. Ἀλλ' ὁ Μανουὴλ Βουτουμίτης, εἰς ὃν ἀνέθηκε τὴν δίωξιν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης Δούκας, συλλαβὼν αὐτὸν ἤγαγεν εἰς τὸν ἀρχιναύαρχον, ὅστις καὶ ἀπέστειλεν ἔπειτα εἰς τὸν βασιλέα μετὰ τῶν συναποστατησάντων αὐτῷ ἀθανάτων. Εἰς τὴν σύλληψιν δὲ ταύτην τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀποστασίας ἐπηκολούθησεν ἡ καθυπόταξις τῆς Λευκωσίας καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς νήσου. Μετὰ δὲ τὴν τελείαν κατάπνιξιν τῆς ἀποστασίας ἠθέλησεν ὁ Ἀλέξιος νὰσφαλίσῃ τὴν κατοχὴν τῆς Κύπρου, ἥτις μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀπώλειαν τῆς Συρίας ἔκειτο ἐπικαιρότατα πρὸς συγκράτησιν τῆς βυζαντιακῆς θαλασσοκρατίας. Διὸ ἀνέθηκε τὴν φρουρὰν τῆς νήσου εἰς ἄνδρα διαπρεπῆ, τὸν στρατοπεδάρχην Εὐμάθιον τὸν Φιλοκάλην, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀνέλθει εἰς ἀνώτατ' ἀξιώματα, προχρηματίσας μάγιστρος, δοὺξ καὶ πραίτωρ Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου.

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ
ΕΥΜΑΘΙΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟΚΑΛΟΥΣ
ΩΣ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ

κε'.

Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Πατζινάκαι.

Ἐν τούτοις δ' ἡ τιμωρία τῶν κατὰ τὸν νορμαννικὸν πόλεμον ἀπὸ τοῦ Ἀλεξίου ἀποσκιρτησάντων Παυλικιανῶν ἐνέβαλε τὸ βυζαντιακὸν κράτος εἰς νέους κινδύνους. Μεταξὺ τῶν παθόντων ἦτο καί τις τῶν ἄλλως τέως οἰκείων εἰς τὸν Ἀλέξιον, ὅστις, θέλων νὰ ἐκδικήσῃ τέσσαρας ἀδελφὰς ἀπαχθείσας καὶ ἀφαιρεθείσας τὰ ὑπάρχοντα κατὰ τὴν δίωξιν ἐκείνην, ἔφυγεν εἰς τὴν Βελιάτοβαν καὶ ἤρχισεν ἐκεῖθεν συγκεντρόνων περὶ ἑαυτὸν τοὺς μεταξὺ τοῦ Αἵμου καὶ τοῦ Ἴστρου οἰκοῦντας Πατζινάκας, οἵτινες ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἐτῶν ἔζων ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους. Αἱ δ' ἐπιδρομαὶ αὐτῶν εἰς τὴν Θράκην, ἐπεκτεινόμεναι μέχρις αὐτῆς τῆς Φιλιππουπόλεως, ἤρχισαν νὰ γίνωνται ὁσημέραι κινδυνωδέστεραι, καθ' ὅσον ἐνεπνέοντο καὶ ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ τῶν μετὰ τῶν ἐπιδρομέων συμπραττόντων παντοίων αἱρετικῶν, ἰδίως Παυλικιανῶν, Μανιχαίων καὶ Βογομίλων.

Ὁ δὲ Ἀλέξιος τὸ μὲν πρῶτον προσεπάθησε νὰναχαιτίσῃ τὴν νέαν ταύτην ὁρμὴν τῶν βαρβάρων διὰ γραμμάτων καὶ ὑποσχέσεων πρὸς τὸν Τραυλόν. Ἀλλὰ, βλέπων αὐτὸν μὴ μεταπειθόμενον καὶ μανθάνων τὴν ἀποστασίαν μὲν τῶν Βουλγάρων ἐν Δρύστρᾳ, τὴν διάβασιν δὲ τοῦ Ἴστρου ὑπὸ μεγάλου πλήθους Πατζινάκων καὶ Κομάνων, διέταξε τῷ 1086 τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν, ἤτοι ἀρχιστράτηγον, τῆς Δύσεως Πακουριανὸν νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Βρανᾶ. Καὶ ἐν μὲν τῇ συγκροτηθείσῃ ἐγγὺς τῆς Βελιατόβας μάχῃ ἡ στρατιὰ αὐτῶν ἡττήθη καὶ διεσπάρη, ἐφονεύθησαν δὲ ὅ τε Πακουριανὸς καὶ Βρανᾶς. Ἀλλὰ μετακληθεὶς ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὁ Ταΐκιος, μεθ' οὗ συνέπραξεν ὁ Οὐμβερτόπουλος ἄγων τοὺς περὶ αὐτὸν Νορμαννοὺς, ἠδυνήθη νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Φιλιππούπολιν, ἀπειλουμένην μετὰ τὴν παρὰ τὴν Βελιάτοβαν μάχην ὑπὸ τῶν βαρβάρων, καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰποχωρήσωσιν εἰς τὸν Αἵμον χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν δίωξιν αὐτῶν, ἅτε στερούμενος ἱππικοῦ.

Ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις τῶν βαρβάρων ἦτο μόνον προσωρινή. Τὸ δ' ἔαρ τοῦ ἑπομένου ἔτους 1087 εἰσώρμησε καὶ πάλιν στρατιὰ ὀγδηκοντακισχιλίων Πατζινάκων, Κομάνων καὶ Οὔγγρων ὑπὸ ἡγεμόνας

τὸν χαγάνον Τζελγοὺ καὶ τὸν μετὰ τῶν Πατζινάκων συμμαχήσαντα ἔκπτωτον βασιλέα τῶν Οὔγγρων Σολομῶντα. Ὁ δ' Ἀλέξιος ἀνέθηκε τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐπιδρομέων εἰς τὸν Νικόλαον Μαυροκατακαλὼν καὶ τὸν ἐκ τῆς Εὐφρατησίας ὁρμώμενον Βεμπετζιώτην, οἵτινες προσβαλόντες τοὺς πολὺ πολυαριθμοτέρους βαρβάρους ἐνίκησαν αὐτοὺς ἐν μάχῃ πολεμηθείσῃ κατὰ τὸ πολίχνιον τοῦ Κούλη, κείμενον κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Αἵμου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Τζελγοὺ ἐφονεύθη ἐν τῇ μάχῃ, οἱ δὲ Πατζινάκαι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην καὶ νὰ διαβῶσι πέραν τοῦ Αἵμου.

Ἀλλὰ καὶ ἡ λαμπρὰ αὕτη νίκη τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς δὲν ἤρκεσεν εἰς τὸν Ἀλέξιον. Θέλων δὲ ναπαλλαγῇ ὁριστικῶς τῶν βαρβάρων, οἵτινες ὁπωσδήποτε δὲν ἔπαυον δηοῦντες τὰ ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου, ἀπεφάσισε ναγάγῃ αὐτὸς ἐναντίον αὐτῶν στρατιὰν εἰς αὐτὰ τὰ παρίστρια. Ἡ δὲ στρατεία αὕτη, ἐπιχειρηθεῖσα μεσοῦντος τοῦ θέρους τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1087, ἦτο κατὰ πολὺ ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκὴ ἐναντίον τοῦ Σβιατοσλάβου ἐν ἔτει 972. Ὡς πρὸ ἑκατὸν δεκαπέντε ἐτῶν, οὕτω καὶ τώρα ἡ ἐναντίον τῶν βαρβάρων ἐπίθεσις ἔμελλε νὰ γείνῃ κατὰ τὸ αὐτὸ σχέδιον διά τε ὑπερβάσεως τοῦ Αἵμου καὶ εἰσπλου τοῦ πυρφόρου στόλου εἰς τὸν Δούναβιν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Καὶ πρῶτον μὲν εἰσέπλευσεν εἰς τὸν ποταμὸν ὁ στόλος ὑπὸ τὸν Γεώργιον Εὐφραβηνόν, οὗ ἡ ἐμφάνισις ἐνέπνευσε τοιοῦτον τρόμον εἰς τοὺς Πατζινάκας, ὥστ' ἀπέστειλαν πρεσβείαν ἑκατὸν πεντήκοντα ἀνδρῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον, ὅστις, ἐκκινήσας ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὑρίσκετο ἤδη τὴν 1 Αὐγούστου ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Τόνσου, παραποτάμου τοῦ Ἀξιοῦ. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, διιδὼν δόλον ἐν ταῖς προτάσεσι τῶν Πατζινάκων καὶ συλλαβὼν τοὺς πρέσβεις τῶν πολεμίων, ἔσπευσε πρὸς τὰ πρόσω, καὶ διέβη τὸν Αἷμον, ἐπιχειρῶν τόλμημα, εἰς ὃ ἀντετάσσοντο οἱ συνετώτεροι τῶν στρατηγῶν, ἀλλ' ὅπερ ἐτύγχανε τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν νεωτέρων καὶ τῶν ζωηροτέρων, ἐν οἷς ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος καὶ ὁ Νικόλαος Μαυροκατακαλών, ὃν συλληφθέντα παρὰ τῶν Πατζινάκων εἶχεν ἐξαγοράσει ὁ βασιλεὺς ἀντὶ λύτρων ἀδροτάτων. Καὶ προεχώρησε μὲν μέχρι σχεδὸν τοῦ Δορυστόλου, τῆς σημερινῆς Σιλιστρίας, ἀλλ' ἐγγὺς τῆς πόλεως ταύτης, συγκροτηθείσης παρὰ τὰς παραινέσεις τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ Μαυροκατακαλών μάχης, ἣν ἐπέσπευσεν

ἡ ὁρμὴ τῶν μετὰ τοῦ βασιλέως συστρατευομένων υἱῶν τοῦ ἄλλοτε βασιλέως Ῥωμανοῦ Διογένους, Νικηφόρου καὶ Λέοντος, ἠττήθη ἡ βασιλικὴ στρατιὰ καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν. Ὑπῆρξε δὲ ὁ ἀγὼν θερμότατος, ἐξ ἑνὸς μὲν ἀγωνιζομένων τῶν πεζῶν καὶ πολυπληθῶν ἱππέων τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀλεξίου, ἐξ ἑτέρου δὲ τῶν βαρβάρων, μαχομένων ἀπὸ ἁρμαμαξῶν, ἐφ' ὧν ἐφέροντο καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καὶ οἱ παῖδες. Μετέσχον δὲ τῆς μάχης πλὴν αὐτοῦ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἤδη μνημονευθέντων πορφυρογεννήτων υἱῶν τοῦ Διογένους, τοῦ Μαυροκατακαλῶν καὶ τοῦ Παλαιολόγου ὁ γενναῖος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξίου Ἀδριανός, δομέστικος ὢν τῆς Δύσεως, ὁ ἀδελφὸς τῆς αὐτοκρατείρας καὶ πρωτοστράτωρ Μιχαὴλ ὁ Δούκας, ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως καῖσαρ Νικηφόρος ὁ Μελισσηνός, ὁ Ταΐκιος καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς στρατηγοί. Οὕτως ὑπὸ ἔποψιν στρατηγῶν εἶχεν ἀντιπαραταχθῆ πρὸς τοὺς βαρβάρους ὅ τι ἔξοχον εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ τὸ Βυζάντιον, καὶ διὰ ταῦτα ὑπῆρξε πολὺ αἰσθητοτέρα ἡ ἧττα ἐν τῇ μάχῃ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος διὰ λαμπρῶν ἀνδραγαθιῶν. Ὀδυνηροτάτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τῶν πολεμίων κατάληψις καὶ αὐτῆς τῆς σημαίας ἥτις προηγεῖτο τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, τοῦ ὠμοφόρου τῆς Παναγίας, ὅπερ ἐκράτει αὐτὸς ὁ βασιλεύς.

Ἡ ἐκ τῆς ἥττης σύγχυσις ὑπῆρξε μεγάλη. Μόνον ἐν Βερροίᾳ τῆς Μακεδονίας ἔστη φεύγων ὁ Ἀλέξιος, καὶ διεπραγματεύθη ἐξ αὐτῆς μετὰ τῶν βαρβάρων τὴν ἐξαγόρασιν τῶν πολυπληθῶν αἰχμαλώτων, οὓς ἀπελύτρωσε λαβὼν τἀναγκαῖα χρήματα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ Βυζάντιον ἐσώθη ἐκ τοῦ κινδύνου, ὃν ἠδύνατο νὰ συνεπαγάγῃ ἡ μεγάλη παρὰ τὸ Δορύστολον ἧττα. Ἡ φοβερὰ ἐπιδρομὴ καὶ κατ' αὐτῆς ἴσως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίθεσις τῶν νικηφόρων Πατζινάκων, ἥτις ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ τὸ ἄμεσον ἐπακόλουθον τῆς νίκης αὐτῶν, ἀπεφεύχθη εὐτυχῶς. Οἱ σύμμαχοι τῶν Πατζινάκων, οἱ Κόμανοι, ὧν ἡγεῖτο ὁ Τατοῦς, καίπερ μὴ προφθάσαντες νὰ συμμετάσχωσι τῆς ἐν σπουδῇ πρὸς τὸν Ἀλέξιον συγκροτηθείσης μάχης, ἠξίωσαν οὐχ ἧττον τὸ ἀνάλογον μέρος τῶν λαφύρων. Ἀρνουμένων δὲ τῶν Πατζινάκων, ἐπῆλθε μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Κομάνων σύγκρουσις, καθ' ἣν ἐνίκησαν οἱ Κόμανοι. Ἕνεκα δὲ τῆς διαμάχης ταύτης τὸ Βυζάντιον ἀπηλλάγη μὲν πρὸς ὥραν τῶν ἡττηθέντων, ἀλλ' ἀπηλλάγη καὶ τῶν νικητῶν, οὓς ἡ ἔλλειψις τῶν ἐπι-

τηδείων ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια, διαπεραιουμένους τὸν Ἴστρον.

Τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος 1088 οἱ Πατζινάκαι διέβησαν καὶ πάλιν τὸν Ἴστρον, ἐπέκειτο δὲ καὶ ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τῶν Κομάνων, πνεόντων ἔτι μένεα ἐπὶ τῇ παρασπονδίᾳ τῶν Πατζινάκων. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, ἐπισείων τὸν φόβον συμπράξεως μετὰ τῶν Κομάνων, ἠδυνήθη νὰ ὁμολογήσῃ σπονδὰς μετὰ τῶν Πατζινάκων. Οὕτω δὲ τοῦτο μὲν διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, τοῦτο δὲ διὰ δωρεῶν καὶ τῆς διπλωματικῆς αὐτοῦ τέχνης κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ καὶ τοὺς Κομάνους προελάσαντας μέχρι τῶν στενῶν τῆς Μαρκέλλας ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου. Ἀλλ' ἅμα τῇ ἀποχωρήσει τῶν Κομάνων οἱ Πατζινάκαι ἀναθαρρήσαντες παρεσπόνδησαν, καὶ ἐπὶ δύο ἔτη μέχρι τοῦ 1090 ἐλυμαίνοντο τὴν Θράκην, προβαίνοντες ἐνίοτε μέχρι τῶν περιχώρων τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ δὲν ἔμενε μὲν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἄπρακτος ὁ Ἀλέξιος, ὃν συγχρόνως ἀπησχόλουν τὰ ἐν Ἀσίᾳ πράγματα καὶ ὁ πρὸς τὸν Τζαχᾶν πόλεμος, κατώρθουν δ' οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ νὰντιπολεμῶσι τοὺς βαρβάρους καὶ παρεμποδίζωσι κατ' ἀποσπάσματα τὴν ἐνίσχυσιν καὶ προχώρησιν αὐτῶν διὰ διαφόρων τοπικῶν νικῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀτυχίας ὑφίσταντο ἐν τούτοις τὰ βυζαντιακὰ ὅπλα, ὧν δεινοτάτη ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τὴν Χαριούπολιν τῆς Θράκης, τὸ σημερινὸν Ἀκρεμπόλ, ἥττα τῶν *ἀρχοντοπούλων*. Ἀπετέλουν δ' οἱ ἀρχοντόπουλοι οὗτοι ἐκλεκτὸν σῶμα δισχιλίων εὐγενῶν νεανιῶν, υἱῶν πολλαιμάχων, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου, οἱονεί τινα στρατιωτικὴν σχολήν, ἐξ ἧς ἔμελλον νὰ ἐξέρχωνται ἀξιωματικοί. Διὸ ἰδιαζόντως ὀδυνηρὸν ὑπῆρξεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ ἄγγελμα τοῦ φόνου τριακοσίων ἐξ αὐτῶν καὶ τῆς φυγῆς τῶν λοιπῶν. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἀξιόλογος ὑπῆρξεν ἡ νίκη τοῦ Ἀλεξίου περὶ τοὺς Χοιροβάκχους σὺ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως, κερδηθεῖσα τῇ 7 Φεβρουαρίου 1091.

Ἡ δὲ μακρὰ ἐκείνη παράτασις τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Πατζινάκων παρώρμησε τέλος τὸν Ἀλέξιον νὰ καταβάλῃ πάσας τὰς δυνατὰς προσπαθείας πρὸς ἐξολόθρευσιν αὐτῶν. Οὐδὲ περιωρίσθη εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἀλλὰ συμπαρέλαβε συμμάχους ὅσους πλείστους ἠδυνήθη. Ἤδη τῷ 1087 μετὰ τὴν παρὰ τὴν Σιλιστρίαν ἧτταν εἶχεν ἔλθει ἐν Βερροίᾳ εἰς συνεννόησιν πρὸς τὸν κόμιτα Φλάνδρας Ῥοβέρτον, ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ τάξῃ εἰς τὴν ὑπη-

ρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος πεντακοσίους Νορμαννοὺς ἱππεῖς. Πλὴν δ' αὐτῶν μετακληθέντων κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς μεγάλης ἐναντίον τῶν Πατζινάκων ἐκστρατείας ἐξ Ἀσίας, εἰς ἣν μετά τινας ἀναβολὰς εἶχον ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ Ῥοβέρτου, ἐστρατολόγησεν ὁ Ἀλέξιος Βουλγάρους, πρὸς δὲ τούτοις καὶ Βλάχους ἐκ τῶν ἤδη οἰκούντων παρὰ τὸν Ἀξιὸν καὶ τὸν Στρυμόνα. Ἀλλ' ἡ κυρία αὐτοῦ φροντὶς ὑπῆρξεν, ὅτε τέλος ἐξεκίνησεν ἐκ τῆς Αἴνου, ἡ σύμπραξις μετὰ τῶν Κομάνων, ἥτις καὶ ἐπετεύχθη διὰ φιλεφρονήσεων καὶ δώρων. Ὅτε δὲ τεσσαρακοντακισχίλιοι Κόμανοι προσῆλθον εἰς αὐτόν, ἐπερρώσθη δὲ καὶ διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἀντιπάλου στρατοπέδου αὐτομολίας σώματος πεντακισχιλίων ἀνδρῶν, συνεκρότησε παρὰ τὸ Λεβούνιον τῆς Θράκης, κείμενον οὐ μακρὰν τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου, κρατερὰν μάχην, ἥτις ἀπέληξεν εἰς φοβερὰν πανωλεθρίαν τῶν Πατζινάκων. Λαμπρῶς δὲ καὶ πάλιν διεκρίθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Ἀλέξιος, οὐχ ἧττον δ' αὐτοῦ οἱ συμμετασχόντες τῆς μάχης στρατηγοί, ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος, ὁ Κωνσταντῖνος Δαλασσηνὸς καὶ ὁ τῶν Νορμαννῶν ἐπικούρων ἡγούμενος Οὐμβερτόπουλος. Ὅτε δὲ δύσαντος τοῦ ἡλίου διέταξεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ σημανθῇ τὸ ἀνακλητήριον, τὸ μὲν πεδίον τῆς μάχης ἦτο ἐστρωμμένον ὑπὸ ἀπειροπληθῶν νεκρῶν, ἕκαστος δὲ τῶν νικητῶν εἶχε τριάκοντα καὶ πλέον αἰχμαλώτους, οἵτινες πάντες ἀπεσφάγησαν νύκτωρ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὃν κατέλαβεν εἶκτος πρὸς τοὺς ἡττημένους. Οὕτω τέλος διὰ τῆς ἀνδραγαθίας τοῦ Ἀλεξίου ἔθνος μυριάνδρων ἀπωλέσθη μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ, τῇ ἀξιομνημονεύτῳ ἐκείνῃ 29 Ἀπριλίου 1091. Ὅθεν καὶ ἔψαλλον παρῴδιον ἐπὶ τῇ νίκῃ οἱ Βυζαντῖνοι λέγον

διὰ μίαν ἡμέραν οἱ Σκύθαι τὸν Μάϊον οὐκ εἶδον.

Ὀλίγοι δὲ μόνον ὑπῆρξαν οἱ ἐκ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἀνδροκτασίας περισωθέντες Πατζινάκαι, οὓς μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων κατῴκισεν ὁ βασιλεὺς ἐν Μογλένοις τῆς Μακεδονίας, ἀποτελέσαντας ἴδιον τάγμα τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, συμμεῖναν ἐκ διαδοχῆς ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ· οἱ δὲ ἀποτελοῦντες αὐτὸ ἐκαλοῦντο Πατζινάκαι Μογλενῖται.

Οὐδ' ὑπῆρξεν ἁπλῆ ἡ νίκη τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Ἡττημένοι μὲν ἦσαν μόνοι οἱ Πατζινάκαι, ἀλλ' αἱ ἰαχαὶ τῶν νικητῶν καὶ οἱ ὁλολυ-

μοὶ τῶν φονευμένων κατὰ τὴν φοβερὰν νύκτα τῆς σφαγῆς ἐφόβησαν ἐπὶ τοσοῦτον τοὺς μετὰ τῶν Βυζαντίνων νικήσαντας Κομάνους, ὥστε τὴν αὐτὴν ἐκείνην νύκτα ἀπάραντες ἐτράπησαν πρὸς βορρᾶν, ὁδεύοντες τὴν φέρουσαν πρὸς τὸν Δούναβιν. Τὴν δὲ ὑστεραίαν ἅμα τῇ ἀνατολῇ ὁ Ἀλέξιος ἐγκατέλιπε τὸ πεδίον τῆς μάχης, φεύγων τὴν ἀπὸ τῶν πτωμάτων ἀφόρητον δυςωδίαν. Καθ' ὁδὸν δὲ μαθὼν τὴν φυγὴν τῶν Κομάνων ἔσπευσε ναποστείλῃ εἰς αὐτοὺς τὸ ἀνῆκον μέρος τῶν λαφύρων καὶ προπέμψῃ ἀσφαλῶς μέχρι τῶν στενῶν τοῦ Αἵμου.

Ὁ Ἀλέξιος, ἐπιστρέφων ἐντὸς τοῦ Μαΐου 1091 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἠδύνατο δικαίως νὰ καυχηθῇ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ νίκῃ κατὰ τῶν Πατζινάκων καὶ τῇ ἀπὸ τῶν Κομάνων ἀπαλλαγῇ.

κς'.

Οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Κόμανοι.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἐπολέμει πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς καὶ τοὺς Πατζινάκας ἐδόθη κατάλληλος εὐκαιρία εἰς τοὺς Σέρβους νὰ ἐνισχυθῶσι καὶ ἐπεκταθῶσι πρὸς ζημίαν τῶν Βυζαντίνων. Ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαηλᾶ Βοδῖνος ἤδη διὰ τῆς προδοτικῆς αὐτοῦ διαγωγῆς πρὸς τὸν Ἀλέξιον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀτυχοῦς πρὸς τὸν Ῥοβέρτον Γυισκάρδον παρὰ τὸ Δυρράχιον μάχης εἶχεν ἐπιδείξει τὰς δολίας αὐτοῦ διαθέσεις. Ἔκτοτε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκνίκησιν καὶ ἀποχώρησιν τῶν Νορμαννῶν ἐπωφελούμενος τὰς ἐπιθέσεις τῶν Πατζινάκων καὶ τῶν Κομάνων κατώρθωσε τοῦτο μὲν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Δαλματίας, τοῦτο δὲ νὰ ποιήσῃ ἐκποδὼν τοὺς μικροὺς ἀνὰ τὰ δυτικὰ τῆς Σερβίας τοπάρχας καὶ μοναρχήσῃ. Ὁ δὲ Ἀλέξιος δὲν ἔμενεν ἄπρακτος ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ἀλλ' ἀναδείξας δοῦκα Δυρραχίου τὸν Ἰωάννην Δούκαν ἔστησεν ἀντιμέτωπον τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων ἄνδρα γενναῖον, ὅστις, καρτερικῶς ἀνθιστάμενος πρὸς αὐτὸν, κατώρθωσε καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ ποτὲ τὸν Βοδῖνον.

Ἀλλ' ἀπολυτρωθεὶς ἔπειτα ὁ Βοδῖνος ἄγνωστον πῶς καὶ ὑπὸ τίνας ὅρους ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὰς ἐπιζημίους αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον ἐνεργείας. Οὐδὲ παρουσιάζεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1090 ὡς μόνος ἀντιπρόσωπος τῆς ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων ὁράσεως τῶν Σέρβων, ἀλλ' ἐκτὸς

αὐτοῦ ἢ μᾶλλον καὶ περισσότερον αὐτοῦ διακρίνεται ὁ Βολκάνος, ὃν ἄνευ λόγου ἐπειράθησάν τινες τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν νὰ θεωρήσωσιν ὄντ' αὐτὸν τὸν Βοδῖνον. Πιθανὸν δὲ φαίνεται, ὅτι ὁ Βολκάνος, εἷς ὢν τῶν Σέρβων τοπαρχῶν, κατώρθωσε νὰναδειχθῇ καὶ ἰσχύσῃ κατὰ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Βοδίνου. Ἐκφράζω μάλιστα τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἔργον διπλωματικῆς δολοπλοκίας τῶν Βυζαντίνων ὑπῆρξε πιθανῶς ἡ εἰς τὸν Βοδῖνον ἀντίταξις τοῦ Βολκάνου καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν τούτου ἐνίσχυσιν ἡ χάριν ἀντιπράξεως πρὸς αὐτὸν ἀπελευθέρωσις τοῦ Βοδίνου.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἦρχεν ἐν Δυρραχίῳ ὁ Ἰωάννης Δούκας, ἡ στρατηγικὴ αὐτοῦ δεξιότης, πιθανῶς δὲ καὶ ἡ διπλωματικὴ τέχνη συνεκράτουν τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Δαλμάτας. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἀλέξιος ἠναγκάσθη νὰνακαλέσῃ τὸν Δούκαν, ὅπως ἀντιτάξῃ αὐτὸν εἰς τὸν Τζαχᾶν, ὁ ἀντικαταστήσας αὐτὸν Ἰωάννης Κομνηνός, ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου, οὐ μόνον ἐξηλέγχθη ἀνίκανος νὰ ματαιώσῃ τὰ ἐπίβουλα σχέδια τῶν Σέρβων, ἀλλὰ καὶ ἐξήγειρε τὰς ἐπὶ προδοσίᾳ ὑπονοίας τοῦ θείου, διαλυθείσας διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Ἰσαακίου.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Ἀλέξιος, ὅστις εὑρίσκετο ἤδη ἐν Φιλιππουπόλει, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὴν ἀγγελθεῖσαν νέαν κίνησιν τῶν Σέρβων, μετὰ τὴν πρὸς τὸν ἀνεψιὸν συνδιαλλαγὴν καὶ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ διὰ φυλακίσεως τῶν ἐνόχων τιμωρίαν συνωμοσίας τεκταινομένης ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Γαβρᾶ, υἱοῦ τοῦ ἄρχοντος τῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀνακτηθείσης Τραπεζοῦντος Θεοδώρου, ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς ἀπὸ τῶν Σέρβων ἀμύνης. Πεζὸς δὲ διαβραμὼν ὅλον τὸν αὐχένα τοῦ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλουμένου Ζυγοῦ τοῦ διαιροῦντος τὴν Σερβίαν ἀπὸ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν, ἐφρόντισεν, αὐτὸς ἐπιστατῶν καὶ καταμετρῶν, περὶ φυλάξεως ἁπασῶν τῶν ὀρεινῶν διόδων, αἵτινες ἐκλείσθησαν καὶ ἐξησφαλίσθησαν τοῦτο μὲν διὰ διωρύγων, τοῦτο δὲ διὰ ξυλίνων πύργων καὶ πολιχνίων ἐκ πλίνθων ἢ λίθων ἔνθα ἦτο δυνατόν, ἀλλαχοῦ δὲ δι' οὐρανομήκων δένδρων ῥιζοτομηθέντων καὶ κατατεθέντων εἰς τὸ ἔδαφος πρὸς ἔμφραξιν τῶν παρόδων.

Οὐχ ἧττον ἔκτοτε καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἦτο ἀπησχολημένος ἐναντίον τοῦ Τζαχᾶ καὶ ἐμερίμνα περὶ καταπνίξεως τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ ἀποστασιῶν οἱ Σέρβοι δὲν ἔπαυσαν ἐνοχλοῦντες τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Ἀλλ' αἱ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν δὲν φαίνονται ἔχου-

σαι χαρακτῆρα σοβαρόν. Τῷ δὲ 1093, προχωρήσαντες μέχρι τοῦ πολιχνίου Λιπενίου, κειμένου περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, ἀνεχαιτίσθησαν μαθόντες τὴν ἔφοδον τοῦ αὐτοκράτορος, προβάντος μέχρι τῶν Σκοπίων. Ὁ δὲ Βολκάνος, ἐπιρρίψας τὴν εὐθύνην τῆς ἐπιδρομῆς αὐτοῦ εἰς ἐπεκδρομὰς τῶν Βυζαντίνων εἰς τὸ σερβικὸν ἔδαφος, ἀνέζευξε, ζητήσας συγγνώμην παρὰ τοῦ Ἀλεξίου, ὅστις ἐπέστρεψεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔπειτα ἐπανέλαβεν ὁ Βολκάνος τὰς ἐπιθέσεις αὐτοῦ καὶ ἐνίκησε τὸν Δοῦκα Δυρραχίου Ἰωάννην Κομνηνόν.

Ἡ νέα δὲ αὕτη ἀναθάρρησις τῶν Σέρβων ἔπεισε τὸν Ἀλέξιον νὰναλάβῃ ἐρρωμένως τὴν καταπολέμησιν αὐτῶν τὸν Φεβρουάριον 1094. Ἀλλ' ἐπί τινα χρόνον ἠναγκάσθη νὰ χρονοτριβήσῃ ἐν Μακεδονίᾳ ἕνεκεν ἀνακαλύψεως μεγάλης ἐναντίον αὐτοῦ συνωμοσίας, ἧς μετεῖχον ὁ πορφυρογέννητος Νικηφόρος Διογένης, ὁ Κεκαυμένος Κατακαλὼν καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Ταρωνίτης, μετ' ἀποτυχίας πειραθέντες κατ' ἐπανάληψιν τοῦ φόνου τοῦ βασιλέως. Ἐλέγετο δὲ συμπράττουσα κρύφα μετὰ τῶν συνωμωτῶν καὶ αὐτὴ ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία. Καταγγελθέντων δὲ τῶν βυσσοδευομένων ὑπ' αὐτῶν, ὁ Ἀλέξιος κατώρθωσε τὴν σύλληψιν τῶν ἐνόχων, ὧν ὁ μὲν Ταρωνίτης καθείρχθη, ὁ δὲ Διογένης καὶ ὁ Κατακαλὼν ἐστερήθησαν ἔπειτα καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῇ 29 Ἰουνίου. Μετὰ δὲ τὴν ὡς ἐκ θαύματος διάσωσιν αὐτοῦ ταύτην στρατεύσας ὁ αὐτοκράτωρ ἠνάγκασε τὸν Βολκάνον, φοβηθέντα τὴν ἐπέλευσιν τῆς πολυπληθοῦς αὐτοῦ στρατιᾶς, νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν ὁμήρους, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν τούτοις δ' ἅμα τῇ ἀπὸ τῶν Σέρβων καθησυχάσει ἠγγέλθη τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος πολὺ ἀπειλητικωτέρα ἐπιδρομὴ τῶν Κομάνων, οὓς εἶχεν ὑπονομεύσει κατὰ τοῦ Βυζαντίου, οὗ ἠξίου τὸν θρόνον, Ἀσιάτης ἀπατεών, προσποιούμενος, ὅτι ἦτο Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς τοῦ Ῥωμανοῦ Διογένους, εἰ καὶ ὁ πορφυρογέννητος οὗτος ἀδελφὸς τοῦ κατὰ τοῦ Ἀλεξίου σκευωρήσαντος Νικηφόρου εἶχε φονευθῇ πράγματι τῷ 1070 μαχόμενος περὶ τὴν Ἀντιόχειαν. Ὁ δὲ Ἀλέξιος, μαθὼν τὴν μέλλουσαν αὐτῶν ἐπιδρομήν, ἔσπευσε μετὰ στρατιᾶς εἰς τὴν Ἀγχίαλον. Ἐν τούτοις καὶ οἱ Κόμανοι διεπεραιώθησαν παμπληθεῖς τὸν Ἴστρον καὶ ἔπειτα διέβησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Βλάχων νομάδων τὰς κλεισωρείας τοῦ Ζυγοῦ καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Θράκην. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος δὲν ὤκνησε νὰ σπεύσῃ εἰς ἀναχαίτισιν αὐτῶν, προχωρούντων πρὸς νό-

τον καὶ προτιθεμένων νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Καὶ δὴ, ἀναθεὶς τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως ταύτης εἰς τοὺς εὐπατρίδας αὐτῆς, διέταξε τὸν Κωνσταντῖνον Εὐφορβηνὸν καὶ τὸν Μαναστρᾶν νὰ κυκλώσωσι τοὺς ἐπιδρομεῖς ἐκ τῶν ὄπισθεν, αὐτὸς δ' ὑπερημύνετο τῆς Ἀγχιάλου, ἣν καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσιν οἱ Κόμανοι. Ὁμοίως δὲ γενναίαν ἀντίστασιν ἀντέταξεν εἰς τοὺς πολεμίους ἡ φρουρὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἧς ἡγεῖτο ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος. Ἐν ᾧ δὲ κρατερὸς ἐτελεῖτο περὶ τὴν πόλιν ταύτην ἀγὼν, ὁ Ψευδοκωνσταντῖνος, συλληφθεὶς διὰ προδοσίας ἔν τινι πολίχνῃ οὐ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως κειμένῃ ἀπήχθη εἰς Τζουρουλὸν τῆς Θράκης, ἔνθα ἐξωρύχθησαν αὐτοῦ οἱ ὀφθαλμοί.

Ἡ δὲ σύλληψις τοῦ ψευδωνύμου υἱοῦ τοῦ Διογένους ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς διασπορᾶς καὶ τῆς ἥττης τῶν Κομάνων. Ὁ Ἀλέξιος, κατελθὼν ἐξ Ἀγχιάλου, ἐνίκησε τὸ πρῶτον παρὰ τὸ Ταυρόκωμον ἀπόσπασμα δωδεκαχιλίων Κομάνων, ἀρχηγὸν ἐχόντων τὸν Κιτζῆν, καὶ ἐφόνευσεν ἑπτακισχιλίους αὐτῶν. Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας ἐνικᾶτο εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ὡρῶν ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τὸ κύριον σῶμα τῆς κομανικῆς στρατιᾶς, ἥτις, τραπεῖσα εἰς φυγὴν, διέβη τὰς Σιδηρᾶς πύλας, ἀφ' οὗ ὑπέστη καὶ δευτέραν ἧτταν.

Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας, ἐπιστάντος ἤδη τοῦ χειμῶνος τοῦ 1094, ὁ νικηφόρος Ἀλέξιος ἐπέστρεφεν εἰς τὰ βασίλεια, χαίρων, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχεν ἀπαλλάξει ὁριστικῶς τὸ Βυζάντιον τῶν τε Πατζινάκων καὶ τῶν Κομάνων.

κζ'.

Ἡ διοίκησις ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Τὰ πραχθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου κατὰ τὰ δεκατέσσαρα σχεδὸν ἔτη ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως μέχρι τῆς τελείας ἐκνικήσεως τῶν Κομάνων εἶνε ἀληθῶς ἄξια θαυμασμοῦ. Διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῆς διπλωματικῆς αὐτοῦ τέχνης κατώρθωσε νὰ καθάρῃ τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος ἀπὸ ἐπικινδύνων ἐπιδρομέων, εἴτοι οἱ Νορμαννοί, οἱ Πατζινάκαι καὶ οἱ Κόμανοι, καὶ νὰ μειώσῃ αἰσθητῶς τὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ δύναμιν τῶν Σελδσουκιδῶν. Αἱ δὲ στρατιωτικαὶ αὐτοῦ ἐπιτυχίαι ὠφείλοντο μάλιστα εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ δεινότητα ὡς δεξιοῦ στρατηγοῦ καὶ γενναίου στρα-

τιώτου, εἰς τὴν δεξιότητα, πίστιν καὶ φιλοπατρίαν ἀξίων λόγου στρατηγῶν, εἰς τὴν ἐπιτηδειότητα μεθ' ἧς ἐπωρελήθη τοῦτο μὲν τὰς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ πολιτικὰς ἀνωμαλίας, τοῦτο δὲ τοὺς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐμφυλίους ἀγῶνας τῶν Τούρκων. Καὶ τὸ μὲν ἐξ ἀνατολικῶν κυρίως στοιχείων συγκροτούμενον ἰθαγενὲς στράτευμα ἐπέρρωσε πλὴν τῶν ἔκπαλαι εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου ὑπηρετούντων Βαράγγων διὰ τῶν προσληφθέντων Νορμαννῶν μισθοφόρων, ἐν ὥραις δὲ δεινῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας ἠδυνήθη νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ πράγματα διὰ τοῦ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν ἱεροῦ χρήματος οὕτως, ὥστε οὐ μόνον εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας κατώρθωσε νὰντεπεξέλθῃ, ἀλλὰ καὶ ἀδρὰ ποσὰ τοῦτο μὲν νὰ ὑποσχεθῇ, τοῦτο δὲ νὰποστείλῃ εἰς τὸν Ἐρρῖκον Δ'. Διὰ τῶν θαυμαστῶν δ' ἀληθῶς τούτων ἐνεργειῶν ἀνεδείχθη σωτὴρ τοῦ κράτους ἀπὸ τῶν ἰδίων κυρίως δυνάμεων, διατρανώσαντος καὶ πάλιν αὐτάρκειαν ἀξίαν θαυμασμοῦ καὶ ἐν μέσῳ τῶν δεινοτάτων περιπετειῶν.

Ἀρκεῖ δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς τοιαύτης αὐταρκείας τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους νἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἐν τοιούτοις κινδύνοις καὶ χάριν τοιούτων δαπανῶν νεωτέρα τις πολιτεία ἤθελε καταφύγει εἰς βαρέα ἐξωτερικὰ δάνεια, εἶα οὐδαμῶς βλέπομεν ὁμολογούμενα τότ' ἐν Βυζαντίῳ. Ὁ Ἀλέξιος ἠδυνήθη, καθ' ἃ εἴδομεν, καὶ αὐτὸ τὸ προσωρινὸν μέτρον τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν θησαυρῶν τῶν ναῶν νὰ καταργήσῃ ἔπειτα καὶ ἀναλάβῃ μάλιστα τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀποδόσεως τῶν ληφθέντων κατὰ δόσεις. Κατώρθωσε δὲ ταῦτα διὰ τῆς ἐξαιρέτου διατάξεως τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων καὶ νομισματικῆς μεταρρυθμίσεως. Συνίστατο δὲ ἡ νομισματικὴ αὕτη μεταβολὴ εἰς τὸ ἑξῆς. Τὸ ὑπάρχον χρυσοῦν *νόμισμα* ἢ ὑπέρπυρον εἶχε βάρος περίπου τεσσάρων γραμμαρίων καὶ ἡμίσεος καὶ ἀξίαν δώδεκα *μιλλιαρησίων*, ἤτοι ἀργυρῶν νομισμάτων. Ὁ δὲ Κομνηνὸς διέταξε πρὸς αὐτῷ τὴν χάραξιν νέου νομίσματος, ὅπερ ἐκλήθη *τραχὺ ἄσπρον νόμισμα* καὶ εἶχεν ἀξίαν πέντε μόνον μιλλιαρησίων. Ἀπεσκόπει δὲ ἡ χρῆσις τοῦ διπλοῦ τούτου νομίσματος, τοῦ δοκίμου καὶ τοῦ ἡμιχρύσου, πάντως εἰς οἰκονομικοὺς συνδυασμοὺς πρὸς πλουτισμὸν τοῦ δημοσίου ταμείου, οὓς δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῶν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ κυκλοφορία τοῦ διπλοῦ ἐκείνου νομίσματος ἐπήνεγκε σύγχυσιν οὐ μικρὰν ἐν τῇ φορολογίᾳ καὶ καταχρήσεις τῶν εἰσπρακτό-

ρων, ἃς ὁ Ἀλέξιος ἐπειράθη νὰ καταστείλῃ δι' ἐπανειλημμένων διατάξεων καὶ τῆς λεγομένης *νέας λογαρικῆς*.

Οἱ δὲ φόροι ἦσαν μὲν βαρεῖς, ἀλλὰ καθίσταντο ἔτι βαρύτεροι ἕνεκα τῆς ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν ἰδίων κτημάτων ἀναλαμβανομένης ὑποχρεώσεως τῶν εἰσπρακτόρων νὰ παρέχωσι τούτους εἰς τὸ δημόσιον πλήρεις καὶ ἄνευ καθυστερήσεων. Ἀρκεῖ δὲ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἐν ἔτει 1088 χάριν τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου ἐκδοθέντος χρυσοβούλλου, δι' οὗ παρεχωρεῖτο εἰς αὐτὸν ἡ νῆσος Πάτμος πρὸς κτίσιν μοναστηρίου καὶ ἐν ᾧ ἀναγράφονται οἱ φόροι, ὧν ἀπαλλάσσεται ἡ ῥηθεῖσα μονή, ὅπως πεισθῶμεν περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου ἐπιβεβλημένων εἰς τὸ ὑπήκοον φόρων. Τοῦτο δ' ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἐξάρωμεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δι' αὐστηρῶν διαταγῶν ἐφρόντιζε περὶ δικαίας εἰσπράξεως τῶν φόρων, ἐπιβαρύνων μᾶλλον τὰς ἀρχούσας τάξεις, ἐν δὲ τῷ ἀγῶνι τῶν πενήτων πρὸς τοὺς πλουσίους, ὅστις ὑπῆρξε μακρὸς ἐν Βυζαντίῳ, πάσῃ δυνάμει συντελῶν εἰς ἐπικούφισιν καὶ προστασίαν τῶν πενήτων.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀξία μνείας εἶνε ἡ μέριμνα τοῦ Ἀλεξίου περὶ παύσεως τῶν καταχρήσεων ἐν ταῖς μοναῖς, ἐκλαϊκεύσεως τῆς διοικήσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν καὶ καθ' ὅλου διατάξεως τῶν κατὰ τὰς μονάς. Οἱ δὲ λόγοι τῆς τοιαύτης τοῦ αὐτοκράτορος μερίμνης ἦσαν μὲν καὶ οἰκονομικοί, ἀλλ' ἀπέβλεπον καὶ εἰς τὴν εὐπρέπειαν καὶ ἠθικὴν δι' ἄρσεως τῶν ἐν ταῖς μοναῖς ἀμφοτέρων τῶν φύλων παρατηρουμένων σκανδάλων. Δὲν εἶνε δὲ τυχαία ἡ παρατήρησις, ὅτι τοιαῦται διατάξεις περὶ περιορισμοῦ τῶν ἐκ τοῦ μοναστικοῦ βίου κακῶν συμπίπτουσιν οὐ μόνον πρὸς τὰ ἐνεργηθέντα κατὰ τοὺς μεταρρυθμιστικοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν ἐπικράτησιν τῆς στρατιωτικῆς φατρίας, καὶ ἰδιάζουσιν οὐ μόνον εἰς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, τὸν Ἰωάννην Τζιμισκὴν καὶ τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνόν. Τέλος δ' εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας συνετέλει πως καὶ ἡ δήμευσις τῶν περιουσιῶν τῶν ἐνόχων κατὰ τὰς ἀνακαλυπτομένας συνωμοσίας, ἀντικαταστήσασα ὡς τιμωρία τὰς πρότερον ἐν τοιαύταις περιπτώσεσι τελουμένας θανατώσεις.

Πρὸς τὴν οἰκονομικὴν δὲ ταύτην ἀνόρθωσιν συνεβάδιζε καὶ ἡ ἀναδιοργάνωσις τῶν κατὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον. Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ παρέρχεται παντελῶς ἡ στρατιωτικὴ ἐκείνη κακοδαιμονία, ἥτις εἶχε κορυφωθῇ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἰδίως τοῦ αὐτοκράτορος

Κωνσταντίνου Δούκα. Οὐ μόνον ἡ οἰκονομικὴ εὐπραγία ἐπιφέρει αὔξησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καὶ προθυμοτέραν σύμπραξιν τῶν ξένων μισθοφόρων, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικαὶ μεταρρυθμίσεις ἐπάγουσι βελτίωσιν τοῦ ποιοῦ τῶν στρατευομένων. Οἱ μὲν στρατηγοὶ εἶνε φιλοπάτριδες καὶ δεξιοί, ἰδιάζουσαν δὲ καταβάλλει ὁ βασιλεὺς φροντίδα περὶ τῆς προσηκούσης ἀσκήσεως τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὴν περὶ μορφώσεως ἱκανῶν ἀξιωματικῶν μέριμναν αὐτοῦ δεικνύει ἡ ἵδρυσις τοῦ σώματος τῶν ἀρχοντοπούλων. Καὶ ἐν ᾧ τοιαῦτα τελοῦνται πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ, ἐπιρρωνύεται συγχρόνως τὸ Βυζάντιον καὶ κατὰ θάλασσαν. Οὕτω δ' ἐν ᾧ, ἀρχομένων τῶν πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς πολέμων, ἐκρίθη ἀπαραίτητος ἡ σύμπραξις τοῦ βενετικοῦ στόλου, κατὰ μικρὸν ναυπηγοῦνται ὁσημέραι πλείονα πλοῖα, καὶ ὁ βυζαντιακὸς στόλος παρίσταται ἑτοιμοπόλεμος ἐν τοῖς ἀγῶσι πρὸς τὸν Τζαχᾶν καὶ πρὸς τοὺς Πατζινάκας.

Περὶ ἓν τι δὲ καὶ μόνον χωλαίνει τὸ στράτευμα. Ἐπαισθητὴ δῆλα δὴ εἶνε ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ἱππικοῦ, ἣν περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου προεπάθησεν ὁ Ἀλέξιος ναναπληρώσῃ δι' ἀγορᾶς ἵππων ἐκ Συρίας, Μεσοποταμίας καὶ Ἀραβίας. Ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς καὶ Τούρκους, Πατζινάκας καὶ Κομάνους, περὶ ὧν ἔγεινεν ἤδη λόγος, ἡ ἔλλειψις αὕτη ἦτο μεγάλη. Αὕτη ὑπῆρξε τῶν κυριωτάτων αἰτίων τῆς παρὰ τὸ Δυρράχιον ἥττης, ἱππεῖς δὲ ὑπῆρξαν τὸ μόνον, ὅπερ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ 1087, τὸ ἔτος τοῦ πολυωδύνου πρὸς τοὺς Πατζινάκας ἀγῶνος, ἠρκέσθη νὰ ζητήσῃ ὁ Ἀλέξιος παρὰ Ῥοβέρτου τοῦ κόμητος τῆς Φλάνδρας.

Οὕτω διὰ τῆς ἀνορθώσεως τῶν οἰκονομικῶν, τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ, τῆς πήξεως στόλου καὶ τῆς ὑψώσεως τοῦ φρονήματος δεκατέσσαρα ἔτη ἤρκεσαν εἰς τὸν Ἀλέξιον, ὅπως ἐπιτελέσῃ μὲν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἀπαλλαχθείσῃ πάσης ἐπιδρομῆς, ἀληθῆ θαύματα, παρασκευάσῃ δὲ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ τὸ ἔδαφος πρὸς τελείαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ ἐπιληφθῇ καὶ τούτου τοῦ ἔργου διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων, νέα τροπὴ ἐδόθη εἰς τὰ πράγματα διὰ τῆς εἰς τὴν Ἀνατολὴν καταβάσεως τῶν σταυροφόρων.

κη'.

Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Δύσις.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἐπολέμει πρὸς τοὺς Γυισκάρδους αἱ σχέσεις τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν παπικὴν αὐλὴν ἦσαν τεταμέναι ἕνεκα τῆς μετὰ τοῦ Ῥοβέρτου ἐναντίον τοῦ Ἑρρίκου Δ' συμπράξεως τοῦ πάπα Γρηγορίου Ζ'. Ἀλλὰ μετὰ τὸν διάδοχον τούτου Βίκτωρα (1086-1087), ἀναβάντος τὸν παπικὸν θρόνον τοῦ Γάλλου μοναχοῦ τῆς μονῆς τοῦ Κλουνιακοῦ καὶ ἔπειτ' ἀρχιεπισκόπου τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Ὠστίας Οὐρβανοῦ Β' (1088-1099) ἀποκατεστάθησαν φιλιώτεραι σχέσεις μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ῥώμης, καὶ σκέψεις δ' ἀντηλλάγησαν ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ πάπα περὶ συνόδου ἥτις ἔμελλε νἀναλάβῃ τὴν περὶ τῶν ἀζύμων συζήτησιν. Καίτοι δ' αὗται εἰς οὐδὲν ἤγαγον ἀποτέλεσμα ἕνεκα τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀντίπαπα Γυιβέρτου (1080-1100) προκαλουμένου σχίσματος ἐν τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ, ὁμαλωτέρα ἀπέβη ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας οὕτως, ὥστε καὶ ζωηροτέρα ἀπόπειρα προσπελάσεως ἐπεχειρήθη ἔπειτα τῷ 1112 παπεύοντος τοῦ διαδόχου τοῦ Οὐρβανοῦ, Πασχαλίου Β', καθ' ἃ εἴδομεν ἤδη ἀνωτέρω.

ΟΥΡΒΑΝΟΣ Β'
ΕΙΚΩΝ
ΛΑΤΙΝΙΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Ἡ δὲ εἰρηνικωτέρα αὕτη τροπὴ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν καὶ τὸ γεγονὸς τῆς εἰς τὸν Ἀλέξιον ἀποστολῆς τῆς συμφωνηθείσης ἐπικουρίας τῶν πεντακοσίων ἱππέων καὶ τῆς δωρεᾶς ἑκατὸν πεντήκοντα ἵππων ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία ἱστορικῆς νοθείας καὶ παρανοήσεως περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν σταυροφοριῶν, ἥτις εἰς πολλὰς ἤγαγεν ἐρεύνας καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ σήμερον ἐπαρκῶς ἐξελεγχθεῖσα καὶ διευκρινηθεῖσα.

Σώζεται δῆλα δὴ ἐν λατινικοῖς χειρογράφοις τῶν μέσων αἰώνων ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου πρὸς τὸν κόμιτα Φλάνδρας Ῥοβέρτον, δι' ἧς προκαλεῖται στρατεία τῆς Δύσεως ἐπὶ τοὺς λυμαινομένους τὴν Ἀνατολὴν Τούρκους. Καὶ δὴ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἧς δὲν εὕρηται ἑλληνικὸν πρωτότυπον, ἀλλὰ μόνον μετάφρασις λατινική, περιλαμβάνεται ἐν ἐπιτομῇ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς πρώτης σταυροφορίας

(**Gesta Dei per Francos**) τῇ γραφείσῃ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Γάλλου Γυιβέρτου τοῦ ἡγουμένου τῆς ἐν Νοβιγέντῳ (**Nogent**) τῆς Γαλλίας μονῆς τῶν Βενεδικτίνων. Ὁλόκληρος δ' ἡ ἐπιστολὴ αὕτη περισώζεται ἐν πολλοῖς χειρογράφοις ἅτινα περιέχουσι τὴν Ἱεροσολυμιτικὴν ἱστορίαν (**Historia Hierosolymitana**) τοῦ ἐν Ῥήμοις τῆς Γαλλίας (**Reims**) ἡγουμένου Ῥοβέρτου. Τέλος δὲ μέρη αὐτῆς περιελήφθησαν εἰς τὴν περὶ τῶν νέων βασιλέων τῆς Γαλλίας (**Liber de modernis regibus Francorum**) συγγραφὴν Οὔγωνος τοῦ μοναχοῦ τοῦ Φλοριακοῦ (**Hugues de Fleury**), Γάλλου χρονογράφου τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Ἀλλ' ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι μόνον τἀποσπάσματα τοῦ Οὔγωνος συμπίπτουσιν αὐτολεξεὶ πρὸς τὸ κείμενον τῆς ὅλης ἐπιστολῆς, μεταξὺ δὲ ταύτης καὶ τῆς παρὰ τῷ Γυιβέρτῳ ἐπιτομῆς ὑπάρχουσιν οὐκ ἀνάξιαι λόγου διαφοραί.

Εἶνε δὲ ἡ ὁλόγραφος ἐπιστολὴ τριμερής. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει διατραγῳδοῦνται τὰ δεινὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀναγράφονται αἱ ἐν Ἀσίᾳ ἐπαρχίαι. Τὸ δὲ δεύτερον μέρος περιλαμβάνει ἀκριβῆ ἔκθεσιν τῶν κατὰ τοὺς κινδύνους τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀπειλουμένου ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῶν Πατζινάκων, καὶ περὶ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατακτήσεων τῶν Τούρκων. Τέλος δ' ἐν τῷ τρίτῳ μέρει περιέχεται αἴτησις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ πρὸς τὸν Ῥοβέρτον περὶ βοηθείας καὶ ἀναγραφὴ τῶν θησαυρῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ διασωζομένων ἁγίων λειψάνων.

Εἶνε λοιπὸν ἡ φερομένη αὕτη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ τοῦτο μὲν εἰκὼν τῶν δεινῶν, ὑφ' ὧν συνείχετο τὸ Βυζάντιον, τοῦτο δὲ κραυγὴ ὀδύνης καὶ αἴτησις ἐλέους παρὰ τῆς Δύσεως, προκαλουμένης νὰ ἐπέμβῃ πρὸς ἀπολύτρωσιν αὐτοῦ. Γίνεται δ' ἐν αὐτῇ λόγος περὶ Κωνσταντινουπόλεως ἰδίως καὶ παροδικῶς μόνον περὶ τοῦ Παναγίου τάφου. Καὶ ὅμως ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐθεωρήθη μέχρι τινός, παραδόξως δ' ὑπό τινων θεωρεῖται καὶ μέχρι τοῦδε, ὡς πρόκλησις πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὑπὸ τῶν Σελδσουκιδῶν ἀπὸ τοῦ 1077 κατεχομένου τάφου τοῦ Σωτῆρος καὶ ὡς κυριώτατα ἐπιδράσασα πρὸς ἐπιχείρησιν τῆς πρώτης σταυροφορίας.

Ἀλλὰ λόγοι ἰσχυροὶ ἤγαγον πολλοὺς ἐρευνητὰς εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ὀηθεν ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Ἀλεξίου δὲν εἶνε γνησία. Οὐ μόνον οὐδαμοῦ περιεσώθη τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον, ἀλλὰ καὶ τὸ φερόμε-

νον λατινικὸν κείμενον δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς μετάφρασις ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου διά τε τυπικοὺς λόγους, ἅτε μὴ ἀνταποκρινόμενον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῶν αὐτοκρατορικῶν γραμμάτων τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους ἐξωτερικούς. Τοιοῦτον ἔγγραφον, δι' οὗ ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου παριστάνεται οὐ μόνον ἐπαιτῶν ἔλεος ὑπὲρ τοῦ δεινοπαθοῦντος αὐτοῦ κράτους, πειρώμενος νὰ προσελκύσῃ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Δύσεως διὰ τοῦ δελεάσματος τοῦ πλούτου τῆς ἰδίας πρωτευούσης καὶ δίκην προαγωγοῦ προβάλλων τὴν σαγήνην τῆς ἀπαραμίλλου καλλονῆς τῶν Ἑλληνίδων, διότι καὶ τοῦτο προστίθεται ἐν τῇ ἐπιτομῇ τοῦ ἡγουμένου τοῦ Νοβιγέντου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ἀπεκδυόμενος τὰ κυριαρχικὰ αὐτοῦ δικαιώματα πρὸ τῶν προσδοκωμένων ἐπηλύδων ἐπικούρων, τοιοῦτον ἔγγραφον ἐσχάτης ταπεινώσεως καὶ ἐστερημένον πάσης ἀξιοπρεπείας καὶ ἠθικῆς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γραφείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν κατεδίκασαν ὀρθῶς τὴν ἐπιστολὴν ὡς πλαστὴν, ἐν τῇ Δύσει κατασκευασθεῖσαν, ὅπως παρασταθῇ αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος καλῶν εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος τοὺς σταυροφόρους, καὶ δικαιολογηθῶσι μὲν αἱ παρ' αὐτῶν ἐπὶ ζημίᾳ αὐτοῦ γενόμεναι κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν κατακτήσεις, ἐπιρριφθῇ δ' ἐπὶ τὸν αὐτοκράτορα ἡ μομφὴ κακοτροπίας καὶ παρασπονδίας. Μόνον δὲ περὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς, περὶ τοῦ τρόπου τῆς πλαστογραφίας καὶ τοῦ ζητήματος ἂν καὶ κατὰ πόσον πρὸς χάλκευσιν τῆς ψευδεπιστολῆς ἐχρησίμευσε κατὰ μέρος ὡς βάσις πραγματικόν τι εἰς τὴν Δύσιν ἀποσταλὲν γράμμα τοῦ αὐτοκράτορος ὑπάρχουσιν ἀμφισβητήσεις μεταξὺ τῶν τὴν νοθείαν ἀποδεχομένων ἐρευνητῶν. Τὰ δὲ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ὁ χαλκεύσας αὐτὴν ἀφωρμήθη, εἶνε πρεσβεία τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν κόμιτα Φλάνδρας, ἀναφερομένη εἰς τὴν δοθεῖσαν παρ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν ἀποστολῆς βοηθείας ἐκ πεντακοσίων ἱππέων, αἱ ἐν ἔτει **1091** συνεννοήσεις τοῦ Ἀλεξίου πρὸς τὸν πάπαν Οὐρβανὸν περὶ ἐπικουρίας ἐναντίον τῶν Κομάνων, ἡ εἰς τὴν Δύσιν διαβίβασις σχετλιασμῶν τῶν Χριστιανῶν τῆς Συρίας περὶ τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑφίσταντο παρὰ τῶν Τούρκων, ἡ χρησιμοποίησις ἀναγραφῆς τινος ἁγίων λειψάνων καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀκριβὴς γνῶσις τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ Ἀνατολῇ περὶ τὸ **1091**, ὑποτιθέμενον ἔτος

τῆς δῆθεν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου συντάξεως τῆς ἐν αὐτῇ τῇ Δύσει μόλις περὶ τὸ 1098 συρραφείσης ψευδεπιγράφου ἐπιστολῆς.

κθ'.

Ἡ πρώτη σταυροφορία.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἤδη, καθ' ὃν τὸ Βυζάντιον ἀπέβαλε τὰς ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεις, πολὺ δὲ μᾶλλον ἀφ' οὗ εἶχεν αὐξηθῇ ἡ μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐπικοινωνία πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἐμπόρων καὶ ναυτίλων τῆς Ἑσπερίας, συντελούσης μεγάλως καὶ τῆς ἀντιζηλίας τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ὁ δυτικὸς κόσμος καὶ ὁ ἀνατολικὸς εὑρίσκοντο ἐν λανθανούσῃ συγκρούσει. Ἡ Δύσις ἀφορμὴν ἐζήτει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, καθ' ἃ εἶχον ἀποδείξει αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Νορμαννῶν. Εἰς ταύτας δὲ τὰς ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου κατακτητικὰς διαθέσεις προσεπήρχοντο καὶ αἱ δεινολογίαι Ἑσπερίων εὐλαβῶν προσκυνητῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ περὶ τῶν δυσχερειῶν καὶ κινδύνων τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Παναγίου τάφου, τῆς βεβηλώσεως τῶν ἁγίων τόπων, τῶν παθημάτων τῶν Χριστιανῶν τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης ἀπὸ τοῦ χρόνου καθ' ὃν τοὺς Φατιμίδας εἶχον διαδεχθῇ ἐν τῇ κατοχῇ τῶν χωρῶν ἐκείνων οἱ Σελδσουκίδαι. Λόγοι δὲ θρησκευτικῆς γοητείας ἅμα καὶ θεοκρατικῆς ἐπιβολῆς καθίστανον τοὺς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης ποντίφικας ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Γρηγορίου Ζ' εὐεπιφόρους πρὸς τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ παραστῇ ὑπέρμαχος τῆς ἐν Παλαιστίνῃ ἀδικουμένης χριστιανωσύνης. Κατὰ ταῦτα λόγοι θρησκευτικοί, πολιτικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ συνετέλουν εἰς τὴν παρασκευὴν μεγάλης κινήσεως ἐκ τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἥτις, μέλλουσα νὰ διαρκέσῃ τρεῖς ὅλους αἰῶνας, ἦτο προωρισμένη νὰ μεταβάλῃ τελείως τὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐπιδράσῃ τὰ μέγιστα ἐπ' αὐτὰς τὰς τύχας τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους.

Οὕτως εἶχον τὰ πνεύματα ἐν τῇ Δύσει, ὅτε τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἐξήφθη ἔτι μᾶλλον διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ. Δύο σύνοδοι ἔν ἔτει 1095, ὧν προήδρευσεν αὐτὸς ὁ πάπας, ἤρκεσαν νὰνάψωσιν αὐτόχρημα πυρκαϊὰν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Καὶ εἰς μὲν τὴν

πρώτην, συνελθοῦσαν ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου ἐν Πλακεντίᾳ τῆς Ἰταλίας, παρέστησαν τετρακισχίλιοι κληρικοὶ καὶ τριακοντακισχίλιοι λαϊκοί. Πολὺ δὲ πολυπληθεστέρα καὶ σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ συγκληθεῖσα ὑπερμεσοῦντος τοῦ Νοεμβρίου ἐν Κλαρομοντίῳ (**Clermont**) τῆς Γαλλίας. Δεκατέσσαρες ἀρχιεπίσκοποι, διακόσιοι εἰκοσιπέντε ἐπίσκοποι καὶ πεντακόσιοι ἡγούμενοι πλὴν ἀπειραρίθμων κατωτέρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν συμμετέσχον τῆς συνόδου ταύτης, συγκροτηθείσης ἐν ὑπαίθρῳ ἕνεκα τῆς πολυανθρωπίας. Ἡ σύνοδος μετὰ τὴν λύσιν διαφόρων ζητημάτων ἐσωτερικῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, δι' ὧν συνεπληρώθη τὸ ἀρξάμενον ἐν Πλακεντίᾳ ἔργον, καὶ τὴν κήρυξιν τῆς ἱερᾶς ἐκεχειρίας ὡς νόμου ἐκκλησιαστικοῦ, ἤκουσε μετὰ συγκινήσεως τοῦ πάπα ἐξαγγέλλοντος τὰς κακουχίας ἃς ὑφίσταντο οἱ πιστοὶ παρὰ τῶν Τούρκων ἐν Ἀσίᾳ, διατραγῳδοῦντος τὰ δεινοπαθήματα τῶν προσκυνητῶν καὶ τὴν βεβήλωσιν τοῦ Παναγίου τάφου. Ἱερὸς δ' ἐνθουσιασμὸς κατέλαβε τὰ πλήθη, ὅτε ὁ ποντίφιξ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τούτων τῶν δεινῶν καὶ ἀποτροπὴν τῶν κινδύνων, οὓς διέτρεχεν ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ αὐτὴ ἡ Δύσις ἐκ τῆς ὁρμῆς τῶν ἀπίστων, ἐκήρυξε τὸν ἱερὸν πόλεμον καὶ παρώρμησεν εἰς καθολικὴν ὁπλοφορίαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν καὶ νέον ὁξασμὸν τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος.

Γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ὑπῆρξεν ἡ μυριόστομος ἐν μέσῳ δακρύων κατανύξεως καὶ περισσοθρήσκου φανατισμοῦ ἀπάντησις εἰς τοὺς λόγους τοῦ πάπα, οἵτινες ἀντήχησαν ὡς φωνὴ ἀποκαλύψεως εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ὑπὸ τῆς πίστεως ἐμπνεσμένων. Ἀπειροπληθεῖς δὲ ὑπῆρχον οἱ σπεύδοντες νὰ ταχθῶσιν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἐκκλησίας, ἥτις διὰ διαφόρων ἐπικουφισμῶν καὶ ἐγγυήσεων περὶ τῆς περιουσίας τῶν στρατευομένων διηυκόλυνε τὸ ἔργον τῶν νέων στρατιωτῶν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ δὲ σύμβολον τοῦ σωτηρίου πάθους, ὁ σταυρός, προσραπτόμενος ἐρυθρὸς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου τῶν στρατευομένων ἐλευθεροῦντων τοῦ Παναγίου τάφου, ἀνέδειξεν αὐτοὺς σταυροφόρους καὶ ἐχαρακτήρισε τὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν στρατείαν αὐτῶν ὡς σταυροφορίαν.

Εἰς δὲ τὴν ἐπίσημον παρὰ τοῦ πάπα πρόκλησιν προσεπῆλθε συνεπίκουρος, μέχρι τῶν κατωτάτων στρωμάτων ἐξικνουμένη, ἡ ἐνθουσιώδης φωνὴ ἁπλοῦ μοναχοῦ, ὑποστηρίξαντος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἔργον μετὰ δραστηριότητος ἐνθέου καὶ ἐπιτυχίας ἐξαιρέτου. Ὁ ἀφανὴς οὗτος καὶ θρησκομανὴς μοναχὸς ἦτο ὁ ἐξ Ἀμβιανοῦ (**Amiens**) τῆς Γαλλίας Πέτρος ὁ Ἐρημίτης, ὅστις καὶ *κουκουλλᾶτος*, καθ' ἃ

φαίνεται, παρωνυμεῖτο λατινιστὶ ἐκ τῆς μοναχικῆς κουκούλλας ἣν ἐφόρει· διὸ καὶ ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ἐπονομάζει αὐτὸν Κουκούπετρον. Ὁ Πέτρος, ἐπιχειρήσας ἤδη πρὸ τοῦ 1095 νὰ προσκυνήσῃ τὸν ἅγιον τάφον, ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ, πολλὰ παθὼν ἕνεκα τῶν κινδύνων εἰς οὓς ἐνέβαλλον καὶ ἄλλους εὐλαβεῖς προσκυνητὰς οἱ τὴν Ἀσίαν λῃζόμενοι Τοῦρκοι. Ἡ δὲ ἀνάμνησις καὶ διήγησις τῶν ἰδίων κατὰ τὴν ναυαγήσασαν προσκύνησιν παθημάτων ἀνέδειξε τὸν περισσόθρησκον Ἐρημίτην τὸν κυριώτατον τῶν πολλῶν ἀποστόλων τῆς ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Κλαρομοντίου ὑπὸ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ προκηρυχθείσης σταυροφορίας. Ἠκολούθουν δ' αὐτὸν τὰ πλήθη τῆς Γαλλίας δίκην ἄλλου προφήτου τοῦ Κυρίου, ἐμπνεόμενα ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ ἀποβλέποντα εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς μεσημβρίας ἐπικεκαυμένην ὄψιν τοῦ ὑπὸ τῆς νηστείας καὶ τῶν ἄλλων στερήσεων τῶν ἐγκοσμίων ἰσχνοῦ ἀσκητοῦ. Τοῦ δ' ἐκκαίοντος αὐτὸν θρησκευτικοῦ ζήλου τὰ θαυμάσια καὶ τελεσφόρ' ἀποτελέσματα περιέβαλον ταχέως τὸ ὄνομα τοῦ Κουκουπέτρου ἐν τῇ Δύσει διά μυθιστορικῆς τινος αἴγλης. Οὕτω δ' ἐμυθεύθη ἰδὼν ἤδη πρὸ τῆς σταυροφορίας τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἡ λαϊκὴ παράδοσις διηγεῖτο διάφορα ἐπεισόδια περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἐπισκέψεως τοῦ Παναγίου τάφου, καὶ ἔπλασσε συνέντευξιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ πατριάρχου Συμεών· παρέστησαν δ' αὐτὸν παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντα γράμματα πρὸς τὸν πάπαν καὶ αὐτὸν πρῶτον ὑποδεικνύοντα εἰς τὸν Οὐρβανὸν τὸ καθῆκον τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἁγίων τόπων.

Εἰς δὲ τοῦ Πέτρου καὶ ἄλλων οὐχ ἧττον αὐτοῦ ἐμπνευσμένων κηρύκων τοὺς λόγους πειθόμενα ἠκολούθουν πρόθυμα τὰ πλήθη. Ἐν τοῖς πρώτοις δ' ἐτάσσοντο εἰς τοὺς σταυροφόρους οἱ ἐκ τῶν κατωτέρων στρωμάτων τοῦ λαοῦ, ἀναλαμβάνοντες τὸν σταυρὸν πρὸς παραμυθίαν καὶ χάριν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν δεινῶν ὑφ' ὧν κατετρύχοντο διὰ τῆς ἐξ οὐρανοῦ προσδοκωμένης εὐλογίας καὶ σωτηρίας. Οὐδὲ ἦγον τοὺς ἐκ τῶν τάξεων τούτων στρατολογουμένους εἰς τὴν Παλαιστίνην μόνον λόγοι θρησκευτικῆς εὐλαβείας, ἀλλ' ἐγκατεμίχθησαν εἰς αὐτοὺς γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδία ἀνίκανα πρὸς στράτευσιν καὶ τυχοδιῶκται ἐπιδιώκοντες λείαν καὶ κέρδη. Καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ δὲ τάξει, τῇ τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἱπποτῶν τῶν συμμετασχόντων τῆς σταυροφορίας, ὁ αὐτὸς παρατηρεῖται διχασμός. Ὑπῆρχον μὲν μεταξὺ αὐτῶν, μάλιστα τὸ πρῶτον, οἱ ἀγόμενοι ὑπὸ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν πίστιν, ἀλλὰ πολὺ πλείονες ἦσαν οἱ ζητοῦντες πολιτικὰ ὠφελήματα καὶ σπεύδον-

τες πρὸς κατακτήσεις. Οἱ δὲ Τοῦρκοι καὶ ὁ ἅγιος τάφος ἦσαν διὰ τοὺς πλείστους ἁπλοῦν πρόσχημα πρὸς ἐπικάλυψιν ἰδιοτελῶν σκοπῶν, καθ' ἃ ἀπέδειξαν μετ' οὐ πολὺ αὐτὰ τὰ πράγματα. Ταχέως δὲ καὶ πρὶν γεύσῃ παρὰ τῶν σταυροφόρων οὐδὲν διάβημα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ἁγίας γῆς ἠσθάνθη τὸ βυζαντιακὸν κράτος βαρὺ τὸ βῆμα αὐτῶν ὡς ἄλλων ἐπιδρομέων λυμαινομένων τὰς χώρας τοῦ βασιλέως.

λ'.

Οἱ σταυροφόροι καὶ ὁ βασιλεύς.

Τὸν μικτὸν χαρακτῆρα τῶν σταυροφόρων, οἵτινες καθ' ὅσον παρεσκευάζοντο συντεταγμένοι ὑπὸ ἴδιον ἀρχηγὸν ἐτρέποντο εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἰδίως ἐκ Γαλλίας ὁρμώμενοι οὐκ ἄνευ συρροῆς καὶ Ἰταλῶν, Φλαμανδῶν, Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν ἐν ἀραιοτέρῳ ἀριθμῷ, δεικνύουσιν αἱ ἀτασθαλίαι καὶ τὰ παθήματ' αὐτῶν ἤδη κατὰ τὴν διάβασιν διὰ τῆς Οὐγγαρίας, ἧς ἦρχεν ὁ ἔνδοξος βασιλεὺς Καλομανὸς (1095-1114), ὅστις σὺν τοῖς ἄλλοις κῦρυνε τὰ ὅρια τοῦ οὐγγρικοῦ κράτους διὰ τῆς ἐν ἔτει 1102 κατακτήσεως τῆς τέως ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατεχομένης Δαλματίας. Οὐδ' ὑπῆρξαν μικρότερα τὰ κακά, ὅσα προεκάλει ἡ διάβασις τῶν σταυροφόρων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις μετὰ τὴν διὰ τοῦ Ἴστρου εἰς αὐτὰς διαπεραίωσιν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος, διεκτραγῳδῶν τὰ δεινὰ ταῦτα, λέγει ἐν ἐπιστολῇ πρὸς πιστὸν φίλον ἀρχιεπίσκοπον· *Ἐμοὶ τὰ χείλη συνέστειλε πρῶτον μὲν φραγγικὴ διάβασις ἢ ἐπίβασις ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι φήσω, οὕτως ἡμᾶς εἰς ἑαυτὴν ὅλους ἀντισπάσασα καὶ περιελκύσασα ὡς μηδὲ ἡμῶν αὐτῶν ἐπαισθάνεσθαι. Τοσοῦτον ἄρα τοῦ πικροῦ κρατῆρος αὐτοῦ ἐμεθύσθημεν καὶ ἀλλόκοτον ἐξέστημεν ἔκφρασιν· μᾶλλον δὲ, ἵν' εἴπω τι τῶν ἡμετέρων, καὶ τὸν ὑποτηροῦμενον τότε τοῖς ἁμαρτωλοῖς τρυγίαν ἐκπεπωκότες ἐταράχθημεν, ἐσαλεύθημεν, ὡς ὁ μεθύων, καὶ πᾶσα ἡ σοφία ἡμῶν κατεπόθη.*

Οὕτως αὐτὰ τὰ πρῶτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διαβιβασθέντ' ἀγγέλματα περὶ τῶν σταυροφόρων ἐνεποίησαν εἰς τοὺς Βυζαντίνους καὶ τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν αὐτόχρημα αἴσθησιν ἐπιδρομῆς ἐκ τῆς Δύσεως. Ἀναγκαίως λοιπὸν περιῆλθεν ἡ βασιλεία εἰς τὸ δίλημμα ἢ

νὰ βοηθήσῃ τοὺς σταυροφόρους πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ κεκηρυγμένου σκοποῦ τῆς ἐκστρατείας, τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἁγίων τόπων, χάριν ἀπαλλαγῆς τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν ἀπὸ τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑφίσταντο ἐξ αὐτῶν, ἡ νἀποκρούσῃ αὐτοὺς ὡς πολεμίους, οἵους ἀνεδείκνυεν ἡ διαγωγὴ αὐτῶν. Ἀλλ' οὐδετέρα τῶν λύσεων τούτων ἦτο δυνατή, διότι ἡ στρατιὰ τῶν Βυζαντίνων, κατατετμημένη κατὰ τὰ σύνορα τῆς Δαλματίας, παρὰ τὸν Ἴστρον, ἐν Δυρραχίῳ, δὲν ἠδύνατο νὰ διατεθῇ πρὸς ἄλλους σκοπούς. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μόνον διὰ τοῦ χρήματος ἠδύναντο νἀποφευχθῶσιν οἱ ἐκ τῶν σταυροφόρων κίνδυνοι. Οἱ σταυροφόροι, κερδαινόμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως διὰ πλουσίων δώρων πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ἐλεῶν πρὸς τοὺς ἀπόρους, ἠδύναντο οὐ μόνον νἀποβῶσιν ἀκίνδυνοι, ἀλλὰ καὶ νὰ θεωρηθῶσιν αὐτὸ τοῦτο μισθοφόροι τοῦ Κομνηνοῦ, χρησιμεύοντες πρὸς αὔξησιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀνάκτησιν τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένων ἀσιατικῶν τοῦ κράτους χωρῶν. Καὶ οἱ σταυροφόροι δ' ἀφ' ἑτέρου ὑπελάμβανον, ὅτι διὰ τοῦ βυζαντιακοῦ χρυσοῦ ἦτο δυνατὴ οὐ μόνον ἡ τελεσφόρος ἔκβασις τῆς ἐπιχειρηθείσης ἐκστρατείας, ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ τοιαύτης συμπράξεως ἐγκατάστασις αὐτῶν ὡς κυρίων ἐν ταῖς ἀνακτηθησομέναις χώραις.

Τῶν ἀναλαβόντων τὴν εἰς τὴν Παλαιστίνην σταυροφορίαν προηγήθησαν πλὴν ὀλίγων ἐξ Ἰταλίας σταυροφόρων, πρώτων πάντων ἀφιχθέντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Γάλλος ὕπαρχος τοῦ Κουκουπέτρου Βάλθερος ὁ Ἀκτήμων καὶ ἔπειτα αὐτὸς ὁ Πέτρος ὁ ἐρημίτης, ὅστις καὶ ἀφίχθη εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῇ 30 Ἰουλίου 1096. Καὶ αὐτὸς μὲν διέτριβεν ἴσως ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, τὰ δὲ ὑπ' αὐτὸν πλήθη, συμποσούμενα κατὰ τὴν πιθανωτέραν μαρτυρίαν εἰς τεσσαράκοντα χιλιάδας, ἐστρατοπέδευσαν ἔξω τῶν τειχῶν, πεισθέντα νἀναβάλωσι τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν στρατείαν μέχρι τῆς ἀφίξεως νέων μεγάλων ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἐπικουριῶν. Ἀληθῶς οὔτε ἡ στρατιὰ τοῦ Κουκουπέτρου ἦτο ἡ καταλληλοτάτη πρὸς ἐκνίκησιν τῶν Σελδσουκιδῶν, οὔτε αὐτὸς ὁ Ἐρημίτης παρ' ὅλον τὸν κατέχοντ' αὐτὸν ἔνθεον ζῆλον ὁ ἄριστος τῶν στρατηγῶν. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἐπείσθη νἀναμένῃ, ὁ δὲ Ἀλέξιος ἀνέλαβε τὴν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ συντήρησιν καὶ διατροφὴν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ κατεφάνη, ὅτι ὁ Ἐρημίτης δὲν ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὁρμὴν καὶ πλεονεξίαν τῶν ὑπ' αὐτὸν τασσομένων. Ὁ συρφετὸς ἐκεῖνος ἐτράπη

ἐν τοῖς περιχώροις τῆς βασιλευούσης, ἔπειτα δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει εἰς τοιαύτας λεηλασίας καὶ ἱεροσυλίας, ὥστε αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος, ὡς εἶδε τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν καὶ παρασπονδίαν, μετανοήσας ἔσπευσε νὰ κελεύσῃ αὐτοὺς νὰ διαβῶσι τὸν Βόσπορον πέντε ἤδη ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν, τὴν 5 Αὐγούστου.

Διαπεραιωθεὶς δὲ τὸν Βόσπορον ὁ Πέτρος μετὰ Βαλθέρου τοῦ Ἀκτήμονος καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφιχθέντων πρώτων σταυροφόρων, ἐστρατοπέδευσεν ἐν Ἑλενουπόλει παρὰ τὰ νότια παράλια τῆς Προποντίδος. Ἦτο δὲ ἡ Ἑλενούπολις συμφώνως πρὸς τὴν πιθανωτέραν γνώμην τὸ σημερινὸν Χερσὲκ, κείμενον κατὰ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Νικαίας· ὑπάρχουσι δὲ καὶ οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἦτο ἡ ἀρχαία Κίος, τὸ σημερινὸν Κεμλίκ. Ἀλλὰ τοιαύτη ἦτο ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἔλλειψις πειθαρχίας ἐν τῷ σταυροφορικῷ στρατοπέδῳ, ὥστε ὁμάδες ἐξ αὐτοῦ ἀποσπώμεναι ἐτρέποντο ἄνευ προγράμματος καὶ συστήματος ἐπὶ τὴν λεηλασίαν τῶν περιχώρων καὶ ἐπὶ ἀνοήτους ἐπιθέσεις ἐναντίον ὀχυρῶν χωρίων ἐν τῇ Βιθυνίᾳ. Καὶ ὁ μὲν Κουκούπετρος, ἀναδειχθεὶς παντελῶς ἀνίκανος νὰ συγκρατήσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ Βάλθερος ὁ Ἀκτήμων καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν συστρατευσάντων ἔπεσον ἀγωνιζόμενοι, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν σταυροφόρων κατετρίβησαν ἐκνικηθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ὀλίγοι μόνον ὑπῆρξαν οἱ δυνηθέντες νὰ φύγωσιν εἰς τὰ παράλια. Ἐκεῖ δὲ περισωθέντες ὑπὸ τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου, οὗ ἡγεῖτο ὁ Κωνσταντῖνος Εὐφορβηνὸς, καὶ ἐπιστρέψαντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, διεσπάρησαν οἰκτροὶ καὶ ἐλεεινοὶ τῇδε κἀκεῖσε. Δύο δὲ καὶ μόνοι μῆνες ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου παρῆλθον μέχρις ἐπέλθωσιν αἱ τοιαῦται καταστροφαὶ τῶν προδρόμων τῆς μεγάλης σταυροφορικῆς στρατιᾶς.

Ἐν τούτοις δ' ἔβαινον πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἐρχόμενοι ἐκ τῆς Δύσεως, οἱ στρατοὶ τῶν διαφόρων μεγάλων ἱπποτῶν τῶν μετεχόντων τῆς πρώτης σταυροφορίας. Ἤρχισαν δ' ἐπαναλαμβανόμεναι κατὰ τὴν διὰ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν διάβασιν αὐτῶν αἱ αὐταὶ ἀτασθαλίαι καὶ διαρπαγαί, ἃς εἴδομεν ἤδη κατὰ τὴν κάθοδον τῶν πρώτων σταυροφόρων. Διὸ ὁ Ἀλέξιος ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ περιφρουρήσῃ διὰ παντὸς τρόπου τὰς ἰδίας χώρας, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ παράλια διὰ στόλου πρὸς ἀπόκρουσιν ἀποβάσεων τῶν σταυροφόρων καὶ περιστείλῃ τὰς ἁρπακτικὰς τάσεις τῶν ὑπερμάχων ἐκείνων τῆς πίστεως.

Δικαίωμα δ' αὐτοῦ ἅμα καὶ καθῆκον ἦτο νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ, ὅπως οἱ

μέλλοντες ἐκεῖνοι ἐλευθερωταὶ τοῦ Παναγίου τάφου ἀποβῶσιν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ δουλωταὶ καὶ λαφυραγωγοὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν δι' ὧν διήρχοντο. Διό τινες τῶν ἀρχηγῶν ἦλθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ αὐστηρὰν συνοδίαν δίκην ὁμήρων.

Οὕτω δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1096 συνήχθησαν κατὰ μικρὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σταυροφόρων, ἐν οἷς διεκρίνετο ὁ κόμις τοῦ ἐν Πικαρδίᾳ Βερμανδούου (Vermandois) Οὔγων, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου Β' τοῦ ἐπονομαζομένου Αὐγούστου, Ῥοβέρτος ὁ Νορμανδικός, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γουλιέλμου Β', ὁ κόμις τῆς Φλάνδρας Ῥοβέρτος Β' καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἀλλ' ὁ κυριώτατος πάντων, εἰς ὃν ἐπεφυλάσσετο ἡ μεγίστη ὁρᾶσις, ἦτο Γοδεφρέδος ὁ Βουλλώνιος (Bouillon), οὗ ἀμφότεροι οἱ γονεῖς ἀνῆγον τὸ γένος εἰς Κάρολον τὸν μέγαν. Ὑποστηρίξας τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ἑρρῖκον Δ' κατὰ τοῦ ἀνταπαιτητοῦ Ῥουδόλφου τοῦ Σουαβοῦ, εἶχε λάβει παρ' αὐτοῦ ὡς ἀμοιβὴν τὸ δουκᾶτον τῆς κάτω Λοθαριγγίας. Ἐν τοῖς πρώτοις δ' ἐξαφθεὶς ὑπὸ θρησκευτικοῦ ζήλου ἐπὶ τῷ κηρύγματι τῆς σταυροφορίας, ἐξεκίνησε πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἤδη τὸ ἔαρ τοῦ 1096 μετὰ τῶν ἀδελφῶν Εὐσταθίου καὶ Βαλδουίνου, ἡγούμενος μεγάλης στρατιᾶς, στρατολογηθείσης ἐν Λοθαριγγίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἐκ δεξιῶν τοῦ Ῥήνου γερμανικαῖς χώραις. Τὰ δὲ προσόντα τοῦ γενναίου ἐκείνου καὶ ἰσχυροῦ εὐπατρίδου ἀνέδειξαν αὐτὸν ταχέως μεταξὺ τῶν σταυροφόρων, καὶ ὅτε μάλιστ' ηὐτύχησε νὰ κηρυχθῇ ἡγεμὼν τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἱερουσαλὴμ περιέβαλον τὴν μνήμην αὐτοῦ διὰ μυθιστορικῆς τινος αἴγλης. Διὸ παρεστάθη καὶ ὡς ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν μαχητῶν τῆς πρώτης σταυροφορίας, εἰ καὶ πράγματι οὐδέποτε ὑπῆρξε κατὰ τύπους τοιοῦτος. Πλὴν δὲ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας συμμετέσχε τῆς σταυροφορίας καὶ ἡ Ἰταλία. Τῶν δ' ἐξ αὐτῆς στρατευσάντων ἐπιφανέστατος ὑπῆρξεν ὁ γνωστὸς ἤδη εἰς ἡμᾶς υἱὸς τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου Βοημοῦνδος, ὅστις εὗρισκε τὴν εὐκαιρίαν κατάλληλον νὰ ἐπιδιώξῃ ἐν τῇ Ἀνατολῇ στάδιον πολεμικῆς δόξης καὶ συνεχίσῃ ἅμα τὸ ἀνατολικὸν πρόγραμμα τοῦ πατρός. Παρὰ τὸ πλευρὸν δ' αὐτοῦ ἠγωνίσθη οὐχ ἧττον ἐκείνου καρτεροθύμως ὁ ἀνεψιὸς Ταγκρέδος, ὃν ποιητικοὶ θρῦλοι τῆς παραδόσεως παρέστησαν ὡς πρότυπον θρησκολήπτου καὶ γενναίου ἱππότου.

Ἀπετέλουν δ' οἱ ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τούτους τασσόμενοι μυριάδας πολλὰς καὶ ταύτας πολὺ διαφόρους τῶν ἀσυντάκτων ἐξ ἀγροτῶν στι-

φῶν τοῦ Κουκουπέτρου, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐνόπλους καὶ συντεταγμένας, καίπερ ἐχούσας τὴν ἀτυχίαν νὰ στερῶνται πράγματι διακεκριμένου, πάντων ὑπερέχοντος καὶ ὑπὸ πάντων ἀναγνωριζομένου γενικοῦ ἀρχηγοῦ.

Ὁ Γοδοφρέδος ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 23 Δεκεμβρίου 1096, καὶ αὐτὸς μὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, οἱ δὲ ὑπ' αὐτὸν σταυροφόροι ἐστρατοπέδευσαν ἐκτὸς τῆς πόλεως. Καίπερ ὁ' ἔχων ἀνάγκην τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνέβαλλεν ἐπὶ διαφόροις προφάσεσι νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ ὀμόσῃ εἰς αὐτὸν ὅρκον πίστεως. Καὶ σκοπὸς μὲν αὐτοῦ ταῦτα πράττοντος ἦτο νὰναμείνῃ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βοημούνδου, ὅπως πιέσῃ τὸν Ἀλέξιον. Ἀλλὰ κατίσχυσε τέλος ἡ πολιτικὴ περίνοια καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν μάλιστα κατ' Ἀπρίλιον 1097 ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ῥῆξιν μεταξὺ τῶν σταυροφόρων καὶ τῶν βασιλικῶν. Ὁ Γοδοφρέδος ἠναγκάσθη νὰ ὀμόσῃ τὸν ὅρκον, ὃν ἠρνεῖτο μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ μεταβῇ μετὰ τῆς στρατιᾶς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Περὶ δὲ τὰς αὐτὰς ἐκείνας ἡμέρας τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν διαπεραιώσεως τοῦ Γοδοφρέδου ἀφίχθη τέλος ὁ Βοημοῦνδος καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν σταυροφόρων. Ἐπανελήφθησαν δὲ κατὰ τὴν διὰ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν διέλευσιν αὐτῶν ἐπιθέσεις ἀνάλογοι πρὸς τὰς τῶν προδρόμων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ αἱ αὐταὶ ἀμυντικαὶ ἐνέργειαι τῶν Βυζαντίνων, ὡς εἰ πρόκειτο περὶ ἀκηρύκτου πολέμου. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἄφιξιν ἐπαναλαμβάνεται ἑκατέρωθεν ἡ αὐτὴ ὡς καὶ παρὰ τῷ Γοδοφρέδῳ ἐπιτηρητικὴ στάσις. Τέλος δὲ ἡ διπλωματικὴ τέχνη, ἡ ὑπομονή, τὰ δῶρα καὶ αἱ ὑποθῆκαι τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἐσαγήνευσαν τοὺς σταυροφόρους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε διέβησαν πάντες εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀφ' οὗ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ὤμοσαν τὸν ἐπιβληθέντα εἰς αὐτοὺς ὅρκον πίστεως. Διέβη δὲ μετ' αὐτοὺς καὶ Πέτρος ὁ ἐρημίτης. Αἱ δὲ γενόμεναι συμφωνίαι καὶ ἐπὶ μέρους συνθῆκαι μετέβαλον τοὺς σταυροφόρους αὐτόχρημα εἰς μισθοφόρους τοῦ Ἀλεξίου, ὑποχρεουμένους νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτοῦ πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ὑπὸ τῶν ἀπίστων κατεχομένων χωρῶν καὶ ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὸν πᾶν ὅ τι ἤθελον κατακτήσει. Εἶνε δὲ ἀληθῶς ἀξία θαυμασμοῦ ἡ ἐπιμονή, μεθ' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ, ἐχόμενος τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ Βυζαντίου, μόνον ὑπὸ τοῦτον τὸν ὅρον ἐδέχθη τὴν ὑποστήριξιν τῶν σταυροφόρων.

λα'.

Οἱ σταυροφόροι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Πρῶτον ἔργον τῶν σταυροφόρων, διαπεραιωθέντων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὤφειλε νὰ εἶνε κατὰ τὰς γενομένας συμβάσεις ἡ ἀνάκτησις τῆς Νικαίας καὶ εἰς τοὺς Βυζαντίνους ἀπόδοσις αὐτῆς. Διὸ βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν διάβασιν αὐτῶν ὥρμησαν ἐπὶ τὴν Νίκαιαν διὰ Νικομηδείας, ἐκκινήσαντες ἐκ τοῦ περὶ τὴν Χαλκηδόνα στρατοπέδου. Ἀνῆκε δ' ἡ Νίκαια εἰς τὸν Τοῦρκον σουλτάνον Κιλιτζὶ Ἀσλὰν, ὅστις ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς σταυροφορικῆς στρατιᾶς εἶχεν ἐξέλθει τῆς πόλεως, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν ἄμυναν τῆς δυσπορθήτου καὶ διὰ νέων ὀχυρωματικῶν ἔργων ἐνισχυθείσης Νικαίας διὰ συγκροτήσεως στρατιᾶς ἀξιομάχου. Ἐν τούτοις δ' οἱ σταυροφόροι κατήρξαντο τῇ 14 Μαΐου, ἡμέρᾳ τῆς Ἀναλήψεως, τῆς πολιορκίας τῆς Νικαίας διὰ τῆς μυριοπληθοῦς αὐτῶν στρατιᾶς. Δὲν ἦτο δὲ ἀμέτοχος δράσεως καὶ ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς, διαβιβάσας εἰς τὴν Ἀσίαν δισχιλίους ἄνδρας ὑπὸ τὸν Ταΐκιον καὶ τὸν Τζίζαν καὶ διατάξας τὴν ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Βουτουμίτου δι' ἀκατίων, μετακομισθέντων ἐπὶ ἁμαξῶν, κατάληψιν τῆς ἐγγὺς τῆς Νικαίας κειμένης Ἀσκανίας λίμνης. Θέλων δὲ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐπιτηρητικῆς ταύτης τῶν διαβημάτων τῶν σταυροφόρων στρατιᾶς, διέβη καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Πελεκάνον, χωρίον κείμενον οὐ μακρὰν τῆς Νικαίας.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ οἱ ἐν Νικαίᾳ πολιορκούμενοι Τοῦρκοι, καίπερ περιεζωσμένοι ὑπὸ πολλῶν μυριάδων σταυροφόρων, ἐνεκαρτέρουν, ἀναμένοντες τὴν ὑπὸ τοῦ Κιλιτζὶ Ἀσλὰν λύσιν τῆς πολιορκίας. Καὶ ὅτε δὲ ὁ σουλτάνος, ἐπελθὼν τῇ 16 Μαΐου κατὰ τῶν πολιορκητῶν μετὰ μεγάλων δυνάμεων, ὑπέστη δεινὴν ἧτταν, οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἔπαυσαν ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας ἀνθιστάμενοι ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθουν λαμβάνοντες τὰ πρὸς ζωάρκειαν διὰ τῆς παρακειμένης Ἀσκανίας λίμνης. Ἀλλ' ὅτε αὕτη μὲν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Βουτουμίτου, προσήχθησαν δ' ἐξαίρετοι πολιορκητικαὶ μηχαναὶ ὑπὸ τῶν βασιλικῶν, ἀποκοπείσης πάσης αὐτῶν ἐλπίδος, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσι τῇ 19 Ἰουνίου. Παρεδόθησαν δ' εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ βασιλέως, ὅστις εἶχε μετέλθει διὰ τοῦ Βουτουμίτου πάντα τρόπον, ὅπως ἡ παράδοσις γείνῃ εἰς ἑαυ-

τὸν καὶ ὄχι εἰς τοὺς σταυροφόρους, ὧν ἐφοβεῖτο τὴν παρασπονδίαν. Ἀλλὰ κατὰ τἄλλα ὁ αὐτοκράτωρ παρὰ τὰς μομφὰς, ἃς ἐπιρρίπτουσι κατ' αὐτοῦ τινες τῶν χρονογράφων τῆς Δύσεως, ἐτήρησε τὰ συμπεφωνημένα, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, τὰ ἐπιτήδεια καὶ τοὺς ἵππους καὶ πᾶν ὅ τι εἶχεν ὑποσχεθῆ. Παρέλαβε δ' ὁ Ἀλέξιος διὰ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς βασιλίσσης Ἰωάννου Δούκα τοὺς ἐκ Νικαίας Τούρκους αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ αὐτὴ ἡ σύζυγος τοῦ Κιλιτζὶ Ἀσλὰν, οὖσα θυγάτηρ τοῦ Τζαχᾶ.

ΑΛΕΞΙΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ
ΕΙΚΩΝ
ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Νικαίας, ἧς ἡ φρουρὰ ἁπηρτίσθη καὶ ἐκ σταυροφόρων ἀποστάντων τῆς περαιτέρω στρατείας καὶ προσχωρησάντων εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς προεκάλεσε τὴν εἰς αὐτὸν ὁρκωμοσίαν ἁπάντων τῶν λειπῶν ἀρχηγῶν, ὅσοι δὲν εἶχον τέως ὀμόσει τὸν ὅρκον πίστεως. Ἴσως δ' ἐνέμεινεν εἰς τὴν προτέραν ἀπόστασιν μόνος ὁ Ταγκρέδος. Ἐπὶ τούτοις δὲ οἱ σταυροφόροι προεχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀκολουθούμενοι καὶ ὑπὸ βυζαντιακοῦ σώματος, οὗ ἦγεῖτο ὁ Ταττίκιος, ἔχων ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτοῦ καὶ τὸν γνωστὸν ἤδη εἰς ἡμᾶς Πετραλίφαν, τὸν εἰς τοὺς Βυζαντίνους προσχωρήσαντα ἑταῖρον τοῦ

Ῥοβέρτου Γυισκάρδου. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς ἔμελλε νὰ ἐπακολουθήσῃ βραδύτερον, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν χάριν συντάξεως ἰσχυρῶν δυνάμεων χερσαίων τε καὶ θαλασσίων.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον προεχώρουν οἱ σταυροφόροι, οὐχ ἧττον ταχεῖαι ὑπῆρξαν αἱ ἐνέργειαι τοῦ Ἀλεξίου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν παραλίων μικρασιατικῶν πόλεων ἀπὸ τῶν Τούρκων, εἰς οὓς εἶχεν ἐμπνεύσει τὸν πανικὸν ἡ ἅλωσις τῆς Νικαίας. Ἀνέθηκε δὲ τὸ ἔργον τοῦτο εἰς στρατιὰν κατὰ γῆν, ἧς ἡγεῖτο ὁ Ἰωάννης Δούκας, καὶ στόλον ὑπὸ τὸν Κάσπακα. Καὶ ὁ μὲν ἐν Σμύρνῃ ἄρχων Τζαχᾶς παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς τοὺς Βυζαντίνους, ἀποχωρήσας ἐξ αὐτῆς· ὁμοίως δὲ κατέλαβεν ὁ Δούκας καὶ τὴν Ἔφεσον, μικρᾶς μόνον τυχὼν ἀντιστάσεως παρὰ τῶν κατεχόντων αὐτὴν Τούρκων Ταγγριπερμῆ καὶ Μαράκη. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Δούκας ἐκυρίευσεν ἐξ ἐπιδρομῆς τὰς Σάρδεις, τὴν Φιλαδέλφειαν, τὴν Λαοδίκειαν τῆς Λυδίας, τὴν Λάμπην, καὶ, ἐπιτεθεὶς περὶ τὸ Πολύβοτον τῆς Φρυγίας ἐναντίον τῶν εἰς αὐτὸ διὰ τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ διασωθέντων ἀπὸ Ἐφέσου Τούρκων, ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος, πολλοὺς μὲν φονεύσας, πολλὴν δὲ συναγαγὼν λείαν.

Ἐν τούτοις δ' οἱ σταυροφόροι, ἐκκινήσαντες τῇ 27 Ἰουνίου ἐκ Νικαίας πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, ὅπως προχωρήσωσιν εἰς τὴν Συρίαν, συνεκρούσθησαν τὴν 1 Ἰουλίου παρὰ τὸ Δορύλαιον καὶ πάλιν πρὸς τὴν στρατιὰν τοῦ Κιλιτζὶ Ἀσλὰν, πειραθεῖσαν ναποκόψῃ τὴν ὁδὸν αὐτῶν, καὶ ἐνίκησαν αὐτήν. Ἡ δὲ δευτέρα αὕτη ἧττα τοῦ Τούρκου σουλτάνου, ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὸν Βοημοῦνδον, διηυκόλυνε μὲν τὸ ἔργον τῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀνακτήσεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐνεθάρρυνε δὲ τοὺς σταυροφόρους, οἵτινες διὰ τῶν Συννάδων τῆς Φρυγίας ἔβησαν πρὸς τὸ Ἰκόνιον. Καίτοι δὲ οὐ μικρὰς ὑφίσταντο ταλαιπωρίας, ὑπὸ θείου ἐμπνεόμενοι ζήλου καὶ προθύμως ἀνεχόμενοι πάντα μόχθον μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας, ὥρμων ἀκάθεκτοι πρὸς τὰ πρόσω. Μετὰ δὲ τὸ Ἰκόνιον ἐχωρίσθη ἡ στρατιά. Καὶ μικρὰ μὲν περὶ τὸν Ταγκρέδον καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Γοδοφρέδου Βαλδουῖνον ἀποσπάσματα κατέβησαν διὰ τῶν παρόδων τοῦ Ταύρου εἰς τὴν Κιλικίαν, ὅπως ἐξώσωσι μὲν τὰς ἐν τῇ χώρᾳ διεσπαρμένας φρουρὰς Σελδσουκιδῶν, ἐξαναστήσωσι δὲ κατὰ τῆς σελδσουκικῆς κυριαρχίας τοὺς ἀνὰ τὴν Κιλικίαν, τὰς περικειμένας χώρας καὶ τὴν Εὐφρατησίαν ἐγκατεσπαρμένους Ἀρμενίους. Τὸ δὲ μέγα πλῆθος τῆς σταυροφορικῆς στρατιᾶς, διελθὸν

ΚΡΑΝΟΣ ΤΟΥ ΙΑΡΟΣΛΑΒΟΥ
ΕΥΡΕΘΕΝ ΤΩ. 1802 ΕΝ ΡΩΣΙΑ.

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

τὰ ὄρη τῆς Ἀρμενίας, προεχώρησε διὰ τῆς Καισαρείας, τῶν Κομάνων καὶ τῆς Γερμανικείας πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς ἣν ἔφθασε τῇ 21 Ὀκτωβρίου 1097.

Ἀλλ' ἡ ἅλωσις τῆς εὐτειχίστου καὶ ὀχυρᾶς Ἀντιοχείας δὲν ἦτο εὐχερής, οὐδ' ἦσαν ἐπὶ τοσοῦτον ἐξησθενημένοι οἱ Σελδσουκίδαι τῆς Δαμασκοῦ, τοῦ Χαλεπίου, τῆς Μεσοποταμίας, ὥστε νὰ φήσωσι παντελῶς ἀνυπεράσπιστον τὴν πολιορκουμένην πόλιν. Διὰ τοῦτ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ τὸ κατ' ἀρχὰς νωχελὴς ἐνέργεια τῶν πολιορκητῶν, ἀφ' ἑτέρου δ' αἱ κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεις τῶν ἔξωθεν Τούρκων παρέτειναν τὴν πολιορκίαν ἐπὶ μακρόν. Καίτοι δὲ οἱ σταυροφόροι εἶχον ἐν ταῖς μάχαις τῆς 31 Δεκεμβρίου 1097 καὶ 9 Φεβρουαρίου 1098 κατισχύσει τῶν τουρκικῶν δυνάμεων τῶν ἔξωθεν ἐπερχομένων, ἐπέκειτο πολὺ μέγας κατ' αὐτῶν κίνδυνος ἐκ τῆς ἀγγελλομένης ἐναντίον αὐτῶν ἐπιδρομῆς τοῦ ἀμηρᾶ τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ Λαββάνων (Μοσοὺλ), Κερβογᾶ, ὃν ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ὀνομάζει Κουρπαγάν. Διὸ ἐπεσπεύσθη διὰ συνεννοήσεων πρὸς προδότας ἐκ τῶν πολιορκουμένων ἡ ἅλωσις τῆς πόλεως, ἥτις καὶ ἐπήλθε τῇ 3 Ἰουνίου 1098, τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς ὑπὸ τὸν Κερβογᾶν στρατιᾶς. Ἀλλὰ ταύτης ἀφιχθείσης οἱ νικηταὶ μετεβλήθησαν εἰς πολιορκουμένους. Ὁ δὲ Κερβογᾶς περιέστησε τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ σταυροφόρους εἰς τοιαύτην στενοχωρίαν, ὥστε τινὲς μὲν αὐτῶν ηὐτομόλουν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἄλλοι δ' ἔφευγον ἐκ τῆς πόλεως τὸ μὲν πρῶτον σποράδες, ἔπειτα δὲ κατὰ στίφη, ἐξαρτῶντες ἑαυτοὺς νύκτωρ διὰ σχοινίων ἀπὸ τῶν τειχῶν. Ἦλθον δὲ οἱ ὑπολειπόμενοι τῶν πολιορκουμένων, ἀνερχομένων πιθανῶς οὐχ ἧττον εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας εἰς τοιαύτην ἀπόγνωσιν, ὥστε οὐδεμία ἐφαίνετο ἐλπὶς σωτηρίας, προσεπερχομένου ἤδη τοῦ λιμοῦ, ὅτε εἰς τοὺς ἀπέλπιδας ἐνέπνευσε νέον θάρρος ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς εὐτελοῦς ἐκ Προβιγκίας τῆς Γαλλίας σταυροφόρου. Ὁ Πέτρος Βαρθολομαῖος ἐκεῖνος διεβεβαίωσε τὸν κόμιτα Τολώσσης Ῥαϊμοῦνδον, ὅτι ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐπιφανεὶς εἰς αὐτὸν ἐπέδειξε τὴν ἁγίαν λόγχην, δι' ἧς εἶχε κεντηθῇ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμάμενος ὁ Σωτήρ. Εὑρεθείσης δὲ τῆς λόγχης ταύτης μετ' ἀνασκαφὴν γενομένην ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Πέτρου, ἀνερριπίσθησαν αἱ ἐλπίδες τῶν πολιορκουμένων, οἵτινες καὶ κατώρθωσαν διὰ τολμηρᾶς ἐξόδου νὰ ἐκνικήσωσι τὸν Κερβογᾶν, ἐγκαταλειφθέντα διαρκούσης τῆς

μάχης τῆς συγκροτηθείσης τῇ 28 Ἰουνίου ὑπὸ τῶν ὑπάρχων αὐτοῦ, καὶ τρέψωσιν αὐτὸν εἰς φυγήν.

Οὐ μόνον ἡ ἅλωσις τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλὰ καὶ ἡ συντήρησις αὐτῆς ἀπειλουμένης ὑπὸ τοῦ Κερβογᾶ ὑπῆρξε κυρίως ἔργον τῆς ἀνδρείας, ἀλλὰ καὶ τοῦ δόλου τοῦ Βοημούνδου. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ ἐν τῇ πρώτῃ ἀποθαρρύνσει τῶν σταυροφόρων ἐνισχύσας αὐτοὺς εἰς τὴν ἐγκαρτέρησιν καὶ ἀναγκάσας νὰ ὑποσχεθῶσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀντιοχείας ἤδη μετ' αὐτὴν τὴν μάχην τῆς 31 Δεκεμβρίου 1097, ὅτε ὑπεκρίθη, ὅτι ἐσκόπει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἅτε δῆθεν ἀλγῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἵππων καὶ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ὑποστῇ ἐκ τῶν ἰδίων μόνον τὰς δαπάνας τῆς μακρᾶς ἐκστρατείας. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ ἀναγκάσας ἔπειτα τὸν Τατίκιον νὰποχωρήσῃ μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀντιοχείας, πράγματι μὲν φοβηθεὶς τὰς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως προσδοκωμένας ἀξιώσεις αὐτοῦ περὶ παραδόσεως αὐτῆς εἰς τὸν βασιλέα, δολίως δ' ὑποδείξας εἰς αὐτὸν ψευδεῖς κινδύνους οὓς δῆθεν διέτρεχε παρὰ τῶν σταυροφόρων. Ἐκεῖνον τέλος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἐσχάτης ἀπογνώσεως ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τοῦ Κερβογᾶ ἀνέδειξαν οἱ στρατηγοὶ τῶν σταυροφόρων στρατηγὸν αὐτοκράτορα. Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεδείκνυον καὶ παρεσκεύαζον τὴν μελετωμένην ὑπ' αὐτοῦ ἐγκατάστασιν ἰδίας ἀρχῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, τὴν ἐκπλήρωσιν ταύτην ὀνείρου ὅπερ ἔτρεφεν εὐθὺς ἅμα τῇ συμμετοχῇ εἰς τὴν σταυροφορίαν.

Ἅπαντα δὲ τὰ διαβήματα τοῦ Βοημούνδου ἀπὸ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξεως ἔτεινον εἰς τὸν καταναγκασμὸν τοῦ Ἀλεξίου, ὅπως ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ σχέδια αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀπέτυχε τοῦ σκοπουμένου, τοῦ αὐτοκράτορος ἐμμένοντος, καθ' ἃ εἴδομεν, στερρῶς εἰς τὰ δεδογμένα καὶ μόνον ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τῆς εἰς ἑαυτὸν ἀποδόσεως τῶν ἀπὸ τῶν Τούρκων ἐλευθερωθησομένων χωρῶν καὶ πόλεων στέργοντος νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς σταυροφόρους ἄνευ ἀνταλλαγμάτων μειούντων τὸ ἀξίωμα τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ἴσως μὲν, ὡς εἶχον τὰ πράγματα, ἡ ἀξίωσις τοῦ Ἀλεξίου ἦτο ἔν τισιν ὑπερβολική, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐφαίνετο ἔχων τὸ δικαίωμα νὰπαιτήσῃ τὸ τοιοῦτον ὡς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς παρέσχε καὶ τῶν δαπανῶν ἃς ὑπέστη χάριν τῶν σταυροφόρων. Ἄλλως δὲ δὲν ἔμεινε καὶ αὐτὸς ἀργός, ἀλλὰ πάσει δυνάμει συνετέλεσεν εἰς ἐκκάθαρσιν τῆς Μι-

κρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τῶν Σελδσουδικῶν, διὰ δὲ τῆς βοηθείας τῶν σταυροφόρων δὲν ἤρχιζε νέον ἔργον, ἀλλὰ συνεπληροῦτο μόνον μακρὸς ἀγὼν τῶν Βυζαντίνων, μάλιστα δὲ αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξίου.

Καὶ τῆς ἀναληφθείσης δὲ ὑποχρεώσεως τῆς μετὰ τῶν σταυροφόρων εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην στρατεύσεως οὐδαμῶς ἐφάνη παραβάτης ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός. Καὶ δή, τηρῶν τὸν δοθέντα λόγον, μετὰ τὴν σύνταξιν ἀξιομάχου στρατιᾶς καὶ ἀποκατάστασιν τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ πραγμάτων, ἐξεκίνησε περὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1098 ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως συμπληρώσῃ μὲν τὰς ἐν τῇ χερσονήσῳ ἐκείνῃ ἀνακτήσεις πόλεων, προβῇ δὲ πρὸς νότον εἰς συνάντησιν τῶν σταυροφόρων. Εὑρίσκετο δὲ κατὰ τὸ Φιλομήλιον τῆς Φρυγίας, ὅτε προσῆλθον πρὸς αὐτὸν φυγάδες ἀρχηγοὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ τοῦ Κερβογᾶ πολιορκουμένων σταυροφόρων, ἐν οἷς ἐξεῖχε Στέφανος ὁ κόμις τῆς γαλλικῆς Βλοισίας (Blois). Παρέστησαν δὲ οὗτοι οὕτως οἰκτρὰν καὶ ἄπελπιν τὴν κατάστασιν τῶν πολιορκουμένων, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ, θέλων νὰ σώσῃ τὰ κτηθέντα καὶ μὴ ὑποστῇ νέους κινδύνους δυσυπολογίστους, οἵους ἐδικαιοῦτο νὰ φοβῆται ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν διηγήσεων τῶν φυγάδων, ἀπεφάσισε νὰναζεύξῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις ἐκείνη οὐδαμῶς ἦτο ῥῆξις τῶν συνθηκῶν, ἀλλ' ἁπλῆ ἀναβολή, ὡς ἀπέδειξαν αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτε ὁ Ἀλέξιος ἀπήντησε δι' ἐπιστολῆς εἰς τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀντιοχείας διαβιβασθέντα εἰς αὐτὸν διὰ πρεσβείας αἰτήματα τῶν σταυροφόρων. Οἱ μὲν σταυροφόροι ὑπισχνοῦντο τὴν εἰς τὸν βασιλέα ἀπόδοσιν τῆς Ἀντιοχείας, ἂν ὁ Ἀλέξιος, ἐκτελῶν τὰς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις, συνεστράτευε μετ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀπήντησε περὶ τὸ Πάσχα τοῦ 1099, ὅτι ἔμελλε προθύμως νὰ τηρήσῃ τὴν δεδομένην ὑπόσχεσιν, καὶ ἤγγελλεν, ὅτι ἔμελλε νὰ φθάσῃ εἰς Ἀντιόχειαν τελευτῶντος τοῦ Ἰουνίου, ἂν ἀπεδίδετο εἰς αὐτὸν ἡ Ἀντιόχεια.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀναβολὴ δὲν συνέφερεν εἰς μέγα μέρος τῶν σταυροφόρων, ἐπειγόμενον νὰ καταφθάσῃ εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἀληθῶς δὲ τὰ τῆς σταυροφορικῆς στρατιᾶς εἶχον ἥκιστα καλῶς. Ἡ διχόνοια εἶχεν ἐμφανισθῇ ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀντιοχείας. Τὸ στρατόπεδον τῶν νικητῶν ἐδιχάζετο εἰς τοὺς ἀποδεχομένους τὴν ἐπ' αὐτῆς ἀρχὴν τοῦ Βοημούνδου καὶ εἰς τοὺς προκρίνοντας τὴν ἀνάδειξιν τοῦ κόμιτος Τολώσσης Ῥαϊμούνδου, ὅστις εἶχεν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ μεταβληθῇ εἰς φίλον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ οἱονεὶ ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ καὶ

ἐντολοδόχον. Καὶ ἄλλαι δ' ἀντιθέσεις παρουσιάζοντο ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν σταυροφόρων μεταξὺ τῶν πλεονεκτῶν ἀρχηγῶν καὶ τοῦ πολλοῦ πλήθους, τῶν Προβιγκιανῶν καὶ τῶν Νορμαννῶν, τῶν θρησκολήπτων τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὴν ἀπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Παναγίου τάφου καὶ τῶν ἀντιλαμβανομένων τῆς σταυροφορίας ἁπλῶς ὡς ἀφετηρίας κερδοσκοπίας καὶ κατακτήσεων. Ὁ δὲ μεταξὺ τοῦ Βοημούνδου καὶ τοῦ Ῥαϊμούνδου ἀγὼν δὲν περιωρίσθη ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν ᾗ κατὰ μικρὸν ὑπερίσχυσεν ὁ Βοημοῦνδος, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν Συρίαν, ὅτε ὁ Ῥαϊμοῦνδος ἐπεζήτησε νὰ εὕρῃ διὰ κατακτήσεων ἐν αὐτῇ ἀντισήκωμα κατὰ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐνισχύσεως καὶ ἐγκαταστάσεως τοῦ Βοημούνδου. Ἀλλ' ἐκ τῆς τοιαύτης στάσεως ἐξήγειρε τέλος τὸν Ῥαϊμοῦνδον καὶ ἄκοντα ἡ ἀπόφασις τῶν σταυροφόρων νὰ προελάσωσιν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅτε τὰ πλήθη εἰς τὴν αἰτουμένην ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου μικρὰν ἀναβολὴν ἀντέταξαν τὸν φανατικὸν πόθον τῆς ἀμέσου ἐπιχειρήσεως τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἁγίου τάφου καὶ συμπαρέσυραν διὰ τῆς ἐπιτακτικῆς αὐτῶν θελήσεως τοὺς ἀρχηγούς.

Οὕτως ἡ μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν σταυροφόρων συνθήκη διελύετο παρ' αὐτῶν τῶν σταυροφόρων, οὐ μόνον ἀφροντιστούντων τῶν παρὰ τοῦ Ἀλεξίου ὑποβαλλομένων ὅρων τῆς συμπράξεως, ἀλλὰ καὶ προχωρούντων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἄνευ αὐτοῦ καὶ ἄνευ ἀποδόσεως τῆς Ἀντιοχείας. Καὶ ὅμως οἱ ὅροι ἀντεστράφησαν παραδόξως, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἡ Δύσις παρέστησε παρασπονδοῦντα τὸν Ἀλέξιον, ἕως ἐπ' ἐσχάτων μάλιστα ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἀπέδωκε δικαιοσύνην εἰς τὸν συκοφαντηθέντ' αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου. Πράγματι δὲ δὲν εἶνε ψεκτέα ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀλεξίου, ἐπιδιώξαντος μὲν, ὡς εἰκός, ἐκ τῆς σταυροφορίας τὸ ἴδιον συμφέρον καὶ ἀνακτήσαντος διὰ μυρίων θυσιῶν, δωρεῶν καὶ ἀνταλλαγμάτων τὴν τέως τουρκοκρατουμένην Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλὰ μὴ ἀπολαβόντος, καθ' ἃ ἐδικαιοῦτο νὰπαιτήσῃ, οὐ μόνον τὴν Ἀντιόχειαν, ἣν ἐθεώρει κτῆμα ἑαυτοῦ ὑπερισχύσας ὁ Βοημοῦνδος, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἔδεσσαν. Ταύτην εἶχε κατορθώσει νὰ καταλάβῃ εὐκόλως Βαλδουῖνος ὁ Βουλλώνιος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γοδοφρέδου, τυχὼν τῆς βοηθείας αὐτῶν τῶν ἐν τῇ πόλει ἐνοικούντων, φονευσάντων τὸν Μάρτιον τοῦ 1098 τὸν ἴδιον ἡγεμόνα Θόρον καὶ ἐγκαταστήσας ἐν Ἐδέσσῃ κομιτείαν, εἰς ἣν προσέθηκεν ἔπειτα καὶ τὰ Σαμόσατα, τὴν πατρίδα τοῦ Λουκιανοῦ. Διετηρήθη δ' ἡ κομιτεία τῆς Ἐδέσσης ὡς προμαχὼν τῶν μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τῶν Λατίνων κυριευθέντων Ἱε-

ροσολύμων ὑπὸ διαφόρους Φράγκους δυνάστας μέχρι τοῦ 1144, ὅτε κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν καὶ πάλιν ὁ Τοῦρκος δυνάστης τῶν Λαββάνων Ἐμαδδὶν Ζεγγῆς.

λϛ'.

Ἡ ἅλωσις τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἡ κραυγὴ τοῦ πλήθους τῶν σταυροφόρων Εἰς Ἱεροσόλυμα διέκοψε τὴν διάσπασιν τῶν ἀρχηγῶν, καὶ τὰ σταυροφόρα στίφη, καύσαντα τὰς παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν σκηνὰς αὐτῶν, ὥρμησαν ἀτάκτως πρὸς νότον μεσοῦντος τοῦ Μαΐου 1099. Κατείχοντο δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἅτινα πρότερον ἦσαν λεία τῶν Σελδσούκων, ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1098 ὑπὸ τοῦ Ἀλ-Ἀφδὰλ, τοῦ βεζύρου τοῦ ἀνισχύρου Φατιμίδου σουλτάνου τοῦ Καΐρου Μοσταλῆ. Καὶ δὴ οἱ σταυροφόροι χάριν ἀντιπερισπασμοῦ πρὸς τοὺς Σελδσούκους εὑρίσκοντο ἀπὸ τοῦ 1097 εἰς συνεννόησιν πρὸς τὴν ἐν Καΐρῳ αὐλὴν τῶν Φατιμιδῶν· ἀλλ' αἱ διαπραγματεύσεις ἐκεῖναι εἶχον ναυαγήσει. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ Ἀλ-Ἀφδὰλ, πιστεύσας μετὰ τὰ συμβάντα ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ τὴν ἧτταν τοῦ Κερβογᾶ, ὅτι ἀμφότεροι οἱ πολέμιοι ἦσαν ἐξηντλημένοι, εἶχε σπεύσει νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ συνέλαβε πρέσβεις τῶν σταυροφόρων πρὸς αὐτὸν σταλέντας, τοῦθ' ὅπερ οἱ συγγραφεῖς τῆς Δύσεως ἔλεγον ἔπειτα συμβὰν ἐκ παρακελεύσεως τοῦ ὀπίσθεν παρασπονδοῦντος Ἀλεξίου. Ἀλλ' ὅτε οἱ σταυροφόροι ἥψαντο τῆς πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα πορείας, ὁ Ἀλ-Ἀφδὰλ, μεταβαλὼν πολιτείαν, ἐμήνυσεν εἰς αὐτοὺς, ἔτι ἐν Συρίᾳ εὑρισκομένους, ὅτι ἐπέτρεπε νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένην χώραν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπισκεφθῶσι τὴν ἱερὰν πόλιν κατὰ στίφη ἄοπλα διακοσίων μέχρι τριακοσίων ἀνδρῶν. Ἀλλ' οἱ σταυροφόροι ἀπήντησαν ἀγερώχως, ὅτι, ἂν δὲν παρέδιδεν ἑκουσίως τὴν Ἱερουσαλὴμ, θὰ ἐπετίθεντο καὶ κατ' αὐτῆς τῆς ἕδρας τοῦ χαλιφάτου, τοῦ Καΐρου.

Διὰ τῆς Βηρυτοῦ, τῆς Σιδῶνος καὶ τῆς Τύρου προεχώρησεν ἡ σταυροφορικὴ στρατιὰ, βαίνουσα ἐπὶ τὰ πρόσω· τὴν δὲ Πεντηκοστὴν, 29 Μαΐου 1099, ἐώρτασαν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἀδιατάρακτοι ὑπὸ πολεμίων. Τέλος δὲ τῇ 7 Ἰουνίου ἀνῆλθον οἱ σταυροφόροι προσκυνηταὶ τὸν τελευταῖον λόφον τὸν χωρίζοντ' αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ γονυπετήσαντες προσεφώνησαν μεστοὶ ἐνθουσιασμοῦ καὶ

ἐν βαθυτάτῃ εὐλαβείᾳ τὴν ἁγίαν πόλιν, τὸ τέρμα τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πόθων.

Ἐτάχθησαν δ' οἱ σταυροφόροι κατὰ τὰ βόρεια, τὰ δυτικὰ καὶ τὰ νότια τῆς πόλεως, θεωρήσαντες περιττὸν νὰ πολιορκήσωσιν αὐτὴν ἐξ ἀνατολῶν, ἔνθα ἔκειτο ἡ κοιλὰς Ἰωασαφὰτ καὶ πέραν αὐτῆς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Καὶ οἱ μὲν ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ Μωαμεθανοὶ ἀνήρχοντο εἰς τεσσαράκοντα μέχρις ἑξήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἡ δὲ στρατιὰ τῶν σταυροφόρων μόλις που ὑπερέβαινε τοὺς εἰκοσακισχιλίους. Μυριάδες ὅλαι ἐκ τῶν τὸ πρῶτον στρατευσάντων εἶχον πέσει ἐν ταῖς μάχαις ἢ ἀποθάνει ἐκ τῶν νόσων καὶ ταλαιπωριῶν ἢ ἐγκαταμείνει ἐν Ἀντιοχείᾳ παρὰ τῷ Βοημούνδῳ ἢ ἐν Ἐδέσσῃ παρὰ τῷ Βαλδουίνῳ. Ἡγοῦντο δὲ τῶν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ στρατοπεδευσάντων Ῥοβέρτος ὁ ἐκ Νορμανδίας καὶ Ῥοβέρτος ὁ ἐκ Φλάνδρας, ὁ Γοδοφρέδος Βουλλώνιος, ὁ Ταγκρέδος καὶ ὁ Ῥαϊμοῦνδος.

Ὄχι δὲ μόνον ἡ ἀριθμητικὴ διαφορὰ τῶν πολιορκητῶν καὶ τῶν πολιορκουμένων ἦτο μεγάλη, ἀλλὰ τὰ τῶν πολιορκούντων εἶχον καὶ κατὰ τοῦτο κακῶς, ὅτι ἐστεροῦντο παντὸς μηχανήματος, μίαν ἐν ὅλῳ ἔχοντες καὶ μόνην κλίμακα πρὸς ἐπίβασιν τῶν τειχῶν. Διὸ τὰς δυσχερείας τῆς ἐκπολιορκήσεως τῆς ἁγίας πόλεως συνεῖδον τότε μάλιστα, ὅτε, ὑπὸ θρησκευτικοῦ ζήλου ἐκκαιόμενοι, ἐπεχείρησαν ἀνεπιτυχῶς τὴν πρώτην ἔφοδον ἤδη τῇ 13 Ἰουνίου, καὶ, πεισθέντες, ὅτι εἶχον ἀπαραίτητον ἀνάγκην κατασκευῆς μηχανημάτων, οὔτε ξύλα ἱκανὰ εὗρισκον ἐν τῇ περιχώρῳ, ἐστεροῦντο δὲ πρὸς τούτοις ὕδατος καὶ ἐπιτηδείων.

Ἀλλ' ἐκ τῆς δυσχερείας ἔσωσεν αἴφνης τοὺς πολιορκητὰς ἡ εἰς Ἰόππην ἄφιξις στολίσκου ἐκ Γενούης, ἐξ οὗ ἐστάλησαν εἰς τοὺς πρὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ σταυροφόρους τροφαί, οἶνος, ἐργάται καὶ ἐργαλεῖα, δι' ὧν ἠδυνήθησαν, παραλαμβάνοντες ξυλείαν ἐξ ἀπωτέρων μερῶν, νὰ κατασκευάσωσι κλίμακας καὶ δύο μεγάλους κινητοὺς πολιορκητικοὺς πύργους. Μετὰ δὲ μεγάλην λιτανείαν ἐπιχειρηθεῖσαν περὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπεδίωξαν οἱ σταυροφόροι τῇ 8 Ἰουλίου ὁραστηρίως τὴν πολιορκίαν. Ἐπιχειρήσαντες δὲ τῇ 15 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς γενικὴν ἔφοδον, κατώρθωσαν μετὰ θερμὸν ἀγῶνα νὰ στήσωσιν ἀπὸ τοῦ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως προσερεισθέντος πολιορκητικοῦ πύργου περιαιρετὴν γέφυραν ἐπὶ τοῦ τείχους. Πρῶτος δὲ ὁ Γοδοφρέδος Βουλλώνιος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Εὐστάθιος ἀνέβησαν ἐπὶ τῶν τει-

χῶν. Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ λύσσα καὶ ἡ περισσόθρησκος ὁρμὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοχρηματία καὶ πλεονεξία τῶν πολιορκητῶν, ἀψηφούντων χάριν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κέρδους τὴν γενναίαν ἄμυναν, τὴν τοξείαν, τὸ ὑγρὸν πῦρ καὶ τὸ ζέον ἔλαιον, τοὺς χλευασμοὺς καὶ τὸν κόμπον τῶν πολιορκουμένων, ὥστε τέλος ἡ Ἱερουσαλὴμ ἑάλω ἐν μέσῳ ποταμοῦ αἱμάτων.

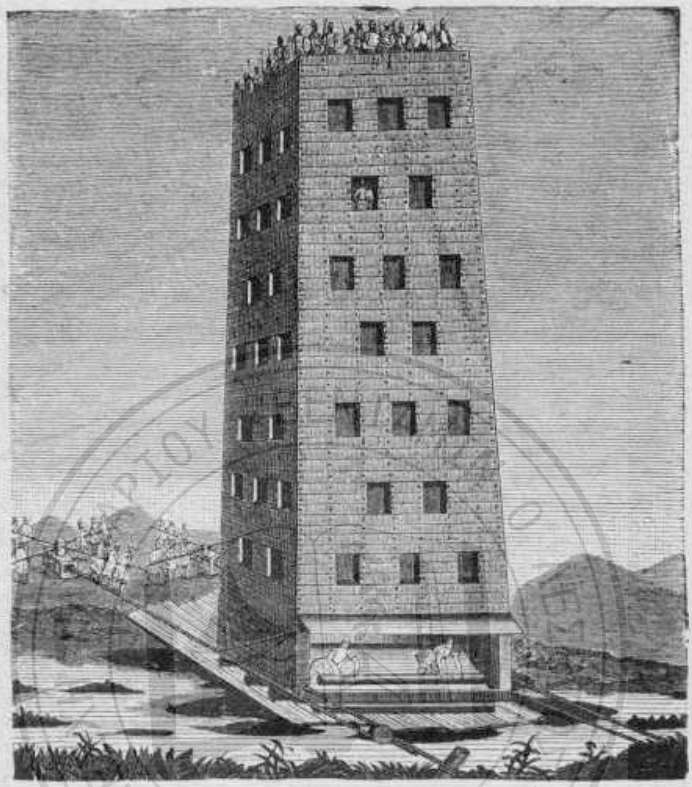

ΞΥΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΙΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ

Μετὰ τετρακοσίων ἑξήκοντα καὶ δύο ἐτῶν δουλείαν ὑπὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἡ ἁγία πόλις ἀπεδίδετο καὶ πάλιν εἰς τὸν χριστιανισμόν. Καὶ εἶχε μὲν αὐτὸς ὁ χαλίφης Ὁμὰρ, κυριεύσας τὴν Ἱερουσαλὴμ, σεβασθῆ δι' ἐγγράφου (ἀκτιναμὲ), χορηγηθέντος εἰς τὸν πατριάρχην Σωφρόνιον, τὰ ἐπὶ τοῦ Παναγίου τάφου δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τὰ προνόμια ἐκεῖνα δὲν εἶχον, καθ' ἃ εἴδομεν, δυνηθῆ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐλευθέραν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου προσκύνησιν εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Τώρα δὲ ἠδύνατο νὰ στηθῆ καὶ πάλιν ὁ σταυρὸς ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἐπάλξεων τῆς ἁγίας πόλεως.

Ἀλλ' ὑπὸ τίνα τύπον ἔμελλον νὰ ἐξασκήσωσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν οἱ Λατῖνοι κατακτηταὶ ἐπὶ τῆς πόλεως, ἥτις διετήρει ἔτι τὰς ἀναμνήσεις τοῦ κηρύγματος, τοῦ βίου καὶ τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος; Τίς ἔμελλε νὰ δεσπόσῃ τῆς πόλεως ἐν ᾗ εἶχε ζήσει καὶ ταφῇ ὁ καταβὰς εἰς τὸν κόσμον υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ δεσπότης;

Τὸ ζήτημα τοῦτο, εἰ καὶ περὶ ἀποδόσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸ Βυζάντιον οὐδεὶς ἔγεινε λόγος, ἀπησχόλησε μεγάλως τοὺς νικητὰς

μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν διανομὴν τῆς λείας. Ἡ δὲ λύσις αὐτοῦ ὑπῆρξε δύσκολος ἕνεκα νέας διασπάσεως τῶν σταυροφόρων. Καὶ οἱ μὲν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν κατακτητῶν κληρικοὶ ἠξίουν, ὅπως ἡ ἀνακτηθεῖσα Ἱερουσαλὴμ καταστα θῇ εἰς ἐκκλησιαστικὴν πολιτείαν καὶ προστῇ αὐτῆς ἀντὶ κοσμικοῦ ἄρχοντος Λατῖνος πατριάρχης. Ἀλλ' ἀντιστάντων τῶν στρατηλατῶν, τὸ στέμμα τῆς ἁγίας πόλεως προσηνέχθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν πλουσιώτατον καὶ εὐσεβέστατον τῶν ἀρχηγῶν, τὸν κόμιτα τῆς Τολώσσης Ῥαϊμοῦνδον, ὅστις ἄλλως ἡγεῖτο τοῦ μεγίστου μέρους τῆς περιλειπομένης σταυροφορικῆς στρατιᾶς. Ἀλλ' οὗτος ἀπεποιήθη, προφασιζόμενος μὲν, ὅτι ἐπτοεῖτο νὰ περιβληθῇ ἐπίγειον στέμμα ἐν τῷ ἱερῷ ἐκείνῳ χώρῳ, πράγματι δὲ διότι δὲν ἦτο ἀσφαλὴς περὶ τῆς πίστεως τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς. Ἀποποιηθέντος δὲ μετ' αὐτὸν καὶ Ῥοβέρτου τοῦ ἐκ Νορμανδίας, ἡ ἀρχὴ ἀνετέθη τῇ 22 Ἰουλίου εἰς τὸν δοῦκα Λοθαριγγίας Γοδοφρέδον τὸν Βουλλώνιον. Ἀλλ' εἰς τὸν πρῶτον ἐκεῖνον μετὰ Χριστὸν ἡγεμόνα τῆς χριστιανικῆς Ἱερουσαλὴμ δὲν ἐδόθη ἡ προσωνυμία βασιλέως, ἣν δὲν ἐδέχθη, ἐπεκλήθη δὲ ἁπλῶς *προασπιστὴς τοῦ ἁγίου Τάφου*. Παρεζεύχθη δ' εἰς τὸν Γοδοφρέδον ὡς Λατῖνος πατριάρχης ὁ ἐξ ἀφανῶν ὁρμώμενος πρώην παρεκκλησιάρχης τοῦ δουκὸς τῆς Νορμανδίας Ῥοβέρτου· οὗτος δὲ, πεισθεὶς μετ' οὐ πολὺ νὰ παραιτηθῇ, ἀντικατεστάθη ὑπὸ Δαγοβέρτου τοῦ ληγάτου τοῦ πάπα. Καὶ δὲν ἐγκατέλιπε μὲν ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία καὶ ἐπὶ τῶν σταυροφόρων τὰ ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων δικαιώματα αὐτῆς, ἐξηκολούθησε δ' ἀδιάκοπος ἡ σειρὰ τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν, ἀλλὰ, ὑφιστάμενοι τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἠναγκάσθησαν καὶ αὐτὴν τὴν ἱερὰν αὐτῶν ἕδραν νὰ ἐγκαταλίπωσι καὶ νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν ἅπαξ μόνον τοῦ ἔτους, τὸ Πάσχα, ὅπως ἱερουργῶσιν ἐν τινι τῶν παρεκκλησίων, οἷονεὶ κατ' ἀνοχὴν φιλοξενούμενοι ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων τῆς Σιωνίτιδος ἐκκλησίας.

Ἐν τούτοις δ' ὁ ἐν Καΐρῳ διαμένων Ἀλ-Ἐφδὰλ ἐπεχείρησε βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως μετὰ εἰκοσακισχιλίων πανόπλων Ἀράβων, εἰς οὓς προσετέθησαν καὶ ἄλλα ἀραβικὰ καὶ σελδσουκικὰ στίφη. Ἀλλὰ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς ἐν Συρίᾳ Ἀσκάλωνος ἡττήθη οἰκτρῶς ὑπὸ τοῦ Γοδοφρέδου, ἀναγκάσαντος αὐτὸν νὰ τραπῇ εἰς φυγήν. Καὶ ἐξηκολούθησε μὲν ἡ Ἀσκάλων κατεχομένη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ

Σελδσοῦκοί τε καὶ Φατιμίδαι κατέστησαν διὰ τῆς νέας ἐκείνης νίκης τῶν σταυροφόρων ἀβλαβεῖς ἐφ' ἱκανὸν χρόνον.

Ἐπὶ τούτοις δ' οἱ μὲν δύο Ῥοβέρτοι μετὰ τοῦ κόμητος Τολώσσης Ῥαϊμούνδου καὶ Εὐσταθίου τοῦ Βουλλωνίου, τραπέντες ἐξ Ἱεροσολύμων διὰ τῆς συριακῆς παραλίας πρὸς βορρᾶν, ἐκυρίευσαν τὴν Λαοδίκειαν, ἣν καὶ κατέλαβεν ὁ Ῥαϊμοῦνδος ἐπ' ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου· οἱ δὲ λοιποὶ σταυροφόροι οἱ μέχρι Λαοδικείας ἐξ Ἱεροσολύμων στρατεύσαντες, οὐδὲ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ἐξαιρουμένων, ἀπέπλευσαν ἐκεῖθεν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1099, ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ δ' ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ ἐγκαταμείναντες ἐξηκολούθουν ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ ἐπεκτείνοντες τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, καὶ δὴ ἰδίως ὁ Βοημοῦνδος, ὅστις ἀπολύτως ἤδη κυριαρχῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ εἶχε πέσει αἰχμάλωτος τῶν ἀπίστων, ὁ Ταγκρέδος ὡς ἡγεμὼν τῆς Γαλιλαίας καὶ ὑποστελὴς τοῦ Γοδοφρέδου, ἐποφθαλμιῶν τὴν πτῶσιν τῆς Ἀντιοχείας μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Βοημούνδου, καὶ τέλος αὐτὸς ὁ Γοδοφρέδος. Καὶ ἐκέκτητο μὲν οὗτος τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν Ἰόππην, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ περιεστάλη κατ' ἀλήθειαν μεγάλως, ὅτε ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Λατίνου πατριάρχου Δογοβέρτου, ἀπαιτήσαντος τὴν μεταβολὴν τῶν πόλεων ἐκείνων εἰς κτήσεις τοῦ Παναγίου τάφου. Ὁ δὲ Γοδοφρέδος, ἀναγνωρισθεὶς βαρῶνος, ὑπεβιβάσθη πράγματι εἰς ὑποτελὴ τοῦ Λατίνου πατριάρχου, φιλοδοξήσαντος νὰ ἱδρύσῃ ἐν Παλαιστίνῃ ἐκκλησιαστικὴν πολιτείαν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν παπῶν ἐν Ῥώμῃ.

ΤΑΦΟΣ ΓΟΔΟΦΡΕΔΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΛΩΝΙΟΥ

Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀπέθανεν ὁ Γοδοφρέδος τῇ 18 Ἰουλίου 1100 ἐξ ἐπιδημίας προελθούσης ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν πτωμάτων μολύνσεως τοῦ ἀέρος, καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Παναγίου τάφου. Ἐκλήθη δ' ὡς διάδοχος τοῦ Γοδοφρέδου ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βαλδουῖνος, παραδοὺς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐδέσσης εἰς τὸν ἀνεψιὸν Βαλδουῖνον

τὸν νεώτερον. Ἀποβαλὼν δ' ὁ Βαλδουῖνος πᾶσαν πτόησιν ανεκηρύχθη αὐτόχρημα βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐστέφθη ὡς τοιοῦτος τῇ 25 Δεκεμβρίου 1110 ἐν Βηθλεέμ, ὁμοίως ὑπὸ τῶν σταυροφόρων κυριευθείσῃ ἐν τῷ μεταξὺ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοτόκου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου Δαγοβέρτου, ἀναγκασθέντος νὰ παραιτήσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ Γοδεφρέδου ἀξιώσεις ὑποτελείας τῶν Βουλλωνίων εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Βασιλεύσας δὲ οὗτος σθεναρῶς, κατώρθωσε δι' ἀπαύστων ἀγώνων νὰνακτήσῃ τὰς κυριωτάτας τῶν παραλίων πόλεων τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν μετὰ τῆς Δύσεως ἐπικοινωνίαν, καὶ ἀπέθανε τῷ 1118 ἔν τινι στρατείᾳ κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν Φατιμιδῶν κατεχομένης Αἰγύπτου. Διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ ἐξάδελφος Βαλδουῖνος Β', ὁ κόμις τῆς Ἐδέσσης, καὶ τοῦτον ἄλλοι τῆς αὐτῆς δυναστείας, μεθ' οὓς ὁ θρόνος τῆς Ἱερουσαλὴμ περιῆλθε τῷ 1186 εἰς

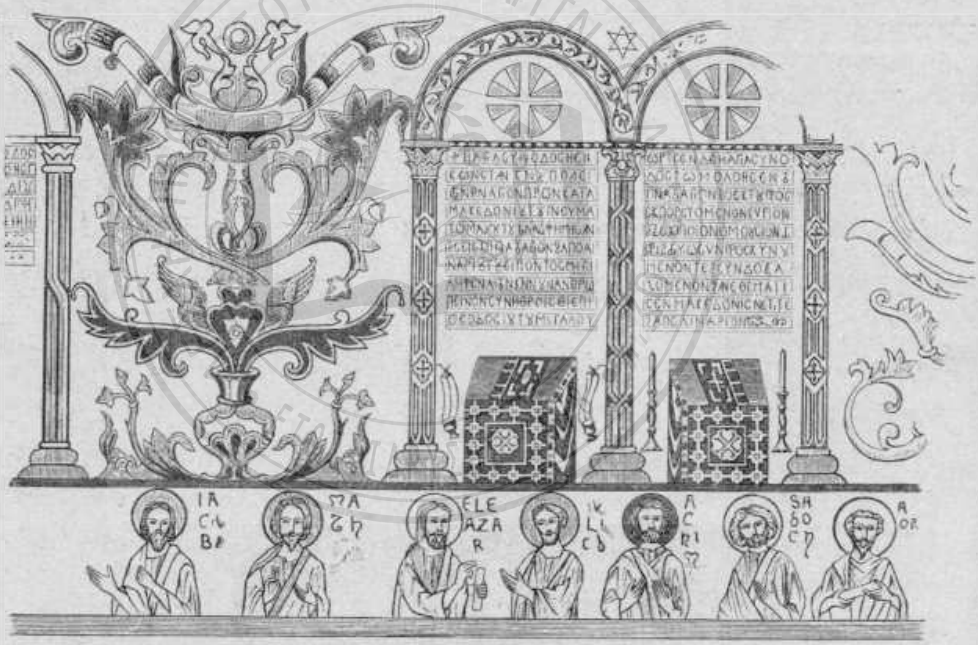

ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΤΗΣ ΕΝ ΒΗΘΛΕΕΜ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΕΚ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ

Γουίδωνα τὸν Λουσινιανόν. Ἀλλ' ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ, εἰς ἣν εἶχον εἰσαχθῇ ὑπὸ τῶν Βουλλωνίων αἱ πολυθρύλητοι Ἀσσίζαι· τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος 1187 ἡ ἁγία πόλις περιέπιπτε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Μωαμεθανούς, κυριευσμένη τὸν Ἰούλιον μετὰ νικηφόρον παρὰ τὴν Τιβεριάδα μάχην ὑπὸ τοῦ Κούρδουσουλτάνου τῆς Αἰγύπτου Σαλαδίνου τοῦ καταλύσαντος τοὺς Φατιμίδας.

λγ'.

Ἀλέξιος καὶ Βοημοῦνδος.

Ἐν τούτοις δὲ ἡ ἀρξαμένη πρὸς τὴν Ἀνατολὴν σταυροφορία δὲν ἔπαυσεν, ἀλλὰ νέα ρεύματα σταυροφόρων ἐξεχύθησαν ἐκ τῆς Δύσεως τῷ 1100 καὶ μάλιστα τῷ 1101. Καὶ πρῶτοι μὲν ἐξεκίνησαν σταυροφόροι ἐκ Λαγγοβαρδίας, ἔπειτα δὲ Γάλλοι καὶ Γερμανοί. Ἐπανελήφθησαν δὲ κατὰ τὴν διὰ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν διάβασιν τῶν νέων τούτων στιφῶν αἱ αὐταὶ βιαιοπραγίαι καὶ διετρανώθη ἡ αὐτὴ πρὸς τὸν Ἀλέξιον ἐχθρικὴ στάσις ἡ διαπνέουσα τοὺς τὸ πρῶτον σταυροφορήσαντας.

Καὶ οἱ μὲν Λαγγοβάρδοι, διαπεραιωθέντες εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἀνερχόμενοι κατὰ τὴν λίαν ἀμφισβητήσιμον περὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν παράδοσιν εἰς διακοσίας ἑξήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν, προεχώρησαν τὸν Ἰούνιον 1101 πρὸς τὰ ἐνδότερα, σκοποῦντες τοῦτο μὲν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βοημούνδου, ὃν κατεῖχεν αἰχμάλωτον ὁ ἀμηρᾶς τῆς Σεβαστείας Δανισμένδ, τοῦτο δὲ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βαγδατίου. Ἀλλ' ἡ ἀντίστασις, ἣν ἀντέταξαν πρὸς αὐτοὺς οἱ Σελδσουκίδαι, ὑπῆρξεν οὕτως ἐρρωμένη, ὥστε μία καὶ μόνη μάχη, συγκροτηθεῖσα παρὰ τὸν ποταμὸν Ἅλυν ὑπερμεσοῦντος τοῦ Ἰουλίου, ἤρκεσε νὰ διαλύσῃ τὴν ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τῶν βαρβάρων πτοηθεῖσαν στρατιάν. Οἱ δὲ περισωθέντες ναυαγοὶ τοῖς ἀτυχοῦς ταύτης ἐκστρατείας ἔτυχον μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλεήμονος περιθάλψεως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ δὲν ὤκνησαν νὰ θεωρήσωσιν αὐτὸν καὶ τὸν φίλον αὐτοῦ καὶ σύμμαχον Ῥαϊμοῦνδον ὑπευθύνους ἐπὶ συμφορᾷ, ἣν προεκάλεσεν ἡ ἰδία αὐτῶν ἀδεξιότης καὶ ἀνειλικρίνεια καὶ ἡ κατ' αὐτῶν ἕνωσις τῶν τέως πρὸς ἀλλήλους διεστώτων Τούρκων ἀμηράδων.

Ὄχι δὲ ὀλιγώτερον πικρὰ καὶ ἐπ' ἴσης ἄδικα ὑπῆρξαν τὰ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος παράπονα δευτέρας μεγάλης ὁμάδος Γερμανῶν καὶ Γάλλων σταυροφόρων μετὰ τοὺς Λαγγοβάρδους ἐπ' ἴσης ἀτυχησάντων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατ' Αὔγουστον περὶ τὴν Ἡράκλειαν. Καίπερ ὀφείλοντες τὴν πανωλεθρίαν ἣν ὑπέστησαν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα, ἐπεζήτησαν νὰ ἐπιρρίψωσι τὴν εὐθύνην αὐτῆς εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Βυζαντίου, ἀχθόμενοι ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ ἐκστρατείας, ἥτις, καλῶς διεξα-

γομένη, θὰ ἠδύνατο πράγματι νὰποβῇ εἰς ἀγαθὸν καὶ νὰ στηρίξῃ τοὺς ὀλίγους ἐναπομείναντας ἐκ τῆς Δύσεως ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ νικητὰς, ὧν τὸ ὀλιγάριθμον δεικνύει πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτὴ ἡ ἀδιαφορία ἣν ἐπέδειξαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ὁμοδόξων σταυροφόρων κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν Σελδσουκιδῶν.

Ἀλλ' οἱαδήποτε καὶ ὁσαδήποτε καὶ ἂν ἦσαν αἱ ἀμοιβαῖαι ἀντεγκλήσεις Βυζαντίνων καὶ σταυροφόρων, τὰ ἐπακόλουθ' αὐτῶν δὲν ὑπῆρξαν ἄμεσα, καὶ μόνον ἐν ἀπωτέρῳ μέλλοντι ἐπέπρωτο νὰ βλαβῇ τὸ Βυζάντιον ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ψυχρότητος μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ἄλλην τροπὴν ἔλαβον τὰ πράγματα μεταξὺ τοῦ Νορμαννοῦ Βοημούνδου, ὃν ἐξ ἀρχῆς εἴδομεν συμμετασχόντα τῆς σταυροφορίας ὡς κληρονόμον τῶν περὶ κυριαρχίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀξιώσεων τοῦ πατρός. Ἡ δὲ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἤδη καὶ πρότερον ἐνδειχθεῖσα ἐχθρότης περιέστη αὐτόχρημα εἰς ῥῆξιν μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπολύτρωσιν τοῦ Βοημούνδου.

Τὸν Βοημοῦνδον μάτην εἶχε πειραθῇ νὰπολυτρώσῃ παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ τῆς Σεβαστείας αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος, ἀποσκοπῶν εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὁ αὐτοκράτωρ ἔμελλε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἀκίνδυνον. Κατορθώσας δ' ὁ Νορμαννὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ διὰ χρημάτων ἀρμενικῶν, ἐπέστρεψε τὸ θέρος τοῦ 1103 εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἀναλαβὼν δ' ἐν αὐτῇ καὶ πάλιν τὴν ἀρχὴν, κατώρθωσε μὲν νὰ διατηρήσῃ φιλίας σχέσεις πρὸς τὸν ἄλλως ἥκιστα εὐμενῆ ἀνεψιὸν Ταγκρέδον, ἤρχισε δὲ κραταιῶς πολεμῶν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπεκτείνων τὰς κτήσεις αὐτοῦ ἐν Ἀσίᾳ πρὸς ζημίαν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ προσεπάθησε μὲν ἐπί τινα χρόνον ὁ Ἀλέξιος νὰντιτάξῃ εἰς τὸν Βοημοῦνδον τὸν φίλον κόμιτα τῆς Τολώσσης Ῥαϊμοῦνδον, ἀλλ' ἐξ ὅτου οὗτος ἔπηξεν οὐκ ἄνευ βοηθείας τῶν Βυζαντίνων ἰδίαν ἀρχὴν ἐν τῇ Τριπολίτιδι τῆς Φοινίκης, ἱδρύσας ἰδίαν κομιτείαν ἐν Τριπόλει, ἔπαυσεν ἀναμιγνυόμενος εἰς τὸν κατὰ τῶν Νορμαννῶν ἀγῶνα τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ δὲ Βοημοῦνδος, ἀπαλλαγεὶς τῆς αἰχμαλωσίας, εὗρεν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ηὐξημένην τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ Ταγκρέδου, ὅστις οὐ μόνον τῆς Ἀπαμείας εἶχε γείνει κύριος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Βυζαντίνου φρουράρχου Τζιντζιλούκη κατεχομένην Λαοδίκειαν εἶχε καταλάβει, ἐπεκτείνας τὴν ἡγεμονίαν μέχρι τῆς περὶ τὸ Χαλέπιον χώρας. Ὅτε δὲ ὁ Βοημοῦνδος ἐπέστρεψεν ἐκ

τῆς αἰχμαλωσίας εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ Ἀλέξιος ὑπέμνησεν αὐτὸν τὸν ὅρκον περὶ ἀποδόσεως τῶν πόλεων ἃς ἤθελε καταλάβει. Ἐπὶ δὲ τῇ ῥητῇ τοῦ Βοημούνδου ἀρνήσει ὁ βασιλεὺς ἐκήρυξε κατ' αὐτοῦ πόλεμον, καὶ ἀπέστειλεν ἐναντίον τοῦ παρασπόνδου Νορμαννοῦ στρατιὰν, ἧς ἡγοῦντο ὁ τὴν ἐν Κύπρῳ στάσιν κατευνάσας στρατηγὸς Μανουὴλ ὁ Βουτουμίτης καὶ ὁ μιξοβάρβαρος Μοναστρᾶς.

Προβάντες δὲ οὗτοι εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ ἐξασφαλίσαντες τὴν δι' αὐτῆς εἰς τὴν Συρίαν διάβασιν, κατέλαβον τὴν Γερμανίκειαν, καὶ, καταλιπόντες πολλαχοῦ τῆς χώρας φρουρὰν, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1103. Τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐπωφελούμενοι οἱ Βυζαντῖνοι τὴν στενοχωρίαν, εἰς ἣν εἶχον ἐμβάλει τὸν Βοημοῦνδον καὶ τὸν Ταγκρέδον νέαι ἐπιδρομαὶ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Συρίαν, ἀνέκτησαν μὲν ἐν Κιλικίᾳ τὴν Ταρσὸν, τὰ Ἄδανα καὶ τὸν Μοψουεστίαν, ἐπειράθησαν δὲ τῆς ἁλώσεως τῆς Λαοδικείας.

Βυζαντιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Καντακουζηνὸν κατέλαβε τὸν λιμένα τῆς πόλεως καὶ κατήρξατο τῆς πολιορκίας αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ Βυζαντῖνοι ἐπεδόθησαν συγχρόνως, βοηθούμενοι πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Ῥαϊμούνδου, τῆς ἁλώσεως τῶν παραθαλασσίων πόλεων τῆς Συρίας μέχρι τῆς Τριπόλεως. Ἀλλὰ θαυμαστὴ ὅμως ἦτο ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἡ ἀντοχὴ τῶν Νορμαννῶν. Ὁ Βοημοῦνδος καὶ ὁ Ταγκρέδος, καίπερ συγχρόνως ἀντιμετρούμενοι πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βυζαντίνους, οὐ μόνον τὴν Ἔδεσσαν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Λαοδίκειαν νὰ σώσωσι, διαβιβάσαντες ἐπιτηδεια εἰς αὐτὴν, πάσχουσαν ἤδη ὑπὸ σιτοδείας ἕνεκα τοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀποκλεισμοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τἆλλα ὁ Βοημοῦνδος ἐφαίνετο ἀνίσχυρος ναντιπαλαίσῃ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους μετὰ τὴν περὶ Ῥόδον μάλιστ' ἀποτυχίαν τοῦ στόλου τῶν συμμάχων αὐτοῦ Πισατῶν, ὅστις πρὸ τοῦ κατάπλου εἰς τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας εἶχε δηώσει τὴν Κέρκυραν, τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Κεφαλληνίαν. Καὶ ἐπηκολούθησε μὲν εἰς τὸν ἀτυχήσαντα τοῦτον στόλον ἕτερος ἐκ πλείων τῶν Γενουηνσίων, σπεύσας τὸ ἔαρ τοῦ 1104 πρὸς βοήθειαν τοῦ Βοημούνδου καὶ κατορθώσας παρὰ τὴν δίωξιν ὑπὸ βυζαντιακῆς μοίρας νὰ καταπλεύσῃ οὐ μακρὰν τῆς Ἀντιοχείας· ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ ἄφιξις δὲν ἐβελτίωσε τὰ κατὰ τὸν Βοημοῦνδον.

Τέλος δὲ ὁ Νορμαννὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἀλεξίου, βλέπων τὴν δύναμιν αὐτοῦ καταρρέουσαν, κατενόησεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰντεπεξέλθῃ τελεσφόρως πρὸς τὸν βασιλέα ἄνευ νέων ἐκ τῆς Δύσεως ἐπικουριῶν.

Ταύτας δ' ἀνέλαβε νὰ φέρῃ αὐτὸς μεταβαίνων εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς ἣν ἔπλευσε τελευτῶντος τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1104, ἀφεὶς τὴν διοίκησιν τῆς βορείου Συρίας εἰς τὸν ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει ἐκείνῃ τοῦ υἱοῦ τοῦ Γυισκάρδου δυσανασχετοῦντα ἀνεψιὸν Ταγκρέδον.

λδ'.

Ἡ ἐπανάληψις καὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Ὁ χρόνος τῆς ἀναπαύλης, ὃν παρέσχεν εἰς τὸν Ἀλέξιον ἡ εἰς τὴν Ἑσπερίαν μετάβασις τοῦ Βοημούνδου, δὲν παρῆλθεν ἐν ἀργίᾳ. Ὁ ταχυεργὸς αὐτοκράτωρ εἰργάσθη μὲν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος πρὸς αὔξησιν τῆς ἀμύνης τοῦ κράτους καὶ παρασκευὴν νέων δυνάμεων, ἀντεπεξῆλθε δὲ μετὰ σθένους πρὸς ἐμφυλίους στάσεις καὶ συνωμοσίας, ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ κινδυνεύσῃ ὁ θρόνος.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐσώθη ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς παρασκευαζομένης ἐναντίον αὐτοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει μεγάλης συνωμοσίας, ἧς πρωτεργάται ἦσαν οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ Ἀνεμάδες, ἀπόγονοι ἐξελληνισμένου τοῦ Ἄραβος Κουρούπη τοῦ ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ γενναίως ἀγωνισθέντος ἐν Χάνδακι κατὰ τοῦ ἐλευθερωτοῦ ἐκείνου τῆς Κρήτης. Προεξεῖχε δὲ τῶν συνωμοτῶν ὁ Μιχαὴλ Ἀνεμᾶς, καὶ περὶ αὐτὸν ἐτάσσοντο ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν ἐπιφανῶν καὶ ὁ πλουσιώτατος καὶ κόμπον παιδείας αὐχῶν συγκλητικὸς Ἰωάννης ὁ Σολομῶν, οὗ τὸν πλοῦτον ἐξεμετάλλευον οἱ συνωμόται, ὑπισχνούμενοι εἰς αὐτὸν τὴν βασιλείαν. Εἶχον δὲ παρασκευάσει οἱ περὶ τὸν Ἀνεμᾶν τὰ πάντα, καὶ ἐπέκειτο ὁ φόνος τοῦ Ἀλεξίου ἐν αὐτῷ τῷ βασιλικῷ κοιτωνίσκῳ, ὅτε αἴφνης ἀπεκαλύφθη ἡ συνωμοσία. Οἱ συνωμόται συνελήφθησαν καὶ ἐπομπεύθησαν διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ βοῶν, φέροντες τὰς κεφαλὰς περιβεβλημένας ἐπ' αἰσχύνῃ δι' ἐντοσθίων βοῶν καὶ προβάτων. Ἔμελλον δὲ καὶ νὰ ἐξορυχθῶσιν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, ἀλλ' ἔσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ποινῆς ταύτης ἡ μεσιτεία τῆς βασιλίσσης, ἣν ἔπεισαν ἐλεήσασαι ἡ Ἄννα Κομνηνὴ καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτῆς. Καὶ ὁ μὲν Σολομῶν ἐφυλακίσθη ἐν Σωζοπόλει, ὁ δὲ Μιχαὴλ Ἀνεμᾶς καθείρχθη σιδηρο-

δετος ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγγὺς τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀνακτόρων πύργῳ, ὅστις ἔκτοτε ἔφερε τὸ ὄνομα πύργου τοῦ Ἀνεμᾶ.

Ἔγειναν δὲ ταῦτα ἀρχομένου τοῦ 1106. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἐξενίκα ὁ Ἀλέξιος τὸν δοῦκα Τραπεζοῦντος Γρηγόριον τὸν Ταρωνίτην, ἀνάγοντα μὲν τὸ γένος εἰς τοὺς Ἀρμενίους Παγκρατίδας, συγγενεύοντα δ' ἐκ κηδεστίας πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον, ἅτε τοῦ θείου αὐτοῦ Μιχαὴλ ὄντος συζύγου τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀλεξίου Μαρίας. Παραλαβὼν δὲ ὁ Ταρωνίτης τῷ 1104 κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος τὴν Τραπεζοῦντα παρὰ τοῦ τέως κατέχοντος αὐτὴν στρατηγοῦ Δαβατηνοῦ, ἐδέσμευσε μὲν τόν τε Δαβατηνὸν καὶ ἱκανοὺς τῶν πιστῶν εἰς τὸν βασιλέα Τραπεζουντίων ἐπιφανῶν, ἐκήρυξε δ' ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον. Ὁ δὲ Ἀλέξιος, μάτην πειραθεὶς διὰ γραμμάτων νὰ μεταπείσῃ τὸν ἀποστάτην, ἀπέστειλεν ἐναντίον τοῦ ἀντάρτου τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Ἰωάννην Ταρωνίτην, ὅστις κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ τὸν Γρηγόριον δύο ὅλα ἔτη μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ. Ἀχθεὶς δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν καθείρχθη καὶ οὗτος ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀνεμᾶ, ἐν ᾧ διέτριψε δεσμώτης ἐπὶ μακρὸν, ἕως ἀπηλευθέρωσεν αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ, πεισθεὶς εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς θυγατρὸς Ἄννης.

Συνέπεσον δ' αἱ τοιαῦται ἐπιτυχίαι τοῦ Ἀλεξίου πρὸς τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐναντίον τοῦ Βοημούνδου παρασκευῶν αὐτοῦ, εἰς ἃς εἶχε κατατρίψει μέγα μέρος τοῦ 1105 καὶ ὁλόκληρον τὸ 1106, ὀχυρόνων μὲν τὰ πρὸς τὴν Δύσιν σύνορα τοῦ βασιλείου, διατάσσων δὲ τὰ κατὰ τὸ Δυρράχιον, ἐξασκῶν δὲ τὴν στρατιὰν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ συνάγων ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰς διαφόρους μοίρας τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου, μεθ' οὗ ἡνώθη καὶ ὁ βενετικός.

Συγχρόνως δὲ διὰ παντὸς μέσου ἐφρόντισεν ὁ Ἀλέξιος διὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν καὶ γνωστῆς ἤδη εἰς ἡμᾶς διπλωματικῆς περινοίας νὰ ντιπράξῃ εἰς ἐνέργειαν τοῦ Βοημούνδου ἐν Πίσῃ, Γενούῃ καὶ Βενετίᾳ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ πονηρὸς καὶ ὀραστήριος υἱὸς τοῦ Γυισκάρδου, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Πασχαλίου Β' (1099-1118), τοῦ διαδόχου τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ, κατώρθωσεν οὐ μικρὰ ἐν Ἰταλίᾳ, μελαίνων τὸν Ἀλέξιον ὡς παράσπονδον καὶ ἐχθρὸν τῶν σταυροφόρων. Ἔπειτα δὲ, μεταβὰς εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ συνδεθεὶς τελευτῶντος τοῦ Μαρτίου 1106 πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον διὰ τοῦ γάμου μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Κωνσταντίας, εἵλκυσε περὶ ἑαυτὸν πολλοὺς τῶν εὐ-

πατριδῶν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας, καὶ πρόθυμοι συνέρρεον ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ νέοι σταυροφόροι, ὧν τὸ ἐλατήριον ἦτο πολὺ μᾶλλον ἡ κατάκτησις χωρῶν ἢ θρησκευτικὸς ἐνθουσιασμός. Οὕτω δὲ τῇ 9 Ὀκτωβρίου 1107 ἀπεβιβάζετο εἰς τὸν Αὐλῶνα, ἡγούμενος τριάκοντα καὶ τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν, διαπεραιωθέντων ἐπὶ διακοσίων τριάκοντα πολεμικῶν πλοίων καὶ φορτηγίδων.

Ἄφοβος ἔμαθεν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἀπὸ μακροῦ ἀναμενομένην ἐπίθεσιν τοῦ Βοημούνδου, ὅστις δὲν διέπλεε τὴν φορὰν ταύτην τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἁπλῶς ὅπως στηρίξῃ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀρχήν, ἀλλ' ὡς ἐπίδοξος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, φιλοδοξῶν τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀλεξίου καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πατρικοῦ προγράμματος. Καὶ κατήρξατο μὲν εὐθαρσὴς ὁ Νορμαννὸς τῆς πολιορκίας τοῦ Δυρραχίου, εἰς ὃ ἔπλευσεν ἐξ Αὐλῶνος, ἀλλ' ἡ πόλις ἔτυχε γενναίας ὑπερασπίσεως ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἀλεξίου, ἀνεψιοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐν τούτοις δὲ καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ἐκκινήσας ἐκ τῆς βασιλευούσης τελευτῶντος τοῦ Ὀκτωβρίου 1107 καὶ διαχειμάσας ἐν Θεσσαλονίκῃ, προεχώρησεν ἔπειτα τὸ ἔαρ τοῦ ἐπιόντος ἔτους μετὰ παμπληθοῦς στρατιᾶς ἐναντίον τοῦ Βοημούνδου.

Ἀλλὰ τὰ εἴκοσι καὶ ἓξ ἐκεῖνα ἔτη, ἅτινα εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Βοημούνδου περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους ἀγώνων, εἶχον διδάξει μὲν τὸν ἤδη ἐμπειροπόλεμον Ἀλέξιον, εἶχον δ' ἐπιρρώσει ἐπὶ τῆς κραταιᾶς αὐτοῦ βασιλείας τὸ βυζαντιακὸν κράτος, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ εὐάλωτος λεία τῶν Ἑσπερίων ἐπιδρομέων. Αἱ ἴδιαι δυνάμεις καὶ ἡ μετὰ τῆς Βενετίας συμμαχία ἤρκουν πρὸς ἄμυναν τοῦ κινδύνου καὶ μετὰ τὴν στέρησιν πολυτίμου ἐν Συρίᾳ συμμαχίᾳ, τοῦ κόμητος Ῥαϊμούνδου, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀποθάνει παρὰ τὴν Τρίπολιν τῇ 28 Φεβρουαρίου 1105, καὶ μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν τῷ 1106 ἐν Κιλικίᾳ ἐνίσχυσιν τοῦ Ταγκρέδου, καταλαβόντος τὰ Μάμιστρα καὶ ἄλλας πόλεις. Τὰ δ' ἐκ τοῦ παρελθόντος πρὸς τοὺς Γυισκάρδους περὶ τὸ Δυρράχιον πολέμου διδάγματα ἔπεισαν τὸν Ἀλέξιον, ὅτι συνετώτερον ἦτο νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ, ὑφιστάμενος τὴν ἀκατάσχετον ὁρμὴν τῶν Νορμαννῶν, ἀλλὰ νὰ στενοχωρήσῃ τὸν πολέμιον δι' ἀποκλεισμοῦ καὶ ἀγάγῃ αὐτὸν εἰς λιμοκτονίαν.

Ὁ δὲ Βοημοῦνδος, βλέπων καρτεροῦντας τοὺς ἀμύντορας τοῦ Δυρραχίου, οὗ ἡ ἅλωσις ἔμελλε νὰνοίξῃ εἰς αὐτὸν τὴν πρὸς τὴν Κων-

σταντινούπολιν ὁδὸν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδιώξῃ αὐτὴν διὰ πάσης θυσίας. Διὸ, θέλων νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς ἐμμονὴν καὶ ἀποφύγῃ πᾶσαν ἀπόπειραν φυγῆς, διέταξε τοῦτο μὲν τὴν πυρπόλησιν τοῦ ἰδίου στόλου, τοῦτο δὲ τὴν ἐκ τῆς ξυλείας τῶν πλοίων κατασκευὴν πο-

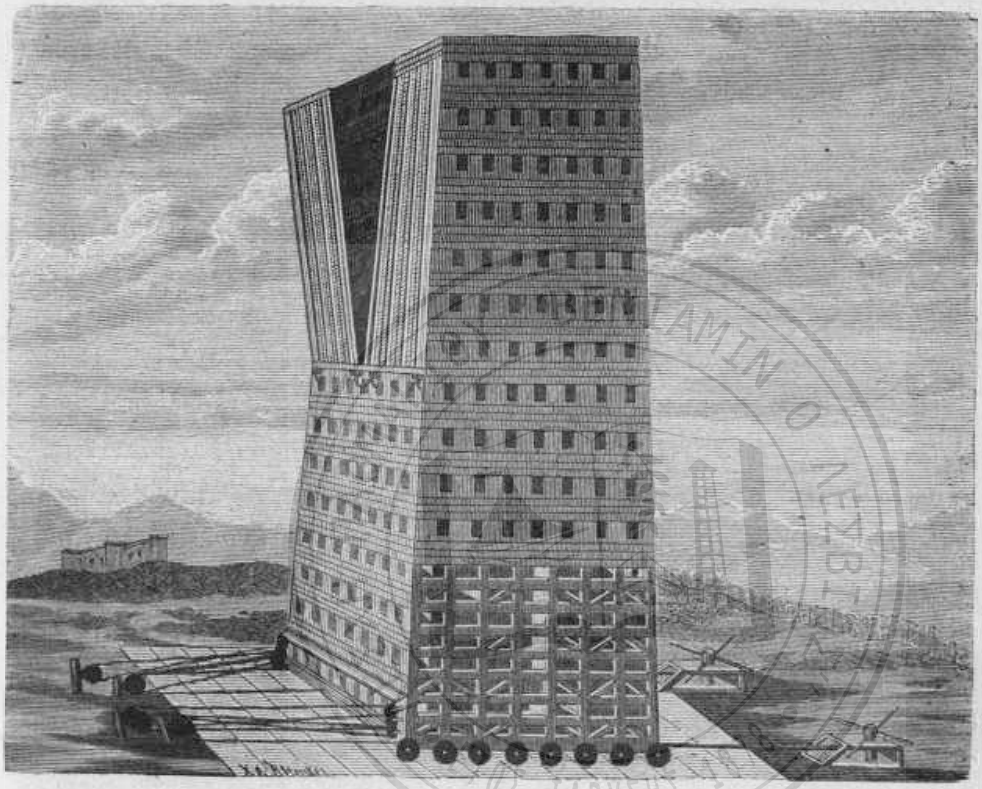

ΞΥΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΙΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ ΤΩΝ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

λιορκητικῶν μηχανημάτων. Ἀλλὰ μετὰ μεγίστης καρτερίας καὶ τέχνης ἀντεπεξήρχοντο οἱ πολιορκούμενοι, καταστρέφοντες διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς τὰ μηχανήματα τῶν πολιορκητῶν.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ ἕνεκα τῆς μετά τινας προτέρας ἀποτυχίας ἐπελθούσης ἐπιτηδείας ὑπὸ τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου παρακωλύσεως τῆς μεταξὺ τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν ἰλλυρικῶν παραλίων ἐπικοινωνίας ἐπέλιπον τὸ στρατόπεδον τοῦ Βοημούνδου τὰ τρόφιμα, καὶ οἱ πολιορκηταὶ ἤρξαντο πάσχοντες δεινῶς ἐκ σιτοδείας, ἧς τὰ δεινὰ ηὔξανε προεπελθὼν λοιμός. Τὴν δὲ στενοχωρίαν τῶν ἐπιδρομέων ἐπηύξησαν αἱ ἀρξάμεναι πρὸς τὸν Ἀλέξιον αὐτομολίαι καὶ αἱ κατ' ἀλλήλων ὑπόνοιαι αὐτῶν τῶν ὑπὸ τὸν Βοημοῦνδον τασσομένων εὐπατριδῶν, ἃς

προεκάλουν καὶ ὑπέθαλπον τὰ τεχνάσματα τοῦ ἐπινοητικωτάτου βασιλέως.

Παρὰ πάντα ταῦτα, καίτοι ἡ στρατιὰ εὑρίσκετο ἤδη ἐν ἀρχομένῃ διαλύσει καὶ οὐδαμόθεν ὑπέφωτκεν ἀκτὶς σωτηρίας, ὁ Βοημοῦνδος ἐνεκαρτέρει ἔτι εἰς τὸν ἄπελπιν ἀγῶνα, ἀντέχων εἰς τοὺς ὁσημέραι αὐξανομένους γογγυσμοὺς τῶν στρατιωτῶν. Ἀλλὰ τέλος, ὑπείκων εἰς τὴν ἄφευκτον κατανάγκην τῶν πραγμάτων, ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Ἀλέξιον, καὶ, μεταβὰς τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1108 εἰς τὸ ἐν Δεαβόλει στρατήγιον τοῦ αὐτοκράτορος, ὡμολόγησε πρὸς τὸν Ἀλέξιον αἰσχρὰν εἰρήνην.

Διὰ τῆς ὁμολογηθείσης εἰρήνης ἐκηρύχθη μὲν ἄκυρος ἡ συνθήκη ἡ ψηφισθεῖσα τῷ 1097 κατὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διάβασιν τῶν σταυροφόρων καὶ κατηργήθησαν αἱ ἐξ αὐτῆς ἀπορρέουσαι δι' ἀμφοτέρους τοὺς συμβαλλομένους ὑποχρεώσεις, ὡμολόγει δὲ ὁ Βοημοῦνδος μεταμέλειαν καὶ ἐκήρυττεν ἑαυτὸν *λίζιον ἄνθρωπον τοῦ σκήπτρου τοῦ Ἀλεξίου, ἤτοι οἰκέτην καὶ ὑποχείριον* τοῦ βασιλέως, *ἄνθρωπον πιστὸν τῆς σῆς βασιλείας, καθ' ἃ ὑπέγραψεν αὐτὸς, καὶ τοῦ περιποθήτου σου υἱοῦ καὶ βασιλέως κυρίου Ἰωάννου τοῦ πορφυρογεννήτου.* Ἀνέλαβε δὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὁπλίσῃ μὲν τὴν δεξιὰν κατὰ παντὸς ἀνθισταμένου εἰς τὸ βασίλειον κράτος τοῦ Κομνηνοῦ, εἴτε Χριστιανὸς εἴτε μή, νὰναγνωρίζῃ δ' ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει τοὺς αὐτοὺς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ φίλους καὶ ἐχθρούς. Τῶν δὲ κτήσεων τῆς ἀρχῆς Ἀντιοχείας τινὰς μὲν, ῥητῶς ἀναγραφείσας, ἠναγκάσθη νὰποδώσῃ εἰς τὸν βασιλέα, τὰς δὲ λοιπὰς, καὶ ταύτας ἰδίᾳ ἀναγραφείσας, παρέλαβε παρὰ τοῦ Ἀλεξίου διὰ χρυσοβούλλου γραφῆς, ὅπως διοικῇ αὐτὰς ὡς ὑποτελὴς αὐτοῦ ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἐφ' ὅσον ἐτήρει τὰ πρὸς αὐτὸν συντεθειμένα· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Βοημούνδου αἱ χῶραι αὗται ὤφειλον νὰ περιέλθωσι καὶ πάλιν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὅσας δὲ χώρας τῶν μὴ ἀνηκουσῶν εἰς τοὺς Βυζαντίνους ἤθελε κατακτήσει ἀπὸ τῶν Τούρκων ἢ τῶν Ἀρμενίων θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ, θεωρουμένας ὡς παραχωρηθείσας εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ῥητῶς δ' ἐδηλοῦτο ἐν τῇ συνθήκῃ, ὅτι δὲν ἐδικαιοῦντο οἱ Λατῖνοι νὰ προβάλωσιν ὁμόδοξον πατριάρχην Ἀντιοχείας, ἀλλὰ θὰ ἐξηκολούθει κατέχων τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς πόλεως ὁ ἑκάστοτε προβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος *ἐκ τῶν θρεμμάτων τῆς κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν μεγάλης ἐκκλησίας.* Ὑπεχρεώθη δὲ τέλος

διὰ τῆς συνθήκης ὁ Βοημοῦνδος νἀναλάβῃ ἀκήρυκτον πόλεμον κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ Ταγκρέδου ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἤθελεν ἀποστῆ τῆς πρὸς τὸν βασιλέα ἔχθρας καὶ δὲν ἤθελε παραδώσει εἰς αὐτὸν τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένας πόλεις.

Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ κυριώτατοι ὅροι τῆς εἰρήνης, ἣν ὤμοσεν ὁ Βοημοῦνδος. Ὁ δ' ἀναγινώσκων τὸ παρὰ τῆς Ἄννης Κομνηνῆς περισωθὲν εἰς ἡμᾶς κείμενον αὐτῆς διαβλέπει σαφῶς τὴν δικαίαν τοῦ αὐτοκράτορος δυσπιστίαν πρὸς τὸν πολλάκις παρασπονδήσαντα πολέμιον, ὃν διὰ τοῦτο δεσμεύει δι' ἀρρήκτων καὶ φρικτῶν ὅρκων καὶ ἀρῶν καὶ ἀφ' οὗ ἀφαιρεῖ διὰ παντοίων ἐπαναλήψεων πᾶσαν ἐνδεχομένην καταστρατήγησιν τῶν συμφωνηθέντων καὶ ὑπεκφυγήν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι διαγινώσκεται σαφῶς, ἡ ἐσχάτη ταπείνωσις τοῦ ἡττημένου, μάτην ἀγωνισθέντος ἐν τῷ χρόνῳ τῶν διαπραγματεύσεων νὰ διασώσῃ τοὐλάχιστον σκιάν τινα τῆς προτέρας ὑπερφροσύνης καὶ γοητείας, κλίναντος δὲ τέλος τὸν αὐχένα πρὸ τῆς ἀναποδράστου ἀνάγκης καὶ πειθαναγκασθέντος νὰ ὑποκύψῃ εἰς ἅπαντα τὰ θελήματα τοῦ βασιλέως.

Ὁ θρίαμβος τοῦ Ἀλεξίου ἦτο πλήρης. Ὁ τέως ἐπικίνδυνος πολέμιος μετεβάλλετο εἰς ὑποτελὴ καὶ σύμμαχον, ἡ δὲ ἡγεμονία τῆς Ἀντιοχείας ἡ εἰς τὸν ὑποχείριον ἐκεῖνον τῆς βασιλείας παραδοθεῖσα οὐδένα ἐνέπνεε τὸ ἐξῆς φόβον εἰς τοὺς Βυζαντίνους, μείναντας κυρίους τῶν παρόδων τοῦ Ἀμανοῦ καὶ κατέχοντας ἅπαντας τοὺς λιμένας, ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς τοὺς κατέχοντας τὴν πόλιν ἐπικουρία, ἧς πρὸς ἀποστολὴν ἀπῃτεῖτο ἄλλως ἄδεια τοῦ βασιλέως.

Μετὰ δὲ τὴν καθομολόγησιν τῆς συνθήκης ταύτης ὁ Βοημοῦνδος, τιμηθεὶς διὰ τοῦ ἀξιώματος σεβαστοῦ καὶ λαβὼν χρήματα ἱκανά, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον καὶ παρέδωκε τὸ στράτευμα εἰς τοὺς ἐπὶ τούτῳ ἀπεσταλμένους τοῦ βασιλέως, εἰς ὃν συνεστήθη νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἐντὸς τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους παραχειμάσεως τῶν παραδοθέντων καὶ δαψιλοῦς εἰς αὐτοὺς παροχῆς τῶν χρειωδῶν. Ἐπὶ τούτοις δ' ἀπέπλευσεν ὁ Βοημοῦνδος εἰς τὴν Ἀπουλίαν, ἔνθα καὶ ἀπέθνησκε μετά τινας μῆνας ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου 1111 πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὡς ὑποτελὴς τοῦ Ἀλεξίου.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἀνέμενε τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βοημούνδου ἐξ Ἰταλίας, ὅπως ἐκτελέσῃ τὰς διὰ τῆς ἐν Δεαβόλει συνθήκης

ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις, ἡ δύναμις τῶ Φράγκων ηὔξανεν ἐν Ἀντιοχείᾳ. Ὁ Ταγκρέδος, ἀνταγωνιζόμενος πρὸς τοὺς Τούρκους, κατώρθωσε διὰ τῆς συμπράξεως τῶν κατανοησάντων τέλος τὴν ἀνάγκην κοινοπραγίας σταυροφόρων τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, κυριεύσας σὺν τοῖς ἄλλοις τῷ 1018 διὰ βοηθείας στόλου Πισατῶν τὴν Λαοδίκειαν, ἥτις ἐν τούτοις ῥητῶς ἐμνημονεύετο ἐν τῇ μετὰ τοῦ Βοημούνδου συνθήκῃ ὡς ἀνήκουσα ὁριστικῶς εἰς τὸ Βυζάντιον.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Βοημούνδου ὁ Ἀλέξιος, ἀποστείλας πρέσβεις, ἠξίωσε παρὰ τοῦ Ταγκρέδου τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἀντιοχείας. Κωφεύσαντος δ' αὐτοῦ, ὁ αὐτοκράτωρ, βλέπων τὴν ἀπροθυμίαν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν στρατηγῶν πρὸς ἀνάληψιν πολέμου κατ' αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ διενεργήσῃ τὴν διὰ χρημάτων ἀπὸ τῆς μετὰ τοῦ Ταγκρέδου συμπράξεως ἀπόσπασιν τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουίνου καὶ τῶν λοιπῶν Λατίνων ἡγεμόνων. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τοῦ ἐπὶ τούτῳ σταλέντος Βουτουμίτου ἐναυάγησαν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ Ταγκρέδος ἀπέθνησκεν, ἐπικειμένης τῆς ἐκνικήσεως τοῦ πρὸς ὃν ἐμάχετο ἀμηρᾶ τοῦ Χαλεπίου Ῥιδβάν, τῇ 5 Δεκεμβρίου 1112. Ἐπὶ δὲ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου ἐκληροδότησε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀνεψιὸν Ῥογῆρον Σαλερναῖον τὸν τοῦ Πριγκιπάτου (del Principato) μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ τοῦ ἐξαδέλφου, Βοημούνδου Β'. Ἀναλαβὼν δὲ οὗτος τὴν ἀρχηγίαν τῷ 1126 μετὰ τὴν ἀνίσχυρον διοίκησιν τοῦ Ῥογήρου, ἐφ' ἧς ἡ Ἀντιόχεια ἐκινδύνευσε τῷ 1119 νὰ περιπέσῃ εἰς τοὺς Μωαμεθανούς, σωθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουίνου Β', ἠδυνήθη νὰνταποδώσῃ τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν Βαλδουῖνον εὐγνωμοσύνην, ὑπεραμυνθεὶς τῶν κινδυνευόντων Ἱεροσολύμων. Διετήρησαν δὲ οἱ Λατῖνοι καὶ μετὰ τὸν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης τῷ 1130 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Βοημούνδου Β' τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀντιοχείας ἐν μέσῳ πολλῶν περιπετειῶν καὶ κινδύνων μέχρι τοῦ 1268, ὅτε αὕτη περιῆλθεν εἰς τοὺς Μαμελούκους τῷ 1268 καὶ ἀπ' αὐτῶν εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1516 ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σελὶμ Α'.

λε΄.

Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Ἐν τούτοις δ' ἡ νέα μετὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν κατάστασις τῶν ἐν Ἀσίᾳ πραγμάτων δὲν ἀπήλλασσε τὸν Ἀλέξιον μεριμνῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ ἐφ' ὅσον δὲν ἐξησφάλιζε τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ γενομένας ἀνακτήσεις καὶ δὲν περιέστελλε τὴν νέαν ὁρμὴν τῶν Τούρκων. Οὗτοι, στερηθέντες τῶν περὶ τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην χωρῶν καὶ θρασυνθέντες ἐκ τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐρίδων τῶν ἐκ τῆς Δύσεως ἡγεμόνων καὶ τῆς διαμάχης αὐτῶν πρὸς τὸν Ἀλέξιον, ὃν καὶ ἐπὶ παρορμήσει τῶν ἀπίστων ἐναντίον τῶν σταυροφόρων ἐκάκιζον οἱ Ἑσπέριοι, εἶχον γείνει καὶ πάλιν ἀπειλητικώτεροι ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἤθελε δ' ἔτι μᾶλλον δεινὸς ἀποβῆ ὁ ἐξ αὐτῶν κίνδυνος, ἂν τοῦτο μὲν καὶ αὐτῶν τὴν δύναμιν δὲν διεσάλευεν ἡ ἐμφύλιος ῥῆξις, τοῦτο δ' αἱ στρατεῖαι αὐτῶν δὲν ἀπετέλουν ἐπιδρομὰς χάριν παροδικῆς λαφυραγωγίας μᾶλλον ἢ πόλεμον συστηματικόν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ Ἀλέξιος, καίπερ καταπεπονημένος ὑπὸ τῶν μακρῶν πολέμων τριακονταετίας ὅλης, ἐθεώρησε καθῆκον νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς πολεμίους, ὅπως τοῦτο μὲν παρεμποδίσῃ τὰς προόδους αὐτῶν, τοῦτο δὲ στηρίξῃ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ταλαιπωρουμένους ἑλληνικοὺς λαοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς ἀνέκαθεν ἑλληνικωτάταις ἐκείναις χώραις, αἵτινες μεγάλως εἶχον πάθει ὑπὸ τῶν Σελδσουκιδῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους.

Ἀνέθηκε δὲ τὸ κατ' ἀρχὰς τὸ ἔργον τοῦτο εἰς ἕνα τῶν ἀρίστων τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀνδρῶν, τὸν Εὐμάθιον Φιλοκάλην, ὅστις εἶχε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διακριθῆ ὡς δοὺξ τῆς Κύπρου. Ἐπιτραπεὶς δὲ οὗτος συμφώνως πρὸς τὴν ἰδίαν αἴτησιν τὴν φρουρὰν τῆς Ἀτταλείας ἔμελλε νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀκμὴν ἀποκαταστάσεως ἁπάσης τῆς παραλίας ἀπὸ Σμύρνης μέχρις Ἀτταλείας, ἣν οἱ βάρβαροι εἶχον πολλαχῶς φθείρει, καὶ περὶ τῆς ἐπανασώσεως τῶν σκεδασθέντων Ἑλλήνων κατοίκων. Τῶν δὲ πρώτων αὐτοῦ ἔργων ὑπῆρξεν ἡ ἀνοικοδόμησις καὶ ὁ ἀνοικισμὸς τοῦ Ἀδραμυτίου καὶ ἡ ἐκδίωξις τῶν ἔτι περὶ τὴν Λάμπην οἰκούντων Τούρκων· μετὰ δὲ ταῦτα κατέλαβε τὴν Φιλαδέλφειαν, ἣν καὶ ἐφρούρει ἀσφαλῶς.

Ἀλλ' ἡ ὠμότης μεθ' ἧς προσηνέχθησαν πρὸς τοὺς Τούρκους οἱ Βυζαντῖνοι, ἀπηνῶς ἐκδικούμενοι ὅι' ὅσα οἱ ὁμόφυλοι κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶχον ἐπὶ μακρὸν ὑποστῆ παρ' αὐτῶν, ἐξηρέθισε τοὺς παθόντας. Ὡς ἐκδικητὴς δ' αὐτῶν παρέστη, τοῦ Κιλιτζὶ Ἀσλὰν θανόντος ἤδη τῷ 1106, ὁ τὴν Καππαδοκίαν κατέχων Μουσουλμάνος Χασσὰν, ὃν Ἀσὰν καλεῖ ἡ Ἄννα Κομνηνή. Παραλαβὼν δὲ ὁ Χασσὰν τῷ 1109 πρὸς τὸ 1110 εἴκοσι καὶ τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν, ἔσπευσε κατὰ τῆς Φιλαδελφείας· ἀλλὰ, στερούμενος πολιορκητικῶν μηχανῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ὑπερμάχων τῆς πόλεως, μὴ ἀντεπεξελθόντων πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ὑποδεχθέντων κατὰ διαταγὴν τοῦ Φιλοκάλους ἐν τελείᾳ σιγῇ οὕτως, ὥστε νὰ φανῇ ἡ πόλις ἄοικος. Ἐπιπεσὼν δ' ἔπειτα ὁ Εὐμάθιος ἐναντίον τῶν μοιρῶν, εἰς ἃς χάριν λαφυραγωγίας ἀπὸ Σμύρνης μέχρι Περγάμου διέσπασε τὴν ἰδίαν στρατιὰν ὁ Χασσὰν, ἐνίκησεν αὐτὰς χωριστὰ, πλείστους ὅσους φονεύσας καὶ ζωγρήσας, καὶ ἐπανῆλθε νικηφόρος εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν.

Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐγκατέλιπον τὸ σχέδιον τῆς ἁλώσεως τῆς Φιλαδελφείας καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τοῦ Θρακησίου θέματος. Ὅτε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἔμαθεν, ὅτι τὴν τολμηρὰν ἐπίθεσιν ἀνέλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ Κιλιτζὶ, ὁ σουλτάνος Ἰκονίου Μελικσὰχ, ὃν Ἀμὴρ Σαΐσὰν ὀνομάζει ἡ Ἄννα Κομνηνὴ, ἀπεφάσισε νὰ ἐκκινήσῃ αὐτὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μετέβη εἰς τὴν θρακικὴν χερσόνησον, ὅθεν ἐκ τοῦ πλησίον ἐπετήρει τὰ τελούμενα ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐπεσκόπει τὰς ὑπόπτους κινήσεις καὶ κατὰ θάλασσαν ἐπιδρομὰς τῶν Πισατῶν καὶ Γενουηνσίων. Ἐκεῖ δὲ διατρίβων ἔμαθε μετ' οὐ πολὺ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐντεταλμένου τὴν φύλαξιν τῆς Φιλαδελφείας Κωνσταντίνου Γαβρᾶ ἐκνίκησιν τοῦ Μελικσὰχ, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην παρὰ τοῦ Ἀλεξίου. Παρασχὼν δὲ ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος μαθὼν ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι στρατιὰ πεντηκοντακισχιλίων περίπου Τούρκων ἐκ τοῦ Χορασὰν καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἀνατολῆς ὁρμωμένων ἐπεχείρησε νέαν ἔφοδον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, διέβη τὸν Βόσπορον καὶ διεπεραιώθη μετὰ στρατιᾶς εἰς τὴν μικρασιατικὴν ἄκραν Δάμαλιν, καίπερ ἐνοχλούμενος ὑπὸ τῆς ἀφ' ἱκανοῦ ἤδη χρόνου ταλαιπωρούσης αὐτὸν ποδάγρας. Οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν διασπαρέντες νὰ δῃώσωσι τὴν Προῦσαν καὶ τὴν Ἀπολλωνιάδα, καὶ καταλάβωσιν ἐξ ἐφόδου τὴν Κύζικον, τοῦ ἐν αὐτῇ στρατηγοῦντος τρα-

πέντος εἰς αἰσχρὰν φυγήν. Ἅπασα ἡ Βιθυνία ἐλαφυραγωγεῖτο ὑπ' αὐτῶν, καὶ πλεῖστοι τῶν ἐγκατοίκων ᾐχμαλωτίσθησαν, αὐτὴ δὲ ἡ Νίκαια ἐκινδύνευεν. Τὰ δὲ δεινὰ ταῦτ' ἀγγέλματα ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα, ἀδυνατοῦντα νὰ ἱππεύσῃ, νὰ ἐπιβῇ ἁρμαμάξης καὶ σπεύσῃ πλησιάζων πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν πάλιν. Ἀλλ' ὁ Εὐστάθιος Καμύτζης, εἰς ὃν ἦτο ἐπιτετραμμένη ἡ φύλαξις τῆς Νικαίας, παρακούσας τὰς διαμηνυθείσας εἰς αὐτὸν διαταγὰς τοῦ βασιλέως, ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ μετὰ δυνάμεων ὅλως ἀνεπαρκῶν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Τούρκους παρὰ τὸ Ποιμανηνὸν τῆς Βιθυνίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ πολέμιοι, νομίσαντες, ὅτι ἡ ἐπίθεσις ἐγίνετο παρ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐτράπησαν εἰς φυγήν· μαθόντες δὲ τὰ πράγματι συμβαίνοντα καὶ κατανοήσαντες τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐπιπεσόντων, ἐπεστράφησαν, καὶ, νικήσαντες τὸν ἀφροντίστως περὶ τὴν διανομὴν τῆς γενομένης λείας καὶ τῶν αἰχμαλώτων διατριβόντα Καμύτζην, ἐζώγρησαν αὐτόν. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἀλέξιος ἐνίκα λαμπρῶς πέραν τοῦ ὄρους Ὀλύμπου τοὺς Τούρκους, ἐπιστρέφοντας ἐκ τοῦ Περγάμου, ἔπειτα δ' ἐνικᾶτο καὶ αὐτὸς ὁ τὸν Καμύτζην νικήσας καὶ αἰχμαλωτίσας Μουχούμετ, καὶ ὁ αἰχμάλωτος στρατηγός, ἐπωφελούμενος τὴν σύγχυσιν τῶν ἡττηθέντων, διεσώζετο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως. Ἀναθεὶς δ' ὁ Ἀλέξιος μετὰ τὰς νίκας ταύτας τὴν ἁμύναν τῆς ἀπὸ τῆς νέας ταύτης τουρκικῆς ἐπιδρομῆς ἀπαλλαγείσης χώρας εἰς τὸν Γεώργιον Λεβούνην, ἐπανέζευξεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν.

Τὸν δὲ Νοέμβριον τοῦ ἑπομένου ἔτους 1114 ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ἄγγελμα, ὅτι οἱ Κόμανοι παρεσκευάζοντο νὰ διαβῶσι τὸν Ἴστρον καὶ ἐπιπέσωσιν ἐκ νέου μετὰ διάλειψιν μακρῶν ἐτῶν εἰς τὰς χώρας τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας. Ἔσπευσε λοιπὸν καὶ πάλιν ὁ Ἀλέξιος εἰς τὴν Φιλιππούπολιν καὶ διαχειμάσας ἐν ταύτῃ τῇ πόλει παρεσκεύασε καταλλήλως τὰ τῆς ἀμύνης. Οὕτω δ' ἐξαίρετος ὑπῆρξεν αὕτη ἡ παρασκευή, ὥστε, ὅτε πράγματι οἱ ἐπιδρομεῖς διεπεραιώθησαν διὰ τοῦ ποταμοῦ, ταχὺς σπεύσας ὁ αὐτοκράτωρ ἠδυνήθη τοιοῦτον νὰ ἐμπνεύσῃ πάραυτα εἰς αὐτοὺς τρόμον, ὥστε διέβησαν ἀμελλητὶ καὶ πάλιν τὸν Ἴστρον, ἐπιστρέφοντες οἴκαδε.

Μετὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 1115 ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ πάλιν παρεσκευάσθη εἰς νέαν κατὰ τῶν Τούρκων ἐκστρατείαν, μαθών, ὅτι ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου συνῆγεν ἀξίας λόγου δυνάμεις πρὸς νέαν ἐπιδρομήν. Καὶ συνετὸς μὲν ὁ Ἀλέξιος, ὅτι

ἔπρεπε νἀναλάβῃ πλέον τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Ἰκονίου πρὸς ὁριστικὴν ἔξωσιν τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διέβη εἰς τὴν Δάμαλιν, ἤρξατο δ' ἀθροίζων τῷ 1106 στρατιὰν ἐν Λοπαδίῳ· ἀλλ' αἱ παρασκευαὶ ἔβαινον βραδέως ἕνεκα τῆς καὶ πάλιν ἐνοχλούσης τὸν αὐτοκράτορα ποδάγρας. Ἐπωφελούμενος δὲ ταύτην τὴν βραδύτητα ὁ Μελικσὰχ ἤρξατο μὲν δῃῶν τὰς ὑπὸ τὸ ὄρος Ὄλυμπον πεδιάδας, ἐστρατοπέδευσε δὲ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ῥυνδάκου. Καὶ κατήρξατο μὲν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀγῶνος τὸ ἔαρ, ἀλλ' ἔπειτα τοῦτο μὲν ἕνεκα τοῦ θέρους, τοῦτο δὲ διότι προσεῖχε τὸν νοῦν καὶ εἰς τὰ ἐν Βυζαντίῳ φοβούμενος τὴν ἔκρηξιν στάσεως ἐναντίον αὐτοῦ, μετὰ πολλῆς βραδύτητος καὶ ἐφεκτικότητος προερχώρει εἰς τὸ ἔργον. Κυρίως δ' ἐπεδίωξε τὸν πόλεμον μετὰ μείζονος ὁραστηριότητος ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου, ἀναλαβὼν ἐπιθετικὴν πορείαν πρὸς αὐτὸ τὸ Ἰκόνιον. Τῆς δὲ συνετῆς αὐτοῦ παρασκευῆς καὶ τῆς σκοπίμου ἀναβολῆς τὰ ἐπακόλουθα κατεδείχθησαν ἐναργῶς διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν αὐτοῦ. Οἱ μὲν Τοῦρκοι ἔφευγον ἀπανταχοῦ πρὸ τοῦ βασιλέως, περιοριζόμενοι μόνον ἔνθα ἦτο δυνατὸν εἰς παρενόχλησιν τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, οἱ δ' ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἀνεθάρρυνν καὶ πολυπληθεῖς αἰχμάλωτοι ἀπηλευθεροῦντο, ἄνευ δὲ σχεδὸν ἀντιστάσεως ηὐδοκίμουν οἱ στρατηγοὶ τοῦ βασιλέως, ὁ Εὐστάθιος Καμύτζης, ὁ Μιχαὴλ Στυππειώτης, ὁ Βάρδας Βούρτζης, συμπροάγοντες τὰς νίκας τοῦ Ἀλεξίου. Κυριώτατον δὲ θέατρον τοῦ πολέμου ὑπῆρξεν ἡ Φρυγία, αἱ δὲ λαμπρόταται ἐναντίον τῶν Τούρκων νῖκαι ὑπῆρξαν αἱ παρὰ τὸ Φιλομήλιον καὶ τὸ Πελέβοτον καὶ τέλος ἡ παρὰ Ἀμπεῦν νίκη τοῦ Ἀλεξίου, ἥτις καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Μελικσὰχ νὰ ζητήσῃ εἰρήνην.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν ὁ νικηφόρος πατὴρ ἀπέλαβε διὰ τῆς συνθήκης ταύτης τὰ ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ σύνορα τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Ὅσον δὲ ὑπερβολικὴ καὶ ἂν κριθῇ ἡ μαρτυρία αὕτη τῆς τὸν ἄλλως μέγαν ἀληθῶς πατέρα ὑπερεξαιρούσης θυγατρός, οἱ Τοῦρκοι ὁριστικῶς μὲν ἀπεμακρύνθησαν τῆς Νικαίας, τὰ δὲ σύνορα τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐπεξετείνοντο διὰ τῶν νικῶν τοῦ Ἀλεξίου ἐν Ἀσίᾳ ἐξ ἀνατολῶν μέχρι μὲν τῆς Τραπεζουντίας καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου κατὰ τὰ παράλια, μέχρι δὲ τῆς ἀρχαίας Λυκαονίας κατὰ τὰ μεσόγεια, περιλαμβάνοντα ὅλην τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Γαλατίαν καὶ ἐξικνούμενα

πρὸς νότον μέχρι τοῦ Φιλομηλίου καὶ τῆς Κιλικίας, ὁπόθεν ἤρχοντο αἱ εἰς τὴν φραγκικὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀντιοχείας ἀνήκουσαι κτήσεις. Κατὰ ταῦτα δ' ἐκ τῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνηκόντων θεμάτων δὲν ἀνῆκον πλέον εἰς αὐτὸ μόνα τὰ θέματα Μεσοποταμίας, Λυκανδοῦ, Κολωνείας, Χαρσιανοῦ, Καππαδοκίας καὶ Σελευκείας καὶ μέρος τῶν θεμάτων Ἀρμενιακῶν καὶ Ἀνατολικῶν. Τοιαύτη περίπου ἦτο ἡ γεωγραφικὴ ἔκτασις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μετὰ τὸ πέρας τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμων τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ἥτις, παραβαλλομένη πρὸς ὅσα οὗτος εἶχε παραλάβει κατὰ τὴν ἀνάρρησιν, δεικνύουσι τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐπιτυχίας, ὀφειλομένας τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἰδίαν ἀνδραγαθίαν, τοῦτο δὲ εἰς τὴν διὰ τῆς πρώτης σταυροφορίας ἐπελθοῦσαν διασάλευσιν τῆς δυνάμεως τῶν Τούρκων.

ϛ'.

Τὸ Βυζάντιον καὶ οἱ Πισᾶται.

Ἀξιοθαύμαστος ἀληθῶς εἶνε ἡ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἀκαταπόνητος πολεμικὴ δρᾶσις τοῦ Ἀλεξίου. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐξεγείρει αὕτη τὸν θαυμασμόν, ὅταν συνδυάσωμεν τὴν δι' αὐτῆς ἀνόρθωσιν τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν δεξιὰν ἐξωτερικὴν πολιτείαν τοῦ βασιλέως. Δὲν εἶνε ὁ Ἀλέξιος θαυμαστὸς μόνον ὡς μαχητής, ἀλλὰ καὶ ὡς διπλωμάτης, πολλάκις καὶ πολλαχῶς διὰ τοῦ εὐφυοῦς χειρισμοῦ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων σώσας τὸ Βυζάντιον ἀπὸ δεινῶν ἢ προαγαγὼν τὴν εὐημερίαν τῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ ὑποχωρήσεις αὐτοῦ πρὸς κραταιὰς δυνάμεις τῆς Ἑσπερίας, εἰς ἃς ἠναγκάσθη νὰ προβῇ, δεικνύουσι τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ σύνεσιν.

Εἴπομεν ἤδη τὰ δέοντα περὶ τῆς ἐν ἔτει 1082 ὁμολογηθείσης πρὸς τοὺς Βενετοὺς ἐμπορικῆς συνθήκης καὶ τῶν γενομένων πρὸς αὐτοὺς μεγάλων παραχωρήσεων, καὶ ὑπεδείξαμεν τὰ κακά, ἅτινα ἔμελλον νὰ γεννηθῶσιν ἐξ αὐτῶν σὺν τῷ χρόνῳ. Τὸ δὲ βέβαιον εἶνε, ὅτι τό γε νῦν ἔχον διὰ τοῦ συμφέροντος ὑπεδούλωσε τὴν Βενετίαν εἰς πιστὴν σύμμαχον τοῦ Βυζαντίου ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ἡ ἔχθρ' αὐτῆς ἤθελεν ἀποβῇ

ἐξαιρέτως κινδυνώδης. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπεδείχθη ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξευδετερωθῇ καὶ ἑτέρα δύναμις τῆς Δύσεως, οὐκ ὀλίγας παρεμβάλλουσα δυσχερείας εἰς τοὺς Βυζαντίνους καὶ οὐ μικροὺς ἐπισείουσα κινδύνους. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ ἰταλικὴ πόλις Πῖσα.

Ἡ μετὰ τῶν σταυροφόρων σύμπραξις τῶν Πισατῶν, καθ' ἃ καὶ τῶν Γενουηνσίων, εἶχεν ὑπερβῇ τὰ ὅρια ἁπλῆς φιλίας πρὸς αὐτούς, εἶχε δὲ πλέον ἢ ἅπαξ προσλάβει τὸν χαρακτῆρα ἐχθρότητος πρὸς τὸ Βυζάντιον, ὅπερ ἔβλεπε τοὺς στόλους αὐτῶν ἐπὶ τὸ πειρατικώτερον διαπλέοντας τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας καὶ ὀηοῦντας τὰς ἑλληνίδας νήσους. Ἐλατήριον δὲ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς ἦτο σὺν τοῖς ἄλλοις ἡ πρὸς τοὺς Βενετοὺς ἀντιζηλία ἐπὶ τοῖς ἐμπορικοῖς προνομίοις, ὧν εἶχον τύχει παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐν ἔτει 1099 στόλος Πισατῶν, οὗ ἡγεῖτο ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δαϊμπέρτος, ἐδῄωσε, παραπλέων τὸ Ἰόνιον πέλαγος, τὴν Κέρκυραν, τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Ζάκυνθον, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Βυζαντίνους νὰ διώξωσιν αὐτὸν καὶ ἀντιμετρηθῶσι πρὸς τοὺς Πισάτας παρὰ τὴν Ῥόδον καὶ τὰ Πάταρα τῆς Λυκίας.

Ἡ δὲ κατόπιν παραστάσεων τοῦ Ἀλεξίου ἐπὶ ταῖς βιαιοπραγίαις τοῦ Βοημούνδου ἐπελθοῦσα ἔπειτα οὐδετερότης τῆς Πίσης ὑπῆρξε προάγγελος τῶν ἐν ἔτει 1111 διὰ τοῦ Βασιλείου Μεσημέρη διεξαχθεισῶν διαπραγματεύσεων, αἵτινες ἤγαγον τῇ 18 Ἀπριλίου 1111 εἰς προσχέδιον συνθήκης μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Πίσης. Ἀλλὰ διὰ λόγους ἀγνώστους ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέβαλε τὴν ὑπογραφὴν τῆς ὁριστικῆς συνθήκης, τοῦθ' ὅπερ ἔπραξε τέλος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀπειληθεὶς ὑπὸ ναυτικῆς ἐπιδείξεως τοῦ ἡνωμένου στόλου τῶν Πισατῶν καὶ Γενουηνσίων.

Συνῳδὰ πρὸς τὸ κείμενον τῆς συνθήκης ταύτης οἱ μὲν Πισᾶται, οὓς Πισαικὸν λαὸν λέγει τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔγγραφον, ὤμοσαν φιλίαν καὶ πίστιν εἰς τὸν βασιλέα Ἀλέξιον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν πορφυρογέννητον καὶ ὑπεσχέθησαν ἐνόρκως, ὅτι μετ' οὐδενὸς προσώπου ἢ λαοῦ θέλουσι συμφωνήσει πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνηκουσῶν κτήσεων, προασπίζοντες ἀπ' ἐναντίας τὰς βυζαντιακὰς χώρας κατὰ παντὸς ἐχθροῦ. Εἰς ἀνταπόδοσιν δὲ τῆς ὁμολογηθείσης ταύτης πίστεως τῶν ἐπίκων τοῦ κάστρου καὶ τῆς χώρας Πίσης ἀνέλαβεν ὁ βασιλεὺς τὴν ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦ διαδόχου υἱοῦ Ἰωάννου

εἰς τὴν ἐν Πίσῃ ἐπώνυμον τῆς Θεοτόκου καθεδρικὴν ἐκκλησίαν ἀποστολὴν κατ' ἔτος τετρακοσίων ὑπερπύρων καὶ δύο βλαττίων, ἤτοι πορφυρῶν μεταξίνων ὑφασμάτων· ὡρίσθησαν δὲ καὶ ἄλλαι τινὲς μικρότεραι χρηματικαὶ χορηγίαι εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πίσης καὶ ἄλλους τινάς, αἵτινες μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ἔμελλον ὁμοίως νὰ δίδωνται πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Πρὸς δὲ τούτοις ὡρίσθη, ὅπως οἱ Πισᾶται χρυσὸν μὲν καὶ ἄργυρον εἰσάγωσιν ἐκ τῆς ἰδίας χώρας εἰς τοὺς βυζαντικοὺς λιμένας ἀτελῶς, ἐπὶ δὲ τῇ εἰσαγωγῇ πραγματειῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας χώρας καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίων χωρῶν πληρόνωσι μόνον κατὰ εἰκοσιπέντε ἕν, ἤτοι τέλος τεσσάρων ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Παρεχωρήθη δ' εἰς αὐτοὺς *σκάλα* ἐν Κωνσταντινουπόλει, *ἐν ᾗ μέλλουσι καταίρειν τὰ πλοῖα ὑμῶν καὶ ὁ φόρτος ἐκβάλλεσθαι τούτων, καὶ κατατόπιον τοῦ πραγματεύεσθαι ἐπιτήδειον καὶ ἐνδεχόμενον μετὰ οἰκημάτων, ἵνα ἀποτεθῆτε τὰς πραγματείας ὑμῶν καὶ καταμένητε.* Ἐπ' ἴσης δ' ἐνεκρίθη, ὅπως ὁριοθῶσιν εἰς αὐτοὺς ἴδιοι τόποι πρὸς στάσιν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ καὶ ἴδια καθίσματα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ χάριν θέας τῶν ἱπποδρομικῶν ἀγώνων. Παρεσχέθησαν δ' ἐπὶ τούτοις εἰς τοὺς Πισάτας παντοῖαι εὐκολίαι καὶ ἐγγυήσεις πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἀνὰ τοὺς βυζαντιακοὺς λιμένας ἐμπορίας αὐτῶν, πρὸς ἀπόληψιν ναυαγίων ἀνηκόντων εἰς αὐτοὺς καὶ πρὸς ταχεῖαν καὶ ἀσφαλῆ τιμωρίαν πάσης εἰς αὐτοὺς τυχὸν προσγενησομένης ἀδικίας. Ἡ αὐτὴ δὲ ὑπόσχεσις ἐπανορθώσεως ζημιῶν ἢ ὕβρεων ἐπαγομένων εἰς αὐτοὺς ἐδόθη καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελον τυχὸν πάθει ὑπὸ Βενετῶν. Τέλος δ' ἐδόθη ὑπόσχεσις ἀπαρακωλύτου διὰ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν διαβάσεως τῶν ἐκ Πίσης εἰς Ἱεροσόλυμα χάριν στρατείας ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν ἀπερχομένων.

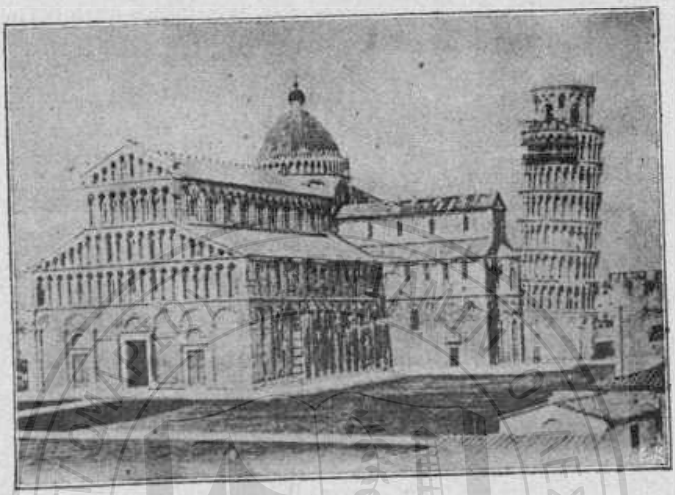

Η ΚΑΘΕΔΡΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΙΣΗΣ
ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΕΠΙΚΑΙΝΟΥΣ ΚΩΔΩΝΟΣΤΑΣΙΟΥ

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ἐν ἔτει 1111 πρὸς τοὺς Πισάτας γενόμεναι παραχωρήσεις, δι' ὧν οὐ μόνον ἡ ἀνὰ τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐμπορία αὐτῶν διηυκολύνετο μεγάλως, ἀλλὰ καὶ ἱδρύετο, ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου ἀναγνωριζομένη, ἐμπορικὴ παροικία Πισατῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τρίτη αὕτη μετὰ τὴν τῶν Ἀμαλφιτανῶν καὶ Βενετῶν, εἰς ἣν ἔπειτα ἔμελλε μετὰ τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη νὰ προστεθῇ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τετάρτη, ἡ τῶν Γενουηνσίων.

Ἀλλὰ, ὡς εἰκός, ἡ τοιαύτη μετὰ τῶν Πισατῶν συνθήκη οὐ μικρὸν παρέβλαπτε τὰ προνόμια τῶν Βενετῶν, οἵτινες μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου εἶχον τὸ μονοπώλιον τῆς μετὰ τῆς Ἑσπερίας ἐμπορίας τοῦ Βυζαντίου, παρέχοντες μὲν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν φιλίαν αὐτῶν καὶ συμμαχίαν, ἀλλὰ συνδέοντες τὴν ἐπικουρίαν ταύτην πρὸς ἀξιώσεις ἀληθῶς ἀφορήτους. Βλέποντες δ' ἐκ τῆς συνθήκης πρὸς τοὺς νέους τοῦ Βυζαντίου Ἑσπερίους συμμάχους οὐ μόνον τὰ ἐμπορικὰ αὐτῶν κέρδη ἐλαττούμενα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ἐπίδρασιν καὶ δύναμιν μειουμένην, ἤρξαντο λαμβάνοντες ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἀλεξίου, τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ἐχθρικὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον στάσιν, ἧς τὰς περιπετείας θὰ παρακολουθήσωμεν παρακατιόντες.

λζ'.

Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Ἀποβλέπων πρὸς τὴν μακρὰν αὐτοῦ ὁρᾶσιν ὁ ἤδη βεβαρημένος ὑπὸ τῶν ἐτῶν ἑβδομηκοντούτης περίπου τῷ 1118 Ἀλέξιος Κομνηνὸς, ἠδύνατο μετὰ καυχήσεως νὰνασκοπήσῃ τὰ τριάκοντα καὶ ἑπτὰ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔτη, καθ' ἃ εἶχε νικηφόρος ἀπαμύνει μεγάλους κινδύνους, εὐρύνει τὰ ὅρια τοῦ κράτους ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἀνορθώσει τὴν τιμὴν τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ πάσχων ὀσημέραι δεινότερον ὑπὸ τῆς ἐνοχλούσης αὐτὸν ποδάγρας, καθιστανούσης ὀδυνηρὰς τὰς τελευταίας τοῦ βίου ἡμέρας, καὶ, αἰσθανόμενος ἐγγὺς τὸν θάνατον, δὲν εἶχεν ἐν τῇ ψυχῇ τὴν ἠρεμίαν ἐκείνην, ἥτις ἠδύνατο νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν τὴν ποθητὴν εὐθανασίαν. Ὁ εὐτυχὴς βασιλεὺς, ὁ δαφνηφόρος στρατηγὸς ἐστερεῖτο γαλήνης ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑστίᾳ, καὶ ὑπὸ

τὴν στέγην τῶν βασιλείων ἐπέπρωτο νὰ καταθλίψῃ τὰς λοισθίους ὥρας τοῦ πρεσβύτου ἐκρηγνυμένη ἡ λαῖλαψ τῶν παθῶν τῆς οἰκογενειακῆς διχονοίας.

Ἐπὶ μακρὸν εἶχεν ὑποστῆ ὁ Ἀλέξιος ἐν τῷ βίῳ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς φιλοδόξου μητρὸς Ἄννης Δαλασσηνῆς, ἥτις ἔζη ἀκόμη τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ 1095, καὶ, καταστᾶσα τέλος μισητὴ εἰς τὰ πλήθη, πιθανῶς δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν υἱόν, ἐπέρανε τὸν βίον ὡς μοναχὴ ἐν τῇ παρ' αὐτῆς κτισθείσῃ μονῇ τοῦ Παντεπόπτου. Ἀλλὰ καὶ ἀπαλλαγεὶς τῆς μητρὸς δὲν ἠδυνήθη νἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς συζύγου Εἰρήνης Δουκαίνης, θυγατρὸς Ἀνδρονίκου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ζυγόν, ὃν ἄλλως ἤρχισεν αἰσθανόμενος μόνον πρεσβύσης τῆς ἡλικίας, ἐπειδὴ πρότερον διεξέφευγε τὸν κλοιὸν τῆς συζυγίας, παρὰ τὴν ἐξεγειρομένην ζηλοτυπίαν τῆς συζύγου ἐπιζητῶν ἔρωτας ἀλλοτρίους. Ἡ δὲ νεάζουσα στοργή, μεθ' ἧς ἐτράπη καὶ πάλιν πρὸς τὴν σύνευνον, ὅτε τὸ γῆρας ἤμβλυνε τὰ πυρφόρα βέλη τοῦ ἔρωτος συμφώνως πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βυζαντίνου Ζωναρᾶ, προέβαινε μέχρι τοσούτου, ὥστε ἦτο ἀδιαχώριστος ἀπὸ τῆς γυναικός, καὶ ἡ Εἰρήνη ἠκολούθει αὐτὸν κατ' αὐτὰς τὰς στρατείας. Συνέβαινε δὲ τοῦτο μάλιστα κατὰ τὸν τελευταῖον χρόνον, ὅτε, προχωρούσης τῆς ποδάγρας τοῦ Ἀλεξίου, ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐξ ἀνάγκης πολὺ μᾶλλον προσκολληθῆ εἰς τὴν σύζυγον. Ἀλλ' ἡ ἐξάρτησις αὐτοῦ ἐκείνη ἀπὸ τῆς Εἰρήνης δὲν εἶχε μόνον λόγον τὴν πάθησιν· ὑπέκειτο δ' εἰς τὴν καὶ ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετ' αὐτῆς συμβίωσιν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς στρατοπέδοις καὶ ἄλλη αἰτία, ὁ φόβος τοῦ βασιλέως ἀπὸ στάσεως ἐν τῇ βασιλευούσῃ, ἂν ἤθελεν ἐγκαταμείνει ἡ βασίλισσα ἐν αὐτῇ, ἐκείνου ἀπόντος.

Ἀληθῶς αὐτὴ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια διεσπᾶτο ὑπὸ διχονοίας, προερχομένης ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς διαδοχῆς τοῦ Ἀλεξίου. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐνδεδειγμένως προορίσει τὸν θρόνον εἰς τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν Ἰωάννην. Οὗτος, γεννηθεὶς τῷ 1088, ἦγε τῷ 1188 τὸ τριακοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος, εἶχε δὲ ἤδη τῷ 1092 στερφθῆ αὔγουστος ὑπὸ τοῦ πατρός. Ἐν δὲ τῷ πρὸς τοὺς Πισάτας χορηγηθέντι χρυσοβούλλῳ τοῦ Ἀλεξίου γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ αὐτόχρημα ὡς περὶ συνάρχοντος καὶ διαδόχου τοῦ πατρός. Ἀλλὰ πρὸς τὴν πατρικὴν ταύτην βούλησιν ἀντεμάχοντο τὰ συμφέροντα καὶ ἡ θέλησις τῆς Εἰρήνης, ἥτις, συμπράττουσα μετὰ τῆς πρωτοτόκου θυγατρὸς

Ἄννης, οὖσης πρεσβυτέρας τοῦ ἀδελφοῦ κατὰ πέντε ἔτη ἐνήργει περὶ μεταβιβάσεως τοῦ διαδήματος εἰς τὸν ἴδιον σύζυγον Νικηφόρον Βρυέννιον, τὸν υἱὸν τοῦ ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου ἀνταπαιτητοῦ τοῦ θρόνου. Συνέπραττον δὲ μετ' αὐτῶν οὐ μόνον ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου Ἀνδρόνικος, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ὁπωσδήποτε δυσηρεστημένοι κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ βασιλέως, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἰωάννης εἶχε συναρωγὸν τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Ἰσαάκιον τὸν σεβαστοκράτορα καὶ προσεπάθει διὰ παντὸς τρόπου λαθραίως ἀγωνιζόμενος καὶ ἀντεπεξερχόμενος πρὸς τὰς ἀντιπράξεις τῆς ἀντιπάλου φατρίας ναυξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν περὶ ἑαυτὸν στασιωτῶν.

Ὑπὸ τοιούτων διεσπᾶτο ἰσχνοιῶν ὁ βασιλικὸς οἶκος, ὅτε ἡ κατέχουσα τὸν Ἀλέξιον νόσος ἐπεδεινώθη ἀρχομένου τοῦ 1118. Παριστάμενος εἰς τὰς ἱπποδρομίας, κατελήφθη αἴφνης ὑπὸ ῥίγους καὶ ἐξήχθη ἐκ τοῦ ἱπποδρόμου κακῶς ἔχων. Περὶ δὲ τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς συνήφθη πρὸ τοῦ περὶ τοῦ διαδήματος ἀγῶνος τῶν οἰκογενῶν οὐχ ἧττον δεινὸς ἀγὼν τῶν ἰατρῶν, διαφωνούντων πρὸς ἀλλήλους περί τε τὴν διάγνωσιν καὶ τὴν θεραπείαν. Ἀντεμάχοντο δὲ πρὸς ἀλλήλους μάλιστα ὁ Νικόλαος Καλλικλῆς πρὸς τὸν Μιχαὴλ Παντεχνήν. Καὶ τότε μὲν ἀνέρρωσεν ὁπωσδήποτε ὁ αὐτοκράτωρ, πρὶν δὲ παρέλθωσιν ἓξ μῆνες κατελήφθη ὑπὸ βαρέος ἄσθματος καὶ ἀνωμαλίας περὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Ἦσαν δὲ πιθανῶς ταῦτ' ἀποτελέσματα τῆς ποδάγρας ἐξ ἧς ἔπασχεν. Ἡ δὲ νόσος ἐδεινοῦτο ἔκτοτε καθ' ἑκάστην, συμπνίγουσα τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ ἐπανελήφθη μὲν τότε δεινοτέρα ἡ διαμάχη τῶν ἰατρῶν, ἐπετάθησαν δ' αἱ ἐνέργειαι τῶν περὶ τὸν θρόνον ἀντιμαχόνων φατριῶν.

Ἀπὸ τῆς ἐπιδεινώσεως τῆς νόσου ἡ Εἰρήνη, ἥτις εἶχεν ἀναλάβει τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων προσεπάθει νὰ πείσῃ τὸν ἐπιθάνατον αὐτοκράτορα νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἀξίωσιν αὐτῆς περὶ προκρίσεως τοῦ γαμβροῦ Βρυεννίου ὡς βασιλέως. Λέγεται δὲ μάλιστα κατορθώσασα καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων τῶν Μαγγάνων, εἰς ἃ εἶχε μετενεχθῇ ὁ βασιλεύς, ἐπιτηδείαν ἀπομάκρυνσιν τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος ἐξηκολούθει διαβουκολῶν τὴν βασίλισσαν μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας. Τέλος δὲ τὸ ἀπόγευμα τῆς 15 Αὐγούστου 1118 ὁ βασιλεὺς ἐνόησεν, ὅτι ἐπίκειται τὸ μιραῖον τέλος. Τότε δὲ κατὰ τὴν πιθανωτέραν τῶν διηγήσεων, ἣν προσεπάθησε νὰ ἐπικαλύψῃ, ἄλλως ἐκθέτουσα τὰ πράγματα, ἡ Ἄννα Κομνηνή, ὁ Ἰωάννης Κομνηνός, εἰσελθὼν ὁπωσδή-

ποτε πρὸς τὸν βασιλέα ἢ μᾶλλον κατὰ πρόσκλησιν αὐτοῦ εἰσδύσας παρὰ τὴν κλίνην τοῦ μελλοθανάτου Ἀλεξίου ἔλαβε κατά τινα στιγμὴν ἀπουσίας τῆς Εἰρήνης παρὰ τοῦ θνήσκοντος πατρὸς τὸν βασιλικὸν δακτύλιον.

Ὁ Ἰωάννης ἦτο ἤδη ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης βασιλεύς. Περὶ τοῦ διαδήματος δὲ μᾶλλον ἢ περὶ τοῦ ἐκπνέοντος πατρὸς μεριμνῶν ἔσπευσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰσαακίου ἔφιππος πρὸς τὰ μεγάλ᾽ ἀνάκτορα. Πρῶτοι δ᾽ ἐπευφημήσαντες αὐτὸν ὡς αὐτοκράτορα κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκ τῶν Μαγγάνων ἐξόδου ὑπῆρξαν πρέσβεις τῶν Ἀβασγῶν, συνοδεύοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν θυγατέρα τοῦ ἰδίου βασιλέως, ἀγομένην εἰς βασιλεύουσαν ὡς νύμφην τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ καίσαρος Νικηφόρου Βρυεννίου.

Μάτην τὰ τελευταῖα πρὸς τὸν πνέοντα τὰ λοίσθια Ἀλέξιον παράπονα τῆς βασιλίσσης περὶ τοῦ υἱοῦ, ἀποσπῶντος τὸ διάδημα ἔτι ζῶντος τοῦ πατρός. Μάτην ἡ ὑπὸ τῶν φρουρούντων τὸ μέγα ἀνάκτορον Βαράγγων, ἀληθινῶν κερβέρων τῆς ἐννόμου βασιλείας, ἀντιταχθεῖσα παρακώλυσις τῆς εἰς αὐτὸ εἰσόδου τοῦ Ἰωάννου. Ἡ εἰς αὐτοὺς ἐπίδειξις τοῦ βασιλικοῦ δακτυλίου καὶ ἡ ἔνορκος διαβεβαίωσις τοῦ Ἰωάννου περὶ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς ἀφώπλισαν τοὺς πιστοὺς ἐκείνους φρουροὺς τῶν βασιλείων.

Περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπέθνησκε μετὰ μακρὰν ἀγωνίαν ὁ Ἀλέξιος. Ἀλλ᾽ ἡ περὶ τοῦ θρόνου μέριμνα ἦτο τὸ κύριον αἴσθημα τῶν περὶ τὸν γέροντα. Ὁ μὲν Ἰωάννης ἔγκλειστος ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐφρόντιζε πῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρχήν, φοβούμενος ἔτι τὰς ἐπιβουλὰς τῶν περὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφήν, ἡ δὲ Εἰρήνη ἔπνεε μένεα ἐπὶ τῷ ἐμπαιγμῷ ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ συζύγου. Οὕτω δὲ ὁ νεκρὸς τοῦ ἐνδόξου νικητοῦ τῶν Νορμαννῶν καὶ τῶν Τούρκων, ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν θεραπόντων, ἀθρήνητος καὶ ἄνευ τοῦ εἰωθότος βασιλείου κόσμου ἐτάφη τὴν ὑστεραίαν ἐν σπουδῇ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ. Ἀλλὰ τοὺς στεφάνους, ὧν ἐστέρησε τὸν θανόντα ἡ φίλαρχος ἀδιαφορία τῶν ἀγνωμόνων οἰκείων, καταθέτει ἀμαράντους ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος ἡ ἱστορικὴ δικαιοσύνη.

λη'.

Ὁ Καλοϊωάννης.

Ὁ θέλων νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἐκ τῆς διαγωγῆς τῆς ἐπιδειχθείσης παρ' αὐτοῦ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἤθελεν ἀπατηθῇ μεγάλως. Ἡ μὲν ξενίζουσα φιλαρχία τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλεξίου ἦτο ἐπιβεβλημένη εἰς αὐτὸν κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ πατρὸς πρὸς στήριξιν τῆς δυναστείας. Τὴν δὲ μὴ συμμετοχὴν αὐτοῦ κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ πατρὸς ἐπέβαλλεν αὐτὴ ἡ σιδηρᾶ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων εἰς αὐτόν, ἀναγκαζόμενον νὰ περιφρουρήσῃ τὸν οὔπω στηριχθέντα θρόνον. Πᾶσα δὲ ἀνατροπὴ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου διαταχθέντων, εἶα ἡ μελετωμένη ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν, θὰ ἦτο αὐτόχρημα προδοσία πρὸς τὴν πατρίδα ἐν ἡμέραις καθ' ἃς ἐπεβάλλετο νὰ συνεχισθῇ ὁ ὑπὲρ ἀνορθώσεως τοῦ Βυζαντίου ἀγών, ὃν εἶχεν ἀναλάβει ὡς πρόγραμμα δυναστικὸν ἅμα καὶ ἐθνικὸν ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ
ΕΙΚΩΝ
ΛΑΤΙΝΙΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Πράγματι δ' ἡ παρακολούθησις τῆς ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ πολιτείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλεξίου πείθει πάντα εἰλικρινῶς, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὡς ἡγεμὼν ὑπῆρξε δραστήριος καὶ γενναῖος, ἀλλ' ἅμα δίκαιος καὶ χρηστὸς, εἶχε δὲ πραότητα χαρακτῆρος μεγάλην, δικαιολογοῦσαν τὸ ἐπώνυμον, ὅπερ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ γεραίρων ἅμα καὶ ἀγαπῶν τὸν βασιλέα βυζαντιακὸς λαός, ἐπονομάσας Καλοϊωάννην.

Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἰωάννου ὑπῆρξεν ἡ γλυκύτης τῆς ἀγαστῆς αὐτοῦ συζύγου. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Οὔγγρων Λαδισλάου (1077-1095) Πυρίσκα, ἧς ὁ γάμος μετὰ τοῦ Ἰωάννου ἐτελέσθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῆς, βασιλεύοντος τῶν Οὔγγρων τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Λαδισλάου καὶ ἐξαδέλφου τῆς Εἰρήνης Καλομανοῦ. Κατὰ δὲ τὸ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις κρατοῦν ἔθος ἡ ἐξ Οὐγγαρίας βασιλόπαις μετωνομάσθη ὡς σύζυγος τοῦ Ἰωάννου Εἰρήνη, λαβοῦσα τὸ ὄνομα τῆς πενθερᾶς. Ὑπῆρξε δὲ γυνὴ σωφρονεστάτη καὶ ἐνάρετος εἴπερ τις καὶ ἄλλη, ἀφιερώσασα εἰς τὴν εὐποιίαν ἅπαντα

ΠΑΝΑΓΙΑ ΧΡΥΣΟΚΟΣΜΗΤΟΣ ΚΑΙ ΕΣΜΑΓΔΩΜΕΝΗ

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΜΑ ΤΟΥ ΕΝΔΕΚΑΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ ΕΝ ΤΩι ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΩι ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑι

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

τὸν βίον καὶ δαπανῶσα πάντα τὰ ὑπάρχοντα εἰς εὐεργεσίας καὶ δωρεὰς πρὸς τοὺς δεομένους, ᾠκοδόμησε δ' ὡς ὀρθόδοξος βασίλισσα τοῦ Βυζαντίου πλὴν ἄλλων τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴν τοῦ Παντοκράτορος. Θανοῦσαν δὲ ὡς μοναχὴν ὀνόματι Ξένην κατέταξεν ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία εἰς τὰς ἁγίας, καὶ ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτῆς τῇ 13 Αὐγούστου, ἥτις εἶνε πιθανῶς ἡ ἡμέρα τοῦ ἐν ἔτει 1124 θανάτου τῆς ἀγαθῆς αὐτοκρατείρας. Ἐκ παρανοήσεως δὲ, προελθούσης ἐκ τῆς ὁμωνυμίας πρὸς τὴν ἄτεγκτον χήραν Λέοντος τοῦ Χαζάρου καὶ μητέρα Κωνσταντίνου τοῦ Ϛ' τὴν ἀναστηλώσασαν τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἐσφάλησάν τινες νομίσαντες, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἁγιασθεῖσα εἶνε ἀντὶ τῆς συζύγου τοῦ Καλοϊωάννου ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκείνη Εἰρήνη.

Ἕνεκα δὲ τῆς γλυκύτητος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ αὐτοκράτορος οὐδεμία ἐξυφάνθη κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς εἰκοσιπενταετοῦς αὐτοῦ ἀρχῆς συνωμοσία πλὴν μιᾶς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας, πρὶν ἢ συμπληρωθῇ τὸ πρῶτον αὐτῆς ἔτος. Προῆλθε δὲ αὕτη παρὰ τῆς φιλάρχου ἀδελφῆς Ἄννης, ἐμμενούσης εἰς τὴν πρόθεσιν νἀναδείξῃ βασιλέα τὸν ἴδιον σύζυγον Νικηφόρον τὸν Βρυέννιον. Ἐπέκειτο δ' ἡ παρὰ τῶν συνωμοτῶν ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου, αὐλιζομένου κατὰ τὸ μικρὸν ἀπέχον τῶν χερσαίων πυλῶν Φιλοπάτιον, ὅτε τὰ πάντα ἐματαιώθησαν ἕνεκα τῆς ἀπροθυμίας αὐτοῦ τοῦ Βρυεννίου. Οὗτος, ἐλαχίστην δεικνύων διάθεσιν πρὸς τὸ ἔργον καὶ τὰ τεχνάσματα τῆς συζύγου, δὲν παρέστη κατὰ τὴν συντεθειμένην ὥραν· τὴν δὲ ὑστεραίαν ἀπεκαλύφθησαν τὰ κατὰ τὴν συνωμοσίαν. Ἀλλ' ἐπιεικὴς ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς συνωμότας, ζημεύσας μόνον τὰ ὑπάρχοντ' αὐτῶν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν μάλιστα ἔνοχον, τὴν ἀδελφὴν Ἄνναν, ἀπήλλαξε πάσης ποινῆς ἐπὶ ταῖς παραστάσεσι τοῦ μεγάλου δομεστίκου Ἰωάννου Ἀξούχου, εἰς ὃν ἦτο ἕτοιμος νὰ δωρήσῃ τὴν οὐσίαν αὐτῆς. Ἤρκεσε δὲ πράγματι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ὑπόμνησις τῶν συνδεόντων τὸν βασιλέα πρὸς τὴν ἔνοχον ἀδελφικῶν δεσμῶν, ὅπως ὁ Ἰωάννης συγχωρήσῃ τὴν Ἄνναν.

Ἡ δ' ἐπιείκεια ἐκείνη τοῦ Ἰωάννου, προσεπερχομένη εἰς τὴν περὶ τοῦ θρόνου ἀδιαφορίαν τοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου, ἤμβλυνε τέλος καὶ τῆς Ἄννης τὴν φιλοδοξίαν, ἀφ' οὗ μάλιστα ἡ μήτηρ Εἰρήνη μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ υἱοῦ ἀπέσχε πάσης ἐναντίον αὐτοῦ ἐπιβουλῆς. Μετ' οὐ μακρὸν δὲ χρόνον ἥ τε μήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ ἀπεχώρησαν ἐκ τῶν ἐγκοσμίων, γενόμεναι μοναχαὶ ἐν τῇ ὑπὸ τῆς Εἰρήνης ἐν

Κωνσταντινουπόλει ἔτι ζῶντος τοῦ Ἀλεξίου κτισθείσῃ μονῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κεχαριτωμένης.

Τῆς μονῆς δὲ ταύτης περιεσώθη μέχρις ἡμῶν τὸ ὑπὸ τῆς Εἰρήνης τῆς Δουκαίνης διατυπωθὲν κτιτορικὸν τυπικόν, ἐξ οὗ βλέπομεν, ὅτι ἡ κτίσασ' αὐτὴν βασίλισσα ὥρισεν αὐτὴν εἰς ἀεὶ ἐλευθέραν καὶ αὐτοδέσποτον καὶ καθιέρωσεν εἰς κοινόβιον, ὁρίσασα εἰκοσιτέσσαρας τὰς ἐν αὐτῇ μοναζούσας καὶ διατάξασα ἐν λεπτομερείᾳ ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν διοίκησιν τῆς μονῆς, τὴν ἐκλογὴν τῆς ἡγουμένης, τὴν λειτουργίαν τῶν διαφόρων ἐν αὐτῇ διακονιῶν, τὴν τέλεσιν τῶν παντοίων ἀκολουθιῶν καὶ τὰ κατὰ τὰ κτήματα τὰ προσηλωθέντα εἰς τὴν μονήν.

Πλὴν τῆς συνωμοσίας ταύτης ἀδιατάρακτος διῆλθεν ἐν ἐσωτερικῇ εἰρήνῃ ἡ βασιλεία τοῦ Ἰωάννου. Τῆς δὲ ἀγαθῆς αὐτοῦ καρδίας δεῖγμα εἶνε ἡ μεγάλη ἀγάπη, ἣν ἔτρεφε πρὸς τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Ἰσαάκιον, ὅστις ἐξηκολούθησε τιμώμενος ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἀρχῆς σεβαστοκράτορος. Διὸ ἐκπλησσόμεθα βλέποντες ἐν μέσῳ τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους νέων ἀγώνων τοῦ Ἰωάννου τὸν Ἰσαάκιον ἐγκαταλείποντα τὸν ἀδελφὸν καὶ καταφεύγοντα μετὰ τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου Μασοὺτ, τὸν δολοφόνον καὶ διάδοχον τοῦ Μελικσάχ. Ἀλλὰ βραχὺν χρόνον διήρκεσεν ἡ ἀποσκίρτησις αὕτη ἀπὸ τοῦ βασιλέως, ὅστις μετανοήσαντα καὶ ἐπανελθόντα ἐδέχθη προθύμως καὶ συγγνωμονικῶς εἰς τὰς ἀδελφικὰς ἀγκάλας τὸν ἀποστάτην. Μόνον δὲ ὅτε καὶ πάλιν ἀργότερον ἀπεδείχθη ὑπονομεύων ὁ Ἰσαάκιος τὸν ἀδελφὸν ἐξωρίσθη περὶ τὰ τέλη τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν Ἡράκλειαν. Δὲν εἶχε δὲ ἄδικον οὕτω φερόμενος ὁ Ἰωάννης, ἐπειδὴ ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ καὶ ἄλλως εἶχε πειραθῇ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγνωμοσύνης τοῦ οἴκου τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ δὴ ὁ υἱὸς τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννης, ὀργισθεὶς ἐναντίον τοῦ βασιλέως ἕνεκα μικρᾶς ἀφορμῆς, ἐγκατέλιπεν ἐξ αἰτίας ἑνὸς ἵππου τὸ βυζαντιακὸν κράτος καὶ τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ προετίμησε νὰ μεταστῇ πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ προσέλθῃ εἰς τὸν μωαμεθανισμόν.

Τὴν δὲ ἀγάπην τοῦ πλήθους εἵλκυσεν ὁ Ἰωάννης καὶ εἰς τὴν ἀρίστην τῆς πολιτείας διοίκησιν οὐ μικρὸν συνετέλεσε διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκλογῆς τῶν ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἀνέθηκε τὴν ἀνωτάτην περὶ τῶν κοινῶν μέριμναν. Ἐξεῖχε δὲ μεταξὺ τούτων ὁ προμνημονευθεὶς Ἰωάννης Ἀξοῦχος. Ἦτο δὲ οὗτος ἀρχῆθεν Τοῦρκος τὸ γένος, καὶ, αἰχμαλωτισθεὶς ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, ὅτε κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν ἡ Νίκαια

εἶχε κυριευθῇ ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων καὶ τῶν σταυροφόρων, εἶχε δωρηθῇ εἰς τὸν Ἀλέξιον. Βαπτισθεὶς δὲ Χριστιανὸς καὶ μετονομασθεὶς Ἰωάννης εἶχε συναναστραφῇ μετὰ τοῦ διαδόχου Ἰωάννου, οὗ ἦτο ὁμήλιξ, καὶ ἔγεινε προσφιλέστατος εἰς αὐτόν. Τιμηθεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύσαντος διὰ τῆς ἀρχῆς μεγάλου δομεστίκου ἐδικαίωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως, ἀναδειχθεὶς ἄριστος ἄρχων καὶ τυγχάνων τῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως πάντων διὰ τὰς περικοσμούσας αὐτὸν ἀρετάς. Τὴν δὲ ἀφοσίωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν νέαν θρησκείαν δεικνύει καὶ ὁ ζῆλος μεθ' οὗ ἀνεμίχθη ὡς θεολογικὸς συγγραφεὺς εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἐκκλησίας.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ προτερήματα, δι' ὧν ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς οὐ μόνον παρὰ τοῖς συγχρόνοις ἀπέβη ἀγαπητός, ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων εἵλκυσε τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν εὐφημίαν. Οὐδὲ περιωρίσθη ὁ πρὸς τὴν ἀγαθότητα καὶ χρηστότητ' αὐτοῦ σεβασμὸς εἰς μόνους τοὺς ὁμογενεῖς, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Δύσιν τὴν μισήσασαν καὶ σκαιῶς συκοφαντήσασαν τὸν μέγαν αὐτοῦ πατέρα.

ϛ.θ'.

Ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Μία τῶν κυρίων ἀρετῶν τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ἡ πολεμικὴ δραστηριότης καὶ ἡ ἐν τῇ στρατηγίᾳ δεινότης καὶ καρτερία, εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ διατρανωθῇ ἤδη βραχὺν μετὰ τὴν ἀνάρρησιν χρόνον. Εὐλόγως δ' ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ τὰ μικρασιατικὰ πράγματα, καὶ ἐθεώρησε βασιλικὸν καὶ ἐθνικὸν αὐτοῦ καθῆκον νὰ συμπληρώσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀρξαμένην ἀπὸ τῶν Τούρκων ἐπιδρομέων κάθαρσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Κατήρξατο δὲ τοῦ ἔργου ἤδη ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς βασιλείας τῷ 1119, ἐπιχειρήσας τὴν ἅλωσιν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένης Λαοδικείας τῆς ἐν Φρυγίᾳ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔστειλε κατ' αὐτῆς ἀπὸ τῆς Φιλαδελφείας, ἐν ᾗ ἐστρατοπέδευσε, τὸν Ἀξοῦχον· ἔπειτα δὲ στρατεύσας αὐτὸς ἐκυρίευσε τὴν πόλιν, αἰχμαλωτίσας

ὀκτακοσίους Τούρκους μετὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς πόλεως Πιχαρᾶ. Ἐκαθάρας δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν Λαοδίκειαν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νικηφόρος. Τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος 1120, διελάσας διὰ τῆς Φρυγίας, εἰσῆλασεν εἰς τὴν Παμφυλίαν, καὶ διὰ στρατηγήματος τοῦ στρατηγοῦ Πακτιαρίου, οὗ αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ εἰσηγητής, ἐκυρίευσε τὴν δυσάλωτον Σωζόπολιν. Τραπεὶς δ' ἔπειτα πρὸς νότον, ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ διὰ κατακτήσεως πλείστων ἑτέρων πολιχνίων καὶ ἐρυμάτων τῆς Παμφυλίας καὶ Πισιδίας ἑλληνικωτάτων μὲν, κατεχομένων δὲ ἀφ' ἱκανοῦ χρόνου ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Καὶ ἐπέστρεψε μὲν μετὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας καὶ πάλιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ νέας ἐπιδρομῆς τῶν Πατζινάκων· ἀλλ' ἡ ἐφ' ἱκανὰ ἔτη ἐπασχόλησις ἐν Εὐρώπῃ καὶ αἱ πρὸς τοὺς Βενετοὺς περιπλοκαὶ δὲν ἐπήνεγκον τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ σχεδίου τῆς συστηματικῆς ἐκπολεμώσεως τῶν Τούρκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διὸ βλέπομεν αὐτὸν εὐθὺς μετὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν ἐν Εὐρώπῃ πραγμάτων ἀναλαμβάνοντα καὶ πάλιν τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Σελτσούκους.

Καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἀπησχολημένος ἐν Εὐρώπῃ, οἱ Τοῦρκοι ἐπωφελούμενοι εἶχον καταλάβει τὴν Καστάμονα, ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Γερμανικοπόλεως, καὶ ὁρμῶντες ἐξ αὐτῆς ἐδῄουν τὰ περίχωρα καὶ ἐκάκουν τοὺς Ἕλληνας. Διὸ ὁ Ἰωάννης, διαβιβάσας τῷ 1125 εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὸν στρατὸν καὶ διελάσας διὰ τῆς Βιθυνίας καὶ Παφλαγονίας, ἐκυρίευσε τὴν Καστάμονα. Ἐπιστρέφων δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατέδειξε τὴν μετριοφροσύνην αὐτοῦ καὶ εὐσέβειαν, παρασκευάσας μὲν ἅρμα ἀργυροῦν, διάκοσμον ὑπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων καὶ συρόμενον ὑπὸ τεσσάρων λευκῶν ἵππων, ἀντὶ δὲ ἰδίου θριάμβου κατὰ μίμησιν τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ μετὰ τὸ πέρας τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους καὶ Βουλγάρους πολέμου πεμπεύσας ἐπὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου τεθρίππου εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, εἰς ἣν ἀνέφερε τὰς νίκας. Καὶ τοὺς μὲν χαλινοὺς τῶν ἵππων ἐκράτουν οἱ πρῶτα φέροντες ἐν τῇ πολιτείᾳ, προηγεῖτο δὲ πεζὸς ὁ αὐτοκράτωρ, κρατῶν τὸ σταυρικὸν σύμβολον. Προήλασε δὲ πανηγυρικῶς τὸ ἅρμα μέχρι τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ τῶν ἀγυιῶν τῆς βασιλευούσης, ἃς ἐκόσμουν πέπλοι χρυσοϋφεῖς καὶ περιπόρφυροι καὶ ὑφαντοὶ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ τὰ πλήθη, ἐκρηγνύμενα εἰς ἐξάλλους κραυγὰς χαρᾶς, ἐστοιβάζοντο πυκνὰ ἐπὶ τῶν οἰκιῶν κα

τῶν ἑκατέρωθεν τῶν ἀγυιῶν καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἀνιδρυμένων ξυλίνων παραπηγμάτων καὶ ἱκρίων.

Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ ἀγαλλίασις ἐπὶ τῇ ἀνακτήσει τῆς Καστάμονος, ἣν, φονεύσας τὴν βυζαντιακὴν φρουράν, κατέλαβε μετ' οὐ πολὺ ὁ κρατῶν τῆς Καππαδοκίας καὶ κύριος Νεοκαισαρείας Τοῦρκος Τανισμάνιος, ἀδελφὸς τοῦ ἄλλοτε ἄρχοντος ἐν Νικαίᾳ Σουλεϊμάν. Ἀσθενῶν δ' ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτε συνέβη τὸ θλιβερὸν τοῦτο γεγονός, ἐπεχείρησεν ἅμα ἀναρρώσας τῷ 1126 νέαν στρατείαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Τανισμάνιος, κατεῖχε δὲ τὴν Καστάμονα ὁ Τοῦρκος Μωάμεθ, ὢν ἐχθρὸς τοῦ σουλτάνου Ἰκονίου Μασούτ. Συμμαχήσας δὲ μετ' αὐτοῦ ἐπῆλθε κατὰ τῆς Καστάμονος μετ' ἐπικούρου στρατιᾶς παρασχεθείσης ὑπὸ τοῦ σουλτάνου. Ἀλλ' ὁ Μωάμεθ ἔπεισε τὸν Μασοὺτ νὰ ποσύρῃ τὴν στρατιὰν αὐτοῦ, ἀποχωρήσασαν νύκτωρ ἐκ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοπέδου. Ἀνεπαρκεῖς δ' ἔχων δυνάμεις μετὰ τὴν παρασπονδίαν ταύτην ὁ Ἰωάννης ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Βιθυνίαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ῥυνδάκου, ἔνθα διαχειμάσας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Παφλαγονίαν μετὰ δυνάμεων ἰσχυροτέρων τὸ ἔαρ τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1127. Καὶ ἡ μὲν Καστάμων παρεδόθη· παραλαβὼν δ' αὐτὴν ὁ βασιλεὺς προεχώρησεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Γαλατίας καὶ ἐξεπολιόρκησε τὴν Γάγγραν, ἐν ᾗ ἀφῆκε φρουράν. Ἀλλ' ὅτ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπελθόντες παμπληθεῖς οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον ἐκ νέου τὴν πόλιν.

ΑΓΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ο ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΣ ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

Οὕτως ἐναλλάσσουσα ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ πρώτου τούτου πολέμου τοῦ Ἰωάννου ἐναντίον τῶν Τούρκων. Καὶ πᾶσα μὲν νέα αὐτοῦ ἐπιχείρησις ἦγεν εἰς ἀξίαν λόγου νίκην καὶ εἰς ἀνακτήσεις πόλεων ἑλληνικῶν· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι εἶχον οὐ μικρὰν ἀντοχὴν καὶ δυνάμεις ἐπαρκεῖς, ὥστε νὰ ἐπανέρχωνται καὶ πάλιν μετὰ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφὴν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰ χωρία, ὅθεν εἶχον ἐξωσθῆ. Παρίστατο δὲ ἀνάγκη νέας ἐκστρατείας τοῦ Ἰωάννου πρὸς καταίωσιν τῆς νέας τῶν Σελδσούκων ἐγκαταστάσεως. Ἀλλ' οὐχ ἧττον αἱ στρατεῖαι τοῦ βασιλέως ἤρκουν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅπως ἐκφοβήσωσι τοὺς Τούρκους καὶ ἀναστείλωσι τὰς προόδους αὐτῶν, ἕως δυνηθῇ ὁ Ἰω-

ἄννης νὰ ἐπιχειρήσῃ συστηματικώτερον τὴν καταπολέμησιν αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ μόνον μετὰ δεκαετὲς διάλειμμα ἠδυνήθη νὰ πράξῃ, ἀπασχοληθεὶς ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὑπὸ ἄλλων πολέμων καὶ ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, ἅτινα ἐδέοντο οὐχ ἧττον τῆς προσοχῆς αὐτοῦ.

μ'.

Πατζινάκαι, Σέρβοι, Οὖγγροι.

Εἴδομεν τὸν Ἰωάννην ἀναγκασθέντα νὰ ἐπιστρέψῃ τῷ 1120 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς δευτέρας ἐπὶ τοὺς Τούρκους στρατείας ἕνεκεν ἐπιδρομῆς τῶν Πατζινάκων εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Τριάκοντα ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς ἀξιομνημονεύτου ἐκείνης παρὰ τὸ Λεβούνιον τῆς Θράκης νίκης τοῦ Ἀλεξίου τῇ 29 Ἀπριλίου 1091, ὅτε οἱ Πατζινάκαι εἶχον ὑποστῆ οἰκτρὰν πανωλεθρίαν. Ἀλλὰ μεθ' ὁρμῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν τῶν προτέρων ἐκείνων ἡμερῶν, καθ' ἃς ἐσείετο πρὸ τῆς ἥττης ἐκείνης ὑπὸ τοῦ ἀμαξοβίου ἐκείνου ἔθνους ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία, ἐπεχείρησε τῷ 1121 νέαν εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐπιδρομὴν ἡ ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ αὐξηθεῖσα νέα τῶν Πατζινάκων γενεά. Ἡ Μακεδονία δὲ ὑπῆρξεν ἰδίως ἡ κονίστρα τῶν δηώσεων καὶ τῆς ἐρημώσεως ἣν ἐπῆγον οἱ ἀκάθεκτοι βάρβαροι. Ὁ δὲ Ἰωάννης, μνήμων τῶν ἀρχαίων ἐκείνων δεινῶν ἡμερῶν, ἔσπευσε νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς ἐκ τῶν ἐπιδρομέων ἀπειλουμένους μεγάλους κινδύνους.

Πρὶν δ' ἡ ἀναλάβῃ τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίθεσιν, ἐπεχείρησε πολιτικώτατα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πατρὸς τὴν διάσπασιν τῶν ἀντιπάλων. Καὶ δὴ ἐκ τῆς μακεδονικῆς Βερροίας, ἐν ᾗ ἐστρατοπέδευσε καὶ διεχείμασεν, ὑπενόμευσε τοὺς εἰς ἴδια στρατήγια διεσπαρμένους φυλάρχους τῶν Πατζινάκων, καὶ κατώρθωσε ναποσπάσῃ δι' ὁμογλώσσων ἀπεσταλμένων ἀπὸ τῆς κοινῆς συμπράξεως τινὰς τῶν τὰ πρῶτα παρ' αὐτοῖς φερόντων. Ἀσκήσας δὲ πρὸς τούτοις ἐν τῷ μεταξὺ τὴν στρατιὰν ἐπῆλθε τῷ 1022 κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν, καίπερ γενναίως ἀγωνισθέντας. Ἐν τούτοις δ' οἱ Πατζινάκαι ὑποχωρήσαντες ὠχύρωσαν τὸ στρατόπεδον διὰ τῶν ἁμαξῶν, ἃς ἐκάλυψαν διὰ βυρσῶν βοείων καὶ συνέδεσαν πρὸς ἀλλήλας οὕτως, ὥστε δι' αὐτῶν ἀπετελέσθη στερρὸν τεῖχος, ἐν ᾧ ἐνέκλεισαν

τας γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα. Συγκροτηθείσης δὲ περὶ τὰς ἁμάξας ἐκείνας μάχης κρατερᾶς, καθ' ἣν ἐπρωταγωνίστησεν αὐτὸς ὁ βασιλεύς, ἐπετεύχθη ἡ διάσπασις καὶ διὰ τῶν πελέκεων καταστροφὴ τοῦ ἐρύματος ἐκείνου διὰ τῆς ἀνδραγαθίας τῶν Βαράγγων. Ἐπὶ τούτοις δ' οἱ ἀνυπεράσπιστοι Πατζινάκαι, οὐδεμίαν δυνάμενοι νὰντιτάξωσιν ἀντίστασιν, τοῦτο μὲν ἐτράπησαν εἰς φυγήν, τοῦτο δ' ἐζωγρήθησαν ἢ ἐσφάγησαν. Τὴν δὲ ὑστεραίαν πολλοὶ τῶν ὑπολειφθέντων προσελθόντες εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐδήλωσαν πίστιν εἰς αὐτόν· καί τινες μὲν αὐτῶν καὶ τῶν αἰχμαλώτων κατετάχθησαν εἰς τὴν βασιλικὴν στρατιάν, ἄλλοι δ' ἐγκατεστάθησαν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ ὡς γεωπόνοι. Ἐπὶ δὲ τῷ μεγάλῳ θριάμβῳ καθιερώθη ἀναμνηστήριος τελετὴ ἐπὶ μακρὸν ἑορταζομένη καὶ λεγομένη τῶν Πατζινάκων.

Ἀνάλογος δὲ ὑπῆρξε μικρὸν ὕστερον καὶ ἡ τύχη τῶν Σέρβων, οἵτινες εἰσβαλόντες εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος κατέλαβον τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Ῥάσον, δειλῶς ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν φύλαξιν αὐτοῦ Κριτόπλου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐτιμώρησε μὲν προσηκόντως τὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν προσφυγόντ' ἀνάξιον ἐκεῖνον, πομπεύσας διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ ὄνου γυναικείαν ἐνδεδυμένον στολήν, στρατεύσας δ' ἐν τάχει ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς ἐπιδρομεῖς. Τοὺς δὲ παμπληθεῖς αἰχμαλώτους διεβίβασεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Νικομηδείας, καί τινας μὲν ἐγκατέμιξεν εἰς τὴν στρατιάν, τινὰς δ' ἐγκατέστησεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὡς γεωπόνους, ἐνισχύων οὕτω τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων παθούσας χώρας καὶ συντελῶν εἰς τὴν δι' ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας αὔξησιν τῆς εὐημερίας αὐτῶν.

Τῷ δὲ 1124 ἠναγκάσθη ὁ Ἰωάννης νὰ ἐπιχειρήσῃ πόλεμον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Φιλικαὶ μὲν εἶχον ὑπάρξει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξίου αἱ πρὸς τοὺς Οὔγγρους σχέσεις τῶν Βυζαντίνων, ἔτι δὲ μᾶλλον συνεδέθη τῶν δύο ἐθνῶν ἡ φιλία διὰ τοῦ μετὰ τῆς Πυρίσκας γάμου τοῦ Ἰωάννου. Ἀλλὰ δυναστικὴ μεταβολή, ἐπελθοῦσα ἐν Οὐγγαρίᾳ, διετάραξε τὰ πράγματα. Καλομανὸς ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔγγρων καὶ ἐξάδελφος τῆς βασιλίσσης τοῦ Βυζαντίου Εἰρήνης ἐτύφλωσε τὸν ἀδελφὸν Ἀλμοῦζην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βελᾶν, θέλων παρὰ τὰ καθεστῶτα ἐν Οὐγγαρίᾳ νόμιμα, καθ' ἃ τὸν ἀδελφὸν διεδέχετο ὁ ἀδελφὸς προτιμώμενος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν ἴδιον υἱὸν Στέφανον Β', ὅστις καὶ ἀνερρήθη πράγματι τῷ 1116. Εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο καταδεικνύει τὴν ἀνάρρωσιν τοῦ Βυζαντίου ὡς

μεγάλης δυνάμεως τῶν τότε χρόνων καὶ τὴν δραστηριότητα ἅμα καὶ εὐγένειαν τοῦ Ἰωάννου ἡ χάρις τῆς συζύγου ἀνάμιξις αὐτοῦ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Οὐγγαρίας ὡς προστάτου τῶν δικαίων τοῦ Βελᾶ. Δὲν ἔλειπον δ' ἄλλως ἀμφοτέρωθεν προφάσεις πολέμου. Καὶ δὴ οἱ Οὔγγροι, παραπονούμενοι, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Βρανιτζόβης, κειμένης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Μάργου, ἐπετίθεντο ληστρικῶς ἐναντίον τῶν αὐτόσε χάριν ἐμπορίας μεταβαινόντων Οὔγγρων, ἐξεπόρθησαν μὲν τῷ 1124 ταύτην τὴν πόλιν, κατέστρεψαν δὲ καὶ τὸ πιθανῶς ἀπὸ τοῦ 1064 πάλιν εἰς τοὺς Βυζαντίνους περιελθὸν Βελιγράδιον καὶ ἔκτισαν ἀντ' αὐτοῦ τὸ Ζεύγμινον, οὗ τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ Σεμλῖνον, προχωρήσαντες μέχρις αὐτῆς τῆς Σαρδικῆς, ἤτοι τῆς σημερινῆς Σοφίας.

Ὁ δὲ Ἰωάννης τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς περιωρίσθη εἰς ἄμυναν τῶν παρόδων τῆς Θράκης, ἔπειτα δὲ, συναθροίσας ἐπαρκεῖς δυνάμεις, ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν Οὔγγρων τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς γῆς, τοῦτο δὲ διὰ στόλου, εἰσπλεύσαντος ἀπὸ τοῦ Πόντου εἰς τὸν Ἴστρον καὶ διαβιβάσαντος πέραν τοῦ ποταμοῦ μέγα μέρος τῆς στρατιᾶς. Διαπεράσας δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης τὸν Ἴστρον ἐπανήγαγε τὴν στρατιὰν νικηφόρον καὶ ὑπέταξε τὴν μεταξὺ τοῦ Σάου καὶ τοῦ Ἴστρου χώραν, ἐκυρίευσε δ' ἔπειτα τὸ Ζεύγμινον καὶ τὸ φρούριον Χράμον. Ἡ δ' ἐπὶ τούτοις μετὰ τῶν Οὔγγρων ὁμολογηθεῖσα τῷ 1126 εἰρήνη ἐπεστέγασε μεγάλας ἀληθῶς νίκας τοῦ Ἰωάννου, καθ' ἃς ἐπιδείχθη μέχρι καὶ πέραν τοῦ Ἴστρου ἡ δύναμις τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων.

μα'.

Ῥῆξις πρὸς τὴν Βενετίαν.

Ἡ πρὸς τοὺς Πισάτας προσπέλασις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἡ γενομένη διὰ τῆς μετ' αὐτῶν τῷ 1111 ὁμολογηθείσης συνθήκης ἐδείκνυε τὴν ἀρχομένην ἀπέχθειαν τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν ὑπερήφανον Βενετίαν. Αὕτη, καίπερ ὅλως ἐξαιρέτων τυχοῦσα παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκείνου ἐμπορικῶν προνομίων, καθίστατο ἐπαχθὴς διὰ τῶν ἀξιώσεων τῶν ὑπ' αὐτῆς εἰς ἀντάλλαγμα τῆς μετὰ τῶν Βυζαντίνων συμμαχίας προβαλλομένων. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν στου-

ροφοριῶν καὶ ἡ Βενετία ἤρξατο ἀχθομένη ἐπὶ τῇ συμπράξει μετὰ τῶν Βυζαντίνων ἐξ ὅτου διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν κατέχοντας σταυροφόρους. Διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν καταλήψεως τῶν χωρῶν ἐκείνων ἠνοίγοντο εἰς τὸ βενετικὸν ναυτικὸν νέαι ἐμπορικαὶ ὁδοί, ἃς ἐφαίνετο κλείουσα ἡ μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν σταυροφόρων διάστασις. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, βαρύτατον κατηνέχθη κατὰ τῆς Βενετίας τραῦμα διὰ τῆς συνομολογήσεως τῆς μετὰ τῶν Πισατῶν συνθήκης τοῦ Ἀλεξίου. Καὶ ζῶντος μὲν τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου δὲν ἐξώθησαν τὰ πράγματα οἱ Βενετοί. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἰωάννης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἐθεώρησεν ἀξιοπρεπὲς ἅμα καὶ δυνατὸν ναφαιρέσῃ τελείως ἢ μειώσῃ κατὰ μικρὸν τὰ εἰς τοὺς ἐκ τῆς Δύσεως ναυτίλους καὶ ἐμπόρους χορηγηθέντα προνόμια καὶ ἀναδείξῃ αὐταρκέστερον τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, ἐπῆλθε μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Βενετίας ἡ ἀναπόφευκτος ῥῆξις.

Ὁ δόγης τῆς Βενετίας Δομίνικος Μικιὲλ, βλέπων ὁσημέραι ἐλαττούμενον τὸ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀξίωμα τῆς Βενετίας ἕνεκα τῆς ἀγερωχίας ἐκείνης τοῦ Ἰωάννου, ἔστειλεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις, ἀξιῶν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐπὶ Ἀλεξίου συνθήκης. Ἐπὶ δὲ τῇ ἀρνήσει τοῦ Ἰωάννου ὠργίσθησαν σφόδρα οἱ Βενετοί, καὶ βενετικὸς στόλος, πλεύσας εἰς τὴν νῆσον Κέρκυραν τῷ 1122, ἐπελήφθη τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰπάρωσιν ἐκεῖθεν ἄπρακτοι, μετακληθέντες ἐν σπευδῇ εἰς τὴν Παλαιστίνην ὑπὸ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, οἵτινες, ζωγρηθέντος τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουίνου Β' (1118—1131), ἐταλαιπωροῦντο δεινῶς ὑπὸ τῶν ἐξ Αἰγύπτου Σαρακηνῶν, καὶ αὐτὴν τὴν Ἰόππην καταλαβόντων. Σπεύσαντες δὲ τότε οἱ Βενετοὶ ἐνίκησαν τοὺς ἐξ Αἰγύπτου ἐκείνους ἐπιδρομεῖς, ἀπηλευθέρωσαν τὴν Ἰόππην καὶ συνέπραξαν εἰς τὴν μετὰ πεντάμηνον πολιορκίαν ἅλωσιν τῆς Τύρου, ἥτις βραχὺν μόνον χρόνον προηγήθη τῆς ὑπὸ τοῦ Τιμουρτὰς ἐπὶ τακτοῖς ὅροις ἀπολυτρώσεως τοῦ Βαλδουίνου.

Ἐπιστρέφοντες δ' οἱ Βενετοὶ ἐκ τῆς Συρίας τῷ 1124 δὲν ἠμέλησαν νὰ δηώσωσι τὰς ἑλληνικὰς νήσους. Καὶ δή, τῶν Ῥοδίων ἀρνηθέντων νὰ δώσωσιν εἰς αὐτοὺς ἐπιτήδεια, ὁ δόγης κατέλαβε καὶ ἐλαφυραγώγησε τὴν Ῥόδον. Ἔπειτα δ' ἐπιτεθέντες ἐναντίον τῆς Χίου ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου, ἧς καὶ ἐκράτησαν καθ' ἅπαντα τὸν χειμῶνα τοῦ 1124 πρὸς τὸ 1125. Ἐξ αὐτῆς δ' ἐδῄουν τὴν Σά-

μον, τὴν Λέσβον, τὴν Πάρον καὶ τὴν Ἄνδρον. Τέλος δ' ἀπαίροντες τὸ ἔαρ τοῦ 1125 ἐλαφυραγώγησαν τὴν Μεθώνην καὶ κατέλαβον αὐτήν, θέλοντες νὰ ἔχωσιν ἐν Πελοποννήσῳ σταθμὸν κατὰ τοὺς πλόας αὐτῶν πρὸς τὴν Συρίαν, πρὸς ἣν συνεδέθησαν διὰ νέων συμφερόντων καὶ ἀνταλλαγμάτων τῆς παρασχεθείσης ἐπικουρίας, ὧν ἔτυχον παρὰ τῶν σταυροφόρων. Ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν ἀδυναμία τῶν Βυζαντίνων δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἰωάννην νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιδρομὰς τῶν Βενετῶν, αἵτινες ἐξηκολούθησαν καὶ τῷ 1126, ὅτε κατέλαβον τὴν Κεφαλληνίαν.

Μόνον διὰ γενναίας μερίμνης περὶ ταχείας πήξεως μεγάλου στόλου θὰ ἠδύνατο ὁ Ἰωάννης νὰ περιστείλῃ τὰς λαφυραγωγικὰς καὶ κατακτητικὰς ἐκείνας τάσεις τῶν θαλασσοκρατούντων εὐπατριδῶν τῆς Βενετίας. Ἀλλὰ, μὴ δυνάμενος, καθ' ἃ φαίνεται, νὰ προβῇ εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν ἕνεκα τῶν πολλῶν συγχρόνως πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ὧν βαρεῖαι ἦσαν αἱ δαπάναι, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τοὺς Βενετοὺς χάριν ἀποφυγῆς μεγαλειτέρων κινδύνων. Διὸ μετὰ προηγηθείσας πρὸς τὸν γηραιὸν δόγην διαπραγματεύσεις, αἵτινες διηκολύνθησαν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ πάπα Ὀνωρίου Β' (1124—1130), ἀνενέωσε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1126 τὴν ἐπὶ τοῦ πατρὸς Ἀλεξίου ὁμολογηθεῖσαν μετὰ τῆς Βενετίας συνθήκην χωρὶς νὰ παύσῃ πιστῶς τηρῶν τὰ πρὸς τοὺς Πισάτας ὑπὸ τοῦ πατρὸς συντεθειμένα. Οὕτω δ' ἔκτοτε εἰρηνικαὶ ὑπῆρξαν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ αἱ πρὸς τὴν Δύσιν σχέσεις.

μϛ'.

Ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ ἡγεμονία Ἀντιοχείας.

Ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Νορμαννοῦ Βοημούνδου εἶχε ματαιώσει τὴν ἀποκατάστασιν εἰρηνικῶν σχέσεων τῶν ἐν Συρίᾳ σταυροφόρων διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἐξαρτήσεως τῆς Ἀντιοχείας. Ἀλλ' ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία δὲν εἶχεν ἀποβάλει τὰς ἀξιώσεις τὰς διατυπωθείσας διὰ τῆς ἐν Δεαβόλει συνθήκης ἐκείνης τοῦ 1108. Πεσόντος δὲ τῷ 1129 τοῦ ἡγεμόνος Ἀντιοχείας Βοημούνδου Β' ἐν ἀγῶνι κατὰ Ζεγγὴ τοῦ σουλτάνου Χαλεπίου ἡ ἀρχὴ τῆς Ἀντιοχείας περιῆλθεν

εἰς τὸν Ῥαϊμοῦνδον, υἱὸν τοῦ κόμιτος τῆς ἐν Γαλλίᾳ Πικτονίας (Poitou) Γουλιέλμου Θ', εἰς ὃν καὶ προσηνέχθη ὡς σύζυγος ἡ ἀνήλικος θυγάτηρ τοῦ θανόντος Βαιμούνδου Β' Κωνσταντία ὑπὸ τοῦ ἐπιτροπεύοντος αὐτὴν βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Φούλκωνος τοῦ Ἀνδηγαυοῦ (1131—1143). Ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ κόρη εἶχε προταθῆ πρὸ τῆς εἰς Συρίαν ἐκ Γαλλίας μεταβάσεως τοῦ Ῥαϊμούνδου ὑπὸ τῆς χήρας μητρὸς Ἑλίζης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην ὡς σύζυγος τοῦ νεωτάτου τῶν υἱῶν αὐτοῦ Μανουήλ. Ἡ δὲ ἀποτυχία τῆς τοιαύτης κηδεστίας, δι' ἧς ἡ ἀρχὴ τῆς Ἀντιοχείας ἤθελε περιέλθει καὶ πάλιν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀνενέωσε τὴν πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς ἐχθρότητα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀποφασίσαντος τὴν κήρυξιν πολέμου κατὰ τοῦ Ῥαϊμούνδου.

Ἀφορμὴν δὲ πρὸς τοῦτον τὸν πόλεμον ἔδωκαν ἐκραγεῖσαι γειτονικαὶ ἔριδες μεταξὺ τῶν ἐν Παμφυλίᾳ Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐν Κιλικίᾳ Ἀρμενίων, ὄντων συμμάχων τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ Φράγκων. Ἦρχε δὲ τῶν Κιλίκων Ἀρμενίων ἐν τῷ τότε χρόνῳ, περιβληθεὶς τὴν προσωνυμίαν βασιλέως τῆς Ἀρμενίας, Λέων ὁ Α', ὃν Λεβούννην καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι, ὅστις ἠπείλει τὴν ἐν Κιλικίᾳ παρὰ τὸν ποταμὸν Καλύκαδνον Σελεύκειαν, πόλιν ἥτις ἀνέκαθεν ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ δὲ κίνδυνος οὗτος, προστιθέμενος εἰς τὰς ἀπωλείας, ἃς ἤδη πρότερον εἶχεν ὑποστῆ τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐν Κιλικίᾳ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, ἔπεισε τὸν Ἰωάννην νὰναλάβῃ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνακτήσεως τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἑλληνικῶν πολισμάτων, ἀναγκαιότατον ἅμα καὶ δυνατὸν μετὰ τὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μεγάλην διὰ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου ἐπέκτασιν καὶ ἀναθάρρησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Παρασκευάσας δ' ὁ Ἰωάννης ἱκανὰς δυνάμεις καὶ συμπαραλαβὼν τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Γάγγρας καὶ τῆς Καστάμονος εἰς τὴν στρατιὰν αὐτοῦ καταταχθέντας Τούρκους πρὸς χρονίαν στρατείαν, ἐξεκίνησε τὸν Ἀπρίλιον 1137 ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐτράπη εἰς τὰ νότια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διελθὼν δὲ ἀμαχητεὶ τὰς Κιλικίας πύλας, κατέλαβε τὰ Ἄδανα, τὴν Μοψουεστίαν, τὴν Ταρσόν, καὶ ἐκάθηρε σύμπασαν τὴν χώραν ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ Ἀρμενίων ἐπιδρομέων. Μετὰ δὲ τὴν νικηφόρον ταύτην πορείαν, ἥτις ἐνθυμίζει τὰς εἰς τὴν Κιλικίαν στρατείας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ἔπηξε τὸν χάρακα πρὸ τῆς Ἀναζάρβου, πόλεως ὀχυρᾶς, ἐκτισμένης ἐπὶ ὑψώματος καὶ οἰκουμέ-

νης ὑπὸ Λατίνων καὶ Ἀρμενίων, εἰς ἣν εἶχον προσφύγει οἱ γενναιότεροι τῶν ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων ἐξωσθέντων πολεμίων τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' ἡ πολιορκία τοῦ ὀχυροῦ τούτου ἀσύλου ὑπῆρξε δυσχερὴς καὶ μακρὰ διὰ τὴν κρατερὰν ἀντίστασιν τῶν πολιορκουμένων, ἀντεπεξερχομένων μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ καρτερίας πρὸς τὰ πολιορκητικὰ μηχανήματα τὰ κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐπιφερόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Τέλος δὲ μετὰ ἐπανειλημμένας καὶ αἱματηρὰς συγκρούσεις ἀποκαρτερήσαντες οἱ πολιορκούμενοι ἀνεπέτασαν τὰς πύλας καὶ ὑπεδέχθησαν τὸν νικητήν.

Τέλος δὲ παρέστη ὁ αὐτοκράτωρ πρὸ τοῦ ἀποτόμου καὶ ὀχυρωτάτου φρουρίου Βακά, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ἀπόρθητον. Ἀλλὰ καὶ τούτου κατωρθώθη μετὰ δεινὸν ἀγῶνα ἡ ἐκπόρθησις. Συνδέεται δὲ ἡ περὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ ἐρύματος τούτου διήγησις τοῦ Νικήτα Χωνιάτου πρὸς τὸ ἐπεισόδιον μονομαχίας ὑψηλοτάτου τινὸς καὶ ἀνδρειοτάτου Ἀρμενίου ὀνόματι Κωνσταντίνου, ἀνήκοντος εἰς ἐπιφανέστατον ἀρμενικὸν γένος, καὶ ἀλκίμου τινὸς Μακεδόνος στρατιώτου τοῦ βασιλέως, τοῦ Εὐστρατίου. Ἡ δὲ ὑπὲρ τοῦ Ἕλληνος ἔκβασις τῆς μονομαχίας ταύτης διηυκόλυνε τὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα παράδοσιν τοῦ φρουρίου.

Εἶνε δὲ ἡ χρονογραφία Νικήτα Ἀκομινάτου τοῦ ἐκ τῶν πατρίων Χωνῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπονομαζομένου Χωνιάτου καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου Κιννάμου αἱ κυριώταται ἡμῶν πηγαὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν δυναστείαν τῶν Κομνηνῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξίου, οὗ ἡ βασιλεία ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς Ἀλεξιάδος τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἄννης.

Ἡ δὲ καρτερία τοῦ Ἰωάννου καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι αὐτοῦ νῖκαι ἐν Κιλικίᾳ ἐνέπνευσαν τοιοῦτον τρόμον εἰς τοὺς Ἀρμενίους, ὥστε ὁ βασιλεὺς Λέων, παραλαβὼν τὴν στρατιὰν αὐτοῦ, ἔφυγεν εἰς τὰς δυσπροσίτους δυσχωρίας τοῦ Ταύρου. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐδίωξαν αὐτὸν οἱ ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος στρατιῶται, οὓς ἐνεθάρρυνον αἱ πρόσφατοι ἐν Κιλικίᾳ ἐπιτυχίαι. Καταληφθεὶς δ' ὑπ' αὐτῶν ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ λιμοῦ νὰ παραδοθῇ, καὶ ἤχθη ἁλυσόδετος εἰς τὸν Ἰωάννην μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν δύο υἱῶν. Τελείως δὲ καθάρας ὁ βασιλεὺς τὴν Κιλικίαν ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων καὶ ἀφεὶς ἐν αὐτῇ φρουρὰν δωδεκακισχιλίων ἀνδρῶν, προεχώρησεν εἰς τὴν Κοίλην Συρίαν, καὶ ἔστη πρὸ τῆς Ἀντιοχείας.

μγ'.

Ἰωάννης καὶ Ῥαϊμοῦνδος.

Προσπελάζων ὁ Ἰωάννης εἰς τὰ τείχη τῆς ὀχυρᾶς Ἀντιοχείας, βλεπε πλησιάζουσαν τὴν ἐκπλήρωσιν πόθου, ὅστις ἐπὶ μακρὸν εἶχεν ἀπασχολήσει τόν τε πατέρα καὶ αὐτόν. Οἱ δὲ καιροὶ ἐφαίνοντο εἴπερ ποτὲ κατάλληλοι πρὸς ἀνάκτησιν τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἀπὸ τεσσαρακοντατετίας ἤδη εἶχον ἐγκατασταθῆ ὡς κύριοι οἱ Λατῖνοι. Πράγματι ὁ Ῥαϊμοῦνδος διὰ μὲν τῶν ἰδίων δυνάμεων ἐφαίνετο ἀνίσχυρος νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἰδίαν ἀρχήν, καραδοκῶν δὲ βοήθειαν παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Φούλκωνος, ἥκιστα ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ σωτηρίαν ἕνεκα τῶν περισπασμῶν ὑφ' ὧν κατείχετο ὁ Φούλλων, ἀνταγωνιζόμενος πρὸς τὸν Τοῦρκον Ζεγγῆν, ὅστις καὶ ἐπολιόρκει φρούριόν τι τῆς Τριπολίτιδος. Πράγματι δὲ οὐ μόνον ἡ ἀναμενομένη παρ' αὐτοῦ ἐπικουρία δὲν ἦλθεν, ἀλλὰ καὶ ἠναγκάσθη ὁ Ῥαϊμοῦνδος νὰ σπεύσῃ κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τοῦ κινδυνεύοντος Φούλκωνος εἰς τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ ἀπειλουμένου φρουρίου. Καὶ εἶχε μὲν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἀναζεύξει ἐκ τῆς Τριπολίτιδος ὁ Φούλκων, ἐπιστρέφων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ, καίπερ συναντήσας τὸν Ῥαϊμοῦνδον καθ' ὁδὸν καὶ μαθὼν τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχεν ἡ Ἀντιόχεια, οὐδεμίαν παρέσχε βοήθειαν εἰς αὐτόν. Ἐπιστρέψας δ' ὁ Ῥαϊμοῦνδος εἰς Ἀντιόχειαν ἠναγκάσθη, ὑποχωρῶν εἰς τὴν ἀποκαρτέρησιν τῶν πολιορκουμένων, νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν.

Ἀποδεχθεὶς δ' ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ὅρκον πίστεως τοῦ Ῥαϊμούνδου, ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀρχῆς ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι ἔμελλε νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν ὡς ἀντάλλαγμα τὸ Χαλέπιον καὶ τὰς μικρὰς παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ὀρόντου πόλεις, καθ' ὧν ἔμελλε νὰ στρατεύσῃ, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ῥαϊμούνδου καὶ τοῦ κόμιτος τῆς Ἐδέσσης Ἰοσκελίνου.

Ἐκκινήσας δ' ἐξ Ἀντιοχείας τῷ 1138 προσέβαλε πρῶτον τὸ παρὰ τὸν Εὐφράτην ὀχυρὸν πολίχνιον Πιζᾶ, ὅπερ κυριεύσας μετὰ βαρὺν ἀγῶνα παρέδωκεν εἰς τὸν κόμιτα Ἐδέσσης. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὥρμησεν ἐναντίον τοῦ Χαλεπίου, ὅπερ, ὂν ὀχυρόν, πολυάνθρωπον καὶ εὔιππον, ἀντέστη γενναίως. Μάτην δὲ πειραθεὶς τῆς ἁλώσεως αὐτοῦ, ὑπο-

σπανιζόντων ἤδη τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἀρχομένης λειψυδρίας, ἠναγκάσθη ναποστῇ τῆς ἐκπολιορκήσεως. Τραπεὶς δ' εἰς τὸ Σέζερ τῆς Μεσοποταμίας κατώρθωσε μετὰ μεγάλης ταλαιπωρίας καὶ πολλῆς ἐπιμονῆς νὰ κυριεύσῃ τὸν ἐξωτερικὸν περίβολον τῆς πόλεως. Ἀντεχόντων δὲ τῶν πολιορκουμένων καρτερικῶς ἐν τῇ ἀμύνῃ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, ἐπέκειτο καὶ τούτου ἡ ἅλωσις, ὅτε ἀγγελίαι περιαβόμεναι περὶ κυκλώσεως τῆς Ἐδέσσης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἠνάγκασαν τὸν Ἰωάννην ναναζεύξῃ. Ἀλλὰ πρὸ τῆς λύσεως τῆς πολιορκίας, συνδιαλλαγεὶς πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, ἔλαβε παρ' αὐτῶν πολυτιμότατα δῶρα, ἐν οἷς καί τινα τῶν λαφύρων ἅτινα ἐλέγοντο κατέχοντες οἱ Σαρακηνοὶ τῆς πόλεως παρὰ τῶν προγόνων, νικησάντων τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν τὸν Διογένην.

Αἱ ἀποτυχίαι δὲ αὗται προῆρχοντο κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἀντιπράξεως τοῦ Ῥαϊμοῦνδου καὶ τοῦ Ἰοσκελίνου, οἵτινες, καίπερ συστρατεύοντες μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπεδείχθησαν πολὺ μᾶλλον κωλυσιεργοὶ ἢ σύμμαχοι εἰλικρινεῖς. Ἀπροθύμως δὲ συμμετεῖχον τῆς στρατείας ὁ Ῥαϊμοῦνδος καὶ ὁ Ἰοσκελῖνος ἢ καὶ αὐτόχρημ' ἀντέπραττον εἰς τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, ἅτε μὴ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς πρὸς τὸν βασιλέα συνθήκης καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς Ἀντιοχείας πρὸς τὴν περὶ τὸ μεσόγειον καὶ ἀπώτερον Χαλέπιον χώραν, ἥτις ἦτο πολὺ μᾶλλον ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν βαρβάρων κινδύνους.

Τὴν ἀνειλικρίνειαν δὲ ταύτην ἐπωφελούμενος ὁ Ζεγγῆς, ὃν Ζακὴν ὀνομάζει ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ἐπέπεσε μετὰ τουρκικῆς στρατιᾶς, ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου μετὰ τὴν ἀνάζευξιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ Σέζερ. Ἀλλὰ, διαφυγὼν τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ, διεσώθη αἰσίως εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

Πανηγυρικὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἴσοδος τοῦ Ἰωάννου, συνοδευομένου ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀκολουθούντων τὸν πατέρα κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἠξίωσε πλήρη ἐλευθερίαν κινήσεως, ὅπως, καθιστάνων τὴν Ἀντιόχειαν ὁρμητήριον τοῦ πολέμου καὶ διαχειμάζων ἐν αὐτῇ δίκην κυρίου, ἐξορμήσῃ ἔπειτα ἐπὶ τὴν κατάκτησιν τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς λοιπῆς Συρίας. Αἱ δὲ ἀξιώσεις αὗται τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἐκίνησαν εἰς ἀντενέργειαν τὸν Ῥαϊμοῦνδον, ὑπονομευόμενον ὑπὸ τοῦ Ἰοσκελίνου. Ἕνεκα δὲ τούτου τοῦ λόγου παρεσκευάσθη ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ τῶν

Λατίνων ἐπιτηδείως στάσις ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, ἥτις ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ τό γε νῦν ἔχον εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἐξ ἧς ἀπουσίαζεν ἤδη δύο ἔτη, καὶ ἀναβάλῃ τὴν προσήκουσαν ἐκδίκησιν εἰς εὐθετωτέρους καιρούς.

μδ'.

Νέοι πόλεμοι πρὸς τοὺς Τούρκους.

Μικρὰ ὑπῆρξε μετὰ τὴν ἐξ Ἀντιοχείας ἐπιστροφὴν ἡ ἀνάπαυσις τοῦ Ἰωάννου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ' ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων εἰς τὰς περὶ τὸν ποταμὸν Σαγγάριον χώρας ἠνάγκασε τὸν βασιλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ πάλιν τῷ 1139, ὅπως ἀναλάβῃ τὸ ἀπὸ δεκαετίας διακοπὲν ἔργον τῆς συστηματικῆς τῶν Τούρκων καταπολεμήσεως. Καίπερ δὲ κατεχόμενος ὑπὸ σωματικῆς καχεξίας, διέβη ἐν σπουδῇ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἅμα δὲ τῇ διαβάσει αὐτοῦ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις τῶν πολεμίων, ὥστε, διωχθέντες καὶ πολλὰς ἀποβαλόντες ἀγέλας θρεμμάτων, ἃς εἶχον λαφυραγωγήσει, ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Λοπάδιον, παρὰ τὸν ποταμὸν Ῥύνδακον, ἔνθα διέταξε τὴν συνάθροισιν στρατιᾶς ἁπανταχόθεν, ὅπως ἐπιχειρήσῃ ἄνευ διακοπῆς τὴν ἐξακολούθησιν πολέμου ἀμειλίκτου. Ἀδιαφορῶν δὲ πρὸς τὰ παράπονα καὶ τὰς μεμψιμοιρίας τῶν ἐκ τῶν μακρῶν στρατειῶν κεκοπιακότων στρατιωτῶν, παρεσκεύαζεν ἀνενδότως τὸν πόλεμον, θέλων νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς εἰς τὸ θέμα Ἀρμενιακῶν εἰσορμήσαντας βαρβάρους. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐπεχείρησε τὴν καθυπόταξιν τοῦ τὴν Τραπεζοῦντα ἰδιοποιησαμένου Κωνσταντίνου Γαβρᾶ. Ἀλλὰ μετὰ μεγάλης δυσχερείας καὶ οὐκ ἄνευ κινδύνων κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν Πόντον διὰ τῆς Παφλαγονίας, ἣν καθίστανεν ἐπισφαλῆ ὁ μετὰ τὴν κατάκτησιν μέρους τῆς Ἰβηρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας ἐγκαθιδρυθεὶς ἐν Νεοκαισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας Τοῦρκος Μωάμεθ, ἕλκων τὸ γένος ἐκ τοῦ Τανισμανίου.

Καὶ ὅτε δὲ τέλος, μόλις περὶ τὰς χειμερίους τροπὰς τοῦ 1139, ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πόντου Κιντὴν, μεγάλας ὑπέστη ταλαιπωρίας καὶ εἰς πολλοὺς ἐξετέθη κινδύνους ἀγωνιζόμενος πρὸς τοὺς Τούρκους τῆς Καππαδοκίας καὶ πάσχων ἐκ τοῦ ὁριμέος ψύχους καὶ

σπάνιος τῶν ἐπιτηδείων. Παρελθόντος δὲ τοῦ χειμῶνος, ἐπετέθη τῷ
1140 ἐναντίον τῆς Νεοκαισαρείας, καὶ ἤρξατο πολιορκῶν αὐτήν. Οὐκ
ἀνάξιαι δ' ἔγειναν περὶ αὐτὴν συγκρούσεις· ἐν μιᾷ δ' αὐτῶν διεκρίθη
διὰ τὸ παράτολμον τῆς προώρου ἀνδρείας ὁ νεαρὸς υἱὸς τοῦ αὐτοκρά-
τορος Μανουήλ, ὅστις ἦγε τότε μόλις τὸ δέκατον ὄγδοον τῆς ἡλι-
κίας ἔτος.

Τέλος δὲ, ἀδυνατῶν νὰντιστῇ πρὸς τὰς δυςχερείας τοῦ ἀγῶνος καὶ
ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀπωλειῶν ἃς ὑφίστατο, αἵτινες περιέστησαν τὴν
στρατιὰν αὐτοῦ εἰς μεγάλην ἀδυναμίαν, γνωσθεῖσαν εἰς τοὺς Τούρ-
κους διὰ τοῦ πρὸς αὐτοὺς αὐτομολήσαντος ἀνεψιοῦ τοῦ αὐτοκράτορος,
τοῦ Ἰωάννου, ἀνέζευξε, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν
τὴν 15 Ἰανουαρίου 1141.

Οὐχ ἧττον δὲ τῆς στρατείας ἐκείνης ἄκαρπος ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ
ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τὸν
ποταμὸν Ῥύνδακον. Διήρκεσε δὲ αὕτη ἄνευ ἀξίων λόγου ἀποτελε-
σμάτων μέχρι τοῦ χειμῶνος, ὅτε καὶ πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν βασι-
λεύουσαν ὁ Ἰωάννης.

Ἀλλ' αἱ ἐπανειλημμέναι αὗται ἀποτυχίαι οὔτε κατέβαλον, οὔτε
ἀπεθάρρυναν τὸν ἀκαταπόνητον αὐτοκράτορα. Στερρῶς ἐχόμενος τοῦ
προγράμματος αὐτοῦ ὁ φιλοπόλεμος Ἰωάννης οὐ μόνον οὐδεμίαν ἐσκέ-
πτετο ὑποχώρησιν πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας, ἀλλ' ἐμελέτα νὰ ἐπι-
στέψῃ τὸν καταναλωθέντα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πατρίδος βίον διὰ στρα-
τείας εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐκδιώξεως μὲν τῶν ὑπολειπομένων Τούρ-
κων ἀπὸ συμπάσης τῆς Παλαιστίνης, ἀναδείξεως δὲ τῆς Κύπρου μετὰ
τῶν περὶ τὴν Παμφυλίαν καὶ Κιλικίαν χωρῶν μέχρι τῆς Ἀντιοχείας
ὡς ἰδίας ἀρχῆς, ἀνατεθησομένης εἰς τὸν προσφιλῆ υἱὸν Μανουήλ.
Αὐτόχρημα σταυροφορία ὑπῆρξε κατὰ ταῦτα ἡ τῷ 1142 ἐπιχειρη-
θεῖσα στρατεία τοῦ βασιλέως, ἥτις ἐπέπρωτο δυςτυχῶς νὰ εἶνε
ἡ τελευταία, καὶ ἀνάλογοι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἐπιβολῆς ἀπέβησαν
αἱ τελεσθεῖσαι παρασκευαί.

Ἅμα δὲ τῇ εἰς τὴν Ἀσίαν διαβάσει τοῦ βασιλέως τὸ ἔαρ τοῦ
1142 οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἀποθρασυνθέντες εἶχον
εἰςελάσει εἰς τὴν Παμφυλίαν καὶ ἐπολιόρκουν τὴν Σωζόπολιν, κατα-
ληφθέντες ὑπὸ τρόμου ἐγκατέλιπον τὴν ἐπιδρομήν. Ἄνευ δ' ἀντι-
στάσεως προεχώρησεν ὁ Ἰωάννης μέχρι τῆς παρὰ τὸ Ἰκόνιον με-
γάλης λίμνης τῆς καλουμένης τοῦ Πουσγούση. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐν τῇ

λίμνη ταύτη κειμένων νησίδων ἦσαν ἐκ παλαιοῦ ᾠκοδομημένα φρούρια, ὧν τὴν κατάληψιν ἐθεώρησεν ἀναγκαίαν ὁ Ἰωάννης ὡς ἀπαρχὴν ἐπιθέσεως ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ Ἰκονίου. Οὐκ ἄνευ δὲ δυσχερειῶν καὶ ἀπωλειῶν ἕνεκεν ἐπισυμβάσης ἐν τῇ λίμνῃ τρικυμίας κατώρθωσεν οὐχ ἧττον νὰ καταλάβῃ τὰ φρούρια ταῦτα, ἐκπολιορκήσας διὰ μηχανημάτων, ἐπιτεθέντων ἐπὶ λέμβων. Ἀφήσας δ' ἐν αὐτοῖς φρουρὰν, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον πρὸ πάσης ἄλλης ἐπιχειρήσεως νὰ τραπῇ πρὸς νότον, ὅπως διατάξῃ μὲν τὰ τῆς Ἀρμενίας, καθορίσῃ δὲ τελεσφόρως τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀντιοχείας καὶ τὸν κόμιτα τῆς Ἐδέσσης.

Ἡ ἐμμονὴ τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας κυριαρχίαν καὶ ἡ αὐστηρὰ πρὸς τοὺς Λατίνους διαγωγὴ μετὰ τὴν ἀνειλικρίνειαν αὐτῶν κατὰ τὴν κοινὴν ἐπὶ τὸ Χαλέπιον καὶ τὴν παρὰ τὸν Εὐφράτην χώραν στρατείαν τοῦ 1138 εἶχον ὀξύνει τὴν κατ' αὐτῶν ὀργὴν αὐτοῦ. Διὸ, παραστὰς αἴφνης ὁ αὐτοκράτωρ πρὸ τῆς ἕδρας τοῦ Ἰσκελίνου, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ στείλῃ εἰς τὸ βασιλικὸν στρατόπεδον ὡς ἐνέχυρον τῆς πίστεως αὐτοῦ τὴν θυγατέρα Ἰσαβέλλαν. Προχωρήσας δ' ἔπειτα πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν, ἀπήτησε παρὰ τοῦ Ῥαϊμούνδου τὴν ἄμεσον παράδοσιν τῆς πόλεως. Ὁ δὲ Ῥαϊμοῦνδος, περιστὰς εἰς ἀμηχανίαν, κατέφυγεν εἰς δήλωσιν τῶν περὶ αὐτὸν Λατίνων εὐπατριδῶν, διαμηνυσάντων εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι αὐτοὶ κατ' οὐδένα λόγον ἤθελον ἀνεχθῇ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀντιοχείας, καὶ ἂν ἤθελε στέρξει εἰς αὐτὴν ὁ Ῥαϊμοῦνδος.

Ἐπὶ δὲ τούτοις κατήρξατο τοῦ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς πολέμου ὁ Ἰωάννης καὶ ἐδῄωσε τὰ περίχωρα τῆς Ἀντιοχείας, ἐπιτρέψας εἰς τὴν στρατιὰν τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπαγωγὴν παντὸς ὅ τι ἦτο εὐμετάφορον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους ἦτο προκεχωρημένη, δὲν ἐθεώρησε λυσιτελῆ τὴν ἐπιχείρησιν πολιορκίας, καὶ, ἀρκεσθεὶς εἰς τὰ γενόμενα, ἀνέζευξεν εἰς τὴν Κιλικίαν, ὅπως διαχειμάσῃ ἐν αὐτῇ.

με'.

Ὁ Θάνατος τοῦ Ἰωάννου.

Ἤδη δὲ πρὸ τῆς εἰς Κιλικίαν ἀποχωρήσεως κατεφάνη τὸ πλῆρες σχέδιον τοῦ Ἰωάννου, μελετῶντος πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπέμβασιν εἰς τὰ τῆς Παλαιστίνης καὶ δηλώσαντος εἰς τὸν βασιλέα Φούλκωνα τὴν πρό-

θεσιν μεταβάσεως εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ συμπράξεως μετ' αὐτοῦ πρὸς ἐκνίκησιν τῶν Μουσουλμάνων. Ὁ δὲ Φούλκων, βλέπων τὴν αὔξουσαν πρόοδον τῶν Βυζαντίνων, ἐφρόνει, ὅτι ὤφειλε νὰ τηρῇ ὁπωσδήποτε ἀγαθὰς πρὸς αὐτοὺς σχέσεις καὶ ἀπομακρύνῃ διὰ μικρῶν ὑποχωρήσεων πᾶσαν σύγκρουσιν πρὸς αὐτούς. Διὸ ἐμήνυσε πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὅτι ἐθεώρει μεγάλην τιμὴν νὰ δεχθῇ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀλλὰ διὰ τὸ περιωρισμένον τοῦ βασιλείου αὐτοῦ, οὗσης ἀδυνάτου τῆς διατροφῆς μεγάλης στρατιᾶς, προθύμως ἤθελεν ἐξέλθει εἰς προϋπάντησιν καὶ δεξίωσιν τοῦ βασιλέως, ἂν ἤθελε προσέλθει μετὰ μόνων δεκακισχιλίων ἀνδρῶν. Καὶ πάντως μὲν ἡ ὑπεκφευκτικὴ αὕτη ἀπάντησις δὲν ὑπῆρξεν εὐάρεστος εἰς τὸν βασιλέα, ἐξ ἀνάγκης δ' ἀνέβαλε καὶ τὴν μελετωμένην εἰς τὴν Παλαιστίνην ἀποδημίαν, ἣν οὐχ ἧττον τῆς ἀποφασισθείσης εἰς τὴν Συρίαν νέας στρατείας ἀνέκυψεν ἐπελθὼν ὁ θάνατος αὐτοῦ.

Καθ' ὃν χρόνον διεχείμαζεν ἐν Κιλικίᾳ ὁ Ἰωάννης, στρατοπεδεύσας ἐν φάρραγι εὐρυτάτῃ, διήρχετο τὰς ὥρας τῆς σχολῆς διατρίβων περὶ τὸ κυνηγέσιον. Ἐξελθὼν δέ ποτ' ἐπὶ θήραν, συνήντησε κατὰ τὰς δειράδας τοῦ Ταύρου ἀγριόχοιρον μέγαν, εἰς οὗ τὸ στέρνον ἐνέβαλε δεξιῶς τὴν αἰχμὴν τοῦ ἀκοντίου. Ἀλλὰ τὸ οὕτω κατακεντισθὲν θηρίον, ἀγωνιζόμενον ναποσείσῃ τὸ ἀκόντιον, ἐξώθησε τὸν σθεναρῶς κρατοῦντ' αὐτὸ αὐτοκράτορα. Ἐν δὲ τῇ ὁρμῇ τοῦ ἀντωθισμοῦ ὑπενδώσασα ἡ χεὶρ τοῦ βασιλέως ἐνέπεσεν εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ὤμων αὐτοῦ κρεμωμένην φαρέτραν, ἐν δὲ τῶν βελῶν αὐτῆς ἀνατραπείσης ἐπλήγωσε τὸν Ἰωάννην κατὰ τὸ ἐπικάρπιον. Τὸ δὲ ἀπὸ τῆς πεφαρμακευμένης ἀκίδος τραῦμα προεκάλεσε δεινὴν μὲν φλεγμονὴν καὶ ἐξόγκωσιν τῆς χειρός, δηλητηρίασιν δὲ τοῦ ὅλου σώματος. Οὕτω δὲ ἀπέβη ματαία πᾶσα ἰατρικὴ ἐπέμβασις, καὶ ἄνευ ἐπιτυχίας ἐπεχειρήθη ἐγχείρισις τοῦ ὄγκου, ὁ δὲ βασιλεὺς ἔβαινε πρὸς τὸ μοιραῖον τέλος.

Αἰσθανόμενος δὲ προσεγγίζουσαν τὴν λοισθίαν ὥραν, ἀπεφάσισε μὲν τὴν εἰς Ἱεροσόλυμ' ἀποστολὴν πολυταλάντου χρυσῆς λυχνίας, ἣν εἶχε προκατεσκευασμένην, ἐπικειμένου δὲ ἤδη τοῦ θανάτου ἐκάλεσε περὶ τὴν θανάσιμον κλίνην τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ τοὺς ἐν ὑπεροχαῖς καὶ ἀξιώμασι, καὶ ἐλάλησε πρὸς αὐτούς. Ὑπῆρξε δ' ὁ λόγος ἐκεῖνος τοῦ αὐτοκράτορος τοῦτο μὲν ἀναδρομὴ εἰς τὸ παρελθόν καὶ ἀνακεφαλαίωσις τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων, ἅτιν' ἀνέφερεν εὐλαβῶς εἰς τὸν θεόν, τοῦτο δ' ἔκθεσις τῶν λόγων, δι' οὓς ἐθεώρει πρέ-

πον, παραβλέπων τὸν πρεσβύτερον τῶν δύο ἐπιζώντων υἱῶν Ἰσαάκιον, νἀνακηρύξῃ διάδοχον αὐτοῦ τὸν νεώτερον Μανουήλ, ὅστις καὶ εὐφυέστερος ἦτο καὶ γενναιότερος, καθ' ἃ εἶχεν ἀποδείξει διὰ τῆς παρὰ τὴν Νεοκαισάρειαν ἄλλως παρατόλμου ἀνδραγαθίας.

Ἦσαν δ' ὁ Ἰσαάκιος καὶ ὁ Μανουὴλ οἱ δύο μόνοι περιλειπόμενοι τῶν ἐκ τῆς Εἰρήνης γεννηθέντων τεσσάρων υἱῶν τοῦ βασιλέως. Τούτων οἱ πρεσβύτεροι, ὁ πρωτότοκος Ἀλέξιος καὶ ὁ δευτερότοκος Ἀνδρόνικος, εἶχον ἀποθάνει ἀμφότεροι τὸ παρελθὸν ἔτος 1142 συστρατευόμενοι μετὰ τοῦ πατρὸς καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο ἐν Κιλικίᾳ.

Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν θνήσκοντα Ἰωάννην ἄρχοντες ἀπεδέχθησαν τὴν περὶ διαδοχῆς θέλησιν τοῦ βασιλέως, καὶ περιέβαλον διὰ τῶν ἐπισήμων τῆς βασιλείας τὸν Μανουήλ. Ὁ δ' ἐν Κιλικίᾳ συμπαριστάμενος μέγας δομέστικος Ἀξοῦχος ἔσπευσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα διέτριβεν ὁ Ἰσαάκιος, καὶ ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἴς τινα μονήν, ὅπως μὴ δυνηθῇ οὗτος στασιάζων νἀντιπράξῃ εἰς τὴν ἀνάρρησιν τοῦ ἀδελφοῦ.

Ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Μανουὴλ ἐν Ἀναζάρβῳ τῆς Κιλικίας ἔθνησκεν ὁ Ἰωάννης τῇ 8 Ἀπριλίου 1143. Ἀφ' οὗ δὲ παρῆλθε μήν, ὁ νέος βασιλεὺς μετὰ τὴν διάταξιν τῶν ἐν Κιλικίᾳ πραγμάτων ἐπεβίβασε τὸν νεκρὸν τοῦ πατρὸς εἰς ἓν τῶν ἐν τῷ ποταμῷ Πυράμῳ ἐνορμιζομένων πολεμικῶν σκαφῶν, αὐτὸς ὑποβαστάσας ἐπὶ τῶν ὤμων τὴν σορὸν μετὰ τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ θαλάσσης. Αὐτὸς δὲ, ἀπάρας ἐκ τῆς Κιλικίας, ἐπηκολούθησεν, ἄγων κατὰ γῆς τὴν στρατιὰν διὰ τῆς Φρυγίας εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἔνθα ἐκήδευσε λαμπρῶς τὸ σῶμα τοῦ ἐνδόξου Ἰωάννου, κατατεθὲν ἐν τῇ μονῇ ἐκείνῃ τοῦ Παντοκράτορος, ἣν εἶχε κτίσει ἡ πεφιλημένη σύζυγος τοῦ νεκροῦ βασιλέως Εἰρήνη.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩι ΠΕΜΠΤΩι ΤΟΜΩι

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝ ΤΩι ΚΕΙΜΕΝΩι

Ἀρχικὸν Ε ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου..... σελ. 1
Ἀραβικὴ χειροβολὶς ἐκ Κρήτης πρὸς ἐκτόξευσιν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. » 9
Ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Λαυριώτης, εἰκὼν ἐκ τῆς μονῆς τῆς Λαύρας... » 15
Ἄποψις τοῦ Χαλεπίου.. » 19
Βυζαντιακὸν ὕφασμα.... » 21
Αἱ Κιλίκιαι πύλαι..... » 24
Νικηφόρος Φωκᾶς ἐπὶ βυζαντιακοῦ νομίσματος ἐν μεγεθύνσει..... » 29
Ὁ Πύραμος..... » 39
Σταυρὸς βυζαντιακὸς ἐσμαραγδωμένος σωζόμενος ἐν μονῇ τῆς Ἰβήρίας..... » 41
Αὐτόγραφον Νικήτα ἐν κώδικι τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων..... » 48
Ὁ Ὀρόντης παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν..... » 52
Ἐρείπια ἀραβικοῦ τζαμίου ἐν Ἀμιδῇ..... » 53
Τσάρος Βουλγόρων, εἰκὼν χειρογράφου βουλγαρικοῦ..... » 63
Ἡ Ἁγία Σοφία τοῦ Κιέβου..... » 65
Ἀνδρὸς Ὄθωνος Α' ἐν τῇ καθεδρικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Μαγδεβούργου... » 68
Συμπόσιον ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Βυζαντίου. εἰκὼν ἐκ σλαβονικοῦ χειρογράφου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ..... σελ. 73
Πρόσοψις τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας τοῦ Παναγίου τάφου..... » 77
Τὸ Ἀχὶρ-Καποῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρ' ᾧ ἔκειντο τὰ ἀνάκτορα τοῦ Βουκολέοντος... » 86
Ἀρχικὸν Κ ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου.... » 90
Μολυβδόβουλλον Θεοδώρου πατριάρχου Ἀντιοχείας..... » 93
Ἀλληγορικὴ παράστασις τοῦ γάμου Ὄθωνος Β' καὶ Θεοφανοῦς ἐπὶ ἐλεφαντίνου βυζαντιακοῦ διπτύχου ἐν τῷ παρισιακῷ μουσείῳ τοῦ Κλουνιακοῦ (Cluny).. » 104
Ὄθων Β' καὶ Θεοφανώ, ἀνάγλυφοι χρυσαῖ παραστάσεις ἐπὶ τοῦ καλύμματος Εὐαγγελίου ἀποκειμένου ἐν τῷ δουκικῷ μεγάρῳ τῆς Γόθας..... » 105
Ψηφιδωτὸν τοῦ τάφου Ὄθωνος Β' ἐν τοῖς ἄντροις τοῦ Βατικανοῦ

παριστάνον τὸν Χριστὸν μεταξὺ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου . . . . . σελ. 106
Ἅγιος Γεώργιος ἐν τῷ Πρωτάτῳ τῶν Καρυῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει . . . . . » 114
Ἄποψις Σιλιστρίας . . . . » 116
Χαλκοῦν νόμισμα τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Τζιμισκῆ . . . . . » 122
Βυζαντιακὸν ὕφασμα τοῦ ι' αἰῶνος ἐν τῇ καθεδρικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Sens ἐν Γαλλίᾳ . . . . . » 124
Ἐρείπια τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἐδέσσης . . . . . » 126
Ἀρχικὸν Ο ἐκ πατμιακοῦ χειρογράφου . . . . . » 137
Νόμισμα Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου . . . . . » 138
Μολυβδόβουλλον τοῦ Μιχαὴλ Κουρτίκη, ναυάρχου τοῦ Σκληροῦ . . » 143
Πύλη τῶν τειχῶν τῆς Νικαίας . . . . . » 146
Χειροτονία ἐπισκόπου ἐν βυζαντιακῷ χειρογράφῳ . . . . . » 150
Ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὴ τῶν Ἰβήρων . . . . . » 153
Ἡ βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ, εἰκὼν ἐκ τοῦ Μηνολογίου τοῦ Βασιλείου . . » 154
Ἡ μονὴ τῆς Κρυπτοφέρρης, ἐκ φωτογραφίας . » 157
Ἀρχικὸν Η ἐξ ἁγιορειτικοῦ χειρογράφου . . . . » 164
Ἄποψις τῶν Σερρῶν . . » 165
Ἡ Λάρισα καὶ ὁ Πηνειός . . . . . » 166
Τὸ στενὸν τῆς Πύλης τοῦ Τραϊανοῦ . . . . . » 170
Ἐρείπια βυζαντιακῆς ἐκκλησίας ἐν Σοφίᾳ . . » 171
Βασιλεὺς Βυζαντῖνος ἐπὶ λιθίνου θυρεοῦ ἐν Βενετίᾳ . . . . . σελ. 174
Ψηφιδωτὴ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τοῦ Κιέβου . » 182
Τὰ τείχη τῆς Ἀντιοχείας . . . . . » 186
Ἄποψις τῆς Ἀχρίδος . . » 191
Γεωργικὰ καὶ κατὰ θάλασσαν ἔργα, εἰκὼν βυζαντιακοῦ χειρογράφου . » 196
Ἄποψις τῶν Σκοπίων . . » 201
Ἀρχικὸν διάγραμμα τῆς προσόψεως τοῦ Ἁγίου Μάρκου . . . . . » 206
Ἄποψις τοῦ Δυρραχίου . » 214
Σφραγὶς Θεοδηγίου ἀρχιεπισκόπου τῶν Ἀθηνῶν . . . . . » 223
Σφραγὶς ἡγουμένου τῆς παρὰ τὰς Ἀθήνας μονῆς Δαφνίου . . . . . » 214
Ἐκκλησία τῆς Παναγίας Γοργοεπηκόου ἐν Ἀθήναις . . . . . » 225
Ἡ ἐν Ἀθήναις ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Θεοδώρων . . . . . » 226
Γεωργικὰ ἔργα, εἰκὼν βυζαντιακοῦ χειρογράφου . » 228
Βυζαντιακὸν ὕφασμα ἐπὶ τῶν βασιλέων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου . . . . . » 235
Νορμανικὶ μαχηταί, εἰκὼν ἀγγλοσαξωνικοῦ χειρογράφου . . . . . » 244
Στολὴ Βυζαντίνου βασιλέως ἐπὶ βυζαντιακοῦ ἐλεφαντουργήματος . . » 248
Ἀρχικὸν Κ ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου . . . . . » 249
Μολυβδόβουλλον Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου . . . . . » 249
Ἐπιθαλάσσια τείχη τῆς

Κων]πόλεως μετὰ τοῦ πύργου τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου.... σελ. 250
Ἀρχιεὼν Ο ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου..... » 259
Φιάλη ἐξ ὀφίτου λίθου, δῶρον τῆς Πουλχερίας εἰς τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὴν Ξηροποτάμου.. » 261
Ναυμαχία, εἰκὼν βυζαντιακοῦ χειρογράφου τοῦ ια' αἰῶνος..... » 266
Ἀττικοὶ λέοντες πρὸ τῶν πυλώνων τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναυστάθμου..... » 282
Γέφυρα τοῦ Ἀξιοῦ παρὰ τὰ Σκόπια..... » 289
Τείχη τῆς ἀκροπόλεως Θεσσαλονίκης..... » 291
Ἡ Ζωὴ ἐν τῷ διακόσμῳ στέμματι Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου τῷ ἀποκειμένῳ ἐν Βουδαπέστῃ..... » 299
Ἡ Θεοδώρα ἐν τῷ διακόσμῳ στέμματι Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου τῷ ἀποκειμένῳ ἐν Βουδαπέστῃ..... » 301
Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος ἐν τῷ διακόσμῳ αὐτοῦ στέμματι τῷ ἀποκειμένῳ ἐν Βουδαπέστῃ » 307
Ἡ ἁγία Ἑλένη περιβεβλημένη στολὴν βασιλίσσης τοῦ Βυζαντίου. » 311
Ἄποψις τοῦ Κιέβου.... » 321
Ῥωσικὰ μονόξυλα, εἰκὼν χειρογράφου τῆς χρονολογίας τοῦ Σκυλίτζη ἀποκειμένου ἐν Μαδρίτῃ..... » 322
Βυζαντῖνοι διώκοντες Ῥῶσους, εἰκὼν ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Σκυλίτζη » 323
Ὄχημα βυζαντιακὸν, εἰκὼν ἐκ τοῦ ἐν τῷ Βατικανῷ Μηνολογίῳ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου..... σελ. 333
Ἄποψις τῆς Σοφίας... » 343
Γεωργοὶ, εἰκὼν βυζαντιακοῦ χειρογράφου.. » 344
Ὁ Μονομάχος, εἰκὼν ἐπὶ νομίσματος ἐν μεγεθύνσει..... » 347
Ἀρχιεὼν Ε, εἰκὼν ἁλιέως ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου τῶν Παρισίων..... » 356
Ἀρχιεὼν Η ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου..... » 370
Ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνὸς σταθηφορῶν ἐπὶ βυζαντιακοῦ νομίσματος ἐν μεγεθύνσει..... » 371
Ἄρχων δεκανὸς, εἰκὼν βυζαντιακοῦ χειρογράφου..... » 373
Τὸ ἐξωτερικὸν τῆς μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ. » 376
Μολυβδόβουλλον Οὐρσελίου Φραγγοπώλου ὡς βεστιαρίτου..... » 404
Τὰ τείχη τῆς Ἀντιοχείας » 406
Ἀρχιεὼν Κ ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου.. » 407
Νικηφόρος Βοτανειάτης, εἰκὼν βυζαντιακοῦ χειρογράφου..... » 414
Σκῆπτρον Μαρίας τῆς συζύγου τοῦ Βοτανειάτου ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου..... » 416
Ἀρχιεὼν Μ ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου..... » 424
Ἀλέξιος Κομνηνὸς, εἰκὼν βυζαντιακοῦ χειρογράφου τοῦ Βατικανοῦ..... » 425
Γρηγόριος Ε', εἰκὼν λατινικοῦ χειρογράφου.. » 427

Ἄποψις τοῦ Μοναστηρίου . . . . . σελ. 436
Ἡ πύλη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν Νικαίᾳ . . . . . » 453
Μολυβδόβουλλον Εὐμαθίου τοῦ Φιλοκάλους ὡς μαγίστρου . . . . . » 457
Οὐρβανὸς Β', εἰκὼν λατινικοῦ χειρογράφου . . » 467
Ἀλέξιος Κομνηνός, εἰκὼν βυζαντιακοῦ χειρογράφου . . . . . » 479
Ξύλινος πολιορκητικὸς πύργος . . . . . » 487
Τάφος Γοδοφρέδου τοῦ Βουλλωνίου . . . . . » 489
Ψηφιδωτὰ τῆς ἐν Βηθλεὲμ ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου ἐκ τῶν χρόνων Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ . . . . . σελ. 490
Ξύλινος πολιορκητικὸς πύργος τῶν σταυροφορικῶν χρόνων . . . . . » 497
Ἡ καθεδρικὴ ἐκκλησία τῆς Πίσης μετὰ τοῦ ἐπικλινοῦς κωδωνοστασίου . . . . . » 507
Ἰωάννης Κομνηνός, εἰκὼν λατινικοῦ χειρογράφου . . . . . » 512
Ἅγιος Θεόδωρος ὁ στρατηλάτης, εἰκὼν τοῦ Μηνολογίου τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου » 517

ΕΙΚΟΝΕΣ ΟΛΟΣΕΛΙΔΟΙ

Ἡ μονὴ Βατοπεδίου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει . . . . . σελ. 16
Τετραευάγγελον τοῦ ἑνάτου αἰῶνος ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος μονῇ τοῦ Καρακάλλου . . . . » 87
Ὄθων Γ' μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, εἰκὼν λατινικοῦ Εὐαγγελίου τοῦ αὐτοκράτορος, ἀποκειμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μονάχου . . . . . » 106
Σελὶς βυζαντιακοῦ χειρογράφου τοῦ ἔτους 974 ἀποκειμένου ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων . . . . . » 128
Ὄθων καὶ Θεοφανὼ εὐλογούμενοι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος . . . . . » 166
Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος καὶ οἱ Βούλγαροι προσκυνοῦντες, εἰκὼν ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου . . . . . σελ. 222
Ἡ Ἀνάστασις, ψηφιδωτὴ εἰκὼν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Δαφνίου . . . . . » 224
Νορμαννικὸν πλοῖον εὑρεθὲν τῷ 1863 ἐν τοῖς ἕλεσι τῆς Σλεσβίκης . . » 242
Λείψανα τοῦ περιβόλου τῶν χερσαίων τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως . . . . . » 249
Στέμμα Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου . . . . . » 304
Ἑλληνικὸν δίπλωμα κατεπάνω τῆς Ἰταλίας » 314
Κράνος τοῦ Ἰαροσλάβου εὑρεθὲν ἐν Ῥωσίᾳ . . . » 322
Βυζαντιακὰ νομίσματα μετ' ἐπεξηγηματικοῦ πίνακος . . . . . » 342

Τείχη καὶ πύργος τῆς Βάρεως. . . . . σελ. 384
Ῥωμανὸς καὶ Εὐδοκία εὐλογούμενοι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, βυζαντιακὴ γλυφὴ ἐπὶ ἐλέφαντος. » 388
Μαρία ἡ σύζυγος Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, εἰκὼν ἐκ βυζαντιακοῦ χειρογράφου. . . . . » 420
Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης καὶ μοναχὸς ἀφιερόνων αὐτῷ τὰ ἔργα τοῦ Χρυσοστόμου. . . . . » 422
Εἰρήνη ἡ δευτέρα σύζυγος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἐπὶ ἐλάσματος διακόσμου νῦν ἀποκειμένου ἐν τῷ Ἁγίῳ Μάρκῳ τῆς Βενετίας. . . . . σελ. 510
Παναγία χρυσοκόσμητος καὶ ἐσμαγδωμένη, βυζαντιακὸν καλλιτέχνημα τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐν Βενετίᾳ. . . . . » 516

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

ΕΝ ΤΩι ΠΕΜΠΤΩι ΤΟΜΩι

Ἐν	σελ.	14	στ.	33	ἀνάγνωθι	Ἀμπαδιῶται	ἀντὶ Ἀμαριῶται
»	»	19	»	13	»	Χαϋδανιδῶν	» Ἀμδανιδαῶν
»	»	20	»	10	»	Χαϋδανίδην	» Ἀμδανίδην
»	»	131	»	16	»	Ἀσχὸδ	» Ἀσκὸδ
»	»	136	»	22	»	Ῥουσκιανὸν ἢ Ῥουσιάνον	» Ῥουσκιανὸν
»	»	»	»	28	»	Grottaferrata	» Grottaferrata
»	»	158	»	6	»	ἀναδείξαντος	» ἀναδείξας
»	»	165	»	3	»	Μόγλενα	» Μόγλαινα
»	»	195	»	17	»	ὀχθῶν	» ἀκτῶν
»	»	204	»	27	»	1028	» 1027
»	»	205	»	13	»	1003	» 1004
»	»	207	»	8	»	Μέλπτα	» Μέλην
»	»	215	»	34	»	Ἀσπρακανίας	» Ἀπρακανίας
»	»	255	»	7	»	Πατζινάκων	» Πατζιναϰων
»	»	258	»	11	»	διετηρήθη	» διεπτρήθη
»	»	288	»	1	»	θ'	» η
»	»	308	»	6	»	Κηρουλλάριον	» Κηρουλάριον
»	»	»	»	9	»	Λειχούδην	» Κηρουλάριον
»	»	»	»	29	»	Κηρουλλαρίου	» Κηρουλαρίου
»	»	370	»	23	»	Καστάμονα	» Καστα̃μῶνα
»	»	386	»	3	»	Ἀρπασλὰν	» Ἀσπασλὰν
»	»	432	»	11	»	Ἀσπιέτου	» Ἀσπιώτου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΑΒ' Οἱ κατ' Ἀράβων καὶ Ῥώσων ἀγῶνες ..... Σελ. 1

α' Οἱ πρότεροι ἄθλοι τῶν Φωκάδων σ. 1. — β' Ἐπὶ τὴν Κρήτην σ. 4. — γ' Ἅλωσις Κρήτης σ. 8. — δ' Ἡ συντέλεσις τῆς νίκης σ. 11. — ε' Ὁ θρίαμβος τοῦ Κρητικοῦ σ. 16. — ς' Σεὶφ-ἐδ-Δαούλα καὶ Λέων Φωκᾶς σ. 19. — ζ' Ὁ Νικηφόρος ἐν Κιλικίᾳ σ. 22. — η' Στρατεία εἰς Συρίαν καὶ ἅλωσις τοῦ Χαλεπίου σ. 25. — θ' Ὁ νέος βασιλεὺς καὶ ἡ Θεοφανὼ σ. 29. — ι' Ὁ Τζιμισκῆς καὶ οἱ Ἄραβες σ. 33. — ια' Ὁ Νικηφόρος ἐν Ἀσίᾳ σ. 36. — ιβ' Τὰ ἐν Σικελίᾳ σ. 42. — ιγ' Ἡ ἀνάκτησις τῆς Κύπρου σ. 49. — ιδ' Ἐκστρατεία τοῦ Νικηφόρου εἰς Συρίαν σ. 51. — ιε' Διοίκησις τοῦ Νικηφόρου σ. 54. — ις' Οἰκονομικὴ πολιτεία τοῦ Νικηφόρου σ. 57. — ιζ' Ἀντιπολίτευσις καὶ στάσεις σ. 59. — ιη' Βυζαντῖνοι καὶ Βούλγαροι σ. 62. — ιθ' Νικηφόρος καὶ Ὄθων Α' σ. 67. — κ' Ὁ Λουιτπράνδος ἐν Κωνσταντινουπόλει σ. 71. — κα' Τελευταῖα κατορθώματα ἐν Συρίᾳ σ. 76. — κβ' Ἡ συνωμοσία σ. 81. — κγ' Ἡ τραγῳδία τοῦ θανάτου σ. 85. — κδ' Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς σ. 90. — κε' Τζιμισκῆς καὶ Σβιατοσλάβος σ. 94. — κς' Ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ σ. 97. — κζ' Βασιλικοὶ γάμοι σ. 100. — κη' Ἡ ἅλωσις τῆς Πρεσθλαύας σ. 107. — κθ' Ἡ ἅλωσις τοῦ Δορυστόλου σ. 112. — λ' Ὁλοθρος τοῦ Σβιατοσλάβου καὶ ἐπινίκια σ. 119. — λα' Ἡ ἀποστασία τῶν Φωκάδων σ. 123. — λβ' Πρώτη στρατεία τοῦ Τζιμισκῆ ἐπὶ τοὺς Ἄραβας σ. 125. — λγ' Δευτέρα στρατεία ἐπὶ τὴν Ἀσίαν σ. 129. — λδ' Ὁ θάνατος τοῦ Τζιμισκῆ σ. 133.

ΑΓ' Αἱ κατὰ τῶν Βουλγάρων νῖκαι ..... Σελ. 137

α' Ἡ συμβασιλεία Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου σ. 137. — β' Ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ σ. 139. — γ'

Ἐπιτυχίαι τοῦ ἀποστάτου σ. 142. — δ' Ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ σ. 147. — ε' Τὸ ναυάγιον τῆς ἀποστασίας σ. 151. — ς' Τὰ ἐν Ἰταλίᾳ σ. 154. — ζ' Νέοι ἀγῶνες ἐν Συρίᾳ σ. 158. — η' Ἡ πτῶσις τοῦ παρακοιμωμένου σ. 161. — θ' Οἱ Βούλγαροι μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ σ. 164. — ι' Πρῶτος βουλγαρικὸς πόλεμος τοῦ Βασιλείου σ. 167. — ια' Ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ σ. 173. — ιβ' Βάρδας Σκληρός. Ἅλωσις καὶ ἀπόδοσις Χερσῶνος σ. 180. — ιγ' Δεύτερος βουλγαρικὸς πόλεμος σ. 183. — ιδ' Ὁ Βασίλειος ἐν Συρίᾳ σ. 185. — ιε' Συνέχεια τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου σ. 189. — ις' Δευτέρα εἰς τὴν Συρίαν στρατεία σ. 193. — ιζ' Τρίτος βουλγαρικὸς πόλεμος σ. 197. — ιη' Ἡ Καλαβρία καὶ Ἀπουλία ἐπὶ τοῦ Βασιλείου σ. 202. — ιθ' Ὁ θάνατος τοῦ Σαμουὴλ σ. 207. — κ' Οἱ διάδοχοι τοῦ Σαμουὴλ σ. 210. — κα' Τὸ πέρας τῶν ἀγώνων σ. 213. — κβ' Ἡ παράδοσις τῶν ἡττημένων σ. 219. — κγ' Τὰ ἐπινίκια τοῦ Βουλγαροκτόνου σ. 222. — κδ' Ἡ διάταξις τῆς καθυποταχθείσης Βουλγαρίας σ. 226. — κε' Ὁ Βουλγαροκτόνος καὶ ἡ Ἀνατολὴ σ. 231. — κς' Ἡ ἀποστασία Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ξιφίου σ. 238. — κζ' Ἥτται καὶ νῖκαι ἐν Ἰταλίᾳ σ. 241. — κη' Ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως σ. 246 — κθ' Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου σ. 249. — λ' Κακοδιοικησία ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου σ. 252. — λα' Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς σ. 256.

ΑΔ' Μέχρι τῶν Κομνηνῶν ..... Σελ. 259

α' Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρὸς σ 259. — β' Νέοι πόλεμοι ἐν Συρίᾳ σ. 262. — γ' Ζωὴ καὶ Μιχαὴλ σ. 267. — δ' Μιχαὴλ ὁ Παφλαγὼν σ. 270. — ε' Στήριξις τῆς δυναστείας σ. 273. — ς' Σαρακηνοί, Ἀβασγοί, Ἀρμένιοι, Πατζινάκαι σ. 277. — ζ' Ὁ περὶ Ἀράλδου καὶ τῶν Ἀθηνῶν θρῦλος σ. 281. — η' Ἀγῶνες ἐν Σικελίᾳ σ. 283. — θ' Ἡ ἐπανάστασις τῶν Βουλγάρων σ. 288. — ι' Ἡ κατάπνιξις τῆς ἀποστασίας σ. 291. — ια' Ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως σ. 294. — ιβ' Μιχαὴλ ὁ Καλαφάτης σ. 295. — ιγ' Ζωὴ καὶ Θεοδώρα σ. 300. — ιδ' Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος σ. 304. — ιε' Οἱ ἔρω-

τες τοῦ βασιλέως σ. 308. — ις' Ὁ Μανιάκης ἐν Ἰταλίᾳ σ. 312. — ιζ' Ἡ ἀποστασία καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μανιάκη σ. 316. — ιη' Ὁ πρὸς τοὺς Ῥώσους πόλεμος σ. 319. — ιθ' Τὸ διδασκαλεῖον τῶν νόμων σ. 325. — κ' Ἡ καθ-υπόταξις τῆς Ἀρμενίας καὶ ὁ Ἀπλησφάρης σ. 329. — κα' Ἡ ἀποστασία τοῦ Λέοντος Τορνικίου σ. 332. — κβ' Οἱ Σελδσουκίδαι Τοῦρκοι σ. 337. — κγ' Ὁ πρὸς τοὺς Πατζινάκας πόλεμος σ. 341. — κδ' Τὸ τέλος τοῦ πολέμου σ. 345. — κε' Μιχαὴλ ὁ Κηρουλλάριος σ. 349. — κς' Τὸ σχίσμα σ. 351. — κζ' Ἡ ἀνάρρησις τῆς Θεοδώρας σ. 356. — κη' Ἡ βασιλεία Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ σ. 358. — κθ' Ἡ περὶ Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνὸν συνωμοσία σ. 362. — λ' Ἡ κατάλυσις τοῦ Μιχαὴλ σ. 365.

ΑΕ' Κομνηνοὶ καὶ Νορμαννοὶ ..... Σελ. 370

α' Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς σ. 370. — β' Ὁ διάδοχος τοῦ Ἰσαακίου σ. 374. — γ' Σύγκρουσις προγραμμάτων σ. 378. — δ' Τοῦρκοι, Οὔζοι καὶ Νορμαννοὶ σ. 380. — ε' Ἡ βασιλεία τῆς Εὐδοκίας σ. 384. — ς' Ῥωμανὸς ὁ Διογένης καὶ τὸ στράτευμα σ. 388. — ζ' Οἱ πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πόλεμοι σ. 390. — η' Ἥττα καὶ ζώγρησις τοῦ βασιλέως σ. 394. — θ' Ὁ θάνατος τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Ἀρπασλὰν σ. 397. — ι' Μιχαὴλ ὁ Παραπινάκης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν σ. 399. — ια' Βυζαντῖνοι καὶ Τοῦρκοι. Ἡ τύχη τοῦ Οὐρσελίου σ. 402. — ιβ' Ἡ ἀποστασία τῶν Βουλγάρων σ. 407. — ιγ' Αἱ ἀποστασίαι τῶν δύο Νικηφόρων σ. 410. — ιδ' Ἐπάλληλοι ἐπαναστάσεις σ. 413. — ιε' Βοτανειάτης καὶ Ῥοβέρτος Γυισκάρδος σ. 417. — ις' Ἐπανάστασις Κομνηνῶν. Παραίτησις Νικηφόρου σ. 419. — ιζ' Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς σ. 424. — ιη' Οἱ σύμμαχοι τοῦ Ἀλεξίου κατὰ τοῦ Γυισκάρδου σ. 426. — ιθ' Ἡ ὑπὸ τοῦ Ῥοβέρτου ἅλωσις τοῦ Δυρραχίου σ. 429. — κ' Τὸ τέλος τοῦ πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς πολέμου σ. 433. — κα' Ὁ δεύτερος νορμαννικὸς πόλεμος σ. 438. — κβ' Βυζάντιον καὶ Βενετία σ. 441. — κγ' Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς καὶ ἡ ἐκκλησία σ. 445. — κδ' Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Τοῦρκοι σ. 450. — κε' Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Πατζινάκαι σ. 455. —

κς' Οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Κόμανοι σ. 460. — κζ' Ἡ διοίκησις ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ σ. 463. — κη' Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Δύσις σ. 467. — κθ' Ἡ πρώτη σταυροφορία σ. 470. — λ' Οἱ σταυροφόροι καὶ ὁ βασιλεὺς σ. 473 —λα' Οἱ σταυροφόροι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ σ. 478.— λβ' Ἡ ἅλωσις τῶν Ἱεροσολύμων σ. 485. — λγ' Ἀλέξιος καὶ Βοημοῦνδος σ. 491. — λδ' Ἡ ἐπανάληψις καὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου σ. 494. — λε' Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Τοῦρκοι σ. 501. — λς' Τὸ Βυζάντιον καὶ οἱ Πισᾶται σ. 505.—λζ' Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ σ. 508. —λη' Ὁ Καλοϊωάννης σ. 512. — λθ' Ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς καὶ οἱ Τοῦρκοι σ. 515.— μ' Πατζινάκαι, Σέρβοι, Οὔγγροι σ. 518. — μα' Ῥῆξις πρὸς τὴν Βενετίαν σ. 520. — μβ' Ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ ἡγεμονία Ἀντιοχείας σ. 522. — μγ' Ἰωάννης καὶ Ῥοϊμοῦνδος σ. 525. — μδ' Νέοι πόλεμοι πρὸς τοὺς Τούρκους σ. 527. — με' Ὁ θάνατος τοῦ Ἰωάννου σ. 529.

ΠΙΝΑΞ τῶν ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ περιεχομένων εἰκόνων . . . . Σελ. 533

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ . . . . . » 536

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878